LVCEAFĂRVL

revistă culturală, literară și artistică

director: Aurel Cosma junior

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNEA"

Spre Ipotești — Catul Bogdan

ANUL I. Nr. 1 — IANUARIE 1935

61027

FUGARUL

Fragment din „LUCEAFĂRUL“ sau „Romanul lui Eminescu“

de CEZAR PETRESCU

Poteca era ninsă de flori dalbe. Şerpuia printre livezi. Ocolea bisericuţa din răzoare cu înfloritul ei ţintirim, o cârmea la dreapta prin mijlocul satului, ca să ajungă din nou în şleahul cel mare al împărăţiei.

Casele proaspăt văruite, cu brâie albastre şi roşii la ferestre, străluceau în soare iţindu-se după meri rotaţi, după nuci cu frunza amară, după plopi argintii şi mesteacăni cu verdele firav. Sătucul se pitulase după un umăr de deal. Poate era o aşezare bătrână. Aşa ar fi dovedit clopotniţa lăcaşului de închinare, cu şindrila sa veche şi căltuşită de muşchiu. Arăta însă în lumina primăverii, ca un sat tânăr, răsărit odată cu firul ierbii şi înflorit odată cu merii.

Mihai cobora curălușa cărării fluierând voios, cu desaga de schimburi în băţ.

Il lătrau cânii, dar nu-l încolţeau. Indată răspundeau la chemare, gudurându-se şi clătinând cozi stufoase. Mihai simţea crescându-i inima'n piept. Avea cuvânt să se creadă asemeni feciorului năsdrăvan, căruia i se deschid perdelele codrilor înainte şi la care vin vietăţile lumii să-i mânânce din palmă.

Cernăuţii rămăseseră'n urmă, cu K. K. Ober-Gymnasium, d. director Ştefan Wolf zidăriile fumurii, catanele şi negustorii cu fluturate caftane. In urmă şi parcă în altă viaţă.

Mihai fluieră mai amarnic.

Cu mâna streşină ochilor, îl urmărea câte-o gospodină înălţată în vârful picioarelor pe prispă, privind peste gardul de nuiele împletite. Purta straie nemţeşti copilandrul. Fluiera însă cântec de flăcău moldovan.

O gâscă flendurită la fulgi îi dăduse semnal să treacă poteca alături, apărându-şi bobocii aurii ca miezul de cozonac. Mihai se supuse. Pe urmă a smuls o crenguţă cu flori de mălin şi a înfipt-o în chipileauca urâtă.

— Bună ziua, moşule !..

— Bună să-ţi fie inima, fătule.. Da dincotro vii şi încotro te duci ?.

Moşul încă nu-şi lepădase cuşma miţoasă şi lată, de iarnă. Lepădase în schimb cojocul şi lăsa vântul să-i umfle cămaşa albă de in.

— Vin dela Cernăuţi, moşule.. Şi mă duc încolo, spre Ipoteşti... lămuri Mihai, arătând depărtările, dincolo de dealuri, codri, câmpuri şi ape.

Unchiaşul stătu să-şi petreacă prin minte toate numirile de sate auzite vreodată. Işi pieptănă barba pe gânduri, cu degetele răşchirate. Scoci ori în pământ cu toiegelul de corn lustruit. Ştire nu ieşi nici din barbă, nici din pământ.

— Ipoteşti ?.. Incă n'am auzit nepoate..

Mihai zâmbi. Ii venea să-l sărute. Semăna leit la chip şi la vorba domoală, până şi la port, cu moş Miron prisăcariul, măcar că-i despărţea atâtea poşte şi stâlpi vărgaţi dela graniţa împărăţiei.

— Iacă încă n'am auzit eu la viaţa me, de un sat să-i spună Ipoteşti... stărui moşneagul.

— Nici nu-i a mirare, moşule ! îl linişti Mihai. I-un sat de departe-departe, dincolo de hotar, în Moldova, tuma'n ţinutul Botăşănilor...

— Aşa mai vii de-acasă ! se linişti într'adevăr unchiaşul.

— Adică mă duc acasă, moşule...

— Ti-ţi-ţi ! .. Carevasăzică ai pornit-o apostoleşte pân'acolo, fără să te'nspăimânte atâta amar de drum ?

Mihai se viteji, vorbind cu o prefăcută nepăsare :

— Am pornit-o moşule, dece să n'o pornesc ?.. Incet-încet, în trei-patru zile-s acasă..... M'o apucat dorul de meleagurile noastre, moşule, şi n'am mai putut răbda... adăogă tainic, simţind nevoia să-şi răcorească sufletul.

— Atuncea am priceput ! încuviinţă unchiaşul. Hotărît. Doru-i boală fără leac... Ii fi având părinţi, fraţini, care te-aşteaptă ?..

— Am, moşule.. De-aşteptat nu mă prea aşteaptă, că mă ştiu la şcoala nemţască, în Cernăuţi.. Aşa că n'are să-mi iasă nimeni cu plăcintă 'nainte, nici n'are să junghie tătâne-meu viţălul cel mai gras, cum scrie la parabola fiului risipitoriu...

Moşul zâmbi a râde, clătinând pletele revărsate sub ţurcă :

— Atuncea am priceput-o şi pe-aiasta !.. Adicătelea, cum s'ar spune, ai cam dat bir cu fugiţii dela şcoala nemţască ?..

— Cam, moşule... mărturisi Mihai cu o îndoială în glas, gândindu-se la răfuiala de-acasă şi la Sfântul-Neculai din cuiu.

După un timp de vreme, unchiaşul iscodi :

— Te văd că eşti din oameni, fătule, şi se chiamă că ţi-ai deschis mintea la oleacă de învăţătură. De aceea te-aş întreba eu să-mi răspunzi adevărul cel adevărat în-

tr'on svon care tot umblă pe aicea.. Anumea se vorbeşte pe la noi că acolo în ţara Moldovii, cică s'ar fi suit di v'o trii pe patru ani în scaunul domniei o mândreţe de om, tânăr şi vrednic, care nu se mai află, Măria-Sa Alisandru Ion Cuza. Ş'acuma se tot spune că pregăteşte el cu sfetnicii o rânduială nouă, să împartă pământ la oameni şi să oborască pronomiile.. Adivarat să fie, oare numa'nişte scorneli ?

Mihai stătu în cumpănă. Că era adevărat ori nu svonul despre împărţeala pământurilor, n'avea de unde s'o ştie. N'ajunseseră aceste griji până la sufletul său, chiar dacă unele semne îi trecuseră pe la ureche acasă, când din oţărîtele supărări ale Căminarului, când din cuvintele pline de nădejde ale pădurarului Pătru. Nu-l mâhneau acestea ca pe unii, nici nu-l bucurau ca pe alţii. Socoti însă de cuviinţă să întărească prepusurile unchiaşului, fiindcă aşa copil cum se afla, luase parte cu inima la frământările şi la bucuriile din vremea unirii, la slăvirea domnitorului nou.

— Adivarat este, moşule! îl încredinţă cu hotărîre. Şi asta nu numai în Moldova. In amândouă ţările noastre româneşti, care s'au înmădulat.

— Mare minune atuncea.. Se chiamă că măcar acolo, în ţara Moldovii a bătut ceasul dreptăţii. La noi nici că s'arată semne. Ne-o cutropit nemţăria pământului. Vorba cântecului, despre ţara noastră, a Bucovinei:

Şi mi-i plină de străini
Ca iarba de mărăcini
Şi mi-i plină de dujmani
Ca răul de bolovani
Iar mila străinului
Ii ca umbra spinului...

Pe urmă moşneagul prinse a zâmbi cu mâhnire, pieptănându-şi caerul bărbii:

— La o adică, dece ţi le-aş spune eu tăte aieste, că eşti numai un copil de-a puterea fi ?... Nu poţi să le simţi şi n'au dece să te doară...

Mihai privi într'o parte, spre florile livezilor.

Satul era plin de lumină în sclipătul soarelui. Părea voios. Nu s'auzeau gemete şi sughiţuri de plâns. Nu se vedeau nici străinii din Cernăuţi în carătele lor legănate pe arcuri, ulanii în uniforma împărătească, „nemţăria pământului" în rocuri. Fără îndoială că unchiaşul se tânguia numai fiindcă aşa îi stătea în fire. Aici era însă tot ţara Moldovii, neatinsă, cu portul şi graiul străvechiu. Mihai uitase adunarea din casa dascălului de limbământ şi cuvântămînt românesc, înfocarea fraţilor Hurmuzăcheşti, urgia domnului director Ştefan Wolf, batjocoritoarele vorbe şi priviri ale dascălilor dela K. K. Ober-Gymnasium pentru puii de sălbateci valahi, printre care se prenumărase şi el, iar acum nu se mai prenumăra. Deocamdată îl muncea o singură dorinţă: să ajungă mai repede la Ipoteştii săi. Schimbă picioarele pe loc. Unchiaşul îl înţelese:

— Apăi mergi sănătos, fătule!. Şi Domnul te aibă în pază. Ia aminte că ne aflăm la schimbarea luminii. Să nu te prindă cumva cele ploi... Te văd cam slăbuţ îmbrăcat...

— Fii fără grijă, moşule. Is învăţat eu cu ploile şi cu vânturile. Doară cu ele am crescut!..

— Ia'n ti neară, măre Doamne! se minună moşul de sumeţirea flăcăiaşului uitându-se după Jânsul din urmă.

Mihai străbătu satul dealungul. Ajunse din nou la şleahul cel mare. Lăsă săla-

şurile omeneşti la spate. Urcă un deal priporît şi se opri să soarbă priveliştea.

Se întindeau colinele unduioase, cu limbi de dumbrăvi şi cu luncile Prutului la stânga, cu satele vechi, Cosmin şi Boian, spre hotarul Moldovii ; cu alte sate şi cu luncile Siretului la dreapta. O pajură se rotea lin în albastrul înalt al cerului. Zumzăiau albine de aur în florile tufelor porumbrică. Departe, într'o poală de codru, un cuc îşi chema numele.

Atâta lumină şi lărgimea zărilor, au umplut pieptul fugarului de-o bucurie dureroasă.

Se pomeni svârlind departe, în mijlocul şleahului, chipileauca neagră şi uricioasă. In colb, chipileauca părea o cioară moartă.

Ar fi svârlit şi spenţerul austriecesc, dacă nu şi-ar fi adus aminte de cuvintele unchiaşului despre schimbarea luminii şi ameninţarea ploilor. Dar chiar cu straiul K. K. Ober-Gymnasiului pe trup, lepăda cu fiecare pas alte straiuri nevăzute şi strâmte câte îl înăbuşiseră până acum.

Rupse o nuieluşă de alun, îi curăţă frunzele fragede lăsând numai un suroc de trei foi în vârf şi porni mai departe. Fluiera avan, vâjâia struna nuielii rotindu-o în văsduh ca o biciuşcă, îşi oprea din când în când fluieratul ca să răspundă la chemarea cucului din codru.

Era o joacă de-a v'aţi-ascunsele cu pasărea şăgalnică şi hoinară, deprinsă să trăiască fără de cuib.

Vântul subţire al primăverii răsfira părul pe fruntea fugarului, şuviţele îl gâdilau plăcut, îl străbătea o însetare să îmbrăţişeze oamenii copacii, zările. Ingenunchiase la un şipot răcorindu-şi gâtlejul în jghiab. Apa era proaspătă, vie, gheţoasă ; nu semăna cu apa stătută din doniţa lui Pan Ţirţec, nici cu apa din căniţa de tinichea ruginită şi priponită în lanţ dela adăpătoarea K. K. Ober-Gymnasiului. Işi desfăcu gâtul din bumbii cămăşii, se plecă sub jghiabul de lemn spălându-şi ceafa, grumazul, fruntea, părul, obrajii, Aşa îi părea mai deplin că se primeneşte ca un copil năsdrăvan din basm, curăţindu-se la fântâna fermecată de toate izurile şi acrelele Cernăuţilor.

Pajura se ivise iarăşi la înălţimele albastre şi adânci, îl aştepta, o apuca înainte, poate ca să-i arate drumul tot ca în poveste — toate se petreceau ca într'o minunată poveste — măcar că drumul îl cunoştea Mihai fără greş până spre târgul Siretului pe calea împărătească, şi cu o postală înainte de târg, ca răscrucea spre Mihălenii din hotarul ţării Moldovei.

Un călăreţ îl ajunse din urmă.

Purta uniforma grănicerilor, puşcă scurtă la umăr, pistoalele la coburi. Răsteţ îl întreba în graiul împărăţiei de unde vine şi încotro merge. Chiar de-ar fi avut vre-o bănuială, o pierdu pedată la răspunsul limpede al copilandrului în aceeaşi limbă, fără schimonosire. Mihai învăţase cum să se strecoare prin vămile pământului, tot atât de aspru păzite ca si acele ale văzduhului, nouă la număr, din cărţi. El nu era la cea dintâi fugă. Mai putea să dăscălească şi pe alţii cum se trece o graniţă fără indreptările legiuite.

Călăreţul se depărtă în tăcănit de copite, săltând în scări cu mâna la şold. Fugarul o întinse la drum cu nădejde iscodind din când în când zările de pe un vârf de colină, murmurându-şi în sine numele satelor cu biserici vechi, domneşti, acoperite cu şindrilă neagră, numele râurilor cu sticliri de oglindă în pâcla albastră. I-a trecut înainte în vârtej

o căruță de poștă. Pe urmă o trăsură de diregător al împărăției, hurducată în galopul cailor și însoțită de alaiu, ulani cu sabia trasă, finanți cu mundirile scurte.

Aproape de graniță, Mihai s'a alăturat la un convoiu de care, ca și altădată. Tabăra cobora dela Liow și mai de departe cu mărfuri de lipscănie. Nu i-a trebuit multă vreme până să lege prietesug cu moldovenii minunați foarte de cele văzute și auzite prin străine locuri.

Erau cărăuși din Țara de Jos. Grăbeau să ajungă la gospodăriile lăsate pe mâna femeilor, dornici de fripturile la țiglă, de cântecele și de vinul de-acasă, după atâtea mâncări nemțești și leșești câte le-au scârbit inima și după berea cea amară care nu se arătase a fi bună nici în ciubote.

La hanul celui dintâi popas în țara Moldovei, s'a încins după datină o petrecanie la toartă până noaptea târziu, cu lungi povestiri și snoave, cu sdrăngănit de cobze și miel fript hoțește. N'a lipsit nici găina cu mujdeiu de usturoiu, nici mămăliga cu brân-

ză, nici ulcica de lut spartă în hârburi după cinstitele închinări.

Cărăuşii se simţeau însfârşit pe pământul lor vechiu, îşi potoleau aleanul purtat prin lumea veneticilor, adulmecau văsduhul lor de-acasă cu nări de căpăi.

Ridicau glasul pe măsura ulcelelor, întrebau hangiul despre schimbările petrecute dela vremea desgheţului încoace, de când au plecat la drum; chiuiau şi trânteau cuşma la pământ când auziau ştire despre o faptă năsdrăvană a domnitorului Alexandru Ion Cuza, cel cu ocaua şi cu plimbările într'ascuns, în straie de călugăr şi de cinovnic, coborît să audă cu urechile sale şi să vadă cu ochii săi năcazurile norodului.

Hangiul, bondoc şi roşcovan, îşi desnoda treptat traista cu istorii. Se lăsa aşteptat. Lepăda două trei vorbe, se mistuia la treburile şi datoriile sale trimiţând nişte codane ochioase să care cofăelul cu vin şi blidele cu plăcinte, se ivea iarăşi să adaoge o întâmplare scăpată din răboj. Işi răsucea musteaţa şi îşi desmierda cu mulţumire pântecul încins în chimirul lat, de câte ori ascultătorii lungeau gâtul şi ciuleau auzul, luând cu evlavie aminte la aceste semne ale timpurilor de domnie nouă.

El era aşezat la vadul trecerilor, auzise multe dela multă şi felurită lume, cu felurite răstălmăciri; dela chirigii şi boieri, ostaşi şi mazili, feţe bisericeşti şi negustori, surugii şi slujbaşi ai domniei. Oricât de felurit se ciocneau răstălmăcirile, din toate se limpezea un singur adevăr în afară de tăgadă: Domnitorul pregătea lege pentru despoierea moşiilor mânăstireşti pe socoteala ţării şi pregătea înzestrarea plugarilor cu ogoare de veci. De aceea feţele bisericeşti şi multe din cele boiereşti îi pomeneau numele cu acreală, iar printre obijduiţii pământului îi creştea nume slăvit.

Ferit din bătaia focului, Mihai tăcea, asculta şi privea, pătrunzându-se pe încetul de o tainică înţelegere a lucrurilor. Drumeţii din Ţara de Jos şi-au îndestulat ochii la multe minunăţii, au străbătut târguri cu zidării mai înalte ca Mitropolia şi cetăţile din Moldova lor veche, au găsit poduri de piatră peste ape în locul vadurilor cu neputinţă de trecut la cea dintâi viitură a puhoaelor, au văzut şi blestemăţia cea nouă, nemţască, *jugul*, în care n'a vrut să creadă prisăcarul Miron şi în care cu sfială credea Pătru, pădurarul. Toate au fost măreţe şi nemaipomenite. Dar inima îi trăgea spre sălbăticia şi necazurile de baştină. Aici se ştiau trăind cu adevărat adevărata lor viaţă, în ciuda urgiilor şi aşezărilor înapoiate.

Acestea le pricepea şi le simţea prea bine fugarul dela K. K. Ober-Gymnasium domnului director Ştefan Wolf.

Se adunau în cuget de băieţandru hoinar pentru cumpăniri şi judecăţi de mai târziu.

Deocamdată lua aminte la viersul lăutarilor — cântece bătrâneşti trecute din gură în gură şi păstrându-se nepieritoare, măcar că n'au fost scrise nicăeri, de nimeni, cu slova cronicelor.

Aflându-se hanul la cruce de ţări şi de drumuri, amestecaţi se aflau şi drumeţii. In afară de tabăra carelor cu marfă lipscănească, poposise un mazil călăreţ din Orhei, trei negustori din ţara Muntenească, un baciu din munţii pădurоşi ai Maramureşului. De vetrele lor îi despărţeau mari depărtări şi deosebite stăpâniri. Indată ce-au făcut roată în jurul focului aduşi de viersul lăutarilor, au plecat urechea la aceleaşi cântece, cu aceleaşi vorbe şi oftări de jale. Stâlpii vărgaţi de hotar, deosebitele peceţi ale stăpânirilor şi grănicerii cu flinta la umăr nu puteau să le oprească doina şi chiuitura de a

trece din om în om, cum nu pot să oprească sborul înalt al păsărilor pe cer.

Baciul din Maramureş şi cei trei negustori de peste Milcov, au cunoscut îndată cântecul poruncit scripcarilor de mazilul din Orheiu, când călăreţul cu straiu de şiac a prins vin la cap şi s'a întărâtat cerând tăcere şi ascultare. Iar Mihai mult s'a înduioşat fără să-şi dea bine seamă dece, descoperind că acel cântec nu-i era nici lui străin. Îl mai auzise la Ipoteşti, dela Alexa, pribeagul plecat în lume. Astfel se dovedea că harta ţărilor cu subţiri hotare de puncte roşii bătute în ţinte la K. K. Ober-Gymnasium din Cernăuţi, era numai o minciună deşartă.

Intr'un târziu fugarul a prins a lupta istovit cu somnul. Focul, carele, cobzarii cu antereie, mazilul cu straiu de şiac muncind pe loc o căzăcească de unul singur, toate jucau printre gene într'o paianjenire dulce.

Un moşneag uscăţiv s'a răsucit din para focului, vorbindu-i cu blândeţe.

— Ce-i ţîcule? Imi pare mie că te-a cam agiuns moş-Ene pe la gene...

— Că nu... încercă a se împotrivi Mihai, îngăimând cuvintele ca prin vis.

Nu le-a sfârşit. Bărbia i-a lunecat în piept, s'a prăvălit lin într'un cot, a intrat de-adreptul în somn de plumb.

— Că nu! . . îi repetă vorbele unchiaşul clătinând din cap şi zâmbind pe sub musteaţă ghimpoasă cu aceeaşi înduioşată ocrotire a prisăcarului Miron, a ciobanului Trofim, a lui Onufri. Mai zice că nu, dumnealui de colea!...

Şi cu toate că era amarnic ca o soacră cu ceilalţi tovarăşi de drum, tăios şi temut pentru apucăturile gata de harţă, moşneagul necunoscut i-a purtat de grijă hoinarului să-i cuibărească un culcuş cald pentru dormit, cum îi purtase de grijă la mâncare. S'a ridicat să tragă din car o tohoarcă miţoasă. L-a înfăşurat să nu-l prindă junghiul pe pământul gol, i-a înălţat capul pe-o legătură de fân. Fugarul scâncea mulţumite prin somn. Intorcându-se la prietenii din preajma focului, bătrânul simţi nevoie să-şi desvinovăţească asemenea neaşteptată slăbiciune:

— Vai de mama lui de plod! Zice că-i fugit dela şcoala nemţască... Apăi numă c'a înghiţit el multă asprime şi mult amar de l-a răsbit să-şi ia lumea în cap şi de se'n-cumetă a înfrunta urgia părinţilor de-acasă!

— Şi mă rog, la ce-i foloseşte la o adică unui copchil de moldovan cartea nemţască? voi să afle numai decât mazilul din Orhei. Asta nu pot eu pentru ca s'o pricep. Buche slavonească mai zic. Cu buche chirilică-i scrisă sfânta-Evangelie şi cântările bisericeşti.. Dară în colo? Nemţii cu nemţăriile lor.. Fie la dânşii, acolo!

— Tot aşa spunea şi mânzu moşului! grăi moşneagul întinzând ulcica de lut să capete tain proaspăt de vin. Aşa spunea şi el, că l-am descusut olecuţă mai pe ocolitele.. Hai noroc şi o mie de ani pace!

Apoi, după ce-şi udă gâtlejul, plescăi din limbă şi singur nesocoti legământul celor o mie de ani pace, ridicându-se cuc harţă asupra mazilului din Orhei:

— De altminteri, ţi-oi răspunde că şi dumneata eşti în rătăcire, dece să-i trebuiască şi buche slavonească? De unde-o ieşit asuprirea asta pe copchii să-i închidă la învăţătură, în loc să-i lese a sburda cât îi vremea lor? Buchea slavonească-i bună pentru popi şi pentru pisări. Noi trăim şi fără carte, şl slavă Domnului, n'avem a ne plânge din partea cărţii. Altele ne dor...

Negustorii din ţara Muntenească svârliră şi dânşii cuvânt cu mare aprindere osândind astfel de păreri nepotrivite semnelor din veac. Se încinse războire şi urmă împăcare cu ciocnet de ulcele. Apoi căzură cu toţii răpuşi de osteneală şi de vinul cofăielelor. Lăutarii se traseră spre cotloane, negustorii spre cămări, chirigii sub carele cu scumpeturi lăsate în paza lor. Indată se auzi numai horăitul cumplit al oamenilor, ronţăitul molcom al cailor, orcăitul depărtat al broaştelor, un câine hămăind undeva, la margine de codru, la capătul lumii.

Moşneagul cel rău de clanţă rămase singur cu ochii deschişi, chincit lângă foc, scociorând cu un vreasc tăciunii de sub spuză. De el nu se prindea somnul mai mult de un ceas pe noapte. Pâcâia din lulea şi îşi gemea în pustiul nopţii durerea ciolanelor bătrâne. Intr'o vreme se urni să vadă dacă nu s'a desvelit cumva proceltul fugar dela şcoala nemţască. Mihai dormea cu nările în fân, cu tohoarca trasă până sub bărbie, ca un prunc cuminte după baie.

— Vai de sufletul tău, măi băiete! mormăi moşneagul întorcându-se loc şi suflând în cenuşă.

Pe cât era de colţos şi de asmuţat la cuvânt îndeobşte cu ceilalţi semeni, pe atât s'ar fi bucurat acum să afle un tovarăş de priveghiu ca să-i împărtăşească gândurile despre acest băieţandru pribeag. El trăise şi văzuse multe, ca unul care pătimea de acelaş neastâmpăr şi cutreerase ţările din megieşia Moldovei în lung şi în lat de vre-o cinzeci de ani, când cu chervanele de lipscănie, când după turmele de oi coborîte din Ardeal spre Bărăgan, Buceag ori ţinuturile de dincolo de Dunăre, în ţara turcească. Nu ştie să citească slovă chirilică şi cu atât mai puţin nemţască. Dar învăţase se citească în ochii oamenilor, ceeace alţii nu pot desluşi. Şi în ochii băieţandrului găsise el o văpaie deosebită, cum a mai întâlnit numai de două-trei ori în viaţă la rătăcitori pecetluiţi de ursită cu un anume semn.

Fugarului însă nu-i păsa acum de semnele şi de peceţile ursitei. Prin somn şi prin vis i se arătau întâmplări năsdrăvane care îi alinau cu balsam toate pătimirile dela K. K. Ober-Gymnasium. Se făcea că pe domnul director Stefan Wolf l-au cetluit căruţaşii cu otgoane groase cât cele de corăbii şi că-l ţin la stâlp s'asculte viersul lăutarilor din ţara Moldovei. Onufri se prefăcuse falnic căpitan de haiduci, pletos şi înarmat până'n dinţi, îmbrăcat în straie scumpe de pradă şi risipitor la mână ca un prinţ dintr'o mie şi una de nopţi. Scotea o piţulă şi o întindea scripcarilor şi cobzarilor: o piţulă, o sută; un fiorin, o sută. Svârlea din grămăduia de bani, cerându-le să cânte pentru urechea neamţului numai isprăvile grozăvite ale puturoşilor de valahi şi de moldoveni.. Legaţi cu otgoane la stâlp se mai aflau şi dascălul de arimetică şi de geometrie, Oscar Breitinger, alţi prigonitori mai mari şi mai mici câţi i-au otrăvit lui sufletul. La un timp Onufri se arătă nemulţumit de cântecul şi de vorbele lăutarilor. Prea erau toate pe aceeaşi strună. Se întoarse spre dânsul, netezindu-şi barba lustruită de unsori înmiresmate şi făcându-i din coada ochiului:

— Ia să le-artăm noi Mihăiţă, ce ştim!

Iar chipul lui Onufri, în aceeaşi vreme era al odăiaşului dela K. K. Ober-Gymnasium şi mai era a lui moş Miron pisăcariu, al lui Alexa şi al lui moş Trofim, al moşneagului căruţaş şi al mazilului din Orheiu, al celuilalt moşneag din satul cu flori dalbe care întrebase despre îndreptările cele noi ale domnitorului Alexandru Ion Cuza. Toate chipurile topite în unul singur şi toate glasurile sunând într'un singur glas:

— Ia arată-le tu Mihăiţă, ce ştii...

Şi cum toate se întâmplă de-a minune prin vis, Mihăiţă îşi drese struna vocii şi le arătă ceiace nici el nu ştiuse că ştie.

D. director Stefan Wolf plecase umil ochii în pământ, dascălul de matematică nu-l mai întreba dece sunt egale două triunghiuri dreptunghe care au ipotenuza şi o catetă egală, Oscar Breitinger se făcuse mai mic şi mai sfrijit, iar el căuta din ochi aprobare în privirea domnului Arune Pumnul, care era când profesorul de limbămînt şi cântămînt românesc, când lua pe rând chipul celor patru fraţi Hurmuzăcheşti. „Aşa, da! încuviinţau toţi. Aceasta o aşteptam dela tine, Eminovici. Pe tine te aşteptam Eminovici.. Aşa dar Mihăiţă!"

— Aşa da, Mihăiţă! sună alt glas, mai puternic ca toate.

Fugarul sări de sub tohoarcă, scuturându-şi fânul din păr şi frecându-şi ochii buimaci încă de somn.

Moşneagul cel rău de cleanţă îl privea cu bunătate, săltându-şi zăbunul de umări.

Aşa da, Mihăiţă, băiete! rosti a doua oară. Cântai prin somn. Asta-mi place. Semn bun, nepoate.. La vârsta ta trebuie să te scoli în cântare, că ţi-o veni vreme destulă să te deştepţi în fiecare dimineaţă cu inima gre ca osânditul la streang!..

Soarele ridicase geana de foc pe muchea dealului. Cărăuşii erau în picioare, pregătindu-se de drum. Mazilul din Orheiu le ură cale bună din şeaua calului. Scârţâiau cele dintâi roţi. Numai negustorii nu făcuseră încă ochi în cămările cu gratii de temniţă.

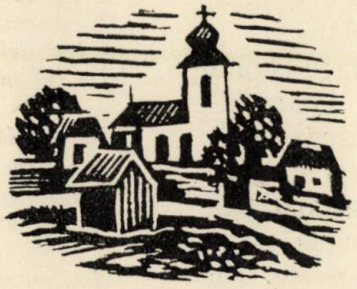

P. S. Sa Roman Ciorogariu către „Luceafărul".

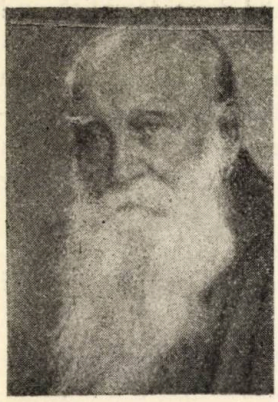

Roman Ciorogariu

Printr'o norocoasă coincidenţă trimisei chiar de Crăciun vorbă Marelui Boier dela Bulciu să patroneze o scriere asupra epocei lui Vichentie Babeş.

Mi-aţi venit dar în vreme bună să vă cer şi D-voastră cultul înainte mergătorilor în paginile „Luceafărului".

„Albina" lui Babeş intemeiată de familia Mocioni e o strălucită pagină a luptei naţionale. O continuare a revoluţiei lui Avram Iancu cu armele constituţionale.

Generaţia mea a crescut în această atmosferă. Dela „Albina" a evoluat această generaţie la „Tribuna", dela „Tribuna" la „Memorand", iar dela „Memorand" la ziua de 1 Decembrie 1918. Fără economia continuităţii dela 1848 până la 1918 nu poate fi înţeleasă prefacerea României Mari.

Nu din ipoteze teoretice se face istoria unui popor, ci din realitatea întâmplărilor. Cine vrea să cunoască această istorie, să se coboare la faţa locului. Pentru aceasta trebuie desgropat trecutul ca să nu-l umple buruiana falsificărilor istorice ce ne prisoseşte. Nu mă gândesc la mistificările istorice dela Budapesta, ci la ignoranţa tinerei generaţii. Iată o fişă:

Un voluntar din 1918 înscăunat în slujbă frumoasă de stat exlama într'o discuţie asupra marei prefaceri istorice:

„Dar ce au făcut bătrânii aceştia? Noi cei ce am întrat la 1918 ca voluntari în armata română am făcut România Mare".

Nimic de spus, că voi sunteţi eroii României Mari, dar lăsaţi trecutul bătrânilor.....

Suum cuiquae.

Domnul să binecuvânteze întreprinderea Dvoastră ca să devină vas ales în ogorul culturii româneşti.

Oradea, 9 Ianuarie 1935.

Roman Ciorogariu.
Episcopul Bihorului

Th. Aman

Nedumerire

E-adevărat că totul în natură
E sbucium, şi voinţă, şi mişcare,
Când cel mai mic, strivit de cel mai tare,
De cel înfrânt la rându-i nu se'ndură.

Un fir de praf prin el îndemn îşi are
De-a nu găsi'n avânt şi'n sbor măsura,
Statornicind eterna legătură
Cu astrul ce din beznă se năzare.

Şi-atunci, cum poate omul să dărâme
Aceeiace-au clădit ai lui cu sânge,
Copacul vieţii'n pleavă scuturându-l, —

Vremelnică 'nchegare de fărâme
Ce'n negura 'ntâmplărilor se frânge,
Cu cât mai sus de moarte-o poartă gândul!

Al. Iacobescu

La a 40-a aniversare a osândirii memorandiștilor...

de ALEX. LĂPEDATU
Ministrul Cultelor și Artelor
Membru al Academiei Române

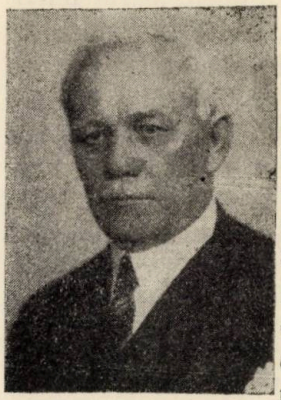

Alexan dru Lăpedatu

La 25 Mai 1934 s'au împlinit 40 de ani de când la Cluj, în fosta redută, acum sală a Cercului militar, s'a dat sentința de osândă în marele proces al Memorandului, care nu era un proces al celor trași la răspundere pentru așa zisa trădare de patrie, al membrilor Comitetului național de pe acele vremuri al Românilor din Transilvania, Banat și părțile ungurene, ci așa cum au declarat-o, cu atâta bravură și demnitate acuzații, un proces al însăși națiunii române de peste munți.

Căci iată ce declara, în numele celor acuzați, Ioan Rațiu, în calitatea sa de președinte al Comitetului național adresându-se și Curții și juraților: **„Ceia ce se discută aci, domnilor, este însăși existența poporului român. Ori existența unui popor nu se discută, ci se afirmă. De aceia nu ne gândim să vă dovedim că avem dreptul la existență. Pe o asemenea chestiune nu ne putem apăra. Nu putem de cât să acuzăm în fața lumei civilizate sistemul asupritor, care tinde să ne răpească ceia ce un popor are mai scump: legea și limba".**

Apoi continuă: **„Nu mai suntem aci acuzați. Suntem acuzatori. Ca persoane nu avem ce căuta înaintea acestei Curți cu juați, fiindcă noi am lucrat numai ca mandatari ai poporului român și un popor întreg nu se poate trage la bara judecătorească. Plângerile lui nu pot fi judecate de un juriu care este și judecător și parte. Nu este deci de demnitatea poporului român de a se apăra în fața unui asemenea juriu. Ne puteți osândi ca indivizi. Nu ne puteți judeca ca mandatari ai poporului :"**

Și termină: **„Faceți dar ce voiți. Sunteți stăpâni pe ființa noastră fizică, nu însă și pe conștiința națională a poporului român. Un alt tribunal mai mare, mai luminat și, desigur, mai nepărtenitor, ne va judeca pe toți — tribunalul lumei civilizate, care vă va osândi odată mai mult și mai aspru de cât v'a osândit până acuma".**

Istoria luptelor politice ale poporului român transcarpatin nu înregistrase încă în analele ei asemenea cuvinte de înaltă conștiință și demnitate națională. E de înțeles deci răsunetul puternic pe care această declarație îl avu nu numai printre Români, dar și printre străinii ce urmăreau evenimentele impresionante pentru dânșii din Transilvania.

De altfel atitudinea poporului nostru, întreg, din acele memorabile zile, a fost la culme. Privirile tuturor erau ațintite spre Cluj. Și, deși se știa cu certitudine că **memorandiștii,** cum li se zicea, vor fi osândiți la ani mulți și grei de temniță, totuși starea de spirit a lumii românești era admirabilă.

Nimeni nu era îngrijorat de soarta celor ce aveau să fie condamnaţi. Dimpotrivă. Mulţi din fruntaşii neamului ar fi vrut să fie în locul lor pe banca acuzaţilor să revendice cinstea de a reprezenta acolo naţiunea română. Căci toţi îşi dedeau seama că ceia ce se petrecea la Cluj era procesul istoric şi politic în ultima instanţă al acestei naţiuni, asuprite şi obidite, cu naţiunea maghiară, domnitoare şi asupritoare, şi că, în faţa lumei culte şi civilizate, nu rezultatul penal, ci cel moral avea să conteze.

De aceia preocuparea generală era : bărbăţia şi demnitatea cu care reprezentanţii vor sta în faţa vrăşmaşului secular. Ori, în această privinţă, ei au fost la înălţimea şi a chemării şi a aşteptărilor. De aceia procesul Memorandului s'a desfăşurat într'o atmosferă de mândrie şi de încredere ne mai cunoscută până atunci. Mândrie — pentru atitudinea acuzaţilor, dar cu deosebire a celor doi corifei ai lor, Ioan Raţiu şi Vasile Lucaciu. Incredere — pentru rezultatul luptei ce începuse, de astă dată, în faţa lumei întregi, între asupriţi şi asupritori, luptă pe care instinctul bun şi sigur al neamului o simţea că este în ultima fază şi că sfârşitul ei nu numai că nu poate întârzia, dar el trebuie să fie acel pe care judecata imanentă a lucrurilor omeneşti îl va aduce negreşit, cum l-a şi adus două zeci şi doi ani în urmă.

Aceasta fiind atmosfera şi starea de spirit în care s'a judecat procesul Memorandului acum patru zeci de ani, e lesne de înţeles cum sentinţa de grea osândă ce s'a rostit în ziua de 25 Mai 1894 la Cluj împotriva acuzaţilor a fost primită cu o frenetică satisfacţie şi însufleţire. Căci rolurile se intervertiseră : Nu Românii fură condamnaţi, ci Maghiarii înşişi se condamnaseră. Şi nu noi aveam să tragem consecinţele. Căci, pe când capetele alor noştri se împodobeau în acel moment cu aureola de eroi şi martiri ai neamului, conştiinţele oneste şi reale ale duşmanilor câte vor mai fi fost şi rămas, se întunecară, şi îngroziră de sigur, scrutând urmările verdictului dela Cluj.

Cei ce am apucat ca tineri, foarte tineri, vremea aceia, putem spune că, numai în 1906, cu prilejul vizitei corurilor române ardelene şi bănăţene la Expoziţia jubilară din Bucureşti, şi la 1916, în preajma intrării noastre în războiul pentru dezrobire, neamul românesc a mai trăit asemenea momente de însufleţire şi de nădejde ca cele dela 1894.

Presa întreagă din ţară şi din străinătate nu se ocupa de cât de acest proces. Relaţiunile ei erau urmărite cu pasiune şi emoţiune. Numele şi figurile acuzaţilor erau în închipuirea şi pe buzele tuturor. In deosebi însă a celor de cari am mai vorbit — Raţiu şi Lucaciu. Portretele lor, grav, serios, aspru chiar, al celui dintâiu, senin, luminat de înfăţişare romană al celui din urmă, atârnau pe pereţii tuturor caselor româneşti şi erau purtate cu însufleţire pe mari pancarte în fruntea manifestaţiunilor ce nu mai conteneau în toate părţile ţării. Puţini oameni în trecutul nostru s'au mai bucurat de o popularitate aşa de mare ca a acestora. In viaţă fiind, ei întraseră deja în domeniul legendei.

Părintele Lucaciu în deosebi, cu verbul său de foc, răscolitor şi însufleţitor de mase, cu atitudinea sa totdeauna neşovăitoare şi necruţătoare faţă de asupritori şi cu nimbul de martiriu pe care i-l adusese anii de prinsoare cu temniţele maghiare, stăpânea toate conştiinţele şi sufletele româneşti. Doina sa, duioasă dar şi reconfortantă,resuna pretutindeni.

Nu era serbare sau petrecere românească în care să nu se audă viersul său melodios şi armonios. Şi azi, după atâta tre-

cere de vreme, îmi sună acest viers, provocându-mi aceiaşi dulce şi mângăioasă simţire ca şi atunci :

Cântă-o mierlă prin păduri
Rob e Lucaciu la Unguri,
Pentru sfânta libertate,
De care noi n'avem parte !

Nu fi mierlă supărată,
Nu-i robia neîncetată,
Vine dalba primăvară
Fi-va Lucaciu liber iară !

Da, n'a fost robia neîncetată şi a venit şi sfânta libertate mai repede chiar de cât o credeam şi o nădăjduiam. Pentrucă la baza luptei noastre stă dreptul şi dreptatea neamurilor şi pentru că în procesul istoric şi politic deschis între noi şi asupritori, dreptul şi dreptatea neamului românesc trebuiau să învingă. Căci procesul acesta, din al cărui curs cel mai grandios episod a fost acel al Memorandului, procesul acesta, dintre Români şi Maghiari a început, conştient, numai la 1791, cu acel istoric memoriu numit Supplex libelus Valachorum, pe care cei doi episcopi români ai vremii, cel unit şi cel neunit, l-au prezentat Impăratului la Viena, care era, în acelaş timp şi mare Principe al Transilvaniei, ca ţară autonomă a Coroanei habsburgice.

Prin acest memoriu, suplică, se cerea şi pentru poporul românesc de peste munţi drepturile şi libertăţile de care se bucurau şi celelalte naţiuni politice privilegiate ale Transilvaniei — Unguri, Saşi şi Săcui — drepturi şi libertăţi pe cari neamul nostru din vechime şi pe care le anulase cucerirea şi subjugarea maghiară. Dar această egală îndreptăţire, cum se spunea, nu se putu obţine prin generozitatea şi simţul de dreptate al stăpânitorilor, ci numai prin voinţa şi jertfa Românilor, cari, la 1848, anul libertăţii popoarelor asuprite din toată Europa apuseană şi centrală, şi-o decretară şi câştigară înşişi prin voinţa lor naţională şi prin jertfa lor de sânge.

Absolutismul ce urmă revoluţiei din 1848 şi sub care Transilvania, unită pentru o clipă efemerei Republici ungureşti, îşi redobândi străvechia sa autonomie, fu destul de favorabil organizării vieţii publice româneşti, pe baza drepturilor politice şi libertăţilor naţionale câstigate şi asigurate. Dar înfrângerea Austriei la 1866 şi alungarea ei din confederaţiunea germanică, sili pe Impărat să capituleze în faţa Ungurilor, — să le cedeze Ardealul şi mai pe urmă Banatul şi să încheie cu ei acea nouă formă de organizare constituţională şi politică a Monarchiei numită Dualism şi prin care se acorda şi se asigura Maghiarilor hegemonia politică şi asupra tuturor popoarelor nemaghiare de dincoace de Leitha.

Aceasta însemna lupta pe viaţă şi pe moarte pentru desfiinţarea prin desnaţionalizare şi maghiarizare a acestor popoare, şi în deosebi a Românilor, cari, dintre toate aceste popoare, prezenta cea mai mare primejdie de viitor pentru Ungaria, întrucât la sudul şi răsăritul Carpaţilor se constituise deplin şi pe baze de temeinică desvoltare de viitor noul Stat român modern — privit, încă de atunci, şi, cu drept cuvânt, ca pivot al iridentei române, al Dacoromaniei ce avea să ducă la mormânt Ungaria milenară a Sf. Stefan.

Toată istoria Românilor din Transilvania, Banat şi părţile ungureşti, dela 1867 până la 1918, de jumătate de secol deci, este lupta de apărare şi de protestare împotriva politicei violente de maghiarizare a Ungariei dualiste. Nerecunoscând poziţia legal constituţională în Ardeal a acestei Ungarii, Românii se puseră în pasivitate politică faţă de dânsa. Luptând la început separat, Ardelenii deoparte, Bănăţenii şi Ungurenii de alta, primejdia

comună îi aduse să constituie, la 1881, frontul unic al solidarităţii româneşti transcarpantine. Atunci se forma Partidul şi Programul naţional al Românilor de peste munţi.

Loviturile continuară însă — tot mai puternic şi mai des. Politica de maghiarizare lua între 1881 şi 1892 forme deadreptul neliniştitoare şi îngrijitoare pentru conducătorii Partidului naţional român, a căror răspundere era angajată faţă de neamul lor. Epuizând toate căile şi mijloacele legale pentru a salva fiinţa naţională serios ameninţată a neamului lor, reprezentanţii autorizaţi ai poporului român de peste munţi, întruniţi în Conferinţa naţională, la Sibiu în 1892, hotărăsc subşternerea, cum se zicea, a unui memoriu la picioarele Înaltului tron, care să arate situaţia creată acestui popor prin politica Statului ungur şi să se reclame postulatele formulate şi înscrise în programul politic dela 1881, în fruntea cărora stătea autonomia Transilvaniei.

Moment grav şi serios. Căci prin aceste postulate se cerea nici mai mult nici mai puţin de cât refacerea ordinei constituţionale a Statului dela 1867. De aci revolta şi indignarea naţiunei sau mai bine a oligarhiei maghiare împotriva actului de sfidare si cutezanţă al Românilor. Şi cum conferinţa hotărâse ca memoriu să fie dus direct la Viena şi prezentat Impăratului de o deputaţiune cât mai impresionantă, — Guvernul unguresc se văzu nevoit să anunţe ruperea pactului dualistic pentru eventualitatea că Impăratul ar primi deputaţiunea română şi ar accepta Memoriul din mâinele ei.

Protestul şi ameninţarea lor aveau de bază, ca pretext, împrejurarea sofistică că Regele Ungariei la Viena nu era acelaş cu Regele Ungariei la Pesta şi că deci Românii ar prezenta doleanţele şi cererile lor unui Suveran de Stat străin. Reclamau deci ca deputaţia să nu fie primită şi să fie îndrumată la Guvernul din Pesta şi la Regele ungar de acolo. Aşa se întâmplă. Deputaţia nu fu primită, iar memoriul lăsat Cancelariei imperiale fu trimis, nedesfăcut, Guvernului Unguresc.

Reacţiunea fu puternică şi de oparte şi de alta. Românii, în o nouă conferinţă, tot la Sibiu, în anul următor, îşi însuşesc, toţi, fără nici o excepţie Memorandul, ca al naţiunei lor, decretând pe cei ce l-au făcut şi l-au subşternut Inaltului Tron ca mandatari legali ai acestei naţiuni. Ungurii, de partea lor, socotind ducerea şi cuprinsul Memorandului ca o acţiune îndreptată împotriva unităţii de Stat maghiare şi făcută în afară de cadrele legale ale acestui Stat, aşa dar un act de adevărată trădare de patrie.

Actul, Memorandul, fu încriminat pe aceste baze, iar autorii lui fură trimişi înaintea instanţelor judecătoreşti. Cercetările fură îndelungate şi iritante. Atitudinea celor urmăriţi însă totdeauna bravă şi demnă. Şi aci, tot Părintele Lucaciu stătu în fruntea soţilor săi — prin purtarea sa dârză şi neînduplecată în a nu ceda nimic, absolut nimic, din drepturile sale româneşti şi cetăţeneşti. Se ajunse astfel la proces, în faţa Curţei cu juraţi din Cluj, cel mai şovin şi intolerant centru maghiar al Ardealului de atunci.

Cu toate acestea, afluenţa şi conştiinţa românească se manifestară în aşa proporţii şi în aşa forme încât oraşul acesta trecu prin momente de adevărată temere şi groază. Forţe militare şi poliţieneşti trebuiră aduse pentru pază şi siguranţă. Dar nu ele, ci chibzuinţa, simţul de răspundere şi conştiinţa că tot ce era atunci unguresc va fi în curând românesc, a conducătorilor naţiei româneşti, apără capitala Ardealului de

ori ce silă şi primejdie.

Procesul se desfăşură în atmosfera în care m'am silit să o reconstituesc la începutul acestui articol. El se termină cum am zis, cu condamnarea penală a memorandiştilor, dar cu izbânda morală şi naţională a poporului, în numele căruia ei au lucrat şi acţionat. Este cel mai însemnat eveniment din viaţa politică naţională a Românilor ardeleni, bănăţeni şi ungureni dela 1848 până la 1918, timp de 70 ani.

Urmările lui fură capitale:

In primul loc se afirmă şi menţinu deplin şi integral solidaritatea românească în lupta de apărare şi de salvare a neamului din ghiarele politicei de maghiarizare a Statului Ungar.

In al doilea loc, chestiunea română deveni o chestiune politică de interes european, a cărei deslegare avea să se facă deodată şi împreună cu acea a tuturor naţiunilor subjugate şi asuprite din Europa centrală şi răsăriteană. Exista acum pentru opinia publică europeană şi o iridentă, română, nu numai acea slavă şi italiană!

In al treilea loc problema Românilor de peste munţi ajunge pentru Regatul român o problemă ce avea să condiţioneze însăşi fiinţa şi existenţa acestui Regat. De aci preocupările şi grijea conducătorilor săi de a pregăti soluţionarea potrivit intereselor şi scopurilor ideale ale politicei noastre naţionale, ceia ce se şi făcu, întrucât politica aceasta ne-a adus la unirea, la întregirea dela 1918.

La temeliile României Mari stă aşa dar ca o piatră angulară şi urmările acţiunii memorandiste de acum 40 de ani. Promotorii şi autorii acestei acţiuni sunt şi ei ctitori ai acestei Românii. Unii au închis ochii înainte de a o putea vedea realizată, aievea. Nu o au văzut, dar o au simţit. Ca şi Moise, ei n'au avut parte să intre în Chanaan, dar l-au purtat în sufletele lor mari şi pline totdeauna de nădejdea nebiruită a izbânzii finale. In fruntea acestora sta Ioan Raţiu, căruia naţiunea recunoscătoare i-a ridicat, la Turda, oraşul în care plebea maghiară îi distrusese şi nimicise căminul şi agoniseala, chip neperitor şi mult grăitor, pe bronz.

Celorlalţi, Bunul Dumnezeu le-a dăruit nărocul şi fericirea de a-şi vedea osânda răsplătită, prin realizarea idealului pentru care au luptat şi s'au jertfit. In fruntea acestora stă Părintele Vasile Lucaciu, mort, ca orice bun şi cinstit patriot, în sărăcie şi uitare, la Satu-Mare. Ion I. C. Brătianu a ţinut să-l conducă însăşi la lăcaşul de veci, pe o vreme năprasnică de iarnă, în Siseşti, unde păstorise, iar Regele Ferdinand întregitorul i-a pus pe sicriu răsplata simbolică a Coroanei României.

S'au dus apoi şi ceilalţi: Ultimii au fost Teodor Mihali ca acuzat şi Şt. Ciceo Pop, ca apărător. Unul singur dintre aceştia din urmă, dintre apărători, se mai găseşte printre noi. E venerabilul octogenar Francisc Hossu Longin, care, discret şi modest, trăeşte retras de lume, cufundat în vraja amintirilor duioase ale prietinilor de altă dată, a căror memorie o cultivă cu pietate şi religiositate. De la acest loc îmi ţin de datorie să-i trimit, acolo departe, unde vieţuieşte, la Băseşti, în judeţul Salagiului, omăgiile respectuoase ale celor ce-l iubesc şi-l preţuiesc, ca pe unul din cei mai buni şi valoroşi ai noştri — omagii cari se îndreaptă, firește, tot aşa de respectuos, şi către venerabila Doamnă Elena Hossu Longin, fiica marelui român Gheorghe Pop Băseşti, care a prezidat adunarea dela Alba Iulia, încheindu-şi şi cuvântarea de proclamare a Unirii cu cuvintele bătrânului Simeon din templul Ierusalimului: Acum slobozeşte, Doamne...

Biserica și realitatea vieții

De P. Sf. Sa Dr. GRIGORIE COMȘA
Episcopul Aradului

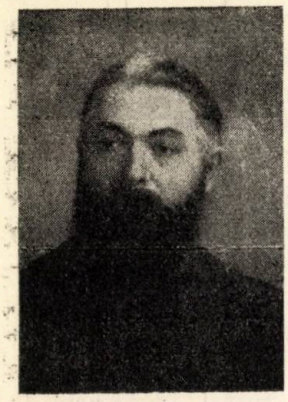

Dr. Grigorie Comșa

Omenirea de azi a făcut descoperiri uriașe pe toate terenele, dar aceste cuceriri s'au succedat mai rapid decât posibilitatea tuturor de a se împărtăși de ele. Viteza a ajuns recorduri atât de uriașe, că omul rămâne nemulțumit de eforturile sale.

Fără să voim, noi ne întrebăm în fața acestui adevăr, cum se manifestă oare sufletul față de Biserica sfântă, care pare a sfida toate descoperirile, înfățișându-se în aceeaș îmbrăcăminte a tezaurului ei de credință și viață? Noi ținem dela început chiar să mărturisim că biserica noastră strămoșească nu este văzută și nici prigonită de pătura intelectualilor. Aceștia fac chiar jertfe pentru biserică, iar la ocaziuni solemne au chiar cuvinte frumoase despre ea și mai ales despre trecutul ei.

Noi totuși îndrăznim să afirmăm că alipirea față de biserică a intelectualilor este mai mult de fațadă. Nu analizez această afirmațiune, ci constatând starea de fapt, trec o chestiune de o covârșitoare gravitate. Este vorba de cauzele care țin pe intelectuali în indiferență față de biserică. Nu mai insist asupra consecințelor rapidității pe urma căreia mulți oameni s'au pomenit cu situații nevisate. Constat numai că unii intelectuali au convingerea că biserica se mișcă pe un teren pur ideal, care nu ar avea nimic comun cu realitatea.

Știința omenească de azi se ocupă exclusiv de realitățile existenții. Prin analize precise, prin frământări laborioase, prin examinări de fiecare clipă, știința supune realitatea unui studiu riguros căutând să-i afle legile cari o domină și manifestările cari o caracterizează. Și atunci intelectualii spun: de ce nu este și biserica așa de analitică, de ce nu ține seama de realitățile vieții? Dar cei cari judecă astfel, fac nedreptate Bisericei. Este adevărat că biserica accentuiază spiritualitatea și moralitatea vieții, cu orientațiuni, cari trec dincolo de lumea fizică. Este adevărat că viața terestră împrumută rosturile sale dela viața viitoare, dar biserica cu învățătura ei, nu reduce energiile de viață ale omului, luptând pentru fericirea viitoare.

Este timpul să accentuăm că religia nu neagă, nu abandonează realitățile vieții. Biserica nu ingnorează frumusețea din lumea fizică și morală, căci ea propagă religia bucuriei și a vieții. Că se cere omului o anumită disciplină și înfrânare, este ceva firesc în religiune, precum și exploratorul naturii cu multă grije ține seama să nu facă greșeli cari i-ar aduce poticnire în cercetările sale. Când creștinismul cere neîncetat să nu te alipești de bani, să nu fii lacom, voiește să păstreze libertatea și echilibrul sufletului față de povara materiei care trage spre pământ.

Să recunoaștem, dar că Evanghelia nu cere renunțare la lucrurile vieții. Nu. Dar cere să nu ne robim lor, să nu le transformăm în scop suprem al vieții. Pentru ca omul să aibe adevărate valori, crești-

nismul cere ca el să lapede balastul, povara care stă în calea unei perspective mai superioare!

Să mergem acum mai departe. Isus Hristos prin Evanghelia Sa intră în cele mai adânci realităţi ale vieţii. Pilda cu stăpânul, pe care nu-l aşteaptă slugile, pilda cu venirea mirelui şi fecioarele neînţelepte, ne îndeamnă la priveghere continuă. Această priveghere nu cere să renunţăm la bucuriile vieţii, ci să nu ne robim lor, uitând de suflet. Căci firea omenească este aplicată spre rău şi numai prin Hristos o putem cârmui. Şi aici este creştinismul realitatea realităţilor. El se coboară în suflete şi le picură mângâieri. De sigur, indiferentul, nu vede această lucrare a Evangheliei, dar ea există.

Precum Veronica a şters faţa lui Isus cu năframa, aşa şterge Evanghelia lacrimile omului credincios. Şi nimic nu este mai real decât lacrimile părerii de rău după o viaţă trăită fără orizonturi. O Maria Magdalena este mai vrednică de amintire decât orice împărătese cari nu au cunoscut pe Hristos şi un Simon Cyreneul a uşurat mai mare povară decât orice economist.

Aşa stând lucrurile te întrebi cu înfrigurare de ce nu caută oamenii mângâierea, unde trebuie, de unde poate să vină? Pentrucă mulţi o caută în altă parte. Câte persoane nu cunosc eu, cari nu fac altceva decât să asculte ba sfatul unui teosof, ba un spiritist, ba altele. Şi aceste persoane rămân nemulţumite, pentrucă ar trebui să muncească ceva serios, să aibe o ocupaţie serioasă iar nu să treacă din saloane în saloane. Să lucreze şi să adâncească cele învăţate, aceasta să o facă cel ce caută mângâiere. Şi creştinismul această îndrumare o dă omului. Dar nu numai atât. Creştinismul constată că orice durere se întemeiază de regulă pe o vinovăţie.

Numai biserica are darul să apropie mai mult pe om şi acesta să-i descopere vinovăţia, căci altcum nu obţine mângâiere. Şi cel ce primeşte mângâierea înţelege că înlăuntrul său este ceva specific, mai presus de griji şi necazuri.

Evident că biserica în opera sa poate merge foarte departe. Mângâierile ei pot creia oameni, cari la rândul lor să mângâie pe alţii. Celce crede puternic, devine un mângâietor, un biruitor în necazuri.

Biserica priveşte în cel avizat la mângâiere calităţile bune. Ea priveşte cu ochiul lui Dumnezeu. Cine priveşte cu alt ochiu, acela nu va putea da mângâiere. Şi acum un ultim considerent. O realitate mai consistentă decât faptele îndurării trupeşti şi sufleteşti propovăduite de biserică, nu poate să fie.

Şi precum soarele zilnic îşi împarte lumina în zeci de milioane de părţi, aşa şi biserica răspândeşte înţelepciunea divină prin apostolii săi.

Dacă am cerceta doctrina bisericei despre muncă, proprietate, familie, am constata acelaş adevăr: că biserica stă în cea mai strânsă legătură cu realităţile vieţii.

Aceste realitaţi vor fi armonice, dătătoare de linişte, în măsura, în care prin fapte creştineşti ne vom încadra întrânsele. Aceasta cere să ne încadrăm mai întâi în realităţile vieţii bisericei, cerând darurile şi binecuvântările ei.

Dr. Grigorie Gh. Comşa

Episcop

Membru de onoare al Academiei Române

DOINE DIN BANAT

Din colecția folclorică a d-lui prof. Dr. Aurel E. Peteanu din Lugoj

I.

Lelișoară, ochii tăi.
Șapte țări aș da pe ei;
Dragă, și gurița ta,
Vinde-aș lumea pentru ea,
Zău, aș vinde lumea'ntreagă
Pentru tine, mândro, dragă;
Rău nici când nu mi-ar părea,
Numai tu să fi a mea.
Ochii tăi sunt două stele,
Ce farmeci lumea cu ele;
Stele-s multe și'n cer sus,
Dar ca ochii tăi tot nu-s,
Și nici soarele și luna,
Așa mândre nu-s nici una.

N. Râmneanțu
Silagiu 1925

II.

Aseară plecai în sat
După gură'n căpătat.
Când cerui dela-o nevastă,
Spusă că-i bărbatu-acasă.
Ce să fac? Așa-mi fu data,
Haida, să mă duc la alta!
Mă lipesc pe lâng'un gard
Și mă pun pe așteptat!
Aud pași venind spre mine
Și gândesc eu: tacă, că-i bine,
Că-i nevastă, las' pe mine!
Când colea-i o fetișoară,
Ca un pui de porumbioară.
O strânsăi frumos în brață
Și-o sărutai cu dulceață,
C'așai legea pe la fete,
Să le iai pe îndelete,
Să le iai cu'ncetișorul,
Să săruți, să stâmperi dorul.

Acelaș

III.

Frunză verde călăpăr,
Doi voinici, maică, mă cer,
Unui negru, altui băl.
Frunză verde de măr dulce,
După cel băl eu m'aș duce.
Frunză verde de măr acru,
După negru meargă dracu.
Până l aș vedea albit,
Rîul trebuie oprit
Și tot n'o fi mai albit.
Dar eu pe acela băl
Cu puțină apă-l spăl.
Când îl văd mi-i drag de el.

Sofia Mințescu
Drăgoești, 1927

IV.

Tinerețea-i trecătoare,
La tot omul, ca și floare,
Se duc toate, nu știu unde?..
Bătrânețea mă ajunge.
Trece vremea ca și gândul
Și se duce, bat-o vântul!..
Las-o focului să treacă,
Cine poate s'o oprească?
Și-a mea trece r.'am ce face,
Si-o petrec cu cine-mi place,
Că și eu am vrut și-aș vrea
S'opresc tinerețea mea.
Am cercat, dar n'am putut-o
Ea s'a dus și am pierdut-o.
Pierdui tinerețea mea,
N'a rămas urmă de ea.
Pe rând au să treacă toate,
Ca visul de astă noapte,
Tinerețea nu-i de piatră,
La nimeni să nu mai treacă;
Si-a mea trecu ca prins vis,
Eri lucea și azi s'a stins.
A trecut, s'a stins de tot
Par'că tînăr n'am mai fost.

Nicolae Șoreanu
Ohaba Timișană,1926

V.

Ano, ochișorii tăi,
Parcă-i piatră scumpă'n ei,
Ori is, mândro, de argint
Cum nu-i l'alta pe pământ.
Că gurița ta-i izvor,
Nu de apă, ci de dor,
Că toți după ea s'omor
Cine ș'o-adăpa din ea,
O mură de jalea ta,
Că și eu m'am adăpat,
Intr'un ceas rău blăstămat,
D-atunci doru'n mine crește,
Inima mi se topește,
Se topește ca și ceara,
Ca și neaua primăvara,
Se topește toată într'una,
Ca pe flori când pică bruma.

Ștefan Crâsta
Ohaba Timișană 1927

Doine'e de mai sus au fost adunate în anii 1925—1927 de elevii liceului „Coriolan Brediceanu" din Lugoj.

Spor la muncă...

de Dr. Vasile Lazarescu
Episcop al Caransebeşului

Dr. Vasile Lazarescu

Intr'o epocă în care toată lumea are o singură preocupare: agonisirea de bunuri materiale cât mai multe şi în cel mai scurt timp posibil, pe orice cale şi dând la o parte pe oricine şi orice s'ar împotrivi nesaţiului după avere şi plăceri, parcă e un prilej de binecuvântată şi reconfortantă reculegere să vezi iniţiative, cari tind să ridice cugetul şi simţirea din pulberea precupărilor de fiecare zi pe culmi de idealism; să întâlneşti suflete întraripate, dornice să se ridice şi să ridice şi pe cei din jurul lor pe aripile patriotismului iubitor de neam şi ţară într'o atmosferă de spiritualitate creatoare şi constructivă.

In rândul unor atari iniţiative ni se pare că se înşirue şi aceea de a grupa în jurul unei noui făclii, chemată să lumineze în bezna desorientării de azi a tuturor celor dornici să evadeze dintr'ânsa, tot ceeace o regiune are mai de bine şi mai ales.

Iată de ce azi, când de sub obrocul patimilor şi al desbinării dintre fraţi se ridică falnică lumina „Luceafărului" bănăţean, nu putem decât să salutăm cu multă bucurie apariţia acestei noui vetre de lumină, în jurul căreia ne place să credem că se vor aduna cât mai mulţi din aceia, cari îşi dau seama cât de sfâşiat e Banatul nostru de pe urma învălmăşelii şi rivalităţii politice şi cât de mult ne strică aceste desbinări, atunci, când am voi să obţinem pe seama provinciei noastre un tratament măcar egal cu cel aplicat provinciilor surori, din partea celor ce deţin, fie şi numai vremelnic, capricioasa „putere".

Vorbind aşa, mă gândesc nu la hatâruri efemere şi la pricopseli vremelnice pentru nu ştiu ce ceată de ambiţioşi fără cumpăt, ci la aspiraţiile cele mai îndreptăţite ale Bănatului nostru, atât de mult şi de condamnabil nesocotite pân'aci.

Cum să ne impunem însă, şi să obţinem ceeace după cea mai sfântă dreptate ni se cuvine, dacă ceeace pretinde sau susţine şi apără unii e intrigat şi subminat de alţii, numai de grija, ca nu cumva ceilalţi validitându-se cât de cât, să se ridice, să devie — cum e vorba — mai populari decât ceice stau cu mânile'n sân şi aşteaptă totul dela cărdăşia politică, sau nu se sfiesc să recurgă la cele mai urâte apucături pentru a-şi putea servi, cu orice preţ şi esclusiv, interesele proprii.

Avem atâtea aspiraţii, atâtea juste aşteptări şi nădejdi cari toate rămân mereu nesocotite pentrucă nu suntem solidari, nu ne putem însufleţi în aşa măsură de dorul realizării lor, încât această însufleţire să ne ridice mai presus de orice deosebiri şi rivalităţi

şi cu puteri unite, umăr la umăr luptând, să obţinem aprecierea după cuviinţă şi înfăptuirea neîntârziată a visurilor noastre de mai bine.

Aceste gânduri ni-le-a răscolit în suflet vestea că la Timişoara se iniţiază scoaterea unui nou organ de publicitate pentru desbaterea problemelor sociale, culturale, literare şi artistice, ce frământă gândirea bănăţeană.

Şi avem convingerea că lucrând alături şi pentru soluţionarea aceloraşi probleme toţi cei buni, se vor învăţa a se cunoaşte şi a se preţui. Iar din această preţuire va urma o indestructibilă solidaritate a tuturor oamenilor noştri de bine, în orice acţiune cu obiectivul de a accelera înfăptuirea tuturor justelor noastre aspiraţii.

In această convingere implor binecuvântarea Cerului asupra noului „Luceafăr" bănăţean, asupra condu cerii şi colaboratorilor lui şi le urăm tuturor : **Spor la muncă.**

Caransebeş, la Anul nou 1935.

† **Vasile**
al Caransebeşului,

Sete

E'nspre - amiaz.
Umbra sălcilor, pe iaz,
a întins măramă
verde, de aramă.

Turmele de boi,
îşi leagănă setea'n pulbere, spre ape,
frunzele le chiamă să se-adape,
soarele le mână dinapoi.

C. Miu-Lerca.

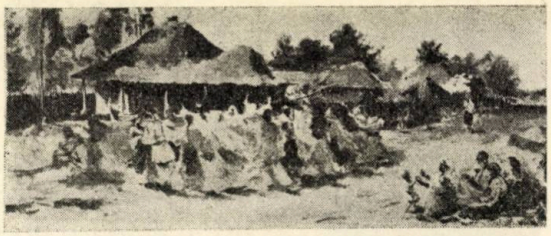

„Horă" Th. Aman

Trudă

Plug
cu plăvani de gând la jug,
ţi-apăs în ţelina'ncleştată
rătul ruginit de ploi
şi în brazda care se despică, sfărâmată
sufletu-mi de neguri îl înmoi

Plug,
pe urmele tale grele de glie şi jug
îmi răsfir mâna'n văzduh şi în vânt
şi-mi samăn sufletu'n bolovani de pământ

Şi mâine, vreau să-mi culeg rodul
cu care să-mi umplu şi casa şi podul.
Hii, plug bun în ogor greu
că'n urmă pică sămânţa lui Dumnezeu !

..Aluatul din care am pornit pe drumul tăcut
m'a chemat demult,
dar n'am vrut să-l ascult
şi am colindat toate depărtările,
argurile, zările,
spre cer înflorit cu lună şi stele
spre chemările bune şi rele
şi aşteptând rodul
cu care să-mi umplu şi casa şi podul
am poposit
de vremuri bătut, obosit,
tot pe umedul lut

Lut, lut, lut,
de viermi şi de câini cariat
tu, din care spre cer m'am sălţat,
când am venit să-mi culeg rodul
cu care să-mi umplu şi casa şi podul
cu lăcomie de omidă, —
ai răsărit în cale-mi numai spini şi pălămidă
lutule,
negrule, bătutule !

Plug,
cu plăvani de gând la jug
ţi-apăs în ţelina'ncleştată
rătul ruginit de ploi
şi'n brazda care se despică, sfărâmată
truda mi-o înmoi.

Hii, plug bun în ogor greu
că'n urmă a putrezit sămânţa lui Dumnezeu !

DORIAN GROZDAN

Constantin Daniel a fost sârb sau român?

de I. MILOIA

Strălucitul artist Constantin Daniel nu s'a învrednicit încă de o monografie cuprinzătoare în limba românească Mai mult: până acum noi Românii n'am publicat nici un şir despre această pe cât de interesantă pe atât de misterioasă figură de pictor care a sintetizat în opera sa tot ceeace mai select şi mai nobil a produs pictura bănăţeană — afară de Nicolae Popescu — pela mijlocul secolului trecut.

Inainte de războiu cine se putea ocupa de artiştii români ai Banatului? Românii în orice caz nu. Aceştia — preoţi şi învăţători, sauîn cel mai bun caz avocaţi — aveau alte treburi mai stringente decât să facă pe esteţii. Dacă totuşi ici-colo găsim câte o notiţă despre artiştii bănăţeni din trecut — cum e cazul pictorului N. Popescu — acestea se datoresc unor gazetari sau publicişti străini.

Dintre toţi artiştii veacului al XIX, Constantin Daniel s'a bucurat, şi în viaţă şi după moarte, de cea mai mare solicitudine din partea presei. Fiind considerat sârb, ziarele şi publicaţiile de artă din Belgrad au publicat lucruri interesante asupra vieţii şi operii lui. L-au remarcat apoi şi gazetele ungureşti şi germane încât asupra creaţiunei lui suntem destul de edificaţi. *) A rămas însă un mister nici astăzi pe deplin deslegat: 1. cine i-au fost părinţii şi 2. ce naţionalitate a avut?

La prima întrebare nu putem răspunde nici astăzi; la a doua un răspuns — cred — definitiv, împreună cu alte argumente, poate fi scrisoarea ce-o public mai jos.

De ce nu s'a scris despre Constantin Daniel până acum în româneşte, înţeleg după Unire, când valorile trecutului nostru cultural au fost în parte desgropate?

Răspunsul ni-l dă împrejurarea că toată lumea îl credea pe Daniel de origine sârb, şi astfel studiul operei lui a fost lăsat în sarcina cercetătorilor sârbi. Ori, iată că pe neaşteptate, un document vine să răstoarne tot ceeace s'a susţinut până acum despre naţionalitatea lui Constantin Daniel, dovedind prin raporturile familiare originea românească a acestui artist pe care Sârbii îl numesc cu predilecţie „Tiţianul Sârbilor".

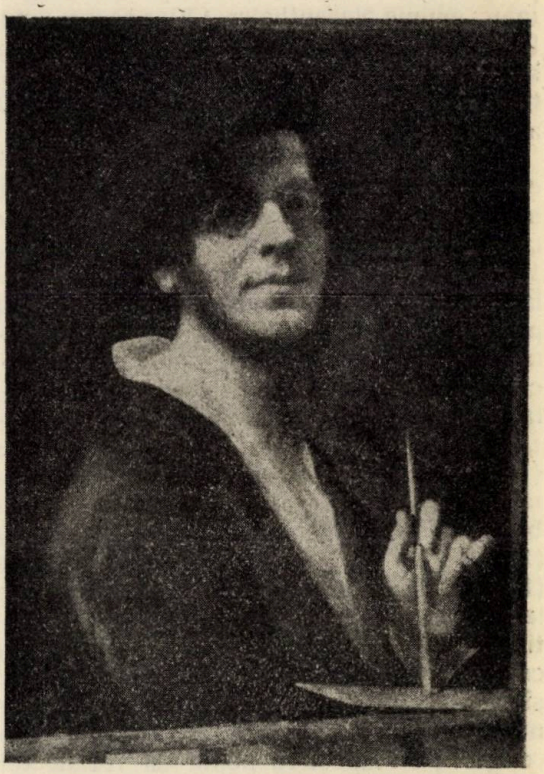

Autoportretul pictorului C. Daniel

In publicaţia periodică „Tőrtenelmi és regészeti Értesitö" ce apărea în Timişoara înainte de războiu, ş. a. în fasc. III, IV. din 1909, Ştefan Berkeszi, fostul director de pe vremuri al muzeului din localitate, publică o foarte bogată colecţie de biografii ale artiştilor timişoreni. Intre mulţi alţii dă şi o monografie asupra pictorului Constantin Daniel, (pag. 28-47). Din această publicaţiune reiese că niciodată nu s'a ştiut

*) Pregătesc un studiu amănunţit asupra acestui artist. Acolo se vor da toate izvoarele referitoare la viaţa şi opera lui C. D. Până atunci însă am crezut de bine să public trei portrete inedite şi o contribuţie la problema naţionalităţii artistului. **I. M.**

nimic precis asupra naşterii artistului. Însuşi Constantin Daniel păstra tăcere ori de câte ori era întrebat în acest sens. Se ştia vag că s'a născut în Lugoj, că tatăl lui ar fi fost rus de origine, pripăşit în Banat prin anii 1798 cu ocazia războiului în contra francezilor. Că s'ar fi însurat cu o sârboaică din Lugoj (o. c. pag. 29). Despre tinereţea artistului se ştie la fel foarte puţin. Nici odată artistul n'a spus nimănui cum a crescut şi dela cine a învăţat meşteşugul zugrăvitului. Se presupune (o. c. pag. 30) că ar fi învăţat la Timişoara la mai mulţi pictori, între care se aminteşte şi un german, anume Nesenthaler. Chiar asupra anului naşterii există îndoieli. Probabil însă că s'a născut sau în 1798 sau în anul următor (o. c. Pg. 29). Se ştia însă precis şi până aci că era ortodox.

Viaţa lui se poate urmări dela anul 1827 când stabilindu-se definitiv în Becicherecul mare se însoară cu Sofia Dely, de religie catolică, născută în 1806 şi decedată în 1872 Având deacum domiciliul stabil şi faima la fel bine stabilită, angajează lucrări pretenţioase executând pe lângă nenumărate portrete şi compoziţii mai mici, şi decorarea câtorva biserici. Cele mai importante lucrări în acest domeniu sunt: Iconostasul bisericii sârbeşti din *Panciova* la (1829—1833); iconostasul bisericii româneşti din *Uzdini* (1833—36); iconostasul bisericii sârbeşti din *Timişoara Cetate* (1838—43); *Dobriţa* (1852—55); *Iarcovăţ* (1858—1862). Intre timp pictează portrete la comandă, lucrând, după mărturiile contiporanilor (op. cit. pag. 43) foarte încet, comod chiar, dar cu foarte mare îngrijire şi nedând din mână nici o lucrare până ce nu era perfect convins că portretul sau compoziţia respectivă poate să reziste ori cărei critici.

Intre multele informaţii pe care decedatul Berkeszi le-a publicat în studiul mai sus amintit găsim una care dacă ne-a fost cunoscută şi până aci, în schimb în lipsă de dovezi mai vorbitoare n'a putut fi utilizată până acum. Este vorba de informaţia dată de un contimporan al lui C. Daniel, farmacistul Leopold Menczer din Becicherecul-mare, în care acesta susţine că în acel oraş *toată lumea îl consídera român pe Constantin Daniel şi că şi dânsul se declara român* (op. cit pg.42.) cu toate că în casă, din cauza nevestei sale, se vorbea aproape esclusiv nemţeşte, neştiind dânsul ungureşte.

Constantin Daniel a murit în 25 Mai 1873 şi a fost înmormântat în cimitirul catolic din Becicherecul mare, lângă nevastă-sa.

In numita monografie, Berkeszi publică portretul artistului executat de pictorul Uroş Predici, (o. c. pag, 28) portret ce astăzi se găseşte în muzeul naţional din Belgrad. După ştirea noastră, alt portret de al artistului nu se cunoaşte.

Am crezut de bine să fac această introducere ca să pot încadra atât documentele de mai jos—un autograf al artistului şi un document de predare a lucrurilor moştenite de nepoatele artistului,—cât şi portretele inedite pe care le public.

Că pictorul Constantin Daniel s'a născut şi a crescut în Lugoj nu se discută. Acolo a învăţat probabil şi primele elemente ale artei sale. Odată părăsind oraşul natal n'a rupt definitiv legăturile cu modestele-i rudenii lugojene, de care după cum vom vedea îşi aduce aminte şi la adânci bătrâneţe.

Sofia Dely, soţia pictorului

Norocul a voit ca în cursul cercetărilor mele istorice întreprinse în 1932 pe valea Begheiului, să fiu găzduit în casa bunului camarad de copilărie dr. Victor Cristureanu, medic de circumscripţie în Balinţ, originar din Lugoj. Doctorul Cristureanu este strănepotul lui Constantin Daniel şi fericitul posesor al celor trei portrete publicate mai jos. Odată descoperirea făcută ne-am dat toată silinţa să reconstituim cu puteri unite ceeace se mai putea, din legăturile familiare. Astfel, unicul care-şi mai aducea aminte câte ceva fiind tatăl doctorului, Petru Crişureanu, maistor din Lugoj, chestionat, acesta a reconstituit filiaţiunea în chipul următor:

Părinţi necunoscuţi

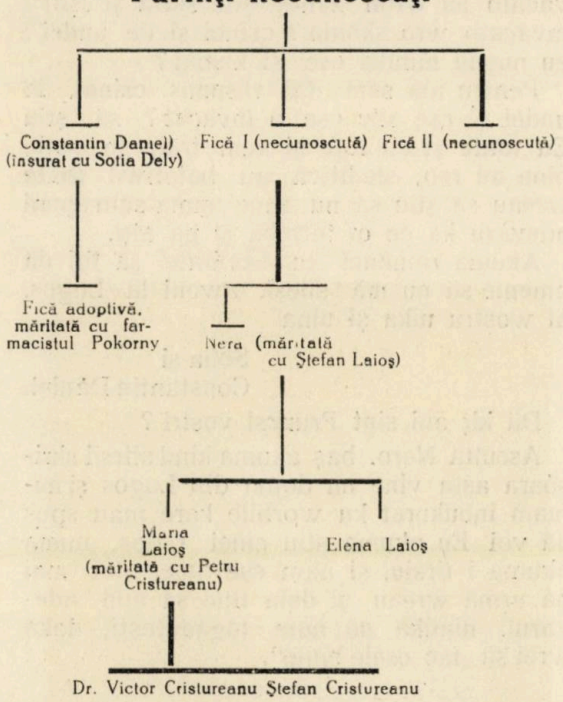

Dintre cele două surori ale lui Constantin Daniel una, necunoscută cu numele. este mama acelei Nera căreia îi este adresată scrisoarea de mai jos, deci Nera este nepoata de soră a artistului. Aceasta împreună cu bărbatul său Ştefan Laioş a moştenit o parte din mobilă şi câteva tablouri din lăsământul artistului după cum arată „Documentul de predare", rămânând casa ce artistul o avea în Becicherec moştenire fetei adoptive, măritată Pokorny. Nera are două fete dintre cari una. Maria, măritată Cristureanu, este mama doctorului Victor Cristureanu.

Odată stabilită filiaţiunea să reflectăm asupra scrisorii autografe, adresată de către artist nepoatei sale de soră Nera, măritată Laioş.

Se susţine de către Sârbi că tatăl artistului a fost rus din Kiev, iar mamă-sa sârboaică. Cum se poate admite atunci că în familie — este vorba doar de o nepoată — s'a făcut corespondenţa în româneşte ? Cum se poate iarăşi ca la vârsta de vre o 70 de ani câţi avea C. Daniel la scrierea scrisorii, dânsul să fi fost încă atât de stăpân pe limba românească după ce din fragedă copilărie n'a mai trăit printre Români ? Este adevărat că ortografia este greşită, că în loc de „ci" foloseşte ungurescul „cs" că mai departe foloseşte „k" în loc de „c" dar acestea sunt greşeli generale la această epocă, atunci când nu este vorba de scrisori cu pretenţiuni literare.

Fraza însă şi îndeosebi cuvintele tradează stăpânirea perfectă a limbii din partea artistului ca unul ce dacă şi n'a avut mult prilej să vorbească româneşte în oraşul adoptiv, în schimb n'a încetat să gândească şi să scrie într'o limbă ce păstrează nealterat spiritul limbii româneşti şi reminiscenţele bogatului dialect lugojan.

Un alt fapt caracteristic vine să susţină convingerea noastră că Daniel n'a fost sârb. Scrisorile şi chitanţele artistului ce se găsesc în arhiva comunităţii sârbeşti din Timişoara din epoca pictării iconostasului sunt scrise toate în limba germană. Ori nu se poate admite ca un „sârb" să scrie unei comunităţii sârbeşti în altă limbă decât în cea sârbească Probabil că Daniel a ştiut prea puţin sârbeşte, sau deloc, dacă a fost nevoit să se folosească de limba germană.

Dacă la faptul că artistul îi scrie nepoatei într'o limbă românească mlădioasă, adăugăm mărturia amintită a farmacistului Menczer, din care rezultă clar naţionalitatea artistului, şi în sfârşit împrejurarea că scrie în nemţeşte scrisorile adresate comunităţii sârbeşti din Timişoara se poate, cred, susţine că dacă până acum Constantin Daniel a fost considerat „Titianul Sârbilor" va putea fi citat de azi înainte între acei mari maeştri ai Banatului cari au ilustrat

prin opera lor în mod strălucit aptitudinele artistice ale Românilor bănăţeni din sec. XIX-lea. Constantin Daniel rivalizează cu acela pe care l-am considerat până acum ca pe cel mai mare pictor al Banatului: Nicolae Popescu. Studii următoare vor dovedi dacă Constantin Daniel a fost sau nu mai mare?

Portretul unei necunoscute de Constantin Daniel

Publicăm în cele ce urmează documentele despre care a fost vorba, păstrându-le ortografia originală.

I.

Gr. Becskerek 30 Mai 1863.

„Iubiţi nostri Nera şi Stefan.

Ku adeverat kă dămult nu vam skris nimika kă tot mam inbucurat kă voi putea ajutura ku ceva să nuvă trimet skrisoare goală, dar Dumnezeu num inplini Woja mia csia bună, kă dăvro 4 5 ani inkoaşia num merdse bine, kă am avut keltujală kare ku Beteşuguri, ku Kăşile, ku Drumuri, ku Winia şi ku mare Pagubă, păsfă 22 de Mij în Ardsint, kare keltuială tare mo slăbit, apoi am îmbătrânit şi dă ani şi dă grijă mare, kă să fiu tiner apoi să num pasă dă nimika, numa am slăbit dă tot şi Sofia mia ii dăvro 6-7 ani tot betiagă dar porţia inpărăteaskă ne omoare ku tot.

Akuma trag nădesde kă oi kapata în in skurta wreme wro kiteva sute dă florintz atuncsia oi avea grijă şi de voi, dar până atuncsa wreau să stiu, kum tiai măritat tu şi nu mai intrebat şi pe mine, săm spuni pă csine ai luat, cse ştie Stefan invăcato jel wrun zănat, ştie skria şi csiti? invăcato wro skoală? csinei şi de undei? eu nuştiu nimika csei şi kumăi?

Pentru aia săm dai răspuns csinei, dă undei şi cse ştie cse o învăcat? să ştiu Eu toate şi dă tote şi kum trăiţ in sotie bine au reu, sfeditivă au batetiwă toate wreau să ştiu să nu minc numa sam spuni adevaru ka eu oi întreba şi pă alţi.

Akuma rămâneî ku sănătate să fiţi dă omenie să nu mă sfiesk aweni la Logos, al wostru uika şi uina

Sofia şi
Constantin Daniel.

Dă kiţ ani sint Pruncsi vostri?

Ascultă Nero. baş akuma kind sfirsii skrisóara asta vine un domn din Lugos şi numam inbukurat ku worbile kare mau spus dă voi. Eu akuma stiu cinei Lajos, numa akuma i tirziu, şi nam cse face, dar mai pă urmă wreau şi dela tine să aud adevărul, nimika să num tăgăduteşti, dakă wrei să fac csele bune".

II.

„Documentu de predăre.

Subscrisulu intieleganduma cu Socia me Nera fiindu incă in viaţiă cumca toate mobilile din casa care au căpătatu dela unchiul ei Constantin Daniel din Becskerekul mare în anulu 1873 cu contractu ia le dodoneadie şi preda fetelor noastre Mariczi şi Elena Lajos pentru totdeuna şi nerevo-

caveru aşa dară şi eu vin acuma şi inplinesc voinţea sociei mele şi fără de nici o observare ma aletur la voia sociei mele Nera şi predau toate mobilele din casa care mai josu se vor însemna fetelor noastre Mariczi şi Elena Lajos pentru totdeuna şi nerevocaver fetele noastre au cu se imparte în doa părţi egale dupa plase şi voinţia loru şi cumca pre moblile acestea nu are nimenea vre un dreptu sau vre o pretensiune afară de primitorele de mobile. — Mobilele predate suntu următorile 1 dulapu de uiaga 1 Cianope, 2 foteluri inbracat roşiu, 2 fotel, 4 scaune inbracat birnac:, 6 scaune trestie, 1 masa de salon mika 1 masa de tualet, 1 orologiu mare cu musica, 7 iconi molerai, 1 Dolafu mik, 1 Dolafu mare, 2 mese politură, 3 paturi cu inbrăcăminte cu tot cum stau, 2 mese de lemn moale, 1 olmarium, 2 stelaje pentru oale, 1 kaldare mare de aramă, 1 Pat politrit, 1 Dolafu micu de noapte, 1 masa mica pentru spalat şi toate lucrurile din cuina,respective toate maruntţisurlie.

Mariczi şi Elena Lajos primesc mobilele susu insemnate dela Parinţi loru cu cea mai mare mulţumite şi se deobliga pre tata lor Stefan pana la moarte alu onora in fatia rugaţilor martori se subscrie acestu ducument şi se intereşte.

In Lugosu in 11 Decembre 1892.

In fatia noastra ca martori

ss. Ion Kretzu — Stefan Lajos
Solomon Oprea — Mari Lajos
Elena Lajos
Solomon Oprea
subscriitoru de nume
primitoare de mobile.

Dintre cele două documente, primul este fără îndoială cel mai important, fiind vorba de un autograf al artistului. Afară de valoarea nediscutabilă cât priveşte naţionalitatea lui Contantin Daniel, documentul este interesant şi pentru faptul că aruncă o lumină, deşi tulbure, asupra stării sufleteşti a artistului, „îmbătrânit de ani" — cum atât de plastic şi de frumos „românește" se exprimă el însuşi, — copleşit de griji, de boala nevesti-si, de pagubele avute, de cheltuelile mari ce le-a avut cu casele, cu via, cu impozitul pe care-l numeşte, iarăşi cu un termen autohton, porţia „împărătească". Numai aceste griji acumulate l-au făcut să trimită „scrisoarea goală", adecă fără niscai bani, cum probabil obişnuia să facă şi până aci. Legăturile sângelui nu se desmint. Artistul alintat, stimat de toată lumea, şi înstărit, având case şi vii, nu uită de nepoatele rămase în Lugoj într'o stare socială destul de modestă: una, Nera, servitoare în familia Vancea, iar cealaltă servitoare în familia Brediceanu. Aceasta, a doua nepoată, a decedat tânără.

Impresionantă este şi grija bătrânului ca nu cumva nepoata, măritată fără consimţământul său, să-i aducă ruşine numelui, de care după toate semnele era foarte gelos. Şi iată că nici bine nu termină scrisoarea până ce temerile sale se adeveresc: Ştefan Laioş, bărbatul nepoatei sale pare într'adevăr a nu corespunde aşteptărilor. In orice caz, Nera să-i scrie despre toate amănunţit „dacă voeşte ca dânsul să facă cele bune", ceeace înseamnă: dacă vrea ca să nu o uite din testament.

Probabil în cursul celor 10 ani cât a mai trăit după aceasta Constantin Daniel va fi fost înduioşat de soarta nepoatei sale, căci după cum dovedeşte al doilea document, i-a lăsat mobilă şi 7 icoane din casă, în schimb fetei adoptive, măritată Pokorny i-a lăsat frumoasa casă ce-o avea în Becicherec. Mai târziu, s'a iscat şi un proces între descendenţii Nerei şi între Pokorny: despre acest proces însă vom vorbi cu alt prilej.

Cât priveşte conţinutul documentului al doilea prin care Ştefan Laioş, după moartea Nerei, dar având înţelegere prealabilă cu dânsa, lasă celor două fete, Mariţi şi Elena mobilele şi icoanele moştenite dela „unchiul Constantin Daniel" — acesta ne interesează numai pentru a urmări soartea îndeosebi a celor 7 tablouri amintite. Petru Cristureanu, bărbatul Mariei Laioş a vândut toate cărţile ce le moştenise şi o bună parte din mobilă. Totuşi câteva bucăţi mai există şi astăzi în posesiunea doctorului Victor Cristureanu şi a fratelui său. Mai interesantă este însă soarta icoanelor. Dintre cele 7 tablouri amintite fără altă specificare, trei se găsesc în posesiunea doctorului Victor Cristureanu şi sunt cele mai importante, fiind inedite şi găsindu-se între ele şi autoportretul artistului.

Acestea sunt:

1. Autoportretul artistului,

2. Portretul nevestei sale, Sofia Dely, pictată în chip de Madonă cetind,

3. Portretul unei necunoscute.

Am amintit mai sus că se cunoaşte portretul artistului executat de pictorul Uroş Predici. Cu atât mai mare este valoarea acestui autoportret nu numai din punct de vedere documentar ci şi ca realizare artistică.

Portretul nevestei sale ne este cunoscut din seria de Madone din diferitele biserici, pentru care a pozat de obiceiu dânsa. Portretul pe care-l public are, în orice caz, atât în compoziţie, în eleganţa spiritualizată a ţinutei, în coloritul diafan, toată atmosfera unei picturi religioase. Cu atât mai femeie este persoana necunoscută al cărei portret se găseşte printre cele familiare. Cine va fi fost? Deocamdată nu putem răspunde. In familia Cristurenilor se credea că femeia aceea era amanta artistului. Lucru greu de admis când ştim că acest portret a stat în casa lui tot timpul, iar nevastă-sa a murit abea cu un an înaintea lui.

Oricum ar fi însă, cert este că avem în acest portret una dintre cele mai puternice realizări ale artistului.

Afară de aceste 3 portrete, se mai găseşte un portret — făcând parte din cele 7 amintite în document — în posesia lui Ştefan Cristureanu din Lugoj. Reprezintă în aceiaşi poză, dar construită mai puternic, pe soţia artistului. Pare a fi o replică a portretului de mai sus.

Al cincilea tablou pare a se găsi în proprietatea unui colecţionar din Lugoj, iar despre celelalte 2 tablouri nu se ştie nimic. Bătrânul Cristureanu susţinea că n'ar fi fost pictate de C. Daniel.

Odată trecută în patrimoniul nostru spiritual, opera marelui pictor Constantin Daniel se cere studiată şi pusă la îndemâna tuturor, căci faima lui care pe timpuri a străbătut în Belgrad şi Pesta poate să ne umple de mândrie pe toţi aceia ce mai credem în calităţile neperitoare ale sufletului Banatului.

Car cu boi în zăpadă — Th. Aman

Sonete

de AL. IACOBESCU

Soartei

Fi ne'ndurată, soartă, şi mă'nfrânge!
N'a obosit osânda să te'nfrunte
Simţind cununa spinilor pe frunte,
Un cerc de raze gândul parcă-mi strânge.

Nu iau în seamă'ngrijorări mărunte
Şi nu te-aştept cu tresăriri nătânge,
Cât timp îndemnuri nouă-mi cresc în sânge
Şi stavili fac din visuri beznei crunte.

Ursit din leagăn pruncul să-şi adune
Puterile prin cari slujeşte veacul,
De timpuriu e pregătit să 'ndure.

Şi glăsuieşte vechia 'nţelepciune:
Că'n lupta vieţii nu dobori copacul
C'un ascuţiş vremelnic de secure.

Zi de vară

Un cerşetor în sdrenţe doarme'n stradă
Cu capul sprijinit pe muşuroaie.
De asupră-i scaiul ţepii şi-i îndoaie,
Asemeni unor vârfuri reci de spadă.

Amurgul vânăt prevesteşte ploaie.
In roiuri, muşte-l năpădesc grămadă,
Când frunza din salcâmi a prins să cadă
Pe vântul frânt în şuier de cimpoaie.

Ai crede că-ţi pleci ochii spre-o momâie
De nu i-ar curge sânge dintr'o rană
Ce-adânc sporeşte 'ncrementa-i trudă.

Un câine slab, cu trupul plin de râie,
Il latră scheunând cu-aprinsă ciudă,
Şi-l scutură de-un petec de izmană.

Mihail Eminescu

Pe marginea conferinţei d-lui I. Al. Brătescu-Voineşti

De câţiva ani încoace, Mihail Eminescu a devenit ceeace se numeşte un „subiect gras". Vieaţa i-a fost puricată, opera lui cercetată cu seriozitate şi înţelegere. Firul însă n'a fost depănat complect: anumite momente din scurta dar tragica-i existenţă aşteaptă încă lumina revelatoare, după cum tezaurul de simţire românească şi cugetare adâncă ce ne-a lăsat, n'a fost parcurs în toate sensurile.

Este înbucurător că tăcerea grea ce se aşternuse peste vieaţa şi opera acestui titan, a fost însfârşit sfâşiată. Articole, conferinţe, volume, statui...

Bustul lui Eminescu a fost înălţat la Constanţa, la Cernăuţi, la Oradea-Mare, la Galaţi, la Oraviţa... în Capitală încă nu, — e adevărat!

Un Eminescu întreg, curăţit de sgura ce s'a adunat din vina noastră, va fi încă un motiv de preţuire din partea minoritarilor. Aportul nostru, la civilizaţia şi cultura umană, este însemnat, variat şi original. Ne putem şi trebuie să ne mândrim cu el. Cine vrea să ne cunoască şi mai ales să ne cântărească, acela să-şi dea osteneala să descifreze ce a făurit sufletul neamului nostru, cu toată vitregia împrejurărilor.

Acum câteva seri, cunoscutul şi seninul nostru prozator, dl. I. Al. Brătescu-Voineşti, a conferenţiat la „Radio", aducând preţioase şi inedite amănunte, privind vieaţa, şi într'o privinţă şi opera marelui nostru poet.

Mai întâi ţin să subliniez un fapt: dl. Brătescu-Voineşti, a lăsat să treacă 42 de ani până să dea în vileag cele aflate din gura marelui critic şi îndrumător, Titu Maiorescu. Şi doar s'or fi ivit destule prilejuri, care pe un altul l-ar fi determinat să vorbească, dar care nu l-au putut hotărî pe un om sensibil şi cu simţul treaz, ca autorul lui „Nicolăiţă Minciună".

Din cele împărtăşite de dl. Al. Brătescu-Voineşti am putut afla cât de adâncă a fost dragostea lui Eminescu pentru Veronica Micle, dar şi de atacul dat, cu tact, delicateţă şi îndârjire de Titu Maiorescu, ca să-l despartă de femeea care nu era demnă de sufletul celui ce-a urzit „Luceafărul". Titu Maiorescu l-ar fi vrut pe Eminescu scăpat de griji, ca o tovarăşe de vieaţă înţelegătoare şi având răgaz — tot răgazul ca să mediteze şi să scrie.

Dar soarta a vrut altfel. Tactul şi perseverenta trudă a lui Maiorescu, n'au izbutit să-l scoată la liman. Conferinţa d-lui Brătescu-Voineşti a luminat unele unghere şi din personalitatea complexă a lui Titu Maiorescu. Puţin oare preţuesc amănuntele ce le voi da acum? Maiorescu, oricât de prins ar fi fost, citea şi răscitea un manuscris primit. Numai după-ce-şi limpezea definitiv părerea, atrăgea atenţia autorului — cu toată delicateţa, — asupra părţilor slabe, lăsând însă întotdeauna la aprecierea lui de-a face sau nu modificările ce-i semnala.

Maiorescu, personalitate covârşitoare, om de vastă cultură şi unul ce ocupase înalte demnităţi în stat, primea în fiecare dimineaţă pe studentul Brătescu-Voineşti, discuta prietenește cu acest tânăr şi-i admitea cu plăcere punctul de vedere, oridecâteori avea dreptate.

Toate acestea fiindcă simţise, din capul locului, că mosafirul care se înfiinţa în fiecare dimineaţă la cafeaua cu lapte era miruit de Sus.

Desmăţul din câmpul literilor, ce-a tot sporit în anii din urmă, ar fi fost curmat desigur, dacă se ivea după războiu o personalitate cu pregătirea şi obiectivitatea ce-a călăuzit toată vieaţa, pe Titu Maiorescu.

Aşa circulă nestingherite pseudovalorile, ori înfloreşte, cu reclamă făcută după canoane americane, numai romanul.

De un critic ca Titu Maiorescu am fi avut nevoie, astăzi, ca să ne descurce firele încâlcite şi să rânduiască valorile — valorile autentice.

Ion Dongorozi

Republica Muntelui Athos

de A. Cosma junior

Există în lumea aceasta o singură împărăţie în care femeile n'au acces, în care sexul ispititor n'are voie să trăiască şi nici să pătrundă măcar pentru o clipă. Este republica religioasă a Muntelui Athos, stăpânită exclusiv de călugări, cari respectă şi aplică încă şi astăzi cu toată rigoarea lor strictele dispoziţiuni ale unei bule date în 1060 de Constantin Monomac, prin care era interzisă intrarea în muntele sfânt al femeilor sau a oricăror vietăţi de sex femenin, precum şi accesul copiilor şi eunucilor. Regulele acestea se aplică cu atâta severitate, încât nu se găseşte pe tot teritoriul republicei de mânăstiri nici un fel de animal de sex femenin. Nu numai femeea este oprită să intre pe pământul sacru al Athonului, dar această carantină se îndreaptă şi împotriva vacilor, caprelor, găinilor, pisicilor sau altor vietăţi, cari nu tuseseră dotate de natură cu privilegiul masculinităţii. Carnea, laptele, ouăle şi celelalte alimente se aduc din regiunile învecinate sau dela Salonic, cu care muntele Athos este legat printr'o cursă regulată de vapoare. Dacă s'ar întâmpla că pe bordul unor vapoare, ce ar acosta într'unul din porturile imperiului călugăresc, s'ar afla şi femei printre turişti sau pelerini, ele nu sunt lăsate să coboare sub nici un motiv. Chiar bărbaţii, cari vor să viziteze peninsula religioasă, sunt obligaţi să obţină o autorizaţie prealabilă dela Ministerul de afaceri străine al Greciei şi cu aceasta să se prezinte apoi guvernatorului din Kareia, capitala republicei teocratice, urmând ca autorizaţia propriu zisă pentru vizitarea mânăstirilor să o primească dela autoritatea călugărească în baza raportului făcut de guvernator. Fără această autorizaţie nu se deschid porţile nici unei mânăstiri în faţa străinului.

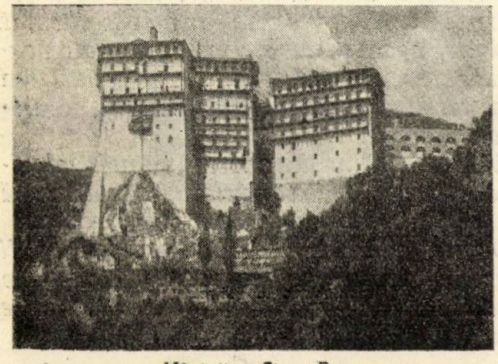

Mânăstirea Simon Petra

Sfântul Munte a devenit astăzi nu numai un loc de pelerinaj sau de reculegere sufletească pentru creştini, dar în acelaşi timp şi o splendidă regiune pentru excursii sau chiar pentru şedere mai îndelungată.

Străvechile mânăstiri cu toate comorile lor şi cu viaţa lor plină de evlavie şi de linişte sunt extrem de interesante. Pitorescul munţilor şi al mânăstirilor aşezate pe culmile lor, apoi variatele frumuseţi naturale şi atmosfera parfumată de mulţimea florilor şi plantelor exotice ce le înconjoară, fac din această ţară de călugări un paradis terestru. Clima dulce şi aerul curat ce adiază dealungul peninsulei stâncoase, precum şi originalitatea vieţii şi diferitele aspecte ce variază dintr'un loc într'altul îţi dau impresia că te afli pe o lume cu totul străină, mai încântătoare şi mai minunată decât lumea noastră. Farmecul acestei împărăţii divine, împodobite cu atâtea decoruri ale naturii, îi captivează pe toţi artiştii şi scriitorii cari vin să o vadă şi cari îşi găsesc aici cele mai fecunde surse de inspiraţii.

Istoria Sfântului Munte.

Republica teocratică a Sfântului Munte este situată pe suprafaţa muntuoasă a braţului din răsărit al peninsulei Kalcidika, ce se întinde în marea Egee, şi are o lungime de vreo 45 de km. până la frontiera sa nordică, pe care o formează muntele Vigla, nu departe de canalul lui Xerxes. Toată republica este stâncoasă, având o altitudine ce variază dela 200 metri până la 2033 metri înălţime. Acesta este locul cel

Turnul de observaţie din portul Mânăstirei Lavra

mai ridicat, pe care îl are vârful Muntelui Athos în capătul de sud al peninsulei, şi despre care lumea din antichitate credea că era cel mai înalt punct al pământului. Stâncile acestea din sudul peninsulei sunt inaccesibile şi sunt extrem de periculoase pentru navigaţie, fiindcă furtuna, care agită în mod permanent marea din jurul lor, uşor poate arunca corăbiile şi vapoarele mai mici de păretele lor ascuţit. Aici şi-a pierdut Xerxes întreaga sa flotă persană în luptele ce le-a dat împotriva Grecilor (494 a. C.) şi l-a determinat apoi să taie pe seama navelor sale un canal în nordul peninsulei, în acel loc al istmului ce leagă Muntele Athos de Macedonia, unde lărgimea lui nu atingea mai mult de 2200 de metri. Acest canal, astăzi uscat, formează frontiera între Grecia şi Republica athonită, şi la aceste puncte de graniţă se face vizita vamală şi controlul poliţienesc din partea autorităţilor greceşti. Tot acest canal constituie şi linia demarcaţională peste care femeile n'au voie să treacă.

Muntele Athos era menţionat şi în literatura antică, mai ales în operile lui Homer şi Demosthene. Nu se ştie însă exact în ce epocă a început aici viaţa religioasă. Fără îndoială că frumuseţile naturii, în cari oamenii vedeau minunea lui Dumnezeu, îi atrăgea pe bărbaţii plini de credinţă şi de evlavie să se stabilească în ascunzişurile stâncoase ale Athosului, unde aveau certitudinea că pot trăi în linişte şi în rugăciuni.

Patroana Muntelui Athos este Sf. Fecioara Maria, iar despre venirea ei pe acest munte se povesteşte o frumoasă legendă. Şi ea era între apostolii lui Isus Hristos, când aceştia, după ce se coborîse deja asupra lor duhul sfânt, prin tragere la sorţi au căutat să li se arate locul unde să meargă şi să propovăduiască religia creştinească. Maica Domnului trăgând şi ea la sorţi, s'a văzut trimisă pe muntele Athos. Iar când vroia să se ducă spre insula Cipru, însoţită fiind de câţiva apostoli, nişte vânturi opuse i-au schimbat direcţia corabiei şi au condus-o până în faţa peninsulei athonite. Aici s'a coborît împreună cu apostolii şi botezând populaţia indigenă după legea lui Hristos, au convertit-o la creştinism.

Se crede că primele mânăstiri din Sfântul Munte au fost ridicate sub domnia împăratului Constantin. Urme însă nu s'au găsit, iar Petru Athonitul, când s'a stabilit pe acest munte pela finea secolului al VIII-lea, l-a aflat în complectă pustietate, trebuind să lupte cu demonii şi cu animalele sălbatice, şi să trăiască timp de 50 de ani într'o grotă, după cum ne dovedeşte un manuscris ce se păstrează la Mânăstirea Lavra.

Începând cu secolul al IX-lea peninsula începu să fie populată de diferiţi călugări, veniţi din toate părţile, cari cu timpul se grupară în mici comunităţi numite „lavra", având în fruntea lor un şef ales dintre ei. Membrii tuturor acestor comunităţi luară obiceiul să se întrunească de mai multe ori pe an sub autoritatea unui „protos" în centrul peninsulei, unde se fondă mai târziu oraşul Kareia, capitala republicei religioase.

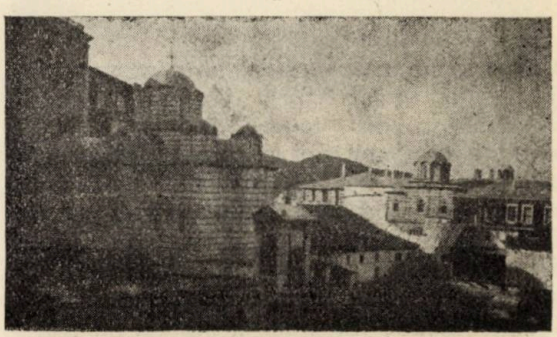

Vedere asupra Mânăstirei Vatopedului.

In anul 885 împăratul Vasile Macedoneanul a acordat călugărilor din Muntele Athos depline libertăţi şi dreptul de proprietate asupra întregii peninsule.

Călugării duceau însă o viaţă dezordonată, trăiau fără disciplină şi se certau între ei. Prima organizare a comunităţilor o făcu Sf. Atanasie, care introducând regulele lui Teodoru, reformă în mod radical viaţa monahală din Muntele Athos. Sf. Atanasie era prieten din copilărie cu voievodul Nichifor Foca şi obţinu dela acesta

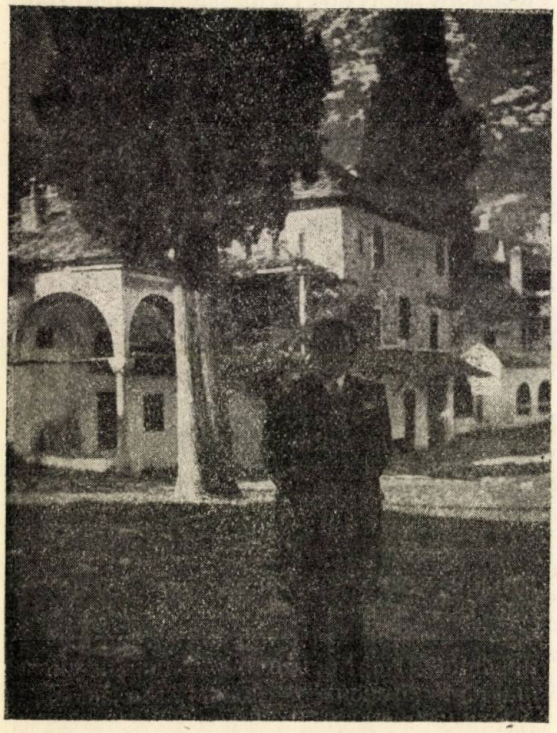

In curtea Mânăstirei Lavra.

imense ajutoare băneşti pentru organizarea călugărilor în mânăstiri. Tot cu ajutorul lui Nichifor Foca, devenit mai târziu împărat, a construit Sf. Atanasie mânăstirea Lavra, care şi astăzi ocupă cel dintâi rang în ordinea ierarhică a mânăstirilor. După modelul Lavrei se fondară rând pe rând şi alte mânăstiri, iar împăraţii începură să se întreacă în ajutorarea acestor instituţiuni monahale din Sfântul Munte. Sf. Atanasie muri în anul 1000, dar memoria lui şi astăzi este venerată în toată republica teocratică, mai ales în mânăstirea Lavra.

Prima constituţie a republicei Sfântului Munte, numită tipicul „Tragos", fu elaborată sub prezidenţia lui Eutimie, delegat de împăratul Tsimiski să potolească spiritele agitate ale călugărilor nemulţumiţi de regimul întrodus de Sf. Atanasie.

Acest tipic, a cărui original se păstrează în biserica „Protaton", catedrala din Kareia, n'a putut fi aplicat multă vreme, deoarece o nouă reacţie s'a produs în rândul călugărilor, care avu ca urmare noua constituţie dată sub Constantin Monomac, din care multe dispoziţiuni se mai aplică şi astăzi.

Muntele Athos a suferit foarte multe persecuţii, incendii şi devastări, din partea soldaţilor catolici ai cruciadelor şi după aceea din partea Catalanilor, cari invadaseră imperiul. Mânăstirile athonite fiind puternice şi nebiruite cetăţi de ortodoxim, catolicii nu puteau vedea cu ochi buni desvoltarea lor.

Cu ajutorul împăraţilor, călugării îşi refăcură mânăstirile devastate şi construiră altele noi. Republica lor religioasă luă un avânt atât de mare, încât în secolul al XV-lea erau vre-o 30 de mânăstiri, cari aveau fiecare din ele câte o mie de călugări.

Dela 1313 începând Patriarhul numea pe *protosul* Sfântului Munte, dându-i acestuia dreptul de a-i designa pe starеţii mânăstirilor şi pe ceilalţi funcţionari.

Mânăstirile din Athos erau de două feluri: *chinoviile* în cari călugării trăiau o viaţă comună, fără avere personală, şi fiind supuşi întru toate stareţului, care se îngrijea de nevoile supuşilor săi, şi *mânăstirile idioritme* în cari călugării duceau o viaţă liberă, aveau averea lor personală, se hrăneau din propriile lor posibilităţi şi nu erau în comunitate cu ceilalţi, decât în timpul slujbei la biserică. Aceste mânăstiri idioritme n'aveau stareţi, ci erau administrate de epitropi aleşi în fiecare an.

Incetul cu încetul se manifestă tot mai mult tendinţa idioritmă şi la mânăstirile chinovite, tendinţă care după puţină vreme, datorită şi greutăţilor şi nevoilor de atunci, culmină în generalizarea regimului de libertate personală şi în desfiinţarea refectoarelor comune, suprimându-se totoda-

Un colţ din curtea Mânăstirei Lavra.

tă şi instituţia de stăreţie. Totuşi aceste reforme radicale nu atingeau întru nimic riturile religioase practicate de călugării chinoviţi, cari continuau să ţină posturile în tot anul şi să-şi facă mătăniile ca şi până atunci.

Al treilea tipic a fost dat în anul 1394, iar al patrulea în 1406.

După căderea Constantinopolului călugării din Athos începură să aibe raporturi bune cu sultanii turci, mai ales în urma faptului că nu recunoscură sinodul din Florenţa (1452), după cum nu-l recunoscură nici cei din Ierusalim şi cei din muntele Sinai. Iar sultanul Selim I-iul, când a venit în muntele Athos, fu primit sărbătoreşte de către călugări.

Sub adăpostul acestor bune relaţiuni, ortodoxismul putu să se desvolte în voie liberă, iar Athosul să rămână un puternic centru spiritual.

Pe lângă mânăstirile din Sfântul Munte se mai fondară şi schituri, în jurul cărora începură să se ridice nenumărate chilii, unde se retrăgeau mai ales acei monahi, cari erau pătrunşi de o credinţă mai profundă şi de o dorinţă de a trăi numai în rugăciuni. Aceste chilii nu aveau însă o organizare sistematică şi uniformă, nu-şi aveau tipicul lor ca şi mânăstirile.

Odată cu venirea dominaţiei turceşti şi cu prăbuşirea imperiului bizantin s'a terminat şi cu donaţiunile ce le făcuseră în măsură atât de largă împăraţii Bizanţului. In locul lor însă începură Domnii români să facă danii şi mai multe. Imense averi şi inestimabile bogăţii se transportară din ţările româneşti în muntele Athos. Românii zidiră mânăstiri noui şi reparară altele vechi, înzestrară aceste mânăstiri cu nenumărate comori şi se îngrijiră de toate nevoile călugărilor. Multe mânăstiri şi averi stăpânite astăzi de călugări străini sunt de proveniență exclusiv românească. Bibliotecile şi arhivele acestor mânăstiri sunt pline de cărţi şi de documente conţinând date şi informaţiuni de o valoare istorică extraordinar de mare privitoare la trecutul ţărilor româneşti şi la viaţa creştinească a Domnitorilor noştri. Aceste lucruri ar trebui să le desgroape şi să le cerceteze istoriografii noştri.

In 1575, sub Patriarhul Ieremia al II-lea a fost făcut al 5-lea tipic sau lege constituţională a comunităţii călugăreşti din Muntele Athos. Conform acestui tipic, care a precizat punctele de conduită a vieţii idioritmice, comerţul peninsulei se făcea numai de călugări.

In 1783 Patriarhia din Constantinopol a instituit pentru conducerea comunităţii Muntelui Athos o *sfântă epistasie*. Această instituţie a rămas şi astăzi cu toate atribuţiunile ei administrative şi judecătoreşti, ea fiind guvernul peninsulei în care sunt concentrate toate puterile publice.

Când a isbucnit în 1821 războiul pentru independenţa grecească, din cei vreo şease mii de călugări câţi erau pe vremea aceea în Athos, aproape cinci mii au părăsit mânăstirile şi au ridicat şi ei armele împotriva Turcilor. Armata otomană însă i-a înfrânt şi a ocupat toată peninsula, instalându-şi în Kareia o garnizoană pe cheltuiala comunităţii călugăreşti. Turcii n'au părăsit republica religioasă decât în primăvara anului 1830, după ce putură să se întoarcă şi puţinii călugări cari scăpaseră cu viaţa din revoluţia grecească.

In anii următori, datorită marilor contribuţii băneşti făcute de Domnul Valachiei,

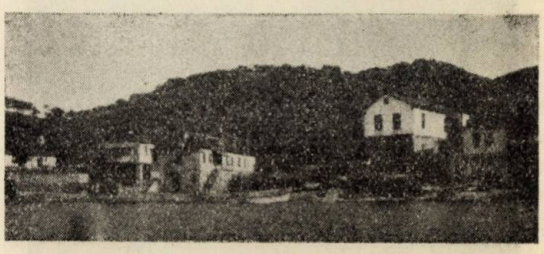

Portul Mânăstirei Vatoped

mânăstirile athonite au fost refăcute, iar datoriile comunităţii achitate. Muntele Athos a inaugurat o epocă de prosperitate, iar ţările româneşti au fost izvoarele inepuizabile de bani şi de ajutoare pentru toată această operă de reorganizare. Mânăstirile din Muntele Athos aveau întinse proprietăţi şi moşii atât în Muntenia, cât şi în Moldova, pe cari le primiseră în donaţiuni dela boierii români. Mai aveau proprietăţi şi în Basarabia, venitul cărora se împărţea însă între mânăstirile din Athos, muntele Sinai şi Sf. Mormânt.

In urma secularizării averilor mânăstireşti, făcută de Domnul Alexandru Cuza în 1863, precum şi după pierderea proprietăţilor din Basarabia, cari au fost expropriate de guvernul rus, începu o epocă de declin în viaţa mânăstirilor dela Muntele Athos. Totuşi, ajutoarele ce începură să le dea Ţarii Rusiei mai salvau situaţia.

In războiul balcanic, la 1912 armata grecească a ocupat peninsula athonită, iar conferinţa dela Londra a recunoscut independenţa şi neutralitatea republicei religioase a Muntelui Athos, deşi Rușii pretindeau la această conferinţă un drept de condominium asupra Athosului, bazat pe art. 22 din tratatul dela San-Stefano. Impotriva acestor pretenţiuni ruseşti s'au ridicat la Londra mai ales Anglia şi Austria, cari nu puteau admite nici un fel de drept de suveranitate în favoarea Rusiei.

Cu toate acestea, în luna Maiu 1914 ambasadorul de Giers din Constantinopol a remis ministerului de afaceri străine al Greciei un memorandum prin care a rezervat dreptul de naţionalitate al călugărilor ruşi. In timpul războiului mondial armatele aliate au trimis un detaşament pe Muntele

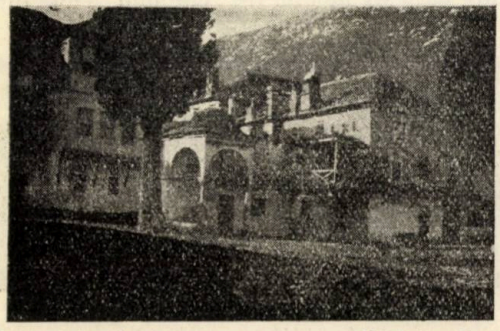

Locuinţe de călugări

Mânăstirea Lavra

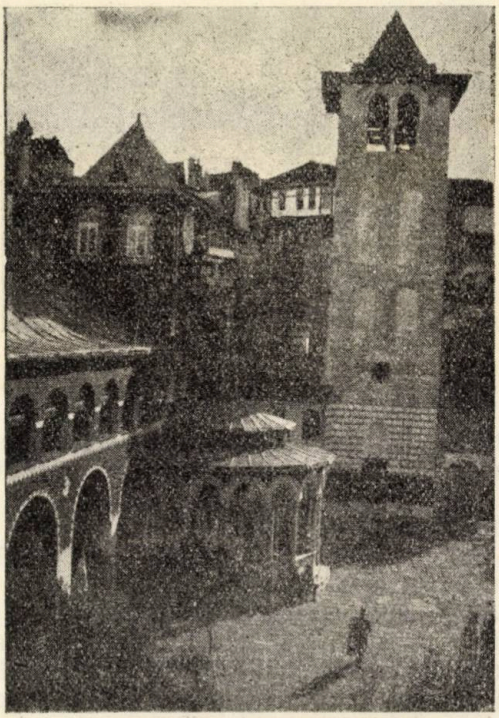

Interiorul Mânăstirei Vatoped

Athos, precum şi o misiune de savanţi.

In 1920 Muntele Athos devine o republică teocratică pusă sub suveranitatea Statului grec, iar organizarea acestei republici fu reglementată prin decretul din 16 Septembrie 1926 şi sancţionată prin constituţia grecească din 2 Iunie 1927.

Organizarea spirituală

Mânăstirile şi călugării din republica teocratică a Muntelui Athos stau sub jurisdicţia spirituală a Patriarhului din Constantinopol.

Mânăstirele sunt de două feluri: *chinovite*, în cari călugării trăiesc o viaţă în comun, respectând cele mai severe reguli monahale privitoare la post şi rituri, apoi mânăstirele *idioritme*, în cari — după cum am văzut — călugării trăiesc în libertate. Dar în afară de aceste două categorii de călugări mai populează şi alţi monahi Sfântul Munte şi anume; *sarabaiţii*, cari trăiesc în grupuri de doi sau trei, *anahoreţii* cari trăiesc prin peşteri izolate sau locuri retrase, *sihaştrii* cari stau ascunşi prin grotele şi crăpăturile stâncilor de sub

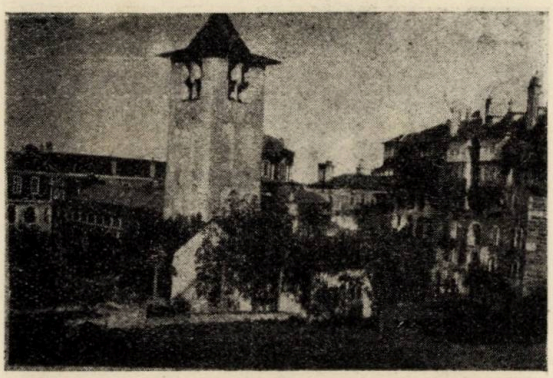

O vedere ericară din Mânăstirea Vatoped.

culmea Muntelui Athos, şi în sfârşit călugării fără loc stabil cari vagabondează prin toată insula şi trăiesc din ajutoare sau din munca pe care o prestau în drumul lor pe la diferitele mânăstiri, schituri sau chilii.

Călugării athoniţi, cari toţi poartă barbă şi plete lungi, îşi au ierarhia lor. Când cineva se călugăreşte devine mai întâi *rasofor*, numit astfel din cauza reverendei negre pe care o îmbracă. După trei ani de stagiu, rasoforul avansează la rângul de *stavrofor* sau „mikroskima“, după cum i se mai zice fiindcă poartă o haină mică. Acei călugări, cari au dat în viaţa lor dovadă de multă sfinţenie, sunt ridicaţi la rangul de „megaloskima“, ceeace înseamnă că au dreptul să poarte marele scapular negru pe care sunt broderii albe simbolizând atributele lui Hristos.

Mânăstirele îşi au din punct de vedere spiritual viaţa lor autonomă, tot astfel şi în ce priveşte administraţia lor internă. Mânăstirele idioritme sunt conduse de trei epitropi, aleşi pe durata unui an. Consiliul lor este prezidat de unul dintre ei şi este ajutat de un secretar numit pe timp nedeterminat. Prin urmare mânăstirele idioritme n'au un stareţ. Pe de altă parte mânăstirele chinovite sunt conduse de un stareţ ales pe viaţă sau pe timp nelimitat, asistat de doi sau trei epitropi şi ajutat de un secretar permanent. Pe lângă stareţ funcţionează în chinovii şi un consiliu al clasei superioare, compus din „proistameni“, cari se ocupă de executarea ordinelor şi de administraţia mânăstirii. Afară de clasa aceasta de călugări superiori mai există şi o clasă inferioară compusă din „paramicroi“, cari îndeplinesc lucrările manuale şi din rândul cărora se recrutează bucătarii, brutarii, croitorii, pantofarii, tâmplarii, grădinarii, diferiţii meseriaşi, precum şi lucrătorii câmpului şi îngrijitorii animalelor.

Organizarea constituţională

Dacă din punct de vedere spiritual Muntele Athos stă sub jurisdicţia Patriarhului dela Constantinopol, din punct de vedere politic şi constituţional însă el este pus sub suveranitatea Greciei.

Constituţia greacă din 2 Iunie 1927 prin articolele ei 109—112 stabileşte un regim special pe seama republicei religioase. Iată textul acestor articole:

Art. 109. Peninsula Athos, dela Vigla cea mare până la culmea Muntelui Athos, constituie, conform vechiului ei statut privilegiat, o secţie dotată cu self-guvernământ in Statul hellenic, a cărui suveranitate asupra acestui teritoriu rămâne neştirbită. Din punct de vedere spiritual, Sfântul Munte se află sub jurisdicţia imediată a Patriarhiei ecumenice. Toţi aceia, cari se retrag aici, dobândesc fără nici o altă formalitate naţionalitatea hellenică din momentul primirii lor ca resofori sau călugări.

Art. 110. Sfântul Munte este administrat conform statutului său de către cele 20 de mânăstiri ale sale, între cari este împărţită toată peninsula Athosului, a cărei teritoriu nu poate fi expropriat. Administraţia este exercitată de către reprezentanţii acestor mânăstiri, cari formează Sfânta Comunitate. Este cu desăvârşire interzisă orice modificare a sistemului administrativ, fie cu privire la numărul mânăstirilor Muntelui Athos, fie relativ la regulele lor ierarhice sau la raporturile lor cu dependinţele lor. Este interzisă stabilirea aici a eterodoxilor sau schismaticilor.

Art. 111. Regulamentul detailat al regimului Muntelui Athos şi al funcţionării sale rezultă dintr'un tipic constituţional al Sfântului Munte, elaborat şi votat de către cele 20 de sfinte mânăstiri cu cooperarea reprezentantului Statului şi ratificat apoi de către Patriarhia ecumenică, şi de către Camera Hellenilor.

Respectarea strictă a statutului Sfântului Munte este pusă sub supravegherea supremă a Patriarhiei ecumenice, iar pentru partea administrativă sub controlul Statului, căruia îi aparţine în mod exclusiv menţinerea ordinei şi a siguranţei publice.

Art. 112. Puterile conferite Statului prin articolele 109 şi 111 sunt exercitate de un guvernator, a cărui drepturi şi îndatoriri vor fi determinate de o lege, împreună puterea judiciară exercitată de autorităţile mânăstireşti şi Sfânta Comunitate, precum şi avantagiile vamale şi fiscale acordate Muntelui Athos.

Sfânta republică stă prin urmare sub suveranitatea Statului grec, din care face parte integrantă, iar guvernul dela Athena are la Kareia, în capitala acestei republici, un guvernator pe lângă conducerea călugărească a Athosului.

Republica athonită ocupă astăzi o întindere de vreo 321 km. p., deci mult mai redusă decât înainte de războiul mondial, fiindcă ea a trebuit să cedeze în favoarea patriei mame mai multe teritorii şi proprietăţi, care fuseseră reclamate de nevoile de colonizare ale celor un milion şi jumătate de greci refugiaţi din Turcia, în urma schimbului de populaţie.

Populaţia republicei sfinte se compune din vre-o 5000 de călugări, dintre cari aproape 60% sunt greci, 25% ruşi, 10% români şi restul de 5% bulgari, sârbi şi albanezi. Limba oficială este cea greacă.

Sfântul munte are 20 de mânăstiri cu drept de reprezentare în conducerea peninsulei. Toate schiturile şi chiliile sunt împărţite între aceste 20 de mânăstiri. Astfel republica teocratică este divizată în 20 de districte administrative, cari sunt formate în jurul fiecărei mânăstiri. Din aceste mânăstiri 17 sunt sub stăpânirea călugărilor greci, una sub ruşi, alta sub sârbi şi ultima sub bulgari. Călugării români n'au sub stăpânirea lor nici o mânăstire şi de aceea schiturile şi chiliile lor sunt supuse mânăstirilor străine.

Cele 20 de mânăstiri capitale sunt următoarele în ordinea lor ierarhică : Lavra, Vatopedul, Ivirul, Hilindarul, Sf. Dionisie, Cutlumusiu, Pantocratorul, Xeropotamul, Zugrafu, Doheriu, Caracalu, Filoteu, Simon

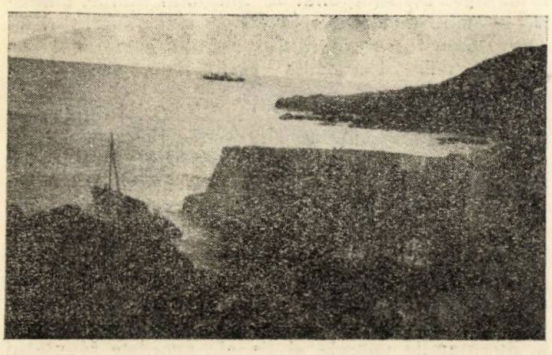

Vedere asupra portului Mânăstirei Lavra

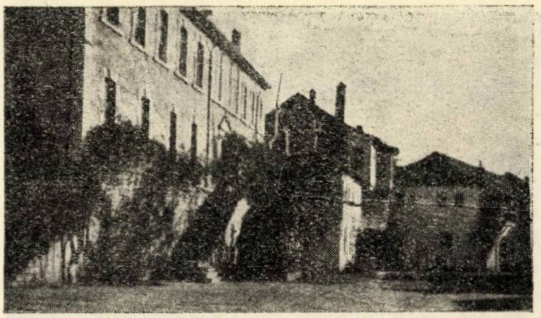

Palatul epitropiei Mânăstirea Lavra

Petra, Sf. Pavel, Stavronichita, Xenofu, Sf. Grigorie, Esfigmenul, Rusească şi Costamonitu.

Comunitatea Sfântă sau puterea reprezentativă a republicei religioase se compune din 20 de membri, numiţi „antiprosopi", câte unul ales de fiecare mânăstire. Alegerea acestor reprezentanţi se face în toate mânăstirile în ziua de 1 Ianuarie a fiecărui an. Prin urmare mandatul reprezentanţilor este dat numai pentru durata unui an. In timpul acestui an, reprezentanţii mânăstirilor stau în permanenţă la Kareia, unde îşi are fiecare propria sa reşedinţă. Şedinţele „Comunităţii Sfinte" se ţin în biserica Protaton, vechea catedrală a capitalei, de obiceiu Lunea, Miercurea şi Vinerea sau în caz de nevoie la orice convocare făcută de către „Sfânta Epistasie". Fiecare mânăstire îşi are în Protaton scaunul reprezentantului său, aşezat după rangul ierarhic de mai sus. „Sfânta Comunitate" are apoi un secretar general şi un secretar, însărcinaţi cu conducerea lucrărilor administrative şi de birou. Sesiunea „Comunităţii" se închide totdeauna înainte de Crăciun, când cei 20 de reprezentanţi se întorc la mânăstirile lor. Având în vedere că din aceste 20 de mânăstiri împărăteşti, cum li se mai spune, nici una nu este românească, între cei 20 de antiprosopi ai Comunităţii Sfinte nu se găseşte nici odată vreun român, deşi numărul călugărilor români este mult mai mare decât acela al Sârbilor sau al Bulgarilor, cari îşi pot trimite reprezentanţii lor în parlamentul din Kareia, fiindcă au sub stăpânirea lor câte o mânăstire.

Faţă de această stare de lucruri s'a pus

in mai multe rânduri problema dobândirii unei mânăstiri pe seama călugărilor noştri şi guvernul nostru s'a şi ocupat într'un timp cu ideia cumpărării unei mânăstiri, care fusese chiar oferită spre vânzare de către Greci. Dar mânăstirea n'a mai fost cumpărată, deşi preţul ei nu era prea mare.

In actuala organizare constituţională a republicei teocratice singurul mijloc pentru afirmarea noastră la conducerea Sfântului Munte şi apărarea acolo a intereselor călugărilor noştri este achiziţionarea unei mânăstiri capitale cu drept de reprezentanţă în „Comunitatea" din Kareia. De aceea guvernul român ar trebui să se ocupe de această chestiune şi să stăruie pe lângă Greci, ca să cedeze, fie cu titlu gratuit, fie chiar contra plătirii unui preţ, o mânăstire pe seama călugărilor români. Nu trebuie să se uite că domnitorii principatelor române au dus veacuri dearândul imense bogăţii pe Muntele Athos şi multe mânăstiri au fost zidite cu bani româneşti.

„Comunitatea Sfântă" din Kareia, numită de călugării români „Chinău" (în greceşte: „Koinotis"), îşi alege un preşedinte, care este şeful republicei religioase sau starețul Sfântului Munte. Acest preşedinte, numit *„protepistat"*, se alege cu un sistem de rotaţie dintre cei patru epistaţi, cari formează „Sfânta Epistasie" sau guvernul republicei teocratice. „Protepistat" nu poate fi reprezentantul oricărei mânăstiri, ci el trebue să facă parte dintr'o mânăstire „epistasică".Ori astfel de mânăstiri nu sunt decât cele cinci cu cel mai înalt rang ierarhic şi anume: Lavra, Vatopedul, Ivirul, Hilindarul şi Sf. Dionisie.

„Protepistatul" se instalează în fiecare an la 1 Iunie după un ceremonial, care se face în biserica „Protatonului". Fostul „protepistat" predă cârja în mânile reprezentantului mânăstirii Lavra, iar acesta după o cuvântare ocazională o încredinţează noului ales. Această cârjă a Sfântului Atanasie poartă pe mânerul de argint inscripţiile celor 20 de mânăstiri.

„Sfânta Epistasie", instituită—după cum am văzut—încă din anul 1783, şi compusă din patru epistaţi, exercită puterea executivă, administrativă şi de inspecţia asupra comerţului în peninsulă. Sigilul republicei athonite este împărţit în patru bucăţi, având fiecare din epistaţi câte o bucată în păstrare, astfel încât nici un act oficial nu poate fi eliberat fără ca să nu fie pecetluit în semn de aprobare de către toţi epistaţii.

Puterea judiciară este încredinţată în prima instanţă mânăstirilor, iar în a doua instanţă „Comunităţii Sfinte", care funcţionează atunci ca o curte de apel. Sunt însă cazuri cari vin aduse înaintea „Comunităţii", când aceasta lucrează ca tribunal de prima instanţă.

Sigilul Republicei Muntelui Athos

Dacă examinăm sistemul constituţional al republicei Muntelui Athos, vedem că el se bazează pe principiul confuziunii puterilor publice. In loc ca puterea executivă, legislativă şi judiciară să fie separate, ele se confundă şi se exercită în acelaşi timp de către aceleaşi instituţiuni constituţionale. Este de altfel sistemul caracteristic al regimurilor comuniste, cari neagă cu desăvârşire principiul separaţiunii puterilor.

Mânăstirile din Sf. Munte

Pentru vizitarea Muntelui Athos cel mai bun mijloc de transport este vaporul, care în vre-o opt sau zece ore te duce dela Salonic până la Dafinu, portul republicei religioase. Celălalt drum, pe uscat, este poate mai interesant, fiindcă traversează o parte a Macedoniei, dar e mult mai anevoios din cauza celor trei zile pe cari trebuie să le

Mânăstirea Hilindaru (sârbească).

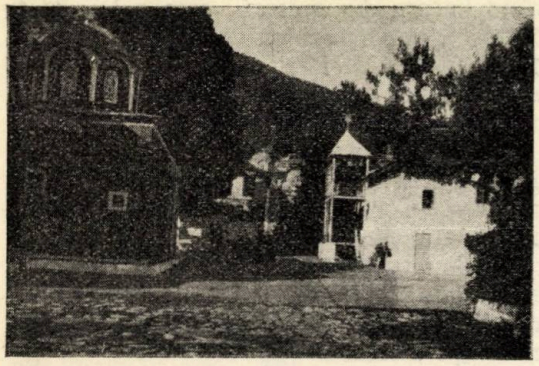

Biserica şi clopotniţa din Mânăstirea Lavra

facă omul cu automobilul şi cu trăsura, ba chiar călare pe cal sau măgar, dela Salonic până la canalul Xerxes.

Vaporul pleacă întotdeauna seara, de două ori pe săptamână, şi acostează dimineaţa în faţa Dafinului. De aici până în capitala republicei, în Kareia, nu este o cale mai lungă de două ore şi jumătate. Singurul mijloc de transport sunt măgarii, cu cari să pot străbate chiar şi drumurile cele mai accidentate ale munţilor athoniţi. Mânăstirile obişnuiesc să pună la dispoziţie în mod gratuit tuturor vizitatorilor, cari cutreeră peninsula, măgari de transport până la cea mai apropiată mânăstire, unde călătorul poate găsi alţii, totuşi ofrandele nici odată nu sunt refuzate de călugări. Tot astfel şi găzduirea este gratuită în mânăstiri, ceeace nu opreşte însă pe vizitator să lase ceva danie. In timpul posturilor ospitalitatea mânăstirilor, mai ales a chinoviilor, se reduce adesea numai la o cameră de locuit, iar călătorul care nu avusese grijă să-şi aducă cu sine conserve şi alte alimente mai consistente, se expune la regimul de post al călugărilor.

Drumurile ce leagă diferitele mânăstiri, precum şi căile ce conduc până la schituri şi chilii, sunt de un pitoresc încântător. La fiecare pas tot alte frumuseţi naturale se deschid înaintea ochilor şi mereu noui tablouri îşi desfăşoară splendoarea lor. Privelişti şi panorame minunate se întrezăresc prin ascunzişurile frunzelor şi al chiparoşilor, iar pe orizontul acestor vederi albastrul mării reflectează o întreagă gamă de nuanţe ce vibrează sub coloritul luminei.

In mijlocul acestor peisagii într'adevăr divine, liniştea impresionantă este străjuită de majestuoasele mânăstiri, cari închid în interiorul zidurilor lor comoara tuturor tradiţiilor şi reminiscenţelor bizantine. In aceste cetăţi mânăstireşti, în cari s'au păstrat toate cadrele şi aspectul vremurilor apuse, viaţa de altădată a Bizanţului trăieşte şi astăzi izolată de lume, fără ca să se contamineze de influenţele din afară. Vechiul calendar n'a putut fi încă scos din vigoare şi nici ceasul bizantin, după care orele încep să fie socotite dela răsăritul soarelui şi nu dela miezul nopţii. Numai în mânăstirea Vatopedului găsim unele semne de emancipare, ca şi întroducerea luminei electrice, a telefonului şi a calendarului şi ceasului european. Tot în mânăstirea Vatopedului a început să fie admisă, împotriva regulelor severe ale lui Constantin Monomac, creşterea găinilor pentru consumul

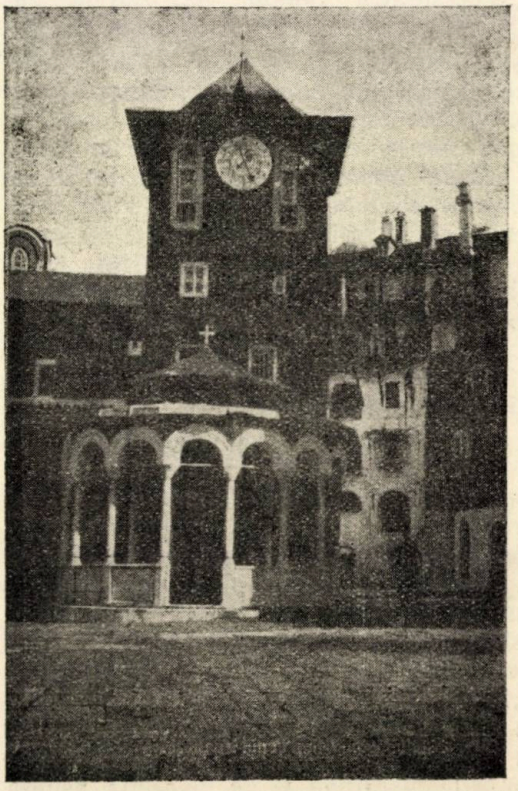

Biserica Mânăstirei Vatopedului

Un colţ pitoresc al Mânăstirei Lavra

ouălor. Celelalte mânăstiri însă n'au vrut până acum să urmeze exemplul de modernizare al Vatopedului.

Sistemul arhitectonic este aproape acelaşi la toate mânăstirele. Ziduri înalte construite pe un plan pătrat, ca o fortăreaţă cubică, deasupra cărora se ridică împrejur un grup de edificii, ce formează toate casele mânăstirii în cari sunt instalate locuinţele călugărilor, birourile epitropiei şi ale stăreţiei, arhonderia pentru vizitatori, trapeza sau refectoarele pentru călugări, biblioteca, arhiva, bucătăria, precum şi celelalte încăperi necesare. In interiorul acestui cadru de ziduri şi edificii se află curtea mânăstirii, împodobită cu chiparoşi străvechi, iar în centrul ei se ridică împunător biserica, totdeauna vopsită cu roşu ca o amintire a sângelui vărsat de martiri. Biserica, numită „catholicon" este construită în stil bizantin, cu multe turle şi cu o intrare în faţă. In curte se găseşte toaca de fer sau de lemn, „*simandra*", care înlocuieşte clopotele. Mânăstirea are o singură poartă, care seara se închide şi rămâne zăvorită toată noaptea, iar peste zi străinii nu pot să intre fără „*diamonitrion*" sau autorizaţia eliberată de sfânta epistasie.

Dintre cele 20 de mânăstiri 17 sunt stăpânite de greci, iar mânăstirea Hilindaru de sârbi, mânăstirea Zugrafu de bulgari şi mânăstirea Sf. Pantelimon (Rusicon) de ruşi. Călugării români au cel mai mare schit din Muntele Athos şi anume „*Prodromul*", situat în sudul peninsulei, precum şi mai multe chilii ce aparţin de mânăstirile greceşti.

Gânduri noui...

Când am ajuns întâia oară la Paris, m'am întrebat :

— Numai atât ?

După douăzeci şi cinci de ani, mă întreb ;

— Numai atât cunosc din Paris ?

***

A te reînoi înseamnă a nu mai fi tu însuţi.

Totul e să nu te laşi cuprins de rugină. Şi să sapi în propriul tău adânc

***

A trăi cu vremea ta e singurul mijloc de-a nu îmbătrâni.

***

A fi clasic mai înseamnă, uneori, a fi declasat.

***

Ce este excepţional e scurt.

***

Spiritul de justiţie al altora ni se pare spirit de contradicţie.

***

Prea puţini oameni trăiesc în realitate unii sunt în nori, alţii caută realitatea prea jos.

***

Nu cred în miracole, dar nici în cataclisme, iată ce desparte pe sceptic de pesimist.

***

Unele soluţii ni se par singurele bune fiindcă sunt neplăcute.

***

Viaţa e destul de lungă, uneori prea lungă. Tinereţea însă, e prea scurtă.

Paris 1935.

VICTOR EFTIMIU

Sfat la oala cu vin...

Fragment din romanul „Vulpea din baltă"

de: D. IOV

Multe oale cu vin se goliseră, când uşa scârţâi şi-odată, cu frigul, intră în crâşmă un om zdravăn, înalt, numai într'un cămeşoiu de cânepă, încins c'un curmeiu şi purtând o pălărie cu borurile ploştite.

— Bine v'am găsit, vorbi Moş-Iftene, scuturându-se de omăt.

N'ai îngheţat, măi Iftene? întrebă Costache a Lucăi, privind cum se scutură o mătul de pe malul trupului, ca promoroaca. Omul tropăi din papuci, se cutremură de două-trei ori, flutură pălăria, trecu palma peste pletele retezate pe ceafă şi fără să se uite la cel care a vorbit, răspunse, morocănos:

— Dac'aş fi fost bicisnic, aşa ca voi, rămâneam la 77 într'un ţinţirim bulgăresc.

Cei trei dădură din cap c'aşa e. Moş-Iftene s'apropie de tejghea şi crâşmarul să grăbi să-l servească.

— Tu care slujeşti la Curte, bre Iftene ai putea să ne spui dacă-i adevărat ce s'aude?...

— Dacă vine sau nu Măria sa Beizadea Grigore, urmă Manole Călin.

Domnu Tudorache întinse, prin ferestruica ostreţelor, un pahar mare cu spirt curat. Moşneagul sorbi o gură, ca să-l deşerte puţin, scoase din sân o legătură, o desnodă şi luând o mână de cărămidă pisată, turnă în pahar. Apoi scociori în gura sobei, alese o mână de cenuşă, o trânti în pahar, făcu, cu palma, capac paharului şi cobâlţâi bine. După ce-şi făcu cruce apleacă pe spate capul şi dădu duşcă paharului. Apoi, lăsându-şi capul în piept, izbi un pumn după ceafă, mormăind: Du-te...

Cei trei, deprinşi cu obiceiul moşneagului, nu-l băgară'n samă. Ştiam că la boala lui de *vătămătură* numai spirtul, cărămida şi cenuşa îi fac leacul. Cinstiră şi ei din oala cu vin, pufă ind din mucuri de ţigări.

— Vine, răspunse Moş-Iftene, aşezându-se lângă tejghea, făcând semn crâşmarului.

— Acuma mă credeţi? se bucură Petrache Postelnicu, pregătind o nouă doftorie.

— Apoi are să fie o leacă de alergătură, întră în vorbă Manole Călin. Şi unde, mă rog, are să se facă goana?

După ce ceafa lui Moş-Iftene căpătă alt pumn, printre dinţi ţâşni o rămăşiţă cenuşie peste care papucul trase apăsat.

— La Ţăncuşa şi la Copălău... Vin dela Eşi boeri mulţi. Am făcut foc în tăti odăile. O săptămână are să ardă într'una. Dar or să mai găzduiască şi'n sat, cei mai mărunţi.

— Asta ne-a spus-o Ivasuc, primaru.

— Tu să te pregăteşti, Petrache, că poate-ţi vine Irodel, împletici limba Costache a Lucăi.

— Deamu s'o isprăvit cu el. Am aflat că de mult o'nchis ochii.

— Cine o fi moştenit puşca, ştiu că să umple de epuri. Tu cum socoţi Iftene?

Moşneagul curăţă luleaua c'un suvac. După ce o scutură, o îndopă cu tutun, scuipă peste el şi apăsă cu degetul. Apoi un cărbune din spuza sobei învie un licuriciu deasupra, peste tutun.

Un cocoş în pod vesti miezul nopţii. Deafară, din omăt parcă, s'auziau răspunsuri, în cântecul lor se fărâma tăcerea ernei. Lampa clipocia din gazul pe sfârşite.

— Cuscre, să ne faci o socoteală.

— Aveţi câte-o ocă de căciulă, răspunse cârciumarul întrând în tejghea să tragă două linii la socoteala lui Moş-Iftene,

Când au eşit în prag, troianul la jumătatea uşei. Viscolul bufni umplând tinda de omăt. Printre răchitele de pe marginea gârlei, crivăţul şuera lung şi ascuţit. Cerul vânăt se coborîse, vrând să aşeze pe gardurile întroenite.

Moş-Iftene apucă la vale spre cămăruţa lui din grada Curţei boereşti. Pe drum omătul era spulberat şi numai pe la dosuri creşteau stoguri albe.

De unde se'ncrucişează drumurile, Petrache Postelnicu făcu la deal.

— Nu mergi cu noi, Petrache? întrebă, oprit în drum, Manole Călin.

— Eu o ieu la deal că-i mai deadreptu.

— Da-da, mai deadreptu. Da eu socotesc, măi Petrache, că după ce-o cântat cocoşii de miezul nopţii, ar fi bine să mergi acasă, să n'o mai iei deadreptu, vorbi cu anume înţeles Manole Călin.

Poate nici nu i-a auzit vorba. Petrache Postelnicu urcă dealul, împins de vifor. După o bună bucată de mers, se opri să răsufle. Ascultă sbuciumul nopţii, strânse cojocul, la piept, vârî mânele în mâneci şi căută să vadă vr-o lumină la vre-o casă. Din spre pădure săgetă glasul huhurezului: Hu-hu-hu, vestind vremea rea.

Cârni pe o hudiţă şi la ultima casă întră în ogradă. Un câine de sub stog, îl zăpsi şi hămăi de câteva ori, fără aşi părăsi culcuşul.

— Sst, Tărcuş.

Câinele amuţi. Făcu pe după casă, războiu greu prin troian şi bătu ca'n multe nopţi în ochiul de fereastră. Ciocăni mai tare să se trezească trupul cald al Mărioarei Cucului. Ciocăni şi'n casă s'aprinse o candelă pentru dragoste sau pentru noapte ...

Soroca, 1935

„Transport de buţi" Th. Aman

ARIE

Rânchează armigii în frâu,
iar muşchii sudoarea-şi storc, râu —
şi-i roşu pământul de grâu:

Spicele se scutură,
ca la nuntă-o ciutură!

Cu voluptatea femeii'n desfrâu,
aria'şi dă darnică rodul.
Pe grinzi de stejar, se'ndoaie iar, podul.

Şi la fiecare casă
duce-o cale de mătasă.

C.Miu-Lerca.

Dricul iernii însorit

Uite, înfloresc băgrinii
de sub lama gerului...
visul lor apleacă crinii —
trunchiul, mucheaferului.

Luminişurile zării
se strecoară în părâmi
prin mijirea 'nfiripării
horboţelor din salcâmi.

Gândurile 'şi duc urâtul
pe cereştile pârtii —
flori de soare 'ţi cad pe gâtul
aplecat peste hârtii.

P. BOGDAN

Post Mortem Laurae

— După Petrarca —

Se duce viața, fuge cu pas nepregetat,
Și'n urmă-i vine moartea cu zile nesfârșite,
Iar clipele de pace ce-mi fură hărăzite
Imi par un vis și-mi pare că nici n'au [existat...

Mă duc și eu și-l măsur cu un compas ciudat
Pe al meu sinistru mâine, iar zilele-mi ursite
De-atâtea mari necazuri le văd înlănțuite
Că-aș vrea să-mi dau eu singur sfârșitu'n- [târziat...

Și dacă bietu-mi suflet s'a bucurat vreodată,
O tristă amăgire-i și-apoi, neturburată,
In fața mea văd marea ce-așteaptă rândul [meu...

Văd nava-mi fără cârmă, catarg și fără vele...
E obosit cârmaciul, iar ceru-i vânăt, greu,
Și stinși sunt ochii mândri cari îmi slujiau [de stele...

Leontin Iliescu

Carte Poștală.

— Aceleași —

Ca mâine voi muri frumoasa mea,
Și nu vei ști în care țintirim
Prieteni credincioși m'or îngropa
In liniștea cu care poposim.

Va fi o toamnă veșmântată 'n ploi
Iar din copacii ofticoși și supra
Impovorați, pe groapa mea deasupra
Căde-vor frunze veștede și moi.

Vor trece primăveri, toamne și ani
Când dorul meu nu va mai fi pribeag
Mă vor uita prieteni și dușmani
Și vei uita și tu că, ți-am fost drag.

Soroca, Ianuarie 1935. **D. Jov.**

Izvorul verde

Maica-Domnului primească
apa mortului din râu,
vadul unde-i până 'n brâu,
mătăcina 'n vir culcată,
'n unduiri de șerpi scăldată,
crou'n rădăcini săpat,
mortului să-i fie pat.

Și-i primească astăzi iar,
Preacurata, jertfa'n dar:
meserița așternută
unde-i iarba ne 'ncepută,
roată flori de brebenei,
azimă, trei colăcei,
vinul sânge 'n bocăliță,
mierea 'n frunzele de viță,
grâu minit de parastas,
mielul turmei cel mai gras,—
iar în cruci, Maică-Mărie,
bani, răscumpărare-i fie,
dela steaua craiului
pân'la poarta raiului.

Lungi de-i sunt cărările,
'ntunecate zările,
ardă-i lumânările —
și în miez de lună nouă,
când în lacrime de rouă,
plâng vrăjite ielele,
toaca Păștecelele,
strunga'n fluier cântece,
dracii 'n scocuri scâncete,
să le înșire, le resfire
'n început și'n nesfârșire,
tot mărgea lângă mărgeauă,
ca pe cer stea lângă steauă,—
sau de plânge-o cucuveauă
lacrime de rouă-i plângă,
Maică, sufletul le beie,
din a ierbii verzi știubeie,
setea vinilor să-și stângă.

C. Miu-Lerca

Notă: Este o datină îndeobște respectată de bănățeni, că începând dela Joia-mare și până la Rusalii, în fiecare Duminecă și serbători, țăranca așterne pe mal de râu, merinde alese pentru morți, în concepția păgână că aceștia se vor hrăni cu ele.

Acest cult al morților, pomana, este una din caracteristicele spiritului bănățean, păstrat cu sfințenie. Poezia ritului, fastul mistic al înșirării și destinării (minir i) merindelor și beuturii, e un minunat prilej de descântec, de îmbinare de imagini puternice prin rusticitatea și vechimea lor.

Datinile bănățene, sunt cel mai bogat filon pe care l-ar putea exploata poezia bănățeană.

Poezia „Izvorul verde" a poetului bănățean C. Miu-Lerca este sinteza descântecelor rostite atunci când țăranca bănățeană înșiră merindele și „trage izvorul" pentru isbăvirea celui mort.

In excursiune cu ziariștii străini

Insemnări și amintiri

de Ion Clopoțel

România se poate felicita, că un concurs bogat de împrejurări politice externe a atras un mare număr de gazetari din țările străine. La un moment dat, s'a constatat în capitală prezența unui număr de peste 120 ziariști francezi, cehoslovaci, iugoslavi și de alte neamuri, anume veniți pentru a pătrunde sensurile conferinței dintre Barthou, Ieftici, Beneș și Titulescu. Astfel a ajuns România in gura lumii, făcându-i-se o atmosferă dintre cele mai largi și mai simpatice. Cu două grupuri de ziariști am întreprins și o excursiune, ale cărei detalii interesează prin aspectele de durabilitate, pe cari am căutat să le prindem aci.

La șes și la munte.

Distanța dintre Ploești și Rucăr e cât se poate de edificatoare din numeroase motive. Stârnește în om infinite comparațiuni și închegări sintetice.

Șoseaua care străbate satele dela șes desvălue așezări pitice, casele par improvizate pentru un scurt răstimp, lumea e săracă, strada mișună de copii murdari. Pretutindeni foarte mulți țigani — desigur meșteșugari primitivi.

Portul e cel convențional, de târgoveți. Și e doar regiunea societăților miliardare cari scormonesc aici aurul negru în deplină voe, căci ele dețin concesiuni întărite de lege. Bine, bine, dar când vezi atâta imensă bogăție a capitaliștilor străini și români, te întrebi: oare există o proporție între valoarea concesiunilor și dreptul fiscului la veniturile de intreținere a aparatului de stat? Unde este compensația echitabilă? Apoi contrastul este izbitor între sărăcia populației din preajma „obeliscurilor" ce captează râurile negre de smoală, din adâncul pământului și dintre evidenta bogăție exploatată de o înfimă minoritate de bancheri.

Să nu mai stăruim.

Ochiul atent al gazetarului distinge situațiile.

Inaintarea prin comunele de munte schimbă aspectele. Casele sunt înălțate, au un stil, pridvoarele desvelesc sculptură minunată de lemn, straşinile sunt împodobite artistic de mâini dibace. Din uși și din geamuri răsar figuri de oameni înalți, îmbujorați la față, gătiți în costum pe care-l regreți că e expus la tocirea muncii de toate zilele. Totul denunță temeiu solid de existență și înfruntare a nestatorniciei vremurilor.

Rucărul pare a pune vârf la toate. Cu toate că e svârlit pe malurile înguste ale Dâmboviței și este ultima localitate înainte de începerea masivelor de munți enormi, totuș casele tradează prosperitate, pricepere gospodărească, gust de artă. Spiritul oamenilor e vioi și de o largă sociabilitate.

Familiile învățătorilor Bejan și Ciocolan știu primi oaspeți rari, mobilizând fruntașa comună și întreaga școlărime. D-rul Laurin, directorul ziarului „Prager Presse" e atât de încântat de peisajul românesc, de ospitalitatea rucărenilor, de acordurile mis-

terioase ale naiului, de cântecele scripcarului care-şi tremură barba, de păpuşile vii cari sunt fetiţele de 5—6 ani în pitorescul hăinuţelor, încât renunţă la mâncare, cu toate că e ora 5 d. a. El împarte cu dărnicie complimente cari se primesc cu vădită emoţie. D. Hajek se prinde în horă, Iar eleganta siluetă a d-lui Ripka e urmărită cu viu interes.

D. Kudrnac ataşatul de presă cehoslovac e numai inimă şi adresează cuvinte calde în românească foarte corectă rucărenilor cari ştiu să-l răsplătească prin aplauze viforoase.

Atât de mult se ataşează rucărenii încât la semnalul trist al plecării ei se încarcă până şi cu copiii în autobuze şi-şi petrec oaspeţii până în adânc de noapte la Bran... Primarul, revizorul şi doi învăţători cu soţiile şi copii fac acest lung drum pentru a susţine cu succes puternica impresie a primirii din Rucărul fermecător...

Trecătoarea Branului.

Defileul carpatic dintre Rucăr şi Bran ţine vre-o 30 klm. şi înregistrează o impresionantă altitudine — după unii între 1200—1400 m. Şoseaua e întărită în stâncă, urcuşurile sunt anevoioase, cotiturile sperie, prăpastiile cari se deschid privirii intimidează. Păcat că e nor şi chiar plouă. Astfel ni se închid perspective dintre cele mai măreţe. Căci timp de o oră călătoreşti străjuit de înălţimile masivului gol al celui mai măreţ munte din Carpaţi: Bucegii la dreapta şi de spinarea de o superbă formă a grandioasei Pietre a Craiului la stânga.

Trecătoarea aceasta a Branului este un străvechiu vad de circulaţie între rucăreni cari şi-au împărţit necazurile în dispreţul vămilor strajnice de odinioară.

Bunăstarea unora şi altora e explicabilă prin permanentele legături de interese, ce au înfrânt severitatea oricărui regim de frontieră.

Punctele ascensiunii supreme a şoselei dau aici naturii o măreţie dintre ceie mai nimicitoare din lumea întreagă.

Escursiune după plac (uşoară ori plină de riscuri), contemplare a stâncii goale, ce-şi schimbă infinită culorile, locuri rari de vânătoare acolo sus prin văgăuni de pâraie, unde zăpada nu se topeşte complet decât arareori, iar jus în adâncuri de văi — bogat prilej de pescuit.

Iată motive suficiente cari trebuie să ne îndemne la un turism intensiv pentruca să facem din aceste părţi de sălbatecă frumuseţi, o sigură şi sistematică atracţie a străinătăţii.

Prin Ţara Bârsei şi Ţara Oltului spre Sibiu.

Adăpostiţi în vila graţioasă a dlui dr. Aurel Stoian, toţi gazetarii aşteptau să aibe insfârşit o noapte complectă de somn adânc ş recreator.

Din cauza întârzierii de ieri, vizitarea castelului reginei s'a amânat pe mâine dimineaţă. La masa simplă dar cu mâncăruri excelent pregătite a restaurantului Lukas, seara la orele 10 se anunţă, că sculare va fi foarte matinală pentru a putea fi văzut castelul învăluit acum în întuneric adânc, rece şi ploios. Deci nu vom avea chiar o noapte de somn plin. Nici vorbă. Deja pela orele 5 „paza" Svihovski se însărcinează să bată la uşi şi să grăbiască îmbrăcatul, cu toate că potrivit programului scurtat chiar, mai puteam dormi încă aproape două ore. Pela 5 şi jum., în dimineaţa învăluită în ceaţă, gazetarii, cu ochii înroşiţi de nedormire se plimbau prin parcul vilei şi admirau castelul cavalerilor teutoni construit în 1374 pe un vârf de stâncă tare.

Cam 3/4 de oră durează cercetarea interioarelor refăcute cu gust artistic de regina Maria în cele 4-5 etaje. Nu e colţişor unde să nu fie aşezat un obiect de artă. Aproape numai stil englezesc în lemnul încrustat, în montarea canapelelor şi fotoliilor cu puf şi creton englezesc, în aranjamentul camerelor şi bibliotecii. Alături de crucifixe catolice în cap foarte multe candele ruseşti şi icoane vechi orientale. Pe podeaua de scândură înnegrită de secole sunt covoare de mare preţ. Câteva scrinuri după modelul celor din celebrele muzee florentine sclipesc printre atâtea lucruri arhaice. Motivelor etnografice săseşti li s'au rezervat încă două camere. Chiar şi broderiile ungureşti (irásos) au loc de cinste. O comoară întreagă de artă a concentrat regina de gust. Superbe

privelişti în adâncuri şi spre munţi de pe toate geamurile-miniaturale. Coborîm în grădina şi parcul castelului străbătut de păraie limpezi. Un loc minunat cu nuferi oglindeşte castelul. O troiţă de piatră, o pergolă rustică şi o terasă romană trebuesc remarcate. Mare bogăţie de flori, ierburi, tufe, peluze..

Grăbim plecarea. Bucegii cu cei 2508 m. în înălţime şi piatra Craiului (2248 m.) sunt tot ascunşi vederii. Apucăm şoseaua spre Braşov, prin câmpia fertilă şi de recoltă excelentă a Ţării Bârsei. Poposim un ceas în târcoale pe lângă Biserica Neagră din centrul Braşovului. Spre Făgăraş şi Sibiu trecem în fugă mare, iar aerul tare închide multora ochii. Pretutindeni râd lanurile promiţătoare. E an bun aici spre deosebire de alte regiuni uscate de arşiţă cutropitoare. Toată Ţara Făgăraşului e un rai. Torente de munte se strecoară pe sub poduri. Oltul e livid de necaz, că atâtea văi şi-au năpustit în el tulburarea.

Suntem in Sibiul cu centrul atât de cochet şi de civilizat. Autorităţile în frunte cu prefectul dr. N. Regman, primarul dr. Piso şi generalul Economu fac onorurile unei primiri stilate. Mare banchet oficial cu menu select, fructe copioase, şampanie şi inevitabilele discursuri.

Săliştea: vechiu centru de civilizaţie rurală românească.

Conduşi de capii autorităţilor judeţene şi sibiiene în frunte cu prefectul dr. N. Regman şi primarul dr. Piso luăm drumul Săliştei îndată după masă. Vremea e nefavorabilă. Marile privelişti de perspectivă sunt ascunse ochiului. In stânga şi dreapta şoselei pământurile sunt încărcate de rod greu, sporit şi de ploaia asta domoală şi stăruitoare.

Săliştenii ne întâmpină cu o tresărire tot atât de cuceritoare din clipa dintâi ca şi rucărenii. Ba aici organizaţia primirii denunţă o veche obişnuinţă. Săliştea e mai degrabă comparabilă cu Breaza de jos, unde orice străin de marcă trebue să poposiască programatic. Rucărul e mai greu accesibil, cu toatecă acolo e atâta spontaneitate sufletească încât n'are nimic din rutina frecvenţei dese şi oarecum diplomatice.

O enormă sală — a şcoalei primare cu etaj — geme de lume în port pitoresc străvechiu. Galeria înţesată de tineret. Pe scenă corul sub conducerea profesorului Timoteiu Popoviciu, un zelos strângător de folclor muzical.

Protopopul dr. Dumitru Borcea rosteşte un discurs de binevenire în termeni călduroşi subliniind contribuţiunea hotărîtoare a presei Micei Antante la solidarizarea ţărilor pe toate terenurile; e înţelepciune politică în această cuvântare perfect înţeleasă. Răspunde într'o românească viguroasă simpaticul nostru prieten d. Anton Kudruac, care face elogiul Săliştei culturale, aduce salutul ziariştilor iugoslavi şi cehoslovaci şi dă expresie hotărîrii de a face front contra revizionismului, declaraţie ce stârneşte o furtună de aplauze la poporul profund conştient şi iniţiat în politica mare.

In cele trei rânduri prime de bănci gazetarii străini savurează apoi o serie de cântece, melodii de doină duioasă şi de jocuri aprinse, dintre cele mai curat românești şi mai din bătrâni. Reprezentanţii scrisului sunt electrizaţi de plăcere şi cer repetarea lor. Repertoriul muzical e foarte isbutit. Printre soliști este şi d. Alex. Iosof directorul gimnaziului local, a cărui voce sigură vrăjeşte auditoriul.

O expoziţie şcolară e vizitată apoi, iar interiorul casei dnei Borcea, soţia protopopului stoarce admiraţie. Soţiile gazetarilor străini primesc cadouri din ştergarele cu motive, întocmai cum în Rucăr d-na Busuioceanu le dăruise câteva cusături fine; e apreciat aranjamentul casei care nu diferă de unul citadin.

Ferestrele pereţilor exteriori ai bisericii bătrâne ortodoxe sunt obiectul curiozităţii tuturor.

Intr'o sală de restaurant se încinge apoi un joc animat, care antrenează strașnic. Cine a spus, că nordicii aceştia n'au temperament? Despărţirea de Săliște e regretată din toată inima. Insă e noapte deabinelea, iar la Sibiu ne aşteaptă masa.

Reveniţi în splendida sală a impozantului hotel metropolitan, se ia gustarea excepţional de bogată şi se trece la banchetul de despărţire, care împotriva oboselii

continuu acumulate, nu e lipsit de sincere şi grele emoţii. Cuvântul oficial este rostit de d. Drăgan atât de îngrijit în expresii. In numele comitetului român al Micii Antante a Presei vorbeşte d. Gongopol într'o manieră subtilă ce-i aparţine şi face elogiul veritabilei prietenii dintre cehoslovaci şi români. Dl. prefect Regman are o inspirată comparaţiune: în Carpaţii sălişteni este o *colină a dorului*, — familiile ciobanilor care plecau în peregrinări îndepărtate cu turmele îşi însoţiau bărbaţii până aici şi-i petreceau cu ochii până scăpătau în vechiul regat, — tot astfel azi am ajuns la un astfel de punct când trebuie să ne despărţim, însă în inimile noastre să dăinuiască multă vreme dorul revederii întocmai ca la ciobanii români. Au vorbit fireşte şi alţii. Insă bătrânul Hajek, directorul Presei din Ministerul de externe al Cehoslovaciei şi-a permis să bea paharul în cinstea frumuseţii *femeii* române, a cărei cunoştinţă l-a fermecat deadreptul în cele două zile de contact cu ţara cea mare...

Dela răsărit spre vest

— Cronici ieşene —

de C. Săteanu.

...Sărbătorile naşterei Mântuitorului şi a noului an aducător de noui speranţe au trecut, dar în auzul nostru răsună încă armonios şi alinător tradiţionalele cântece ale colindătorilor şi urătorilor cu tot fastul ceremonial păstrat din vremuri patriarhale, manifestaţiuni de artă primitivă care caracterizează sufletul specific al poporului român.

Intr'adevăr în aceste zile de sfântă ortodoxie, oficiul de Radio-difuziune a transmis aceste armonii populare în toate părţile ţării, în timp ce ateneele populare, direcţiunile şcolare, cercurile culturale şi diferitele societăţi de asistenţă au organizat şi ele sărbătorirea acestor datine, un adevărat tezaur al poporului român.

Făcând această remarcă, ne gândim — ca ieşeni—la neuitatul nostru istoriograf *T. T. Burada*, care în cultul său nepreţuit, fanatic şi persistent, deşi aproape nonagenar, a stăruit mereu să se respecte aceste datine, pe care singur el le-a colectat de pretutindeni, semnalându-le nu numai ca un obicei credincios din strămoşi, dar ca o manifestare a artei populare româneşti, cu care a prefaţiat — publicând toate textele integrale — valoroasa sa operă „*Istoria Teatrului din Moldova*", din care a publicat numai două volume de o extremă însemnătate, al treilea volum fiind păstrat în manuscris de către fiul său, maiorul Burada, în aşteptarea... unui editor.

Dacă neuitatul *T. T. Burada* a lăsat în opera sa comoara acestor minunate datini, nu putem trece peste acela care — singurul — a fost animatorul reluării lor, răspândindu-le în toată ţara.

Este *d. Constantin N. Ifrim* care ani de zile a condus „Atheneul Tataraşi" din Iaşi, şi căruia exclusiv ii se datoreşte reluarea şi popularizarea lor. Nu putem uita că d. C. N. Ifrim a organizat echipe entuziaste care în fiece an au reprezentat la acel Atheneu, la Sf. Mitropolie din Iaşi, şi pe scena Teatrului Naţional, toate datinele creştineşti de Crăciun şi Anul Nou, care vreme îndelungată au fost date uitării; d-sa a plecat cu ansamblul său—amatori entuziaşti şi creştini pioşi — reprezentând datinele la Bucureşti, la Atheneul Român, organizând şi acolo concursuri pentru „*Stele*" artistice, obicei pe care l-a înfiltrat în toată ţara. Este un merit incontestabil pe care trebuie să i-l recunoaştem şi pentru care ii se cuvine toată recunoştinţa.

* * *

Deschizând cu această scurtă predoslovie cronicele ieşene, cuvine-se să notăm în primul număr al nouei publicaţiuni culturale din capitala Banatului, cel mai important centru cultural din *Vestul* ţării, rolul precumpănitor pe care l-a avut şi credem că-l va avea şi în viitor multă vreme, cel mai important oraş din *răsăritul ei.*

Iaşii — cum se scrie azi, *Iaşul* cum ii ziceau inaintaşii noştrii de eri — au fost şi au rămas un focar de cultură, lumină şi de nobil patriotism. El este reţinut în Istorie ca oraş al Unirii dela 1850 şi al înfăptuirii idealului naţional din timpul marelui război. In cea din urmă cuvântare pe care marele rege *Ferdinand I.* a rostit-o la

Iaşi, la inaugurarea palatului Domnesc restaurat, în toamna anului 1925, El şi-a exprimat dorinţa — *un adevărat testament* — ca vechea capitală moldovenească să rămâie şi în viitor un centru important de cultură şi iubire de ţară, iar actualul rege, *Carol II.*, a repetat voinţa expresă a gloriosului său părinte, când deschizând cursurile universitare la Iaşi, în toamna anului 1933; într'o cuvântare insufleţită, a făcut apel la toate valorile culturale ieşene să continue în deplină armonie această înăltătoare tradiţie.

* * *

Fost-au Iaşii cel mai important centru cultural din ţară?

Cea mai veche universitate este la Iaşi; cele mai preţioase biserici şi monumente

Iaşii cu monumentele lui istorice din vechime
(Colecţia dlui C. Meissner din Iaşi)

Sus la stânga: Biserica Sf. Neculai Domnesc; sus la dreapta: Biserica Golia; Sus în mijloc: Vechia Academie Mihaileană (cu arcu istoric dispărut); jos la stânga: Monumentul dela Copou (Piramida Leilor); jos în mijloc: Vechia Curte Domnească (azi Palatul Administrativ); în mijlocul clişeului: vederea generală a Iaşilor.

istorice, se află la Iaşi; cea mai veche şcoală de pictură şi cea mai bogată pinacotecă anexată acestei şcoli, sunt la Iaşi; cea mai veche şcoală secundară, Liceul Naţional (fosta Academie Mihaileană) există la Iaşi; cea mai veche şi cea mai importantă şcoală de învăţători şi şcoală preparandială, — astăzi şcoala normală „Vasile Lupu", condusă pe vremuri de *Titu Maiorescu*, se află la Iaşi; cele mai vechi tipografii bisericeşti au fiinţat la Iaşi; cel dintâi seminar creat de marele Mitropolit *Veniamin Costache*, se află la Iaşi; cea mai cultă boerime românească, neuitata protipendadă, a existat la Iaşi şi ea i-a dat toată aureola.

Dacă toate aceste şi încă altele multe ne sunt o dovadă despre vechimea cultu-

rală şi istorică a fostei capitale moldoveneşti, mai invocăm dintr'un trecut idepărtat:

Cei mai mari cronicari ai noştri au fost, dacă nu ieşeni prin naştere, dar în tot cazul moldoveni stabiliţi la Iaşi. In fruntea lor amintim doară pe *Ion Neculce* şi *Miron Costin;* cel mai mare luminător şi dascăl al moldovenilor a fost *Gheorghe Asachi*, ieşan.

Şi trecând deadreptul la activitatea culturală şi naţională din timpul domniei lui *Cuza Vodă* şi a *Regelui Carol I.*, amintim: pe *M. Kogălniceanu*, marele cronicar şi bărbat de stat; *Vasile Alexandri* şi toată generaţia de bărbaţi iluştrii dela 1848 şi 1859.

Cel mai puternic curent cultural care a creat literatura românească a fost *„Junimea"*; cei mai geniali scriitori, luceferii poeziei şi prozei româneşti au fost *Eminescu* şi *Creangă* şi după ei toată acea strălucită pleiadă, fără a uita pe creatorul prozei literare *Costache Negruzzi*, pe discipolul său *Neculai Gane* şi alţii.

Cei mai mari cugetători, întemeietorii filosofiei româneşti, au fost *Maiorescu, Conta, Xenopol*, ieşeni, cărora în curând li se vor eterniza chipurile în bronzuri, ce vor fi aşezate în faţa Universităţii, (datorită urmaşului lor, profesorul şi academicianul *I. Petrovici*).

Cel mai puternic curent democratic, care a contribuit la propagarea acestor idei, a fost cenaclul care a creat revista *„Contemporanul"*, în frunte cu *Gherea* şi *fraţii Nădejde*, iar cu ani mai târziu, a pornit din Iaşi, curentul similar, poporanist, prin epocala revistă *„Viaţa Românească"*.

* * *

Am rezumat până aci ceiace a *fost* la Iaşi.

Dar astăzi?

Din toată strălucirea pe care vechea boerime a dat-o Iaşilor, cu toate monumentele şi instituţiile sale istorice şi culturale, Iaşii prin sacrificiile incalculabile făcute în interesul patriei, a rămas, materialmente vorbind, un oraş sărac. In comparaţie cu rolul său istoric şi cu epitetele pe care toată lumea i le acordă: „leagănul culturii", „Heidelberg"-ul României", etc., acest oraş este astăzi cel mai sărac din ţară... dar şi-a păstrat scumpa comoară pe care i-au lăsat-o marii şi nobilii săi înaintaşi, fiind totuşi un oraş cultural.

La sfârşitul acestui an şcolar vor avea loc la Iaşi mari serbări culturale; îşi vor serba centenarul: Liceul Naţional, Universitatea, Şcoala Normală de învăţătoare, iar cu ele îşi va serba şi Academia de Arte Frumoase a 75-a aniversare dela înfiinţarea ei.

Atunci se va face încă odată dovada că Iaşii au fost şi au rămas cetatea culturală a românismului.

* * *

Epoca şi curentul junimist, socialist şi poporanist în decursul a trei sferturi de veac au avut o mare inrăurire asupra generaţiilor.

Scriitorii ieşeni, actualmente, nu aparţin propriu zis vreunei şcoli sau unei doctrine. Ei sunt scriitori şi scriitori reputaţi pe ţară, şi unii dintre ei cu reputaţia trecută peste hotare.

Fecundul literat *M. Sadoveanu*, discipolul lui Creangă, este considerat şi cu drept cuvânt ca cel mai mare prozator. *Ionel Teodoreanu* este savurat fiind romancierul adolescenţei, poate unic în acest gen; poetul *Gh. Topârceanu*, un mic producător este apreciat prin inspiraţiile sale lirice şi satirice, fiind un cultivator al celei mai ideale perfecţiuni în versificaţie şi absolut original când scrie ...„Parodii"; *Păstorel Teodoreanu*, excelează prin spiritul său caustic ca şi prin limba literară pe care uneori o putem compara cu limba cronicarilor noştri; literatura femenină, — fără a fi de fapt literatură femenină, ci artă adevărată — o reprezintă poeta *Ostilia Cazimir*, şi prozatoarea *Lucia Mantu*, iar în poezia nouă se impune tot mai mult — fără a fi căzut în... modernism — valorosul poet *Gh. Lesnea*.

Romanul din ce în ce mai masiv îl cultivă scriitorul şi artistul dramatic ieşan, *Sandu Teleajen*, — fără a uita pe clasicul poet sonetist, premiatul cu premiu naţional *Mihai Codreanu*, neîntrecutul interpret al versului lui *Edmond Rostand*.

Critica literară autorizată, o reprezintă profesorul *Gh. Ibrăileanu*, şi după acesta, scriitorii: *Ion Botez, Octav Botez* şi *Al.*

Claudian, iar ştiinţa filosofică d-nii *I. Petrovici*, *M. Ralea*. etc.

Istoriografia ieşană este susţinută de cunoscutul istoric *Gh. Ghibănescu* şi istoriograful şi publicistul *N. A. Bogdan*, prietenul din anii tineri al lui Creangă.

Aceştia şi alţi scriitori de talent reprezintă activitatea de astăzi a Iaşului cultural — fără a aminti seminariile de cultură şi revistele de specialitate cari apar aci, cum sunt: revistele „Arhiva dirijată de profesorul *I. Bărbulescu*; marea revistă de arheologie şi artă românească dirijată de profesorul *Oreste Tafrali*, un arheolog şi bizantinolog, mai mult cunoscut în străinătate (în Franţa îi s'au tipărit operele), decât la noi în ţară, precum şi revistele ştiinţifice locale.

Iar ca un simbol tradiţionalist al culturei ieşene, menţionăm pe veneratul şi de toată ţara, iubitul şi stimatul *Constantin Meissner*, care împreună cu profesorul *A. C. Cuza* au rămas singurii din strălucita pleiadă a *„Junimii"*.

. . . . . .

De ce am făcut acest sumar bilanţ cultural al Iaşilor? Din spirit regionalist? Din orgoliu propriu?

Nu!

Am ţinut ca prin această primă cronică să facem o mai strânsă apropiere între sănătoasa cultură bănăţeană pe care o reprezintă noua publicaţiune şi cultura de ieri şi de azi a acestui centru cultural care este Capitala Moldovei.

Şi vom înnoda tot mai strâns această legătură pentru a stabili o unitate şi o armonie sufletească — fiindcă prin cultură, se înţelege *suflet*.

Oltenia culturală

de: Virgil Molin.

In România veche, Oltenia şi mai cu seamă Capitala Banilor, îşi stabilise un oarecare etalon aur în viaţa culturală a ţării. Se vorbea de Craiova culturală ca despre o realitate măgulitoare pentru mişcarea culturală şi chiar artistică a vechei Ţări Româneşti. Reviste şi în special „Ramurile" au cântărit cu toată autoritatea lor în literile româneşti, situându-se în avangarda Sămănătorismului; edituri mari, cum n'avea prea multe nici Bucureştiul, au concentrat şi au fost prielnice pentru o mişcare literară, iar Teatrul Naţional, prin tradiţia lui îndelungată, se bucura de un prestigiu care a fost consacrat de direcţiuni ca acea a lui Emil Gârleanu, fiind în acelaş timp o pepinieră prodigioasă de mari talente pentru toate scenele din ţară.

Dar Oltenia şi Craiova culturală de astăzi?

Un jalnic vestigiu pe ruinele unui trecut glorios!

Revista „Ramuri", care a dat ţării o generaţie de oameni de litere şi în jurul căreia s'au călit talentele unor nume ce s'au înscris deadreptul printre clasicii literaturei româneşti, — a dispărut.

Incercările lipsite de vlagă, eforturile imprecise de a reînvia, nu au putut prinde. O revistă de mare anvergură, cum a fost *„Secolul"* s'a prea emancipat din mediul Craiovei, iar Capitala a omorât-o. Alte încercări ca „Năzuinţa" şi „Suflet Românesc" deasemenea nu au prins şi nu au renăscut ceeace era odată mândria Craiovei.

Ne-au rămas numai „Arhivele Olteniei", cari din fericire au supravieţuit vremurile ce pustiesc în publicistica literară a Olteniei, şi trăesc cu un prestigiu crescând, dar cu rosturi limitate la scoaterea de sub colbul trecutului, a unor dovezi cari să vorbească despre Oltenia de altădată.

Editurile, una —„Ramuri", — este răzbită de imprejurări şi pusă la pământ de cataclismul economic, alta prosperândă dar mai puţin literară, nu au mai putut înjgheba un nucleu literar.

Viaţa culturală neglijată până la revoltă chiar de cei cu puterea în mână sau de acei cari ne-au fost trasmişi din perioada de glorie culturală a Craiovei: Doamna Elena Farago, laureata premiului Femina, trăeşte retrasă cu amintirile ce le voeşte probabil intacte în toată măreţia lor, iar despre Teatrul Naţional, trecut de vârsta onorabilă de 80 de ani, să nu mai vorbim, fiindcă e capitolul cel mai dureros şi cel mai ruşinos al Olteniei „culturale", dureros şi prin faptul că nu se pune capăt stărilor cari au culminat printr'o „rebeliune" a actorilor, mişcare necunoscută în lumea vibrantă a boemilor.

Atenee culturale avem câteva, dar fără să se remarce, şi fără să angreneze întreaga mişcare a Craiovei, şi fără a se impune ca centre de gravitaţie. Acţiunea „Pământ şi suflet oltenesc", începută de Nicolaescu-Plopşor, e poate tocmai *firma* care lipsea, dublată de o dorinţă cinstită de a face ceva, dar în dosul căreia nu stau „fondurile" fără cari, orice s'ar zice, nimic nu se poate desăvârşi.

Societatea „Prietenii Ştiinţei" ar fi pentru Craiova culturală singurul punct de onoare. Vre-o 700 de conferinţe, făcând să se perinde toţi iluştrii am voanelor culturale, e un titlu la toată recunoştinţa. Atâta tot!

In celelalte oreşe ale Olteniei, cultura este lăsată în grija vreunui profesor de limba română dela şcolile secundare. Numai Severinul ne-a dat ani dearândul o bună publicaţie „Datina", care a ştiut să fie şi inovatoare şi tradiţională şi seră bună pentru talente locale. Dar vremurile au doborît şi „Datina" mehedinţenilor. In jurul colosului de beton ce poartă inscripţia provocătoare de „Palatul Cultural", Severinul cultural de astăzi se amăgeşte cu câte un ciclu de conferinţe, în cadrul căreia, — ce-i drept — adesea figurează câte o somitate respectabilă.

Dar unde este „Doina" d-lui Popilian, unde este mişcarea „Armoniei" şi a Conservatorului dela Craiova? Unde este viaţa muzicală a Olteniei de altădată?

Craiova şi Oltenia culturală e a trecutului. Astăzi: inerţie şi mucegai, care se întinde tot mai mult.

Depopularea Banatului

Institutul Social Banat Crişana. Monografia dela Belinţi şi realizările practice.

de Adrian Brudariu

La 21 Martie 1932 un grup de cărturari, oameni de ştiinţă şi intelectuali din Timişoara, inspiraţi de fecunda activitate pe teren social şi naţional a Institutului Social Român din Bucureşti, condus de Dl. Prof. Univ. D. Gusti, au pus bazele în capitala Banatului unui institut similar pe care l'au botezat *Institutul Social Banat Crişana*, fiindcă pe lângă cele 3 judeţe bănăţene, a aderat la această iniţiativă şi judeţul Arad prin reprezentanţii săi oficiali depe acea vreme.

Menit să integreze forţele spirituale şi ştiinţifice locale în corpul vecinic al Statului Român I. S. B. C. a apărut într'un moment de criză morală a Banatului, spre a integra toate ergiile locale dispersate şi centrifugale şi spre a grăbi consolidarea Statului Român, printr'un progres armonic, progres care nu poate fi posibil fără integrarea specificului regional în patrimoniul culturii naţionale.

Urmărind deci să descopere şi să promoveze valorile locale creatoare de energii, care să fecondeze civilizaţia poporului român, I. S. B. C. a pornit în primul rând la cercetarea problemelor privitoare la starea economico-socială şi culturală, dealungul frontierei de Vest:

Să întocmiască statistici şi să întreprindă cercetări monografice la faţa locului.

După doi ani de activitate teoretică — prin publicaţiunea sa: *Revista I. S. B. C.* şi conferinţele publice ţinute în sala festivă a Şcoalei Superioare de Comerţ din Timişoara, comitetul de conducere sub îndemnul Dlui Prof. D. Gusti — a pus ces în vara anului 1934, la prima cercetare monografică pe teren.

Alarmaţi de constatările dezastruoase pentru Banat, pe care le-a făcut dl. Dr. Sabin Manuilă, directorul institutului demografic, conducătorii I. S. B. C. au fixat pentru anul 1933—1934 ca problemă centrală de studii: *„Chestiunea Depopulării Banatului."*

La propunerea Dlui Dr. *Iosif Nemoianu* a fost aleasă comuna românească *Belinţi*, care în ultimii 60 de ani a înregistrat o scădere de 57% şi care este ameninţată ca în alţi 70—80 de ani să dispară.

Ancheta monografică din comuna Belinţi a durat două săptămâni începând dela 15 August 1934 şi au luat parte activă 34 monografişti — repartizaţi între cele 6 secţii ale I. S. B. C.: 1) Secţia economică, tehnică, financiară şi agrară sub conducerea Dlui Prof. Ing. Andrei Lupan, 2) Secţia de Politică Socială şi Sociologie sub conducerea dlui Adrian Brudariu, 3) Secţia Culturală Artistică, sub conducea Dlui Dr. Ioachim Miloia directorul muzeului bănăţean, 4) Secţia de studii Urbanistisce şi Administrative sub conducerea Dlui Prof. Ing. Victor Vlad, 5) Secţia Minoritară sub conducerea Dlui Dr. Cornel Grofşoreanu, 6) Sectia Medico-Socială sub conducerea Dlor Dr. Virgil Popovici şi Dr. Iosif Nemoianu — secretarul general al Institutului Social Banat Crişana.

Concluziile cercetărilor monografice dela Belinţi — sunt în curs de precizare şi ele vor fi publicate în Revista Institutului.

O dare de seamă sumară — şi numai asupra categoriilor de probleme cercetate la Belinţi — a fost publicată în No. 10—12 din 1934 a suszisei reviste.

Secţia de Politică Socială şi Sociologie, prin preşedintele ei — a prezentat *M. S. Regelui Carol al II-lea* — în ziua de 9 Septembrie 1934 în satul bănăţean *Fibiş*, cu ocazia încheierii lucrărilor echipei regale studenţeşti — un raport din care extragem următoarele:

Secţia de Sociologie şi Politică Socială a I. S. B. C. — şi-a fixat ca program de lucru în anul 1933—1934 ca să studieze familia bănăţeană — sub două aspecte:

a) Dacă familia bănăţeană aşa cum este ea constituită mai poate asigura continuitatea procreaţiei, deci existenţa etnică şi drepturile elementului românesc din Banat,

b) Dacă instituţia familiei bănăţene în condiţiunile în care funcţionează promovează cultura şi civilizaţia românească.

Intru realizarea acestui scop Preşedintele Secţiei, a întocmit două feluri de chestionare. Unul politico-Social administrativ conţinând 123 întrebări şi altul etico-juridic conţinând 381 de întrebări. Cu ajutorul chestionarului etico-juridic, s'au studiat 3 categorii de probleme: a) relaţiile personale şi materiale în sânul familiei, b) sistemul de proprietate, de producere şi de transmisiune a averei în sânul familiei, c) legislatura şi obiceiurile.

Evident, o operaţiune foarte anevoioasă dată fiind neîncrederea sătenilor în orăşeni.

Depopularea Banatului este datorită în primul rând natalităţei foarte reduse şi în al doilea rând, mortalităţei infantile foarte ridicate.

Natalitatea redusă este provocată în primul rând de o restrângere voită a natalităţei — *contracepţionei* — cum s'ar spune (controlului artificial al naşterilor) procreaţiei voluntare care în ţările cu o civilizaţie mai avansată înlocueşte procreaţia anarhică.

In al doilea rând vin *avorturile* provocate, cari în Banat ating o scară neobişnuită în alte regiuni şi un izvor de câştiguri deosebite pentru profesioniştii avorturilor.

Cauzele mortalităţei infantile excesiv de mari, cată a fi stabilite de secţia medico-socială.

Cauzele de ordin moral cari determină atât contracepţiunea cât şi avortul la Belinţi sunt: a) slăbirea credinţei religioase: copii şi femeile tinere foarte rar merg la biserică, lipsa formelor religioase la căsătoriile civile, b) luxul exagerat. Supralicitaţia luxului până şi la copii. Toale de zeci de mii de lei îmbracă firavele trupuri istovite ades de energia vitală prin munca excesivă şi bolile sociale. c) Desfrâu sexual: adulter, prostituţie ca la oraşe. d) concubinaj pe o scară de 50%. e) Divorţuri: Statistica arată cel mai ridicat indice de divorţuri din toată ţara, — la care ajută şi legiuirea specială de divorţ din epoca maghiară. f) însuşirile morale ca fecioria, pudoarea, dispreţuite. g) insuşirile fizice ca frumuseţe, putere, sănătate, sacrificate bogăţiei la cari se închină — în mod deosebit.

Cauze de ordin special: a) Căsătoria prematură şi fără forme legale a fetelor la 14 ani şi a bărbaţilor la 16 ani.

b) Contactul prea des cu oraşul, dela care au împrumutat viţii sexuale, c) propagandă contra natalităţei şi exemplul rău al şvabilor cu acel aşa numit „Zwei Kinder Sistem“ care adeseori devine „ein Kind“ şi „keine Kinder“ sistem — pentru că le permite să trăiască în confort şi comod, să consume averile moştenite de la strămoşi.

d) bolile sociale ca: tuberculoza, alcoolismul, onanismul, coitus interruptus, bolile venerice avorturile.

Cauze de ordin economic: a) lipsa mijloacelor de existenţă. In Belinţi 4000 jughere la 2000 locuitori. Iar 1/3 parte din teren inundat de apa Begheului din cauza canalului rău întreţinut. b) Activitate economică istovitoare: muncă excesivă a grădinăritului trebuind singuri să-şi desfacă produsele de grădinărit la sute de kilometri depărtare, din care cauză lipsesc de acasă câteva luni pe an.

In concluzie: bolile sociale, obiceiurile sociale şi munca excesivă au slăbit vlaga ţăranilor din Belinţi — istovindu-li-se energia vitală până la sleire.

Sistemul de producere actual cu acel „comunism familial“ practicat în Belinţi, standardul ridicat de viaţă la care-s obiş-

nuiţi să trăiască, technica agricolă individuală rudimentară din Belinţi duce în această comună la dispariţia elementului românesc în cel mult 100 ani.

Aşa dar: Depopularea comunei Belinţi se datoreşte lipsei mijloacelor de existenţă, progresive cu creşterea populaţiei şi cu standardul de viaţă la care este obişnuită să trăiască.

Lipsa mijloacelor de existenţă se datoreşte lipsei de energie pentru a realiza posibilităţile de trai preferând să-şi restrângă voit natalitatea. — Lipsa energiei este efectul slăbirei organice a poporului datorită cauzelor de ordin moral, social şi economic enumărate mai sus.

Sublata causa tolitur efectus.

Cronica Târgu-Mureşului

de M. COSTIN

În oraşul nostru, o pulsaţie de simţ românesc s'a accentuat odată cu venirea bunului român Dandea ca primar al oraşului. Om de realizări, D-sa a dat tot sprijinul Conservatorului municipiului în jurul căruia se concentrează viaţa de artă a oraşului. Un cor înfiinţat cu un an în urmă, sub egida Conservatorului a creiat o atmosferă de artă românească necunoscută până acum. Sub bagheta unui reputat maestru, d. C. Alexandrescu, specialist în artă bisericească, acest cor după mari succese repurtate la Sovata şi la serbările „Astrei" din Septembrie, a luat parte la 2 Decembrie la sfinţirea monumentalei noastre catedrale ortodoxe, construite de d. arhitect Ing. Victor Vlad, profesor la Şcoala Politechnică din Timişoara.

Primarul oraşului a promis tot sprijinul său pentru întărirea acestei asociaţii de cântăreţi.

Tot la Conservator s'a înfiinţat o nouă catedră de artă dramatică, a cărei lipsă, era simţită de acei ce cunosc rolul teatrului în cultura şi naţionalizarea unui neam. Ca titular a fost angajat profesorul Gh. Chirvăsuţ dela Teatrul Naţional din Cernăuţi.

Pentru a-şi îndeplini scopul promovărei culturei româneşti, elevii şcoalei normale din Târgu-Mureş au fost înscrişi la un curs de dicţiune şi de teatru sătesc. Învăţând arta de a vorbi şi mijloacele de realizare teatrale, aceşti elevi, vor putea face faţă în cariera lor de învăţători, la multe ocazii, când vorbirea şi teatrul îşi au rostul principal în o propagandă românească sistematică

Tot sub conducerea d-lui Chirvăsuţ, s'au anunţat cursuri de gimnastică şi dans ritmic, precum şi un curs de teatru pentru copii.

Sub patronajul Conservatorului au concertat în sezonul acesta, tenorul Gh. Stănescu, fost elev al şcoalei, acum plecat la Viena, apoi violonistul Gh.

Monumentala catedrală din Târgu-Mureş construită după planurile d-lui Ing. Victor Vlad.

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAŢIUNII" SIBIIU

onescu dela Schola Cantorum din Paris şi profesorul Hajak într'o serată Paganini.

La catedra de canto a fost numit în Septembrie profesorul Al. Kolomiczuk, elev al vestitutului Steiner din Viena. Cu toate greutăţile financiare ale vremei şi taxele urcate ale Conservatorului nostru, înscrierile au atins un număr de 200 de elevi, din primul semestru.

Cronica Aradului

de Al. Negură.

Fenomenul rămâne de nedesmintit şi e controlabil cu uşurinţă: provincia de dincoace de munţi, şi-a acordat în ultimii ani, un ritm artistic-cultural din cele mai vioaie. Şi ţinutul Aradului, cum era şi natural, s'a înscris în rândul acestor frământări spirituale, într'un grad demn de trecutul cunoscut tuturora.

Pornirea s'a făcut, prin deslocarea elementelor active din cadrul presupuselor temple culturale. Sistemul s'a dovedit cel mai bun şi după înjghebarea „Ateneului popular", — cel dintâi „nucleu subversiv, pus în coasta bătrânei Astra", aşa cum l'a caracterizat cei cu mintea prea îngustă, — au luat fiinţă noui formaţiuni de frământări spirituale, sfârşind în zilele din urmă cu creiarea „Grupului Duh" care a dat naştere tot la Arad, revistei „Duh", cu un accentuat avânt tineresc.

Şi s'a mai dovedit bun acest sistem, deoarece însăşi „Astra" s'a simţit obligată să calce în ritmul vioiu, adaptat de restul înjghebărilor culturale şi popasurile ei în satele din jurul Aradului, i-au înscris un preţios merit, alături de succesele trecutului.

„Ateneul popular" şi-a canalizat activitatea principală în redactarea revistei „Hotarul", întrunindu-se săptămânal pentru orientări noui, atunci când se simte nevoia. In legătură cu existenţa acestei înjghebări culturale, menţionăm faptul că n'are nici un fel de statut şi deci nici un fel de preşedinte (nici măcar de etate), ateneiştii socotindu-se, în grup, de-o etate soră cu primăvara.

Despre mişcarea culturală, în rândul păturei minoritare, nu putem face nici o menţiune fericită; conferinţele organizate de soc. „Kölcsey", prezentând un interes prea restrâns pentru înscrierea lor într'un ansamblu de pură frământare spirituală. Minoritarii localnici ne-au obişnuit cu un anumit fel de propagare a culturii şi când se dovedeşte că-i fără nici un accent subversiv, devine fără nici un fel de interes, pentru publicul obişnuit cu manifestări, unde una se gândeşte şi alta se subînţelege.

Mişcarea culturală minoritară a apucat „calea bisericii" şi se cunoaşte impresia pe care o face literatura, dospită exclusiv în „altare". Mai interesantă ni se pare încercarea de culturalizare, întâlnită când şi când în paginile ziarelor minoritare, care are marea calitate de-a nu fi trecut prin sita unui raţionament, falşificat în numele unei anumite „dogme".

Ceva despre mişcarea artistică. — Pe acest tărâm elementul românesc, se menţine într'o situaţie inferioară faţă de cel minoritar. Dovada e făcută de expoziţiile de pictură, în rândul cărora întâlnim rar nume româneşti, dintre cele care să conteze; pe când expozanţii minoritari întreţin mai tot sezonul. Dintre români menţionăm pe Marcel Olinescu, premiat în mai multe rânduri la salonul din Bucureşti; şi într'o măsură relativă pe d. Minişan, al cărui real talent este în declin. La minoritari întâlnim nume cunoscute în plastica Ardealului şi vom aminti pe cele mai reliefate: Al. Pataki, Soss Ştefan, Paal Albert, Wolf Carol, Al. Irecz şi Balla Carol, ultimul caracterizându-se similar cu d. Minişan.

Intr'o cronică viitoare, vom avea de amintit mai multe, poate.

Mişcarea culturală, literară şi artistică a Sibiului.

Puternica tradiţie literară, culturală şi artistică a Sibiului nu se desminte nici azi şi după toate semnele, va continua să atragă, şi în viitor, atenţia publicului cărturăresc din ţara întreagă. — Bătrâna, dar vecinic tânăra şi neobosita „Astră" adaugă mereu cărţi şi cărţulii de mult folos popular şi le răspândeşte, cu artă şi chibzuinţă, până în cele mai răsleţe cătune. — Nici „*Transilvania*" n'a apus.

Z. Sandu (N. Regman)

Măeştri ai scrisului, scriitori neobosiţi a tot ce apare nou în literatură, profesori, judecători, chiar şi ofiţeri, au injghebat societatea literară „*Thesis*", în şedinţele căreia se citesc bucăţi originale şi se relatează cronici asupra mişcării literare din ţara întreagă. Revista acestui cenaclu de scriitori „Provincia culturală" şi-a făcut un loc frumos între publicaţiile sibiene şi află o primire dintre cele mai fericite. Criticul Al. Dima medicul I. Popescu, jud. Paul Constantinescu şi alţii, şi-au clădit un nume frumos din scris.

Vechiul „*Luceafăr*" a reapărut. Adevărat, sub altă formă. Şi este, oarecum, organul învăţătorilor din jud. Sibiu. Dar, cu toate acestea, el a strâns în coloane pe cei mai aleşi scriitori ai Sibiului şi şi-a atras contribuţia multora chiar din afara judeţului.

Incrustăm la acest loc numele scriitorului-poet Z. Sandu, care, pe lângă cunoscutele bucăţi literare şi poetice şi pe lângă valoroasele opere deja cunoscute publicului, colaborează şi la „Luceafărul" cel nou.

„*Revista Teologică*", veche şi ea, continuă să apară cu tot mai bogat şi mai ales conţinut. Ea sintetizează întreaga concepţie şi viaţă religioasă din

metropola ortodoxiei ardeleneşti şi se bucură de colaborarea multor clerici de frunte: M. Colan, Dr. D. Stăniloae, Dr. M. Popoviciu, Il. V. Felea, D. Călugăr, N. Neaga, etc.

Abia de un an a mai răsărit încă o revistă: „*Viaţa Ilustrată*". Bucurându-se de o execuţie tehnică ireproşabilă şi de un conţinut variat, revista aceasta găseşte o apreciere măgulitoare. Colaboratorii dela „Revista Teologică" îşi dau întâlnire şi în revista F. O. R., în „Viaţa Ilustrată». — Se adaogă însă laicii: Emil Cioran, V. Papilian, Al. Lascarov-Moldovanu, Gr. Marcu, S. Bologa, etc.

Trebuie să amintim apoi ziarele, săptămânale, locale: „*Telegraful Român*", „*Sibiul*", „*Foaia Poporului*", „*Tribuna*", etc.

Ceeace îmbogăţeşte însă mult literatura mai ales cea teologică, este seria de cărţi scoase din iniţiativa şi sub grija mitropolitului Nicolae, la Arhidiecezana. Astfel, abia într'un an şi ceva, s'au dat la iveală, aici, câteva cărţi de căpătâi: Ortodoxia (traducere), Epicleza euharistică, de N. Popovici, Cultul inimii lui Isus la catolici, de episc. Lăzărescu, Hristos în şcoală, de D. Călugăr, etc.

Literatura românească, filosofică şi pedagogică, a câştigat, desigur, mult şi pe urma operelor; Siluete filosofice, de Z. Sandu şi prin Psihologia religiunii, de S. Bologa.

Amintind aici şi conferinţele săptămânale organizate de „Astra" şi pe acele organizate de F.O.R. notificăm astfel mişcarea culturală a Sibiului.

Mişcarea artistică? Nu e săracă. Expoziţiile de ţăsături minunate, de pictură, etc., sunt foarte frecvente. Abia sunt câteva zile dela închiderea expoziţiei aranjate de d-na Cabadaeff şi d. P. Avrigeanu.

Aşa fiind, Sibiul trăeşte zile de afirmare pe teren literar, cultural şi artistic.

X.

Cronica Lugojului

de Al. P. Codreanu.

Comemorări.

De curând s'au împlinit şapte ani dela moartea marilor luptători naţionalişti bănăţeni, *Dr. Gheorghe Popovici şi Dr. Valeriu Branisce.*

Posteritatea recunoscătoare le-a închinat câteva clipe de pioasă amintire, prin imnuri de slavă şi cuvinte de sinceră recunoştinţă. Protopopului Dr. Gh. Popovici în ziua de 26 Decembrie 1934, iar Profesorului Dr. V. Branişce în ziua de 1 Ianuarie 1935.

Două elite spirituale, două personalităţi covârşitoare ale Banatului nostru de altădată, cari şi-au polarizat toate strădaniile lor nobile de-o viaţă întreagă în jurul supremului ţel: *înălţarea şi mântuirea neamului lor mult iubit.*

Dr. Gheorghe Popovici (1862—1927), eminentul istoric, şi venerabilul protopop ort. român al Lugojului era, în cel mai nobil înţeles al cuvântului, un model de muncă, cinste şi probitate. Timp de patru decenii a îndrumat sufletele credincioşilor săi lugojeni, precum şi ale tuturor Românilor bănăţeni spre o continuă ascensiune, desvoltând o activitate extraordinar de rodnică pe toate terenurile de manifestare ale sufletului nostru naţional românesc... Toate marile noastre probleme bisericeşti, culturale, politice, sociale ş. a, erau îmbrăţişate şi rezolvate, atât înainte, cât şi după înfăptuirea unirii noastre naţionale, cu multă pricepere şi dragoste, de dânsul, în calitate de membru al tuturor corporaţiilor noastre bisericeşti, în calitate de politician, parlamentar, membru al consiliului judeţean, istoric, scriitor bisericesc, luptător naţional ş. a.

Numele lui nu se poate rosti fără profundă emoţie, in vremurile noastre de absorbitoare preocupări mărunte, şi rămâne veşnic legat de toate frământările şi sforţările noastre din vremurile de grea cumpănă în care s'a zămislit marele nostru ideal naţional.

Dr. Valeriu Branisce (1869—1928): o figură clasică, c'un proeminent temperament politic şi c'o vervă oratorică subjugătoare. Un suflet mare şi expansiv cu elanuri şi vibraţii idealiste, un vajnic luptător cu sufletul de bronz, care şi-a jertfit întreg rodul muncii sale titanice de-o viaţă fără cotituri pe altarul sublimului nostru ideal naţional.

Incă dela începutul vieţii sale publice şi-a cucerit în calitate de profesor al liceului ort. român din Braşov. prin scrisul său energic şi hotărît, prin caracterul său integru şi puterea sa de muncă, un loc de frunte în viaţa noastră politică, alăturea de cei mai aleşi luptători ai neamului nostru de dincoace de Carpaţi.

Eminentul profesor, devenind, apoi mai târziu, după rânduiala providenţei, unul dintre cei mai de seamă ziarişti şi publicişti ai renaşterii noastre naţionale, adusese servicii de-o covârşitoare importanţă cauzei noastre naţionale, prin scrisul său înţelept şi convingător din coloanele ziarelor „Tribuna" (Sibiu), „Dreptatea" (Timişoara), „Patria" (Cernăuţi), „Gazeta Transilvaniei" (Braşov) şi îndeo sebi ale „Drapelului" său din Lugoj, prin care, timp de aproape două decenii (1901—1918), a pregătit succesiv şi conştient, terenul pentru înfăptuirea unităţii noastre naţionale.

Activitatea sa prodigioasă îmbrăţişa toate domeniile naţionale şi culturale ale neamului nostru. Pretutindeni, în toate adunările poporale, în conferinţe naţionale şi la toate mişcările culturale şi politice româneşti s'a dovedit de-un excelent şi convingător orator, de un adânc cunoscător al nevoilor noastre naţionale şi sociale, care a subjugat şi fascinat massele şi, printr'o acţiune chibzuită şi stăruitoare, a reuşit să pregătească, cât mai demn, poporul nostru bănăţean pentru zilele mari ale Unirii.

Monumentul Unirii.

Din iniţiativa dlui Prefect al judetului *Victor Curuţiu* şi a d-lui Primar al municipiului *Dr. Alexandru Bireescu*, Lugojul va fi înzestrat, în scurt timp c'un măreţ monument, închinat amintirii glorioase a unirii pe veci a Banatului cu Patria-mamă.

Providenţa a voit ca măiastra daltă a talentatului sculptor, Prof. *Radu Moga*, care ne-a imortalizat în bronz atât de frumos, şi figura marelui doinitor bănăţean, *I. Vidu*, să ne creeze şi această a-

devărată operă de artă, vrăjind, în faţa palatului Prefecturii judeţene, un strălucit monument al „Unirii", simbol de mândrie pentru trecut şi isvor neperitor de însufleţire pentru viitor.

Monumentul va avea o înălţime de 8 metri şi va reprezenta un mândru dorobanţ, o figură legionară cu arma'n mână şi cu privirea aţintită spre Apus, gata de atac.,.

Soclul ridicat din piatră de granit va fi încadrat de diferite grupuri alegorice. In faţă: lupoaica, simbolul latinităţii; la dreapta: delegaţia ardeleană, care a înmânat gloriosului nostru Rege întregitor de ţară, *Ferdinand I-ul*, actul solemn al „Unirii" Ardealului şi Banatului cu România; la stânga Majestatea Sa Regina Maria înbrăţişând o bănăţeană, iar în dos: înscripţie omagială.

Lucrarea va fi terminată, după toată' probabilitatea până la sfârşitul lunei Ianuarie crt.Desvelirea monumentului va fi un prilej de mare înălţare sufletească, un adevărat praznic pentru toată obştea românească din Banat.

A cinsti în felul acesta, amintirea grandiosului act istorit al „Unirii" din 1 Decembrie 1918 este o operă nu numai de înaltă recunoştinţă, ci şi o pildă demnă pentru tânăra noastră generaţie, care trebue crescută în cultul trecutului.

Expoziţie de pictură.

D-şoara *Olga Branisce* profesoară în Braşov fiica marelui luptător bănăţean, Dr. Valeriu Branisce, la invitaţia lugojenilor, a deschis în ziua de 29 Decembrie 1934, în sala mică a restaurantului„Dacia" din localitate, o frumoasă expoziţie de pictură, expunând o serie de 36 picturi în uleiu şi 9 vederi din Balcic. Cele mai multe din ele sunt viguros prinse şi tratate cu o finеţe şi îndemânare care-i fac cinste tânerei noastre artiste lugojene.

Vedere din Balcic: Golful (37), Casa lui J. Bart (38), Geamia (39), Spre larg (44), Canal (45) sunt mici giuvaeruri de un pitoresc deosebit, lucrate c'un talent în plină eflorescenţă.

Din cele 36 picturi în uleiu, au plăcut vizitatorilor îndeosebi: Biserica neagră din Braşov (33), Castelul din Bran (34), Casa din Muscel (36), Scrumiera (28), precum şi diferite flori: gladiole, lalele, zambile, garoafe, bujori de munte, stânjenei. liliaci, ş. a., în care este multă fragezime, farmec şi graţie, multă viaţă, culoare şi proaspătă lumină, remarcabile forţe de sentiment.

Serata de Sân-Văsii a corului I. Vidu.

Potrivit unei vechi tradiţii, renumitul cor lugojan „*I. Vidu*", de sub priceputa conducere a d-lui Prof. *Filaret Barbu*, a organizat în seara de „Sân-Văsii" (Reveillon), un concert admirabil urmat de-o petrecere dansantă deosebit de selectă şi reuşită.

Intregul concert, c'un program atât de ales, a fost o adevărată revelaţie artistică, având darul de-a produce o puternică emoţie estetică, pură şi cu rezonanţă profundă în suflete.

Intr'adevăr, nu ştiai ce să admiri mai mult: minunata armonizare a vocilor, neîntrecuta măestrie a neobositului şi talentatului dirijor, sau frumuseţea divină a cântecelor: „Doamne, arată-mi" de Ioan Bobocin; „Ce sară-i..." (colindă) de I. Vidu; „Domnului Doamne" (colindă) de Filaret Barbu (din repertorul nou al corului, cu versuri de C. Miu-Lerca); „Dor-dorule" de D. Cuclin; „Sârba" de C. Brăiloiu şi „Bănăţeana" de S. Drăgoi—executate toate, fără deosebire, cu o artă fără seamăn, spre sincera admiraţie a tuturor asistenţilor.

Incă o puternică dovadă că actualul ei dirijor, d-l Prof. Filaret Barbu, este un demn urmaş al marelui măestru I. Vidu, care îşi cheltue toată bogăţia sufletului său artistic pentru a ridica acest brav şi renumit cor la înălţimi nebănuite.

Catedrala ortodoxă română din Timişoara

Un vechi deziderat al Bănăţenilor este, înfiinţarea unui sediu arhieresc la Timişora. Primăria Municipiului a şi rezervat în centrul oraşului un teren pe care să fie ridicată catedrala monumentală, împreună cu

Proiectul dlui I. D. Traianescu
Catedrala văzută dinspre Bulevardul Regele Ferdinand

palatul viitoarei reşedinţe episcopeşti, al Consistorului şi al Facultăţii de Teologie. Terenul este situat între Bulevardul Regele Ferdinand, canalul Bega şi parcul Scudier, adică pe acel triunghiu unde sunt acum aşezate locurile de tenis.

Chestiunea episcopiei Timişorii, pe care Bănăţenii o doresc să fie mitropolie, este în curs de realizare.

Primul pas spre înfăptuirea ei este ridicarea unei catedrale monumentale în centrul oraşului, în jurul căreia urmează să se construiască toate instituţiunile episcopeşti şi teologice. Parohia din Timişoara-Cetate, în fruntea căreia se află dl protopop Dr. Patrichie Ţiucra, a depus toate străduinţele în această privinţă. Parohia a făcut până acum două publicaţiuni de concurs pentru elaborarea proiectelor de zidire a catedralei.

Primul concurs s'a publicat la 18 Martie 1933, iar termenul pentru depunerea proiectelor a expirat la 15 Septembrie 1933. Au fost atunci înaintate 14 proiecte, iar juriul întrunit la 9 Octombrie 1933 a hotărît publicarea unui nou concurs, neputând premia nici un proiect din cele întrate.

Al doilea concurs a fost publicat la 29 Ianuarie 1934. In textul acestui concurs preţul de zidire al bisericei s'a majorat dela 18 milioane de Lei, la 35 de milioane de Lei. In urma acestui concurs s'au depus 20 de proiecte.

Juriul prezidat de dl Antonescu, rectorul Academiei de arhitectură din Bucureşti, a ţinut trei şedinţe. In ultima sa şedinţă din 19 Noembrie 1934 a premiat şi acceptat proiectul cu motto: „Nicodim din Prilep". Autorul acestui proiect este dl Ioan D. Traianescu, profesor la Academia de arhitectură din Bucureşti. Proiectul este în stil moldovenese din epoca lui Ştefan cel Mare.

Presa bănăţeană s'a arătat nemulţumită de această alegere şi a pledat în favoarea proiectului făcut de arhitectul bănăţean dl Ing. Victor Vlad, profesor la Şcoala Politechnică din Timişoara, care nu fusese admis de juriu.

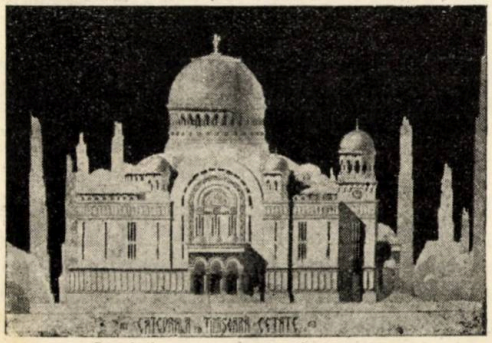

Catedrala proiectată de dl Victor Vlad

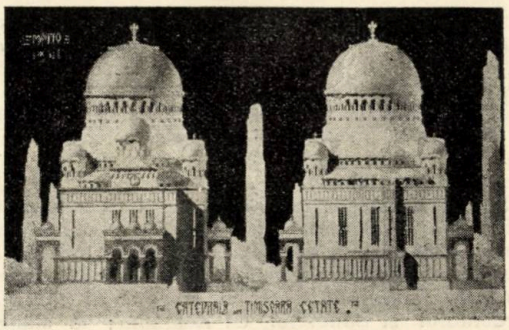

Proiectul dlui Victor Vlad

Lăsăm ca opinia publică să aprecieze după fotografiile ce le publicăm aci. Credem însă că pentru capitala Banatului şi mai ales la graniţa de Vest a ţării, ar fi mai impunător, dacă s'ar ridica o catedrală şi mai monumentală.

Cronică streină.

300 de ani dela fondarea Academiei franceze.

La 29 Ianuarie 1935 se vor împlini trei sute de ani dela înfiinţarea Academiei franceze. Ea a fost constituită la începutul anului 1635 din 40 de membri însărcinaţi de către Richelieu cu redactarea dicţionarului. Astăzi *Institutul Franţei* se compune din cinci academii, având fiecare din ele un regim independent în sensul că membrii lor sunt aleşi numai de clasa din care candidaţii vor să facă parte. Aceste cinci academii sunt: *„Academia franceză"* cu 40 membri, a cărei aniversare se serbează acum; *„Academia de ştiinţe"* cu 72 de membri, fondată în 1666 de către Colbert şi compusă din 68 de membri însărcinaţi cu studierea chestiunilor de matematică, de chimie, de fizică, etc; *„Academia de litere"* cu 40 de membri, fondată tot de către Colbert în 1663 pentru cercetarea lucrărilor de istorie şi archeologie; *„Academia de ştiinţe morale şi politice"* cu 40 de membri şi *„Academia de Arte frumoase"* cu 40 de membri. Aceste cinci academii au fost grupate în timpul „Convenţiunei naţionale" într'o sigură instituţiune, numită *„Institut de France"*, în cadrul căreia însă fiecare academie şi-a păstrat autonomia sa deplină.

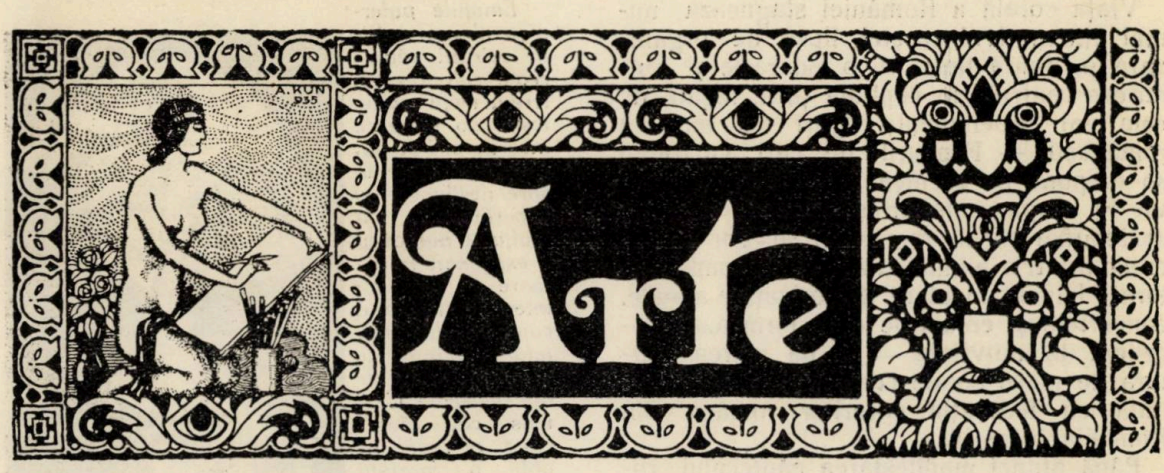

Cronica muzicală:

Din problemele muzicale ale Banatului.

de FILARET BARBU.

Folcloriştii, compozitorii şi dirijorii corurilor române formează viaţa muzicală a Banatului. Pe aceştia îi vedem mereu agitându-se în congresele, ori adunările generale anuale, la Timişoara, Lugoj şi Oraviţa, susţinând teza propovăduirii cântecului autohton în *„Asociaţia corurilor şi fanfarelor române din Banat"*, preţioasa moştenire a mult regretatului Ion Vidu. — Această unică înjghebare de muzică vocală şi instrumentală ne oferă zi de zi, an de an, muzică specifică bănăţeană în cea mai bună accepţie a cuvântului.

Pentru ca productul muzical să fie utilizat în măsură mai mare, dar îndeosebi pentru a forma în jurul sutelor de societăţi muzicale care răspund la asociaţia din Banat, conducerea ei, adoptând sistemul descentralizării, adică lucrând după normele de administraţie ale „Astrei", speră să poată contribui la afirmarea nouilor dovezi de interpretare ale cântecului românesc.

Mai ales pentru corurile ţărăneşti prin noua organizare a asociaţiei se va putea obţine rezultate surprizătoare din punct de vedere al interpretării muzicale. Cele două conservatoare din Banat, prin cursurile de dirijori pe care le-au deschis pe seama elementelor săteşti au rezolvit întrucâtva şi problema dirijorilor corurilor bănăţene. Acum se aşteaptă fixarea unui repertor corespunzător pentru realizarea noului program al asociaţiei, care se va resfrânge asupra celor trei judeţe din Banat, subdivizate în cercuri muzicale după plasele de cari dispun.

* * *

Un sâmbure de frumuseţe a legăturilor cari vor să se facă între intelectualii români din Timişoara se poate găsi la reuniunile corale înfiinţate în număr foarte frumos. Astfel dintre corurile timişorene înregistrăm cu plăcere activitatea societăţilor: Banatul, Doina Banatului, Corul bis. din Fabric, Crai Nou, Speranţa şi Corul învăţătorilor. Aceste înjghebări de muzică vocală au un rol deosebit la promovarea cântecului bănăţean, în prima linie, într'un oraş cosmopolit cum este Timişoara, care va trebui să devină cu orice preţ centrul culturii muzicale din Banat. Aceste coruri întemeiate pe un crez şi pe un legământ sufletesc pentru a disciplina mintea şi sufletul va trebui să stimuleze şi să îndrume cât mai fericit energiile creatoare bănăţene. In felul acesta Banatul muzical va putea fi îndrumătorul vieţii muzicale corale din ţară, contribuind în măsură largă la înfiripparea de asociaţii corale în fiecare provincie.

Viaţa corală a României stagnează numai din motivul acestei lipse de organizare pe toată linia, cu o federaţie şi conducere centrală în capitala ţării, legată de cele mai proeminente figuri ale muzicei româneşti. — Fondurile de cari va trebui să dispună un asemenea aparat de forţă vie în propaganda uriaşă care se impune societăţilor corale româneşti se vor putea creia printr'o administraţie şi economie internă, bazată în afară de cotizaţiile anuale, concertele şi emulările cari formează programa de activitate — şi pe marea editură de piese corale care să ia fiinţă odată cu federaţia corurilor române din România întregită.

Până atunci manifestarea cântecului românesc se va face la staţiunea de radio, — numai de către corurile din capitală, cari — cum ştim — sunt în majoritatea cazurilor plătite şi n-au nimic comun cu *tradiţia* cântecului coral românesc, tradiţie prin care bănăţeanul înţelege făgaşurile pe care şi le-a creat din negura vremurilor pentru susţinerea unei conştiente afirmări a înzestrărilor firii neamului. Această tradiţie am văzut-o la „Carmen" în Bucureşti, „Corul Vidu" în Lugoj, la reuniunile române din Sibiu şi Braşov, ca să amintesc numai pe cele mai vechi, dar pentru a sublinia importanţa lucrurilor cari trebue să ne preocupe.

CRONICA PLASTICĂ

Sculptorul Romul Ladea

Dacă ar fi să urmărim pas cu pas viaţa artistului, să colindăm prin lumea cugetului şi a frământărilor sale, să-l însoţim în vagabondajul lui plin de răbdări, plin de neagră mizerie, prin ţară şi sărăcătate, ar trebui să-i zugrăvim portretul alături de veşnici pribegi şi izolaţi.

Care a fost motivul că R. Ladea a închis în intimitatea fiinţei sale toate vremurile de dureroase sbuciumări, de nemiloase suferinţi, cine ar putea să ştie? Nu poţi preciza nimic nici din evoluţia spiritului său, fiindcă R. Ladea soseşte ca o apariţie ciudată din necunoscut. Un izolat dârz, tăios şi în plină posesie a forţelor sale spirituale. Veşnic posedat de sbuciumul chinuitor al artei. Cu o privire foarte clară şi extrem de largă asupra vieţii, artistul îşi clădeşte concepţiile sale pe o autoritară disciplină, pe o logică severă. El ştie însă logicei şi disciplinei să-i imprime pulsul nesecat al vieţii.

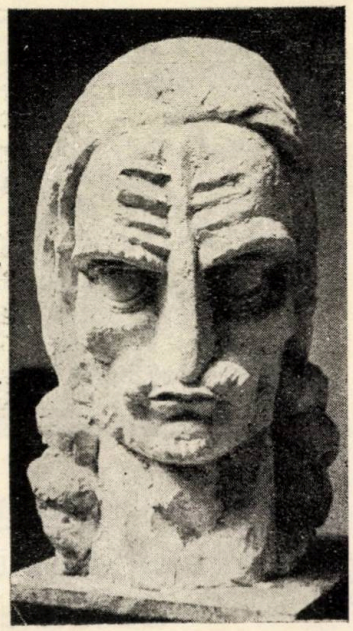

Horia R. Ladea

Emoţiile puternice n'au produs în spiritul său acea trecătoare abatere a vieţii sufleteşti, ci o stare de încordare internă, ce a năzuit mereu spre destindere şi eliberare. Nu s'a mulţumit numai cu o exprimare trecătoare a emoţiilor intens trăite, ci a căutat să le fixeze totdeauna în forme durabile, simple dar elocvente. Convins că, atunci când ai reuşit să obţii o îngrijită sinteză, să prezinţi întregul, extrem de complex, când şi cele mai mărunte elemente sunt în mod logic înţelese — adevărul profund apare. — In goana lui după acest profund adevăr, R. Ladea concepe, lucrează, dărâmă şi începe din nou. Si pe cât este pătruns de muncă, de acele momente de plăsmuire, când cu râvnă neobosită caută concretizarea năzuinţelor sale; pe atât de mult urăşte lucrările cari au scăpat din mâna lui. Un motiv care a făcut să fie atât de rare operele acestui meşter.

Lucrările sale, ca formă, ca rezolvare plastică au un plus prin care depăşesc peste formele cu un scop pur utilitar şi peste simpla înfăţişare fidelă a naturii. Conţinutul şi rezolvarea formală n'au întâietate una faţă de alta, ci sunt echilibrate dând o operă de artă pură. Artistul uneşte forma severă şi primitivă cu cea mai accentuată exprimare a vieţii interne. Operele sale originale, atât prin concepţie cât şi prin tehnică, sunt opere de sinteză cari râvnesc să întemeieze o nouă realizare plastică. Sculptura lui R. Ladea ni se înfăţişează ca un bloc unitar, cu prea puţine deosebiri, prezentând straniul aspect al unei apariţii ciudate ce n'a avut început. O isbucnire spontană complexă, fără evoluţie îndeajuns de perceptibilă.

Artistul îşi taie lucrările sale în linii aspre, dure şi poate nu tocmai prietenoase. Suprafeţele cioplite primitiv în planuri largi, dau volumele ce se leagă îndrăzneţ, formând blocul grandios monumental şi plin de vigoare. Trăsăturile figurilor sale nu caracterizează individul în îngusta lui viaţă, ci exprimă năzuinţa, revolta, durerea şi sbuciumările unei complexităţi sufleteteşti. Viaţa şi concentrarea internă e atât de accentuată, încât hotărîrea, dârză şi neînduplecată de pe aceste feţe te înspăimântă, te depărtează. E acesta sentimentul ce se resimte în faţa fiecărei lucrări, ce iasă din hotarul obişnuit al preocupărilor noastre.

De lucrările artistului spectatorul se apropie întrebător şi cu ezitare. Poate fiindcă nu se fixează în cadrul estetic al gustului actual, ori poate energia aşa de provocător exprimată, respinge spiritele obişnuite cu delectări uşoare. Dar oricare ar fi atitudinea celor ce-l judecă, R. Ladea se situează pe planul de elită al artiştilor noştri.

Cloşca R. Ladea

Dacă în Capitală şansele de afirmare sunt facilitate nu numai prin gustul ales şi format al publicului iubitor de frumos, şi mai ales prin critica celor în măsură să judece şi să aprecieze opera de artă şi pe artist. Dacă posibilitatea de a aranja o expoziţie în săli corespunzătoare şi frecventate, avantajează pe artiştii bucureşteni şi pe cei ce au posibilitatea de a merge în capitală. Provincia e mult mai vitregă cu talentele ei. Nici public înţelegător, nici critic priceput şi iată că artistul ori cât de genial ar fi, e sortit să-şi trăiască abaterile şi frământările sale într'o prelungită obscuritate. Provincialul în atitudinea lui de burghez calm, îşi formează estetica după preferinţele stomacului ; se complace într'o viaţă de trândăvie şi bârfeli. Iar ca să fie împăcat şi cu arta îşi împodobeşte casa cu lucrări de duzină, că în definitiv tot sculptate ori pictate sunt, cum şi de cine nu interesează. Numai că acest mediu nu pune stăpânire pe spiritele răsvrătite şi aceşti răsvrătiţi îşi urmează drumul lor spinos.

Neobosita lor străduinţă caută să se apropie cât mai mult de idealul ce urmăresc şi în goana lor neglijează orice neajuns. Cine să-l caute, cine să-i descopere pe aceşti izolaţi, atunci când împrejurări nefavorabile lor îi ascund.

„Vârful cu dor" G. D. MIREA

† Pictorul George D. Mirea

Pictorul George D. Mirea a murit la 12 Decemvrie 1934 în etate de 82 de ani. Era directorul Şcoalei de arte frumoase şi al Şcoalei de arhitectură precum şi al Pinacotecii din Bucureşti. Ca pictor era neîntrecut în arta compoziţiei şi a portretului. In 1924 a obţinut Premiul Naţional. Marele artist era de naştere din Câmpulung (Muscel) şi era fiu de preot. Dintre operile sale de compoziţie cele mai reuşite erau: „*Prometeu furând focul din cer*", „*Vârful cu dor*", *Dansul şi Muzica*", iar dintre portrete: „*Nicolae Kreţulescu*" (Muzeul Simu), „*Principele Dimitrie Ghica*", *Al. Odobescu*", etc. A fost foarte apreciat şi în Franţa, unde a făcut strălucite studii şi unde a avut mari succese la Saloanele din Paris. Perfecţiunea picturii sale se distingea prin desemn, perspectivă şi colorit armonios. Ca profesor a fost un pedagog eminent ; multe generaţii de pictori au ieşit din şcoala sa. Arta românească pierde pe unul dintre cei mai reprezentativi şi mari apostoli ai ei.

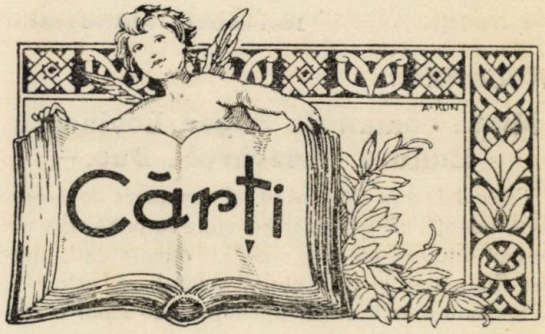

Cincinat Pavelescu

Mâna de ghiaţă a morţei a întors cu gând rece ultima filă din romanul ciudat al vieţei lui Cincinat Pavelescu. Peste verva lui, s-au oprit apele cenuşii ale întunerecului. Peste zâmbetul ochilor lui vremea a tras cortina veşnică a veşnicei odihniri. Peste sbaterea inimei lui, hulubul de ghiaţă al morţei a fâlfâit cel din urmă sbor...

Şi Cincinat Pavelescu a pornit pe cel din urmă drum desigur, cu un surâs aninat peste amurgul buzelor, cu o melancolică tristeţe înmugurită în odihna pleoapelor...

Cincinat Pavelescu a fost în drumul literaturei româneşti un han tomnatec, înfipt cu cântec, cu veselie şi cu voie bună, la răspântia nouă a unei noui primăveri. Căci în primăvara literaturei noastre, în perioada aceea de fragedă înflorire a va-

lorilor, talentul lui Cincinat Pavelescu a rodit cea mai nouă şi cea mai ciudată floare: epigrama.

A cultivat epigrama până în cele din urmă zile ale vieţei. A mânuit-o cu autoritate şi cu pricepere Şi, putem spune desigur, ceeace am mai spus de-altfel şi când trăia, că Cincinat Pavelescu a fost — fără îndoială — maestrul epigramei româneşti.

Nu l-am cunoscut pesonal. Mi-a fost dat ca să-l văd şi anul trecut, la ziua cărţii, împărţind darnic şi surâzător autografe pe cele două volume pe care talentul şi voioşia lui le-a dăruit literaturei româneşti.

Cincinat Pavelescu a fost, desigur, un om fericit, în adevăratul şi nealteratul sens al cuvântului Toţi acei ce i-au ascultat sau i-au cetit minunatele amintiri literare, au înţeles că însuşi poetul a afirmat întotdeauna, cu tărie, aceasta.

Pentru moartea a celui ce a fost surâs în mohorâta sbatere a literaturei româneşti, noi nu putem plânge decât suspinul blând al regretului.,.

,.. Şi pentru sfârşitul lui Cincinat Pavelescu închinăm azi tristeţea de amurg a amintirei...

Ion-Aurel Manolescu

RECENZII:

«Mite». roman de Eugen Lovinescu. —Editura «Adevărul». Buc.—

Criticul Eugen Lovinescu, şi romancier de proaspătă nuanţă, ne-a pregătit o mare surpriză. Era cunoscut tuturora că d-sa anunţase o mare carte despre Eminescu, şi cum era şi natural, ne aşteptam la un nou studiu critic, apendice sau chiar o răsturnare totală a studiului d-lui G. Călinescu.

Dar d. Eugen Lovinescu ne-a înşelat aşteptările şi numai în bine. Găsind un simplu pretext, al unei dragoste la flacăra căreia Eminescu a tremurat mai mult decât s'a încălzit, ne-a dat prilejul celui mai autentic fior al felului de dragoste al nefericitului poet.

„Mite", e numele cumnatei lui Maiorescu, frumoasa doamnă Mite Kremnitz, soţia doctorului cu acelaş nume, în casa căruia Eminescu a fost „plasat" de Maiorescu, pentru mascarea unei situaţii. Aici, în orele în care poetul predă lecţii de limba română d-nei Kremnitz, ambii îşi dau seama de-o realitate, chemată, înadins parcă să accentueze nefericirea poetului. Maniera descifrării situaţiilor de intimitate, între Mite şi Eminescu, este identică acele din „Firu'n patru", din cauza că cetitorul întrevede justificarea ei prin pana criticului autorizat s'o facă.

O laură a romanului, şi poate cea mai principală dintr'un anumit punct de vedere, este acela în care cei doi giganţi ai literaturii noastre: Eminescu şi Carageale, îşi apără „predestinările lor sexuale". Şi această parte a romanului, autorul ne-o aduce după o scenă, care caracterizează toată gama erotică eminesciană. Este vorba de sirutul strecurat ca o suferinţă mai mult în sufletul poetului, înterpretat de cei doi îndrăgostiţi, în feluri pe cât de deosebite pe atât de adevărate.

Dar o revenire asupra dramei desfăşurate între Eminescu şi Mite, în strada Batiştei, dramă încadrată de d. Eugen Lovinescu în cel mai autentic roman de romanţarea iubirii nefericitului poet, nu ne este permisă în întinderea unei simple recenzări. Cartea scrisă recent de d. Lovinescu, se poate cel mult amplifica şi nici un moment, reduce. Criticul Lovinescu a realizat cea mai potenţată operă în acest gen, şi pentru viitorime ea va forma numai viaţa aceluia care a fost Mihail Eminescu.

„Intr'un cămin" de domnişoare, «roman de Anişoara Odeanu.— Editura «Adevărul»

Debutând cu versuri în paginile „Adevărul Literar", dra Odeanu a atăcat cu mult noroc romanul de nuanţă „carnet-intim". Tânăra autoare alegându-şi subiectul exploatat şi de alte camarade în literatură, a reuşit să se suprapună tuturora, ca talogându-se în mod perfect distinct în grupa „romane". Editura Adevărului a ştiut să-şi preţuiască debutanta, lansând-o în vitrina literară cu ritualul cuvenit.

Anişoara Odeanu
(Doina Petcanu)

Romanul drei Anişoara Odeanu, e lipsit de subiect, după cum s'ar părea la primele pagini, dar cetitorului i se oferă toată gama posibilităţilor de-a'i da cel mai minunat subiect : o viaţă de om!

„Intr'un cămin de domnişoare", apare tuturo drept o spovedanie glumeaţă, iar celor cari ştiu culege şi dincolo de litera tipărită, un sbucium dureros încadrat într'un ritm de circumstanţă. E un mare merit al autoarei, dela care suntem îndreptăţiţi să aşteptăm numai lucruri bine gândite.

(a. n.)

Dr. C. GROFŞOREANU:

«Curentele social-politice contemporane»

D. dr. Cornel Grofşoreanu, fost primar al municipiului Timişoara, care s'a dovedit a fi un puternic sprijinitor al culturii româneşti din Banat, este şi un bun cunoscător al problemelor social-politice.

D-sa este unul din animatorii Institutului social Banat—Crişana, în sânul căruia se frământă atâtea probleme sociale, de o importanţă capitală în viaţa ţării şi mai ales a acestui colţ de ţară.

Cartea dlui Grofşoreanu, e o critică a materialismului istoric şi o sistematizare clară a frământărilor politice şi sociale cari au contribuit la prefacerile din ultima vreme. Ca un perfect cunoscător al problemelor sociale, D. Dr. Grofşoreanu ne-a dăruit o carte de mare valoare, care s'a impus cititorilor din primele zile dela apariţie.

„Curentele social-politice contemporane" umple un gol simţit de mult în publicistica noastră şi formează un preţuit material pentru tineretul nostru care se sbate între atâtea drumuri.

GR. POPIŢI: »CÂNTECE DIN FLUIER«.

Poetul bănăţean Gr. Popiţi, autorul volumului de versuri *„Glasul trupului şi al sufletului"* a publicat în editura Librăriei „Cartea Românească" din Timişoara un nou volum de poezii, intitulat: *„Cântece din fluier"*.

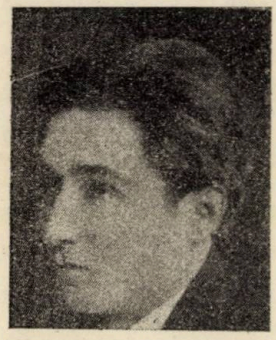

Gr. Popiţi.

E atâta viaţă şi natură sălbatică în poeziile lui Gr. Popiţi, încât te poţi întreba dacă nu cumva le-a scris trăind în „haho"-ul codrilor ascultând tălăngi'e oilor şi privind cum se'mprăştie'n vale turmele de oi.

Căci, s'o recunoaştem dela început: poezia lui Popiţi e poezia ciobănească, aceea pe care poetul a trăit-o întens.

„Oile, pe lângă stână,
Foame strâng din loc bătut,
Lene scutură din lână
Şi's cu gândul la păscut."

(Zori)

Când se revarsă purpura zorilor, turma sirânsă lângă stână aşteaptă să plece la păscut. „Lene scutură din lână" e o expresie frumoasă şi dă o icoană atât de bine plăsmuită, că vezi pe o coastă o turmă care pleacă încet, prin ierburile crude.

„Gerul culcă'n paie câinii
Şi în vatră's orbi tăciunii".

„Noaptea, şuba şi-o aruncă
Sub răchitele din luncă".

(Zori de iarnă)

Zorile de iarnă, prinse aşa cum le-a simţit Popiţi, devin parcă realitate pe paginile albe ale cărţii. Totul e de o plasticitate uimitoare. Câinii amorţiţi de frig s'au culcat în paie şi noaptea îşi aruncă şuba hăt departe'n luncă.

Urmează cântecele ciobăneşti, în cari se strecoară viaţa ciobanului cu bucuriile şi durerile ei.

„Mândro,
Peste farmece din munte
Am întins la tine punte."

(Cântecele lui)

Sau:

„Flori de câmp scăldate'n rouă
Rupi cu mâinile — amândouă
Mândră, mândruliţă."

E cântecul de dragoste al ciobanului de munte. E zămislirea dragostei lui, în mijlocul naturii sălbatice.

Popiţi a reuşit să realizeze o poezie curată, cu scăpărări de o plasticitate rară şi cu o viaţă trăită în cel mai frumos mediu: natura.

„Cântecele din fluier" au fost ilustrate cu admirabilele gravuri făcute de artistul Catul Bogdan, care a reuşit să îmbrace poeziile dlui Gr. Popiţi într'o atmosferă şi mai caldă.

D. GROZ.

GH. ATANASIU:

»ADELINA« roman.

D. Gh. Atanasiu, directorul institutului de surdo-muţi din Timişoara, a scos în editura librărie „Cartea Românească" romanul „Adelina" prefaţat de revista „Viaţa Literară".

„Adelina" dlui Gh. Atanasiu, vine ca un ecou îndepărtat al „Adelei" dlui Ibrăileanu după cum a declarat-o autorul şi un început frumos pentru romanul bănăţean, de mai târziu.

D. Atanasiu a pus în romanul său problema ruperii unor prejudecăţi ale vremii, problemă pe care a îmbrăcat-o într'un stil curgător şi dulce. Pentru viitor d. Atanasiu şi-a anunţat „Moara Roşie" şi alte romane, pe cari le aşteptăm.

D. Gr.

Cărţi primite:

DR. CORNEL CORNEANU: *„Ideea bănăţeană" Cuvântări. Caransebeş 1934.*

— *„Dr. Alexandru Mocsonyi". Caransebeş 1934.*

DR. AUREL E. PETEANU: *„Din galeria marilor dispăruţi ai Banatului". Vol. I. Dr. Alexandru de Mocsonyi" (1841—1909) Lugoj 1934.*

DIMITRIE FARA: *„Amăgire", roman dramatic în cinci acte. Timişoara 1934.*

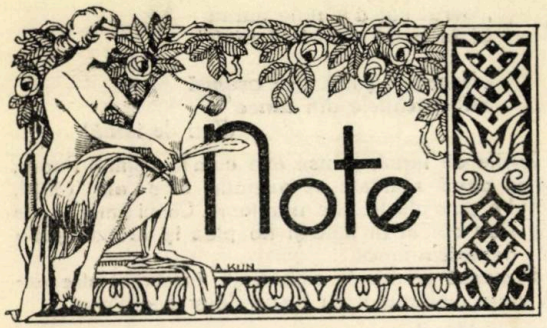

„LUCEAFĂRUL", care apare astăzi pe orizontul frontierei de vest, va fi o revistă literară şi artistică menită să ridice un zid de cultură românească dealungul acestei graniţe. Architectura spirituală a acestui zid va fi aşezată pe fundamentul istoric al culturii bănăţene şi va fi construită de către scriitorii din Banat cu ajutorul celor mai bune condeie din Bucureşti şi din toate regiunile ţării.

„Altarul Cărţii"

Atât scrisul cotidian răspândit prin atâtea ziare şi reviste cât şi cărţile de literatură, apărute în ultimul timp datorită scriitorilor din Banat, cerea înjghebarea unui cerc literar. Era o necesitate sufletească de solidarizare. O linie de conduită pentru viitor necesară afirmării scrisului românesc. Izvorât deci, din necesitatea unificării sufleteşti şi colaborării sincere între scriitorii din Banat şi-a afirmat existenţa dela prima manifestare, îmbrăţişată fiind de toate cercurile literare din ţară. Universul, prin pana cunoscutului scriitor Adrian Maniu relevează înfiinţarea acestui „altar al cărţii", precum şi solidaritatea scriitorilor din Banat.

Dl. Adrian Maniu îşi termină articolul „Până atunci cu încă o nădejde să ne bucurăm că în sfârşit lumini se aprind şi în altarul bănăţean".

Astfel intrat în rândul cercurilor literare, „Altarul cărţii" îşi va menţine drumul trasat, ca să poată realiza: „Unificarea sufletească a scriitorilor din Banat, propagarea creaţiilor literare şi artistice, încurajarea tinerilor din Banat şi răspândirea scrisului românesc în straturile largi ale publicului. In acest scop, din două în două săptămâni se ţin şedinţe literale în cerc restrâns, unde se citesc lucrări originale şi se critică cele publicate. Se discută asupra problemelor literare de ordin general şi se trasează, şedinţă cu şedinţă linia de conduită în scrisul de afirmare la graniţa de Vest. Vor urma apoi şedinţe literare artistice în cercuri mai largi, când vor fi invitaţi toţi reprezentanţii aleşi ai artei şi culturii româneşti. Păşirea în mijlocul publicului se va face prin şezători literare. Deja de anul trecut cercul literar „Altarul Cărţii" era ca activitate 2 şezători literare, dintre care una în colaborare cu societatea scriitorilor independenţi. Membrii cercului literar „Altarul Cărţii" sunt: Volbură Poiană Năsturaş, M. Ar. Dan, Aurel Cosma-junior, Ioachim Miloia, I. Roşu-Roşioru. Tr. Topliceanu, G. M. Ivanov, Gr. Popiţi, C. Miu-Lerca, Dorian Grozdan, Aurel Contrea, Dridri Goroniţă. Livius Jurchescu, Ada Crin, D. Fara, I. Bănciulescu, P. Şerbescu, Ion Stoia-Udrea, Nic. Ivan, Gh. Demian, iar din provincie au aderat: Lucian Costin (Caransebeş) Gh. Bălteanu (Topleţ) Gh. Cătană (Valeadeni) Mia Marian (Sân-Nicolaul Mare). P. Târbăţi (Comoriste) Romulus Fabian (Gherman), Olimpia Teodoru (Lugoj), etc.

Un număr impresionant, pentru care avem bucuria solidarizării lor.

Gh. Atanasiu

Reviste primite:

„Revista Institutului Social Banat-Crişana", anul II. nr. 10—12 Iulie—Decembrie 1934. Director: Dr. Cornel Grofşoreanu, redactor: Ioachim Miloia. Redacţia şi administraţia la sediul Institutului: Timişoara circ. I. Palatul Auto-Clubului R. R. Etaj II.

„Familia" revistă lunară de cultură, director: M. G. Samarineanu, Oradea, Nr. 8 din Decembrie 1934. Redacţia şi Administraţia: Oradea, Str. Tache Ionescu 42. Abonament 250 Lei pe un an şi 130 Lei pe jumătate de an, pentru autorităţi 1000 Lei. Exemplarul 25 Lei.

„Banatul literar", revistă lunară. Caransebeş. Director: Lucian Costin.

„Fruncea", revistă săptămânală, Timişoara. Director: Ing. Nicolae Ivan.

„Şcoala Bănăţeană", Organul Asociaţiei Învăţătorilor Bănăţeni. Apare lunar la Timişoara. (Redacţia: „Casa Învăţătorilor" Timişoara circ. III. Str. Romulus 3).

„Hotarul" revistă literară şi culturală, nr. 3 din Decembrie 1934. Apare lunar la Arad sub îngrijirea unui comitet de redacţie.

*

Coperta este ilustrată de artistul Catul Bogdan, profesor la Şcoala de Arte frumoase din Timişoara. Tot domnia sa a desemnat şi gravurile cari ilusirează fragmentul din romanul „Luceafărul" al dlui Cezar Petrescu.

Desemnurile decorative dela cronici au fost făcute de dl Adalbert Kun din Timişoara.

LVCEAFĂRVL

revistă culturală, literară și artistică
Redacția și administrația Timișoara II. Str. Aurel Cosma Nr. 5.

CUPRINSUL:

Cezar Petrescu: Fugarul (fragment din romanul „Luceafărul") 1
P. S. Sa Roman Ciorogariu: Scrisoare. 10
Al. Jacobescu: Nedumerire (poezie) 10
Alex. Lăpedatu: A 40-a aniversare a memorandiștilor 11
P. S. Sa Dr. Grigorie Comșa: Biserica și realitatea vieții 16
Dr. Aurel E. Peteanu: Doine din Banat 18
P. S. Sa Dr. Vasile Lazarescu: Spor la muncă 19
C. Miu-Lerca: Sete (poezie) 20
Dorian Grozdan: Trudă (poezie) 20
I. Miloia: Constantin Daniel a fost sârb sau român? 21
Al. Jacobescu: Soartei. — Zi de vară (sonete) 26
Ion Dongorozi: Mihail Eminescu 27
A. Cosma junior: Republica Muntelui Athos 28
Victor Eftimiu: Gânduri noui 37
D. Jov: Sfat la oala cu vin (fragment din romanul „Vulpea din baltă") . . 38
C. Miu-Lerca: Arie (poezie) 39
P. Bogdan: Dricul iernii însorit (poezie) 39
Leontin Iliescu: Post mortem Laurae (după Petrarca) poezie 40
D. Jov: Cartea poștală (poezie) 40
C. Miu-Lerca: Izvorul verde (poezie) 40

CRONICI:

Ion Clopoțel: În excursiune cu ziariștii străini 41
C. Săteanu: Dela răsărit spre vest (cronici ieșene) 44
Virgil Molin: Oltenia culturală 47
Adrian Brudariu: Depopularea Banatului 48
M. Costin: Cronica Târgu-Mureșului 50
Al. Negură: Cronica Aradului 51
X.: Mișcarea culturală, literară și artistică a Sibiului 51
A. P. Codreanu: Cronica Lugojului 52

ARTE:

Filaret Barbu: Din problemele muzicale ale Banatului 55
Ștefan Gomboșiu: Sculptorul R. Ladea 56

CĂRȚI: Ion Aurel Manolescu: Cincinat Pavelescu pag. 57; **Recenzii**: **„Mite"** roman de Eugen Lovinescu, pag. 58; **„Intr'un Cămin de Domnișoare"** roman de Anișoara Odeanu, pag. 58; **„Curentele social-politice contemporane"** de Dr. Cornel Grofșoreanu, pag. 59; **„Cântece din fluier"** poezii de Gr. Popiți, pag. 59: **„Adelina"** roman de Gh. Atanasiu, pag. 59.

NOTE: Gh. Atanasiu: **„Altarul Cărții"**; Reviste primite, pag. 60; Catedrala Ortodoxă română din Timișoara, pag. 53; 300 de ani dela înființarea Academiei franceze, pag. 54.

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorități și instituțiuni 1000 L. pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 L. în sus. Pentru străinătate abon. costă dublu. Se poate plăti abonamentul și pe jumătate de an.

„Luceafărul" va apare lunar la Timișoara în 32 de pagini.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

Exemplarul 20 Lei

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIIU

Motiv bănăţean. Catul Bogdan.

ANUL I. Nr. 2. — FEBRUARIE 1935.

Spre sat. N. Grigorescu.

B A N A T U L.

de Adrian Maniu

Doamne putere să-mi dai, ca să cânt frumusețea,
Plaiul muntelui vânăt, subt codrii lui verzi,
Râul cel negru spumând, printre casele albe,

Satele toate cântând, pe subt flori legănate.
Drumuri crăieşti alergând, pe subt pomi roditori,
Turme suind în spre stele, sfinţiri coborîte pe holde.

Capra din vârful de stei, arcuind săritura,
Vadul uitat, undc-un rege învins, îngropase coroana,
Prundul ce înseamnă'n trecut, zidul cetăţii năpraznic.

Faptele vechi înviază, când amintirea le chiamă,
Unii meşteri desleagă, grai de lighioane şi pasări,
Tălmăcind din ce chin, răsări-ta floarea şi piatra.

Doamne putere să'mi dai, să răsune în mine trecutul,
Să-ţi trâmbiţez preaslăviri, din argintul crinilor tăi,
Fiind-că tulpina din noi, are în morţi rădăcină.

Tot trecătorul din noi, trage din ei veşnicie,
Chiar atunci când uităm, chiar când nu mai pricepem.
Tu eşti pământul din care, sângele meu izvoreşte,

Ţară în care însemn pentru noi toţi, regăsire,
Lângă stânele unde, bacii în zodii ceteau,
Sau la şei de cetate, ascunse'n creieri sub nori.

Zace 'n cazanul din văi, moartă domnia străbună.
Pasul ghiceşte 'ngrădire, cu temple, jertfelnic şi lagăr,
Piaţa statuilor, şanţul, drumul spre al morţilor somn.

*

Lupta de grea zămislire, avu o vatră de sânge,
In şerpuiri se sbătea, negru balaur de oaste,
Fără nădejde s'a stins, subt ziduri de foc vitejia.

Insă, din nimiciri, s'a 'nălţat roditor temelia.
Dulce poveste, cernită, feţii frumoşi învinş scorpii,
Fete în piatră închise, robi în piatră cioplind.

Cuptoare acuma înalţă, spre slavă turnuri de foc,
Din măruntaie adânci, flacăra iadului smulg,
Şi 'n uruit de ciocane, svâcneşte viaţa cea nouă.

Clopotul schitului sună, din turnul de piatră romană,
Masa'n altar sarcofagul, de legionar veteran,
Iar în palatele arse, gloria în vechie mai chiamă,

Juzii cu plete cărunte, stema un corb cu inel.
Chiar sub domnie străină, neamul ţi-a fost grănicer,
Ca să păzească hotarul, îi dăruia stăpânirea,

Dreptul de slobodă vieaţă, cinstea să fie de frunte.
Singură tu întregirii, graniţă dând ne'mplinită,
Suflet ce ştii să nu plângi, rană de roşie floare.

*

Aur, aramă, plumb, fier şi argintul cel viu,
Zac nesecate puteri, vinele trupului tău,
Munca în tine trăieşte, inimă zilei de mâine.

Sus în pădure ţărănci, cu cosiţa întoarsă la tâmple,
Poartă podoabe corniţe, asemeni Zeiţei păgâne,
Printre frăget, sprintenind din opinca înaltă 'n nojiţe.

Ciurdele'n deal zăpezesc, spicul dă vrăbii grâu roşu,
Vinul e fraged ca iarba, verde răsfrânge lumina,
Ţară de cântec, pre zei răsunându-i şi acum în colinde.

*

Celui ce vrea să 'nţeleagă, tu în şoptiri desluşeşti,
Cum lighioane, jivine, arbori, nouri şi stânci,
Dau mărturii din poveste, că 'n toată firea eşti suflet.

Sfinţi au vorbit pentru tine avântând o pană de flori,
Sfarămă-piatră se sbate, în hrubele nopţii trudind,
Toaca'n văzduh împleteşte, undiri isgonind pe cel rău.

Tremură alb diamante, pe răsucitele ferigi,
Iar din ogor înecat, creşte o pâine mai albă,
Toarse'n balade, se'ngână 'nbinat, vitejia şi dorul.

Opregul resfiră în mers dănţuit raze roşii, de ciucuri,
In fir şi mătase urzeala anină mărgele şi fluturi,
Zăpadă, cămaşa pe care bujorii îşi leagănă sbor.

*

Iar rugăciunea ce'nalţ, rămâie la toţi închinare :
Fie blagoslovit, — pământu în care ne-am scris,
Truda trecută, sfinţească înfrăţirea în noi, ca în grâne.

Dragostea poarte prin noi, tutulora semnul de pace,
Mila, dreptatea şi cinstea, nalţe-se 'n noi cu tărie.
Ca să putem dărui, lumilor toate, din suflet,

Intr'un prinos nesecat, lamura noastră întreagă,
Tot ce tinzând se doreşte, să fie neînfrânt, în vecie,
Când mai înalt, frumuseţe mai sfântă, Credinţă.

*

Tot ce se 'ntrece din noi, şi deschide un drum către soare,
Când pământ, cu pământ, întregeşte o singură ţară,
Când din glasuri răsleţe, un singur cântec se leagă.

O antologie
pentru românii din America.

de CEZAR PETRESCU

Nu poţi deschide un ziar sau un calendar al Românilor din America, fără un fior de emoţie. Aceşti pribegi despărţiţi de mult de pământul ţării, nu s'au înstrăinat cu nimic sub un cer străin. Au ochii veşnic aţintiţi asupra stărilor de acasă. Iar sărbătorile lor sunt un necurmat prilej pentru a păstra vie tradiţia de-acasă; limba, cântecele şi jocurile, chiar portul sclipitor, care acolo nu este numai o paradă făţarnică de naţionalism.

In timpul din urmă, dela aceşti Români de dincolo de ocean, ne-a venit un glas de rugare. De nobilă rugare. Nu cer ajutoare, nici în aceste vremuri de aprig şomaj. Cu simţul de chibzuinţă ascuţit pe tărâmuri străine, şi-au alcătuit societăţi minunat gospodărite, pentru economii şi sprijin reciproc. Astfel problema vieţii de toată ziua e înlăturată pentru dânşii. O scot singur la capăt, cu puterile lor. Rugămintea e pentru suflet, nu pentru stomac.

Românii din America ne cer o antologie de scriitori români, alcătuită inadins ca să-i ţină în legătură spirituală cu ţara. Copii născuţi pe pământ străin, chiar dacă au devenit supuşi americani, se socotesc cu rădăcinele prinse aci. Părinţii simt nostalgia plaiurilor de unde-au plecat. Antologia pe care o cer nu este un dar. E o datorie a noastră. O datorie la care s'ar fi cuvenit să ne gândim mai de mult, fără s'o aşteptăm amintită.

Cererea a fost adresată, dacă nu ne înşelăm, Academiei Române. Poate era o greşală explicabilă prin necunoştinţa exactă a stărilor şi rosturilor dela noi. Academia e săracă. Şi e într'o măsură îndepărtată de asemenea acţiuni vii, care cer iniţiativă şi faptă imediată. Dar există alte aşezăminte de cultură, intemeiate pe principiul ofensivelor prompte. Bunăoară, *Fundaţia pentru literatură şi Artă Regele Carol II sau Fundaţia Culturală Regală Principele Carol.*

Amândouă au la îndemână mijloace materiale şi tehnice, pentru a alcătui „Antologia Scriitorilor români" cerută de pribegii de peste ocean. Au la îndemână şi mijloacele quasioficiale, pentru a face ca această Antologie să ajungă cât mai repede la destinaţie, străbătând în toate straturile de cetitori români din America, întrând în toate bibliotecile şi societăţile de acolo; societăţi care după tradiţia gospodăriei ardelene şi bănăţene, paralel cu grijile vieţii materiale, acordă o deosebită luare-aminte păstrării de graiu, de cântece, jocuri şi port.

De altfel, o asemenea antologie într'un volum ori două, n'ar fi să se adreseze numai poporului românesc de peste Atlantic. Lipseşte şi în bibliotecile noastre pentru şcoli şi popor de-aci, de-acasă. Lipseşte mai cu seamă în ţinuturile eliberate, unde legătura poporului de ţară cu scriitorii a fost rupta, decând gazetele acaparate de politică au înlăturat treptat frumoasa datină a foiletonului literar — acea "foiţă" cu povestiri, schiţe, nuvele, studiii, fie inedite, fie reproduse din revistele de pură literatură sau din cărţile proaspăt apărute.

Un glas de departe, ca o stinsă mustrare ne-a amintit aceste lipsuri.

Aşteptăm fapta. Ea va să aducă la realitatea cea vie şi directă, năravul atâtor deşarte ofensive culturale câte se consumă în apeluri, circulări, moţiuni, programe, banchete şi toasturi.

Ciobănaș. N. Grigorecsu.

INGERUL

O sperietoare își ridică brațul,
Ingenuchiată 'n holdă pân' la brâu.
Din drum flăcăi, spre sat zorindu-și pasul,
Ii svârle pietre care cad prin grâu.

Dar plopul nalt o binecuvintează —
Pornește alb un stol de porumbei
Și licărind pe zarea de amiază
Domol se lasă peste lemnul ei.

Ce clar răsună clopotele toate
— Ca picături de soare pe un râu —
Când îngerul cu aripi înodate,
Înțelenit, se clatină prin grâu.

Abia târziu, când holda e albastră
Și prinsă 'n seară ca în flori de in,
O fată, adormită la fereastră,
In vis îi vede sborul cristalin.

ION PILLAT

Alger. Place du Gouvernement.

ALGER

Insemnări de călătorie

de ION TOTU

Tot grupul trebuia să se întâlnească la o mare cafenea din Place du Gouvernement.

In camera hotelului, fiecare se grăbi deci să dea o cât mai scurtă ochire exteriorului său, pentru a fi cu o clipă mai de vreme afară, ştiindu-se liberi să rătăcească, să-şi întrebuinţeze ceasurile după plac, să le trăiască luminoase, uşoare, în atmosfera de turburător farmec a pământului african.

Această grabă, mai era justificată de acea sensaţie neplăcută pe care, de fiecare dată, oricât de mult ai călători, ţi-o dă primul contact cu odăile hotelurilor. Pentru o clipă, nimic nu-ţi pare mai ostil, mai descurajator, ca aspectul lor, care, aproape e acelaş pretutindeni.

Meschinăria decorului, a cuverturilor decolorate, pătate şi mai ales, acel indefinisabil miros care împregnează par'că toate lucrurile şi pe care nimic nu-l poate şterge, îţi transmit fulgerător simţământul unei tristeţi imense, covârşitoare.

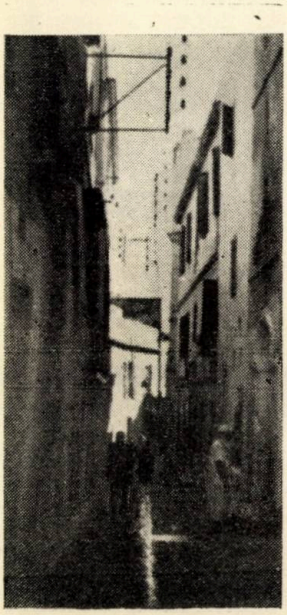

Alger. O stradă din Kaşba.

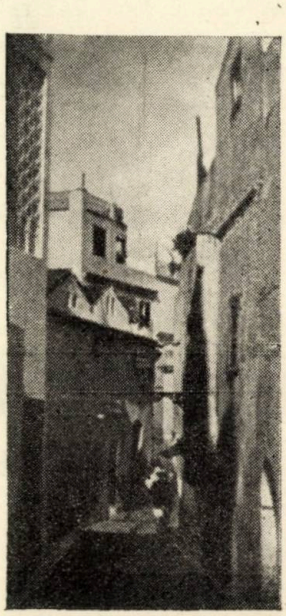

Cartierul Kaşba din Alger.

Un colţ pitoresc din Alger.

Din fericire, totul e trecător, căci, pe urmă, varietatea, neprevăzutul plaiurilor străine îţi umple în deajuns ochii şi sufletul, spre a nu mai fi impresionat de decrepitudinea şi jalea bietelor obiecte, triste poate şi ele de a fi văzut, de a fi adăpostit câteva ore din istovul atâtor vieţi.

In cafeneaua plină de sgomot şi de fum, iată-ne unul câte unul, pe toţi şase, adunaţi: doi ziarişti şi parlamentari cu soţiile, un inginer cu politehnica de curând terminată şi un profesor universitar în vârstă, dar încă cu nesfârşită vervă tinerească.

Avem un moment de ezitare. Suntem oare într'adevăr în Alger?

Costumul modern, cu tăietura lui uniformă şterge identitatea. Te-ai fi putut crede privind în jurul tău, în oricare altă cafenea din Bucureşti.

Cum chelnerul întârzia să vină, ne ridicarăm şi ieşirăm în piaţa imensă, în mijlocul căreia, albă şi strălucitoare, plămădită par'că din lumină, se înnalţă marea moschee.

In jurul minaretelor, deasupra cupolei, razele apusului fluturau imponderabile văluri de aur.

Din când în când, câte o siluetă trecea drapată în haicul elegant. Figuri slabe, severe, cu trăsăturile caracteristice semiţilor.

Privirea, însă, visătoare, mistică, împovărată de fatalism, e în directă contrazicere cu expresia mută, închisă, adesea ori feroce, a feţei lor.

Pornirăm pe bulevardul Republicei.

Mai avem timp, înainte ca noaptea să se lase, pentru a vizita o parte din vechiul Alger, acea *Kaşba* tainică, puţin sigură, totuşi atrăgătoare în coloritul şi pitorescul ei pur oriental.

Inainte de a pătrunde în ea, de pe înălţimea care domină portul, ne-am oprit.

Muţi de admiraţie, privirăm desfăşurarea oraşului, ale cărui cartiere etajate, coborau până în valul Mediteranei.

Reflectând în ea văpăile amurgului, marea părea o masă de flăcări lichide.

In depărtare, câte un vapor, ca o jucărie, se contura timid, vag.

Şiruri de platani, cu cununile lor de un verde închis, metalic, mărgineau bulevardele largi, monumentale, şi din loc în loc, mişcându-şi încet frunzişul, câte un palmier se desena graţios, delicat.

De pretutindeni, dinspre mare, dinspre deşertul nesfârşit, vântul aducea uşoare miresme de portocali şi de lămâi. Şi colo, deasupra immaculatei moschei, măreaţă şi singuratică în vestmântul ei virginal, prind par'că să se înfiripe forme uşoare, vaporoase.

Alger. Interiorul unei băi maure.

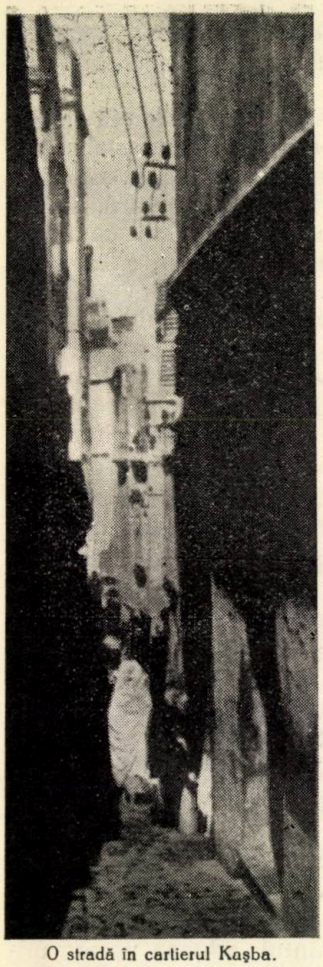

O stradă în cartierul Kaşba.

E jocul luminilor crepusculare, de-a-lungul zidurilor de zăpadă.

Fătrundem apoi cu toţii, pe străzi atât de înguste că nu putem merge decât numai câte unul.

La case, în loc de ferestre, simple găuri, în cari se încrucişează zăbrele ruginite. Prăvălii în cariar trebui să te îndoi spre a intra, pe pragul cărora, negustori, cu picioarele strânse subt ei, te privesc cu ochi şireţi şi bănuitori. Copii murdari şi sdrenţuiţi, jucându-se pe caldarâmul secular, te urmăresc cerându-ţi bacşiş. Femei, cu aluri fantomatice, îţi aruncă în treacăt căutături grele de dorinţi, şi resemnare.

Ades, câte unul din noi, se opreşte, urmărind cu ochii, mult timp, necunoscutele cari se strecoară tăcute, misterioase, în vă-

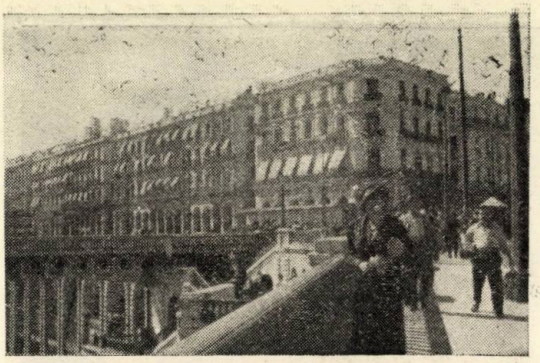

Alger. Bulevardul Republicei.

lurile largi cari le învăluie de sus până jos, dealungul zidurilor mucegăite.

La intervale, un parfum tare se scutură din cutele vestmintelor lor şi nările bărbaţilor prind să tremure de nerăbdare.

La o răscruce, o fântână îşi svârle susurul şi sgomotul acela lichid, cristalin, împrăştiind o notă înviorătoare în atmosfera îmbâcsită, propice loviturilor de tot soiul.

* * *

De odată, înaintea noastră, cu o uşurinţă de felin, un arab pântecos se aruncă cu faţa la pământ.

De undeva, dintr'un minaret apropiat, un glas ascuţit de muezin strigă cuvintele milenare: »Nu e alt Dumnezeu, decât Dumnezeu".

Impresionaţi, ne oprim!

Conştiinţa de a asista fără voe la un mister, ne dă un sentiment de jenă. Ştiam că în clipa aceea, până în cele mai

Alger. Place du Gouvernement.

Alger. Palatul Guvernatorului.

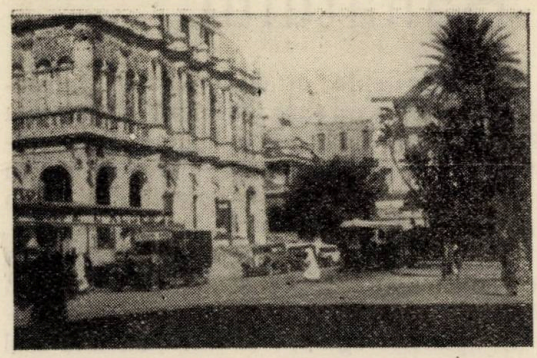

Alger. Opera

depărtate colţuri ale deşertului, beduinul, cu fruntea la pământ, salută cu adoraţiune apusul Soarelui.

O tăcere impresionantă domneşte în jurul nostru. Pietre şi ziduri, în învelişul lor ros de ani, păreau că în mod tainic, tacit, se unesc religiozităţei omeneşti.

Şopotul fântânei capătă o ciudată resonanţă. „Nu-i alt Dumnezeu decât Dumnezeu !"... Şi cărturarii au sufletul chinuit de scepticism, cărturarii cari de mult nu mai credeau în puterea miraculoasă a slovelor, pentru cari Univers şi Natură socoteau ei, nu mai aveau nici o taină, se împotriviră cu greu chemărei lăuntrice ce-i îndemna să urmeze exemplul umilului felah şi cu fruntea lipită de pietrele păstrătoare de le-

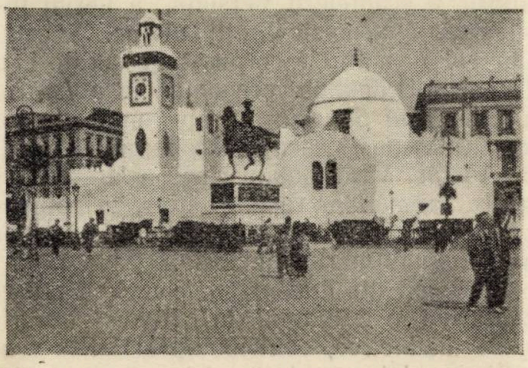

Alger. Mosquée de la Pêcherie.

O stradă în Alger.

gende, să asculte şoapta inefabilă a celor cari scapă controlului raţiunei.

* * *

Noaptea se lăsă brusc.

Toate în jurul nostru se estompează, căpătând un aspect fluid, halucinant.

Din loc în loc, câte o lumină roşie se aprinde pâlpâind şi raza turbure pe care o împrăştie, se agaţă ca o mână palidă de bolnav, pe lespezi, pe ziduri, pe oameni.

Din toate părţile străvechea cetate a lui Ali şi Hussein, se înalţă întunecată, misterioasă, immaterială, spre cerul, în adâncul căruia, ecoul, singur, continuă să poarte strigătul profetic al muezinului.

Reabilitarea Banatului.

Imaginea unei ţări se resfrânge în oricare punct al hărţii geografice. Dacă vreau să mă documentez asupra nivelului cultural şi artistic al României, nu am nevoie să alerg numai decât şi exclusiv la Bucureşti. Nu capitala singură — oricât ar fi de înzestrată cu instituţiuni de progres — este măsura de judecată a atmosferii morale şi a structurii sociale a ţării, ci e necesar să întâlnesc pretutindeni pulsaţiile de ameliorare şi înălţare a spiritului public.

Din păcate la noi toate gravitează spre centru. Suntem încă departe de ceasul, când în conştiinţa publică va prinde cheag convingerea, că numai printr'o intensivă viaţă culturală a provinciilor vom asigura strălucirea întregului organism de stat.

Insă să nu dezarmăm. Ideii să-i facem vad, şi odată vom izbuti. In toate centrele noilor teritorii să se dea semnalul afirmării intelectuale pe toate tărâmurile.

Sistemul administrativ-politic de centralizare cu orice preţ ducea în mod fatal la lâncezeala culturală a extremităţilor, căci corelaţia e prea strânsă şi neîndurată. In măsura în care va ceda centralizarea aparatului de stat, se va atribui atenţiunea cuvenită şi exigenţelor culturale locale.

Lupta pentru descentralizare trebue dată simultan în ambele direcţiuni: administrativă şi culturală.

*

Aş vrea din toată inima, ca acest „*Luceafăr*“ bănăţean, să fie piatra de demarcaţie pentru o eră nouă de însufleţire a literelor şi artelor regiunii prea părăsite (după chipul similar, de altfel, al tuturor regiunilor româneşti). In jurul unei reviste se poate cristaliza un întreg program de revendicări adânc înfipte în conştiinţa publică a Banatului. Când va prinde corp o atare conştiinţă, izbânda va fi asigurată de jumătate.

O revistă bună, la care să se exercite un spirit critic ager şi nepărtinitor, şi care să ştie conduce paşii şovăelnici încă ai începătorilor promiţători, poate să ne reveleze un Banat foarte bogat în înfăţişări. Talentele vin în cârduri, ca stolurile de păsări — după imaginea unui scriitor latin. Virtualităţile sufletului bănăţean s'ar pune în plină valoare.

Intâiu de toate aş dori revistei „*Luceafărul*“ timişcrean şansa primară de a ajuta Banatul să-şi închege o lămurire programatică a aspiraţiunilor sale. Revista îşi va găsi astfel justificarea aşteptată şi-şi va da personalitatea distinctivă.

In paginile ei să-şi dea mâna deopotrivă condeiul consacrat, ca şi creaţia sfioasă a debutului de merit.

O apariţie regulată să întreţină interesul treaz al cititorului şi respiraţia de continuitate care constitue forţa oricărei publicaţuni.

Când o revistă se face expresia *regionalismului* cultural, ea are neîntrerupta datorie de a se situa la acele înălţimi de intelectualitate cari stabilesc acordul cu ceeace toată ţara deţine mai select, mai bine gândit, mai subtil şi superior ca manifestaţie, ferindu-se de nivelul scăzut al spiritului *provincial*. Ce este spiritul de provincie? Este nota stridentă a exagerării, a absenţei de gust, a lipsei de măsură, a incapacităţii de înălţare la linia corectă şi elegantă. Să se facă totdeauna deosebire între regionalismul revendicărilor îndreptăţite ca fond şi formă de înaltă intelectualitate, şi între spiritul deraiant al provincialului de care te izbeşti de altfel la orice pas în însăş capitala ţării şi nu e nevoie de efortul deplasării la periferia statului ca să-l identifici.

Luceafărul bănăţean să fie reprezentativ în tot ce are istorica regiune mai de talent, mai viu ca expresie în publicistică, în cântec. Banatul este patria clasică a culorii, a scânteierii versului, a vervii intelectuale, a muzicalităţii divine. Spiritul său public a fost încorporat în scriitori ca Patrichie Drăgălina care ne-a dat o *Istorie a Banatului Severin* ce ne aminteşte de marii stilişti Bălcescu şi Odobescu, în poeţi ca Victor Vlad Delamarina — acest Mistral al românilor repede stins, în compozitori ca Ion Vidu posesorul simfoniilor unei regiuni foarte muzicale.

Să faceţi din *Luceafărul* o revistă reprezentativă a Banatului în notele lui spirituale distinctive, contribuind astfel la reabilitarea lui apropiată şi la afirmarea lui hotărâtoare în orice domeniu.

ION CLOPOŢEL
Preşedintele Sindicatului Presei Române
din Ardeal şi Banat

DOINE DIN BANAT

Din colecția folklorică a d-lui prof. Dr. Aurel Peteanu din Lugoj.

1

Frunză verde lemn uscat.
Bate vântul din Banat,
Și-unde vântul îmi ajunge
Miros din Banat duce;
Că Banatu-i șes cu flori,
Tot cu fete și feciori,
Feciori bravi, fete frumoase,
Și îs tare drăgăstoase.
Cu portul pe țărănie,
Făcute pe lăcomie,
Cu sprâncene negrioare,
Cine le iubește moare;
Cin'iubește Bănățană
Duce dor de-a bună seamă,
Că Bănatu-i micuciel,
Multă dragoste-i în el;
In Banat ii apa bună,
Câți o beau, toți se cunună,

Sintești, 1926.
SILVIA COVACI

2

Când eram la maica fată,
Eram mândră și lăudată.
Mă chiteam la sărbători
Cu pene și dalbe flori;
Purtam pene la cosiță,
La brâu flori de tămîiță;
Purtam pupi de tulipan
Și flori scumpe din duchian;
Purtam rochii de mătasă
Numa'n fir de aur toarsă;
La grumazi purtam mărgele,
Pe cap bani, la mâni inele,
Și țin minte mama mea
Cât de dragă mă avea,
De lucru nu-mi dedea greu,
Trăiam dulce cum vream eu.
Dar, de când m'am măritat,
Toată lumea s'a schimbat;
De-aș fi știut eu vre-odată,
Cât de bine-i măritată,
N-aș fi pus cununa'n cap,
Tot la mama aș fi stat.

Sintești, 1925.
EVA MATEIU

3

Leliță cu ochi de mură
Dulce farmec porți în gură,
Lasă-mă, mândruță, zău,
Să ți-l pot gusta și eu,
Să-mi dai gura ta'mprumut
De trei ori să ți-o sărut.
Lasă mă, leliță dragă,
Să te sărut, ca să-mi placă,
Dragi îmi sunt buzele tele,
Mult aș da să fie-a mele,
Dacă nu ți-s de vândut,
Dă-mi-le să le sărut;
N'avea, mândră, nici'o frică,
Că eu știu că nu se strică.
Măi bădiță te-ai zuitat,
Că și-asară ți le-am dat,
Și acum ți le voiu da,
Tu când vrei, le poți avea,
Pentru asta sunt făcute,
Cui îi plac să le sărute.
Sărută, cât ți-or plăcea,
Buzele și gura mea.
Vino azi, vino și mâne,
Eu le țin tot pentru tine!

Gladna română, 1927.
ANANIA BALINTONI

4

Dar veni, veni vremea,
Să 'nfrunzească pădurea,
Ca prin frunzele de fag
Să-mi aud doina cu drag,
Ca prin frunzele de nuc
Să-mi cânte duios un cuc,
Iar pe vârf de rămurea
Să-mi cânte o turturea,
Să răsune pădurea,
Să-mi aline durerea,
Ca să răsune codrul,
Să-mi aline dorul,
S'audă izvoarele
Să-mi spele lacrimile,
S'audă și florile
Și privighetorile
Aline-mi durerile!

Chizătău, 1925.
IOAN PUCEA

25 de ani dela alegerea I. P. S. Sale Dr. Miron Cristea ca Episcop al Caransebeşului.

Cum s'au făcut alegerile. Rolul protopopului Mihai Popovici.

de *Dr. Cornel Corneanu.*

S'au scurs 25 de ani de atunci.

Cele două alegeri de episcop dela Caransebeş, cea din 21 Septembrie 1908 a arhimandritului Filaret Musta şi cea din 29 Iunie a protosincelui Dr. Iosif Traian Badescu, n'au fost confirmate de Impărat. Ministru al cultelor era doar vestitul conte Adalbert Apponyi. Şi guvernul unguresc îşi propusese sfărâmarea autonomiei bisericii ortodoxe române din Transilvania şi din Banat. Pentru ajungerea acestui scop diabolic avea nevoie de unelte. Şi acele vremuri tulburi — durere — produseseră destule uscături...

Banatul însă era prea încercat în lupte naţionale ca să poată fi înfrânt. Ca întotdeauna, aşa şi în aceea epocă de zdruncinare a temeliei credinţei strămoşeşti, Dumnezeu s'a milostivit şi ne-a dăruit fruntaşi de seamă, iubitori de neam şi de biserică. Ei au ştiut să organizeze o admirabilă rezistenţă naţională, pe care trufaşa putere de stat nu a putut-o birui. La alegerea dela 21 Septembrie 1908 arhiereul martirizat, Filaret Musta, obţine din 54 voturi exprimate 41, iar la cea din 29 Iunie 1909, — după ce se făcuseră noui alegeri de deputaţi sinodali — reuşeşte vlădica de mai târziu Dr. Iosif Tr. Badescu, cu 32 voturi faţă de cele 22 ale protosincelui Dr. Iosif Olariu.

Presiunile se inteţesc. Persecuţiile seceră tot mai multe victime. Se fac ultimele pregătiri pentru asaltul definitiv. In prealabil însă se încearcă demoralizarea rândurilor compacte şi disciplinate ale deputaţilor sinodali, grupaţi în jurul celor doui candidaţi băştinaşi, a căror realegere o cerea conştiinţa naţională şi demnitatea Banatului. Văzând pericolul, Guvernul unguresc ordonă o a treia alegere, dar cu ucazul Nr. 116235 din 6 Oct. 1909 *exclude pe cei aleşi dela o nouă candidare.*

Mândria bănăţeană este ultragiată. Ea însă nu se dă învinsă. Dimpotrivă loveşte în plin pe cei cari credeau că pot distruge citadela nebiruită a ortodoxiei bănăţene. La 21 Noembrie 1909 treizeci şi unu (31) deputaţi din 58 pecetluesc cu votul lor învingerea protosincelui Dr. E. Miron Cristea dela Sibiu. Am avut fericirea să fiu părtaş al bucuriei creştineşti şi româneşti care a cutremurat istorica noastră catedrală în aceea zi de praznic însorit.. El este secerişul bogat al unor lupte grele, purtate cu multe sacrificii, cu multe osteneli şi cu mult zbucium.

Am luat parte activă în aceste lupte, hotărâtoare nu numai pentru viitorul strălucit în ierarhia bisericii a candidatului nostru, ci şi pentru viaţa naţională şi eclesiastică a neamului românesc de dincoace de Carpaţi.

De pe pânza amintirilor desprind consfătuirea — istorică prin hotărârea luată de cele mai proeminente figuri ale Banatului din aceea epocă şi prin personalitatea marcantă a celui care o prezida — premergătoare actului alegerii, ce urma a-se săvârşi la sărbătoarea Intrării în biserică din 1910.

In sala cursului III dela Institutul Teologic, după îndeplinirea ritualului privigherii, se întruniseră: Filaret Musta, Dr. Iosif Badescu, Dr. Petru Barbu, Dr. Valeriu Branişce, Dr. Petru Corneanu, Dr. George Dobrin, Baron Géza Duca de Cadar, Andrei Ghidiu, Trifon Miclea, Dr. Ion Nedelcu, Sebastian Olariu, Traian Oprea, Dr. Aurel Oprea, Dr. Iosif Popovici, Ioan M. Roşiu, George Szerb, Ilie Trăilă, Dr. Petru Zepeneag ş. a. Preşedinte al soborului fu proclamat venerabilul *protopop al Mehadiei Mihail Popovici,* după generalul Traian Doda cea mai ilustră figură a Graniţei bănăţene. Două concepţii, diametral opuse, făceau uriaşe sforţări de a-se convinge reciproc. Bătrânii în frunte cu mag-

natul George Szerb, cum era şi firesc, militau pentru „moderaţiune". Tinerii cu Dr. Valeriu Branişce, Ioan M. Roşiu în frunte, străini de orice oportunism, nu se temeau de „provocare". Ei credeau în biruinţa cea din urmă a intransigenţei... Dar grupul aşa zisei „partide naţional bisericeşti" scăzuse simţitor. O deplasare de numai câteva voturi putea fi fatală. Unitatea şi solidaritatea acestei partide trebuia deci salvată. Şi a salvat-o preşedintele Mihail Popovici. După lungi discuţii moşneagul martirizat în prigoane româneşti şi grănicereşti, se ridică după catedra, unde odinioară vlădica Ioan Popasu propovăduia *calea, adevărul* şi *viaţa*, şi sfătueşte într'o admirabilă peroraţie la *înţelegere*... Să se facă o votare de probă şi... minoritatea să se supună majorităţii... Şi aşa s'a şi întâmplat... Şi toţi cei 31, — fără privire că au rămas la votul dat învingători sau învinşi cuminecaţi din potirul *solidarităţii naţionale bisericeşti*, au votat cu candidatul, acum oficios al românismului, Dr. E. Miron Cristea. Şi astfel au mântuit biserica de îngenunchierea, ce i-o pregătea Apponyi.

S'au scurs de atunci ani mulţi şi cu ei s'au săvârşit în eternitate şi mulţi dintre cei 31. Şi s'a stins şi bătrânul mag albit de zile negre. Cuvine-se deci să-i statornicim — pentru posteritate — deocamdată numai sumar viaţa-i pilduitoare.

Protopresbiterul Mihail Popovici s'a născut la 15/27 August 1837 în Caransebeş din viţă preoţească, fiind nepotul vestitului protopop Ioan Tomici (1771—1839), ale cărui făptuiri binecuvântate se resimt şi astăzi în acest aret. A studiat dreptul la academia din Dobriţin şi la universitatea din Viena şi apoi teologia la Vârşeţ. La 1861 întră în administraţia comitatului Caraş, cârmuit pe atunci de comitele suprem şi membru al Casei magnaţilor, marele român Emanuil Gojdu, ca jurasor — pretor. Firea-i espansivă şi dornică de manifestări româneşti îl determină însă în curând, la 6 Iunie 1865 să primească hirotonia de preot din mânile episcopului Emilian Chengelaţ dela Vârşăţ. Serveşte întâi ca preot al Răşavei, mai apoi dela 24 Noembrie 1873 ca protopresbiter al tractului Mehadia. Incă la 1868 episcopul Popasu îl numeşte asesor consistorial. Face parte din toate corporaţiile bisericeşti şi cuvântul său este determinant în cele mai dificile probleme. E unul dintre cei mai de seamă consilieri ai episcopilor Ion Popasu şi Nicolae Popea.

Colaborator al generalului Traian Doda îşi are partea sa de merit la organizarea Comunităţii de avere.

Luptător politic de rasă el este conducătorul conferinţelor naţionale din sudul Banatului. Temperamentul său îl ridică pe cele dintâi baricade ale asaltului împotriva opresorului milenar. Atunci când Traian Doda, ales pentru a treia oară deputat în Dieta ungară declară în scrisoarea sa din 10 Oct. 1887, adresată preşedintelui Camerei, că „eu nu voi lua parte la desbaterile dietei... pentrucă poporul român, al doilea popor, care cu toată împărţirea măestrită a cercurilor electorale, totuşi reprezintă în 70—75 cercuri majoritatea, dacă nu totalitatea populaţiunii, la alegerile trecute, numai *într'un singur cerc* s'a putut validita, nu are loc în constituţia maghiară..." obştea grănicerească se îndreaptă cu *unanimitate* spre protopopul Mihai Popovici şi îl alege în 8 Februarie 1888 deputat în circumscripţia Caransebeşului. Dar din aceleaşi motive nici el nu intră în Parlamentul unguresc. Moare la 29 Ianuarie 1911 deplâns deopotrivă atât de Biserică, cât şi de Graniţa Banatului.

N. Grigorescu. Carul cu boi.

Prin ger de noapte albă.

Prin ger de noapte albă mă avânt
Şi vântu-mi taie faţa de pământ,
Din nod de corn mi-e trupul neînvins
Decând, mândruţo, vraja ta m'a prins.

Prin ger de noapte albă port văpăi
Să le topesc, mândruţo, 'n ochii tăi,
La şezători să străluceşti de foc
Din dorul meu, nădejde făr' soroc.

GR. POPIŢI

Victor Vlad-Delamarina.

— Contribuţii la un studiu asupra poetului bănăţean —

de: **Traian Topliceanu.**

A. *Biografie.*

Victor Vlad s'a născut la 31 August 1870 în comuna Satu-Mic, la vreo 2—3 km. depărtare de Lugojul care, în vremuri trecute, a fost un important centru de mişcări naţionale româneşti. Pe tatăl său îl chema Ion Vlad şi era fecior de învăţător din Leta-Mare, un sat de prin părţile Bihorului. Mama e Sofia, fata lui Constantin Rădulescu, fecior de popă din Chizătău, la început inginer la serviciul cadastral din Timişoara, mai apoi advocat şi primar de mare merit al Lugojului.

Ion Vlad, tatăl poetului, a avut slujba de pretor al plăşii Remetea-Pogăneşti. A fost român bun şi asta se vede mai ales din şicanele pe cari le-a îndurat din partea Ungurilor. A fost însă prea conştiincios în îndeplinirea îndatoririlor sale de funcţionar, aşa încât duşmanii lui, ca să poată totuşi lovi în el, au desfiinţat plasa al cărei şef era. Sufletul însă nu se poate distruge atât de uşor, prin măsuri administrative! Ion Vlad s'a dedicat profesiunii de advocat. In modul acesta putea să manifeste ceva mai liber dragostea lui de neam.

Victor Vlad Delamarina.

In 1881 se duce la Bucureşti ca să participe la încoronarea celui dintâi rege al Românilor, a lui Carol I, întemeietorul dinastiei române. Greutăţile drumului l-au îmbolnăvit. S'a căutat cu medici şi pela Pesta, dar fără rezultat. Astfel grija creşterii celor patru copii a rămas numai asupra soţiei sale.

Ioan şi Sofia Vlad au avut patru copii: un fecior — pe Victor — şi trei fete: Lucia, Paula şi Laura.

Mama poetului, respectabila doamnă Sofia Vlad mai trăieşte şi cu toate că se luptă cu fireştile neputinţe ale unei bătrâneţi acoperită de ani mulţi şi grei, am văzut-o, de multe ori, bucurându-se de toate mişcările culturale româneşti.

După moartea soţului, împreună cu cele trei fiice ale sale, s'a dus la Bucureşti, unde, cu ajutorul generalului Davila, a ajuns profesoară de limba germană şi pian la „Azilul Elena Doamna".

Fetele ei au învăţat chiar la acea şcoală. Dintre ele Laura e profesoară la o şcoală de fete din Lugoj. Celelalte nu mai trăiesc.

Poetul nostru îşi începe învăţătura în şcoala primară confesională ortodoxă din Lugoj. După ce mama poetului pleacă la Bucureşti, el rămâne în Lugoj la bunicul său C. Rădulescu.

Urmează cursurile liceului din Lugoj până în cl. IV. când este eliminat împreună cu alţi elevi români: doi din cl. VI. (Ion Lupescu şi Ştefan Lipovan) şi doi din cl. IV: Ioan Popovici-Bănăţeanu şi Victor Vlad.

Motivele eliminării trebuiesc găsite în următoarele împrejurări: In localul şcoalei confesionale ortodoxe din Lugoj se înfiinţase, prin 1878, o bibliotecă ce aparţinea Societăţii de lectură a „studenţilor gimnaziaşti români". Aci ţineau elevii români diferite şedinţe de natură culturală şi literară şi din cărţile acelei biblioteci îşi stâmpărau ei tinerescul entuziasm pentru cultura românească.

Prin luna Aprilie 1884 doi profesori — Lehoczky şi Kalyafszky — au prins de veste despre această autoeducaţie în spirit românesc a acestor copii. S'au dus la şcoala confesională pentru a verifica registrul de procese verbale şi biblioteca. Intâi li s'a refuzat accesul, dar ei, — ca mulţi alţi colegi de ai lor, pe care am avut tristul noroc să-i cunoaştem şi noi acei cari am făcut sau am început şcoala încă în era maghiară, — au făcut apel la autorităţile politice, cari au cercetat biblioteca în ziua de

29 Aprilie 1884. Ce au găsit acolo nu le-a plăcut. Imprejurările au devenit mai serioase când, a doua zi, directorul liceului intrând în clasă a văzut pe tablă o cocardă cu culorile Regatului României şi alături, cu litere mari,: — *„să trăiască"*

După o fugitivă cercetare vinovatul a eşit la iveală: era Victor Vlad.

După referatul direcţiunii liceului, Ministerul Instrucţiunii din Budapesta a hotărît eliminarea celor patru elevi, întemeindu-şi diciziunea pe următoarele motive:

1. Că au îndrăznit să creeze o societate de lectură românească secretă; 2. că au fost organizaţi cu preşedinte, vice-preşedinte, bibliotecar secretar, casier şi că şedinţele le-au ţinut pe la locuinţele lor şi apoi la şcoala confesională română; 3. că au participat (bine înţeles fără permisiunea autorităţilor şcolare) la şedinţele acestei societăţi; 4. că au cetit cărţi oprite, scrise imoral, antipatriotice, de conţinut politic; 5. că au organizat şezători culturale româneşti la care au participat şi numeroase familii româneşti din oraş; 6. că aceşti elevi au adresat, cu ocazia alegerilor, scrisori către notari şi deci au făcut politică românească; 7. că, pentru aceasta, şi-au neglijat studiile.

Raportul menţionează că şefii acestei acţiuni secrete erau elevii mai sus amintiţi şi cari, pe de-asupra, cu ocazia cercetărilor sau au răspuns brusc, necuviincios sau n'au răspuns deloc.

Eliminarea acestor copii din şcoală a stârnit mare îngrijorare între Români şi ziare ca „Viitorul" din Budapesta, „Gazeta Transilvaniei", „Luminătorul" etc. s'au sesizat, stârnind o vie polemică pe această chestiune. „Viitorul" din Budapesta, al cărui director era deputatul român Dr. Iosif Gall, zicea că s'a produs această eliminare „pentru a băga spaimă în tinerimea noastră studioasă, ca să nu mai caute cultivare în limba maternă". Un procedeu ca acesta „este stârpirea cu desăvârşire a sentimentului naţional din bieţii studenţi români; este scopul şi tendinţa de maghiarizare din frageda ei tinerime" (Liviu Roman în Rev. Primăvara Banatului anul II. nr. 5 — 6).

După ce a fost eliminat, Victor Vlad e dus de mamă-sa la Bucureşti,unde urmează câtva timp cursurile liceului Sf. Sava. Pe urmă trece pela şcoalele militare din Craiova, Iaşi şi Bucureşti, iar la sfârşit iese cu gradul de sublocotenent.

Trece la marină cu serviciul pe bricul „Mircea", apoi pe crucişătorul „Elisabeta". Are deci ocazia să călătorească peste mări şi ţări şi să cunoască oameni prin Odesa, în Crimeea sau prin oraşele maritime ale Turciei, Greciei şi Italiei.

Se îmbolnăveşte însă şi — în concediu fiind — îşi caută de sănătate la Warishofen, Abazzia şi Maren. Totul a fost zadarnic. Se reîntoarce acasă şi — bolnav cum era — a cerut mamei sale să-l ducă la moşia lor „Pietroasa" între Herendeşti şi Satu-mic, unde se născuse.

La câteva zile după venirea sa acasă, în ziua de 3 | 15 Mai 1896, Victor Vlad Delamarina moare spunându-i măicuţii îndurerate: „Să şti mamă că eu voiesc să mă îngropaţi în păduricea aceea, să mă ducă numai carul cu boi şi băieţii din Satumic să fie pe lângă car". Peste privirea lui blândă şi de o îngrijorătoare melancolie, peste acei ochi în care strălucea nemărginirea firii s'a aşezat, ca un stor greu despărţitor de lumi, linţoliul de nepătruns al morţii. Trupul său a fost depus în cavoul familiei, în cimitirul ortodox din Lugoj.

B. *Introducere la un studiu asupra poeziei lui Victor Vlad Delamarina.*

O soră a poetului, Lucia — măritată Barbu — a lăsat câteva amintiri scrise din vremea copilăriei lui „Micul Victor dovedea o inteligenţă vioaie" — zice ea. In familie poetul a avut o atmosferă deosebit de potrivită pentru desvoltarea talentului său.

Mamă-sa, doamna Sofia Vlad, se preocupa de lucruri artistice. Este autoare a mai multor piese de teatru, schiţe şi poezii publicate prin diferite gazete şi reviste ca „Familia", „Luminătorul", „Tribuna" din Sibiu şi „Rumänische Revue". Are şi compoziţii muzicale: „Doina Lăcrămiorii"; „Doina Primăverii", „Cântecul Ciobanului" etc.

In n-rul 26 al „Tribunei" din Sibiu — 1889 — am găsit câteva „cugetări" semnate Sofia Vlad-Rădulescu. In acelaşi an, nr. 52 al „Tribunei" am găsit şi următoarea poezie intitulată: *„Neghină.*

„Din zori, ţeală ziua 'n soare
Plugul câmpuri a brăzdat
Şi ţărani plini de sudoare
La amiazi au sămănat"

„Tu vrei binecuvântare?
Gazda 'n cârcimă a intrat,
Slugile şed la mâncare
Iar nevasta s'a culcat."

„Pe-arături porcii s'adună
Şi din grâul aruncat
Ei culeg sămânţa bună —
Creşti neghină ne'ncetat!"

Autoarea este mama poetului. Preocupările literare-artistice ale mamei au fost deosebit de prielnice pentru îmugurirea însuşirilor poetice în sufletul lui Victor Vlad.

In entuziasm juvenil şi în neastâmpărul distracţiilor copilăreşti, Victor Vlad a tradus şi a localizat multe monoloage comice şi comedii: „Pentru ce mă 'nsor"; »Pe la miezul nopţii«; „Lacheul pedagog"; „Gusturile nu se discută"; »Pacienta«. Le-a jucat chiar el împreună cu prietenii de şcoală şi pentru aceasta el însuşi a desemnat culisele. El era regisor, director de scenă, decorator, actor şi câtă plăcere va fi procurat, prin acest neastâmpăr distractiv, cârdului de copii cari îi admirau ingeniozitatea.

Victor Vlad Delamarina în 1885
împreună cu mama sa Solia şi cu surorile sale Lucia şi Laura.

Mai târziu, în calitatea lui de ofiţer de marină, călătorind peste mări şi ţări, a încercat să înfăţişeze, în formă de descriere, locurile şi lucrurile pe cari le-a văzut. Sunt însemnări fără pretenţie. Simple notări de oameni şi locuri. Nu avuse timpul necesar pentru a-şi desăvârşi cultura generală şi lipsa aceasta avea să se resimtă în »însemnările« lui. Fără a fi lipsite cu totul de valoare, nu putem găsi la el acea transpunere pe un plan ideal, poetic a priveliştilor pe care încearcă să le înfăţişeze. Impresiunile nu şi le-a exteriorizat pe planul superior al artei care completează şi înfrumuseţează perspectivele realităţii văzute. Şi doar în descrieri această ideaţie a lucrurilor formează elementul esenţial care farmecă sufletul cetitorului. Insemnările de călătorie ale lui Victor Vlad ar fi putut fi însă deosebit de interesante şi atractive, căci pe marginea foilor contura, în creion şi culori, tipuri de oameni deosebit de caracteristice, din locurile pe cari le văzuse.

Tradusese în lungile lui peregrinări şi cele 80 zile în jurul lumii ale lui d'Eunery şi Jules Verne.

Poezia dialectală a) — Poezia dialectală a fost strălucit cultivată aiurea. Se ştie că în Franţa, continuându-se activitatea trubadurilor cari scriseseră în „langue d'oc" s'a ajuns în secolul al XIX-lea la o importantă şcoală literară numită *„felibrige"*, cu scopul de a perfecţiona limba provansală şi a dialectelor limbii *„d'oc"*. Cei mai străluciţi reprezentanţi ai acestei şcoale au fost: *Roumanille* şi îndeosebi *Mistral* (1830—1914). Şcoala aceasta a *„felibrigilor"* a luat desvoltări nebănuite. Sub influenţa ei s'au mai format

apoi la Paris: în 1875 Societatea „Cigale" de către Maurice Faure, Baudoin şi Xavier de Ricord, iar trei ani mai târziu — la 1879 — „Société des Felibriges de Paris" de către Paul Maric Ton (Jean Ajalbert: „L'en-avant de Frédéric Mistral" Paris 1901 p. 57—58).

Tot aşa în literatura germană se poate vorbi de o poezie dialectală. Istoriile literare germane rezervă capitole însemnate pentru *„Volks und Dialektdichter"*. Intre poeţii dialectali germani cari se citează în mod curent sunt: Fritz Reuter (1810—1874), Klaus Groth; Karl von Holtei (1798—1880) şi chiar Berthold Auerbach (1812—1882) şi Jeremias Gotthelf, pseudonimul lui Albert Bitzius (1787—1854)

Dintre toţi, însă cel mai apreciat este *Fritz Reuter*, care în poeziile în dialect — „plattdeutsch" — apărute sub titlul *„Läuschen und Rimels"* şi cu deosebire în scrierile lui în proză: *„Olle Kamellen"*, se arată un artist desăvârşit. Umor sănătos, adâncime de simţire şi artă măiastră de zugrăvire a vieţii, sunt însuşiri cu care Fritz Reuter şi-a câştigat un succes desăvârşit. Liricul poeziei dialectale germane este *Klaus Groth*, care apăruse cu poeziile sale *„Quickboren"* înaintea lui Reuter. Poezia lui Groth este o mărturie cât se poate de vie că şi în poezia dialectală putem găsi simţiri fine şi sentimente adânci. Am putea cita, în această privinţă, una din poeziile lui Groth, şi anume *„Min Iehann"*.

b. — In literatura română, până la Victor Vlad Delamarina, nu a existat nici o încercare de creaţie literară în forma poeziei dialectale.

In proză am putea considera doar „Amintirile" lui Creangă. Aceasta pentru motivul că singur el a fost acela care a transpus, cu o plasticitate desăvârşită, aspecte de vieaţă ţărănească în forme literare care, şi ca fond şi ca formă, rămân totdeauna ca racteristice vieţii poporului românesc din Moldova.

In toate timpurile şi la toate popoarele există la clasele de jos trăsături de caracter, însuşiri şi moduri de a privi vieaţa, cari, pentru scriitorii depărtaţi de mentalitatea poporului de jos, rămân fără a fi sesizate. Şi în ele se ascunde o bogată vieaţă spirituală şi numai transpuse în forme proprii de artă literară, devin impresionant de sugestive.

„Cultura artelor nu se pregăteşte, după cum pare la prima vedere, din sus în jos, ci din jos în sus, şi precum coroana înflorită la înălţimea copacului îşi are rădăcinile de hrană în pătura pământului, aşa arta cea mai desvoltată îşi primeşte sucul trăiniciei din viaţa populară în toată naivitatea ei inconştientă; de aceea şi trebue să fie naţională; iar dialectele îndeosebi sunt un izvor de întinerire pentru toată fiinţarea limbii literare" (Maiorescu: Critice III. p. 206). E în aceste vorbe un adevăr pe care Maiorescu l-a exprimat impresionant de simplu.

Povestirile lui Creangă, dar mai ales „Amintirile", aduceau ceva nou, ceva care, deşi primitiv, reprezenta — fără prefaceri meşteşugite — posibilităţi de parcurgere a unui drum de înnoiri. Aceste înnoiri — într'o formă sau alta — s'au manifestat în operile lui Coşbuc, Slavici, I. Popovici-Bănăţeanu, Sadoveanu, etc.

Alături de Creangă în proză, îi revine Banatului să înceapă capitolul poeziei dialectale în literatura română, prin Victor Vlad Delamarina. Fără îndoială în limba română nu se poate desvolta o poezie dialectală propriu zisă. Ea nu este proprie sau mai bine zis nu se pretează în măsura în care s'ar cere. In Franţa este altceva; tot aşa în Germania, unde aceeaşi limbă se prezintă cu regiuni în care populaţia are graiuri diferite. Fondul limbii este acelaşi, desvoltările ulterioare însă au primit anumite caracteristici cari fac ca un locuitor dintr'o regiune să nu se mai poată înţelege în mod desăvârşit cu altul din altă regiune. Fiecare regiune îşi are particularităţile ei şi în idiome particulare se manifestă o întreagă vieaţă sufletească, cu nuanţări deesebite. In revistele germane şi astăzi sunt comunicate vorbe de haz în dialect, şi ori cât ai şti de bine l. germană — dacă nu cunoşti dialectul respectiv — nu înţelegi spiritul în semnificaţia lui totală.

In limba română însă nu este aşa. Deosebirile dela o regiune la alta nu sunt fundamentale. Şi cele care sunt în scurtă vreme se vor nivela, prin influenţa evidentă a şcoalei şi a diferitelor publicaţiuni şi periodice.

Incercarea, credem noi, a fost în Banat prin Victor Vlad Delamarina şi va rămâne la atât. In viitor ne vom ocupa de ea.

Pictura Catedralei române unite din Lugoj.

de Episcopul Dr. Alexandru Nicolescu al Lugojului.

Numit din clemenţa suverană a actualului Pontifice Roman, Piu al XI-lea, în 1922, episcop al Lugojului, de atunci, dela început m'a frământat ideia împodobirii Catedralei cu o pictură care să proclame mărirea lui Dumnezeu şi să anime evlavia credincioşilor, înălţându-le sufletele la ceruri. Ideia aceasta am putut-o înfăptui deabia în 1929, încredinţând zugrăvirea bisericii pictorului academic, *Virgil Simonescu*, un eminent artist, fiu al Banatului, absolvent al şcoalei de belle arte din Münich, Bavaria. D-sa s'a achitat de încredinţarea ce i s'a dat, lucrând 6 ani cu diligenţă de albină şi săvârşind o adevărată operă de artă.

Virgil Simonescu.

Cum era firesc, înainte de toate s'au făcut lucrările pregătitoare în corpul Catedralei. S'a acoperit Catedrala cu tinichea zincată, din materialul cel mai bun, s'a luat tencuiala veche, jur împrejurul bisericii, pe din afară, lăsând pereţii netencuiţi, ai dearândul, ca să se poată elimina din ziduri umezeala. S'a scos întreg materialul vechiu din trupul bisericii, în lungimea năii acesteia de amândouă versantele, spre Nord şi Sud, pe o înălţime de 30 cm. şi adâncime de 1½ m., subzidind, pereţii cu material nou, în care s'au aşezat lamele izolatoare, pentru ca umezeala să nu mai poată străbate din sol. S'a dat jos tencuiala din întreg cuprinsul bisericii, de pe pereţi, bolte, cupolă şi absidă, înlocuindo cu tencuială nouă şi pregătind-o ca substrat sau fond potrivit picturii monumentale executată în caseină.

Toate aceste lucrări preliminare au reclamat, firește, multe şi multe luni, controlând lucrările, executate de un architect priceput, însuşi pictorul artist, ca nu cumva să se depăşească vre-un punct al stipulaţiilor din contract.

In sfârşit dupăce toate lucrările preliminare au fost puse la punct, a urmat executarea picturii, lucrare ce a durat 5 ani de zile. In tot acest răstimp biserica era ocupată de schelărie, spre regretul multora, deoarece casa Domnului avea aspectul unui atelier sau a unui şantier de muncă. Murmurele nu întârziară a se face auzite şi ajunseră, în diferite rânduri, şi la urechile mele. Ce să le faci oamenilor? Pe toţi nu-i poţi mulţumi, nici chiar atunci, când tu suporţi partea leului din cheltueli. I-am lăsat să murmure înainte, în vederea realizării gândului măreţ, ştiind, că „finis coronat opus" şi că la sfârşit vor fi mulţumiţi cu toţii.

Aşteptările mele n'au fost înşelate deloc. Pe măsură ce maestrul pictor cu ajutoarele sale, avansa cu lucrarea-i artistică, aveam o viziune tot mai clară a operei splendide ce se contura pe dinaintea ochilor mei şi mă compensa pentru nerăbdarea uneori violentă, a enoriaşilor mei de a vedea degajată biserica de schelăria necesară executării picturii.

Sosi şi ziua, când în sfârşit, schelăria putu fi înlăturată şi fiii mei sufleteşti putură contempla şi ei, în deplină libertate. pictura unică sacră din interiorul bisericii. Iar când fură aduse din atelierul maestrului pictor şi icoanele depe iconostas, depe amvon şi tronurile arhiereşti, atunci îşi reaflară cu toţii echilibrul sufletesc şi nu mai conteneau laudele la adresa pictorului, care a executat o adevărată operă de artă. Operă de artă ce se evidenţiază, în toată splendoarea ei, mai ales atunci când biserica catedrală este luminată „a giorno", prin reflectoare şi lampadarele şi sofitele aşezate în douille-ii şi globurile electrice din interiorul bisericii, aprinse seara.

In cele următoare voiu încerca să

dau cititorilor revistei o ideie palidă despre această pictură, foarte mult apreciată şi de M. Sa Regele Carol al II-lea, şi de membrii guvernului român, cari au asistat cu prilejul înaugurării acesteia, înaugurare pusă în ziua congresului Asociaţiunli Generale a Românilor Uniţi — AGRU, — în ziua de 7 Octomvrie 1934; cinste desigur rară.

Ca orice biserică bizantină, şi biserica noastră, care are forma unei basilice, e împărţită în ezonartex, nartex, naie, presbiteriu şi altar cu absida sa, despărţit de presbiteriu prin tablatura iconostasului. Pereţii, boltele, arcaturile acestora, precum şi absida, timpanurile şi cupola ce domină biserica la mijloc, toate suprafeţele acestea sunt acoperite cu picturi, care de care mai frumoase, în zone suprapuse aşezate în medalioane, în panouri, în câmpuri largi şi împodobite de arta savantă a pictorului, cu chenare admirabile ce-ţi încântă ochiul.

Omiţând ezonartexul, un coridor oblong rezervat numai leatului bisericii, voiu nota pentru cetitorii revistei, că în nartex, partea rezervată femeilor, se află următoarele picturi:

Pe pereţii inferiori ai acestuia: în partea de apus, în dreapta şi în stânga, sunt tablourile sfinţilor Constantin şi Elena, plini de majestate, în haine luxoase imperiale, cu coroană în cap, şi sfinţii fără de argint, Cosma şi Damian, cu cununi de lauri în mâini, în atitudine plină de demnitate hieratică. Pe peretele de miază noapte a nartexului este tabloul închinării Magilor, cari aduc aur, smirnă şi tămâie pruncului Isus, aşezat pe genunchii Mamei Sale, avându-l alături pe sfântul Iosif; iar pe peretele de miazăzi vis-a-vis de tabloul închinării Magilor, este Fuga în Egipt a familiei sfinte, tabloul de o expresivitate uimitoare, unde se vede grija sfântului Iosif de-a scăpa de aleşuirirle lui Irod, îndemnat de zor să-şi grăbească paşii de îngerul Domnului, care pluteşte fâlfăind ocrotitor deasupra sfintei familii, parcă ar teme încă de furia lui Irod pe pruncul divin, deşi se zăresc în fundul tabloului piramidele Egiptului.

Pe acelaş perete de miazăzi, spre apus este şi tabloul sfintei Tereza cu Pruncul Isus, patrona unirii bisericilor, patrona misiunilor, flancată de doi îngeri, splendizi ca frumuseţe şi tinereţe neapusă, cu globul pământului subt picioarele sale şi roze revărsate înaintea sa.

Cele două bolţi concentrice, dar iuxtapuse din nartexul femeilor poartă, pe arcuitura lor plană, scene din viaţa Maicii Domnului, şi a sfântului Ioan Botezătorul, cel mai mare dintre sfinţi.

Din viaţa Maicii Domnului, sunt reproduse, în panouri mari, patru scene: Imaculata Concepţiune, Naşterea Maicii Domnului, Bunavestirea şi Adormirea Maicii Domnului cu textele sacre, respective aminitoare a scenei, iar în centrul boltiturii imaginea aceleaşi Maice a lui Dumnezeu, în chip de Basilică, cu coroană şi haine bogate imperiale, împodobite cu aur, nestemate şi pietre scumpe, şezând pe un tron luxos, având-l pe pruncul Său divin în braţe, care, cu precoce seriozitate şi privire adâncă, binecuvântă lumea. Acest din urmă tablou, în medalion, reproduce numai bustul Reginei Cerului, de-o nobleţă covârşitoare.

Scenele cari ne reprezintă fie Imaculata Concepţiune, cunoscută în Menologionul nostru sub numele de „Conceperea Sfintei Ana, când a conceput pe Prea Sfânta Vergură", fie Buna Vestire, sunt fermecătoare prin sfiala şi modestia, de care dau dovadă sfânta Ana şi P.C.F. Maria în faţa îngerului ce le descopere tainele Domnului. Nu mai puţin te răpeşte aerul familiar ce se degajează din tabloul Naşterii Maicii Domnului şi jalea şi duioşia apostolilor adunaţi in jurul Maicii Domnului, care-şi dăduse sufletul in mâinile Creatorului, suflet pe care-l primeşte în braţele sale Mântuitorul zugrăvit în fondul tabloului, într'o frumoasă aureolă de mandorlă.

Dacă adăugăm, că panourile acestea, cu scene referitoare la viaţa Maicii Domnului, sunt încadrate de două fâşii largi pe întreaga întindere a boltiturii, de volute de ramuri şi flori, alternate cu medalioane în cari se află zugrăvite sfinte mucenice şi mărturisitoare, ca Ana Pelagia, Cecilia, Iustina, Caliope, Tatiana, Barbara, Maura, etc. etc., carè îi fac cortegiul de onoare Maicii lui Isus, alăturea de cei doi îngeri, cari stau de două părţi alè ecusonului central, atunci nu lipseşte nimic pentru ca acestei Maice, mai cinstită decât Cherubimii şi mai mărită fără de asemănare de-

Noua pictură a catedralei greco-unite din Lugoj. Pictorul bănățean Virgil Simonescu în fața ope ei sale.
Evanghelistul Ioan.

Pantocratorul.

Noua pictură făcută de dl prof. Virgil Simonescu în catedrala greco-catolică din Lugoj.

cât Serafimii, să I se dea, într'adevăr, cultul hiperduliei, ce I se cuvine, după toate drepturile şi privilegiile ce I-s'au conferit din partea Cerului.

Pe boltitura de alături, cevaş mai inferioară, care se mărgineşte cu locul corului catedralei, domineză, la mijloc figura în bust a sfântului Ioan Botezătorul, care cu mâna pe piept protestează, că vine după dânsul Cineva mai mare ca dânsul, căruia nu este vrednic nici să-I deslege curelele încălţămintelor, — figură plină de nobleţă şi sfinţenie. Iar din viaţa lui sunt reproduse în 4 panouri mari: Tăierea capului, scena când îl arată gloatelor pe Mântuitorul cu fraza: Iată Mielul lui Dumnezeu Cel ce ridică păcatele lumii, — Predicarea lui la apele Iordanului, îndemnând gloatele la pocăinţă, şi, în sfârşit, Vestirea zămislirii şi naşterii sale din partea îngerului tatălui său, Zaharie. Toate tablourile sunt de un realism sguduitor.

In naia bisericii, culminaţia artei pictorice o găsim în cupola care domină întreaga biserică prin massa-i împunătoare. Pe un fond de aur domineză la mijloc, ca în toate bisericile bizcntine, Pantocratorul. Cu deosebirea că aci nu are un aspect fioros, care să-ţi înspire teroare, ci se prezintă ca un Dumnezeu blând şi îndurător, cu linii de dulce melancolie, care spune tuturor: Pace vouă, eu sunt lumina lumii; exact ca în pictura mozaic a Pantocratorului descoperit acuma de curând în nartecele sfintei Sofia din Constantinopol. Ochii mari şi senini ai Pantocratorului, care binecuvântă blând, îmbrăţişează, par'că, înfinitul, cuprinde lumea întreagă.

Din figura Pantocratorului emană fulgere, raze orbitoare de lumină şi ea e încadrată în 5 cercuri concentrice — quintuplă aureolă —, de cunună de lauri, de ghirlande de lotus stilizat, de colan de mărgăritare şi pierle şi nestemate şi Cheruvimi şi Serafimi şi mlădiţe de vie cu ciorchine de struguri, aşezate fiind deasupra capetelor îngerilor cruci, ca tot atâtea embleme nobiliare.

Lucrarea aceasta migăloasă şi savantă a pictorului nostru, care imitează atât de fidel fastul oriental, a stors admiraţia tuturor.

In afara cercului de aureolă ce anturează figura Pantocratorului, la marginea de jos a cupolei, în mărime naturală, se înşirue, cortegiul de onoare, puterile, tăriile, având la mijlocul lor, faţă în faţă, pe Maica Domnului în poziţie de orantă, şi pe cel mai mare dintre sfinţi, pe Ioan Botezătorul, anturaţi amândoi de câte un înger. Este deisisul din picturile bizantine, despre care pomeneşte arta bizantină.

Figurile acestea toate, corurile îngereşti, împreună cu Maica Domnului şi Ioan Botezătorul şi cu Pantocratorul din centru sunt, desigur tot ceeace are mai frumos pictura catedralei noastre. Nobleţa figurilor, tinereţea nemuritoare ce se degajă de pe trăsăturile feţelor îngereşti, armonia liniilor; atitudinea mlădioasă a figurilor, zimbetul lor senin şi cald, ca a unora cari sunt stabilizaţi în fericire, puritatea şi sfinţenia care se degaja din figura lor, bogăţia decorului hainelor, fineţea stolelor şi a togelor, şi a dalmaticelor, şi a albelor, savanta reliefare a cutelor hainelor, — îşi încântă privirile şi cu cât te uiţi mai mult, cu atâta te simţi mai răpit, mai înălţat sufleteşte. Este tot ce s'a produs mai bun şi mai frumos în ţara noastră, şi cred că nu mă înşel, în pictura bizantină peste tot; mai ales, dacă luăm în socotinţă şi savanta alegere a culorilor, îmbinarea lor, nuanţarea lor, dacă luăm în socotinţă-zic — coloritul viu, aşa cum se cuvine să fie culorile în impărăţia cerurilor, pe care ne-o reprezintă cupola cu desăvârşită artă.

La picioarele horei acesteia a puterilor îngereşti este covorul de verdeaţă al grădinii raiului presărat din loc în loc, cu flori vii ce-ţi farmecă ochii. Cu adevărat îţi aduce aminte acest covor verde de cărţile noastre sfinte, unde se pomeneşte de locul luminos, de locul de verdeaţă, unde nu este durere, nici întristare, nici supărare, ci viaţă fără de sfârşit.

Lumea aceasta feerică a raiului ceresc, vrăjit pe cupolă, este separată de restul corpului bisericii printr'o mândră torsadă, îmbrăcată şi ea în aur, împodobită cu 4 cruci delimitând net cerul de biserica noastră de pe pământ, zugrăvită în naia bisericii pe pereţii săi.

Subt cupolă, în 4 pandantive, sunt zugrăviţi cei 4 evanghelişti; legătura între cer şi pământ, prin evangheliile din care râuresc apele vieţii de veci; a cărei şuvoaie se şi văd la poalele tablourilor. — Ce frumoase sunt figurile acestor 4 volume ale împărăţiei lui Dumnezeu, cu simbolurile

lor respective. — Între toţi evanghelişti zugrăviţi de pictorul nostru inspirat, merită palmaresul sf. Ioan, zugrăvit ca moşneag venerabil cu plete şi barbă albă lungă care uitându-se cu privirea-i de vultur, spre înălţimile cerului, prinde din sbor inspiraţia începutului magnific al evangheliei sale: Întru început era Cuvântul, — cel mai adânc tâlc din câte s'au scris vreodată despre Cuvântul Domnului.

Nu cunosc o figură mai expresivă decât a acestui moşneag transfigurat la faţă, trăind numai în sferele de sus, anticipând par'că viziunile cerului.

La oricare din evanghelişti ne-am uita, fie la Sf. evanghelist Luca, dus pe gânduri, apucat pe făgaşurile meditaţiei înainte de a scrie în cartea Evangheliei, pe care o ţine ridicată, fie la sfântul evanghelist Marcu, care cu un rotul în mâna stângă scrie cu o religioasă atenţiune una din paginile evangheliei sale, — fie la sf. evanghelist Matei, care uitându-se la noi cu aer dulce şi grav se pregăteşte să întoarcă paginea evangheliei, pe care e scrisă Cartea neamului lui Isus, voind să ne arate titlul nobiliar al originei lui Christos, concluzia este aceeaşi: chipurile acestor patru evanghelişti aşezaţi pe tronuri bogate în firide luxos decorate cu tapete şi ornamentică fastuoasă orientală, sunt şi vor rămâne una din podoabele specifice ale bisericii noastre catedrale. Mai ales, dacă vom socoti şi fondul, retroscena acestor pandantive, umplută cu specimene alese de arhitectură orientală, cu siluete de mânăstiri şi biserici şi palate în stil răsăritean, care contribue atât de mult la frumuseţea tablourilor.

Pâine.

Eu carele mă lupt cu greul,
îmi duc vieaţa mai înnegrită
decât minereul,
care-mi dă pâinea cernită.

Ridicând mereu
la minereu,
vieaţa mi-o ridic din greu,
ş'asta numa ca s'astup o gură
cu nişte pită
ca de zgură,
negrită
şi dură.

Trupul mi s'a'nţărît ca un oţel.
– dar n'am ce face cu el,
căci poate ca mâine,
voiu avea destulă pâine
muncită
din dinamită.

ION MUREŞEANU-MUREŞ.

Epigrame inedite

de Radu D. Rosetti

Solicitat să colaboreze la „Luceafărul", d-nul Radu D. Rosetti promiţând pentru viitor o bucată literară, ne trimite deocamdată, două epigrame inedite, improvizate acum câţiva ani cu ocazia vizitării uzinelor de la REŞIŢA, când a fost găzduit în vila CLAUZE.

I

La Reşiţa văzui o droaie
De scule şi maşini minuni;
Râvnesc la foarfeca ce tae...
Cupoanele la acţiuni,

II

De mi s'ar oferi vreodată
Domeniu-acesta, 's multe cause
Să hotărăsc acum, pe dată,
Că'l iau—cu ori şi câte... Clauze.

Gând negru.

Am ascultat cânele nopţii lătrând
şi plesnetul apelor pe văile zării;
pe creste de brazi luna, ca apele mării
şi-a'ntins poalele undind.

Mugurii gândului rău au ţâşnit
prin întunericul negru, coclit
şi glas de lut mucezit
mi-a chemat numele către Finit.

Am ascultat cu frica mai sarbădă în vine
glasul chemărilor sterpe
şi vremea cu buze uscate de stepe
mi s'a uitat o clipă pe geamul ca de rubine.

Am ascultat frica şi gândul ce-l port
şi-am tremurat peste anii pierduţi:
ce hoţ i-a furat, anii hoinari, ani cei mulţi?
şi atunci am simţit mirosuri de mort.

Dorian Grozdan.

Două comemorări ale Banatului

de A. E. Peteanu

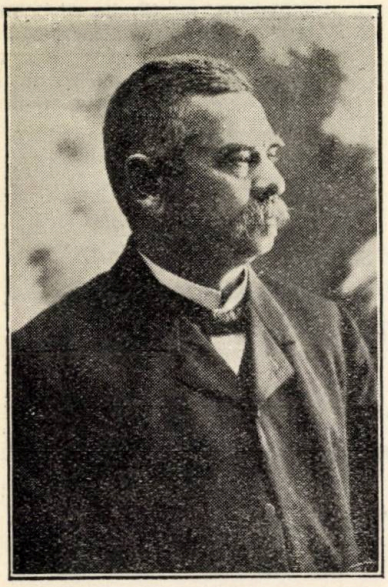

Coriolan Brediceanu
1850 - 1909

In ziua de 7 Februarie a. crt., s'au împlinit 26 ani de când glasul fermecător al celui mai specific luptător naţionalist bănăţean, **Coriolan Brediceanu,** *a amuţit pentru totdeauna.*

După rânduiala misterioasă a Providenţei, tot în această zi, s'au încheiat 4 ani dela trecerea la cele veşnice a neîntrecutului maestru al doinelor, **Ioan Vidu.**

Două personalităţi proeminente ale Banatului nostru de altădată.

Şi unul, şi altul : exemplare strălucite ale pleiadei bogate de entuziaşti mari luptători, pe care frumosul şi istoricul nostru colţ de ţară i-a dăruit neamului românesc, în cele mai critice vremuri ale existenţei sale.

Tovarăşi de ideal, tovarăşi de luptă, animaţi de acelaş dor şi însufleţiţi de acelaş ritm sufletesc. Amândoi aveau în cele mai cumplite vremuri ale frământărilor noastre, un deosebit de important rol naţional, pe care cu strălucire l-au şi îndeplinit.

Coriolan Brediceanu, *prin verva sa oratorică, prin erudiţia sa juridică şi politică, prin talentul său de organizator, prin forţa sa de convingere şi de muncă şi, îndeosebi, prin directivele mari şi sănătoase, pe care le-a dat Bănăţenilor săi mult iubiţi, timp de peste trei decenii, în epoca cea mai sbuciumată a renaşterii lor naţionale.*

Ioan Vidu, *prin minunatele şi duioasele sale cântece, tot atâtea mărgăritare, smulse din marele suflet al poporului român bănăţean, prin a căror forţe misterioase a unit palpitaţiile răsleţite şi a mobilizat sufletele tuturor Românilor de pe ambele versante ale Carpaţilor pentru înfăptuirea aceluiaş mare şi sfânt ideal.*

Siluetele lor viguroase se profilează azi cu multă distincţie pe ecranul vieţii noastre politice — naţionale.

Figura complexă a lui Coriolan Brediceanu având deja perspectiva distanţei de peste un sfert de veac, se desprinde în vremurile noastre de azi

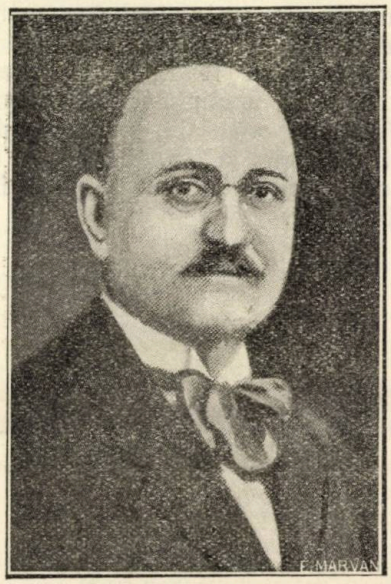

Ioan Vidu
1863 1931

orizontul vieții noastre politice, sociale și culturale, într'o aureolă de fanatic slujitor al altarului închinat dragostei de neam, limbă și lege.

Toate problemele mari care au frământat, în vremuri de grea cumpănă, sufletul colectiv al poporului român bănățean, au găsit în Coriolan Brediceanu pe cel mai voinic și neclintit apărător.

Soldat credincios al idealului, în serviciul căruia s'a înrolat, n'a cruțat nici timp, nici oboseală nici sănătate pentru a trezi, cu elocința sa seducătoare, energiile masselor și a le însuflețî pentru un măreț ansamblu de renaștere națională.

Nu era petec de pământ, nici suflet de Român, pe întreg cuprinsul Banatului, la care să nu fi pătruns sufletul lui generos, cald, însetat de libertate, de lumină, de ideal, unde să nu fi răsunat, cu mândrie, vocea sa vibrătoare de dreptate.

De aici își au explicația frumoasele versuri populare, pline de legitimă mândrie:

„Nu-i Român ca Bănățanu,
Bănățan ca Lugojanu,
Lugojan ca Brediceanu!"

In cronica luptelor noastre pentru descătușare, dintre anii 1874—1909, nu este pagină pe care să nu-i găsim numele, alăturea de cei mai aprigi luptători de pe atunci ai Banatului: Vicențiu Babeș, Dr. Alexandru Mocsonyi, E. Ungureanu, Dr. V. Branisce, Dr. Gh. Popovici, Șt. Petrovici, Dr. A. Novac, Dr. A. Cosma, Dr. Gh. Dobrin, I. Vidu ș. a.

Cu căldura temperamentului său răscolitor de energii, a luptat pretutindenea: în viforoasele consilii județene (congregații comitatense), în grandioasele adunări poporale, în ședințele Comitetului partidului național, în parlamentul din Budapesta, în sinoadele și congresele bisericii ortodoxe române, precum și în calitate de președinte al „Reuniunii de cântări și muzică" (Corul I. Vidu) și al Societății de lectură (Casinoul Român) ș. a. pentru a ține veșnic trează conștiința națională în poporul nostru român bănățean și pentru realizarea legitimelor noastre revendicări naționale.

Ioan Vidu *era sortit de Providență să pătrundă mai adânc în cutele sufletului colectiv al poporului nostru român bănățean, să cunoască și să dea la iveală, prin geniul său muzical, mai bine, comorile neprețuite, energiile care sălășluesc în acest mare și minunat suflet.*

Muza poporului român bănățean i-a vrăjit și încărcat strunele inimii, l-a îndemnat să culeagă adevăratele pulsații sufletești ale poporului și, prin geniul său creator, să le toarne în cele mai desăvârșite forme ale artei muzicale.

Cântecele sale fermecătoare ca susurul părăielor și freamătul codrilor au străbătut pretutindeni, unde era suflare românească, uniformizându-i ritmul.

Ele au fost decenii dearândul, alături de slovele de aur ale marilor noștri scriitori, cimentul cel mai puternic care a legat pe toți cei ce au gândit și simțit românește sub cutele aceluiaș d-apel, unic, indivizibil și pururea românesc.

Peste deal, Răsunetul Ardealului, Ana Lugojana, Negruța, Pui de lei și altele vor rămâne pururea cele mai alese podoabe ale muzicii noastre românești și vor vibra puternic, în înduioșătoare accente, cât timp va e-

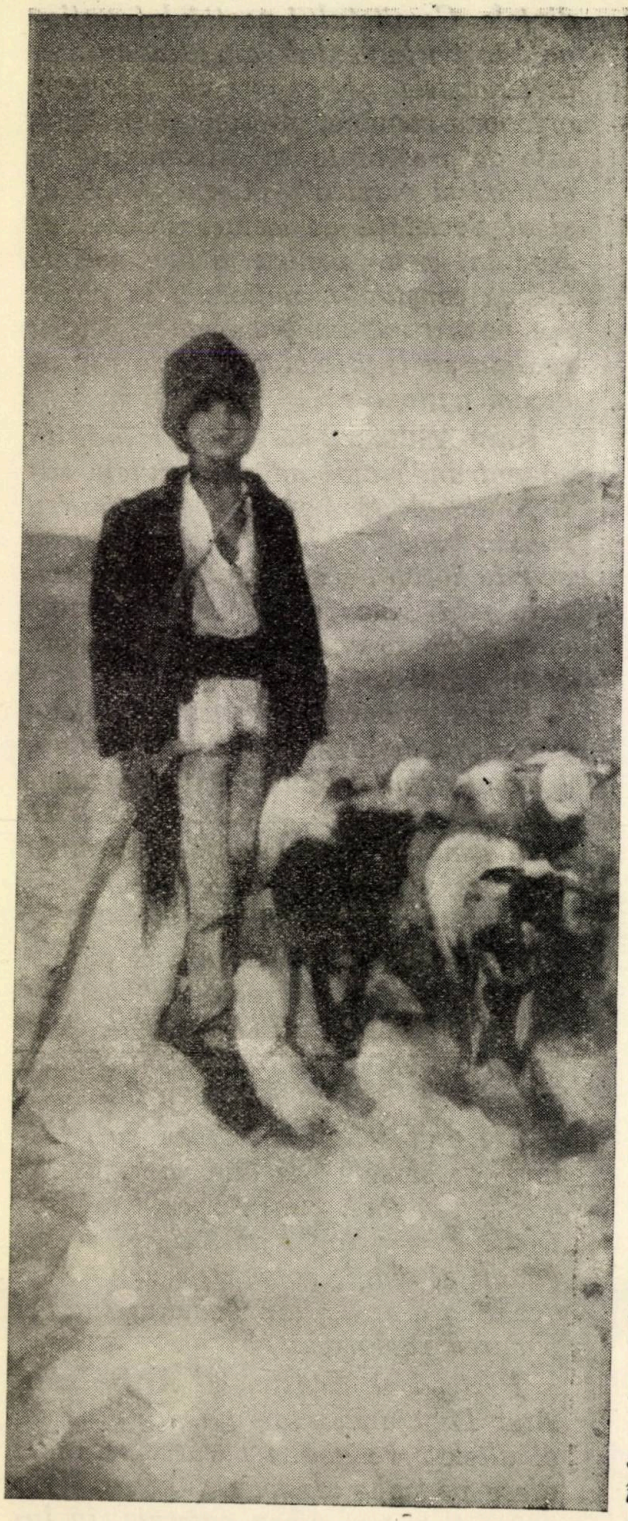

Ciobănaș. N. Grigorescu.

xista suflare românească pe meleagurile istorice ale României noastre întregite între hotarele ei firești.

Prin ele și-a câștigat marele maestru al doinelor cel mai de cinste loc în Panteonul culturii noastre românești, și-a câștigat nemurirea.

*

Iată pentru ce opera acestor două personalități masive, complexe ale Banatului va rămâne neperitoare și va trăi deapururi, în sufletul mare al poporului român bănățean, pentru al cărui ideal național a adus suprema jertfă: viața.

Fie-le vrednică amintirea și veșnic îndemnătoare la datorie, la muncă cinstită pentru obște, patrie și neam!

Noapte Bănățeană

De-un ceas căzură plușuri, în noaptea bănățeană,
din ce în ce mai grele, ca, apoi din belșug,
s'atârne sfârtecate pe uriașul rug,
ce-aprinse tot apusul și-acum spuzește — rană:

In pusta înrodită, lumina nopții scade
din plaiurile goale de Zâne și Rumâni
și se prelinge molcom în funduri de fântâni,
dospite în hodină agrestă de balade.

Sticlesc, ca lampe rupte, hangere'n cucuruze
și'nvoalte spice de-aur—sub mii de creițari,
țintiți în poala bolții de meșteri alămari,
ciocnesc adâncei liniști, minuscule topaze.

De-s paznici pe la drumuri, aricii, dorm pe labe
sub smoc de alebarde, pe pat de panoplii,
în noaptea bănățeană de colb, de bogății,
cu turnuri crenelate: rigide sate șvabe.

PETRE BOGDAN.

Strigătul veacului

Asupritori, vă temeți ! Pământul cere sânge.
Nu s'a plecat mândria sub scutul ce se frânge.
Când prin nedreapta lege-a învrăjbirii crude
Ingenuchiau noroade cu mâni de jertfă ude.
Vă temeți slavă 'ncinsă cu lauri, căci din slavă
Se 'ntinde spre mulțime potirul cu otravă,
Când, viermăt prins în luptă sub flori de zări albastre,
Popoare fac din hoituri urcuș trufiei noastre.

Nu credeți că 'ntr'o lume căznită'n vicleșuguri
Apostolii de surda vor mai urca pe ruguri,
Că oștile 'nșirate prin umede tranșee
Își vor săpa mormântul spre-a ști mândria ce e;
Că'n burniță de schije, mănunchiuri vii de stele
Nu-și cer dreptatea 'nvinșii striviți de tunuri grele
Că toată-această faimă, o clipă de 'ndoială,
Din care nasc înfrângeri, mizerie și boală,
Va fi prin noapte fulger în stare să deschidă
Cărări încrucișate spre cuibul de omidă,
Când ne'ndurării voastre nemai punându-i stăvili,
Svârliți în cloaca morții legi, datine și pravili.

Vai, nu! A fost o clipă când peste-a voastră vină
S'a 'mprăștiat mândria în trâmbe de lumină;
Când furnicar de oaste flămând a stat de pază
Să nu știrbească moartea dintr'un potop, o rază
Când prunci goniți pe drumuri cu ochii plânși în beznă
Bătătoreau mocirla sporită pân' la gleznă
De cară 'mpovărate cu bruma de-avuție
Ce se topea'n bejenii slujind o'mpărăție.
Prin ploaie și pe viscol, pe arșiță de vară,
S'au strecurat învinșii să-și apere o țară;
Le forfoteau păduchii prin miță de cojoace,
Când ei cădeau cu țeasta strivită prin răstoace
Si dincolo de iadul păstrat cu-atâtea 'nfrângeri,
In umbră, fariseii, cu chipuri reci de îngeri
Goniți din hora morții de scârba ce-i născuse
Se tânguiau prin scorburi, strigând pierduți: Isuse
Când va sfârși prăpădul în numele credinții
Ce ne-a secat belșugul, tăria și arginții ?

Urcau o clipă 'n fugă învingătorii piscul;
Dar vulturul din peșteri își ascuțise pliscul.
Cu ochii țintă'n noapte, svârliți în fundul văii
Cinsteau o jertfă sfinții spre-a birui călăii.
Prin ape și mocirlă, prin crânguri de ostroave,
Cădeau cu fruntea prinsă în cuie de potcoave,
Iar negurile zării tărâte'n necuprins
Se 'mprăștiau pâcloase, țesute înnadins,
S'ascundă pretutindeni de ochiul dimineții
Nădejdea strâns legată de mugurul vieții,

Au ce-i slujește lumii prin veac această moarte?
Căci sunt păcate'n stare prin beznă să ne poarte,
Și nu se curmă ura pe care ani în șir
Am răsplătit-o'n lacrimi cu flori de cimitir,
Cât timp se naște zilnic un Dumnezeu ce-aduce
Prin jertfe semnul păcii, spre-a ispăși pe cruce.

Priviți: o lume nouă se osândește'n lupte.
Frății legate'n pripă de 'nvingători, sînt rupte.
Când preoți din altare îi cântă păcii slava,
Noi chibzuim peirea cu șireangul și otrava.
Când prunci născuți în iesle rămân ai nimănui
Și vezi milostivire că'n nicio parte nu-i,
Inviersunați de ciudă, la târg cu cele sfinte,
Călcăm în drum spre slavă pe lespezi de morminte.
E zarea veșnic plină de fulgere. Niciuna
Din jertfe nu e'n stare să 'mprăștie furtuna;
Căci moștenim în sânge prin cel gonit de furii
Sămânța îndoelii, a temerii și-a urii.
Și când în zarea 'ncinsă, un curcubeu de pace
Va da de veste lumii că turmele sărace
Vor coborî la șesuri urmate de păstor
Să-și caute odihna pe-o limbă de pripor, —
Vom ști că din adâncuri vor crește limbi de pară,
Că s'or înfrânge neamuri și țară după țară,
Că vom pieri prin peșteri, pe culmi de munți, prin lacuri,
Spre-a nărui 'ntr'o clipă tot ce-am clădit prin veacuri.

AL. IACOBESCU

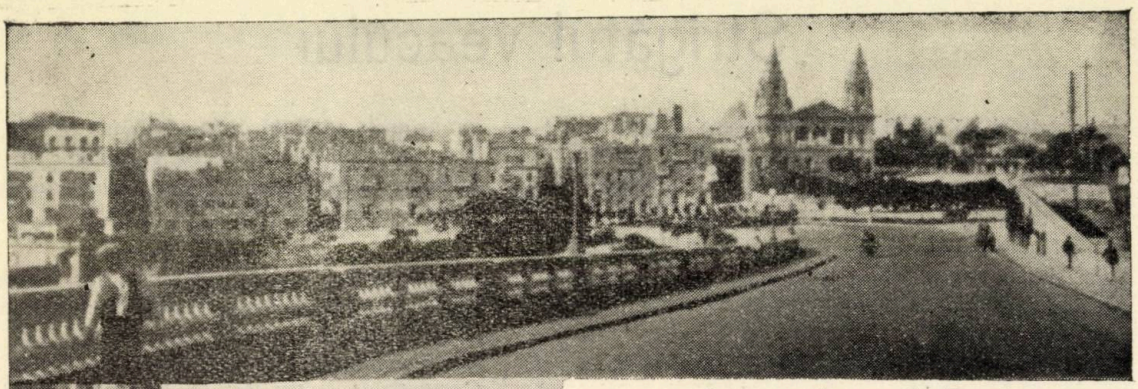

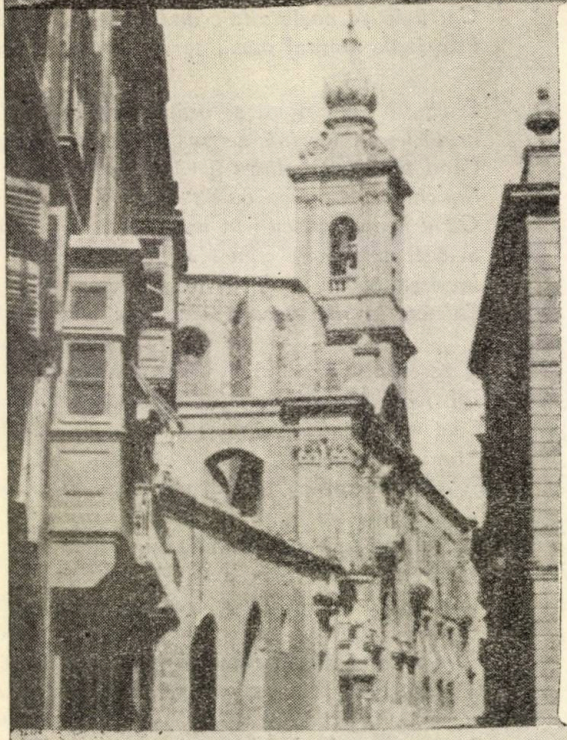

Insula Malta

— Impresii şi note din croasiera mediterană. —

de A. Cosma junior

Marea îşi potoli furia valurilor. Hula se risipea în unde largi şi îndepărtate, iar vaporul nostru, hărţuit şi lovit de furtună, îşi relua timid direcţia spre insula Malta. Suprafaţa apei părea mai liniştită şi luna care se eliberase din încătuşările nourilor' vesti o noapte frumoasă.

Incepurăm să eliminăm din gândul nostru amintirile neplăcute ale celor două zile de permanentă agitaţie, de emoţii şi de îngrijorări, cari ne ţinuseră în jugul spaimei dela Smirna până în centrul Mediteranei.

Pe orizontul marin se desluşeau contururile insulei, care părea aprinsă subt învelişul luminos ce se întindea desupra ei. Vaporul avansa mai sigur şi mai iute, înfrângând în spume argintii rezistenţa undelor îndărătnice.

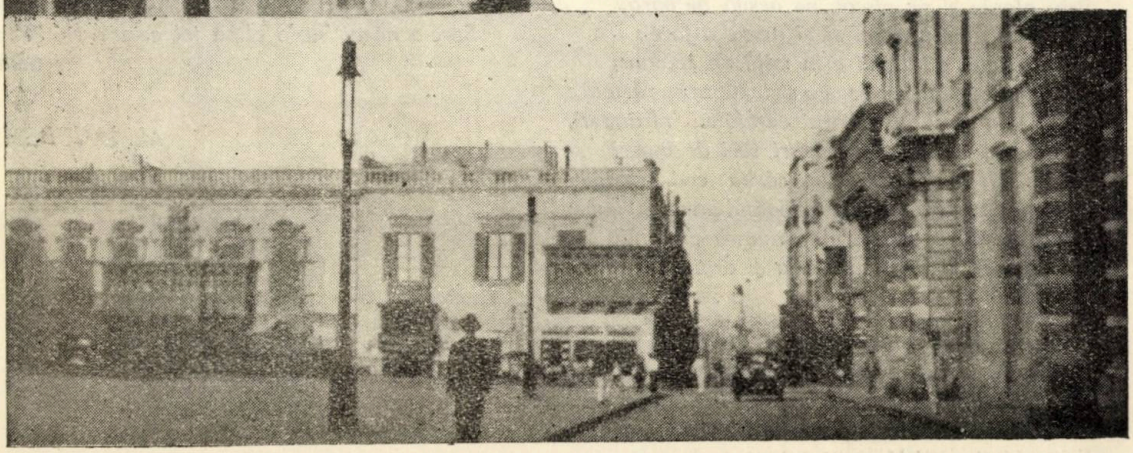

Insula Malta. Sus: Elegantul cartier Floriana. In mijloc: Biserica din Rabato. Jos: Piaţa San Giorgio cu Palatul Guvernatorului în dreapta.

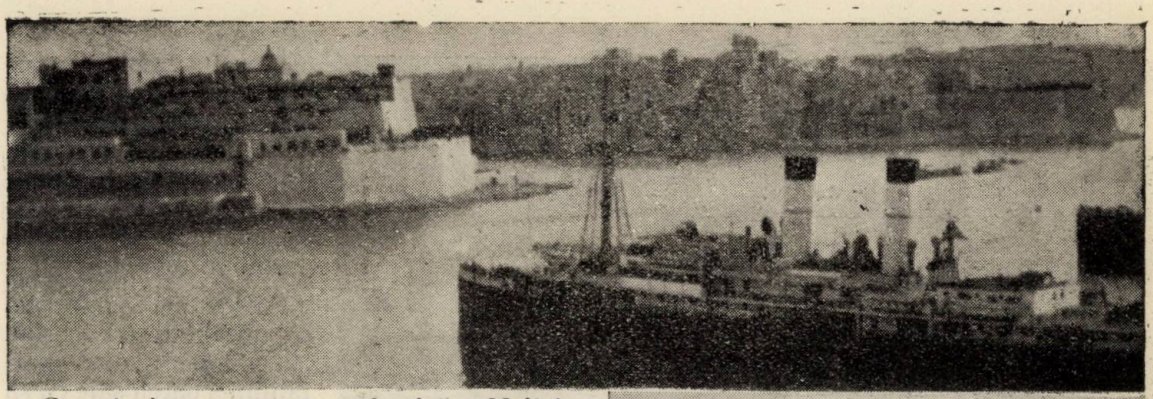

Cum înaintam, panorama feerică a Maltei se deschidea tot mai clar şi mai larg.

Cerul era luminat de puternice reflectoare militare, ce străpungeau văzduhul cu săgeţi infinite. Licăririle stelelor, scăpate din adâncimea atmosferică, se întreceau cu sclipirile miilor de becuri electrice cari desemnau în negura nopţii liniile portului şi ale cartierelor învecinate.

Intrarea în port era majestuoasă, impresionantă. Parcă ne întorceam cu laurii biruinţei din lupta grea pe care o purtasem împotriva răscoalei nebune a forţelor mării. Insula Malta cu braţele protectoare ale portului ei, ne cuprinse ocrotitor. Ne făceam drum printre vapoarele comerciale şi cuirasatele engleze, cari fuseseră obligate de capriciile valurilor să se retragă la adăpostul lor sigur. Defilarea noastră în faţa cetăţilor seculare, care îţi făceau impresia că îşi înălţau în misterioasa nebulositate toată gloria trecutului lor, era încântătoare, era emoţionantă. Iar când vaporul se opri, ca să-şi lase ancora, rămaserăm

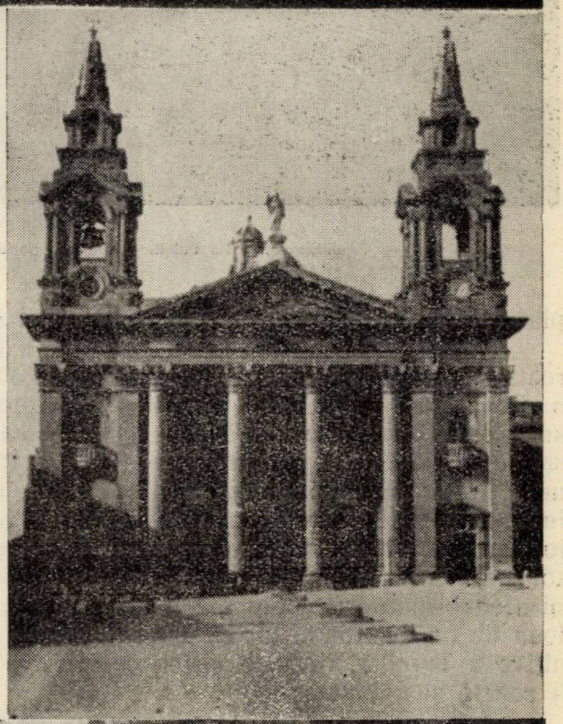

Insula Malta. Sus: Intrarea în marele port. In mijloc: Catedrala din Floriana. Jos: Via Reale, cea mai animată stradă din oraşul La Valetta.

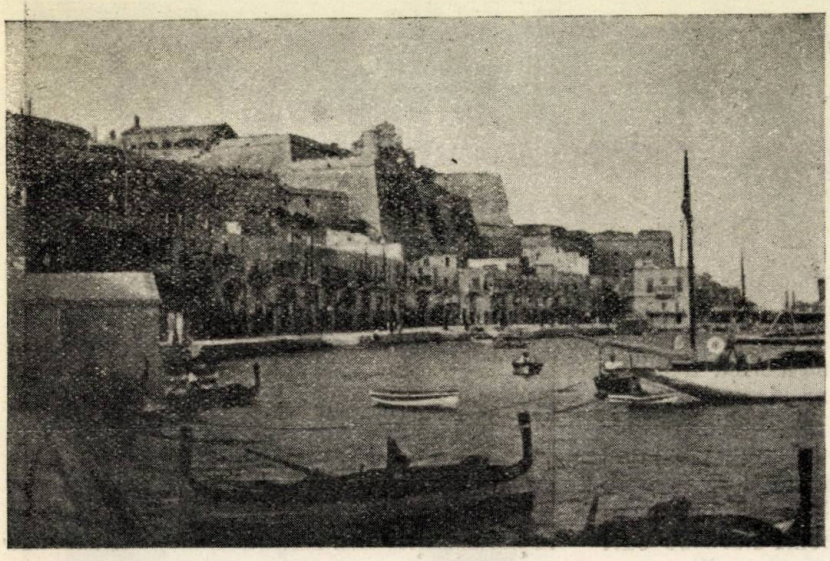

Zidurile cetăţii La Valetta văzute din portul mare.

încă multă vreme pe puntea de sus, lângă postul de comandă, de unde vederea era mai deschisă, ca să admirăm splendoarea incomparabilă a feeriei nocturne ce lumina portul întreg.

A doua zi dimineaţa, ne grăbirăm să coborîm. Un indigen îşi oferi ospitalitatea bărcii sale ca să ne ducă pentru 2 şilingi până la scara Valettei.

Aspectul matinal al portului era cu totul diferit. Vapoarele plecaseră deja în largul mării, iar cetăţile medievale îşi desfăşurau în toată nuditatea lor zidurile de piatră albă, ce dădeau un colorit original şi pitoresc.

In dreapta, masivitatea colosală a fortăreţii *San Angelo* străjuia monotonia aparentă a cartierelor *Vittoriosa*, cari ne evocau glorioasele vremuri de demult. In imaginaţia noastră se perindau eforturile ostăşeşti ale Cavalerilor de Malta, iar în memorie ni se redeşteptau toate istorisirile acelei epoci de vitejie. Cavalerii Sfântului Ioan din Ierusalim, după ce Turcii ocupaseră insula Rhodos, au fost nevoiţi să se retragă în Malta unde graţie bunăvoinţii regelui Charles Quint găsiră adăpost. Aici se stabiliră în 1530 şi începură să-şi construiască fortificaţii. De atunci se numiră Cavaleri de Malta. Eroismul lor luă proporţii legendare mai ales după ce reuşiseră în 1565 să respingă în mod definitiv toate atacurile Turcilor şi să-i distrugă tocmai în locul care poartă astăzi pentru eternizarea biruinţei de atunci, numele de *Vittoriosa*. Marele maestru al Cavalerilor de Malta, Ioan de La Valetta, la un an după suprema dovadă a rezistenţii sale şi a înfrângerii definitive a Turcilor, trecu pe partea cealaltă a marelui port natural şi întemeie oraşul care îi poartă şi azi numele.

Capilala Maltei, oraşul *La Valetta*, care îşi înalţa în stânga noastră imensele ziduri înţepenite în stâncile calcaroase, ne întâmpină cu glasuri sonore de clopote ce se difuzau din turnurile catedralei.

La Valetta este aşezată pe o înălţime de vreo 50 de metri a prelungirii stâncoase, ce se întinde din corpul insulei în formă de limbă până la apa golfului în două porturi naturale; în dreapta marele port comercial şi militar, unde îşi are armata engleză flota ei, iar în stânga portul carantinei sau *Marsa Muscetto*. Dealungul acestor porturi se îngrămădesc cartierele populare, cari împreună cu La Valleta au un număr de aproape o sută de mii de locuitori.

La Valetta. O stradă principală.

Barcagiul, care se trudea să ne dea lămuriri asupra curiozităţilor de văzut în insula Malta, ne vorbea într'un dialect local ce semăna puţin cu limba arabă. Înţelegea însă deopotrivă şi italiana şi engleza.

La Valetta. Via Reale.

In câteva minute, muncite din greu, ne duse până în faţa porţii, pe unde se făcea intrarea în vechia cetate a Valettei. Trecurăm pe subt boltele obscure şi înnegrite de secole ale zidurilor ce se înclşteau deasupra noastră pentru a susţine greutatea oraşului de sus. De aici se împrăştiau câteva străzi înguste cu scări prăpăstioase ce tăiau drumul direct până în centru.

Abia făcurăm câţiva paşi şi amabilitatea locală fu tălmăcită de un birjar, care ne invită să facem o plimbare cu trăsura lui, ce avea forma originală şi construcţia specifică a trăsurilor malteze, acoperită cu nişte perdele fixate pe un cadru de fier, cu scopul de a-i apăra pe cei dinăuntru de arşiţa soarelui.

—La garozza signori,—insistă el, auzindu-ne vorbind româneşte şi crezând că-i italiana

După ce reuşirăm să reducem la jumătate preţul cerut pentru cursă, ne urcarăm până la fortăreaţa Sf. Elma, care este punctul dominant al cetăţii La Valetta şi de unde panorama ce se desfăşoară este magnifică, indescriptibilă. Dacă neastâmpărul curiozităţii noastre nu ne-ar fi atras mai departe, rămâneam poate toată ziua aplecaţi pe balustrada terasei ca să contemplăm ansamblul minunat al celor două porturi cu împunătoarele fortăreţe ce se înalţă din apele mării ca nişte santinele inexpugnabile, cari păzeau deja de veacuri liniştea Mediteranei Centrale.

Nu departe de această fortăreaţă, pe locul unde era cimitirul Cavalerilor de Malta căzuţi în asediul din 1565, se ridică astăzi *„Capela osemintelor"*, numită astfel din motivul că pereţii ei vopsiţi cu negru fură decoraţi cu mozaicuri albe compuse din craniile şi oasele găsite în cimitirul de odinioară.

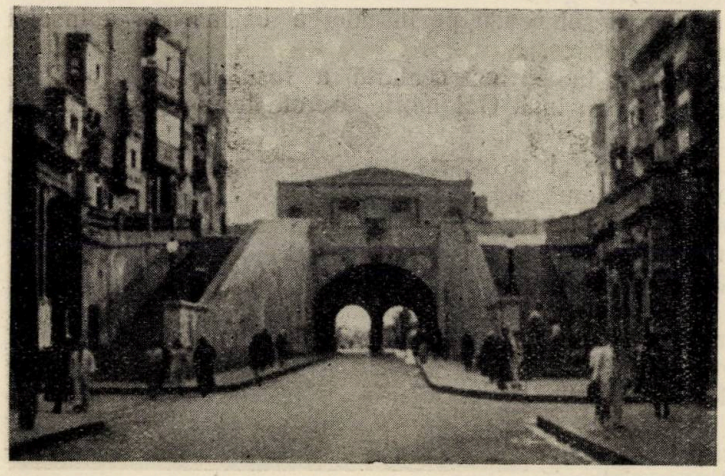

La Valetta. Porta Reale.

Avansarăm prin străzi cu construcţii medievale şi cu aspect de vieaţă meridională, până în piaţa San Georgio, unde se află Palatul Guvernatorului sau vechia reşedinţă a Marilor Maieştri ai Cavalerilor de Malta. Alături, în piaţeta împrejmuită de arcadele unor coridoare cu înfăţişarea italiană şi împodobită cu monumentul Reginei Victoria, o cafenea modernă îşi întinse mesele până în marginea trotoarului. De

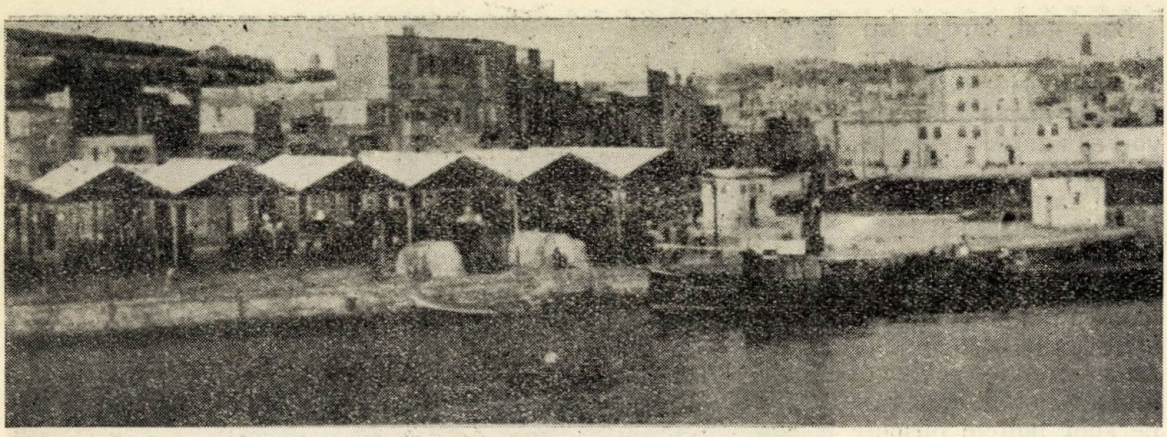

Insula Malta. Portul comercial.

aici porneşte *Vila Reale*, cea mai animată stradă a Valettei, dealungul căreia se înşiruie mulţimea magazinelor încărcate cu cele mai variate mărfuri, dela lucrurile moderne până la obiectele aduse din ţările îndepărtate ale Orientului. Trei continente se întâlnesc şi îşi lasă mărfurile pentru schimb în această insulă mediterană.

Ieşirăm din cetatea Valettei prin *Porta reale*, de unde o largă autostradă ne indică drumul spre *Floriana*, cel mai modern şi mai elegant cartier al oraşului. Străzi curate, case bine întreţinute, aproape toate cu balcoane verzi şi cu câte o poartă în stradă pentru fiecare locuinţă.

Femeile circulau cu paşi felini, purtând deasupra capului originalul şi nostimul lor costum maltez, numit *faldetta*, un fel de mantie neagră ce se lasă în jos peste umeri în cute căzute din arcul care acopere coafura.

Ne oprirăm să vizităm monumentala catedrală, care este zidită într'un stil specific tuturor bisericilor din insula Malta. Sunt caracteristice turnurile, — ca sistem arhitectonic aproape identice la toate bisericile malteze, — ce se ridică la cele două extremităţi ale faţadei sprijinite pe o colonadă. Tradiţionala credinţă şi colaborarea asiduă a diverselor ordine călugăreşti, au creiat pretutindeni în Malta catedrale impozante şi grandioase.

Dincolo de Floriana începe şesul arid al insulei, împărţit în grădini cultivate cu multă greutate din cauza pământului prea uscat şi prăfuit.

Abia se descoperă verdeaţa acestor grădini ascunse în dosul înaltelor ziduri albe ce îngrădesc terenurile cultivabile şi cari desemnează pe întinderea calcaroasă a insulei interesante pătrate şi diverse forme geometrice.

Făcurăm drumul dela Valetta până în partea cealaltă a insulei, până la *Città Vecchia*, pe o căldură grozavă. Deşi eram în luna Octombrie, soarele fierbinte lăsă asupra noastră un văl de toropeală.

A fost pentru noi o adevărată reculegere şi înviorare, când făcurăm un mic popas în minunatul parc al palatului *San Antonio*, unde este reşedinţa de vară a Guvernatorului. Grădina aceasta cu faimă mondială, ce împrăştie din centrul insulei parfumul atâtor flori exotice, este aşa de frumos împodobită cu plante tropicale, cu portocali şi cu lămâi, încât pitorescul ei şi mireasma vegetaţiei luxuriante ne oferi agreabile şi plăcute momente.

Urcarăm apoi panta vechii cetăţi, de unde perspectiva creştea pe orizonturi tot mai largi.

Città Vecchia este capitala de odinioară a

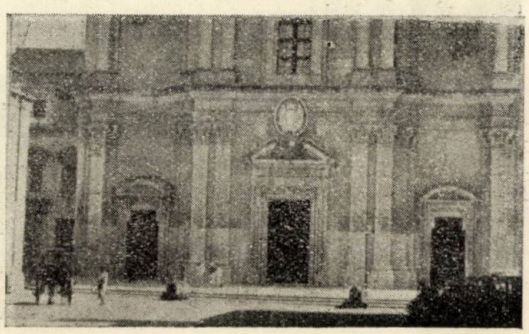

Insula Malta. Catedrala din Città Vecchia.

Maltei, situată în partea cea mai înaltă a insulei. Aerul purificat şi clima dulce ă făcut din acest oraş vechi o staţiune climaterică vizitată de mulţi turişti. Catedrala ei clădită pe locul unde, după o pioasă tradiţie Sfântul Pavel suferind naufragiu pe coasta insulei, l-ar fi consacrat pe primul episcop al Maltei precum şi interesantele catacombe din cartierul Rabato, atrag mulţi vizitatori. Imprejurimile acestei vechi capitale, mai ales grădina *Boschetto* şi parcul palatului *Verdala*, oferă alee umbroase şi plimbări plăcute acelora cari au străbătut căldura drumului ce traversează insula dela Valetta până la Città Vecchia.

Insula Malta. O trăsură malteză pe promenada Boschetului.

Birjarul ne atrase atenţia că se făcu deja amiazi şi că mai aveam cu trăsura o oră de drum pentru înapoiere. Ne lăsarăm convinşi şi plecarăm spre Valetta, ca să vizităm oraşul Cavalerilor de Malta.

După amiază oraşul forfotea de mulţimea trecătorilor. Sosise un mare vapor englez cu sute de călători, cari în timpul orelor de escală se grăbeau să vadă cât de multe lucruri din lista de curiozităţi indicată de Baedeker. Marinarii se strecurau printre ei cu paşi siguri şi cu indiferenţa omului ce cunoaşte locul, căutând să-şi facă diferite cumpărături. Comercianţii, văzând sporirea mustreriilor, se supuseră voluntar legii economice a ofertei şi cererii, urcând simţitor preţurile mărfurilor.

Tot restul zilei îl petrecurăm în oraşul La Valetta. Plecarea vaporului nostru era anunţată pentru orele 20. Din cauza întârzierii cu descărcarea mărfurilor, nu puturăm însă părăs portul Maltei decât cu două ore mai târziu.

Ieşirea din port era tot atât de majestoasă ca şi sosirea.

Vaporul plutea încet parcă înţelegea glasul sufletului nostru, care şoptea în taină regretul de a părăsi această insulă minunată.

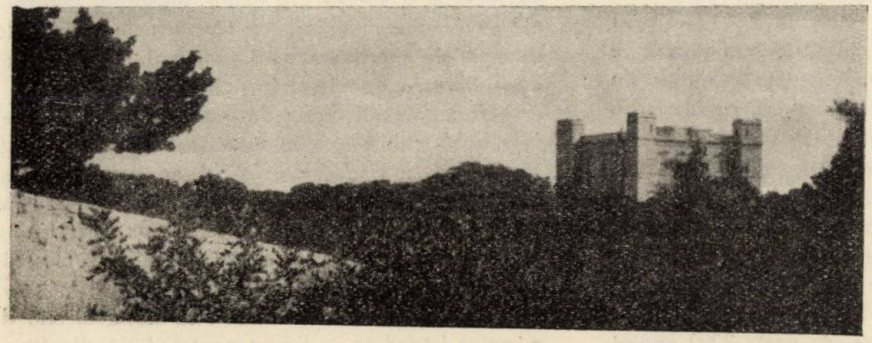

Insula Malta. Palatul Verdala şi Boschetul.

După ce ieşirăm din port şi defilarăm prin faţa insulelor *Comino* şi *Gozzo*, vaporul nostru se îndreptă în largul mării, unde aşteptau să-l îmbrăţişeze aripele fugare ale unui *sirocco* vehement şi fantezia vânturilor ce se desprindeau din văzduh.

Mitropolitul Vasile Suciu

de canonicul Dr. Nicolae Brînzeu

Demult era cu un picior în mormânt.. In vara anului 1925, când i-s'a amputat piciorul stâng, doctorii abia îi mai dădeau o jumătate de an. Şi totuş el a dus-o încă zece ani, stând la postul de onoare, rob al muncii şi al durerii...

*

La şcoala sătească din Copăcel (Făgăraş), acum 55 ani, cel mai bun copil era micuţul Vasile, feciorul lui nenea Ion Suciu, ţăran sobru şi silitor. Toată lumea îl îndemna ca pe acest copil să-l dea la şcoli mai înalte. L-a şi dat la Făgăraş la şcoala „civilă" (gimnaziu) de acolo, dar văzând ce minunat învaţă Vasile, a făcut tot posibilul ca să-l dea la Blaj. Acolo a luat Vasile Suciu maturitatea în anul 1892, şi a fost trimis la Roma, unde în 1894 a luat doctoratul în filosofie şi în 1898 cel în teologie. Şi vlăstarul codrilor făgărăşeni, trecut prin formaţiunea sufletească a Romei eterne, iată-l dascăl al generaţiilor de preoţi (prof. la Teologie) şi de intelectuali (prof. de religie în aceeaş vreme, la liceu), în Blaj. Din 1898 până la 1910 a ţinut această carieră de profesor, la care se adăugase pe scurtă vreme aceea de duhovnic al teologilor, de prefect la studii în acelaş internat, şi pe urmă de rector al internatului băieţilor dela liceu.

Această primă epocă a activităţii lui Vasile Suciu se remarcă prin o *activitate literară de neperitoare valoare.* Puţin timp a fost şi ziarist, redactând un an şi ceva gazeta *Unirea* din Blaj. Dar „standard-work"-ul lui este marea lucrare de specialitate, cea mai mare în limba română, *Teologia Dogmatică* în patru volume de peste 2000 pagini 1907—8. Aceasta a fost precedată de volumul „Hipnotism şi Spiritism" (1906) şi urmată de două manuale pentru învăţământul secundar (1909). Seria se încheie prin volumul prilejuit de nefericitele exhibiţii ale cuiva dela „Gazeta Transilvaniei": „Raportul dintre religiune, ştiinţă şi societate" (1910).

La 1910 moare la Blaj Bunea şi este ales canonic în locul lui, demn urmaş, Vasile Suciu. Contactul cu tinerimea îl mai menţine câţiva ani, ca rector al internatului de băieţi, iar cu viaţa culturală-literară ca *vice-preşedinte al Astrei,* demnitate primită la 1911 cu ocaziunea memorabilului congres dela Blaj; dar încolo îl absoarbe administraţia bisericească, care îi serveşte de şcoală pentru a treia, cea mai bogată perioadă a activităţii sale. Dară până vom trece la aceasta, vom menţiona că în calitate de canonic Suciu a avut însărcinări importante cum a fost aceea în contra episcopiei Haidudorogului, apoi cauza orfanilor de războiu. In anul 1918, murind mitropolitul Mihali, Suciu este ales vicar capitular şi în primăvara aceluiaş an, obţine cele mai multe voturi între cei trei candidaţi pentru *scaunul de mitropolit.* Până aci mitropoliţi ajungeau din episcopi, el e primul care din canonic a obţinut majoritatea voturilor. Dar alegerea s'a făcut şi a succes, în ciuda măsurilor contrare ale guvernului maghiar, ca răspuns la tendinţele acestuia de suprimare a românismului din Ardeal după întrarea României în acţiune.

Confirmarea lui Suciu de mitropolit nu s'a putut face decât sub stăpânire românească, în anul 1919 şi la Anul Nou 1920 el a fost hirotonit şi înscăunat mitropolit. Cu aceasta începe a treia perioadă a vieţii lui, aceea de *vlădică nemuritor al Blajului,* demn urmaş al vechilor ctitori, luptători şi deschizători de drumuri.

Ca mitropolit, cum a arătat-o în discursul său d. ministru Lăpedatu, a luptat pentru drepturile Bisericii sale, drepturi ce dacă au fost consfinţite în

noile legiuiri ale Țării, în mare parte lui este a se atribui. A căutat apoi să organizeze viața și activitatea bisericii sale în acord cu cerințele vremii punând pond pe opera spirituală și culturală atât de necesară neamului românesc. A înființat o serie de școale cari încă nu existau, la Blaj; a ridicat acel admirabil șir de construcții școlare ce se întinde dealungul căii ferate dela gara Blaj până la Câmpul libertății, între acestea cel mai impozant e „Institutul Recunoștinții", acel colegiu de fete, de sub conducerea maicelor din congregația înființată de el, care adăpostește elevele a patru școale de fete din Blaj. Până era sănătos, și-a vizitat aproape toate parohiile, dând din al său, unde numai era nevoie să se facă biserică, locuință preoțească ori să se asigure traiul preotului. La București, la Roma, cuvântul lui era foarte respectat. Chiar și după ce piciorul i-a fost amputat, cu toată greutatea corpului, pontifica servicii divine, prezida serbări, călătorea la București. Ba în 1929 a fost chiar la Roma unde în fața sfântului Părinte a plâns ca un copil de emoție pentru dragostea cu care Papa a făcut rugăciuni pentru el pe timpul boalei.

Dar cum treceau anii, starea lui devenea tot mai demnă de compătimit. Suporta tratamentul zilnic, cu o abnegație neînchipuită, și tirea mai departe frânele. In această stare, în mijlocul grelelor preocupări de vlădică, sacrificându-și nopțile, a făcut o ediție complect revizuită a marei sale opere: Teologia Dogmatică, căreia i-se ceruse dela Roma o traducere în latinește, ca să fie accesibilă pentru toată lumea.

Moare în etate de 62 ani, petrecut la mormânt de întreg neamul, și de mamă-sa încă în viață. După el rămâne o dâră de lumină, care multă vreme se va vedea încă și pe care o vor ține mai departe aprinsă, vrednicii urmași, pe cari îi va da Dumnezeu cel milostiv de neamul nostru.

Fie-i memoria binecuvântată!

Cronica Basarabiei

Nistrul cel bătrân.

de D. IOV.

Ntstrul este apa cea mai fermecătoare din România.

Cine n'a coborît, din pădurile Bucovinei, cu plutele până la Limanul Cetății Albe, sau n'a urcat, leneș, cu vaporașele — acele delicate *parahoade* ale vechei stăpâniri — nu-și poate face o idee de cursul vrăjit al acestui fluviu.

Mersul Nistrului este greoi și visător. Parcă în curgerea lui scormonește trecutul călăuzind pe unde amintirile, trezind din adânc de vremuri izvod de fapte și îmbătându-se de doina codrilor ce-i greniceresc malul basarabean. In somnolența lui curgătoare pare că nu-și cunoaște drumul. Călătorește moșneag pierdut pe gânduri, trezindu se din când în când, cotind mereu în falduri de rochie drotată. Nici primăvara, când râurile stâncilor și pâraele ce izvorăsc tumultoase din zăpezile topite vin să-i tulbure volumul, Nistrul nu-și grăbește mersul de urs somnoros. Își umflă sânul, aruncă la maluri munți de sloiuri și dacă ploile și apele îl podidesc, iese liniștit din făgaș inundând puterea lui uriașă, mâhnit că i s'a tulburat visarea.

Cum intră în Basarabia la satul Onut, îngădue părâului Negru să-i facă hotar spre Bucovina, apoi, ca să-l știe de stăpân, intră adânc în Ucraina, amenințător ca un pumn, împetrind un hotar de apă, iar mai din jos de Perebicăuți să desfurie și până la Hotin își drumulește oarecum cursul în linie. Măreața cetate a Hotinului, cu drumuri, cu ziduri de Ceahlău, îl primește ca într'un altar unde se roagă o geamie veche lângă o biserică refăcută. Aici, la vad, strămoșii chibzuiți, au ridicat ziduri de granit pe care deseori Nistrul le-a spălat de sânge vrăjmaș și moldovenesc din belșug. In dreptul Hotinului Nistrul parcă stă pe loc, atât de încet îi e mersul; vrea să toarcă din caerul trecutului firul istoriei jalonată cu mii de vieți, vrea să ghicească pe meterezele înalte și la creneluri înguste, mustăcioase chipuri de moldoveni sau răsărit de fesuri...

Ca că apere orașul lui Cotizon începe de la vechiul sat Darabani să undueze un cot, pregătind acea minunată furcă cu trei colți pe care o înfige în ținutul vecin, croind un traseu fără asemănare și adăpostind satele Veronovița, Macareuca, ale cărui dealuri Valul lui Traian și Valul Turcilor le ocolește și moșneagul sat dela 1550, Negoreni.

Aproape peste tot, dela Onutul Hotinului până la Cetatea Albă, malul românesc stâncos și împădurit, predomină malul stâng. Când călătorești cu trenul dela Lipnic la Otaci, rămâi fermecat de sviteriana poziție ce-o străbați. Drumul croit sus, străjuit de stânci uriașe, pleșuve sau mai potolite pe cari vitele se zăresc abia ca pete mișcătoare, se furișează pe sub înălțimi, iar în vale satele Paustova și Naslavcea odihnesc pe malul Nistrului care le mângâe și le cântă. Pe aici trenul își domolește goana ca să poată călătorii admira privelistea de vis. La Otaci Nistrul își îngustează albia între dealurile podgorite ale târgului și colinele Moghilevului ucrainian. Otaci, târgul Cantacuzineștilor rămâne în strachina dealurilor, potopit de lumină, privind peste Nistru frumoasa așezare a orașului Moghilev

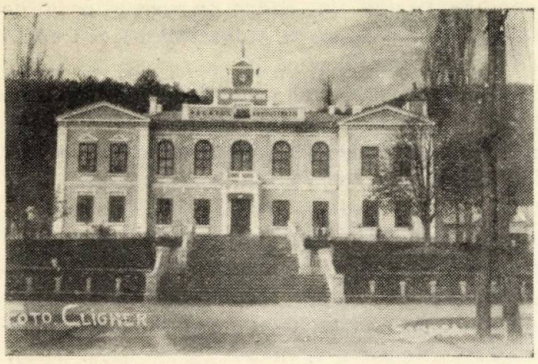

Soroca. Palatul Administrativ.

cu case măreţe, cu străzi prelungindu-se până 'n faţa mânăstirei Calaraşăuca unde sunt aşezările militare. De acum fluviul îşi aliniază cursul până aproape de Sobarii Sorocii unde croind o şea, pregăteşte genunchiul cu care izbeşte pământul basarabean la Soroca. Dela Cosăuţi până la Soroca, Nistrul îşi învineţeşte faţa după stâncile de granit ce-i fac zid.

In faţa cetăţei îşi lărgeşte albia între oraşul cu aşezări pe deal şi şes şi satul Ţichimovca, Soroca cu case ghirlandate pe stânci, cu podgorii cătărate pe ponoare, cu argintate tâşniri de izvoare priveşte, ca dintr'o clopotniţă, larga desfăşurare a şesului ucrainian.

Aici Nistrul, zăgăzuit de frumosul cot de la Podul Bechirului, incetineşte mersul, pare că stă pe loc să privească cetatea, stâncile cu schitul de călugări săpat în ele, pârâul zastâncii ce şoşotă sub pod de granit, pădurea Trifăuţului cu vulpi în pietrării şi cu pichetul de greniceri, pe umăr de piatră ca o troiţă la hotar de 'mpărăţii. Aici, la podul Bechirului, Nistrul primăvara are de luptat cu sloiuiurile de ghiaţă. S'aud noaptea în început de primăvară, guri de tun: crapă ghiaţa. Apoi Nistrul porneşte greoi, purtând banchize uriaşe. Sloiurile, la Cotul Bechirului, izbesc în malul stâncos al pădurii, s'opresc şi fac dig de ghiaţă. Numai dinamita sau tunul poate deschide calea. Aşa a fost în 1932. Stăteau sorocenii pe mal şi priviau cum pe sânul umflat călătoriau stânci cenuşii de ghiaţă. Deodată cineva strigă: I'an priviţi! Veneau dinspre Cosăuţi sute de butoae noui, cum le-a găsit într'un depozit din Moghilev, plutiau la vale, spre Marea Neagră, ducându-le parcă anume pescarilor dela Liman să pue în ele scrumbiile de mare ori peştele apelor dulci. Nistrul creştea mereu cucerind malul, răzbătând prin poteci, înaintând drum şi izbind cu berbeci de sloiuri uriaşe. Orăşenii, ca la o manifestaţie, stăteau pe mal. La podul Buchirului primejdia creştea. Sloiurile s'au suprapus, au făcut dig, au rupt podul şi apa ne mai putând străbate, s'a întors în oraş. Nistrul îşi căuta vechea albie. Apa creştea nebuneşte între Ţichinova şi dealurile stâncoase tremura o mare crescând mereu, de-un metru, de doi, de cinci... In case oamenii s'au urcat pe scaune, apoi pe mese, pe dulapuri... Şi Nistrul creştea, sfârma pereţii, izbia morocănos, sloiurile în copaci, desrădăcinându-i, culca stâlpii de telegraf, ridica acoperişurile, purtându-le ca pe corăbii şi ameninţa s'acopere oraşul.

Şi cu cât creştea prăpădul, inserarea cernea spaima. A fost o noapte de păcură şi de moarte. Uzina electrică şi-a stins viaţa şi iadul se lăţi împânzit de ţipete, vaete, de plute improvizate, de părinţi ce-şi plângeau copii, de spasmul necunoscutului.

Această năvală a Nistrului, pricinuită din nepăsarea oamenilor, se 'ntâmplă la jumătăţi de secole. Căci bătrânul fluviu, măcinând amintirile, îşi toarce existenţa între linişte şi poezie.

Pe sub poale de stânci Nistrul apucă în zig-zag şi dela Slobozia Voroncău formează o pălărie sub bordurile căreia oploşeşte satele moldoveneşti Voroncău, Nimireuca şi Cerlina. Dela Sănătăuca şi până la Oxintea Orheiului Nistrul nu se mai joacă dea-ascunsul şi cursul lui lenevos urmează drum drept până la Crâuleni. Aici doreşte parcă să facă popas între satul moldovenesc şi târgul Dubasari de pe malul stâng, târg unde şi-a trăit o parte din viaţă vestitul mitropolit al Moldovei întregite, ardeleanul Gavril Bănulescu-Bodoni. Dela Crâuleni, pe sub podgorii, Nistrul se 'ndreaptă spre Chişinău să-l viziteze, dar la Vadul lui Vodă se răsgândeşte şi-o ia înapoi, râzând creţ şi formând un cap până la Gura Bâcului. Işi croeşte o ţinută dreaptă spre Varniţa, unde a trăit marele Rege al Suediei Carol al XII şi intră la Tighina să ude cetatea şi oraşul Tiraspol, dincolo, se joacă în drum, cotind mereu, până la mânăstirea Chiţcani, iar dela Talmaz, bătrânul sat înfiinţat de moldovanul Talmaciu, coteşte mereu în creţuri de carâmb pe la Purcari şi Olăneşti şi după ce lasă Palanca în urmă, îşi pregăteşte apele şi intră majestos în gura de rechin a Limanului.

Când se călătoria pe Nistru, zile 'ntregi făceai de la Cetatea Albă până la Moghilev, vapoarele urcând şi până la Hotin când apa era mare. Fiecare cotitură descoperea o priveliţte. Prin ţinutul Cetăţei Albe privirea călătorului urmăreşte şesul întins cu uşoare coline şi cu cât urcă, malurile, cresc iar dela Vadu lui Vodă şi mai ales prin judeţele Soroca şi Hotin, privirea se fărâmă în stâncile uriaşe, în codrii Orheiului, în dealurile de calcar ale Sorocii. Intâlneşti mânăstiri şi schituri săpate 'n stânci, cum este schitul Ţipova care se ţine de mânăstirea Saharna

na, schit căruia i se zice şi Horodişte, după numele unei cetăţi ce ar fi existat cândva. Se văd de pe vapor, chiliile săpate în peretele de piatră, ch lii unde în trecut s'adăposteau creştinii de frica tătarilor.

Bătrânul Nistru este apa cea mai liniştită din ţară. Dacă uneori îşi iese din matcă, îl sileşte numeroasele pârae cari se umflă primăvara, sau, în toiul verii când se topesc zăpezile în Carpaţi. Acum câţiva ani s'a supărat pe vecinii noştri, a ieşit din albie, a luat-o razna la stânga, şi a croit un drum nou rupând din Ucraina vre-o 5000 de ha. S'au minunat moldovenii de îndrăzneala aceasta şi l'au botezat „Nistrul cel chior", acolo mai jos de Tighina.

Natura a binecuvântat ca malul românesc să fie înalt şi inundarea Nistrului să se reducă la cercetarea vechei albii ocupată de aşezări omeneşti. Primăvara când apele cresc şi 'n sunete de război Nistrul îşi sparge sânul, cobor pe sloiuri sau pe valurile umflate gospodării din nord, animale moarte sau câte un pâlc de gobăi pe-o punte de ghiaţă. Dar şi 'n timpul verii prin Iunie, când omătul Carpaţilor porneşte în puhoae, Nistrul iarăşi vine mare, se revarsă şi culege, pe apele lui, tot ce 'ntâlneşte. Intr'o vară s'a vestit că vine Nistrul mare, că 'n judeţul Hotin a luat satul Moldova şi-l duce spre mare. Eşiseră locuitorii la mal s'aştepte. Au trecut case, au trecut poeţi cu orătănii şi apoi, ca 'n romanul lui Sadoveanu „Venea o moară pe Siret" a minunat aparit'a unui turn. Era o bisericuţă veche călătoare pe valuri liniştite. In clopotniţa, de zile şi nopţi, un dascăl, nebun de spaimă, trăgea clopotul într'una, iar pe acoperişul de şindrilă veche, un cocoş, neclintit, cucuriga rostind primejdia. Era un spectacol biblic, călător pe apă, pierzându-se în desele cotiri şi apărând în tulburări de apocalips. Iar îngânarea de clopot şi cocoş se 'nfrăţea pe apă şi pătrundea tăişuri de spaimă în suflete.

Hotar în răsărit, Nistrul adânc şi lat este greu de trecut. Istoria, cu miile ei de lupte, ne-a lăsat numiri de vaduri pe unde moldovenii noştri treceau în goana cailor iuţi, făceau ur. iureş în Ucraina, urmărind o hoardă de tătari sau răzbunând o năvălire în satele frăţeşti. Vadul lui Raşcu, Vadul lui Vodă, Vadul Tighinei, sunt denumiri zămislite de istorie şi botezate de întâmplări rămase 'n poveştile bătrâne. Printr'un vad trecut — au fraţii Potcoavă a lui Ion Vodă Armeanul să dea ochii cu trădătorul Golia, printr'un vad Duca Vodă s'a dus să ia hătmănia Ucrainei. Prin vadurile Nistrului au trecut înfumuraţii craii Lehiei, Cazimir şi Sobieţchi şi s'au întors ruşinaţi, fără a le mai nimeri. La malul Nistrului au fost bătălii, izbânzi şi înfrângeri. Mândrii leşi, tatari şi barbari, cazaci aprigi, turcii şi alte seminţii asiatice l'au trecut, au ajuns unii, pustiind, până la Iaşi, de unde s'au înapoiat în fugă, loviţi de moldoveni, mulţi făcând pod din trupuri in valurile primitoare. Au trecut peste el şi alaiuri ducând în depărtările tătăreşti acea mlădiţă înfloritâ la Iaşi a lui Vasilie Lupu Vodă, Domniţa Ruxandra.

Voivozi darnici au milostivit pe războinici cu pământ la hotarul Nistrului. Iată răzăşii Neiciu şi Cozma Răzan, dăruindu-li-se moşii de Ştefan cel Mare prin hrisovul din 12 Martie 1470.

Dela Cozma Razăn se trage şi numele târgului şi satului Rezina din ţinutul Orheiului, legat azi cu Bălţi printr'o linie ferată, care trecând Floreştii, străbate una din cele mai frumoase şi sălbatice regiuni stâncoase din Basarabia. Aceşti străbuni, prin stabilirea la hotarul cel mai primejduit, dovedesc cu câtă vitejie şi dragoste de neam erau înzestraţii. Străjeri de margine, mereu în primejdie, ţineau piept năvălirilor până ce unii aprindeau focurile vestitoare pe movilele cari încă dăinuiesc iar alţii alergau la Prut să ducă ştire. Goana aceasta trăieşte până azi în cântec:

Dela Nistru pân' la Prut
Murgul iarbă n'a păscut
Şi nici apă n'a băut.

Nistrul bogat în peşte, stau vara locuitorii cu undiţele aşteptând cercuri pe apă. Pescarii în lotci înguste ca suveicile, trag cu năvodul sau, în locuri tăinuite, prin coşuri, iar iarna prin produfte săpate 'n ghiaţă, scot belşug de peşti. Când frig eăldurile, din Marea Neagră urc pe Nistru la apă dulce, păstruga şi morunul, ajungând până la Rezina să procure icre negre târgoveţilor.

Toamna malurile Nistrului s'aprind. In viile culese clipocesc pleoapele de aramă ale frunzelor. Pădurile, crescute în piatră, îmbracă un strai de aur fără asemănare de frumos. Şi o linişte înlăcrămată pluteşte ca 'ntr'un ţintirim. Trec cârduri de gâşte ţinând firul apei, vestind, în noapte, sinistru,

Soroca. Liceul technic agricol.

călătoria... Nistrul le oglindeşte şi albia lui se 'ngustează parcă să le 'mbrăţoşe imagina. Pescăruşii săgeată alb malurile în pregătirea unui drum de ei ştiut.

Nistrul nu cunoaşte tragedia plecărei rândunelelor. Aceste gospodine negre nu s'abat pe la el, deşi hrana şi apa nu le-ar lipsi.

Când dimineaţa, din stepele fără hotar, s'arată soarele, malul românesc aţâţă focul. Apoi pădurile înfăţişează colorit de aramă nouă, pe urmă după ce creştetele stâncilor ascund soarele, pădurile îmbracă straie de rugină veche, sub falduri de umbre...

Primăvara Nistrul are zile de supărări. Păraele vremelnice îl scot din casă şi 'n mânia lui de mosneag tulburat, s'apucă de unele stricăciuni. Dar odată cu sfârşitul lui Aprilie sloiurile se topesc, apele se trag în matca lor, undele se limpezesc şi chipul de bătrân zbârcit capătă luciri de oţel. Nistrul este un fluviu mut. El ascultă doinirea numeroaselor izvoare, din stânci şi coline, venind în sculuri de argint să-i învioreze basmele. De pe tapşane înverzite, pe umere de piatră, în poeniţe de codru, toporaşii îl privesc cu ochi albaştri de fată mare. Prin crăpături de stâncă flori galbene scot capete de granguri. Primăvara năvăleşte cu lumină, flori şi dragoste. Tinereţea o zbuciumă fiorii. In potopul soarelui sau în umbrele parfumate ce vestesc înserarea, la Iarova pe malul cu matasa ierbei la Napadova coborâtă din stânci, la Jabca şi 'n atâtea alte sate ce-l străjuesc, pe mal, cu dragostea 'n ochi şi jaru 'n suflet, melodios şi trist glas de femee să spovedeşte apei:

Frunzişoară trii zmicele
Plină-i inima di jele
Ca Nistru di chetricele,
Frunzişoară odolean
Plin mi-i trupul di alean
Ca Nistru din mal în mal...

Inceputul lui Mai deschide dealungul Nistrului raiul. Vin privighetorile, sosesc puzderii prin toate fereştile zării. Nu zeci, nu sute, mii de mii pun stăpânire pe crânguri, pe livezile înflorite, pe pădurile cu frunză nouă. Le farmecă Nistrul cu poveşti? Li potoleşte setea cea mai limpede apă de izvoare? Ce le adună aici în verdeaţa malurilor? Vin privighetorile odată cu Mai, cu lăcrămioarele şi cu l na plină. Dumnezeeasca lor cântare, dela Hotin la Cetatea Albă, farmecă o lume. In satele de pe mal, pe prispe, când înserarea şi-a tras tulpanul în răstimpul celui dintâi concert, rezemaţi în pod de palmă stau bătrânii şi-ascult, tăcuţi şi fără gânduri. Pe tineri îi prinde şi cântarea din miez de noapte şi cea după, pierduţi în neştiut, străini de lumea aceasta, cu'n singur dor; cel mai scump, cel mai drag, cel mai rar, dorul dragostei.

Şi Nistrul fură cântul privighetorilor, ca un mosneag doina pe-un fluer, şi-l duce Mărei Negre pe sân liniştit de unde.

Soroca, 1935.

Cronica bucureşteană

Opereta e la modă

de I. SERACIN

Gustul publicului e un ce capricios. Oricât ai încerca să-l fixezi în cadre strâmte şi controlabile nu vei reuşi, deoarece el este în funcţie de atâtea contingenţe subiective. Aşa că e mai comod să-l urmăreşti, fără a stabili legi, după care să-l defineşti.

Bunăoară, în capitală publicul e pasionat *acum* de operetă. Teatrele de operetă au săli arhipline, seară de seară. Cinematografele cu film-operetă sunt frecventate cu asiduitate. Sălile de tragedii, de drame „teatrele serioase", cum se numesc de către profani, sunt goale.

Acum un an era la modă concertul, acum câţiva ani tragedia. Şi aşa mai departe. Fiecare an cu pasiunea lui artistică.

Firește înclinaţiunile acestea variate ale gustului colectiv presupun o examinare atentă. Ele zugrăvesc în bună parte nu numai atitudini de conştiinţă, sufleteşti cât şi influenţa de ordin străin.

Opereta e un gen literar şi dramatic distractiv, unui minim efort de gândire; ea nu imprimă urme adânci în suflet. Ea trăeşte pentru moment şi se risipeşte de îndată ce părăseşti pragul porţii.

Şi atunci se pune întrebarea naturală dacă acest gen nu se potriveşte de minune cu întreagă starea de spirit a publicului. Stare de spirit izvorîtă din pasiunea momentelor de strâmtoare economică. Azi omul nu are timpul să râdă în casă, viaţa fiind prea grea şi obositoare. El se refugiază seara 2—3 ore, departe de propriile-i mizerii, acolo unde toată lumea se distrează şi râde. Numai aici găseşte el atmosfera proprie pentru uşurare sufletească.

E şi aceasta o explicaţie. Prea sumară şi prea incompletă, pentruca ea să fie crezută ca piatră unghiulară a acestei discuţiuni.

Concluzia însă e una: lumea bucureşteană iubeşte opereta. O iubeşte cu pa-

siune ce dă de gândit marilor antreprenori ai gustului. Dela opereta muzicală până la aceea politică.

La „Calul bălan" sau la „Corso" e aceeaş atmosferă de destindere de glumă şi de reverie.

Insemnăm faptul ca punct de plecare în judecata multor fenomene.

Cronică clujeană

Fărămiţarea operei culturale

de ION URDEA

Evident, pentru un cronicar, sortit să prindă, periodic interesantul şi dominantul din viaţa culturală şi artistică a urbei noastre, este greu să mulţumească pe toată lumea.

Adevărurile nu au valoare decât relativă, adecă raportate la ochiul, inima şi mintea cărora ele se adresează. Şi atunci se poate întâmpla că ceeace pentru tine este un eveniment pentru altul să constituie un simplu fapt divers, fără importanţă şi fără ecou.

De aceea, mi-am propus să scriu această cronică, pornind dela o constatare, ce de mult timp mă frământă, dar căreia nu i-am dat până azi expresie sub forma unei cronici de revistă, şi anume: *problema fărămiţării operei culturale.*

Experienţa şi trecutul ne învaţă că acţiunile disparate folosesc mai puţin decât o singură acţiune, chiar dacă aceasta ar fi calitativ inferioară. In domeniul cultural îndeosebi, marile opere au fost realizate nu pe calea *divizionară,* ci dimpotrivă pe calea *unitară.*

Acest principiu pare a fi răsturnat astăzi. La Cluj avem prea multe societăţi şi acţiuni culturale, care fiecare lucrează pe cont propriu. E natural că această concurenţă, oricât de leală ar fi ea, naşte în primul rând evidenta slăbire a intensităţii propagandei culturale. Cu mijloace mai reduse, cu orizonturi mai limitate, cu directive mai modeste nu poţi crea, chiar dacă la sfârşit a-i totaliza aritmetic rezultatele, ceeace se poate înfăptui în cadrul unei acţiuni mari. Ceeace e mai grav, această sciziparitate a activităţii culturale trezeşte şi inerentă pedanterie deoparte şi plictiseală sau indiferenţă de altă parte.

Imi amintesc că acum câţiva ani viaţa culturală a Clujului era predominată îndeosebi de „Extensiunea Universitară". Conferinţele acestei asociaţii, cu probleme de actualitate, desvoltate de profesori universitari de specialitate constituiau în sezonul acesta de iarnă cea mai reuşită şi cea mai puternică manifestare culturală din capitala Ardealului. Azi, pare că „Extensiunea" a pierdut frâul, căci nu mai întâlnim entuziasmul de altădată.

Deşi e paradoxal, totuş merită să fie reliefat. In centrul acesta universitar nu există inclinaţiuni puternice pentru manifestările culturale. Conferinţele sunt cercetate 40% de snobi, 40% de indiferenţi şi abia 20% de oameni care se interesează şi îi preocupă într'adevăr cultura în genere.

Desigur cazul ne dă serios de gândit. Avem de-a face deci cu o atrofiere a simţului cultural, dacă expresia este corectă.

Care este remediul? Cum putem provoca noi gustul pentru manifestările culturale?

Credinţa mea, după cele constatate, este una: *blocarea operei culturale.*

Avem prea multe asociaţii culturale, prea multe manifestări disparate şi prea puţine şi ineficace rezultate.

In schimb, prin concretizarea unei mari acţiuni culturale, cu directive unice, cu programe adecvate şi puse la punct în vederea *cui* se adresează şi cu *ce* se adresează, am credinţa că sa'r îndreapta foarte mult din neajunsurile care frământă viaţa culturală din capitala Ardealului.

De altfel ideia nu este nouă. Dacă nu mă'nşel „Astra" a propus acum câţiva ani federalizarea tuturor societăţilor culturale sub scutul şi egida ei.

Dacă aceasta nu s'a putut realiza, fiind vorba de tot cuprinsul Ardealului şi dacă nici proietul fostului ministru Gusti nu a putut fi împlinit, cel puţin pentru Cluj s'ar putea atinge acest deziderat.

Numai astfel vom putea scăpa de marele inconvenient că se fărămiţează opera culturală şi de marele paradox că toată lumea munceşte, se agită şi se manifestă, dar nu se văd rezultatele.

Timişoara de mâine

Planul de sistematizare a oraşului. — Piaţa Balaş —

de: **Adrian Suciu**

Planul de sistematizare a municipiului Timişoara taie brazde adânci în construcţiile vechi ale cetăţii construite după necesităţile şi concepţia secolelor al 18-lea şi al 19-lea. „Luceafărul" îşi ţine de datorie să-şi informeze treptat cetitorii despre transformările ce se produc în aspectul de azi al oraşului.

La baza Cetăţii (Circ. I) se întinde în formă de patrunghi neregulat piaţeta Bălaş, încadrată de o aripă a cazărmii ardelene, palatul Mocioni şi edificiul parchetului. Piaţeta este decorată de un parc provizoriu, de o statue şi de un ansamblu de arbori variaţi.

Cum planul de sistematizare a oraşului condamnă edificiile din chestiune la demolare, iar cetăţeanul, care trece zilnic prin această piaţetă, nu peste mult va fi surprins de dispariţia acestor construcţii, este interesant să cunoaştem motivele, cari au determinat dărâmarea şi cum se va înfăţişa acest colţ al oraşului după ce târnăcopul îşi va face datoria.

Oraşul nostru se compunea pe vremuri din o cetate zidită pe ruini vechi, în mlaştini, de regele Carol Robert, care şi-a ţinut curtea regală şi parlamentul aici. Cetatea şi castelul au fost amplificate şi modernizate de familia Huniade. Intrând în luptă armele de foc, la începutul secolului al 18-lea Cetatea fu refăcută de curtea austriacă după concepţia cetăţilor franceze. Dela zidurile cetăţei la 900 m. nu se putea construi nici un fel de clădire şi nu se putea planta pomi, ca efectul tunurilor din cetate să nu fie scăzut. Cetatea a fost împresurată

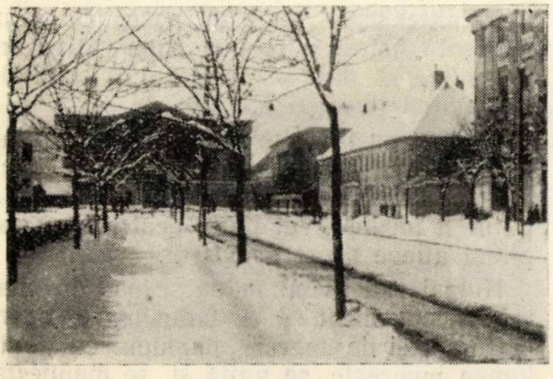

Timişoara. Bulevardul Regina Maria.

Timişoara. Palatul Mocioni.

de un inel de pajişte de 900 m. Deaceea s'au construit suburbiile în afară de acest inel. Desfiinţându-se cetatea acum cincizeci de ani, inelul a început să fie zidit încât azi este aproape terminat.

Noi, Românii, n'avem nimic comun cu clădirile cetăţii, cari sunt surogate ale unui baroc, renaissance şi empire austriac. Nouă, pe vremuri, ni-s'a permis să locuim în casele de lemn ale Pălăncii în colibele Elisabetinului şi la marginea Fabricului. Amintindu-ne de persecuţiile seculare, ne bucurăm, că dispar urmele puterii austriace, care ne-a scos pe vremuri din case şi din pământuri, ca să aducă în averea noastră, străinii, cari azi cred că ne pot discuta.

Primăria luând hotărîrea de a lărgi Strada Eminescu, palatul Mocioni va fi complect demolat. Strada Eminescu va fi lărgită până la linia de aliniere a Băncii Timişoarei, iar în locul edificiului ocupat azi de ACOT (Alimentarea cu apă), se va ridica un palat cu 6 etaje, în care vor fi plasate toate administraţiile uzinelor comunale. Bulevardul Regina Maria, care vine din Fabrică, se va termina în Piaţa Sfântul Gheorghe. In locul palatului Mocioni se amenajează un parc, tot astfel şi în locul parchetului. Dispărând edificiul parchetului, palatul Administraţiei financiare, cu frumoasa-i arhitectură renaisance, va avea o perspectivă spre noul bulevard. Brazda adâncă tăiată în cetate, aer, perspectivă şi posibilitate de circulaţie, iată motivele, cari au determinat demolările de mai sus.

In Piaţetă, modestă, retrasă între arborii şi tufişurile menite să acopere inesteticul zid al cazărmii ardelene, stă o statue, roasă de vreme, pe care încă în 1852, primăria de atunci a scos-o din piaţa Libertăţii şi a aruncat-o acolo, unde e azi. Deja înainte de 1722 era în piaţa Libertăţii o statuetă a Sfântului Ion Nepomuc, care în anul 1756 a fost înlocuită cu statuia de mai sus, spre amintirea flagelului de boli contagioase trecute peste cetăţeni. Statuia este un stâlp triunghiular, care susţine madona.

Timişoara. Cazarma ardeleană.

Pe lature are efigia în mărime naturală a Sfântului Ion. Pe soclu sunt trei epizoade importante din viaţa acestui sfânt catolic şi anume: comunicarea împărtăşirei, Sfântul Ion în faţa regelui Vichenti şi aruncarea lui de pe pod în apele Moldavei. Statuia Sfântului ceh a fost neglijată, apoi mutată astfel că noi am moştenit-o într'o stare deplorabilă, Statuia la timpul său a fost înălţată de o societate culturală, care-i purta numele. Ungurii au persecutat-o, deoarece ei cereau sfinţi naţionali, iar noi ne ne-am bătut capul cu ea. Fiind cioplită din gresie figurile de sus s'au crăpat, iar inscripţia a dispărut. In locul unde stă azi acest sfânt, va fi stradă. O demolare şi o reconstruire nu mai este posibilă materialul fiind prea slab.

Dealtcum oraşul nostru este cel mai sărac oraş în ceace priveşte statuele. N'avem nici una. Toate conducerile au neglijat această problemă. Austriacii au pus doar două statui religioase. Noi am nesocotit memoria unui mare român, a neobositului E. Ungureanu, cu un bust imposibil. Incolo nimic şi iarăş nimic, căci nimic este şi încercarea Babeş din parcul Scudier. Mai stă un stâlp în piaţa Libertăţii, prin care Viena îşi bătea joc de unguri.

Timişoara Statuia Sfântului Ioan Nepomuc

O luptă care pe noi nu ne interesează şi mă mir de ce n'a fost încă demolat acest stâlp fără rost. Neuitatul Dr. Aurel Cosma a iniţiat o statue a Unirei în Bulev. Ferdinand; până azi n'am văzut nimic.

Pe lângă statuia cehă a sfântului Nepomuc mai dispare şi palatul Mocioni cu o faţadă în baroc vienez, lipsindu-i orice individualitate şi originalitate. O construcţie foarte drăguţă şi cu linii armonioase, cu dimensiuni clasice la intrarea principală, cu balconaşul elegant şi uşor. Nimic nou însă, nimic ce ne-ar face să'l menţinem, în Viena sunt doar cu sutele.

Edificiul parchetului este o construcţie de judecătorie austriacă cu un etaj, care se lăbărţează ca o broască şi ca ceva uitat de vremuri lângă modernul palat al Băncii Timişanei.

Dispărând aceste construcţii se înaintează cu un pas spre înfăptuirea marelui bulevard care este chemat să lege Piaţa Traian din Fabrică cu Ronaţu prin bulevardul Bogdăneştilor.

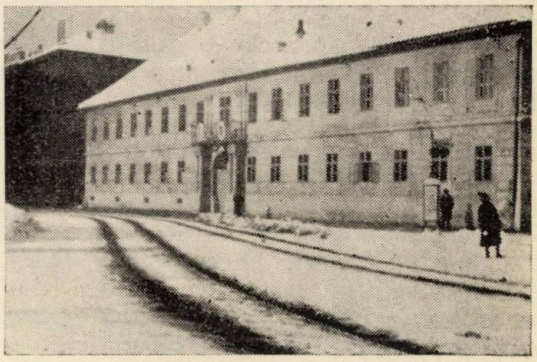

Penitenciarul şi Parchetul Tribunalului din Timişoara.

In anul acesta se intenţionează desfiinţarea palatului Mocioni şi casa locuită de ACOT, zidindu-se în loc palatul uzinelor comunale cu 6 etaje, care va domina ca un turn de veghie modern circulaţia marelui bulevard.

Sunt dreptăţi date nouă de istorie. Construcţiile zidite cu braţele strămoşilor noştri pentru austriaci, la ordinele generalului Mercy vor fi dărâmate de mâinele strănepoţilor, cari ridică palate mari pe locurile, unde atâta sudoare românească a curs pentru interesele altora, dovedind puterea de renaştere a poporului nostru.

Cu sistematizarea oraşului vom face să dispară ultimile urme ale oraşului hibrid, imposibil ridicat de Maria Terezia şi fiul său Iosif al II-lea cu munca străbunilor noştri.

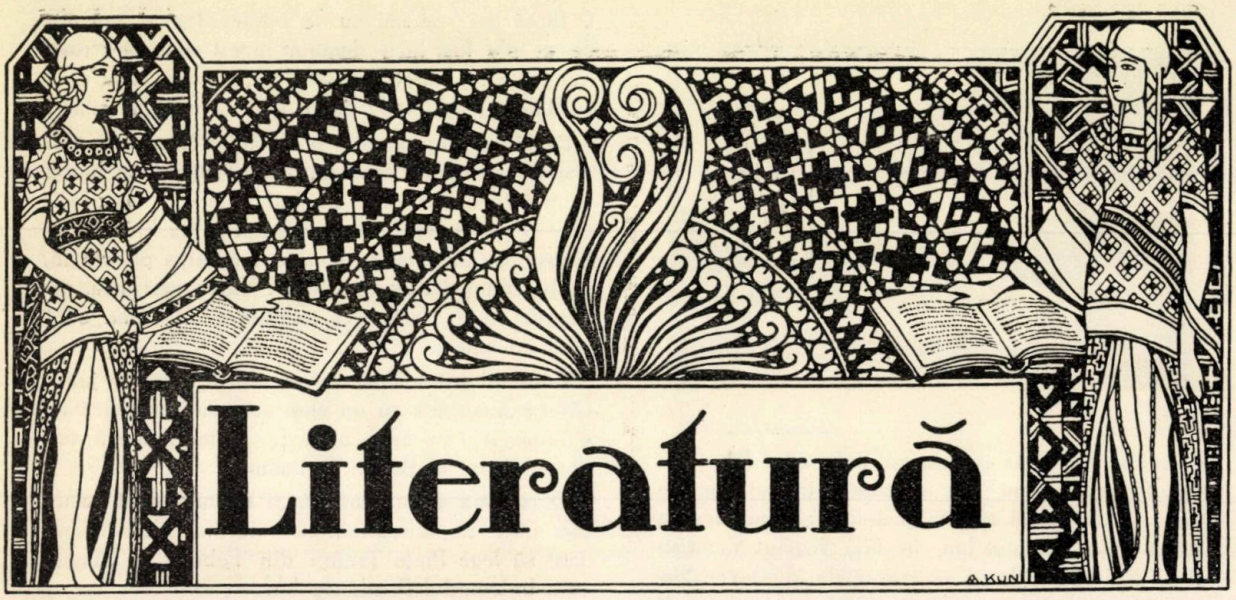

A murit Constantin Bacalbaşa

Marţi — 5 Februarie — dimineaţa, la ora 4 jum. a încetat din viaţă Constantin Bacalbaşa (1856—1935).

*

Dacă în vremuri când geana vitregiei noastre se arcuia în aşteptarea izbăvirii, condeiele româneşti de pretutindeni se încrucişau pe frontul comun al eliberării, aceleaşi condeie simbolice, atunci când soare nou a răsărit, s'au înşiruit punţi, peste prăpastiile istoriei.

Constantin Bacalbaşa aşa a fost surprins şi cunoscut de noi cei de dincoace de munţii geografici şi de dincoace de limitele despărţitoare de generaţii : O conştiinţă românească, un condeiu de onoare.

Viaţa, ca pe orice om, l'a târît în cadre şi ierarhii, fie sociale, fie politice. In angrenajul acesta, Constantin Bacalbaşa şi-a păstrat însuşirea aleasă de a sesiza şi pătrunde evenimentele mereu obiectiv, cu intuiţia celui chemat să spună, să repete adevărul.

El a interpretat just, a îndrumat sincer, ca un misionar ce nu e subiectiv decât în prea marea lui dragoste în ceeace crede.

Pe direcţia convingerilor, a crezurilor noastre suntem şi martiri şi eroi. Cădem sau învingem, în lupta pentru ele. Constantin Bacalbaşa a cunoscut desigur prin viaţa sa această gamă, în care se succed stridenţe şi armonii, ca şi adversităţile sau prieteniile ce nasc sau mor în urma unui condeiu, cum a fost al său. Căci Constantin Bacalbaşa a fost un ziarist de rasă, expresie fidelă a noţiunii.

Dacă destinul a vrut să plece dintre noi pe cărările albe ale iernii, el se reîntoarce la ai săi, la marea generaţie a românismului de odinioară, din falanga de glorie a căreia a făcut cu atâta demnitate parte.

C. Miu-Lerca.

Contesa Anna de Noailles

Anna de Noailles.

Revista „*Candide*" scrie în numărul din 24 Ianuarie 1935 următoarea notiţă despre amintirea scriitoarei franceze *Contesa Anna de Noailles*, care era de origină română :

„Un comitet s'a constituit pentru a-i ridica Contesei de Noailles un bust în localurile Societăţii „*gens de lettres*". El a hotărît de a reuni cărţile şi autografele poetesei în salonul editorului ei şi de a le vânde în ziua de 8 Februarie. In afară de a-

BIBLIOTECA CENTRALA

ceasta, familia poetesei a decis să consacre suvenirii ei un colţ al parcului, vecin cu lacul Leman, unde îşi petrecuse ea copilăria. Se va ridica aici un chioşc, acoperit cu flori violete de eliotrop şi a cărui trepte se vor scălda în apele lacului".

La această notiţă dl. Mircea Ştefănescu face în revista „Vremea" următorul comentariu:

Sântmulţi cari au uitat poate, că în 1913, când numele României era pronunţat stăruitor la Paris în legătură cu campania noastră în Bulgaria, contesa de Noailles a trimis revistei Les Annales o scrioare, prin care declară că nu e româncă şi că nu cunoaşte de loc ţara, pentrucă n'a trecut decât o singură dată prin ea, în drum spre Constantinopol.

Atunci, poetul Octavian Goga a replicat, contesei născută principesă Brâncoveanu, printr'o scrisoare în versuri, în care o certa că-şi uită de moaştele străbune îngropate în pământ românesc, fără să-şi uite în acelaş timp şi de grâul moşiilor de pe la noi.

Acum, după mai bine de douăzeci de ani tonul poeziei d-lui Goga pare prea aspru. Dar ultima strofă s'a dovedit profetică. Iată cum evocă d-na Elena Văcărescu pe Anna de Noailles: „Anna are cetitori pasionaţi în România, dar lumea a bănuit la ea o indiferenţă — de altfel firească — faţă de această patrie, în care n'a trăit decât la vârsta de zece ani, şi doar în treacăt. In ultimii ei ani, Anna a simţit răsunând în ea vocea neamului îndepărtat. „Dv. veniţi dela Dunăre, ca Ronsard — şi din Bizanţ, ca Chénier" — îi spusese într'o zi Maurice Barrès; şi din aceste cuvinte, poeta a înţeles sensul profund al mai mult decât uneia din frumoasele ei nostalgii".

D-na Elena Văcărescu vine astfel să confirme simţul profetic, pe care îl cuprinde această strofă din poezia de acum 22 de ani, a d-lui Goga:

Când vei simţi o jale vag'adese
Şi'n liniştea amurgului de toamnă
Te vor fura îndemnuri ne'nţelese,
Nu te mira: Sunt Brâncovenii, doamnă!

Şedinţele dela „Altarul Cărţii".

Societatea scriitorilor români din Banat, continuă să-şi ţină şedinţele literare din două în două săptămâni, la locuinţa dlui inginer Dion Mardan, cunoscutul epigramist bănăţean.

La ultimile şedinţe au cetit din operile lor dnii: prof. Ţino, Dion Mardan, Gh. Atanasiu, Gr. Popiţi, Dorian Grozdan, C. Miu-Lerca, prof. T. Topliceanu, R. Fabian, etc.

„Altarul Cărţii" va organiza în curând conferinţe şi şezătorii publice.

VICTOR EFTIMIU: Arhangelul cu aripi de ceară. *Editura „Cartea Românească" Bucureşti.*

de *ILIE IENEA.*

Victor Eftimiu

Mângâere de puf pentru epiderme vanitoase şi la rând: lamă de cuţit cu prăsele criminale, otravă lentă sau rapidă, limbă în ecoul clopotelor crainic prin urmare, leac, coasa iluziilor, semănător la orice oră de nădejdi, cuvântul, numai cuvântul, ne-a creat pe noi, cultura, civilizaţiile cu toate calamităţile lor. Pe unele baze e destul de fad. Pe altele devine praf de puşcă, fitil de incendiu, turnătorie magică, în care se pot confecţiona sobe destinate tuturor îngheţurilor. In piramida capriciilor el e piscul. De altfel, zâmbind dupăcum cere suflul gamei sau cu mutre cărora le lipseşte doar hârtia de turnesol spre a constata că sunt acide sau leşietice, îl meliţăm toţi. Ne-a devenit adiacent din naştere. Băţ de plimbare pentru gânduri. Insă aproape toţi se sperie de el. Il cred omnipotent. Definitiv. Irevocabil. Două categorii de indivizi totuş fac excepţie dela regulă. Maeştrii

gânguritului: copiii şi scriitorii. Tot copii şi ei. Copii — oameni. Născuţi din viţa lui Homer ori Anacreon, ei au păstrat din generaţie în generaţie, în coaja tradiţiilor conservatoare, jocul dificil al vorbelor. Nu singură cărămida e creatoare de edificii. Cărămida — vorbă a construit şi ea chiar universuri prin vârful simplei peniţe.

Autorilor nu le stă rău să nu scape din atenţie climatul interior care se produce prin secerişul ocular al lanului scripturistic depe suprafaţa paginilor. Trebue să se gândească la acest fenomen. Literile sunt mai lungi decât ne închipuim şi le vedem. Cu raze imperceptibile ele luminează, întunecă, fac terapii dacă e nevoie. Au ecou. Şi romancierii cu poeţii nu-l pot neglija fiindcă scopul primordial al scrisului lor el este. Propoziţiile trezesc în noi stări, avânturi şi depresiuni, atmosfere estetice. Schimbă ritmuri. Pulsează transparenţe diamantine pe realităţi opace. Lectorul oarecare, anonimul (majoritar), sub diversitatea acestor aspecte înţelege să facă excursii literare.

Ar mai rămâne un colţ necercetat: obiectivul plăsmuirilor de artă. In secolul XIX-a literatura era mai mult cardiacă. Vizá înainte de orice strune sentimentale. Era parada inimii. Apele s'au schimbat către sfârşitul sec. XIX-a şi în sec. XX. Romanele mai cu seamă au adăpostit printre foi de meşteşug „pur" imnuri dedicate înfurierilor sexuale. Dar la orizontul violet al literaturii şi-a aruncat panglicuţele timide, lumina noilor realizări în domeniul frumosului. Progresiv făptura ei a străbătut şi s'a autolansat strecurând sugestia că literile sunt tonic pentru gânduri şi medicament pentru cataclismele deslănţuite sub scafa aşezată peste creeri. Inima poate servi în noua aşezare numai ca acompaniament estompat. Melodia se desvăluie în intetect, fără repercusiuni histerice sau delirante. Ultima etapă este adevărata şi definitiva. Pe deasupra gândul fiind de o volubilitate extremă îngăduie infinite suplete.

Ca să pot vorbi de Arhanghelul Dlui Victor Eftimiu îmi erau indispensabile pârtiile depe zăpada celor înşirate. Ele în cele din urmă îmi pot fi considerate şi ca o trambulină pentru saltul în precizările care i-se cuvin cărţii. Subiectul nu-i este complicat. Conţine două capitole. O aventură pe claviatură căreia vibrează, până la limite, ultima iubire a lui Silvio Theodorescu Narcis (artistul Leonard) şi ca un epilog parcă inevitabil, anexat cele mai frenetice trăiri, moartea artistului. Acţiunea începe în mediul facil tuturor escapadelor, în Viena muzicală. Partenera lui Narcis este o canadiană instruită din categoria acelor femei care nu-ţi cer echivalenţe. Personagii imediate lor sunt un impresar ortodox, o contesă diafană, un conte bun pentru doctrina lui Freud şi Cleonia nevasta lui Narcis, incomodă ca Baba-Hârca. Concepţia cărţii pare a fi având la bază drept piatră fundamentală, credinţa într'o finalitate biologică a individului epuizată după mistuirea în limbele de foc involburate din combustibilul-iubire. Trecut de acest paroxism erotic, el nu vrea şi nu mai regretă nimic. Primeşte eterna pace ca pe o împăcare.

Tehnica Dlui Victor Eftimiu, fixată de mult, se aşează, în virtutea procedeelor ei filtrate, în afara pornirilor de împietare. Ea este definitivă. In deosebi personală. Cu legi de existenţă ratificate de cititori. Variată in volum, ea descinde cu egală intensitate prin manifestările pe cari ştie să le toarne când major, când minor, liric, dramatic, pedant, filozofic. Structura eroilor Dsale e geometrică, fără puncte mistice, elină. Atmosfera în care aripile de ceară îşi simbolizează melancolic arhanghelul, se prezintă uneori atât de limpede încât ai iluzia că este vidată până şi de aer.

Conţinutul romanului se distribue şapte optim pentru creer, una optime pentru cord. Nimic pentru rest.

„Intr'un Cămin de domnişoare"

Romanul d-rei Anişoara Odeanu

de: *Leontin Iliescu*

Cotidianele Capitalei au scris frumos despre debutul literar al scriitoarei Anişoara Odeanu, aproape în unison cu o revistă din Banat. E firesc lucru să ai impresii emotive în faţa unui debut, mai ales când el se impune în chip atât de sugestiv. Intr'adevăr, deşi intriga romanului nu e impecabil condusă — suntem doar în faţa unui debut — totuşi, eroinele romanului sunt carne şi suflet din viaţa reală, fiinţe mişcătoare, într'un mediu ce ar părea admirabil înfăţişat şi zugrăvit, cu spontaneităţi de imagini ce dau operei o savoare cu totul deosebită. Acest *ar părea* nu e gândit la întâmplare, ci e determinat de temerea sâcâitoare ce ne face să credem că unele imagini — într'adevăr surprinzătoare prin noutatea lor — sunt totuşi căutate parcă spre a produce uimire, efect urmărit şi izbutit în acelaşi timp.

Ne înserăm totuşi printre admiratorii serioşi şi sinceri ai tînerei romanciere care a zugrăvit scene trăite aievea, cu scăderile şi înălţările firesc legate de conţinutul unei vieţi de pension.

Nu ştim însă pentru ce autoarea a crezut că e mai frumos pseodonimul obţinut prin anagramizarea unui nume simpatic, când mai logic ar fi fost să fi purtat numele-i părintesc atât de distins, dar mai ales numele de botez care e cântec şi vis.

Se poate să fie însă un capriciu de copil — agresiv uneori în ciudăţenile lui — care vrea să fie serios, dar nu isbuteşte s'ajungă decât interesant — ceea ce e, desigur, adeseori ispititor.

Dar... să fim serioşi chiar atunci când suntem îndemnaţi să sburdălnicim copilăreşte, ceea ce nu e îngăduit unui spirit critic şi unei vârste care înţelege să rămână pe linia ei.

Scriitoarea Anişoara Odeanu este un talent fecund şi seducător. Scrisul ei te învăluie şi te cucereşte din primul moment, mai ales prin spiritul de analiză şi de scrutătoare observaţie ce-i face şi mai ispititor coloritul. Anişoara Odeanu nu ne pune în faţa unei păpuşi moarte, ci înţelege să fie dinamică şi realistă chiar acolo unde puterea fantesiei ar pretinde un joc dimpotrivă. Ea nu trebue să rămână la acest debut. A trecut un examen greu, dar a reuşit cu mai multă vioiciune decât eroina principală din romanul ei.

A scris un roman care e viaţă fluidică, fluere de viaţă, spre deosebire de alte scriitoare — chiar mai experiente în aparenţă care se complac mult şi fără norme în genul lui Pitigrili, Dekobra şi Luc Valti.

Suntem convinşi că Anişoara Odeanu nu ne va desminţi (Doina Peteanu) şi ne va da pe curând un nou roman care să-i marcheze evoluţia spre Excelsior şi să-i stabilească definitiva aşezare în rândurile scriitoarelor de mare talent.

Aşteptăm cu încredere acest eveniment, mai ales că tot ce am profetizat despre ceilalţi până acum — în plastică şi în literatură - s'a împlinit, dovedind că am văzut totdeauna limpede şi mai ales cu claritate am înţeles aceea ce am văzut.

Cronica cărţilor.

de Gh. Atanasiu

Ştefan Zweig : Erasmus

Exemplul unei vieţi. O linie de conduită în viaţa care n'a fost înfrântă niciodată. Un om căruia i se dărueşte toate onorurile, toate bucuriile acestei lumi şi pentru care renunţă cu dispreţ, numai să nu se îndepărteze de idealul său. Pacea şi adevărul etern.

Viaţa a fost un portret care n'a jicnit dar care a dat de gândit. A ştiut să se strecoare prin lumea acelora ce-i solicită forţele şi prestigiul muncii sale, cu o dibăcie, cum nimeni altul n'a avut-o. A fost cu toţi şi cu nici unul şi dacă n'a reuşit să împace, să contopească taberele adverse, se datoreşte fanatismului omenesc, care vede întotdeauna cu un singur ochiu.

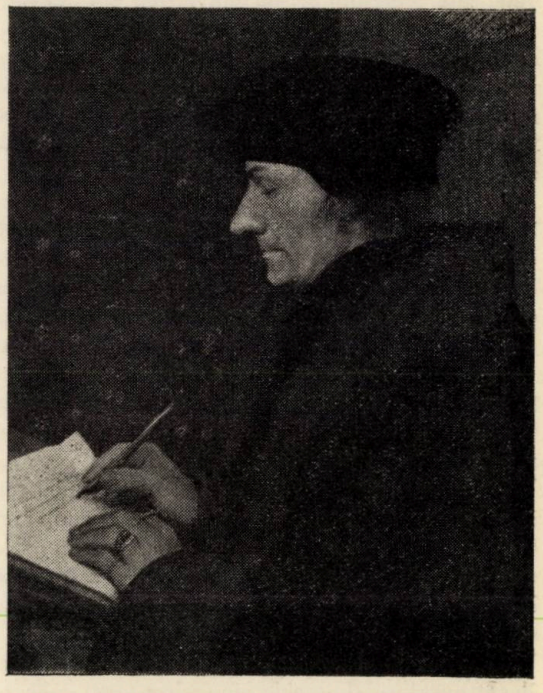

Portretul lui DIDIER ERASMUS (1467—1536) făcut de pictor Hans Holbein. Tabloul original se găseşte în Muzeul Louvre din Paris

De o parte Papa, pe dealtă parte Martin Luther, lupta devine din ce în ce mai aprigă. Reforma se impune zi cu zi, biserica o cere la tunetul neaşteptat al lui Luther, dar Papa nu cedează. Pentru fiecare era nevoie de un cuvânt a unui om cu autoritate ştiinţifică. Şi acela era Erasmus. Dar Erasmus nu înţelegea ca biserica să se reformeze în sânul ei, el o vedea una şi aceeaşi pentru toţi, fără atâtea capete conducătoare şi renunţă de a se da de partea cuiva. Cuvântul şi scrisul său este un îndemn desnădăjduit pentru pace, până la moarte.

OCTAV DESSILA: Neastâmpăr (Roman). Ed. „Cartea Românească"

Rezolvă cu multă dexteritate artistică una din problemele întâlnite atât de des în căsătoriile contractate între bărbaţii cu profunde preocupări intelectuale şi femeile mai mult sau mai puţin ataşate frământărilor lor zilnice. Personagiile se caută unele pe altele, se iubesc chiar la început, dar preocupările diferite îi depărtează sufleteşte şi-i apropie de sfârşitul tragic,

Stoleriu, care se ridică prin muncă tenace din mijlocul brut al poporului şi ajunge un vestit chirurg şi profesor universitar, o apropie sufleteşte pe Irina, fata profesorului său universitar şi-i devine chiar soţie. E mai mult o admiraţie din partea Irinei, pentru munca sa ştiinţifică şi o acceptare mută, la insistenţele bătrânului ei tată, mai ales că prestigiul său de medic, îi este salvat de însăşi Stoleriu, cu ocazia unei operaţii, când este nevoit să-i ia bisturiul din mâna tremurândă.

Totuşi Irina nu găseşte căldura sentimentelor, ce le dorea, lângă acest bărbat, preocupat prea mult de ştiinţa sa medicală (acum cerceta posibilităţile de vindecare ale cancerului) şi aşa se explică aventura ei cu pictorul, prieten din copilărie, fapt ce Stoleriu îl află şi care reacţionează prin sabotarea activităţii sale zilnice. Irina observă că orice îndreptare e imposibilă, îşi dă seama de primejdia ce-l ameninţă şi-l redă ştiinţei, omorându-se. E un sacrificiu dincolo de aşteptările sale.

Cetind acest roman, te întrebi dacă asemenea căsătorii mai au rost şi dacă asemenea minţi bărbăteşti, în folosul ştiinţei n'ar trebui să renunţe la o plăcere trecătoare — a se căsători — sau dacă camarada vieţii sale, n'ar trebui să facă sacrificiul să-l înţeleagă.

Cred că ultima ipoteză, ar fi mai de recomandat decât aventura şi stupida sinucidere, aşa cum se întâmplă mai întotdeauna.

Cărţi primite.

DIMITRIE P.TIGOIANU: *„Principiul Naţionalităţilor". Timişoara 1934. Institutul de arte grafice „Atheneu".*

LUDOVIC CIOBANU: *„Iuliu Vuia, pedagog şi luptător naţional". Timişoara 1934.*

ROMAN CIOROGARIU: „Din trecutul revistelor şi ziarelor dela noi". „Speranţia" (1869), „Lumina" (1872), „Biserica şi Şcoala" (1887), „Trebuna" (1884—1912). Editată de Sindicatul Pisei Române din Ardeal şi Banat în „Biblioteca Ziaristică" nrii 3—4.
In aceeaşi „Bibliotecă Ziaristică" a mai apărut sub nr. 1 „Vasile Goldiş" de Ion Clopoţel şi sub nr. 2 „Ion Al. Lăpedatu" (1844—1878) de Ion Mateiu.

Cronica Revistelor

de *Gh. Atanasiu*

Revista Fundaţiilor Regale (Anul II — Nr. 2). O carte adevărată. Câte romane nu au mai puţin de 240 pagnii cât are această revistă ce aduce o contribuţie văditâ pe tărâmul cultural. Preocupări din toate domeniile şi colaborarea tuturor oamenilor de cultură şi litere, a impus-o dela început, mai ales că apare şi este un organ de realizare a cuvântului regesc. Şi rolul gândit de Regele Culturii Carol al II-lea şi-l îndeplineşte cu prisosinţă. Printre alte preţioase articole de Gala Galaction, Mihai Codreanu Victor Papilian, Simion Stolnicu, Radu Gyr, remarcăm articolul unui bănăţean P. Nemoianu despre oraşele *ardelene*. Cronicile şi revista revistelor cu multă obiectivitate.

Familia (Anul I, No. 8). D-l M. G. Samarineanu, cunoscutul şi apreciatul scriitor dela Oradea, a reuşit să îmbogăţească publicistica română cu o revistă mare. scrisă şi tipărită în condiţiuni ireproşabile. Intr'adevăr „Familia" poate fi considerată ca una dintre cele mai bune reviste culturale româneşti şi poate fi pusă alături de orice revistă bună din străinătate. Directorul „Familiei", d-l M. G. Samarineanu a isbutit să grupeze în jurul revistei sale pe cele mai alese condeie din ţară şi să facă la frontiera de vest o puternică revistă de afirmare a culturii româneşti. Ultimul număr aduce frumoase contribuţii literare şi istorice. Amintirile d-lui Gh. Tulbure despre „Aradul de altă dată. Inaugurarea Palatului „Tribunei" redau frământări de pe vremea când scrisul şi gândirea românească era înăbuşită. Ce deosebire, cu frământarea lor de azi!

Cunoscutul scriitor Panait Istrati semnează un fragment din volumul „In lumea Mediteranei" iar d-l Th. Capidan un interesant articol despre rolul femeiei în păstrarea limbei. Frumoase îndrumări pentru femeile de astăzi, cari de multe ori uită că au acasă copii ce trebue să înveţe, să vorbească corect. D-l Lucian Blaga publică un fragment din „Avram Iancu", dramă în zece tablouri. Semnează

apoi diferite articole de literatură Tiberiu Moşoiu, Petru Manoliu, R. Han, Alexandru Olteanu, M. G. Samarineanu, Dariu Pop, Petre Damaschin, Vladimir Nicoară. Poezii semnează: Coca Farago, Mihail Dan, Radu Gyr, D. Iov, Alice Soare. Remarcăm „Scriitori şi Cărţi" recenzii de d. Octav Suluţiu, făcute cu multă conştiinciozitate critică, cu aprecieri de evidentă obiectivitate, numai de dragul scrisului, nuanţă ce-l caracterizează pe apreciatul critic dela graniţa de vest.

Hotarul (Anul II. No. 3). Apare la Arad sub îngrijirea unui comitet de redacţie şi se eşalonează în rândul revistelor literare şi de cultură românească de la graniţa de Vest. O activitate prodigioasă, o atitudine hotărâtă, neşovăelnică îi caracterizează brazda trasă pe ogorul scrisului. O colaborare sinceră între mânuitorii condeielor din Arad, o solidaritate de imitat şi care a izbutit să se impună dela primul număr de apariţie.

Intâlnim în paginile revistei numele d-lor: Al. Negură, Dr. Gh. Ciuhandu, Ed. I. Găvănescu, Alex. Nicorescu, Liviu Albu, Marcel Olinescu, P. Bogdan, Ed. S. Găvănescu, Mihail Axente, Petre Pascu, Gh. Moţiu, Şt. Popoviciu, I. Filipaş şi Pan. Restul revistei se complectează cu diferite critici şi cronici despre ultimele noutăţi şi frământări literare.

Revista „Hotarul" aduce un frumos aport scrisului românesc, iar animatorul ei, poetul Alexandru Negură, a reuşit să grupeze în jurul revistei pe cei mai buni scriitori din Arad.

Viaţa Literară (No. 166) se menţine pe linia de conduită, caracterizată printr'o stăruinţă de a cimenta legăturile sufleteşti între scriitori, căci fără a lua o nuanţă de cenaclu, în paginile ei s'a întâlnit scriitorul din nordul Moldovei cu acel din sudul Banatului. Conducătorul ei, d. I. Valerian păstrează acelaşi entuziasm ca acum un deceniu, dela primul număr şi-i remarcăm perseverenţa, pe care atât de rar o găsim, precum tinereţa, şi vigoarea spiritului critic ce-l desprindem din paginile revistei, reuşind s'o încadreze printre cele mai bune reviste.

In ultimul număr întâlnim articole scrise de: I. Valerian, Petru Comarnescu, Octav Suluţiu, Gib. Mihăiescu, Dongorozi, Septimiu Bucur etc. Critici şi cronici complectează restul.

Progres şi cultură, revistă pedagogică-socială şi literară ce apare la Tg. Mureş sub îngrijirea d-lui Ion Butnaru şi Nicolae Albu, în ultimul număr aduce articole semnate de D. Vasile Netea, Ion Covrig-Nonea, E. Ar. Zaharia, C. Pajură, Vasile Al George, Florian Stănică. Criticile ultimilor noutăţi literare şi cronici mărunte complectează revista care s'a relevat până acum de o prodigioasă activitate pedagogică şi literară.

Vrerea (No. 9—12) apare la Timişora sub conducerea cunoscutului publicist Ion Stoia-Udrea, închinată Şcoalei de Arte Frumoase din Timişoara. Relevăm articolul de preocupare artistică a dlui Emil Grădinariu, de documentare artistică a dlui Ştefan Gomboşiu şi biciuirea meritată pentru ignoranţi prin „Analfabet şi Artă" a d. Ion Stoia-Udrea. Restul revistei este complectat prin reproduceri din gravuri de Catul Bogdan, Romul Ladea, Iuliu Podlipny, Ştefan Gomboşiu, Servatius, N. Brane, Fülöp şi Kudelasz.

Banatul Literar (No. 3—4). Neobositul scriitor d. Lucian Costin scoate la Caransebeş această revistă, care a strâns în jurul ei scriitori din Banat printre care Gheorghe Cătană, Mia Cerna, Grigore Bugarin, Damian Izverniceanu, Boşcani, Ion I. Bănăţeanu, Gh. Roiban, Ion Miuţa, V. Flueraş şi alţii.

Remarcăm stăruinţa d. Lucian Costin, al căruj trecut ne este oglinda unei munci rodnice pe tărâmul literar.

Revista Institutului Social Banat-Crişana (Nr. 10 până la 12). Cuprinde articole de competenţă ştiinţifică şi socială în care se desbat şi se discut probleme în legătură cu Banatul. Pr. Melentie Şora: Biserica, Familia şi Natalitea; Tr. Botis: Andrei Mocioni; Gh. Atanasiu: Şcolile primare din Timişoara; Prof. Traian Mager: Contribuţiuni la Monografia Ţin. Hălmagiului; Dr. Virgil Popovici: Orbi despre lumea lor; Ing. Corneliu Bogdan: Bilanţul reformei agrare în urma aplicării legii pentru libera circulaţie a bunurilor în Jud. Timiş-Torontal, Prof. Dr. Aurel Contrea: Caracterele florei şi vegetaţei bănăţene; Prof. Tr. Topliceanu: Românii şi minoritarii în jud. Timiş-Torontal; A. Cosma-junior: Poetul bănăţean Octavian Loichiţa (1864—1888).

O revistă care se încadrează printre cele mai bune reviste de ştiinţă socială.

„Fruncea" (No. 5 Anul II). Un magazin bine redactat, cu multă competenţă. S'a impus dela primul număr prin variaţia materialului şi cu acest număr remarcăm stăruinţa directorului ei d. Ing. Nicolae Ivan de a realiza un schimb de colaborări între scriitorii din Bucovina şi Banat. Admirabila idee şi ca să ne dovedească că nu-i numai o vorbă, publică un articol al dlui Roman Boca: „Din trecutul cultural al Bucovinei".

Ii vom urmări activitatea şi o vom aprecia cu toată obiectivitatea.

„Foaia Diecezană" din Caransebeş a împlinit 50 de ani

La 6 Ianuarie 1935 a apărut numărul jubilar al celei mai vechi gazete româneşti din Banat, al „Foii Diecezane" din Caransebeş, care a împlinit 50 de ani dela Fondarea ei. „Foaia Diecezană

organul eparhiei ortodoxe române a Caransebeşului, a fost timp şi mijlocul de apărare şi de afirmare al drepturilor noastre naţionale. Ea a fost înfiinţată de episcopul Ioan Popasu. Începând dela primul ei număr din 5 | 17 Ianuarie 1866 a apărut tot timpul săptămânal. Redactorii „Foii Diecezane" au fost în ordine cronologică dela înfiinţarea ei până astăzi: Ion Bartoiomeu, Ioan Ionaşiu, prof. Dr. Petru Barbu, Dr. Iosif Iuliu Olariu Dr. Cornel Corneanu, prof. Dr, Vasile Loichiţa; Dr. Iasif Badescu, Romulus G. Ancuşa, Nicolae Corneanu,

Reviste ce apar:

„Revista Fundaţiilor Regale", revistă lunară de literatură, artă şi cultură generală; Comitetul de direcţie: I. Al. Brătescu-Voineşti, O. Goga, D. Gusti, E. Racoviţă, C. Rădulescu-Motru, I. Simionescu. Redactor-şef: Paul Zarifopol, redactori: Camil Petrescu şi Radu Cioculescu. Redacţia şi Administraţia: Bucureşti sec. III. Bulev. Lascar Catargiu No. 39. Abonamentul anual 300 Lei, exemplarul 25 de Lei. Fiecare număr are 240 de pagini.

„Convorbiri Literare", revistă fundată de „Junimea" la 1 Martie 1867. Director: Al. Tzigara—Samurcaş. Redacţia şi Administraţia; Bucureşti, Str. Wilson nr. 1. Abonamentul pe an 240 Lei, iar pentru instituţii şi străinătate 1000 Lei.

„Gândirea", revistă literară lunară. Redacţia: Nichifor Crainic, Bucureşti sec. III, Str. Polonă nr. 38. Administraţia: Bucureşti sec. I. Str. Domniţa Anastasia nr. 16. Abonamentul pe an 200 Lei, iar pentru autorităţi şi străintate 1000.

„Boabe de grâu", revistă de cultură. Director: Emanoil Bucuţa Redacţia: Direcţia Educaţiei Poporului, Bucureşti sec. II. Str. General Berthelot 28 Imprimeria Naţională, Bucureşti sec. V. Calea Şerban Vodă nr. 133. Abonamentul pe an 280 Lei.

„Familia", revistă lunară de cultură. Fondator: Iosif Vulcan. Director: M. G. Samarineanu. Redacţia: Oradea, Str. Tache Ionescu 42. Administraţia: Oradea, Str. Regele Carol nr. 6. Abonamentul pe an 250 Lei, pentru autorităţi 1000 Lei, în străinătate 4000 Lei. Exemplarul 25 Lei. Apare la 25 a fiecărei luni.

„Adevărul Literar şi Artistic" apare săptămânal la Bucureşti, str. C. Mille No. 9. Director: M Sevastos. 5 Lei exemplarul.

„Vremea", revistă săptămânală. Director: Vladimir Al. Donescu. Redacţia şi Administraţia: Bucureşti, sec. I. str. Carol 10. Abonamentul pe an 250 Lei, iar pentru instituţii 1000 Lei; în străinătate dublu.

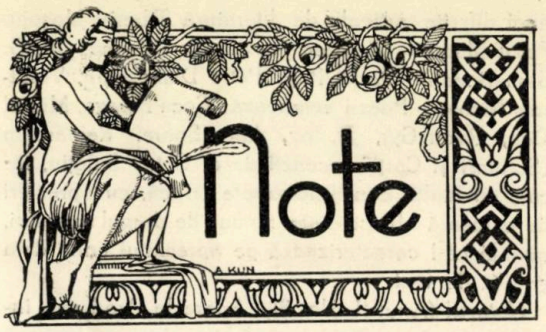

„Luceafărul" *sau* **„Romanul lui Eminescu"** *al dlui Cezar Petrescu, va apare în curând în Editura Naţională Ciornei. Un fragment al acestui roman a fost publicat în nr. 1 al revistei noastre.*

BIBLIOTECA „LUCEAFĂRUL"

Revista „Luceafărul" va edita o bibliotecă cu scopul de a pune la dispoziţie publicului cetitor opere literare, precum şi lucrări culturale şi ştiinţifice sau studii istorice.

Primul număr al **„Bibliotecii Luceafărul"** *va apare în cursul lunei Februarie şi va fi:* **„Republica Muntelui Athos"** *de Aurel Cosma-junior, note de călătorii însemnate de autor în toamna anului 1933, când a vizitat mânăstirile din Republica religioasă a Sfântului Munte. Aceste note vor fi ilustrate cu o mulţime de fotografii. Un fragment a apărut în No. 1 al revistei* **„Luceafărul"**. *Exemplarul se va vinde cu 30 de Lei.*

Tot în seria cărţilor din **„Biblioteca Luceafărul"** *va apare şi volumul de poezii:* **„Brazde Păgâne"** *al tânărului poet bănăţean Dorian Grozdan.*

BIBLIOTECA „PROGRESUL"

Alături de „Biblioteca Luceafărul" va continua să apară şi **„Biblioteca Progresul"**. *Primul număr din această bibliotecă a ieşit în vara anului 1934 şi este lucrarea d-lui Aurel Cosma-junior despre* **„Constituţia Regatului Yugoslav"** *cu textul Constituţiei din 3 Septembrie 1931. Exemplarul costă 30 Lei şi se poate comanda la administraţia revistei „Luceafărul".*

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie", Bucureşti sec. I. Str. Carol I nr. 26. Telefon: 3.53.75.

LVCEAFĂRVL

revistă culturală, literară şi artistică

Redacţia şi administraţia Timişoara II. Str. Aurel Cosma Nr. 5.

CUPRINSUL:

Adrian Maniu: Banatul, poezie 61
Cezar Petrescu: O antologie pentru Românii din America 64
Ion Pillat: Ingerul, poezie 65
Ion Totu: Alger, însemnări de călătorie 66
Ion Clopoţel: Reabilitarea Banatului 70
Dr. Aurel Peteanu: Doine din Banat, folklor 71
Dr. Cornel Corneanu: 25 de ani dela alegerea I. P. Sale Dr. Miron Cristea ca Episcop al Caransebeşului. Cum s'au făcut alegerile. Rolul protopopului Mihai Popovici. Amintiri 72
Gr. Popiţi: Prin ger de noapte albă, poezie 73
Traian Topliceanu: Victor Vlad Delamarina 74
Dr. Alexandru Nicolescu: Pictura Catedralei române unite din Lugoj . . 78
Radu D. Rosetti: Epigrame inedite 83
Dorian Grozdan: Gând negru, poezie 83
Ion Mureşeanu-Mureş: Pâine, poezie 83
A. E. Peteanu: Două comemorări: Coriolan Brediceanu şi Ioan Vidu . . . 84
Petre Bogdan: O Noapte Bănăţeană, poezie 86
Al. Iacobescu: Strigătul veacului, poezie 87
A. Cosma junior: Insula Malta. Impresii şi note din croasiera mediterană. . 88

CRONICI:

Dr. Nicolae Brînzeu: Mitropolitul Vasile Suciu 94
D. Iov: Cronica Basarabiei. Nistrul cel bătrân 95
I. Seracin: Cronica bucureşteană. Opereta e la modă 98
Ion Urdea: Cronica clujeana. Fărămiţarea operei culturale 99
Adrian Suciu: Timişoara de mâine. Planul de sistematizare a oraşului. Piaţa Balaş 100
C. Miu-Lerca: A murit Constantin Bacalbaşa 102
Contesa Anna de Noailles 102

CĂRŢI:

Ilie Ienea: Arhanghelul cu aripi de ceară (de Victor Eftimiu) 103
Leontin Iliescu: Intr'un Cămin de domnişoare (de Anişoara Odeanu) . . . 104
Gh. Atanasiu: Cronica cărţilor (Ştefan Zweig: Erasmus. Octav Dessila: Neastâmpăr) 105
Gh. Atanasiu: Cronica revistelor 106

NOTE:

„Biblioteca Luceafărul" şi „Biblioteca Progresul" 108

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorităţi, instituţiuni şi intreprinderi 1000 Lei pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 Lei în sus. Pentru străinătate abonamentul costă dublu. Se poate plăti abonamentul şi pe jumătate de an.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

Exemplarul Lei 20

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIIU

Vechea Cetate a Timişorii. Catul Bogdan.

ANUL I. Nr. 3. — MARTIE 1935.

Intoarcerea dela bâlci. N. Grigorescu.

Imagini Anatoliene

de ION DRAGU

Nu-s mulţi ani de când o călătorie dela Constantinopol la Angora era o adevărată expediţie. Azi, din clipa când, în gara Haidar Paşa a Scutari-ului, te sui în confortabilul wagon-lits ce goneşte măreţ pe şinele noui ale căilor ferate anatoliene, călătoria e o plăcere biciuită de aspectele ţinutului.

Coasta asiatică a Marmaralei ţi-arată, până spre Sabangea, tablouri voioase şi severe, aride şi cultivate, cu un soi de graţie ideală pe care nimic nu o va putea răpi ţinutului, cu vile şi chioşcuri ascunse între platani, sălcii şi dafini, cu căsuţe roşii şi albe între ţărm şi coline, asemenea unor cuiburi tainice atârnate de ghirlande, cu minarete delicate între chiparoşi şi pini dantelând cerul plin de lumină. Pătrunzi în Anatolia tot mai adânc şi peisagiul ia alt aspect.

Coline pietroase cu tufişuri sălbatice, munţi chinuiţi şi inegali, spaţii fără margini severe, de o măreţie sdrobitoare, stepe de un verde stins când au vegetaţie pe ele, de un galben roşcat când pământul se arată gol, drumuri alcătuind ades unicul detaliu al tabloului, sfâşieri ale solului, soi de râuri secate ale căror cotituri cuprind ici colo insule în care cresc ienuperi, rând pe rând lărgite apoi îngustate până în clipa când, ca nişte fire rumene, ele taie în depărtare tonul uniform al platourilor spre a dispare în imensitate, — totul te odihneşte de strălucirile orbitoare ale Turciei Bosforului. Nu lâncezeala te cuprinde aici, ci simţi că întinderile aspre sunt elocvente, că ele îţi grăesc că nu trăeşti decât cu condiţia să lupţi.

Spre Marmara şi Egee, munţii îngrămădiţi par a scălda ca nişte valuri ce mor pe ţărm. In imensitatea paşnică marea e ca o brazdă lucioasă între Europa şi Asia. Focuri ard pe coapsele munţilor şi fumul care se urcă încet, învârtindu-se, parc'ar fi

jertfele pământului păgân în vremurile Iliadei. Troia se odihnea în câmpia ce se vede acolo ştearsă în ceaţa depărtării. Spaţiile ce ondulează poartă nume istorice: Mysia, Bythinia, Galaţia. Pare că porneşti în susul cursului veacurilor, că oprit pe creasta evurilor priveşti legendele cum se ridică, se însufleţesc la viaţă, îşi dau mâna şi alunecă ca o teorie antică.

Ici albăstreşte un lac, colo altul luceşte în cupa lui; mai departe un altul pare o placă de argint. In depărtare câmpiile Anatoliei fug sub fierbânţeala zilei. Lumea clasică se întinde dela un orizont la celălalt; plânsetele Andromahei s'au auzit în văile acestea şi par'că vezi Troianele, cu părul despletit, târâte în robie înapoia carului lui Agamemnon, al lui Ulisse, sau al fiului lui Achille. Apoi imagini mai serioase ies din depărtările severe: Apostolul Paul călca marile întinderi de nisip spre ţărmul mării aceleea, mergând din biserică în biserică să reînsufleţească credinţă atunci când Sf. Duh îl împingea şi când trist de tot relua calea Ierusalimului unde-l aşteptau durerile.

Scena aceasta păstrează încă ceva eroic şi o sumbră măreţie. Mari amintiri, mari orizonturi, impresii austere. Mintea rătăceşte obosită; un soi de covârşire stranie te cuprinde, pe tine străin, apăsându-ţi sufletul.

Când, pe măsură ce înaintezi în inima Anatoliei, priveşti pământul aspru, eri pustiu, azi în parte muncit, pierzându-se până la ultimele orizonturi, pare că revezi marile migraţiuni ale popoarelor şi înţelegi noua existenţă de muncă eroică a Turcilor. Călare pe limita a două continente, Anatolia e o parte din marele ţinut episodic şi dramatic care a stabilit în trecut tradiţiunea spaţiului. Dacă tradiţia timpului leagă generaţiile de generaţii, tradiţia spaţiului leagă ţinuturile de ţinuturi. Anatolia, în ariditatea platoului ei, a fost un drum sortit să poarte rase risipite pe nisipul ei ca acea figură terestră a tribului care e oaza, rase având rostul şi locul lor în strategia universală a istoriei, nu ca să rămână drept o curiozitate vie a trecutului, ci să servească de legătură între Asia şi Europa.

Când platoul se ridică până la poalele unui masiv arid, adieri vii şi salubre te întâmpină. Stepa are emanaţii sănătoase, tăcerea şi izolarea dau forţe sufletului şi omul îşi sporeşte energia vitală păşind pe acest pământ slobod privirii, tare ca fierul, pe care trec adieri restauratoare. Nu ştiu ce atracţie gravă se exală, sub cerul clar, din întinderea fără verdeaţă şi fără flori: e farmecul evocator al vieţii nomade, azi legată de ogor, e explozia forţelor şi domnia independenţei.

Dintr'un atare tablou vast şi gol, cea mai mică trăsătură ia valoare. Să nu vă închipuiţi că severitatea priveliştei se traduce prin sărăcia culorilor. Dacă liniile sunt aspre, nuanţele păstrează estompări de un farmec ales. In fond există în lume un mare vrăjitor: contrastul. Ceeace se numeşte în regiunea aceasta un isvor, e o băltoacă mică ori un pârâiaş ca mii altele aiurea. Aici nu-s o mie, ci numai unul şi tufişul de trestie pe care-l întâlneşti ori unde şi-l calci în picioare în ţara ta, e aici de o stranie frumuseţe.

Iată variaţiile priveliştii: un grup de oameni făcând cărămizi pe marginea unei mocirle, nişte muncitori lucrând la terasamentul căii ferate, în apropierea unor corturi cenuşii, o caravană de cămile pierzându-se spre ultimele perspective ale solului rigid, un car rustic tras de bivoli şi lăsând să se audă melodia barocă a roţilor neunse, o casă de piatră agăţată pe o culme colţuroasă ca un cuib de vultur, agăţat pe o stâncă, un sat cu colibe de piatră sprijinite de ceeace pare a fi resturile unui val roman, cu bătrâni fumând în prag ciubucul şi tineri stând drepţi şi mlădioşi, privind energic, dominatori, calea ferată, cu o femeie ce trece legănată în pasul unui măgar, purtând cu o gravitate senină un copil în braţe ca în-

tr'un soi de fugă în Egipt, cu turme de berbeci căutând cununa de verdeaţă a unui pământ care-şi recapătă fecunditatea sub fierul plugului apăsat de mâna neobosită a plugarilor lui Gazi Kemal Atatürk cu ogoare deşţelenite păzite, ca de nişte pândari, de sborul circular al uriaşilor vulturi roşiatici, cu o fântână care, în fundul unei vălcele, ascunsă sub platani, varsă apa în rigolele irigaţiei. adăpând pământul sortit grădinăritului, în vreme ce ramuri se îmbată parcă de apă şi de soare. Roata se învârteşte în cântec melancolic, apa curge paşnică şi egală. In oaza-i încadrată de pante aspre, grădinarul, asemenea unei statui de bronz, priveşte din adăpostul lui pe potecile largi şi capricioase desemnate de fantezia celui ce le suie călare sau de ciobanul care le calcă cu pasul său distrat. Iar în lungul căii ferate, pe şoseaua pietruită, ducându-şi în car nevasta şi copiii, ţăranul turc, scoborâtor din cuceritorii Bizanţului, se duce să schimbe pustiul în câmpuri de grâu şi orz.

Green

— După Verlaine —

Flori, fructe, frunze, ramuri
şi-o inimă senină
Ţi-aduc în dar, un suflet
ce-aş vrea să-ţi fie drag...
Să nu-l sfâşii, iubito,
cu mâna ta cea fină,
Iar ochii tăi de vise
să nu-l privească 'n vag.

Sunt încă plin de roua
ce vântul dimineţii
A pus-o 'n flori de ghiaţă
pe fruntea mea de foc...
Mă laşi tu lângă tine
să simt odihna vieţii
Şi să visez în preajmă-ţi
doar clipe de noroc ?

Pe sânul tău cel tânăr
să-mi reazăm capul iară,
Că l-ai vrăjit aseară
cu sărutări cereşti...
Să-l laşi să-şi potolească
furtuna lui uşoară
Să dorm şi eu o clipă
cât tu te odihneşti.

LEONTIN ILIESCU

SCRIITORI UITAŢI

Calistrat Hogaş

de AUREL SAVELA

Lucru de ispravă a făcut editura „Cartea Românească", turnând în tipar elegant scrierile lui Hogaş: *Pe drumuri de munte. Amintiri dintr'o călătorie.* Căci, ne-a adus aminte de unul dintre minunaţii povestitori moldoveni, cari nici după o trecere de aproape două decenii dela săvârşirea sa din viaţă n'a ajuns să fie cunoscut nici cetitorilor de literatură, — nici mai cu seamă — „marelui public", deliciosului nostru mare public...

Această izolare o fi fost ea determinată de influenţa obişnuită a intelectualilor români faţă de muncitorii creerului, or pur şi simplu, un semn a cumplitei ostilităţi a norocului, ostilitate de care s'au izbit în existenţele lor mulţi dintre scriitorii de remarcabilă superioritate? Cum astăzi „cuconu Calistrat" hodineşte pentru vecie în ţintirimul Borzogheanu din Piatra-Neamţ, în vecinătatea Bistriţei, în cuprinsul strejuit de Cozia, Cernegura şi Pietricica, această discuţie nu mai are alt rost, altă însemnătate decât aceea a unui penibil document ce trebue adăugat la cartea altor mari nedreptăţiţi.

*

Calistrat Hogaş s'a născut în Tecuci (August 1849) ca fiu al protopopului Gheorghe Dimitriu a cărui soţie Mărioara, era fiică de spătar bârlădean.

Calistrat şi-a luat numele de Hogaş după strămunii săi vechi răzeşi moldoveni.

A studiat la Academia Mihăileană din Iaşi, alături de Coco Dimitrescu, Conta, Lambrior, Gh. Panu, A. D. Xenopol, o pleiadă de colegi eminenţi cari după cum se ştie, au ocupat locuri de onoa e în viaţa culturală a Românilor. In 1869, când s'a înfiinţat gimnaziul „Petru Rareş" din Piatra Neamţ, Calistrat Hogaş a fost numit profesor şi director. Buna societate din acest oraş l'a spulberat însă curând din sânul ei şi profesorul Calistrat Hogaş a fost nevoit ca timp de câţiva ani să funcţioneze prin Tecuci, Iaşi, Alexandria, de unde isbuti în sfârşit să se înapoieze la Piatra-Neamţ, unde

s'a putut aciua până la sfârşitul vieţii. (Vor fi interesante desigur, tribulaţiile lui Hogaş prin aceste oraşe. Un biograf meticulos va binemerita dela toţi admiratorii lui Hogaş dacă le va studia şi le va încadra în povestea vieţii).

In August 1917, pe când se afla în Roman, lucrând la masa cu vrafuri de cărţi, manuscrise şi corecturi, acest amant pasionat al naturii şi al singurătăţii, care a fost Calistrat Hogaş, acest Titan iubitor al bătrânilor codri ai Neamţului, fu răpus de fulgerul morţii. Creerii, nervii şi inima lui Calistrat Hogaş, s'au stins, s'au irosit au dispărut, iar osemintele sale, zac în cimitirul oraşului Piatra, pe zona în care au fost înmormântaţi aşa de timpuriu, profesorul Stamatin şi pictorul Aurel Băeşu. Omul care cutreera regiunile înflorite ale judeţului Neamţ lăsându-se desmierdat de brizele curate ale munţilor, sfătuind cu locuitorii acestui ţinut ca nişte vechi prieteni, „cuconu Calistrat", nu mai este. Par'că nici n'a fost. Dar scrisul acestui nobil boem viguros, înzestrat cu o serioasă cultură clasică şi cu o fantazie multiformă, a rămas. Suntem convinşi că, pe măsură ce va trece vremea, valoarea lucrărilor lui Calistrat Hogaş va creşte, va fi tot mai preţuită. Şi dacă în viaţă, excelentul povestitor moldovean, n'a beneficiat de nici o sărbătorire, n'a avut nici o decoraţie şi n'a ascultat nici un discurs de laudă, este foarte probabil că, timpul care cu triajul său încet dar sigur, aşează pe fiecare la locul ce i se cuvine, nu va nesocoti dreptul ce-l are la admiraţie şi recunoştinţa viitorimei Calistrat Hogaş.

*

Meleagurile pe unde a vagabondat autorul volumurilor *In munţii Neamţului*, le cunoaştem iar tipudat prinse în plimbările sale solitare, trăesc şi astăzi. Incă trăesc... Exemplare ca: Florica, părintele Iovinadie, cuconul Ioniţă Hrisanti, părintele Ghermănuţă, n'au dispărut. Şi dacă într'o bună zi clienţii literari ai lui Calistrat Hogaş nu se vor mai putea găsi decât în lumea fantomelor, cărţile scriitorului pietrean vor mărturisi despre dânşii cu sinceritate şi umor, se vor înfăţişa mereu încadraţi în popasuri vrăjite de munţi, de păduri şi isvoare, or hălăduind prin cuprinsuri din Mânăstirile Neamţului. Vor fi prezintaţi în toate resorturile lor sufleteşti, aşa cum a ştiut să-i înfăţişeze autorul:

Avea părintele Ghermănuţă ceva din firea şopârlii, pe care acum o vezi, acum n'o vezi, şi ia-i urma dacă poţi, când vrai să-i pui bătul pe coadă... Şi eu cred că pădurile au suflet şi, în sufletul lor, dragoste de mamă pentru toate vietăţile, ce se adăpostesc la umbra ocrotitoare a sânului lor; şi fiindcă părintele Ghermănuţă păşise demult spre starea de vietate a pădurilor, apoi şi pădurea cu brazii săi uriaşi, cu vânăta încremenire a stâncilor sale, cu aşternutu-i moale şi ruginiu de foi uscate şi seci, cu neagra şi frageda putrejune a vreascurilor sale, părea cuprinsă de clipa vie a unui fior de ocrotitoare dragoste în calea grăbită şi subt paşii mărunţi ai părintelui Ghermănuţă... Subt mersul său uşor nici vreascurile, nu trăsneau, şi nici aşternutul moale şi ruginiu de foi uscate şi seci nu foşnea subt lunecarea-i cotigită de şopârlă mlădioasă; ţesătura deasă a crengilor împânzite păstra totdeauna o spărtură îngustă, prin care părintele Ghermănuţă se strecura ca suveica printre ite; iar când firul subţire şi cafeniu al persoanei sale se alătura pe lângă grosimea seculară sau luneca prin dreptul înălţimii ameţitoare a vreunui brad încremenit pe temeliile sale, părintele Ghermănuţă se mistuia, pentru o clipă, ca sorbit, ca înghiţit parcă de triunchiul mohorât al uriaşului codrilor... De câte ori nu-l vedeam, iarăşi, pe părintele Ghermănuţă înfiripându-se în zare, ca isvorît, ca răsărit, ca eşit parcă la lumină, cu comanac şi cu rasă, cu tot, acum de subt scoarţa sură a vre unui fag, acum din trupul ciuntit al vreunei frânturi sau al vreunui crâmpeiu rămas în picioare, pe urma unui brad răsturnat alăturea de vreme sau de vijelii!...

Dacă în cursul existenţii, Calistrat Hogaş a fost un refuzat al destinului, scrisul său poartă marca unui real talent şi este imposibil ca opera acestui pribeag al ţinutului Neamţ să fie trecută în bric-bracul literar unde zac spre veşnică uitare vălmăşagul etichetelor literare care odinioară au plăcut marelui public.

Incă odată „Cartea Românească", publicând lucrările lui Calistrat Hogaş a oferit culturii noastre o importantă operă.

Cioban cu oile. N Grigorescu.

Jurnalul meu

Reveriile feeriei albe

— Peisagiu de iarnă —

de LUCIA JAR

E vânt nebunatic, şi'n neastâmpăr nebun cad valurile de fulgi albi... Din odaia caldă îi privesc prin geam. Pomii, îngreunaţi de strălucitoarea podoabă a iernii, se frământă neputincioşi, se sbuciumă, se sbat, lăsând jertfă mici ramurele ce nu se pot împotrivi jocului capricios şi violent al furtunii.

Ascult înfiorată şueratul ascuţit, prelung, plângător, pe care sărmanele ramuri, brutalizate de furtună, îl scot jalnic, învinse; apoi aud foşnirile lor spontane, agitate, nervoase sau resemnate, încete sau rare, după cum sbuciumul neastâmpărat al vântului, le răscoleşte, le împrăştie, le frământă. Bătăi cu degete rigide de ramuri înghefate, loviri ce se succed în luciul geamului, cu sgomot neliniştitor şi făgăduielnic, de parcă mi-ar bate cineva nerăbdător la fereastră... Sunt atât de înfiorată, încât ridic mereu capul, ca la o chemare. Dar cine şi-a adus aminte de mine, de s'a pornit să mă cheme cu atât neastâmpăr? Nu-i nimeni.... E pòate sufletul tău, care îşi caută, îndărătul geamului meu, tovarăşul de odinioară? Sau gândurile tale au pornit, ca'n alte vremuri, în stoluri înviorate de văpaia dorului nestăpânit, să-mi învăluie fiinţa şi să-mi umple singurătatea?..

Privesc cum ninge... Din uriaşa sită a cerului se cern fără preget, fulgi delicaţi şi neastâmpăraţi, ce dănţuiesc graţios, fugărindu-se în valuri diafane, stoluri albe de fluturi imaculaţi, ce par cuprinşi de nevroză erotică, urmărindu-se şi contopindu-se pe pământul pe care l-au acoperit cu hermina luminoasă a efemerei lor fiinţi. Iată-i prinşi în ghirlande fragile pe pomi ale căror ramuri sub greutatea lor rece, au luat ondulări leneşe, ce-ţi amintesc mlădierile graţioase ale salciei. Buchete de flori candide, cu scânteieri repezi de artificii, buchete ce par flori de lămâiă pe aşternutul alb de mireasă al iernii, s'au prins pe ramurile stufoase ale brazilor din grădină, prefăcându-i în moşnegi domoli şi sfătoşi, ale căror trecătoare bărbi albe se vor topi la cele dintâi priviri ale lui Phoebus.

Iată, pe un colţ de geam, giuvaere minunate, pe care natura, cu o dărnicie de Cressus, le-a aruncat nepăsătoare. Cristale sclipitoare, în forme neaşteptat de capricioase, uimesc şi încântă ochiul prins de vraja contemplării lor. Iată natura, sub sărutarea rece a fulgilor, transformată în vestală, învăluită pudic în vestmânt neprihănit. Ca o a

doua Salomee, firea şi-a aruncat graţios şi neglijent valurile de fulgi albi, ca să danseze valsul iernii....

De ce s'a astâmpărat atât de repede vântul ? Acum ninge frumos, liniştit, ca şi atunci... îţi mai aduci aminte?

De ce mă copleşeşte atâta tristeţe când privesc neastâmpărul continuu şi dantelat, de-o candoare ce mă doare şi mă linişteşte în acelaş timp ? Dece fugăreala sglobie şi neastâmpărată a fulgilor, jocul lor vioi şi sburdalnic ca anii copilăriei, nu-mi pot alunga melancolia profundă ce mă stăpâneşte din ce în ce mai mult ? Poate fiindcă feeria albă de-afară îmi strecoară în suflet mireasma învăluitoare a amintirilor ? Iţi aminteşti, seara îngheţată de Ianuarie, când ne-am purtat siluetele anonime prin frumosul parc, cu alei uniformizate sub mângâierea stăruitoare a iernei ! Mi-aduc aminte de pomii ce-şi deschisese braţele primitoare, făcând culcuş noianului de steluţe fine, cu înfăţişări ciudate şi neverosimile, ce păreau creaţia îndrăzneaţă a unei imaginaţii prea fantazîste . . . Ascultam cum marmora neînstimată a zăpezii, gemea inciudată că paşi pângăritori îi răpesc virginitatea cinstei. Priveam cum sticleau, scânteeri spontane, zăpada aruncată neglijent în buchete albe, pe arbuşti înghеţaţi sub vestmântul lor de sărbătoare. Auziam ţipătul scurt, ca o scrâşnire de revoltă, ce se năştea şi murea cu fiecare pas al nostru. Imi amintesc şi de masa de piatră, acoperită cu un covor gros de vată, pe care nici-un visător nu-şi scrisese încă numele. Te-ai apropiat şi ai scris numele meu.

O, Leo, nu ştiam că pe efemera spumă albă, găsiseşi numelui meu un loc tot atât de puţin statornic ca şi în inima ta. Priveam amândoi, tăcuţi, cele patru litere, copleşiţi de vraja splendorii ce ne înconjura, de măreţia odihnitoare în care se îmbrăcase natura, ascultând şi înţelegând numai noi, bucuria tăcerei pe care sufletele noastre stăpâne de frumos o născuse în acele momente de linişte caldă, învăluitoare şi înviorătoare.

Sub lumina blondă a becurilor depe alei, zăpada devenise aproape fosforescentă, luminând prin sclipirile de diamante ale cristalelor ei.

Vezi, Leo ? Bucuria prezentului, pentru mine înseamnă farmecul trecutului.

Pentru tine, s'au topit toate aceste fermecătoare amintiri, tot aşa cum se va topi, la cele dităi zâmbete de soare, feeria albă de-afară. Şi-acum, ca atunci, perechi visătoare trec pe aceleaşi alei albe, depănând eterna minciună a făgăduinţilor ce nu se vor împlini. Zâmbete şi lacrimi, dureri şi bucurie, speranţă şi resemnare, ca azi şi ca'ntotdeauna, vor fi purtate pe tăcutele cărări ale minunatei grădini, complice tuturora, fiindcă nu-i a nimănui.

Umbre anonime, aruncaţi vraja fermăcătoarelor neadevăruri, cu viaţa scurtă de floare, ce îmbată repede şi părăseşte uşor.

Nu-i cred, nu-i credeţi. Ei ştiu să mintă aşa de frumos, iar noi îi credem atât de uşor ! . . .

Ninge frumos, liniştit, ca şi atunci, cândva .. Iţi mai aduci aminte, tu ?. . .

Zădărnicie

Luna-şi despleteşte peste zări argintul,
sufletu-mi în noaptea asta-i iască ;
cerul somnoros o geană-şi cască,
undeva, a'nceput să crape greu pământul.

Stingerea celor dintâi stele
cocoşii au început s'o cânte rar;
mădularele-mi sunt plumb, obosite, grele
şi pe cine aştept încă înzadar?

Cu risipă de lumină
când încep zorile,
cineva îmi strigă numele în tină.
Prietene, auzi :
au început să prohodească ciorile !

DORIAN GROZDAN

Peisaj basarabean

Iarna a cernit pe 'ntinderi pâclă
Belşug de vată caere pe Nistru
Sub cerul de cenuşă şi sticlă
Prohod de corbi ce croncănesc sinistru.

Un şfichi de ger gonit de vânt din stepă,
A 'mpodobit copacii ca de nuntă
Cu promoroacă 'n lacrimă măruntă
Şi ninge des şi stă şi iar începe.

Din umbre noaptea îşi croeşte haina,
Pe frontieră trece-un grănicer
Mânat de crivăţ, încolţit de ger,
Şi-un câne latră dincolo 'n Ucraina.

Soroca **D. IOV**

Sărbători veneziene

Farmecul Veneziei şi mirajul ei încântător ce atrage atâta lume nu consistă numai în nenumăratele ei colţuri pitoreşti şi în splendoarea minunatelor palate de odinioară, ci deopotrivă şi în viaţa ei plină de vibraţiile şi fastul sărbătorilor ei tradiţionale.

In aceste zile oraşul Dogilor îşi trăeşte clipele de grandoare ale vremilor trecute. Festivităţile populare desfăşurate într'un cadru religios dă un aspect cu totul deosebit şi original sărbătorilor veneziene.

Astfel „La Festa del Redentore" este una din cele mai frumoase şi impresionante sărbători. In feeria nopţii acestei zile galegiantele şi gondolele împodobite cu lampioane multicolore, dau o viziune magnifică Lagunei şi canalurilor.

O altă sărbătoare, uitată de mai bine de şase secole, „La Festa delle Marie", a fost reînviată în anul acesta de regimul fascist.

In timpurile de demult, în fiecare an se obişnuia ca în ziua de 2 Februarie, să fie conduse la altarul bisericii „San Pietro di Castello" câte douăsprezece fete din cele mai frumoase, mai sărace şi mai oneste ale Veneziei, cari erau cu ocazia aceasta dotate de guvernul republicei. Dela 1379 aceste festivităţi au început să ia alte aspecte şi alte ritualuri până ce cu timpul au dispărut cu totul.

Din iniţiativa organizaţiei „Dopolavoro Provinciale" din Venezia, aceste frumoase tradiţii şi obiceiuri au fost reînoite. In ziua întâmpinării Domnului, când Italienii serbau „La festa della Purificazione di Maria", douăsprezece mirese, alese din diferitele cartiere ale Veneziei, au fost conduse la altarul aceleaşi biserici ca şi în trecut, iar după celebrarea cununiilor au fost primite la Patriarhie. Fiecărora din ele li s'a oferit dar de nuntă un mic aranjament de mobilier şi alte lucruri casnice.

Astfel a fost reînviată „La festa delle Marie", cele douăsprezece perechi fiind acompaniate la biserică de veselia sinceră a populaţiei.

Bineînţeles această veche tradiţie veneziană n'a mai fost celebrată cu fastul de odinioară, ci cu un sentiment mult mai profund şi mai cald de solidaritate umană.

MARY COSMA

Vederi din Venezia.

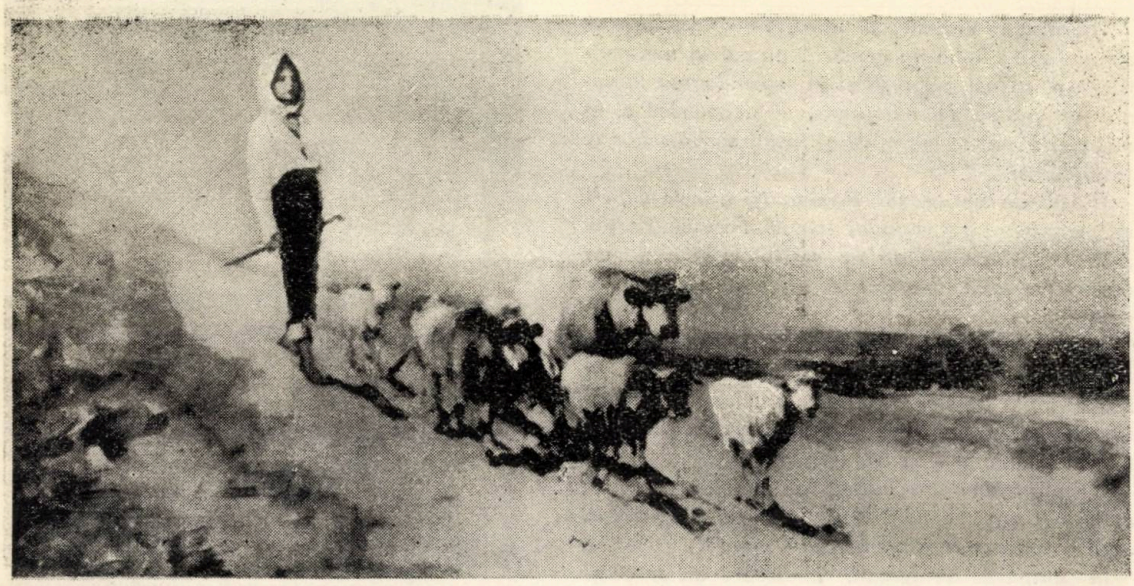

O dimineaţă de vară. N. Grigorescu.

Marele ziarist

— Amintiri despre Constantin Bacalbaşa —

de LEONTIN ILIESCU

Până în cele din urmă zile ale vieţii sale planetare, la postul de răspundere a stat. Fire intransigentă în independenţa sa, Constantin Bacalbaşa a proiectat raze de noblețe pe ecranul scrisului cotidian. După o activitate întinsă de zi la zi, vreme de peste o jumătate de veac s'a stins zâmbind în faţa morţii, după cum zâmbitor de mândrie a stat şi în faţa vieţii.

Marea frescă a presei se îmbogăţeşte cu încă un erou din pleiada idealiştilor cari au luminat prestigiul gazetăresc. Erou — pentru că a stârnit în tradiţia de cinste sufletească a generaţiei sale, martir — pentrucă a suferit, s'a jertfit, ca să înfrunte vitregiile nevrozei de după războiu şi ironiile arivismului grăbit şi agresiv de astăzi.

Un om simplu mi-a povestit deunăzi o faptă, care descopere un suflet superior. Se votase legea care da drept femeilor să voteze la comună şi după promulgarea ei, atunci când se hotărâse noui alegeri comunale la Bucureşti, Constantin Bacalbaşa s'a dus să-şi facă datoria de cetăţean.

Femeile, cu drepturi conferite de lege, multe din ele din simpla curiozitate ce le-o inspira noutatea, s'au dus la vot. Coadă lungă ca în vremuri de grea cumpănă. Cavalerismul ofiţerilor de gardă era

simpatic femeilor alegătoare, care puteau pătrunde mai cu uşurinţă în sala de vot. Constantin Bacalbaşa era cel din urmă din coadă.

Un votant admirator al marelui defunct, atrage ofiţerului de gardă luarea aminte asupra faptului că un cetăţean de rasa lui Constantin Bacalbaşa nu trebue lăsat să aştepte prea mult.

Ofiţerul, dându-şi seama de situaţie, învită pe Bacalbaşa să pătrundă cu precădere în sala de vot.

Foarte senin şi mândru, Constantin Bacalbaşa mulţumeşte ofiţerului de gardă şi cetăţeanului de bunele lor intenţiuni, dar refuză poftirea cu aceste vorbe rămase adânc sădite în sufletul celui care mi-a povestit întâmplarea:

—„Vă mulţumesc, domnilor, dar să-mi daţi voe să-mi păstrez rândul, căci votul meu n'are mai multă însemnătate de cât votul orişicărui alt cetăţean".

Ce minunată şcoală de etică electorală şi civică din partea acestui fruntaş al presei, într'adevăr mare şi bun! Câţi dintre cei sgomotoşi. ca boloboacele goale, dar îndrăzneţi în raport cu superlativul mărginirii lor, nu s'ar fi grăbit să impună întrarea lor în sala de vot, trecând cu impertinenţă chiar peste consemnul disciplinar al ofiţerului de gardă. Ei, dar tocmai -această lipsă de rectitudine în viaţă ne ucide imperativul moral care ar trebui să ne fie dreptar în toate acţiunile noastre. Dacă fie care dintre noi şi-ar păstra rândul şi nu s'ar socoti coborât pe sine ca hârzobul din cer, în cazul acesta ar trăi şi pe meleagurile noastre rânduiala omului potrivit la loc potrivit.

Şi totuşi, nu trebue să desnădăjduim. Pilda lui Constantin Bacalbaşa e dinamică şi cuceritoare de inimi. Aşa cum scria el, pe tâlc bătrânesc, de pe culmea unei strălucite profesiuni — în care cei mai aleşi mor jertfiţi — aşa cum gândea şi simtea el cu tinereţea unui suflet totdeauna primăvăratic, îndemnurile scrisului său au magnetizat multe suflete şi au întărit în credinţa lor multe conştiinţi româneşti.

A fost sincer când a scris la **Drepturile Omului** şi la **Lumea Nouă,** ca şi la **Adevărul,** după cum a fost om de convingere şi atuncia când şi-a pus talentul său, prin coloanele **Universului**, în slujba mare a evangeliei româneşti. Caustic şi incisiv, dar simplu şi drept, biciuia ca să îndrepteze, făcea operă de chirurgie socială ca să împiedice înrăutăţirea organismului social.

Iată pentru ce noi, profesionişti — ca şi el — ai scrisului cotidian, venim să prindem lumina din fântâna gândirii sale româneşti, apă vie de care neamul nostru are astăzi nevoe mai multă ca oricând.

Plămădit **sub specie aeternitatis** din substanţa betonată a generaţiei sale, Constantin Bacalbaşa, va trăi sub cupola nemuririi în lumina ziarismului activ, dinamic şi constructiv.

Pe ogorul presei noastre, alături de cei doi fraţi cari au cinstit ziarismul ca şi el, Constantin Bacalbaşa va rămâne desigur, coloană de foc spre călăuzirea noastră, a epigonilor, pe drumul întortochiat şi nesigur al viitorului neliniştit.

Să-i cinstim deci amintirea cu puritatea sufletească a acelora cari înţeleg că, odată cu el, s'a stins o lume mai bună şi mai dreaptă de cât cea de azi.

In fresca scrisului cotidian Constantin Bacalbaşa va rămâne, pe bună dreptate, marele ziarist.

Insulele Baleare

Insemnări de călătorie

de ION TOTU

Două tendinţe, deopotrivă de tari, îşi împart fiinţa noastră.

Una, conservatoare, legată de trecut, ecoul acelui substrat intelectual pe care strămoşii noştri ni l-au transmis şi care, departe de a fi înăbuşit de eforturile succesive ale civilizaţiei, culturii şi ştiinţei, sparge din când în când învelişul acestora, împletind firul lui ancestral, firului subtil, scânteetor al nouilor concepţii. Şi nu arareori, amestecul acesta de superstiţii şi visări turburi îngreuie pasul care se străduie să înainteze şi opreşte braţul care se ridică schiţând gestul eliberării.

Cealaltă, în continuă evoluţie, sburând alături cu timpul, flămândă de adevăruri şi orizonturi noui, un fel de Jidov rătăcitor al sufletelor neliniştite, chinuite de umbra tainică, înfricoşătoare, care veghează la capătul oricărui drum pământesc.

Impinşi de ea, suntem oricând gata să pornim pe căi pe cari le-am vrea ilimitate,

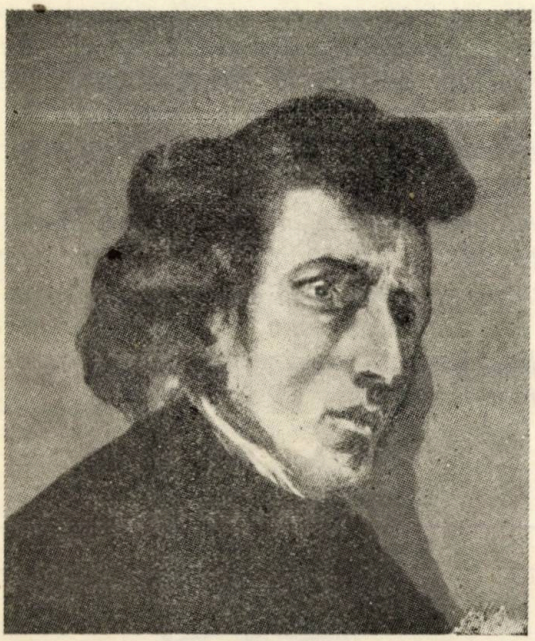

Frederic Chopin.

uitând că nu suntem înzestraţi pentru aceasta, că viaţa noastră este lucrul cel mai limitat de pe lume.

E de amintit cuvintele unui mare cunoscător de oameni din antichitate, care murind la vârsta de 90 ani, spunea tuturor celor din jurul său:

„Regret că mor tocmai atunci când începusem să fiu înţelept".

E un joc dureros al naturei de a ne fi înzestrat cu o atât de bogată, variată şi nesecată putere de realizare, închisă însă în durata infimă a unei clipe. Cu cât cunoaştem mai mult, cu atât mai profundă mai covârşitoare, este senzaţia de efemer pe care o simţim, sbătându-ne între cele două infinituri: trecutul şi viitorul.

Şi când cartea, — munca cercetărilor, — refuză să ne dea clipa de repaus necesară fiinţei noastre istovite de măcinarea zilnică, atunci cu toată puterea, cu tot entusiasmul, ne aruncăm în necunoscutul atrăgător al acelor evadări, numite călătorii.

Este drept că noi cei de azi, putem fi lipsiţi de unele din calităţile cari formau călătorul de acum 2—300 sau mii de ani.

Aceia, mai întâi de toate, trebuiau să aibă în ei plămădeala de adevăraţi eroi. Nouă, civilizaţia şi technica modernă ne pun la îndemână tot ce poate mulţumi şi uşura cerinţele cele mai rafinate.

Evident că acest confort a tăiat mult din farmecul şi pitorescul călătorilor de odinioară.

Parcursurile nesfârşite, în trapul monoton şi blând al cailor sau asinilor ori cămilelor, nesiguranţa care te pândea la fiecare pas şi care ascuţea plăcerea de a te simţi singur faţă în faţă cu natura imensă, misterioasă, tăinuitoare de surprize, popasurile pe înnoptate prin hanurile tăcute şi suspecte, în sfârşit toată gama de infinite, insesisabile nuanţe, pe care o prezintă firea, ochilor îndrăgostiţi de ea.

Cine nu-şi mai aduce aminte, de unele nopţi de demult din depărtata copilărie, când strânşi în jurul mesei, în timp ce lam-

pa atârnată de tavan îşi cernea lumina palidă peste capetele celor adunaţi în cerc, bătrânii vorbeau cu veneraţie şi uimire de alţi bătrâni înaintaşi de ai lor, cari reuşiseră să facă drumul, până la Ierusalim.

Şoapta înceată şi gravă a părinţilor noştri ne povestea, cu religiozitate, peripeţiile drumurilor lungi, răsplătite însă prin fericirea de a fi văzut ceeace majorităţii oamenilor nu le e îngăduit să le privească decât cu ochii imaginaţiei.

* * *

Să pornim deci ajutaţi de această splendidă facultate a noastră, într'o călătorie pe Mediterană.

Epocile prielnice pentru a naviga pe această apă sunt sfârşitul primăverei sau începutul toamnei.

Nimic mai recreativ, mai reconfortant, ca zilele luminoase în care nu auzi alt sgomot decât şopotul infinit al valurilor.

Mintea ţi se odihneşte şi se destinde. Gândurile şi ele capătă ceva din calmul şi puritatea orizonturilor vaste.

Nici un sbucium, nici o ambiţie.

E o adevărată narcotizare a concepţiilor şi sentimentelor de până eri.

* * *

Puţine sunt călătoriile care să se bucure de darurile naturii, ca Arhipelagul Balearelor, cari sunt asemeni unui colţ de pământ făgăduit, sub frumuseţea unui cer albastru pe care niciodată nu îndrăsnesc să se avânte umbrele mohorîte ale norilor. Apărate de vânturile dela nord, şi dela sud, au adevărate păduri de portocali şi de lămâi, iar din pricina nenumăratelor isvoare şi rîuleţe, solul nu cunoaşte niciodată seceta.

Mi s'au arătat acolo măslini cari au sute de ani de viaţă şi, în timp ce la noi crivăţul urlă împrăştiind oroarea şi pustiul gerurilor cumplite, acolo înfloresc migdalii.

Cea mai mare dintre baleare, Majorca, e şi cea mai frumoasă şi cea mai populată.

In fundul golfului ei, care are forma unei potcoave, etajată pe ţărmul muntos, e capitala Palma.

Pitorească şi poetică privelişte, incercuită de zidul secular al cetăţii de odinioară.

E aproape seară când ajungem în faţa ei.

Pe fondul scăldat în nuanţele blânde şi delicate ale amurgului, piscuri sălbatece de munţi, colţuri uriaşe de stâncă, pe înăl-

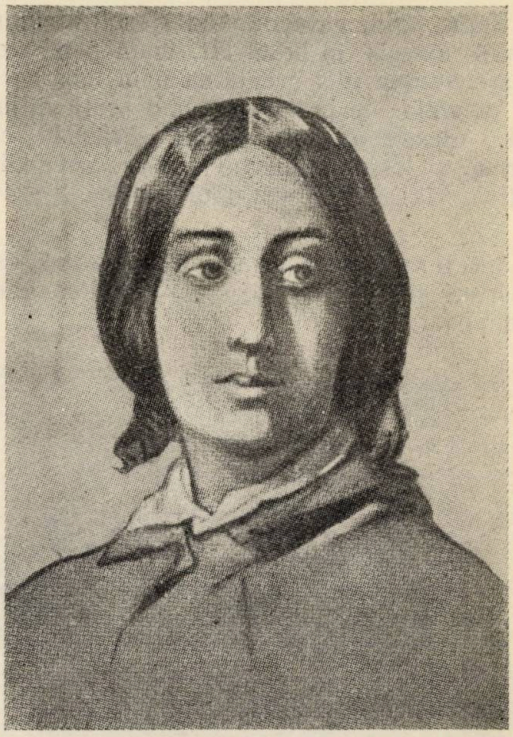

George Sand.

ţimea cărora mai durează parcă o slabă, o foarte slabă urmă de lumină, îşi conturează viguros formele variate.

De o sălbatecă şi măreaţă fantezie, născută în urma cine ştie căror uriaşe frământări cosmice, dau o notă de solemnă şi gravă frumuseţe peisagiului de eternă primăvară.

Pe coastele lor, păduri de platani coboară până în valul mării.

Imagina înclinată a crestelor lor, cari poate număra sute, mii de ani, neobositele valuri se trudesc zadarnic să o smulgă pentru a o duce în depărtarea luminoasă şi tainică a mării.

Din mijlocul crenelurilor medievale, vârfuri de clopotniţe se înfig ascuţite, imateriale în atmosfera tot mai voalată a înnoptării.

Când debarcăm în portul plin de sgomot şi mişcare, ne atrag atenţia figurile autohtonilor, pe cari e viguros intipărită caracteristica popoarelor arabe. Arabii au lăsat urme neşterse pe acest tărâm de grădini fermecătoare.

Sângele african pulsează în vinele locuitorilor.

Slabi, agili, gata oricând să scoată pumnalul ascuns în brâul lat, viaţa pentru ei n'are adesea nici greutatea unui fulg.

Vendeta, e practicată pe o scară întinsă. Adesea unui salut i se răspunde cu arma, şi chiar dialectul lor are ceva din sălbătecia şi asprimea moravurilor.

* * *

Intr'o trăsurică arhaică trasă de un cal mărunt şi iute, pornesc în căutarea unui adăpost

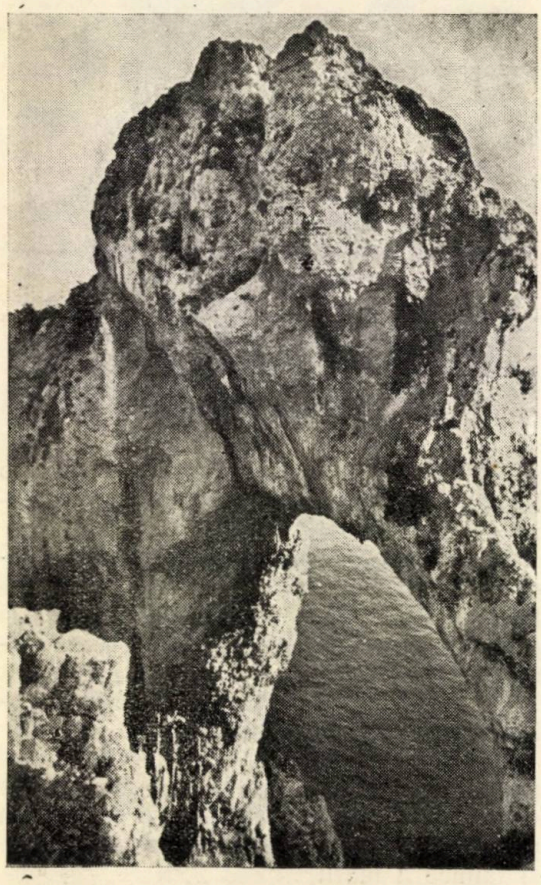

Tărmuri dantelate din Minorca.

Vizitiul, figură pură de arab, cu un fel de turban în jurul capului, văzându-mă străin, dar fără să conceapă totuşi că n-aşi putea să cunosc limba catalană, îmi dă diferite lămuriri. Dar cuvintele cu sonorităţi bizare, cu toată buna mea voinţă, rămân fără răspuns.

După un timp, se convinge însă de greşala lui şi tace.

Prin semne, caut să-l lămuresc că am întâi de toate nevoe de un adăpost.

In trapul sglobiu al calului, străbatem câteva străzi sucite şi slab luminate, apoi dăm într'un bulevard destul de larg, având de oparte şi de alta, clădiri occidentale.

In faţa unuia din acestea, ne oprim. Bagajul îmi este smuls cu o repeziciune uimitoare şi fără să-mi dau bine seama cum, mă şi găsesc în faţa camerei ce-mi e destinată.

20 de minute mai târziu scobor iar în stradă. Părăsesc bulevardul şi fără să întreb, la întâmplare, pornesc pe străzi din ce în ce mai înguste, mai tainice. Din loc în loc, câte un felinar împrăştie o lumină palidă, bolnăvicioasă.

Umbre tăcute trec pe lângă mine şi adesa câte o privire puţin sigură, puţin prietenească, îmi este aruncată din treacăt.

Tăcerea care domneşte prinde cu timpul să mă impresioneze.

Inţeleg, că tot mai mult mă rătăcesc, mă pierd din oraşul nou şi totuşi persist în hotărirea mea.

Mă las în voia hazardului.

Lui îi sunt recunoscător, fiind că el, mai ales în călătorii, mi-a prilejuit cele mai plăcute surprize, cele mai profunde emoţii estetice şi spirituale.

Cine a călătorit, cunoaşte, de sigur, bucuria aproape copilărească, pe care o simţi, de a trăi, necontrolat, fără ţintă precisă, fără teama timpului fărămiţat de limba neobosită a ceasornicului, sperând că poate la capătul drumului necunoscut vei găsi o fărâmă de ideal, fie datorit omului sau naturii, în contemplarea căreia să simţi o purificare, o regenerare morală şi sufletească.

Numai noi, cei cari reuşim să ne ducem să gustăm farmecul odihnitor al acestor evadări, ştim ce comoară de puteri creatoare sunt ele.

Continuam deci să rătăcesc.

Aş fi crezut poate că visez, dacă sgomotul sec al espadrilelor nu mi-ar fi reamintit că sunt într'unul din cele mai pitoreşti şi caracteristice colţuri meridionale.

La un moment dat uliţa îngustă al cărui fir îl urmam, prinse să urce: un urcuş în pantă dreaptă, anevoioasă.

In aoreola turbure a felinarelor, casele joase, strânse una într'alta mă împresurau tăcute, tainice şi găurile negre care le ţineau loc de ferești, se pironeau asupră mi ca niște orbite goale, monstruoase.

Deasupra cerul se desfăşura imens, magnific, străbătut de licăriri fugitive.

Din pricina limpezimei atmosferei, stelele păreau uimitor de aproape de pământ.

Pe neaşteptate, sgomote de voci, sunete răsleţe de coarde, îmi atraseră atenţia.

Erau poate mai mult de două ceasuri de când rătăceam şi iată că hazardul, divinitatea aceasta plină de fantezie şi atât de binevoitoare călătorilor, n'avea să-şi desmintă nici acum încrederea de care se bucura.

Deodată, drumul se înfundă.

Inaintea mea se deschide un gang luminat de puternice becuri etectrice. Pereţii lui sunt din blocuri enorme de piatră şi, din loc în loc, stâlpi uriaşi îi susţin bolta armonioasă. Apoi, ca în minunea celor o mie şi una de nopţi, mă găsesc în faţa unei privelişti pe care nu o putem găsi decât numai pe pânzele lui Giorgione, unde peisagiile pătrunse parcă de o lumină supranaturală, plutesc în farmecul neperitor al locurilor pe care le întrevedem uneori în vis.

Inălţimea, pe care mă aflam, înainta deasupra mării.

O stâncă de proporţii uriaşe, atârnată parcă deasupra valurilor : Atmosfera translucidă, aproape fosforescentă. Miriadele de stele se reflectau atât de perfect pe suprafaţa netedă şi liniştită a Mediteranei, încât îţi părea că un al doilea cer îşi desfăşura sub tine infinitul stropit cu aştrii.

In stânga şi în dreapta, printre pâlcuri de plante exotice, al căror frunziş lat era într-o legănare, se aflau mesele unuia din cele mai căutate şi mai cu faimă restaurante.

Rămăşiţe mutilate, triste, de zidiri, se ridicau din loc în loc şi cum iedera se cătăra de ele îmbrăţişându-le, învăluindu-le în frăgezimea verdeţei ei, îţi făcea impresia unei tinereţi miloase care să strădue să ascundă goliciunea jalnică, dureroasă, a bătrâneţei batjocorite de timp şi oameni.

Pe locul acela fusese o însemnată mânăstire franciscană şi marele înţelept, filosof şi martir, Ramon Lull, cel a cărui amintire o vom găsi în toate colţurile Balearelor, va fi meditat poate în vreuna din chiliile ei !

Azi, viaţa scânteietoare, frenetică în goana ei neobosită, multiplă, infinit de variată în forme şi aspecte, schimbă, transformă totul.

Austeritatea, pioşia, sacrificiul altor vremuri sunt şterse şi peste prăbuşirile atâtor idealuri, ea cântă în vocile tinerilor aşezaţi înaintea meselor albe, svâcneşte impetuoasă în sângele femeilor. splendide exemplare de perfecţiune plastică, pe care la fiece pas le întâlneşti mlădioase, svelte, cu pielea bronzată, având o vagă asemănare cu chipurile pictate în unele temple de pe pământul fierbinte al Africei.

* * *

Cele mai strălucitoare frumuseţi naturale le vezi în vecinătatea mării.

Adesea ai impresia a te găsi în una din minunatele grădini suspendate, cu care se mândreau popoarele orientale din depărtata antichitate.

Mai ales grotele, care ar extazia deopotrivă pe geolog şi pe artist : adevărate labirinte. săpate cu o măestrie neîntrecută de natură şi în care murmurul mării deşteaptă prelungi şi ciudate ecouri.

Stoluri de păsări nocturne umplu tăcerea vastă a galeriilor suprapuse, de freamătul mătăsos al sutelor de aripi.

* * *

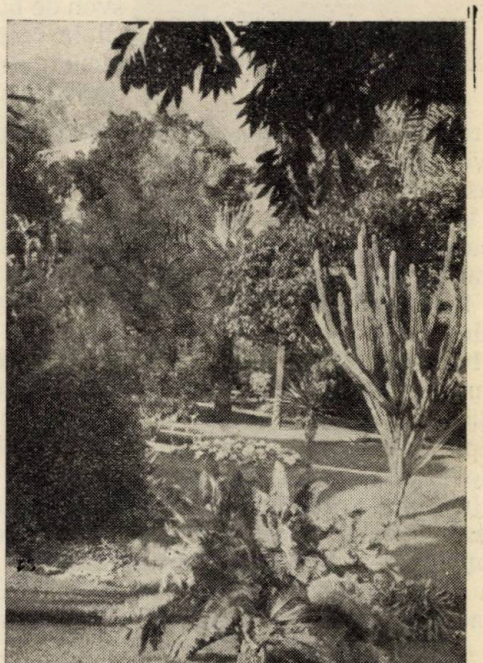

Insula Majorca.
Un colţ din parcul public al oraşului Palma.

Mânăstirea Valdemosa, e un splendid monument al arhitecturei din secolul al XV-lea.

Mult m'a impresionat o căsuţă aşezată pe o stâncă joasă, atât de aproape de mare, că spuma valurilor albeşte granitul temeliei. Aici, se spune, că şi-a petrecut George Sand anii idilelor ei cu Chopin şi Alfred de Musset.

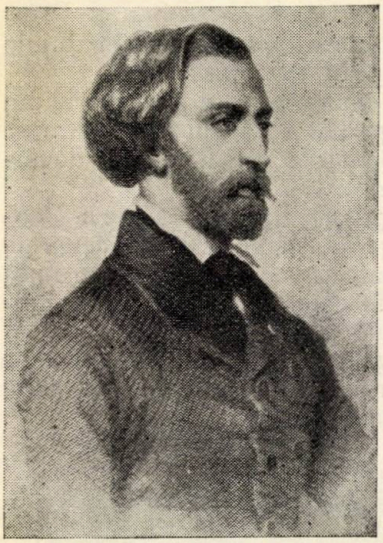

Alfred de Musset.

Pe pereţi sunt atârnate portretele în litografie a celor doi atât de senzitivi artişti şi a femeiei viguroase, energice, atât de virilă în maniera de a scri. Prin ferestrele înguste, razele soarelui pătrund, împrăştiind un svon de bucurii în camera tăcută, cu ziduri albe şi în care par'că mai durează o urmă din parfumul învechit, turburător, al unei epoci de mult dusă.

Visuri de iubire, idealuri fragile luminoase, pe care bietele inimi, conştiente de neantul spre care sunt purtate, caută să şi le făurească, să uite în vrajba lor, obsesia chinuitoare a bătrâneţii şi a morţii.

Iubirea! Din vremi imemoriale şi până acum ea continuă să împletească firul iluziilor ei în jurul scurtelor noastre vieţi, impiedicând uneori, născând însă adeseori, adevărate şi nesecate forţe creatoare.

In toate graiurile, din toate unghiurile lumii, oamenii au strigat spre ea şi în dorinţa de a o simţi cât mai aproape de ei, au căutat să o materializeze, să-i încătuşeze divinitatea fermecătoare în cele mai de preţ marmore şi bronzuri.

Astarteea! Militta! Freia ¡ Afrodita! Pe aripi de vânturi, pe valuri de ape, pretutindeni ea a apărut la strigarea omenească şi pretutindeni, zâmbetul ei a adus alinarea durerilor şi uitarea morţii.

In contemplarea ei, un Platon, Socrate, Pitagora, au găsit formulele adevărurilor eterne.

In viaţa marilor creatori, ea a fost clipa în care aceştia şi-au concretizat puterea de gândire şi realizarea.

Dacă la prăbuşirea vechei lumi, cultul ei a fost cel care a suferit mai mult, a fost infierat mai mult, este fiindcă cu tot fanatismul nouilor întemeietori de credinţi, zâmbetul ei a continuat să lumineze caliciul florilor, unda izvoarelor.

Pentru a nu-i auzi chemarea, care vibrând se înalţa de sub sfărămăturile idealurilor prăbuşite, acei aprigi şi neînduplecaţi premergători, primii părinţi ai Bisericei, se ascundeau prin pustiuri, prin groaza şi întunerecul sepulcrelor.

Nu lupţi cu înverşunare, decât numai împotriva cuiva sau a ceva, care nu aşteaptă decât o clipă de slăbiciune, spre a te aduce iar în robia lui?

Fiindcă fără farmecul iubirii, viaţa lumii ar fi mohorîtă ca o zi lipsită de soare, însuşi creştinismul a primit-o în sânu-i, sub figura duioasă, vrednică de iertare, a Magdalenei, muceniţa care nu pregetă să şteargă cu părul ei de aur, picioarele Celui mai bun şi mai curat dintre fiii oamenilor.

In atmosfera evangheliilor, străbătută de suflul covârşitor al abnegaţiei şi sacrificiului, acest episod e raza, care străbătând cenuşiul ceţelor, îşi cerne mângăierea în haosul turbure al patimilor şi înfrângerilor omeneşti.

Cine ar mai avea curajul să răsfoiască Vechiul Testament, în care vocile profeţilor întovărăşite de trăsnetele Sinaiului răsună înfricoşătoare, dacă ici şi colo, deapururi tinere, suave în slăbiciunea lor, n'ar răsări o Agar, Ester, Ruth şi chiar Dalila?

* * *

Capitala celei mai mari dintre Baleare po edă şi o bibliotecă bogată, în care am rătăcit o zi, timpul neîngăduindu-mi mai mult.

In dosul geamurilor de cristal, manuscrisele şi volumele de mare valoare îţi încântă privirea, — Manuscrisele, din cari o uşoară pulbere se ridică atunci când le desfaci, au slovele aproape şterse, albite de vreme, încât cu greu le poţi descifra.

Unele din copertele cărţilor sunt adevărate capete de artă, cizelate şi încrustate cu pietre preţioase.

În multe, găseşti desemne şi picturi, pe cari sârguitorii călugări cărturari, de acum câteva sute de ani, se străduiau să le execute în atmosfera tăcută şi mistică a chiliilor.

Tot în apropierea Capitalei, aşezată în mijlocul unui peisaj, aşa cum uluitoarea fantezie a naturei de acolo ştie să-l împodobească, se află interesantul muzeu din Raxa.

Obiecte de tot felul, statui, baso-reliefuri, picturi, statuete, bibelouri, arme. Idoli scurţi, pântecoşi, cu rânjete fioroase, ne evoacă Extremul Orient, cu atmosfera lui de fabuloase şi fantastice mituri, unele grave şi fine în calmul lor hieratic, altele stângaci modelate, însă atât de brutale în precizia şi asigurarea amănuntelor trupeşti încât nu şti dacă sunt opera unui copil cu porniri rele sau ale unui geniu dement, îţi desvălue complexul care forma pe pre istoricul locuitor al tav rnelor.

Câteva baso-reliefuri reprezintă scene din cultul Dianei sângeroase, divinitate care acum mii de ani, trebue să se fi bucurat de un mare cult în aceste insule stâncoase.

Acest muzeu, în cercetarea căruia ceasurile mi-au trecut fără să le simt, e aşezat pe panta uşor înclinată a unui munte.

Din mijlocul grădinilor orânduite în terase, privirea înbrăţişa livezele bogate de maslini şi migdali.

* * *

Seara cu un mic vapor de curse, părăsesc ţărmurile stâncoase ale insulei Majorca, pentru a merge la Minorca.

Sunt aproape singur pe vapor, afară doar de o pereche de îndrăgostiţi, care şi ei, desigur, vor să guste calmul îmbătător al unei nopţi pe apă.

Se vede însă că nici splendoarea cerului, nici a mării, nici vraja atmosferei ţesută parcă din văpăi, nu întrece în frumuseţe ceeace Amorul pusese în ochii amândurora, căci lacom privirile lor se căutau, nemai vrând să vadă altceva.

Intr'un colţ, un bătrân marinar, cu luleaua strânsă în colţul gurii, proptit pe un stâlp al balustradei, hipnotizat de suverana frumuseţe a naturei, privea neclintit, lacom îndrăgostit. Zeci de ani de sigur, el contemplase acelaş peisaj, care însă, pentru el, îşi desvăluia de fiecare dată ceva nou.

Privelişti exotice din insula Majorca

O nuanţă, o şoaptă, un parfum, care nu era acel de eri şi care nu va rămâne iarăşi ca cel de mâine!

Simţeam, aveam convingerea nestrămutată, că nimic nu l-ar fi putut distrage din contemplare.

Suspinul uriaş al miilor de valuri, cari asemeni unor monstruoase reptile marine, alergau încălecând unele peste altele, din înfinitul tainic, înfricoşător, al mării, poseda pentru el, fără îndoială, vraja legendarelor sirene.

Imi voi aminti, multă vreme, figura lui slabă, cu trăsături viguroase, cu pielea ca bronzul învechit şi care avea o stranie asemănare cu una întrezărită cu o zi înainte pe un baso-relief fenician.

Şi mai ales privirea, privirea aceea încărcată de religiozitate, adoraţie şi fanatism.

Cea mai frumoasă şi perfectă femeie nu cred să smulgă vreodată iubitului ei o asemenea privire!

* * *

Nu e încă ziuă când ajungem la Mahon

Aşezat în terasă, în faţa unui golf liniştit, nenumăratele rămăşiţe de ziduri şi for-

tificaţii din trecut, care-l împrejmuesc, îl învălue în atmosfera caracteristică acestor insule, în care cavalerismul medieval a cunoscut epoci înfloritoare.

De oparte şi de alta, cât cuprinzi cu ochiul, dealungul ţărmului, grădini acoperind vârfurile stâncilor, par uriaşe balcoane înflorite, atârnate deasupra mării.

Ca şi Majorca, aceeaşi bogăţie de arbori şi plante. Mai ales fructele au o savoare minunată, provenind poate din natura vulcanică a terenului sau din emanaţiunile sărate ale mării.

Mahon e un oraş mort.

In port nici o mişcare şi printre blocurile enorme care îi pavează străzile, nu e rar să vezi crescând muşchiul şi alte ierburi.

Şi aici găsim o bibliotecă frumoasă, în care multe volume sunt unicele exemplare din lume.

Ceeace dă, în adevăr, o notă originală acestui oreş şi pe care nu am întâlnit-o nicăeri, îl formează aşa zişii cântăreţi — improvizatori, reminiscenţe a barzilor de odinioară.

Ii vezi sub umbra câte unui platan, şezând jos, cu picioarele încrucişate sub ei, după obiceiul oriental, plimându-şi alene degetele pe coardele unui fel de chitară, povestind într'o vorbire prelungă, cântată, întâmplări duioase ori înfricoşătoare, acte eroice, iubiri supranaturale.

Cerc în jurul lor, trecătorii se strâng, îi ascultă şi ades câte o jumătate zi, ei o trec astfel.

Obrajii femeilor se îmbujorează şi ochii bărbaţilor se fac mai strălucitori. La intervale, câte o mână duce sfios un colţ de batistă la ochi.

Scene care într'adevăr te emoţionează şi te poartă cu mult, cu mult în urmă, când mijloacele de legătură între oameni erau mai grele şi când vre'un biet peregrin, aducător de veşti din depărtare, era înconjurat şi ascultat cu evlavie şi recunoştinţă.

* * *

A treia zi, în zori cu un vapor părăsesc şi Minorca.

In faţa mea, marea se deschide luminoasă, ispititoare, vrăjitoare meştere în miraju-i şi farmecu-i suveran.

Buchete de flori par insulele în urma noastră.

Mai mici, tot mai mici.

Intru târziu, nu se mai desluşeşte decât doar o culme de munte, pe care razele matinale, resfrângându-se o fac să strălucească deasemeni unui uriaş con înroşit.

Apoi, orice urmă de pământ dispare şi noi, încrezători, dornici de necunoscut, înaintăm învăluiţi în dubla splendoare a cerului şi a mării.

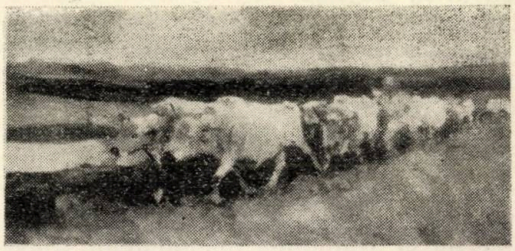

N. Grigorescu. Arătură.

Luceafărul de dimineaţă

Din înălţimi, pe-ale firmamentului cărări
Pe unde numai gândurile noastre pot să sboare
Imprăştii darnic raze de lumină şi cântări
Spre lumea care te priveşte, visătoare.

Nenumărate generaţii şi-au croit un drum
In contemplarea ta, spre nobilă chemare,
Ai fost mereu, făclia lor prin negură şi fum
Limanuri noui le-ai arătat în depărtare.

In fiecare dimineaţă străjueşti pe cer
Privind pe bietul om cum îşi croeşte soarta
Şi strălucind, îl farmeci cu cerescul tău mister
Până norocul iarăşi îi deschide poarta.

D. STĂNCULESCU

Amurg

Planări de spuză şi vată
deasupra oraşului mut,
amurgul coboară din zarea lungă şi lată,
coboară tăcut.

Trec ciocli pe străzi de asfalt,
prin tăceri lâncezite;
undeva, pare că plânge un cartier
cu străzi adormite.

Planări de spuză stelară,
cerul, gene de somn şi-a întins,
amurgul coboară, coboară,
suflete, peste păharul durerii am plâns.

DORIAN GROZDAN

Biserica de lemn din Povârgina

de I. MILOIA

Epoca de refacere materială şi morală a Banatului, după izgonirea Turcilor, mai clar şi mai impresionant se reflectează în acele modeste bisericuţe de lemn, datând în mare parte din sec. VIII-lea, cari au scăpat contactului, voit sau impus, cu civilizaţia occidentală.

Restaurarea economică şi culturală se făcuse cu paşi relativ repezi, Austria având tot interesul să dea împrejurări prielnice de trai coloniştilor germani cu care a împânzit Banatul în tot decursul sec. XVIII-lea. Acestora le-a făcut şcoli şi le-a zidit biserici de piatră cari au devenit după aceea modele de arhitectură religioasă pentru băştinaşii, predispuşi dealtcum de a imita orice ar fi putut să contribue la accen-

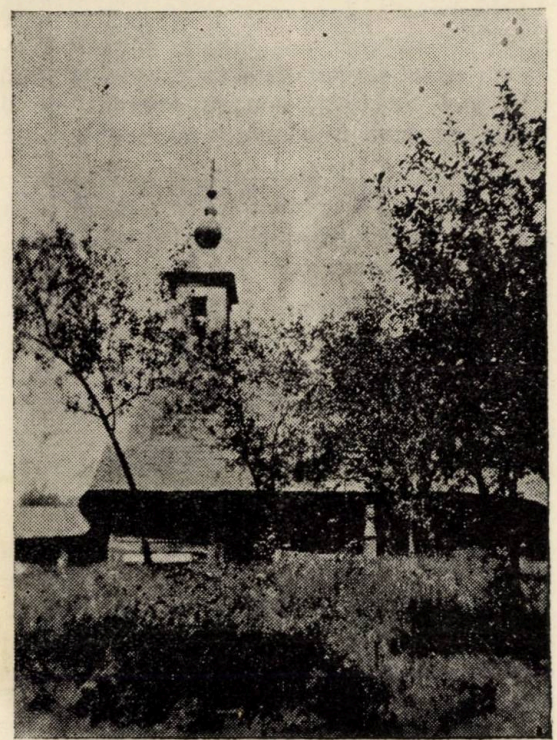

Biserica de lemn din Povârgina: Exterior.

tuarea firii lor de oameni mândri, de chiaburi făloşi.

Astfel biserica de lemn, care cu puţine excepţii, a format arhitectura generalizată în cursul veacurilor, va dispare încetul cu încetul fiind înlocuită cu începere îndeosebi de pe la sfârşitul veacului al XVIII-lea de construcţii de piatră.

Această înoire se întâmplă mai cu seamă unde elementul german a intrat sub o formă sau alta. Astfel în judeţul Timiş-Torontal a fost colonizat grosul Germanilor agricultori, în Caraş au fost aduşi, iarăşi, Germani la lucrul minelor sau sub chipul ofiţerului şi subofiţerului regimentului de graniţă.

Numai judeţul Severin a scăpat, parţial, de oaspeţii nechemaţi, îndeosebi în partea din spre Răsărit şi anume dealungul Begheiului.

Conform situaţiunii acestor colonizări şi răspunzând intensităţii mai mult sau mai puţin accentuate a operei de „germanizare", în Timiş-Torontal avem astăzi 8 biserici de lemn, în Caraş 5, iar restul de 35 se găsesc toate în regiunea mai săracă, mai puţin dorită de coloniştii germani: pe porţiunea dela Lugoj şi până la graniţa ardeleană, adecă pe cele două versante ale Begheiului.

Aceste biserici au fost studiate de subsemnatul în cursul ultimilor ani iar materialul adunat va fi publicat — poate — în curând.

Şi până atunci prezint una dintre cele mai caracteristice biserici de lemn, pentrucă sintetizează, atât prin structura ei cât şi prin cadrul de peisaj, adevăratul şi cel mai specific tip din această serie.

Este vorba de biserica din comuna *Povârgina* (jud. Severin. plasa Făget) situată pe malul drept al Begheiului între coline şi dealuri acoperite cu bogăţie de vegetaţie.

Satul este locuit de oameni nevoiaşi: tipul satului sărac care nu s'a înviednicit nici măcar de un preot propriu, ci este administrat de un preot din al treilea sat.

Biserica, izolată de sat, domină crucile cimiterului înşirate pe o coastă rapidă, profilându-se în acelaşi timp şi asupra satului îngrămădit într'o scoică de vale.

Cine ar bănui că la acest punct ignorat şi greu accesibill îndeosebi în zile ploioase, se găseşte unul dintre cele mai însemnate monumente de artă bănăţeană! Căci dacă biserica este de dimensiuni minuscule, neprezintând trecătorului grăbit

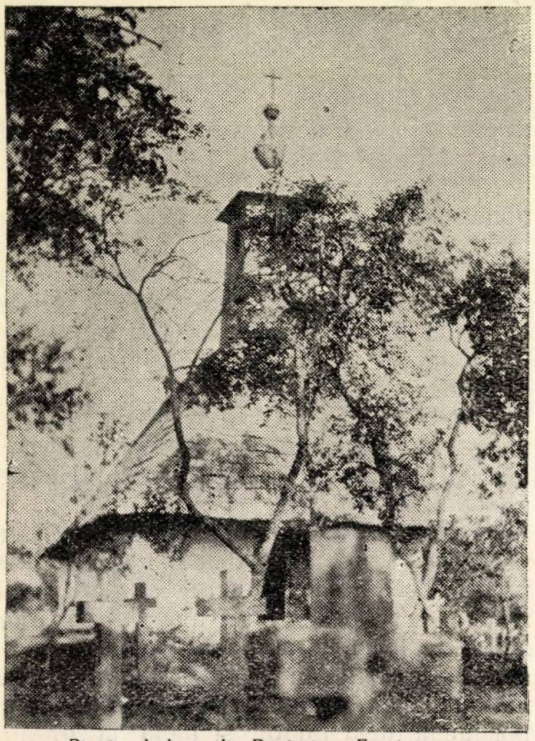

Biserica de lemn din Povârgina : Exterior.

nici o atracţiune cu exterioriul său de bârne hodorogite, cu atât mai interesantă este podoaba de pictură a interiorului realizată de mâna — măiastră pe acele timpuri — a lui *Gheorghe Diaconovici*, tatăl marelui dascăl bănăţean: Constantin Diaconovici-Loga.

Nu vom face o descriere tehnică a exteriorului ci ne vom limita a spune că bisericuţa are următoarele dimensiuni: lungime 9,36 m.; lărgime 5,55 m.; înălţimea acoperişului 5,30 m.; înălţimea turnului 11,20 m.

Oricine îşi va da seama de proporţiile de jucărie ale acestui juvaer de artă ţărănească, construit în bârnă de stejar şi acoperit cu şindrilă.

Stilul construcţiei este barocul; acel baroc ce din ru început impus, mai târziu împrietenit cu sufletul Bănăţenilor, a devenit stilul naţional al Românilor ortodoxi din această regiune.

In fapt stilul ca atare se evidenţiază doar în planul longitudinal al construcţiei şi în turnul deasupra căruia domină modulaţiuni de toruri baroce.

In ori ce caz nu se poate spune că silueta nu este ţinută într'o linie elegantă, şi că pe lângă materialul „nenobil" din care a fost construită, totuşi biserica se prezintă, măcar în armonia părţilor constitutive, cu o alură de aleasă şi bineechilibrată formă.

Interiorul, ne va apare ca o revelaţie de bun gust, de nebănuită podoabă de artă şi în acelaşi timp de înaltă semnificaţie morală prin gestul unui ţăran ctitor, care în vremuri de protivnice împrejurări sociale a construit din banii proprii acest lăcaş de închinare.

Pereţii interiorului afumaţi de mucurile de lumânare sunt pictaţi pe întreaga lor suprafaţă cu scene din Biblie încadrate în evoluţii de viţă de vie sau în motivele decorative ce, la acest loc ascuns, marchează încă legătura cu bisericile Hunedoarei cari la rândul lor ne apropie de izvorul de inspiraţie: centrul de artă al Argeşului.

Şi covorul minunat compus din culori estompate de timp, cari străbat şi prin stratul de praf şi fum, se întinde impresionant de liniştitor pentru ochi şi suflet, peste bolta de scânduri rău ghiluite şi peste bârne nu prea savant încheiate... lin şi fără izbucniri ca şi un condac îngânat de o voce pricepută în uşoarele modulaţiuni ale

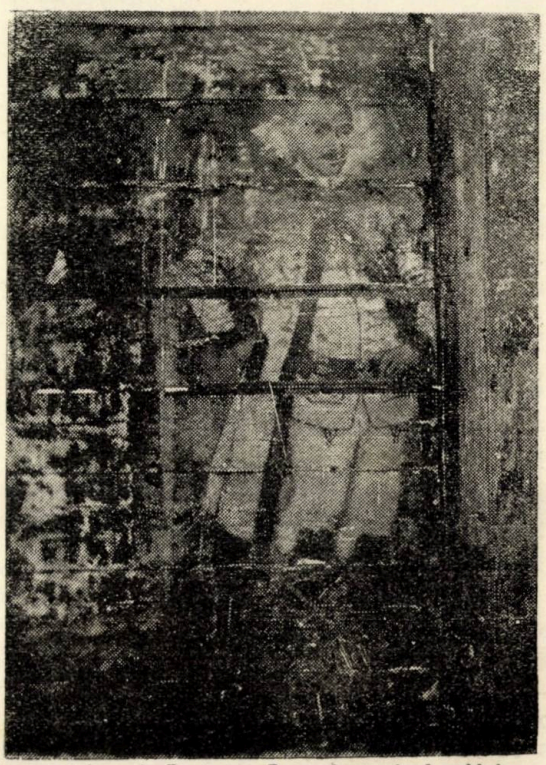

Biserica de lemn din Povârgina: Portretul ctitorului Ioan Medeşcu

melodiilor străniі bătrâneşti. Un roş, ce-a fost cândva aprins, dar căruia timpul i-a măcinat tăişul, se îngână cu un ocru cald, cu un albastru ce dă în gri, sau negru, cu verdele pajiştei sau al viţei de vie, formând acea superioară armonie cromatică pe care numai timpul o ştie combina pe paleta-i încărcată cu praf de patină.

Figurile sfinţilor privesc cu acel accent de mirare caracteristic vechii picturi, cu ochi mari, în atitudini câteodată stângace, dar cu gesturi cu atât mai vorbitoare — dela locul unde i-a plăsmuit artistul: ai impresia — când biserica este plină — că figurile de pe pereţi se contopesc cu ascultătorii vii ai slujbei, atât sunt de aproape, atât sunt de coborâţi pereţii şi atât de joasă bolta.

Ca stil Gheorghe Diaconovici marchează punctul de tranziţie între pictura veche bizantină şi cea occidentală.

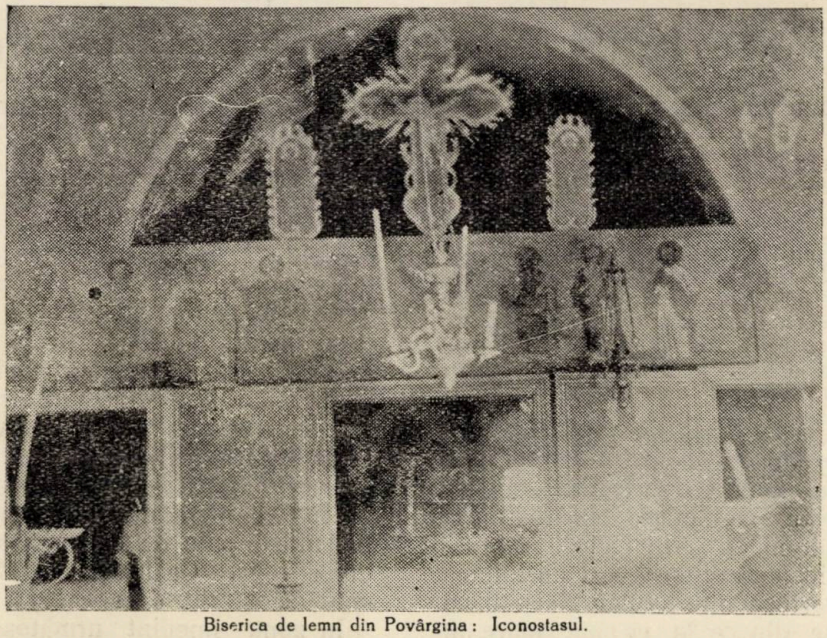

Biserica de lemn din Povârgina: Iconostasul.

Ieşit din şcoala tătâni-so, *Diaconul Vasile*, cel care a venit în Banat împreună cu 50 de familii, din Tismana Olteniei pe la 1730 şi care a înfiinţat o „şcoală de dăscălie" şi o „şcoală de zugravi" la Sreditea-mare (azi Jugoslavia), acest pictor a călcat pe urmele tatălui său, realizând o artă ce în elementul iconografic, în grupare, în gesturi şi atitudini este încă bizantină, dar care sub raportul construcţiei feţei şi a draperiei, înţelese prin adevărul volumului, şi prin degradări de tonuri, întroduce curentul occidental în pictura locală.

Foarte puţine sunt lucrările ce ni s'au păstrat din creaţiunea lui Gheorghe Diaconovici pe care trebue să o presupunem destul de bogată, fiind dânsul considerat ca unul dintre cei mai de seamă artişti ai epocei ce cuprinde a doua jumătate a sec. XVIII. Dovadă pentru aceasta este şi împrejurarea că deşi originar din Srediţte şi domiciliat în Vârşeţ, totuşi este apreciat şi chemat la distanţe mari şi însărcinat cu lucrări dealungul văii Begheiului, care normal ar fi trebuit să stea sub esclusivul monopol al şcoalei de pictori din Lugoj, înfloritoare la această epocă.

Cu atât mai mare este valoarea acestei bisericuţe, înfăţişându-ne o lucrare nealterată şi relativ bine păstrată a lui Gheorghe Diaconovici, despre care până acum treipatru ani nu se ştie altceva decât că a fost elev în atelierul de pictură al tatălui său. Interiorul acestei biserici va putea servi şi ca punct de plecare în indentificarea viitoare a lucrărilor lui Gh. Diaconovici, necunoscute încă.

Pisania, caligrafată pe peretele nord al altarului ne procură date preţioase:

„Această sfântă biserică de nou sa făcut şi sa împodobit precum sa... supt împărăţia împăratului Iosef al doilea prin blagoslovenia preaosfinţitului episcop Sofronie al Timişului, fiind protopop Petru Petrovici a Sarazului şi preot paroh Ioan Ioanovici din Făget, ctitor Ioan Medescu ce sau numit Constandin şi Dumitru Chiricescu fiind chinez Petru Păcurariu ajutând şi Petru Diacovici din Fabrică, sau sfinţit la anul 1785 septembre şi am zugrăvit eu Georgie Diacovici din Vârşeţ sau din Srediţte".

(Urmează după acest text un pomelnic de

nume, probabil membri familiei lui Medescu).

Un cuvânt încă despre portretul ctitorului.

Ctitori țărani vor fi fost numeroși în timpurile vechi, despre aceștia însă n'avem decât rare indicațiuni precise. Iar portrete de ctitori nu s'au găsit decât în două biserici, în aceasta și în cea din Zold, construită și pictată ceva mai înainte.

In biserica din Zold ne apare un țăran, un chinez, înfățișat în portret cu atributul puterii: bastonul de chinez, portret realizat de o mână mai stângace. In schimb portretul lui Ion Medescu merită toată atențiunea atât pentru calitatea picturii cât și pentru figura înfățișată.

Compoziția portretului este ușoară, linia curgătoare mlădioasă și umbrele puse cu chibzuință dau mișcare și viață acestei lucrări ce iese din comunul realizărilor convenționale.

Iar figura lui Ion Medescu este figură de adevărat bănățean: mândru în privire, sigur pe sine și fălos în „țoalele" de sărbătoare: „cioareci" și „duruț" de șubă, și cizme cu bumbi auriți.

Ca document etnografic acest portret are o deosebită importanță, mai cu seamă dacă ne gândim că din secolul al XVIII-lea avem foarte puține înfățișări — fie pictură sau stampă — ale portului băștinașilor.

Pictura bizantină

din catedrala română unită a Lugojului.

Opera pictorului Virgil Simonescu — Iconostasul bisericii și celelalte tablouri — Compozițiile religioase.

de Dr. ALEXANDRU NICOLESCU
Episcopul Lugojului

Catedrala română unită din Lugoj a fost pictată de pictorul bănățean Virgil Simonescu, absolvent al Academiei de belle-arte din München. După șase ani de muncă, minunata operă picturală a fost terminată acum câteva luni. In numărul trecut al revistei am publicat unele detalii despre această pictură, iar acum vom da în continuare câteva considerații asupra artei bizantine ce împodobește catedrala din Lugoj.

De când cu erezia iconoclaștilor, iconostasul alcătuiește în pictura bizantină din interiorul bisericii, o parte foarte însemnată. Erezia iconoclaștilor a fost un impuls ca această parte a interiorului bisericii să ia o amploare din ce în ce mai mare în scurgerea veacurilor până în zilele noastre. Astăzi, o biserică bizantină nici nu se poate închipui fără iconostas.

Iconostasul nostru din Lugoj este remarcabil și ca execuție tehnică, întrucât a eșit din vestitele ateliere artistice ale Vienei și a costat câteva sute de mii, în vremuri de pace. De când însă pictorul nostru a înlocuit vechile picturi de pânză, lipite pe tablă de lemn, cu noile picturi în număr de 29, de atunci mărirea iconostasului s'a potențat în măsură nebănuită. In vârful iconostasului tronează crucea cu Maica lui Isus și Ioan de o parte și de alta, la poalele ei. Intr'o zonă înferioară, în câte trei panouri, sunt de-a stânga privitorului, figurile lui Avram, Ilie și Iosif, iar la dreapta a lui Iacob, Moisi și Eliseu, încadrând la mijoc pe Isus Cristos șăzând ca Arhiereu pe tron, a cărui trăsături tradează o bunătate nemărginită. Figurile venerabile ale celor 6 patriarhi și proroci, sunt de-o rară expresivitate. Relev în mod special, figura lui Iosif egipteanul, vicefaraonul Egiptului, în hainele sale de cel mai înalt funcționar după rege. Ce frâmos e când arta ține cont de istorie, de realitățile istorice!

In zona imediat următoare sunt 7 panouri, cu scene din viața Mântuitorului La mijloc dominând Invierea din morți a lui Isus, iar de-a dreapta și de-a stânga ei, în succesiune cronologică, Nașterea Mântuitorului cu Inchinarea păstorilor, Botezul Mântuitorului în Iordan dela Ioan, Intrarea în Ierusalim, Schimbarea la față pe muntele Taborului. Inălțarea la ceruri, a aceluiași Mântuitor și Pogorîrea Spiritului Sfânt. Cum vedeți, reprezintă ciclul sărbătorilor principale de peste an ale Domnului nostru Isus Cristos: sărbătorile împărătești.

Fiindcă nu putem descrie toate tablourile

ca să nu obosim pe cetitor, voiu remarca numai câteva din ele. Inainte de toate fixez Invierea Domnului. Mântuitorul nostru Isus Cristos este zugrăvit cu o forţă extraordinară, ca învingător al morţii: Ubi est, mors, victoria tua? ţinând într'o mână care anima acest trup în urma energiei native ce I-s'a dat din izvoarele vieţii vecinice ce rezidă în dânsul — se ridică în mijlocul aureolei de lumină şi flăcările iadului, de unde a ieşit biruitor, flăcări cari se preling la picioarele Sale, sunt şi

Bolta Catedralei din Lugoj pictată de Virgil Simonescu.

viguros steagul ce fâlfăie, ondulează biruitor în vânt, cu o încordare a întregului trup a muşchilor mâinilor şi picioarelor şi a pieptului — vezi par'că puterea internă ele par'că un reflex al trecerii mărirei Domnului în împărăţia umbrelor morţii. Uitându-te la acest triumfător de esenţă divină nu te miri de figura speriată până şi

a îngerului ce stă alături într'un colţ, şi acelor trei soldaţi romani striviţi de teroare, culcaţi la pământ. E tot ce cunosc mai frumos din istoria picturii bizantine, pe care am studiat-o îndelung în manualele lui Charles Diehl, Springer-Ricci etc.

Artistul a avut o viziune de sus atunci, când ne-a vrăjit pe pânză acest tablou.

Nu mai puţin frumoase sunt cele trei tablouri ale Schimbării la Faţă a Domnului, a Înălţării Sale la ceruri şi Scoborârii Spiritului Sfânt peste sfinţii apostoli şi Maica Domnului. Nu cunosc sentimente sufleteşti mai bine exteriorizate ca în aceste tablouri, scoţând în relief partea dramatică a sentimentelor sufleteşti agitate de un vânt puternic de pasiuni nobile, fiind adevărate „Stimmungsbilder", în înţelesul antic al cuvântului.

Cel ce vrea să se convingă, n'are decât să privească, să vină să vadă, şi să-mi dea dreptate deplină. Nu mă pot opri asupra detailurilor. Ţin să relev numai, că sentimentele sufleteşti ale chipurilor de pe tablourile noastre nu sunt cu nimic inferioare acelora zugrăvite în celebrele Înălţări la ceruri a Maicii Domnului cu grupul apostolilor la bază, a celorlalţi mari pictori. Zona ultimă o formează cele 4 tablouri principale, cu figura blândă de moşneag potolit şi cuminte a arhiereului Nicolau dela Mira Lichiei, a Maicii Domnului cu Pruncul Isus în braţă, figură atât de delicată şi suavă care-şi sărută cu gingăşie pe cap Pruncul divin, aşezat pe genunchii ei. Rară gingăşie de mamă, Isus Cristos, aşezat pe tron, cu figura blândă mustrătoare de arhiereu şi Sf. Ioan Botezătorul, cu privire fulgerătoare şi cu braţele încordate şi muşchii violent contractaţi stigmatizând drept pui de viperă pe fariseii plini de venin şi ură. Tronurile pe cari stau Domnul Cristos, Maica Domnului şi arhiereul Sf. Nicolae, sunt de aur, încrustate cu perle şi pietre scumpe şi fondul scânteiază de aur pur, în care se zăresc cruci multiplicate la nesfârşit. Se şi cuvenea ca tablourile acestea principale să întunece, prin podoabă şi strălucire, restul picturilor. Numai cupola închipuind raiui, le întrece în măreţie şi bogăţie.

Să trecem în zbor rapid la Sfânta Sfintelor, la absida, înaintea căreia se află: Tè hágion Bima, — tribunalul Domnului, conform concepţiei sfinţilor părinţi răsăriteni. Zic: tribunal, — pentru că rezidă pe altar aievea Judecătorul viilor şi al morţilor, în sf. Euharistíe, sub vălul pâinii şi al vinului. Nu spune de altfel Sf. Apostol Pavel: „Cel ce mâncă din pâinea aceasta şi bea din vinul acesta în mod nevrednic, judecată loru-şi mâncă şi bea?" Si nu se dă astăzi lupta pentru şi în contra lui Cristos tocmai în jurul Euharistiei? Nu această dogmă diferenţiază spiritele?

Să ne ocupăm acum de pictura din altar!

Sus pe bolta absidei, într'o aureolă de curcubeu încântător, purtată de 4 îngeri canefori ce plutesc în aer, este Spiritul Sfânt în chip de porumb din fiinţa căruia emană raze şi limbi de foc, care inundă întreaga boltitură. O dublă coroană concentrică de Heruvimi şi Serafimi anturează a treia persoană din Sf. Treime. S'a zugrăvit aci Simbolul: Spiritul Sfânt, pentru că hramul bisericii catedrale este tocmai Pogorârea Sfântului Spirit la Rusalii.

Dar mai fermecătoare sunt picturile din cele două zone inferioare. In prima zonă remarcăm, în absidiola altarului, nobila figură a împărătesei Cerurilor, pe Hagian Theotokon, în paludamente imperiale, cu pruncul Divin în braţe—flacantă, în atitudine reverenţioasă de doi îngeri. Vin spre Ea, de două părţi, în procesiune de adorare, neasemuit de frumoasele figuri, expresivele figuri ale Evei, Iuditei, Esterei, — de o frumuseţă răpitoare aceste, în haine luxoase regale, — Mariei, Anei şi Sarei, — tradând toate smerenie şi reverinţă în faţa Aceluia, care, tronând sub un baldachin, ne-o arată înscripţia sugestivă, că este gloria Ierusalîmului, mărirea mare a poporului nostru. Unii din vizitatorii bisericii noastre susţin, că artistul pictor s'a întrecut pe sine însuşi, tocmai în zugrăvirea acestei scene de închinare a femeilor reprezentative din Vechiul Testament înaintea Maicii Domnului, care le-a liberat şi pe ele şi înălţat. Eu nu vreau să mă declar. Se va declara, poate, critica obiectivă de mai târziu. Destul, că scena aceasta e de o putere evocatoare unică.

In zona inferioară a pereţilor altarului este zugrăvită „Cina cea de Taină" din foişorul cel de sus din Ierusalim. Vedem pe Mântuitorul nostru Isus Cristos cu faţa transfigurată, ridicat în picioare, ţinând

Virgil Simonescu.

Fragment din pictura catedralei române unite a Lugojului.

într'o mână pâinea şi în cealaltă potirul, plin de duioşie rară, melancolică, aşa cum ni-L zugrăveşte sf. Ioan în evanghelia sa la cina cea de taină. De-o parte şi de alta Mântuitorul este umbrit de protecţia alor 2 îngeri cu ripizi în mână, cari adie lin în jurul Lui. Apostolii vin unui câte unul, şase de o parte şi şase de alta despărţiţi prin coloanele foişorului cum şi-l închipuie fantezia pictorului artist. Toţi au o aureolă în cap, afară de Iuda întunecat la haină şi ia faţă. Aş cuteza să fau o afirmare, că chipul, figura şi întreaga atitudine a apostolilor în momentul de a se apropia de dumnezeieştile şi sfintele preacuratele şi de viaţă făcătoarele lui Dumnezeu taine, nu este cu nimic mai inferioară, ca expresivitate, ca dramatism, ca simţire sufletească ce să tradează în toată persoana lor, decât statuile apostolilor aşezate în naia bisericii lui San Giovanni Laterano din Roma. Fireşte, că: „omnis comparatio claudicat". Altul e momentul prins de pictorul nostru şi altele, sunt momentele prinse de sculptorul roman. Fiecare în felul său a creiat o operă superioară de artă, o operă nemuritoare. Fondul tabloului cu colinele şi casele şi chiparoşii oraşului sfânt, măresc numai efectul sufletesc.

Deasupra porţilor dela vestiar şi sacristie sunt zugrăvite în bust figurile marilor doctori ai bisericii, apuseni şi răsăriteni, sf. Augustin şi Ambrozie, sf. Vasile şi Ioan gură de aur, cari toţi au scris despre liturghie şi despre sf. Euharistie.

Şi, însfârşit, ca o complectare a ansamblului, urmează pe peretele de miazănoapte şi miazăzi, chipul în mărime naturală a lui Melchisedec: „Tu eşti preot în veac după rânduiala lui Melchisedec" şi jertfa lui Avram, când l-a jertfit pe fiul său Isac, prototipul Celui jertfit pe Cruce.

Aceasta ar fi zugrăvirea picturii bisericii redată în culorile şi nuanţele de culori ale graiului aşternut pe hârtie cu slova tiparului. Dacă am reuşit să dau o palidă ideie despre frumuseţea bisericii catedrale împodobite cu această pictură aleasă, voiu fi mulţumit de satisfacţia cetitorilor acestei reviste.

Intr'o descriere sumară ca aceasta, fireşte, am omis să notez multe. N'am putut releva frumuseţea decoraţiilor geometrice, de cari e plină biserica. N'am putut să pomenesc de varietatea uimitoare a crucilor, cel puţin 12 variaţii, pe care le-a revărsat artistul nostru pe întreg câmpul întinderii tablourilor. N'am putut să pomenesc de arabescurile, feuillages-urile, postes-urile, Chapelets-urile, ghirlandele, Rinceaux-urile, ruban-unirele, tresele, entrelacs-urile şi alte zeci şi zeci de amănunte din decoraţia pereţilor şi boltelor bisericii, flori, palmieri, chiparoşi, acanhuşi, cactuşi care îi dau atâta strălucire acestui templu care-ţi aduce aminte de dictonul: „Omnis gloria eius abintus".

Sub conducerea savantă a lui Charles Diehl, a lui Springer-Ricci, Ferretti, Tafrali dela Universitatea din Iaşi şi a lor alţi autori, am ţinut să studiez amănunţit arta bizantină, mai ales pictura ei, şi recunosc şi constat cu mândrie pentru ţara şi neamul meu, că nici în epocile de aur ale picturii bizantine depe vremea lui Iustinian şi a dinastiei macedonene, nici la Mistra, Dafne sau sf. Sofia şi sf. Dumitru din Salonic, Kahrie-Djiamy; Constantinopol, nici în bisericile-grote din Siria, Capadocia, nici la Chiev şi Novgorod, nici la Studeniţa în Jugoslavia, nici la Boiana în Bulgaria, la sfântul Nicolae Domnesc dela Curtea de Argeş din România nici în bisericile cu pictură bizantină din Italia sau — ca să o amintesc şi pe aceasta — nici în chipurile din liniaturile greceşti, păstrate în diferite muzee, în chipurile stavrotecelor çe ne-au rămas ca urme glorioase ale artei bizantine, şi însfârşit, chipurile reproduse în mătăsurile orientului sau în ivoriu şi marmoră, cu figuri şi chipuri mai frumoase şi mai alese ca în pictura catedralei din Lugoj, zic eu unul n'am văzut. Am călătorit şi eu destul în viaţă, am străbătut multe ţări şi mări, şi pot afirma cu linişte sufletească, că pictura catedralei noastre poate sta alături de cele mai frumoase picturi din lumea creştină. Cred, că critica obiectivă îmi va da dreptate. E chestie de timp şi de răbdare.

Ţin să mulţumesc redacţiunei revistei, că mi-a dat prilej să scriu acest articol destul de lung, ca să am putinţa de-a arăta cetitorilor ei, că se munceşte şi la noi ca şi aiurea pentru mărirea lui Dumnezeu şi înălţarea sfintei noastre biserici şi pe calea artelor frumoase.

BIBLIOTECA CENTRALA ASOCIAŢIUNII

Trupa teatrală a bănăţeanului George A. Petculescu.

— Contribuţii la cunoaşterea teatrului românesc din secolul trecut —

de AUREL COSMA junior

Teatrul românesc ce se juca în Ardeal şi Banat pe vremea dominaţiunilor străine se reducea la puţinele turneie ale artiştilor din Vechiul Regat şi la reprezentaţiile făcute în diferitele centre româneşti de diletanţii din localitate. Populaţia românească din oraşe se ducea la teatrele germane, cari aveau un caracter mai permanent, decât trupele ambulante ce veneau din România.

Ideia teatrului românesc trăia mai cu seamă la sate, unde dascălii se trudeau să organizeze cu prilejul diferitelor sărbători ale anului „*concerte*“ şi „*petreceri*“ cu piese teatrale şi monoloage.

Timpurile erau atât de vitrege pentru neamul nostru, încât realizarea unui teatru românesc permanent părea imposibilă. Şi totuşi, s'a găsit un pantofar bănăţean, care lăsându-şi meseria, s'a apucat să facă teatru românesc, ajungând să formeze şi o trupă teatrală permanentă, cu care a trecut în Ţara Românească şi a cucerit mulţi lauri de glorie.

Acest idealist bănăţean, *George Augustin Petculescu*, era dotat nu numai cu talent de artist, dar şi cu un spirit de organizare deosebit, reuşind să-şi înjghebeze o trupă teatrală de 14 actori, să-şi facă apoi o garderobă evaluată la vreo mie de florini şi să-şi adune o bibliotecă, fără vreo subvenţie, ci numai cu ajutorul încasărilor dela reprezentaţii.

Cu câtă chibzuinţă îşi făcea Petculescu planurile de organizare a teatrului său, se vede şi din proiectul elaborat de el pentru înfiinţarea unui teatru românesc permanent pe seama Românilor din Austro-Ungaria, care nu se putu însă realiza din cauza sumei prea mari de 34.000 de florini ce reclamau cheltuielile de funcţionare şi de întreţinere a trupei şi a teatrului.

Totuşi, entuziasmul sufletului său l-a încurajat ca să facă o încercare destul de îndrăzneaţă pentru timpul acela.

In 1877, întorcându-se din Oltenia, a cerut guvernului maghiar autorizaţia de a juca în diferitele oraşe ale Ungariei cu modesta sa companie teatrală de câţiva membri ce a format-o la Lugoj.

*

George Petculescu s'a născut la 11 Octombrie 1852 în Reşiţa Tatăl său, Toma Petcu, mutându-se în 1860 la Lugoj, tânărul George absolvă şcoala primară din acest oraş, apoi intră ca ucenic la un pantofar obţinând, după stagiul meseriei, titlul de calfă.

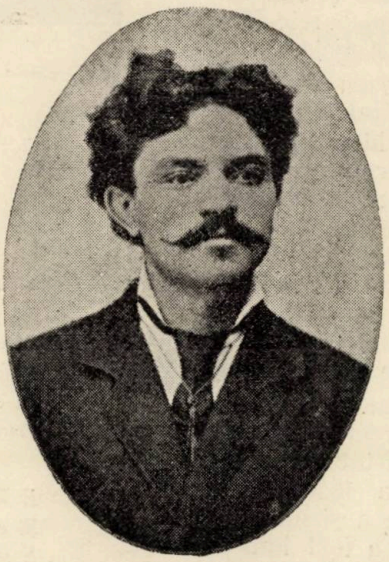

Ge orge Augustin Petculescu (1852—1889)

Firea lui neastâmpărată şi dornică de artă teatrală l-a îndemnat într'o zi să părăsească atelierul de pantofărie a „maistorului Pera“ şi să se ia după o trupă de teatru ambulantă ce a trecut în Oltenia. A fost angajat ca lipitor de afişe, apoi a debutat în roluri mai mici, făcându-şi încetul cu încetul instrucţia artistică necesară, ca să ajungă în 1874 să interpreteze roluri mai importante în teatrul lui G. Po pescu.

*

După înapoierea sa la Lugoj, George Petculescu a obţinut în vara anului 1878 din partea ministerului de interne maghiar concesiunea nr 30178 din 18 Iulie 1878, prin care a fost autorizat să joace teatru românesc în toate oraşele Ungariei în afară de Budapesta. Concesiunea avea valabilitate numai până la finea anului, dar ea se reînoia din an în an prin intervenţia subprefectului de judeţ la ministerul internelor.

După primirea concesiunei, Petculescu a

început să-şi formeze trupa sa teatrală, cu care a dat reprezentaţii la Lugoj, precum şi în alte oraşe pe unde şi-a făcut turneul. Ca asociat îl avea pe A. C. Dobriceanu.

Trupa lui Petculescu a dat reprezentaţii în următoarele oraşe după cum urmează: Lugoj, Bocşa-montană, Oraviţa, Bozovici, Buteni, Pecica, Mehadia, Turnu-Severin, Haţeg, Semlac, Orăştie, Hunedoara, Alba-Iulia, Blaj, Sibiu, Braşov, Făgăraş, Abrud, Roşia-montană, Câmpeni, Hălmaj, Baia de Criş, Timişoara, Sânnicolaul-Mare, Nădlac, Soborşin, Lipova, Şiria, Beiuş, Turda, Şomcuţa-mare, Deva, Năsăud, Gherla, Ciacova precum şi în alte centre româneşti, despre cari nu s'au mai găsit informaţii sau date.

Compania lui Petculescu se compunea din societari şi gajişti.

Intre numele artiştilor îi găsim pe: Ioan Petrişor, George Iovi, Mihail Petrescu, Anton Dobriceanu, George Mihailescu, Toma Alexandrescu, dna Alexandrescu şi dna Iulia Dobriceanu apoi pe domnişoarele Veronica Halmăjan şi Versavia Angelescu.

Repertoriul teatrului Petculescu era mare. A montat peste 50 de piese teatrale, drame, comedii, melodrame şi chiar operete. Majoritatea lor erau cu subiect naţional istoric sau eroic. A avut mari succese cu piesele teatrale reprezentând biruinţele armatei române asupra Turcilor la Griviţa.

In oraşele unde erau şcoli româneşti, reprezentaţiile luau proporţii mai mari, datorită elevilor români cari îndeplineau cu bucurie şi cu mândrie rolurile de figuranţi.

Teatrul lui Petculescu a funcţionat până în primăvara anului 1889. Directorul trupei, atins de o tuberculoză contractată în timpul sbuciumatelor sale turneie, a fost nevoit să se retragă la Lugoj, unde a şi murit în ziua de 6 Decembrie 1889 şi a fost înmormântat în cimitirul istoric al Lugojului, alături de marii scriitori bănăţeni Victor Vlad Delamarina şi Ioan Popovici Bănăţeanu.

Cât de frământat era sufletul plin de însufleţire şi de ideal al lui George Petculescu, o arată următoarele cuvinte pe cari le-a scris înainte de moarte pe portretul său făcut în 1886 de pictorul I. Stoica: **„Fost-am Directorul primei Societăţi de Teatru Român din Ungaria şi Transilvania, petrecând o viaţă amară dela 1870, până la finea vieţii mele“.**

Poate trupa aceasta nu era la acelaş nivel artistic, ca şi teatrele străine, cari se făceau în Ardeal şi Banat pe vremea sa, totuşi este de remarcat faptul, că un om cu suflet mai mare, cum era George Augustin Petculescu, şi dotat fără îndoială şi cu talent, a reuşit să realizeze cu modestele sale puteri, fără nici un sprijin sau ajutor, cel dintâi teatru românesc permanent pe seama Românilor de sub stăpânirea maghiară.

N. Grigorescu. Intoarcerea dela păşune.

Mandolina

— După Verlaine —

Cântăreţi de serenade
Şi frumoase-ascultătoare
Işi spun vorbe goale fade,
Printre ramuri cântătoare.

E Tircis, Aminta sfântă,
Şi e vajnicul Citandru,
E şi Danois care-i cântă
Unei crude un vers tandru.

Cu veşti scurte de mătasă
Şi rochii lungi cu coada 'n vale
Eleganţa lor voioasă
Şi, umbrele albastre, pale,

Valvârtej fac în fiorul
Lunii — roz de trandafir —
Mandolina-şi spune dorul,
Unui freamăt de zefir.

LEONTIN ILIESCU

Muzica românească de după război

de FILARET BARBU

Epoca muzicei romantice a avut darul să ademenească şi pe unii din marii ei creatori în ţinuturile noastre. Astfel cercurile muzicale româneşti abea dacă au depăşit vechimea celor 10 decenii. In 1844 Robert Schumann dă un concert la Iaşi ; în 1846 îl găsim pe genialul Franz Liszt la Bucureşti, după ce a vizitat şi unele centre din Transilvania.

„O scrisoare*) a lui Tolstoi, pe atunci ofiţer în armata de ocupaţie rusă, ne zugrăveşte Bucureştii de la 1854 ca centrul unei vieţi muzicale foarte bogate. Nenumăraţi muzicanţi străini se aşează în Muntenia şi Moldova şi mulţi dintre ei, sau dintre urmaşii lor vor juca mai târziu un rol în istoria muzicei româneşti: Wachman — tatăl, Caudella — tatăl, Wiest, Flechtenmacher ş. a. Printre preţioasele date din cartea d-lui Octavian Beu (Franz Liszt în ţara noastră) găsim următoarele străduinţi din viaţa muzicală a acestei epoci. Muzica românească pe acele vremuri se afla în faşe, sau mai bine zis era în forma unui diletantism cu suficient avânt pentru o desvoltare normală. Din desvoltarea aceasta desprindem mai târziu opera de binefacere a maestrului ieşan Gavril Muzicescu, pe teren coral — bisericesc.

Aceste însemnări pe răbojul muzical românesc vor putea porni numai de aici pentru a zugrăvi muzica românească de după război, acel product muzical care ne-a dat şcoala nouă românească.

De pe timpul lui Muzicescu şi dela Muzicescu încoace vedem o mână de oameni străduindu-se a crea un repertor de cântece corale. Astfel la 1900 se poate vorbi şi la noi de coruri în senzul artistic al cuvântului, iar creaţiile pieselor corale tind tot mai mult de cântecul popular.

Aşa ne este cunoscut Kiriac, Vidu şi Mureşanu, ca să amintesc numai pe cei mai reprezentativi din epoca aceasta — şi pentru a ţine seama de cele trei regiuni, Vechiul Regat, Banat şi Ardeal, a căror product muzical a fost abundent.

Gruparea acestor compozitori de cântece populare şi armonizatori de coruri românești se desvoltă pe îndelete, dar perzistent, formând publicul nostru de înainte de războiu. Aceştia dau posibilitatea de viaţă muzicei româneşti, ei sunt aceia cari o sprijinesc în practicare, creiază primii „consumenţi muzicali", după cum duc la înflorire şi viaţa editorilor de muzică pur românească. Putem deci spune fără recitenţe că muzica simfonică în România înainte de războiu a fost pasivă, dacă nu chiar inexistentă. George Enescu, întemeietorul simfoniei româneşti şi-a executat la 1906 prima simfonie în cele mai mari centre din Europa şi din America, ceace nu înseamnă că publicul auditor românesc a luat cunoştinţă în întregime de succesele celui mai genial compozitor român. — Nu. Publicul românesc era format pentru muzica corală şi se recruta din clasa burgheziei.

Muzica nouă, întrucât se putea ea desvolta până atunci sub mantia modernismului, a aparţinut snobismului românesc, pe care la'şi putea asemăna întrucâtva cu acel din Rusia-ţaristă. Nici Rusia n'a avut un trecut de pronunţată evoluţie în muzică. Ceiace în Rusia s'a făcut prin Gliuka, părintele muzicei ruseşti, iar mai târziu prin apariţia grupului celor „cinci", se face la noi de un singur om, de George Enescu, deoarece el este primul compozitor care dă un avânt muzicei româneşti, ridicându-o la nivel apusean, şi meşteşugind astfel simfonia românească.

Despre o oarecare orientare în stilul polifonic şi despre şcoala nouă românească se poate vorbi deci abia după popularizarea creaţiilor simfonice ale lui George Enescu. Dar până la această fericită epocă, mai avem de înregistrat şi evenimentul care se petrece îndeosebi în părţile ciscarpantine, unde vedem că folclorul românesc este redat şi în încercări de piese muzicale, ca o continuare a primei operete române a mult regretatului Ciprian Porumbescu. Este timpul străduinţelor bănăţeanului Tiberiu Brediceanu, care începând din 1894 notează şi cele mai variate cântece, jocuri şi doine din Banat şi Ardeal — şi care la 1908 îşi reprezintă piesa lirică „La Şezătoare". De reţinut este faptul că Ti-

*) C. Brăiloiu : Muzica Românească (Cele trei Crişuri).

beriu Brediceanu culege cu doi ani mai înainte decât compozitorul maghiar Bela Bartok cântecele românești din Maramureș. O importantă dată pentru istoria muzicei românești.

Tiberiu Brediceanu este deci unul dintre acei compozitori români care ia dela început cântecul popular ca pe cel mai curat și sănătos lirism existent la creația muzicală. Astăzi se vede la mai toate popoarele europene cu câtă predilecție studiază muzica populară, reîmprospătând prin aceasta arta muzicei universale, cu mai multe posibilități de alegere în tehnică, stil și estetică. Muzica lui Tiberiu Brediceanu se răsfrânge asupra Vechiului Regat tocmai în primii ani de după război. Străduințele folcloristului bănățean găsesc aprobarea unanimă a maestrului Enescu care încă în prima sa rapsodie dă același semnal: spre o școală națională de muzică românească. Culegerile lui Tiberiu Brediceanu se întâlnesc cu colecțiile de folclor ale lui Kiriac și Brăiloiu — și astfel muzica bănățeană se unește pentru același scop cu muzica vechiului regat, înființând cu un ceas mai de vreme Societatea Compozitorilor români (1920).

In legătură cu aceste manifestări de artă românească și în raport cu valoarea artistică a cântecului românesc trebue subliniată și activitatea celor doi compozitori care — am putea spune — prin influențele absorbite și asimiliate la școala germană, prin personalitatea lor creatoare ar putea fi priviți ca reprezentanții muzicei clasice române, deși școala germană în care s'au instruit era pe acele timpuri sub realizarea creațiilor muzicale ale lui Joh. Brahms. Aceștia sunt George Dima și Ioan Scărlătescu, la a căror creații putem adăuga și unele din compozițiile de muzică vocală ale lui I. Bohociu.

Cei dintâi mai au și meritul de a fi primii profesori de armonie și compoziție a conservatorului din Cluj, prima instituție de artă muzicală românească din Ardealul desrobit, care deasemenea contribue în măsură largă la educația muzicală a publicului transilvănean de după război și împreună cu opera română clujană este elementul cel mai mobil al propagandei muzicale românești.

Astfel avem deja o icoană a situației de după război, deși intrarea în viața normală — artistică a progresat încet. Incă nu ne-am format un public începător de artă, iar clasa biurocratică din care este format în mare parte auditoriul dela orașe, n'a fost în stare să facă un pas hotărâtor, care să dea o pulsație manifestărilor muzicei culte românești. — Iată prin urmare rostul celor cinsprezece ani dela unire, iată dar care au fost preocupările de până astăzi a Societății compozitorilor români, împreună cu ale societăților permanente de muzică, de teatru, iar în ultimii ani, de radio românesc.

Astfel școala nouă românească, a cărei șef este George Enescu, s'a format dela război încoace în trei grupe, trei generații de propovăduitori de muzică cultă românească. Garda veche, începând cu Dima și Scărlătescu trece în revistă toate lucrările maeștrilor Castaldi, Cuclin și Stan Golestan, iar generația dominantă, compozitorii de muzică simfonică numără printre cei mai cunoscuți pe: Nona Otescu, Al. Alexandrescu, M. Jora, Al. Zirra, G. Brăiloiu, G. Enacovici, St. Popescu, Andricu, T. Rogalski, S. Drăgoi, M. Negrea și G. Nottara, pentru a încheia cu generația tineră, dintre cari amintesc numai pe cei mai cunoscuți și anume Zeno Vancea, C. Silvestri, V. Ijac și P. Constantinescu.

In literatura corală însemn pe continuatorii celor de mai sus amintiți: Cucu, Chirescu, Ghica Comănești, Oancea, Borgovan, Bena, Hubic, Givulescu și alții din generația mai tânără.

Pentru a scoate în evidență muzica de după război, pentru a zugrăvi evoluția firească a muzicei românești de astăzi va trebui să ținem seama de compozitorii muzicei simfonice și de cele câteva creații de opere românești. Această creație de muzică cultă n'are prin urmare la bază epoca clasico-romantică a vremei sale, ci izvorâtă din perlele cântecului popular și al pieselor corale românești, deși în toiul diferitelor curente ale muzicei moderne universale încearcă să dezlege problema acestui stil muzical pe bază națională. — Nici unul dintre ei nu privesc naționalul ca pe o ciudată caracteristică locală, sau curiozitate etnografică, ci se străduiesc în privința aceasta cu tot elanul și cunoștințele lor spre o izbândă finală. Deci influențele culturale pentru compozitorii noștri nu sunt imitațiile formelor învățate (sau chiar dacă

sunt, se luptă pentru debarasarea lor), ci mai mult contribuţii necesare şi importante la formarea personalităţii lor artistice. Un aspect declamatoric, o atmosferă armonică, un colorit instrumental, sau unele abrumperi pătimaşe orchestrale nu sunt dovezi suficiente de reciprocitate, sau afinitate cu muzica din a cărei şcoală au răsărit nouii meşteşugari ai cântecului românesc.

Dezvoltarea muzicei simfonice la noi se face pe două căi: 1) naţional-populară cu predilecţia pentru ritmul şi cantilena dansurilor şi doinelor româneşti, 2) pe calea individualităţii artistice, unde elementul naţional, deşi nu primează, totuşi constitue o oare care bază la desvoltarea polifoniei moderne. In direcţia primei îi vedem că se exprimă cu competinţă majoritatea compozitorilor noştrii, dintre cari S. Drăgoi, M. Jora, C. Brăiloiu şi M. Negrea ne-au dat suficiente dovezi.

Dar valorificarea aptitudinilor compozitorilor noştri o vedem şi pe terenul creaţiilor de teatru muzical: *opera*. In genul acesta noi suntem mai fericiţi ca celelalte popoare europene, la cari stilul operei a devenit o nouă problemă. Caracterul sintetic al operei ca formă a schimbat întregul mers al acestui gen: Când muzica, când poezia, când perceperea unui stil, sau naturalizarea acestui stil evoluează în aşa măsură, încât dela sine se pune întrebarea când se va statornicii stilul şi forma operei moderne?

„Năpasta" lui Drăgoi a dat cel mai oportun răspuns în privinţa aceasta. Atât stilul, cât şi forma muzicală a operei româneşti trebue să poarte pecetea naţionalului, trebue să fie inspirată din bogăţia imensă a folclorului nostru muzical. Dar până când există vecinica criză a libretetelor, problema textelor teatrului — liric (inclusiv opereta), libretul, care dă putere de viaţă muzicei, nu vom obţine succesul dorit — şi ce e mai important: nu vom putea acapara publicul pentru operele româneşti. — Dovada cea mai bună ne-o dau însuşi cei câţiva compozitori moderni, cari mai nou sunt autori de balete şi piese pantomimice. Aceştia nu au nevoe să fie la modă cu lucrările lor. Dacă în apus acest gen mut de teatru-muzical este *en vogue*, nu înseamnă că şi românii trebue să-l adopte. România încă nu are un public suficient pentru creaţiile autohtone ale muzicei de scenă, iar în baletul românesc, fie cât de românesc atât ca formă de exprimare muzicală, cât şi ca fond teatral, fiţi siguri — că nu urmăreşte tendinţele creatoare ale autorului român, ci va urmări cu ochiul spectatorului de reviste mişcarea graţioasă a dansatoarelor de balet, distribuind jerbe de surâsuri la fiecare figură mai nostimă şi aplaudând cu frenezie fiecare tablou vivant.

In consecinţă muzica de după război, va evalua numai după gradul de iuţime prin care se va face educaţia publicului auditor. Pentru o evoluţie firească şi pentru atingerea acestui scop, va trebui în prima linie să umplem golul productului muzical autohton, să formăm treapta mijlocie în arta muzicală, să încurajăm opereta, acel gen minor de muzică de teatru, fără de care nu se va putea nici când complecta şirul consumenţilor de muzică cultă.

Ne plângem mereu de lipsa acestui gen dar nu vedem nici unde justificarea plângerii noastre. Dela Ciprian Porumbescu ne-a rămas opereta „Crai Nou", care decenii de-a rândul a fost cântată şi răscântată la mai toate ocaziile de manifestare muzicală — românească. Ea ne-a dat cel puţin nouă, transilvănenilor, gustul pentru teatru, ne-a deschis orizonturi noui, ne-a făcut să apreciem folclorul din cântecele noastre şi din punct de vedere artistic. Nu mai puţin şi bucovineanul Flondor, cum şi bucureşteanul Ionel Brătianu, cari sunt primii autori de operetă românească. Opereta îmbie publicului subiect şi muzică uşoară şi variată. Muzica ei este prin urmare simţită şi invenţioasă. O operă chiar dacă-i mediocră poate să aibe o influinţă, o putere de acţiune şi impresiune asupra publicului — şi este prin urmare asigurată în existenţă. Opereta însă trebuie să poarte pecetea unei inspiraţii adevărate, trebuie să fie desăvârşită, departe de aşa zisă modă a standardului, ori a şlagărului ordinar, pentru a putea rămâne. Mă gândesc la opereta românească, care va trebui creată şi din punct de vedere al subiectului, care cere şi dela libretist o muncă cinstită şi literară, pentru a putea sta în serviciul evoluţiei muzicei culte, respective pentru a putea modela şi astfel îmbogăţi şirurile publicului nostru de mâine.

Cronici moldovene

Tradiția Culturală a Iașilor, Ciclul Minervei. Scriitorii Iașului. Opera doctorului P. Zosin. Litere — Arte.

de: *C. Săteanu*

Vechea capitală a Moldovei este un oraș eminamente tradițional. De aceia, dacă nu și-a putut păstra reputația pe care a avut-o pe vremuri ca un centru important pentru viața economică a Moldovei, el a rămas constant în ceiace privește viața culturală. Este notoriu că un oraș în prosperitate economică progresează și în ramura culturală.

Iașul a trecut însă în anii din urmă, prin grele crize economice, astfel că și starea lui culturală este în mare suferință.

Pentru a înviora și viața economică și prin ea viața culturală, s'a pornit din sînul Universității o acțiune puternică în aceste direcțiuni. Deocamdată lupta a început — o luptă de idei și de revedincări plauzibile — pentru egalarea Universității ieșene cu nivelul celei din București. Ea va continua în toate ramurile de activitate socială și precum se anunță, vom avea în curând o revistă culturală cu colaborarea celor mai distinse pene din întreaga țară. Intre colaboratori se asigură de pe acum că vor fi: *M. Sadoveanu, M. Codreanu, Ionel Teodoreanu, Gh, Topîrceanu, Ion Botez, Octav Botez, etc. toți ieșeni.*

Suntem deci în așteptarea nouei publicațiuni care va continua, se zice, activitatea revistei „Viața Românească", adecvată însă actualității.

* * *

Se anunță deasemenea reapariția revistei de sociologie, pedagogie și psicologie *„Minerva"* sub conducerea d-lui prof. *Petru Andrei*, fost subsecretar de stat la Instrucție. Pentru a asigura fondul necesar acestei publicațiuni care a avut un răsunet și în străinătate și care va apare din nou și cu colaborarea somităților străine, cu sumare redacțiuni în limbile europene, d. *Petru Andrei* a organizat în Aula Universității un ciclu de conferințe bilunare. Prima conferință inaugurală a ținut-o d. C. *Rădulescu-Motru*, președintele „Societății de Filozofie care a vorbit în fața intelectualității ieșene despre *„Noua spiritualitate"* demonstrând că poporul român în căutarea unei noui directive, evoluiază spre principiul românismului — cu eliminarea oricăror curente extremiste. A doua conferință a desvoltat-o prof. *Ion Botez*, decanul

La joc. Octav Băncilă

Facultății de Litere tratând despre „*Democrația Engleză*". Vor continua în acelaș ciclu d-nii prof. *I. Petrovici, I. Iordan, Octav Botez, M. Ralea* și d. *Petru Andrei*, care va vorbi despre Lenin.

*

Grandioasă a fost primirea și instalarea noului *Mitropolit Nicodem* al Moldovei și Sucevei făcută în prezența înaltelor autorități bisericești, a miniștrilor, a parlamentarilor și a tuturor claselor sociale. Această înaltă recepție creștinească a dat loc unui impunător cortegiu religios care semăna prin grandoare cu comemorarea *Sinodului dela Niceia*, festivități religioase ce au avut loc în toamna anului 1925 în prezența întregei familii regale, tot la Iași.

Acestor serbări creștinești vor urma, la finele anului școlar, mari serbări culturale: pentru comemorarea centenarului Liceului și Academiei Mihăilene, adică a actualului Liceu Național și a Universității, precum și comemorarea școalei Normale Superioare de fete „Mihai Sturdza" care deasemeni împlinește un veac de existență. La aceste serbări se asociază Academia de Arte Frumoase, care la acea dată împlinește 75 de ani de ființare. In acest scop se fac serioase pregătiri pentru ca Iașul să sărbătorească în apogeu viața culturală pe care a desfășurat-o sub cei din urmă domnitori ai Moldovei, sub înțeleptul *Rege Carol I*, sub gloriosul *Rege Ferdinand* I, care ca un testament a lăsat dorința ca Iașul să rămâie cea mai mare cetate culturală a românismului — și sub actualul *Rege Carol II*, care continuă cu sfințenie dorința testată de părintele Său.

*

Din timpul cât a condus ministerul instrucției, d. prof. *I. Petrovici* a asigurat fondul necesar pentru așezarea în fața universității ieșene a busturilor celor trei mari filosofi: *Maiorescu, Conta* și *Xenopol*. S'a ținut concurs și sculptorii care s'au prezentat au depus machetele lor urmând ca juriul să decidă.

Astfel Iașul va cinsti și va eterniza memoria acestor trei mari cugetători, care fiștrei au fost membrii marcanți ai „*Junimii*". Va fi deci o sărbătorire nu numai a acestor ilustrațiuni profesorale și filosofice dar și a celor mai distinse ilustrațiuni din vechea pleiadă a „Junimii" ieșene.

Și apropos de „*Junimea*" :

De pe urma neuitatului *Iacob Negruzzi* au rămas toate manuscrisele, corespondența și diferite acte și documente referitoare la faimoasa societate care a determinat în țară cel mai puternic curent cultural și literar. Ele se află în păstrarea colonelului *M. Negruzzi* locuitorul său testamentar.

Parte din această extrem de interesantă corespondență a fost publicată de *I. E. Torouțiu* în monumentala sa operă *Studii și Documente Literare* — „*Junimea*", din care au apărut patru volume mari urmând ca ele să fie complectate cu alte două. Dar la Iași mai există două figuri venerate din vechea pleiadă a „Junimii" pe care le-am menționat în primul număr al „*Luceafărului*" și care sunt d-nii: *C. Meissner* și *A. C. Cuza*.

D. C. Meissner a publicat, în parte o serie de amintiri junimiste, iar d. *A. C. Cuza* continuă a publica în „*Convorbiri Literare*" o serie de inspirații poetice din anii tineri, dintre care menționăm minunata „*Glossă*" în gen eminescian însă, cu totul contrarie atmosferei pesimiste.

Fiindcă vorbim de „*Junimea*" și de opera d-lui *I. E. Torouțiu* e oportun să consemnăm aci apariția romanului junimist „*Mite*" a d-lui *Eugen Lovinescu*, a cărei sorginte se găsește în colecția atât de prețioasă a „*Studiilor și Documentelor Literare*" mai sus citate. (vol. IV. omagial lui *Eminescu* și *Xenopol*).

*

Vă mai amintiți de opera celebră a lui *Rousseau*? De minunatele sale *Confesiuni*? Sau de opera scriitorului german *Knigge* „Umgang mit Menschen"? De aceste două valoroase și neîntrecute manuale, manuale filosofice educative pentru toată omenirea?

In genul acestor scrieri d-rul *P. Zosin* a tipărit o prea interesantă lucrare: „*Calea unei vieți*", care este nu numai auto-biografia unui filosof pozitivist, dar un adevărat îndrumător al tinerimii noastre în aceste anevoioase zile de luptă pentru existență. Adoptând un copil de suflet, d-rul *Zosin* îi așterne calea vieții punându-i în față toate greutățile ce le poate întâmpina omul în diferitele perioade ale vrâstei. Lucrarea este presărată din capitol în capitol cu spovedanii interesante, dar totodată cu observațiuni menite a călăuzi în viitor, a sfătui, a îndemna și a încuraja.

„*Calea unei Vieți*" se cetește ca o operă morală, filosofică, educativă și recreatoare. Și ea va avea incontestabil un adânc ecou în toate cercurile care sunt absorbite și îngrijorate de pedagogia societății noastre.

*

Scriitorii ieșeni sunt în plină activitate. Așa bunăoară poetul *G. Topîrceanu* prepară un roman din viața sihaștrilor de prin mănăstirile Moldovei și a terminat în același timp o lucrare în limba franceză despre „*Râsul și Legea comicului*".

Tânărul dar talentatul poet *G. Lesnea* și-a adunat o parte din poeziile sale într'un volum „*Cântec deplin*" în care se afirmă ca cel dintâi cântăreț al Morții...; pe care nimeni n'a cântat-o atât de

impresionant ca dânsul, fără a fi câtuşi de puţin lugubru.

Alţi doi scriitori ieşeni, strămutaţi însă la Bucureşti, au îmbogăţit literatura noastră cu două romane originale: d. *Demostene Botez* care ne-a dat „*Ghiocul*", roman în care sunt zugrăvite câteva caracteristice figuri ieşene şi d. *M. Sevastos*, directorul „*Adevărului Literar*" care a pus în circulaţie noul său roman „*Camioneta Verde*".

Robul pământului. Octav Băncilă.

La aceste noutăţi literare ar trebui să adăugim romanele pe care le prepară d-nii *M. Sadoveanu*, *Ionel Teodoreanu*, *Sandu Teleajen* şi ieşanul prin adopţiune d. *M. Zamfirescu*, directorul de scenă al Teatrului Naţional din Iaşi.

*

Ar trebui să insistăm şi asupra activităţii artistice. Din lipsă de spaţiu ne rezumăm:

De curând am avut la Iaşi, chiar în localul Academiei de Arte Frumoase, o expoziţie colectivă a tuturor pictorilor şi sculptorilor ieşeni, cu care prilej s'a distins pictorul-profesor *Trofeanu* care a expus pentru prima oară la Iaşi, d-sa fiind binecunoscut în cercurile artistice din Bucureşti.

Vom avea în curând o expoziţie a marelui pictor *Octav Băncilă*, clasificat de pene competente şi de specialişti ca cel mai mare colorist al epocii de faţă, şi în ale căreia tablouri se oglindesc episoade de sociale contemporane.

Activitatea muzicală a fost accentuată în ultimile săptămâni prin concertele de cameră al societăţii muzicale „*Melo*" şi prin concertul simfonic ce a avut loc la Teatrul Naţional sub bagheta magică a maestrului A. *Ciolan* profesor al Conservatorului şi neîntrecut dirijor.

Nu mai puţin este accentuată activitatea Teatrului Naţional unde directorul său d. *Em. Serghie* imprimă o activitate sănătoasă despre care vom vorbi în cronica viitoare.

Cronica Olteniei

Un teatru vechiu care se duce

de VIRGIL MOLIN.

Imprejurări triste perpetuează actualitatea teatrului craiovean, — unul din cele mai vechi din ţară, — într'o tragică problemă de „*a fi sau a nu fi*".

Se pare că teatrul nostru îşi trăeşte ultimile zile. Huluit şi măcinat de boicotul publicului, ros de starea anarhică dinăuntru, cu actori cari nu au ce mânca, fiindcă de astă-toamnă nu au luat măcar aconturi din salarii şi trăesc din polul împrumutat dela prieteni, — Teatrul Naţional din Craiova va solda după 80 şi ceva de ani, cu lichidarea fatală.

Şi ce frumos trecut are Teatrul nostru, ce capital de năzuinţi artistice, câte generaţii de mari actori a crescut Teatrul Naţional din Craiova.

Prilejul reflexiilor de faţă ne îndeamnă să aruncăm o privire retrospectivă asupra trecutului înscris cu pagini de glorie în evoluţia artei dramatice româneşti.

In anul fermentărilor sociale şi naţionale, în faimosul 1848, câţiva tineri bucureşteni

se refugiază aci la Craiova din Capitala angajată în revoluţie şi încătuşată de ocupaţia rusească. Printre aceşti tineri erau şi doi slujitori ai Thaliei, actorii Cotache Mihăileanu şi C. Serghie. Ajunşi la Craiova Mihăileanu simte nevoia de „a face teatru", şi vocaţia de director de companie. Angajează câţiva amatori şi cu un ansamblu relativ bun şi cu autorizaţia în buzunar, Mihăileanu deschide stagiunea în şcoala cea mare, vechiul colegiu, peste care timpurile au construit Colegiul Naţional Carol I de astăzi. Aceasta se petrecea în anul 1850, iar „Baba Hârca" este vodevilul deschizător de stagiune.

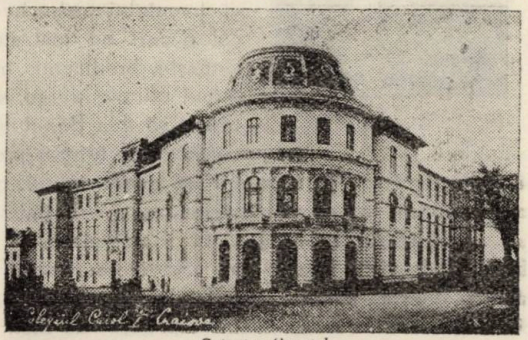

Colegiul Carol I
In acest edificiu este adăpostit de prezent teatrul naţional al Craiovei.

Inceputul a prins. Boerimea Băniei s'a amuzat şi a cerut cât mai mult teatru. Câţiva boeri, în frunte cu Filişeanu, fac colectă, adună creiţarii boerimei şi ridică un teatru propriu, — din scânduri — pe un teren viran din centru. Aceasta, fiindcă din clădirea colegiului au fost daţi afară de Vlădica, care aflase de femeile îmbrăcate în draci şi cari apar pe scena şcoalei.

Stagiunea 1851-52 se deschide cu mai mult alai, cu festiva piesă Mihai Viteazul, a cărei montare a necesitat 120 galbeni, sumă mare pe acele vremuri. Boerimea se antrenează. In 1854, un boier veritabil, Petre Oprean, ia chiar direcţiunea teatrului, angajează pe Theodorini ca director artistic. Teatrul e în epocă de prosperitate, dar ocupaţia rusească provoacă o mică panică, iar în revelionul anului 1856, un incediu provocat de îmbulzeala seratei dansante, mistue baraca din scânduri a Teatrului, ceace a fost în definitiv un eveniment cu consecinţe bune, căci la 1857 se construeşte o nouă clădire, care cu mici şi mari transformări a servit drept lăcaş al Teatrului Naţional până la 1926, când a căzut pradă focului.

In cei peste 80 de ani, rampa Teatrului Naţional din Craiova, creşte sau luminează talente ca Ştefan Velescu, I. Tănescu, Theodorini, Gr. Manolescu, divina Aristiţa Romancescu, Ion Anestin, Poenaru, Gabrielescu şi alţii, din cari câţiva contimporani consacraţi şi mult apreciaţi, iar directorate de înaltă conpetinţă şi autoritate, ca acelea ale lui Emil Gârleanu, ş. a.

Prin votul corpurilor legiuitoare dela 1892, teatrul craiovean se transformă în Teatru Naţional, subvenţionat de stat. Dela această epocă teatrul craiovean se emancipează într'un centru de radiaţiune artistică, de inepuizabil izvor de energii şi talente dramatice.

Toate acestea până nu au venit declinul.

Astăzi Teatrul Naţional dln Craiova este un vestigiu al unor vremuri trecute.

La colţ de stradă actorii neplătiţi din toamna trecută, printre cari figuri alese întru ale teatrului, îşi plâng nenorocirea, iar deasupra Teatrului adăpostit în clădirea altora, cântă cucuveaua.

Viaţa religioasă la Sibiu

de Z. SANDU

Nimic nu se poate asocia cu atâta adâncime de manifestările cotidiane şi de atmosfera statornică a oraşului Sibiu ca trăirea religioasă. In această cetate de scaun al mitropoliei noastre, în citadela neînfrântă a ortodoxiei de dincoace de Carpaţi se transmite, cu sârg şi în toată puritatea lui sfinţitoare, din generaţie în generaţie, duhul curat al Evangeliei lui Hristos, duh imprimat Sibiului prin rodnica păstorire a neuitatului mitropolit Andrei Şaguna. Dintele neîndurător al vremii, înfrăţit cu o tendinţă streină de sufletul ortodox al neamului românesc şi cu o sforţare de a ruina o tradiţie atât de veche cum e cea religioasă, n'a putut clinti, aproape cu nimic, ceeace sălăşlueşte atât de adânc în viaţa acestui oraş.

Deşi, cu vremea, s'au aciuit şi pe aici câţiva sectari cari lucrează neîncetat spre a dobândi prozeliţi din rândurile dreptcredincioşilor, totuşi, frontul credincioşilor continuă a dura compact. Ceeace înseamnă, că ortodoxismul nu se desminte cu nimic în Sibiu şi că oferă şi azi, întreaga lui

avere duhovnicească celor ce aleargă în căutarea ei.

Un fapt de netăgăduit în toate acestea rămâne să fie atribuit preoţimii locale şi mitropolitului Nicolae. Căci, dacă nu s'ar afla toiagul păstoresc în mâna unui vlădică atât de cult, de priceput şi de energic, cum este mitropolitul Nicolae şi dacă acest ierarh n'ar fi secondat de un stat major clerical potrivit vremilor, singură tradiţia religioasă poate n'ar fi în stare să opună stavilă în calea duhului de înnoiri dăunătoare. Insă, prin grija acestora, slujbele divine se oficiază cu fastul cuvenit, cucernicia stăruie în făptuirile credincioşilor, tainele Bisericii se administrează cu toată conştiinţiozitatea, iar predicile instructive şi educative sunt rostite în fiecare Duminecă şi sărbătoare.

Desigur, din rândul faptelor religioase nu poate fi uitată activitatea ziditoare pe care o desfăşură studenţii teologi dela „Andreiana". Un cuvânt de laudă este mult prea puţin lucru, pentru a încrusta aici tot ceeace înseamnă această şcoală de înaltă cultură şi educaţie religioasă. Dar şirul de preoţi crescuţi şi îndrumaţi în cadrul activităţii ei, stă mărturie grăitoare.

Vechiul ziar „Telegraful Român", îşi face şi azi datoria de organ oficial al Arhiepiscopiei de Alba-Iulia şi Sibiu şi de element evangelizator. Sub îndrumarea părintelui Dr. D. Stăniloae şi prin pana câtorva ostenitori sârguincioşi şi pricepuţi, vechiul ziar al lui Şaguna intră şi azi prin casele multor intelectuali din localitate şi zideşte sufletele.

„Revista Teologică", „Viaţa Ilustrată", ambele sub conducerea d-lui rector Nicolae Colan, constituiesc doi pioni vrednici nu numai prin condiţiunile tehnice în care apar, nici numai prin regularitatea nedesmintită a apariţiei, ci, mai ales, prin puterea cu care adâncesc problemele de teologie şi de viaţă creştină.

Să mai încrustăm şi altceva caracteristic vieţii religioase a Sibiului? E „Oastea Domnului", societate de trezire religioasă, cu mai mulţi membri decât oricare altă societate românească, de orice categorie. Dar despre rostul ei mai adânc şi despre roadele ce culege, nu e locul să vorbim aici.

Incheind, adăogăm prinosul nostru pentru religiozitatea pură şi înălţătoare, ce sălăşluieşte în Sibiul tuturor năzuinţelor frumoase.

Bănăţenii de azi:

Dr. Aurel E. Peteanu

de: Grigorie Bugarin

Dr. Aurel E. Peteanu.

Condiţiile de trai ale Banatului s'au schimbat odată cu zorile desprimăverii existenţei noastre ca popor, după milenara şi glaciala noapte a robiei. Trăim într'un climat social.

Proeminentele figuri ale trecutului nostru, acei coloşi cari au fost mocioneştii, bredicenii, tribunul Eftimie Murgu, au căutat să dea Banatului românesc — căci e românesc în ciuda tuturor presărărilor de colonişti maghiari şi şvabi înfipţi, cu multă tactică, în corpul bănăţean, spre a-l îmbolnăvi şi a-i strica frumuseţea sa românească, — o directivă de viaţă bazată pe menţinerea treză a atenţiei tuturor asupra specificului de cultură şi civilizaţie românească, ce-l are poporul de aici.

Au fost regionalişti îndârjiţi, dar regionalismul lor a fost de nuanţă pur politică — nu în sensul electoral al cuvântului — spre a forma un suflet omogen şi o gândire comună. Bănăţenii lui Alexandru Mocionii, nu au fost divizaţi în partide politice.

Spiritul acestor vremi a rămas şi azi. El justifică atitudinea bănăţeanului faţă de celelalte provincii. Nu e locul să amintesc nici greşeala guvernelor României Mari de a neglija specificul sufletului românesc bănăţean şi a-l subordona unor principii cari tind spre distrugerea lui, de dragul altor principii utopice cum ar fi de exemplu crearea unui singur tip de român.

Intre bănăţenii de azi, cari înţeleg perfect de bine starea lucrurilor Dl. *Dr. Aurel E. Peteanu* ocupă un loc de frunte.

Prin vasta sa activitate publicistică a propovăduit *înfrăţirea* specificului culturii româneşti bănăţene cu produsul celorlalte provincii, spre a se curma hotarul dintre „noi şi voi" nu printr'o tendinţă de nouă subjugare, ci prin emularea culturală socială, morală şi economică. — Iată problema. De aiurea s'a crezut că Banatul în cei peste o mie de ani de jug s'a pierdut în bezna unei quasi desnaţionalizări. Greşită părere. Banatul, în cei una mie şi mai bine ani de jug, nu s'a încovăiat nici o clipă sub povara robiei lui. Şi grea a fost această povară. Tenacitatea sufletului românesc. Insă nu a putut fi

doborâtă nici când. Ori cari ar fi fost opresiunile. Am gemut o mie de ani şi am răbdat ca să putem striga când a venit ceasul: „*Vrem Unirea fără condiţiuni*".

Şi curios lucru, bănăţenii au rămas şi după Unirea cea Mare, regionalişti. Da regionalişti în sensul emulării cu celelalte provincii. Acest adevăr îl confirmă perfect de bine îndârjita lor ofensivă impotriva politicianizării regionalismului.

Un luptător în această ofensivă e şi Dl. Dr. *Aurel E. Peteanu*. Dsa a căutat să ţină permanent contact cu celelalte provincii, printr'un scris împrăştiat pretutindeni; a pornit o campanie de valorificarea Banatului.

Acas' la el a încurajat talentele în preţioasa revistă „Semenicul", a cărei director a fost, a stimulat şi dirijat totalitatea manifestărilor culturale,

In ziarele care apar aici la noi, publicistul Aurel E. Peteanu, a îmbrăcat haina unui ziarist de rasă, odată cu pseudonimul A. P. Codreanu. Nu a fost problemă de bănăţenism să nu fi găsit în D-sa un interpret adânc cunoscutor al cauzei.

Peste multe obstacole a trebuit să treacă până ce a ajuns să nimicească falşa opinie creată în largul României-Mari, despre Banat. Dar a învins. Prin activitatea D-sale a pus o piatră la temelia măreţului palat al consolidării noastre naţionale: înfrăţirea reciprocă a specificului etnic al fiecărei provincii.

Dl. Dr. Aurel E. Peteanu e profesor şi directorul Liceului „Coriolan Brediceanu" din Lugoj. — Generaţiile de elevi cari i-au trecut prin mâini au avut fericirea să găsească în D-sa un modelator de suflete. Manualele de istorie, icoana unor voevozi neisprăviţi, făcută după chipul şi asemănarea unei programe analitice imbecilizată de creerul mai ştiu eu cărui „antiiredentist" — auzi tu, să nu-ţi proslăveşti trecutul că faci „iredentism" — au fost şi sunt insuficiente pentru educaţia social-românească a elevilor. Profesorul Aurel E. Peteanu, a ridicat voevodalele vremii în ochii elevilor lui, la înălţimea unde trebue să stea, spălând ruşinea cel puţin parţial, a celor ce dirijează educaţia tineretului român.

Istoria Banatului a găsit în D-sa un desgropător. „Din galeria marilor dispăruţi ai Banatului", sunt cursuri ce ar face cinste unei universităţi populare aici la noi, după cum am mai scris undeva.

Aceste rânduri sunt scrise cu prilejul remiterii decoraţiei „Ofiţer al Academiei franceze" de către Dl. M. A. Dupront, delegatul guvernului francez. Solemnitatea decorării dlui Peteanu s'a desfăşurat Vineri, 15 Februarie 1935, în sala teatrului municipal din Lugoj.

Cronica Timişorii

Şcoala de Arte Frumoase din Timişoara

de Ştefan Gomboşiu

Instituţiile de cultură, a căror bază e pusă din imperativul unei necesităţi şi cari îşi definesc rostul lor prin însăşi rezultatele ce le dau; aceste instituţii nu numai că au dreptul la viaţă, dar îşi vor păstra şi continua această viaţă peste toate greutăţile şi nevoile ce le întâmpină. Este spiritul superior, predominant, ce ţinteşte spre viitor şi caută mereu să amplifice viaţa noastră culturală, acest spirit le menţine mărindu-le posibilităţile de desvoltare. Dar o luptă, o activitate intensă şi fără şovăieli, îndeosebi pe teren cultural, are totuşi nevoie şi de alte mijloace. De mijloace, să zicem materiale, cari uşurează şi netezesc drumul, făcând să dispară acele griji mărunte, cari stânjenesc acţiunile, încetinesc activitatea atunci când trebuie să te ocupi şi de ele.

O instituţie care în acest colţ al ţării a fost reclamată de imperioase nevoi, este Şcoala de Arte frumoase din capitala Bănatului. Infiinţată acum zece ani la Cluj, a fost strămutată la Timişoara unde se găseşte în al doilea an de funcţionare. Dacă greutăţile materiale în cari s'a abătut această instituţie au stânjenit mult desvoltarea ei, nu i-au putut însă curma activitatea. Datorită profesorilor ei, conştienţi de rolul ce trebuie să-l aibă o asemenea şcoală în Ardeal şi Banat, nu numai că manifestările artistice şi-au luat un remarcabil avânt, dar s'a creat acea fortăreaţă de apărare şi contrabalansare a elementului minoritar. Şi aci, cu părere de rău, trebuie să amintin un lucru: pe când capitala ţării noastre a refuzat şi cel mai mic sprijin acestei instituţii; serioase ajutoare veneau şi vin şi astăzi, de peste hotare să sprijinească acţiunile şi activitatea culturală a minoritarilor. Să ne gândim care a trebuit să fie efortul instituţiei în această dublă luptă. Pe de o parte lupta pentru intensificarea vieţii artistice şi opunerea dârză în faţa acelei acţiuni, străine şi de spiritul şi de interesele noastre. Pe de altă parte lupta cu nevoile şi greutăţile materiale. Cei ce

opinează împotriva acestei instituţii, luând ca termeni de comparaţie şcolile din Bucureşti şi Iaşi, sunt absolut greşiţi. Nici ca organizare programatică, nici ca local corespunzător Bucureştii şi Iaşul nu stau mai strălucit ca Timişoara, decât doar prin favorurile ce le au, prin bugetele lor să zicem îndestulitoare. E adevărat, şcoala din Timişoara nu are nici favoruri nici buget, dar are o datorie. O datorie creată prin iupta ei de câţiva ani şi impusă de superioare interese culturale şi naţionale. Iată de ce această instituţie nu poate să capituleze aşa de uşor, ori care ar fi greutăţile ce i-se pun şi de ce luptă cu atâta încăpăţinare să-şi prelungească viaţa. Că această instituţie — privită din acel punct de vedere care o pune în justa ei valoare — nu a întrat până acum în preocupările celor de sus, e destul de regretabil. Dar e explicabil, fiindcă la noi interesele au o convergenţă prea dăunătoare — spre centru — în loc să radieze în toate părţile şi mai ales spre punctele periclitate ale ţării.

Dacă Şcoala de Arte Frumoase s'a luptat la Cluj cu grele nevoi, trăind aproape numai din taxele şcolare, am fi nedrepţi când am spune că la Timişoara a întâmpinat aceleaşi greutăţi.

Bănăţenii au primit-o cu entusiasm şi încredere. Primăria Municipiului i-a acordat subvenţii. Iar atunci când ajunsese în declin, Primăria şi Prefectura locală şi-au luat, — în faţa ministrului instrucţiunii, — angajamentul de a o susţine. Gestul e demn de toată aprecierea, trebuie însă să facem aci o mică paranteză şi să spunem că, promisiunea nu a fost încă îndeplinită.

Problema Şcoalei de Belle Arte din Timişioara nu e numai o problemă locală, ci una din interese mult mai largi şi toţi aceia cari sunt în măsură să-i dea o mână de ajutor, ar trebui să lase la o parte orice ezitare. Nu sunt nici motive şi nici timpul de a sta la îndoială şi de a precupeţi valoarea şi importanţa acestei instituţii. Dacă această şcoală momentan se găseşte în faţa unui mare semn de întrebare, este tocmai din cauza nehotărârii în care continuă să rămână cei ce i-ar putea da sprijinul. Este necesar şi se impune prin datoria cetăţenească şi de buni români, că atât autorităţile locale cât şi *„Asociaţia Academiei Artelor Frumoase" Timişoara* să-şi spună ultimul cuvânt. Dar acest cuvânt să fie bine chibzuit, integru, căci altfel va urma o destrămare, ruşinoasă pentru mândria Bănăţenilor şi pentrn interesele culturale din acest punct periclitat al ţării.

Orice neînţelegere să fie înlăturată prin reciprocă îngăduinţă. Să se limpezească încurcăturile şi confuziile prin bună înţelegere, şi unicul scop să fie consolidarea acestei instituţii, punând deasupra oricăror divergenţe un interes superior.

La moartea lui Ioan Bianu

de *Melentie Şora*

Academia Română a îmbrăcat haină de doliu. Ioan Bianu, — bibliotecarul şi fostul ei preşedinte — a trecut hotarul lumii materiale, în seara zilei de 13 Februarie, în vârstă de 79 ani.

Om cu temeinice studii, făcute la Bucureşti şi complectate apoi la Milano şi Paris, Ioan Bianu, — care s'a identificat în viaţă cu aspiraţiile culturale şi idealurile etnice ale neamului, — s'a remarcat, încă de tânăr, ca strălucit profesor de limba şi literatura română la liceul: „Sf. Sava" din Bucureşti.

Prin neobosită muncă, el şi-a sporit atât de mult bogăţia sa sufletească. încât dela modesta catedră secundară a ajuns să urce cu vrednicie catedra de Literatură veche la Universitate.

Dar pe neostoitul cercetător literar, nu l'a putut cuprinde integral nici largul orizont al Universităţii.

Bibliografil pasionat şi harnic scriitor, a binemeritat să treacă şi pragul Academiei Române, în cadrul căreia, a deţinut, cu aceeaşi vrednicie aproape toate atribuţiile începând cu cea de secretar general şi până la fotoliul de preşedinte.

Munca i-a fost răsplătită cu prisos, căci Ioan Bianu, — deşi, strict luat, nu a fost un creator, — ajunge în rândurile „nemuritorilor" prin hărnicia sa, prin perseverenţa pusă în studiile sale literare, în cercetările făcute asupra cronicelor şi ale vechilor cărţi bisericeşti.

Psaltirea Scheiană ; psaltirea lui Dosofteiu ; predicile lui Antim Ivireanul... sunt desgropate şi dăruite literaturii române de priceputul cercetător de hrisoave prof. Bianu.

Colecţia de basme şi poezii populare ale românilor macedoneni, din Bitolia — Cruşova, a căror ediţie a fost însoţită de preţioase notiţe explicative indică pe profesorul de vocaţie.

Revistele: „Columna lui Traian", „Analele Academiei", precum şi „Revista nouă" a avut în Ioan Bianu un permanent şi valoros colaborator.

Originar din Transilvania, — Făgetul de pe Târnave — Ioan Bianu a fost nu numai martor ci un preţios colaborator, al acelei fericite generaţii de mari bărbaţi, cari prin munca şi jertfa lor au contribuit la glorioasa ascenziune a Românilor spre idealurile lor naţionale şi culturale.

Omul cărţii, scriitorul, este adesea ispitit spre lumea ireală a visurilor.

In mijlocul preocupărilor interne sufleteşti, literare şi culturale, Ioan Bianu a rămas însă omul real, cu remarcabil simţ de organizator şi gospodar.

Acest simţ practic, s'a dovedit de mare preţ în activitatea lui, atât de îndelungată, în serviciile prestate la Academie.

El a rămas binevoitorul şi priceputul ghid, în toate chestiunile cari puneau viaţa Academiei, dela cele mai înalte şi complexe probleme culturale-literare şi până la cele mai mărunte şi meticuloase chestiuni de gospodărie.

Datorită acestei orientări, era viu simţită prezenţa lui la lucrările Academiei.

Moartea lui Ioan Bianu a zguduit profund inimile tuturor Românilor, fiindcă prin săvârşirea lui întreaga cultură românească a pierdut pe unul dintre cei mai activi şi însufleţiţi apostoli ai săi.

Românii din acest colţ de ţară iau parte cu sinceritate la durerea generală şi îşi pleacă cu pietate steagul cernit al doliului lor, aprinzând în sufletele lor lumina eternului prinos de recunoştiinţă.

Cronica cărţilor

de: GH. ATANASIU

Panait Istrate: „Biroul de plasare" (roman). *Ed. Cartea Românească*

Viaţa redată simplu, limpede de un tragic omenesc, ce înfioară. Oameni, cari trec prin viaţă, umiliţi şi îngroziţi singuri de mizeria, din care nu mai pot evada. Când şi când licărirea unei speranţe, poposită în sufletul lor întunecat de chinul unei zi, ca apoi a doua zi, să se stingă frântă de rolul neprevăzut. „Biroul de plasare" înfiinţat de un naufragiat al vieţii, îţi filmează scene din viaţa acelora ce sunt în căutarea unei pâini, în dorinţa de a nu încheia o zi, mai flămând ca ieri. Oameni necăjiţi dar resemnaţi, cari înfruntă cu dârzenie viaţa aşa cum e dată. O pâine, o haină călduroasă şi un culcuş pentru o noapte, le este toată bucuria vieţii lor.

Cetind acest roman, ai impresia că lumea ar putea fi mai bună dacă şi-ar întoarce ochii sufletului spre aceşti desmoşteniţi şi nu spatele cum îi este obiceiul.

Tr. Topliceanu şi Atanasie Popoviciu: Istoria literaturii române

(Editura autorilor)

Autorii au înţeles necesitatea unui manual de istoria literaturii române, care să sintetizeze cronologic scrisul românesc şi să vină în ajutorul elevilor, de multe ori desorientaţi. Avem manuale de literatură română, documentate peste putinţa de înţelegere a elevilor dar n'avem o conduită de înţelegere între profesor şi autor. Una spune profesorul la catedră şi alta scrie autorul în manual. Şi tocmai aici e meritul d-lui Tr. Topliceanu care este profesor de limba română. Şi-a adunat materialul predat în clasă, l-a sistematizat şi l-a dat elevilor şi în tipar. Operă dublă, mai ales că lucrarea prezintă o sinteză judicioasă pentru fiecare scriitor român, un rezumat bine precizat pentru fiecare epocă a scrisului românesc şi un mijloc de document care asupra operilor literare însemnate din trecutu nostru, cum rar găsim în alte manuale.

Această lucrare, pe lângă că va constitui un auxiliar preţuit şi pentru profesori dar trebue cetită şi de intectualii români, ce se simt oarecum îndepărtaţi de trecutul literar al neamului nostru. Deaceia şi pentru reuşita acestei lucrări, o recomandăm tuturora.

Dr. Virgil Popoviciu: Din lumea orbilor

(Ed. autorului)

O broşură de o însemnătate covârşitoare pentru ştiinţă.

Ca medic oculist nu s'a mulţumit numai cu cercetările pur medicale ci s'a extins şi în lumea lor întunecoasă a sufletului. A pătruns în viaţa lor, răs-

colindu-le sufletul, cercetându-le dorinţele şi efectele educaţiei ce o capătă în institutele speciale. Orbii prin infirmitatea lor, au nevoie de ajutorul şi sprijinul societăţii. Cererea lor nu e formulată ca o milostire, ca ceva care trebue să se realizeze dintr'o milă, ci dintr'o necesitate socială. Ei trebue pregătiţi pentru viaţă ca să poată lua lupta în viaţă, alături de semenul ce se bucură de lumina ochilor. Aici stă meritul dlui Dr V. Popoviciu că a deschis o cărăruşă în sufletul lor, a pătruns să le cunoască dorinţele şi să aducă pentru forurile competente principii de organizare socială şi educativă pentru orbi. Cine se interesează de problema orbilor la noi în ţară, poate găsi în broşura dlui Popoviciu fragmente duioase din această lume, lipsită de vedere.

M. Ar. Dan: Drăcovenii (*epigrame*)

Râs uşor ca o fluturare de vis şi arc din a căruia încordare fulgeră săgeţi cu împlântări asemănătoare a acului de albină. Picătură de otravă inofensivă. Ustură, trece şi lasă în urmă regretul că, nu ai arma, să-i răspunzi cu aceeaşi măsură.

Astea sunt epigramele lui M. Ar. Dan.

Izvorâte dintr'un spirit pătrunzător, care vede dincolo de comun, care răscoleşte sufletul să-i găsească şubrezenia şi menite să le scoată în vileag, aşa cum scoţi un ghimpe din piciorul gol al copilului. A ţipat, a stors o lacrimă şi la urmă a rămas cu un zâmbet mulţumit. N'a fost nimic! Credem.....

Câteodată are accente mai puternice, de răsvrătire, aşa cum ai pune la colţ un copil obrasnic, după cum e epigrama aceasta:

Unui epigramist.
Nu încerc cu epigrame să te'ntrec
— Şi asta nu ţi-o spun cu ură —
Am observat la tine „Spirit sec"
De aceia te consider.. secătură.

Dar acestea forte rar. Epigramele Dlui M. Ar-.Dan se caracterizează prin fineţă şi au o notă generală de umor sănătos. Cetindu-le, nu te poţi opri să nu râzi de multe ori, până la lacrimi, bucuros de clipele ce-ţi fur frământarea gândurilor. Ascultându-le chiar din gura sa, ai impresia sfătosului din poveşti, care a venit cu sacul plin de glume şi de snoave.

Desprindem câteva din volumui „Drăcovenii".

Pentru un general de corp de armată, care a căzut pe gânduri privind o femeie:

„Privind la corpul ei suav
Gîndeşte generalul grav
De ce n'am eu de comandat
Un „corp" atât de înarmat!

Observaţi întrebuinţarea expresiei atât de figurată „corp" cu două întrebuinţări în epigramă. Corp de femeie, corp de armată.

Sau ironia fină, cu ocazia unui banchet:

Am constatat, mirat
Că-i pentru prima dată
Când poşta „chemată"
Răspunde imediat.

Gândiţi-vă de câte ori pe zi suntem nevoiţi s'o chemăm şi cu câte întârziere ne răspune•!

Altă epigramă, caracteristică în cepriveşte ironia socială.

De două ori în viaţă
Mi-a fost greaţă,
De lăptărie
în copilărie,
şi la primărie.

Aţi priceput? E vorba de lăptăria comunală.,
Şi una care se încheie cu o morală:
Prefer să stau o viaţă beat
Decât, bolnav un ceas în pat.

Si aşa am putea înşira o mulţime de epigrame din acest volum cu aceiaşi putere de expresie ironică şi usturătoare dar care trece şi lasă în urmă doar zâmbete. Pentru epigramistul M. Ar-Dan, căruia îi putem spune „maestru" n'avem decât dorinţa să apară cu al doilea volum, cu stăruinţa să nu fie aşa sgârcit, cu atâtea manuscrise, cetite în cenaclul literar, „Altarul cărţii" sau uitate prin cine ştie ce saltare. Ele trebuie să vadă lumina tiparului şi credem că ne va înţelege atât cetitorii cât şi dânsul de ce.

GR. POPIŢI: Cântece din fluier.

Cu gravuri de Catul Bogdan. Editura Librăriei „Cartea Românească" Timişoara.

N'aş putea să precizez dece nu pot rămâne, de cele mai multe ori, când am înainte o operă de artă numai între graniţele cari o fixează. In cazul de faţă la fel. Autorul Cântecelor, scape-mă cu vederea. Neastâmpărul meu, sub zodia limbajului frivol, ar fi bine caracterizat dacă i s'ar spune că e simptom de nervoasă ftizie intelectuală. Mânat de boală e firesc deci să evadez din colivia operii, indiferent că e în capul sau la sfârşitul scării de valori care te urcă spre azururi literare, pentru a căuta ozonul înviorător şi prin ţinuturile învecinate cu locul de pelerinaj cerebral. Atitudinea mea cred că merită complimentul de superficialitate. E însă în ea un dor abundent şi natural care te face să pui copcii, punţi de legătură adică, între ce acuma ştii şi între zăcămintele din subconştientul capitona

cu piese asimilate deja. Buchetele noi de idei nu trebuesc privite şi îngropate sub capacul clipei izolate. Ele se revindecă asociate. Nu potrivit valenţelor create de o imaginară chimie estetică scolastic sau profesional decorată cu duium de reguli. In primul rând pentrucă arta întrece volumul celor mai gigantice formuli. Ea este pur şi simplu curent, flux, perpetuă provenienţă din lumi plasate peste borduri, peste margini, peste ce ne închipuim că vedem şi nu se pretează la măsurători cu decilitrul. Ar fi şi absurd şi în genul realizărilor lui Cervantes, să torni în diferite mărimi de oale, vehemenţa marină, cerul placid, elegiile în fa minor. Intâiul fapt aşteptat dela vr'un viitor congres universal intitulat al artei, ar fi să se decrete că arta n'are unităţi de măsură.

Dar eliminând din preocupări etalonul de aur sau platină care la profesorii universitari înseamnă căutarea pietrei filosofale în litere şi tovarăşele, mulţi insinuă că descoperind astfel arta o expui arbitrarului. Aici las glonţul intenţiunilor mele cari m'au silit la prezentele peregrinări să se descarce în plin codru de păreri preconcepute. Când consumi concertele ori conţinutul pânzelor pictate, nu te interesează componenţa lor, dozajul, mărunţişurile culinare. Atunci accepţi sau repudiezi după îndemnuri comandate de „instinct". La nici un caz de prescripţiile anumitor reţete neo şi ultra moderniste, bune ca îndreptar pe drumurile curentelor de frumos etichetat.

Feliile de artă satură incontestabil o foame psihică la cei ce au organele formate pentru astfel de bucate, La rândul lor artele formează fluvii cu valori imponderabile cari ne devin necesare până la indispensabil. In acest caz ele alcătuesc elemente de hrană cerute nu cotidian ci din clipă'n clipă, a doua apă pentru a doua sete, funcţie, în sfârşit, fără dimensiuni ca gândul.

Dincolo de'mpărăţia vegetaţiilor sporadice, neapărat că dorim oferta florei luxuriante şi continui. Dar aici retina nu mai încearcă să descopere coeficientul diferenţelor dintre specimen şi specimen. Perspectivele se închid şi se deschid după tictacul secundei. Critica amuţeşte. De altfel fiecare parte are rol deopotrivă de important sau de umbră sau de proeminenţă în ansamblu. Gustul se despădureză de toţi arbuştii crescuţi în avlia bisericuţelor literare şi distrugând frontierele chineze, acordă dreptul la viaţă tuturor stilurilor fără ca să le aleagă vârsta. Evident că maturitatea (fiindcă maturitate este) despre care vorbesc, numeric e relativă şi sub zero grad mercur mintal, neînţeleasă.

Nu-i nimic. Trăim sub semnul claselor sociale şi ne place să fim fărămiţaţi în grupuri ca stelele pe cer.

Poezia lui Gr. Popiţi se lipseşte de cârjia „vremii". Sobru atinsă de imagism (lepra poeziei moderniste), cu vocabular situat, nici la poalele, nici în vârful dicţionarului, ea îşi asvârle poleiul de aur peste o fiinţă, care-i mandatarul frumosului însuşi: păcurarul. Cu drept cuvânt ai putea spune că ambianţa lui se dispensează de beneficiile condeiului, că încercând să-l zugrăveşti ristă să faci copii infidele, că oricum ocupându-te de el comiţi un banal pleonasm. Gr. Popiţi însă se dovedeşte fericit auxiliar al păcurarului, cronicar autentic şi mai presus departe de esenţe diluate. Cine cunoaşte viaţa stânei îi apreciază aportul. Trăeşte în şirurile ,lui cărora parcă le repugnă cea mai simplă tentativă de meşteşug, duhul, conţinutul viu, Sunt cărţi asemenea firului fără curent electric. In cântece din fluier oile se transpun aievea:

In strunga cu gardul de-o şchioapă
Din ţâţe cu sfârcuri bătrâne
S'adapă viaţa ce vine
...In strunga cu gardul de-o şchioapă
(*Napraor*).

şi versurile când vrei să le umpli cu ceeace grăesc, au curentul deplin al existenţei.

Un alt exemplu din poezia „Amiazi" tradează veriditatea acestei afirmaţii:

Turma pe sub fagi e strânsă
De văpaie e cuprinsă
Şi învinsă.

De sub lespedea umbrită
Apa proaspăt izvorîtă
E clocotită.

Şi din zarea albăstruie.
Trist cerşeşte-o prigoruie:
Ploaie, ploaie.

Desigur că nu afli în strofele lui Gr. Popiţi, lumi create înadins pe meleaguri frumos artificializate, Poezia lui are un singur scop-criteriu: să fie adecvată. Altă pornire faţă de materialul prelucrat ar fi fost deadreptul dezastruoasă. El trebuia să vadă, să coordoneze şi să cinetizeze o realitate supravieţuitoare doar în memorie. Pentru cei ce cunosc lâna caerului tors, firul poeziei lui Gr. Popiţi e în notă. N'are nici excedente nici deficite.

Gravurile Dlui Catul Bogdan distinse, elegantesunt pentru aspectul volumului ceeace este culoa, rea pe obrajii petalelor: atracţia.

Simbioza tălpii de linoleum tăiat şi a creionului cu dări versificatoare se dovedeşte într'adevăr norocoasă.

ILIE IENEA.

Revista Cercului Juridic Bănăţean a împlinit trei ani

Acum trei ani, datorită stăruinţei dlui Dr. Alexandru Marta, primpreşedintele Curţii de Apel, şi a dlui Vasile M. Theodorescu, primpreşedintele Tribunalului Timiş-Torontal, s'a constituit la Timişoara „Cercul Juridic bănăţean", care şi-a desvoltat activitatea sa în două direcţii: pe cale de conferinţe şi pe calea unei reviste juridice. In cadrul acestui cerc s'au întâlnit într'o frumoasă şi armonioasă colaborare toţi magistraţii şi avocaţii din Banat.

Conferinţele juridice, ţinute aproape săptămânal în sala de şedinţe a Baroului avocaţilor, pusă la dispoziţie spre acest scop de dl. decan Dr. Victor Mercea, au adus servicii preţioase cunoaşterii diferitelor probleme de drept.

Iar „Revista Cercului Juridic Bănăţean", apărută lunar în câte 40 până la 60 de pagini în condiţii tehnice ireproşabile, a contribuit nespus de mult la promovarea vieţii juridice la frontiera de vest a ţării.

Reviste ce apar:

„Viaţa Literară", revistă de informaţie critică, literară şi artistică. Redacţia: I. Valerian, Str. Agricultori 78. Bucureşti sec. IV. Abonamentul pe an 100 Lei, pentru elevi 50 Lei, pentru autorităţi 1000 Lei, iar în străinătate 200 Lei.

„Gând Românesc", revistă de cultură editată de Astra. Apare lunar sub conducerea unui comitet. Redactor: Ion Chinezu. Secretar de redacţie: Olimpiu Boitoş. Redacţia şi Administraţia: Cluj, Calea Moţilor 76. Abonamentul pe an 200 Lei, pentru instituţii, autorităţi şi în străinătate 400 Lei, iar pentru preoţi, profesori secundari, învăţători, studenţi şi elevi 150 Lei. Exemplarul 20 Lei.

„Blajul", revistă lunară de cultură. Apare sub îngrijirea unui comitet. Secretar de redacţie: Nicolae Comşa. Redacţia şi Administraţia: Blaj, Str. Regele Ferdinand 23. Abonamentul pe an 180 Lei, pentru instituţii, autorităţi şi străinătate 300 Lei.

„Progres şi Cultură", revistă pedagogică, socială şi literară. Revista Asociaţiei învăţătorilor din judeţul Mureş. Apare lunar, afară de Iulie şi August sub îngrijirea Comitetului Asociaţiei. Redactor responsabil: Ion Butnaru, Secretar de redacţie: Nicolae Albu. Redacţia: Târgu-Mureş, Str. Mihai Viteazul nr. 5. Administraţia: Str. Kogălniceanu 3. Abonamentul pe an pentru învăţători 100 Lei, pentru comitetele şcolare şi alte categorii 120 Lei.

„Banatul Literar", revistă lunară. Director: Lucian Costin, profesor la Liceul din Caransebeş. Redacţia şi Administraţia la adresa directorului. Abonamentul pe an 160 Lei, iar pentru instituţii 250 Lei.

„Fruncea", revistă bănăţeană. Apare săptămânal. Director: Ing. Nicolae Ivan. Redacţia şi administraţia: Timişoara circ. V. Str. Balta Verde 2. Abonamental pe an 200 Lei, în străinătate dublu, pe jumătate de an 110 Lei. Abonament de sprijin 500 Lei.

Cărţi primite:

ARON COTRUŞ: „Horia", poezii. Varşovia 1935. (Tipărite în capitala Poloniei, unde funcţionează poetul Cotruş ca ataşat de presă pe lângă Legaţia noastră).

PETRU GHERGHINA: „Expansiunea maghiară în Banat până la lupta dela Mohács (1526): Monografie istorică. Editura ziarului „Glasul Muncitorului român din Reşiţa.

MAXIMILIAN COSTIN: „Şoimii patrupezi", Polemică şi satire. Târgu-Mureş 1934.

D. BRAHARU: Un colaborator al lui Şaguna, secretarul de stat Gheorghe Ioanovici din Duleu şi Valea Mare". Un studiu biografic al fostului deputat bănăţean Gheorghe Ioanovici (1821—1909).

D. BRAHARU: „Gheorghe Ioanovici şi Statutul Organic al bisericii ortodoxe din Ardeal".

ION MIRCEA NONU: „Imprumutul de conversiune german 4%-1934"
„Acordurile financiare dela Paris pentru reducerea cuponului extern, 24 Iulie 1934".
„La politique extérieure de la Roumanie", Bucureşti 1935.

ŞTEFAN STOICANESCU: „Mihail Roşu Martinoviciu, dascăl bănăţean din secolul al XVIII-lea." Timişoara 1934. Biblioteca Asociaţiei Învăţătorilor Bănăţeni, nr. 1.

AUREL COSMA JUNIOR: „Les problémes actuels du régime représentatif" Bucureşti 1935, Monitorul Oficial şi imprimeriile Statului.

Expoziţia Rodica Maniu

Mult talentata pictoriţă de origine bănăţeană, doamna Rodica Maniu, sora poetului Adrian Maniu, va expune în sala Dalles din Bucureşti dela 3 Aprilie 1935 până la sfârşitul lunei, o serie de aquarele reprezentând vederi din Siria şi Palestina, pictate cu ocazia călătoriei pe care a făcuţ-o în Levant în vara anului trecut. Odată cu expoziţia d-nei Rodica Maniu, va expune şi soţul ei, artistul pictor S. Mützner, peste cincizeci de peisagii şi viziuni din Ierusalim, Jaffa, Damasc, Balbeck şi Beyrouth.

LVCEAFĂRVL

revistă culturală, literară şi artistică

Redacţia şi administraţia Timişoara II. Str. Aurel Cosma Nr. 5.

CUPRINSUL:

Ion Dragu: Imagini Anatoliene 109
Leontin Iliescu: Green (poezie după Verlaine) 111
Aurel Savela: Scriitorii uitaţi: Calistrat Hogaş 111
Lucia Jar: Reveriile feeriei albe 113
Dorian Grozdan: Zădărnicie (poezie) 114
D. Jov: Peisaj basarabean (poezie) 114
Mary Cosma: Sărbători veneziene 115
Leontin Iliescu: Amintiri despre Constantin Bacalbaşa 116
Ion Totu: Insulele Baleare (însemnări de călătorie) 118
D. Stănculescu: Luceafărul de dimineaţă (poezie) 124
Dorian Grozdan: Amurg (poezie) 124
I. Miloia: Biserica de lemn din Povârgina 125
Dr. Alexandru Nicolescu: Pictura bizantină din catedrala română unită a Lugojului 128
Aurel Cosma junior: Trupa teatrală a bănăţeanului George A. Petculescu 133
Leontin Iliescu: Mandolina (poezie după Verlaine) 134
Filaret Barbu: Muzica românească de după război 135

CRONICI:

C. Săteanu: Cronici moldovene 138
Virgil Molin: Cronica Olteniei: Un teatru vechi care se duce 140
Z. Sandu: Viaţa religioasă la Sibiu 141
Grigorie Bugarin: Cronica Lugojului. Bănăţenii de azi: Dr. Aurel E. Peteanu 142
Ştefan Gomboşiu: Şcoala de arte frumoase din Timişoara 143

CĂRŢI:

Melentie Şora: La moartea lui Ioan Bianu pag. 144.; **Gh. Atanasiu**: Cronica cărţilor pag. 145 (Panait Istrate: „Biroul de plasare" roman; Tr. Topliceanu şi Atanasie Popovici: „Istoria literaturii române"; Dr. Virgil Popovici: „Din lumea orbilor"; M. Ar. Dan: „Drăcovenii"); **Ilie Ienea**: „Cântece din fluier" de Gr. Popiţi (recenzie) pag. 146. Cărţi primite pag. 148.

REVISTE:

„Revista Cercului Juridic Bănăţean" a împlinit trei ani, pag. 148. Reviste ce apar, pag. 148.

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorităţi, instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 Lei în sus. Pentru străinătate abonamentul costă dublu. Se poate plăti abonamentul şi pe jumătate de an.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul Lei 20

BIBLIOTECA CENTRALĂ
ASOCIAȚIUNII

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

Izvor. Aurel Ciupe.

ANUL I. Nr. 4. — APRILIE 1935.

Scoborând la stână. N. Grigorescu.

Școala artelor bănățene

de **ADRIAN MANIU**

Dorința reînălțării Banatului prin artă, insuflețește noi chemări. Semnele timpului nu se opresc numai la iviri de reviste literare, cultura a ridicat un altar științei înfăptuind o grupare de cărturari în jurul Politehnicei și a institutului de studii sociale, și până chiar biserica simte avânt să înalțe o nouă mitropolie. Pe rând bogățiile Banatului înfloresc în muncă, începând cu ogoare și uzine, și puterile cresc spre desăvârșirile de înțelepciune și frumusețe.

Aceasta e clipa de față, când simțim nevoia unor manifestări temeinice pe toate tărâmurile, nu din ambiție vană cerând un serios teatru bănățean, un post de emisiune pentru o muzică neaoșe, o editură regională, și încă întreg șirul acelor afirmări de adevărată viață pe care avem drept să le nădăjduim, dar la a căror dreaptă înfăptuire avem și datoria de a ne urni.

*

Organizarea unei școale pentru artele bănățene apare între cele mai temeinice preocupări, și nu voim a face în aceste rânduri un istoric al zbuciumatelor încercări de până acum, ci să îi precizăm adevărata menire, când va ști să înmănunchieze talentele, și să îndrume tineretul. Nu numai temeliile ci și zidurile acestei școli au fost clădite, iar prefectura și cetatea, și țara înțeleg să dea sprijin acestui dor legitim. In interesul izbândei va fi să alegem pe cei mai cu har profesori, și dacă e deșertăciune să ne oprim asupra titulaturei pe care o va avea școala, e însă de căpetenie să îi fie concepția bine stabilită pe puterile și calitățile provinciei. Din vechia artă bănățeană să desprindem îndrumare asupra celor ce trebue să propovăduiască mai departe.

*

Greșit subt numele de „bele arte" se înțelege numai pictura și sculptura academică — când toate artele au frumusețe. Noi avem datoria să întrunim subt aceiași conducere o acțiune vastă. Cântecul bănățean,

înfloritele ţesături în motive atât de tipice — dau datoria de a se păstra caracterul şi stilul regiunei. Aceleaşi regăsiri în măsura putinţei să le avem pentru ceramică şi icoane. Nu numai atât — bogăţiile industriale ale ţinutului pretind pregătirea unei arte decorative care să dea producţiei o valoare mai mult, adăogându-i smerita frumuseţe dragă nouă. Iată considerentele pentru care să ne ferim a transplanta tipicul unei academii de prin ţinuturi vecine sau depărtate, ci să ne lămurim în formula pe care o cere şi impune personalitatea Banatului. Nu are ambiţia şcoala de a mai concura pe celelalte în fabricarea profesorilor de caligrafie sau solfegii, ci să dea meşterii artişti de care are nevoie întâi oraşul, apoi câte-va judeţe, însfârşit ţara. Ţara — pentru că încă nn avem la nici un conservator o catedră de muzică populară — căreia să îi dăm cu cinste pe Sabin Drăgoi, înainte de a căuta înterprete operetelor străine. Ţara, pentru că dorim o şcoală de pictură bisericească, în frunte cu talente senine, ca acel Demian care a zugrăvit altarul din Balcic şi a fost răsplătit cu slova de laudă a Majestăţii Sale Regina Maria.

O artă decorativă inspirată din motive localnice, nu există azi la nici o şcoală de bele arte — unde se copiază trivial şi absurd motive străine. Iată ce ar năzui Banatul ca să fie iar frunte.

*

Şi îşi are rost această şcoală în Banat mai mult decât ori unde pentru că mai mult decât ori care alt ţinut, a păstrat în îndătinare frumuseţile dintâi. Şi nu ameninţă a revărsa peste generaţie valuri noi de şomeuri, pentru că în aceste ramuri pe care le-am amintit va rămâne întotdeauna cerinţa unor arte folositoare.

Prietine zidar

Când paşii te urcă pe schele pustii,
să tai, din înalturi, lumina'n făşii;
un gând mi te-arată pornit să sugrumi,
regeasca tăcere, dincolo de Lumi!

Ca zidul ţi-e gândul: masiv şi trufaş!
Cu pumnul, spargi bolta; cu zid o cârpeşti
şi cum noui înalturi, adânc sfredeleşti,
vrei, par'că, în ceruri să urci un oraş!

Un chin te frământă şi eu nu ţi'l ştiu,
dar cum, mare meşter, în spaţiul pustiu
zoreşti să'nalţi zidul, ghicescu'ţi ăst gând:
sătul de pământuri, te simţi tot flămând
de 'ntinderi albastre, cu trepte de nori,
ce urcă 'ntr'o lume, cu suflete-flori!

AL. NEGURĂ

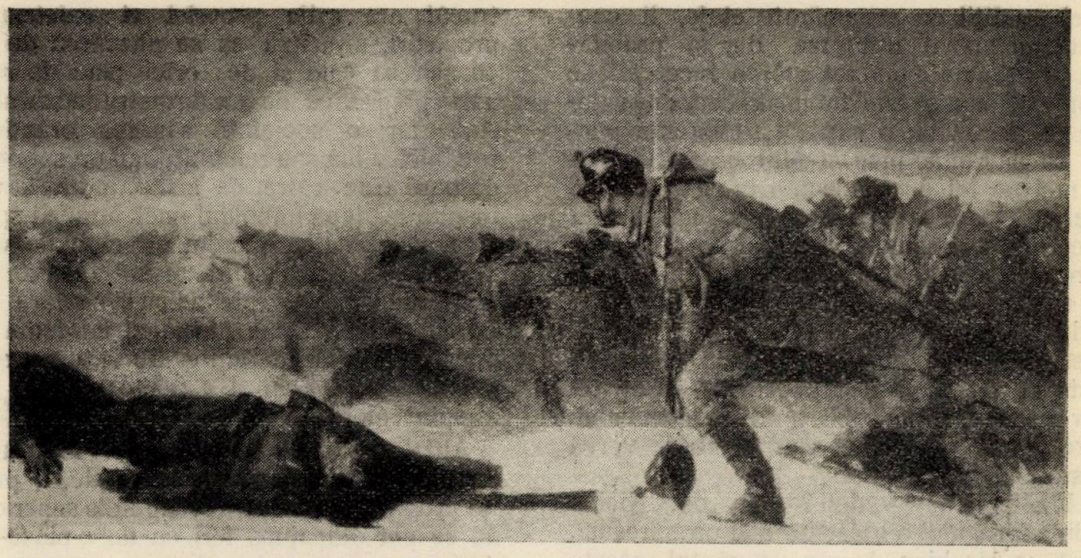

Atacul dela Smârdan — N. Grigorescu.

Magistrul

de H.-St Streitman

Asupra bătrâneţelor sale robuste şi sprintene — nou ciclu al unei fenomenale tinereţe — se revarsă de pretutindeni o admiraţie fără margini. Oricât de neţărmurită însă ar fi această admiraţie, ea nu este şi nici nu poate fi deplină câtă vreme se îndreaptă numai spre prodigioasa-i activitate de cercetător şi om public.

De mult ce ne uităm la producătorul îmbelşugat a cărui signătură o poartă o epocă întreagă nu vedem pe omul din trânsul sau îl vedem altfel de cât este. Şi e păcat. Dacă a fost vreodată nevoe de cunoaşterea integrală a omului pentru a'i înţelege şi tâlmăci opera, e tocmai în cazul de faţă.

E timp ca şi însuşirile intime ale acestei fabuloase intelectualităţi, continu agitată de frigurile şi voluptăţile creaţiunei, să fie apropiate de cunoaşterea noastră. In primul rînd o seamă de calităţi de aleasă şi alegră sociabilitate pe care nu'i le-ar putea tăgădui nici chiar prietenii şi colaboratorii sei cei mai preferaţi.....

I

Magistrul dă dovadă de un liberalism pe cât de autentic pe atât de personal. Nu obligă pe nimeni să'i adopte vederile, şi cu atât mai puţin pretinde cuiva să militeze în sensul acestor vederi. In cunoscuta şi recunoscuta sa longanimitate nu ezită a se dispensà pe el însuşi de o atare obligaţie. Nici un prilej nu'i pare impropriu pentru a-şi proclamà inspiraţiile de moment cu o elocinţă nu chiar întotdeauna râstită, nici întotdeauna familiară şi bonomă. Indată însă ce e vorba să fie traduse în fapt, cu multă îngăduinţă convine la cele mai radicale modificări, şi bucuros se împacă cu aproximaţii din cele mai încăpătoare. Nu de azi politica a devenit ştiinţa nespus de nuanţată a incidenţelor şi a contingenţelor, — mai cu deosebire pentru istoricul reconstitutiv şi evocator deprins a scrutà lucrurile în lumina permanent sclipitoare a eternităţii. Să recunoaştem că nu se poate împinge mai departe, nici mai spre înălţimi, libertatea de spirit....

In genere de la o vreme, nu ştiu după ce expediţii în regiunile cam polare ale abstracţiei, Magistrul resimte o pronunţată idiosincrasie împotriva doctrinelor, teoriilor, ideilor, sintezelor, — de simple şi sfioase

ipoteze nici nu mai vorbesc. In virtutea unei erudiţii cu nenumărate etaje, li contestă nu numai utilitatea dar şi probitatea; le denunţă ca tot atâtea încercări de glumeaţă sau şi sinistră mistificare; le sgâlţăe de barbă cu o căutată ireverenţă pentru ca să rămâe bine stabilit că nu li poartă nici un fel de respect. Din când în când enervat pe semne de aroganţa unora din aderenţii lor acreditaţi, li atribue răspunderea tuturor relelor; nu stă la îndoială să li refuze dreptul de cetate în sferile de unde cu atâta înălţime de cuget se diriguesc destinele obştei, iar când se nimereşte să fie în toane bune le ia peste picior cu acel inepuisabil simţ al comicului, care nu o dată se scurge într'o vervă aristofană.

„Ideologie", — vedeţi? asta da. Nici o nedumerire, nici o obiecţie, nici un sarcasm. Până ce, de bine de rău, cuvântul acesta va căpătá şi el cândva un sens determinat, Magistrul nu are nimic împotrivă de a-l vedea amestecat în toate sosurile. Exemplul dealtmintrelea îl dă el în persoană cu o generoasă profuziune. Cu atât mai rău pentru scumpa „ideologie" dacă, întrebuinţată tot mereu ca un ingredient universal, se va uzà înainte de a fi dobîndit un înţeles concret şi de a'i se fi hotărît un contur precis.

Mai eri, şi cu aceeaşi adorabilă imprecizie care este providenţa culturei de pripas, i se zicea mentalitate. Nu însemnă ceva cristalizat atunci, cum nu însemnează nici acum. Dar, la urma urmei, dacă ţin oamenii ca negreşit „să li se dea o ideologie", fie, să li se dea! Chiar şi mai multe, şi cât mai variate. Pe rînd una câte una, sau toate deodată. Magistrul detestă, aproape fizic, demagogia dimpreună cu terminologia ei vagă, confuză, ambiguă, sasie. In schimb, este destul de darnic de a ţine la dispoziţia norodului oricâte „ideologii" i-ar râvni inima.

Idei, însă, concepţii, sisteme de gândire, iar în ordinea practică aceea ce se numeşte plan, program, itinerar, — à *d'autres*! După o viaţă de ingenioase cercetări şi de critice dar şi pioase adânciri în trecutul naţiei, Magistrul a ajuns la salvatoarea convingere că societatea noastră contimporană nu are nici o nevoe de directive mari aşezate pe principii generale, că ea poate prea bine şi încă cu succes să se lipsească de vederi de ansamblu şi că întrucât are grija propriei ei existenţe şi propăşiri, urmează să se păzească de orice sinteză cum şi de orice plan de realizări precise ca de un dezastru inexorabil... Aşa dar, o societate sănătos orânduită, vrednică a luà sau reluà drumul prosperităţii, datoare este către ea însăşi a trăi la voia inspiraţiei după imboldul unei fantezii sprinţare, adoptând ca suprem principiu de viaţă pitorescul, magicul, miraculosul „*fará da se*", precum ne povăţueşte unica şi singura teorie ce nu şi-a atras până azi anatema oamenilor geniali definitiv liberaţi de robia mediocră a log'cei şi a ideilor: teoria minimului efort.

Altfel riscăm a cădea în cel mai funest dintre cele şapte păcate mortale, — păcatul programelor, de care cugetele superioare nu se pot îndeajuns feri, ca de o piază-rea. Altfel ne paşte primejdia să alunecăm în desolanta mizerie a metodei, a verificării şi a controlului de sine, care deprimă spontaneitatea şi descurajează avântul. Altfel putem fi ademeniţi de nesuferita tiranie nivelatoare în care se complac: gramatica, cu pedanteria ei îndărătnică de a se cantonà ermetic în nişte reguli imuabile; geometria, cu pretenţia ei absurdă ca nici azi, după atâtea veacuri şi milenii să nu se depărteze cu o iotă de la rigidele ei teoreme; logica, pentru care cadaverica imobilizare în silogismele ei petrificate pare a fi devenit mai mult un punct de onoare de cât o convingere.

II

Cine oare să'i fi scos vorba că'i lipsesc calităţile de conducere şi că a-l urma în toate meandrele fermecătoarei sale sinuozităţi face parte aproape din climatul eroismului?

Tocmai dimpotrivă. Magistrul este cu siguranţă cel mai comod dintre conducători. Prin însăşi structura sa cerebrală şi psihică el este oppositul cenzorului iscoditor şi intolerant. Intr'adevăr, ce călăuză mai ideală de cât omul care te absolvă părinteşte de toate rigidităţile Crezului, ba te şi incită cu miile de scânteieri bengale ale unei ironii mereu împrospătate să'ţi baţi joc ca de un anahronism grotesc de tot ce este sistem, program, doctrină? Principalul este să-l urmezi ca un fiu ascultător sau ca un serv credincios. Ţine-te după el pas cu pas fără

a-l întrebă nici măcar cu privirea încotro merge, unde vrea să ajungă, şi cum şi când. Ascultă-l cu evlavie, priveşte-l cu extaz, aclamă-l cu frenezie, slăveşte-l cu exaltare, iar încolo poţi să crezi ce vrei sau să nu crezi nimic. In sinea ta judecă cum îţi place, cum te tae capul: nu te jenează, nu-l jenezi.

El e „dreapta"? Nu e nimic, tu poţi fi „stînga". El e trup şi suflet cu Franţa de unde numele lui iradiază de mult în lumea cercetătorilor autoritate şi prestigiu? Tu n'ai de cât să admiri Germania, chiar şi în ultima ei transfigurare şi în diferitele ei ţeluri. In jurul lui libera cugetare e lege, libera simţire normă, libertatea de acţiune axiomă.

Cert, făuritor de idei, constructor de teorii şi concepţii nu este, şi nici nu e mânat iresistibil de vre-un imbold intern de a formulă ferm revendicări şi desiderate. Ultima formulă generală de la care purcede este poate destul de vetustă: „Fapte nu vorbe". Ca şi cum, afară de surdo-muţi, faptele şi ar avea obârşia în altceva de cât în vorbe, spuse sau gîndite, şi ca şi când Cuvîntul n'ar fi de la Dumnezeu.

In schimb este un incomparabil răspânditor şi stimulator de *stări de sentiment*. Numai că'i se întâmplă ceva straniu cu stările de suflet pe care le determină şi le propagă cu exuberanţa unui temperament incandescent, cu magia unui verb în vulcanică curgere. Sau, mai exact, lor li se întâmplă ceva straniu cu Magistrul. Pe măsură ce *inspiraţiile* sale eruptive câştigă în suprafaţă, dînsul printr'un proces psihic singular se distanţează de ele, le întîmpină cu o dispoziţie de spirit din ce în ce mai critică, aproape ostilă, rezonanţa lor persistentă îl tulbură, circulaţia lor îl enervează, până ce la un moment dat, excedat, pronunţă contra lor carantina întrebându-se cu o tainică supărare împotriva lui însuşi ce rost au, de unde vin, cum de au pătruns în mijlocul vieţii, cine ne va scăpa de prezenţa şi de rumoarea lor. Nu le mai recunoaşte, la rîndul lor nu-l mai recunosc. S'ar zice că între el şi ele s'au interpus pusderie acele „secături entusiaste" care, ca în jurul tuturor personalităţilor dominante, roesc şi se prăsesc în jurul lui, denaturând, dislocând, mistificând.

Gelozie? Desgust? Oroarea banalizării? Fuga de mulţime şi de învăţăcei, cari nu se mulţumesc cu alterarea fisionomiei aspiraţiilor eşite dintr'un şir de inegale improvizaţii, ci le mai şi modifică în substanţa lor însăşi? Turmentul unei permanente revizuiri? Să fie oare unul dintre acei bizari escitatori şi animatori cari mai curînd sau mai târziu, iar câteodată fără nici un fel de tranziţie, se satură de propriile lor entusiasme, cu toate că entusiasmele acestea ei timp îndelungat le-au risipit cu ambele mâni pe toate cărările? Ori să fie la mijloc neaşteptata reacţiune a unui aristocratism nativ, pentru care a simţi pasul cu acei pe cari îi-a cucerit sufleteşte înseamnă o grea pătimire undeva în străfundul sufletului, chiar când în diferitele ei staţii cucerirea aceasta, laborioasă sau fulgerătoare, i-a mulţumit până la voluptate, până la beatitudine, un amor propriu de conchistador, absorbindu-i atenţia până a-i eclipsa timp de un moment simţului deapururi critic? Poate nimic din toate acestea, poate câteceva din toate la un loc. Ecvaţia personalităţii diamantine a Magistrului e plină de necunoscute, din care multe insolubile.

III

Fapt este că nu atribue o deosebită valoare, în nici un caz o valoare eternă, părerilor şi convingerilor la cari din când în când poposeşte. Nici măcar în perioada primei lor incubaţii şi a primului său entusiasm. Deşi, ca toate individualităţile de foarte mare format, nu e tocmai aplecat spre o cuvioasă modestie, are extrem de viu simţimîntul nestatorniciei lucrurilor. Deşi un combativ de foarte mare rasă, unic în felul lui, el nu se bate cu îndârjire pentru afirmările de principiu la cari se opreşte câteodată cu nostalgie de trubadur şi al căror nod vital îl formează mai întotdeauna o negaţie, în tot cazul un regret, o bănuială, o supărare nu total resorbită, o despărţire, o ruptură. Dealtfel experienţa e vechie că la animatorii cari fac epocă spiritualitatea evoluiază simţit pe acelaş plan cu sensibilitatea, cu care se şi întretae în atâtea puncte.

Lărgimea de spirit a Magistrului este de origine şi cerebrală şi afectivă. Dând formulelor şi sugestiunilor sale un caracter pasional, deci trecător, provizoriu, cu aceasta îşi rămâne credincios sie însuşi. Este probabil un act reflex al omeniei sale evanghelice de care cu atâta duioşie se fe-

licită el singur câteodată — cu toate că natural, dar mai ales explicabil, ar fi ca irascibilitatea Magistrului, de care se vorbeşte atâta şi care este produsul direct al unui idealism impacient şi al unei delicateţe sufleteşti foarte des sgândărită, să se exprime abrupt, brusc, explosiv.

Cine nu ştie ce ravagii face în jurul ei susceptibilitatea, această interesantă dovadă de genialitate, această imperială înclinare de a fi crâncen cu alţii pentru greşelile lor cele mai neînsemnate şi de a'şi trece sieşi magnanim cu vedere incongruenţele cele mai regretabile! Au poate dreptate psihologii subtili cari, plini de comprehensivă obedienţă, au stabilit că susceptibilitatea agresivă e o mare suferinţă nu Doamne fereşte pentru aceia în dauna cărora se manifestă agresivă, jicnitoare, deprimantă, ci, sărmanul, de două ori sărmanul, pentru acela care o practică, abandonându-se languros ciudatelor ei impulsiuni şi inspiraţii.

IV

Cu prestigiul mereu şicanat dar şi mereu exaltat de care se bucură, precum şi cu vraja magnetică pe care de atâta timp o exercită suveran pe toată suprafaţa vieţii publice, ce uşor i-ar fi fost ca sentimentele ce-l pun în stare de vibraţie cu mai mari sau mai mici întermitenţe să le impună îndeosebi acelora — atât de mulţi la număr — cari'i sorb cu nesaţ cuvintele, căutând şi găsind întrânsele miez şi savoare, dar mai cu seamă răspunsuri succesiv definitive la toate întrebările vieţii. N-a făcut-o. Ingăduitor, nu zic eclectic, sub raportul ideilor, e deopotrivă de larg în cele sufleteşti.

Tolerant atât din fire, cât şi prin experienţă şi reflecţie, Magistrul nici măcar nu concepe că ar putea vreodată să violenteze sentimentele cuiva. Singurul lucru pe care-l cere, ce-i drept cu oarecare vivacitate, este doar de a nu i se contraria resentimentele. Unica îngerinţă ce şi-o îngădue în gospodăria intimă a sufletelor amice şi devotate. Cu un surîs de delicată ironie bucuros li dă voe să nu împărtăşească simpatiile sale cele mai calde, cele mai mărturisite. Profundă însă'i este mâhnirea când, făcându-se vinovate de o adevărată impietate, li se întâmplă să nu se asocieze întocmai aversiunilor sale vechi, noi, sau reactivate. Toate ca toate, dar în cele două trei ore cât durează în medie trajectoria animozităţilor sale aveţi grijă ca nu cumva să vă opriţi cu simpatie privirea asupra trădătorului... Căci, cel puţin trădător trebuie să fie acela care, cu sau fără intenţie, l-a putut nemulţumi cândva cu ceva. Cum Ion Brătianu era patria, aşa el e neamul.

Liberalismul lui fonciar 'i interzice de a'ţi pretinde să iubeşti pe cine iubeşte dânsul. Legile simpatiei umane ce prin natura ei este spontană şi individuală, 'i sunt sfinte, liberul arbitru în materie de afecţiune un patrimoniu intangibil. In schimb 'i se umezesc ochii de o profundă melancolie de câte ori 'i este dat să constate că nu te poţi îndeajuns înălţa cu sufletul pentru a detesta pe cine detestă dînsul. Simplă de tot reţeta de a'ţi păstra dealungul vremii şi al vicisitudinilor, neatinsă, încrederea Magistrului, cu toate că spirite peste măsură de paradoxale au emis părerea că în toate privinţele, chiar şi ca stimă şi bunăvoinţă, eşti mai câştigat avându-l protivnic de cât să-l ai prieten şi camarad: Ajunge să aderi cu zel şi cu aprindere verbală la înverşunările sale, care dealtmintrelea numai inflexibile şi perpetue nu sunt.

Oameni cari nici prin analiză nici prin intuiţie nu cunosc chimia organică a mişcărilor sufleteşti vorbesc cu o semnificativă intenţie şi maliţiozitate de supărările sale jupiteriene, taxându-le deavalma drept intempestive, excentrice, impulsive, incalculabile. N-ar vorbi astfel de-ar fi ceva mai atenţi şi dacă şi-ar da seamă ce ştie să extragă Magistrul dintr'o supărare, oricât de minimă şi trecătoare. Nu numai ca efect de şedinţă, ca mişcare retorică, ca acţiune directă şi imediată, fiind dată neîntrecuta pătrundere psihologică cu care ştie să mânuiască pateticul, pe care niciodată nu-l confundă cu emfaza, — mai cu seamă atunci când are sau ţine să aibă impresia că a suferit o jignire — ci şi în ordinea morală şi intelectuală.

De câte ori cu o inimitabilă expresie de mirare şi nedumerire în ochii sei mari şi rotunzi, ba şăgalnici ba fulgerător, şi cu un aer de spectator flegmatic şi indiferent, se ridică încet, într'o rână şi parcă în silă, spre a lua cuvântul asupra unui incident de şedinţă, sau la vre-un proiect de lege sau şi la budget (fiindcă nu'şi re-

fuză dreptul de a vorbi şi în discuţia budgetară, dacă nu cu aparat statistic şi în pretenţiosul jargon financiar dar cu incursii luminoase în domeniul posibilităţilor sufleteşti ale naţiei, care constitue adevăratul capital naţional) noi cei ce savurăm cu deliciu elocinţa termală, fluidă, înviorătoare, plină de paranteze sugestive, de digresiuni caustice şi de caracterizări epigramatice, nu avem de cât un singur gând: „ — Dă, doamne, să se creadă nedreptăţit şi să aibă un păs pe suflet!" Indignarea sa sguduitoare nu se va face vers de cât doar în teatrul lui tot mai bogat ca umanitate şi orizont, dar va da suflu, dimensiuni, perspectivă, accent epic, resentimentelor şi nemulţumirilor sale, înălţându-le la treapta de simboluri şi majorându-le, în mijlocul unei tempeste de reproşuri, veştejiri, viziuni pedepsitoare, până ce vor luă forma unor cutremurătoare imperative etice şi de Stat.

De ce, de ce spiritul acesta minunat de compozit nu s'a putut el realiza şi în amvon, şi în fotoliul ministerului public, şi pe scenă, şi în fruntea unei oştiri? Este reflecţia ce mi-o fac ori de câte ori asist la isbucnirile sale năvalnice ce domină superb adunările cele mai ostile, — adevărate capod'opere de regie scenică, în care o spontaneitate fără seamăn coincide cu o matematică apreciere a extremelor margini ce cu nici un preţ nu trebuesc depăşite.

V.

Şi iată-ne în faţa celei mai împunătoare particularităţi a temperamentului său intelectual. Scos la vreme de bătrâneţe din biata lui sihăstrie spre a tămădui nu numai gospodăria unei ţări dar şi sufletul ei printr'un potrivit amestec de cuvântări de aspră dojană, de legi peremptorii şi juste şi de măsuri luate şi revocate din fuga trenului, el nu are superstiţia continuităţii nici cultul metodei.

Şi este un noroc că nu le are. Mai cu seamă astăzi când se simte atâta nevoe de roadele bune ce le pot da împrovizarea de o parte, cu optimismul ei şi cu generoasele ei nerăbdări, şi un sclipitor spirit de contrazicere de alta, cu tot ce se poate cuprinde în bogatele sale desfăşurări.

Mai curând sau mai târziu, asta o ştim cu toţii, cultul coherenţei încorsetate duce la rânduiala geometrică, sumară, scheletică, — gonind, vai, fantezia şi viziunea rapidă. Magistrul însă, modest, frugal, auster, aplecat îngândurat dar nerăbdător de fapte mântuitoare deasupra intereselor permanente şi fundamentale, se mulţumeşte drept imbold cu câteva resentimente solide, robuste, sincere, zdravăn împlântate în adâncul unei sentimentalităţi efervescente, resentimente pe care nici un scepticism nu le poate atenuă necum să le disolve, dar de cari, datorită unui bogat fond de bună şi francă jovialitate, se poate depărta — şi reapropia oricând.

Un cunoscut care-l urmăreşte zi de zi cu o caldă şi atenţie în toate manifestările sale publice atât de variate şi divergente, spunea mai deunăzi că, dacă pentru mult timp s-a săturat de particula „eu", care totuşi este şi va rămâne cea mai expresivă formă exterioară şi cel mai natural vehicul al spiritului individual în acţiune, cauza directă e Magistrul.

Ce oare a vrut să insinueze cu această butadă? Că pentru Magistru nu mai există azi în România nici idei, nici sentimente, nici intuiţii, nici forţe, nici tendinţe, nici mişcări, nici transformări, nici crize, nici revendicări puternic şi conştient năzuite, nici asociări şi disociări de energii, speranţe şi voinţe, nici ciocniri de antinomii, nici ce a fost, ce este şi ce ar mai putea fi, ci numai persoana sa proprie, eul lui, multiplele şi variatele sale euri, tumultul lui intern care cu puterile sale creatoare 'i îndestulează cu prisosinţă curiozitatea vecinic trează, verbalitatea sa prodigioasă, precum şi nervii sei magnifici de încordare şi vibraţie şi mereu sub presiune?

Ca intenţie un reproş; ca efect, de sigur, un omagiu.

Acela care, cum zice dînsul „în pragul bătrâneţii" dar, cum ştim noi cu toţii, în plină tinereţe intelectuală, după ce zeci de ani şi-a duhovnicit neamul ba cu înduioşări de părinte iubitor ba cu imprecaţii de prooroc mâniat, se ştie chemat a-l scoate la liman având ca îndreptar „prisosul inimei sale", e perfect îndrituit a lua ca punct de plecare, precum şi ca punct de sosire, propria sa persoană definitiv asimilată întregei complexităţi naţionale, definitiv îndrumată a evolua în jurul ei însăşi.

Departe de a fi un caz de ipertrofie a eului, cum glăsueşte presumptioasa formu-

lă filistină ce tinde vădit la diminuarea personalităţilor reprezentative, avem aici din contră darnica, jertfitoarea cheltuire de sine a individualităţii prin escelenţă dominantă pe care pronia cerească a sortit-o să ni răscumpere păcatele făptuite la întrecere de noi înşine şi de toţi cârmuitorii de până acum, izbăvindu-ne de toate blestemele şi pătimirile. Este eroica asumare a celor mai grave răspunderi în faţa istoriei, pentru care de mult nu mai este un necunoscut sau o întâlnire de ocazie. Este nobila anticipare asupra marei spovedanii cu care se cuvine să se încheie, răspicat, bărbăteşte, în de faţa norodului cât şi a condicii socotelilor finale larg-deschisă, orice înălţare, fie ea oricât de meritată.

VI

Drept este că, prin prelungirea uneia din cele mai semnificative caracteristici ale sintaxei latine, limba română evită cât mai mult de a recurge la bunele oficii ale micei dar cu atât mai indiscrete vocabule: eu. A şi avut grija s-o elimine, în tot cazul s-o facă dispensabilă, din conjugarea verbelor. Pentru a afirma, pentru a adeveri, pentru a propune, pentru a revendica, până şi pentru a propăvădui, limba română nu este avizată negreşit la acel ostentativ eu, care repetat insistent devine într'adevăr o obsesie.

Concizie? Modestie? Sau poate lipsă de constiinţă de sine? Românul zice scurt, hotărât: cer, — nu eu cer; vreau, — nu eu vreau; afirm, — nu eu afirm. Intocmai cum un remarcabil instinct îl fereşte de-a se grăbi cu tutuitul, tot aşa nu face risipă de eu. Românul de duzină nu scoate nimănui ochii cu ceea ce are, cu ceea ce poate. Fără a'şi căuta cu sfială refugiul în anonimatul turmei cuvîntătoare, evită cât poate de-a vorbi la persoana întâia singular. Este cel mai puţin egocentric dintre oameni. O fi şi el zorit să se pună în evidenţă; 'i place, şi lui, cum nu? să stea la loc de cinste, în rînd de oameni; l-o fi măgulind să se vorbească de el ca de cineva, — se va gândi însă de două şi de trei ori până să se hotărească a vorbi de sine însuşi. Aşa prozaic şi mediocru cum este românul de toate zilele, iată că isbuteşte să se exprime desluşit, ba chiar şi apăsat şi voluntar şi să'şi proclame neted drepturile şi cererile fără ca vorbirea lui să fie populată de nenumăraţi „eu" sau de hârţăgosul „meu".

Or, tocmai aici stă depărtarea de la vierme până la astru. Foarte cuminte din partea românului de mijloc, banal, de toată mâna care poate nici nu are un eu, sau în cel mai bun caz nu are de cât unu singur, că ştie să se descurce în viaţă fără a pune mult la contribuţie semeaţa vocabulă monosilabă. La oamenii simpli cuviinţa elementară ţine loc de tact. Omul simplu dacă ar vorbi des la persoana întâia singular, ar dà impresia că nu prea îşi dă seamă de adevăratele sale proporţii şi ar cădea în ridicol, cel puţin explicabil dacă nu şi meritat.

Cu atât mai bine din partea personalităţii care pe toţi conaţionalii contimporani îi întrece cel puţin cu un cap că, trecând vitejeşte peste zadarnice consideraţii de modestie şi simplicitate, revendică în favoarea ei un amestec hotărîtor în tot ce se petrece, în tot ce se pregăteşte, în tot ce se realizează, socotindu-se, nu poate către ea însăşi dar faţă de toţi cei în viaţă drept începutul şi sfârşitul tuturor lucrurilor. Ceea ce nu este în contrazicere cu o curentă filosofie a istoriei.

Raportând la persoana ei toate evenimentele, toate întreprinderile, toate aventurile din timpul şi din jurul activităţii ei publice, folosul este îndoit: De o parte ni este dat a vedea în plină radiere personalitatea Magistrului ca factor decisiv (nu îndrăznesc a zice, cu restrângere, codecisiv), iar de altă parte evenimentele, cărora destinul şi istoria li-au reservat marea cinste de a'i încadrà existenţa, se coboară până la umila noastră înţelegere.

de H.-St. Streitman.

I. BIANU

Amintiri

de **VICTOR BILCIURESCU**

Pomenesc de Bianu de acum aproape o jumătate de veac, de prin 1888 şi alţi vre-o 5 ani următori, de pe când nu era nici profesor universitar, nici membru al Academiei, ci doar profesor secundar de limba şi literatura română şi bibliotecar al Academiei, în această din urmă calitate mâna dreaptă a lui conu Mitiţă Sturdza, secretar perpetuu al Academiei, care 'l aprecia mult. Mai târziu, după ce a trecut la catedra universitară şi a fost ales membru al Academiei, nu l'am mai întâlnit decât cel mult de două sau trei ori, de şi acum vre-o 47 de ani, aproape nu era zi să nu ne vedem şi să luăm masa de amiezi împreună, vara în fosta grădină Roşca, cam pe unde este astăzi facultatea de ştiinţe pe str. Academiei, iarna la Spiridon, azi tipografia Gröbl de pe strada Regală.

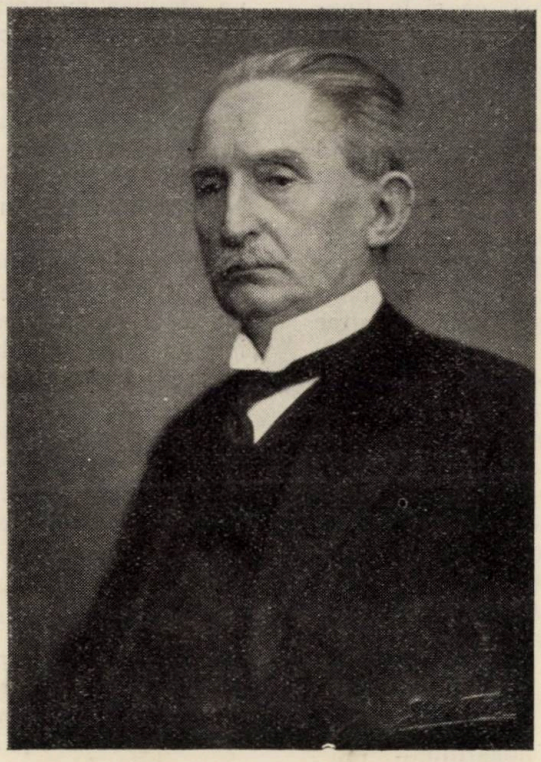

Ion Bianu

N'au lipsit pe vremea aceia şoaptele geloşilor de repedea ascensiune a lui Bianu: „Nu e de mirare — spuneau zvilii — că Bianu a săltat dela liceu la universitate şi de pe scaunul bibliotecarului pe fotoliul nemuritorilor. Când eşti în graţiile secretarului perpetuu al Academiei, care după moartea lui I. C. Brătianu a cumulat secretariatul acesta cu acela de Stat, fiind de multe ori prim ministru, surprindere nu mai încape."

Greşită apreciere, cu desăvârşire greşită, căci încă de pe când era profesor de liceu şi bibliotecar la Academie, de acum o jumătate de veac adică, Bianu era socotit cineva şi la liceu şi la biblioteca Academiei, se bucura de multă consideraţie şi avea la activ o preţioasă operă dată la lumină, din care citez: *Poesia satirică la Romani*, studiu literar apărut prin 1881; *Psaltirea în versuri*, întocmită de Dosofteiu Mitropolitul Moldovei pela 1686 şi publicată de pe manuscrisul original şi de pe ediţiunea dela 1673, la 1887; *Viaţa şi activitatea lui Samuil Micul sau Clain de Sadu* apărută în 1881; *Insemnări istorice şi literare* adunate din biblioteci şi arhive galiţiene în vara lui 1885; relaţiune prezentată Academiei Române în 1886.

Poate cineva crede că un scriitor tânăr care se prezintă în debutul carierei lui cu un asemenea aport literar, ar fi răzbit graţie norocului său favoritismului?.., Ar fi absurd. Prin urmare, scornirea invidioşilor cari voiau să se acrediteze că ascensiunea lui prea repede s'ar datora bunelor lui raporturi cu Dimitrie Sturdza, nu poate şi nu trebue să fie crezută, fiind cu desăvârşire neîntemeiată. Ascensiunea lui Bianu se datoreşte lui şi numai lui. Se datoreşte unei munci ordonate şi fără preget, se datoreşte cercetărilor şi consultărilor prin biblioteca Academiei şi alte biblioteci streine; se datoreşte patimei cu care-şi îndrăgea catedra şi punctualităţii cu care-şi îndeplinea apostolatul; se datoreşte tragerii de inimă cu care studia şi dorinţei

de a se ţine la curent cu cultura timpului. Acesta e adevărul.

Este adevărat că mulţi l'au cunoscut prea rigid, prea puţin maleabil. Aşa mi s'a părut şi mie când l'am întâlnit mai târziu. Acum aproape 50 de ani însă, când l'am cunoscut, Bianu era cu totul altul; comunicativ, apropiat, vesel, glumeţ, totdeauna bine dispus, deşi — e drept — sever la datorie, adică la şcoală şi la bibliotecă. Mai târziu — după cum mi s'a părut şi mie care mă deprinsesem cu firea lui veselă — devenise zgârcit la vorbă şi foarte puţin comunicativ, poate fiind că preţuia acum mai mult timpul; în lume se vedea rar de tot, aproape de loc; era întreg al catedrei, al bibliotecii, al arhivelor.

E foarte adevărat iarăşi că şi în tinereţe era ordonat, studios, capabil să lucreze neîntrerupt 3—4 ore şi atunci, confundat în studiile şi cercetările lui, devenea cu desăvârşire absent la aceia ce se petrecea în jurul lui, ba chiar se supăra când era insistent întrerupt, totdeauna mulţumit că a prins o idee nouă, sau a descoperit un nou izvor de documentare într'un domeniu necercetat încă. Discernământul cu care aprofunda şi judeca opera pe care o examina, purta pecetea unui uimitor spirit de pătrundere.

Cu acest spirit de pătrundere analizează el al 18-lea volum din *Monumenta spectantia historiam Slavarum meridionalium* publicat de Academia din Agram, ce cuprinde 266 de documente, cele mai multe privind direct istoria noastră. Cu acest spirit analizează el o publicaţie germană a lui Wickenhauser despre istoria Bucovinei, ce cuprinde documente despre istoria mânăstirilor moldoveneşti Voroneţul şi Putna. Cu acelaşi spirit examinează studiul: *Exposition archéologique des objets Polonais et Ruteniens a Lemberg* (1885) unde este vorba de ţara noastră.

Interesante sunt răstălmăcirile lui pline de matură înţelegere şi de remarcabil bun simţ critic asupra *poesiilor logofătului Costachi Konaki*; asupra studiului *mânăstirilor, schiturilor şi bisericilor din ţară* a lui Gr. G. Tocilescu; asupra *scrisorilor lui Ion Ghica către Vasile Alecsandri*, ediţia 1887; asupra celor trei volume ale lui A. J. Odobescu publicate în acelaşi an *„Scrieri literare şi istorice"*; asupra studiului lui A. Papadopol — Calimach despre *generalul Pavel Kisseleff* în Moldova şi ţara Românească 1829—1831, după documente ruseşti; asupra studiului critic comparativ al academicianului N. Ch. Quintescu între tragedia *Pygmalion* a lui Bengescu — Dabija şi *Fata dela Cozia* a Dlui Iuliu Roşca, studii în care Bianu dă dovadă de multă pricepere în domeniul criticei teatrale. Combătând părerea Quintescu şi scoţând luminos în evidenţă superioritatea lucrării lui Bengescu — Dabija, deşi „Fata dela Cozia" fusese premiată de Academie, bine înţeles pe când Bianu nu era academician.

La activul lui Bianu trebue socotit un alt material documentar de netăgăduită însemnătate, care desigur va rămâne şi-i va eterniza memoria: seria de *portrete-biografice a scriitorilor noştri de seamă*, alcătuite şi prezentate cu o competinţă ce a atras luarea aminte peste graniţă chiar. Două — între multe altele — sunt cu deosebire vrednice de recitit astăzi, ca să se vadă ce minunat portretist a fost regretatul Bianu: al lui Timoteu Cipariu şi al lui Asaki.

Bianu n'a fost beletrist; pe el l'a preocupat istoria şi limba neamului lui. De aceia şi preamăreşte el cu deosebire pe istorici şi pe linguişti. Neobosit cercetător în acest vast domeniu, viaţa lui s'a consumat aproape întreagă pe tărâmul acesta: catedra, biblioteca, hrisovul.

Iată de ce cred că se cuvine o deosebită cinstire memoriei acestui vrednic slujitor al neamului lui.

Fraternităţi

Priveşte cum aleargă lumea rătăcită,
Cum banul nimiceşte tot în omenire,
Cum omul e ademenit înspre ispită,
Iar adevărul e ţinut în amorţire.

Sărmane bune sentimente-ameninţate
Ce clocotiţi în inimă la fiecare,
Căliţi-vă la focul dragostei de frate,
Căci soarele iubirii sacre iar răsare.

Ş'amestecând simţirea voastră, împreună,
Cu tot fluidul ce va naşte prin unire
Să spargeţi scoarţa globului înspre genună
Ca să opriţi pe loc sălbatica'i urzire.

D. STANCULESCU

Iancu Brezeanu

de LEONTIN ILIESCU

Spre sfârşitul lui Ianuarie a fost sărbătorit marele nostru Ioan Brezeanu, care a împlinit anul acesta 50 de ani de teatru, o jumătate de veac de sacerdoţiu artistic.

Iancu Brezeanu, fericită înzestrare spirituală, a cucerit sufletele noastre prin puterea magică a geniului său, făcând din eroii înterpretaţi pe scenă, adevărate încarnaţiuni de fiinţe vii, aceasta graţie marelui său dar de a se identifica cu personagiul interpretat.

Rolul se făcea sânge şi carne cu interpretul său, iar artistul era, la rândul lui, sânge şi carne cu rolul interpretat, astfel că viaţa închipuită de autorul dramatic devenia viaţă reală sub minunata putere de exteriorizare scenică a acestui actor de spiţă genială.

Avarul lui *Moliére* era un *Harpagon* plin de adevăr, aşa cum Iancu Brezeanu l-a înţeles, pentru că marele nostru artist nu-şi juca pe scenă rolul, *ci-l trăia în realitate*, dându-i suflet şi nervi, încadrându-l lapidar în măestria darului său firesc.

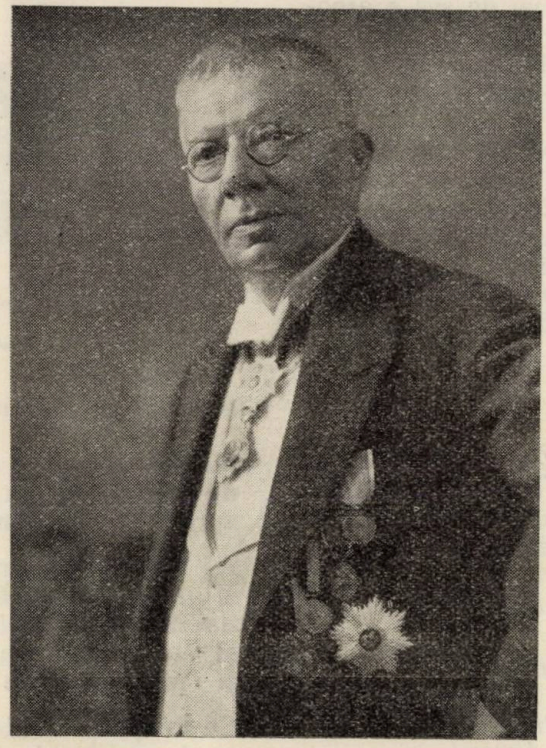

Iancu Brezeanu

Shakespeare n'a strălucit mai luminos în vraja primilor creatori pe scenă ai lui *Polonius* din Hamlet şi ai lui *Shylock* din *Negustorul din Veneţia*, aşa cum a strălucit în creaţiunile geniale ale lui Ioan Brezeanu, care a ştiut să dea totdeauna interpretărilor sale scenice coloritul puternic al eternului omenesc, făcând să vibreze *sub specie aeternitatis* spiritul autorului întrupat de artist.

Marele nostru *Caragiale* simţea şi mai vie strălucirea creaţiunilor sale în faţa puterii geniale cu care Iancu Brezeanu îi întrupa eroii din operele sale dramatice. *Ion* din *Năpasta*, sguduitor dramatizat de sărbătoritul primei noastre scene, ca şi *Cetăţenul turmentat* din *O scrisoare pierdută*, au fost pururea fiinţe vii, incarnaţiuni reale de suflet prins din mulţime, dovezi profunde că Iancu Brezeanu era, înainte de toate, un mare psiholog şi avea totdeauna intuiţiunea marilor realizări. Artistul dramatic îl desăvârşia pe autor.

Dacă stăm însă astăzi şi ne smerim în faţa atâtei măreţii şi dacă mulţumirea noastră sufletească o preţuim după emoţiile estetice pe care Iancu Brezeanu, în cursul admirabilei sale vieţi de artist, a ştiut să ni le dăruiască în chip atât de generos, ca un Cressus al artei, şi-în ce-l priveşte — atât de firesc, căci e vorba de un actor de rasă şi artist prin temperament, aceasta nu ne opreşte, totuşi, să nu simţim în noi şi umbra amărăciunii că Iancu Brezeanu nu e chiar atât de intens preţuit şi atât de sincer iubit după cum e vrednic să fie.

Intr'adevăr, în zile triste ne sbatem şi trăim vremuri, ce parcă aşteaptă pe un nou Erasmus să închine noui laude prostiei. Sunt vremuri de răsturnare a valorii adevărate şi de tiranie a cultului incompetenţei, zile triste ce îngăduiesc cabotinilor şi agramaţilor academici să se ridice mai presus de plafonul spiritualităţii cu care firea însăşi i-a înzestrat.

Vedem sărbătorindu-se oameni de mini-

mă preţuire, încărcaţi de cinste fără vrednicie, în vreme ce inteligenţa modestă, dar înflăcărată, e ţinută, în chip criminal, în umbra uitării, ca şi când *unitatea* încărcată de energie reală ar trebui condamnată să stea umilă în faţa *nulei negative* şi sterile de valori.

Şi totuşi, nu e departe vremea când adevărata vrednicie va sta mândră sub cupola nemuririi, privind cu umană compătimire la impertinenţa agresivă care a năzuit să treacă dincolo de puterea şi de chemarea ei.

Iancu Brezeanu a întrat cu vrednicie în Istoria teatrului românesc, înscriind un capitol luminos în analele dramaturgiei noastre naţionale, şi, ca privighetoarea lui Rostand — în vilanelul din *Chantecler* — s'a aşezat pe ramura cea mai de sus a arborelui culturii noastre, ca să cânte acolo frumuseţile ei, indiferentă la orăcăitul broaştelor râioase ce bârfesc tupilate la rădăcina copacului.

Ţara întreagă îl iubeşte şi-l admiră. Turneele sale artistice sunt însemnate cu mari succese pretutindeni şi în tot locul, pe unde trece, Iancu Brezeanu e sărbătorit.

Noi cei dela „*Luceafărul*", îi dorim încă multe zile de izbânzi mari, ca acelea pe care le-a repurtat nu numai în ţară, ci şi peste graniţile ei.

Iarnă

Iarna a văruit pământul
Şi-a pus peste ape lacăte,
Ca o vioară doină vântul
Să plângă ramurile toate.

Prins în opus, un huhurez: hu-hu!...
Vesteşte lumii vifor şi îngheţ,
Un mort pe la poartă trecu
Şi'n înserare-i sigurul drumeţ.

Sus, ca'n ţintirim, candeli au înflorit.
Calea Robilor face bolţii cruce...
Aşa, ca mâne, pe mine m'or duce,
Şi nu-i şti cât am plâns, cât te-am iubit...

Vor întreba străinii: Ce mort trecu?
Şi'n urma mea; hu-hu, hu-hu!...

D. JOV

Melancolie

Trec orele privind la bolta albastră
Peste aleile de tei în floare,
Trec orele, stau nemişcat în soare
Cu fruntea răzimată de fereastră.

Cadenţa paşilor de pe trotuare
Răsună trist în inima-mi bolnavă
Ca o pendulă în tăcerea gravă
A unor lungi priveghii mortuare.

Căldura Soarelui tot mai fierbinte
Topeşte 'ncet aducerile-aminte
Ingreunându-mi pleoapele lăsate.

Şi ca într'un cavou-parfumuri grele
Se 'nalţă din coroanele uscate
Pe piatra albă-a tinereţii mele.

EUGEN TODIE

Cale

Prietene,
mâna mea de lut plecată cuminte pe tâmple
nu ştiu ce gând blăstămat mi-a stârnit
de am rămas cu privirile tâmpe
spre trecutul din care am pornit.

Aş vrea să-mi întorc paşii din drum
şi gândul să-l sfarm, să nu-l mai ascult,
dar mă latră câinele pământului
şi viermii îmi sunt strajă gândului
şi merg tot spre trecut...

Ce vrajă şi vânturi mă poartă
pe drumuri călcate, pe drumuri bătute?
Taci, a căzut pe cer o stea:
a fost a mea, a fost a ta?
pe tâmple, mâna mea e moartă.

Prietene,
ce mână bună se pleacă de acum
pe tâmplele reci, pe tâmplele moi
să-mi ţese cuminte alt drum
în zarea din faţă ori... mereu înapoi?

DORIAN GROZDAN

La joc într'un sat bănățean.

Din comorile muzicale ale Banatului

Reflexii și concluzii în legătură cu ancheta monografică muzicală a comunei Belinț

de **SABIN V. DRĂGOI**

„Institutul Social Român Banat-Crișana" a organizat în luna August 1934 o anchetă monografică minuțioasă asupra comunei Belinț din județul Timiș, solicitând și modesta mea contribuție, în ce privește folklorul muzical.

Am răspuns cu vie plăcere apelului, care mi-a pricinuit o nouă și temeinică scufundare în straturile adânci ale sufletului poporului nostru, atât de drag mie. Nu am plecat cu mare încredere, deoarece satul prins în obiectivul nostru, cu 800 de case și cu 2000 de locuitori, fiind așezat pe linia principală între Timișoara—Lugoj, era în contact permanent cu orașul și deci cu toate relele lui ademenitoare, cari cuceresc atât de ușor sufletele simple și naive.

Totuși osteneala mea nu a fost zădarnică. Cu mare greutate am cules dela 9 informatori 90 melodii, cari formează *tezaurul folkloristic-muzical*, repertoriul stins al acestei comune, căci generația actuală nu mai cântă decât muzică cultă (cântece, coruri învățate la școală sau în armată) romanțe și cuplete (muzică ușoară de prost gust). Astfel se explică faptul că nu am găsit decât prea puțini oameni bătrâni, cari mi-au mai putut cânta creațiuni poporale așa ca pe vremea când erau flăcăi. Dar și aceștia ne mai fiind în funcție de a cânta, și-au amintit de prea puține cântări, asigurându-mă însă, că pe vremuri știau foarte multe, ceeace părea și firesc.

Am fost nevoit să le scormonesc, să le provoc memoria prin felurite mijloace și apucături, ca să scot la suprafață zăcămintele prețioase ce se ascund în adâncimea substratului conștiinței lor. Intr'o comună unde cântecele și obiceiurile sunt în folosință generală, culegerea este foarte ușoară. Am cules in alte comune chiar și 80—100 melodii în 2 zile.

Cu tot regretul și nemulțumirea mea de ordin numeric, am pe de altă parte bucuria de a constata, că aceea ce a rămas și s'a găsit în această comună, *e material foarte frumos și prețios pentru cunoașterea și documentarea muzicei noastre etnice*. Nici într'o comună singură nu mi-a fost dat să culeg atâtea și *așa de valoroase melodii*. Nu-i mai puțin adevărat că nici într'o comună n'am depus așa de lungi și obositoare stăruințe. *Multe din ele sunt necunoscute chiar pentru mine.*

Nu am cules niciodată cu ajutorul fonografului, fiind un mijloc nesigur, întrebuințat mai ales de diletanți și amatori. Inregistrează defectuos, deteriolabil și re-

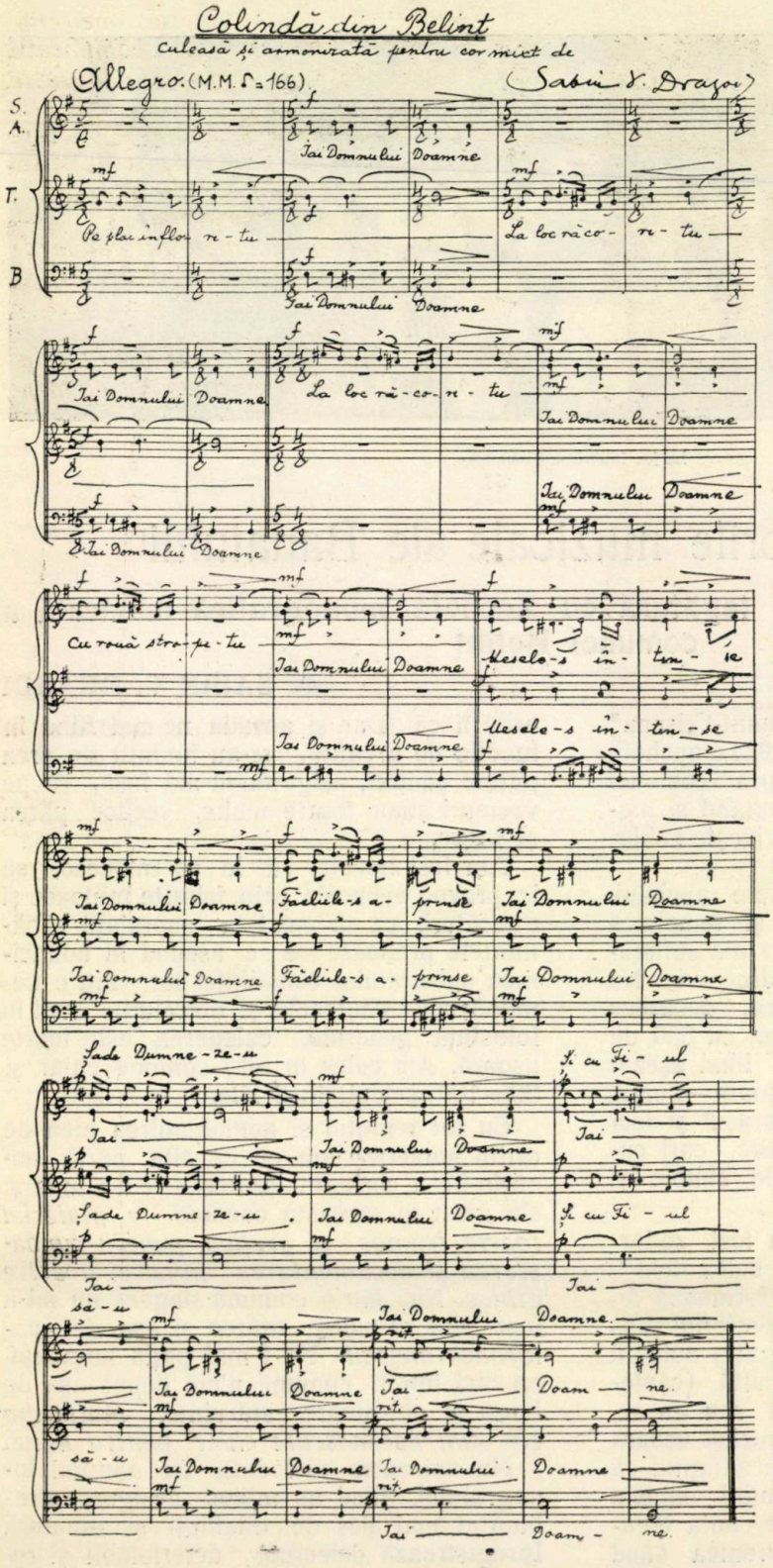

produce inexact: 1. Notele acute sunt de necunoscut. Din punct de vedere — numai muzical — aprob înregistrările, dar şi atunci numai cu aparate perfecte (instalaţiuni electrice).

Am găsit în această comună *Colinde, Doine şi Cântece, Bocete şi Dansuri.*

Aceste sunt împreună cu *cântecele de nuntă* (absente, uitate cu desăvârşire în această comună) categoriile principale ale tezaurului nostru muzical etnic (de rasă). Ca să ilustrez lipsa şi neglijarea de obiceiuri, tradiţii atât de cinstite în alte părţi amintesc, că în această comună — mai nou — au renunţat până şi la *cununia religioasă* — nunta strămoşească legată de atâtea ceremonii, fast caracteristic şi iubit de poporul nostru cu firea sa conservativă. Ei afirmă, că din bătrâni existau şi cântece de nuntă şi că în comunele învecinate mai la nord spre Mureş, se mai conservează şi astăzi aceste obiceiuri.

O altă filoxeră a muzicei etnice în Banat este *fanfara* cu instrumentele ei sclipitoare, asurzitoare şi greoaie, care a cucerit plăcerea Bănăţenilor, la fel ca în Ardeal comunele din apropierea Saşilor. Sunt vreo 80 de fanfare în întreg Banatul. Dezastrul este, că până când muzica simplă şi monotonă a Şvabilor pare a fi croită pentru fanfară şi se pretează foarte bine la acest fel de ansamblu, muzica românească trebuie amputată de însuşirile ei cele mai frumoase şi mai valoroase, ca să între turtită şi zgriburită în acele instrumente care îi leagă toate modulaţiunile ei sonore.

Din cauza răspândirei ge-

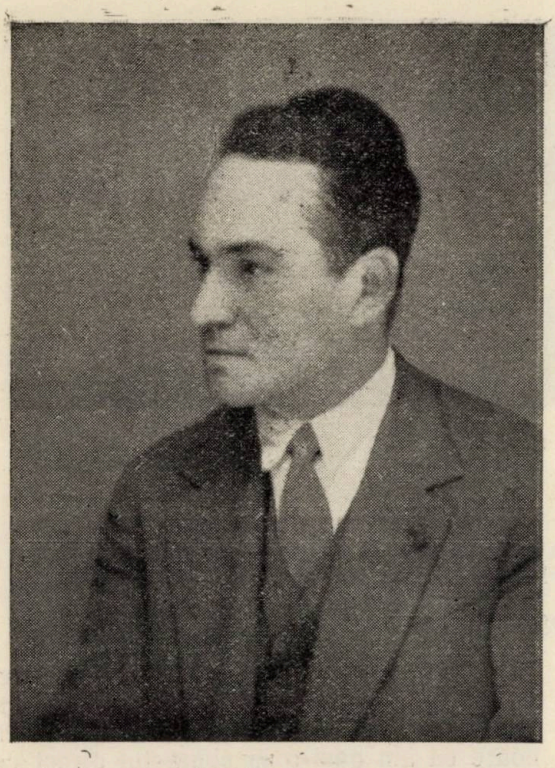

Sabin Drăgoi.

nerale a fanfarelor, dansurile au pierit şi pier atât ca muzică, cât şi ca mişcări coreografice, mărginindu-se la câteva de o muzică monotonă, prost aranjată, prost cântată şi mereu cu aceleaşi mişcări coreografice reduse.

Cum civilizaţia (înţeleg periferia, scursoarea ei, relele ei,) ameninţă să se întindă ca un nou potop peste toate aşezămintele noastre sufleteşti, e bine să ne grăbim a mai salva ce a rămas.

* * *

Trecând materialul adunat prin filtrul analitic, comparativ şi scrutător al tuturor elementelor muzicei universale, am ajuns la următoarele concluzii generale:

1. Melodiile din comuna Belinţ — fără o diferenţă locală exagerată — *excelează prin frumuseţea, valoarea şi calităţiile lor.* Multe din ele sunt necunoscute chiar de mine şi ca text şi ca melodie.

2. *Majoritatea lor e de origină străveche.*

3. *Confirmă unitatea străveche şi actuală a muzicei poporului nostru* prin comparaţie cu folklorul altor ţinuturi.

4. Simplicitatea lor rezultatul unei cristalizări permanente a unor complicaţii condensate de atâtea generaţii *dovedeşte superioritatea muzicei noastre,* ca un diamant strălucitor de simplu şi solid, care este şi în cele mai mici fărâmituri, tot diamant. *Astfel se compune muzica noastră din elemente nestimate.*

5. *Aceste melodii tocmai din cauza de mai sus, se pretează la desvoltări şi prelucrări nesfârşite.*

6. *Concluzie finală:*

Aceste melodii, prin calităţile lor integrale, (generale) şi parţiale ale elementelor din care se compun, se pretează deabea astăzi la cele mai îndrăzneţe trătări armonice şi structurale, pe cari muzica cultă din apus le-a achiziţionat după o evoluţie de 1000 ani. Dovadă, că compozitorii streini şi români de avangardă tratează cu predilecţie şi mult succes melodiile noastre în chipurile cele mai îndrăzne e.

Aceste melodii precoce au trebuit să aştepte un mileniu după muzica universală ca să se poată incadra în podoaba strălucitoare ce o merită.

Observaţie. Făcând comparaţie cu muzica etnică a altor popoare — chiar a celor mai înaintate — care a evoluat pas cu pas alături de muzica cultă, sprijinindu-se rec proc, am ajuns la constatarea, că muzica lor poporală nici azi nu egalează pe a noastră care — cu siguranţă — şi cu un mileniu în urmă eră tot aşa.

Doină

Cât îi muntele de 'nalt,
Ce-a fost verde s'a uscat,
Numai la inima mea,
Ce s'a pus, nu se mai ia.

Domnule judecător,
Numă judeca să mor,
Judecă-mă să trăiesc,
C'am o mândră s'o iubesc.

Brad de munte, brad frumos
Tu, apleacă-ţi vârfu 'n jos,
Să mă sui în vârful tău,
Să mă uit în satul meu;

Şi să văd pe mândra mea,
Pe-a cui braţe o şedea;
O la bine, o la rău,
O la moş strămoşul meu.

Poezie populară, culeasă de elevul PAVEL DRĂGILĂ, de pe muntele Padeş (Iunie 1932)

Case țărănești în Banat.

Literatura țărănească din Banat

de AUREL COSMA junior

Literatura românească din Banat își are cele mai fecunde surse de creație în adâncimile sufletești ale poporului dela sate. Bogăția și variația folklorului bănățean ne prezintă suficiente dovezi. Câți scriitori nu s'au inspirat din poeziile și cântecele poporale, câți din ei nu și-au plămădit opera lor din aluatul curat al acestor produse anonime, strecurate prin firele tradiției din generații în generații? Am avut mulți cercetători harnici, recrutați în trecut mai ales din rândurile dascălilor, cari au adunat din gura poporului nenumărate colecții de poezii și cântece poporale. Dar munca lor de albină n'a fost decât scoaterea unor picături sclipitoare din imensa și inepuizabila mare a folklorului bănățean. Fiecare comună își are cântecele ei, fiecare țăran știe câteva poezii învățate dela părinți. Ori, câte sute de sate românești sunt în Banat? Ancheta făcută astă vară de „Institutul Social Banat-Crișana" în comuna Belinț ne arată că numai dintr'un singur sat s'au putut culege sute de produse ale folklorului bănățean, fie literar, fie muzical.

Alături de această prețioasă contribuție pe care o dă poporul sătesc literaturii, mai avem și literatura propriu zisă, creată de țărani.

Plugarii noștri bănățeni au o superioritate intelectuală și spirituală, care îi ridică din comun. Această superioritate n'a fost câștigată în școli sau prin instrucție, ci ea este înnăscută, este moștenită din tată în fiu, și dacă am cerceta originea ei, poate că am găsi-o în contactul direct ce îl aveau țăranii Români din Banat secole dearândul cu diferitele popoare cari trecuseră și poposiseră pe acest pământ. Doar Banatul era răscrucea, unde se întâlneau și pe unde își aveau calea atâtea neamuri, atâtea oștiri și atâția negustori, cari toți lăsau aici în contactul pe care îl aveau cu poporul nostru autochton diversitățile culturii și civilizației lor.

Din acest popor bănățean, crescut la izvorul alimentat cu atâtea civilizații străine, au ieșit talente remarcabile în toate domeniile de activitate omenească.

În timpul dominațiunei maghiare, la diferitele noastre ziare românești colaborau și publiciști țărani. Iar după unire, țăranii bănățeni au început să-și scoată gazetele lor proprii, susținute și scoase numai de ei. Astfel își aveau gazetele lor plugarii: *Ilie Crăciunel* din comuna Vrani (jud. Caraș), *Vucu-Secășanu* fost senator de Caraș și *Ioan Ciucurel* din comuna Șoșdea (jud. Timiș-Torontal). Aceste ziare au introdus în viața noastră publică un nou curent, care i-a făcut pe diriguitorii politici să se intereseze mai de aproape de nevoile păturei țărănești. Ele erau organe de apărare ale intereselor plugărești, erau tribune

Viaţa la ţară în satele bănăţene.

la cari se desbăteau marile probleme ce se puneau satelor noastre după unire. Ele urmăreau încadrarea elementului ţărănesc în locurile de răspundere ale politicei româneşti. Şi dacă n'ar fi dat alte roade, decât impunerea unui nou curent de politică ţărănească, şi în acest caz apariţia lor ar fi fost îndeajuns justificată. Dacă răsfoim însă colecţia acestor ziare, desprindem două constatări de mare importanţă. Pe de o parte în coloanele lor s'au înfrăţit condeiele ţăranilor cu scrisul intelectualilor, iar pe de altă parte în aceste coloane s'au îndrumat, s'au instruit şi s'au afirmat o mulţime de talente literare ţărăneşti.

Din rândurile acestor talente ţărăneşti s'au ridicat doi scriitori, a căror nume a întrat în literatura românească din Banat. Unul este *Ioan Ciucurel*, ţăran din comuna Şoşdea, autorul unui roman întitulat „*Transformarea*“ şi apărut acum câţiva ani la Timişoara. Iar altul este *Pavel Târbăţiu*, plugar din comuna Comorişte (jud. Caraş), care a scos în comuna sa şi o revistă literară „*Zorile Banatului*“, precum şi două caete de poezii, unul tipărit la Oraviţa, iar altul la „Scrisul Românesc“ din Craiova.

Ioan Ciucurel, născut la 15 Ianuarie 1897 în Şoşdea, n'a făcut alte studii decât cele primare din comuna sa natală, unde se ocupă cu agricultura. A cetit însă multe gazete şi cărţi literare. In 1912 a scris în gazeta „*Poporul Român*“ din Arad, care apărea sub direcţia lui Vasile Goldiş, primul articol de fond „La Pogorârea Duhului Sfânt“. De atunci a colaborat la următoarele ziare: „*Poporul Român*“ (Arad), „*Foaia Poporului Român*“ (Budapesta), „*Calea Vieţii*“ (Comloşul-Mare), „*Făclia*“ (Caransebeş), „*Drapelul*“ (Lugoj), „*Cartea Satului*“ (Lugoj), „*Aurora*“ (Bucureşti). „*Gazeta Ţăranului*“ (Timişoara), „*Drum nou*“ (Bocşa-montană), „*Ţara*“ (Lugoj), „*Lumina Satelor*“ (Sibiu), etc. In 1923 a scos la Şoşdea, împreună cu părintele *Petru Bohariu*, o foaie săptămânală „*Poporul Românesc*“, care după aproape un an de existenţă şi-a sistat apariţia din lipsă de fonduri de rezistenţă, fiindcă abonamentele plătite ale celor 1500 de cetitori nu erau suficiente pentru acoperirea tuturor cheltuielilor reclamate de editarea gazetei.

Ioan Ciucurel

In ziua Sftului Dumitru din 1927 fondează la Şoşdea, împreună cu 5 prieteni, gazeta săptămânală „*Cuvântul Satelor*“, cu scopul de a organiza ţărănimea într'un sindicat profesional. După două luni s'au mai ataşat acestei mişcări încă şapte ţărani din diferitele colţuri ale Banatului. „*Cuvântul Satelor*“ a început să apară la Lugoj, având ca deviză: *muncă, cultură, organizare*, iar numele fondatorilor ei au fost înscrise în fruntea gazetei. După câţiva ani de apariţie, „*Cuvântul Satelor*“ s'a mutat dela Lugoj la Timişoara, unde şi azi mai apare în mod regulat. Aici a publicat *Ioan*

Interioare de gospodării țărănești în Banat.

Ciucurel romanul său *„Transformarea“*, care a provocat un viu interes în toate cercurile intelectuale ale Banatului.

Pavel Târbățiu, născut în anul 1902 la Comorişte, n'a făcut nici el mai multă învățătură decât cea din școala primară a satului său natal. Pe lângă agricultură îi plăcea să citească şi să scrie. Începând din 1923 a colaborat la următoarele gazete: *„Poporul Românesc“* (Şoşdea), *„Junimea“* (Oraviţa), *„Cuvântul Satelor“* (Lugoj), *„Ţărănimea“* (Oraviţa), *„Curierul Banatului“* (Oraviţa), *„Opinia noastră“* (Oraviţa), *„Vestul“* (Timişoara), revista *„Semenicul“* (Lugoj), revista *„Societatea de mâine“* (Cluj), *„Indreptarea Poporului“* (Bucureşti), *„Gazeta noastră“* (Bucureşti), *„Tribuna Democratică“* (Cluj), etc. In anii 1928—1929 scoate la Comorişte cea dintâi revistă literară țărănească din Banat. In 1927 a tipărit la Oraviţa o broşură de poezii: *„Cântece şi flori“*, originale şi culegeri, iar în anul următor îi apare frumosul volum de poezii: *„Vântului“*, tipărit cu ilustraţii de „Scrisul Românesc“ din Craiova, a cărui director d-l Virgil Molin, fiind bănăţean din Caraş, îl cunoştea pe poetul plugar din Comorişte. In 1931 a redactat *„Calendarul Ţăranilor“*, apărut în editura Felix Weiss din Oraviţa. In manuscris are următoarele versuri şi lucrări literare; *„Sclavii pământului“* (sonete); *„Scândura de scăpare“* (piesă teatrală pentru săteni, scrisă în 1928), *„Fragmente şi minuni din copilăria lui Isus“* (poezii religioase).

Pavel Târbățiu

Voiu insista puţin asupra revistei literare *„Zorile Banatului“*, fiindcă ea este prima încercare serioasă de literatură țărănească în Banat, îndrumată pe o cale culturală fără preocupări de ordin politic. Primul număr a apărut la 1 Noembrie 1928 şi a continuat să apară lunar până în Iunie 1929. Cerând lămuriri plugarului Pavel Târbățiu asupra revistei sale, iată ce mi-a răspuns:

„Scopul ei a fost crearea unor curente de idei sănătoase si strecurarea dragostei faţă de litera scrisă în simţul poporului dela sate, desorientat şi învrăjbit de curentele partidelor politice, cari prin ziarele lor, în felul cum sunt scrise — şi cari constituie în permanenţă hrana sufletească a lumei dela sate, mai ales prin faptul că se dau gratuit — atâţă şi învrăjbesc poporul. Iar altele, sub masca independenţei, induc opinia publică în rătăcire, îndeosebi a sătenilor nepricepători, cari apoi văzându-se înşelaţi în atâtea rânduri, — în ultimul moment s'a născut în lumea satelor neîncrederea faţă de gazetărie.

„Deci am încercat pe cât am putut a

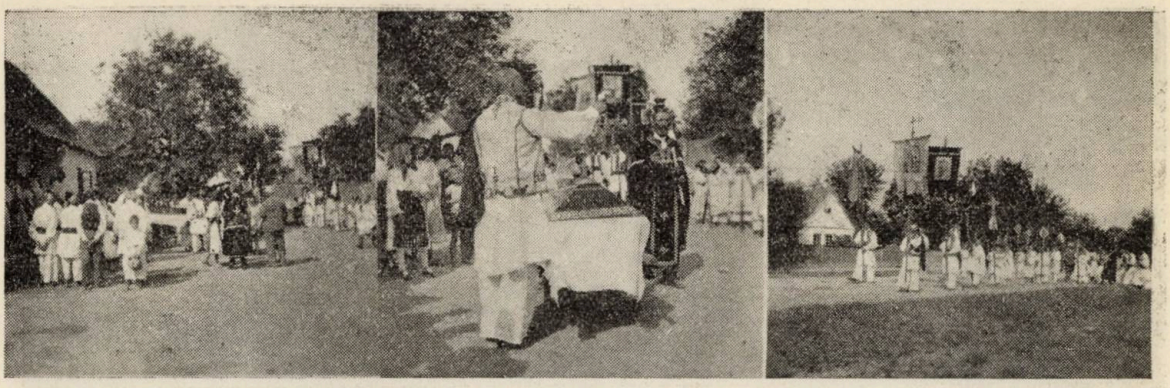

O înmormântare țărănească în Banat.

concentra în jurul ei colaboratori, cari prin scrisul ori faptele lor au fost întotdeauna aproape de sufletul sătenului.

„Revista aceasta am scos-o lunar pe spesele mele. Numerile din Noembrie și Decembrie 1928 le-am îngrijit singur, suportând și partea redacțională precum și cea administrativă. Începând cu numărul din Ianuarie 1929 m'am asociat pentru partea administrativă cu plugarul Ion Stoian din satul Forotic (jud. Caraș). Fratele Stoian fiind bolnav de inimă și tuberculos, puțin mi-a ajutat, iar prin Aprilie 1929 decedând acest scump prieten, am rămas iarăși singur. Prin luna Iunie începând a se ivi criza monetară, și ne mai putând suporta spesele tipăririi revistei, — fiind slab situat materialicește — am fost silit a-i sista apariția".

Activitatea literară a țăranului Pavel Târbățiu a fost urmărită cu mult interes de pătura noastră intelectuală și conducătoare. Toți i-au admirat inițiativa și l-au încurajat pe tânărul poet bănățean. Fostul ministru, regretatul Vasile Goldiș, i-a scris la 22 Ianuarie 1929 o frumoasă scrisoare, din care reproduc câteva rânduri sugestive;

„E muncă uriașă ce trebuie săvârșită până când plugarul român va fi în stare să pună integral în valoare toate minunatele sale aptitudini și virtuți, ce le are dela rasa latină și dela pământul pe care s'a închegat. E adânc dureros, că astăzi încă acest minunat țăran cade prea ușor jertfă momelilor otrăvite, cari ascund nerușinate asalturi după procopseală și este adânc dureros, că nici rușinea morților nu ne-a oprit din acest dans desmățat".

Poezia lirică a lui Pavel Târbățiu este pătrunsă de profunde sentimente și îmbrăcată în diverse forme. Are multă intuiție și o gamă nesfârșită de nuanțe. Versurile sunt parcă smulse din sufletul său zbuciumat. Rămas orfan de tată din timpul războiului, a fost sclavul năcazurilor și nevoilor materiale, ceeace l-a făcut să scrie și unele sonete sociale, de adâncă revoltă, cari nu se încadrează cu spiritul de mândrie al bănățeanului. Iată cum și-l închipue Pavel Târbățiu pe țăranul nostru într'un sonet inedit:

Muncind cu sapa, plugul ori cu carul,
Așa ți-e scris : alătura cu boii,
Robit fiind durerii și nevoii,
Răbdând, să-ți duci osânda și amarul.

De mult trecut-au vremi, ca unda ploii,
Când pribegind ți-ai robotit calvarul,
Același azi, mai crunt decât barbarul,
Te-apasă : cămătarii și ciocoii.

Prostia ta le-a 'ncoronat gloria,
Cu jugul unei clase suprapuse,
Căreia și-au îngenuncheat robia.

Și'ncovoiat de greutăți nespuse
Abia de-i mai suporți nemernicia,
Ce se înfundă'n vremile apuse...

O trăsură cu țărani veseli pe drumurile Banatului.

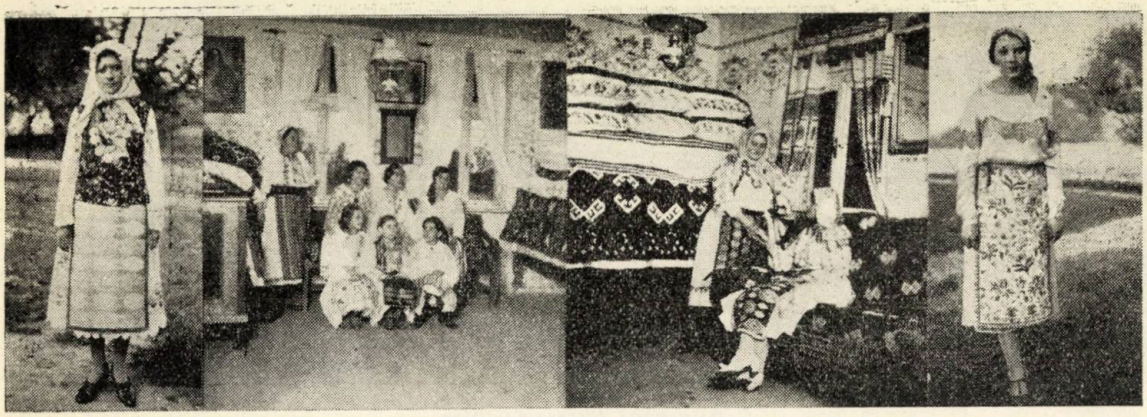

Interioare ţărăneşti şi porturi naţionale din Banat.

Este durerea sufletească ce a vorbit din gura poetului, sunt poate năcazurile lui personale, fiindcă ţăranul bănăţean este cuminte şi blând, iar dacă-i năcăjit, în loc de răsvrătire îl stăpâneşte mai de grabă sentimentul de resemnare. Ori cum ar fi, sonetul *„Plugarului“* de mai sus este unul din cele mai puternice şi îndrăzneţe versuri ale lui Pavel Târbăţiu.

Tot între poeziile sale inedite găsim şi un sonet adresat *„Fraţilor de peste hotare“*, din care se degajează atâta melancolie şi întristare:

Ce tristă-i graniţa'n apus de soare
Când bezna nopţii pe furiş străbate
Şi un linţoiu de grea pustietate
S'aşterne pe întinsele-i ogoare.

Cu sate care zac încătuşate
Sub pâcla vitregiei-apăsătoare.
Unde nădejdea cea din urmă moare
Ce stinge-avântul după libertate.

In ceasul trist când soarele s'ascunde
Lugubră e a graniţei cântare,
Ce'n amărâte suflete pătrunde

Ca un duios refren de'nmormântare
A unor năzuinţi înfrânte, unde
Sunt fraţi cari gem în neguri de uitare.

Poeziile lui Târbăţiu au un colorit impresionant mai ales în părţile unde poetul se inspiră din imaginile naturii şi din aspectele vieţii dela ţară. Voiu da aici câteva exemple din versurile sale publicate în volumul *„Vântului“*:

TARZIU

Din plopii făr' podoabe
Se smulg cântece moarte,
Iar vântul le-astrânge
Pe aripi să-le poarte.

Poiana e pustie,
Şi codru-i tot pustiu.
Intunecată-i zarea,
Iar câmpul ruginiu.

Pe căi întristătoare
Mă pierd, cuprins de jale
Şi ascult cum plâng în taină
Părâiele din vale.

Şi suspinând spre tine
Gândirea-mi o îndrept;
Urlând crivăţu-mi spune
Că înzadar te-aştept.

IARNA

A'nceput de-acum să cearnă
In amurgul trist al serii,
Arginţii fulgi de zăpadă
Inălbind întinsul ţerii.

In căsuţele ascunse
Suflă vântul în fereşti,
Torc în rând voioase fete
Lângă vatra cu poveşti.

Şi cum torc încet fuiorul
Lin poveştile curg râu;
Par'că sunt desprinse tainic
Din furca ce-i prinsă 'n brâu.

Şi în vraja tristei seri
Doar' s'o doină'ncet răsună,
Şi-n întreaga lor făptură,
Toate basmele s'adună.

DOUĂ UMBRE

Ulicioara e pustie
Muncitorii s'au culcat,
Noaptea fiind acum deplină
Şi stăpână peste sat.

Liniştea 'nfiorătoare
Turburată-i când şi când,
De vre-un greer ce distramă
Vraja nopţii tremurând.

Iar din poarta ce scârţie
A căsuţei cu lumină;
Două umbre se desprind,
Se desfac... şi iar se 'mbină..,

Interiorul bisericii din Belint (jud. Timiş).

Poetul este adânc emoţionat când vorbeşte cu atâta dor despre copilăria sa:

SĂ MAI FIU

Draga mea copilărie
Fericită mi-ai fost mie,
Cu drag la tine gândesc
Pân' la moarte te doresc.

Ce aşi da acum pe dată
Să mai fiu copil odată,
Să mai am tovărăşei
Pe cei mândrii fluturei.

Şi-a mea scumpă mândruliţă
Să mai fie iar fetiţă
Să-ne jucăm în grădină,
Ca-n poveşti un făt şi-o zină.

Dar trece a mea junie
Ca un vis de poezie,
Şi-al meu vis de fericire
Numai doruri şi-amăgire.

In volumul de poezii „*Vântului*" Pavel Târbăţiu închină o serie de versuri vântului, pe care îl iubeşte dacă este bun:

Suspină lumea după flori
Iar după frunze ulmii goi,
Şi-şi povestesc jalnic durerea
Spunându'o vântului apoi.

Iar vântu'n veci rătăcitor,
Deapururea flăcău pribeag,
Plângând în hohote se duce
Şi-o spune fetelor in prag...
(Din poezia „Milos ca vântul nimeni nu-i).

pe care însă îl ureşte dacă este rău:

Pe crivăţul ce-aduce veşti bizare
Eu l-aşi lega de un cireş din vie
Să pot; — să'nvăţ hainul ca să ştie
Cum cântecele dragi le mai omoare.

Căci de-alui faţă neagră, pământie,
Ascun-sus'au flori dulci, mirositoare,
Iar paseri mii plecat-au călătoare,
Lăsându-ne pădure-acum pustie.

Cu disperare codrul jalnic plânge
Că l-a desbrăcat iar crivăţul barbar,
Şi pe poteci sunt numai stropi de sânge.

O, de-aşi putea eu pe acest tâlhar,
L-aşi sugruma de viaţa-i i-s'ar stânge,
Ori să-mi învie cântecele iar.

Este remarcabil spiritul de observaţie şi puterea de intuiţie a ţăranului Pavel Târbăţiu. Imaginea lucrurilor percepute, amintirea clipelor trăite sau vibraţia sentimentelor sale, armonizate cu bogata sa fantezie, este sursa de creaţie a poetului dela Comorişte. Dacă îi examinăm versurile în ordinea cronologică a scrierii lor, vedem o continuă evoluţie şi o dibuire între diverse direcţii, fără ca Pavel Târbăţiu să fi apucat în mod definitiv o cale bine trasată. La început versificator al cântecelor şi legendelor poporale, apoi poet liric şi în sfârşit social. Ar fi bine dacă Pavel Târbăţiu şi-ar continua opera sa poetică în direcţia lirismului, fiindcă aici pare să fie mai bogat în inspiraţii şi imagini. Câte subiecte nu i-ar putea sugestiona feluritele aspecte ale vieţii ţărăneşti şi ale satelor bănăţene?

Oricum ar fi, datorită în primul rând scriitorilor Pavel Târbăţiu şi Ioan Ciucurel, apoi întregei pleiade de publicişti ţărani din Banat cari colaborează la diferite gazete şi reviste, s'au făcut începuturile unei literaturi scrise de plugari bănăţeni. Începutul a fost greu, restul va merge dela sine. Superioritatea spirituală şi intelectuală o poporului nostru dela sate ne va mai surprinde cu interesante contribuţii literare.

Vederi din comuna Belinț (jud. Timiș).

Trei ani de activitate a Institutului social Banat-Crișana

de Dr. C. GROFȘOREAN

D-l profesor *Gusti* remarcă, în volumul său mai recent apărut *) rolul precumpănitor al școalei: „Ecole libre des sciences politiques" la redresarea morală și politică a Franței, după dezastrul din 1871. Precum și măsura identică a Germaniei învinse în 1918, înființând Universitatea pentru studiul politic: „Hochschule für Politik", simțind ambele mari națiuni — în preajma prăbușirei lor — necesitatea de a asigura renașterea patriei, prin examinarea obiectivă și judicioasă a realităților social-politice.

Astfel privit rolul *Institutului Social*, se impune întrebarea: ce rost avuse înființarea unui asemenea institut, aci la Timișoara, în plină ascensiune a României învingătoare? Ei bine! Dacă se punea această întrebare acuma 5—6 ani, poate că era într-un câtva, îndreptățită, deoarece pe atunci nu au eșit încă la iveală multele neajunsuri sociale, economice, politice și etice, cari au cariat rădăcinile societății noastre; deși pentru un observator obiectiv nu era nici o taină, ceea ce va să vie și, ceea ce mai în urmă s'a și întâmplat.

Dar chiar și în cazul acela, dacă decadența generală din Europa, apoi criza economică nu ne-ar fi prins în mrejele ritmului lor, totuși aveam nevoie de asemenea instituțiuni pretutindeni în părțile desrobite, pentru a studia, a examina și a descoperi situația reală, impusă în urma unirei, având guvernanții posibilitatea dela început — ca să se informeze asupra unor stări faptice, asupra unui complex de fenomenologie, în care se încadra situația social-politică, social-economică, etico-socială și mai cu seamă: *psihică*, din provinciile alipite. Evitând astfel multele greșeli ale legiuirilor noastre dela unire în urmă, bine intenționate, însă, cu desăvârșire dezorientate.

Procesiune religioasă în Belinț.

Este deajuns, ca să amintim osebitele

*) „Sociologia Militans. Introducere în sociologia politică". Edit. Institutului Social Român.

Ancheta Institutului Social în comuna Belinţ.
Dl Dr C. Grofşorean interogând ţăranii. Primirea dlui Prof. Dimitrie Gusti, fost ministru. Un grup de anchetatori în timp de odihnă.

legi, cari guvernau Ţara unită; diferitele sisteme juridice, osebirea între structura comerţului şi a industriei, fundamentalele contradicţii în învăţământ şi urmările lor în civilizaţia şi în modul de gândire al generaţiei contemporane, care a săvârşit unirea — pentru a ne da seama de rolul precumpănitor al unor institute sociale din părţile alipite.

Ori, dintre toate provinciile Banatul a reacţionat singur, înfiinţând — acuma trei ani, *Institutul Social Banat-Crişana*, având iniţiatorii norocul, ca să convingă câţiva intelectuali din Arad, pentru o acţiune comună. Aceeaşi încercare s'a făcut dealtcum şi la Oradea, fără a obţine vre-un rezultat. Deşi, conform planului iniţial, Institutul avea să cuprindă întreaga graniţă de vest. Considerând identitatea de interese politice, economice şi sociale, cari guvernau acest front comun, grefat pe lupta etno-politică şi geo-politică, deschisă cu o virilitate extraordinară între patru popoare; între români şi sârbi, români şi şvabi în Banat şi între români-maghiari dealungul frontierei ungare. Luptă etnografică, desfăşurată pe linia Vârşeţ—Timişoara—Arad—Oradea şi Satumare.

Fruntaşii satului într'o zi de Duminecă la Belinţ.

Evident că în această luptă populaţia autohton română, aşezată în şes, ocupându-se cu agricultura, înzestrată cu o civilizaţie economică superioară, guvernată de codul civil maghiar, nu avea nici o comunitate de interese cu populaţia autohton-română din Ardeal, supusă şi juridiceşte unui alt regim, adecă codului civil austriac; cu alte preocupări economice, trăind în deplină siguranţă şi stabilitate geo-politică, având în vedere că agitaţiile revizioniste îşi îndreptau atacul lor spre linia Baziaş—Satumare. Provocând astfel o enervare continuă şi o nesiguranţă echivocă, ce potenţa rezistenţa, mai în urmă apoi chiar şi ofensiva populaţiei minoritare.

In asemenea împrejurări s'ar fi impus necesitatea imperioasă ca, această regiune să fie scoasă de sub tutela Ardealului, formând o *entitate politică şi administrativă*, guvernată metodic şi conştient într'o disciplină naţională, *introducându-se chiar şi un comandament excepţional politic, juridic, economic şi cultural.*

Prof. Dimitrie Gusti.

Institutul social Banat-Crişana era prea slab, ca să întroneze un asemenea comandament de mare anvergură, retranşându-se la propagarea identităţii culturale a acestei regiuni. Idealul conceput şi de către un grup de intelectuali inimoşi din Arad, cu cari împreună a început examinarea situaţiei reale din aceste ţinuturi.

Evident, problema era atât de complexă, încât în anul întâi conducerea Institutului studia abia metoda, care să fie aplicată urmând apoi fixarea planului de acţiune, pe un timp mai îndelungat. Având în vedere că d-l profesor *Gusti*, sub a cărui protectorat s'a înfiinţat Institutul, ne-a lăsat deplină libertate, pentru a ne forma singuri convingerile noastre.

Astfel se explică faptul că, în anul al doilea, după multe ezitări şi discuţii, conducerea şi-a fixat obiectivul asupra *fenomenului depopulării*. Acceptând — fără înconjur — *metoda monografică* a Institutului social român din Bucureşti. Insă, cu un corectiv foarte interesant : decretând că, scopul propriu zis al Institutului nu este pur ştiinţific, — adecă nu se face ştiinţă pentru ştiinţă, — ci, folosindu-ne de mijloace ştiinţifice, suntem în căutarea remediilor *urgente*, pentru a combate lacunele şi relele de cari suferă astăzi populaţia noastră dela ţară Vom studia în amănuntele ei viaţa socială a ţăranilor bănăţeni.

La pomană, după înmormântare (Belinţ).

Odată fixată această atitudine, Institutul a pornit la muncă, descinzând cu treizeci de monografişti, profesionişti consumaţi şi pregătiţi: medici, profesori, jurişti, ingineri şi învăţători, în comuna *Belinţ* din judeţul Timiş-Torontal; iară secţiile din Arad s'au deplasat în comuna *Sâmbăteni* din jud. Arad.

Materialul strâns cu ocazia anchetei, a fost — în decursul iernii — examinat în Secţii unite, urmând ca concluziile şi propunerile practice de îndreptare să fie precizate într'un volum special.

Aci ţin să remarc un singur moment, de o însemnătate covârşitoare. Şi anume : din examinarea materialului monografic al comunei Belinţ se desprinde precis că, *depopularea* este un efect, având adâncă cauzalitate în structura social-economică, dar îndeosebi în fenomenologia *etico-socială*. Neajunsuri morale şi religioase distrug rădăcinile sociale ale satelor noastre şi, îndeosebi viaţa familiară pare a fi ameninţată.

Port naţional din Belinţ (o catrinţă cu broderii)

In consecinţă, la viitoarele anchete vom da o atenţie mai mare acestei cauzalităţi, fără a neglija şi fenomenul depopulării, care — în fond — este numai efectul firesc al complexului de cauzalităţi etico-sociale.

Dealtcum în monografia comunei Belinţ se vor fixa observaţiile noastre şi asupra fenomenelor cauzale, urmând ca — în temeiul concluziilor colective ale Secţiilor unite, — Comitetul Institutului să-şi formuleze şi propunerile sale, în vederea remediilor necesare.

Cât priveşte situaţia din Belinţ, ea nu pare a fi mai alarmantă, ca în altă parte din câmpiile Transilvaniei. Fenomene, cari se extind chiar şi peste frontieră, atacând la fel populaţia maghiară din basinul Tisei şi al Dunării ; prelungindu-şi apoi efectele dezastruoase până în câmpiile Germaniei şi orientându-se de-acolo înspre Sudul Franţei.

Astfel avem de a face cu o fenomenologie universal-europeană. Fapt, care — firește nu ne poate consola.

Dr. CORNEL GROFŞOREANU

Imagini egiptiene.

Valea Regilor.

de **MARY COSMA**

Egiptul, ţară romantică şi misterioasă, are o putere tainică de atracţiune şi un farmec de nedefinit. Singur numele lui îţi evocă viziunile şi splendorile unei lumi trecute. Pretutindeni întâlneşti în drumul tău dealungul Nilului urme şi reminiscenţe minunate din vremea de măreţie a Faraonilor.

Peisaj egiptian.

Majoritatea turiştilor se mărginesc să viziteze Alexandria şi Cairo, să facă apoi în tovărăşia unui dragoman arab o plimbare pe cămilă în jurul Piramidelor şi a Sfinxului, întorcându-se acasă cu amintirea unor fotografii luate în acest cadru exotic. Timpul scurt al escalelor de vapoare impun turiştilor un itinerar mai redus, care nu îngăduie o excursie ce ar depăşi regiunea gurilor Nilului.

*

În goana expresului dela Cairo la Luxor defilau în faţa ochilor noştri ca un film cinematografic frumuseţile naturii şi pitorescul peisagiilor egiptiene. Trenul îşi făcea drum printre păduri de palmieri, printre sate arabe cu case înghesuite şi bătute în pământ, cari erau sprijinite de trunchiul câte unui palmier, încât îţi făcea impresia că arborele creştea din mijlocul casei. În dreapta şi în stânga se întindeau până la marginele nisipoase ale

Cairo : Sfinxul şi Piramida lui Keops

Nilul.

Luxorul modern.

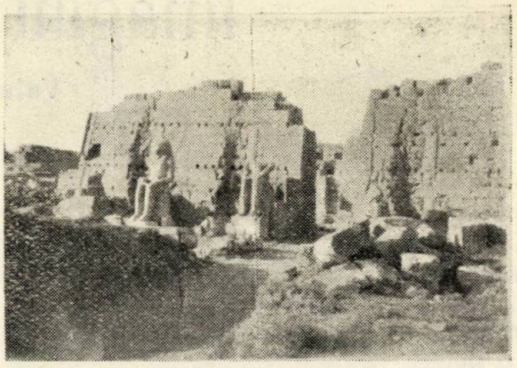

Templul din Karnak.

deşertului plantaţiuni de banane, riziere şi trestie de zahăr. Pe orizont, în depărtare se profilau siluetele unor piramide mai mici, mai puţin impozante decât marile piramide „Ghizeh" de lângă Cairo.

Dealungul drumului, Nilul, fluviu binecuvântat, care transformă deşertul în grădini paradisiace, ne-a fost tovarăş nedespărţit până la Asuan.

Luxorul atrage o mare mulţime de vizitatori, fiind una din cele mai luxoase staţiuni hivernale, — dar mai ales pentru interesul ce-l prezintă numărul considerabil de ruini şi de monumente religioase, cari reamintesc perioadele cele mai strălucite ale istoriei Egiptului.

Oraşul modern Luxor nu ocupă decât o mică parte din vechia Thebă, care fusese divizată sub dinastia a 18-a în două oraşe: Theba de nord, astăzi Karnak, şi Theba de sud sau Luxor, — situate amândouă pe malul drept al Nilului. Iar pe malul stâng se întindea Theba morţilor, capitala lui Osiris, zeul soarelui, cu templele sale, cu preoţii săi, cu vrăjitorii şi cu atelierele de îmbalsamare, — tot aşa de animată ca şi cetatea celor vii.

O mare barcă cu pânze ne trecu de pe malul drept pe cel stâng al Nilului, în trista şi liniştita vale a Regilor. Am încercat o oarecare emoţie ajungând în această dezolată regiune. Totuşi am traversat cu maşina o bună bucată de vreme câmpii şi terenuri cultivate. Deodată însă a încetat brusc orice vegetaţie, — am pătruns în regatul deşert şi trist al lui Osiris, aşezat într'o vale albă cretoasă cuprinsă între doi munţi calcaroşi abrupţi. Era Valea Regilor.

Regii Thebei nu aveau obiceiul să ridice piramide cum făceau regii din Memphis, ci săpau în adâncimi pentru ei adevărate locuinţe subterane. Şi astfel secol după secol se săpa tot mai adânc valea de odihnă veşnică a Faraonilor. Ei duceau în mormânt toate comorile lor pământeşti. De aceea

Cairo : Cartierul arab

Luxor: Templul lui Ramses II.

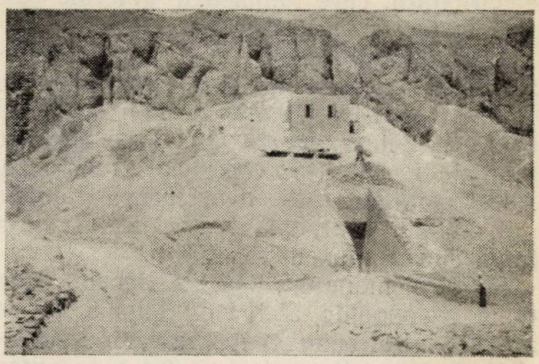

Valea Regilor.

criptele tuturor erau pângărite şi prădate de hoţi. Numai mormântul lui Toutankhamon a rămas neatins, deşi se găsea la deschizătura Văii Regilor. Aceasta pentrucă nici un semn, nici o urmă nu trăda existenţa lui. Exploratorii erau hotărîţi să înceapă săpăturile aiurea. O ultimă lovitură de târnăcop, dată fără nici o speranţă, descoperi o scară ce ducea în vestibulul încărcat cu bogăţii, iar pe urmă în camera mortuară a lui Toutankhamon. Aici îşi află moartea marele egiptolog, lordul Carnavon, înţepat de o insectă veninoasă. Indigenii văzură în această moarte tragică un blestem al Faraonului pentru cel care-i va tulbura liniştea.

Astăzi în cripta lui Toutankhamon nu se mai găseşte decât mumia sa, — toate celelalte obiecte din mormânt fiind transportate în muzeul din Cairo. Astfel şi copia, „dublul", mumiei sale se păstrează tot în acest muzeu. De obiceiu dublurile acestea se făceau dintr'o materie dură şi colorabilă: alabastru sau lemn sacru de sycomor. Astfel eternizau sculptorii egipţieni figurile Faraonilor. Dublul lui Toutankhamon îţi redă exact înfăţişarea pe care o avusese tânărul Faraon. Corpul debil, probabil de tuberculos, cu pieptul îngust, încărcat cu grele coliere de aur, şi cu degetele fragile acoperite cu inele masive. Ceeace îţi atrage însă mai mult atenţiunea este faţa lui plăpândă, cu ochii mari melancolici, conturaţi cu o dungă groasă de albastru, nasul mic ascuţit, un fard viu pe obraji, cari nu maschează însă aspectul lui suferind, şi gura sensuală, întredeschisă, rămasă parcă într'un veşnic sărut.

Cu Toutankhamon, care muri foarte tânăr, se stinse cea de a 18-a dinastie, el neavând urmaşi. Până acum câţiva ani nu se ştia aproape de loc de existenţa lui Toutankhamon, care deveni însă aşa zicând „la modă" în urma descoperirii mormântului său.

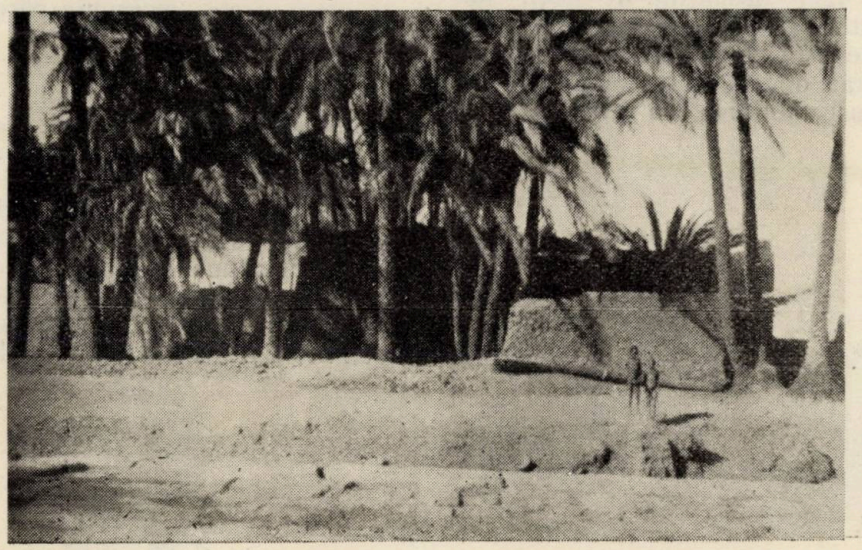

Sat egiptian.

Toate mormintele din Valea Regilor sunt astăzi uşor de vizitat graţie

electricității, care luminează galeriile cele mai adânci și misterioase.

Un mormânt așezat la o mare profunzime este acel al lui Seti I-iul, tatăl lui Ramses al II-lea. Pereții criptei, acoperiți cu fresce încă foarte bine conservate, reprezintă diferite ceremonii religioase. Acest mormânt este deasemenea aproape gol. Mumia Faraonului este alături de a fiului său în muzeul din Cairo.

Singurul mormânt, așa zis „locuit", este a lui Amenophis al II-lea. Mumia lui se află în centrul camerei funerare, iar sarcofagul este acoperit cu sticlă pentru a se putea vedea cadavrul Faraonului. Alături de cripta sa este o capelă, în care sunt înșirate mai multe mumii, toate cu un aspect oribil și lugubru. Ceeace surprinde este micimea lor. S'ar zice că sunt niște corpuri de copii, îmbalsamatul însă micșorându-le astfel dimensiunile.

Caracteristica mormântului lui Amenophis al II-lea este un puț de mare adâncime, săpat între întrare și camera mortuară, — construit probabil de frica hoților, cari pângăreau locașurile eterne ale Faraonilor.

*

Ceva mai puțin sinistră pare Valea Reginelor, cu cripte construite fără atâta prevedere și mijloace de apărare cum erau puțurile din mormintele Faraonilor. Reginele erau sortite să-și doarmă somnul lor de veci despărțite de soții lor într'o funestă solitudine. Această vale fiind și mai accesibilă bandiților, mormintele reginelor erau devastate aproape în întregime. Totuși amintirea lor este păstrată în coloritul încă proaspăt al frescelor de pe pereți.

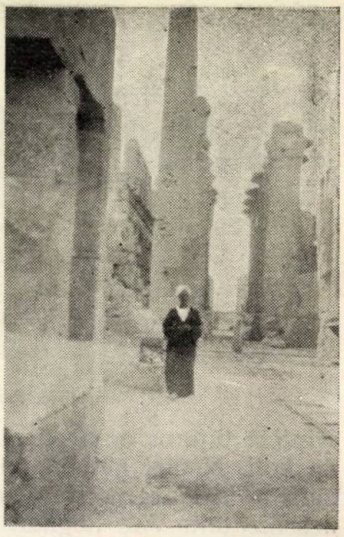

Printre ruinele din Karnak.

Soția lui Ramses al II-lea, Nofrititi, regină tânără, înfățișează un minunat chip de femeie, cu capul mic, cu obrajii fardați și cu ochii negri prelungi. Așa după cum ni-o prezintă fresca, avea o figură distinsă, o siluetă sveltă, îmbrăcată într'o lungă rochie albă plisată, având o simplă centură aurită în jurul taliei.

În fața Nofrititei o altă regină, Thiti, despre care nu se știe altceva, decât că a fost fiică, soție și mamă de rege.

Regina cu barbă, Hatasu, amanta zeului Amon, nu este înmormântată în Valea Reginelor, ci își are singuratecul și grandiosul mausoleu tăiat în munte. Deir El Bahari.

*

Afară lumina și căldura soarelui era atât de puternică și dureroasă, încât șederea în răcoroasele morminte părea chiar plăcută.

*

Este interesant că tocmai în regiunea Văii Regilor este o așa zisă zonă moartă, adică imperceptibilă undelor radiofonice, — lucru constatat prin experiențele făcute cu avionul dela o înălțime de patru mii de metri, de unde nu s'a putut percepe nici o emisiune radiofonică. Această atmosferă lipsită de vibrații mărește și mai mult liniștea și tăcerea impresionantă care domnește deasupra Văii Regilor.

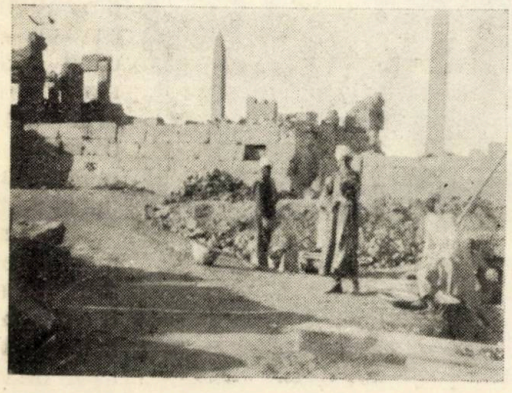

Lucrători arabi.

Femeia contimporană

de Elena Dr. Bogdan

Evoluţia vremurilor i-a trasat femeii un drum nou cu ramificaţii multiple şi posibilităţi infinite pentru munca productivă.

A filtra azi problema aceasta prin geneza superficialităţii criticei de duzină, ori a-i reliefa tendenţios o autoritate oscilatorie, ar însemna a te opune progresului uman, promovând incertitudini, păreri improprii, distante de adevărata realitate contimporană.

Dacă ne aprofundăm cu adevărat, vom descoperi, că acele fireşti nepotriviri au fost abandonate de mult, sub impresia de maturitate demonstrată de femeie în toate carierele publice.

Unii susţin şi azi cu inverşunare păreri, ce nu se pot identifica cu adesiunea entuziastă a noilor generaţii pentru studiile academice. — A nesocoti metamorfozarea vieţei cotidiane şi robusta unitate de vederi, ficsată de femeie cu un program de soluţii precise, ar produce o reacţiune dezastruoasă.

Intr'o ţară toţi avem legături strânse, planuri paralele de progres şi regres. Vremurile refuză creditul improvizaţiilor şi ne oferă din când în când un termen de reculegere pentru refacerea energiilor sufleteşti.

Viaţa are părţi frumoase şi urîte, dar pe noi ne urmăreşte doar frumosul pus în slujba realului, care inobilitează sufletul.

Sub sfăşietoarea tragedie a divergenţelor de opinii politice, ni s'ar şubrezi mintea condamnată ignoranţei, dacă n'am avea stimulentul femeii atât în cămin, unde desăvârşeşte munca de laborator interior şi'n viaţa publică, unde munca ei realizează elocvenţa unei demonstraţii mute, înfruntând ironiile literaturei galante.

De ce am căuta prin urmare lămuriri prea complicate. Să ne incălzim entuziasmul pentru muncă, căci aruncând o privire fugară jn jur de noi, vom vedea cât de multe avem de căutut.

La fiecare pas ne va întâmpina un gol de umplut, un desiderat real, care aşteaptă munca femeii. Sunt atâtea perspective cari se deschid încât aglomeraţia necesităţilor inspirate de exigenţele civilizaţiei angajează femeia afară de viaţa de familie şi'n cea de carieră asistenţă, în caritate, mai mult ca şi orişicând.

Tot dela femeie se aşteaptă noui metode pedagogice, ca şi resultat a aptitudinilor ei fireşti. Gospodărirea oraşelor necesită inovaţii practice, scoase din experienţa vieţei de toate zilele, unde femeia poate deveni principala colaboratoare a bărbatului. Felul cum se aplică dreptul cucerit de femeie la comune este încă incomplect.

Sunt inconmensurabile posibilităţile de muncă, cari învită în mod imperativ pe toate femeile conştii de datoria ce l'i se impune. Naţiunea noastră plină de vigoare şi tinereţea ce-o inundă, sub pulsaţiile noui de viaţă dela unire încoace, a devenit un studio de experienţe politice, cari au ţinut departe orice amestec femenin. Progresul pentru drepturile solicitate era prezentat fragmentar, incomplect, eronat sau tendenţios.

Magnetismul imaginei de forţă organizase incertitudini de comandă, o dualitate de opinii, cari înaintau spre un primejdios exces. A trebuit răbdare, sacrificiu şi muncă, pentru a provoca psihologia necesară în păturile conducătoare. Trăisem sub un fel de despotism, care ne impiedeca să cutezăm a exercita critică, nici măcar asupra instituţiunilor perimate şi apăsătoarea ţărei. Se manifestau în voe cele mai isbitoare paradoxe. Tendinţe de parvenitism, snobism şi-au trăit apogeul.

Femeia română după răsboiul mondial, a cucerit diplomele cele mai grele, triumfând la toate facultăţile. Aceste succese erau recunoscute principial, însă în practică se cultiva mentalitatea de neîncredere conservată cu gelozie în muzeul antichităţilor naţionale, ca şi o virtute feminină.

Alte ţări ne-au întrecut de mult, până şi Turcia a recrutat imense succese pe terenul drepturilor femeii. Noi trăim incătuşaţi într'o cumplită eroare aşezată diametral progresului şi culturei. Abea acuma începem să ne deşteptăm, dând loc potrivit reverimentului femenin, care se poate atât de bine ingloba în mecanismul aspiraţiunilor noastre naţionale, preconizate de principalii conducători ai Naţiunei.

Nu ne mai pot atrage seducţia aspecte-

lor convenţionale, ori colectivitatea pitorească, trăsături atrăgătoare pentru turişti, nici impulsivitatea credinţelor politice de partide impinse până la violenţă, dorim o muncă reală folositoare întâi veţiei de familie, pentru reconstruirea ţărei, călăuzite de lumina patriotismului integral.

Femeia de azi are caracterul format, nu mai este subjugată de dulcegării sentimentale, ţine în schimb la obiectivarea principiului de apreciere. Nu porneşte în necunoscut, ca şi în poveştile lui Ibsen sau în filmele de Cinema. Este familiarizată — afară de cunoştinţele bucătăriei — şi educaţia copiilor — nu numai cu altitudinile sportive dela Saint-Moritz d. e., — dar în acelaş timp şi cu înălţimile cugetării contimporane, puse în slujba ştiinţei şi culturei.

Se susţine, că progresul umanităţii constă în dirijarea potenţată ori treptată a subconştientului. Cu alte cuvinte educarea voinţei pentru munca productivă. Adevărul plimbat prin imaginaţie este mai frumos, ca şi punerea în balanţă a calităţilor şi slăbiciunilor Femeia stăpână pe voinţă şi plină de intensitate estetică, le ştie echilibra pe amândouă, prezentându-le omenirei în forma cea mai atractivă.

Jurnalul meu

Picuri de ploaie şi de Melancolie

— peisagiu trist —

Lucia Jar

E noapte, târziu. Stau singură la geamul odăii mele şi visez.

Cerul e de smoală, negru şi impresionant ca vălurile cernite ce arată pe unde a fâlfâit dureroasa, dar odihnitoarea aripă a morţii.

Din întunericul de nepătruns al cerului, plouă picături liniştite şi reci, plouă monoton şi trist ca sufletul neînţeles al unui visător duios ce nu şi poate afla liniştea. Plouă, şi picăturile sfioase cad necontenit, rostogolindu-se neputincioase, printre ramurile primitoare şi mereu viguroase ale impunătorului brad ce-mi străjueşte geamul. Le aud cum foşnesc printre crăci, cântând blajine o simfonie liniştită, cu dantelări de Mozart, o reverie duioasă, depe portativele delicatului Chopin, subtilizat spiritualiceşte de boală şi poate de imagina dragă a Georgiei Sand... Sau cântecul lor dulce îmi pare o melodie odihnitoare, de leagăn, ce închide uşor pleoapele. Plouă ! Lacrimile cerului au ţesut peste firea adormită aparent, melancolie maladivă şi profundă.

Plâng norii o durere mută şi neînţeleasă a tuturor; plâng eu, dorul bucuriilor pe cari nu le-am trăit, tristeţea durerilor pe care le ştiu.

O adiere răcoroasă şi binefăcătoare, îmi mângâie uşor fruntea care-mi arde, obrajii cari au cunoscut adesea desmierdarea fierbinte a lacrimilor. Privind acoperişurile ude şi simţindu-mi sufletul, fără voe, în gând şi pe buze îmi vine celebrul vers al lui Verlaine: „Il pleut dans mon coeur, comme il pleut sur la ville"... Plouă necontenit dintr'un cer întunecat şi trist. Aş vrea ca în noaptea în care îţi voi oferii mugurii primăvăratici ai fiinţei mele pământeşti, să plouă, să plouă plânstrist de ghitară sau note sglobii de piculină şi flaut, să-mi fie ploaia foşnitoare printre frunze, muzică la nunta mea, să plângă norii în ritm dezolant de marş funebru, nenorocul celor născuţi să fie învinşi, Să plâng eu, regretul şi bucuria jertfelor de totdeauna.

O, adie uşor vântulet înviorător, adie şi mângâe-mi ochii obosiţi !.. răcoreşte-mi tâmplele svăcnitoare, iar, în noaptea păcatului meu, zefir nebunatic şi gingaş, să te prefaci în uragan, să urli nebun, să alergi înspăimântând, să te opreşti la fereastra îndărătul căreia voi stă învinsă, să baţi în geam, să baţi violent, cu mâini ude de ramuri despodobite...

. . . . . .

Ploaia a încetat. Doar picăturile depe jgheab cad mereu, lovind piatra în cadenţă deprimant de monotonă. Zefirul a întârziat strengar pe ochii mei obosiţi, pe obrajii pe care i-a desmierdat cu sărutări caste, şi încurcat printre buclele părului meu, s'a lăsat de bunăvoie prizonierul lor.

Grădina doarme, învăluită turburător în mireasma dulce a parfumatelor corole ce-o înfrumuseţează. Florile depe măsuţa mea şi-au plecat obosite căpşoarele suave şi catifelate. Dorm brazii enormi, dorm ca nişte bătrâni obosiţi de vârstă şi veghere. Strada, învăluită în umbră, doarme udă şi nepăsătoare. Ultimul fluturaş de noapte, s'a astâmpărat lângă lumina amăgitoare a becului, pregătindu-se să doarmă... Tăcere.... Totul doarme Cine-i străinul care turbură farmecul acestei linişti odihnitoare, şi ai cărui paşi — pe trotuarul întunecat şi pustiu — răsună atât de străini şi stingheri ? Vreun visător ce-şi poartă dorurile neînplinite, prin singurătatea nopţii care singură-l înţelege, îl desmiardă şi-i e tovarăş ?

E linişte... târziu... totul doarme. Sunt obosită. Noapte bună, prietene necunoscut, noapte bună !...

Desmoşteniţii

— Fragment de roman din viaţa surdo-muţilor —

de Gh. Afanasiu

Dumitru Pribeagu şi-a scuturat de noroiu cişmele în tindă, mai mult ca să-l audă Floarea, a tuşit de câteva ori silit ştergându-şi nasul cu mâneca dela suman şi a deschis încetişor uşa dela odaie, cu privirea îndreptată spre copilul din leagănul de lângă vatră.

— Doarme? întrebă în şoaptă şi fără să mai aştepte să-i răspundă cineva, se plecă deasupra leagănului, sărutându-şi uşor copilul pe frunte.

Floarea închise uşa după dânsul şi-l cercetă mirată, neştiind ce să creadă. Cismele îi erau pline de noroiu iar dinapoi pantaloni aveau o pată mare, de un amestec de noroiu şi apă. Sumanul pe la coate şi căciula erau ude. Se apropie şi simţi duhoarea rachiului. Ochii săi sticleau ca două mârgele puse în bătaia luminii. Erau roşii şi oboşiţi.

— Unde ai fost Dumitre?

— Unde? Ce întrebare!.... la cârciumă. Ce, eu nu mă pot duce odată la cârciumă?

Sughiţă adânc şi căută în jur un sprijin. Floarea îl ajută să se aşeze pe pat. Dumitru îşi puse mâinile pe genunchi, legănându-se o clipă şi ridică capul, privind-o drept în ochi.

— Şi zi, îţi pare rău?

— Cum să nu-mi pară rău, Dumitre, când vii acasă în aşa hal.

— Nu-s beat... numai ameţit puţin. Hai vino lângă mine.

Floarea se aşează lângă dânsul, mângâindu-i mâinile tremurânde şi începu să-i vorbească, stăpânindu-se să nu plângă.

— Când ai mai fost tu la cârciumă?

— Niciodată Floare.... niciodată, zise adoua oară Dumitru aproape sbierând. Floarea îi făcu semn să vorbească încet, uitându-se spre leagăn.

— N'are nici un rost.... nici un rost, auzi tu?

Tăcură amândoi, neştiind dacă trebue să-şi mai amintească de bănuiala lor. Floarea schimbă vorba, strivind lucirea unei lacrimi între gene.

— Cu cine ai fost?

— Cu cine?! Cu toţi beţivanii satului şi începu să-i spună pe nume. Vasile Bărbosu, ştii ăla care o face pe grozavu, Nu-i cred eu toate minciunile. Zice că nu-i femeie în sat, care să-i se poata împotrivi. Auzi tu?

O privi de parcă ar vrea să ştie ce-ar face dânsa, de s'ar pomeni aşa deodată cu Vasile Bărbosu dar nu îndrăsni s'o întrebe şi se mulţumi numai ca s'o privească lung.

— Dă-l dracului de mincinos, se făcu Floarea că nu-i înţelege privirea. Şi cine a mai fost?

— Nenorocitul ăla, cum dracu îi zice şi se lovi cu palma peste frunte... Dudulescu care şi-a îmbolnăvit nevasta în bătăi. Acum zice că n-o mai bate şi de părere de rău i-a trimis acasă, o cincizeacă de rachiu. Porcul dracului şi el a băut vreo douăzeci. A fost şi ofticosul, şti care scuipă sânge. Bea ca s'o termine mai repede şi aşa n'are unde să-şi odihnească oasele L'au dat afară neamurile, de teamă ca să nu le îmbolnăvească copii. Vezi tu că nu-s beat... numai aşa puţin. Dar stai, a mai fost.... a mai fost... ocnaşul bată-l norocul să-l bată. Atâtea ne a povestit dela ocnă, că am răs de ne-am prăpădit. Dacă nu era dânsul nici nu şedeam atâta. Dar şti cum bea ocnaşul.... svântă oala...

— Cu oameni de ăştia, te duci tu să-ţi petreci?

— Dar cu cine... dacă oamenii buni nu beau. Ii vezi tu prin cârciumi? Dădu din umeri, în semn că nu putuse face altcum, strânse pumnii ca de durere, dădu să se scoale, dar îl ţinu strâns Floarea.

— Ce ai?

— Oamenii liniştiţi nu beau, auzi tu? Aceí cari n'au nimic pe suflet, nu-i vezi prin cârciumă. Ştii tu asta?

De afară se auziră cântece şi chiote, şi cum o ceată de oameni se opriră în loc, jucând şi strigând.

— Auză-i, ei sunt... Cu ăştia am fost. Eu am plecat fără să mă vadă. Mă săturasem de atâta vin.

— Dumitre! Dumitre!

Ceata beţivilor se opri în loc şi-l strigau neîndrăsnind să intre în ogradă. Incepu să cânte, să joace şi să chiuie dar văzând că nu le răspunde nimeni, strigară câteva înjurături, căutându-şi de drum cu veselia cântecului, împrăştiind-o cât îi satul. Dumitru se căsnii un moment să se desprindă din mâinele Floarei ca să plece după dânşii, dar nu putu.

— De ce nu mă laşi ?

—Unde să te duci ?

— După dânşii... Vreau să beau... să beau, să uit, să numai ştiu de mine. Arde ceva în mine şi trebue să-l sting !

— Dar n'ai băut destul... Uite eşti plin de noroiu ca... nu indrăsni să-i spună cum...

—... Ca un porc, adăugă Dumitru, ca un porc şi începu să râdă... hă ! hă ! Am căzut la cotitura drumului, tocmai în băltoacă şi până m'am sculat, mi-am scăpat căciula. Nu era ţipenie de om ca să măajute.

— Şi îţi place aşa Dumitre ?

— Cum să-mi placă Floare, cum să-mi placă.., dar nu pot altcum... Numai aşa uit. Afurisită soartă am mai avut !

— Lasă, mare-i Dumnezeu !

— Dumnezeu... Uite ce mi-a dat Dumnezeu şi arată spre leagăn. Cuvintele jucau în gură, bălbâite de un început de plâns. Floarea rămase cu privirile aţintite asupra copilului, care începu să mişte în leagăn. Tăcură, amundoi aşteptând. Copilul ridică mâinele în aer, fluturându-le de parcă s'ar juca cu razele de lumină de la lampă, le duse la ochii şi începu să-i şteargă, ca după un somn lung.

— Doarme de mult, Floare ?

— De mult, Dumitre.

Copilul luă mâlnele dela ochii şi-i deschise larg, privind în jur. Mai întâi mâinele şi apoi liniştit, drept în tavan, urmărind jocul de lumină a lămpii. Coborî privirile pe dunga de lumină, rotindu-le pe pereţi până ce ajunse iar la mâinele ce flutura în aer.

Zărindu-i începu să zâmbească. Dădu să se scoale şi se prăvăli pe burtă. Ridică capul sus şi începu să murmure. Lui Dumitru îi se părea că murmurul nu-i ca la toţi copii se aseamănă mai mult, unui gemăt. Floarea îl intoarse şi-l puse între perne.

— Numai dormi mamă ?

Mâinile copilului bătea acum în pernă, jucându-se cu nasturii.

— Ce ar fi Floare să mai încercăm. Poate ne-am înşelat, se agăţă Dumitru de o mică speranţă, venită ca din senin.

— Du-te la spatele lui şi strigă-l.

Floarea se strecură, fără paşi, la spatele copilului şi-l strigă pe nume.

— Ioane ! Ioane !

Nimic. Ion îşi căuta de jocul sau, zămbind unui nasture, care strălucea imbătaia luminii. Floarea lovi din palme, din ce în ce mai aproape de ureche, dar Ion nu dădea nici un semn că aude.

— Bate şi la urechea cealaltă Floare !

Ion urmărea liniştit jocul unui fluture în jurul lămpei şi întinse mâna să-l apuce.

— Asa-i că nu aude ?

— Nu putem spune încă.

— Cum nu putem spune, femeie. Tu nu vezi că nici nu se mişcă când îl strigi. Azi am fost la Tinca lui Simion şi l am chemat dela spate pe copilul lor. Mi-a întors capul şi mi-a întins mâinele. L-am luat în braţe, l-am sărutat şi apoi am plecat plângând. Ce-o fi zis oamenii, Dumnezeu ştie. Cred că mi-au bănuit durerea,

— Şi de asta ai băut tu, Dumitre ?

— De asta Floare, căci numai pot. Mă doare uite aici, la inimă, când ştiu că Ion al nostru, nu aude. Spune tu nu-i păcat că mai trăeşte....?

— Nu vorbi aşa Dumitre !

— Aşa-i, ai dreptate... dar mi-e milă, mă doare şi deaceea am băut. Acolo în cărciumă am mai uitat. Toţi aveau câte o durere şi rădeau batjocorind-o.

Le-am spus-o şi eu dar nimeni n'a râs. Auzi Floare, nimeni n'a râs. Oare e aşa de greu să nu auzi ?

— Nu te mai necăji, o să ni-l vindece doctorul.

— Crezi ?

Dumitru avea mirare şi bucurie în întrebare. Se sculă de lângă Floarea, luă copilul în braţe şi reveni la loc. Işi anină capul de capul copilului şi începu să-l legene uşor în braţe, cântându-i :

„Nani, nani puiul tatei»

Floarea începu să cânte după dânsul. uşor ca într'un vis, fără să-şi dea seama, In legănarea braţelor, Ion fugărea ochi după lumina lămpii. Afară bătea vânt de toamnă rece şi stropi mari de ploaie picurau în geam.

„Nani, nani puiul tatei
Nani, nani puiul mamei"

Cântau două fiinţe necăjite.

Pictorul Aurel Ciupe.

de Ştefan Gomboşiu.

Obiectivitatea criticului de artă nu arare ori îşi pierde din justeţa şi sinceritatea care ar trebui să o aibă. Cuvintele elogioase se ţes, în afirmaţii uneori prea de laudă şi verbiajul neverosimil al criticului pregăteşte cu succes *lansarea*. Condiţiunile cele mai favorabile şi mai sigure pentru a fi lansat, le prezintă desigur Capitala. Nu e deci surprinzător când vedem roind puzderie de artişti. Partea fericită e că aceste — noui făclii — aprinse cu atâta pompă de condeiul criticului, se ofilesc la cea dintâi adiere ; vor continua doar să fumege în umbra din care nici un critic nu va îndrăsni să-i mai ridice. Nu tindem a nega rolul atât de preţios al criticei (acelei obiective), dar afirmarea unui talent trebuie să-şi găsească justificarea în propriile sale forţe, în valoarea creaţiunilor sale şi nu în jocul (să-i zicem estetic) de fraze a scriitorului de cronică plastică.

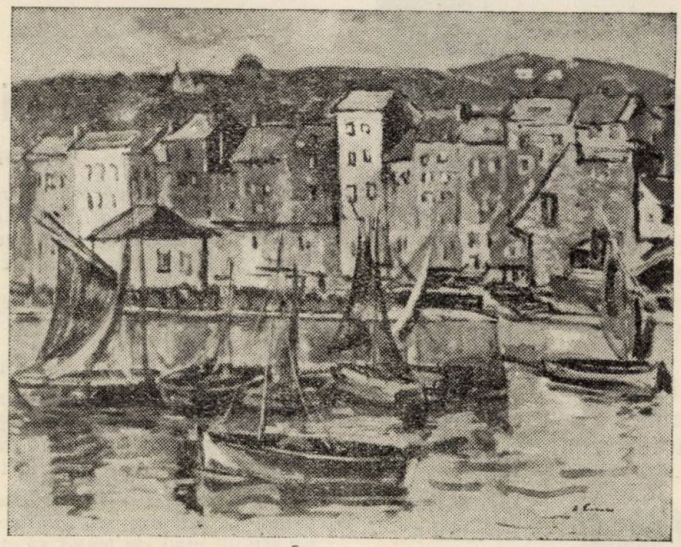

Aurel Ciupe. Port.

Iată de ce încrederea noastră se leagă cu atâta stăruinţă de artiştii izolaţi, în locuri depărtate de capitală. E poate demodată teoria mediului în desvoltarea talentelor, dar e lucru hotărît că avantajele, posibilităţile de progres şi condiţiile de afirmare, capitala le oferă mai mult decât provincia. Valoarea celor ce au reuşit să pătrundă în intimitatea centrului, şi să între în accepţiunea criticilor din capitală, e declarată prin superioritatea muncii lor. O dovedeşte însăşi progresivitatea criticelor şi a succeselor obţinute. E adevărat, sunt prea puţini aceia cari au putut să se bucure de această favoare, ce cu atâta greutate e acordată celor din provincie, dar cu atât mai vârtos suntem îndreptăţiţi a afirma talentul lor.

Dintre artiştii noştri de valoare cari s'au impus încă de timpuriu cercurilor bucureştene, este *Pictorul Aurel Ciupe*. Un viguros reprezentant al plasticei de dincoace de munţi.

Aprofundarea raţională a problemelor pe cari plastica şi arta în genere le pune, frământările continui sub stăpânirea cărora creatorul trebuie să stea ; caracterizează şi determină atitudinea artistului. Aurel Ciupe n'a căzut însă niciodată într'un raţionalism sec şi rigid. Prin temperamentul său de artist, bazat pe reale calităţi spirituale, a putut să se ridice până la echilibrare. La o echilibrare între raţional şi emotiv, ceia ce se vede clar din operele sale. Atât compoziţiile, portretele, cât şi peisajul lui A. Ciupe se evidenţiază prin o reuşită îmbinare a formei raţional concepută, cu expresivitatea emoţională a subiectului. Uneori, s'ar fi putut presupune puncte de oprire în evoluţia artistului ; puncte de încătuşare în cadrul unei concepţii prea puţin definită. Autocritica severă şi stăruinţa continuă i-a deschis însă drumul, asigurându-i acea libertate necesară oricărui spirit creator. Astăzi îl găsim pe A. Ciupe în plină posesie a forţelor sale creatoare şi evident că aşteptăm ultimele sale lucrări.

O altă calitate a pictorului este — cromatismul definit — care întregeşte valoarea operelor sale. Fără să treacă într'o sensibilizare de tonuri şi nuanţe, de cari unii pictori uzează până la negarea va-

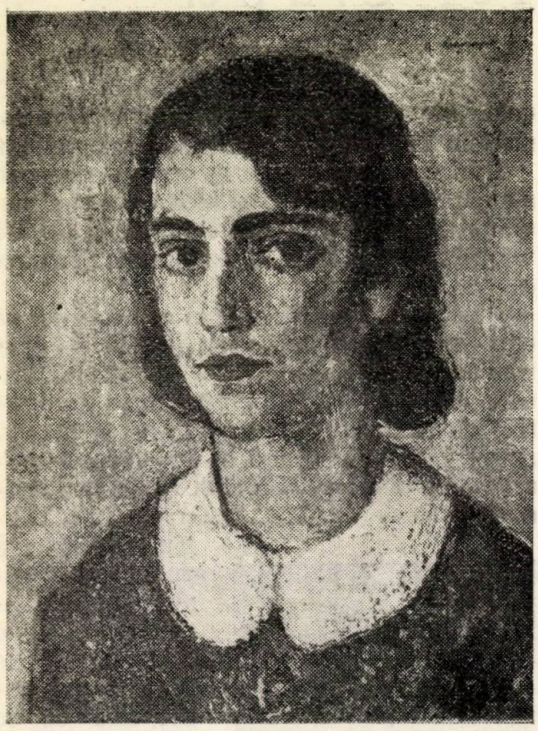

Aurel Ciupe. Portret

lorii de culoare. Fără să pună tonurile într'o intensitate decorativ-brutală, paleta lui A. Ciupe realizează un cromatism de contraste uşoare, estetic şi pictural concepute.

Prin calităţile deosebite a lucrărilor sale, A. Ciupe s'a impus cercurilor artistice şi astăzi îl numărăm printre pictorii de seamă.

Aurel Ciupe. Pictoriţă

Dar valoarea acestui artist nu se afirmă numai prin locul câştigat în plastica noastră. A. Ciupe a desfăşurat o activitate neîntreruptă pentru promovarea artelor plastice din Ardeal şi Bănat. Participând atât la expoziţiile oficiale, cât şi prin manifestări personale a contribuit la afirmarea elementului românesc din aceste părţi.

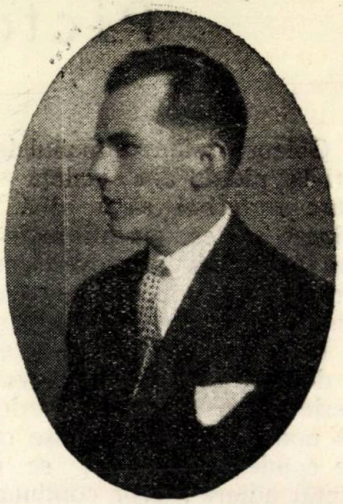

Aurel Ciupe.

In calitate de profesor la Şcoala de Arte Frumoase din Cluj (mutată la Timişoara) a desvoltat o rodnică activitate didactică, remarcându-se prin calităţile sale pedagogice. Astăzi, pictorul A. Ciupe conduce Şcoala liberă de Arte Frumoase a oraşului Târgu-Mureş.

POEŢI SÂRBI

Gândul

(Milan Rachici)

Am înţeles tăria statornică 'ntre rele
Şi-alcătuirea slută a fiecărei vieţi;
Cunosc ce soartă-aşteaptă un ideal. Inveţi
Să-mi cercetezi trecutul din brazda frunţii mele.

Ştiu ce 'nseamnă răul şi, pururi cunoscându-l,
N'am străbătut zadarnic ne 'nduplecata viaţă,
Străin de chin şi luptă, cu'n zâmbet mut pe faţă.
Da, inima se plânge, dar vinovat e gândul.

Când brazda'n larg s'aşterne sub soarele ce-apune
Şi-aripa nopţii oarbe prin ceţuri lung străbate;
Din turle vechi când limba de clopot prinde-a bate,
Împrăştiind cucernic chemări de rugăciune;

In clipa când coboară asupră-ne tăcerea,
Când tac izvoare 'n prunduri şi crânguri pe colină,
Iar trupul meu de trudă se pleacă spre hodină
Râvnind deplinei linişti să-i simtă mângâierea, —

Mă stăpâneşte gândul, mă 'nvăluie de-odată,
Mă prinde, mă târăşte şi'n braţele-i fugar,
Simt ochii plini de lacrimi... Mă apăr în zadar,
Prea slab să scap de-o fiară atât de 'nverşunată.

I-ascult înfrânt porunca. Şi, ca Mazeppa'n goană
Pe câmpuri fără margini, legat de-un cal, pe spate,
Privind cum trec sub ochii-i coline 'ndepărtate, —
Slăbit, fără nădejde, sub groaznica prigoană

A sorţii, mut de spaimă, cu neguri în privire,
Cu graiul fără murmur pe buze 'ntredeschise,
Mă las târît de voie năvalnic peste-abise.
Din ce în ce mai singur, aproape de peire.

Atât e de 'ndărătnic... In strângerea-i, pereţii
Trupeşti se sparg. Pier oase şi inimă şi sânge.
Tăria'n poarta neagră a iadului şi-o frânge,
In clipa când se'nalţă lumina dimineţii.

Trad. de Al. IACOBESCU

Problema teatrelor de provincie.

de Ion Dongorozi

Iar se vorbeşte — şi parcă mai serios ca oricând, — de suprimarea teatrelor naţionale din Craiova, Chişinău şi Cernăuţi. In goana după economie—economie cu orice preţ, — se isbeşte şi'n instituţiuni necesare — unele din ele poate chiar viabile. Se vor porni însă tocmelele, se vor face intervenţiuni de ultima oră şi cele trei teatre subvenţionate vor fi salvate, dar cu subvenţiile amputate din nou. Toată lumea va fi mulţumită. Ministrul respectiv că nu şi-a încărcat sufletul cu păcatul greu de-a fi prohodit nişte aşezăminte culturale, oraşele de reşedinţă că nu li s'au jumulit penele de păun cu care se mândresc la zile mari, conducătorii teatrelor că şi-au salvat jeţul directorial şi veniturile, iar actorii că mai au cu ce-şi amăgi, încă un an, nevoile.

Toţi îşi vor freca mânile, satisfăcuţi, dar nimeni nu se va întreba dacă se poate face teatru cu un buget ciuntit arbitrar.

Ar fi timpul să se treacă la măsuri eroice. Asta nu înseamnă să se mai reducă subvenţiile — şi aşa destul de anemiate, — nici să se desfiinţeze deodată trei teatre naţionale, fără a se pune ceva în loc.

Am spus-o de câteva ori şi o repet şi cu prilejul acesta: cu trei teatre naţionale cuibărite într'un colţ de ţară şi cu activitatea redusă la o serie de spectacole în oraşul de reşedinţă, nu se mai poate merge. (Excepţia, până la un punct, face doar Naţionalul din Chişinău.) Soluţia atunci? In loc de trei teatre care funcţionează cum dă Dumnezeu, care la fiece întocmire de nou buget sunt repezite de rachetele tuturor interesaţilor, unul, cu trupa primenită şi sporită, făcând stagiunile câte doua luni în Iaşi, Chişinău şi Cernăuţi şi turnee în oraşele mai de seamă ale Moldovei întregite.

Teatrul craiovean, pentru trecutul lui şi rolul ce are de îndeplinit, trebue salvat. Şi poate fi salvat, dacă Timişoara înţelege să-i dea, frăţeşte, o mână de ajutor.

Teatrul oltean trebue să activeze, chiar dela toamnă, în Banat şi Oltenia, primind bineînţeles, din partea municipiului Timişoara. o subvenţie ce rămâne de fixat.

Cum atmosfera grea din Craiova e departe de-a se limpezi, şi cum experienţele cu Teatrul Banatului n'au dat roadele aşteptate, primăria oraşului Timişoara ar trebui să ia din timp toate măsurile, ca Banatul să aibă însfârşit spectacolele — ca număr şi calitate — pe care le merită, şi pentru care plăteşte cinstit subvenţie.

Dacă teatrul craiovean, salvat încă odată nu-şi va împlini onorabil sarcina, atunci merită să fie desfiinţat. Ca azil comod pentru invalizii de toate categoriile, nu mai poate dăinui. Să se ştie asta!

In ce priveşte gestul pentru muzică, nu e decât o soluţie, în schimbul unei subvenţii — şi Timişoara o poate acorda cu uşurinţă, — opera din Bucureşti sau cea din Cluj să facă o mică stagiune în Timişoara. Aceste două aristocratice instituţiuni, care pompează subvenţii importante, ar trebui să mai iasă, din când în când, din bârlog. N'au ce pierde. Ba dimpotrivă, aerul tare le va face bine.

Cosaş

De-am purces la cosit, ca argintul
lunei la toporâşte de prun,
apoi lanul de crinişte-alintul
şi'n tăiuş de lumină-l supun.

Noaptea'n păr mi-a căzut până'n umăr,
Pune dorul luciri de satin
platoşei pieptului — fără număr
şi-aureşte opinca'n polen.

Dau foşnire de vis nopţii pale,
legănând boiul strâns în chimir,
Iale'n urmă adună în poale
red cosit: moliciuni de Caşmir.

Când se frânse în bulgăre, coasa,
a ţâşnit un şuvoiu de lumini:
lama sfâşie bolţii mătasa
şi-o stropiră corole de crin...

Dup'aceea — în preajmă de stână,
dragostea zânelor cu păstori
adulmecând — în aur de lână,
străjuit-am mijire de zori,

ca la prima'nălţare de goarnă,
tropot aprig de cal năzdrăvan
marginii lumii să mă răstoarne
cu ferecat în raze rădvan.

P. BOGDAN

Două documente

despre protopopul Dimitrie Stoichescu Petrovici, vicarul român al Episcopiei ortodoxe din Timişoara la 1848.

de **Prof. Traian Topliceanu**

In „Analele Banatului" Anul IV Aprilie-Decemvrie 1931, păr. protopop Dr Gh. Ciuhandu a publicat şase documente în legătură cu D. Soichescu-Petrovici, ales vicar episcopesc al Eparhiei Ortodoxe din Timişoara de către Adunarea naţională a Românilor bănăţeni ţinută, sub preşedenţia lui Ef. Murgu, la Lugoj în 15 | 27 Iunie 1848.

In cercetările noastre am găsit sentinţa de condamnare a lui Dimitrie Stoichescu-Petrovici, dată de către Curtea marţială a Voevodatului Sârbesc şi Banatului Timişan din Timişoara.

O transcriem în cele ce urmează.

Judecată Marţială.

„Ştefan Illiev de naştere din Beba din comitatul Torontalului în Banat, în vrâsta de 50 de ani, de relegea greacă neunită, însurat, tată a 3 prunci, Asesor de consistorie şi Paroh în Fabrică în Suburbiul Timişorii"

„Dimitrie Petrovici false Stoichescu născut în Belinţ în comitatul Timişorii, 56 de ani de bătrân, de relegea greacă neunită, însurat, tată a 4 prunci, Protopop în Districtu Lipovii, şi

„Ioan Medveţki din Vârşeţi în comitatul Lipto din Ungaria născut, de 53 ani de bătrân, de relegea evangelică, însurat, tată a 7 prunci, jude primariu (fibirău) a nobililor în comitatul Timişorii, pentru că or adus în îndeplinire poruncile vătămătoriului de Maiestate convent din Debreţin după 14 Aprilie 1849, şi-or dat silinţa a promova opunerea oştirilor austriaco-ruso împărăteşti, Ştefan Illiov din privinţa aceasta au făcut călătorii şi au ţinut cuvântări publice, Dimitrie Petrovici ca Administrator Diecezei au provocat şi au sedus substătătoareai Preoţime spre aceasta crimă; iar Ioan Medveţki mai cu seamă că au slobozit pentru aceasta porunci către subpuselei comunităţi, precum şi că au luat parte la jepuirea dreptsimţitorilor supuşi cu mână armată, să judecă în puterea articolului a 5. a dreptului de rezbel, şi a manifestului din 3 Oct. 1848 precum şi pe temeiul proclămăciunilor din 11 Ianuarie şi 1 Iulie 1849 pentru că or luat parte în crima vătămării de Maiestate, contrăgându-li-se întregul lor mişcătoriu şi nemişcătoriu bine pentru plătirea pagubelor prin rebeliune făcute, cei doui dintâi spre 12 ani, — al treilea Ioan Medveţki spre 15 ani arest în fieară".

Timişoara în 19 Februarie 1850.

Dela împărătească judecată marţială pentru Voivodatul Serbiei şi Banatul Timişului".

Această sentinţă este tipărită pe o hârtie de mărimea unei coale obişnuite. E tipărită în trei limbi: Germană, română şi sârbă. In partea stângă este versiunea nemţească, la mijloc versiunea românească, iar la dreapta versiunea sârbească. Tiparul a fost făcut la Timişoara în tipografia lui Iosif Beichel.

Desigur au fost tipărite mai multe exemplare şi distribuite la sate pentru a înspăimânta poporul.

2. Al doilea document l-am găsit printre circularele pornite dela Consistoriul Eparhiei Timişoara şi înregistrat în registrul de circulări ale Protopopiatului din Belinţ.

Prea cinstite Dle Protopresviter!

De vreme ce preotul Georgie Petcu, depusul paroh a Şagului în urmarea fărădelegilor sale celor mai politiceşti pe lângă depunerea din preoţie şi despoerea de parochia sa încă şi pe arest cetăţenesc de patru ani în fiere, iar preoţii Dimitrie Petrovici mincinos Stoichescu, depusul Protopresviter a Lipovii şi Ştefan Iliev depusul paroch a Fabricului, carii după 2 | 14 Aprilie 1849 primiră şi îndeplinirâ poruncile conventului celui rebel şi necredincios din Debreţin, şi se târguiau foarte tare a rădica răscoală înpotriva oastei Austriceşti şi Ruseşti, şi pentru aceasta Ştefan Iliev făcea călătorii şi ţinea aeve cuvântări,

ară Dimitrie Petrovici mincinos Stoichescu, ca Diecezalnic ţiitor de loc au îndemnat şi au cumpătat preoţimea subpusă către necredinţă, — sânt din partea măritului Cesaro. Cr. Judeţ ostăşesc a Voivodinii Serbiei şi a Timişului din Banat pentru fărădelegile lor cele mari a necredinţei către Preasfinţita C. C. Maiestate a sa dovedite pe lângă despoerea de tot binele lor mişcători şi nemişcători pe arest cetăţenesc de doisprezece ani în fere osândiţi, — iară feţele Preoţeşti cu asemenea pedeapsă prin judecată mireană înjugate trebue, după prescrierea canoanelor 25 a Slor Apostoli şi 51 a S. Vasilie, precum şi a capului al 8-lea a Suntagmati lui Mathei Vlastarie la — şi încheeturii 12-a Novelii lui Justinian 83 prin cuvincioasa stăpânire Duhovnicească să se despoae de Darul şi de covârşirile Preoţiei ; drept aceasta Preoţii Georgie Petcu, Dimitrie Petrovici mincinos Stoichescu şi Stefan Iliev cu puterea Exţelenţiei Sale a Domnului Panteleimon Jivcovici pravoslavnicul Epcp. Diecezan a Timişorii Consistoriumului acestuia pentru asemenea întâmplări îngăduite de Darul preoţesc şi de Parochiile Sale în veci se despoae, şi cei doi din urmă, şi din numărul împreună şezetorilor consistorialnici se despun.

Fiind dară degradaţia pomeniţilor Georgie Petcu în 4 Februarie a. c. iară a lui Dimitrie Petrovici mincinos Stoichescu, şi a lui Ştefan Iliev în 11 Februurie a. c. pe lângă înainte vestire sus atinsei Sentenţii Consistoriale tuturor degradaţilor făcută şi despunerea de barbă şi de vestmintele preoţeşti precum şi pe lângă predarea dânşilor ca a oamenilor mireni Stăpânirii milităreşti spre ţinerea pedepsei, cu carea sânt înjugaţi, prin Comisia consistorială împlinită nu amânareţi Prea cinstia Voastră prin slobozirea ţirculariului acestuia şi publicarea dânsului de pe amvon în toate bisericile Districtului Vostru a înştiinţa precum binencuvinţata preoţime acelor cu necredinţă că Preasfinţita c. c. Maiestate a sa adecă a lui Georgie Petcu, Dimitrie Petrovici mincinos Stoichescu şi a lui Ştefan Iliev, şi a mijloci înscrierea ţirculariului acestuia în Protocolul cuvincios.

Din Sessia Consistorială în Timişoara în 4 şi 9 Februarie 1850 ţinută.

Consistoriumul Eparhialnic
a Timişorii.

In urma publicării acestor documente rămâne deci slabilit că Dimitrie Stoichescu-Petrovici a fost condamnat la 12 ani închisoare. Sentinţa a întrat în vigoare la 19 Februarie 1850. Din închisoare a scăpat la 19 Februarie 1854, cum a arătat păr. protopop Dr. Gh. Ciuhandu, deci i-a fost redusă pedeapsa la 4 ani temniţă.

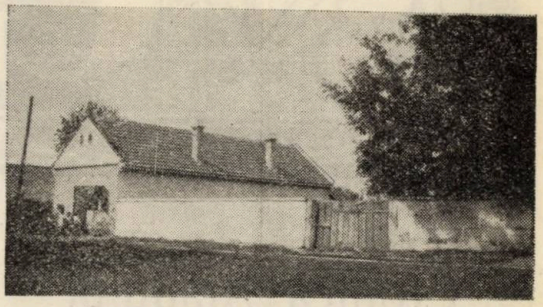

Casă ţărănească într'o comună bănăţeană.

In Post

Intoarceţi-vă neamuri
La Domnul Dumnezeu
Şi'n vremuri de ispite
Rugaţi-vă mereu.

Lăsaţi deşărtăciunea
Şi grijile lumeşti,
Aprindeţi înnoirea
Luminilor cereşti.

Căutaţi întâi de suflet
Cu post să-l întăriţi
Şi trupul destrămării
Să nu vi'l mai robiţi.

Aşa scrie Triodul
In sfintele-i cântări,
Nainte de minunea
Măritei Invieri.

Dar noi cu visul nostru
Odată împlinit
Pe calea destrămării
Departe-am rătăcit.

De nu ne vom întoarce
Curând iar înapoi,
Vom plânge judecata
Vieţii de apoi.

GEORGE BĂLTEANU

Cronica Aradului

— Străduinţe de revenire. — Bibliotecile soc. „Concordia“. Expoziţia pictorului Teodorescu-Romanaţi. —

de **Al. NEGURĂ**

Ritmul cultural, impus Aradului în ultimul timp, lasă impresia unei tendinţe de revenire. In trecutul nu prea îndepărtat, viaţa culturală a Aradului se suprapusese pe-un plan deosebit; care, văzut dela distanţă, apărea de-a dreptul grandios!

Adevărul însă, trebue socotit într'o oarecare disproporţie, cu iluzia.

Şi-a putut primi Aradul titlul de oraş cultural, dar faptul se datora lipsei de prea pronunţată mişcare culturală în restul oraşelor ardelene. Şi pentru conferirea acestui titlu, a fost nevoe de-un om de prestigiul unui Vasile Goldiş, care stabilindu-se aici a cutezat să joace rolul dinamului cultural, cunoscând că acest ţinut avea preţioase energii în speţă.

Cei ce vor veni după noi, vor putea restabili şi mai documentat adevărul demai sus.

Fenomenul decretării Aradului de oraş eminamente cultural, în epoca antebelică, se repetă azi la Timişoara, care a primit nu de mult diploma de oraş muzical. Ceeace a reuşit să facă Vasile Goldiş, din Arad, cu zeci de ani în urmă, a găsit ecou în sufletul marelui nostru muzicant Sabin Drăgoi, stabilit numai în Timişoara, fiind originar tot din judeţul Arad. Că'l are Timişoara şi nu Aradul, se prea poate că omul să fi cunoscut că numai acolo, el ar putea juca rolul dinamului muzical.

G. T. Romanaţi. Mănăstirea Putna.

Proverbul din bătrâni că „omul sfinţeşte locul“ îşi găseşte în cazurile dela Arad şi Timişoara, documentarea cea mai clară: Vasile Goldiş a imprimat Aradului meritul de-a se numi cultural; după cum azi, arădanul Sabin Drăgoi situiază Timişoara, pe cel mai a-

vansat plan muzical al ţinutului de dincoace de Carpaţi.

Vasile Goldiş venia dela Braşov la Arad — judeţul de origină — într'un moment în care viaţa românească de-aici se credea primejduită de tendinţa desnaţionalizării. Revenirea lui se petrecea în preajma formulării curentului de „activism", care afla tot mai larg ecou în rândurile membrilor Partidului Naţional-Român, unde politica de „pasivitate" ameninţa cu deplină stabilitate.

Un astfel de curent putea prinde cu uşurinţă la Arad, unde începuturi de redeşteptare naţională se produseseră odată cu epoca lui Mircea Stănescu şi Slavici. Şi, că nici talentele nu lipseau, dovada o face cei doi poeţi ai secolului trecut: Iuliu Grozescu şi Tripa.

G. T. Romanaţi. Mânăstirea Vatra Moldoviţei

Dar, mişcarea culturală în Aradul de azi este mult superioară celei din trecut şi dacă mulţumită ei ţinutul nostru n'a reuşit să se suprapună planului deosebit din trecut, înţelesul este şi firesc. Mai toate oraşele ardelene îşi au cenaclurile lor culturale, în cadrul cărora activează în direcţiuni propice ţinutului.

Că Aradul se străduieşte să se ridice în fruntea mişcării culturale de dincoace de munţi, străduinţa marchează un ideal numai. Spre acest ideal tinde zi de zi, impunându-şi ca tribună revista „Hotarul" a cărei ţinută regională ne menţine şis' al doilea an de apariţie.

* * *

In slujba culturalizării masselor, activează conştiincios soc. „Concordia", institutul cu temelia pusă de acelaş Vasile Goldiş. Infiinţând în diferite centre ale judeţului biblioteci culturale, sistemul introdus de bibliotecarul „Concordiei", d. Octavian Lupaş, va avea darul ca paginile cărţilor din biblioteci să nu rămână slovă moartă. Bibliotecile înfiinţate până în prezent în judeţ au şi început să dea roadele aşteptate, rapoartele sosite până în prezent la sediul societăţii fiind din cele mai favorabile.

Conducerea soc. „Concordia" o are azi d. dr. Iustin Marşeu, care retrăgându-se din viaţa politică a înţeles să fie folositor ţării în direcţia culturalizării masselor.

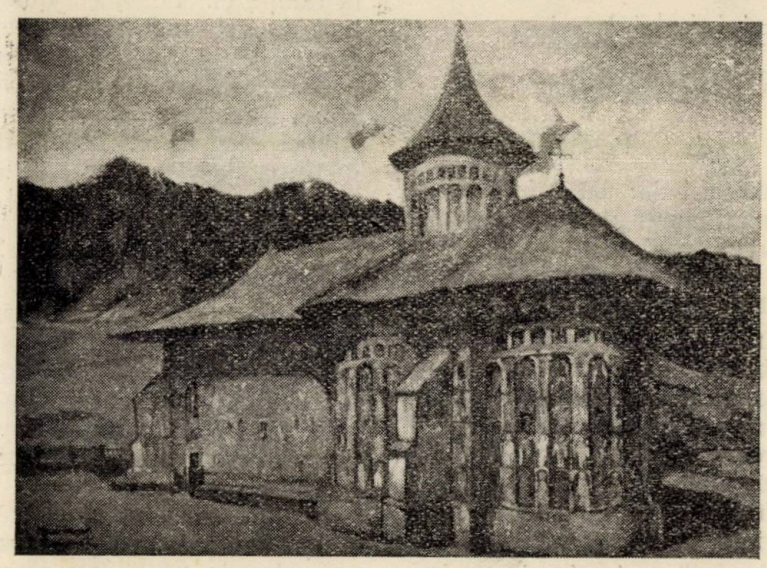

G. T. Romanaţi. Mânăstirea Voroneţ.

Evenimentul artistic al sezonului, la Arad, este expoziția de pictură a prof. pictor Teodorescu-Romanați. Dsa se dovedește un maestru al penelului, și ca un cunoscător perfect al tehnicei desenului, știe să armonizeze colorile, dând totului limpezimea și luminozitatea cerută. Ceia ce formează la dsa pasiunea adevărată, este interiorul bisericilor vechi, al schiturilor cu lumina adumbrie și în special acel minunat pridvor al vechilor lăcașuri, ridicate lui Isus în lungul și latul țării. Înțelegător ca nimeni altul al vechei noastre arte bisericești, d. Teodorescu-Romanați reușește să ne redea frăgezimea acestor interioare, cu freștile luminate de-un colorit sobru, păstrând tot odată desenul naiv al zugravilor din alte timpuri.

Dar d. Teodorescu-Romanați mai este și un pasionat al motivelor românești, ori unde le-ar întâlni. Desprinzând colțuri din imensitatea naturei, dsa le așterne pe pânză pline de fiorul vieții rămas dincolo de cadru.

Expoziția pictorului Teodorescu-Romanați la Arad, poate fi socotit evenimentul anului; eveniment pe care l'am dori cât mai repetat, maestrul cucerind mulți admiratori în orașul nostru.

Cronica Oraviței

Cel mai vechi teatru din România-Mare

de C. POTOCEANU

Oravița cu împrejurimile sale fermecătoare, cu aer ozonat, munți stâncoși, cu văi și cascade, păduri cu ecou și umbră groasă, isvoare cu apă curată și cristalină, mai ascunde și alte bogății în subsol.

O exploatare rațională, pe acest colț de rai, frumos și bogat, ar trebui să ridice cultura socială la un grad mai înalt. Insă noi Românii împreună cu locurile noastre, am fost robiți trecutului.

Ei, da, au făcut multe, însă pentru ei. Ei, asupritorii dominatori ai străbunilor noștri și chiar ai noștri un timp.

Austriacii, sub a căror dominație cade Oravița la 1717 în urma păcii dela Pasarovitz, explorează terenul și îl găsesc folositor de minune. De puteau s'ar fi mutat cu țară cu tot la noi. Dar și-au trimis numai conducători specialiști și câteva familii — mai oropsite poate în țara lor, dar — buni pueți pentru expansiune. Pentru ca să poată prinde rădăcini, aci în glia noastră strămoșească, trebuia să li se creeze mediul prielnic. Adică, curtea imperială, le-a clădit locuințe, biserică, școală, etc.

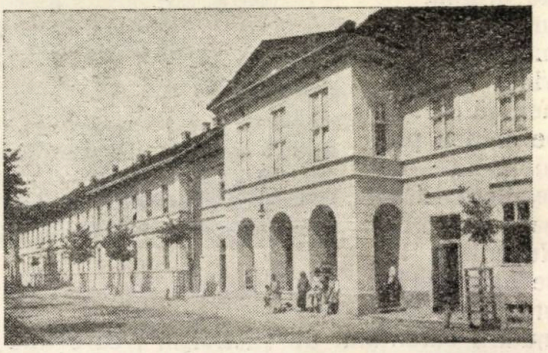

Oravița — Edificiul Teatrului.

Imbuibați, se domesticesc cu locul și se simt ca la ei acasă. Inființează o societate de diletanți, care la 1816 își clădește un teatru impunător, frumos și luxos. Acest teatru se deschide la 1817 în prezența Regelui Francisc I și a Reginei.

Și azi mai durează această clădire în plină ardoare de a se afirma parcă cineva la rampa ei. Poate că Românii au contribuit cu cele mai grele operațiuni la clădire și atunci teatrul este românesc prin naștere. Este cel mai vechi în România-Mare. Dar suflet nu are. A avut însă odată. Atunci când au venit dela București actori în trupa Pascali și-au dat două reprezentații la Oravița: „Luni 19 | 31 August" și „Marți 20 Aug. | 1 Sept." 1868 fiind primiți cu mare entuziasm și căldură de națională recreație. In cușca suflerului, gemea nemuritorul Eminescu, de durerea confraților subjugați. Și pe când marele geniu poetic al Neamului Românesc își călea coarda armonioasei sale lire prin durere sufletească, Orăviteni savurau în delir dulcea vorbă românească ce venea de dincolo de rampă.

Ba din când în când câte-un grup de artiști călători mai poposesc și azi pe la noi, dar de multe ori nemulțumiți de rezultatul mai ales material. Ca să exiști din

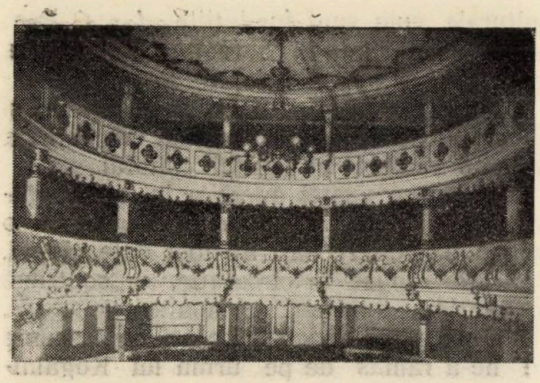

Oravița Interiorul teatrului.

muncă culturală, trebuie să te aștepți dela aceia care te înțeleg. Ori intelectuali avem puțini și cei mulți sunt oropsiți cu leafă mică. Ei, cei străini de glie prin obârșie și azi au putere de factor social important. Ași putea spune că în Oravița nu este nici un ungur — cu mici excepții — ci numai români și nemți, totuși cronicarul Oraviței a înregistrat caz când trupă ungurească a trebuit dată afară din oraș din cauza scandalizărei opiniei publice românești. Era pe vremea primariatului interimar a d-lui Dr. Em. Novacovici, român almăjan și de nădejde.

In concluzie, ca să ai o cultură românească trebuie să o faci. Ca să o faci trebuie să ai cu cine. Noi nu avem o burghezie urbană românească. Noi nu avem o clasă intelectuală a noastră în acest oraș. In acest domeniu noi avem doar înfipți ici colea bulumaci, dar în beția politicei pătimașe, am uitat să punem verghini și să batem speteze închizând astfel grădina noastră culturală pentru o desvoltare românească pură, imperios necesară și demnă pentru România de azi.

D-l Ion Dongorozi, cunoscutul literat, pe când era prefectul județului nostru, a făcut o frumoasă grădină publică în centrul orașului, în care apoi s'au ridicat falnic trei monumente: Regele Ferdinand, Mihai Eminescu și Damaschin Bojincă. A organizat conferințe duminicale, și a editat ziarul „Vatra Carașului". Cele două din urmă s'au ascuns odată cu prefectoratul sàu de Caraș.

Sfințirea monumentelor s'a făcut în prezența M. S. Regelui Carol al II-lea și a M. V. Mihai. Cu această ocazie s'a putut vedea defilând toată forța culturală, morală, sufletească și materială de care dispune Oravița și județul Caraș a cărui capitală este.

Dacă om intelectual cu adânci cunoștințe și preocupări polihistorice, ca socialistul prin atribuție, dar simpaticul nostru publicist orăvițan D-l Sim. Sam. Moldovan, a dedicat Inalților oaspeți români o mică monografie istorică asupra „Județului Caraș și Orașul Oravița", carte documentată și foarte folositoare, credem că Oravița, în afară de bogățiile dela suprafață și cele subterane, are și suflete nobile în viața socială și un „hinterland" românesc pentru

Teatrul din Oravița. Un afiș din 1817

cultura românească, dar — vorba noastră bănățană — nu avem ștrom, nu avem curent electric pentru punerea în mișcare a acestor elemente. Nu avem coheziune sufletească creatoare de ordin național cultural românesc.

Cronici Moldovene

Fundația culturală M. Kogălniceanu

de C. SĂTEANU

Inființarea *„Fundației culturale Mihail Kogălniceanu"* este un eveniment cultural de o excepțională însemnătate, nu numai fiindcă e vorba de cel mai mare cărturar și diplomat al perioadei dela 1859, dar prin însăși scopul urmărit de fundație și precizat prin actul întemeietor.

Deși cu sediul la București, întemeietorii — printre cari se numără personalități ca

d-nii prof. *G. G. Mironescu*, preşedintele consiliului de administraţie, marele istoric *N. Iorga*, *N. Titulescu*, *Dr. C. Anghelescu*, *Oct. Goga*. *M. Sadoveanu*, ş. a. — Iaşul este pus direct în cauză, căci spune textual actul de fundaţie că societatea :

„să întrebuinţeze o parte din venitul ei pentru ajutorarea şi susţinerea operelor şi instituţiilor oraşului Iaşi, în vederea păstrării acolo a amintirii trecutului cultural".

Iată deci că nu numai ieşeni, dar şi figuri reprezentative, din cele mai reprezentative, preţuiesc Iaşul cultural de odinioară şi nu uită că marele Kogălniceanu este, — ca şi marii săi colaboratori Costache Negruzzi şi Vasile Alecsandri cu care a publicat *„Dacia Literară"* — un fiu al Iaşului.

In amintirea acestui glorios trecut cultural, noua fundaţie va face să reapară istorica *„Arhiva Românească"* cu suplimentul literar *„Dacia Literară"*.

Eternizând astfel numele lui *Mihail Kogălniceanu*, strâns legat de Iaşul său iubit, în pământul căruia doarme, Comitetul Fundaţiei numără şi câteva personalităţi ieşene şi moldovene : pe Mitropolitul *Nicodem* al Moldovei şi pe d-nii profesori : *I. Simionescu*, *Gh. Brătianu*, *M. Sadoveanu*, apoi pe d-nii *Dr. N. Lupu*, *P. Şeicaru*, şi însuşi d. *G. G. Mironescu*, moldoveni.

Este oportun a aminti că în laşi se găsesc multe relicve de-ale lui M. Kogălniceanu. Va trebui să se cerceteze vechile arhive ale epocei spre a se colecta toate actele şi documentele încă necunoscute, rămase de pe urma marelui cronicar.

In această privinţă ar putea fi consultat d. *Gh. Ghibănescu*, cunoscutul istoric ieşan, care nu de mult a tipărit o bogată şi documentată lucrare despre genealogia Kogălnicenilor, dela cele dintâi spiţe.

De altfel prezenţa în Consiliul Fundaţiei a marelui istoric d. *N. Iorga* este o chezăşie că noua instituţie va activa rodnic pentru îmbogăţirea culturii naţionale desfăşurate în jurul vieţii şi operei lui M. Kogălniceanu. De aceea prin actul de constituţie se mai prevede *„publicarea unei ediţii complecte a tuturor operelor lui Mihail Kogălniceanu"*.

Iaşul şi Moldova culturală nu pot decât să salute cu entuziasm şi cu legitimă satisfacţie constituirea acestei societăţi, ştiind ce imense contribuţii aduc atari fundaţiuni culturale, cum sunt fundaţiile *„Ion C. Brătianu"* sau *„Ion I. C. Brătianu"*, fără a mai vorbi şi de *„Fundaţiile Regale"*.

Cercetarea studioasă a vieţii, operei şi epocei lui Mihail Kogălniceanu va reînvia trecutul strălucit al Iaşului cultural.

Retipărirea vastei opere a lui M. Kogălniceanu ar înzestra cultura naţională cu o seamă de scrieri cari au fost date uitării, dar care repuse în circulaţie, ar contribui la întărirea spirituală a nouilor generaţii.

Va trebui să se clasifice tezaurul scump ce ne-a rămas de pe urma lui Kogălniceanu, selecţionându-se scrierile **literare** (nuvela, reminiscenţele, linguistica, critica, teatrul, literatura comparată), **istorice** (cronicele, letopiseţele, cursul de istorie şi studiile istorice), **politice** (studiile şi articolele de ziare şi reviste, marile sale reforme sociale, naţionale şi mai cu seamă cuvântările din Parlament), **culturale** (diferitele rapoarte, cuvântările dela Academia Română şi tot ce a publicat in revistele literare ale epocii), **scrisorile** (toată corespondenţa sa, precum şi documentele diplomatice rămase prin arhivele Statului), **teatru** (tot ce a scris despre arta noastră dramatică, piesele traduse).

Aceasta e numai o parte din activitatea scriitoricească a lui *M Kogălniceanu*. Istoricii cari o vor retipări, o vor complecta-o, desigur, înlesnind cercetătorilor autori s'o aprofundeze şi s'o răspândească.

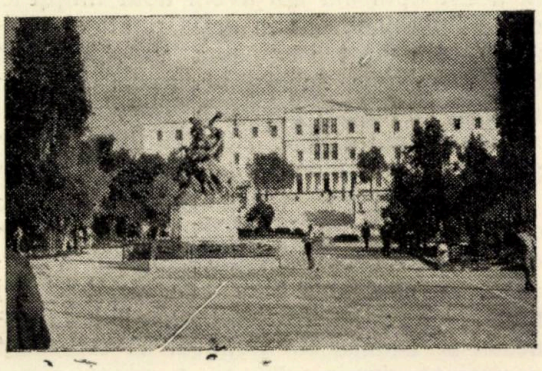

Athena. Fostul Palat Regal.

Revoluţia din Grecia

s'a terminat, iar bătrânul Venizelos, animatorul mişcărilor, s'a retras în străinătate, ducând cu sine amintirea unei lungi şi strălucite activităţi politice depuse în slujba patriei sale, dar încoronate cu eşecul străduinţelor sale revoluţionare din ultimele zile.

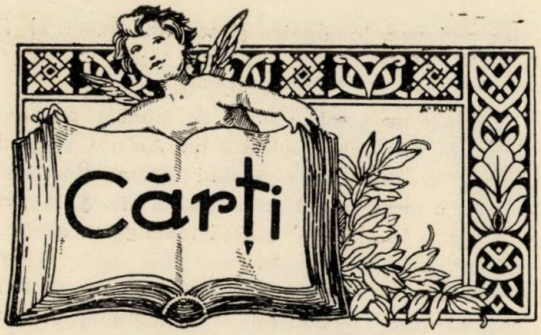

Aron Cotruș

„Horia" (poezii)

Aron Cotruș

Din prilejul aniversării a 150 ani dela tragerea pe roată a lui Horia. poetul Aron Cotruș ne-a dăruit un volum de versuri închinate vieții și amintirii acestui mare erou popular.

Viața, gândurile, acțiunile, ecourile, însfârșit tot freamătul zbuciumatei existențe a legendarului Horia sunt înfățișate aici cu vigoarea, cu accentul. cu decorul, pe care, numai inspirația tumultoasă a lui Aron Cotruș putea să ni le dea pe tot cuprinsul lor.

Poetul Aron Cotrus nu este un începător în acest gen de poezie. Acel volum „Mâine". care a marcat o epocă în producția noastră literară postbelică și care a reținut multă vreme încordată atențiunet criticilor și a publicului cititor, a fost semnul că ne găsim în fața unui real talent și a unei inspirațiuni originale și autohtone.

Mai mult, modestul cronicar de azi a avut atunci îndrăzneala să afirme că Aron Cotruș este un nou Octavian Goga, adecă *poetul iridentei.* Octavian Goga a fost înainte de războiu poetul iridentei naționale, condensând în versuri zbuciumul, idealurile, plânsetul unui neam în drumul lui spre liberare. Aron Cotruș în „Mâine" este poetul iridentei sociale, născută din nedreptăți, din biciuiri, din exp'oatări nemiloase a celor mulți și nevoiași.

Afirmația mea nu era aruncată la întâmplare pentru o plăcere oarecare stilistică. Ea resuma o atitudine, aceea care se degaja cu o putere uimitoare din tema poeziilor cuprinse în volumul de poetică „Mâine".

In „Horia" îl regăsim pe Aron Cotruș acelaș. Biciuitor, ironic, străpuns de sentimentul uman de dragoste, de revoltă și de neastâmpăr.

Dragoste de „Norod", aceluia care-i este închinată opera lui „Mâine", apare și în „Horia" în poezia „Inchinare":

„iar eu ca și tine ieșit din n o r o d
„vorbe de flacări să 'nnod... etc."

Mărturisesc, este o consecvență, pe care nu întâmplarea, ci o trainică legătură sufletească cu mulțimea îl subjugă cu o pasiune vrednică de a fi arătată drept pildă atâtor cuconi versificatori din saloane.

Această dragoste pentru cei mulți este reluată aproape în fiecare din cele 26 poezii, cuprinse în acest volum.

„d e j o s
„te-ai ridicat drept, pietros, viforos
„pentru moți
„pentru cei săraci și goi, pentru t o ț i... etc.

Evident, cu aceste constatări preliminare putem să bănuim, chiar fără să fi citit, ce este fondul volumului „Horia". Nu este Horia singuratic, portretizat și cântat. Este un Horia al celor mulți, Horia care domină viața istorică a neamului.

De aici și exclamația și întrebarea. admirabil zugrăvite în versurile, pe care le socot dintre cele mai reușite;

„duhul trăește încă treaz în munți
„și va trăi dârz cât vor domni peste moți

„zbiri crunți
„și mișelnici despoți
„uriaș domn
„pe-al adâncurilor noastre sfâșiat somn;
„pe-al răsmeriților roșu prasnic —
„mai roși-vei oare vreodată năprasnic,
„acestui neam, viața și istoria, —
„tu,
„munte
„al vrerilor noastre cele mai crunte,
„Horia ?!..,"

Acesta este Horia întruchipat de Aron Cotruș. Viu. plutind peste noi ca o chemare la viață liberă.

Roata pe care și-a sfârșit viața Horia, este ridicată la rangul de simbol al despărțirii între cele două popoare, români și unguri. Și aceasta îi prilejuește poetului Aron Cotruș o comparațiune de o frumsețe inegala'ă ;

. . . . . .
„deschisă prin timp va rămâne
„între dârzul valah fără ieri
„și 'ntre putredul grof fără mâine..."

ideia aceasta este reluată și în poezia „la groapa ta", unde de o violență apăsătoare, exclamă :

. . . . . .
„ai grofilor străjeri, —
„cu propria-i mână
„și-a strâns întâiul bulgăr de țărînă
„pentru propria-i groapă. Ungaria de azi."

Poetul Aron Cotruș, nu neglijează în zugrăvirea lui Horia și cele mai noui amănunte istorice. Se știe că după ultimele documente publicate fie în cartea lui Densușianu, fie în monografia profesorului dr. Ion Lupaș, iar unele abia cunoscute deunăzi din scrieri uitate maghiare sau din arhiva ce-a mai rămas la prefectura județului Hunedoara, Horia nu era un simplu personagiu de suit popular. El era cineva și însemna ceva în epoca sa. E pomenit chiar în memoriile împăratului Prusiei Wilhelm, era stimat de Iosif al doilea în așa fel încât, fără exagerare, putem spune că era aproape dela egal la egal. In parafa lui Horia erau inițialele : A. R. D., ceeace după o versiune însemnă : „Horia Rex Dacina", fapte istorice ce marchează în mod neîndoios că Horia întruchipa în acel moment istoric ideia de unire a tuturor Românilor.

De aceea Aron Cotruș, cunoscând aceste împrejurări, istorice, spune :

„ți-a bătut neschimbat sub țundra săracă
„aceeași mare, ne'nfricată inimă romano-dacă."

Limba lui Aron Cotruș este aceeași neaoșă, românească. Numai o asemenea limbă ar putea să dea noțiunea, tonalitatea și accentul exact al fiecărui cuvânt.

*

Desigur nu aceste rânduri de cronică pot arăta întreagă valoarea practică a lui Aron Cotruș. Ea trăește, ea se mărește citindu-i opera. Poezia lui Cotruș e mereu nouă. e totdeauna vie. Și în „Horia" ca și în „Mâine" găsești toată gama adecvată stărilor sufletești variate.

Citindu-o, te regăsești fiecare în carne și oase, căci ea trăește tocmai prin această îmbrățișare multiplă a sufletului omenesc,

Dr. ION SERACIN

Cei șapte frați siamezi

(ed. Cugetarea)

T. C. STAN :

Un autor nou, o carte nouă. Dar nu e nouă ; sau cel puțin conținutul, mai corect spus, problemele (fiindcă pune multe probleme) nu par noui decît celor ce n'au cetit „Intoarcerea din Rai" a d-lui Mircea Eliade. Fixa și dl. M. E. cu mult dichis o arecare problemă a generației noui. Insă autorul «Maytrei«-ei fiind prea mult ideolog și concentrat asupra unei anume tipologii, a desprins individualul, a desintegrat personagiile din mediu și sbuciumul colectiv care i-a creiat, imprimîndule conduita și temperamentul prin filtrul propriului său suflet. Aci se diferențiază romanul «generației» dlui T. C. Stan, de cel a «generației» dlui M E. Căci «Cei șapte frați siamezi» ai dlui *T.* C. S. nu sunt purtați pe spinarea vieții în chip comod. Totuși descind tîrziu în realitate ; suportă privațiunile ei ca *grup*, deci, acțiunea fiecăruia nu e o distilare conform ethiologiei impusă lor din scrupule scriitoricești. Pe urmă, fără să fie fraged, sunt pagini unde uită seriozitatea gravă dela început : cu mici alternanțe, atmosfera se primenește pe largi porțiuni printr'o înviorare a dialogului sprinten și a imaginilor cât ochiul lacurilor adînci. N'am putea spune că e însufleție (însufleție pentru ce?) în povestea amară a acestor șapte prieteni. Dar am reținut o altă latură a scrisului dlui Stan ; el se deapănă după o logică severă, arborînd până la pagina finală tăria acesteia. Insă nu face uz de un stil rigid. Nu. E multă, chiar multă afecțiune în cartea d-lui Stan. Numai că, la d-sa psihologia explică și complectează evenimentul printr'un reflect dur. In unele locuri totuși *omenescul* e atât de cald îmbrățișat încât îți pare o atitudine

controversată. Dacă am scrie că «Cei şapte fraţi siamezi» e o carte de serioasă pătrundere psihologică şi sugestivă până dincolo de realitatea unei sensibilităţi fine, încă n'ar fi tot. Fiindcă altceva a vrut să argumenteze dl Stan prin cartea sa: există mereu o *generaţie nouă* deşi încă precedenta nu s'a învechit, şi că acum e greu a stabili puncte limitrofe între o generaţie şi alta, când toţi au un singur ideal: *burta*, iar dacă sunt (şi sunt mulţi) de aceia cari mai cred că prin carte, prin muncă serioasă se ajunge la ceva astăzi, aceştia vor suferi cele mai mari desiluzii în viaţă. Şi, interesant, cei şapte fraţi siamezi, toţi sunt idealişti. Ei cred stăruitor în drepturile pe cari i le vor conferi diplomele. Supoartă foamea şi frigul într'o odăiţă dela al treilea etaj al unui imobil din strada Belvedere. Jack Văraru, Isaia Scurtu, Basil Antohie, Anton Şetraru, iar ceva mai târziu ataşându-se «cuibului fraţilor siamezi» din Belvedere, şi fetele: Mia, Ioana şi Nina, au curajul de a se sprijini pe premiza: nu-i nimic clădit pe fatalitate, ci totul e în funcţie de efortul pe care-l vor depune în realizarea aspiraţiunilor lor. Au devenit ceeace am putea numi «inteligenţe livreşti» — nu cerebralişti cum le zicea autorul undeva. Văd viaţa prin carte, gândesc prin carte, aspiră şi transpiră prin carte. Studenţi crescuţi, formaţi în praful bibliotecilor. Sfârşesc studiile universitare. Nici unul nu găseşte un loc, unde pe baza diplomei să-şi poată câştiga bucăţica de pâine necesară vieţii. Deabia acum sesizează realitatea pe care n'o pot refuza şi nu i se pot sustrage. Foamea e cel mai bun dascăl al omului. Pe cine l-a «învăţat», e orientat în întreaga viaţă. Ea se grăbi să-i orienteze. Andrei Şetraru — inginer — ca să susţină «familia» din Belvedere, se angajează la un depozit de lemne la tăiat şi crăpat de butuci în schimbul a 40 lei la zi, din care susţinea şi grupul celor şase. Isaia Scurtu, prof. de matematici, după ce cutreeră degeaba ministerele pentru un post, cade la pat cu plămânii sfîrtecaţi de tuberculoză Ca să nu fie o povară pe spatele celorlalţi, într'o noapte se mută neştiut de nimeni, într'un bordei de scânduri tocmai în suburbiile capitalei. Într'o zi, pe când se întorcea spre casă, avu un atac; căzu cu fruntea pe colţul unei scări. Un lac de sânge şi un mort... Pe ceilalţi i-a împrăştiat viaţa; Jack a întrat în poliţie, Basil Antohie se căsători cu Mia şi plecă în Dobrogea în garda financiară; Nina, după ce-şi oferă castitatea trupului directorului teatrului «Odeon», esta angajată ca actriţă; Şetraru se căsătoreşte cu Ioana, oprindu-se la simpla îndeletnicire a confecţionării de păpuşi.

Romanul întreg e o închegare de probleme sociale mărunte. centrate în jurul unui ax temeinic: *falsul vieţii pe plan intelectual.* După ce citeşti această carte, îţi place nu realizarea în sine a romanului, ci vigoarea care pulsează din fiecare pagină. Nu vom susţine că n'are defecte în scrisul său d. Stan. Aşa, toată filosofaiea asupra *iubirii universale* (pg. 136), *descompunerea universală* (pg. 139) e, dacă nu pedantism, în orice caz puţin serioasă.

Apoi, s'au strecurat în volum greşeli de limbă. De ex.: „Inainte cu cîteva zile femeile de teapa actriţei, *îi aduce* un fior de ghiaţă (pg. 47); „*mâncară* aşa de lacom, aşa de fericiţi *că mănîncă* (pg. 321);... la capătul *bulevardului* se găseşte *bulevardul* cu plopi trişti...

Evidenţiind aceste erori, cari desigur au scăpat vigilenţei autorului, nu ne-am gîndit să diminuăm întru nimic valoarea cărţii „Cei şapte fraţi siamezi", nu pentrucă T. C. Stan e tînăr, ci, pentrucă scrie bine.

NICOLAE ALBU

Dr. Aurel Cosma jnnior: Republica Muntelui Athos.

Aurel Cosma junior.

Domnul deputat Dr. Aurel Cosma junior, e unul dintre aceia cari înţeleg să-şi concretizeze în valori spirituale, rezultatul situaţiei lor de mandatari ai poporului. Domnia Sa e un intelectual rafinat, dotat cu mult spirit de observaţie şi cu bogate cunoştinţe. Activitatea D-sale, în domeniul scrisului, nu e de eri, de azi. Un trecut frumos, manifestat prin scrieri din diverse domenii, i-au impus personalitatea şi i-au ridicat prestigiul, unde puţini de seama sa se pot situa.

Prin scrisul D-Sale, Banatul a căpătat o lucrare sugestivă, dovedindu-se ca un demn reprezentant al acestei provincii şi, că D-Sa înţelege să dea o realitate spirituală acestei provincii în general inclinată prin situaţia sa economică, unui destin materialist, e şi editarea revistei „*Luceafărul*" eşită şi adusă la lumina zilei, prin străduinţa şi permanenta D-Sale năzuinţă, de a imprima Banatului, un puls spiritual.

Recenta carte „Republica Muntelui Athos",

scoasă zilele acestea de sub tipar, face parte dintr'o lungă anchetă întreprinsă de autor pe muntele Sfânt al monahilor, pe insula stâncoasă a Athosului. In cele optzeci de pagini, D-l Dr. Aurel Cosma junior, ne descrie, într'un stil sobru, lipsit de întorsături inutile de stil, vieaţa şi obiceiurile acestor călugări meniţi prin abnegaţia, solitudinea şi spiritualismul lor creştin, să ducă la o permanentă glorie, flacăra luminoasă a Dumnezeirii.

Deasemenea, aşezările, structura socială a acestei mici republici de anahoreţi, unde bucuriile, plăcerile şi permanenta patimă a omenirii, — femeea, n'au ce căuta, sunt descrise cu date istorice şi multă pricepere.

Frumos ilustrată cu diverse fotografii făcute personal de autor, cartea D-lui Dr. Aurel Cosma junior, e o reală contribuţie la cunoaşterea detaiată a acestui colţ de lume, plin de mânăstiri şi schituri, pentru propăşirea cărora voevozii Munteniei şi ai Moldovei, nu au precupeţit banul, daniile şi aportul lor sufletesc.

Coperta cărţii este ilustrată în două culori cu o sugestivă şi frumoasă gravură lucrată de pictorul Catul Bogdan, profesor la Şcoala de Arte frumoase din Timişoara.

ION LOTREANU

Gh. Atanasiu

Gh. Atanasiu.

directorul Institutului de surdo-muţi din Timişoara şi autorul romanului „*Adelina*", apăruţ nu de mult în editura Librăriei Cărţii Româneşti din Timişoara, este unul dintre cei mai activi scriitori ai tinerei generaţii. In numărul de faţă am publicat un fragment din romanul său „*Desmoşteniţii*", care va apare în cursul anului într'o editură din capitală. Romanul acesta cu subiect din vieaţa nenorociţilor surdo-muţi este o puternică creaţie literară, în care punând faţă în faţă doi copii surdo-muţi, unul lăsat în voia sorţii şi altul trecut prin şcoală, autorul evidenţiază avantagiile pe cari le prezintă învăţământul special al şcoalelor de surdo-muţi.

«Monografia Banatului»

este titlul unei mari lucrări a dlui *Ioan N. Lotreanu*, redactor la ziarul „Unirea Română" din Timişoara, care în 5 volume de câte 500 pagini ilustrate tratează aşezarea geografică, situaţia economică, istoria culturală şi bisericească, precum şi mişcarea demografică a tuturor comunelor din Banat. Primul volum este aproape tipărit şi în curând va apare în editura autorului.

Cărţi primite:

Teodor Scarlat: „Claviaturi" poezii. Bucureşti 1935.

Alecu Isăceanu: „Mormântul lui Nicolae Bălcescu", Bucureşti, Cartea Românească.

Grigorie Brădişteanu: „Zidul Plângerilor" roman Timişoara 1935.

Emil Botiş: „Le contentieux administratif des travaux publics d'après la Législation et la Jurisprudence Roumaines". Paris 1934. (teză de doctorat reţinută la Facultatea de Drept din Paris).

Dr. S. Fényes: „Ungaria revizionistă". Traducerea românească de Dr. Ilie Daianu fost vicepreşedinte al Senatului şi Leontin Iliescu scriitor şi redactor la ziarul „Universul". Bucureşti 1935.

Pr. Virgil Popovici: „Ortodoxismul şi biserica naţională românească din Timişoara cu o prefaţă de P. S. Sa Grigorie Comşa Episcopul Aradului. Timişoara 1933.

Pimen Constantinescu: „Poeme creştine". Poezii alese şi Traduse după Pietro Mignosi şi Gino Novelli, cu portrete introduceri şi bibliografie italo-română. Edit. „Ausonia", Sibiu, Str. General Moşoiu 1.

P. Constantinescu: „Publicaţiile periodice româneşti ale Sibiului de azi". Schiţă bibliografică. Extras din revista „Sibiul Literar", 1934.

Prof. Vera Ştefănescu: „Dumineca ortodoxiei". Idei dintr'o conferinţă. Extras din revista „Sibiul literar", 1934.

Buletinul Asociaţiei „Far".

Asociaţia fotografilor amatori români, constituită a 16 Decembrie 1934 cu sediul la Bucureşti (Str. Regală 4), scoate începând din Ianuarie 1935 o revistă „Far", în excelente condiţii technice, publicând o mulţime de fotografii lucrate în mod artistic şi articole interesante în legătură cu arta fotografică. Primul număr al acestei reviste de specialitate conţine şi statutele Asociaţiei. D-l Emanoil Bucuţa semnează un articol: „In câmpul obiectivului", iar d-l prof. univ. Chr. Musceleanu un articol despre „Fotografia în culori". D-l Ing. C. Silistrarianu, casierul Asociaţiei, scrie un articol despr

„Anatomia fotografică". Se anunţă un număr dedicat Capitalei, cu subiecte din Bucureşti fotografiate de membrii amatori ai Asosiaţiei. Abonamentul 120 Lei pe an. Membrii Asociaţiei primesc revista gratuit. Cotizaţia anuală 120 Lei, plus 50 Lei taxă de înscriere şi 20 Lei costul carnetului de legitimaţie, care dă dreptul la cumpărare cu reducere în magazinele cu articole fotografice.

Reviste ce apar:

„*Hotarul*", revistă literară şi culturală. Apare lunar sub îngrijirea unui Comitet. Redacţia: Al. Negură, Arad, Palatul Direcţiei C. F. R. Administraţia: Al. Constantinescu, Arad, Bulev. General Dragalina 16. Abonamentul pe an 100 Lei iar pentru autorităţi, instituţii şi întreprinderi 200.

„*Gazeta ilustrată*, literară, politică, economică şi socială. Director: Petru Borteş. Redacţia şi administraţia: Cluj, Str. Regina Maria 36. Abonamentul pe an 150 Lei (200 Lei pe hârtie velină), iar pentru autorităţi şi instituţii 500 Lei.

„*Tribuna*" politică, parlamentară, economică, socială şi artistică. Revistă independentă, apare Dumineca. Director: M. Z. Mann. Redacţia şi Administraţia: Bucureşti, Str. Biserica Enei 14. Exemplarul 5 Lei.

„*Criterion*", revistă de arte, litere şi filosofie. Apare la 1 şi 15 ale fiecărei luni. Redacţia şi Administraţia: Alexandru-Christian Tell, Bucureşti, Calea Victoriei 177. Exemplarul 5 Lei.

„*Revista Mea*" revistă literară, critică şi de cultură generală. Director şi redactor resp. Marta D. Radulescu, Cluj, Str. Mico nr. 7. Apare lunar. Abonamenlul 60 Lei anual, autorităţilor 100 Lei iar în străinătate dublu.

„*Plastica Românească*", Redactor şef: George Togan. Redacţia şi Administraţia: Bucureşti sec. I. Str. C. Mille Nr. 4 (Sala Mozart). Abonamente pe an: particulari 10 Lei, ediţie de lux 150 Lei, Şcoli 400 Lei, Instituţii 1500 Lei. Exemplarul 5 Lei.

„*Pământul*" politic, social, literar, Redactor: Eugen Cialîc. Redacţia şi Administraţia: Călăraşi, Str. Vânători 127 (jud. Ialomiţa). Abonamentul 150 Lei pe an, autorităţi şi sprijinitori 500 Lei.

„*Viaţa Ardealului*", revistă economică, politică şi socială. Redactor: Ionel P. Suciu. Apare la 1 şi 15 a lunei, Redacţia şi Administraţia: Cluj, Calea Victoriei 102. Abonamente pe un an pentru intituţii autorităţi şi întreprinderi 100 Lei.

„*Timocul*", revistă culturală. Organul Soc. Culturale „Timoc" a Românilor din Valea Timocului şi Dreapta Dunării. Girant responsabil: Dr P. Vodă-Timoceanu. Redacţia şi Administraţia: Bucureşti, Bulev. Carol I nr. 6. Apare lunar sub conducerea unui comitet Abonamentul pe an pentru studenţi 50 Lei, pentru particulari 100 Lei iar pentru instituţii 500 Lei.

NOTE

M. S. Regina Elisabeta

şi-a cumpărat cea mai frumoasă moşie din Banat, situată lângă comuna Banloc din judeţul Timiş. Marele domeniu care a trecut în proprietatea ex-suveranei a făcut parte pe vremuri din pusta contelui Karácsonyi. Este o cinste deosebită pentru poporul nostru bănăţean că s'a aşezat în mijlocul lui frumoasa Regină, care va găsi pe plaiurile noastre căldura celor mai sincere şi mai devotate sentimente de admiraţie şi de ataşament. Bănăţenii o întâmpină cu toată dragostea pe care i-au dovedit-o in trecut şi pe care i-o vor păstra-o şi în viitor.

Rodica Maniu. Beduine.

Rodica Maniu

mult apreciata şi talentata pictoriţă de origine bănăţeană, sora poetului Adrian Maniu, a vizitat în vara anului trecut splendidele regiuni ale Palestinei, Transjordaniei, Siriei şi Libanului, de unde s'a întors cu vreo 50 de minunate peisagii în aquarele, pe cari le va expune în sala Dalles din Bucureşti dela 3 Aprilie până în ziua de Paşti.

Tablourile doamnei Rodica Maniu reprezintă o serie de imagini şi colţuri pitoreşti din minunatele. oraşe ale Ierusalimului şi Damascului, precum şi aspecte originale din viaţa arabilor şi beduinilor.

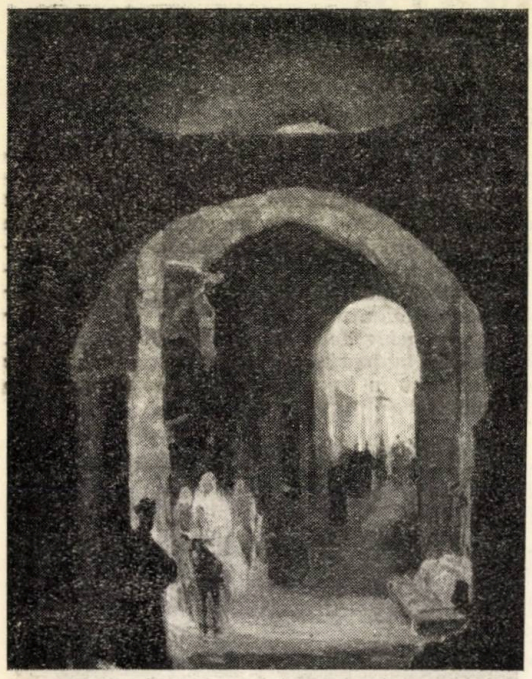

S. Mützner. Bazar în Ierusalim

Expoziţia pictorului Mützner

se va deschide în sala Dalles din Bucureşti în ziua de 3 Aprilie şi va continua până la sfârşitul lunei. Cunoscutul pictor S. Mützner, soţul doamnei Rodica Maniu. va expune vreo 50 de peisagii în uleiu, reprezentând cele mai frumoase regiuni ale Palestinei şi Siriei. Dl Mützner este un desăvârşit maestru al penelului. Efectele de lumină, cu nesfârşita lor gamă de nuanţe, precum şi armonizarea perfectă a culorilor este prima caracteristică a tablourilor sale. Dacă farmecul încântătoarelor imaginijaponeze pe care ni le-a adus în expoziţiile sale trecute a lăsat o plăcută impresie, de data aceasta minunatele paisagii ale locurilor biblice pe cari ni le expune, desigur că va cuceri admiraţia tuturora.

Pictorul G. Teodorescu-Romanaţi

după succesele dela Arad, a venit la Timişoara, unde expune vreo 50 de tablouri şi peisagii. Expoziţia s'a deschis în ziua de Joi 28 Martie şi va continua până la 14 Aprilie în sala Clubului Lloyd.

„Cercul Francez" din Timişoara

îşi ţine în fiecare Joi seara la orele 21 reuniunile sale literare şi culturale în sala Clubului Lloyd. Cercul francez din Timişoara s'a constituit cu scopul de a grupa în cadrele sale pe toţi amicii Franţei şi pe toţi aceia cari se interesează de mişcarea literară franceză şi mondială. Cercul are şi o bibliotecă franceză, îngrijită de d. consul Pierre Boullen.

Numărul viitor al „Luceafărului"

în loc să apară ca de obiceiu la 1 Mai 1935, va fi scos în vânzare mai de vreme, la 20 Aprilie, ca număr special de Paşti.

In Biblioteca »Luceafărul«

au apărut primele două numere:

Nr. 1. *Aurel Cosma junior*: „Republica Muntelui Athos".

Nr. 2. *Dorian Grozdan*: „Brazde păgâne". poezii.

Fiecare număr costă 30 de Lei şi se poate comanda la adresa administraţiei revistei „Luceafărul".

H.-St. Streitman

H.-St. Streitman.

autorul articolului „*Magistrul*" este unul dintre cei mai de seamă ziarişti şi esseişti ai scrisului românesc. In cei patruzeci de ani de gazetărie a scris la următoarele ziare: *Românul*, *Ţara*, *Ziua* (lui George Panu), *Dreptatea* (lui Fleva), *Secolul*, *Prezentul* (gazetă proprie) *Viitorul* (ca şef-redactor în anii 1907—10), *La politique* (1911—13). iar după război la *Luptătorul*, *Politica*, *Facla*, *Reporter*, etc. Fostul senator H.-St. Streitman a publicat mai multe volume de esseuri: *Revizuiri* (1923), *Intre da şi nu* (1928), *Mi se pare că* (1933), iar în cursul anului curent va apare un alt volum de esseuri: *Ziua e scurtă*, precum şi un studiu exegetic: *Sf. Pavel şi epoca lui*. D-l H.-St. Streitman a fost unul dintre cei mai intimi şi buni prieteni ai lui I. G. Duca, astfel volumul său intitulat „*Duca*" ce se află sub tipar, va conţine multe date interesante, amintiri şi caracterizări despre fostul preşedinte de consiliu. D-l H.-St. Streitman va mai publica şi alte esseuri despre ilustrele şi reprezentativele figuri ale politicei şi literaturei româneşti.

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie", Bucureşti sec. I. Str. Carol I nr. 26. Telefon: 3.55.75.

LVCEAFĂRVL

revistă culturală, literară şi artistică

Redacţia şi administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma Nr. 5.

CUPRINSUL:

Adrian Maniu: Şcoala artelor bănăţene 149
Al. Negură: Prietine zidar, poezie 150
H.-St. Streitman: Magistrul (esseu) 151
Victor Bilciurescu: I. Bianu, amintiri 157
D. Stanculescu: Fraternităţi, poezie 158
Leontin Iliescu: Iancu Brezeanu 159
D. Jov: Iarnă, poezie 160
Eugen Todie: Melancolie, poezie 160
Dorian Grozdan: Cale, poezie 160
Sabin V. Drăgoi: Din comorile muzicale ale Banatului. Reflexii şi concluzii în legătură cu ancheta monografică muzicală a comunei Belinţ 161
Pavel Drăgilă: Doină, poezie populară 163
Aurel Cosma junior: Literatura ţărănească din Banat 164
Dr. C. Grofşoreanu: Trei ani de activitate a Institutului social Banat-Crişana 170
Mary Cosma: Imagini egiptiene. Valea Regilor 173
Elena Dr. Bogdan: Femeia contimporană 177
Lucia Jar: Picuri de ploaie şi de melancolie. Peisagiu trist 178
Gh. Atanasiu: Desmoşteniţii. Fragment de roman din viaţa surdo-muţilor 179
Ştefan Gomboşiu: Pictorul Aurel Ciupe 181
Al. Iacobescu: Gândul, poezie după Milan Rachici 182
Ion Dongorozi: Problema teatrelor de provincie 183
P. Bogdan: Cosaş, poezie 183
Traian Topliceanu: Două documente despre protopopul Dimitrie Stoichescu Petrovici, vicarul român al Episcopiei ortodoxe din Timişoara la 1848 184
George Bălteanu: In post, poezie 185

CRONICI:

Al. Negură: Cronica Aradului: Străduinţe de revenire. Bibliotecile soc. „Concordia". Expoziţia pictorului Teodorescu Romanaţi 186
C. Potoceanu: Cronica Oraviţei: Cel mai vechi teatru din România-Mare 188
C. Săteanu: Cronici Moldovene. Fundaţia culturală M. Kogâlniceanu . . 189

CĂRŢI:

Ion Seracin: Aron Cotruş: „Horia" (poezii) 191
Nicolae Albu: Cei şapte fraţi siamezi de T. C. Stan (ed. Cugetarea) . . 192
Ion Lotreanu: Dr. Aurel Cosma junior: Republica Muntelui Athos . . . 193

REVISTE:

Buletinul asociaţiei „Far". Reviste ce apar 194

NOTE:

M. S. Regina Elisabeta în Banat. Expoziţii de pictură. Noutăţi literare. . . 195

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorităţi, instituţiuni şi intreprinderi 1000 Lei pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 Lei în sus. Pentru străinătate abonamentul costă dublu. Se poate plăti abonamentul şi pe jumătate de an.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"

Exemplarul 20 Lei

BIBLIOTECA CENTRALĂ

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

Invierea. Virgil Simonescu.

ANUL I. Nr. 5. — MAIU 1935.

N. Grigorescu. Ciobănaș.

Toaca

de ADRIAN MANIU

Când zilele patimelor auresc cerul în care s'au deschis ramuri de argint, copacii — văzduhul începe să tremure înfiorat în bătăile de ciocan menit să spargă vraja. Se deschide în cercuri sunetul monoton, infigând în veşnicie pana unei nevăzute lărgiri de zare. Peste miresme de tămâie şi făclii stelare, se ţintuesc lovituri scurte întocmai celor care pironeau pe cruce mântuirea. Pe urmă ropotirile se înteţesc grăbite, se îngână desfăcând singurul ton în nesfârşiri, mlădiindu-se împletit cu răsunete, preschimbând un desen de muzică, un schelet de melodie, într'un ritm repezit, zvăcnire uriaşe pulsând inima întregei firi, ce din izbiri sonore îşi veşteşte învierea. Un ropot al lemnului sau al metalului revarsă inele şi brăţări, sortite să se lărgească deasupra planetei, pe care o leagă într'un ghem strâns realitatea nepipăită ce numai auzului se veşteşte. Când subt luceferi are să se încarce legănată lumina de vuirea tremurătoare, când indemnul spre acelaş tremur zămislitor are să se ridice din toate durerile peste bătăile în poarta vremii, au să se urnească şi clopotele, răsturnate potire ale florilor de aramă, trezire a metalului ce din rece clocotire geme.

A fost întâi o creangă jumătate ruptă, pe care vântul o izbea în codrii mari, iar oamenii dintâi au înţeles în zgomotul pe care îl desfăcea pădurea, un semn de înţelegere împotriva duhurilor rele. Din vremi de prigoană a rămas pentru credinţă cel mai nemerit glas necântător, pentru durerea ce nu vrea tril de pasăre ci semn de aspră trudă. De la toacă până la vârtejul fabricilor cu

munca înălţată în sgomote, se desfăşură drumul unei muzici lipsite de gingăşii dulcege şi mincinoase, singura care poate să ne tălmăcească gândului sărac, despre cum trebuie să fie cântecul stelelor pe osiile neînchipuitelor drumuri, şi cum făuritor prin simţăminte de iubire se sbuciumă inimele, pentru acelaş Acelaş.

Ai fi zis că dintâi o barză clămpăneşte, că apoi un dogar păgân drege butiile pentru băutura ce aţâţă minţile, şi pe urmă iată că toaca a înflorit chemarea ciocănind la toate porţile, scoţând din iarna gândului toate sufletele. Peste tot cerul s'a deschis o plasă, şi glasul are să prindă în pescuire durerile dăruind nădejdi. Se făureşte rugăciunea — florile au să rodească, înserarea e mai curată în limpeziuni, şi ca o rouă, înţelegerea se împodobeşte cu lacrimă. Atunci mai puternice şi mai răspicate, ciocanele de lemn pare că sparg cosciuge vechi în care aşteptând ceasul, zăceau nădejdi înmormântate viu. Şi dintr'o dată în loc să se mai reverse peste lumea coprinsă, toaca se ridică suliţă şi turn spre dumnezeire — şi pământul îşi primeşte răspuns.

NOAPTE

Pe măguri albastre apune lumina
Cu mâna ei seara coboară cortina
Pe scena imensă — şi'n raza ce moare
Incet se topeşte cântarea vieţii
Ce zilnic o'nalţă spre ceruri drumeţii
Ca veşnicul vuet de valuri pe mare.

Odată cu fumul şi umbrele sure
Se lasă tăcerea de sus din pădure
Şi samănă'n vale odihnă şi pace.
Trudit cade omul din mersul spre moarte
Cu braţele cruce ascultă departe
Cum vuetul scade pe drumuri şi tace.

La slaba văpae ce'n noapte se sbate
Priveşte pe gânduri şi vis îi par toate
Uimit de non-sensul vieţii opace,
Puterea din ochii-i, ce seamănă spaţii
Şi dă veşniciei pe cer constelaţii,
Adoarme şi lasă neantul în pace.

Foşnirea uşoară a nopţii se curmă
Pământu-şi dă duhu'n ecoul din urmă
Sub bolta de umbră imensă şi rece.
In raclă de hăuri culcat el înghiaţă
Iar luna i aşterne un văl alb pe faţă
Şi singură'n haos la groapă-l petrece.

Eugen Todie.

Patriotismul în opera și poezia lui Vasile Alecsandri

de **ION PILLAT**

Figurile proeminente ale marilor personalități care au știut la un moment dat să se identifice cu aspirațiile adânci ale neamului și să le dea o întrupare definitivă în jurul mărețului simbol al Unirii sunt chemate să ocupe un loc cu desăvârșire luminos în Pantheonul nostru național. Printre ele figura lui Vasile Alecsandri, a *„bardului dela Mircești"*, capătă în ochii noștri un relief deosebit și o nobleță în ascensiune directă cu anii care trec, căci ea reprezintă în această galerie glorioasă tocmai aportul cel mai curat al sufletului românesc în lupta lui pentru întregire, aportul poeziei ca ideal creator de înalte valori naționale. *„La început a fost cuvântul"* grăește Scriptura pe dreptate și cu tot atât temei îndrăsnim să spunem că înainte și concomitent cu fapta care a dărâmat hotarele nedrepte dintre frați, ca să-i unească apoi într'o conștiință și într'o țară mai mare și mai frumoasă, a fost poezia prevestitoare de vremuri noi. De la vis și credință la hotărâre și faptă lanțul se leagă verigă cu verigă: rolul poetului nu e mai mic aici ca rolul omului de stat sau ca al ostașului, dimpotrivă el apare înobilat tocmai fiindcă duce lupta din văzduhul luminos al idealului pur. Sub acest aspect vom privi pe Alecsandri ca simbolul poetic al unei întregi generații ridicate în credința Unirei Românilor de pretutindeni. Lui i-a fost dat acest privilegiu unic să reprezinte până la moartea lui prin cântec și vers într'un singur glas inspirat și clar năzuințele adânci și clocotitoare, dar adesea contradictorii și confuze, ale unui popor întreg. Poporul român căzut în robie, umilit în ființa lui etnică de norocul istoric al altor neamuri cărora vitregia vremilor îl dăduse ca scut de apărare, nu-și pierduse însă nici conștiința obscură a strălucitei sale obârșii, nici nădejdea profundă într'o soartă viitoare mai bună. Toată poezia lui Alecsandri de la *„Doine"* și până la *„Legende"* și *„Ostașii noștri"* (ca și teatrul său de altminteri) n'a fost decât o lentă pregătire sufletească — o adevărată școală — prin care poetul s'a străduit mai întâi să redea sufletului național destins și slăbit de cotropirea dușmană și admirația exclusivă a culturii străine — încrederea în sine, vlaga și încordarea necesare marilor înfăptuiri ce erau să vină.

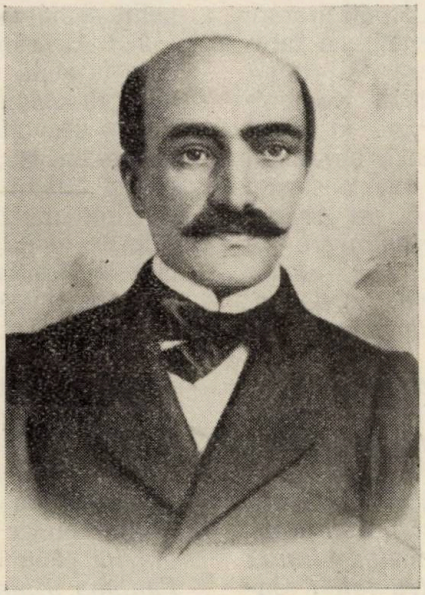

Vasile Alecsandri

Dacă unirea sufletească a tuturor Românilor n'ar fi existat de mult timp realizată în versul poeților și în credința visătorilor — precum trăia obscur, dar adânc în folklorul și conștiința populară — desigur că nici cealaltă Unire n'ar fi fost posibilă, căci i-ar fi lipsit acea temelie sufletească fără de care și munții de piatră se surpă în nimic. Până la un punct putem vorbi de Unire ca de un fapt poetic — în sensul de un fapt creat de poezie și în speță creat de poezia lui Vasile Alecsandri. Afară poate de *„Pasteluri"* scrise în parte sub înrâurirea estetică a *„Junimei"* dar în care poetul proslăvind un petec de moșie și lunca de la Mircești încă ne învață să iubim pământul țării întregi toată poezia lui Alecsandri e un apel la patriotismul cel mai cald — fie că redă sufletului românesc vlaga strămoșească pier-

dută, prin bărbăţia şi vigoarea sentimentului din „*Doine*“ care exprimă energia naţională mai ales în doinele haiduceşti sau ostăşeşti — fie că mai târziu în *Legende* aduce în faţa cititorului marile pilde ale unui trecut istoric sau legendar, fie că în *Ostaşii noştri* preamăreşte eroismul ostaşului român contemporan „curcan“ sau călăraş, din luptele de la Plevna. Prin ridicarea prestigiului naţional şi slăvirea eroismului strămoşesc, Alecsandri în poezia sa pregătea indirect dar foarte eficace Unirea. Dar pentru acest ideal trebuia să intervie şi personal ca unul din principalii actori în desfăşurarea evenimentelor, pe lângă partea mijlocită a poeziei sale de atunci.

Chiar din 1840 când Alecsandri, după o călătorie prin Italia care-l întări în admiraţia lui pentru cultura latină, reîntors la Iaşi de la Paris, unde îşi luase bacalaureatul şi făcuse temeinice studii literare — se hotărî la o acţiune de unire a tuturor Românilor pe terenul literar şi alături de Costache Negruzzi şi Mihail Kogălniceanu, publică *Dacia Literară* al cărui titlu singur e cel mai elocvent program. In „Introducţie“ ni se spune şi mai desluşit: „*Aşa dar foaia noastră va fi un repertoriu general a literaturei româneşti, în carele ca într'o oglindă se vor vedea scriitori Moldoveni, Munteni, Ardeleni, Bănăţeni, Bucovineni, fireşte fiecare cu ideile sale, cu limba sa, cu chipul seu.*“ *Şi mai departe se adaogă textual*: «*Literatura are trebuinţă de unire, iar nu de desbinare; cât pentru noi dar, vom căuta să nu dăm cea mai mică pricină, din care s'ar putea isca o urîtă şi neplăcută neunire. In sfârşit ţelul nostru este realizaţia dorinţii, ca Românii să aibă o limbă şi o literatură comună pentru toţi*“. Cuvinte care după aproape un veac mai păstrează un rost adânc şi sunt încă actuale. Introducerea e drept e iscălită de Kogălniceanu, dar ea reprezintă fidel ideile celor trei redactori şi noi închinăm a crede că ea oglindia mai ales programul poetic al lui Alecsandri care s'a adresat atât în culegerea de Poezii Populare adunate de pe întreg cuprinsul Românimii, ca şi în doinele şi poeziile originale de mai târziu Românilor de pretutindeni.

Ideia unei publicaţii literare care să înfăptuiască unirea sufletească a tuturor Românilor, n'a fost sporadică la Alecsandri, nici întâmplătoare. Ea corespundea unui program patriotic literar bine chibzuit şi unui instinct al poetului. Astfel că în 1844 după dispariţia Daciei Literare, scoate *foaia Ştiinţifică şi literară*, după ce, de la primul număr, censura suprimase capul titlului de: „Propăşirea“, considerat prea revoluţionar. La foaie colaborează afară de Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu şi P. Balş redactori împreună cu dânsul şi ceialalţi scriitori reprezentativi ai epocei: Grigore Alexandrescu, Alecu Donici. Costache Negri, Costache Negruzzi, Dimitrie Bolintineanu, Iancu Văcărescu, Cesar Bolliac, Andrei Mureşanu şi Nicolae Bălcescu. Programul „Daciei Literare“ se înfăptuise şi într'o foaie românească se întâlneau la Iaşi uniţi fraţeşte în jurul altarului aceleaşi literaturi, scriitori din toate unghiurile teritoriului locuit de români — dar împărţit încă în nefireşti hotare.

Tot Alecsandri mai târziu publică — de data aceasta singur — *România Literară*, unde rămânând credincios programului iniţial, îl desvoltă şi îl completă. E locul să observăm că Alecsandri a fost de altminteri şi întâiul scriitor român care a depăşit aproape imediat graniţele provinciei sale devenind tot atât de popular şi de citit în Muntenia şi Ardeal ca şi în Moldova baştinaşe şi contribuind ast-fel personal prin succesul direct al poeziei sale la hotărârea unui ideal literar românesc comun. De pildă ce priveşte teatrul — să nu uităm că pe lângă atâtea merite, Alecsandri mai are şi acela de a fi creat un teatru românesc pe care a ştiut să-l ridice treptat cu nivelul publicului de la cantonete comice şi vodeviluri de tipul *Coanei Chiriţa* până la creaţii ca *Despot Vodă* sau *Fântâna Blanduziei*, o piesă ca *Iorgu de la Sadagura* jucată la Iaşi în 1844, e montată la Bucureşti în 1845 şi în Ardeal, tocmai la Orăştie în 1847. Iată o probă vie a difuzării prin teatru în toate cele trei colţuri ale românismului a unei aceeaşi opere şi deci a unui început rodnic de unificare în gusturi şi aprecieri literare. Dar evenimentele pregătite încet se apropiau repede. Toată istoria noastră contemporană de la revoluţia lui Tudor din 1821 şi până la Războiul pentru întregire din 1916 poate fi considerată ca o singură luptă dată cu fireşti întreprinderi de către poporul româ-

nesc ca să scuture lanţurile robiei şi să se unească într'un singur stat naţional şi de sine stătător. In desfăşurarea acestei măreţe tragedii, în lupta aceasta pentru împlinirea destinului său, anul 1848 înseamnă pentru poporul românesc zorii unor vremuri mai luminoase. Ceea-ce fusese numai presimţit în umbră, începe să se desluşească din ce în ce mai clar ochilor care ştiau să vadă. Unirea din suflete insbucneşte vijelios. Alecsandri, ne dă „*Deşteptarea României*" acea poezie profetică publicată întâi într'o foaie volantă reprodusă în „Foaia pentru minte" de la Braşov în No. de 24 Mai 1848 sub titlul „*Către Români*" şi pe care trebuia s'o imite Andrei Mureşanu în „Deşteaptă-te Române". Intr'un ritm impresionat de o rară energie în care răsună parcă pasul legiunilor de pretutindeni:

Voi ce staţi în adormire, voi ce staţi în nemişcare,
N'auziţi prin somnul vostru acel glas triumfător,
Ce se'nalţă pân'la ceriuri din lumii a deşteptare,
Ca o lungă salutare
Către un falnic viitor?
Nu simţiţi inima voastră că tresare şi se bate?
Nu simţiţi în pieptul vostru un dor sfânt şi românesc
La cel glas de înviere, la cel glas de libertate
Ce pătrunde şi răsbate
Orice suflet omenesc?
Sculaţi fraţi de-acelaş nume, iată timpul de frăţie!
Peste Molna, peste Milcov, peste Prut, peste Carpaţi
Aruncaţi braţele voastre cu-o puternică mândrie
Şi de-acum pe veşnicie
Cu toţi mâinile vă daţi!

Nici odată imperativul unirii naţionale totale n'a fost spus mai răspicat, mai apăsat, mai înflăcărat şi mai concis. Această strofă lapidară n'ar trebui să lipsească de pe monumentul pe care odată vom ridica Unirei şi făuritorilor ei.

Peste Molna, peste Milcov, peste Prut, peste Carpaţi, iată Unirea pe care o visa şi o prevestea Alecsandri. Unirea Principatelor n'a fost în mintea lui decât preludiul necesar celeilalte. Pentru această unire a Principatelor însă Alecsandri a luptat fără şovăire şi ca poet şi ca om. Il găsim la 25 Mai 1856 în via din Socola a lui Petrache Mavrogheni la înfiinţarea Comitetului Unirei, unde împreună cu un grup de patrioţi iscăleşte un act pentru Unire şi Principe străin. Punctul V al acestui act glăsuia astfel: „*Interesul întrunirei cerând nnapărat a intra în relaţie cu Românii din Valahia, Societatea au hotărât că în acest scop să trimeată din sânul ei delegaţi şi pentru acum de o dată ea însărcinează pe Dl. Postelnicul Vasile Alecsandri, care a şi primit această misie*". Tot atunci poetul improvizează sub un castan din vie aceste versuri caracteristice pentru sentimentele sale care sunt ale unei întregi generaţii de patrioţi:

Sub acest măreţ castan
Noi jurăm toţi în frăţie
Că de azi să nu mai fie,
Nici Valah, nici Moldovan;
Ci să fim numai Români
Intr'un gând, într'o unire,
Şi să ne dăm mâni cu mâni
Pentru-a ţărei fericire.

Aceste versuri povestesc „*Hora Unirei*" puţin posterioară, cântată de un neam întreg dornic să-şi lege indisolubil mânile întinse frăţeşte.

Pentru Alecsandri Unirea nu e numai un imperativ etnic; ea devine un imperativ moral, o poruncă venită de sus. Astfel în poezia „*Moldovei în 1857*" el ne spune;

„E scrisă'n ceruri sfânta Unire!
E scrisă'n inimi cu foc ceresc!
O! Românie! l'a ta mărire
Lucrează braţul dumnezeesc."

Acest mod înalt de a înţelege evenimentele istoriei, acest idealism curat l-au făcut pe Alecsandri să rămână poet chiar de a jucat un rol de frunte în mişcările politice ale ţării sale, cum a fost cazul în anii pregătitori ai Unirei şi în primii ani ai Domniei lui Cuza Vodă când a fost sub mai multe guverne — e drept de scurtă durată — Ministru al Afacerilor Streine sau trimes în misiune la Paris ca să ceară ajutorul Franţei şi Impăratului Napoleon al III-lea care'l primi personal într'o audienţă cunoscută din relaţia ce ne-a făcut-o însăşi poetul. Acest idealism poetic, de care vorbiam, l-au făcut pe Alecsandri să jertfească totul pentru reuşita Unirii până şi tronul Moldovii la candidatura căruia admiratorii săi lucrau la o vreme cu mulţi sorţi se pare de isbândă. Tot acestui idealism de poet se datoreşte retragerea lui mai târziu din viaţa politică pentru a se consacra, — scârbit de compromisurile inerente luptelor de partid, nu-

mai literaturii din care, consacrat de însuşi Eminescu ca *„acel rege al poeziei, veşnic tânăr şi ferice“* n'a evadat de cât ca să reprezinte România la Paris ca Ministru plenipotenţiar al suveranului său.

Dar ideia Unirii tuturor Românilor, acuma când Unirea Principatelor, independenţa şi Regatul erau înfăptuite, nu l-a părăsit pe poet niciodată. La 15 August 1871 cu ocazia sărbătorirei memoriei lui Ştefan cel Mare la Mânăstirea Putna de către societatea studenţească Junimea Academică, bardul naţional spune într'un imn închinat marelui Voevod:

In timpul vitejiilor
Cuprins de-un sacru dor
Visai unirea Daciei
Cu-o turmă şi-un păstor.
O! mare umbră-eroică,
Priveşte visul tău:
Uniţi suntem în cugete,
Uniţi în Dumnezeu.

Mai târziu, în 1888, adresa Regelui Carol I la Castelul Peleş din Sinaia acest Sonet puţin cunoscut şi care ar merita să fie reprodus de toţi editorii lui Alecsandri pentru nobleţa tonului, frumuseţea formei şi profeticul său răsunet:

„Dar râul chiamă râuri ca Dunăre să crească!...
Eu care din junie stătut-am neclintit
Cu inima lipită de ţara strămoşească
Şi toate-ale ei simţuri adânc le-am resimţit,

Ştiu ce voeşte Ţara; ştiu ce voeşti tu, Sire!
Cunosc a tale visuri de Rege Creator,
Şi gându-mi se uneşte semeţ cu-a lor mărire
Ce umple zarea largă din vastul viitor.

Vrem într'o zi Carpaţii să povestească'n lume
De-o Românie'ntreagă şi demnă de-al ei nume,
Crescută şi 'ntărită sub sceptru-ţi legendar.

Vrem falsele hotare dintre Români să piară
Ş'acest castel feeric, clădit la colţ de ţară,
In centrul României să luce ca un far.

Dacă mai adaog un fragment dintr'o scrisoare adresată de către poet la 25 Iunie 1878 lui Iacob Negruzii (din Scrisorile editate de Chendi), viziunea profetică pe care a avut-o Alecsandri despre Unirea mare va apare şi mai impresionantă:

„Franţa a câştigat mult din pagubele ce a suferit la 1870, căci a primit o crudă lecţie de care ştie a profita; să urmăm pilda ei, să ne punem pe lucru, să luminăm poporul în care există vitalitatea naţională, să renunţăm la desbinări care ne slăbesc, să ne unim într'un singur gând şi să nu ne mai căutăm sprijin decât în noi înşine, lepădându-ne de Satana, adică de protecţii străine, şi vom ajunge astfel mai departe decât am ajuns până acum. Azi avem duşmani pe faţă: Ruşi, Nemţi, etc.; îi cunoaştem, ştim cu cine avem a ne lupta, dar totodată avem şi ajutoruri oculte, avem nihilismul care-i cancerul Rusiei, avem socialismul care roade rărunchii Germaniei; ei lucrează pentru noi. **Va veni o zi în care vom asista la o colosală dărâmare de imperii şi în acea zi de vom fi pregătiţi, vom revendica tot ce a fost şi este încă al nostru.»**

Prin partea covârşitoare pe care Alecsandri ca poet a avut-o în realizarea Unirii sufleteşti prevestitoare Unirii Principatelor, pentru care a luptat din răsputeri, şi Unirii celei mare anunţată şi chemată de dânsul în mod profetic — el rămâne pe veci în istoria patriei sale ca simbolul cel mai luminos al sufletului românesc.

Ion Pillat

MISTREŢII

Strâng la piept scumpătatea vieţii
— eia ho! — şi s'ascund vânători,
căci străbat luminişul mistreţii,
cu elan opulent în fiori.

Anotimp de rugini vor să darme
şi de trec sub ciorchinii umani
prinşi în crengi — cu scăpat luciu de arme —
vina-i lanul cu bărbi de silvani:

Foc de zare pe culmi bănăţene,
glas de surle înfipt în auz,
înjghebară, în cete viclene,
înzăuând, lanul de cucuruz.

Crucişară cu vântul, plăeşii,
sângeroase de paloşe guri,
iar în carne'nfloriră măceşii
buzdugane de aur, săcuri...

Steagurile năvalei se pleacă
şi'n amploarea greoaiei părăzi,
trup zdrobit sub metalică placă
rumeneşte mormane de prăzi.

P. BOGDAN.

Prin Zărand

de **AUREL BUGARIU**

La 'nceputul lui Martie s'a împlinit un veac şi jumătate dela întâia scrâşnire şi sângerare a Moţilor.

Diplomaţia mincinoasă a împăratului n'a mai putut amăgi spiritele iobagilor obidiţi cari vroiau drepturi egale la viaţă.

Şi văzând că'şi irosesc zădarnic vlaga şi vremea pe drumurile Vienei, — au strâns sobor, întâi în pâlcuri mici sub podul Crişului din Brad, apoi în cete uriaşe au juruit, în biserica din Mesteacăn, să purceadă — cu furci, sape şi coase — la răscoală.

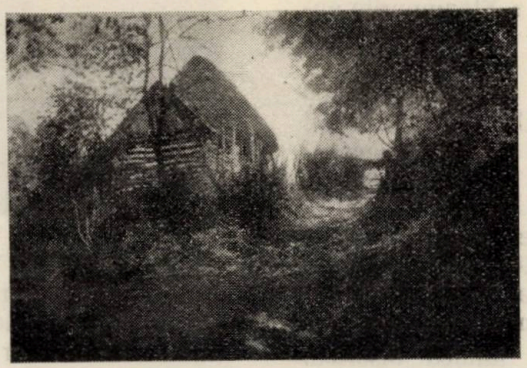

Vaca (Zărand).

Prin munţi, prin văi, pe dealuri, prin sate, plutea acelaş gând trâmbiţat de tulnic.

Triumvirii Horia, Cloşca şi Crişan au urzit şi au purces să răstoarne nedreptatea şi fărădelegea.

Faptele lor vorbesc în istorie.

Azi, fiecare cotitură şi vâlcea din părţile locului se leagă strâns de trecutul măreţ al zorilor de redeşteptare.

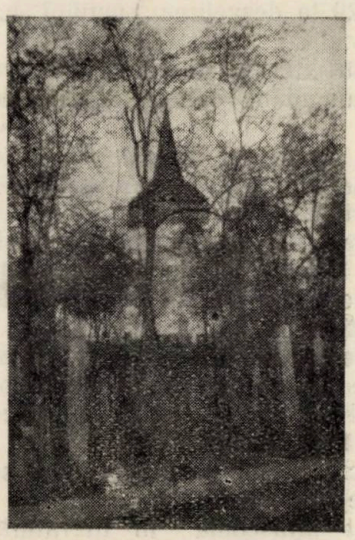

Biserica din Ţărăţel

Brad, Baia de Criş, Crişcior, *Mihăleni*, *Mesteacăn*, *Ţebea*, Ţărăţel—sunt trecute în istoria neamului.

Localnicii, căliţi în văpaia străcăciei, sunt şi azi aceiaşi dârji Geto-Daci.

La Moţi n'a putut prinde rădăcini nici desbinarea religioasă, ci rămânând aceiaşi neclintiţi greco-ortodoxi. Ca semn al nestrămutatei lor credinţe, au confesionat în ortodoxie şi liceul »Avram Iancu« din Brad.

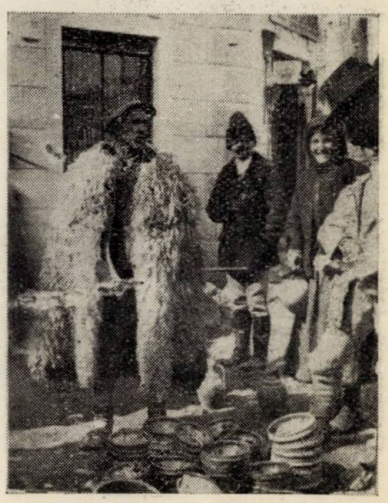

Uliţă din sat.

Zărandul e unul din cele mai neaoşe centre româneşti.

Peste tot, din copaia văilor, se înalţă turle de sfinte biserici, durate trainic — cu veacuri în urmă — din ziduri solide. Pictura lor murală e o raritate de nepreţuit prin vechimea ei. Bisericuţele din *Ribiţa* şi *Criscior* îşi menţin interiorul tăman dela ctitorie, din veacul al XIV-lea.

Toate sătuleţele din aceste părţi se caracterizează prin frumseţea bisericilor şi şcolilor. Nu mai puţin târguşoarele: Baia de Criş şi Brad.

De-o parte şi alta a Bradului, faţă 'n faţă stau liceul şi biserica, rezimate în poala dealurilor.

Liceul, la o margine modern cu două etaje ridicat prin strădania veneratului director

Piaţă în Brad: Moţii

Dr. Ioan Radu, care a fost colaboratorul ştiinţific la Enciclopedia lui Diaconovici-Loga.

Biserica, in cealaltă margine, străjueşte ţintirimul din coasta dealului, de par'că-l stăvilea să nu se prăvale pe „ştrec".

Pe lângă biserică trece o linie ferată îngustă (ştrecul), ce duce la Şteampurile aurifere *„Cei doisprezece Apostoli"* din Gura-Barza.

Nu departe de Barza, pe câmpuri cu pruni şi turme de oi, e Crisciorul, Zdrapţi şi Mihăleni, unde a fost focul răzmeriţei lui Horia.

Fiece loc are povestea lui acolo.

Spre Soare-apune de Brad, — cale de aproape un cias cu piciorul, iar un sfert de cias cu trenul pe linia Brad—Arad, — ajungi în Mecca românismului: *Ţebea.*

Acolo, la Ţebea, lângă falnica biserică, zac osemintele căpitanului *Avram Iancu.* De-o parte şi alta, doi brazi, ca două torţe, îl străjuesc, un tun de cireş aminteşte vremile de odinioară. Mai de-o parte, Gorunul lui Horia înfruntă veacurile cu trunchiul său de gigant, pe care abia îl pot cuprinde şapte voinici în hora braţelor lor.

La umbra aceluiaş gorun, alături de Iancu, odihneşte pe veci şi prefectul Buteanu, iar în partea de miazănoapte a bi-

Ţebea

Intre brazi este mormântul lui Avram Iancu. Alături Gorunul lui Horia pe care abia il pot cuprinde 7 oameni cu braţele lor.

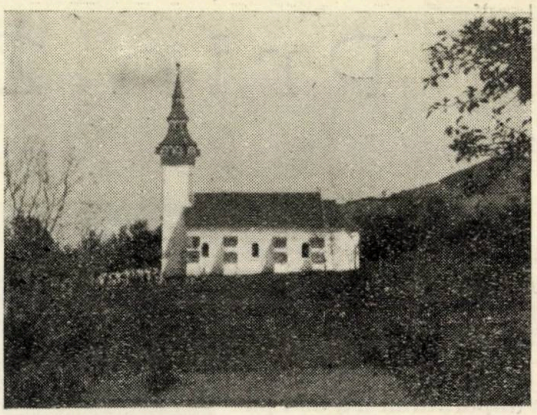

Biserica din Vaca, satul lui Crişan.

sericii s'au înşiruit morminte de eroi, ce-au împlinit ieri vrerile de totdea na ale neamului românesc, rostite odinioară de Horia şi Iancu.

Pe vale, se resfiră căsuţe de bârne şi lut acoperite, cele mai multe, cu stuf; sunt însă şi acoperişuri de şindrilă.

Câtă poezie transpiră acolo din fiecare fir de iarbă înrourată... Mai ales în dimineţile de toamnă, când printre ramurile despuiate se preling raze de soare pe covorul de iarbă şi frunze.

— Am fost la Ţebea chiar de „Ziua Eroilor"; parada de-acolo, în simplicitatea ei pilduia că prăznuirilor se preferă înfăptuirile.

Fapte, ca Horia!

Am verificat această convingere în 29 Octombrie 1929 la desvelirea bustului lui Crişan în sătucul său natal *Vaca.*

Modestia sărbătoririi de-acolo incadra oameni ce-şi au adânc definite chemările gliei.

Decorul era simplu şi majestuos — în natură. Pe vineţiul cerului erau profilate crestele dealurilor. Plopii cu mesteacănii păreau a-şi povesti în şoapte trecute vremi.

Pe-un deal, înfrunta zările bătrâna biserică din veacul XIV-lea, în care slujeşte cucernic părintele Fugătă.

Aur cuprinde munţii moţeşti, însă mai scump ne este filonul de aur al sufletelor Moţilor. Din el au pornit solii desrobirii ce n'a întârziat să se ivească,...

Dar pitorescul acelor meleaguri nu se poate cuprinde într'o schiţă fugară.

S'a eternizat „Răscoala" în literatură, iar etnicul l-a zugrăvit I. Russu-Abrudeanu,

şi tot mai sunt încă multe de povestit.
Rapsodul — folclorist Adam Bolcu din Brad are desagi întregi nedeşertaţi de poveşti petrecute aevea pe plaiurile Zărandului,

Aurel Bugariu

N. Grigorescu. Ţărancă.

Christos către Apostoli

„In calea cea nouă
Spinoasă şi lungă,
Eu nu vă dau vouă
Nici traistă nici pungă.

Cu pâine cerească
Şi apa cea vie,
Vestiţi pretutindeni
A mea'mpărăţie.

Uita-veţi părinţii —
Şi pentru-al meu nume,
Năcazuri şi scârbe
Avea-veţi în lume.

Şi când vă vor duce
La Domni orişiunde,
Nu puneţi 'nainte
Voi ce veţi răspunde.

Că Eu voi da vouă
Cuvânt de potrivă,
Căruia nimica
N'o sta împotrivă.

Şi capului vostru
Un fir nu vor smulge,
Că roada răbdării
E sfântă şi dulce.“ —

Apostoli ai vremii,
Luaţi voi aminte
Chemarea sublimă
Acestor cuvinte.

Păcatele lumii
Să nu vă aplece
Şi'n Marea vieţii
Să nu vă înnece.

Istoria ţării
Ca sfânta Scriptură
Cetiţi-o şi trageţi
Din ea'nvăţătură:

Mărită prin jertfă —
Pe voi vă aşteaptă,
Deschideţi-i poarta
In calea cea dreaptă!

GEORGE BĂLTEANU.

PARISUL

de ION TOTU

Nici o metropolă nu şi-a purtat neştirbit prestigiul dealungul veacurilor, ca strălucitoarea capitală a Franţei.

Parisul, nume magic, care pune, în privirea celor cari îl pronunţă, ceva din flacăra juvenilă a celei dintâi dragosti.

Londra, uriaşă, misterioasă în cenuşiul umed al ceţurilor ei, Berlinul, monumental şi rece, Praga, tăcută şi serioasă în vestmântul de granit al catedralelor şi universităţei, Roma, severă, reculeasă în visul ei de credinţi milenare, Constantinopolul, evocator de hieratice splendori bizantine, — toate te atrag printr'un farmec special lor. Nici unul, însă, nu are concretizat în el maximum de frumuseţe, artă, ştiinţă, eleganţă şi civilizaţie seculară, ca oraşul pe care românii îl numeau *Lutetia Parisiorum*.

Paris. Arcul de Triumf.

Risipindu-şi pe ambele maluri ale Senei mulţimea impunătoare a clădirilor, — în timp ce zeci de vaporaşe, remorchere şi bărci de tot felul împânzesc suprafaţa cenuşie a fluviului, — oferă ochiului o privelişte în care modernismul cel mai strigător se armonizează de minune misticismului şi severităţii monumentelor gotice ca şi celor elegante şi svelte ale Renaşterei.

Cine oare nu şi-a întârziat paşii de-alungul cheiului, în ceasul liniştit când nu e încă noapte şi când ziua, învăluită în purpura amurgului, îşi închide obosită şi tristă ochii-i de lumină?

Reflexul însângerat al crepusculului dă o notă de reculegere, o neasămuită grandoare perspectivelor arhitectonice şi acel insesisabil simţământ de melancolie, caracteristic sfârşiturilor de zi, ţese o tainică apropiere între viaţa efemeră a furnicarului omenesc şi acea eternă, rigidă şi mută a coloşilor de granit.

In ceaţa străbătută de reflexe însângerate, miriadele de săgeţi, turnuri şi cruci, se înfig îndrăsneţe. Pe vârfurile lor ametitoare pare a se sprijini imensa cupolă violetă a serei.

* * *

O notă pitorească dau mesele încărcate de cărţi ale anticarilor.

Cu emoţie te opreşti să răsfoieşti volumele cu colţurile roase şi hârtia îngălbenită, în timp ce Notre Dame îşi profilează turnurile orgolioase şi dantelate, pe când sub tine valurile fluviului se străduesc zadarnic să rupă şi să ducă cu ele imaginea seculară a platanilor din Tuilerii.

In faţa unui etalaj dintre acestea, pe care cărţi clasice şi moderne, texte latineşti şi greceşti, tratate de drept şi filosofie într'un amestec ciudat şi ispititor pentru doritorul de frumseţi şi emoţii spirituale, am întâlnit o figură originală şi interesantă care părea să fie de o rară intelectualitate, dar pe care unele slăbiciuni inerente firii omeneşti, îl împiedicaseră să urce treapta socială meritată.

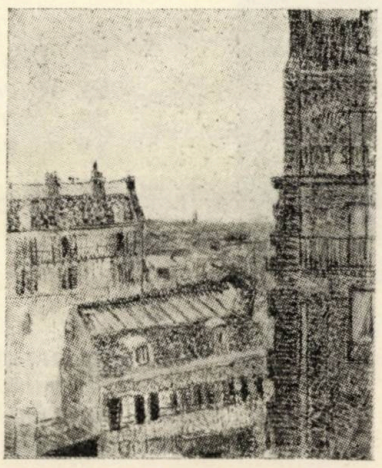

Paris. Case din Montmartre (1886).

Din prima clipă mi-a evocat cu putere pe unul din personagile lui Anatole France, pe jovialul şi îndrăgostitul de manuscrise vechi, pe abatele Jerôme Coignard.

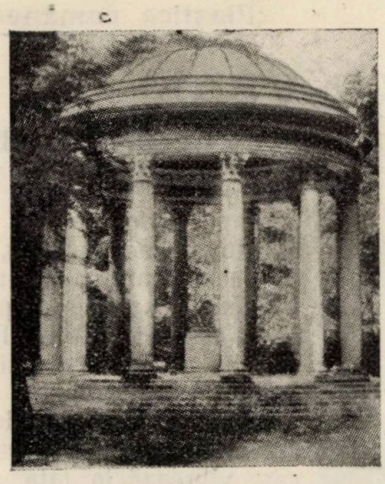

Templul amorului din Trianon.

Văzându-mă oarecum stingher şi par'că ameţit de rumoarea cetăţei uriaşe, lăsă cartea pe care o răsfoia cu pasiune şi privindu-mă pe sub ochelari, îmi spuse:

„Sunteţi străin, desigur, venit din cine ştie ce ţară depărtată.

Vă încântă Parisul nostru şi aveţi dreptate.

Sunt născut şi crescut aici şi totuşi, de fiecare dată, găsesc în el ceva nou, ceva care diferă ca nuanţă şi sensaţii, de ceeace am cunoscut eri.

Dacă ai călătorit mult, spune-mi, pe ce loc de pe lume se lasă o seară mai blândă ca aici? Uite cât de delicat e violetul care coboară din înălţimi estompând poemele de marmoră şi granit, cari de secole fac bucuria privirei şi a minţei.

Ai, tinere, în faţa ta, peste douăzeci de veacuri de civilizaţie.

Iulian Apostatul, împăratul îndrăgostit de frumos, şi-a avut aici reşedinţa.

Pe atunci se numea Luteţia.

Priveşte dealungul fluviului aurit de amurg şi vei vedea Luvrul, Tuileriile, Luxemburgul cu lumea lui imaculată şi rece de Statui, cupola Pantheonului, Notre Dame.

Ai, în faţă-ţi, toată istoria Franţei, fastul regilor ei!

Cadru vrednic de a fi văzut splendoarea unui Rege-Soare, apoteozele unui Napoleon, caşi măreţia sângeroasă a teroarei.

In clipa aceasta, când gama infinită de nuanţe a crepusculului smulge materiei frumuseţi nebănuite, când monştrii de pe turnurile catedralei Notre Dame continuă, desigur, că până acum, să-şi trimeată din înălţimi sarcasmul înfricoşător al rânjetului lor, trăeşti un minut din viaţă, care asemeni botezului, îţi va regenera întreaga fiinţă morală şi spirituală.

Şi apoi, unde cuvintele de iubire sună mai frumos ca aici?

Du-te în Versailles, plimbă-ţi sufletul flămând de ideal prin taina boschetelor ori a aleelor.

Vei fi înconjurat, urmărit de vraja somptuoasă a iubirilor de odinioară! Oamenii s'au dus, dar vorbele lor, suspinele şi cântecele lor, arborii cari le-au auzit, le-au furat şi le păstrează.

In ceeace îşi spun o midinetă şi un student, e efluviul arzător de patimă al amanţilor de altă dată.

Eşti un strein. Nu te cunosc şi mâine, poate, am să-ţi uit figura. Insă emoţiunea şi extazul tău mi te-au apropiat ca pe un frate.

Iubesc Parisul, cu toate iubirile la un loc: cu iubirea spiritului, a minţei, a sufletului şi a trupului.

Toate m'au înşelat sau m'au decepţionat. El, singur nu!

De fiecare dată a găsit mijlocul să-mi învioreze oboseala fizică sau morală, cu surpriza unei culori, cu nota unui cântec, cu minciuna fermecătoare a unui zâmbet..."

Tăcuse.

Un val de înduioşare îi umezii ochii şi-i ridică colţurile gurii într'un surâs trist.

Ceva infinit de dulce şi amar în acelaşi timp îmi strângea suflet l.

Deodată, ca un uriaş incendiu, lumini se aprinseră pretutindeni. De undeva, din apropiere, un clopot se auzea pentru vre-o slujbă întârziată.

Rumoarea oraşului îmi umplea urechile.

Un moment simţământul de a mă şti strein, mă făcu să şovăi.

Prietenul de adineaori, fără să-l simt, dispăruse.

Anticarii, tăcuţi, îşi strângeau marfa, pe când în juru-mi, întovărăşit de simfonia asurzitoare a sgomotelor şi a luminilor, Parisul se pregătea să-şi trăiască ameţi toarea, strălucitoarea viaţă de noapte.

BIBLIOTECA CENTRALĂ a „ASOCIAŢIUNII" SIBIIU

Sculptorul Ionescu-Varo

de LEONTIN ILIESCU

„Luceafărul" a scos din umbra uitării artişti de valoare ai Banatului, aducând astfel o frumoasă contribuţie la istoriografia plasticii româneşti. Pictorii şi sculptorii Vechiului Regat sunt mai bine cunoscuţi, dar aceasta nu ne impiedică să ne dăm seama din când în când de străduinţele lor minunate în interpretarea estetică a naturii. Arta, în definitiv, nu este decât tălmăcirea firii aşa cum ea se resfrânge în sufletul artistului, şi exteriorizarea acestei tălmăciri pe pânză, in piatră, pe portative sau pe orice mijloace de euritmice realizări. Plastica statuară poate să fie chiar un gen mai greu, mai ales când e vorba de interpretări în marmoră sau lemn, unde valorile rămân fixate pentru totdeauna, fără posibilitate de revenire asupra lor.

Sculptorul Ionescu-Varo.

* * *

Expoziţiile de artă plastică sunt în plin sezon acum. Artişti necunoscuţi şi preţuiţi ca Sârbu, Tarasov, Vintilescu, Bednarik şi alţii, îşi expun operele, ca să ne dea dovada că, în ciuda nevrozei de ambiţiuni şi ciocniri de sălbatec egoism, sacerdoţii artei nu părăsesc şi nu pângăresc niciodată — atunci când sunt sincer emotivi şi descriptivi în înfăptuirile lor — altarul darului lor dumnezeesc.

Dacă Tarasov — ca să luăm o pildă din cele puţine — este atât de interesant în interpretarea picturală a Deltei şi dacă a părăsit genul svârliturilor violente şi aproape stridente de pastă folosită în chip generos, aceasta însemnează că sufletul său a suferit o schimbare, pe care ne-o explică patina fină şi coloritul caracteristic al creaţiunilor sale de azi.

Dar, ca să vorbim de prefacerile sufleteşti ale artistului care vibrează în faţa naturii şi instinctiv prinde să-i cânte măreţia în versuri, în ritmul pietrelor sau în simfonii de nuanţe şi culori, e deajuns să prezentăm astăzi un statuar de rasă, un sculptor de mare talent — pe maestrul Ionescu-Varo din Bucureşti.

El şi-a făcut studiile mai întâi în ţară la Şcoala de Belle Arte din Metropola Ţării, unde a obţinut cele mai mari recompense odată cu diploma de absolvire.

In anul 1911 a căpătat bursă şi s'a dus să-şi desăvârşească studiile la Paris, unde a fost primit la Şcoala Naţională de arte frumoase prin concurs.

In atelierul său din Rue de Montparnasse 55 — a executat Ionescu-Varo — încă pe când era în anii de studii, în care timp a cercetat vestitele muzee de artă şi pinacoteci, cum şi atelierele marilor maeştri din Parisul luminii, — numeroase lucrări de artă: portrete şi busturi, aflate astăzi în colecţiile de artă ale unor fruntaşi intelectuali din metropola lumii.

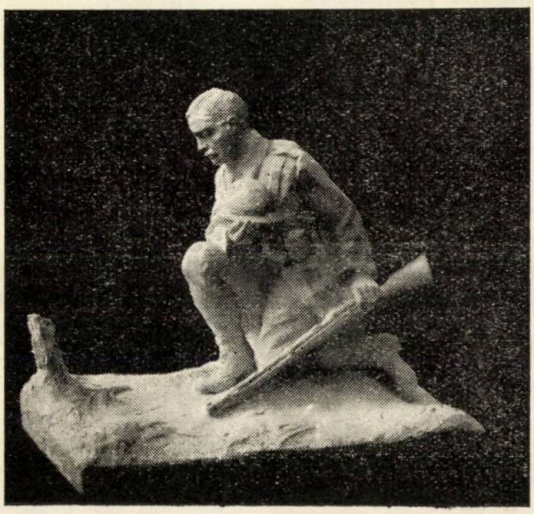

Ionescu-Varo. Soldat.

Interesante capete de expresie a expus el la Salonul artiştilor francezi, portrete statuare în care simţi mlădierea spiritului creator şi linia

Ionescu-Varo.
Monumentul Regelui Ferdinand dela Orăştie (1926).

excepţională, ritmul estetic, în redarea sufletului omenesc. Operele sale ţâşnesc din blocul marmorei, năzuind când spre marele Rodin şi discipolul acestuia, Bourdelle, când spre adevărirea principiului estetic al lui Leibuiz, care spunea, pe bună dreptate că blocul de marmoră poartă în sine vinişoarele nevăzute decât de artist şi pe care maestrul iscusit le dă la o parte ca inutile, pentru ca să smulgă din bloc liniile definitive, ale visatei creaţiuni.

Cât priveşte portretistica sculpturală, Ionescu-Varo (fără nici o exagerare o spunem) s'a inspirat de gândirea lui Leubach, portretistul-pictor al cancelarului de fier, care susţinea că între artist şi modelul său trebue să se stabilească acea comunitate de fluid sufletesc, încât, prin legături cât mai strânse între model şi artist, acesta s'ajungă în întregime stăpân pe personalitatea psihofizică a modelului inspirator.

Numai în urma acestui schimb de fluizi se naşte linia estetică prin care opera de artă atinge perfecţiunea ei.

Dealtfel, aşa cum gândea şi marele Leonardo Da Vinci în vremea sa, gânduri ce ne-au rămas dintr'o carte a maestrului, despre istoria picturii, găsită în Codex Vaticanus şi tradusă din latineşte mai târziu, există o perfectă înrudire între toate artele în raport cu ele însile şi cu ştiinţa în acelaş timp. Din aceste aforisme pare să se fi inspirat şi Ionescu-Varo în cele mai multe din fericitele sale creaţiuni.

Venind în ţară el a expus la Salonul Oficial şi a fost premiat. Prinţului Sturza dela Dieppe, din Paris, i-a executat o minunată statuetă în marmoră.

* * *

Impresionat de izbucnirea războiului mondial şi mânat de dorul de patrie, artistul se înapoiază în ţară, unde execută cu mare măestrie statuia Marelui Rege Ferdinand I care i-a pozat la palatul regal. Această statuie — a cărei vedere fotografică o publicăm în cadrul acestei cronici — împodobeşte astăzi monumentul dela Orăştie, întregit cu basso-reliefuri înfăţişând episoade din viaţa glorioasă a lui

Ionescu-Varo.
Relieful în bronz al M. S. Regelui Carol II.

Ionescu-Varo.
Cap de studiu, expus în 1914 la Salonul Artelor Franceze din Paris.

Ferdinand cel Leal.

Tot lui Ionescu Varo se datoreşte Monumentul eroilor cavalerişti dela Oituz, a cărui inaugurare s'a făcut în prezenţa M. S. Regelui Carol II., cu care prilej a fost decorat cu „Steaua României". Cea mai bună lucrare e însă bustul în bronz al Suveranului nostru, păstrat în cabinetul d-lui Ministru N. Titulescu, la ministerul afacerilor străine.

*

Interpretarea nudului este o latură caracteristică a talentului acestui artist modest, dispreţuitor de reclamă, dar plin de talent. *„Edera"* este una din subtilele sale lucrări, în care, privind pe Eva cu braţele ridicate spre infinit, simţi parcă, în preajma ei, umbra lui Adam — scânteetor de adolescenţă — în jurul căruia se caţără ispita eternului femeesc.

„Edera" lui Ionescu-Varo mi-aduce aminte de „Edera" neuitatului pictor Romano, pe care aviaţia duşmană l-a ucis puţin timp după izbucnirea războiului întregirii. Romano — ale cărui pânze minunate sunt astăzi în galeria palatului regal din Bucureşti — a deschis, înainte de izbucnirea războiului, o expoziţie la Ateneul Român, uimind critica de pe vremuri cu strălucirea creaţiunilor sale. Un adolescent înflăcărat de viaţă, — aşa cum era el însuşi — şi, dealungul trupului său robust, în umbră de femee, — *Edera eternei ispite* — se caţăra, ca planta cu acelaş nume, care cuprinde cu sete, cu patimă, cu frenezie parcă, trunchiul drept şi puternic al unui falnic copac.

Acelaş subiect ispititor îl tratează — în genul său, fină interpretare în marmoră — maestrul Ionescu-Varo, pe care problemele artei îl stăpânesc şi-l fac să caute a pătrunde adâncul lor înţeles.

Şi totuşi, a rămas Ionescu-Varo un neînţeles şi pe nedrept ostracizat, în ciuda însuşirilor sale expresive, prin care a iz-

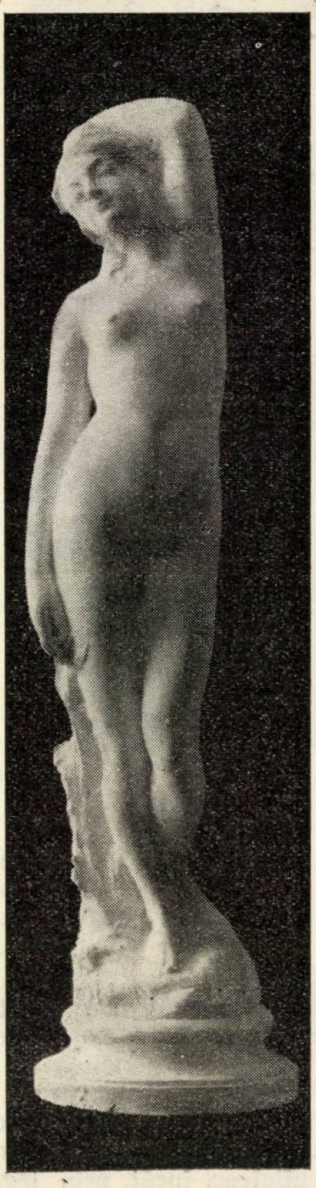

Ionescu-Varo.
„Dans le reve". Statuetă în marmoră, proprietatea Prinţului Sturza dela Dieppe (Franţa).

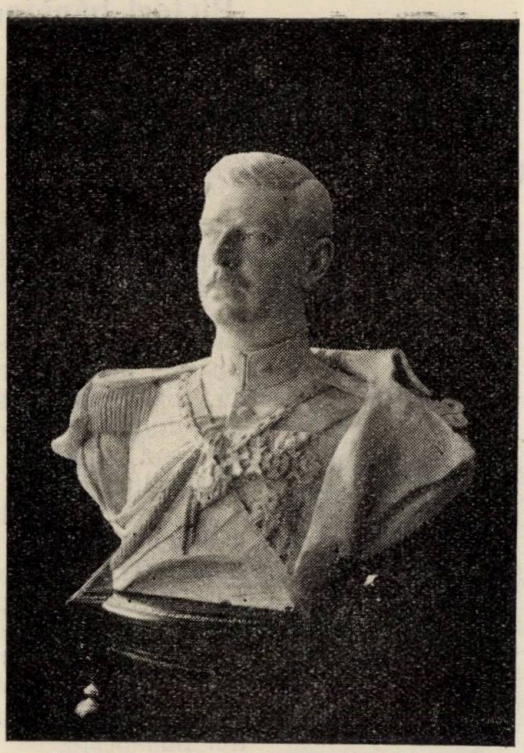

Ionescu-Varo.
Bustul M. S. Regelui Carol II (1935).

butit întotdeauna să dea marmorei şi bronzului suflet din sufletul său. Din reproducerile fotografice în care încadrăm cronica de faţă, se poate urmări genul artistic al acestui sculptor, îndrăgostit de dalta şi de pietrele sale, ce parcă au mai mult suflet de cât pietrele mişcătoare ce stau indiferente în faţa celor mai nobile, manifestări de artă.

Hotărît lucru, trăim zile sângeroase de proză amarnică şi egoism desgustător, vremea aiuriştilor de toate spiţele şi a neroziei poleite, ce ne fac să preţuim cu sinceritate gândirea atât de luminoasă şi atât de actuală a cărturarului voevod Dimitrie Cantemir :

„De multe ori se vede nebunul puternic şi în fruntea sfaturilor, iar bietul înţelept pe dinafara pragurilor".

Norocul cel mare e că va veni curând vremea ca apele să se limpezească iarăşi, iar gunoaiele să se împrăştie ca fulgul la vânt.

Leontin Iliescu

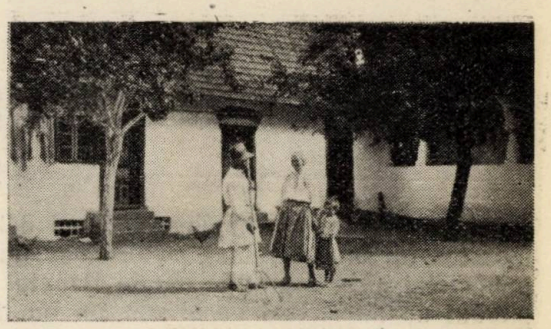

Curtea unei case ţărăneşti din Banat.

Rugăminte

— Aceleiaşi —

De voiu muri naintea ta, te rog:
De-o fi într'un sfârşit de toamnă trist
Când stărue un zîmbet pesimist
Pe culmi de depărtări, ca un zălog,

Când se'mbracă ramurele'n brumă
Şi nu-i o frunză'n pomi, o floare'n strat,
Cu ochii 'n lacrimi, suflet întristat,
Spre casa veşniciei mă îndrumă.

Şi de-i avea o crizantemă'n piept,
Pe sânu-mi rece s'o aşezi ca dor:
O albă mângăere pe-un altar
Pe care l'ai iubit adânc şi drept...

Soroca. *D. IOV.*

Monele de aur sau argint, (numite galbenii) ce poartă ţărancele tinere pe cap şi pe piept.

Brutus Haneş

de ION SUCIU

La 30 Aprilie se împlinesc 3 ani dela moartea lui Brutus Haneş, pictorul, estetul, publicistul, prin dispariţia căruia Banatul a pierdut un intelectual de al său, un om de artă, un suflet, care vibra cu susceptibilitatea unui seizmograf îndată ce era vorba de formă, de culoare, de muzică, sau de cuvântul turnat în poezie, proză şi pronunţat de pe scenă, — un adevărat „Schöngeist".

A plecat dintre noi la vârsta de 39 de ani, în floarea vieţii, tocmai când, — fiind format — putea să dea maximul din toate talentele, cu cari natura l'a înzestrat într'un mod atât de bogat.

Brutus Haneş s'a născut la 28 Martie 1893 în Făget, din părinţi români intelectuali. In urma morţii prea de vreme a tatălui său, Toma Haneş, directorul institutului de credit şi economii „Făgeţana", mama văduvă se mută cu cei trei copii ai ei la Timişoara, unde Brutus îşi urmează studiile la liceul de stat. Deja la vârsta de 15 ani începe să iase din cadrul obişnuit al băeţilor de liceu de pe timpul acela, atrăgând atenţia profesorilor şi a mediului în care trăia, asupra talentului său de desen şi punând în uimire lumea cu compoziţiile sale lucrate în acvarel şi ulei, toate dovezi clare a unui talent indiscutabil şi a unei concepţii artistice precoce. Incurajat de efectul produs, lucrează în orele-i libere cu mai multă pasiune, cu mai multă intensitate, citeşte, aleargă la expoziţii, copiază, se caută pe sine însuşi şi în fine — peste trei ani, — scânteia divină prinde flacără, se găseşte; din acel moment ştie, că este consacrat artei, simte, că acesta este drumul, pe care-l va urma, nici nu se putea altfel.

Brutus Haneş 1893—1932
(ultima fotografie a pictorului).

Işi termină studiile la liceu şi pleacă la Budapesta, la renumitul pictor, prof. Edvi Illés cu care face câţiva ani pictura, lucrând în acelaş timp şi la un Muzeu mare din Budapesta.

Intors iarăşi la Timişoara, cu vaste cunoştinţe şi cu un caracter artistic format, continuă a lucra, organizează expoziţii şi începe a pune cunoştinţele sale câştigate la Budapesta, în serviciul naţiunei sale, trece în compoziţiile sale la alegerea subiectelor româneşti.

Din timpul acesta este şi lucrarea sa: „Carul cu boi" reprodusă aici, una dintre cele mai reuşite picturi ale sale, atât din punct de vedere al culorii, cât şi a desenului.

Paralel cu pictura însă, se interesează în mod deosebit şi de tot ce se petrece în jurul teatrelor. Teatrul, a doua sa iubire, încă din timpul de licean, scena, cu farmecul ei, bine cunoscut de toţi aceia cari au respirat deja atmosfera fierbinte a pre-

mierelor şi cari au asistat la furnicăria din dosul culiselor, această a doua amantă nu-l lasă nici pe Haneş din mreaja-i hipnotizantă.

Il munceşte ideia unui teatru românesc stabil la Timişoara, pentru realizarea căreia pledează în cercurile oamenilor de competinţă, intervine la diferite personagii din Bucureşti, discută cu prieteni şi lansează articole în diferitele cotidiane din capitală şi locale.

In anul 1920 generalul Averescu este însărcinat cu formarea guvernului, în cadrul căruia portofoliul Ministerului Artelor şi Cultelor este încredinţat marelui nostru poet Octavian Goga.

Acest eveniment produce o mare schimbare în viaţa lui Haneş prin faptul că Octavian Goga, care-l cunoştea şi îi aprecia la justa ei valoare competinţa sa în materie de pictură, teatru şi alte probleme culturale, îl numeşte la departamentul său inspector al artelor, dându-i astfel ocazie a se manifesta pe acest teren şi a pune în serviciul patriei multiplele sale calităţi.

La acest departament lucrează cu multă râvnă şi pricepere dela data de 1 Ianuarie 1921 — până la 1 Ianuarie 1922, iar în intervalul dela 1 Ianuarie 1922 — până la 1 Aprilie al aceluiaş an, funcţionează în calitate de director general al artelor din Transilvania. Munca febrilă depusă în acest restimp însă îl constrânge să se retragă la Timişoara cu trupul şi sufletul obosit.

Ajuns acasă, firea lui de artist, impulsivă, nevrozată, nu-i dă răgaz să se odihnească şi continuă a lucra tot atât de intensiv, de data aceasta însă în mai multe direcţii. Pictează, scrie recenzii, se ocupă de probleme sociale şi publică diferite articole tratând chestiuni culturale artistice bănăţene.

Lucrările sale în ulei sunt predominate de „impresionism", lucrează cu pensulă groasă, trăsături curajoase, cari sugerează spectatorului un fel de încredere a autorului în sine, care nu pare a da prea mare importanţă problemei, dacă este înţeles sau nu, întrebuinţează culori vii, dar nu stridente, simţul perspectivei şi desenul corect. Subiectul predilect: peisagii şi natură moartă. Acvarele puţine.

Brutus Haneş. Cap de studiu (pastel).

La lucrările în pastel, pare că se scuză pentru excesul de curaj dovedit la picturile în ulei, peisagiile şi în special capul de studiu lucrat în pastel e mult mai mlădios, aproape moale. Pastelele sale fac une-ori impresia, ca şi când ar fi „scrise în minor", chiar şi în alegerea subiectului.

Cu atât mai crud şi mai cinic este în caricatură. N'are consideraţiuni de nici un fel, taie fără cruţare. Concepţia sa în caricatură: cât mai multă expresie, cu cât mai puţine linii. Detaliile n'au importanţă. Deviza sa era: „Ii deformez fizicul, ca să-i văd sufletul".

In scrierile sale Brutus Haneş a dat dovadă în primul rând de o cultură, care trece cu mult peste adjectivul de „generală", era un profund cunoscător al tuturor subtilităţilor împreunate cu chestiunile artistice, cu sufletul sensibil şi un foarte fin observator.

In anul 1930 a publicat în „Vestul" o serie de articole tratând diferite probleme culturale bănăţene şi chestiuni de artă cari ne privesc, articole scrise cu multă pricepere şi cu vădită intenţiune de a lumina un strat cât mai larg al bănăţenilor, pe

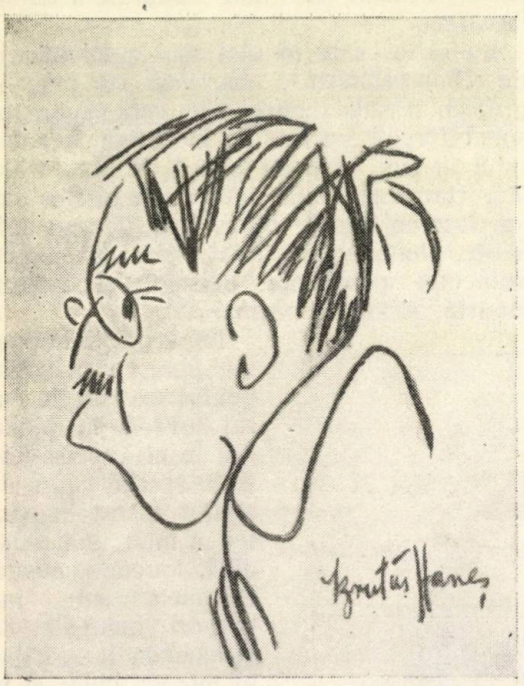

Brutus Hanes. Carieatura d-lui Virgil Madgearu.

cari îi iubea atât de mult ; Banatul său, cu care era atât de închegat sufletește și pentru a cărui viață culturală și artistică, a dat tot ce a putut da.

Peste doi ani apoi — în 1932 — omul cu coasa i-a pus mâna pe umeri, — și ni l'a luat...

Ion. Suciu

Brutus Haneș. Carul cu boi (pictură în uleiu).

Dreptate...?

Eu te știam cu ochii strâns legați,
Să nu vezi-tată, frate, prieten,... vărul,
Să nu distingi bogații din săraci,
Favoruri nimănuia să nu faci,
Să ai în față numai adevărul,
Chiar dușmanii să-ți fie ca și frați.

Sub scutul Tău am alergat, crezând,
Dar colo'n fața Ta? Ce amăgire?
Ajunge-un semn discret... autograf,
Și-'ți faci de cap cu-al legii paragraf.
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

Am coborît, înfrânt plin de mâhnire,
Cu pumnul încleștat și lăcrimând,

Căci am văzut cu ochii mei acum,
Că de pe ochii Tăi de-o bună vreme,
s'a smuls și vălul cel mai diafan.
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

Vai de copilul naiv și orfan.
De nare'n sus vr'un sprijin, nescai semne
De protejare, stă și piere'n drum.

MELENTIE ȘORA.

Exotică

Pe drumul caravanei

Pe arșiță de tropic o tristă caravană
ca trupul unui șarpe străbate în apus
și'n purpură de nouri — pulverizată sus —
nisipul își răsfrânge o ruginită rană...

Străin și bolnav, un drumeț răpus
în soare se desprinde de coloană
și 'ncătușat în lanțuri de prihană,
privește caravana ce s'a dus.

Pustiu-și coace'n pulberi, foi galbene de soare
și zarea se îmbracă în mantie de sânge
iar trista caravană se 'neacă'n depărtare...

Rămas stingher drumețul meu își strânge
în tolba goală, balsamuri solare,
surâde'n zări, tresare și iar plânge...

HARALAMBIE DORIAN

Un geniu muzical: Richard Wagner

Richard Wagner

Richard Wagner, iată numele unuia dintre marii gânditori ai muzicii, atât de iubit şi apreciat de numărul covârşitor al entuziaştilor lui admiratori. Nu-i nevoe să fii un meloman înăscut, cu largi cunoştinţi în fermecătorul imperiu al muzicii, această sublimă manifestare a artei, ca, auzindu-l pe Wagner, să nu înveţi să-l admiri, să-l înţelegi si să-l iubeşti. Marele compozitor german vede lumina zilei în 1813, la Lipsca. Mai târziu, adolescent inteligent şi visător, tenace şi ambiţios Wagner începe primele încercări în poezie şi literatură, având ambiţia copilărească de a creea lucrări cari să lase în umbră geniul nemuritor al lui Shakespeare. Dacă ceeace a scris, nu-i lipsit de interes şi calităţi, totuşi rămâne în afara dorinţii lui, fiindcă geniul său va domni strălucitor, asemenea celui al magnificului gânditor din Stratford, pe Avon, dar în alt domeniu, în acela al muzicii. Ceeace i-a îndepărtat gândul dela literatură, îndreptându-l acolo unde îi era chemarea şi unde avea să-şi înscrie numele printre nemuritori, a fost puternica impresie pe care i-au făcut-o minunatele simfonii ale lui Beethoven. Wagner le-a gustat şi le-a înţeles ca nimeni altul. Mai târziu, când ajunse maestru de orchestră în Magdeburg, Riga şl Dresda, fiind nemulţumit de felul superficial şi mecanic în care se interpretau pe-atunci aceste simfonii, Wagner simţi dorinţa de neînvins de a dirija el singur creaţiile acestui idol al său. E lesne de închipuit că rezultatele au fost dintre cele mai fericite şi mai glorioase, fiindcă de-abia atunci, sub bagheta lui măiastră şi superioară, magistrala muzică a titanului dela Bonn, apărea în adevărata şi strălucitoarea ei lumină, redându-ne reliefurile cu care fusese concepută. Mai târziu el scrie un studiu documentat şi plin de discernământ asupra lui Beethoven. Lui Wagner i se datoreşte marea reformă în simfonie şi în drama muzicală modernă, căci el a conturat, în linii noi, opera dramatică aşa cum o avem până în zilele noastre, reformă ce influenţă adânc lucrările unui alt mare compozitor, italianul Giuseppe Verdi. Primele lui compoziţii, fără să fie lipsite de calităţi, nu arătau totuşi prea hotărît, marele geniu ce avea să vie. Printre acestea, uvertura la *„Regele Enzio"*, nu lasă să se întrezărească ceeace autorul ei trebuia să devină cu timpul. Urmează *„Nunta"* în 1832, rămasă neterminată; apoi *„Zânele"* în 1833, din care se desprinde un motiv muzical ce reapare în operele *Rienzi şi Olandezul sburător;* apoi, în 1836, scrie opera »*Liebesverbot*« care a fost jucată la Magdeburg sub titlul: *Die Novise von Palermo,* şi al cărei libret este extras după piesa *„Măsură pentru măsură"* a lui Shakespeare. In 1839 compune piesa istorică »*Reinzi*«, lucrarea lui muzicală şi literară totodată, care s'a jucat la Drezda în 1842. Urmează »*Olandezul sburător*» sau, în versiunea franceză, »*Le vaisseau-fantome*«, opera cu care geniul lui începe să se afirme din ce în ce mai conturat, încununându-l cu primele raze din aureola de glorie ce-l aşteptă. Apoi, în 1845, opera romantică *„Tannhäuser"* inspirată după o legendă germană şi care înregistrează un fiasco superficial şi trecător, deoarece ea trăieşte şi astăzi, ocâpând un loc de frunte în domeniul dramei muzicale. *„Lohengrin"*, al cărui subiect este luat din *Deutschen Sagen* ale fraţilor Grimm, este socotită ca opera lui de cea mai pură muzicalitate, cu armonii şi melodii desăvârşite.

In 1848, Wagner schiţă viitoarea tetralogie *„Inelul Niebelungilor"* într'o singură dramă, *„Moartea lui Siegfried"*. Voind să înfăţişeze şi viaţa eroului său, el a trebuit să continue subiectul, scriind opera *„Siegfried"* dar, pentru mersul firesc al povestirii, compune o nouă dramă *„Walkiris"*, operă în care se conturează ideea *leitmotivului* şi în care se simte mult influenţa filosofiei lui Schopenhauer. Ajungând la începutul legendei, îl redă, în o-

pera „*Aurul Rinului*", şi partea curioasă a acestor patru compoziţii, este faptul că ele au fost create dela sfârşitul subiectului la început. Prima reprezentaţie a tetralogiei a fost la Bayreuth în 1876. Şi astăzi, la Bayreuth, când se cântă aceste opere, li se consacră patru seri consecutive, fiindcă una fiind urmarea celeilalte, numai astfel se poate reda continuitatea firească a legendei, păstrându-se masivitatea întregului conceput de Wagner.

In timpul elaborării tetralogiei, Wagner face o întrerupere de 12 ani, în timpul cărora compune operele „*Tristan şi Isolda*" şi „*Maeştrii cântăreţi din Nürenberg*". Ideea acestei opere îi venise încă din vremea când concepuse pe „*Lohengrin*". „*Maeştrii cântăraţi din Nürenberg*" sunt o creaţie de cea mai densă şi mai înaltă concentrare, iar succesul deplin şi definitiv pe care această operă l-a obţinut la premiera din München, în 1868, a fost confirmarea strălucită a evidentelor sale calităţi. „*Tristan şi Isolda*" este opera asupra căreia îmi voi permite să insist mai mult, amintindu-i puternicul izvor de inspiraţie din care s'a născut. E cunoscută poate, geneza acestei opere, cea mai intimă, mai profundă, şi mai personală creaţie a marelui compozitor din Lipsca. *Tristan şi Isolda*, aceste nume ne aduc aminte de povestea duioasă a celei mai frumoase şi înalte iubiri, ce parfumase, cu mireasma dulce a candidelor ei flori, viaţa maestrului, în timpul petrecut în Elveţia, după fuga lui din Germania. Din dragostea mare dintre Wagner şi buna lui prietenă şi protectoare din Zürich, Mathilde Wesendorf s'a născut cea mai de seamă operă a lui. Deabia primul act terminat, Wagner fu nevoit să părăsească brusc Elveţia. Indurerat şi impresionat profund de acest fapt, maestrul se retrase la Veneţia ca să-şi ascundă durerea silitei renunţări şi resemnări.

Aici, în timp ce pe masa din salonul pustiu depe *Canale Grande*, manuscrisul lui *Tristan* aştepta desăvârşirea, absenţa fizică a femeii iubite îi aducea suferinţi chinuitoare, ce-l făceau să gândească la liniştea odihnitoare a morţii, dar prezenţa spirituală a iubitei, mereu în inima şi gândurile lui din îndepărtatul Zürich, duios îl rechema la viaţă. Aici, în Veneţia superbă a dogilor de odinioară şi a lagunelor visătoare; aici, în suspinele tremolate ale mandolinelor, în farmecul melodiilor de duioasă melancolie ce se ţeseau vrăjite în nopţile înstelate pe liniştitul Canale Grande; aici, în splendorile ce-l „emoţionau până la sublim" din vraja naturii şi din sbuciumul necurmatelor şi neîmpărtăşitelor suferinţi, ce înobilează, înalţă şi subtilizează până la transfigurare; aici, în cântecele de dor ale gondolierilor şi în freamătul ritmic al lopeţilor, s'a născut chintesenţa desăvârşită a celor mai superbe pagini muzicale ce pot fi socotite sinteza cristalizării pasiunilor şi suferinţelor umane exprimate copleşitor de genialitatea marelui compozitor german. Sbuciumul şi durerile nefericitei iubiri a lui Wagner şi a nobilei sale prietene din Zürich aveau să rămână pe veci înmărmurite în povestea duioasă a celor doi nemuritori copii ai lor. *Tristan şi Isolda*, fiindcă într'adevăr ei s'au născut din geniul lui Wagner, stimulat şi ridicat pe cele mai pure şi înalte culmi spirituale, de către muza misterioasă şi inspirătoarea sacră a sufletului său, blânda d-nă Wesendonk. Astfel a fost creată frumoasa operă a lui Wagner.

Actul I., în pitorescul Elveţiei, în atmosfera fermecată de prezenţa iubitei, ce-l înviora şi-l inspira, — actul al II-lea — perla strălucitoare a acestei opere, pe care însuşi Wagner îl socotea capod opera sa simfonică, în Veneţia, pradă furtunii lăuntrice ce-l chinuiá, ceeace adevereşte odată mai mult că „minunile se nasc din dureri", iar, mai târziu, ultimul act în Lucerna. In 1864, Wagner îşi vede împlinit unul din cele mai arzătoare vise ale lui: un teatru anume construit pentru operă, care să nu-i ştirbească cu nimic din ceeace a gândit şi creat artistul, Ludovic al II-lea al Bavariei, marele lui prieten, protector şi admirator entuziast, îi acordă larg sprijinul necesar pentru înfăptuirea acestei mari dorinţi şi astfel luă fiinţă teatrul său din Bayreuth. Ultima lui lucrare „*Parsifal*" este cea din urmă străfulgerare a geniului său de concepţie măreaţă şi strălucitoare, ultima frunză la cununa de lauri a nemuririi.

In 1883, în aceeaşi Veneţie visătoare şi odihnitoare, în care îşi găsise alinare, uitare şi forţă creatoare. impresionat de liniştita ei măreţie, Wagner, fără şovăire, măreţ, grav şi impresionant, ca întreaga operă pe care o lasă în urmă, întorcea cu

mână sigură, cea din urmă pagină din cartea vieţii sale, viaţă rodnică şi binecuvântată, ce nu-i hărăzită decât marilor aleşi ai destinului.

Bayreuth-ul l-a primit pios şi acolo îşi doarme în linişte odihna de veci.

Luky Dor.

Pagina femeii

Gânduri prieteneşti către femei

de **LUCIA JAR**

Progres! E timpul evoluărilor gigantice, de prefacere completă şi impresionantă, e vremea transatlanticelor, a sborurilor în stratosfera şi a televiziunii, — ca să nu numesc decât câteva din realizările — minuni ale geniului uman —, şi iată-l frământându-se neobosit în această luptă continuă şi aprigă, plină de înfrângeri şi biruinţi, fără ca, creatoarea curiozitate a spiritului său să se impresioneze în faţa jertfelor pe care, în goana după cuceriri, le lasă la fiecare nouă biruinţă, dându-şi seamă că sacrificiile de azi, vor însemnà izbânda de mâine, — fiindcă, cu cât natura îşi va ascunde cu mai multă sgârcenie tainele ei măreţe, cu atât mai nepotolită va fi aviditatea cercetorilor de-a le afla, iar lupta dintre om şi natură, e încă la început. Necurmatul sbucium al preocupărilor sufletului omenesc a adus după sine, precum era de aşteptat, o prefacere, o primenire deplină şi evidentă a mentalităţii şi moravurilor de până acum.

Cum era şi firesc, femeea, modesta tovarăşe de totdeauna a sexului superior, n'a putut rămâne afară din aceste schimbări de caracter, de concepţii şi poate de suflet, şi — constat cu o umbră de regret — a început cu nejustificată înfrigurare, greşita operă de masculinizare a tot ce-a făcut farmecul subjugant, suav şi fermecător, cu care femee era împodobită şi care forma turburătoarele gingăşii, ce înfrumuseţau şi înseninau viaţa tovarăşilor lor. Disgraţioasa şi neplăcuta viziune a femeii emancipate în cel mai eronat înţeles al cuvântului, femeea care nu să sfieşte de nici unul din gesturile cari altadată ar fi compromis-o şi exspus-o dispreţului general, astăzi. o spun cu durere, e un caz aproape obişnuit, care se aprobă şi se admiră poate, fără jenă, cu voce tare.

Dacă spusa vreme a romantismului este acuzată de prea mult sentimentalism, vremea realizării complete a emancipării femeii îi va întunecà ultima rază din aureola ei de lumină caldă şi învioràtoare, care influenţà şi stimulà atât de constructiv viaţa şi opera bărbatului.

Nu te poţi gândi, fără să simţi o netăgăduită şi nemărturisită bucurie estetică, la pasul legănat şi decent al ritmului de $^3/_4$, la reverenţa graţioasă şi cuviincioasă a malacoavelor. ca privind în zilele noastre dansurile de azi, să nu-ţi simţi inima prinsă în durerea dezaprobării, văzând tremurul necuviincios, excitant şi plin de păcat al rumbei şi cariocei, ce frământă vinovat şi pierd inevitabil, trupurile şi sufletele tinere ale fetelor noastre.

Ori cum, cred că, cu toată superioritatea timpurilor noastre, ridicate la un potenţial impresionant, prin realizările fireşti şi măreţe ale evoluţiei, nu-şi pierde cu nimic din farmecul său, tabloul, pe care reveriile noastre de vremuri ce nu le-am trăit, mi-l aduce în complexul gândurilor, şi anume timpul romanticilor trubaduri, cari implorau, în noaptea înfiorată de plânsul strunelor frământate de dor şi iubire, un gest recunoscător şi tandru, o roză însângerată, desprinsă de lângă un sân iubit şi aruncată graţios din balcon, întovărăşită de tremolul visător al mandolinei...

Atunci, iubirea a două inimi sincere, o cunoşteau numai stelele, iubiţii, noaptea şi florile şi, cred că era cu mult mai frumos decât azi când, nu două inimi cari se înţeleg, ci două trupuri cari se vor, îşi exteriorizează simţămintele de moment, sărutându-se fără sfială, prin saloane, pe stradă şi prin tramvaie. Atunci sub gingaşa mână a femeii, înfloreau roze minunate pe mătasea întinsă în gherghef; azi, mâini, poate mai puţin delicate, duc cu impertinenţă şi sfidare, în văzul oamenilor bătrâni, ţigara, spre buzele ce-au uitat de mult să mai spună adevărul.

Oare superioritatea intelectuală poate admite uciderea bunului simţ? Poate satisface şi linişti o evoluţie unilaterală, care să desvolte unele capacităţi, în detrimentul altora, complet desconsiderate?

Prietene anonime, veghiaţi cu ochi de argus ca delicioasa gingăşie a sensibilităţii noastre să nu fie alterată de nimeni şi nimic, fiindcă tocmai delicata ei afirmare, ne- a dat locul de cinste pe care l-am ocupat de-alungul veacurilor, în inima, în creştiile şi în viaţa bărbaţilor cari ne-au ridicat, ridicându-se prin noi.

Nu-i impresionantă afirmaţiunea lui Octave Miraeau, care spune, într'una din scrierile sale: »In femee şi prin femee ne uităm instinctele sălbatice, învăţăm să iubim, ne ridicăm până la cea mai înaltă concepţie de ideal şi de milă?« Iar subtilul exilat dela San Michele, ne preţueşte astfel: „Femeile sunt mult mai curagioase decât noi, sufăr şi mor cu mai multă noblete, cu mai multă milă şi mai puţină vanitate". Tovarăşii noştri ne văd, ne simt şi ne cântă astfel. Nu-i datoria noastră să ne arătăm la înălţimea preţuirii lor, întreţinându-le şi justificându-le frumoasele visări, cu lumina cărora ne împodobesc?

Lăsaţi pentru vremuri mai libere, preocupările din afara căminului, îndeplinind cu drag îndatoririle voastre de totdeauna, care formează însăşi natura femeii. Indepărtaţi ocupaţiunile fără interese şi rezultate evidente, care pot aştepta fără să cauzeze nimenui nici un prejudiciu. Nu daţi toată atenţiunea şi tot timpul vostru activităţii, de multe ori exagerate şi fără prea mult folos, care acum vă absoarbe aproape complet, prin titlul noutăţii ce-a intervenit în viaţa voastră. Oare, bucuria din ochii lui, recunoştinţa pe care, chiar dacă buzele lui n'o rostesc, dar pe care trebue să învăţăm s'o cunoaştem şi s'o preţuim în zâmbetul duios şi sincer ce-i luminează faţa, gestul alintător şi tandru, nu sunt cea mai frumoasă răsplată din parte-i, fiindcă mâna noastră delicată, cuvântul blajin şi înviorător, au ştiut să risipească depe fruntea lui obosită norii inevitabili ai grijilor, greutăţilor şi muncii de zi la zi?

Trebue să le fim bărbaţilor noştri izvor dătător de milă şi de idealuri, stimulent spre realizări superbe şi măreţe, odihnă reconfortantă a trudei lor spre mai bine, fiindcă de 'ntotdeauna astfel i-am învăţat să ne cunoască, să ne preţuiască şi să ne iubească.

Prietene necunoscute, păstraţi cu grija celor cari posedă comori, superba voastră feminitate, fiindcă minunatul ei farmec a fost şi va rămâne, mai ales în sbuciumul de azi al vieţii, cea mai preţioasă podoabă a voastră.

Ţăranii la sfat într'o comună din Banat.

Ce trup...

Ce trup de lut am moştenit,
Ce suflet mi-au lăsat străbunii,
De'n el prin veacuri s'a sădit,
Durerea lor, durerea lumii!

Ce trup adânc ca marea largă,
Durerile valuri,
Lovescu-l în maluri
Ca să îl spargă?

Ce trup de ani se luptă'n larguri,
La umbra vaselor,
Când valul apelor
Bate catarguri?

Ce trup de lut crescut din humă,
Durerea l-a umplut
Şi nu l-a mai născut,
O altă mumă?

O Tată Care m'ai făcut,
Desleagă-mă de-al Tău adaos,
Iar trupul greu, un lut din lut,
Redă-l eternului repaos!

ION MUREŞEANU-MUREŞ.

In cetatea morților

Câteva impresii din cimitirul istoric al Lugojului

A. E. PETEANU

Lugoj. Mormântul lui Coriolan Brediceanu (1850—1909).

O zi frumoasă de primăvară...

Pretutindeni palpită ritmul puternic al unei noui vieți, pretutindeni e vis și armonie.

Un spasm de fericire scutură întreaga fire desrobită din cătușele uriașe ale iernii.

E primăvară!! Anotimpul plăcut al renașterii, al reînvierii a toate. Anotimpul, în care toți, fără deosebire de vârstă, simțim suflul tainic, înviorarea sfântă și fiorii plăcerii pe care ni-i aduc miresmele dulci ale ierbii, trilurile divine ale păsărelelor, parfumul viorelelor și murmurul multiplu al gârlelor arginții....

Și'n aceste clipe înălțătoare de primenire ale firii, când pretutindeni o viață nouă se înfiripă, o șoaptă tainică mă determină să mă smulg din vâltoarea vieții noastre zilnice, plină de miasme otrăvitoare, și să-mi îndrept pașii, cu sufletu-mi curățit de orice zgură, spre cetatea odihnei și a tăcerii, spre împărăția misterioasă a celor ce subt bulgării grei și nemiloși își dorm somnul de veci, neconturbați de nimeni.

Ajuns în această împărăție a umbrelor, stau contemplativ, subt cerul albastru de primăvară, în simfonia dulce a brazilor alintați de vânt, și încep să meditez asupra nimicniciei vieții noastre șubrede și trecătoare. Mă gândesc, îndurerat, la acele

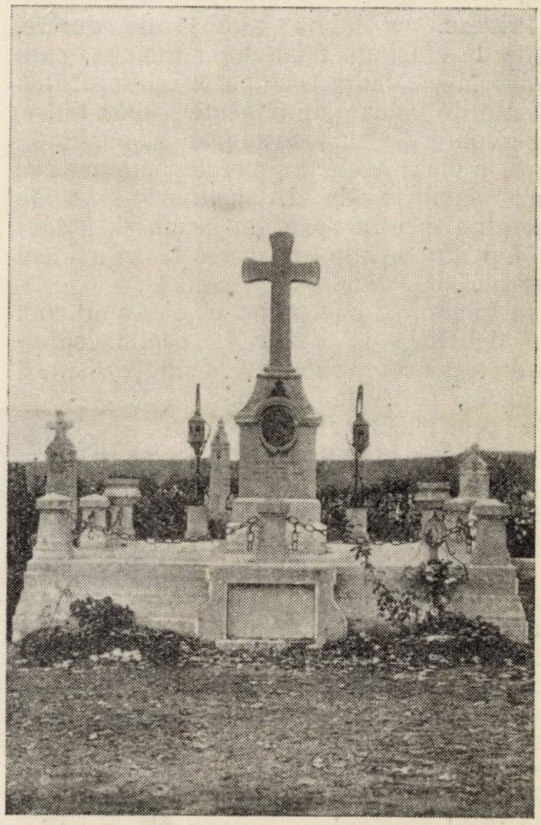

Lugoj. Mormântul lui Traian Grozavescu (1895—1927).

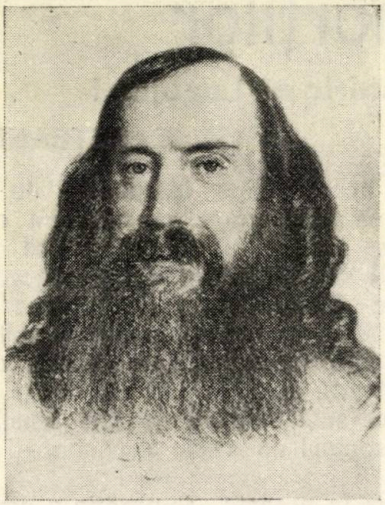

Eutimie Murgu.

Dr. Gheorghe Popovici.

suflete de elită, mari şi curate ca roua dimineţii, cărora ursitoarele crude şi nemiloase le-au rupt, înainte de vreme, firul vieţii, în clipele cele mai promiţătoare.

Privesc, cu inima strânsă de durere, miile de cruci ale tăcutelor morminte, care închid în ele fiinţe scumpe şi iubite, atâtea talente de valoare, inteligente scăpărătoare, rezervoare de frumos, adevăr şi bunătate, care, în viaţa aceasta şubredă pământească, s'au mistuit, zi de zi, cheltuindu-şi toate energiile pentru obşte şi neam şi, îndeosebi, pentru înfăptuirea marelui nostru ideal naţional.

In fulgerarea unei clipe, parc'că simt cum îmi defilează pe dinaintea ochilor sufleteşti toţi acei scumpi şi neuitaţi visători lugojeni, cari, în vremurile cele mai tragice, dar şi'n cele mai înălţătoare ale luptelor noastre naţionale, au călăuzit, din vechea cetăţuie de rezistenţă sufletească a Banatului, din Lugojul uriaşelor sforţări pentru dreptate şi libertate, pentru realizarea sfintelor noastre revendicări naţionale, paşii poporului român bănăţean pe drumul spinos, dar sigur şi bine trasat al fiinţării sale, al marelui său ideal naţional.

Văd, ca prin farmec, figura clasică, evocatoare de aprige şi eroice lupte a lui *Coriolan Brediceanu*, al celui mai vajnic apărător al dreptului limbii, legii şi gliei noastre strămoşeşti, aşezat, spre veşnică odihnă, în ziua de 9 Februarie 1909, în cripta capelei cimitirului — azi alăturea de neînfricatul tribun, *Eutimiu Murgu*, de marele cărturar *Dr. Valeriu Branisce* şi de fericitul întemeietor al acestei frumoase capele, *Alexandru Nedelcu*. Tot atâtea podoabe ale Românilor bănăţeni, tovarăşi de ideal, cărora istoria nepărtinitoare le recunoaşte azi neperitorul merit de-a fi veghiat şi luptat, cu credinţă nebiruită, la destinele românismului din acest istoric şi minunat colţ de ţară, în cursul deceniilor de grea cumpănă ale fiinţării sale.

Traian Grozavescu.

Osemintele scumpe ale marelui tribun, apostol şi animator al tuturor acţiunilor de desrobire şi al grandioaselor mişcări revoluţionare de pe „Câmpia Libertăţii" a Lugojului, din anul 1848, *Dr. Eutimiu Murgu*, stins la 12 Mai 1870 în Buda, au fost aşezate. provizor, în cimitirul orăşenesc de acolo, din Strada Kerepesi, în ziua de 14 Mai 1870. De acolo, apoi, la plinirea vremii pământul sfânt al Patriei sale întregite l-a chemat şi

Crucea de piatră de pe mormântul lui Eutimie Murgu din cimitirul „Kerepesi" din Budapesta.

primit, cu drag, înfăşurat în tricolorul românesc, acasă, şi i-a dat veşnic adăpost în ziua de 21 Decembrie 1932, în Lugojul său iubit, în apropierea „Câmpiei Libertăţii" de sub dealul viilor.

Deodată cu rămăşiţele pământeşti ale lui E. Murgu, s'a adus din Budapesta şi crucea sa de piatră, ridicată de iubita sa soră, Rosalia Dascălu, văduvă de locotenent, şi s'a aşezat lângă a D-rului V. Branişce, pe locul de odihnă a marelui tribun. Pe cruce se găseşte următoarea inscripţie, gravată cu ortografia timpului şi aurită din nou la anul 1932:

„Aici jacu osemintele
lui
Euthimiu Murgu,
Doctoru în drepturi,
Membru la Unlversitatea din Pesta
Şi la Academia scientifica din Jena
Profesoru de filosofia în Jassi,
La anu 1848—9—61 deputatu
In Camera repres. din Pesta
Suferindu mai mulţi ani în carceră
Pentru amore către naţiune
Repausă în Domnulu la 12 Mai 1870
în etate de 61 ani,
în perfectică memoria de iubita
sa soră veduva
Rosalia Dascălu".

Lângă Eutimiu Murgu, îşi doarme somnul de veci marele cărturar *Dr. Valeriu Branişce*, ostaşul cu sufletul de bronz, care, înfruntând, în vremuri de grea cumpănă, închisori şi persecuţii şi sângerând mult, pe drumul Golgotei, pentru neamul său românesc, a tras în istoria politică şi culturală a Banatului nostru, timp de aproape trei decenii, cea mai adâncă brazdă.

In jurul capelei se înşiruie, în formă de semicerc, frumoasele cripte, împodobite cu cruci de marmoră, cari adăpostesc osemintele distinsului istoric, protopop ortodox şi luptător naţional *Dr. Gheorghe Popovici* († 1927), ale binecunoscuţilor şi mult apreciaţilor notari publici (tată şi fiu) *Dr. Mihai Bejan* († 1908) şi *Dr. Virgil Bejan* († 8 Febr. 1935); ale eminentului jurist şi bun român, *Dr. Izidor Pop*, († 1913); ale neîntrecutului doinitor bănăţean, *Ioan Vidu* († 1931); ale iscusitului avocat, notar public şi exemplar tată de familie, *Dr. P. Avramescu* († 1933); ale divinului cântăreţ, celebrului tenor dela Opera de stat din Viena şi Berlin, *Traian Grozavescu* († 1927), răpus de mâna criminală a soţiei sale, — spre regretul întregii lumi civilizate —, în cei mai frumoşi ani ai vieţii şi a neîntrecutei sale ascensiuni artistice; ale bunului şi conştiinciosului profesor de religie *Anton Balea* († 1929) şi ale gingaşului poet dialectal, scriitor, pictor şi locotenent în marina română, Victor Vlad-Delamarina († 1890).

In alte părţi ale cimitirului îşi dorm

Colonelul Petru Jucu.

somnul de veci : distinsul militar, *Colonel Pepi Jucu*, († 1925), duiosul şi blajinul poet *Cassian Munteanu* († 1921) şi mult apreciatul nuvelist şi poet *Ioan Popovici-Bănăţeanu* († 1893), toţi trei având frumoase şi binemeritate cruci sau monumente de marmoră.

Pe crucea de marmoră a lui Ioan Popovici-Bănăţeanu sunt săpate următoarele cuvinte :

Aici odihneşte
Ioan (Niţă) Popovici
reposat la 10 Septemvrie 1893.
în etate de 24 ani.
Fie-i ţărâna uşoară şi memoria eternă !

„Dangătul de clopot sună
In amurgul serii lin ;
Să-l petreacă pân' la groapă
Cu paşi grei prietenii vin.

Şi eu cuget la prieteni
Şi mă întreb cu jale-acum,
Câţi or mai veni în urmă-mi
Când voi bate-al morţii drum".

*

Un mic Pantheon al poporului român bănăţean, unde zac osămintele pământeşti ale atâtor cărturari distinşi şi propovăduitori avântaţi ai luptelor crâncene, purtate, decenii dearândul, cu cuvântul, cu scrisul şi cu fapta, pentru apărarea drepturilor noastre naţionale, sângerând mult pe drumul Golgotei şi luptând neîncetat, pe toate căile posibile, pentru marele nostru ideal naţional.

Faptele măreţe ale acestor scumpi visători vor rămâne, pururea, scrise cu slove de aur în istoria poporului român bănăţean şi a României noastre întregite, pentru înfăptuirea căreia şi-au dat tot tributul sufletului lor mare, luptând cu credinţă neclintită în realizarea visului nostru de aur şi cu ferma convingere că :

„Nebiruit e omul ce luptă cu credinţă,
El ştie că pe lume nimic zădarnic nu-i,
Că dincolo de truda şi jertfa clipei lui
In taină, vremea ţese la sfânta biruinţă,
Că vuetele toate visează armonie, —
Că este o dreptate *şi... trebue să vie !..."*

Şi această măreaţă clipă a dreptăţii, aşteptată în cursul veacurilor de grea cumpănă, cu uimitoare răbdare, a sosit !... Visul lor s'a împlinit ! !

*

Crucea de pe mormântul lui I. N. Popovici-Bănăţeanu.

Inainte de a lua sfârşit această misterioasă defilare a măreţelor umbre, încununate cu aureola nemuririi, a marilor noştri dispăruţi cari legaţi, prin toate fibrele fiinţei lor sufleteşti, de poporul nostru român bănăţean, şi-au închinat în cele mai cumplite vremuri întreaga muncă şi pricepere, întreaga dragoste, râvnă şi viaţă, pentru desrobirea şi libertatea lui, — în ultimele clipe ale vizitei mele, apare, înaintea ochilor mei sufleteşti, figura blândă, veşnic surîzătoare şi plină de bunătate a preaiubitului meu Tată, a cărui voce caldă, vibrătoare şi expresivă a amuţit pe vecie într'un frumos amurg de Maiu al anului 1927, când pretutindeni, în întreaga fire, era numai cânt şi poezie.

Prin vălul diafan al aducerilor aminte, îl văd întocmai ca şi'n vremurile de demult, când, cu dragostea şi nepotolitul său dor de muncă, muncea cu zor pentru pregătirea cât mai demnă a credicioşilor săi, păstoriţi

cu înţelepciune şi blândeţă de ziua mare a Invierii.

*

Dar... deodată, tresar convulsiv. O şoaptă misterioasă mă îndeamnă să părăsesc locurile sfinte, adăpostitoare de dragi şi neuitate oseminte.

Deplin convins de nimicnicia vieţii noastre pământeşti şi de datoria creştinească pe care o avem în această vale a plângerii, înainte de a părăsi cetatea morţilor, adresez, cu profundă durere, celor dragi: Durmiţi în pace mari umbre! Visul nostru s'a împlinit!!

Durmiţi în pace, neconturbaţi de nimeni!!

Până la revedere, sufletele voastre mari ne vor călăuzi deapururi, pe toate cărările vieţii noastre, şi ne vor îndemna să ne facem datoria cu sfinţenie, ca şi Voi, pentru obşte, Patrie şi Neam.

Binecuvântată şi veşnică să Vă fie amintirea!!

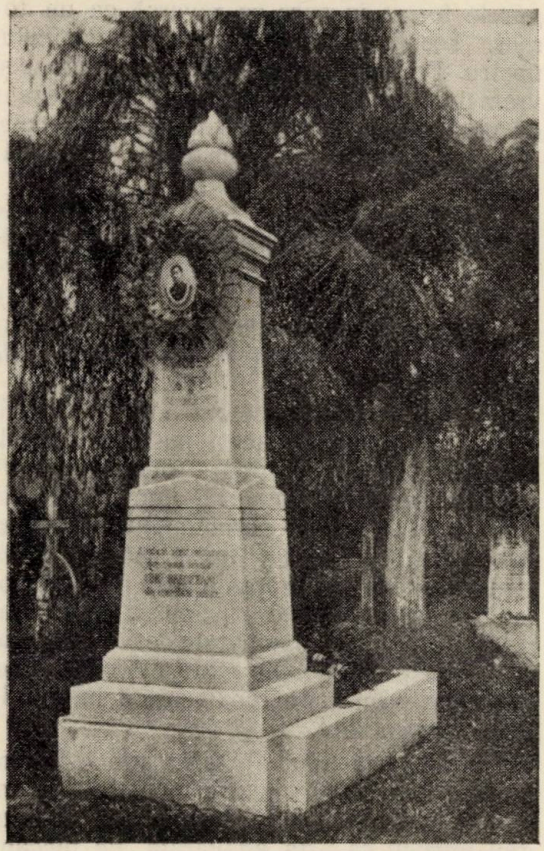

Lugoj. Mormântul lui Casian R. Munteanu (1892—1921).

Hulă

Pământul meu,
pe care am sorbit întâii stropi de soare
de ce m'ai aruncat din sânul tău
glie blăstămată,
să hoinăresc pe locuri pe care sufletul îmi moare?

Mă huleşte lumea asta rea
răsărită tot din glia ta
şi paşii-mi rătăcesc şi nu-l găsesc pe Dumnezeu,
ce greu m'ai blăstămat, pământul meu!

Şi iar mă voiu întoarce înapoi
cu sufletul iască,
neîmpăcat de Dumnezeu
şi mâine mă vei primi cum i-ai primit pe toţi cei goi,
pământul meu, pământul meu!

DORIAN GROZDAN.

Mămăliga

Sub hornul putred lăbărţat pe-o rână,
Aşteaptă'n beznă şeapte guri flămânde.
Când trupul mămăligii fumegânde
E răsturnat pe-un taler de-o bătrână.

Inghiţituri în sec trudit se'ngână
Cu vreascuri ce troznesc în foc de când e
Fiertura'n vatră, şi priviri mai blânde
Se'mpart de sub sprâncene moi, de lână.

Se'mprăştie ca fagurul de miere
Aluatul printre bliduri nespălate,
Şi dorul în grăbite mâni şi-l frânge.

Şi cum a prins din vreasc o scânteiere
Să scapere molatec spre bucate,
Il scaldă parcă'n aburiri de sânge.

Al. JACOBESCU.

Sabin Drăgoi

de L. SURLAŞIU

Sabin V. Drăgoi.
Portret făcut de picrorul A. Varga în anul 1927.

Istoria muzicii universale a fost mult timp închisă poporului nostru. Nici un colţ cât de umil, nici o pagină oricât de modestă nu ne-a fost rezervată, până abia în ultimul timp. Şi ne întrebăm nedumeriţi cum nu s'a putut afirma pe acest tărâm poporul nostru, înzestrat cu daruri muzicale nepreţuite ?

Răspunsul e uşor de găsit.

El trebue căutat în trecutul nostru sbuciumat.

Starea apăsătoare a unor dominaţiuni străine, prelungite prea mult timp, a împiedecat o evoluţie culturală şi artistică, pe care calităţile noastre naturale o lăsau să se întrevadă.

Căci producţiile superioare, culturale şi artistice, presupun o stare de libertate politică şi de gândire, ce ne-a lipsit atâta timp.

Iată deci că, motive de ordin istoric, au împiedecat secoli dearândul de a se fructifica minunatele însuşiri, cu cari natura ne-a fost atât de darnică.

Despre o mişcare muzicală la noi, care ne interesează în special în lucrarea de faţă, nu se poate vorbi decât abia de vreo 100 de ani.

Aceasta nu însemnează că poporul nostru până atunci nu simţea nevoia de a-şi exprima sentimentele, de a concretiza simţirile ce-i frământau sufletul.

Dar această expresiune se manifestă atât de rudimentar, atât de naiv, şi cu mijloace atât de nepretenţioase, încât aceste produse nu pot forma o bază serioasă pentru satisfacerea exigenţelor unei clase culte. Căci melodiile simple, naive, poporane, expresie spontană, instinctivă, neprecugetată, cultivate dintr'o necesitate pur sentimentală, fără a pune în joc raţiunea, sunt singurele forme în care se revarsă ca un torent, secoli dearândul sufletul neamului nostru. Pe lângă aceste creaţii spontane şi vremelnice mai păstra şi un bogat tezaur de monumente sufleteşti ca: colinde, bocete, cântece de nuntă etc. moştenite dela străbuni şi legate de obiceiuri.

Cântecele poporane pot fi considerate *„fosile sufleteşti,"* deoarece păstrează împrimate urme din toate etapele de desvoltare psihică a unui popor (G. Onciu: Ist. muzicii).

Totuşi insuficiente pentru a forma suportul unei muzici de artă, *în înţelesul de artă muzicală.*

Evoluţia muzicii noastre urmează mult timp acest drum. In acest pustiu al desvoltării muzicii noastre doar Anton Pan (1794—1854) reprezintă o oază, când abea în urmă cu 100 de ani, deschide începutul unei epoci pentru *muzică cultă bisericească,* însă şi aceasta îndreptată spre muzica homofonă orientală, care nu putea oferi garanţii de a forma sâmburele desvoltării muzicii noastre naţionale culte, din cauza unei melodice excesiv de ornamentată, improprie pentru prelucrare.

Sfârşitul secolului al XIX, aduce o înviorare desvoltării muzicei noastre. Se înteţeşte numărul celor ce se ocupă cu studiul muzicii ca artă adevărată, fie plecând în străinătate, fie învăţând dela profesorii străini emigraţi în ţară. In felul acesta se

creiază o pleiadă de muzicieni ce duc cu paşi gigantici evoluţia muzicii noastre, străbătând un drum lung şi folosind experienţa de 2000 de ani a altor popoare.

Deşi activitatea lor la început se mărginea la lucrări de folklor, de armonizări de melodii, la încercări de compoziţii fără pretenţii, munca lor ne-a fost utilă pentru-că:

I. Ne-au creiat o tradiţie muzicală, de care aveam neapărată nevoie pentru a clădi noua şcoală românească,

II. au popularizat muzica creind o ambianţă prielnică desvoltărli muzicii culte.

Deabea acum ajungem la epoca de fierbere a desvoltării muzicii noastre, din care se vor cristaliza ideile cari vor indica drumurile de urmat.

*

Care e calea cea adevărată?

Iată o întrebare care a stârnit atâtea discuţii în ancheta ce a deschis-o revista „*Muzica*“ acum câţiva ani.

Cei mai mulţi, erau de părere că trebue să urmăm drumul şcoalei apusene, singurul capabil a ne ridica la valoarea produselor lor. Alţii, mai puţini, însă poate mai hotărîţi, *dornici de a deschide noi orizonturi pentru crearea unei şcoli specifice naţionale, inspirate din comoara nesecată a cântecelor poporane, prin care să egalăm produsele muzicii apusene.*

Nu vom cădea si noi în greşala de a discuta teoretic această problemă.

Dacă şi în ce măsură va trebui să predomine naţionalul în muzica noastră cultă. Că motivele poporane sunt sau nu capabile pentru desvoltări temotice? Că, oare să întrebuinţăm motivele nealterate, în versiunea lor poporană, sau să se adapteze, trecându-se prin filiera unui gust mai rafinat? Şi atâtea alte întrebări.

Sunt probleme pe cari singuri compozitorii, prin puterea lor de pătrundere, prin genialitatea cu care transformă materialul sonor, sunt chemaţi al rezolvi.

Fiindcă se poate foarte uşor ca trasând anumite direcţii, impunând un anumit stil şi decretând anumite legi teoretice, să fie uşor răsturnate de realizările geniale ale vre-unui creator muzical.

* * *

Din această frământare de idei, ajunşi la această răspântie a muzicii noastre, se cristalizează un nume ce pare că a rezolvit problema naţionalului din muzica noastră, trasând drumurile ce trebuesc urmate de noua şcoală românească. E numele lui SABIN V. DRĂGOI, care prin activitatea sa se impune în mod neîndoios ca făuritor de noi orizonturi pentru muzica noastră.

* * *

Fiul ţăranului Vasilie Drăgoi şi al Floarei Cojan, s'a născut în comuna Seliştе jud. Arad la 6 Iunie 1894 (stil vechi).

Cine ar fi bănuit că anul 1894 va da Românilor pe cel mai mare cântăreţ al lor?

Nu-e fără importanţă a aminti că tatăl său Vasilie, cântăreţ de strană a stat în slujba Domnului peste 60 ani, dela care micul Sabin s'a iniţiat în muzica bisericească şi a moştenit aplicaţiile spre muzică, iar dela mama sa, o fire blândă şi delicată a dobândit calităţi, pe cari nu e greu a le recunoaşte în stilul său de mai târziu.

Dela etatea de 6—12 ani a frecventat şcoala primară maghiară de Stat din Petriş. Deci a gustat şi el pânea amară a unei dominaţiuni vitrege, primind primele

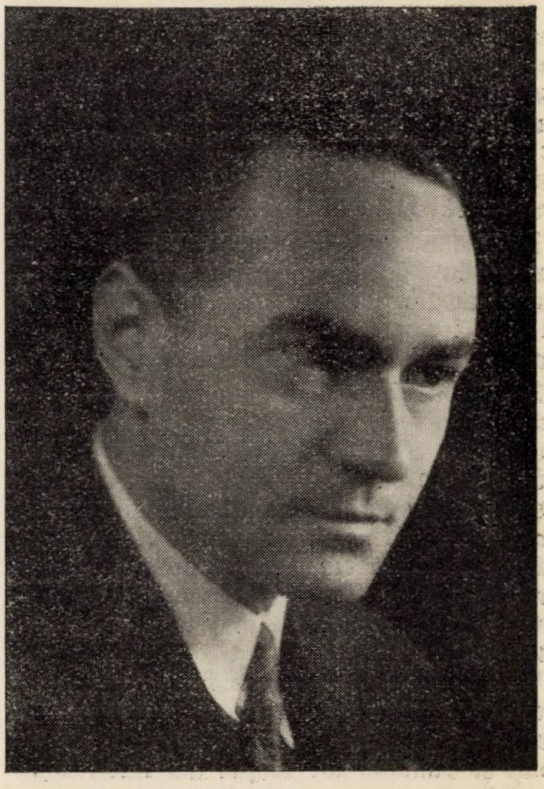

Sabin V. Drăgoi în anul 1932.

Sabin V. Drăgoi
Portret făcut de pictorul Metzner în anul 1928

cunoştinţe în limbă străină. Din anii cei mai fragezi ai copilăriei tradează semne pronunţate de aplicaţie spre muzică. Deja la etatea de 5 ani ştia din memorie liturgia de N. Stefu pe 2 voci şi ajuta mai târziu învăţătorului Alexandru Andron atât la instruire, cât şi la dirijare.

Terminând şcoala primară (1906), la îndemnul învăţătorului Andron se înscrie la şcoala medie din Arad. Aci, din cauza vocii sale frumoase de alto participă şi la corul bisericii romano-catolice.

E o etapă importantă în viaţa lui Sabin Drăgoi, căci el, cunoscătorul liturgiei pe 2 voci a lui Stefu şi a cântecelor simple şi naive aduse cu el din satul său, face cunoştinţă cu operile giganţilor muzicii apusene: Bach, Händel, Beethoven, Mozart etc. Sub influenţa aceasta i se trezeşte gustul spre compoziţie, însă necunoscând prea mult notele, reţine melodiile mai mult în memorie.

Vacanţele şi le petrecea în satul său de naştere, păstrând mereu contactul cu mediul de unde a pornit, păzind vitele la câmp şi cântând tot timpul din fluer, singurul instrument pe care îl cunoştea.

După absolvirea clasei a IV-a medie, tatăl său, din cauza greutăţilor materiale, dorea ca fiul său să-şi întrerupă studiile. Dar Sabin nu putea renunţa la bunătăţile învăţăturii din care gustase deja. Se înscrie particular la Pedagogia din Arad, tot la îndemnul îndrumătorului său de până atunci dascălul A. Andron.

E o fază importantă în îndrumarea ce o va primi de acum încolo.

Căci se iniţiază în adevărata artă muzicală, sprijinit de profesorul său *Matei Zoltai*, începe studii de armonie, solfegiu, canto, pian, orgă. Depăşind cu mult colegii săi, profesorul Zoltai, îl instrueşte gratuit învăţându-l şi contrapunctul, fuga, mai târziu contrapunctul dublu, făcând şi studii înaintate de vioară şi pian.

In vacanţă rezolvă toate temele din cursul de armonie al prof. Siklos A. dela Academia Regală de muzică din Budapesta. Studiază cu râvnă pe Bach, Händel, Haydn, Mozart, Beethoven, Tschaikowsky şi Liszt. Abea la etatea de 16 ani, la propunerea direcţiunei, compune un marş funebru pentru aniversarea morţii reginei Elisabeta.

Şi ca un eveniment hotărîtor pentru îndrumarea sa de mai târziu e faptul că, aude în acest an (1911) pentru prima oară la concert simfonic *„Rapsodia de Enescu"*, ce s'a executat în aplauzele furtunoase ale publicului din Arad. Ia contact deci pentru primaoară cu muzica simfonică românească, necunoscând până atunci decât lucrările pentru muzică vocală ale lui Dima, Vidu, Brediceanu, Mureşan, Porumbescu etc.

In Iunie 1912 termină cu foarte bine Pedagoia din Arad. Profesorul M. Zoltai, bunul său îndrumător îi prezice viitor strălucit.

După terminarea şcoalei se întoarce iar în satul său natal. In toamna acelui an e numit într'o comună lângă Budapesta probabil ca o favoare specială faţă de calităţile ce le trăda, şi aproape sigur, amăgindu-l, spre a se pune în serviciul muzicei maghiare. Nici n'a voit să audă despre aşa ceva, după cum o mărturiseşte însuşi *„de frica lui taica"*. E o pildă vie despre virtutea în care ne erau crescuţi copiii pe acele vremi, fapta cântăreţului de strană, ţăranul Vasile Drăgoi încearcă a primi bursă dela societăţile de cultură

românești, dar i se refuză. Totuși, conștient de valoarea sa muncește din răsputeri și așteaptă.

Intră în armată și nu a mai părăsit-o 7 ani, căci a început deslănțuirea marelui măcel al popoarelor, ce avea să repare nedreptăți milenare. Cade apoi prizonier la ruși și depus în lagărul din Taşkend, începe o nouă epocă de artist și creator.

Poate că e un joc al hazardului că ajunge la Taşkend, capitala Turkestanului, țara de baștină a asupritorilor săi de odinioară.

Poate că e o întâmplare, însă dintre cele mai fericite că ajunge în contact cu muzica rusă în special, și cu cea slavă în general, să o cunoască să o aprofundeze și să tragă consecințele pentru desvoltarea muzicii noastre de mai târziu

In lagărul dela Taşkend se instrueşte mai departe; cumpără note, o violină, închiriază un pian și înjghebează un cor din cei 12 Români ce erau cu el și cântă în jurul pomului de crăciun în ajunul din 1915: „O ce veste" și „Pe-al nostru steag", dospind în acel colț îndepărtat, noui idealuri.

Leagă prietenie cu ofițerii cehi, face cu ei muzică de cameră și cântă quartete de Dvorak, Smetana, Naprawnik etc.

Legătura cu Cehii avea să-i îndrume pașii în curând spre Praga unde se va desăvârși în aprofundarea tainelor muzicii și va trage ultimele consecințe pentru desvoltarea muzicii românești.

In vara anului 1916, România făcând pasul hotărâtor pentru desrobirea tuturor fiilor săi, se desparte de Cehi și supunându-se glasului sângelui său, intră voluntar în armata română.

In 1918 îl găsim la Conservatorul din Iași, în 1919-1920 la cel din Cluj, mereu neobosit, sârguincios și setos de cunoștințe cât mai multe, agonisându-și un vast material, cu care curând va revoluționa muzica noastră.

Urmează un moment hotărâtor pentru Sabin Drăgoi și pentru viitorul muzicii românești

Dacă până acum contactul cu muzica slavă, în lagărul dela Taşkend e un joc al întâmplării, acum, *în deplină cunoștință a drumului ce trebue să-l urmeze*, se înscrie la Conservatorul din Praga.

Popoarele slave servesc un exemplu viu

Sabin V. Drăgoi.
ca legionar român în anul 1917.

pentru drumul ce trebue să-l urmeze muzica noastră. Căci Slavii, cari s'au afirmat abia târziu în domeniul artei muzicale, au străbătut un drum lung și anevoios într'un timp foarte scurt, *altoind muzica lor poporană cu mijloacele muzicei culte apusene, reușind a se ridica în fruntea curentelor muzicale ale secolului al XIX-lea.*

La Praga se impune ca un element distins, reușind a câștiga stima eminenților săi profesori: *N. Novak, Dr. Stepan, Olt. Ostricil, Dr. Jaroslav Kroupka etc.*

In 1922 absolvind clasa de compoziție a maestrului Novak și obținând diploma de *„magistru compozitor"* e nevoit a rupe contactul cu poporul și cultura cehă, atât de dragă lui.

Vârtejul vieții îl apucă și pe el.

Dar mereu conștient de valoarea sa, luptă din răsputeri pentru sfânta sărbătoare a învierii muzicii românești, în care crede cu fanatism.

Mai târziu îl găsim profesor la Școala

Colindă

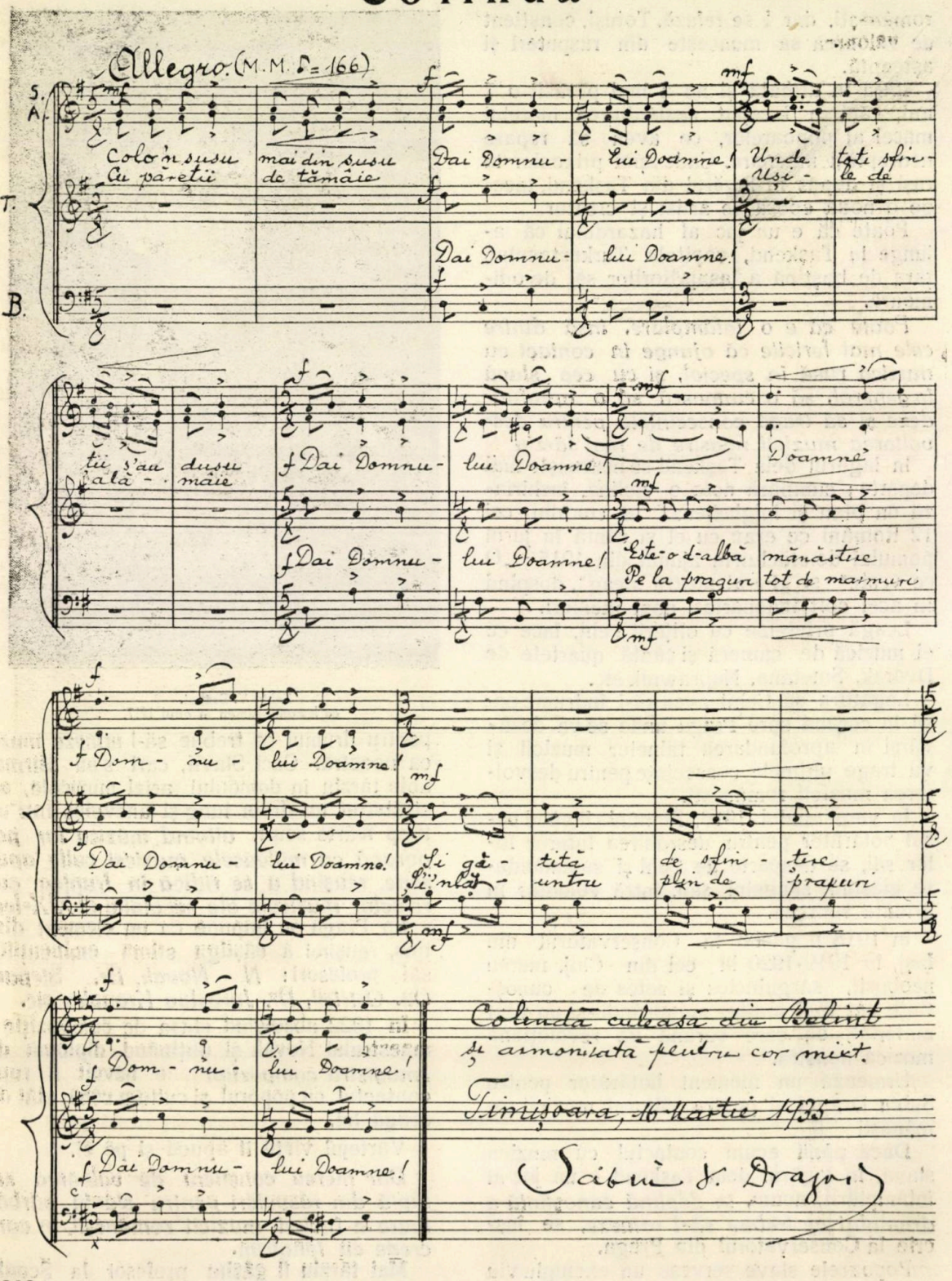

Colindă culeasă din Bolint
și armonizată pentru cor mixt.

Timișoara, 16 Martie 1935

Sabin V. Drăgoi

Sabin V. Drăgoi cu fratele său Ioachim în anul 1933

Normală din Deva, apoi director al Conservatorului din Timişoara, funcţie ce o deţine şi în prezent.

Colţul cel mai iubitor de muzică al ţării, poporul pasionat de reuniuni corale, Banatul lui *Vidu* şi *Brediceanu*, îi oferă câmp vast de activitate.

Nu cred să fi găsit *Sabin Drăgoi* alt mediu mai priincios, mai înţelegător frământărilor sale, alt loc unde să-şi fructifice mai bine darurile cu care a fost înzestrat, decât acest Banat îndrăgit pentru frumos.

De aceea a şi rezistat tuturor tentaţiilor ce i-au venit de aiurea.

Inainte cu câţiva ani i s'a oferit conducerea Academiei de muzică religioasă din Bucureşti. Mai târziu e numit director al Operei din Cluj.

Ademenitoare ispite.

Totuşi preferă Timişoara, conştient că deasupra măririlor trecătoare ce i s'au oferit, îi revine una mai sfântă, *a construi în acest mediu liniştit, măreţul templu al muzicii româneşti.*

* * *

Priviţi drumul lung şi anevoios pe care l-a străbătut fiul „bădiei Vasile" din Seliste.

Cine ar fi bănuit acum 41 de ani, culmea pe care o va atinge, fiul cântăreţului de strană Vasile Drăgoi şi al Floarei Cojan. El, cântăreţul din fluer şi al liturgiei pe 2 voci de N. Stefu.

Cine i-a dat tăria de credinţă, puterea de muncă şi indărătnicia cu care a crezut mereu în viitorul strălucit al muzicii româneşti ?

Inainte de a începe analiza operei sale, nu e fără importanţă să încercăm a-i pătrunde sufletul, caracterul, să-i descoperim unele trăsături proprii firei sale.

Ne va uşura mult înţelegerea operei sale.

* * *

Am avut plăcerea să cunoaştem pe Sabin Drăgoi, simplicitatea lui leală, înfăţişarea lui puternică de zimbru, cu obrazul palid şi greu şi să strângem mâna lui bărbătească de bronz. „In ochii lui umezi, scăpăraţi de o negreaţă de fier fulgerătoare, am identificat ceeace nu se zăreşte decât în fundul apelor, în vârful piscurilor înste-

Mama lui Sabin Drăgoi.

Tatăl lui Sabin Drăgoi

late şi în căutătura sigură a sălbăticiunilor răpitoare din văzduh.

Aşa îl zugrăveşte subtilul nostru scriitor Tudor Arghezi.

Şi într'adevăr, o statură mai mult mică, având ceva din masivitatea stâncilor noastre şi în care par'că s'au acumulat energiile de veacuri ale poporului nostru, o privire vie şi scânteetoare în care se ascund profunzimi nebănuite, o paloare contrastantă cu privirea sa surprinde pe oricine a cunoscut pe marele Drăgoi.

Privindu-l, uşor citeşti de pe expresia figurei sale, urmele unei vieţi trudite, pusă în slujba unui ideal.

Dela părinţii săi a moştenit un puternic sentiment de pietate.

Legătura cu religia nu este făţărită la fiul »Badii Vasile". Sabin Drăgoi e un suflet adânc religios. (Horia Petrescu).

De mic copil a fost crescut în disciplina severă a iubirii de neam. Şi am văzut că nu şcoala i-a dat această îndrumare, ci acel mediu simplu dar curat din care s'a ridicat şi cu care n'a pierdut contactul nici când.

Drăgoi iubeşte cu fanatism tot ce-i românesc.

Câte s'ar mai putea scrie despre marea sa bunătate. Pentru nimeni nu are cuvinte de hulă sau critică răutăcioasă.

Conştient de puterea sa de creaţie, are un uşor accent de mândrie fără a umili pe alţii. Căci Drăgoi are cuvinte de apreciere şi pentru cei mai umili colegi ai săi.

Incercând a rezuma elementele principale ale vastei sale personalităţi, vom constata că:

I. In leagăn l'au alintat muzele, fiind dotat cu scânteia divină a geniului muzical, călit în atmosfera curată a satului său.

II. Conştient de menirea sa, printr'o muncă neobosită uneşte dispoziţiile sale naturale cu cunoştinţe temeinice de technină muzicală.

III; O voinţă puternică şi viguroasă, otelită în anii săi de lupte amare, face ca să-şi valorifice la maximum darurile ce le posedă, pentru a da tot ce e posibil poporului său, pe care-l iubeşte cu gelozie.

Apocalips

Pământurile, m'au legat
De vânturi
Şi de ploi,
De pluguri ruginite
Şi de boi îmbătrâniţi
In juguri învechite.

Pământurile, m'au robit
Cu lanţuri
De tristeţe,
Către amarul toamnelor de eri
Din tinereţe.

Pământurile, m'au ucis
Cu gânduri
Rătăcite'n depărtări,
Către biserica din sat
In care-am învăţat,
Să cred, în Dumnezeu,
In Nia
Şi'n cântări...

Pământurile, mi-au pierdut
Şi urma paşilor...,
Şi fostele cărări.

VIOREL CUGEREANU.

Regimul bisericii noastre din Banatul jugoslav

— Textul convenţiunilor româno-jugoslave ratificate de Adunarea Deputaţilor la 12 Aprilie 1935. —

Biserica ortodoxă română din Banatul jugoslav se află astăzi sub jurisdicţiunea Episcopiilor din Caransebeş şi Arad, iar Biserica sârbă din Banatul român sub jurisdicţiunea Vicariatului ortodox sârb din Timişoara, condus de un Vicar depinzând de Biserica sârbă.

Spre a da Bisericii ortodoxe române din Banatul jugoslav o organizare care să o pună în măsură de a-şi îndeplini înalta chemare, Guvernul român a propus în diferite rânduri Guvernu'ui jugoslav încheierea unui acord, care să asigure Bisericii române din Jugoslavia condiţiuni de existenţă egale cu acele de care se bucura, în virtutea legilor române, Biserica sârbă din Banatul român.

Astfel, printr'un proces-verbal semnat la 7 Iunie 1921, cu prilejul semnării de către Nik. Pasici şi Take Ionescu a Convenţiunii de alianţă defensivă între România şi Regatul S. H. S., cele două Guverne s'au obligat a numi, în scurt timp, delegaţi pentru a studia şi negocia reglementarea chestiunii şcoalelor şi bisericilor române din Banatul sârbesc şi a şcoalelor, bisericilor şi mânăstirilor sârbeşti din Banatul român, pe baza reciprocităţii de tratament. Ca urmare a acestui acord, tratative au avut loc în Octombrie 1922 la Belgrad şi în Noembrie 1923 la Timişoara. La această din urmă conferinţă s'a încheiat un proces verbal asupra funcţionării şcoalelor şi bisericilor ortodoxe române din Jugoslavia şi ortodoxe sârbe din România, fără a se ajunge însă la încheierea unui acord formal. Paragraful final al acordului încheiat la Bled în 1927, cu privire la situaţiunea şcoalelor române din Banatul jugoslav şi al şcoalelor sârbeşti din Banatul român, stipulează că reglementarea chestiunii bisericeşti este rezervată unei discuţiuni ulterioare între ambele Guverne.

Primele negocieri începute pe baza acestui acord, în anul 1929, n'au dus la nici un rezultat.

In ziua de 21 Decembrie 1932, Miniştri de externe al României şi al Jugoslaviei, au convenit ca delegaţii români şi jugoslavi să se întrunească la Belgrad, în primele zile ale anului următor, în vederea soluţionării definitive a chestiunii şcoalelor şi bisericilor române din Banat, în executarea acordului dela Bled. In acelaşi timp cele două delegaţiuni urmau să stabilească un tratament de reciprocitate în ceeace priveşte şi şcoalele sârbeşti din Banatul român.

In executarea acestui acord şi după îndelungate negocieri, delegaţii celor două Biserici au întocmit la 15 Mai 1933, la Sremsk Karlovac, un text de convenţiune care, obţinând ulterior aprobarea Sfântului Sinod al Bisericii Autocefale Ortodoxe române şi a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe sârbe, a fost semnat, împreună cu şase anexe, la 2 Iulie 1934 la Belgrad, de către imputerniciţii României şi Jugoslaviei.

Prin Convenţiunea relativă la regimul bisericilor ortodoxe române din Banatul jugoslav şi sârbe din Banatul român, se realizează o soluţiune transacţională între punctul de vedere al celor două Biserici. Intr'adevăr, pe când Biserica ortodoxă română cerea ca Românii din Banatul jugoslav, organizaţi într'o eparhie autonomă, să rămână sub jurisdicţiunea canonică a Bisericii ortodoxe române, iar Sârbii din Banatul român să rămână sub jurisdicţiunea Bisericii ortodoxe a Regatului jugoslav. Sfântul Sinod ortodox sârb, admiţând autonomia celor două frânturi de biserici naţionale sub raport material şi administrativ, pretindea însă ca în chestiunile spirituale, Vicariatele ce s'ar crea pe teritoriul Banatului să depindă de capii locali ai Bisericii teritoriale.

Conciliind ambele puncte de vedere, Convenţiunile de mai jos dispun că Biserica ortodoxă română din Banatul jugoslav şi Biserica ortodoxă sârbă din Banatul român vor constitui în viitor eparhii autonome, în frunte cu un vicar, având rang de episcop, cu reşedinţa la Vârşeţ, respectiv la Timişoara şi funcţionând sub controlul suprem al Statului.

Organizarea celor două Vicariate autonome se va face conform statutelor şi regulamentelor în vigoare înainte de 11 Noembrie 1918. Biserica ortodoxă română din Banatul jugoslav va fi condusă deci după normele statutului şagunian, chezăşie a păstrării caracterului ei naţional. Adunarea eparhială şi organele ei executive vor rezolva definitiv toate chestiunile administrative bisericeşti, precum şi cele disciplinare. Din punct de vedere canonic,

ambele Vicariate vor depinde de Sinoadele celor două Biserici, română şi sârbă, cari vor delega din sânul lor câte doi membri, pentru a rezolva, sub preşedinţia unui erarch al Bisericii locale, toate chestiunile dogmatice şi spirituale ce s'ar ivi. Convenţiunea precizează că vor fi socotite drept dogmatice şi spirituale în deosebi chestiunile privitoare la menţinerea unităţii dogmatice cu Biserica ortodoxă şi chestiunile privitoare la dogmă, taine şi rit.

Se realizează aşa dar o cooperare între cele două Biserici pentru a exercita jurisdicţiunea în chestiunile dogmatico-spirituale asupra Vicariatelor, Comisia comună chemată a îndeplini această misiune va fi compusă din delegaţi ai ambelor Sinoade; ea se va întruni cu ştirea şi binecuvântarea celor doi Patriarhi.

Deşi autoritatea bisericească locală şi-a păstrat cuvântul precumpănitor în comisia comună, prin majoritatea ce rezultă din dreptul de a desemna preşedintele, Biserica ortodoxă română va fi, prin reprezentanţii săi, şi mai departe în măsură să poarte de grije în cele dogmatico spirituale Bisericii ortodoxe române din Banatul jugoslav. Pe de altă parte aceasta din urmă se va bucura de ocrotirea Statului Român, fără de care nu i se poate impune alt Statut de organizare şi care îşi va da avizul în caz de divergenţă cu privire la interpretarea acestei Convenţiuni.

In sfârşit, prin această convenţiune Statul jugoslav — care până astăzi nu a acordat vreun ajutor financiar Bisericii ortodoxe române din Banatul jugoslav — se obligă să înscrie în fiecare an în bugetul său o subvenţie, conformă cu necesităţile reale ale acestei Biserici, iar comunele politice şi celelalte autorităţi autonome vor acorda ajutoare financiare în proporţie cu numărul credincioşilor.

Convenţiune

PRIVITOARE LA REGIMUL BISERICILOR ORTODOXE ROMÂNE DIN BANATUL JUGOSLAV ŞI SÂRBE DIN BANATUL ROMÂN

Art. 1. Biserica ortodoxă română de pe teritoriul Banatului jugoslav, care ţinea de Episcopiile ortodoxe române de Arad şi Caransebeş şi Biserica ortodoxă sârbă de pe teritoriul Banatului român, care ţinea de Episcopiile ortodoxe sârbe de Vârşeţ şi Timişoara, vor alcătui fiecare conform acestei Convenţiuni, o Episcopie autonomă specială sub jurisdicţiunea unui vicar având rang de Episcop, cu sediul în Vârşeţ pentru vicarul ortodox român şi în Timişoara pentru vicarul ortodox sârb.

In anexa prezentei Convenţiuni sunt trecute comunele eclesiastice ale acestor Eparhii, socotite actualmente ca române ortodoxe, respectiv ca sârbe ortodoxe [1]).

In limitele ziselor vicariate, vor putea fi înfiinţate noui comune eclesiastice în conformitate cu Statutele în vigoare.

Art. 2. Biserica ortodoxă română din Banatul jugoslav şi Biserica ortodoxă sârbă din Banatul român sunt organizate conform statutelor şi regulamentelor în vigoare înainte de 11 Noembrie 1918, precum şi, în sensul dispoziţiunilor prezentei Convenţiuni, sub controlul suprem al Statului.

Art. 3. Atât Vicarul ortodox român din Vârşeţ cât şi vicarul ortodox sârb din Timişoara, se vor afla sub dependenţa Sinoadelor Bisericilor ortodoxe sârbă, respectiv română.

Fiecare din cele două Sinoade va delega din sânul său doi membri cari vor hotărî de comun acord, toate chestiunile dogmatice şi spirituale privitoare la ambele aceste Vicariate.

Această comisiune comună va fi prezidată de un al cincilea membru care va fi un Inalt Prelat anume desemnat de către Sinodul ortodox român, când se vor desbate chestiunile interesând Vicariatul din Timişoara şi un Inalt Prelat anume desemnat de către Sinodul ortodox sârb când se

---

[1]) *Comunele bisericeşti ortodoxe-române aflându-se pe teritoriul Banatului jugoslav*: Alibunar, Kovin, Deliblato, Dobrica, Dolovo, Gloganj, Iabuka, Mramorak, Omoljica, Ovca, Pancevo cu filiala din Banatsko Kraljevicevo, Vladimirovac, Ban. Novoselo, Seleus, Uzdin, Belacrkva, Kustilj, Grebenac, Iablanka, Mali Zam, Markovac, Vel. Margita, Mesic, Nicolinci cu filiala din Banatschi Karlovac, Oresac, Parta, Ritisevo, Solcica, Malo Srediste, Sveti Iovan, Sveti Mihajlo, Straza, Vrsac, Vlajkovac, Vojvodinci, Rusko Selo, Ecke, Iankovmost cu filiala din Klek, N. Sarca, Vel. Torak, Mali Torak.

Comunele bisericeşti ortodoxe-sârbe aflându-se pe teritoriul Banatului român: Gad, Dejan, Denta, Diniaş, Giera cu filiala Ciavoş, Ivanda, Checea, Gaiul-mic, Beregsăul-mic, Ofseniţa, Parţa, Rudna, Soca, Sânmartinul sârbesc, Timişoara-Cetate, Timişoara-Fabrica, Timişoara-Mehala, Tovaldia, Foeni, Ciacova, Cenei, Mănăstirea, Sângeorge, Arad, Arad-Gai, Variaş, Gelu, Mânăştur, Satul-Mare, Nădlac, Satchinez, Cralovaţ, Lucareţ, Becicherecul-mic, Petrovaselo, Pecica, Saravale, Sânpetrul-Mare, Stanciova, Turnu, Fenlac, Cenadul-Mare, Sân-Nicolaul Mare, Munar, Belobresca cu filiala din Divici, Liubcova, Zlatiţa, Lescoviţa, Câmpia, Măceşti, Radimna, Socol, Şviniţa, Pojejena-de-Sus, Moldova-Veche.

vor desbate chestiunile interesând Vicariatul din Vârşeţ.

Art. 4. Această Comisiune comună se va întruni, cu cunoştinţa şi binecuvântarea celor doi Patriarhi, atunci când se va simţi nevoia, în deosebi când va fi vorba de chestiuni interesând unitatea dogmatică a Bisericii ortodoxe precum şi când se vor discuta ches iuni de dogmă, de taine şi de rit, conform doctrinei Bisericii ortodoxe.

Art. 5. Alegerea de vicar va fi făcută de către Adunarea eparhială a vicariatului respectiv, care va supune Comisiunii comune toate actele privitoare la această alegere. După ce va fi primit binecuvântarea celor doi Patriarhi, această Comisiune va supune pe candidatul ales examenului canonic.

Actele privitoare la examenul canonic al candidatului vor fi supuse din partea Comisiunii şi prin mijlocirea Şefului Bisericii teritoriale, Ministrului competent în vederea confirmării regale.

Candidatul ales şi confirmat prin decret regal va fi hirotonit şi va obţine „gramata", conform prescripţiunilor canonice.

In caz de vacanţă, postul de vicar va fi completat într'un termen de cel mult trei luni.

Vicarul trebue să fie supus al Statului unde-şi exercită sacerdoţiul.

Art. 6. Intru cât priveşte culpabilitatea canonică a unuia sau altuia dintre vicari se va proceda în conformitate cu prescripţiunile canonice.

Art. 7. Adunarea eparhială a Bisericii române din Banatul jugoslav se compune din 45 membri dintre care două treimi laici şi o treime clerici.

Mandatul membrilor organelor eparhiale, protopresbiteriale şi comunale religioase are o durată de şase ani.

Alegerea preoţilor parohiali va avea loc în conformitate cu statutele în vigoare. Alegerea va fi făcută în Banatul jugoslav de către Adunarea parohială, în Banatul român de către Adunarea bisericească şi în amândouă cazurile sub preşedinţia protopopului judeţean. Această alegere va fi aprobată de către Consistoriul eparhial ordinar, respectiv de către Senatul bisericesc, în primă instanţă, iar în a doua şi ultima instanţă de către Consistoriul eparhial, în şedinţă plenară, în ambele părţi ale Banatului.

Art. 8. Sesiunea plenară a secţiunii consistoriale, respectiv a Consistoriului eparhial, decide în a doua şi ultimă instanţă asupra chestiunilor judecate în primă instanţă şi în sesiune ordinară de către secţiunea eparhială, respectiv de către Senatul consistorial, afară de chestiunile disciplinare ale clerului cari vor fi judecate, pentru Biserica română din Banatul jugoslav, în a doua şi ultimă instanţă în sesiunea plenară a Consistoriului, compus exclusiv din membrii săi bisericeşti.

Art. 9. Până în momentul înfiinţării unui seminariu teologic, Românii din Banatul jugoslav îşi vor trimete candidaţii teologi în institutele teologice şi în facultăţile din România, pe când sârbii din Banatul român îşi vor trimete candidaţii în seminariile şi facultăţile teologice din Jugoslavia.

Cele două State îşi iau angajamentul de a înlesni executarea acestor dispoziţiuni.

Art. 10. In vederea executării ordonanţelor date de către organele competente pe bază de legi, precum şi a deciziunilor şi sentinţelor definitive ale autorităţilor şi organelor bisericeşti, toate autorităţile de Stat şi autorităţile autonome vor acorda acestora, la cerere, concursul lor administrativ.

Tribunalele bisericeşti vor putea recurge la tribunalele competente, atunci când va trebui stabilită o mărturie.

Art. 11. Subvenţiunea pe care autorităţile bisericeşti o vor obţine din bugetul Statului respectiv va fi fixată în fiecare an conform nevoilor reale ale Bisericii.

Art. 12. Comunele politice şi alte autorităţi autonome cari vor acorda un sprijin financiar pentru nevoile Bisericii, vor stabili acest sprijin în proporţia numărului credincioşilor lor din parohiile respective, adică din parohiile române din Banatul jugoslav şi sârbe din Banatul român.

Art. 13. In cadrul statutelor în vigoare şi a prezentei Convenţiuni (art. 2), Adunarea eparhială va putea stabili regulamente interne.

Noile statute vor fi stabilite după aceleaşi norme ca şi prezenta Convenţiune.

Art. 14. Limba oficială a bisericei ortodoxe române în Banatul jugoslav este limba română cu caractere latine. Limba oficială a Bisericei ortodoxe sârbe în Banatul român este limba sârbească cu caractere cirilice.

Corespondenţa oficială cu autorităţile, precum şi întocmirea documentelor oficiale se va face conform dispoziţiunilor legale ale Statului pe teritoriul căruia se află Biserica în chestiune.

Art. 15. Toate divergenţele privitoare la interpretarea acestei Convenţiuni vor fi tranşate printr'o înţelegere între ambele Guverne şi ambele Biserici respective.

Această Convenţiune cuprinzând cincisprezece articole, va intra în vigoare după aprobarea ei de către cele două Biserici şi ratificarea ei de către cele două Guverne.

Spre credinţa cărora plenipotenţiarii respectivi au semnat prezenta Convenţiune şi au întărit-o cu peceţiile lor.

Făcut în Belgrad, în dublu original, în limba franceză, la 2 Iulie una mie nouă sute treizeci şi patru.

(ss) Al. Gurănescu *(ss) B. Jevtici.*

ANEXA I

DISPOZIŢIUNI TRANSITORII

Art. 1. Având în vedere lipsa de candidaţi preoţi, supuşi ai unuia din Statele contractante, alegerea de preoţi se va putea face şi printre candidaţii, supuşi ai celuilalt Stat, în conformitate cu regulamentele în vigoare în această privinţă.

Preotul ales şi confirmat este ţinut să solicite în termen de o lună, naturalizarea în Statul unde este chemat să-şi exercite sacerdoţiul.

Cele două Guverne se angajează să acorde preoţilor confirmaţi scutirea de stagiul legal pentru obţinerea naturalizării.

Până la soluţionarea cererii de naturalizare preotul îşi va putea îndeplini îndatoririle eclesiastice şi se va bucura de aceleaşi drepturi ca şi ceilalţi preoţi, în ceea ce priveşte retribuţiunile.

Preoţii actualmente în funcţiune cari încă nu sunt supuşi ai Statului respectiv vor obţine această calitate în condiţiunile susmenţionate.

Art. 2. Cele două Guverne se vor pune de acord în ceea ce priveşte întregirea retribuţiunilor protopopilor, preoţilor şi diaconilor, precum şi în ceea ce priveşte retribuţiunile Vicarului-Episcop, ale consilierilor şi funcţionarilor Consistoriului Bisericii ortodoxe sârbeşti din Banatul Românesc şi a Bisericii ortodoxe române din Banatul jugoslav.

Art. 3, In scopul de a organiza Biserica ortodoxă română în Banatul jugoslav, conform prezentei Convenţiuni, Mitropolitul din Sibiu va numi trei preoţi aleşi printre clericii Bisericii ortodoxe române din Banatul jugoslav, cari vor fi însărcinaţi ca în termen de trei luni:

1. Să organizeze circumscripţiile electorale.
2. Să numească comisarii-preşedinţi ai colegiilor electore;
3. Să fixeze data alegerilor pentru adunarea eparhială şi
4. Să convoace adunarea eparhială constitutivă.

Şedinţa constitutivă a adunării eparhiale va fi prezidată de cei mai în vârstă dintre preoţii aleşi.

Făcută în Belgrad. în limba franceză, în dublu original, la 2 Iulie una mie nouă sute treizeci şi patru.

ANEXA II

PRIVITOARE LA BUNURILE BISERICII

Art. 1. In ceea ce priveşte litigiile ce poartă asupra proprietăţii denumite „Pusta Tzerei", asupra căreia Episcopia ortodoxă sârbească din Timişoara avea un drept de emphyteoză, s'a căzut de acord ca:

Guvernul român să atribue Vicariatului ortodox sârb din Timişoara 100 jugăre de pământ de cultură, cari vor fi delimitate din vechea proprietate „Pusta-Tzerei" a'ară numai dacă această proprietate n'a fost încă împărţită în conformitate cu legea agrară română.

Aceste 100 (una sută) jugăre de pământ vor fi delimitate în Banatul românesc, pe cât posibil într'un singur lot, sau cel mult în două părţi.

Vicariatul ortodox sârbesc din Timişoara va primi din partea Guvernului român, în rentă amortizabilă română de expropriere, cu primul cupon, contravaloarea a 120 (una sută două zeci) jugăre, ceea ce reprezintă despăgubirea Bisericii ortodoxe sârbeşti de lipsa de folosire, precum şi de toate drepturile pe cari ea le avea asupra acestei proprietăţi.

Art. 2. In ceea ce priveşte proprietatea denumită „Gal-Agora", aparţinând Patriarhiei din Karlovac, a cărei expropriere a

fost efectuată în conformitate cu legea agrară română, fundaţiunea „Gal-Agora" va primi, conform legii renta de expropriere.

Art. 3. In ceea ce priveşte proprietatea „Velika Margita" (Jugoslavia), aparţinând Episcopiei din Caransebeş şi care a fost până astăzi redusă prin expropriere la 167 jugăre ea nu va putea fi redusă — prin aplicarea legii agrare — la mai puţin decât 100 (una sută) jugăre de pământ.

Episcopia din Caransebeş va primi renta de expropriere legalmente cuvenită în conformitate cu legea agrară jugoslavă pentru totalitatea jugărelor expropriate.

Art. 4. Cele două Delegaţiuni constată că proprietatea fundaţiunii „Trandafil" a fost expropriată de organele Ministerului jugoslav de Agricultură, ca un bun indiviz şi că va păstra cu acest titlu cele 122 jugăre cari i-au fost lăsate.

In acelaşi timp cele două Delegaţiuni au căzut de acord că această fundaţiune trebue împărţită în părţi egale între Patriarhia din Kralovac şi Mitropolia din Sibiu, cu alte cuvinte: cei doi proprietari idivizi vor împărţi în părţi egale renta de expropriere plătită de Stat, de asemenea vor împărţi în două părţi egale şi în natură cele 122 jugăre de pământ cari i-au fost lăsate după expropriere.

Cei doi proprietari indivizi vor împărţi de asemenea în părţi egale veniturile proprietăţii lor cu începere din 1919 şi până în ziua împărţirii definitive pe baza socotelilor (conturilor prezentate) şi verificate de comun acord.

Art. 5. In ceea ce priveşte proprietatea Bisericii ortodoxe române din „Novo Selo" (Jugoslavia) se convine a i se lăsa cele două sesiuni de 34 şi 35 jugăre, cari vor păstra destinaţiunea lor actuală şi vor rămâne neatinse în întinderea lor.

In ceea ce priveşte proprietatea Bisericii, i se vor aplica dispoziţiunile legii agrare jugoslave fără a proceda totuşi la aplicarea lor înainte de punerea în vigoare a prezentei Convenţiuni.

Făcută în Belgrad, în limba franceză, în dublu original, la 2 Iulie una mie nouă sute treizeci şi patru.

ANEXA III

PRIVITOARE LA SESIUNILE REDUSE

Art. 1. Guvernul iugoslav recunoaşte valabilitatea exproprierii celor două (2) Sesiuni reduse şi anume acelea dela „Ivanda" şi „Sân-Martinul sârbesc", aparţinând fondului ierarhic din Karlovac, care fond va primi contravaloarea în rentă de expropriere potrivit legii agrare române.

Art. 2. Guvernul român se angajează să completeze până la concurenţă de 32 (treizeci şi două) jugăre fiecare sesiune a parohiilor din Clisura, şi anume: Sviniţa, Pojejena de-Sus, Radimna şi Belobresca.

Aceste sesiuni vor fi completate pe cât posibil chiar în parohie; în caz de imposibilitate, într'o rază de cel mult 20 (douăzeci) kilometri dela limita comunei politice în chestiune.

Art. 3. In acelaşi timp Guvernul român se angajează să nu mai aplice în viitor dispoziţiunile legii agrare române următoarelor sesiuni reduse: Sânpetrul-Mare, Cenei, Moldova-Veche, Gelu, Diniaş, Cenadul-Mare, Variaş şi o jumătate de sesiune parohiei din Denta.

Făcută în Belgrad, în limba franceză, în dublu original, la 2 Iulie una mie nouă sute treizeci şi patru.

ANEXA IV

PRIVITOARE LA MĂNĂSTIRI

Deşi Delegaţiunea română susţine punctul de vedere al Mitropolitului din Sibiu şi anume că Mănăstirile fac parte din bunurile comune ale celor două Biserici, pe câtă vreme Delegaţiunea jugoslavă rămâne la punctul de vedere al Patriarhiei din Karlovac, care susţine că Mănăstirile nu aparţin decât Patriarhiei din Karlovac. Delegaţiunile au căzut de acord ca diferendul între Patriarhia din Karlovac şi Mitropolitul din Sibiu, care face obiectul procesului judecat de către Curtea de Apel din Budapesta, cu dec ziunea Nr. 11.134/1916 şi despre care Curtea din Budapesta este sesizată prin recursul înaintat de Patriarhia din Karlovac, să fie soluţionat în conformitate cu dispoziţiunile următoare:

1. Mănăstirea Hodoş-Bodrog este atribuită Bisericii române;

2. Mănăstirea Sfântul Gheorghe, Bezdin, Zlatica şi Baziaş, aşezate pe teritoriul român, precum şi mănăstirile Kusic, Mesic, Vojlovica şi altele aşezate pe teritoriul jugoslav vor fi atribuite Bisericii ortodoxe sârbeşti;

3. Biserica ortodoxă sârbească se angajează să înzestrez Viecariatul român din Vârşeţ cu 100 (una sută) jugăre de pământ.

Parohiile din Pancevo, Oresac, Homolica, Mesic, Vârşeţ şi Rusko Selo, precum şi Protopresbiteriul din Pancevo, vor primi din partea Bisericii ortodoxe sârbeşti, cu titlul de sesiune, o dotaţiune de 220 (două sute două zeci) jugăre.

Aceste sesiuni vor fi atribuite pe cât posibil în însă-şi cuprinsul parohiei şi în caz de imposibilitate locală într'o rază de maximum 20 (douăzeci) kilometri dela limita comunei politice.

Aceste sesiuni vor fi pe cât posibil într'un singur lot şi în caz de imposibilitate vor fi formate cel mult din două părţi.

Repartizarea celor 220 (două sute douăzeci) jugăre între parohiile şi Protopresbiteriul interesate, va fi făcută de către Vicariatul român din Banatul jugoslav.

4. Prin faptul că Mănăstirea din Mesic va fi dotată de către Biserica ortodoxă sârbească cu o sesiune la care avea drept de pe urma secularizării Mănăstirii Semlacul Mare şi Srediste, nu va mai avea nici un fel de pretenţiuni în contra Guvernului român.

5. Ca urmare a acestei transacţiuni, cele două Biserici sunt de acord să nu mai ridice alte reclamaţiuni de orice natură ar fi ele.

Cheltuelile proceselor decurgând din diferendul privitor la partajul Mânăstirilor, şi care a fost încheiat prin prezenta Convenţiune, nu vor fi reclamate nici de una nici de cealaltă dintre cele două Biserici.

Făcută în Belgrad, în limba franceză, în dublu original, la 2 Iulie una mie nouă sute treizeci şi patru.

ANEXA V

ACORD RELATIV LA BUNURILE BISERICELOR ŞI ŞCOALELOR, LA FUNDAŢIUNI ŞI LA BUNURILE MĂNĂSTIRILOR

Art. 1. In comunităţile religioase, considerate mixte în 1872, se va institui, în cazul în care împărţirea bunurilor nu va fi fost definitiv efectuată pe cale amabilă sau judecătorească şi în scop de a lichida eventualele procese privitoare la împărţirea averii Bisericii, o Comisiune de arbitri, compusă dintr'un delegat al Mitropolitului ortodox român din Sibiu şi dintr'un preşedinte ales de comun acord.

In lipsă de înţelegere între cele două delegaţiuni asupra persoanei Preşedintelui, Preşedintele Comisiunii va fi în Jugoslavia Preşedintele Curţii de Apel din Novi-Sad, în România Primul Preşedinte al Curţii de Apel din Timişoara, şi în caz de impiedecare, înlocuitorii lor legali.

In procesele cari interesează comunele religioase mixte din Pancevo, Vârşeţ, Markovac, Dejan, asupra cărora a fost dată o sentinţă în primă instanţă, Comisiunea arbitrală, excluzând orice nouă acţiune judiciară, va examina apelurile introduse şi va hotârî în mod definitiv.

Partajul va fi încercat mai întâi pe cale amiabilă, în spiritul Convenţiunii din 1872 şi într'un termen de un an dela data instalării Vicarului-Episcop.

La expirarea acestui termen, dacă partajul pe cale amiabilă nu a putut fi efectuat, se va prevedea un nou termen de un an pentru a intenta un proces care va fi condus conform Procedurii Civile a Statului respectiv.

La împlinirea suszisului termen de doi ani nici un proces nu va mai putea fi intentat.

Procesele încheiate pe cale amiabilă sau prin sentinţă judiciară nu vor mai putea fi redeschise.

Art. 2. Toate clădirile aparţinând bisericelor sau şcoalelor române sau sârbeşti din Banat, toate fundaţiunile sau instituţiunile, precum şi orice alt bun cu destinaţiune specială, cari până la sfârşitul anului 1920 au constituit proprietatea sau au fost în posesiunea susziselor biserici sau şcoale vor rămâne în proprietatea sau în posesiunea lor fără a schimba destinaţiunea lor primitivă.

Art. 3. Bunurile din Regatul Jugoslaviei aparţinând Episcopiilor şi Mitropoliilor române, precum şi bunurile din Regatul României aparţinând Episcopiilor şi Mitropoliilor sârbeşti vor rămâne proprietatea persoanelor juridice eclesiastice cari au avut până în prezent dreptul de administraţiune şi de control asupra acestor bunuri, afară de cazul când ar face obiectul unei alte convenţiuni.

Făcută în Belgrad, în limba franceză, în dublu original, la 2 Iulie una mie nouă sute treizeci şi patru.

POPAS MISTIC

Intre retina mea şi variatele forme, aspecte, mişcări, un element care îţi scapă, face pe suveica. Nu încerc să-l definesc. El există, se amestecă în psihicul nostru decând ne răsare în conştiinţă semnul de intrebare al primului cuget, aranjază în calitate de regisor ocult decorul şi pune pentru fiecare ton, din cernelile policrome ale impresiilor, nuanţa cuvenită pe firava muselină: existenţa. E important. Deprimă. Poate exalta. Umple cu senin ceruri posomorîte. La începutul vieţii, în mintea copiilor din faşe, e nebulos. In creerile organizate e mai penetrant decât lumina ochilor. Aici multiplică volţi morali, menţine lumi, e lămpaşul disolvant al besnelor coagulate. Nu e daimonionul lui Socrate şi nici logica îndrumătoare. E o stare, nu e un glas lăuntric. O stare vie, fără centru, fără zone, fără erarhii, omogenă. Zace sub gând. Cum zace pământul sub lujere şi trunchiuri.

Mă opresc asupra lui fiindcă în istoria omenirii a falsificat multe. Dintr'o naturală pornire de altfel. Legând pe ins de mediul ambiant prin continue navete el şi-a depăşit, pe drept, pe nedrept, rolul atât în staţiile de plecare cât şi în staţiile de sosire. A mers prea departe, peste hotarul veritabil. A descoperit atunci în boul Apis, forţe divine, în vidul unui băţ, prezenţe sfinte. Relaţia dintre eu şi lume şi-a forţat volumul, s'a lăbărţat, dând peste domenii locuite de nălucile superstiţiei. In lipsa acestei treceri „dincolo" ne scuteam de enorme aberaţii. Nu ar fi existat celeste fire de telefon la dispoziţia urechilor hieratice. In adâncimile albastre nu s'ar fi bănuit oficii poştale. Nu s'ar fi inventat taxe pentru convorbiri mute cu persoane nevăzute şi neauzite de nici un muritor. Nu s'ar fi crezut în extazul fără corespondent în celălalt capăt de balanţă.

Putem numi drept noroc faptul că fenomenul nu a capturat pe toţi indivizii. Civilizaţia elenă ne-a furnizat primii protagonişti cari posedau, în mijlocul massei rătăcite, optică într'adevăr conformă realităţilor. Rezultatul obţinut de aceştia are aceeaş premisă şi pleacă din acelaş loc. Lucrurile îşi au semnificaţia, conţinutul, expresia lor. Noi simţim că intr'un arbor se deşfăşoară ceva, că el reprezintă, că în sensibilitatea noastră el trezeşte ceva. Alături de arbor, orce obiect insumează enigme similare. Arhimede le-a cercetat şi a strigat: „Eureka" evadând în nudul paradisiac, din butoiul cu pricina, când a reuşit să descifreze una.

Deosebirea dintre primii extatici şi misticii gen Arhimede se desemnează precis. Arhimede a mers prin galeriile din sinea lucrurilor, din dorinţa identică în ambele tabere, de-a lua contact cu miezul intim al lumii şi în cuprinsul lor nu s'a grăbit să adore. A făcut cercetări. Atitudinea e ponderoasă. Căci a promovat ştiinţa, pipăirea lucrurilor, interesul pentru ele, numai pentru ele. Făgaşul artei serioase abea acuma a fost în stare să se formeze. Omul s'a coborît în el, adulmecând sensuri concrete, încercând să vadă nu transcendenţe, ci rugina frunzişului autumnal, cristalul apei, noroiul, suflul intern din arătări.

Schisma are importanţă capitală. Fără de ea n'am avea avioane, trenuri, pe Pasteur, pe Beethoven.

Richard Wagner, în genialul său studiu asupra muzicii lui Beethoven discută aceeaş problemă a vieţii care, pe lângă o deşfăşurare exterioară, vizibilă, mai are un flux ascuns, ermetic, discret. Lui i-a dat aripi diafane Beethoven şi a reuşit să-l divulge cu ajutorul celui mai adecvat limbaj, pentru intâia oară, în splendori monumentale, lumii.

Concepţia poetică a d-lui Lucian Blaga aduce, pe ecranul gândirii acelaş freamăt din lucruri, subteran în raport cu suprafaţa.

Dar, peste tot, artistul vede înţelesuri în orice, toarnă expresie şi colonizează metafore unde ochiul banal nu zăreşte nimic. Poate că timpanele lui percep mai profund. Simţirea lui rafinată prin lungi şedinţe contemplative, dece ar fi exclus să traverseze carapacea aparenţelor şi să pătrundă în peisagii închise pentru rest ?. Toate obiectele îşi au mitologia lor. Poetul e furat de svonurile e şi devine, decând cunoaştem astfel de specimene adorabile, un vicios scafandrier.

In sfârşit, privind general chestiunea, omului nu i-a convenit să stea izolat în mijlocul naturii. Legendele tuturor popoarelor o arată. A inventat cine ştie dacă nu din teama provocată de forţele lui debile faţă de imensitatea celor văzute sau din setea de-a fi în funcţie de reper, dintr'un instinct aşadar care îl mâna spre întovărăşiri, pe zei, pe zeiţe, pe demoni. Forţe protectoare. Forţe duşmane. Pe unele le-a implorat ca să şi le apropie, pe altele le-a exorcizat ca să se apere. Intr'o neîntreruptă alternanţă. Intr'o animătoare circulaţie.

Procesul continuă şi azi, în circumstanţe schimbate, polenizând pistilul interesului pentru viaţă şi înfrăţindu-ne cu iarba şi cerul.

ILIE IENEA.

Expoziția dnei Rodica Maniu

Dna Rodica Maniu şi-a deschis expoziţia de acuarele în sala Dalles din Bucureşti, unde va continua până la sfârşitul lunei Aprilie.

De data aceasta dna Rodica Maniu ne-a făcut o impresionantă surpriză cu cele 80 de tablouri, cari ne înfăţişează încântătoarele şi pitoreştile regiuni ale Palestinei şi Siriei. Ne-a adus din locurile biblice toată vraja vieţii exotice cu minunatele armonii de culori orientale. Privelişti asupra drumuriior profetice, panorame întinse până în capătul orizonturilor îngălbinite de pustietatea nisipoasă şi pietroasă, peisagii scăldate în lumini generoase şi vederi din splendidele colţuri ale oraşului sfânt. Diverseleimagini ale Ierusalimului ne evocă nu numai amintirea atâtor scene din Sfta Scriptură, dar în acelaşi timp ne răscoleşte în suflet profunde sentimente de religiozitate.

Dna Rodica Maniu a reuşit să prindă în culori vii specificul captivant al cadrului vieţii arabe Străzi înguste, întunecate, cu clădiri seculare, legate cu arcuri ca să nu se prăbuşească sub greutatea pietrelor roase de vreme, ziduri înnegrite şi murdare, mişcări de stradă, mulţime în frumoase porturi arabe neatinse de civilizaţia modernă. Şi toate aceste costume atât de variate în culori, îţi dau în cadrul vechilor uliţe ale cetăţii Ierusalimului cel mai fascinant şi animat tablou ai vieţii arabe.

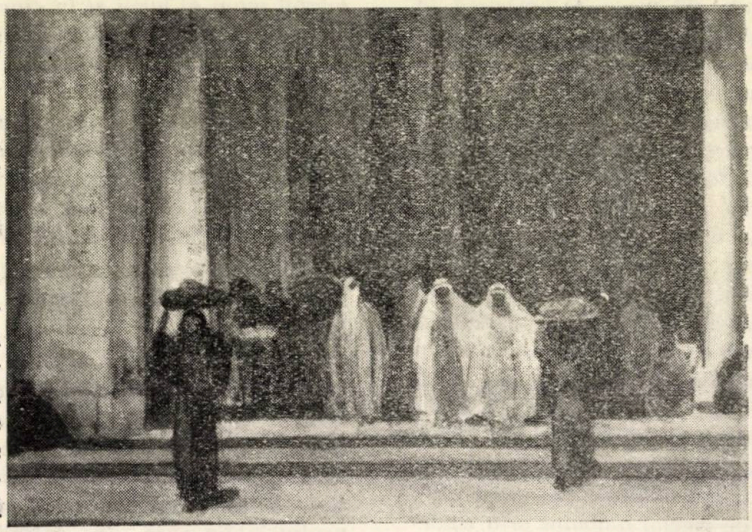

Rodica Maniu

Mulţime arabă

Technica picturală a dnei Rodica Maniu poartă pecetea originală a personalităţii ei artistice. Dacă mai păstrează ceva din rigorile maeştrilor Lucien Simon şi Charles Cottet, a căror elevă a fost înainte de războiul mondial, se pare totuşi că puterea talentului ei creator a reuşit să-şi impună o concepţie nouă şi independentă, emancipată de directivele *„bandei negre“*, după cum se numea grupul de pictori din şcoala profesorilor ei.

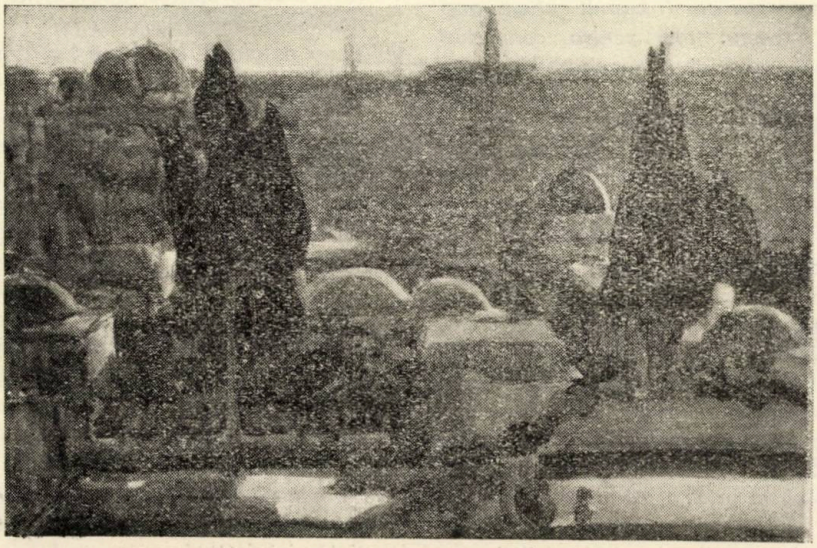

Rodica Maniu.

Oraşul sfânt.

Formaţiunea artistică a acuarelelor

Rodica Maniu.

doamnei Rodica Maniu se bazează pe armonizarea culorilor într'o gamă de nuanţe vizuale ce se compun cu ajutorul opticei plastice. Contururile vag trasate şi liniile imprecise ce mărginesc culorile subiectului se contopesc într'o splendidă imagine optică şi îţi dau impresia unei vibraţii cu densităţi variate cari animează tabloul.

Ce frumos este *„Oraşul Sfânt"* văzut de pe terasa şcolii musulmane de lângă moscheia lui Omar. Lumina de seară a Ierusalimului redată atât de bine, atmosfera paşnică şi odihnitoare ce se lasă asupra oraşului sfânt în amurgul zilei, nici nu putea fi interpretată mai impresionant. Peisagiul panoramic care se pierde în adâncimea nebuloasă nici n'ar avea farmecul unui apus de soare dacă n'ar fi văzut în compunerea optică a viziunii pitoreşti.

Aceeaşi observaţie şi pentru minunatul tablou ce reprezintă *„mulţimea arabă"*, care a fost reţinut de M. S. Regele Carol al II-lea. Costumele multicolore şi mişcarea lumii de sub Poarta Damascului, negustorii şi cerşitorii din jurul zidurilor, toată animaţia şi circulaţia febrilă la întrarea în cetatea Ierusalimului, nici nu puteau fi mai bine înfăţişate decât prin această technică picturală, care este caracteristica artei doamnei Rodica Maniu.

Atâta interpretare caldă şi sinceră, atâta culoare locală, încât expoziţia doamnei Rodica Maniu şi ansamblul ei este o fidelă expresiune a viziunilor palestiniene şi siriene.

Aurel Cosma junior.

Expoziţia pictorului S. Mützner

Pictorul S. Mützner expune în Sala Dalles 75 de tablouri, aduse în cea mai mare parte din călătoria făcută în vara anului trecut prin regiunile încântătoare ale Palestinei, Siriei şi Libanului. Sunt minunate peisagii în uleiu, cari îţi evocă într'un cadru pitoresc vremile biblice şi îţi înfăţişează în toată splendoarea lor ţinuturile sfinte.

Dl Mützner este impresionist, unul dintre cei mai autentici continuatori ai impresionismului francez. In peisagiile sale dominează efectele de lumină şi nuanţele deschise. Subiectele sale scăldate în abundenţa razelor solare par şi mai luminoase în contact cu umbrele. Dl Mützner este un colorist desăvârşit. Paleta sa cunoaşte cele mai splendide combinaţii de culori. Variaţiile de nuanţe corespund tot atâtor efecte de lumină deosebite. Acelaşi lucru îl vede şi îl redă în chip diferit dacă ochiul său de artist îl percepe sub unghiul altor reflexii de luminaţii. In fiecare clipă a zilei, după cum îşi schimbă lucrurile aspectele lor sub diversele vibraţii şi densităţi de fâşii luminoase, şi pictorul le îmbracă subiectele sale tot în alte nuanţe. In plin

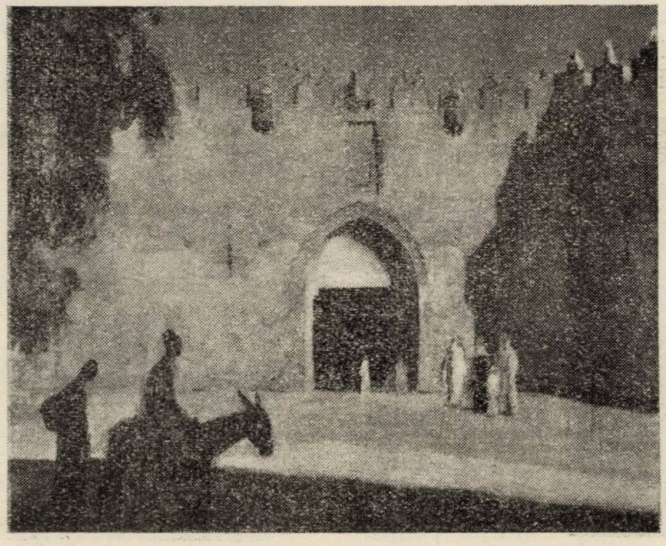

S. Mützner. Poarta Damascului

soare de dimineaţă *„Poarta Damascului“* din Ierusalim, care este una dintre cele mai reuşite lucrări ale artistului, îţi dă impresia feerică a unor minunate efecte de lumină, în timp ce *„Maslinii din Ghetsemani“* cu perspectiva cetăţii sfântului oraş dominat de imensa cupolă a moscheei lui Omar, te cuceresc prin coloritul diafan al ultimelor raze. In unele tablouri contrastele de culori sunt atât de evidenţiate, încât efectele de lumină sunt şi mai pronunţate.

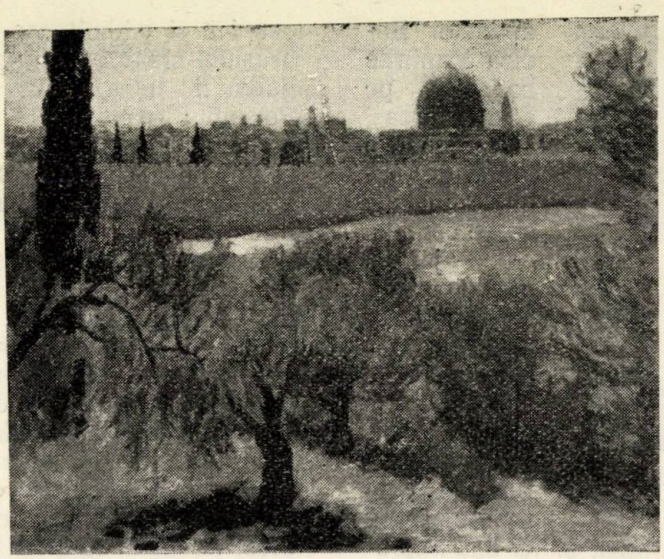

S. Mützner

Maslini din Ghetsemani.

Technica dlui Mützner are multe linii comune cu maniera de a picta a impresioniştilor francezi. Pornind pe calea directivelor trasate de Claude Monet, dar fără să ajungă până la tendinţele lui Césanne, a ştiut să-şi găsească un drum cu totul personal, creiat de talentul său, păstrând însă în lucrările sale caracteristicele de bază ale impresionismului. Penelul său se lasă condus numai de viziunea ochilor şi caută să se emancipeze de sub influinţa raţiunii, care l-ar îndepărta dela natura lucrurilor spre compoziţia lor. Compunerea este făcută numai pentru constituirea unui cadru în care să-şi aşeze toate efectele pe cari le-a înregistrat ochiul său de artist. Prin urmare viziunea naturii are o importanţă mai mare decât compoziţia. De aici şi practica de a diviza tonurile pentru a le reconstitui la o distanţă optică în adevărata coloraţie a lucrurilor. Totul se întemeiază pe o armonioasă colaborare a luminei cu tonurile obiectelor. Soarele este izvorul culorilor şi fără el nu există nici o coloraţie. De aceea scara infinită a nuanţelor este creată de variaţia intensităţii luminei. Aceste dogme ale şcoalei impresioniste par să fie respectate de pictorul Samuil Mützner.

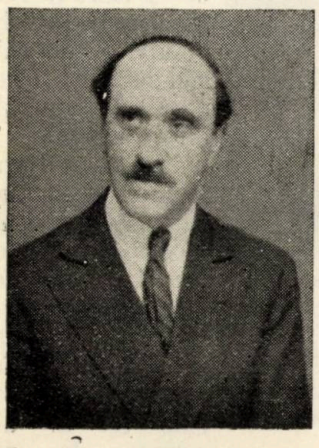

S. Mützner

Alături de vederile din locurile sfinte, dl Mützner mai expune şi câteva peisagii româneşti, nişte primăveri de Balcic şi toamne de Câmpulung. Coloritul luminos şi aici îşi are acelaşi farmec ca în toate lucrările sale.

Aurel Cosma junior

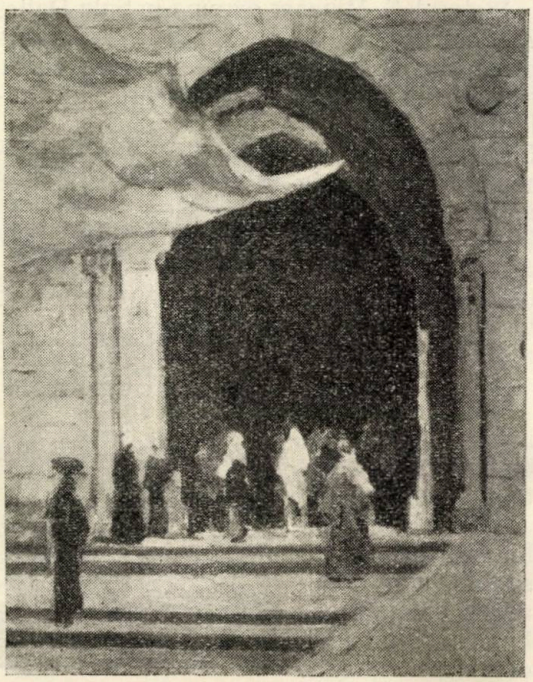

S. Mützner

Poarta Damascului

Expoziţia pictorului G. Teodorescu-Romanaţi

de *I. Miloia*

Expoziţiile pe care pictorii bucureşteni le-au aranjat până acum în Timişoara le-am considerat întotdeauna ca aventuri. Oraşul nostru cunoscut îndeobşte nu atât pentru deosebite preocupări intelectuale ci mai mult pentru buzunarul plin de gologani, s'a dovedit întotdeauna neînţelegător în faţa manifestaţiunilor de ordin mai înalt ale culturii noastre. Totaşa, cum la spectacolele lui Tănase biletele se trec cu o lună înainte, iar la Ventura poţi număra spectatorii pe degete, la fel se întâmplă şi cu expoziţiile. Expoziţia „artiştilor italo-români" de-o pildă va face afaceri grele şi multe zeci de mii, iar câte un artist cu nume binestabilit se consideră foarte norocos dacă a putut să „plaseze" 2—3 lucrări pela cunoscuţi.

Imi aduc aminte de expoziţiile din trecut ale d-lor Schweizer—Cumpăna, Niţescu, Manea ş. a. totatâtea manifestări culturale serioase, remarcate elogios în presă, dar închise nesatisfăcător, dacă nu dezastruos, din punct de vedere material.

T. Romanaţi.

Această lipsă de înţelegere faţă de artă a Timişorenilor este poate, şi urmarea împrejurării, că oraşul care „a putut da în spectacol" cu faimosul „Teatru al Banatului" pentru care s'au cheltuit milioane grele, n'are nici astăzi o sală de expoziţii potrivită, centrală, uşor accesibilă şi corespunzătoare ca lumină.

Dar când nenorocul îi duce pe artişti în „Clubul Lloyd", unde aranjează expoziţiile în antreul prost luminat al „clubului" — falimentul este sigur.

De aceea mi-a părut foarte rău că d-l T. Romanaţi a nimerit chiar acolo. Club minoritar, unde se adună zilnic marii comercianţi ca să-şi facă siesta pe lângă un svarţ şi ţigare de foi, acest local este cel mai puţin indicat îndeosebi pentru artiştii români. Şi mai cu seamă atunci când ai reaua inspiraţie, ca d-l Romanaţi de a te prezenta cu subiecte de biserici creştine şi în plus româneşti.

Iată dece această expoziţie n'a putut fi văzută şi gustată, cum a meritat. Şi iată de ce ne temem că d l T. Romanaţi nu va mai avea curajul să deschidă, cândva, o nouă expoziţie în Timişoara.

Şi este păcat că publicul n'a avut prilej să adâncească valoarea lucrărilor d-lui T. Romanaţi.

Publicaţiunea d-lui Bădăuţă „Privelişti Româneşti" este incontestabil de mare valoare turistică şi de propagandă. Şi nu este altceva decât o colecţie de fotografii frumoase, executate însă de un aparat fără viaţă. Când însă aceleaşi lucruri, aceleaşi biserici vechi, acelaşi peisaj crud şi al nostru apare fixat de penelul măestru al unui bun artist, când subiectul este exteriorizat după ce a trecut prin cele mai subtile interpretări ale unei sensibilităţi constituite în primul rând din dragoste — atunci abea ne putem da seama, de adânca valoare şi artistică şi documentată a lor. Căci d-l T. Romanaţi este un îndrăgostit al trecutului nostru. Bisericile sale vechi, clopotniţele, vechile tipuri de casă ţărănească, troiţele, porţile, interioarele, nu sunt numai subiecte cari se pretează la o culoare frumoasă, sau la o compoziţie, oricât ar fi de savantă.

BIBLIOTECA CENTRALĂ a „ASOCIAŢIUNII"

T. Romanaţi

D l T. Romanaţi scaldă aceste lucruri în căldura sufletului său de înţelegător şi iubitor al unor lucruri cari afară de o formă, oricât ar fi de interesantă, mai aduc cu sine acea atmosferă de cucernicie pe care o au lucrurile sfinţite de cultul unei tradiţii răsărită din nemijlocita legătură a trecutului şi a zilei de astăzi. Lucrările d-sale sunt frământări realizate cu mijloace sigure de pătrundere a sufletului lucrurilor.

Uşor şi transparent în tempera — Parcul din Luxembourg — artistul creiază puternice efecte de contrast în ulei, în subiectele pe care se revarsă lumina puternică a soarelui — seria de biserici şi clopotniţe — sau prinde taine de elegie şi resemnare în interioarele bisericilor — Cozia sau Stavropoles — dându-ne în acelaşi timp câteva „balcicuri“ nu conform tiparului generalizat în toate expoziţiile, nu Balcicul înflorit şi dogorît de soare, ci un Balcic trist, resemnat, aşa cum pe timp ploios ni-l poate înfăţişa nesfârşita gamă de griuri umede.

In „Hanul turcesc“ afară de înţeleapta repartizare de griuri artistul rezolvă şi o problemă grea de desen, de perspectivă: monoton şi sărac i s'ar părea acest subiect ori cărui profan, dar din mâna şi sufletul artistului răsare poezia curţii acestui han, aureolat de regretul lucrurilor apuse şi stingher ca orice lucru uitat.

Nu scapă nimănui valoarea nu numai artistică ci şi documentară a unei astfel de colecţie de lucrări, cari n'ar trebui să lipsească, dacă nu în original, măcar în reproduceri, din şcoale din muzee, etc. Şi mă întreb, pe când o ediţie a „Priveliştilor româneşti“ constituită din reproduceri după lucrările d-lui T. Romanaţi? Căci după cât ştiu, d-sa, neobosit, veşnic pe drum în căutarea celor mai pitoreşti eolţuri ale Ţării, d-sa dispune de un material imens, care editat, ar face cinste şi artei noastre grafice, putând în acelaşi timp să ne facă cunoscută Ţara în străinătate şi subt alt unghiu decât acela al desbaterilor Skoda.

Dar dacă din punct de vedere material expoziţia d-lui Romanaţi nu va corăspunde aşteptărilor, nu d-sa este vinovatul. De aceea autorităţile locale ar trebui să aprecieze în cel mai înalt grad străduinţele artistului şi însemnătatea ce-o are o astfel de expoziţie, pentru Timişoara căreia rar i-se dă prilej să încerce adevărate emoţii artistice.

In taină...

Nu plânge!.. Pe faţa de chinuri brăzdată
Aruncă în grabă o mască de ceară;
Tristeţia din ochi-ţi o şterge, să pară
Că tot eşti copilul voios de-altădată.

Inchide în pieptu-ţi furtuna turbată,
Înăbuşe 'n tine a chinului pară...
Şi lasă-i să creadă că toate 'ncetară —
Că ora fatală de mult e uitată!

Acestor reptile nu da să 'nţeleagă
Că 'n inimă 'nfiptă-i săgeata mortală!..
Doar noaptea, în taină, tu rana-ţi desleagă —

Şi mâna de 'ncearcă săgeata s'o smulgă,
Pe sângele proaspăt din rana fatală,
Torente de lacrimi tu lasă să curgă...

I. Jivi-Bănăţanu

Umbre și lumini

Cronică Bucureșteană.

de **G. Papamihalopol**

Bucureștiul nostru, în plină schimbare la față, se va sărbători timp de o lună, vor fi expoziții retrospective, căișorii și bulă, reduceri și speranțe de dever comercial — dar pentru sufletul nostru, nu rămân decât vechile și încâlcitele străzi, unde parfumul unui trecut tihnit mai dăinuie și azi. Visătorii s'au împuținat, mulți au murit lăsând în urma lor faimă, mulți uitare.

Dar dece producția lirică merge descrescând, iar cea a romanelor crescând? Este o întrebare careia i-se poate răspunde, de două ori.

Vremurile dinainte de războiu, cu viața ușoară, cu reminiscențe romantice s'au dus și s'au pierdut în lupta intensă pentru viață. Versuri se mai scriu, dar mediocre. Entusiasm aproape nu e în tineretul de azi. Pe vremuri, țin minte, fiindcă sunt al unei generații antebelice, porneam întocmai ca Don Quichotte în luptă cu morile de vânt, ori de câte ori ni se părea c'aveam un ideal de apărat, un loc la soarele culturei de căpătat. Pe aici pe colo s'a mai păstrat tradiția și am văzut, acum o săptămână o revistă literară a liceenilor dela Liceul Cantemir. M'a mirat maturitatea și precocitatea unor producții. La 14 ani se vorbea de iubire infocată — 14 ani!...

Dar explicația, îmbulzeala, în producerea de romane din ultima vreme, n'o prea găsesc. Literatura românească a fost lipsită de romane, exceptând pe Duiliu Zamfirescu, Filimon și alți doi, trei.

Românul lipsit de o hotărâre stăruitoare și de lungă durată, aștepta inspirația și asfel am produs nuveliști demni de marile literaturi occidentale.

Dar totuși ar fi o explicație. Războiul și urmările lui, au împins lumea spre o viață mai grea, în care pozitivismul și lupta pentru viață cereau elemente talentate care au văzut că au loc, în roman.

Cititorul a cerut altceva decât simple momente însemnate pe răbojul unei vieți. A cerut să cunoască și alte momente ale eroului pentru ca să-l poată judeca și situa în spațiu.

Și în urma acestui complex de nervi și imboldiri — am câștigat — noi cu toții.

Dar curentul actual în literatură și în artă se duce spre o nouă formulă: romantico-naturalistă.

Personagiile romanelor trăesc o viață de toate zilele, cu năzuinți spre ceva, însă fără credință. Căci trebue să constatăm, că suntem poporul cel mai tolerant în religie. Citiți ori ce roman, afară de ale Dlui Damian Stănoiu, și veți constata lipsa aproape totală a chestiunilor religioase. Iar dacă veți citi pe Dl Cocea, naturalismul său va fi impins până a parafraza pe Lawrence în „Amantul Dnei Chaterley".

Pictura iarăși se întoarce spre căile mai naturale, a unui colț al spațiului, o ferestruică cu vedere înspre viață. Românul nu e prea snob. Atât cât i se pare că trebue, ca să poată arăta străinilor, că nimic din preocupațiunile lor, nu-i este necunoscut.

Suntem un popor de vizuali — cărora în reprezintările vizuale le trebue atmos-

fera şi veracitatea.

Izer a fost admirat câtăva vreme — dar când reprezintările lui — ce nu reprezintau viaţa au eşit de sub ochii mulţimii — amintirea s'a şters. Nu era ferestruica deschisă spre viaţă.

In muzică se petrece acelaş fenomen. Sălile cu muzică clasică sunt pline. Şi aceiaş lume care a admirat pe Procofieff în jonglerliile sale, este azi stârnitoarea ascultare a lui Bach, Bethowen sau Wagner.

Românul, dar mai ales Bucureşteanul, este un snob numai la suprafaţă. In fond Bucureşteanul e un hoinar, care se adapă tot la aceleaşi eterne adevăruri şi privelişti de care nici când nu se satură.

Dâmboviţă apă Dulce,
Cin' te bea, nu se mai duce.

Bănăţenii în Capitală

de T. MOGA

Sunt mulţi bănăţeni în Capitală, răzleţiţi prin diferite cartiere. Ca totalitate n'au avut ocazia să se manifesteze niciodată. Bătrânii, oameni cu carieră, se grupaseră mediat după războiu în *„Asociaţia Culturală din Banat“* ce avea secţii în fiecare oraş din Banat. Asociaţia îşi programase scopuri frumoase pe care le-a realizat în parte. Existenţa ei a fost legată, însă, de personalitatea marelui Traian Lalescu, căci după moartea lui, sforţările ilustrului profesor E. Brancovici de a creia o atmosferă bănăţeană în Capitala atât de cosmopolită, au rămas infructuoase. Membrii Asociaţiei, puţini la număr, n'au izbutit niciodată să se întâlnească în plenul lor.

Nu tot aşa stau lucrurile la tineri. *„Cercul Academic Bănăţean, Secţia Bucureşti“* grupează toţi studenţii din cele trei judeţe bănăţene: Caraş, Severin şi Timiş. Aci se întâlnesc cei ce stăpânesc meleagurile lui Eutimiu Murgu cu urmaşii marilor Brediceanu şi Mocionyi, îşi dospesc credinţă nouă bănăţeană din tortul eroicelor acţiuni din trecut. Elementul tânăr nu este permanent, idealul lui se permanentizează din generaţie în generaţie. Preocupările studenţimii bănăţene nu poartă pecetia momentului. Studenţimea încearcă rezolvarea problemei creaţiei de valori eterne şi deaceea se manifestează numai pe teren cultural-artistic, neglijând orice ademenire hrăpăreaţă ce s'ar îmbia din partea preocupărilor politice atât de vremelnice. Rolul tinerilor este dublu. Ei au dovedit Bucureştilor că există în Banat comori naţionale demne de a fi relevate. In primul rând producţia populară în orice domeniu este superioară celorlalte provincii, iar aci pe primul plan stă cântecul. In al doilea rând,

Corul studenţilor bănăţeni din Bucureşti.

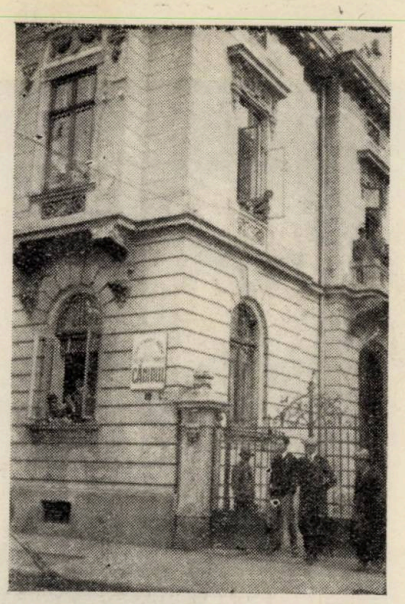

Căminul studenţilor bănăţeni din Bucureşti.

conştiinţa morală este mai neiertătoare în Banat decât în celelalte provincii. Concluzia este: la Bucureşti când spui că eşti bănăţean, lumea leagă de acest cuvânt încă două noţiuni, aceia de cinste şi de cântăreţ.

Adăpaţi la izvorul culturii şi veşnic frământaţi de grija părinţilor şi fraţilor lăsaţi acasă, studenţii bănăţeni n'au precupeţit clipele de sărbătoare. Vacanţele de vară, Sf. Paşti şi Moş Ajunul îi găseşte în turnee culturale prin satele lor băştinaşe împărţind dar din dar, lumină din lumină. Având în Cor elementul cel mai preţios, după ce în Bucureşti au cucerit scenele Societăţilor Culturale: Tinerimea Română Societatea de Psihotehnică a Universităţii, Soc. Femeilor Române, etc., cu ocazia serbărilor naţionale; Ateneele culturale cu ocazia şezătorilor: Ateneul Dichiu, Golescu, etc., ba chiar Ateneul Român, făcând să vibreze într'o unică simţire românească toată suflarea auditoare, iată-i înviorând societăţile de muzică, cânt şi lectură din Banat lincezite în urma războiului. Pentru coeducarea membrilor, precum şi pentru a prilejui primii paşi în viaţă, Cercul a instituit şedinţe culturale în fiecare Duminică seara, când se desbat problemele ce agită spiritul tinerilor, problemele bănăţene, problema Banatului Jugoslav, etc.

Ceiace hărţueşte la fiecare pas studenţimea bănăţeană este grija existenţei de mâine. Reprezentanţi ai celui mai frumos şi mai bogat colţ de ţară, studenţii duc cea mai mizeră viaţă. De 15 ani se căznesc să-şi clădească un cămin, o casă a lor proprie căci se diferenţiază mult sufleteşte de colegii lor din alte părţi. Incercările conducătorilor lor s'au poticnit în pragul realizării. Totuş căminul închiriat, adăpostind pe cei mai săraci dar şi merituoşi studenţi, le rezolvă pentru un moment problema locuinţii. Studenţimea aşteaptă rezolvarea definitivă a acestei probleme şi ea este dorită cu atât mai mult, cu cât este singura posibilitate de a întreţine unicul nucleu bănăţean în Bucureşti şi de a da totdeodată posibilitate elementelor valoroase să se instruească, definitiveze şi afirme.

Cât despre celelalte pături sociale: meseriaşi muncitori, funcţionari inferiori ş. a. fiecare îşi deapănă firul vieţii în vâltoarea zgomotoasă a evenimentelor fără ca cineva să-i cunoască şi ajute. Iată dece, luând de ex. alte judeţe din ţară, se impune înfiinţarea unui „Cerc Bănăţean" cu sfera întinsă peste toţi bănăţenii din Capitală.

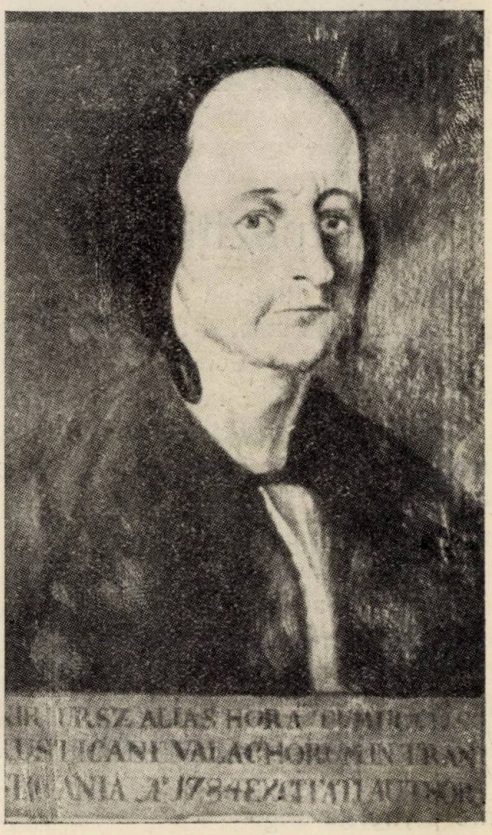

Horia

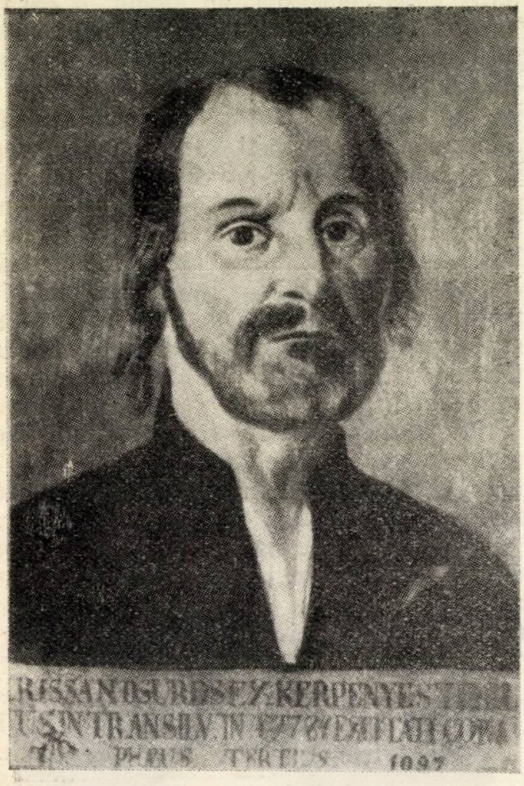

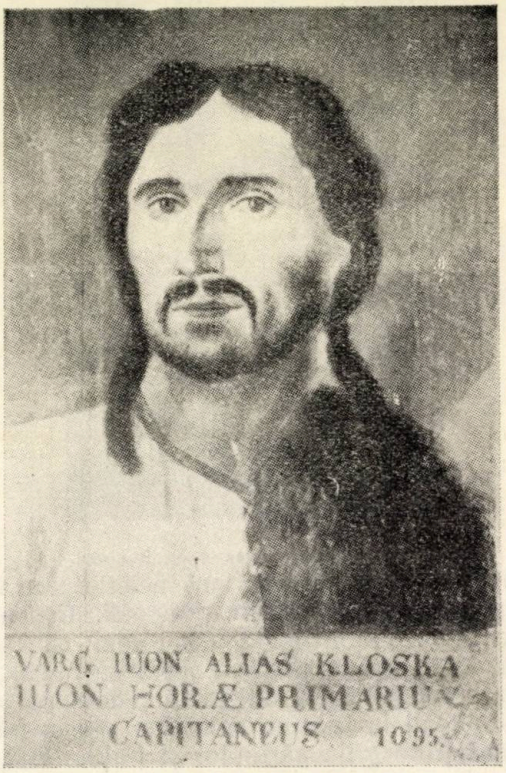

Expoziţia lui Horia, Cloşca şi Crişan

La Academia Română din Bucureşti s'a organizat cu concursul d-lui Octavian Beu şi a d-lui profesor Constantin Nedelcu o interesantă expoziţie închinată memoriei lui Horia, Cloşca şi Crişan, dela moartea cărora s'au împlinit în primăvara aceasta 150 de ani. Expoziţia conţine o mulţime de documente, manuscrise şi gravuri din epoca aceea, cari ne înfăţişează în toate amănuntele ei răscoala iobagilor români.

Sunt de o valoare mare portretele originale ale acestor trei eroi ai neamului românesc, pictate în uleiu de artistul Ioan Martin Stock din Sibiu, care le-a lucrat în 1785 la Alba-Iulia, unde i-au pozat chiar Horia, Cloşca şi Crişan în persoană. Aceeaşi valoare o reprezintă şi gravura cu siluetele fin stilizate ale lui Horia, Cloşca şi Crişan, care datează din anul 1784.

Horia, Crişan şi Cloşca Gravură siluete

Importanţa acestor gravuri reproduse aici este cu atât mai mare, cu cât ele reprezintă portretele autentice ale marilor revoluţionari români din 1785.

Târgul-Mureşului.

Impresii şi cronici.

de: Maximilian Costin

Călătorul care se apropie de Tg.-Mureş, străbătând cu trenul marginea nordvestică a oraşului, ar putea să creadă că pătrunde în faubourgul îndepărtat al unui mare oraş occidental. Impresia aceasta o poate avea mai ales dacă vine dinspre nord. Pe rând, defilează înaintea sa, pe un fond de dealuri împădurite, liceul militar, alb, imens şi cu mulţime de ferestre, turnul cu ceas al primăriei, turnele bisericilor, uzinele electrice, parcul cu terenul de footbal, şi coşurile fabricilor de petrol şi de zahăr.

Târgul-Mureş este un oraş frumos şi modern. O stradă lungă, asfaltată, pe care aleargă şi nişte autobuze, conduce în inima citadelei, în piaţa mare. La capătul străzei celei lungi, trăsura coteşte brusc spre stânga, şi după câteva zeci de metri, înaintea ochilor apare un vast decor de clădiri somptuoase. Mai întâi catedrala greco-catolică cu poalele încă netencuite, copie în miniatură după catedrala Sft. Petru din Roma. Apoi Căminul de ucenici, tot neisprăvit, cu schelile ridicate, de-asupra cărora apare deja fruntea clădirei, vopsită galben şi cu ferestre de un stil hibrid, pe care l'am putea numi gotico-secuesc. Primăria împodobită cu vitrouri, ţigle colorate şi un turn înalt de cincizeci de metri.

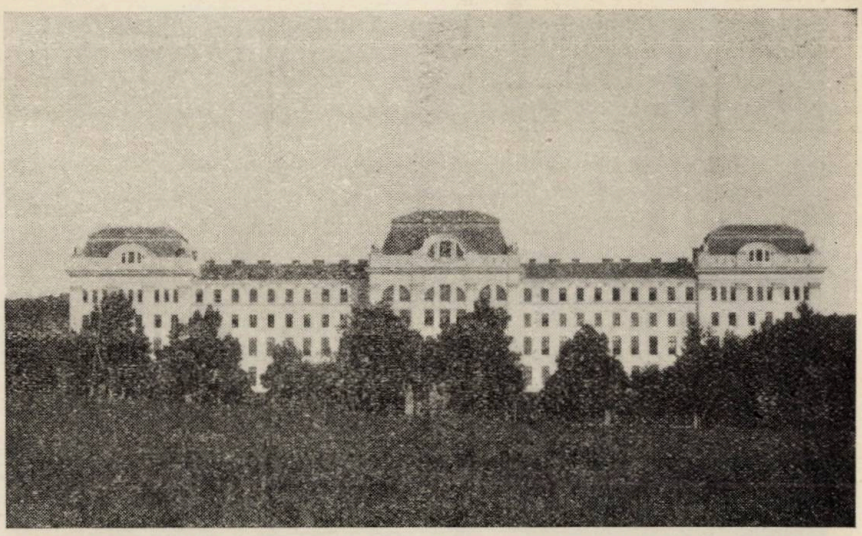

Târgul-Mureş.

Liceul militar „Mihai Viteazul".

In sfârşit palatul cultural, imens, greoi şi policrom. Aici, în fundul pieţii Regele Ferdinand, monumentală şi impunătoare este una din cele mai frumoase biserici ale României. Mai departe nu-i mult de văzut şi e greu de mers, căci spre dreapta, încotro se desfăşoară oraşul, străzile urcă dealuri.

Trecutul şi prezentul

In planul statului maghiar de a ridica mari centre de cultură între minorităţi menite să le atragă şi să le înghită naţionalizându-le, a întrat şi Tg. Mureşul, destinat să devie capitala secuimei. Această caracterizare de *secuiască* dată oraşului, a obligat pe fostul primar G. Bernady să se ocupe de artă. Căci arta este aceea care defineşte personalitatea popoarelor. Din sforţările făcute a ieşit palatul cultural, clădire anostă, dar mare şi practică, fără stil si fără formă, dar cu prăvălii de închiriat şi cu restaurant la subsol, clădire ridicată bloc la colţul pieţei, şi împodobită cu acoperiş de ţigle colorate şi cu vitrouri reprezentând legendele secueşti. Dacă exteriorul nu este reuşit interiorul, zugrăvit şi el cu motive policrome luate din decoruri de artă rustică, îşi are rost din punct de vedere al serviciului ce are de îndeplinit. O sală mare de concerte cuprinzând peste o mie de locuri, având o orgă de comerţ. Din cele mai rare în Europa. Un muzeu etnografic. O pinacotecă cu tablouri rare. Un curs de arte plastice. Un conservator instalat în cele două etaje dela faţada nordică, cu clase somptuoase, cu sală de examene cum nu există nici în marile metropole ale occidentului. O bibliotecă publică cu săli minunate de lectură.

Un *„Foyer"*, pe care Românii la preluare au pus firma *„sală de converzaţie"* firmă ce ar putea să fie suprimată, întregeş-

te uzajul presupus al sălilor de concerte. Mai numită şi *„sala de oglinzi"*, căci cei doi pereţi înguşti sunt de oglindă, sala fiind construită în lungime ca un coridor; acest foyer, prevăzut la mijloc cu masă de bar pentru bufet, este atât de luxos mobilat şi decorat, încât este deschis numai pentru banchete politice şi ocazii rare. Călătorul care îl vizitează ca o curiozitate a palatului, rămâne împresionat de splendoarea lui, nu fără a remarca decorul naiv al coloanelor verzi, împodobite cu covrigi de argint, turtiţi, a căror semnificare artistică ori simbolică, nu o poate pătrunde. In acest palat a fost sub maghiari şi este acum, concentrată activitatea spirituală a oraşului. La această activitate ar trebui să conducă şi azi viaţa sufletească a regiunei din jurul oraşului. Primarul Bernady a spus fără înconjur la inaugurarea acestui palat în 1908 că a fost clădit ca să fie focar de apărare a culturei maghiare menită să stăvilească îngrijorătoarea înmulţire a valahilor.

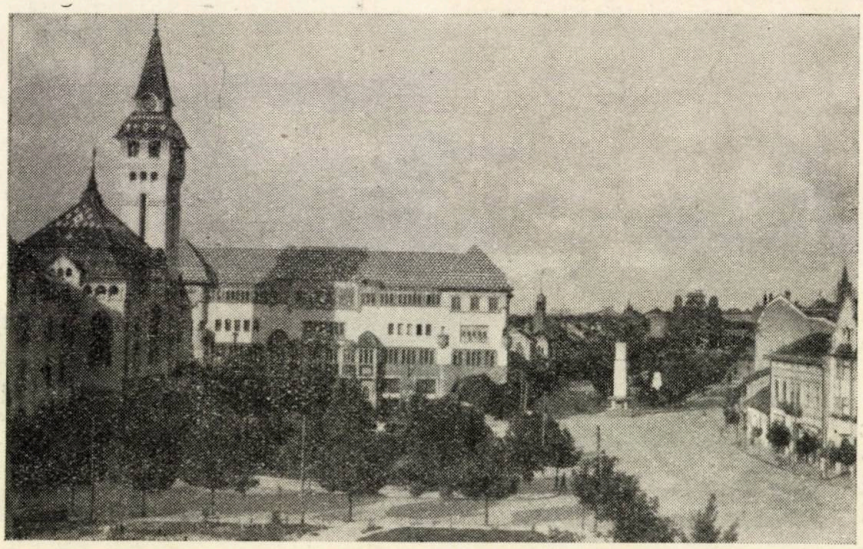

Târgul-Mureş. Piaţa Regele Ferdinand. In stânga Primăria şi Palatul Cultural.

Acelaş lucru crede că are drept să-l spună acum şi primarul român, dl Emil Dandea. Creerul, palatul cultural, a rămas acelaş. Sângele care îl străbate trebue să fie astăzi altul. El trebue să răspândească în arterele ţărei, cultură românească în loc de cultură secuiască. Funcţiunea a rămas aceeaş. Aşa gândeşte primarul român de astăzi, dl Emil Dandea, fiul de moţ şi descendentul lui Horia. Cei doi animatori, Bernady al trecutului şi Dandea al prezentului, stau faţă în faţă şi îşi fac datoria. Unul să regrete trecutul, celalalt să înţeleagă prezentul. Starea sentimentelor lor personale unul faţă de celalalt, este normală. Lupta. Şi această luptă s'a dat şi mai continuă. In 1924 dl. Emil Dandea, om fără ascunzişuri sufleteşti, dornic de muncă românească, chemat ca primar al oraşului, a început pe faţă opera de romanizare. In 1926 dl Bernady, abil tactician îmbătrânit în combinaţii şi compromisuri politice a reuşit să pătrundă în partidul liberal, să scoată pe dl Dandea din primărie, şi să se reînstaleze, fantomă a trecutului, ca primar român al Tg.-Mureşului.

Primariatul anacronic al dlui Bernady a continuat graţie abilităţei sale politice, sub două guvernări. După opt ani, in 1934, dl Dandea a revenit în fruntea oraşului. Conflictul a reisbucnit surd, cunoscut numai de iniţiaţi. Bernady deşi trecut de 70 ani, şi-a simţit revenite avânturile de luptă ale tinereţei. Şi a ţinut cu ori ce preţ să fie numit membru în comisia interimară prezidată de dl Dandea. Pentru spectatori poziţia de luptă ar fi fost interesantă, ca fenomen politic, şi o clipă se credea posibilă. Dl. Dandea a triumfat. Astăzi dl Bernady, îşi plimbă melancolic paşii pe asfaltul pieţei, construit de dânsul şi reparat de Dl. Emil Dandea.

Românism şi cultură

La Tg.-Mureş pulsează deci ca pretutindeni în ţara noastră o viaţă românească. Această vieaţă este însă la Tg.-Mureş, observată, suspectată şi controlată de vieaţa ungurească. In acest oraş, vieţile a două naţii antagoniste se sbat obligate să trăiască alături. Compromisuri şi concesii

Târgul-Mureş Statuia lui Avram Iancu.

reciproce nu ajung ca să suprime deosebirile şi să contopească cele două neamuri în interese comune. Dl primar Dandea, acum zece ani, a dat jos depe soclu, statuia lui Petőfy, îmbrăcat în ostaş ungur, punând în loc un ostaş român anonim. Ungurii au strigat contra sacrilegiului. Dandea a ripostat că el admiră pe Petőfy, mai ales ştiind că e de origine sârb, dar nu poate accepta să figureze îmbrăcat în militar maghiar pe piaţa oraşului stăpânit acum de români. Statuia lui Petőfy era grandioasă. A ostaşului român modestă, dar românească. A doua zi după înaugurare, românii au găsit acăţată de statuia soldatului o pancartă cu textul: „Când veţi pleca, să nu mă uitaţi aici"!

*

Un puternic avânt naţionalist, străbate omenirea de astăzi, avânt datorit decepţiei provocată prin marele războiu de acum douăzeci de ani. Adagiul latin: „homo hominem lupus" s'a dovedit a fi mai puternic decât acel creştin: „iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi". Înainte de toate apărarea patrimoniului naţional, şi-au zis democraţii de pretutindeni renegându-şi crezurile afişate până atunci. Poporul român generos prin structura lui sufletească, tolerant şi ertător până la slăbiciune, are nevoe de o puternică regenerare în sensul naţionalist. Până mai eri clasa conducătoare îşi afirma cultura prin ignoranţa limitei româneşti. Iar poporul condus de stăpâni ce nu-şi cunoşteau limba, aveau dreptul să fie nedumerit şi neîncrezător. Unitatea poporului în România mare a impus schimbarea oamenilor de conducere şi a mentalităţii de până atunci. Frământările şi nestabilitatea sunt inerente timpului de aşezare. Curentul naţionalist îşi găseşte încetul cu încetul rostul în ţara noastră. La Tg.-Mureş catedrala ortodoxă, Lupoaica, Avram Iancu, soldatul

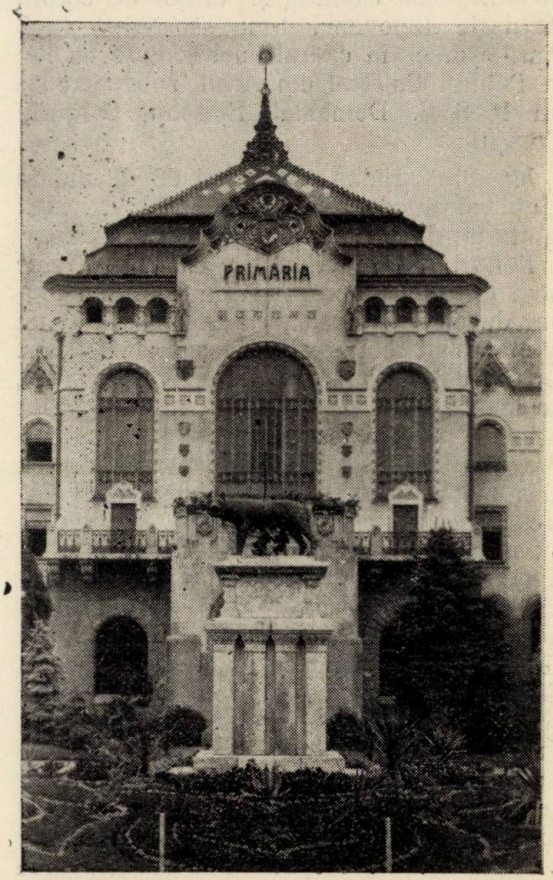

Târgul-Mureş. Primăria.

român, Popiu Harion, clasa de teatru românesc dela Conservator, sunt tot atâtea dovezi că suflul vremurilor noi a pătruns în acest oraş care ar trebui să devie din citadela secuimei un sanctuar al românismului. Şi cum se poate ajunge la aceasta? Pin credinţă şi simţire românească, prin gândire, prin şcoli, prin cultură.

Maximilian Costin

Cronica Aradului

Cântăreţul Atanasie Lipovanu

— un jubileu —

de **Filaret Barbu**

Aradul, cu soc. muzicală „Armonia", Banatul, cu Asociaţia corurilor şi fanfarelor române, nenumăraţi prieteni şi admiratori ai bătrânului cântăreţ şi dirijor de coruri, Atanasie Lipovanu, l-au sărbătorit la 6 Aprilie a. c. în cadrul unei şedinţe festive la Palatul Cultural din Arad sub patronajul P. S. S. Domnului Episcop Grigorie Comşa.

Maestrul arădan a împlinit 60 de ani de viaţă şi 40 de ani de carieră muzicală: cântăreţ, dirigent şi profesor de muzică.

Pentru Banat Atanasie Lipovanu este unul din pleiada marelui Ion Vidu, un pioner de cultură muzicală românească şi un fidel propovăduitor al cântecului bisericesc. Dotat dela Dumnezeu cu talent muzical, se lasă vrăjit încă din primii ani de şcoală primară de frumuseţea doinei bănăţene Pregătit în *„preparandia"* Aradului, ca elev al cântăreţului Chiciu, ajunge unul dintre cei mai eminenţi învăţători. In comuna sa natală, în Sânmiclăuşul Banatului, înfiinţează un cor, debutând între primele societăţi corale ciscarpatine, la 1906 pe Arenele Romane. La anul 1911 pleacă la America, unde împreună cu foştii săi elevi înfiinţează primele coruri româneşti, ce au servit de propagandă românească în noul continent. Imediat după războiu, invitat de arădani, ocupă catedra de muzică bisericească la Academia teologică din Arad şi înfiinţează primul cor românesc, intelectual, „Armonia", în scopul de a cultiva arta cultă de muzică românească

Harnic folclorist şi unul dintre cei mai versaţi în fixarea şi interpretarea cântecului bisericesc, munceşte fără preget în direcţia aceasta, înscriind o pagină preţioasă în istoria muzicii bănăţene.

Cine n'a auzit la noi de meşteşugarul cântăreţ al stranei ortodoxe bănăţene şi cine nu cunoaşte pe dirijorul de coruri Atanasie Lipovanu ? Banatul şi ţinutul Aradului îi va fi vecinic recunoscător, iar munca şi rolul dificil pe care sărbătoritul îl îndeplineşte decenii de-arândul spre binele obştesc se va putea vedea abea atunci, când maestrul se va retrage din şirul combatanţilor. Numai o muncă uriaşă, multă chibzuinţă, dar mai presus de toate o voinţă de fer a putut să făurească opera lui Lipovanu la Arad.

Frământările autohtone şi romanul românesc

de Dr ION SERACIN

Eu nu sunt scriitor. Urmăresc în schimb cu foarte mult interes tot ce se scrie în literatura românească, îndeosebi. Urmăresc aceasta şi pentru a-mi satisface nevoile spirituale, ca orice intectual, dar urmăresc şi dintr'un spirit poliţist. Voesc anume să aflu un lucru care mă persecută până la obsesie. Mărturisesc că până azi curiozitatea mea, aproape bolnăvicioasă în această direcţie nu a fost satisfăcută.

De aceea, m'am decis să desvăluesc acest secret, cu convingerea că servesc literaturii româneşti, denunţând unele lipsuri şi, mai ales, unele nepotriviri de-adreptul inadmisibile.

Literatura este un produs spiritual, izvo-

rît din realităţi. Aceste realităţi, bune, rele, sunt trecute prin filtrul imaginaţiei scriitorului, care reţine ceeace-i convine şi crede că este potrivit construcţiei sale literare. Chiar literatura fantezistă are un suport în realitate, realitatea închipuită, care însă există undeva, firește, nu atât de perfectă şi de unitară cum şi-a propus-o scriitorul respectiv.

Aceasta este odată precisă a problemei noastre.

Literatura românească originală se inspiră, fără îndoială, din realităţile româneşti. Pe primul plan al acestora se impun în totdeauna cele mai puternice şi cele mai vizibile.

Este un adevăr atât de brutal încât nu mai are nevoie de nicio argumentare. Pe acest plan principal al realităţilor româneşti se află una, care formează secretul curiozităţii mele şi pe care, cu toată durerea, mărturisesc nu am găsit-o zugrăvită în vreo operă literară, în special în romanul autohton.

După războiu la noi, graţie ideilor democratice şi înfăptuirilor concludente pe acest tărâm, a născut o viaţă cu totul nouă şi necunoscută. Lumea satelor a fost chemată la contribuţiune efectivă în viaţa de stat. S'au deschis larg porţile şcolilor, fii de ţăran au fost îndrumaţi la şcoli înalte, s'a făcut propagandă, s'au deschis perspective largi şi ademenitoare pentru vigoarea tânără ţărănească.

A fost de-atunci până acum un exod dela ţară la oraş. Mii de fii de ţăran au intrat şi în universitate, muncind în mizerie, în suferinţă, în necazuri, cu iluzia unor vremuri mai bune. La capătul acestor sforţări, însă societatea românească în plină criză economică şi financiară se vede nevoită să le refuze plasamentul. Apare deci şomajul în toată hidoasa lui înfăţişare. Mulţi, extenuaţi, deprimaţi, tuberculizaţi se reîntorc la ţară acasă, constituind astfel îndemnuri contra şcolii, contra culturii. Alţii abia târându-şi existenţa sumară prin centrele universitare sunt exploataţi neomeneşte de atâţi concesionari nechemaţi ai sforţărilor generaţiei noui. Iar alţii sfârşesc într'un spital, sau în ţeava rece a revolverului.

Toate aceste formidabile frământări, întreagă aceasta tragedie autohtonă, pe care o discută oamenii politici, o supralicitează partidele, încearcă s'o întremeze legiuitorul sau o acopere prin aparenţe administraţia de stat, constat este absentă ca izvor de inspiraţie din literatura românească.

Scriitorul român o ignorează, deşi ar găsi aici o fecundă inspiraţie, reală, documentară şi mai ales cântată. Este o problemă crucială în viaţa românească, care preocupă intens toate straturile ei.

Exodul rural la oraş pentru hrana sufletească. Şcoala cu visele ei, cu iluziile mari, hrănite în mizerie materială şi apoi tragicul sfârşit al deziluziei amare, gâtuitoare. Se poate să nu intereseze pe scriitorul român? Nu ca o problemă tangenţială, ci ca o problemă capitală.

Iată nedumerirea mea, iată secretul curiozităţii mele.

Nu am de gând să fac niciun fel de reproş scriitorilor români. Şi chiar dacă s'ar înţelege din rândurile de faţă, să nu se uite că eu sunt numai *cititor*. In această calitate îmi pun întrebarea şi în aceasta calitate am făcut toate investigaţiile poliţiste în literatura românească. Nu am zis şi nu vreau să fie înţeles că literatura românească şi aceasta problemă nu este atinsă. Ea nu este cuprinsă într'o operă monumentală pe toată întinderea ei.

Socot că în perioada unei bune recolte literare cu izvoare de inspiraţie mai puţin cunoscute sau mai puţin suscitatoare de interes, cu izvoare de inspiraţie străine de realităţile şi sufletul nostru, este bine, este util, este literar, dacă vroiţi, să autohtonizăm inspiraţia.

Problema de mai sus este una din multe autohtonizări. Şi regret că un cititor, cu imaginaţie mai redusă ca a scriitorului e pus în situaţia de a cere imperios acest lucru. Mă bucură însă că în forma aceasta se poate plini un vechiu desiderat, să-i zicem de tehnică literară, colaborarea între scriitor şi cititor. Din aceasta colaborare pot ieşi lucruri frumoase şi pot ieşi îndreptări necesare.

Aşteptăm deci cu încredere efectul acestor umile şi simpliste consideraţiuni în slujba unei mai rodnice creaţiuni literare româneşti.

RECENZII

Aurel Cosma junior: REPUBLICA MUNTELUI ATHOS.

(Biblioteca Luceafărul nr. 1.)

O carte interesantă apărută în editura „Luceafărul" din Banat — scrisă de d. Aurel Cosma junior — despre Republica Muntelui Athos.

Amănunte despre cei vre-o cinci sute de călugări români, care mai trăiesc prin sfintele sihăstrii părăginite. unde odinioară mila bogată a Voevozilor noştri a dăruit comori nepreţuite.

Astăzi din cele 20 de mânăstiri împărăteşti nici una nu e românească şi în actuala organizare a republicei teocratice nu pot să participe conducători români pentru că după legile lor ar trebui să cumpărăm una din mânăstirile ce ni s'a înbiat dar la care nu ne-am înţeles din preţ.

La străvechiul altar de artă bizantină întârzie vrednicia noastră să ridice o şcoală nouă pe care o mai aşteaptă cercetarea documentelor istorice; cum şi buna învăţătură a meşteşugului pictoricesc.

Sfântul munte va dărui odată inspiraţia unei mari scrieri în care să plutească iar sborul îngerilor deasupra tulpinelor de smochini şi migdali, o carte în care trecutul să îşi învieze izvoarele pentru vremea noastră ?

Insemnările tânărului scriitor dau acest îndemn, viselor. Plutesc minunile în jurul dăpănatelor turle de pe pieptul de munte înălţat pe marea unde în mitologie zei îmblânzind delfini avântau furca în valuri, iar frumuseţea se zămislise din spumă pe sideful unei scoici.

Acum stăpâna muntelui este Sfânta Fecioară, iar despre venirea ei pe aceste meleaguri povesteşte legendă de aur. Preacurata era între apostolii lui Isus, când asupra lor pălpăitor coborîse duhul sfânt, iar ei prin tragere la sorţi căutau să li se arate locul încotro fiecare să pornească în propovăduirea mântuitoare. Iar Maica Sfântă s'a văzut trimisă către muntele Athos.

Şi pe când corabia trecea către ostrovul Ciperului, vânturi protivnice au cârmuit singure vasul mare. Aici s'a coborît Sfânta dimpreună cu apostoli, şi a dăruit celor întâlniţi botezul şi dreapta învăţătură.

In peşterile şi adăposturile scobite în piatră, schimnicii luptă şi acum împotriva duhurilor rele şi ispitelor, făurind acea putere tainică a tăriilor sufleteşti.

Cartea d-lui Aurel Cosma este a unui călător ce mulţumeşte să trezească şi în alţii dorul drumului cucernic. E o privire aruncată spre freşti din alte veacuri, şi peste mii de volume ce mucezesc necitite. Şi e o trecere spre coline aurind în dimineaţă, când adierea trece în furnizşul măslinilor ca o şoaptă, ce ne-ar fi drag să o deslusim mai departe.

ADRIAN MANIU

Dorian Grozdan: BRAZDE PĂGÂNE *(poezii)*

(Biblioteca „Luceafărul" No. 2).

Dorian Grozdan

Nici nu se putea face o alegere mai fericită, din partea D-lui Aurel Cosma junior, cu tipărirea acestui volum de poezii. D-l Dorian Grozdan face parte din tânăra generaţie de poeţi din Banat, care merită cu prisosinţă culegerea poeziilor sale şi editarea lor. Pe tărâmul publicistic noi îl cunoaştem pe Dorian Grozdan de mult. Articolele sale împrăştiate prin diferite ziare şi scrisul său cotidian are ceva din blândeţea omenească, ce rar o întâlneşti iar poeziile sale răspândite prin atâtea reviste din Banat şi Capitală au adus întotdeauna ceva nou pentru cititor, răscolindu-i sufletul. „Brazdele păgâne" sunt culegeri de poezii, pe care poate le-am mai întâlnit în coloanele revistelor de literatură. O culegere pricepută şi un debut care îl aşează pe autor pe pista afirmărilor de adevărată creaţie literară. Ai impresia că poetul Dorian Grozdan a cucerit piscul unei înălţimi şi în faţa sa se ridică tot mai înalte alte piscuri scăldându-se în seninul cerului.

In jurul lor cărăruşe întortochiate, cărăruşe ce urc pantă şi cărora nu le cunoşti sfârşitul. Dar drumul său este trasat. Ii întrezărim linia dreaptă ce va duce mâine la noui şi mai bogate izvoare de inspiraţie literară. Căci poetul Dorian Grozdan nu se va opri aici. O spun poeziile culese. O spune însuşi titlul acestui volum. In „brazdele păgâne", trase pe ogorul sufletesc, va răsări mâine şi sămânţa semănată. Şi din aceste brazde adânc înfipte în glia de inspiraţie poetică, nu va răsări decât rod tot mai bun, tot mai bogat.

Poezia d-lui Dorian Grozdan e cuminte şi tristă. Ca o zi de toamnă posomorâtă dar bogată în rod. Versurile din câteva poezii care sunt frânte, după cum e şi natural din firea poetului ne lămuresc

mai bine şi-i caracterizează destul de suficient restul de poezii. S'ar putea zice, că-i izvorul principal :

Mi-e sufletul pustiu şi sec
şi inima mi-e plină de păcate,
la poarta minţii aud cum trec
atâtea gânduri în pustietate.

In vâltoarea vieţii se simte gol şi pustiu iar inima-i plină de păcate ca rămăşiţele de rele, lăsate de cei plecaţi dintr'o odaie cu lucrurile răvăşite. Un singur lucru îi mai umple sufletul ca ceva scump pe care nu l-a putut sfărâma nimeni. Trecutul.

Şi mi-e pustie casa toată
şi gândul mi-e pustiu tăcut,
şi simt cum sufletul mă poartă
pe drumurile din trecut.

Şi acolo singur, cu trecutul în minte cântă :

Şi în casa mea pustie
s'trunele de liră-mi cântă
de cei lira mea pustie
de ce glasu-i mă înspăimântă ?

Dar cântul său e trist. Se aseamănă cu al tuturor acelora ce nu doresc să facă sgomot în jur. O răsvrătire mută, înfrântă ca să nu mai izbucnească.

Eu sunt din rândul celor blestemaţi
Ce trec prin lume hoinărind,
Cântând,
Imi duc povara anilor scăpaţi
în nu ştiu ce adânc.

Şi pierdut în mulţimea ce-l înghite şi-o face un vis al ei, poetul îşi precizează mai bine locul şi atitudinea în rândurile următoare :

Fugari ca mine trec necunoscuţi chemaţi
de larg necunoscut de zări
pe care anii,.. în gol îl torc,
eu sunt din rândul celor blestemaţi
ce trec şi nu se mai întorc.

In sfera acestui trist cuminte, poetul ne cântă zorile amurgul, noaptea, iubită şi tulmutul de sentimente şi gânduri ce-i năvălesc în sine.

Le-ar izgoni dar nu le poate. E însăşi firea lui, s'a împrietenit cu dânsele şi le-a smuls farmecul ascuns în întunecimea lor. Poeziile lui Dorian Grozdan îţi aduc în minte acea lume necăjită care nici să se mai răsvrătească nu poate. Are seninare duioasă dar neumilită. Un gând bun trimis sol veşniciei : *Viu — căci numai acolo sus îmi voi umplea sufletul ne dreptate.* Din versul său desprindem cântecul acelor eroi care socotesc lupta în zadar, atât timp cât ai în faţa ta piedeci peste puterile tale de luptă. Versul lui Grozdan a reuşit să ne aducă duioşia creştinească, a aceluia care nu râvneşte, care nu-şi spune nimănui durerile şi care trece prin lume tăcut şi modest.

Poetul Dorian Grozdan se identifică cu aceşti eroi iar lira sa ne aduce cântec duios, ce-ţi îmbată firea, de parcă ai auzi aşa de departe cântecul unei fecioare, venind pe drum de seară, cu luna urmărindu-i paşii şi gândul trimis răvaş iubitului, care nu-i va ieşi în cale.

Poetul Dorian Grozdan a reuşit să ne dea în «Brazde Păgâne» poezii de o frumoasă creaţie literară. Ele îl aşează în rândul poeţilor bănăţeni şi-l afirmă pe tărâmul literilor din Banat, ca unul dintre cei mai buni răscolitori de suflet. Nu putem trece, fără să amintim câteva imagini de o puternică creaţie poetică, pe care rar le găseşti în poezia de azi. Au ceva din stăruinţa gândurilor ce se înfig în nemurire, să-i smulgă taina, să-i cunoască adevărul.

Dumnezeu m'a bătut
pe nicovala zămislirii lui,

sau :

îmi răsfir mâna 'n văzduh
şi-mi seamăn sufletu 'n bolovani de pământ

sau alte :

în noi s'a cuibărit o noapte tăcută
în mine
în tine

sau alta mai caracteristică :

Aş vrea atunci să 'nchid şi lutul tot în lut

D-l Aurel Cosma junior poate fi mulţumit. Biblioteca «Luceafărul» care este sub conducerea Domniei-Sale a dat sprijinul pentru debutul unui autentic talent bănăţean, care are ani înaintea sa şi deci bogate creaţii literare pentru viitor.

GH. ATANASIU

O bună carte pentru tinerime

„M. S. REGELE CAROL II PROTECTORUL COPIILOR“ de Gheorghe Beuran

Deunăzi venind acasă după unul din drumurile de conferinţe prin Ţară, m'a întâmpinat cartea d-lui *Gheorghe Beuran* ca un cadou neaşteptat şi cu atât mai preţios, în semnificaţia sa, simbolizând un fruct nobil, ales cu grijă, oferit cu onestă cuviinţă, din recolta viei sădite odinioară în Moldova pribegiei eroice.

D-l Beuran, învăţător la Lipova în Banat, gorjan de origine, a tipărit în Atelierele grafice „Atheneu“ din Timişoara o culegere de însemnări, pe cari le făcuse ca cercetaş refugiat în Moldova în timpul războiului, subliniind mai ales cele din renumita colonie cercetăşească „*Păstorul Bucur*“ dela *Sculeni* (judeţul Iaşi).

Drumurile acestea constitue pentru mine prelungirea activităţii dela *Soleşti* şi *Sculeni* (despre care se vor scrie, odată, pagini luminoase în istoria năzuinţelor idealistice ale artei pedagogice româneşti), continuată acum în cadrul mai larg al pământului Românilor întreg dintre Tisa şi Nistru, cu aceeaş grijă pentru orientarea *spirituală* a tinerimei şi a poporului.

Pentru tot ce am săvârşit, atunci ca şi acuma, unica răsplătire spre care am râvnit, e mulţumirea de a şti, că sămânţa îndemnurilor la Bine şi Frumos, ce risipesc peste brazdele sufleteşti, cade în ogor binecuvântat, prinde rădăcină trainică, creşte ca holdă mănoasă şi rodeşte recoltă de spor fecund. Intr'adevăr, nimic nu poate fi mai satisfăcător, decât mulţumirea de a vedea cum, după ani de zile, încă vibrează în inimi emoţia cutărei evocări dela catedra de profesor sau dela tribuna de conferenţiar, din amvonul de misionar-predicator, sau dela microfonul de Radio, din şezătoarea taberei cercetăşeşti ori a Căminului cultural, sau chiar din convorbiri particulare inspirate. Bucuria mângăetoare vine din convingerea câştigată, că intenţia bună, — personal cu totul dezinteresată, adeseori susţinute chiar cu jertfe grele, îndreptată numai spre binele public, — a prins, prosperează, sporeşte, şi, poate, se perpetuează.

Dacă dintre cercetaşii mei din Moldova au avut idea generoasă de a tipări în volum aceea ce li s'a părut acum, ca adulţi, mai de preţ din comoara amintirilor copilăriei lor de pribegia anilor 1916—1918, după exodul dureros, care a putut apare uneori, act desperat, şi care a devenit prin harul Cerului, drum spre isbândă pentru Neam, cale spre Lumină pentru ceata noastră.

Cartea d-lui *Dan Alecu*: *„O şcoală în aer liber. Şoleşti—Sculeni 1916—1918"*, tipărită la Constanţa în 1927, nu se mai află în librărie, fiind epuizată, până la noua ediţie aşteptată.

Scrierea sa se completează fericit cu a d-lui Beuran, spiritul lor fiind acelaşi.

Personal, mă înduioşează dragostea şi recunoştinţa pe care o mărturisesc amândoi pentru silinţele noastre de atunci, apoi grija cu care au notat, zilnic, şi pătrunderea cu care au selecţionat, acum, momentele cele mai nobil sugestive, învăţămintele şi îndemnurile cele mai înălţător creatoare.

In măsura în care se va cunoaşte viaţa noastră de atunci, se va învedera, că, *niciodată, nicăiri tineret de etatea lor, — erau de vreo* 11 şi 18 ani, — *n'a avut parte de ocrotire şi călăuzire spirituală mai senină, mai sigură, mai neobosit avântată, decât cea din coloniile noastre dela Soleşti şi Sculeni în 1916—1918.*

Recitesc paginele 25 şi 26 ale cărţii, pline de curăţie şi de mândrie în acelaş timp. Citatul din *Gh. Asachi* s'a adeverit aevea:

„Picătura cât de mică,
Ce pe peatră picurează,
Face râului o cale,
Care după ea urmează"...

Cărţile devotaţilor noştri elevi-cercetaşi *D. Alecu* şi *G. Beuran* curg ca două râuri cristaline, pornite din picătura de „apă vie" a izvorului binecuvântat dela Soleşti şi Sculeni. Unul la Mureş—Tisa, altul la Mare

PROF. CONST. NEDELCU

Cărţi primite:

RONSARDA CASTRO: Orchidee negre. Versuri. Tipografia «Cartea Românească» Cluj, 1935. Lei 70.

C. ARGINTARU: Viaţa pietrelor. Poeme. Editura Hyperion Cluj, 1935. Lei 40.

Dr. PETRU RÂMNEANŢU: Cercetări asupra originii etnice a populaţiei din Sud-Estul Transilvaniei pe baza compoziţiei serologice a sângelui. Cluj 1935. Extras din Buletinul Eugenetic şi Biopolic. Vol. VI. No. 1—2—3 din 1935.

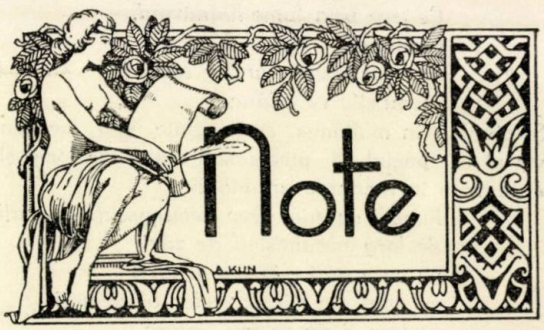

A murit scriitorul bănăţean Damian Izverniceanu

Veste tristă ne-a venit în ziua de 29 Martie dela Lipova, unde s'a stins după câteva zile de suferinţe, repus de o bronşită-cardiacă, scriitorul bănăţean Damian Izverniceanu. Această moarte neaşteptată a umplut de jale nu numai inimele prietenilor săi, dar a lăsat un doliu asupra întregului Banat.

Damian Izverniceanu era un povestitor. Numele şi schiţele sale aveau multă căldură şi sinceritate. Erau oglindirea sufletească a scriitorului, care îşi găsea surse de inspiraţii în viaţa atât de variată a poporului bănăţean.

Născut la 2 Martie 1883 în comuna Ciclova-

montană, şi-a făcut studiile la şcoala primară în satul său natal, apoi clasele secundare la gimnaziul din Oraviţa, iar pedagogia la Caransebeş. In 1905 este numit învăţător la şcoala confesională din Sasca-montană. In 1912 trece ca învăţător la Vrăniuţ, deoarece guvernul maghiar a ordonat închiderea şcoalei dela Sasca. In războiul mondial a combătut pe toate fronturile, iar după armistiţiu s'a întors în Ciclova-montană unde a organizat garda naţională. După întrarea armatei sârbeşti în Banat, Damian Izverniceanu s'a dus la Sibiu şi a ocupat o funcţie la resortul instrucţiunii din Consiliul Dirigent, apoi a urmat cursurile de profesori organizate pe lângă Universitatea din Cluj. După trecerea licenţei în limba şi literatura română, a fost numit în 1919 director la şcoala secundară din Târgu-Mureş. Demisionând de aici, s'a întors în Banat şi a ocupat o catedră la liceul „General Dragalina" din Oraviţa. In 1926 a fost mutat la Gimnaziul de Stat din Jimbolia, unde devine după vreo doi ani director. In 1932 desfiinţându-se această şcoală, trece ca profesor la Gimnaziul din Lipova, unde funcţionează până la moarte.

Damian Izverniceanu a scris articole în foarte multe ziare şi reviste, a redactat la Oraviţa gazeta „Junimea". A publicat următoarele lucrări: „*Adam Neamţu*", „*Colecţie de cântece, de stea şi colinde*", „*Icoane din Banat*", „*Scriitorii români din Banat*". Mai are în manuscris un foarte interesant studiu despre „*Bufani*", precum şi nenumărate bucăţi de folklor bănăţean. Pentru activitatea sa literară a fost decorat cu „*Răsplata muncii cl. I.*" şi „*Meritul cultural cl. I.*"

† Panait Istrati

A murit Panait Istrati.

S'a stins încă un măestru al condeiului, acel „Gorki balcanic" cum l-a numit Romain Rolland, frânt de muncă şi de boală, tocmai acum, când a început să se destrame o primăvară sglobie, cu risipă de lumină şi parfum de flori.

Viaţa lui Panait Istrati a fost un adevărat roman. Autorul „Kirei Kiralina" şi-a spus tot ce a avut de spus în „Spovedania unui învins" după ce rămăsese un desiluzionat şi un învins al unor idei politice şi sociale, pe cari le frământase atâta vreme. Dela munca de hamal, din portul Brăila şi până la marile peregrinări prin Europa, Panait Istrati a gustat din plin cupa vieţii. A fost un drum de spini, pentru ridicările spre astre, de unde l-a doborât boala nemiloasă.

Panait Istrati şi-a trăit cele din urmă zile în aceeaşi mizerie a începutului său. Trupul frânt a căzut la pat. Il rodea vermna tuberculozei. După 50 de ani de muncă, viaţa l-a învins. Dar a rămas un Panait Istrati, în porţelanul vitrinelor de librărie şi'n plumbul turnat pe admirabile pagini ale cărţilor sale.

„Kira Kiralina" „Casa Turinger" „Haiducii" «Spovedania unui învins» şi altele multe rămân sclipiri de gând, pentru frământările generaţiilor cari se ridică.

S'a stins Panait Istrati. Şi peste stingerea lui pluteşte aroma primăverii, cu risipa de lumină şi miresme,

«Fie-i îngerii aproape somnul dulce» cum i-ar spune neuitatul Eminescu.

D. Grozdan

Demografie, Antropologie şi Eugenie.

Dr. Sabin Manuilă

Interesul cel poartă cercurile conducătoare şi opinia publică problemelor privitoare la populaţie în toate ţările civilizate, a început să se manifesteze şi la noi tot mai mult. Evident, la început totul se mărgineşte la cadrul de cercetări şi la elaborarea proectelor de acţiune. In multe ţări s'a depăşit însă de mult acest cadru şi s'a trecut la acţiunea practică în ce priveşte politica de populaţie.

La noi, în momentul de faţă totul se află în faza începutului. Este adevărat, că cercetători izolaţi au activat intens în unele ramuri din biologia populaţiei (Prof. Moldovan din Cluj în Eugenie, Prof. Rainer în Antropologie, Dr. Manuila în Demografie), dar problema nu s'a putut impune pe primul plan al acţiunei de Stat.

Nici chiar elementele grave cum este fenomenul depopulării vertiginoase a Banatului sau mortalitatea infantilă din Moldova, concubinajele şi căsătoriile premature din Banat, nu au fost obiectul unei acţiuni susţinute de Stat. Ca în multe domenii, rămâne şi aici să se creeze întâi un curent de opinie publică care să impună politica de populaţie pe care să o urmeze Statul.

Instrumentele cari pot realiza curente acţioniste sunt Institutele şi societăţile de ştiinţă cari cercetează şi analizează cadrele şi manifestările vieţii sociale ale populaţiei româneşti. Astfel de instituţiuni s'au înfiinţat şi la noi în anii din urmă.

iar rezultatele activităţii lor se va simţi în curând. Recent s'au înfiinţat două instituţiuni de cercetări şi anume *Secţiunea de Demografie, Antropologie şi Eugenie a Institutului Social şi Societatea Regală Română de Eugenie şi studiul eredităţii* de sub preşedinţia d-lui Prof. Gh. Marinescu.

Prima şi-a început activitatea în condiţiuni mult promiţătoare. Ea este condusă de dl. Sabin Manuilă şi beneficiază de întregul concurs al personalului ştiinţific al Institutului de Demografie şi Recensământ. Rezultatele cele mai interesante obţinute de acest Institut sunt prezentate în faţa unui auditoriu neobişnuit de numeros, care pentru prima oară se poate documenta dela sursă competentă asupra tuturor problemelor de actualitate din domeniul demografiei antropologiei şi eugeniei.

Intre problemele desbătute unele interesează mai de aproape Banatul, ca: „Organizarea secţiei de demografie, antropologie" de Dr. Sabin Manuilă, „Inregistrarea fenomenelor demografice în Banat din secolul XVIII până azi" de Gh. Boeru, „Fenomenul urbanizării în Transilvania" de Dr. S. Manuilă, „Organizarea internaţională a statisticei" de Dr. S. Manuilă, „Examenul sanitar al nouilor născuţi în Fibiş — Banat" de Dr. Eugeniu Petrovici, „Cercetări asupra sterilităţii femeilor din Fibiş — Banat" de Maria Vestemeanu, etc.

Noua secţiune de demografie, antropologie şi eugenie a Institutului Social român are un câmp de activitate deosebit de important, posibilităţi de lucru nelimitate şi membrii numeroşi devotaţi ştiinţei. Pentru noi, cei din Banat, activitatea acestei secţiuni este foarte importantă şi ne propunem să o urmărim cât mai de aproape.

Constantin Nedelcu

Constantin Nedelcu

inspector în Ministerul Instrucţiunii publice pentru învăţământul extraşcolar, face un adevărat apostolat cultural la expoziţia Horie, Cloşca şi Crişan dela Academia Română, unde de dimineaţă până seara zilnic îi conduce rând pe rând pe elevii tuturor şcoalelor din capitală, explicându-le însemnătatea lucrurilor expuse şi ţinându-le sugestive lecţii de istorie. Dl profesor Constantin Nedelcu este bănăţean din Caraş şi unul dintre cei mai de seamă ziarişti ai noştri. Inainte de războiu (1909—1913) a fost redactorul dela Viena a mai multor ziare româneşti ce apăreau în imperiul dualist de atunci. In timpul acela a fost şi colaboratorul marelui scriitor *Scotus Viator*, căruia îi procura mult material informativ, selecţionat şi controlat, despre starea Românilor. In 1913 trecând în Regatul României, s'a stabilit în mijlocul fraţilor săi de dincolo de Carpaţi, unde a acţionat întotdeauna cu însufleţire neobosită şi cu gândul îndreptat numai şi numai la binele public românesc. Când a venit, imediat, după unire, Scotus Viator la noi în ţară să ia parte la bucuria naţională a neamului românesc, la dorinţa lui a fost călăuzit prin toată România Mare de dl Const. Nedelcu. Este binecunoscută şi mult apreciată bogata activitate desvoltată de dl prof. Nedelcu pe terenul organizării cercetăşiei româneşti. Şi astăzi a rămas acelaşi iubitor de tineret şi îndrumător al studenţilor români, ca pe vremea când în primii ani după unire, ca secretar general al Ministerului Transilvaniei, îi ajuta şi cu sfaturile, dar mai ales şi cu bursele ce le dădea guvernul studenţilor din Ardeal şi Banat, veniţi să înveţe carte românească în capitala ţării unite.

Pictorul bănăţean Cornel Liuba

directorul Şcoalei de arte şi meserii din Timişoara va deschide în sala acestei şcoale pe timpul vacanţei Paştelor o expoziţie cu vreo 60 de tablouri pictate la Balcic, Galaţi, Brăila, Constanţa, Praga, etc. Arta dlui Liuba e cunoscută din expoziţiile sale anterioare, iar nouile lucrări pe cari le va expune, desigur vor aduce o nouă confirmare a talentului său.

Mia Marian

tânăra scriitoare bănăţeană, cunoscută publicului din schiţele publicate în diferite ziare româneşti dela frontiera de vest, va scoate în curând un volum de nuvele întitulat „*Simţiri păgâne*"

„Brazde păgâne".

volumul de poezii al tânărului scriitor bănăţean, apărut în „Biblioteca Luceafărul" Nr. 2, a avut un mare succes de librărie. Se află pretutindeni cu 30 Lei.

Numărul de faţă

a apărut la 20 Aprilie, în Dumineca Floriilor şi poartă data lunei Maiu 1935.

Coperta

acestui număr reproduce un frumos desemn făcut de pictorul Virgil Simonescu din Lugoj.

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie", Bucureşti sec. I. Str. Carol I nr. 26. Telefon: 3.55.75.

LVCEAFĂRVL

revistă culturală, literară şi artistică

Redacţia şi administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma Nr. 5.

CUPRINSUL:

Adrian Maniu: Toaca 197
Eugen Todie: Noapte, poezie 198
Ion Pillat: Patriotismul în opera şi poezia lui Vasile Alexandri 199
P. Bogdan: Mistreţii, poezie 202
Aurel Bugariu: Prin Zărand, ţara Moţilor 203
George Bălteanu: Christos către Apostoli 205
Ion Totu: Parisul 206
Leontin Iliescu: Sculptorul Ionescu-Varo 208
D. Iov: Rugăminte, poezie 211
Ion Suciu: Brutus Haneş, pictori bănăţeni 212
Melentie Şora: Dreptate....? poezie 214
Haralambie Dorian: Pe drumul caravanei, poezie 214
Luky Dor.: Un geniu muzical: Richard Wagner 215
Lucia Jar: Gânduri prieteneşti către femei 217
Ion Mureşeanu-Mureş: Ce trup..., poezie 218
A. E. Peteanu: In cetatea morţilor. Câteva impresii din cimitirul istoric al Lugojului 219
Dorian Grozdan: Hulă, poezie 223
Al. Iacobescu: Mămăliga, poezie 223
L. Surlaşiu: Sabin Drăgoi 224
Regimul bisericii noastre din Banatul jugoslav. Textul convenţiunilor româno-jugoslave ratificate de Adunarea Deputaţilor la 12 Aprilie 1935 231
Ilie Ienea: Popas mistic 237
Aurel Cosma junior: Expoziţia dnei Rodica Maniu 238
Expoziţia pictorului S. Mützner 239
I. Miloia: Expoziţia pictorului G. Teodorescu-Romanaţi 241
I. Jivi-Bănăţanu: In taină, poezie 242

CRONICI:

G. Papamihalopol: Umbre şi lumini. Cronică bucureşteană 243
T. Moga: Bănăţenii în Capitală 244
Expoziţia lui Horia, Cloşca şi Crişan 246
Maximilian Costin: Târgul-Mureşului. Impresii şi cronici 247
Filaret Barbu: Cântăreţul Atanasie Lipovanu. Un jubileu. Cronica Aradului 250

CĂRŢI:

Dr. Ion Seracin: Frământările autohtone şi romanul românesc 250

RECENZII:

Adrian Maniu: „Republica Muntelui Athos" de Aurel Cosma junior . . . 252
G. Atanasiu: „Brazde păgâne" poezii de Dorian Grozdan 252
Const. Nedelcu: „M. S. Regele Carol al II-lea Protectorul copiilor" de G. Beuran. — Cărţi primite 253

NOTE:

A murit scriitorul bănăţean Damian Izverniceanu, pag. 254. D. Grozdan: † Panait Istrati, pag. 255. Demografie, Antropologie şi Eugenie, pag. 255. Constantin Nedelcu, pag. 256. Informaţii literare, culturale şi artistice.

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorităţi, instituţiuni şi intreprinderi 1000 Lei pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 Lei în sus. Pentru străinătate abonamentul costă dublu. Se poate plăti abonamentul şi pe jumătate de an.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul 20 Lei

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASTRA"
SIBIIU

C. Liuba. Timişoara : Bulev. Regele Ferdinand.

ANUL I. Nr. 6. — IUNIE 1935.

N. Grigorescu,

Focuri de primăvară

de ADRIAN MANIU

Port încă vedenia unui sat, ca dintr'o țară fără nume, dintr'un timp fără ani.

Între cele din urmă zăpezi, pe întinsuri cu buruiană moartă, se resfirau răzlețe locuințe cu pereți de humă frământată în băligar, acoperișuri de stuf putred, fără coșuri.

Câțiva copaci sălbatici resfirau crengi, târnuri deslegate. Așezarea omenească părea pustie. Nici un semn al vieții de azi, pe potecile înglodate ce rătăceau fără drum.

Nu se arăta țipenie de om, ai fi zis că toți sunt plecați, pierduți la vânătoare prin codrii, cu arcuri și săgeți, sau ascunși tremurând spaime neînțelese în viziunile lor.

Cerul părea și el din trecut, cât pierdea o limpezime aurie, ștearsă peste veșteda priveliște de cenușiu îngânat cafeniului, în năpârliri de lup și urs. Nici un sgomot nu rupea vraja, până și cumpăna unei fântâni atârna deșartă. Nu se zăreau măcar turme, sau urme de pluguri în cuprinsul întinderii. Și ai fi zis că în satul, neschimbat prin mii de ani, nu a pătruns niciodată lângă opaițe slovă nici veste că s'a schimbat omenirea.

Un singur foc de gunoaie ardea trimețând o trâmbă de fum alb prin văzduhuri gălbenite. Era rămășița datinei, străbătând prin vremi, același din fiecare primăvară. Străveziu, fumul se legăna împletindu-se, topindu-se și destrămându-se în negrăbită singurătate, peste care începea să se aștearnă ca încă o sălbătície, seara adâncă, a tot cuprinzătoare, pogorîndu-l.

Poate și tu, ai rătăcit vreodată prin meleaguri, când nu mai e iarnă și nu e încă primăvară, prin hățișuri și crânguri deasupra cărora numai cuiburi goale de ciori arată semn, poate și tu ai oprit din trecere, în fața unor cătune cărora nu le deslușești nici școală, nici biserică, nici sârme de telegraf zumzuind în gol. Sate de pământeni, pentru care cuvântul năbușește răsunet alături de făgașe, fără să-i întâlnească.

Totuși fumul alb amar, mărturisea necontenit din pimăvară în primăveri, o năzuință smerită, fără nume. Dar trâmba subțire după ce se desfăcea plutitoare, cobora iarăși desnădejduitor.

Flacăra nu se vedea, focul ardea mocnit. Noaptea suise demult.

Literatura Română în Polonia

— Pe marginea unor rodnice relaţiuni culturale —

de **LIVIU STAN**

Dacă în cursul veacurilor trecute, relaţiunile noastre cu Polonii ca şi cu ceilalţi vecini de altfel, alternau între răsboi şi pace, apoi spre deosebire de alte popoare — pacea cu Polonii nu avea numai un sens negativ de încetare a ostilităţilor armate, ci odată restabilite raporturile normale, — pe drumul care prin Moldova purta târgoveţi şi mărfuri dela Marea noastră până la Lemberg şi Cracovia, pe drumul acesta al tuturor bogăţiilor din vremea aceea, s'a mai purtat şi altceva decât negoţ şi arme, s'au purtat făclii de lumină şi de prietenie între două popoare, căci adeseori vlăstarii neamurilor boereşti ale Moldovei, au purces spre şcolile vestite ale Poloniei de Sud. A vrut Dumnezeu ca noi, cu acest neam, să nu avem o duşmănie mare şi durabilă, cum am avut cu altele. Drumurile noastre au fost lăsate să meargă alături pe planul istoriei, deşi n'au lipsit nici tendinţele contrarii.

Dela cei bătrâni cunoaştem că-şi încercaseră Leşii norocul armelor cu noi, dar nu le-a mers, iar istoriile lor şi azi pomenesc despre destoinicia răsboinică a Moldovenilor, amintesc cu jale de Codrii Cosminului şi de inexpugnabila Cetate a Neamţului. Vârtoşi şi iscusiţi Moldovenii, le-au tăiat poftele de cucerire şi expansiune politică spre Marea Neagră. Dar, semeţi şi aventuroşi, fidelii slujitori ai papei şi pioni ai catolicismului în răsărit, au schimbat armele încercând în repetate rânduri cucerirea religioasă a Moldovei, la început mai slab, dar în secolul al XVII-lea, când îşi luaseră rămas bun dela vreo izbândă politică, propaganda catolică prin iezuiţii poloni luă din nou ofensiva. In zadar. Nici prin sabie şi nici prin credinţa lor catolică n'au putut dobândi pământ românesc. Moldovenii au rămas mereu moldoveni şi ortodoxi. N'au fost hărăziţi Polonii să ne fie stăpâni în niciun chip — şi de acest lucru, ei înşişi convingându-se, au văzut că faţă de noi nu pot avea decât o politică de amiciţie. Eşuând cea de expansiune teritorială şi cea religioasă, a rămas acea de bună vecinătate, de sprijin reciproc şi mai ales posibilitatea Poloniei culturale de a adopta o politică pur culturală faţă de Moldova vremurilor de atunci. Cu sau fără voia lor, această singură le-a mai rămas, căci era singura naturală.

Nu ne-au purtat nici ei ură şi nici noi nu i-am insultat cu astfel de sentimente, deaceea, în timpuri de pace, familiile boereşti şi chiar cele voevodale se înrudeau cu nobilimea polonă. In timpuri de restrişte Polonia era refugiul celor fugăriţi de duşmani haini, de faptele lor rele sau prea româneşti câteodată. Mulţi din cei vremelnici fugăriţi prin Polonia, vlădici şi boeri, ajungând în timpul exilului în contact cu oamenii şi instituţiile culturale ale vecinilor, s'au întors în ţară cu orientări şi cunoştinţi noui pe care le-au făcut apoi să rodească în pământul Moldovei. Cronicarii noştrii au învăţat slovele latine la şcolile polone, acolo au descifrat din hrisoave ştiri despre faptele din veac ale neamu ui nostru şi tot acolo s'au introdus în vastul câmp al culturii apusene. Prea bine cunoscuta Psaltire în versuri a învăţatului vlădică Dosoftei, este fructul cunoştinţii lui cu opera — purtând acelaş nume — a poetului Kochanowski. Aşa dar singure legăturile culturale pe care le-au avut cu noi le-au făcut cinste Polonilor iar nouă ne-au fost de folos şi le-am preţuit după cuviinţă.

Cu desmembrarea Poloniei dela finele veacului XVIII au slăbit, dar nu s'au întrerupt, relaţiile noastre culturale. După răsboiul mondial, reînviind Polonia şi Romănia întregindu-se, faptul de a avea prieteni şi duşmani comuni, a dus la încheierea unui tratat de alianţă. S'a văzut că nimic nu ne desparte şi totul ne apropie ş s'a trasat linia unei politici de bună prietenie. Alături de aceasta, relaţiile culturale s'au reluat cu toată hotărârea. Propaganda culturală desfăşurată la noi de Poloni, sprijinită pe o minoritate etnică polonă şi de oficialitate, a prins, s'a organizat şi s'a impus cercurilor intelectuale româneşti, făcându-ne cunoscute creaţiuni-

lor spiritualităţii polone. Din păcate, noi rămăsesem mult în urma lor din acest punct de vedere. Mai bine de un deceniu nu s'a făcut aproape nimic în această direcţie. Polonii nu auzeau nimic bine despre noi, ne cunoşteau din scandaluri politice şi financiare şi prea puţin se interesau de vecinii lor aliaţi.

Numai din iniţiativa particulară a unor poloni amici, a mai apărut câte ceva despre noi. Aşa bunăoară în Varşovia în 1923 scrierea Prof. universitar *St. Wedkiewicz*: *„România după războiu"*, iar în 1929, la Cracovia, *Prof. St Lukasik* publică: *„România şi Polonia în veacul XIX"*.

După atâta indolenţă din partea noastră, s'a ivit speranţa unui început de muncă printr'o oarecare schimbare vremelnică în personalul Legaţiei Române din Varşovia. Dar o epocă într'adevăr nouă s'a inaugurat prin trimiterea ca ataşat de presă a poetului *Aron Cotruş* şi nu mult mai târziu a actualului ministru *D. Victor Cădere*. „Mult pot puţini buni împreună". Cu drept cuvânt căci exceptând oficiala activitate diplomatică, acestor doui oameni li se datoreşte în întregime, toată propaganda culturală românească, desfăşurată în „Polonia Restituta" dela războiu încoace.

Vom face o schiţare succintă a propagandei care s'a făcut literaturei româneşti.

La Poznan în 1931 apare o *Antologie a Poeziei Româneşti*, cuprinzând alese bucăţi din cei mai de seamă poeţi români contimporani, plus Alecsandri şi Eminescu în traducerea poetului polon *Emil Zegadlowicz*. Această traducere a marcat începutul unei acţiuni ce avea să se organizeze şi să ia proporţii cu timpul. A fost foarte bine primită antologia, servind ca o introducere în literatura românească, menită să trezească interesul pentru aceasta. In acelaş an 1931 apare la Cracovia romanul reputatului nostru romancier *Liviu Rebreanu* — *„Pădurea Spânzuraţilor"* în traducerea prof. *St. Lukasik* Odată stârnit interesul pentru literatura română prin antologia lui Zegadlowicz şi această nouă traducere a trezit acelaş ecou, a găsit călduroasă primire din partea presei şi a publicului. Puternica realizare a d-lui Rebreanu, buna ei primire l-a făcut pe dl. Lukasik să traducă şi romanul *„Ion"* al aceluiaşi autor, care a şi apărut în 1932. Aceste două mature creaţiuni ale romancierului nostru au desvoltat şi mai mult interesul pentru literatura românească.

Dar ceece a constituit un eveniment şi o surpriză rară, un punct culminat în munca pe acest plan, a fost traducerea lui *Eminescu*, podoaba sufletului nostru. In anul 1933 a apărut la Poznan traducerea fenomenală a poeziilor marelui nostru Eminescu, ieşită din mâna fruntaşului poeziei polone de azi, Em. Zegadlowicz. Această *„Wybór Poezyj i Poematów"*, căci aşa este intitulată traducerea, a stârnit un adevărat entuziasm. N'a fost un prilej de manifestaţie zgomotoasă şi trecătoare, ci sărbătorirea unui eveniment literar, care s'a impus în faţa Poloniei intelectuale. A definit vecinilor un geniu al poeziei şi prin el, tot ce-a avut mai ales ca simţire şi cugetare, neamul românesc. A fost într'adevăr o fericire că pentru Eminescu s'a găsit un tălmăcitor de talia lui Zegadlowicz, cel mai apreciat poet polon în epoca post-belică. Toată presa, alături de revistele literare, s'a întrecut în aprecieri elogioase la adresa fermecătorului poet român şi a traducătorului său. Intr'adevăr, răsfoind cele ce s'au scris la apariţia volumului, rămâi plăcut surprins şi izbit oarecum, cetind aprecieri ca aceea bunăoară, în care se spune „chiar dacă poetul Zegadlowicz, n'ar mai fi scris nimic de aci înainte, singura traducerea lui Eminescu îl aşează pe treapta cea mai înaltă a valorilor poetice", căci ziarul Kurjer Warszawski (5 Dec. 1934) scrie despre Eminescu: „Cele mai delicate nuanţe ale sentimentului poetului român, au în traducerea polonă o expresie desăvârşită. Traducerile lui Zegadlowicz nu par a fi traduceri, ci poezii originale, ţâşnite din sentimente proprii şi turnate în cuvinte" (Criticul St. Szoptanski). Natural că e măgulitoare pentru noi o astfel de apreciere, dar nu e gratuită. Importanţa acestei traduceri trebue s'o mai subliniem, căci ea ne-a făcut cunoscuţi şi ne-a impus. E de ajuns să mai amintim că orice veritabil intelectual polon de azi, de îndată ce se găseşte în faţa unui Român, îi place să se arate cunoscător al Românilor şi dacă nu poate omite să amintească de prof. *N Iorga*, apoi plin de veneraţie pomeneşte numele lui Eminescu care l-a impresionat prin profunziune şi măestrie, mai mult decât Iorga prin dimensiunile sale planetare.

Harnicul şi devotatul prieten al Români-

lor, prof *St. Lukasik*, a mai tradus şi publicat în 1933, romanul *„Intunecare"* de *Cezar Petrescu*, care a repurtat iarăşi un real succes, prilejuind şi numeroase articole de critică şi analiză a întregei opere literare a autorului.

Fermecătorul povestitor Ion Creangă, nu putea să nu ispitească pe cei iniţiaţi în comorile literaturei noastre. Astfel apare tot în 1933 la Varşovia volumul *„Povestiri minunate"*, cuprinzând cele mai de seamă creaţiuni ale jovialului moldovean în traducerea Constanţei Mayzlówna. Această subtilă mânuitoare a condeiului a ales cu gust şi alte creaţiuni din câmpul literilor noastre, tălmăcindu-le şi dându-le la lumină prin volumul intitulat *„Nuvele şi schiţe româneşti"*, cuprinzând bucăţi din: T. Arghezi, Brătescu Voineşti, Galaction, Gib. Mihăescu, Cezar Petrescu, Rebreanu, Sadoveanu, I. Teodoreanu ş. a.

Activitatea aceasta chibzuit desfăşurată şi susţinută a făcut în scurt timp cunoscute publicului polon, precum vedem, o seamă dintre operele noastre literare dintre cele mai reprezentative. S'a produs prin aceasta un curent, s'a trezit interesul cercurilor intelectuale polone pentru români, încât nu numai amatorii de beletristică au început a se ocupa de noi, ci şi oamenii de ştiinţifică română. Cât de serioasă a fost propaganda românească în aceşti câţiva ani din urmă, se poate constata şi din faptul, că de unde până nu de mult, nu erau frecventate suficient nici cursurile lectorului de limba română dela Universitatea din Varşovia, acum mai ales în aceşti doi ani din urmă, studenţii români din Varşovia, sunt insistent rugaţi de colegii lor polonі dela diferite facultăţi, individual şi în grupuri, să le facă lecţii de limba română.

Manifestându-se deosebit interes pentru literatura română mai ales, un profesor polon din Liow, *Emil Biedrzycki*, s'a văzut imediat, el însuşi bun cunoscător al literaturii române şi bun prieten al nostru, să alcătuiască un manual de istorie a literaturii române, pe care l a şi publicat la începutul anului acestuia. Autorul, om competent, care a mai scris în multe rânduri despre literatura română, aşa de exemplu în *„Raporturi culturale polono-române"* (Liow 1933), iar mai nou a tradus din Lucian Blaga studiul „Metafizica Aghiei Sofia" publicându-l în serioasa revistă literară *„Droga"* (No. 2-II-1935) prin manualul său recent de istorie a literaturei române, ne-a făcut un nepreţuit serviciu, punând la îndemâna celor ce vor să ne cunoască literatura, un informator complect, prevăzut la urmă cu o antologie a poeziei, cuprinzând traduceri reuşite din aproape toţi poeţii români, aşa de ex. din Alexandrescu, Alexandri, Eminescu, Coşbuc, Vlahuţă, Goga, Crainic, Arghezi, Cotruş, Minulescu, Blaga etc. etc. *)

Dar nu numai literatura, ci şi muzica românească a fost făcută cunoscută vecinilor poloni. In repetate rânduri, la societatea „Filharmonica" din Varşovia, au fost chemaţi dirijori şi artişti români. E de ajuns să amintim că anul acesta în seara de 4 Ianuarie a avut loc un concert de muzică românească (difuzat prin radio) dirijat de dl. Ion Perlea, directorul Operei Române din Bucureşti, care prin arta lui şi prin iscusinţa cu care a ştiut să-şi alcătuiască programul, a pus stăpânire pe sufletul pretenţiosului public varşovian.

Intr'un timp relativ scurt, s'a reuşit să i se dea un avânt nebănuit propagandei artistice şi culturale româneşti. Cea din urmă manifestaţie a avut loc în ziua de 17. III. a.c. la Poznan. A fost o serbare organizată cu concursul Soc. Polono-Române din acel oraş. Ministrul nostru a rostit o cuvântare ocazională, poetul Aron Cotruş a recitat din propriile-i poezii, în româneşte, aceleaşi poezii fiind recitate — în traducerea polonă a lui E. Zegadlowicz — de către actorul Pelinski. Apoi feluriţi artişti, precum şi orchestra Operii, condusă de prof. Z. Latoszewski, şi-au dat concursul preţios. Intregul program a fost difuzat de toate posturile de radio din Polonia.

Deosebitul serviciu ce s'a făcut prin intensa propagandă întreprinsă în Polonia, literaturii, muzicii şi culturii româneşti în general, a fost de natură să ne prezinte în adevărata lumină, ca popor, vecinilor cari aproape nu ne cunoşteau. Atrăgându-se luarea aminte asupra valorilor spirituale româneşti, în publicistica polonă locul reportagiilor şi comentariilor despre

*) Mai notăm: Lucrările prof. Olgierd Gorka, dela Univ. din Cracovia: „Chilia şi expediţia din 1497" (Varşovia 1932), apoi „Cronica Epocii lui Ştefan cel Mare al Moldovei", găsită şi publicată de el în Cracovia 1933. Preţioase contribuţii la istoria Românilor.

scandalurile din România, l-a luat pe încetul articole despre literatura, muzica şi cultura românească, aceasta nu pentru că la noi ar fi încetat afacerile senzaţionale, ci pentrucă cei chemaţi au ştiut să ridice pe planul întâi preocupări de altă natură, impunând atenţiei publice realizări româneşti mai demne de a fi cunoscute şi discutate. In genere, presa a abandonat aproape cu desăvârşire reportagiile senzaţionale şi tendenţioase şi e mereu preocupată de arta şi cultura românească, discutând creaţiuni literare mai ales, care oferă un select material, ce poate germina un gând, adânci o ideie, sau satisface o pasiune artistică. In felul acesta „marfa senzaţională şi proastă" pe care o ofera România mai înainte, deservindu-se, a fost înlocuită prin produse de calitate, cari spală ruşinea trecută şi reabilitează un popor despre care se ştiau numai lucruri rele.

In actlvitatea literară a poetului *Aron Cotruş* aceste realizări constitue, alături de opera sa, al doilea înalt titlu de merit pentru literatura română, pentru muzica, pentru cultura şi pentru neamul său, căci el a iniţiat şi a contribuit în foarte mare măsură la apariţia a tot ce s'a tradus din literatura română şi a organizat toate manifestaţiile artistice româneşti de orice natură.

Activitatea acestui om, să fie pilduitoare pentru alţii, iar bilanţul străduinţelor lui, îndemn pentru multe şi noui cuceriri pe seama neamului nostru, nimic aşteptând dela oameni.

Fotografia reprezintă trăsura unui „gugulan" poposită pe drumurile bănăţene într'o comună dela şes. Bănăţenii din împrejurimea Timişorii îi numesc „gugulani" pe ţăranii cari vin dela munte cu trăsurile încărcate de fructe, mai ales prune, mere şi pere, ca să le vândă populaţiei dela oraşe. Unii guguleni fac de multeori drumuri de kilometri.

Cosmogonie

— Mă ademeneşte 'nfiripare
de pustii roşcate fără zări cu porţi:
Sâmt cum încolţeşte vasta nemişcare,
Zeul ce-i va face spre lumină borţi.

Deci înalţe-mi boiul, primitive marne
şi mijit de astri ce văzduh împung;
iar pustietatea, bronz în loc de carne,
dee-mi, ca s'o trec prin daltă şi prin strung.
Crepusculul vânăt arădice goarne —
gest atotputernic — care să-mi dureze
din cristal, izvoare; plante, din smarald;
vietăţi, din humă; argintii faleze;
mări, ce'ntind pe ţărmuri valul ca un fald... —
toate bune, calme, subt belşug de-amieze.

Dar în ziua-a şaptea, rodnicei hodine
lese-mă, subt luciul foilor de pom,
ca pe un frate mic al blândelor jivine:
frunză peste rană, însă nicicând om.

P. BOGDAN

Carte poştală

— Aceleiaşi —

Toamnă... Noapte... Crizanteme ude...
Cimitir de candeli... Rar s'aude
Rămasul bun al frunzelor ce mor
Ca un rănit ce strigă ajutor.

Par adunaţi copacii — trist norod —
S'asculte-al toamnei dureros prohod.
Se tânguesc femei parcă pe drum
Şi moartea umple noaptea de parfum!

Intreaga fire pare un spital
Acoperit cu-n cer bolnav, opal,
Unde pe paturi veştede de foi
Muri-va azi iubirea dintre noi!..

Soroca *D. IOV*

Contribuții la cunoașterea celor mai vechi biserici creștine din Banat

de GH. COTOȘMAN

Cu prilejul dărâmării bisericei vechi romano-catolice din Cenadul-Mare (jud. Timiș-Torontal) la anul 1868, în urma săpăturilor făcute de diferiți arheologi (Römer, Henszlmann, etc.) s'a dat de fundamentul a trei biserici străvechi, zidite pe același loc, dar în stiluri și dimensiuni diferite: cea mai nouă în stilul gotic, a doua în stilul romanic ori bizantin, iar a treia, cea mai mică și totodată și cea mai veche, în stilul basilicelor antice romane[1]. Le voiu descrie în ordinea vechimei lor.

a) Basilica antică romană.

In cetatea și orașul Giridava-Morisena Cenad, centrul administrației civile și militare din Dacia Ripensis, dela extremitatea imperiului roman dinspre Nord-Vest, sămânța creștinismului a fost aruncată odată cu pășirea primelor cohorte de legionari din *Legiunea XIII. Gemina* și a coloniștilor romani aduși de Impăratul Traian. In veacurile II-IV, și în cele următoare, Morisena „Urbs Morisena" sau Mureșana, devine „centrul cel mai de seamă al creștinismului antic".[2]

Cea mai elocventă dovadă că aici creștinismul a fost în floare, și că a luat un avânt deosebit incă din veacurile primare, o constitue această Basilică antică, ce aparține epocei de aur a creștinismului.[3] Basilica a fost edificată din cărămidă arsă veche romană, cu signatura sau inscripția: „Leg. XIII. Gem." și din piatră cioplită tot de origine romană. Materialul solid ca și consistența fundamentului basilicei indică timpul clădirii ei, care după părerea istoriografilor și arheologilor maghiari și germani, a trebuit să cadă chiar în epoca romană, sau în epoca ce-a urmat imediat celei romane, prin veacurile III—IV lea.[4]

Considerând însă timpurile turburi ca și furtunile ce s'au abătut asupra Daciei după retragerea Romanilor, construirea acestei basilici cu pietre și cărămizi romane, și după tehnica veritabil romană, trebue necondiționat să o punem la o dată anterioară retragerii legiunilor cu împăratul Aurelian, deci prin jumătatea secolului al III-lea.

La temelia zidurilor basilicei într'o parte s'a dat și de urmele pardoselii, care constă din cărămizi arse romane, în formă patrată, având lungimea și lățimea de: 8", grosimea: $1^1/_2$", sau în centimetri: 15 x 15 x 3 cm. Sub pardoseală ca la 2" (4 cm.) adâncime s'au aflat două cripte construite din cărămizi romane. Prima avea lungimea de 7' (2.24 m.), lățimea: 4' (1.28 m.), adâncimea: 5' (1.60 m) și era acoperită cu 4 lespezi de gresie romană. Cripta a doua avea lungimea: 1 stângin (1.96 m.) lățimea: 4' (1.28 m.), adâncimea; 5' (1.60 m.) și era acoperită cu o lespede de gresie romană, groasă de 6" (12 cm.). Intr'una din cripte era scheletul unui om care se odihnea tot pe cărămizi romane. Zidul principal al basilicei avea un ighiab

1) Dr. Karácsonyi János; Szent Gellért Csanádi Püspök élete és müvei, Budapest 1887, p. 107. — Ortvay és Szentkláray: Történelmi Adattár Csanád Egyházmegye haj. és jel., Timișoara 1873, v. III. pag. 19.

2) Ortvay és Szentkláray, p. 22.

3) Dr. Badea Cireșeanu: Tezaurul liturgic, tom. II. București, 1911. p. 99.

4) Ortva és Szentkláray. p. 19. — Henszlmann: Archeologiai Közlemények VIII. 2 L —30. Magyarország okeresztény római müemlékeinek ismertetése p. 41, la Iuhász Kálmán. A Csanádi Püspökség története, Makó 1930, p. 63. — Patzner István: Történelmi és régészeti értesitő a Délmagyarországi történelmi és régészeti muzeum Társulat, Timișoara, 1892, pag. 104—105.

Am văzut în colecția de antichități a preotului unit Victor Beciu din Cenadul-Mare o cărămidă, provenind dela temelia Basilicei, purtând inscripția, „Leg. XIII. G. Aur ENT". Dacă „Aur" înseamă Aurelian Impăratul, atunci Basilica a fost zidită prin anii 270—274, puțin timp înainte de retragerea legiunilor romane în sudul Dunării.

construit din cărămizi arse romane. Sub dărâmăturile basilicei s'au aflat mai multe monede vechi romane. O monedă de argint avea pe avers încrustată faţa unei Impărătese cu inscripţia: „Faustina Augusta", — iar pe revers avea numai inscripţia: „Iunoni Reginae",[2]

Dimensiunile basilicei: lungimea 20 mtr., lăţimea cca 12—13 metri.

Tot cu ocaziunea săpăturilor s'a aflat, înaintea basilicei şi Baptisterul sau Cristelniţa vechilor creştini romani.[3] „Această cristelniţă a fost aşezată cam la 4 paşi de uşa dinspre apus a bisericii şi deasupra ei era ridicată o capelă. In lăturea dinspre Sud avea un canal, care conducea apa în bazin şi aici se puteau s:oborî pe câteva trepte cei ce trebuiau botezaţi. De ceealaltă latură, în faţa acestor trepte, era o ridicătură scundă unde avea să-şi ocupe locul preotul botezător".[3] Este de remarcat că şi azi se mai văd încă: treptele, în număr de şapte, ce duc în bazin, bazinul propriu zis — cu partea superioară radical restaurată — şi conducta de apă. Bazinul era construit din material impermeabil, un fel de beton armat ce nu lasă să străbată apa.[4] Azi, baptisterul, acoperit cu două lespezi de marmoră, prevăzute cu câte o verigă de fier, este în interiorul actualei biserici romano-catolice, în faţa altarului principal, pe solium, de partea dreaptă, fiind privit ca cea mai preţioasă relicvă a Cenadului antic şi a Creştinismului nostru ortodox.

Dar să cercetăm şi să vedem, care este originea baptisterului în Biserica creştină. La începutul creştinismului se urma practica apostolică de a se boteza prin râuri şi la ape, mai apoi în timpul persecuţiunilor creştinii respectiv catechumenii şi copiii mici, ascunşi în catacombe „se botezau acolo în apa pregătită pentru acest scop".[5] Incepând cu veacul al IV-lea când şi pentru creştinism răsare soarele libertăţii, găsim zidindu-se, în apropierea bisericii şi câte un edificiu numit „baptisteriu", în care se păstra apa pentru botezul catechumenilor.[6]

Până în veacul al VI-lea baptisteriul era un edificiu deosebit de corpul bisericii, cum de fapt a fost şi cel dela Mureşana, unde, deasupra cristelniţei, era zidită o capelă. Despre aceasta avem mărturia scriitorilor bisericeşti: Eusebiu, Paulin de Nola, sf. Ciril de Ierusalim, Sidoniu (sec. V.) etc... In mijlocul baptisteriului era fântâna ori colimvitra săpată „în piatră, într'o formă rotundă, la o adâncime până la pieptul omului ; alte fântâni aveau forma crucii. Catechumenul pogorându-se pe câteva trepte în scăldătoarea aceasta, aici preotul îl afunda în apă şi apoi noul botezat ieşea din colimvitră pe alte trepte".[7]

In răsărit, în locul baptisterelor pe cari nu le mai vedem din secolul al VI-lea găsim un vas numit „colimvitra" ; iar în apus baptisterele sunt înlocuite, tot din veacul al VI-lea, cu vasul numit „fons baptismalis" introdus, ca şi colimvitra, în nartica interioară,[8] sau în pronaosul bisericii, aşa precum le găsim până în ziua de azi atât la catolici cât şi la ortodocşi.

Prezenţa baptisteriului cât şi a cărămizilor romane cu inscripţia „Leg. XIII. Gem." atât de frequente la Cenad ne îndreptăţesc să punem data edificării acestei basilici înainte de veacul al VI-lea, deci în veacurile III—V, precum am văzut că susţin cei mai vechi şi mai cu autoritate istorici maghiari. Şi dacă n'am avea alte dovezi — precum vom vedea că mai avem, — singur acest baptisteriu constitue cel mai puternic şi irefutabil document despre anticitatea organizaţiei bisericeşti la Români, şi implicit, despre continuitatea neintreruptă a elementului geto-daco-roman în Banatul-Timişan, Dacia Ripensis de odinioară.

Basilica era zidită — precum dovedesc scheletele omeneşti aflate la 1868 — în cimitirul dela ma ginea cetăţii Mureşana, aproape de malul stâng al Mureşului, care pe acea vreme îşi rostogolea apele şerpuitoare nu departe de zidul cetăţii. Până azi se mai vede — la vale de Biserica veche româno-sârbească — alvia moartă a Mureşului vechi. Scheletele aflate în ju-

1) Ortvay és Szentkláray, p. 9.
2) Idem p. 21.
3) Dr. Ion Lupaş: Istoria Bis. a Rom. Ardeleni Sibiu 1918, p. 13. — luhász: A. Csanád Püspökség, l. c. — Dr. Borovszky Samu: Temesvármegye története, p. 250.
4) Ortvay és Szentkláray, l. c. — Au'orul acestor rânduri, în vara a. 1934, plin de sfială a intrat înlăuntrul acestei cristelniţe, evocatoare de amintiri scumpe pentru urmaşii daco-romanilor.
5) Dr. Badea Cireşeanu, p. 151.
6) Ibidem.
7 Ibidem p. 154.
8 Ibidem p. 178-179.

rul bisericii aveau picioarele îndreptate spre răsărit, cum obişnuiau şi obişnuesc până azi să se înmormânteze creştinii ortodocşi. Multe din aceste schelete aparţin soldaţilor principelui român Optum, pe cari generalul Cenad, după încetarea ostilităţilor, i-a înmormântat cu pietate în jurul bisericii.

b.) Biserica principelui Optum.

Puternicul şi înţeleptul duce sau principe al Banatului-Timişan, Achtum sau Optum, vrând să dea mai multă strălucire oraşului Mureşana, capitala principatului său, se hotărî să zidească o biserică catedrală pe seama Episcopului ortodox-român ce rezida în acel oraş, şi alături de biserică o mânăstire pentru călugări, cu gândul frumos de a intensifica viaţa bisericească şi monahală în Banatul-Timişan. In acest scop el aduce din Grecia meşteri cari ridică pe ruinele bazilicei antice o biserică cu dimensiuni mărite, în stilul român-bizantin, şi alături de ea o monastire, ambele închinate în cinstea Sf. Ioan Botezătorul.[1]

După Vita S. Gerardi, Optum ar fi adus în mânăstirea din Mureşana egumen şi călugări de legea grecească din Vidin. Intrucât noi, Românii, încă la venirea Ungurilor, pe timpul principelui Glad, Vlad sau Claudiu, străbunul principelui Optum, contimporan cu Árpád al Ungurilor, aveam mânăstiri, ca de pildă mânăstirea Glad din Banatul jugoslav, cea dela Pordeanu,[2] Igriş şi Saravale, din jud. Timiş-Torontal şi altele, şi poate chiar şi în Mureşana vor mai fi existat şi alte mânăstiri, — credem că Optum intenţionând să dea o mai bună organizaţie mânăstirilor din principatul său a adus câţiva călugări învăţaţi din oraşul Vidin, un însemnat centru bisericesc, unde pulsa — pe lângă o viaţă românească — şi o viaţă spirituală mai intensă, şi unde organizarea mânăstirească şi bisericească luase un avânt strălucit, cu osebire pe vremea împăratului Vasilie II. Bulgaroctonul, cu care Optum era în strânsă legătură de prietenie.[3] Istoriograful maghiar Katona scrie că egumenul mânăstirii din Mureşana era totodată şi episcop ortodox.[4] Intrucât nu se spune nici unde că episcopia s'ar fi înfiinţat pe vremea lui Optum, rămâne definitiv stabilit că Românii bănăţeni îşi aveau ierarhia lor bisericească naţională anterior veacului al X-lea.

Căderea şi decapitarea lui Optum avu repercusiuni nenorocite asupra vieţii bisericeşti ca şi acelei naţionale a Românilor din Banat. Generalul trădător Cenad strămută în mânăstirea zidită de dânsul la Oroslamoş (oroszlán : leu) azi în Banatul jugoslav, pe locul unde avu viziunea miraculoasă cu leul, în onoarea sfântului martir Gheorghe, pe Egumenul şi o parte din călugării dela mânăstirea sf. Ioan Botezătorul din Mureşana-Cenad, iar mânăstirea şi biserica din Mureşana[5] rămân încă puţin timp (1030—1036) în grija Episcopului român din acest oraş.[6]

Regele Ştefan cel sfânt al Ungurilor, prin anii 1036 — cu câţiva ani înainte de moartea sa — desfiinţează episcopiâ ortodoxă din Mureşana-Cenad, şi aduce aici pe episcopul latin, catolic, Gellért, sau Gerhard — numele lui de botez fiind Gheorghe — primul episcop al Ungurilor, căruia-i pune la dispoziţie mânăstirea şi biserica Sf. Ioan Botezătorul, luată dela Episcopul şi dela călugării ortodocşi[7] români, cari, se pare, că s'au aşezat în Timişoara, punând astfel bazele Episcopiei şi mai apoi a Mitropoliei ort. române din acel oraş.[8]

Episcopul Gellért a încredinţat mânăstirea şi biserica Sf. Ioan Botezătorul călugărilor benedictini, în frunte cu abatele Filip, aduşi din Italia. Primind dela regele Ştefan 500 mărci şi alte însemnate ajutoare dela regina Gizela şi dela curtenii şi boierii maghiari, episcopul Gellért, cu meşteri aduşi din Italia, a ridicat, între anii 1037—1042, o catedrală în onoarea Sf. Gheorghe. După părerea istoricului

1) Ortvaz és Szentkáray, p. 19.

2) Iuhász Kálmán : Hajdani monostorok a Csanádi Egyházmegyében, Budapest 1926, p. 119 şi 135, Pr. Cotoşman : Din trecutul Banatului, C. I. Timişoara 1934, p. 61.

3) Idem p. 62.

4) Katona: Hist. crit. reg. Hung. t. I. p. 131.

5) După decapitarea lui Optum reg. Stefan schimbă numele Mureşului în cel al generalului trădător biruitor: „Cenad".

6) Ortvay és Szentkláray, vol. III. p. 74.--Iuhász: A Csanádi Püspök, p. 62.

7) Ortvay és Szentkláray, p. 80.

8) Nicolae Tincu Velea. Istoria bis. pol. naţ. a Rom.., Sibiu, 1865 p. 117. Petru Maior: Din scr. lui P. Maior: Ist. pt. încep. Rom. în Dacia, 1884, vol. I. p. 126.

Sf. Gheorghe. După părerea istoricului maghiar Karácsonyi,[1] catedrala Sf. Gheorghe era zidită spre miazănoapte şi în imediată vecinătate a bisericii Sf. Ioan Botezătorul, pe locul unde azi stă Biserica sârbească.

Transformarea vechei biserici şi mânăstiri a lui Optum avu loc numai după anul 1042. Vechea biserică Sf. Ioan Botezătorul, episcopul Gellèrt o pune sub patronajul Sfintei Fecioare Maria, sub care nume figurează de acum încolo în diferitele documente, iar catedrala Sf. Gheorghe este cunoscută în documentele de mai târziu sub numele întemeietorului ei: Gellért.

Biserica Sf. Ioan Botezătorul, mai apoi a Sf. Fecioare Maria, cuprindea în nartica interioară Cristelniţa basilicei antice. In ea boteza episcopul Gellèrt pe Ungarii păgâni, cari prin predica sa se convertiseră (o parte) la credinţa creştină.[2] Increştinarea Ungurilor s'a făcut cu multă greutate şi într'un timp îndelungat. Cu toată predica şi misionarismul episcopului Gellért şi a preoţilor lui, majoritatea poporului maghiar continua să vieţuiască în păgânism, arătându-se refractar învăţăturilor creştine. Dovadă concludentă ne serveşte sfârşitul tragic al acestui episcop, care a trebuit să sufe e, la 1046, moarte de martir din însăşi mâinile criminale ale coreligionarilor lui, cari în decursul revoluţiei iscate cu prilejul succesiunii la tronul Ungariei de către diferiţii prinţi competitori, din Casa arpadiană, l-au aruncat de pe vârful unui munte înalt, din Buda, numit azi „Muntele Gellért" şi ajungând jos, capul i-a fost zdrobit cu o piatră mare, iar corpul i-a fost străpuns cu suliţele, şi apoi aruncat într'un lac dela marginea Budei. A doua zi câţiva credincioşi cucernici l-au scos din lac şi l-au transportat pe malul stâng al Dunării, înmormântându-l într'o criptă. Timpurile turburi n'au permis transportarea lui imediată la Mureşana-Cenad. Abia pe timpul domniei regelui Andrei I., prin anii 1053—54, deci după 7—8 ani dela moarte trupul lui a fost înmormântat de către urmaşul său în scaun, episcopul Mauriţiu şi de abatele Filip şi călugării lui, cu mare pompă, în biserica Sf. Fecioara Maria, fostă Sf. Ioan Botezătorul, din Cenad. Sicriul de lemn, care închidea rămăşiţele lui pământeşti, a fost aşezat într'un sicriu de piatră, deasupra căruia erau puse: camilafca călugărească, gulerul din păr de cămilă, piatra cu care i-a fost strivit capul şi un vas ce conţinea sânge de-al acestui episcop martir, ridicat de Biserica romano-catolică la cinstea altarelor.

In biserica aceasta s'a odihnit Sf. Gellèrt până la năvălirea Tătarilor. La finea lunei Mai a anului 1241, Büdzsik, hanul Tătarilor, pradă oraşul şi arde bisericile din Cenad. A ars şi biserica zidită de principele Optum, însă osemintele lui Gellért, fiind bine închise în sicriul de piatră, pe care episcopul Bulchu (Vulcu) şi preoţii, înainte de a fugi din calea furiei tătare, au avut grijă să-l pună la un loc mai puţin văzut —, au rămas neatinse.

Acesta fu sfârşitul Bisericii Sf. Ioan Botezătorul, zidită de principele român al Banatului-Timişan, Optum, şi transformată de episcopul catolic Gellért. După retragerea Tătarilor, episcopul Bulcsu (Bulchu, Vulchu) reîntorcându-se la reşedinţă reclădeşte pe temelia bisericii vechi o altă biserică în stilul gotic[3]. Aceasta a fost a treia biserică ale cărei temelii s'au aflat la 1868[4].

Regina Elisabeta, mama Regelui Ludovic-cel-Mare, după reînsănătoşirea sa, în semn de mulţumită, între anii 1340—45, reclădeşte biserica şi o împodobeşte. In mijlocul bisericei clădeşte un altar de marmoră în care aşează o parte din moaştele episcopului martir. Catedrala aceasta avea 11 altare. In 1514 biserica este din nou dărâmată de către revoluţionarii secuiului Gheorghe Doja. Episcopul Francisc Csaholy, cu preţul multor sacrificii o reclădeşte[5]. Biserica Sf. Ioan Botezătorul, zidită pe ruinele basilicei antice romane, până la anul 1868 ar fi fost reclădită de 6 ori[6].

In cursul veacurilor, din moaştele episcopului Gellért o parte au fost luate de regele ceh Venczel, o alta donată de regina Elisabeta unei catedrale din Veneţia, iar restul au fost aşezate în biserica Sf Gellért din Buda, zidită pe locul martiriului[7].

1) op. cit.

2) Iuhász: A Csanád Püspök, p. 65.

3) Idem p. 161 şi Hajdani Monostorok, p. 24, — Dr. Borovszky: Torontal vármegye p. 82, — Dr. Karácsonyi l. c.

4) Dr. Karácsonyi l. c.

5) Dr. Borovszky: Torontal vármegye, p. 82, — Csanád vármegye, p. 88.

6) Informaţie primită dela preotul-paroh rom. cat. I. Ferenczy din Cenad.

7) Iuhász: Hajdani Monostorok, p. 25—35.

Cosciugul de piatră şi crucea bizantină se păstrează până azi, ca o relicvă preţioasă, în biserica romano-catolică din Cenad, fiind aşezate lângă peretele de apus, în naos, spre vedere tuturor. Pe altarul principal al bisericei o icoană veche înfăţişează scena lapidării episcopului, iar pe altarul de dreapta se păstrează, în cadru aurit, o părticică din moaştele lui, pe cari credincioşii le sărută cu evlavie în ziua morţii martirului.

Dela Basilica antică ne-a rămas mărturie sigură Cristelniţa sau Baptisterul din interiorul Bisericii rom.-catolice. Afară, în curte, lângă absida altarului aceleiaşi biserici, în partea dinspre Nord—Vest până azi se mai pot vedea resturi de piatră şi cărămidă provenite dela Biserica Sf. Ioan Botezătorul, sau poate chiar dela Basilica antică. In mormanul de pietre, parte răzimate de zidul bisericei catolice, parte resfirate şi aruncate de-a-valma unele peste altele, se mai pot încă distinge unele bucăţi de capitele şi columne ionice şi corintice-romane, părţi de pilastri cu baze şi capitele ionice, corice şi romane, frânturi de cornişe, pietre funerare romane, pietre cioplite, cărămizi romane, o cruce mare de piatră în formă de piramidă cu vârful retezat, având în vârf o cruce de fier, şi alte multe pietre 1). Unele pietre poartă inscripţii — desigur valoroase — pe cari însă dintele vremii le-a măcinat şi le-a şters într'atâta încât au devenit indescifrabile. Pe una din pietre se mai pot descifra următoarele cuvinte: „Pononae et Piorae Sacra Bukovys".

Tot aici este construit în formă de arc, din cărămizi romane, puse în mortar de var şi ciment, un fel de coridor subteran, cu deschizătura spre răsărit. După felul în care este construit şi după consistenţa şi tăria zidului, originea acestui coridor cred că trebue redusă până pe vremea Romanilor. De aceiaşi părere este şi parohul emerit romano catolic din Cenad Iuliu Ferenczyi. Mă întreb: nu cumva avem de-a-face cu un fel de catacombă sau biserică suterană din veacurile primare ale Creştinismului, a cărei deschizătură sau întrare încă se mai vede?? De bună seama că acest coridor a stat în directă legătură cu Basilica antică şi va fi servit ca criptă, sau probabil că a stat în legătură cu baptisterul. Sunt atâtea şi atâtea ipoteze şi întrebări ce se cer deslegate şi lămurite de specialişti şi arheologi.

Unii pretind a şti precis că acest coridor sau poate tunel suteran, construit din cărămidă, boltit în semicilindru, înălţimea şi lăţimea variind între 1 jum. — 2 metri, se ramifică în trei părţi: un coridor ia direcţia spre răsărit până la actuala casă parohială rom.-cat., unde pe vremuri ar fi fost reşedinţa episcopilor Cenadului şi Seminarul teologic înfiinţat de Gellèrt; — al doilea duce spre Biserica sârbească până la nişte ruine ale unor clădiri, probabil a unor biserici străvechi, poate chiar a catedralei Sf. Gheorghe, zidită de Gellèrt, al căror fundament este mai adânc de 6 metri — iar al treilea coridor, mai bine zis a treia ramură a coridorului, ia direcţia spre apus, trece pe sub actuala şcoală confesională ortodoxă-română, acum de Stat, pe sub drumul de ţară şi se termină în pivniţa lui Sava Uncianscki, din Strada Mureşului Nr. 250. Este interesant şi nu lipsit de noimă că două din aceste cordoare suterane leagă Biserica centrală cu alte două biserici sau mânăstiri din apropiere. S'a crezut mult timp că ele ar fi fost construite de Turci, dar technica precum şi materialul utilizat la ele indică un timp mult mai vechi care se prelungeşte până pe vremea Romanilor, singurii cari au durat şi lăsat astfel de construcţii rezistente şi durabile. 2) Şi'n alte părţi ale lumii romane găsim astfel de coridoare catacombate. La Neapole, de pildă, coridorul ar avea o lungime de 67 kilometri. In dedesubtul Parisului sunt deasemeni o mulţime de catacombe romane. 3)

Conclud, deci, că aceste coridoare suterane au fost construite de legionarii Germinei în scop de strategie militară, iar mai târziu, după retragerea legiunilor romane, în vremurile turburi, în ele se refugiau strămoşii noştri de aici spre a se închina lui Dumnezeu.

Toate aceste mărturii scumpe ale unui strălucit trecut bisericesc ortodox-român ar trebui să formeze obiectul unui studiu deosebit şi aprofundat, care desigur nu va fi lipsit de surprize şi care ar aduce serioase contribuţii nu numai la istoria vieţii

1) Dr. Karácsonyi, p. 105. — Iuhász. A. Csanád. Püspök. p. 68.

2) Informaţiuni primite dela înv. penz. D. Bozianu din Cenadul-Mare.

3) Dr. Badea Cireşeanu, II. p. 90 note.

bisericei românești, ci și la cea națională, culturală și artistică. Ar mai trebui ca cei în drept să se sesizeze și să nu lase să se risipească aceste pietre, comori nepreţuite, acoperite acum de bălăriile nepăsării, ci să le aşeze cu pietate în vreun muzeu, unde ar putea fi văzute de toți ceice se interesează și doresc să cunoască trecutul acestui popor, care și-a împletit viața religioasă cu cea națională, și și-a pus sufletul la temelia locașurilor dumnezeești. Pietrele — dela Basilica antică — aceste moaște sfinte, puse la locul de cinste ce li se cuvine, vor primi grai, după însuși cuvântul Domnului Iisus, și vor vorbi de-a lungul veacurilor ce vor mai urma, despre trecutul glorios al acestui popor, care dela originea lui prin vicisitudinile și vijelia tuturor timpurilor, n'a părăsit un singur moment plaiurile pe cari locuește de aproape două milenii.

Cântecul Primăverii...

Toporași cu viorele, pupi de trandafir în floare
Liliaci și flori de vișin, flori de salcii plângătoare
Ape a-le primăverii, dulci izvoare de smaralde,
Ciocârlii ce vin din soare să aducă raze calde:

Imnuri dulci, duioase doine, toate vin cu primăvara,
Azi în verde nouă-haină mi-se primenește Țara,
Ceriu'limpede scânteie'n faptul zilei ca oglinda
Iar pribegele albine printre flori încep colinda..

Și în zori de dimineață când se varsă Aurora
Dulce boare de miresme saltă'n pieptul tuturora
Se desvăiere cuprinsul, înflorite vezi grădine
Și'n noianul de verdeață, roșii flori ca de rubine

Pomii și-au pus flori în creangă și lume-ai plină de visuri
Oriunde-ai privi e numai tinerețe și surâsuri.
Iar pe uliță copii cântă imnul re'nvierii
Clipelor surâzătoare... bucuria primăverii !..

Primăvară e și'n 'suflet, reînvie trandafirii
Când frumos se țesă'n inimi șoapta dulce a iubirii,
Pe când gândul tainic sboară sus la muntele cu dorul..
Unde viers duios de fluir se îngână cu isvorul!
Oravița, 1935.

NICOLAE MANESCU.

Noțiunea timpului și intuiția

de ELENA Dr. BOGDAN

Dedicată doamnei Lucia Cosma

„Rien n'est fait, mais en train de se faire".

Facultatea care poate reda cerințele sufletești ale vieței moderne, nu poate fi alta, decât intuiția. Oscilațiile atenției, tensiunea psihică, intensitatea senzației sunt categorii, cari îi aparțin.

Viața sufletească și ea intră în noțiunea timpului. Egalizarea însușirilor, manierile felului de a se prezenta nu este altceva, decât o invenție practică a inteligenței, care uniformizează pentru a fi mai agreabil contactul între diferiții oameni.

Aristot și Platon susțineau în axiomele lor, că „nu există știință, decât despre moral" sau că „nu există știință despre ceeace trece". Știința contimporană combate doctrinele vechi. Nu mai acceptă, că realitatea să fie un dar etern, și ea evoluează prin urmare se schimbă, se transformă în forme noui, devine.

Metafizicienii susțineau formula „existență", modernii sunt pentru „devenire". Noțiunea „timpului" în jurul căreia s'au dat atâtea lupte și adversități științifice fiind combătută cu înverșunare vreme îndelungată, intră pe nesimțite, așazicând prin ușa din dos, constrângând și pe celebrul Einstein, să capituleze coordonând până și faimoasele lui „relativități" acestui „timp", de care trebue să se țină socoteală în științele viitorului.

Implântat în fizică și matematică, cele trei dimensiuni cunoscute până aici, mai primesc o tovarășă pe a patra pentru a putea corect concepe și înțălege „spațiul". „Spațiul-timp" a cucerit științele îndeosebi în urma renumitului sistem filosofic a lui H. Bergson. Acest celebru gânditor de origine franceză demonstrează cu exemple indubitabile vecinica curgere a existenței într'o devenire. „Rien n'est fait, mais en train de se faire". Dar transformarea continuă, neîncetată, nu poate fi exprimată matematiceşte numai prin intuiție. Viața sufletului este prinsă în ritmul timpului prin durată și extensie, de aici libertatea ei creatoare.

Știm deci, că Universul cu toate legile lui e supus unei vecinice schimbări. Acei ce nu cred în aceasta sunt ori superficiali, nu le convine să se aprofundeze, ori lipsiți de cultura necesară, care mai de multe-ori este înlocuită de intuiție. Sunt popoare, cari însă nu vor să adopte nici o schimbare, repugnă civilizația. Între aceste rasse sălba-

tice conservatoare de datini străbune, îi putem înşira ca şi exemplu şi pe indieni, despre cari s'a scris tocmai zilele acestea, că umblau în căutarea oaselor de aeroplane, fiind încredinţaţi, că şi aceste nu sunt altceva, decât paseri sburătoare.

In antichitate am avut puţini filozofi, între aceştia ocupa locul de căpetenie Heraclit. Au trebuit să treacă multe secole până a apărut idea de progres. Oamenii din secolul al XVIII-lea, cari duceau o viaţă luxuriantă, au constatat întâi, că viaţa se perfecţionează mereu spre binele şi fericirea noastră. O pătrundem încet în proporţia inteligenţei şi priceperei noastre crescânde. Astfel apar diverse talente, câte-odată genii cum îi caracterizăm, şi'n urma unor meditaţii profunde şi fructuoase realizează cele mai puternice invenţii în toate domeniile ştiinţelor şi artelor. Technica a recrutat imense succese în secolul nostru, căruia i-a fost premergător veacul al XIX-lea al evoluţionismului.

Noţiunea timpului se afirmă tot mai cutezătoare în ultimele decenii. Istorismul s'a furişat între noi caşi o trebuinţă „sine qua non" prin desideratul de a ne cunoaşte trecutul. Vicisitudinile efemere schimbă aspectul societăţilor, ori cu alte cuvinte totul evoluează în măsura împrejurărilor. Aceasta transformare intră chiar şi în domeniile crezute eterne.

Istoria fizicei şi istoria matematicei, în special cea ultimă se combate pe sine însăşi. Până acuma se sprijinea pe o perfecţiune, care se constată că n'a fost decât trecătoare pe departe de a-şi fi putut consuma procesul evolutiv. Toate cresc, se desvoltă şi decad, deci sunt peritoare, astfel se explică relativismul modern.

In timpurile noastre nu se mai susţine teza unui „adevăr" „dreptate" şi „frumos", ci se spune simpluminte „adevăruri", „dreptăţi" şi „frumosuri", fiindcă toate sunt expuse schimbării aspectuale. Vremurile, epocile le schimbă. Mai demult acest „Le vrai, le beau, et le bien" era scris pe frontispiciul culturei şi civilizaţiei însăşi, ca şi un crez nealterabil, iar lumea convinsă în mod absolut credea în el sub influinţa educaţiei conservative din acelea timpuri.

Dacă reflectăm un moment asupra picturei celor mai celebri pictori şi aducem ca exemplu nu mai antice decât portretele lui Rubens, cari sunt atât de fermecătoare în eterna lor frumuseţă, comparându-le cu siluetele svelte, cari se cultivă în timpurile noastre caşi o credinţă a singurului frumos femenin, astăzi putem uşor constata cum evoluează gusturile sub influinţa timpurilor şi a educaţiei.

Ştiinţele istorice au realizat — cum spuneam — progrese uimitoare. Prin disciplinarea acestei ştiinţe am ajuns la o adevărată metodologie. In orice problemă se explică azi deja prezentul prin trecut.

Idea devenire nu mai este o dogmă, ea a devenit un punct de vedere. Ipoteza aceasta se reazămă pe scânteia pătrunderei născută de intuiţie. Intuiţia ne duce tot mai departe, a devenit un Cicerone a vieţei noastre pământeşti, care ne îndreaptă paşii spre scrutarea întunerecului, ca să ajungem tot mai mult la lumină.

A devenit a doua natură a noastră şi intră în conştiinţa modernă caşi o nouă categorie de gândire de a vedea.

Concepţia absolutului e aproape total dislocată.

Alături de relativismul modern şi istorism a intrat pragmatismul. El ne arată prin dovezi palpabile, că tot ce e fecund, folositor şi răspunde la aplicare practică, e şi adevărat. Când nu ne mai trebueşte, încetează şi adevărul.

Ceva ce rămâne însă pe loc şi depăşeşte puterile de comprehensiune este lumea interioară psihică. Aceasta nu se poate esplica după inteligenţă. Acesta este nodul gordian bazat pe puterile suprai naturale ale dumnezeirei, care îşi reservă ca for suprem singur această calitate de a cunoaşte începutul şi sfârşitul în infinitatea lui eternă...

Succesiunea trecătoare a valorilor, a modelor, tendinţa noastră de a originaliza totul este mediul moral, în care timpul e suveran şi i-se dă o importanţă enormă, prin urmare în cugetarea contimporană.

Americanismul, industrialismul cu întreaga gamă a febrei moderne ne argumentează aceasta. Ne îndepărtăm tot mai mult de concepţia absolutului.

De câte-ori n'auzim ori spunem „n'am timp" ori „dacă aşi avea timp", recunoscând în mod tacit, că întreaga noastră activitate este subordonată timpului. Efemeritatea a tot ce produce mintea omenească este criteriul de judecată a noilor legi ale timpului. Predilecţia ce o manifestează ştiinţa de azi, pentru noţiunea timpului este numai constatarea unui fapt, care a existat întotdeauna dela începutul vieţei oamenilor.

Popoare, naţiuni se înalţă şi decad, schimbându-se prin dânsele omul în vecinica metamorfozare a vieţei, care ne conduce spre progres şi cultură rupând pe neştiute ceaţa de pe ochii noştri.

Timişoara, la 5 Mai 1935.

Doine din Banat

culese de elevii liceului „Coriolan Brediceanu“ din Lugoj

Colecţia folklorică a d-lui prof. Dr. Aurel E. Peteanu

1.

Somnu-mi-i şi pic de somn
Şi n'am pat unde să dorm,
Că porţile-s toate 'nchise
Şi lămpile toate stinse,
Numai la mândruţa 'n vale,
Numai la ea-i lumănare.
Lumănarea-i potolită
Şi mândruţa adormită
Cu faţa cătră părete,
Cu gura friptă de sete.
Eu mă duc până la ea,
Ca să-i clatin fereastra;
Eu fusei puţin cam beat
Şi prea tare-am clătinat,
Că bărbatu-i s'a sculat,
Pe nevastă a 'ntrebat:
„Măi, muere, măi nevastă,
Cine-mi bate la fereastră?“
Taci, bărbate, bat-o vina,
Că e mâţa lu vecina.
Măi muere, măi urgie,
Mâţa nu-i cu pălărie!
Taci, bărbate, şi te culcă,
Nu-ţi face singur nălucă,
Că nu-i dracul să te ducă!
Iacă perina şi patu
Te culcă, că te ia dracu.
Taci, bărbate, şi te culcă
Cine-a fost las' să se ducă.
Să se ducă sănătos
Ca un trandafir frumos!

Cules de
Sacoşul-mare, 1926. *Gh. Popovici.*

2.

Aseară şi-alaltă seară,
Mă culcai pe iarbă-afară,
Cu capul pe rogojină
Şi-aşteptai mândra să vină,
Aşteptai, cât aşteptai,
Dela-o vreme mă culcai,
Aud uşa scârţăind,
Cred că-i mândruţa venind.
Când de min' s'apropiat,
Văd cânele de bărbat.
Il întreb de-i sănătos,
El căută parul mai gros.
Il întreb de sănătate,
El mă lovi peste spate.
Lăsai şuba,
Luai fuga,
Luai fuga lupului
Pe mijlocul drumului,
Pe unde-i imala mare,
Pe-acolo fugeam mai tare.

Cules de acelaş.

3.

Frunză verde, grîu cu spic,
Aş vorbi cu badea-un pic,
Dar mă tem de zăbovit,
C'am mai zăbovit odată
Şi-a vrut maica să mă bată
C'o jordiţă de alun,
Ca eu pe badea să-l spun...
Să mă pună pe-un cărbune,
Eu pe badea nu l-oi spune!
Să mă pună pe un jar ars,
Eu de badea nu mă las!
Nici nu zic, nici nu mă jor,
Nici nu mă las până mor.

Cules de
Birchiş, 1926. *Maria Olariu.*

4.

Floricică din grădină
Smulge-te-aş din rădăcină,
Să te dau la badea 'n mână,
Să te ducă la fântână,
La fântâna cu sălcuţă,
Und' se spală-a lui mândruţă,
Cu sopon şi cu albele
Şi cu roşii rumenele.
Şi tu, floricica mea
Cu alta de-l vei vedea
Să vii iute şi să-mi spui,
Să ştiu şi eu gândul lui.

Cules de
Margina, 1925. *Ioan Rădulescu.*

5.

Săracile fetele,
Ele sunt ca florile,
Aici cresc, colea 'nfloresc,
Dincolea se vestejesc.
Dar feciorul săracul,
El e ca grădinarul,
Se prăpoartă şi tot tace,
Rupe floarea care-i place.

Cules de acelaş.

Iubirea, forța creatoare și purificatoare

de LUCIA JAR

Cât de frumos și de adevărat a exprimat Michel Angelo înaltul atribut al iubirii, atunci când a spus: „Dragostea este aripa dată de Dumnezeu omului, pentru a se putea înălța până la El. „Este cea mai sugestivă afirmare a rolului bine definit și evident pe care l are iubirea în credința divină. Care poate fi izvorul puterii copleșitoare a credinței, decât forța creatoare a iubirii în care ea are rădăcini adânci și indestructibile? Credința curată și profundă, e procesul acelei minunate subtilizări spirituale, rezultat al iubirii, care ne învață să adorăm atotputernicia lui Dumnezeu, pe care numai prin raza ei luminoasă și înălțătoare, ajungem să-L simțim, oferindu-I cu evlavie puritatea vieții și gândurilor noastre. Când am început să înțelegem cât de legați suntem de puterea Dumnezeirii și cât depindem de Ea în existența noastră psihică și fizică, rezultatul stării de credință, iubire teamă și implorare, e te cristalizat în rugăciunile noastre, care sunt cea mai plastică afirmare a simțământului de dependență, pe care ruga îl conturează atât de concret. Iubirea e mijlocitorul superb care ne îmbie cu duioasă căldură, să urcăm treptele magice ale credinții, ca să ajungem în regatul fericirii supreme. Când în inima noastră domnește dragostea de Dumnezeu, de aproapele nostru, de frumos și față de noi înșine atmosfera curată ce se țese în juru-ne și pacea senină ce sălășlueşte înlăuntrul nostru, sunt scut sigur contra turburărilor nesănătoase pe care le naște ispita și neîncrederea, pesimismul, invidia și tot felul de păcate frecvente în viață. Optimismul, a cărui rădăcină trebue căutată tot în iubire, e mijlocul infailibil de a ne produce sau menține bunul mers al funcțiunilor fiziologice, deci sănătatea.

Mulțumirea biruințelor, bucuria succeselor, plăcuta estetică exterioară, ca și armonia lăuntrică, sunt roadele firești și binefăcătoare ale afecției și optimismului. Optimismul este puterea care desvoltă vitalitatea, care dă avânt creator, care asigură progresul, stimulând evoluția. Un mare gânditor englez, spunea foarte adevărat că: „Optimismul e soarele care dă creștere și frumusețe la tot ce luminează, fiind tot atât de necesar pentru individ, cum este soarele pentru vegetație".

Prin iubirea statornică și profundă, prin gânduri bune și curate, păcatele vieții noastre sufletești se micșorează, pălesc și mor. Câte suflete, rătăcind drumul întunecat al viciilor și ispitelor de tot felul, nu s'au întors pocăite și purificate în lumina curată a adevărului, sub mângâerea unei afecții pure ce s'a născut imperativă, împrăștiind lumină în negura rătăcirilor lor. Maria din Magdala e cel mai elocvent exemplu de triumful iubirii, care a transfigurat-o, arătând pe sfânta ce trebuia să vină. Dacă, în sufletul celui mai rău, mai nevrednic dintre noi, pătrunde raza senină a iubirii, se produce o primenire binevenită în întunericul de până atunci, și se va găsi o făptură care să-l înțeleagă, să-l ajute și să-l iubească. Chiar dacă ceilalți nu-l privesc ca pe egalul lor, cel puțin pentru acea ființă, el va apărea înălțat, purificat. Iubirea e meșterul vrăjitor care zidește pe nesimțite, dar cu măestrie, mărețul edificiu al idealei fraternități spirituale, care trebue să asigure domnia constructivă a păcii. Umanitate înseamnă iubire, iar umanitatea este complexul unor simțăminte ideale: mila, blândețea, abnegația, înfrățirea, cari ne învață să nu urâm pe nimeni și să nu facem rău nimănui, ci din contră să dăm cu bucurie tot ce e bun și curat în sufletul și'n gândurile noastre.

Tot dragostea a realizat minunea operelor de artă nepieritoare ce s'au ridicat triumfătoare sub magica ei putere.

Blocul masiv de sublimă și nestrămutată credință, pe care am păstrat-o și am înălțat-o pură în negura veacurilor și în restriștea vremurilor de prigonire și-a păstrat neștirbită mistica lui aureolă, datorită aceleași forțe: iubirea.

Ce stări sufletești minunate crează iubirea! Priviți chipul iluminat al celui care se roagă. Uitați-vă la fața fericită a mamei

care-şi desmiardă copilul, sau a bărbatului care-şi priveşte iubita. Nici-un alt simţământ nu dă sufletului o stare mai completă şi mai senină, mai înălţătoare şi mai fericită, iar exteriorizarea acestei armonii psihice, învălue fiinţa celui care iubeşte, în clarul azuriu al unei stări de beatitudine cu adevărat impresionante. Ce vedeţi altceva decât duioşia unei candide iubiri, în gestul fermecător cu care braţele delicate ale copilului împresoară gâtul drag al mamei? Şi râsul picurat, ca o fremătare de clopoţei, nu-i rezultatul unei stări lăuntrice de afecţie, de încredere şi siguranţă, pe care le simte vii în braţele măicuţei sale? Căldura dulce a mângâierilor materne se va săpà adânc în pasta maleabilă a facultăţilor psihice atât de receptive ale copilului, ca să trăiască — de multe ori până la sfârşitul vieţii — cu intensitatea cu care au fost simţite.

Impresionante sunt jertfele şi sacrificiile de tot felul pe care mama le face pentru copilul ei, singurul scop al vieţii sale. Ce nenorocire deprimantă este aceea pe care trebue s'o trăiască copilul, căruia orânduelile destinului i-a refuzat duioasele desmierdări ale mamei. Sufletul în căldura căruia n'au crescut florile înmiresmate al dragostei şi alintărilor materne, va păstra pentru totdeauna umbra unei dureri neliniştitoare şi regretul nemărturisit al unei dorinţe dragi, de multe ori nedefinite. Ochii lui sunt voalaţi de o melancolie visătoare, chemând cu priviri dornice bucuria pe care n'a trăit-o. De multe ori, până la bătrâneţe, se va sbuciuma în sufletul lui, neastâmpărul cu care nu va înceta să caute, ca să afle şi să trăiască intens, duioşia acelui ceva drag, care simte că i-a lipsit mereu şi că nu-i va veni niciodată.

Dar bărbatul care iubeşte mult o femee? Înălţat prin dragoste pe culmile pure ale spiritualităţii subtile, simte în preajma iubitei toată plenitudinea fericirii. Jinarajadasa, preţuitul teosof indian, spune cu drept cuvânt: „Pentru omul care iubeşte mult o femee, ea este înzestrată cu atributele minunate ale divinităţii". Prin iubirea pentru femee s'au înfăptuit măreţele opere ale geniului uman, stimulat şi desăvârşit de ea.

Minunea monumentelor-morminte în Indii — şi e destul să numesc numai una, Taj Mahal — impresionantă dovadă de adorare a şahului Jehan, extra ordinarele creaţii ale Renaşterii, valoroasele lucrări literare, poetice, sau muzicale, îşi au originea în aceeaşi forţă creatoare: iubirea. Tot ce se naşte învestmântat în vibraţia magnetică a iubirii, e străbătut de un suflu de viaţă, de-o poezie şi un farmec subtil şi rar, pe care nu le poate realiza decât simţământul sublim al dragostei. In vraja fluizilor pe care-i radiază afecţia pură, artistul e învăluit, înlănţuit, iar inspiraţia lui stimulată, devine înaripată ridicându-se pe piscuri învăpăiate de scânteerile geniului ce se vor resfrânge şi se vor învedera, — pentru cei cari ştiu să vadă şi să simtă — în opera pe care a primit astfel frânturi din sufletul artistului.

Fără îndoială cu surâsul de suavitate îngerească al Mona Lisei del Giocondo, n'ar fi apărut niciodată cu atâta puritate caldă, — cu toată genailitatea lui Da Vinci — dacă el nu l-ar fi privit prin filtrul minunat al dragostei şi n'ar fi simţit fluvia învăluitoare a iubirii ce-i însufleţea penelul.

Dar Vittorio Colena, în vibraţia inspiraţiei şi exteriorizărilor ce sting perfecţiunea, din lucrările lui Buomeretti, nu-şi are meritul ei bine definit de muză dragă şi sacră care a înlesnit şi a provocat poate concepţiie lui impresionante?

Dar, în străfulgerările geniale ale celor mai mari poeţi, nu ai Italiei, ci şi ai lumii — Alighieri şi Petrarca, numele Beatricei şi Laurei nu stau la loc de cinste alături de numele lor împrumutând nemurirea dela cei la a căror operă au contribuit, ca stimulent minunat, înlesnindu-le forma ideală a gânduiui purificat şi subtilizat?

Dar în visările nemuritoare ale marelui nostru Eminescu nu se desprinde uşor, vraja caldă a iubirii ce'nvăluise sufletul artistului c re a cristalizat astfel, în poezii de geniu, simţiminte şi gânduri ideale? Cea mai frumoasă afirmare a celor spuse până aici, sunt vorbele pe care le scrise apostolul Pavel către corinthieni:

„Dacă aş ştii toate ştiinţele şi de aş avea putere să urnesc munţii din loc, dacă n'am dragoste, tot nimic nu sunt; sunt doar aramă sunătoare şi chimval zângănitor. Dragostea e bună, e simplă, nu voeşte răul, rabdă totul şi nu moare niciodată."

Pentru sbuciumul sufletului mereu lovit în încercările de tot felul ce vin atât de des în viaţă, pentru suferinţele ce ne fră-

mântă trupul atins de inevitabilele dureri cu care viața e împletită, dragostea e medicul sigur, a cărei mângâiere întărîtoare, liniștește și vindecă. Câte făpturi delicate, învinse de durerea de-a fi departe de un suflet drag, nu s'au întors la viață, — atunci când nimic nu le mai putea ajuta, — numai fiindcă au simțit sau au găsit în preajma lor ființa iubită pentru care doriau să trăiască!

Unul dintre marii gânditori ai optimismului, Orison S. Mardeu, în lucrarea sa întitulată: „Minunile gândului" spune: Iubirea este isvorul dătător de viață. Marele principiu curativ este dragostea, fiindcă ea înseamnă armonie. Unde domnește iubirea, nu-i discordia. Iubirea este seninătate, pace și fericire Este marele remediu împotriva oricărei dureri și este pavăza sănătății, răzbunării și tuturor instinctelor brutale. Patimile urîte își găsesc antidotul în iubirea sinceră și în simpatia duioasă."

Și, dacă influența dragostei e atât de evidentă, prețuită și recunoscută de toți marii gânditori ai timpurilor, nu-i cu adevărat o datorie din parte-ne să-i dăm în inima noastră locul binemeritat pe care trebue să-l ocupe?

Fără iubire nu putem fi oameni deplini, fiindcă numai prin ea ființa noastră se transformă, devenind leagănul celor mai minunate simțiri.

Deci, prin iubire, spre fericire și progres.

S T E A

A căzut aseară o stea
înti'o margine de zare;
a rămas pe cerul rece
luna, ca o pală arătare
și potop de alte stele
pentru visurile mele...

Numai una
peste zare s'a prelins
și'n adâncuri reci s'a stins...

Prietene, a cui a fost?
Steaua ta,
ori steaua cui?
Sau a fost chiar steaua mea?

Dorian Grozdan

„Poet" —

— Autorului „Brazdelor Păgâne",
Dorian Grozdan

Porți în tine visul frământat cu soare,
cântecul luminei prăvălit în ciuturi,
gândurile toate pe aripi de fluturi
Către-un cer de iniști presărat pe mare.

Porți în tine stihuri în azur muiate,
prohodiri de stele, ruguri de-osanale,
frângeri de imagini, pulberi siderale
— Nostalgii prea crude, — lugere brumate.

Porți în tine zarea de cenuși albastre,
nesfârșirea toată'n brațe de druid
— prin ninsori de umbre și'ncăperi de vid —
o zvonești din cremeni de'nălțimi sihastre.

Cântecul vieții, ancestralul hău —
pe aripi de rugă îl ridici spre cer
când tăcerea toată'n sunete de fer
sfarmă'ncet clavirul sufletului tău...

Dorohoi.

Haralambie Th. Țugui.

Vulcanul

O, suflete clocotitor de lavă
Ce fierbi întărâtat ș'aștepți o zi cu soare;
O, labirint întortochiat, plin de splendoare,
De ce ascunzi simțirea ta suavă?

Torent înflăcărat și plin de doruri
Spre care-și fulgeră tăria focul sacru
Arzând într'o clipită orice simulacru
Din ordinul eternicelor foruri.

Neîarmurită sevă de viață
Ce tăinuești în om fiori de nemurire
De ce-ai pornit năvalnic să ne dai de știre
Că vrei să ieși curând la suprafață?

D. Stănculescu

Arta lui Tiziano-Vecellio.

— Insemnări cu prilejul expoziţiei sale retrospective din Venezia —

de MARY COSMA

Tiziano. Magdalena (an. 1530—40).

În desorientarea modernă a diversităţilor de curente artistice şi în epoca de năvală a pictorilor ieşiţi din şcolile expresionismului şi futurismului sau din atelierele cubismului revoluţionar, orice manifestare de artă evocatoare a timpurilor clasice vine ca o reconfortare sufletească pentru doritorii de frumos.

Astfel şi expoziţia retrospectivă a operelor lui Tizian, care s'a inaugurat nu demult la Venezia şi va rămâne deschisă până la toamnă, aduce un suflu nou şi sănătos în viaţa artelor atât de tulbure de astăzi.

Vreo sută de tablouri de ale renumitului pictor venezian, adunate în mare parte din bisericele şi muzeele din Italia, precum şi din diferitele ţări ale Europei, împodobesc vastele, săli ale Palatului *Pesaro* de pe Canalul Grande.

Marele pictor italian deşi este universal, totuşi originea şi spiritul artei sale pur veneziene îl identifică cu Cetatea Dogilor. Tizian aparţine şi după moarte Veneziei, unde îşi are monumentalul mauzoleu în biserica *«dei Frari"*. Pe frontispiciul acestui mauzoleu construit din marmoră albă, se găsesc tăiate în basorelief trei din cele mai de seamă opere ale sale.

Tiziano-Vecellio a început să studieze artele în Venezia la vârsta de nouă ani, întâiu dela maestrul Sebastiano Zuccato, iar apoi dela Giovanni Bellini. Talentul său n'a fost precoce, ci s'a desvoltat treptat.

In pictură artistul a adus o notă nouă, printr'un colorit cald, predominând în tablourile sale culorile galben şi roşu, — o notă şi o manieră cu totul diversă de cea a lui Giorgione cu care era contemporan. Caracteristica portretelor lui Tizian este naturaleţea. În tablourile sale fiecare lucru este pătruns de umbră şi lumină încât îţi face impresia unei vibraţii luminoase.

Nu este locul aici de a face un studiu analitic al operelor lui Tizian ce se găsesc acum expuse la Venezia. Mă

Tizi no. Allegoria del Davallos (an. 1532).

mărginesc să amintesc doar câteva, — n'aşi putea spune din cele mai importante, deoarece toate tablourile expuse prezintă aproape aceeaşi valoare.

Astfel printre cele dintâi opere ale sale se remarcă „*Il. Christo morto*" sau capul Mântuitorului Christos. Acest tablou este adus din Venezia dela Şcoala *S. Rocco.* Impresionează la acest tablou expresia jalnică a feţei şi carnaţiunea aproape naturală

Isus spre Fecioara Maria. Soţia lui Tizian, *Cecilia*, i-a pozat artistului la crearea acestui chip frumos de madonă.

In „*Allegoria Del Davallos*" Tizian o pictează tot pe Cecilia, a cărei moarte timpurie l'a lăsat multă vreme neconsolat

O altă operă de mare valoare despre care nu s'a vorbit prea mult şi care se găseşte în muzeul din Leningrad, este „*La Maddalena*". Suferinţa şi lacrămile

Tiziano. La Vergine del Coniglio (an. 1530).

Un alt tablou tot din tinereţea lui Tizian este „*L'uomo Del Guanto* (Muzeul Luvru, Paris). Tabloul reprezintă portretul unui aristocrat genovez. Este foarte frumos contrastul dintre albul mat al feţei cu haina neagră şi fondul cenuşiu închis al tabloului.

„*La Vergine Del Coniglio*" (Muzeul Luvru, Paris), o încântătoare idilă ce reprezintă pe Sf. Ecaterina întinzând copilul

din ochii Magdalenei sunt atât de natural şi de sugestiv redate încât îţi răscolesc profunde sentimente. Părul blond şi bogat îi încadrează şi-i acoperă splendida nuditate.

În general se poate observa în arta lui Tizian un colorit splendid şi perfect al corpurilor de femei. Portretele sale, în cari s'a dovedit a fi neîntrecut, au atâta expresiune şi viaţă, încât ele îţi dau impresia

Tiziano — Cristo morto (an. 1500).

că trăiesc

Mulţimea vizitatorilor, cari se perindează zilnic prin sălile acestei expoziţii retrospective, precum şi comentariile cari s'au făcut în legătură cu expoziţia, arată că mai există o reacţiune sănătoasă din partea publicului faţă de toţi moderniştii cari încearcă să nesocotească frumuseţile artistice ale picturii clasice.

Venezia, Maiu 1935.

ACEIAŞI FULGI

Din norii ce i-a 'ngheţat gerul,
cerul —
cerne zăpadă
prin aer şi stradă.

Cum fulg după fulg curge,
de pe cărăruie
pe-unde pic de om nu-e,
vântul îi smulge
şi-i vuie,
până'n guri,
de văi şi şuri
şi'n sus în şuier îi suie.

Ş'aşa fulgii trec
şi se 'ntrec,
cum eri
din ceri,
pământul l-au atins
şi l-au nins,
asemenea,
aceiaşi fulgi de nea.

Ion Mureşanu-Mureş

FLORILE CREDINŢEI

Biserica creştină
Indeamnă la'nfrăţire
Şi'nvaţă să cunoaş'em
A cerului mărire.

Prin sfinte Evanghelii,
Mereu ne dă poveţe,
Din fragedă pruncie
Şi pân' la bătrâneţe

Cântarea, rugăciunea,
Din sfânta noastră lege,
Bogatul şi săracul
Uşor le înţelege.

In ele cerem daruri
Cu pace, sănătate,
Iertare de greşale
Şi roade 'mbelşugate.

Iar când pe morţi ni-i plângem
Cu lacrimi de durere,
Biserica ne'mbie
Atâta mângâere

Dar vai, că ea e goală
In vremile de-acuma,
Căci florile credinţii
Stricatu-ni-le-a bruma.

Nici tata şi nici mama
Nu dau o pildă bună,
Cât stau şi duc viaţa
Cu pruncii împreună.

Aşa e „duhul vremii"
De sus, dela palate
Pân' jos la sărăcia
Colibilor din sate.

George Bălteanu

N. Grigorescu.

Din problemele culturale ale Timişoarei

Monumentele existente şi propuneri pentru viitor

de EMIL GRĂDINARIU

Oraşul Timişoara, în cei 217 ani de liberă desvoltare, după părăsirea cetăţii de către Turci, se poate mândri cu un progres uimitor pe terenul edilitar şi economic.

A întrecut mult alte oraşe, cu aşezare veche, din Ardeal şi fosta Ungarie. A rămas, în schimb în urma acelor oraşe, în ce priveşte monumentele de cultură şi artă.

Ar fi interesant să se facă un studiu, arătându-se toate motivele pentru cari Timişoara a putut lua un avânt economic atât de puternic, rămânând îndărăt pe teren cultural-artistic. Cu acest studiu va trebui să se ocupe revista „Luceafărul", într'unul din numerii viitori.

Fără a intra însă în detalii, s'ar putea susţine în rezumat că spiritul austriac practic al guvernatorilor Banatului, de după 1718, a fost acela care a ignorat problemele culturale, dând întâietate problemelor de ordin economic şi edilitar. In această tradiţie au continuat apoi şi părinţii oraşului de după 1867, când Timişoara a ajuns pe mâna Ungurilor. In această eră, timp de peste 40 de ani, destinele oraşului au fost încredinţate primarului, cu neperitoare merite, *Carol Telbisz*, care a început şi dus spre desăvârşire opera de modernizare, înzestrare şi îmbogăţire a oraşului, fără a se preocupa de probleme de cultură sau artă, fiindcă era călăuzit de principiul de a *„creia mai întâi o Timişoară bogată şi apoi cultă"*.

Cum, el a condus destinele oraşului până la războiu, regimul românesc, înscăunat la putere în 1919, a moştenit o Timişoară cât se poate de săracă în monumente de cultură şi artă.

In afară de edificiul teatrului, care nu constitue titlu de rară mândrie pentru un oraş cu 80.000 locuitori, nu găsim nici un alt templu al culturii, *nici un monument public care să merite a fi amintit*, deşi avea 3 instituţii de cultură (bibliotecă, Muzeul şi Conservatorul de Muzică), toate trei însă înfiinţate din iniţiativă particulară, fără să fi fost emanaţiunea unui program cultural sistematic al edililor, cari nu visau de aşa ceva.

Voiu trece acum la obiectul fixat, la monumentele publice de artă pe cari oraşul le are şi la acelea pe cari ar trebui să le aibă şi pe cari *trebue să şi le creeze în viitorul apropiat*, spre a nu mai rămâne de ruşine în faţa ori cărui vizitator al oraşului nostru.

Ce am moştenit noi, Românii?

In ordine cronologică, cel mai vechiu monument al oraşului e *„Sfânta Treime"* din piaţa Unirii (1740), alcătuit din gresie şi intrat în descompunere. Atât ca material, proporţii, cât şi ca executare artistică nu prezintă nici o valoare. Doar vechimea lui ne aminteşte de pesta, epidemie care bântuise în Timişoara în anul 1738 şi încetase anul următor.

Un alt monument, tot din gresie, e cel al *Sf. Ioan Nepomuc*, de prin 1755—56, plasat azi în apropierea Cazarmei Ardelene.

Pe la anii 1860 s'a ridicat monumentul *Sf. Maria*, pe locul unde se crede că a fost ars pe rug George Doja, în 1514, monument care, pe lângă importanţa lui istorică, este şi un loc de închinare. Ca lucrare de artă nu prezintă vre-o importanţă.

In parcul Scudier am găsit un bust din fier al fostului comandant al cetăţii, generalul *Antoniu Scudier*, care avuse meritul mare de a drena, umple şi planta terenul dintre Cetate şi Circ. IV., creind astfel parcul ce-i poartă numele până azi. Acest monument a fost răsturnat de pe soclu, cu ocazia revoluţiei din 1918. Astăzi se găseşte plasat în curtea Muzeului Banatului.

Cel mai însemnat monument moştenit, mai însemnat din cauza proporţiilor, precum şi din cauze de ordin politic, este *monumentul austriac*, numit şi *„al ruşinei"*, din Piaţa Libertăţii. Construit în stil gotic, tot din gresie, cu o înălţime de 18 metri, el a fost ridicat în anii 1853, direct din ordinul fostului împărat Francisc Iosif I., întru proslăvirea armatei austriace care a rezistat vitejeşte asediului, de 107 zile, al armatei lui Ludovic Kossuth, în anul 1849.

Pentru Unguri acest monument reprezinta totdeauna o pată ruşinoasă, care însă — fiind vorba de o măsură a Impăratului — nu a putut fi ştearsă până la revoluţia din 1918, când — ni se pare — chiar Ungurii, folosindu-se de tulburările din oraş, au desfigurat monumentul, rupând capul figurei, care reprezenta o fată cu o cheie în mână.

Monumentul, destul de deteriorat, se găseşte şi azi în mijocul Pieţii Libertăţii, aşteptându-şi osânda definitivă.

Din toate monumentele enumerate mai sus, singurul al Fecioarei Maria, din capul străzii Doja îşi găseşte rostul pentru viitor. Din celelalte, parte au fost înlăturate, parte vor trebui înlăturate şi înlocuite cu altele.

Ce monumente ar trebui să-şi procure Timişoara în viitorul apropiat?

Regimul românesc, în cei 16 ani, a realizat puţin pe acest teren.

Politechnica şi-a achiziţionat primul bust, al savantului matematician şi primului ei rector *Traian Lalescu*. Ca executare şi importanţă a personalităţii ce reprezintă, poate şi *trebue să rămână*.

I-a urmat bustul regretatului român şi filantrop, *Emanuil Ungurianu* din iniţiativa unui comitet, de sub preşedinţia D-lui protopop *Dr. P. Ţiucra*, cu concursul material al Primăriei. Bustul este nereuşit şi trebue înlocuit cu alt Ungurianu, mai asemănător şi artistic, care să fie mutat în alt loc, după cum voiu arăta mai jos.

Acum un an s'a desvelit în parcul Scudier bustul marelui bănăţean *Vichentie Babeş*, din iniţiativa particulară a unui comitet, sub preşedinţia D-lui *Sever Bocu*, obţinând şi concursul material al Primăriei, de sub conducerea d-lui prof. Aug. Coman.

Cu excepţia soclului care nu reprezintă proporţia conformă cu canonul anatomic clasic, lucrarea este artistică şi constitue primul monument în galeria *marilor bănăţeni*, cari ar trebui eternizaţi in bronz, în acest parc central, fireşte după un plan binechibzuit al D-lui *Ing. A. Suciu*.

Monumentului de mai sus i se pregăteşte să-i urmeze, cel al altui vajnic bănăţean, *Antoniu Mocioni*, din iniţiativa D-lui prefect *Dr. D. Nistor* şi pe cheltueala judeţului.

Aci trebue adus şi noul monument Ungurianu şi cele ale celorlalţi antemergători ai lui.

Tot la o margine a acestui parc, pe linia bulevardului *I. G. Duca*, se va ridica cel mai impozant bust până azi, al regretatului primministru, asasinat în slujba ţării. Iniţiativa a fost luată de către D-nii *Dr. Avram Imbroane*, secretar general al Ministerului Cultelor şi Artelor şi *Augustin Coman*, primarul municipiului, iar executarea se va face în sarcina municipiului, de către maestrul sculptor Aurel Pop, autorul bustului Babeş. Inaugurarea va avea loc pe la finele lunei Iunie. a. c.

Toate aceste mici monumente, deşi reprezintă — în parte — opere de artă, puse în slujba educaţiei cetăţeneşti, ca semn al omagierii marilor noştri înaintaşi, totuşi nu pot constitui monumente vrednice de un oraş ca Timişoara şi de evenimentele istorice cari să sintetizeze *marea unire din 1918 şi ideile cari s'au realizat prin această unire*.

Ideile de *unire, libertate, romanitate* etc. sunt acelea cari ar putea da, unui artist de seamă, posibilitatea de a creia adevărate opere de artă, cari să fie admi ate de orice om, fie român, fie străin.

Timişoara trebue să fie împodobită în Piaţa Unirii cu *un bronz monumental al unirii*, simbolizată original genial şi executat artistic; *un bronz cu simbolizarea libertăţii*, în Piaţa Libertăţii; cu *un monument ecvestru al marelui Rege Ferdinand*, la capătul parcului din Bul. Regele Ferdinand înspre catedrală, şi, cu un *monument uriaş*, la capătul dinspre teatru al parcului, *al marelui bărbat de stat I. I. C. Brătianu, ca aceşti doi făuritori ai României mari, în inima oraşului, să simbolizeze, cu încadrarea lupoaicei, latinitatea ţării întregite pe vecie, prin înţelepciunea politică şi vitejia fiilor poporului românesc*.

Această ultimă problemă este facilitată de faptul că statuia I. I. C. Brătianu îşi are planurile şi macheta gata, executate de maestrul sculptor Medrea. Asemenea şi fondul necesar a fost adunat de regretatul fruntaş al vieţii noastre publice *Dr. Aurel Cosma* fost ministru, necesitând doar o întregire.

La aceste monumente se ataşează armonios, statuia ecvestră a Impăratului Traian proectată pe marginea podului dintre Cetate şi Circ. IV.

Când toate aceste monumente vor fi terminate, abia atunci se poate spune că Timişoara a ajuns la normal.

Corul I. Vidu. Lugoj.

LUGOJUL MUZICAL

OPERETA „ARMONII BĂNĂŢENE“ A D-LUI F. BARBU JUCATĂ DE REUNIUNEA DE CÂNTĂRI „I. VIDU“

de Dr. A. E. PETEANU

Lugojul amintirilor, viselor şi al nădejdilor, oraşul în care, lungi decenii dearândul, a vibrat mai intens sentimentul, cultura şi idealul naţional, continuă a fi şi azi, printr'un dar special al Providenţei, un generator de entuziasme şi avânturi, un centru puternic al pulsaţiilor vieţii noastre culturale şi artistice din Banat.

Acest vechiu cuib al luptelor noastre continue pentru marele ideal, cu neîntrecuţi reprezentanţi de marcă în toate ramurile de activitate, caută să se reliefeze, şi în concertul nou al vieţii şi al culturii noastre româneşti, prin vrednicii săi actuali reprezentanţi, din ce în ce tot mai bine, tot mai puternic.

De o parte, ostaşii culturii noastre naţionale, muncitorii fără preget în marele arsenal al progresului, depun cea mai cinstită şi desinteresată muncă pentru mobilizarea tuturor energiilor culturale, pentru plămădirea sufletului bănăţean de mâine, pentru înmulţirea comorilor noastre sufleteşti şi pentru crearea şi cimentarea unităţii noastre de simţire, gândire şi acţiune.

De altă parte, societăţile noastre corale şi muzicale, c'un trecut bine apreciat, fac maximul efort pentru a se încadra, cu deplină cinste şi demnitate, în ritmul vremii de azi, păstrând, cu sfinţenie, drumul bătătorit şi trasat de marii lor întemeetori.

Toţi şi toate tind să tragă brazde adânci în ogorul culturii noastre naţionale, să trezească inimile, să desgroape energiile şi să pună 'n valoare tot ceeace este mai de seamă în această veche cetăţuie de rezistenţă sufletească a Banatului, c'un trecut cultural şi artistic atât de bogat şi frumos.

Pe teren muzical — continuând, cu multă dragoste şi pricepere, opera marelui măestru al doinelor, *I. Vidu* — se reliefează, din ce în ce tot mai mult, atât ca distins dirijor de cor, cât şi ca creator de opere artistice, tânărul profesor şi director al Conservatorului comunal „I. Vidu" din Lugoj:, d-l *Filaret Barbu.*

Inzestrat cu remarcabile calităţi native, crescut într'un mediu cu veche tradiţie artistică, unde fermecătoarele şi neperitoarele cântece ale nemuritorului Vidu i-au învăpăiat sufletul, i-au vrăjit şi încordat strunele inimii, încă din cea mai fragedă copilărie, d-l *Filaret Barbu* a reuşit să dobândească atât *în Lugoj*, dela marele său predecesor, cât şi'n metropola Austriei, *în Viena*, dela celebrii săi măeştrii: *Dr. Kanitz*, fost elev al maestrului Schrecker (profesor de armonie şi contrapunct), *Edmund Eysler*, distinsul măestru vienez, creator al mai multor operete populare; (prof. de compoziţie) şi *Rudolf Nilius*, dirijorul Orchestrei Simfonice din Viena (profesor al şcoalei de dirijori: Kapelmeisterschule), cunoştinţe muzicale solide şi adânci şi o dragoste fără pereche pentru construcţii viguroase şi bine echilibrate şi, îndeosebi, pentru marele capital de bunuri sufleteşti al poporului nostru bănăţean,

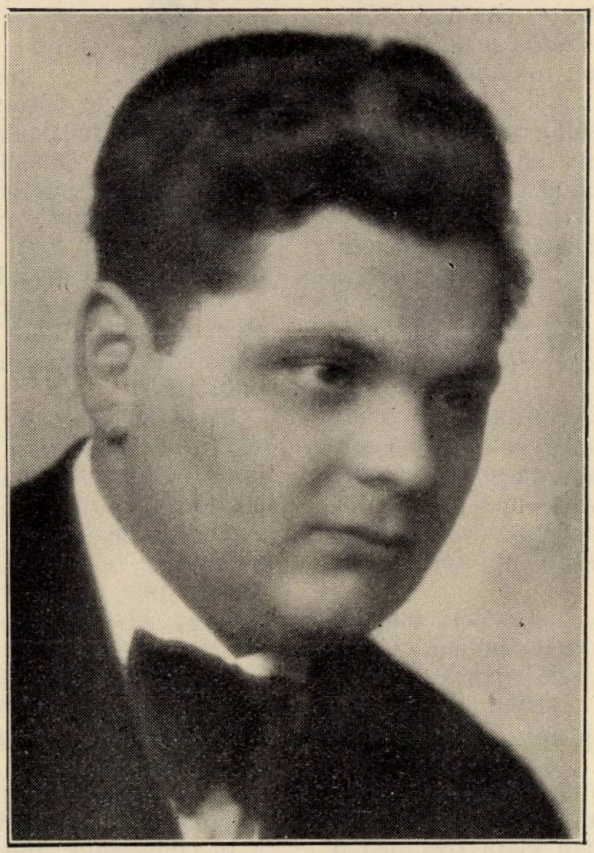

Filaret Barbu.

Intreaga sa activitate muzicală se întemeiază, deci, pe această serioasă pregătire şi este străbătută de suflul cald al dragostei nemărginite pentru folklorul român bănăţean.

Realizările sale de până acum, atât în calitate de eminent dirijor al renumitului cor „I. Vidu", cât şi în calitate de tânăr şi viguros compozitor, constitue o faptă de binemeritată laudă, cu frumoase perspective în desvoltarea artei noastre muzicale din Banat.

Cine, dintre Bănăţeni îndeosebi, nu cunoaşte farmecul deosebit al minunatelor sale concerte corale, organizate şi conduse cu atâta artă, în diferite centre ale Banatului şi, în special, concertul festiv dela „Ateneul Român" şi „Radio" din Bucureşti (26 şi 27 Februarie 1932), care a fost socotit, fără exagerare, un adevărat eveniment muzical, un adevărat triumf al muzicei noastre româneşti?!

Cine n'a avut ocazie să citească elogioasele şi bine meritatele aprecieri pe care cei mai competenţi critici ai muzicii noastre le-au făcut, în tot timpul, asupra prestaţiilor artistice ale acestui distins cor de sub preşedinţia aleasă a d-lui *Dr. Al. Bireescu*, Primarul Municipiului Lugoj şi conducerea impecabilă a d-lui *Prof. Filaret Barbu.*

Din multele şi frumoasele aprecieri, reţinem, de această dată, numai pe ale d-lui Profesor de Conservator şi Inspector General de Muzică, *G. Breazul*, care cu rara competinţă, a găsit de bine să scrie, în nr. 2470 al „Cuvântului" din 7 Martie 1932, sub titlul *„Banatul muzical"*, următoarele despre concertul corului „I. Vidu" dat la „Ateneul Român":

»Momentul cel mai însufleţit al acestor serbători româneşti, de sub egida *Banatului muzical*, a fost Sâmbătă seara, cu pri-

lejul concertului coral dat de Reuniunea „Ioan Vidu", la Ateneul Român, sub conducerea dirijorului ei, compozitorul lugojan, *Filaret Barbu*. Un program din cele mai atrăgătoare, format exclusiv din muzică românească, precumpănitor bănăţeană — I. Vidu, F. Barbu, S. Drăgoi, T. Brediceanu, I. Velceanu, I. Perian — a fost executat în admirabile condiţiuni de interpretare, sub bagheta suplă şi rafinată a lui Filaret Barbu, un tânăr dirijor, care impune prin siguranţa şi autoritatea conducerii, cum şi prin distincţia nuanţării. Cei 70 de bravi Bănăţeni, cu voci cultivate, cântând viguros, cu convingere şi subtilă artă, dar mai ales cu caracteristic duh românesc au entuziasmat până la delir publicul bucureştean, care tixea sala Ateneului român şi care simţia că ceva care este al său, şi numai al său: *cântecul românesc*, în cea mai curată formă a sa, cu vraja sa, cu puterea sa, cu nobleţa negrăită a geniului său, cobora în inimi, încântând, entuziasmând şi *încredinţând pe toţi de viitorul muzicii româneşti, pe care muzica bănăţeană, mai deslusit de cât ori care alta, ni-l întrezăreşte*".

Aceste sincere şi binemeritate aprecieri ale d lui G. Breazul au avut darul să stimuleze, pentru o activitate şi mai prodigioasă, pentru realizări şi mai mari, atât pe distinsul dirijor şi compozitor F. Barbu, cât şi pe mândrii şi neîntrecuţii noştri cântăreţi lugojeni.

Astfel se explică că, azi, corul lugojan se prezintă, înaintea marelui public, cu frumoasa operetă „Armonii Bănăţene" cea mai nouă creaţie a d-lui F. Barbu.

Această operetă îşi are subiectul din binecunoscuta nuvelă „In lume" a talentatului şi mult regretatului nostru scriitor, mort prea de timpuriu, I. Popovici Bănăţeanu. Ea ne înfăţişează viaţa specifică a meseriaşilor români lugojeni, cu toate nuanţele ei.

Libretul întocmit în anul 1933, de însuşi d-l F. Barbu, în colaborare cu d-l I. Titel, şi jucat în acelaş an, pentru întâia oară în Lugoj, a fost prelucrat mai nou, în proză şi 'n vers, şi adaptat la 3 acte, cu mult succes, de cunoscutul şi bine apreciatul tânăr poet bănăţean, *C. Miu Lerca*.

D-l Miu Lerca a reuşit să obţină un ansamblu scenic la nivelul muzicii d-lui Filaret Barbu. Versurile D-sale cele mai frumoase şi mai gustate sunt: *Sânziană-Cosinzeană*, *Aria Mamă* şi *Cântecul Timişului*.

C. Miu Lerca.

In operetă găsim multe mărgăritare de ale folclorului nostru bănăţean, culese din judeţele Severin şi Caraş şi întrebuinţate foarte norocos. Astfel: „Brâul dela Brebu", „Cântec din bătrâni", „Cântecul mîresei" ş. a.

Mai găsim, apoi, şi cântece construite, cu deplin succes, pe câte-un motiv popular, cum sunt: Scena muzicală din actul I, Scrisoarea mamei şi Dansul din actul III.

Un specific lugojan este, fără îndoială, „Aria pescarului", cu acompaniament de harmonică, şi corul de Paşti, susţinut de toacă („Toaca dela Lugoj").

Din bucăţile originale, ţinem să subliniem minunatul cor: „Duruiana", Aria fetei, Cântecul Timişului, duetul şi finalul actului III.

In corpul operetei, d l F. Barbu, ţinând seama de atmosfera maistoricească lugojană, cu tendinţe continue spre evaluare, şi cu dorinţa fermă de a-şi mărita fetele cu „samătea de domni", a întrodus şi *valsul*, pe motive româneşti, valsul lent, cu nuanţe de romanţe cu totul deosebit de nuanţa vieneză, precum şi o *polcă*, dansul favorit de acum 50 de ani.

Acest dans este plasat înaintea finalului actului III, care, în operetele clasice, constitue scena hazlie, grotescă, şi, aparţinând publicului de galerie, are menirea să antreneze şi să pregătească spectatorii pentru desnodământul piesei.

In consecinţă, opereta „Armonii Bănăţene" savurată şi elogiată atât de mult de toţi ceice au avut ocazie, până 'n prezent, s'o vadă, se deosebeşte mult, prin întreaga ei construcţie, de operetele moderne de astăzi. Ea aparţine, incontestabil, repertorului clasic şi s'ar putea numi, mai nimerit, *piesă lirică* (Singspiel), spre mândria d-lui F. Barbu. Tot ce este banal, atât ca acţiune, cât şi ca muzică, este eliminat din ea. Finalurile sunt croite, de asemenea, după forma operelor serioase, cu pretenţii, întemeiate pe leitmotive, reminiscenţe, coruri

Din colecţia fotografiilor istorice a studioului „Julietta" din Bucureşti.
Familia regală a României la o sărbare de acum 25 de ani.

şi dansuri variate, care toate se contopesc, apoi, într'un puternic cor final.

*

Interpreţii rolurilor au fost la înălţime, pretutindeni, în toate oraşele unde s'a jucat până'n prezent opereta, storcând admiraţia întregului public asistent.

In canto s'au remarcat îndeosebi: D-na *Ana Nişulescu*, prin admirabila d-sale voce de sopran întâi, de solistă şi priveghetoare a corului, cucerind ropote de aplauze pretutindenea; d-l *Iuliu Blaj*, cu tenorul d-sale liric, superb, de un timbru dulce şi totodată puternic şi cu marea dsale abilitate de interpretare; d-l *Traian Carabaş* c'un bas excelent şi profund.

In celelalte roluri s'au distins: d-na *Eugenia Tirică*, creându-ne c'un real talent, o „măistoriţă lugojană" aspră de gură şi cu mult temperament, d-şoara *Lenuţa Ţăranu*, în rolul d-sale de „Nana Soca", interpretat cu multă naturaleţă şi siguranţă, d şoarele *C. Ţăranu*, *B. Iorga*, d-nii *Gr. Bugarin*, *Alexandru Cerec*, *V. Vodă*, *I. Lăzărescu*, *P. Gheleşianu*, *Popescu*, *S. Binişanu*, *Ioviţă*, *Bucur*, *Duma* ş. a. cu frumoase şi apreciabile însuşiri scenice.

S'a impus mult, printr'o execuţie desăvârşită admirabila orchestră, compusă din cei mai aleşi membri ai Soc. muzicale „Filarmonica" şi ai muzicii militare a reg. 17 de infanterie din Lugoj şi condusă, cu rară abilitate artistică, de vrednicul maestru dirijor şi autor al operetei.

*

Inregistrând acest rar eveniment muzical, ţinem să ne exprimăm dorinţa legitimă de-a vedea ajuns acest minunat cor, cât mai curând, la cea mai înaltă treaptă a perfecţiunii muzicale, spre mândria noastră a tuturora.

Pictorul Corneliu Liuba

de AUREL COSMA JUNIOR

Corneliu Liuba.

In vacanţa Paştelor a fost deschisă în sala festivă a Şcoalei Superioare de arte şi meserii din Timişoara expoziţia jubilară a pictorului bănăţean Corneliu Liuba, compusă în parte din lucrări noui iar în altă parte din tablouri adunate dela prietenii şi cunoscuţii artistului, cari şi le-au achiziţionat la expoziţiile anterioare.

D-l Liuba a împlinit 30 de ani de vieaţă artistică, 30 de ani dela prima sa manifestare, când ca student în anul IV-lea la Academia de Belle-Arte din Budapesta, a luat parte cu trei tablouri la o expoziţie organizată de această Academie. *Societatea „Academia Artelor Frumoase din Timişoara* a ţinut să-l sărbătorească cu această ocazie pe secretarul ei general, organizându-i expoziţia jubilară dela Paşti, care a fost un nou prilej pentru publicul bănăţean ca să-şi arate toată admiraţia faţă de d-l Corneliu Liuba.

Intre pictorii bănăţeni, d-l Liuba ocupă un loc de frunte. Este unul dintre aceia, cari au ştiut să creieze adevărate opere de artă. Maniera sa de a picta, la început impresionistă, a evoluat tot mai mult spre o emancipare desăvârşită de sub rigorile clasicismului. In timp ce impresioniştii introduceau în arta lor tonuri deschise pentru a da tabloului mai multă lumină şi mai multe efecte, precum şi pentru a da impresia frumosului prin contrastul nuanţelor reflectate de părţile luminate sau umbrite ale subiectului, d-l Corneliu Liuba a mers şi mai departe şi nu s'a mulţumit numai cu negaţiunea culorilor închise şi sobre ale şcoalei clasice, ci a căutat să-i dea picturii sale un substrat de lumină mai intensă şi mai transparentă. De aceea paleta sa este dominată de culoarea albă, iar peisagiile sale radiază atâta lumină.

Ca *peisagist* ne-a prezentat în expoziţiile anterioare şi la Saloanele Oficiale din Bucureşti o serie de vederi frumoase din satele româneşti ale Banatului, din Balcic şi din Praga, unde a stat în timpul studiilor

C. Liuba. Crizanteme.

sale de arhitectură din ultimii ani. D-l Liuba este un mare iubitor de natură. Peisagiile sale atât de pitoreşti, scăldate în abundenţa unei luminozităţi impresionante, te cuceresc prin coloritul lor vesel şi prin adâncimea lor atmosferică.

Acolo însă, unde talentul său se manifestează cu toată puterea de creaţie, sunt *motivele de flori*, sunt minunatele buchete de trandafiri şi de crizanteme, cu nesfâr-

In afară de pictură, d-l Liuba s'a ocupat cu multă pricepere şi de *arta decorativă*. Multele diplome şi albume pe cari le-a pictat, poartă variate şi fine motive de decoraţie sau ornamentaţie.

Cu ocazia jubileului său de 30 de ani de activitate artistică, voiu nota aici câteva date biografice din vieaţa pictorului nostru Corneliu Liuba, care se trage din vechia familie Liuba dela Maidan.

C. Liuba. Trei lucrători.

şita gamă de nuanţe splendide ce se reflectează în lumina coloritului atât de natural al petalelor.

D-l Corneliu Liuba a mai dat dovadă că este şi un bun *portretist*. Figurile şi portretele sale au vieaţă, au linii expresive şi culori naturale. Liniile desemnului său mărturisesc cunoştiinţe de anatomie şi de diferite condiţii technice pe cari numai o practică îndelungată le poate da.

Corneliu Liuba s'a născut la 1880 în comuna Retişor din Banatul jugoslav. Părinţii săi locuind în Vârşeţ, l-au dat la Şcoala primară germană de acolo, apoi la liceul real din acelaşi oraş. Ultimele două clase secundare şi bacalaureatul le-a făcut la liceul modern din Kecskemét. In vara anului 1901, după terminarea liceului, simţind o vocaţiune pentru arhitectură, s'a hotărît să se înscrie la secţia de arhitectură a

C. Liuba. Flori.

Şcoalei Politehnice din Budapesta. La îndemnul profesorului său de desemn dela liceul din Vârşeţ, Corneliu Liuba s'a dus însă la Academia de Belle-Arte din Budapesta. Fiind înscris ca „elev sărac" şi având nevoe de sprijin material, prin intervenţia „Societăţii Petru Maior" a primit o cameră mobilată ca administrator la ziarul „Poporul Român". Prin munca şi sârguinţa sa a reuşit să obţină în anul II-lea o bursă de 200 coroane, care s'a urcat în următorii doi ani la 300 coroane. La recomandarea rectorului Academiei, a renumitului pictor Bartolomeu Székely, căruia îi făcuse şi portretul, Corneliu Liuba a mai primit dela marele bănăţean Dr. Alexandru Mocioni un ajutor anual de o sută de coroane.

Corneliu Liuba a început să picteze deja din timpul primelor sale clase de liceu. Îi plăcea să copieze desemnurile pictorului bănăţean Nicolae Popescu şi să facă pei-

C. Liuba. Flori.

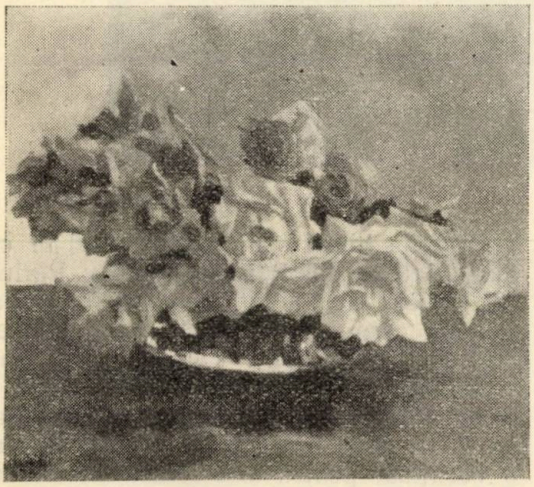

C. Liuba. Flori.

sagii, pe cari le vândea familiilor Mocioni şi Babeş.

După terminarea Academiei de Belle Arte din Budapesta, obţinând în 1905 diploma de profesor de desemn, s'a înscris la cursul de perfecţionare, fiind în acelaşi timp numit de profesor practicant la liceul din circumscripţia a V-a. Nu peste mult a renunţat la postul acesta din Budapesta şi s'a dus la gimnaziul din Subotica (Szabadka), unde îl aştepta un post de profesor suplinitor, pe care l-a şi ocupat în Noembrie 1905. La 1 Aprilie 1906 devine profesor titular, iar în anul 1910 este definitivat, având această calitate până în vara anului 1919.

C. Liuba. Casă țărănească în Banat.

C. Liuba. Casă țărănească în Banat.

Până în 1910 a fost și profesor de pictură și de desemn la Școala profesională de fete din Subotica. Plecând dela această școală din cauza unor intrigi făcute de un profesor maghiar dela liceul de fete, a pus bazele unei alte școli profesionale de fete și băieți, pe care a condus-o în calitate de director până în anul 1914, când a fost înrolat pentru războiu. La școala d-lui Liuba erau înscriși 160 de elevi, iar la cealaltă nu erau decât 16. Pentru școala sa d-l Liuba primea dela Primărie o subvenție de 1.400 de coroane, pe când cealaltă școală nu primea decât 400 de coroane, deși avea de prezidentă pe soția Primarului. Primăria i-a mai pus la dispoziție în mod gratuit și un atelier, unde d-l Liuba a organizat o școală permanentă de pictură, care a fost frecventată de copiii elitei din Subotica.

In August 1919 d-l Corneliu Liuba vine la Timișoara și ia conducerea Școalei de arte și meserii, pe care o reorganizează și o înzestrează cu noui mașini în locul celor devastate de armatele de ocupație. In 1920 a înființat pe lângă această școală și un curs de artă decorativă, iar după câteva luni ia parte activă la fondarea „Societății de arte frumoase".

In Ianuarie 1923 s'a dus la Praga să urmeze Secția de arhitectură a Școalei Politechnice, obținând în 1926 diploma de inginer-arhitect. Astfel după atâția ani de zile și-a putut satisface dorința pe care o avusese în momentul terminării liceului.

In anul 1933, când a fost mutată Școala de Belle-Arte dela Cluj la Timișoara, d-l Liuba a fost încredințat cu predarea cursului de „noțiuni de arhitectură".

D-l Corneliu Liuba a ținut mai multe expoziții de pictură. Astfel în epoca dinainte de războiu a luat parte la expozițiile din Zombor, Seghedin, Vârșeț și Timișoara, iar

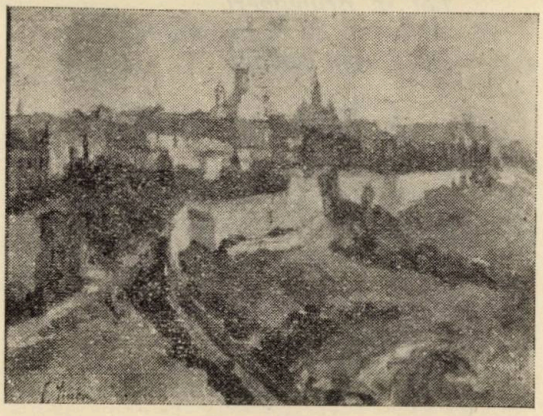

C Liuba.

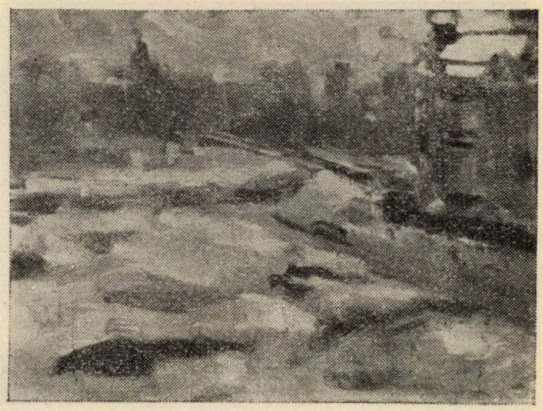

C. Liuba

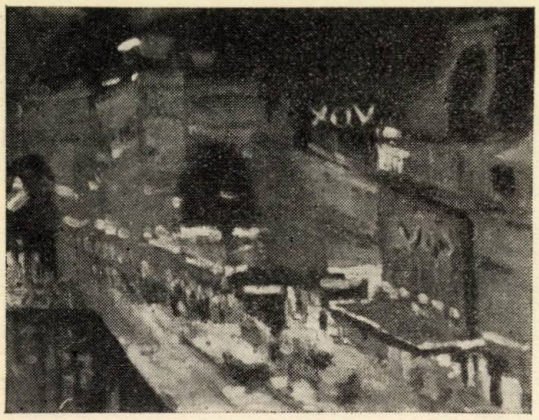

C. Liuba. Bucureşti : Bulev. Elisabeta.

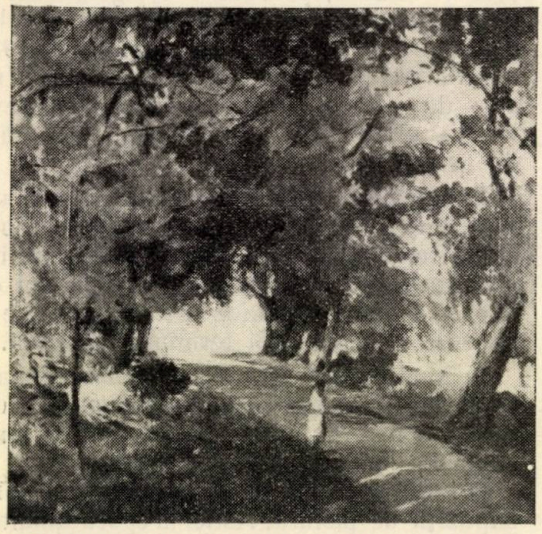

C. Liuba. Parcul din Timişoara.

C. Liuba. Balcicul.

dela unire încoace la expoziţiile din Arad, Timişoara, Praga şi Bucureşti, expunând aproape în fiecare an şi la Salonul Oficial din capitală. De prezent pregăteşte o mare expoziţie pe care să o ţină la toamnă în Bucureşti.

CÂNTEC DE PLECARE

In noaptea aceea
Nia,
Pleiadele au plâns
Cu genele plecate.
Spre zenituri.
Şi firul vieţii
S'a distrămat
De dragoste,

In degetele unei Parce.
In noaptea aceea
Nia,
Ascultam un cântec
De metal,
De roţi prăvălitoare
Şi a căzut din boltă
O stea.
... Un drum de stea
Pe cer
E-o dragoste ce moare.

VIOREL CUGEREANU.

Chin

De mă uit pierdut la lună,
In atâtea seri,
E că vreau să şterg din minte,
Tot ce a fost eri.

De-mi petrec nopţile toate,
Tot în privegheri,
E că vreau să scap odată,
De-atâtea poveri

Chin şi rugă

De mă urmăreşte-o umbră
Cu ochi de tăciuni,
Se arată că în suflet,
Vor mai fi furtuni.

Ca să nu mă chinuiască,
Ochii de genuni,
Ingenunchez la icoană,
Şi spun rugăciuni.

M. Avramescu-Timiş.

La mormântul marelui arhiereu Dr. Grigorie Gh. Comșa

Cine ar fi crezut că falnicul stejar al ortodoxiei noastre va cădea așa de iute sub lovitura de fulger al unei boale crude? Cine ar fi îndrăznit să se gândească la acest sfârșit tragic, sortit să-l aibă tocmai marele arhiereu al nostru în care lumea credincioșilor și biserica noastră strămoșească își puneau mari nădejdi pentru viitor.

Episcopul Dr Grigorie Comșa nu era numai apostolul propovăduitor și apărător de credință ortodoxă, nu era numai chiriarhul care își cultiva și își iubea eparhia, dar mai presus de toate era marele om de cultură și fecundul scriitor. Era fericit când putea sluji la altarul Domnului și cu sonoritatea vocii sale neîntrecute să impresioneze până la lacrimi lumea credincioasă. Era emoționat când prin ceremonialul său ca arhiereu impunător își vedea turma păstorită cu sufletele înălțate până la celemai vibrante simțiminte religioase. Dar era liniștit, când putea să-și așternepe hârtie toată avalanșa gândurilor sale înțelepte, când putea să-și toarne în tipar creația spirituală ce se plămădia în imensitatea de sentimente ale sufletului său. Avea atâtea de spus și de scris, încât forța sa de producție intelectuală conținea inepuizabile rezerve. Când își tipărea câte o carte, nu era mulțumit de apariția ei, ci își manifesta întotdeauna nerăbdarea pentru scoaterea altora pe cari le avea deja concepute în mintea sa plină de imagini. In timp de zece ani, cât a păstorit ca Episcop al Aradului, a publicat exact o sută de cărți, dar mai avea în planul său de lucru încă multe începute și nenumărate pregătite în gândirea-i sa permanent frământată, lucrări pe cari însă moartea sa prematură l-a impiedicat ca să le mai scrie.

Mă pregăteam tocmai să-i scriu recenzia ultimei sale scrieri despre „Cultura satelor noastre“ și mă gândeam cum să-l sărbătorim peste câteva zile cu ocazia jubileului său de zece ani de păstorire, care trebuia să se facă la deschiderea adunării eparhiale din 26 Maiu, când starea îngrijorătoare a bunului nostru arhiereu m'a chemat la patul său de boală ca să-i mângâi sufletul său sbuciumat cu tot devotamentul sentimentelor de prietenie și

de dragoste creştinească ce mă legau de el. „*In loc de jubileu, veţi veni la prohodul meu*", erau cuvintele desnădăjduite ale marelui nostru episcop, care luptându-se cu moartea ce-l ameninţa, nu mai avea în subconştientul său decât prevederea tristă a desăvârşirii lui.

Şi de fapt, Atotputernicul Dumnezeu, îl iubea poate mai mult decât oamenii, a ţinut să-l aibă printre slujitorii tronului său. Noi nu ne-am pierdut speranţa nici în ultimele sale clipe, dar voinţa divină şi-a rostit cuvântul supremei judecăţi tocmai în momentul când biserica noastră şi credincioşii lui aveau cea mai mare nevoie de energia şi munca sa.

Episcopul Dr. Grigorie Gh. Comşa a trecut în lumea dreptilor iar sufletul său atât de agitat de grijiile lumeşti îşi va găsi eternă odihnă în împărăţia cerească.

Dr. Aurel Cosma junior

Biografia Episcopului Dr. Grigorie Gh. Comşa

Dr. Grigorie Gh. Comşa
Episcopul Aradului.

Episcopul Dr Grig. Gh. Comşa s'a născut la 13 Maiu 1889 în comuna Comana de sus din jud. Făgăraş, din părinţiţii Gheorghe şi Ana. A început să înveţe la şcoala primară din comuna sa natală, chiar dela tatăl său care a servit ca învăţător 33 ani la această şcoală.

In anul 1900 a intrat în liceul de Stat din Făgăraş unde după 8 ani de studii a luat bacalaureatul la sfârşitul anului şcolar 1907-1908. Graţie creşterii din casa părintească şi a îndemnurilor primite dela bunii săi profesori de religie, râvna sa către biserică începu să se afirme. A urmat din convingere studiile teologice timp de 3 ani la seminatul „Andreian" din Sibiu, având ca profesor între alţii pe I. P. S. Nicolae Bălan, actualul Mitropolit al Ardealului. In timpul studiilor teologice a fos bibliotecar şi vice-preşedinte al Societăţii de lectură „Andrei Şaguna".

Venerabilul Consistor Arhidiecezan apreciind sporul său de studii şi dragostea către biserică, i-a conferit o bursă de o mie de coroane anual pentru continuarea studiilor juridice la universitatea din Budapesta. A studiat timp de patru ani, ier în 8 Mai 1915 a fost promovat doctor în drept al Facultăţii juridice din Budapesta. In timpul liber a urmat şi cursurile Facultăţii de teologie catolică de acolo, în special omiletica şi dreptul bisericesc. In Budapesta a fost un an vicepreşedinte al societăţii „Petru Maior".

La 10 Octomvrie 1915 a primit darul diaconiei dela fericitul Mitropolit Ioan Meţianu, oficiind la Catedrala din Sibiu, până în 1919. Timp de un an a fost redactor al organului bisericesc „*Telegraful Român*" şi aproape 2 ani profesor de religie la gimnaziul de Stat din Sibiu. In timpul războiului a fost aruncat şi în temniţele ungureşti, fiind acuzat de spionaj. După realizarea unităţii noastre naţionale a primit funcţia de secretar de resort la preşedinţia Consiliului Dirigent, iar mai târziu a fost ales deputat în primul Parlament al României întregite.

In anul 1920 a întrat în serviciul Ministerului Cultelor şi Artelor, întâi ca defensor, apoi ca subdirector şi însfârşit ca subdirector general. In tot timpul acesta a servit regulat ca diacon la biserica Amza din Bucureşti. Pentru activitatea sa pe teren literar-bisericesc I. P. S. Dr. Nicolae Bălan l-a distins în anul 1922 cu dreptul de a purta brâu roşu, M. S. Regele Ferdinand I, i-a conferit în anul 1923 „*Răsplata Muncii pentru Biserică clasa I*" şi „*Coroana României în gradul de Ofiţer*".

In anul 1921 a obţinut titlul de licenţiat al Facultăţii de Teologie din Bucureşti, dând două examene şi pregătind şi teza de licenţă. In 11 Martie 1925 s'a promovat doctor în teologie. Sanctitatea Sa Patriarhul Damianos al Ierusalimului în anul 1925 i-a conferit ordinul «*Sf. Mormânt*» în gradul de comandor, pentru serviciila aduse ortodoxiei.

Alegerea fericitului Dr. Grigorie Gh Comşa ca Episcop al Aradului s'a făcut la 3 Mai 1925, iar M. S. Regele la confirmat în ziua de 10 Iunie 1925. având avizul favorabil al Sfântului Sinod episcopesc din Mitropolia Ardealului.

In ziua de 14 Iunie 1925, noul ales a fost hirotonit ca arhiereu, în Catedrala din Sibiu, iar învestirea P. S. Sale din partea M. S. Regelui Ferdinand, a avut loc în Castelul Peleş din Sinaia, la 20 Iunie 1925. Introducerea în scaunul arhieresc al Eparhiei Aradului, s'a făcut în Catedrala din Arad, la 12 Iulie 1925.

Timp de zece ani de păstorire, Episcopul Grigorie a realizat mai multe decât s'ar fi putut aştepta cineva până la adâncile sale bătrâneţe. A fost unul dintre cei mai activi chiriarhi, înţelegându-şi şi îndeplinindu-şi misiunea sa până la sfârşit. N'a fost conducătorul care se mulţumea să-şi cârmuiască eparhia sa din scaunul arhieresc, ci s'a coborît în mijlocul credincioşilor săi, făcându-şi datoria nu numai faţă de biserică, ci mai ales faţă de naţiunea sa. Pentru el ortodoxism şi naţionalism era o singură noţiune, cunoscând că tot trecutul neamului românesc şi toate aspiraţiunile lui sunt întemeiate pe tradiţia bisericei noastre naţionale.

Sub înţeleapta sa păstorire Seminarul teologic din Arad a fost ridicat cu începerea anului şcolar 1927/28 la rangul de Academie teologică, s'au reorganizat apoi pelerinajele dela Mânăstirea Hodoş—Bodrog şi dela biserica din Lipova, s'a introdus o disciplină mai mare în vieaţa religioasă a satelor noastre, s'au constituit pretutindeni societăţi de îndrumare religioasă-culturală cum sunt „Oastea Domnului" şi „Sf. Gheorghe" sau „Sfânta Ecaterina".

Pentru meritele sale literare Academia Română l-a proclamat în urma cărţii sale „Tineretul României" ca membru de onoare al ei. Fericitul Episcop a mai fost decorat şi cu „Coroana României" în grad de mare cruce, precum şi cu „Meritul cultural" cl. I. In anul 1929 congresul misionar dela Cernăuţi i-a conferit titlul de „*Episcop misionar*" drept recunoştinţă pentru luptele pe cari le-a purtat cu atâta îndârjire împotriva duşmanilor bisericei ortodoxe.

Episcopul Dr. Grigorie Gh. Comşa a decedat în dimineaţa zilei de Sâmbătă 25 Maiu 1935 şi a fost aşezat spre veşnică odihnă la Mânăstirea Hodoş—Bodrog, alături de marii săi înaintaşi.

Luna Bucureştiului

Am impresia că Bucureştiul meu, seamănă cu Gargantua lui Rabelais. Gările prin cari sosesc călători par gura lui Gargantua care-i înghite pe toţi. Ii vezi sosind şi sunt înghiţiţi — şi nădăjduiesc digeraţi. Ce nu s'a făcut pentru a atrage pelerini? Ce nu s'a pus în mişcare? Afişe multicolore au acoperit zidurile şi pe străzi auzi vorbindu-se felurite limbi străine. Ce vor înţelege oaspeţii noştri din poezia trecutului reconstituit în parcul Carol, nu ştiu. Dar pentru noi cari suntem puţin nostalgici, ne spune mult. Vom trăi în trecutul destul de apropiat, pe care ni l'au povestit părinţii, pe cari l'au aflat din „ciocoii vechi şi noi" a lui Filimon. Vom vedea îmbrăcămintea cea veche, cu antiriu, calpac, brâe de şaluri persiene şi vom retrăi vremea bonjuriştilor în luptă cu bărbile impozante ale bătrânilor. Ne vom închipui treceri de rădvane pline de jupânese şi jupăniţe, şi vom auzi chiotul surugiilor călari pe cai mici şi iuţi cu mult sânge arab.

Surugii au mai rămas. N'au haine colorate, însă în subconştientul lor mai dăinue, pocnetul sfârcurilor de bici ale urâtelor cuvinte.

*

Dl Dr. C. Angelescu, la expoziţia cărţei dela fundaţia Dalles şi care a fost prezidată de M. S. Regele, ne-a îndemnat pe toţi la luptă împotriva cărţilor imorale. Cărţi imorale există într'adevăr.

Dar nu văd cum s'ar putea lupta contra lor. Intâi trebue să ştim ce e o carte bună sau una imorală. N'am făcut distincţia niciodată. Critic n'am fost. Dar? instinctiv am dat la o parte cartea care nu rămâne, al cărui fond nu mi-a spus nimic, a cărei formă n'a trădat simţământ estetic. Memoriile lui Casanova sunt imorale. Dar ce document de viaţă? Ce mişcare şi ce stil? Brunetière celebrul critic teatral francez, cerea o „felie" de viaţă. Dar această felie de viaţă brutală are nevoe de tact. Să subliniezi sau să laşi în umbră un detaliu scabros, dar să nu scape nimic. Zola, romancierul naturalist, era imoral? Fruntariile între imoral, amoral şi moral se confundă. Ceace azi ni se pare imoral, era foarte moral în antichitate. Oare Grecii cari au construit filozofia omenirei, li se păreau imorale trupurile goale ale concetăţenilor lor? Nu. Dar vedeţi între gândire şi viaţă trebue să fie o armonie. Intru plasticitatea reprezentărei, celui ce poartă o făclie a gândirei înalte trebue să existe o dorinţă estetică. Iar pentru a judeca trebue o eleganţă de gândire. S'o facem.

Dar aceasta e pentru fond. Pentru formă rămân să ne înveţe linguiştii şi gramaticii.

Să ne înveţe cum îl învăţa din când în când Dl Pizani pe Dl Lovinescu traducătorul odiseiei sau Dl Lovinescu pe Dl Pizani că în afară de intrument sau limbă, mai e şi un acord pe care nu trebue să-l dispreţuim.

*

Bucureştiul nostru este frământat de dorinţi şi năzuinţi. Doreşte a fi creerul ţărei, a arăta tuturor că a fost poate rău judecat. Bucureştiul care a avut în ultima vreme musafiri din toate părţile lumei, chiar şi din America de sud, e primitor. Aci trăesc atâţia care luptă, pentru ei şi el, în cât are dreptul să fie mândru. Din trecutul cel mai îndepărtat şi până pela 1866 a trăit patriarhal. Chiar până la război tot aşa a trăit, afară poate de o împletire a modernismului cu nostalgia. Dar de la război, până acum s'a schimbat. Căci îmi spunea zilele trecute un străin care a fost pela noi acum cincisprezece ani:

— Când am fost în 1920, Bucureştiul era un mare oraş de provincie. Azi e o capitală.

Un singur lucru a rămas din trecut în viaţa Bucureştiului. Plimbarea pe Calea Victoriei între Capşa şi Palat.

Când nu va mai exista, Bucureştiul nu va mai fi Bucureşti.

G. Papamihalopol

Episcopul Românilor din America P. S. Sa Policarp Moruşca.

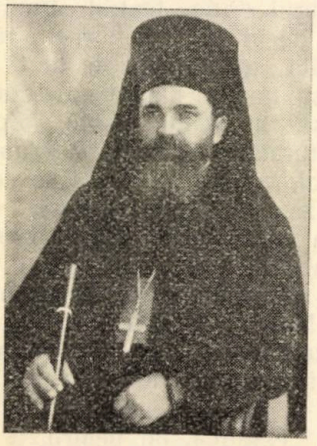

P. S. Sa Policarp Moruşca
Episcopul Românilor din America.

Episcopia misionară pentru creştinii ortodoxi români din America şi Statele apusene s'a înfiinţat prin legea publicată în Monitorul Oficial din 8 Maiu 1934. In baza acestei legi, Sf. Sinod în şedinţa sa din 26 Ianuarie 1935 a ales din 12 candidaţi ca episcop pe Arhimandritul Policarp Moruşca, egumenul Mânăstirii Hodoş-Bodrog, care a fost hirotonit şi învestit la 24 Martie 1934 de către I. P. S. Sa Dr. Miron Cristea, Patriarhul României. Episcopul Americei este sufragant al Mitropoliei Ungro-Vlahiei şi este pus sub jurisdicţiunea canonică a Sfântului Sinod al Bisericei ortodoxe române.

P. S. Sa Episcopul Policarp al Americei şi Statelor apusene s'a născut în Cristeşti-Dealul Geoagiului, jud. Alba, la 20 Martie 1883 din părinţii Ioan şi Ana. Tatăl său era preot. Şcoala primară şi trei clase de liceu le-a urmat în Alba-Iulia, continuând apoi studiile la Blaj, unde a luat bacalaureatul în 1902. După terminarea liceului s'a înscris la Institutul Teologic din Sibiu şi în anul 1905 a obţinut diploma de calificaţie preoţească. Trei ani a funcţionat ca învăţător la Şcoala confesională, iar din 1908 a servit ca preot în comuna Şeicamare, jud. Târnava-mare. La introducerea stăpânirii româneşti a intrat în serviciul Consiliului Dirigent, fiind numit de consilier de secţie la Resortul Cultelor şi Instrucţiei. Când s'a înfiinţat Episcopia Clujului, a fost ales consilier referent al nouei episcopii, urmând şi cursul de profesor de religie, precum şi cursurile de istorie şi de limba română la Facultatea de litere din Cluj. Cu ocaziunea reorganizării Institutului teologic din Sibiu, devenit Academie teologică, a trecut ca spiritual al acestui Institut, făcând şi cursuri de liturgică practică şi drept bisericesc administrativ. Incredinţându-i-se oficiul statistic mitropolitan nou înfiinţat, a fost numit director al acestui oficiu. A înfiinţat şi condus „Internatul fiilor de preoţi" din Sibiu, a fost secretar general al „Asociaţiei clerului Andrei Şaguna", spiritual al penitenciarului de pe lângă Tribunalul Sibiu, secretar al „Societăţii ortodoxe a Femeilor Române", etc.

In toamna anului 1925, întorcându-se din pelerinajul dela Ierusalim, a intrat în monahism la Sf. Mânăstire Hodoş-Bodrog, unde a reînviat tradiţia pelerinajelor, introducând misiunile religioase de 2-3 zile cu prilejul sărbătorilor de toamnă, statornicind o vatră de lumină şi deschizând un izvor de înviorare religioasă, pe seama celor opt sau zece mii de pelerini, cari cercetau Sf. Mânăstire Hodoş-Bodrog în fiecare an.

Din umbra Sfintei Mânăstiri a fost chemat la înalta demnitate de Episcop, încredinţându-i-se păstorirea fiilor Bisericei şi Neamului nostru din afară de graniţele ţării.

Ca scriitor s'a afirmat cu următoarele lucrări: „Femenism şi feminitate în lumina Evangheliei", „Misiunile religioase pentru popor cu material de predici, cuvântări şi alocuţii", „Cuvântul lui Dumnezeu şi sufletul omului", „Biblia şi tradiţia sfântă"; „Ce trebue să ştie mirii", „Căsnicia creştină", „Omenirea în faţa Crucii", „Sf. Mânăstire Hodoş-Bodrog", „Porunca iubirii-caritatea creştină", etc. A colaborat la diferite reviste şi a condus doi ani „Revista teologică" din Sibiu, la reapariţia acesteia după războiu.

Cine îi cunoaşte calităţile alese ale Prea Sinţiei Sale Policarp, poate fi sigur că fraţii români din America vor primi un arhiereu care va fi la înălţimea chemării sale.

Meletie Damaschin

Episcopul Alexandru Nicolescu

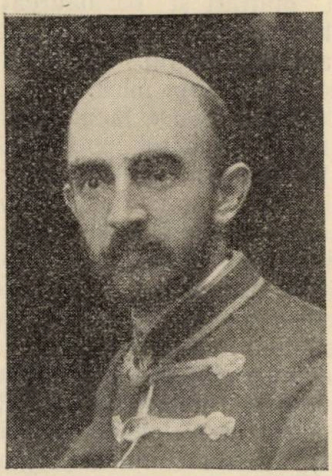

I. P. S. Sa. Dr. Alexandru Nicolescu

La alegerea de Mitropolit ce a avut loc la Blaj în ziua de 7 Maiu 1935, majoritatea impunătoare a voturilor a primit-o I. P. S. Sa Alexandru Nicolescu al Lugojului. Nu ne îndoim că Sfântul Scaun va ratifica votarea, ce a decurs într'o discreţie şi solemnitate religioasă cum nu s'a mai pomenit la noi, şi va numi de Mitropolit al Bisericei române unite pe primul între candidaţi, pe I. P. S. Sa Alexandru. Atunci vom putea să dăm curs tuturor gândurilor ce ne stăpânesc.

Deocamdată, mândri de rezultatul candidării felicităm din toată inima pe I. P. Sa urându-i mulţi ani de apostolie curată în serviciul Bisericii şi al neamului.

Când la anul 1922 a fost numit la Lugoj episcopul Nicolescu, puţini ştiau că fiul munţilor dela Tulgheş se trage din familie bănăţeană: moşul lui a fost învăţător la Lugoj, strămoşii lui au fost Olteni ajunşi în Banat. Şi tot aici a revenit un vlăstar al familiei ca să ridice gloria acestui ţinut de Dumnezeu Binecuvântat!

In cei treisprezece ani câţi a petrecut I. P. S. Sa în mijlocul nostru, a fost model de preot, ierarh la înălţime, literat şi neîntrecut apostol al culturii şi al naţionalismului. Blând, smerit cuceritor din primul moment, a fost fiilor săi un bun — câteodată preabun — părinte. Neîngrădit în cadrele administrării unei eparhii, I. P. S. Sa a ştiut să fie totdeauna la locul său: în viaţa publică locală şi la Bucureşti, în societate, în Parlament, în literatură. Unul dintre cei mai plăcuţi conferenţiari, aproape an de an dădea ocaziune Lugojului, Timişorii şi altor oraşe până la Bucureşti, să-i asculte expunerile, fie că erau din viaţa naturei, a cărei neîntrecut cunoscător e I. P. S. Sa, fie din domeniul moral — religios, fie din acela al actualităţilor. Discursurile din Senat încă îi sunt adevărate esseuri.

O astfel de figură, preoţească şi culturală, cum rar se găseşte chiar şi în Biserica Apusului, era firesc să atragă asupra sa atenţiunea tuturor. Iată secretul voturilor dela 7 Mai!

Sperând că în curând vom avea ocaziunea să facem portretul complect al I. P. Sale Nicolescu, deocamdată îl felicităm la rezultatul votării şi-i urăm: Intru mulţi ani Stăpâne!

Dr. Nicolae Brînzeu.

Radu D. Rosetti

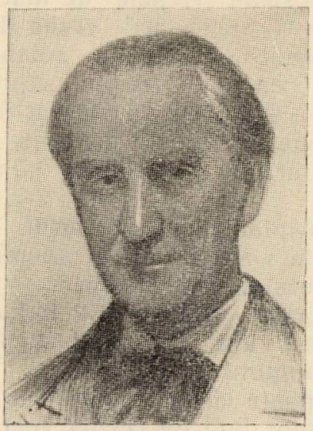

Radu D. Rosetti.

In săptămâna cărţii a fost sărbătorit marele publicist şi subtilul poet şi scriitor Radu D. Rosetti. Prin alesele sale însuşiri literare şi-a creiat un loc de frunte printre cei mai de seamă purtători ai condeiului românesc. Viaţa sa plină de sbucium şi frământări, tenacitatea şi voinţa sa hotărîtă de-a izbuti, noblaţa şi bunătatea sufletului său, precum şi spiritul său creator s'au ridicat deasupra atâtor banalităţi ale zilelor de astăzi.

Radu D. Rosetti este un aristocrat al gândului şi scrisului românesc. Abundenţa sentimentelor sale nobile au simţit nevoia de a evada din mediul istovitor al barei, şi de-aşi găsi refugiu liniştit în clipele de meditaţie frumoasă în cari personalitatea sa de eminent avocat se complecta cu substratul poetic al unui mare literat şi visător.

Minunatele sale „note de călătorie" probabil că le-a scris în momentele de nostalgie, căci numai astfel s'ar putea explica farmecul care se desprinde din ele.

Jubileul de 60 de ani al lui Radu D. Rosetti n'a fost numai un prilej fericit pentru prietenii şi admiratorii săi ca să-l omagieze şi să-i sărbătorească bogata-i activitate literară, dar mai ales ca să descopere în maestrul sexagenar un suflet încă foarte tânăr.

MARY COSMA

Săptămâna cărţii la Iaşi

Tradiţia culturală ieşană s'a reconfirmat, cu prilejul celor şapte zile de sărbătorire a cărţii româneşti. Şi credem că nicăeri, ca în Iaşi, nu a fost o mai potrivită prăznuire, dat fiind trecutul cultural al acestui târg şi tendinţele nizuitoare a noii generaţii de a re'mprospăta vremile de măreţie. Universitatea — cea mai veche din ţară — cu breslaşii scrisului în colaborare au aranjat cea mai reuşită săptămână a cărţii. — Nimic nu s'a pierdut din vedere ca să pue în vileag lucrările şi oamenii de cultură ce au ridicat faima Iaşilor.

Inaugurarea săptămânei s'a făcut, în prezenţa trimisului special al Academiei Române, Profesorul I. Simionescu, — la cimitirul *Eternitatea* căci acolo e înmormântat un trecut atât de strălucit. Ce semnificativă inaugurare!

Căci mort se poate chema pulsul cultural de azi al Iaşilor faţă de cel din veacul trecut.

Pomelnicul a amintit că la gloria ieşană au conlucrat *Mitropoliţii:* Petru Montă, Dosoftei, Iacob Stamate, Veniamin Costache şi *scriitorii:* Neculai şi Miron Costin, Nistor Ureche, Dimitrie Cantemir, Gheorghe Asachi, Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Ioniţă Tăutu, Andronache şi Alecu Donici, Theodor Stamate, Alex. Lambrior, *Vasile Conta*, Ana Conta— Kernbach, Niculai Beldiceanu, *Alexandru Xenopol*, Petre Poni, Alexandru Filipide, *Ion Creangă*, Nicolae Gane, Barbu Delavrancea, D. Anghel, M. Eminescu, Samson Botnărescu, Theodor Burada, Stejar Ionescu, Alex. Crisoverghi, A. Naum, Vasile Pogor, Matilda Kugler-Poni, Gh. Kernbach, Veronica Micle, etc.

Aceşti moldoveni, înhumaţi mare parte la Eternitatea, au răspuns cu pri osinţă la apelul lui Eliade Rădulescu „scrieţi băeţi"... Implinindu-se acea lacună a vremii — azi se impune citirea scrisului din cărţi. Căci scrisul, — dacă nu cel din Iaşi, — face cinste românismului. Avem autori chiar contemporani ce au produs opere literare de valoare incontestabilă.

Dar noi nici nu-i cunoaştem bine. Puţini interesaţi îi ştiu doar. Deşi statisticile spun că în ţară la noi sunt treisute de mii (300.000) de titraţi universitari, afară de preoţi, învăţători, militari şi bacalaureaţi funcţionari — la noi nici o carte literară n'a ajuns la un asemenea tiraj. Răspândirea cărţii româneşti e foarte mică.

Şi această constatare nu e făcută prin raportarea tirajului la numărul populaţiei întregii ţări, ci la acela al intelectualilor.

Porunca vremii de azi ar fi deci *cititul* cărţii şi nu numai o săptămână să fie dedicată cărţilor ci în mod firesc toate săptămânile anului să fie strâns legate de frumosul umanizator ce se desprinde din tomuri. Au fost subliniate acestea, acolo la „Eternitatea" de preşedintele sindicatului ziariştilor profesionişti moldoveni (C. R. Ghiulea), de primarul municipiului (avocat Osvald Racoviţă), de directorul celei mai vechi şcoli secundare „Liceul Internat" — fosta Academie Mihăileană (Th. Bădărău) şi alţii.

Iniţiatorii fastuoasei săptămâni au fost junimistul C. Meissner, vîgurosul prozator M. Sadoveanu, umoristul Gh. Topârceanu, Ionel Teodoreanu, Sandu Teleaju, Emil Diaconescu (senator), N. A Bogdan (istoriograf), poetul morţii S. Lesnea şi neobositul publicist C. Săteanu.

Ei au lansat un apel într'o cronicărească limbă moldoveană, către cititori îndemnându-i să sprijine măcar în această săptămână scrisul românesc, căci *„cartea şi glia făcut-au ţăria sufletului românesc în cursul veacurilor; cartea apropia sufletul de Dumnezeu. Pe lângă blazonul de sânge şi fapte ale vechilor familii boereşti — Iaşul s'a împodobit cu stema de cetate a culturii de unde au pornit spre cele patru zări ale românismului toate ideile mari şi generoase... cultul scrisului se promovează cumpărând cartea"* (şi citind-o desigur!).

Aceşti aşi ai culturii, vrednici urmaşi ai celor din pomelnicul morţilor, — au aranjat în fiecare seară (în şapte seri) câte un festival în sala teatrului naţional. S'a vorbit şi citit despre şi din opere proprii, s'a jucat din clasicele „Schiţe" ale lui I. L. Caragiale — ca să formeze în sfârşit gustul cititului.

Dar bilanţul săptămânei n'a înregistrat cine ştie ce vânzare. Intrările la Teatru au fost gratuite, gloata se'mbulzea la distracţia neplătită. Studenţimea, cu gustul

pentru carte format, urma să privească cu jind şi de-aci înainte vitrinele cu noutăţi literare. Marele public — comercianţii — înţeleg să se mulţumească cu literatura oferită de cotidianele „Ziua", „Lumea", „Noutatea", etc.

Nici nu pot ei aprecia umorul caustic al lui *Păstorel* Teodoreanu, chiar dacă volumul e'ntitulat Bercu Leibovici şi sonetele marmoree ale lui M. Codreanu. Cei ce le savurează, nu au cu ce cumpăra cartea scumpă şi se mulţumesc s'o aştepte până ce va catodixi Biblioteca Centrală să le-o pue la dispoziţie.

*

Vitrinele au fcst toate capitonate cu volume ce-şi aşteaptă mirele.

Expoziţii adevărate şi rare au oferit galantarele *„Fundaţiei Regele Ferdinand"*, şi *Universitatea*. — La Universitatea veche, într'o sală modestă e adunat şi expus un material pe care îl înregistrăm numai ca să amintim astfel ce leagăn de cultură au fost meleagurile moldovene.

— **Manuscrise vechi,** medievale: *Psaltire scrisă de Protosaltul Putnei Antonie* (1543); *Cuvinte filosofice* de Vortolomei Măzăreanu (1735).

Urice (acte de danie) din *1439* în slavonă şi din *1598* (a lui Ieremia Movilă).

Alte manuscrise rare: Mirei de praznicon (1738), O evanghelie românească scrisă în Ardeal (1770), O evanghelie Greacă, caligrafic scrisă (1795), *Ceasornicul Domnilor de Niculai Costin* (1731) în original precum şi *Descrierea Siberiei (în greceşte) scrisă de Spătarul* Milescu *în 1675*. Mai sunt *„Letopiseţul Ţării Moldovei de Vasile Damian şi Tudose Dubău* (1716);

Letopiseţul original al lui Alexandru Beldiman (1725) şi *Cronica lui I. Neculce* (1748), apoi hrisoave din timpul domniei lui Mihail Sturza (1848, 1835) şi mai vechi pe cari abia le tălmăcesc slaviştii.

Cartea românească veche: din 1643, 1652, Gălceava (1698), Psaltirea în versuri a lui Dosoftei (1673), Biblia lui Şerban, Ceaslovul lui Antim Ivireanu (1715) Apostolul mitropolitului Neofit (1747), Gramatica lui Enăchiţă Văcărescu (1783).

Ceeace m'a mirat şi atras în deosebi au fost, — nu peceţiile cât ceaşca puse pe uricele lui Movilă — ci cele două caete groase de gramatică sanscrită scrise în nopţile de studii de genialul Mihail Eminescu. Scrisul lui fin, mărunt, aprofundat, alături de ediţiile diferite de versuri începând cu întâia ediţie prefaţată de Titu Maiorescu şi sfârşind cu a lui Murnu.

Apoi **reviste vechi:** *Săptămâna* (1853) redactată de Negruzzi, *Foaia* lui Bariţ (1842), *România literară* a lui V. Alecsandri (1854), *Curierul de ambe sexe*, Convorbiri literare (1867) ce oglindesc toată zvâcnirea intelectualilor ieseni din veacul trecut, grupaţi pe curente literare întâi sub „Dacia literară" a lui Kogălniceanu apoi întruniţi în „Convorbirile" curentului junimist al lui Titu Maiorescu.

In colţurile sălii de expoziţie dela Universitate sunt expuse cele patru machete ce au concurat pentru ridicarea statuei celor trei bărbaţi ilustri: *„M. Kogălniceanu, — V. Conta, — A. D. Xenopol."*

A fost acceptată macheta sculptorului Baraschi, iar celor două datorite lui Ionescu Varo li s'au decernat premiul întâi şi doi. — Iniţiativă laudabilă!

La Fundaţia Regele Ferdinand în cinci vitrine sunt expuse 1. primele tipărituri dela invenţia tiparului; 2. literatură modernă română şi streină, colecţie de cărţi rare prin calitatea tiparului şi numărul restrâns de exemplare editate; 3. hrisoave şi urice vechi din epoca lui Ştefan cel mare şi chiar anterioare; 4. Evoluţia stampelor româneşti; 5. Publicaţii periodice de artă ale graficei româneşti în care ocupă locul de frunte bănăţeanul V. S. Molin.

S'au mai putut admira în acele vitrine seria de (8 volume) documente adunate de academicianul Iuliu Veress apoi 3 volume de documente din epoca lui Ştefan Cel Mare, (din colecţia profesorului M. Costachescu); un album cu peste 2000 planşe de biserici moldovene cu iconografia respectivă. (Colecţia C. Balş) precum şi un album de fotografii, vechi al familiei boereşti Costache.

* * *

Care oraş — afară de Bucureştii, pe cari-i alimentează Academia Română — a mai putut oferi o atât de bogată şi documentată expoziţie în săptămâna cărţii şi culturii româneşti?

Măsura o vom desprinde din cronicele celorlalte provincii — ori vor aminti toate cu această ocazie de leagănul cultural din Moldova? ..

Dar mai de laudă este când prezentul depăşeşte geniile trecute, căci noi aci *ne-am* simţit *atât* de mici şi umili...

AUREL BUGARIU.

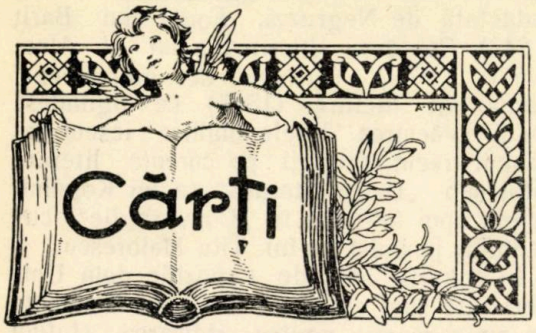

Săptămâna Cărţii

Săptămâna Cărţii este evident săptămâna „cărţii bune", care înalţă sufletul, luminează mintea —deschizând larg orizontul cunoştinţelor noastre— înobilează caracterul, întăreşte voinţa, determină la fapte şi acţiuni în folosul societăţii, promovând astfel nizuinţele şi sforţările noastre către desăvârşire. Săptămâna cărţii bune, căci prin preferinţa ce am arăta-o pentru cărţile rele, pervertitoare de suflete şi distrugătoare de caractere, — am păcătuit nu numai impotriva noastră inşi-ne ci şi impotriva celor mai inalte interese sociale.

Cartea în accepţiunea nobilă a cuvântului, este arma cea mai puternică a culturei şi civilizaţiei. Prin forţa incomparabilă a cărţii, acumulatoare de idei şi sentimente, izvor nesecat al înţelepciunei gândirei şi sensibilităţii umane, s'a creat cultura şi civilizaţia marelor popoare. Cultură, progres şi civilizaţie, sunt strâns legate de acest lucru atât de însemnat şi totuş atât de comun: cartea.

Cartea nu exclude şi alte mijloace de perfecţiune spirituală, dar le întrece pe toate căci ea este atot cuprinzătoare; tot ce gândim, tot ce simţim şi tot ce voim, se poate fixa pe hârtia cărţii, acest obiectiv minunat, cu caracter de universalitate care rezistă timpurilor şi nu cunoaşte marginile spaţiului.

Puterea impresionantă a cărţii, expresiune a activităţii cerebrale disciplinate şi documentate, — căci cartea nu este film efemer, care dispare cu clipa, nici sunet ce zboară pe aripele undei, — ci arhitectură a gândirei şi simţirei umane, aşezată pe temelii solide şi fixată în cadre largi, cu tendinţa de a lupta cu veşnicie — este unanim recunoscută, nu numai de astăzi, nici de ieri sau alaltăeri, ci decând ea a fost născocită, de dorul iresistibil al omului, de-a se permanentiza sufleteşte.

Cartea în evoluţia ei istorică a creat curente de gândire, a determinat revoluţii, a lămurit şi a dus la biruinţă ideea culturei naţionale a popoarelor. Ea prin posibilităţile ei infinite, va resista şi va exista, atât cât va dura inteligenţa şi spiritul omenesc.

In virtutea acestor insuşiri ale cărţii, grija celor cu răspunderea indrumării vieţii şi a sorţii popoarelor, s'a indreptat înspre răspândirea în straturi cât mai largi, a gustului şi necesităţii de a ceti cărţile cu adevărat bune şi folositoare.

La noi, acţiunea răspândirii cărţii este pornită şi patronată cu prestigiul neasemuit ce îl dă strălucirea tronului şi îl ratifică calităţile spirituale excepţionale ale Voevodului culturii româneşti, de către însuş Majestatea Sa Regele Carol al II-a.

Recunoscători faţă de acţiunea Regală, suntem datori să ne înregimentăm cu toţii în rândurile acelora, care au drept deviză: răspândirea cărţii şi prin ea a sufletului şi culturei româneşti.

18. Maiu 1935.

Dr. DIMITRIE NISTOR
Prefectul jud. Timiş-Torontal

Recenzii literare.

PROF. DR. AUREL E. PETEANU : **„Din galeria marilor dispăruţi ai Bănatului (figuri reprezentative) vol. III, Prof. univ. Dr. Iosif Popovici (1876—1928)".**

Dr. Aurel E. Peteanu

Când cea dintâi figură reprezentativă din galeria marilor dispăruţi ai Bănatului, *Dr Alexandru de Mocsonyi*, a văzut lumina tiparului, a putut fi citită de mine şi de câţi alţii; mi s'a dus o piatră grea de pe suflet: generaţia de tranziţie între pionerii culturii şi ai mişcării naţionale româ-

neşti şi între noi, din care generaţie face parte şi d-l prof. *Dr- Aurel E. Peteanu*, şi care a fost „tineretul" hrănit cu bucuria minţii şi căldura sufletului marilor pionieri, — cel ce i-a auzit vorbind, prin activitatea d-lui Dr. Aurel E. Peteanu şi a mai câtorva ca dânsa, a adus un suprem omagiu celor ce au ridicat la pisc de apogeu trecutul neamului românesc de aici. Au umplut un gol. Ni-au dat pârghia, cu care să ne ridicăm sufleteşte.

Citindu-l pe d-l *Dr. Aurel E. Peteanu*, îţi măreşti mândria de a fi român. D-sa nici în scris nu încetează de a fi profesorul de pe catedră. Nu arareori îmi găsesc odihna spiritului meu frământat de atâtea probleme „de dreapta" sau „de stânga", aruncate cu nemiluita între noi de rotativele tiparului acestei ţări, — în paginile calde ca un cântec duios ale scrisului d-lui profesor Peteanu. In sufletul d-sale zace reminiscenţa unui cântec de leagăn. Altcum, cum ar putea să ne păciuiască sufletele noastre, chinuite de dibuirile unor revoluţionări sociale „spre mai bine"? Cele mai înduşmănite doctrine tind spre acelaş ţel, spre acea „altă flacără", care a mistuit o viaţă întreagă sufletul marelui om, Panait Istrati; spre aceea „altă flacără" pe care o vedem pâlpâind în nemărginire, dar n'avem drum s'ajungem la ea,

Şi-atunci, când îmi robesc ochii literele profesorului Dr. Peteanu, mi se pare că năzăresc o potecă: munca. Munca cinstită a martirajului uman pentru frumos şi pentru mai bine. Citiţi prezentarea profesorului universitar, Dr. *Iosif Popovici*. Fiul acesta de preot român, născut în 1876 în comuna Cliciova, jud. Severin, cernut prin universităţile din Gratz, Leipzig, Viena, Zagreb, Paris, ajunge să fie un important exponent al limbii şi literaturii româneşti în universităţile din Viena şi Budapesta. In această calitate de profesor universitar, susţine, cu rară competinţă, teza existenţei unei literaturi româneşti şi-a unei limbi româneşti culte şi capabilă de a exprima cele mai subtile simţiri, tocmai în capitala neamului ce nu-a contestat întotdeauna civilizaţia: Budapesta. „Cursurile sale", se transformau într'un adevărat laborator, menit a forma generaţii conştiente, însufleţite de ideal, pe *adevăraţii conducători ai neamului nostru de dincoace de Carpaţi.*

Unirea cea mare îi aduce catedra pentru filologia slavă la Universitatea din Cluj (1919—1928). Este alături de S. Puşcariu, Gh. Bogdan-Duică, V. Pârvan, V. Bogrea, etc., unul dintre organizatorii Universităţii Daciei Superioare, mai târziu «Ferdinand I».

„Această nimerită numire era, incontestabil, cea mai binemeritată recompensă ce i s'a putut da profesorului Iosif Popovici, pentru activitatea sa neobosită şi pilduitoare de două decenii închinată, cu devotament neclintit, binelui neamului şi jertfă pe altarul nepătat al sublimului ideal românesc, pentru care a ştiut să lupte fără şovăire, până la înfăptuire".

Citiţi cartea aceasta, pentru ca să conveniţi cu sufletul celor ce s'au dus dintre noi. Citiţi cartea aceasta pentru ca să cunoaşteţi mai bine pe aceia, a căror drum *trebue* urmat.

Dându-ni-se, în anexă, câteva articole de ziar ale profesorului Popovici, facem cunoştinţă cu conduita lui socială. Semnificativ este articolul *„Să ştie sârbii"*, apărut în no. 45 din 1919 al ziarului „Banatul" din Lugoj, datat cu 27 Iulie 1919, pe care îl închee astfel: *„Sârbi, treziţi-vă, deschideţi ochii, vedeţi realitatea şi nu vă înduşmăniţi cu noi, Românii, — singurii prieteni ai voştri fără interes".* N'am spaţiu să comentez acest strigăt al profesorului Popovici. E suficient, dacă îl adaptăm zilelor de azi, tratând chestiunea, fie care pentru sine, pe terenul Banatului românesc, rămas la Sârbi. Să tratăm lucrurile deschis şi ajungem la soluţia merei prietenii ce trebue să ne lege de Sârbi.

GRIGORE BUGARIN

M. Ar. Dan: **Epigrame.**

Prof. Ing. Dion Mardan.

N'am cuvinte potrivite, ca să-mi exprim bucuria că în sfârşit epigramistul M. Ar. Dan s'a hotărît să ne dea un nou volum, din lucrările sale. Răvăşitele sale epigrame de prin saltare şi buzunare, văd astăzi lumina tiparului. Pe unele le-a cetit în cenaclul literar „Altarul Cărţii", altele ni le-a şoptit discret, iar majoritatea din epigrame ni le-a păstrat ca o surpriză. Şi cetindu-le astăzi, am impresia — dacă admitem cazul că vorbim la figurat — unor stânci adânc împlântate în coasta muntelui de verdeaţă. De aceste stânci se agaţă excursionistul, de pe aceste stânci admiră călătorul frumuseţea nesfârşită a pajiştei, iar în li-

nişlea îmbinată cu murmur de isvoare, se odihneşte o clipă căprioarele.

Un loc cu popas, un loc de admiraţie, de odihnă şi având în faţa ta, prăpastia, o încercare de echilibru.

După ce-ai cetit o epigramă, opreşte-te şi gândeşte. Nu trece la altele. Aidoma excursionistului încercat, colindând munţii. Oprit pe stânca colţuroasă, admiră jurul. De la înălţimea care a reuşit s'o cucerească va avea la picioarele sale, întreaga frumuseţe naturală ce l-a îndemnat să vină în mijlocul ei.

Biciuirea fină a epigramei are nevoie de-o clipă de gândire şi odată cu izbucnirea nervoasă a râsului, o umbră de regret, ţi se va strecura în suflet: Ce mici sunt oamenii! De la înălţimea la care te ridică epigrama, te vei convinge că biciuirea era necesară. Ironia subtilă care nu supără, care scoate în evidenţă răul, partea caracteristică. Viaţa este privită printr'o prizmă glumeaţă, pentru care nu e nevoie să facem nici o dramă, nici o tragedie. O farsă sinistră, care ne albeşte părul şi care ne amărăşte s'ar zice că-i viaţă. Dar nu este aşa. Noi trebue să desprindem veselul, să ne gândim mai puţin la egoismul nostru şi când observăm răul, să-l şoptim prietenului în glumă, în dorinţa de-al îndrepta. Să râdem însine de lipsurile şi greşelile noastre. Asta-i cheia epigramei.

Să avem o clipă de bucurie, că nu-i tocmai aşa de tragică viaţa, cum şi-o închipue unii, nu-i tocmai omul aşa de rău, cum se crede şi că nu sunt tocmai aşa de condamnate faptele semenilor noştri.

Şi adevărata epigramă, după ce ţi-a provocat râsul, lasă în urmă ondularea valului ce te apropie de armonie, sentimentul bun pentru semen şi viaţă.

In această privinţă M. Ar. Dan a reuşit pe deplin. Epigramele sale sunt sclipiri. Fulgere în întunerec. Spontane ca şi fulgerarea de pe cer. O clipă şi apoi nimic. Rămâi cu zâmbetul pe buze şi cu imagina făurită.

Epigramele plac şi trăiesc prin fineţa lor, prin conturul energic al imaginilor şi prin accentul intuiiiv al ideii.

Să luăm câteva la întâmplare:

„Unor parveniţi

Familia Lcihiardopulos şi-a construit la cimitirul Bellu un cavou, care a costat peste o jumătate milion de lei.

Când v'am văzut, mai ieri, la Bellu
Cavoul — marmoră grecească —
Mi-am zis, pe gânduri, cum mi-e felul:
Mă! ăştia ştiu cum să trăiască"...

Comisiunei Interimare a
Municipiului Timişoara

Care după ce s'a dărâmat plafonul Cinematografului „Capitol" a început construcţia podului cel mare peste Bega, dintre Cetate şi Elisabetin.

De câte ori mă duc spre casă,
Pe podul nou, un gând m'apasă...
Şi mă întreb, ca tot norodu
Mă, când s'o dărâma şi podu?...

sau:

Unei prietene

care m'a întreba în repetate rânduri de ce nu mă recăsătoresc.

Puţini sunt cari să mă înţeleagă
— Aşa sunt eu şi nu-mi schimb hramul —
De ce să cumpăr vaca întreagă
Când pot s'o am cu kilogramul?!

Şi aşa ironie fină, ce te înveseleşte şi-ţi provoacă râsul dar care nu te supără, în toate epigramele din volum. N'au scăpat nici confraţii Părintele Imbroane, Adrian Brudariu, Dr. Tepoiu, Mircea Damian, N. Crevedia, Ciprian, Gr. Popiţi, C. Miu-Lerca, Didri Goroniţă, D. Fara, R. Fabian, Cosma-junior, Dan Rădulescu, I. Bănciulescu, I. Valerian, Martha Rădulescu, Al. O. Teodoreanu şi alţii.

.. Cu acest volum M. Ar. Dan se afirmă pe ogorul literaturii, ca un *maestru* al epigramei româneşti. Şi pe noi, ne bucură că este din rândul nostru.

Dridri Goroniţa: **Miresme din Banat**

Dridri Goroniţă
(Adriana Savi)

Nici nu se putea un titlu mai nimerit, pentru acest volum de nuvele, care constitue un debut fericit. Il aşteptam de mult. Schiţele şi nuvelele împrăştiate prin reviste şi ziare bănăţene au stârnit nu numai admiraţia cetitorilor dar şi curiozitatea îndreptăţită, de a se urmări acest talent specific bănăţean. Şi aici e toată frumuseţea şi trăinicia acestui volum, pentrucă sunt desprinse din matcă bănăţeană.

Scriitori din Moldova au adus prin scrisul lor, specificul moldovean, frământarea unui colţişor de ţara. Dar scrisul lor a fost atât de sincer, atât de apropiat de inima omului, că n'a fost înţeles numai de Moldoveni. Colindă plaiurile Ardealului, poposeşte încă câmpiile Banatului şi stă de vorbă

cu păsările din livezile Muntenilor. Scris înţeles de toţi, ascultat de orice Român şi atmosfera patriarhală şi de vis a Moldovenilor a ajuns să se depene pe fir da artă.

Nu greşim, dacă afirmăm că *Dridri Goroniţă* a reuşit ca în scrisul său să ridice specificul bănăţean la rangul de artă. A ştiut să plămădească în scrisul ei o viaţă, prea puţin cunoscută, să scoată în relief frământări din acest colţ de ţară şi să-l împrăştie, în largul ţării.

E poate unica scriitoare din Banat, care nu s'a îndepărtat din locurile de care-i este legată inima. Şi bine face. A se îndepărta, înseamnă a risca. Şi să nu uite, că aici are un teren prea puţin exploatat. Probleme prea puţin rezolvate şi sentimente prea puţin cunoscute. Didri Goroniţă care s'a cunoscut pe aceste plaiuri, cu talentul său, necontestat, va putea aduce frumoase realizări pentru literatura românească, de specific bănăţean. Cu stăruinţă şi cu încredere ce trebue s'o aibă în talentul ei, va putea aduce o reală contribuţie la literatura din Banat. Şi de dorit ar fi să se alăture şi alţi scriitori la această operă de afirmare bănăţeană.

Cele douăsprezece schiţe şi nuvele publicate în volumul „*Miresme din Banat*" sunt redate într'o formă aleasă, distinsă şi purificată de străinismele supărătoare. Amintim: „*De dragul lui*". duioasă expunere a unei dragoste tăinuite; „*Sigina*" (poveste tracă), împletire de jertfă pentru ţară, cu înălţătoare sentimente umane, de care se bucură băştinaşii: „*Lacrima Sfintei Tereza*" de un puternic accent dinamic, epizod din timpul războiului, unde predomină morala sănătoasă şi iubirea de ţară a ostaşului român; „*Prigoana*" duioase amintiri despre timpurile când manifestările româneşti erau pradă prigoanei maghiare, o revoltă puternică a poporului care n'a dorit decât dreptatea.

Şi în cadrul acestor preocupări de ordin intimnaţional, sunt celelalte bucăţi literare din volum. E cântul duios de păsărică, într'o livadă frumoasă care pe vremuri era inundată de omizi. E chemarea de soră, cu povestiri la vatra sobei, dintr'un colţ de ţară, pentru fraţii de peste munţi.

Povestiri redate într'un stil curgător, lin şi natural. Ai impresia unui părâu limpede, ocolind şi strecurându-se în murmur lin, prin stâncile de piatră, până hăt departe pe plaiurile intinse spre valurile tulmutoase a mărei, dar venite din vârf de munte, dintr'o vână sănătoasă şi fără sfârşit.

Adaugăm la îngrijirea şi frumuseţea stilului, execuţia tehnică a cărţii.

Dridri Goroniţă a reuşit să ne dea o carte bună şi pentru debutul său, este un semn că nu se va opri aici. Ştim că mai are o mulţime de descrieri frumoase din natură şi am dori să le avem şi pe acestea într'un volum. Plaiurile Banatului se cer pictate în cuvinte şi imagini şi credem că Dridri Goroniţă va reuşi să ni le fa'ă. Mărturie avem volumul de faţă.

GH. ATANASIU

Mia Marian: „Simţiri Păgâne"

Mia Marian.

Aş vrea să scriu azi un imn pentru scăpărările gândului bănăţean, un imn pentru ţâşnirile acestea de primăvară şi pentru îmbrăcarea în haine de plumb greu a atâtor gânduri dulci. Cine a spus că nu există literatură bănăţeană?

Primăvara aceasta a scos flori pentru vitrinele de porţelan. Flori pentru suflet, flori pentru cetitorii cari le privesc dela distanţă parcă înfiorati să le desprindă copertele în atâtea culori vii şi atrăgătoare.

E ceva virgin şi proaspăt în aceste ţâşniri de primăvară bănăţeană. Revista „Luceafărul" a rupt câte o petală din fiecare pentru cetitorii săi. Azi, desprindem încă una: „*Simţiri Păgâne*" de Mia Marian.

Cartea are un singur păcat, pe care mă grăbesc să-l spun: mulţimea greşelilor şi execuţia tipografică. Dar peste ele pluteşte acel simţ şi patimă îmbinată cu dorul de a trăi, cu spasmele unei tinereţi păgâne, pe care autoarea le-a îmbinat într'un chip splendid.

„*Simţiri Păgâne*" aduce un dor de viaţă, tăinuit undeva poate în sufletul tinerei scriitoare. Căci nuvelele sale sunt expresia cea mai fidelă a unui suflet care se sbate să salte peste vâltorile omeneşti, cu patima de a se ridica într'o viaţă aparte. Relev din volum bucata „*Reîntoarcere*". Expresiile bănăţene şi descrierile admirabile sunt îmbinări fericite, cari relevă şi mai mult talentul acestei scriitoare:

„*Ileana şi-a oprit calul. Pădurea se pregătea să doarmă. Privi în jurul ei şi numai acum în seara când o părăsia pentru multă vreme, acum îşi dădea seama, cât îi era de dragă. Prin urmare mâine dimineaţă n'o să mai vină aici în goana*

nebună a calului. Sus la stână n'o s'o mai aştepte Nana Floare cu ochii calzi".

Nuvelele lui Mia Marian au viaţă, chiar patimă, sunt pline de sbucium tineresc şi scriitoarea prin acest volum, promite realizări frumoase. O aşteptăm în alte gânduri, mai calme şi cu mai puţină patimă, mai puţină dragoste, care inundă tot volumul. Cu aceste gânduri aşteptăm viitoarele realizări.

DORIAN GROZDAN

Dr. Aurel Cosma junior: „Les problemes actuels du régime représentatif".

Aurel Cosma junior

Dl deputat A. Cosma junior, doctor al Facultăţii de drept din Paris şi secretar al Adunării Deputaţilor, a fost încredinţat la Conferinţa Interparlamentară din Istambul (*Oct.* 1934) să facă parte din subcomisia permanentă instituită pentru studierea evoluţiei regimului reprezentativ. Această subcomisie şi-a ţinut întrunirea sa la Varşovia în primele zile ale lunei Martie, fiind ales dl Cosma raportor al problemei comisiunilor parlamentare. Pentru lucrările dela Varşovia dl Cosma a elaborat un vast şi documentat studiu care a fost publicat de Monitorul Oficial în formă de carte, conţinând 46 de pagini.

In lucrarea sa dl. deputat Cosma arată evoluţia regimului parlamentar, făcând o judicioasă clasificare a diferitelor sisteme de organizare de Stat. A analizat regimul constituţional din ţările federalizate ca Elveţia, apoi sistemul puterilor în actuala doctrină fascistă, principiul confuziunii puterilor existent în Sovietele ruseşti, precum şi sistemul american al izolării puterilor. In sfârşit a făcut o lungă pledoarie pentru democraţia parlamentară, recunoscând însă nevoia unei reforme a ei. A şi propus o serie de soluţii pentru înlăturarea neajunsurilor pe cari le prezintă astăzi regimul reprezentativ.

In afară de partea doctrinară a lucrării dlui deputat Cosma, cartea mai conţine o interesantă expunere a actualelor probleme technice cari se pun pentru perfecţionarea funcţionării regimului parlamentar.

I. BOR.

Cărţi primite:

Dr. Gr. Gh Comşa: „Cultura satelor noastre" Arad 1935.

Mircea Alexiu: Băjenie (Creionările unui ostaş). Sibiu 1935.

Vasile M. Theodorescu: Unificarea legislaţiunii procedurale penale. Reflexiuni în jurul proectului din 1935. Timişoara 1935.

Ing. T. Cernescu: Insuşirile fizice şi mecanice ale lemnului de stejar din judeţul Timiş-Torontal. Extras din „Revista Pădurilor" nr. 2 din 1935.

Al. Iacobescu: „Pulberi instelate". Craiova 1935,

Ilariu G. Albu: „Domniţa Stana". O icoană din vremea năvălirii maghiare în Ardeal. Dramă istorică în 4 acte. Libret de operă. Cu o prefaţă de V. Beneş. Cluj 1935.

„Fruncea"

Ing. Nicolae Ivan.

excelenta revistă bănăţeană a împlinit şase luni de apariţie, eveniment care a fost viu comentat în coloanele ei. Neobositul ei director-proprietar, d-l *Ing. Nicolae Ivan*, poate fi mulţumit că persistenta sa muncă şi entuziasmul său tineresc a dat până acum roade de frumoase pe terenul publicisticei româneşti din Banat. Şi dacă

a fost nevoit să aducă multe jertfe pentru susținerea acestei reviste, poate fi sigur că orice sacrificiu în această direcție nu va întârzia să-i aducă răsplata cuvenită.

„*Fruncea*" este o gazetă săptămânală, ce apare la Timișoara în condiții technice superioare, cu colaborarea unor tânări publicişti cari s'au grupat ca să dea Banatului o revistă specifică regională. „Fruncea" este organul de afirmație săptămânală a regionalismului cultural bănățean. In paginile ei se desbat interesante probleme cari privesc provincia noastră şi se înregistrează importante momente din evoluția culturală a Banatului.

„Apicultorul"

sau Revista Societății Apicole Bănățene, de sub conducerea d-lui director *Nicolae Iancoviciu*, care este deja în al XXII-lea an de existență, apare la Timişoara odată pe lună şi este redactată în două limbi. Paginele revistei conțin articole românești şi germane privitoare la stupărit şi la îngrijirea albinelor. In ultimul său număr, d-l Nicolae Iancoviciu a publicat un articol închinat scriitorului Ioan Molnar, care a scos în 1785 la Viena cel dintâi tratat românesc de apicultură sub titlul „*Economia Stupilor acum întâi izvodită şi dată de Ioan Molnar, Doftorul de ochi în marele Prințipat al Ardealului*".

Ziarul «Acțiunea» din Galați

împlineşte în ziua de 8 Iunie 5 ani de apariție. Cu această ocazie d-l George Mihailescu, directorul ziarului, va scoate un număr jubilar de 100 de pagini.

Ziarul «Vestul» din Timișoara

a încheiat la 1 Maiu cinci ani de apariție cotidiană. Numărul de Paşti al „*Vestului*" închinând un articol acestui eveniment, aduce elogii d-lui *Sever Bocu*, fondatorul şi îndrumătorul ziarului, arătând care a fost activitatea istoriografică, literară şi culturală a «Vestului» în această perioadă.

„Vestul Medical"

este titlul unei noui reviste ştiințifice şi informative, ce apare lunar la Oradea sub direcția d-lui *Dr. I. Glăvan*. Primul număr a ieşit în luna Maiu 1935. Scopul revistei este a închiega rândurile medicilor dela frontiera de vest în vederea unei activități culturale şi de solidarizare profesională românească.

Reviste primite:

„*Stropi de rouă*". Valea Lungă (jud. Târnava-Mică) Maiu 1935.

„*Rânduri*". Fânață—Bihor. Aprilie 1935.

„*Gazeta femeii*". Bucureşti. 1 Maiu 1935.

„*Pământul*" politic, social, literar. Călăraşi. 28 Aprilie 1935.

„*Lumină din Lumină*", revistă de cultură religioasă. Timişoara. Aprilie 1935.

„*Pandurul*". Târgu-Jiu. Anul I No. 1. Maiu 1935.

„*Relief Dunărean*". Brăila, Martie—Aprilie 1935.

„*Tineretul Invățătoresc*". Lipova, 22 Aprilie 1935.

„*Sufletul Nou*", revista satului bănățean. Maiu 1935.

„*Viața Basarabiei*". Chişinău. Maiu 1935.

„*Cele Trei Crişuri*", Oradea. Martie—Aprilie 1935.

„*Revista Burgheză*", Bucureşti, 10 Maiu 1935.

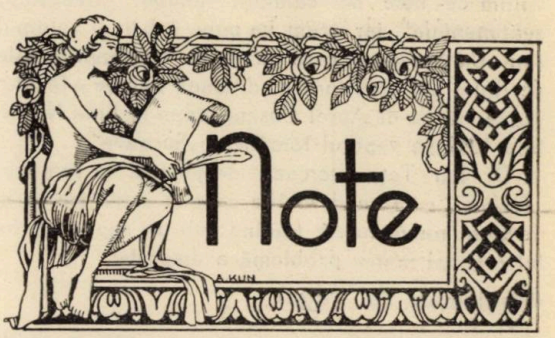

Literatura călătoriilor

Ion Totu

este un gen foarte răspândit în străinătate, unde a luat o desvoltare mare mai ales în anii de după răsboiu, când scriitorii începură să colinde diferite țări, publicându-şi apoi impresiile culese şi notele înregistrate dealungul drumului într'o formă literară şi cu combinația unor mici întâmplări interesante cari să dea viață şi animație acestor descrieri.

La noi aproape toți scriitorii, cari au fost prin țări străine, n'au uitat la întoarcerea lor să dea la gazete sau reviste crâmpeie de istorii din călătoriile lor, fără însă ca notele lor de drum să atingă amploarea unor cărți de literatură geografică. Totuşi,

am avut şi scriitori, şi încă dintre cei mai de seamă, cari s'au dedicat cu predilecţie acestei literaturi a călătoriilor. O descriere geografi ă într'o formă literară este de altfel şi haina unui roman sau nuvelă. Acţiunea povestită dacă nu este îmbrăcată în haina unei frumoase descrieri a mediului în care se petrece, nu mai are farmecul literar. De aceea se poate spune că literatura călătoriilor este în mare parte suportul oricărei construcţii literare.

Revista „*Luceafărul*" dela începutul apariţiei sale a dat o deosebită atenţie acestui gen de literatură geografică, publicând notele şi impresiile de călătorie ale dlor *Ion Totu* şi *Aurel Cosma junior*.

Dl deputat Ion Totu a publicat în anul trecut un volum de note de călătorii intitulat „*Geografia sentimentală*", iar acum va pune sub tipar volumul său „*Cu Suceava*" care cuprinde însemnările sale de drum din croaziera mediterană pe care a făcut-o împreună cu dl Aurel Cosma junior în luna Noembrie 1934 pe vaporul românesc „Suceava".

Dl Ion Totu lucrează de prezent la romanul „*Dalila*", care va deschide o nouă orientare în literatura românească, tratând sub un aspect cu totul original marea problemă a dragostei.

Haralambie Th. Ţugui

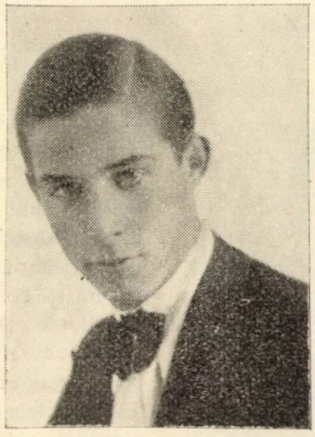

Haralambie Th. Ţugui

care a publicat în numărul trecut al revistei „*Luceafărul*" o poezie „*Pe drumul caravanei*" sub pseodonimul său *Haralambie Dorian* şi are în acest număr o poezie dedicată tânărului poet bănăţean *Dorian Grozdan*, este unul dintre cei mai talentaţi scriitori ai generaţiei tânăre din Moldova.

Dl Her. Ţugui este redactorul revistei literare „*Insemnări*" ce apare la Dorohoi şi autorul a două volume de versuri „*Liane crude*" şi „*Cânt de pocăinţă*" care vor fi puse încurând sub tipar.

Asociaţia pictorilor din Bucureşti

compusă din domnii Schweitzer-Cumpăna, M. Teişeanu, P. Bulgăraş, I. Biju. D. Florian, P. Joanid, I. Teianu, P. Vartanian, N. Popp, O. Raţiu, A. Cantini, Bednsrick, I. Doboşariu, C. Ardeleanu, N. Cateliu, Gr. Manea, E. Nagel, au deschis în ziua de 26 Maiu la Timişoara o expoziţie de artă plastică. Expoziţia este pusă sub Patronajul dlui General Gh. Oprescu, Comandantul Diviziei I-a Inf. şi se află în Palatul Camerei de Comerţ şi Industrie.

Institutul Social Banat-Crişana

va organiza şi anul acesta dela 15 August până la 5 Septembrie o cercetare monografică întru'na din comunele Banatului.

Cărţi bune pentru premii şcolare

Bucuria elevilor eminenţi la sfânşitul anului şcolar este obţinerea premilor cari se compun din diverse cărţi. Autorităţile au obiceiul să îi cumpere dela autori sau editori o serie de cărţi, pe cari le pun apoi spre acest scop la dispoziţia şcoalelor. De multe ori însă aceste autorităţi se văd copleşite de insistenţele unor autori impuşi sau sprijiniţi de factorii politici, cari impiedică astfel libera selecţiune a celor mai valoroase opere literare, istorice sau culturale. Ar fi de dorit ca în anul acesta, mai ales că ne aflăm în preajma examenelor, să se elimine orice consideraţie sau influenţă cu ocazia achiziţionării cărţilor. Premiile ce se vor distribui, ar fi bine să fie compuse nu numai din cărţile cu caracter general, dar şi din lucrările scriitorilor regiunei respective. Astfel ar ajunge elevul să i cunoască nu numai pe scriitorii consacraţi ai literaturii române, dar în acelaş timp şi pe scriitorii provinciei sale. In Banat, de exemplu, tinera generaţie de scriitori a publicat în ultimul timp mai multe cărţi de o reală valoare literară. cari ar putea fi distribuite cu folos ca premii şcolare, Autorităţile n'au decât să le cumpere pe seama şcolilor. Ar face cu acest gest un dublu serviciu: elevilor, în mâna cărora ar ajunge cărţi bune, iar scritoriilor, cari şi ar putea tipări alte lucrări din banii rezultaţi.

— La 20 Iunie va apare un număr dublu pentru lunile de vară Iulie şi August, cuprinzând un bogat şi variat material literar, artistic, cultural şi istoric.

— Prezentul număr a apărut la 27 Maiu 1935.

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de Librărie", Bucureşti sec. I. Str. Carol I nr. 26. Telefon: 3.55.75.

LVCEAFĂRVL

revistă culturală, literară şi artistică

Redacţia şi administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma Nr. 5.

CUPRINSUL:

Adrian Maniu: Focuri de primăvară 257
Liviu Stan: Literatura română în Polonia 258
P. Bogdan: Cosmogonie (poezie) 261
D. Iov: Carte poştală „Aceleiaşi" (poezie) 261
Gh. Cotoşman: Contribuţii la cunoaşterea celor mai vechi biserici creştine din Banat 262
Nicolae Manescu: Cântecul Primăverii (poezie) 267
Elena Dr. Bogdan: Noţiunea timpului şi intuiţia 267
Dr. Aurel E. Peteanu: Doine din Banat (folklor) 269
Lucia Jar: Iubirea, forţa creatoare şi purificatoare 270
Dorian Grozdan: Stea (poezie) 272
Haralambie Th. Ţugui: „Poet" (poezie) 272
D. Stănculescu: Vulcanul (poezie) 272
Mary Cosma: Arta lui Tiziano-Vecellio 273
Ion Mureşanu-Mureş: Aceiaşi fulgi (poezie) 275
George Bălteanu: Florile credinţei (poezie) 275
Emil Grădinariu: Din problemele culturale ale Timişoarei. Monumentele existente şi propuneri pentru viitor 276
Dr. A. E. Peteanu: Lugojul muzical. Opereta „Armonii Bănăţene" a d-lui F. Barbu jucată de Reuniunea de cântări „I. Vidu" 278
Aurel Cosma junior: Pictorul Corneliu Liuba 282
Viorel Cugereanu: Cântec de plecare (poezie) 286
M. Avramescu—Timiş: Chin (poezie) 286

CRONICI:

Dr. Aurel Cosma junior: La mormântul marelui arhiereu Dr. Grigorie Gh. Comşa 287
Biografia Episcopului Dr. Grigorie Gh. Comşa 288
G. Papamihalopol: Luna Bucureştiului 289
Meletie Damaschin: Episcopul Românilor din America: P. S. Sa Policarp Morușca 290
Dr. Nicolae Brînzeu: Episcopul Alexandru Nicolescu 291
Mary Cosma: Radu D. Rosetti 291
Aurel Bugarin: Săptămâna cărţii la Iaşi 292

CĂRŢI:

Dr. Dimitrie Nistor: Săptămâna cărţii 295

RECENZII:

Grigorie Bugarin: „Din galeria marilor dispăruţi ai Banatului" vol. III. Prof. univ. Dr. Iosif Popovici (1876-1928) de Dr Aurel E. Peteanu 294
Gh. Atanasiu: „Epigrame" de M. Ar. Dan 295
„Miresme din Banat" de Dridri Goroniţă, ... 296
Dorian Grozdan: „Simţiri Păgâne" de Mia Marian 297
I. Bor: „Les problèmes actuels du règime reprèsentatif" de Aurel Cosma junior. — Cărţi primite 298

REVISTE şi NOTE . . . . . 298—300

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorităţi, instituţiuni şi intreprinderi 1000 Lei pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 Lei în sus. Pentru străinătate abonamentul costă dublu. Se poate plăti abonamentul şi pe jumătate de an.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul 20 Lei

Trans. 27/III. 935

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"

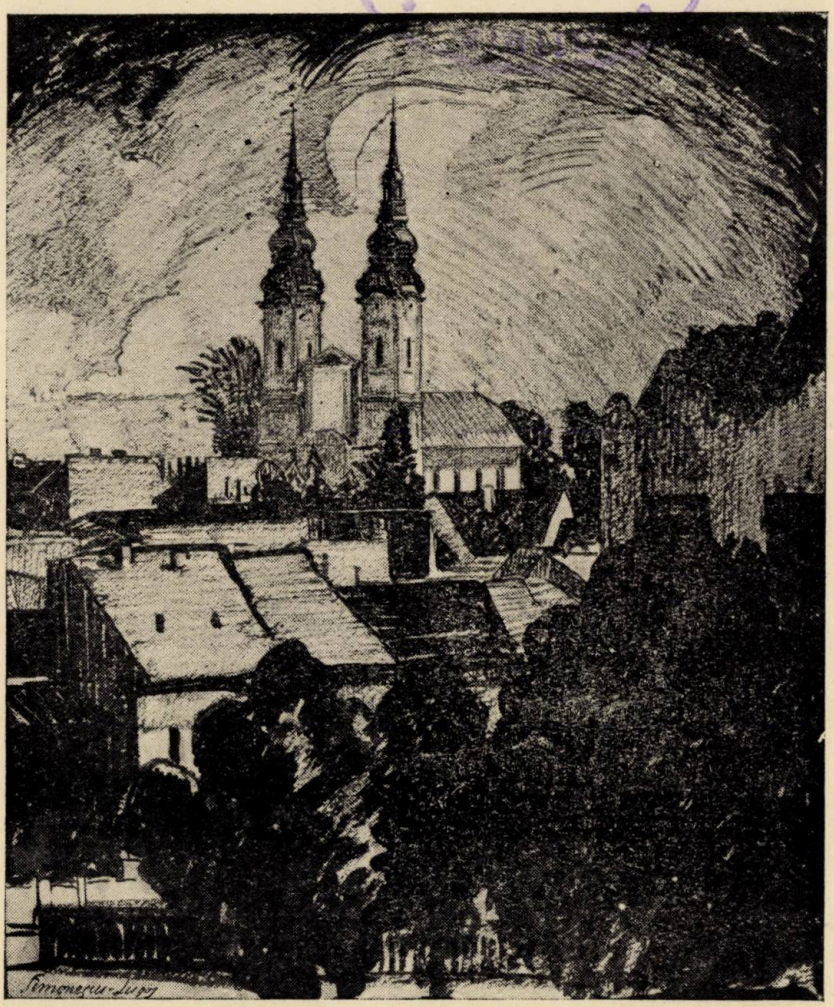

Virgil Simonescu. Lugojul.

ANUL I. Nr. 7-8. — IULIE—AUGUST 1935.

LVCEAFĂRVL

revistă culturală, literară și artistică

Redacția și administrația: Timișoara II. Str. Aurel Cosma Nr. 5.

CUPRINSUL:

Al. Iacobescu: Alexandru Macedonski 301
„ O singură iubire... (poezie) 305
P. Bogdan: Naturi moarte. Interior. (poezie) 305
Filaret Barbu: Laurean Nicorescu (1891-1935) 306
Haralambie Țugui: „Noapte" (poezie) 307
Ioan Jivi-Bănățanu: Domnița mea, nici azi nu te-am văzut. Și cum aș vrea. Cântec. (poezii) 308
Dr. Alexandru Niculescu: Farmecul munților noștri 309
C. Săteanu: Caragiale în anecdotă 312
L. Surlașiu: Opera muzicală a lui Sabin Drăgoi 315
Liana Lucia-Jar: Mi-ai sfărâmat altarul (poezie) 320
Ioan Mureșeanu-Mureș: Când vântul... (poezie) 320
Grigorie V. Coban: Pictorul Octav Băncilă 321
Leontin Iliescu: Ave... „Zero"! 323
M. Avramescu: Apus. (poezie) 325
Ilie Ienea: Nostalgii exotice. Foame nouă 320
Ioan Jivi-Bănățanu: Tu nu poți înțelege. Trifoi cu patru foi (poezii) . . 329
Al. Negură: Panait Istrate 329
Luky Dor: Giuseppe Verdi, gloria Italiei 330
Aurel Cosma junior: Sculptorul bănățean Alexandru Liuba (1875-1906) . . 333
Dorian Grozdan: Omul cu sufletul negru (fragment din romanul „Diavolul Blond") 341
P. Bogdan: Senzație (poezie după A. Rimbaud) 343
Nicolae Manescu: Din adâncurile vieții (poezie) 344
A. E. Peteanu: Turismul bănățean 345
I. Curea; Despărțirea (poezie) 349
Dr. Aurel Cosma junior: Editură oficială pentru scriitorii bănățeni 350

CRONICI:

Aurel Bugariu: Cronici moldovene 351
A. P. Codreanu: Cronica Lugojului. Desvelirea monumentului „Unirii" . . 352
Șt. Ardeleanu: Dr. Alexandru Butoarcă deputat român în camera Jugoslaviei 353
Prof. I. Curea: La Românii din Cehoslovacia 354

(Continuare pe pagina 3-a a copertei)

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorități, instituțiuni și întreprinderi 1000 Lei pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 Lei în sus. Pentru străinătate abonamentul costă dublu. Se poate plăti abonamentul și pe jumătate de an.

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.

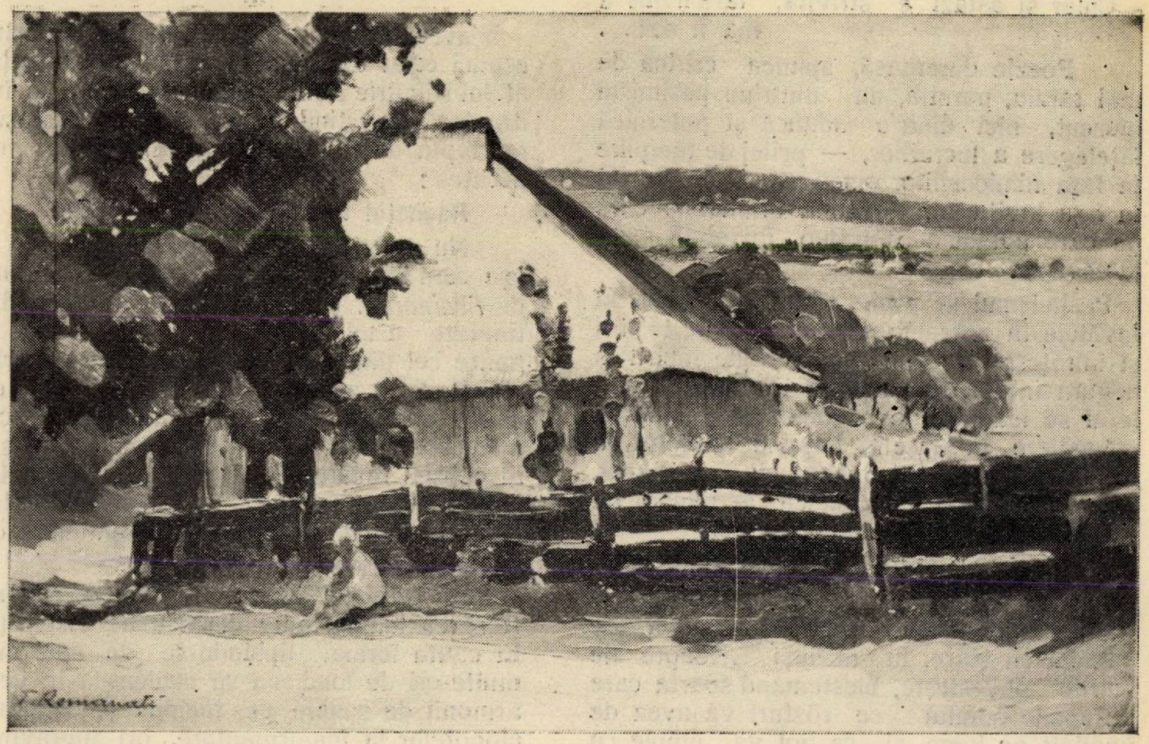

Teodorescu-Romanați. Casă țărănească.

Alexandru Macedonski

de AL. IACOBESCU

I.

Zădărnicia celor din urmă visuri, într'o vreme când pe cărările netezite de idealismul maestrului, se strecura oastea nouă a cântăreților parnasieni, l-a îndemnat pe Alexandru Macedonski să privească în trecut cu aceiași neliniște a sufletului care năzuise să ajungă mai sus decât îi îngăduiau puterile. Această împăcare cu josnicele înfrângeri peste cari așternuse de mult, în chip de uitare, vălul trandafiriu al poeziei, era pentru el un prilej de reculegere și de amarnică desnădejde. Ii pare îndreptățită revolta ce-și scutură negura îndoielii până și în versurile ce zugrăvesc cu măestrie vraja nopților de Mai, și nu se miră c'a svârlit blestemul desmoștenitului împotriva „nopții viscoloase" de Martie, în care i s'a desprins ființa din necunoscut. C'un hohot de râs ce înfierbântă năvala lacrimilor, recitește „Mângăierea desmoștenitului", prin care, în ediția poeziilor de la 1882, țintește să trezească un curent nou în poezia românească, și, mai temeinic socotindu-se nedreptățit fără însă a se da învins, strigă cu glas de trâmbiță spre cele patru unghiuri ale văzduhului:

Tot ce-aș vrea ca mângăiere într'a mea desmoștenire,
E să mi se ție'n seamă că am plâns și-am suferit;
Bun că am întrat în lume și că lumea m'a'nrăit...
Urgisit de cer și oameni, le-am răspuns prin urgisire...
Am fost paria'n mijlocul țării mele ..
M'am luptat
Corp la corp cu traiul zilnic și cu soarta ne'mpăcată,
Sub a căreia sandală inima-mi însângerată

Chiar şi astăzi e strivită, fără'nvins a
mă fi dat...

Poezie dureroasă, spunea critica de mai târziu, pornită, nu dintr'un pesimism înăscut, nici dintr'o adâncă şi puternică înţelegere a lucrurilor, — prilej de tânguire în faţa nimicniciilor omeneşti, — ci trezită în faţa loviturilor vieţii din ura neîmpăcată pe care poetul a păstrat-o în inimă până la moarte.

Pesimismul se naşte odată cu omul. El învăluie în zăbranic de doliu comorile firii şi înfrăţeşte dintru început vrăjile iubirii cu negura morţii. Sporeşte, pe măsură ce sufletul se leapădă de dumnezeire, singura mângâiere în stare să împace sufletul cu veşnica lui îndoială. Spaimă de necunoscut, care-a făcut să încolţească în gândul lui Mihail Eminescu adevărul că:

Un vis al morţii eterne, e viaţa lumii
'ntregi...

Alexandru Macedonski a fost copil de oameni cu stare. In aceiaşi „Noapte de Martie" povesteşte, blestemând soarta care nu spune omului „ce rosturi va avea de împlinit pe lume, şi ce gol va umple cu făptura şi cu numele lui", străduinţa doctorului de a-l trezi la viaţă, atunci când poate-ar fi fost mai bine să-l fi lăsat să stăpânească cu pâlpăirea fugară a unei treceri fără urmă, marea taină a nefiinţii. Dacă versul îşi păstrează limpezimea chiar şi acolo unde poetul se încearcă să zugrăvească urmările unei năzuinţi fatale, într'un amestec de cuvinte îmbrăcate în purpura revoltei, — aşa cum ar fi făcut-o Victor Hugo în *Les Chatiments*, — ideea se împrăştie ca undele izvorului ce nu-şi mai întâlnesc albia, ci se strecoară răzleţe şi neputincioase, fără să se înţeleagă de undear fi pornit vre-odată. Fără nici o îndoială, versul lui Alexandru Macedonski se smulge din încredinţarea că totul poate fi îmbrăcat în haina poeziei. E deajuns ca „omul să fie baza „poetului", cum spune el însuşi. Dar cugetarea pe care-a căutat-o cu înfrigurare şi care i se părea mai de folos tocmai atunci când nu-i era cu putinţă s'o întrevadă, i-a lipsit până şi în versurile în cari a vrut să-şi împuie o filosofie străină de împărăţia şi neastâmpărul gândului, cu toatè că, în aceiaşi prefaţă, socoteşte că poezia trebuie „să cugete mai mult decât să cânte".

II.

N'avea încă o ţintă pe deplin lămurită atunci când din versul străin de imagini al lui Dimitrie Bolintineanu îşi făcea un îndreptar, povestind în ce chip s'a desfăşurat lupta de la Călugăreni, în versuri ca acestea:

Răcnetul tigrului când se înfurie
Nu se apropie de-al lui Sinan...

aşa cum făcuse poetul „Florilor Bosforului" în *Traianida*. Mai mult încă: poezia din tinereţe a lui Alexandru Macedonski e poate cel din urmă strigăt pornit din frământările şcoalei latiniste, cu toate că opera poetică a lui I. Heliade Rădulescu, a lui Alexandri, — care venea ca un sol al poeziei romantice franceze, — şi-a lui Dimitrie Bolintineanu, nu însemnau pentru el mai mult decât o sarbădă îngăimare de cuvinte.

In sufletul lui Alexandru Macedonski nu tresărea lumina unei desăvârşite înspiraţii. El căuta forma, lipsindu-se de cele mai multe-ori de fond, ca să clădească în vers armonii de sunete ce închipuesc dangătul clopotelor la înmormântare, ori zugrăvind, cu sărăcie de spirit, neajunsurile vieţii, în versuri scurte, cu rimă silită şi aproape de neînţeles. Incercând toate genurile de poezie, de la satiră până la rondel, — cu imagini izbutite pe unele locuri, dar fără avânt, — desvăluie, cu deslănări supărătoare, aceiaşi nelinişte a învinsului care, — după mărturisirile lui Giovanni Papini, — a vrut să fie totul, ca să bage de seamă în cele din urmă că n'a putut fi nimic.

Poezia lui Alexandru Macedonski nu e încă personală. Legăturile poetului cu lumea intelectuală a Parisului, pentru care scrie înadins un volum de versuri „Bronzes" şi o dramă la modă „Nebunul", au o puternică înrâurire asupră-i, îndemnându-l să cânte nu după cum i-ar fi pornirea inimii, ci după chipul cum se impune şcoala nouă a lui Laurent Thaillade, de care căuta să se apropie. Tocmai pentru aceasta, în versul românesc pe care îl dorea cât mai desăvârşit, — în ciuda uriaşei personalităţi a lui Mihail Eminescu, — Alexandru Macedonski nu se dovedeşte un meşter al formei şi, în această privinţă, nu poate fi un creator de limbă literară. El ar fi vrut să se înalţe pe culmile faimei numai prin neobosita revoltă a unui suflet îndurerat

şi neînţeles. Poemele lui Byron, ceva mai în urmă, îl neliniştesc cu de săvârşire. Acelaş desgust faţă de oameni, aceiaşi nelinişte călăuzitoare, trezesc în fiinţa lui porniri de apostol înfrăţit cu vajnica oaste a luptătorilor dornici să cucerească mângăitoarea cunună de lauri. Dar, pe câtă vreme geniul poetului englez era singur în stare să netezească cele mai aspre cărări spre desăvârşire, Alexandru Macedonski îşi închipuia că nicio altă cale nu i-ar putea fi prielnică în afară de aceia îndelung bătătorită de urmaşii lui Victor Hugo şi ai lui Leconte de Lisle. Firea lui domoală, temătoare în faţa necunoscutului, legăturile de familie şi îndatoririle pe cari se socotea îndreptăţit să le păstreze cu sfinţenie; lupta pentru trai, — cel mai mare neajuns al vieţii lui, până în clipa din urmă, — şi mai cu seamă dorinţa de-a izbuti fără sgomot şi fără jertfe, — nu i-au înlesnit apropierea de vraja luptelor ce duc la izbândă, în orice chip şi pe orice cale.

Resemnarea omului obişnuit dela început să creadă că toate porţile îi sunt deschise spre bucurie, a smuls din sufletul poetului cele mai curate şi cele mai sincere mărgăritare ale versului. Revolta îl părăseşte; ca un vuiet de furtună ce stărneşte volbura nimicirii în adâncurile firii, — ea a trecut, pustiind, dar lăsând în hăţişurile arse de potop mlădiţe plăpânde ce-şi aşteaptă înmugurirea. Zările s'au înseninat; păsările au început din nou să cânte. Firea s'a îmbrăcat în vestmânt de lumină. Aceiaşi poveste amăgitoare se urzeşte la poalele tronului prăbuşit de pe care omul a cutezat să răstoarne atotputernicia zeilor.

Posomorârea fără margini a nopţilor de altădată
Când sufletul pentru sarcasme sau desnădejde sta deschis,
Cu focul stins, cu soba rece, rămase'n urmă ca un vis:
E Mai şi încă mă simt tânăr sub înălţimea înstelată.
Trecu alazul duşmăniei cu groaza lui de nedescris,
La fund se duse iar gunoiul ce se'nălţase o secundă.
Şi stânca tot rămase stâncă, şi unda tot rămese undă...

Sufletul înseninat o clipă, în care au încolţit alte nădejdi şi pentru care strigătul de revoltă era o mângăiere în faţa încredinţării că:

...da natura
Altro negli atti soni
Che nostro male e nostro ben si cura...

desface aripi largi de lumină şi caută să străbată adâncurile înstelate, trezind un nou îndemn în nemărginirea pustiitoare a visurilor:

Veniţi, prvighetoarea cântă şi liliacul e'nflorit...

Noaptea de Mai e cea mai desăvârşită podoabă a unui suflet dăruit cu măreţia alcătuirii versului. In ea poetul trăieşte cu toată fiinţa lui, iertând ca să se înalţe pe sine c'o mândrie regească în faţa minunilor firii. Niciun grăunte de negură se pare că n'a mai rămas ascuns între cutele sufletului. Infrângerile trecutului sunt un şi mai temeinic îndemn pentru ziua de mâine, şi poetul se miră c'ar fi fost în stare să nesocotească vre-odată comoara visărilor ce-şi trag obârşia din harul dumnezeirii:

Se poate crede că vreo-dată ce e foc sacru se va stinge,
Când frunza ca şi mai'nainte şopteşte frunzei ce o atinge?
Când stea cu stea vorbeşte'n culmea diamantatului abis,
Când sboară freamăte de aripi în largul cerului deschis?...

Dragostea de oameni, — aceiaşi oameni cari i-au stăvilit cândva urcuşul, căutând să coboare în pulbere o năzuinţă, -- se desvăluie întreagă mărturisindu-şi bucuria prin cea mai creştinească chemare:

In aeru'nbătat de roze, veniţi: privighitoarea cântă...

II.

Ochiul neobişnuit să caute, nu putea surprinde în această bogăţie a firii minunea în stare să călăuzească sufletul spre lumină, de vreme ce nici sufletul nu se simţia chemat să înţeleagă. In poezia lui Alexandru Macedonski, *Noaptea de Mai* e o tresărire. Un sâmbure de lumină cu pâlpâire fugară în veşnica noapte a tânguirilor lui. Socotind-o el însuşi, pe drept cuvânt, o desăvârşită creaţie poetică, nu l-a surprins această înstrăinare de flacăra revoltei, ci mulţumit, în ciuda atâtor nemulţumiri ce i-au tăiat aripele avântului, — cu conştiinţa limpede a poetului *Con-*

templaţiilor, — cată să-şi înfrâneze pornirea, împunându-şi deplina libertate a gândului. Cu scăpărări de imagini, mai mult sau mai puţin izbutite, versul, în poezia care avea să desvăluie întreagă sburdălnicia unui suflet încătuşat, se îmbracă în tonuri sprintene, sbucnind ca unda izvorului prins în stăvilare. *Stepa* „se învesmântă cu solare răzleţiri", topindu-şi nemărginirea în limpezimea zărilor, când părul fugarului rătăcit în necunoscut

... aprins de soare, este tot o scânteiere..,

O dorinţă nouă încolţeşte în inima hotărâtă să străbată cărări de trudă până acolo unde Meca va fi împlinirea din urmă a visului, chiar dacă pustiirea iernei îşi va «năpusti viscolirea brutală« peste întinderi:

Viaţa însă nu'ncetează cursul ei fenomenal...

Ea va putea înlesni, când „inima e zadarnic de restrişte încercată", trecerea din colo de nelinişti, spre cea mai desăvârşită întrupare a năzuinţelor. Poetul nu mai simte

... indiferenţa cum vine să sugrume
Din in mile noastre cerescul simţământ,
Ce sparge închisoara-i de humă ca să sboare
Spre tot ce este rază, scântei, parfum, splendoare,
Spre tot ce te ridică în cer de pe pământ...

ci încredinţat că viaţa

Din cenuşa cea mai rece izbucneşte înfocată ...

porneşte să cucerească Meca, sub potopul de flăcări al soarelui, hotărât să îndure cele mai aprige neajunsuri, însetat de aceiaşi vrajă a unui ideal ce va rămâne zădărnicie, mult mai târziu decât în clipa odihnitoare când în sufletul poetului se trezeşte credinţa că

Ce-a'nflorit, reînfloreşte; ce-a cântat, va mai cânta...

IV.

Alexandru Macedonski şi-a risipit viaţa între ură şi ideal, — împerechiere nelămurită de cuvinte, s'ar crede, dacă pata ce stăruie şi astăzi în amintirea urmaşilor, n'ar fi pecetluit cu cea mai înverşunată nepăsare numele omului dornic să trezească un curent nou în poezia românească. Fiindcă, în cele din urmă, atunci când gloria lui Mihail Eminescu împrăştia o pulbere, înstelată de adevărată poezie peste toate frământările neputincioase ale versificatorilor de după Vasile Alexandri şl Dimitrie Bolintineanu, — Alexandru Macedonski îsi presimţea închise cărările spre izbândă, — singurul gând mai de seama ce i-a călăuzit paşii năzuinţelor spre ideal. Revolta înnăbuşită o clipă, a rupt cătuşele resemnării, şi din unda neastâmpărată ce venea să îngroape şi florile crescute în lumina visului, s'a scurs apa turbure a invidiei, coborând pentru totdeauna în pulbere măreţia închipuită a învinsului. Atunci i s'a năzărit sub ochi icoana emirului cu privirea scânteietoare aţintită spre turlele cetăţii pe care n'avea s'o cucerească. Dacă, într'adevăr, se desfăşura minunat de atrăgătoare în versurile lui setea de împlinire a unui vis ce stăruia în cutele sufletului ca o povară, înseninând c'o lumină nouă pustiirea de pe urma căreia avea să fie şi mai puternică revolta ,sfârşitul poemei *Noapte de Decembre* lămureşte pe deplin atât neliniştea cât şi scârba pricinuită în luptă de faima biruitorului căruia, o lume, mai mult înduioşată decât înţelegătoare, îi aşternea pe fruntea biciuită de nebunie nepieritoarea cunună de lauri. Alexandru Macedonski nu putea să ierte. El avea strânse legături de prietenie cu cei mai mari poeţi ai Franţei, păstra în sertarul amintirilor scrisori de preţ, de cari avea să se folosească, zadarnic poate, în anii din urmă, — avea dreptul prin urmare, — printr'o credinţă nestrămutată, pe care n'a îndrăznit să şi-o mărturisească, — să fie socotit o glorie a neamului pe care de cele mai multe ori, l-a batjocorit fără cruţare. Şi-atunci, în preajma cetăţii ce simboliza pentru el cea mai sublimă întrupare a idealului, în clipa când porţile se deschid şi pulberea de aur a soarelui se risipeşte şi mai dornică peste turlele scânteietoare, — un drumeţ *pocit* şi *şchiop* pătrunde în Meca pe cărări cotite, — în timp ce emirul cade cu fruntea în ţărână, fără să-şi fi văzut visul împlinit. Această icoană poetul o zugrăveşte în versuri lipsite de tăria bunului simţ, coborându-le, în furia revoltei, la cea mai şubredă versificaţie:

... Şi'n Meca străbate drumeţul pocit,
Plecat, şchiop şi sarbăd, pe drumul cotit,—
Pe când şovăieşte cămila ce-l poartă..

Dacă răutatea oamenilor l-a îndemnat pe Byron să scrie:

Doar proştii sunt subiect în versul meu,
Şi orice cântec mi-l va inspira
Satira . . .

ca să adauge în cele din urmă, după ce îşi lămurise pe deplin învinuitorii:

A fost un timp când n'au căzut cuvinte
Prea grele de pe buza-mi îmbibată
De fiere azi...

el a dus lupta făţiş, socotind că, în afară de geniu, omului sortit să creieze prin suferinţă i se cere tăria de a-şi înfrânge pornirea josnică în clipa când, prin cădere a învins necunoscutul, cel puţin năzuind...

Alexandru Macedonski a fost, într'adevăr, un idealist. El şi-a batjocorit singur idealul, înstrăinându-l de cărările luminoase ce se deschid şi fără vrerile omului spre culmea ce se năzare în ochii îndrăgostitului de dumnezeire.

Versul lui Giosue Carducci:

Tu sol, o ideal, sei vero!

n'a putut încolţi cu gând de rodire în sufletul poetului scârbit care se întreba:

Să cânte? Pentru cine? Să moară? Pentru cine?

In pagini de antologie, crâmpee din poezia lui Alexandru Macedonski vor sălăşlui, totuşi, cu cinste, alături de opera trainică a celor ce, suferind ca şi el, s'au îmbătat de mireasma crângului revărsat la poale de colină, străbătându-l şi în clipe de odihnitoare visare, şi'n vreme de restrişte, când viaţa se surpă în brazda ce trebue păstrată cu jertfe de sânge.

O singură iubire...

O singură iubire-a fost în stare
Să'nalţe gândul strâns legat de moarte,
Şi vraja năzuinţelor s'o poarte
Spre cea mai înţeleaptă 'nfiripare.

Prin ea scăpându-i ne'mblânzitei soarte
Din străşnicia învrăjbitei ghiare,
Semeţ m'am luat de piept cu cel mai tare
Cu braţul prins de-a cerurilor toarte.

Ea-mi stă de veghe'n preajmă ca o mână
Curată şi adânc ocrotitoare,
Mângâietoare'n tristele-mi înfrângeri.

Nu, trăinicia dragostei nu moare
Credinţa când pe suflet e stăpână
Că poţi să'nalţi când pentru altul sângeri

Al. Iacobescu

Naturi moarte

Paji regali trec, spre zări sângerii,
cu naturi moarte pe plăci concave:
Un ciorchine palori răsări,
aurind estompările grave.

Piersice — diafani obrăjori
smălţuiţi şi pudraţi de ftizie.
Mere — miezul cărnos pune sori
undei de catifea rubinie.

Şi de zac pere 'n colb de oxid,
poartă 'n ele fiori depe Mureş,
iz de fân, baci plutaşi, ce deschid
doinelor drum pe clipotul gureş...

Ton de cupru şi aur curat
cu reflex ruginiu: Dacă-l scuturi,
sufletul va cădea înjunghiat
sub năvala mulţimii de scuturi.

Interior

In noianul prea greu de velur,
catifea, jocuri vii, moliciuni
şi'n cămin ţin spuziţii tăciuni
alintat miez de gând bun şi pur.

Gerul grav şi-apleacă plăci în gri
către geam; dar, în culcuş de blăni,
respiră un bolnav plin de răni,
jurubiţe de vis — şi-l opri:

Adieri îl redau altei lumi
cu declin de lumină în palmi,
adumbrind elefanţi mari şi calmi
sub imense rodiri: brun de Rumi...

Dar miresme, pe tăvi de cristal,
portocalele-aduc pentru mări,
şi'n fălii, miez cărnos, sângerări
din belşug, copleşind visul pal.

P. BOGDAN

Laurean Nicorescu

(1891--1935)

DE **FILARET BARBU**

Banatul este nefericit cu cântăreţii săi. După pierderea ireparabilă a tenorului *Grozavescu*, pierdem pe *Laurean Nicorescu*, care după 9 ani de grele suferinţe, moare, în satul său natal, în Jabăr (jud. Severin), lăsând în urmă pe părinţii săi încărunţiţi, nefericita-i soţie şi pe fiica sa dulce, Amarilli.

Laurean Nicorescu, fiul preotului ortodox *Ioan Nicorescu* din fruntaşa comună Jabăr, s'a născut în 7 Aprilie 1891. Studiile primare şi secundare le-a făcut în Lugoj, Arad, Beiuş Blaj. Deja ca elev îl vedem conducând coruri, fiind preocupat încă de prin clasa IV-a liceală de muzică. In 1912, însoţit de tatăl său, pleacă la Viena, pentru a se înscrie la Academia comercială Dragostea sa faţă de artă, dar mai ales aptitudinile sale vocale învinge vointa tatălui său, iar Laurean se înscrie la *Academia de muzică*, unde în baza compoziţiei sale „*Ave Maria*", prestează examenul de primire cu nota cea mai mare. Paralel cu secţia de canto, urmează şi *armonia* cu încercatul compozitor vienez, *prof. Heyberger*. In vara anului 1914 se reîntoarce în ţară, iar peste câteva săptămâni este înrolat şi ia parte la războiul mondial. In epoca aceasta de cumplită mizerie, a fost mereu persecutat de superiorii săi pe motivul că tatăl său era „popă valah", deci fără încredere pentru stăpânitorii de eri. Fuge în Rusia, iar în timpul bolşevismului îl întâlnim în Vechiul Regat, unde protejat de colonelul *Cantacuzino*, primeşte dreptul de a se ocupa exclusiv cu muzica, intrând în şirul propovăduitorilor muzicali, cari în frunte cu *maestrul Enescu* îndulceau zilele bieţilor răniţi ai armatei româneşti. In anul 1919 se reîntoarce iarăş în Transilvania, aducând cu sine elogiile presei Vechiului Regat pentru concertele prestate.

Laurean Nicorescu.

Pentru a se specializa în arta *bel-canto*-ului, se duce în Italia, unde se instrueşte de eminenţi maeştrii ai cântului. Dar, pe lângă studiile de canto, Laurean Nicorescu, fiind un bun armonizator şi cunoscător de folklor, studiază teoria muzicei, îndeletnicindu-se şi cu compoziţia. Citeşte zilnic în biblioteca muzicală din Roma feluri de studii şi trimite răvaşe muzicale la ziarele din Ardeal. Dela Milano şi Roma ajunge iarăş la Viena, oraşul visurilor sale,

unde este primit de-a-dreptul în anul al V-lea, în loc de al III-lea, pe care trebuia să-l urmeze în Italia. In Viena conduce corul Meseriaşilor români şi dă concerte publice.

După terminarea academiei muzicale i se oferă un post de baritonist la Opera vieneză, dar Laurean Nicorescu, purtând în sufletul său dorul de ţară şi pasiunea pentru cântecul popular românesc, se reîntoarce în ţară, unde acompaniant de tânăra sa soţie, *Maria Nicorescu*, o pianistă desăvârşită, organizează o serie de concerte.

In anul 1922 debutează împreună cu Traian Grozavescu la Arad în rolul lui Valentin din *„Faust"*. In stagiunea 1923 | 24 este angajat ca *prim-bariton la opera română din Cluj*, unde cucereşte massa de auditoriu şi primeşte manifestaţiile studenţimei universitare, pregătindu-i se un strălucit viitor. Aici, pe lângă debuturile dela Operă, se îndeletniceşte şi cu ziaristica, publicând articole muzicale în ziarul „Cultura Poporului" şi scoţînd la iveală nenumărate compoziţii pentru coruri mixte şi bărbăteşti.

In intervalul ace_ta o boală de nervi, contractată în război l-a predispus melancoliei, iar ultimul concert i-a fost scris să-i fie la instalarea episcopului de fericită amintire, Grigorie Comşa, în sala Palatului Cultural din Arad,

* * *

Laurean Nicorescu a fost unul dintre puţinii baritonişti cu temeinice pregătiri muzicale. Stăpân pe cele mai mici detalii ale tehnicei vocale, programele sale au purtat pecetea cântăreţilor mondiali, cu pretenţie în interpretare. Mai ales *„liedul"* era forţa interpretării tânărului cântăreţ bănăţean, care, deşi nu hazarda cu meşteşugul sonor, moştenit dela părinţi, avea un fel special de emisiune, care fascina auditoriul. — *Punea suflet în fiecare cântec.* Cântecul popular, doina românească n'a fost mai frumos interpretată până la Laurean Nicorescu.

Cunoscător de armonie, dinamică şi colorit muzical, baritonul Nicorescu jongla cu câte un cântec românesc, scoţându-i înrelief frumuseţea broderiilor specifice mai mult ca ori care altul. Ca interpret de cântece româneşti, ca doinitor, Laurean Nicorescu a stat alături de *maestrul Folescu.*

Astfel Banatul pierde un nou animator, pe un rutinat şi valoros cântăreţ, iar arta cântecului autohton pe unul dintre puţinii inovatori şi meşter al interpretării.

Dintre compoziţiile cântăreţului şi compozitorului bănăţean, numai „Hora", pentru solo de pian este editată. Restul compoziţiilor sale se vor edita în fascicole de neconsololatul său părinte, sub îngrijirea subsemnatului, deoarece ne este de sfântă datorie a-l face cunoscut cel puţin în mod postum pe cel mai nefericit cântăreţ al nostru, atât corurilor din Banat, cât şi cântăreţilor solişti din ţară, pentu care răposatul a scris peste o sută de compoziţii.

* * *

Astăzi, L. Nicorescu îşi doarme somnul de veci la capul cimitirului din Jabăr, priveghiat de nemângăiata sa familie. Din când în când se vor opri la crucea sa admiratorii de eri şi prietenii săi, cari de ani de zile îl deplâng pe acest nefericit, dar scump fiu al Banatului.

Unica mângăere, beatitudinea de care se va împărtăşi acela care s'a despărţit de noi este fiica sa *Amarilli* (botezată cu acest nume după cântecul italian din Sec. XVI, găsit de răposatul în biblioteca muz. din Roma), care, deşi numai de zece primăveri, tradează un talent muzical deosebit şi, mai presus de toate, dispune de-o prestanţă scenică unică, care, cu siguranţă, va putea reîmprospăta numele tatălui său în memoria acelora, cari l-au cunoscut, apreciat şi iubit.

„NOAPTEA"

— Crizanteme târzii — stele în licăr ard
şi tulbură albastrul cerului în joc de izvoare . . .
Obrajii lunei, rumeniţi ca de fard,
asvârl lumi în jgheahul nopţii clare . . .

— Caere de zăpadă — nori călători
îşi proiectează umbre'n a lacului oglindă;
luceafărul îi sticleşte diamantul spre zori
de parc'ar vrea'ntunericul s'aprindă . . .

HARALAMBIE ŢUGUI

C. Liuba. Târg ardelenesc.

Domnița mea, nici azi nu te-am văzut...

Lui Vi.

Domnița mea, nici astăzi n'ai venit!
Și-am așteptat!... Și ochiul obosit
Te-a tot căutat prin zarea de cleștar,
Te-a tot căutat, dar, scumpo, în zadar.
Și-atunci un dor de-o dată s'a lăsat
În sufletul de tine însetat,
Și de dureri pornii ca un nătâng —
Dar focul lor nu l'am putut să-l stâng
Deși-am căzut ca mort de obosit —
Domnița mea, nici astăzi n'ai venit!

Domnița mea, nici azi nu te-am văzut!
Și-atât de lungă ziua mi-a părut
De parcă toate s'au oprit în loc —
Și soarele pe cer... și-al meu noroc,
Și timpul mersu-i și-a încetinit,
Și 'n veacuri clipele s'au prelungit;
Viața și-a 'ntrerupt eternu-i cânt
Și tot s'a prefăcut în vast mormânt,
(Că lume'atât de tristă-i n'am știut)
Domnița mea, nici azi nu te-am văzut!

Domnița mea, în pieptul meu un lup
S'a deșteptat cu ispitiri de trup, —
Cu lăcomii culese 'n iad și 'n foc,
Cu prăbușiri ca apele în scoc,
Și urlă-acum nebun, înfometat...
Te poartă 'n ochiu aprins, însângerat
C'o sete de Tantal înlănțuit —
Domnița mea, nici astăzi n'ai venit!
Și ziua-atât de lungă mi-a părut, —
Domnița mea, nici azi nu te-am văzut!

Și cum aș vrea...

A-și vrea din cântecul de-odinioară
Să prind iar firul ce s'a destrămat,
Din strigătul păgân ce înfioară
Sărmanu-mi suflet sbuciumat
Aș vrea să prind ecoul care
Pe alte căi ne-a îndrumat.

A fost odată când în fiecare,
Vlăstare rupte dintr'un neam domnesc,
Mocneu dorinți de înălțare
A tot ce are neamul românesc,
Și-am fi murit voioși cu mic cu mare
Ca s'apărăm altarul strămoșesc.

Mocirla-ademenirii azi ne 'nghite
Cu patima-i de aur și argint,
Cu 'nfiorări de cărnuri pângărite,
Cu ura răscolită de absint, —
Blestemul destrămării ni-l trimite
Prin alte guri, străine, ce ne mint...

Și cum aș vrea din gândul care sboară
Să făuresc iar visul spulberat,
Din strigătul păgân ce înfioară
Sărmanu-mi suflet sbuciumat
Aș vrea să prind ecoul care
Pe alte căi ne-a îndrumat.

Cântec

I.

Seara și-a lăsat
Umbrele-i să crească.
Dorului i-am dat
Drum să hoinărească.

Și-a pornit hain
Străzile să bată...
Vru să guste 'n plin
Dragoste curată.

II.

Și-am căutat și eu,
Noaptea aceia 'ntreagă
— Și de-atunci mereu
Caut în lumea largă,

Ca să gust din plin
Dragoste curată,
Dar de-atunci, străin,
Umblu 'n lumea toată.

Ioan Jivi-Bănățanu

Farmecul munţilor noştri

de Dr. ALEXANDRU NICOLESCU
Episcop al Lugojului

Depănându-mi amintirile vieţii, constat că cele mai frumoase suveniri, cari constituie şi acuma farmecul vieţii mele sufleteşti, sunt amintirile culese din escursiile mele în mijlocul munţilor, pe cari am învăţat să-i îndrăgesc din fragedă copilărie.

Născut în creerii munţilor, în comuna fruntaşă Tulgheş, pădurea, codrii seculari, mi-au alintat visurile copilăriei şi l'au primit pe copilul, care i-a cercetat an de an cu tovarăşii jocurilor naive copilăreşti, refugiindu-se sub bolţile-i de verdeaţă şi sorbindu-i esenţele balsamice ce pluteau la umbra lui, l'au primit — zic — cu braţele deschise, povestindu-i multe şi de toate prin susurul tainic al frunzelor şi şoaptele ce se strecurau prin ramurile sale: ecouri de vechi legende.

Munţii descrişi de P. S. Sa Dr. Alex. Nicolescu

Pasiunea pentru munte, pentru codrii umbroşi, a rămas şi după ce copilul mic a devenit student, la Reghin şi şcolile vestite ale Blajului. Şi vacanţele petrecute acasă, în familie, nu erau altceva decât revederi cu codrii dragi şi cu culmile sihastre, cu străfulgerări de soare şi lumină, pe vreme de senin, când eşeam să sorbim din plini plămâni ozonul înălţimilor. Highişul, Comarnicul, Runcul, Bâtca Rotundă, Beneşul şi atâtea alte culmi, cari străjuiesc ţinutul romantic al Tulgheşului, ba şi Pietrile Roşii, Dealul Corbului, Ţibleşul din comuna vecină. Corbu, au fost bătătoriţi de nenumărate ori de ceata sgomotoasă a studenţilor reveniţi acasă să-şi revadă larii părinteşti şi răsunau munţii de chiotele noastre şi ecoul ne repercuta glasurile din coastă în coastă.

Dus la Roma spre a urma studii înalte de filozofie şi de teologie, în vestitul institut internaţional, Propaganda Fide, am dus dorul munţilor şi al ţării mele 6 ani dearândul. Mă muncea nostalgia locului de naştere, mă muncea, mai ales, dorul de a-mi revedea munţii dragi ai copilăriei, cu cari mă înfrăţisem, aşa zicând, din leagăn. Am şi constatat in chiar fiinţa trupului meu lipsa lor, pentrucă m'am reîntors acasă minat de o boală de plămâni, care putea să-mi devină fatală, dacă nu mă scoteau din cleştele boalei, tot munţii dragi, cari îmi infuzaseră atâta sănătate ani şi ani dearândul, în vârsta copilăriei şi a pubertăţii.

Intâiul lucrul ce am făcut, reîntors acasă din Roma, a fost să cutreer iarăşi pădurile şi codrii şi munţii şi culmile însorite ale Tulgheşului şi pot s'o mărturisesc cu multă recunoştinţă, că aceşti prieteni dragi nu şi-au desmințit prietenia nici de data aceasta: mi-au redat sănătatea şi vigoarea de mai înainte în timpul celor trei luni petrecute la umbra lor protectoare. Firește, că, crescut în vârstă şi având mai multă înţelepciune decât în copilăria-mi sprinţară, înţelepciune câştigată în cărţi şi studiu migălos, priveam natura şi codrii şi munţii, cu alţi ochi. Admiram acuma

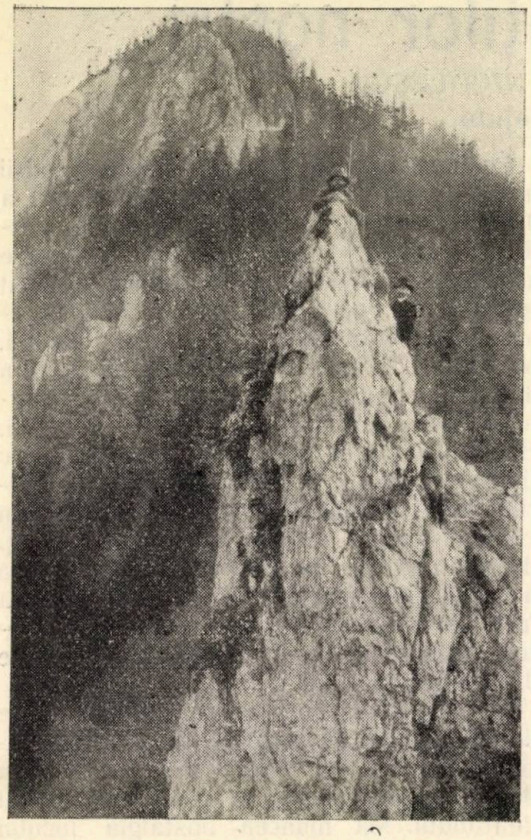

„Vidul" Tulghieș

înțelepciunea lui Dumnezeu în fiecare fir de iarbă, în fiecare floricică, în tufișurile, adăpost al păsărelelor sglobii, în arborii majestuoși, în stâncile uriașe sure și pleșuve, cari au rezistat furtunilor de veacuri, în apele și pârâiașele cristaline, isvorîte din coastele munților și în atâtea alte lucruri și ființe, însuflețite și neînsuflețite, cari scăpaseră atențiunii copilului de odinioară.

Devenit profesor la școala înaltă de teologie dela Blaj, am revenit, firește, în fie care an, în munții dragi ai copilăriei mele dar mi-am lărgit, cum era și firesc, cadrul escursiilor din munți, cu tovarăși de idei și sentimente. Am cercetat munți mai îndepărtați, munții vulcanici ai Călimanilor, înalți peste 2000 m. cari sunt la hotarul Transilvaniei, Bucovinei și Moldovei, — am urcat nu mai puțin de 7 ori Ceahlăul Moldovei, cu floră specifică endemică, care caracterizează ea singură pe acest moșneag bătrân, cu plete cărunte, — am cercetat și munții Bicazului cu vestitele Chei ale Bicazului, străbătute de mine de nenumărate ori, atunci când nu le traversa încă șosea carosabilă, — chei — îndrăznesc s'o spun unice în țara noastră românească, pe cari nu le întrece în romanticismul lor sălbatec, în configurația bizară a stâncilor sale, nici o altă cheie din țara românească, cum recunoaște de altfel și eminentul profesor, inginerul Purcariu dela Touring - Clubul României, care le-a cercetat, se vede, de abia acuma.

Profesorul de Teologie și-a complectat mai apoi experiențele din munți escaladând pe rând: Piscul falnic al Negoiului, Făgărășului, cu vestita cascadă Șerbota culmile Puha, culmile Munților Bihorului cu tricornuta culme Boceasa cu Bohodeiul, Cornul Munților, Vereșoaia, Biserica Moțului, vestita Cetate, sub măruntaiele căreia curge Galbina ca un veritabil râu subpământean, culmile Munților Meseșului, Muntele Roșu în fundul văii Teleagenului și Pasul Bratocea, Munții din jurul Băilor Govora din Vechiul Regat, Piatra Ceții de lângă Teiuș și atâtea altele. Și, lucru curios, cu cât îmi lărgeam cercul cucunoștințelor în această materie de escursie în munți, cu atâta îmi creștea și se adâncea foamea nepotolită de a vedea alte și alte aspecte din munți și să savurez alte și alte frumusețe cari mă subjugau cu vraja farmecului lor. Nimic nu se putea asemăna cu fericirea mea de a contempla frumusețile țării mele în templul înverzit al naturii, sub bolta pădurilor uriașe ce nu se mai sfârșeau, și sus pe crestele amețitoare ale coastelor uriașe străbătute de turiștii îndrăzneți și de caprele sălbatice, cari deopotrivă gustau deliciile unei libertăți nemărginite.

Ce aproape ne simțeam acolo de Dumnezeu, departe de sgomotul și de vălmășagul lumii prinsă în hora nebuniei colective! Ce bine ne simțeam acolo în tovărășia vulturilor, cari roteau deasupra capetelor noastre în sbor lin, majestuos și în tovărășia florilor de munte, a floarei Reginei, pe care o culegeam pe colțurile stâncoase, a ginșurei, a crinului de munte și atâtor alte reprezentante pure și delicate ale zeiței Flora, feea aceasta, cea mai frumoasă între fee, fiica cea mai aleasă a lui Dumnezeu în domeniul frumuseții candide...

Anii trec și trec și eu! In 1922 mi s'a

pus după grumaz jugul episcopatului ca un semn distinctiv din partea Marelui Păstor Isus Cristos.

Vă veţi întreba, dacă cumva grijile episcopatului au înnăbuşit în mine pasiunea de escursii în munţi? V'aţi înşelat. Această pasiune este la mine ca şi un instinct, este ca a doua natură şi renaşte atunci când ai crede, că am înnăbuşit-o. Cu o putere irezistibilă renoieşte în mine an de an pornirea spre munţi şi acestui comandament al său trebue să mă supun, vreau-nu vreau.

La Riul-Mare din Munţii Retezatului
P. S. Sa Dr. Alex. Nicolescu într'un grup de escursionişti

An de an, deci, şi de când sunt episcop revin la munţii mei dragi. In timpul vacanţelor, barem pe o săptămână-două. Şi astfel, ca episcop, am urcat alte şi alte piscuri Carpatine. Parângul cu cele trei culmi ale sale ninse de soare vara, iar iarna îmbrăcate în bură şi ceaţă; Retezatul cu nenumăratele sale piscuri şi lacuri alpine şi văi glaciale, Galbinul, Vârful Pietrii, culmile dealungul râului Bistra, Munţii Luncilor Cernii şi Negoiului Mesteacănului, Galbina şi Paltina, Soarbele, Piatra Iorgovanului, Osliţa, Branul, Munţii spre Tismana, munţii spre Moldova nouă şi la Porţile de fier, — au fost cercetate de mine cu pietate şi după-ce am devenit episcop, socotind — şi pe dreptul — că elevaţiile sufleteşti, meditaţiile religioase prilejuite de aceste peregrinări prin munţi, nu pot fi recompensate nici prin lecturile cele mai asidue. Impresiunea ce ţi-o dau munţii prin contactul nemijlocit cu dânşii, robusteţa sufletească pe care ţi-o împărtăşesc cu mână largă paralel cu vigoarea trupească, valorează mai mult decât aur şi argint şi comori multe.

Ce sesizantă este acolo, în mijlocul horei munţilor, când te înconjoară din toate părţile crestele învălurate ale acestor coaste încremenite de veacuri după frământarea sismică a pământului, ce sesizantă este — zic — acolo sus fraza Scripturii: Ridicat-am ochii mei la munţi, de unde va veni ajutorul meu! Da! — la munţii Domnului, la Domnul cel ce a făcut ceriul şi pământul, a cărui fixitate eternă este atât de plastic întrupată de această imobilitate rigidă a munţilor creiaţi de omnipotenţa Sa!

Şi totuşi îţi dai seama, prin contrast, — şi e mai isbitor acolo contrastul — că până şi aceşti munţi, aceste creste, încremenite în imobilitatea lor, fumegă dacă le atinge Domnul numai cu degetul omnipotenţei Sale!

Care este încheierea pe firul acestor amintiri, cari lunecă, ca nişte mărgele scumpe printre degetele mele? ca să se înşiruie, salbă de mărgăritare de preţ, în slova tiparului, pe coloanele revistei „Luceafărul"? Incheierea este, că şi în ţara noastră românească ar trebui să existe un cult adevărat pentru munţi, pentru munţii noştri seculari scumpi şi dragi, şira spinării sănătăţii unui neam întreg. De cât să se cufunde oamenii şi să se bălăcească în mocirla infectă şi scârboasă a patimilor şi viţiilor abjecte, mai bine ar face de o mie de ori să se dea sportului nobil al escursiilor prin munţi, care, vă asigur, le va chezăşui şi sănătatea trupească şi vigoarea sufletească. Cu această urare închei această mică escursie pe plaiul luminos al amintirilor mele de peregrinări prin munţi.

N. Grigorescu.

Caragiale în anecdotă

de C. SĂTEANU

Maestrul satirei române este cunoscut ca atare prin opera sa cu care a înzestrat literatura naţională, — operă pe care defunctul critic Paul Zarifopol a editat-o într'o ediţie exemplară, încă în curs de apariţie.

Dar dacă lumea cititoare savurează mereu scrierile sale, ea trebue să ştie că spiritul lui Caragiale a radiat aproape zilnic când întreţinea conversaţiuni cu intimii şi cu prietenii săi şi dacă cineva ar fi colectat toate aceste briliante satire spontane, am fi avut o şi mai bogată operă satirică şi am fi rămas cu convingerea că spumoasa, sarcastica şi rafinata vervă a maestrului era într'adevăr inepuizabilă. In cele ce urmează notăm câteva din sclipirile sale pentru a-l prezinta în anecdotă — în propria sa spirituală anecdotă.

Opul şi dopul

Celebru pe întreaga ţară prin succesele pe care le-a obţinut cu comediile sale, fiind trecut prin toată ierarhia technică a teatrului — căci a fost rând pe rând, cum spunea el însuşi într'un răvaş adresat marelui actor craiovean **Ion Anestin, (sufleur, director de teatru şi fabricant de roluri)** — Caragiale primi într'un rând vizita unui tânăr autor dramatic care venise la dânsul, instanţă superioară în materie, să-i cetească o tragedie , . . numai în cinci acte şi toată în versuri.

Cum tânărul autor se află în bune raporturi amicale cu Caragiale, el aduse cu dânsul şi câteva sticle înfundate cu vin bun, spre a-l antrena pe maestru în timpul lecturei. La fiece act el deschidea câte o sticlă cinstindu-l pe Caragiale care se delecta nu cu versurile tragediei, ci cu veritabilul nectar.

Când poetul — tragedian, sufocat de lectura propriilor sale tirade, era gata s'o ia razna cu actul al cinci-lea, Caragiale îl opri:

— Măi, interesant vin! Mai ai?!...

— Mai am o singură sticlă!

— Ad'o încoace! Scoate **dopul** şi lasă dracului **opul,** că-mi strici toată dispoziţia.

Anecdota, absolut autentică, nu spune care a fost soarta tragediei.

Două şarade

Foarte migălos, precaut de atent şi uneori prea îngrijorat când era vorba de punctuaţii în scrisul său, Caragiale a telegrafiat dela Berlin la Iaşi ziarului **„Opinia“**, indicând într'o lungă telegramă unde să i se pună anumite virgule, într'un articol al său.

In această privinţă este demnă de reţinut o scrisoare[1]) pe care Caragiale a trimis-o lui Iacob Negruzzi — tot în materie de virgule. In această scrisoare el punea următoarele două şarade:

— Care este culmea greşelei de punctuaţie?

Şi a răspuns tot el:

— Să treci o gârlă pe virgule în loc s'o treci pe **punte...**

Şi fiindcă e vorba de şaradele lui Caragiale, încă una tot de-a lui:

— Ce deosebire este între d-rul Kremnitz[2]) şi o sofa?

Cum nimenea nu ştia să o deslege, Caragiale răspunse:

— Nici una, sofaua este un **pat-olog,** şi d-rul deasemenea!... un joc de cuvânt elogios pentru cumnatul lui Maiorescu.

Caragiale profesor

Fostul sufleur, fostul funcţionar al R. M. S., fostul director al Teatrului Naţional, fostul agent de asigurare al societăţii „Naţionala“, fostul berar din Piaţa Teatrului (Bucureşti) şi fostul preşedinte de onoare al chelnerilor, Caragiale între alte multe profesiuni a exercitat şi pe aceea de profesor de istorie la Liceul „Sf. Gheorghe“ din Bucureşti.

Făcând într'o zi o lecţie de istorie şi prezentând şcolarilor săi pe Mihai Viteazul, Caragiale observase că unul dintre elevi se uita mereu pe fereastră, dus cu gândul aiurea şi fără nici o atenţie pentru explicaţia sa.

— Bine, măi băieţele, îi zise Caragiale, eu vorbesc de aproape un ceas şi ţie nici nu-ţi pasă! Spune, încotro te uiţi şi la ce te gândeşti?!

[1]) Scrisoarea este publicată în monumentala operă culturală consacrată societăţii „Junimea“ — *„Studii şi Documente Literare“ de I. E. Torouţiu.*

[2]) Cumnatul lui Maiorescu şi soţul scriitoarei Mite Kremnitz eroina romanului dlui *Eugen Lovinescu „Mite“.*

— Ascultam merloiul din pom! răspunse elevul sincer, dar destul de emoţionat.

Caragiale tăcu o clipă, fixă pe băiet şi îşi continuă apoi cursul de istorie. Elevul însă nu-şi lua ochii dela fereastră. Explicând mereu şi observând că elevul continuă a privi pe fereastră cu încordată atenţiune, Caragiale îşi întrerupse explicaţia şi apropiindu-se de elev îi zise:

— Măi băiete, şti una?! Haidem în grădină cu toţii să ascultăm merloiul din pom, ş'om vorbi despre Mihai Viteazul lecţia viitoare.

Ceeace şi făcu cu întreaga clasă — şi ceeace aminteşte minunata pedagogie a lui **Ion Creangă,** marele dascăl dela Iaşi.

Caragiale şi Teleor

Pe când dirija a doua serie din vestitul său **„Moftul Român"**, Caragiale avea între colaboratori şi pe scriitorul **Dumitru Teleor**, cunoscut în cercurile literare sub numele de **„Ţaţa"**.

Intr'un rând întâlnindu-se amândoi la un păhărel de vin şi fiind amândoi lefteri de tot, Caragiale, care era prea vorbăreţ faţă de prea tăcutul Teleor, ceru băiatului din prăvălie în ton răspicat:

Ia mai adă un ulcior,
Că plăteşte . . . Teleor!

Cum nici Teleor nu prea avea putere de plată, a dat şi el o replică destul de gravă:

Teleor n'are parale
Dar plăteşte Caragiale!

Istoria nu spune cine a plătit şi mai cu seamă cât s'a plătit.

Carp şi Caragiale

După ultima sa piesă, comedia **„O soacră"**, Caragiale n'a mai scris nimic pentru teatru — afară de schiţele teatrale din volumul **„Momente"** pe care d. **Ionel Teodoreanu,** pe când funcţiona ca director al Teatrului Naţional din Iaşi, le-a reprezentat în coloritul necesar şi cu interpretarea celor mai buni artişti ieşeni, pe scena Teatrului Naţional.

Cum toţi admiratorii lui Caragiale aşteptau ca el să mai dea ceva pentru teatru, — într'o zi **P. P. Carp**, care aprecia foarte mult pe maestrul satirii române, îl apostrofă mai în şagă, mai în serios:

— Bine măi Iancule, rău te-ai mai lenevit, nu mai scrii nimic, îi zise Carp.

— Ba scriu coane Petrache!

— Nu vorbesc de **mofturile** tale, ci cred vre-o piesă bună, că n'ai mai scris de ani de zile.

Caragiale dădu şefului junimiştilor politici următoarea replică sarcastică:

— Ştii una, coane Petrache? Stai d-ta doi-trei ani la guvern şi voiu scrie şi eu atuncia în, tihnă, o piesă în două-trei acte.

Ironia lui Caragiale a fost destul de tăioasă, ştiut fiind că Petre Carp cam nu guverna prea mult.

Delavrancea şi Caragiale

Între Caragiale şi **Delavrancea** a existat o trainică prietenie cum rar se întâmplă la două talente mari, care dacă glumeau reciproc pe socoteala lor, nu se invidiau şi nu se urau.

Ceeace nu i-a împiedecat însă ca să se certe deabinelea de câte ori se încăierau în... discuţii, chit c'a doua zi să se caute iar unul pe altul.

Caragiale mai cu seamă avea obiceiul să-şi tachineze prietenul. Aşa într'un rând Caragiale care nu mai dăruise nimic scenei româneşti, văzând că Delavrancea scrie piese clasice înbogăţind repertoriul teatrului românesc, îi zise în ironie:

— Bine măi Barbule, ce eşti tu? Autor dramatic sau astrolog? Ce fel de piese teatrale or fi fiind Luceafărul, Apus de Soare, Viforul? Asta-i curată astrologie!...

La care Delavrancea n'a mai răspuns nimic şi firesţe că nici nu s'a supărat, ştiind bine că marele său prieten apreciază în fond valoarea trilogiei sale dramatice.

Caragiale meloman

In anii pe care i-a petrecut în Willmersdorful Berlinului, fugind din ţară dar purtându-i dorul, Caragiale n'avea mai mare plăcere şi zi mai bucuroasă decât atuncia când îl vizitau compatrioţii prieteni sau cunoscuţi, în trecere prin capitala Germaniei.

Intr'un rând, Caragiale primi vizita defunctului istoric Vasile Pârvan care era însoţit de d-nii Simionescu Râmniceanu şi Traian Bratu, actualul rector al Universităţii ieşene. Revederea fu cu atât mai cordială cu cât vizita era cu totul neaşteptată. Firesţe, tustrei au fost reţinuţi la masă şi întreţinuţi de admirabila vervă a lui Caragiale.

Şi pentru ca plăcerea să fie desăvârşită, spre seară Caragiale îşi învită prietenii la un concert.

In locul conversaţiilor cu care îi animase autorul „Scrisorii Pierdute", cei trei vizitatori savurară două ore de muzică divină: Beethoven. In tot timpul concertului, Caragiale era absorbit, transportat — şi nu-şi mai dădea seama că stă alături de amicii săi.

Abia la plecare, Caragiale îşi reveni în fire şi adresându-se tovarăşilor săi, zise cu ton îndurerat:

— Măi, eu am fost un om fără noroc! Până şi cariera mi-am greşit-o, făcându-mă... scriitor!

Şi când îşi văzu prietenii că fac ochii mari şi-l privesc nedumeriţi:

— Da, căci eu sunt o fire foarte sensibilă la muzică... Trebuia să mă fac muzician.

*

Intr'adevăr...

Meloman rafinat, Caragiale avea mari dispoziţiuni şi aptitudini pentru muzică. Auzul său era de o rară fineţă. Poate de aceea îl supăra rostirea lipsită de vocalitate şi punctuaţie şi desigur aşa se explică muzicalitatea causeriilor sale, deoarece atunci când se antrena în conversaţii, nu mai ascultai simple replici, ci adevărate expuneri, cu atât mai sugestive, cu cât erau nu numai minunat improvizate dar şi extrem de armonioase.

Dar, revenind la sensibilitatea muzicală a lui Caragiale, isvorul de bunătate al sufletului său, se ştie că el ştia să fredoneze matematic, exact, pasaj cu pasaj, frază cu frază, simfoniile lui Beethoven, sau alte opere ale marilor muziciani. Asta nu-l împiedeca însă să nu savureze şi muzica naţiunii sale, cântecele populare ale ţărănimii.

Intr'un rând, cum narează şi Ana Conta-Chernbach în impresiile ei, Caragiale a exclamat:

– »Ce n'aşi da să ştiu şi eu cânta barem din trişcă!«

— »Şi ce ai fi compus?« îl întrebă defuncta scriitoare.

— „Mare lucru, poate nu; aşi fi umplut însă lumea cu marşuri, da ştii, marşuri să scoale universul, să-l ridice în sus!"

*

In casa sa din Bucureşti, dimineaţa la cafea, Caragiale e supărat că cornurile aduse de slujnică, nu sunt destul de proaspete. Fără să-şi manifesteze nemulţumirea, îşi ia pălăria şi plecând zise celor din casă:

— Mă duc să aduc eu nişte cornuri bune!

Toţi aşteaptă cu cafeaua. Dar trece o oră, trec două, trei — Caragiale nu se mai întoarce. Cei din casă, îngrijoraţi, se gândeau la vre-o încurcătură cu unul sau mai mulţi prieteni, sau, ferit-a Sfântul, la vre-un accident!

Spre seară lucrurile se lămuresc prin următoarea telegramă expediată a lor săi, din gară:

»Sunt în Leipzig pentru două zile, veniţi şi voi cu cel dintâi tren, deseară este concert simfonic«.

Şi Ana Conta-Chernbach, care notează întâmplarea de necrezut, adaogă:

„Cât ai bate din palmă, bagajele trebuitoare sunt gata — trebue luat cel dintâi tren! — şi toată lumea pleacă pentru concertul simfonic dela Leipzig".

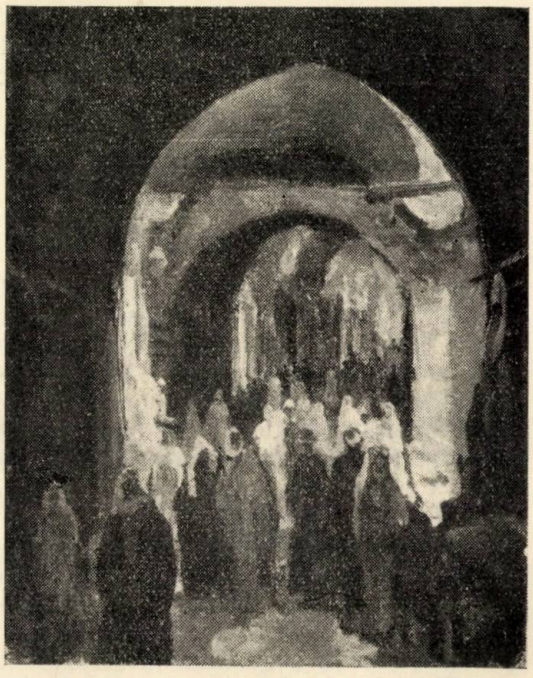

S. Mützner. Jerusalim: Suk.

Opera muzicală a lui Sabin V. Drăgoi

de Prof. L. SURLAŞIU

Până acum câţiva ani compozitorii noştri, adăpaţi la cultura străină şi încântaţi de progresele artei muzicale a celorlalte ţări civilizate, se ataşau şcolilor străine, pierzând de cele mai multe ori contactul cu solul din care au răsărit, astfel că produsele lor trădează o puternică influenţă străină.

Ani de zile ne-am pierdut în căutarea unui motiv propriu, prin care să se exprime cu intensitate fondul sufletesc al fiinţei noastre.

Drăgoi studiind în străinătate era sortit să urmeze acelaş drum.

Totuşi, crescut în disciplina severă a virtuţilor strămoşeşti, *se reîntoarce la singura şcoală creatoare, la şcoala pământului său.*

Evadează din lumea alterată a oraşului, ştiind bine că satul e acela de unde adie un veşnic suflu de sănătate.

Iese în aerul liber şi strălucitor al pământului nostru, pentru a se adăpa la fântâna cu *„miracole româneşti"*, cutreierând satele, pribegind mereu şi culegând de pretutindeni *melodii româneşti*, scump tezaur al poporului nostru, pentru a-şi aduna un vast material, din care să clădească marile sale lucrări.

Iată de ce începem cu **activitatea sa de folklorist.**

Lucrări de folklor au făcut înaintea lui: Muzicescu şi Kiriac în vechiul regat, Dima, Bena, Brediceanu şi Vidu la noi.

Dar Drăgoi culege şi despică melodiile în cele mai mici părticele ale lor, analizându-le, studiindu-le şi trăgând din ele învăţături pentru viitorul său stil, *creind un sistem ştiinţific de culegere şi analiză folkloristică.*

In acest domeniu el poate fi considerat Bela Bartok al Românilor.

Din cele aproape 3000 melodii culese amintim:

Scenă din Năpasta Actul I.

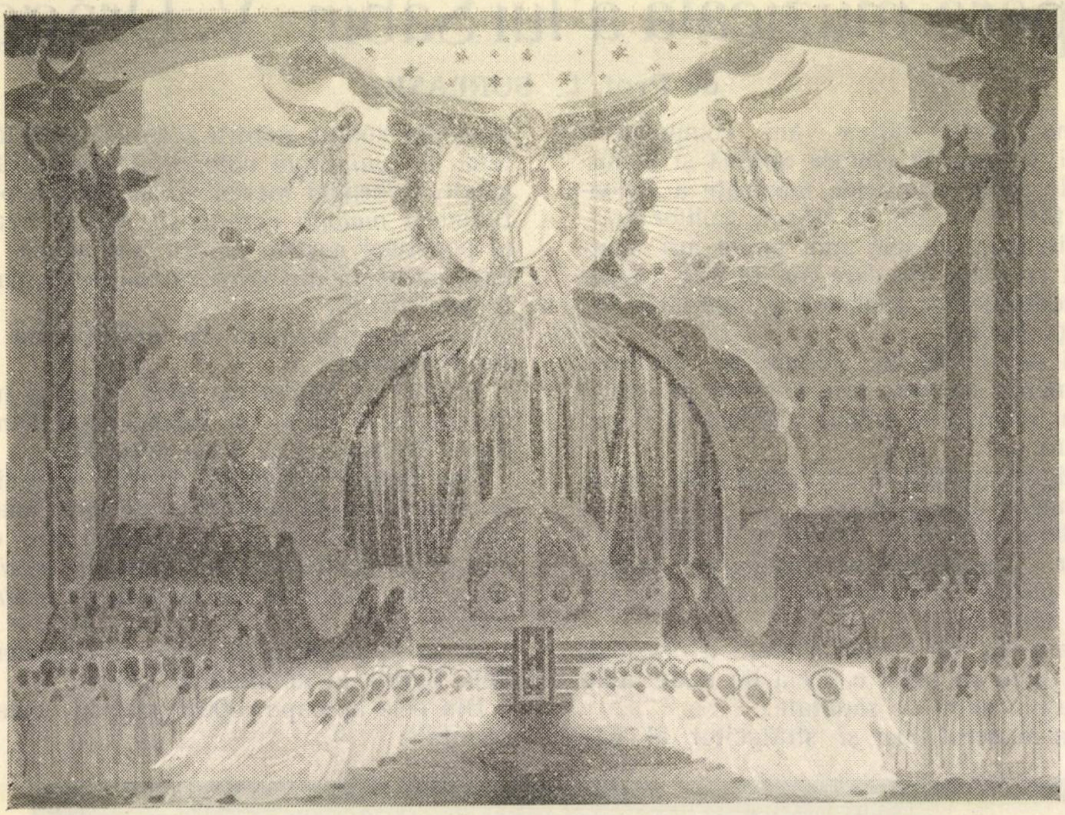

Decorul și așezarea personagiilor din opera Constantin Brâncoveanu — Schiță de V. Teodoroff

360 melodii culese din jun. Arad-Hunedoara,

303 colinde (premiate de Academia Română),

122 melodii din Valea Almăjului,

90 melodii din comuna Belinț,

30 melodii din Maidan jud. Caraș etc.

Aceste perle ale muzicii noastre, topite la para sufletului și turnate în tiparul geniului său, formează suportul din care își dureaza mărețul edificiu al artei noastre muzicale.

Compozițiile sale pentru muzică vocală cuprind:

Lucrări pentru voce solo cu pian

15 doine

Crizanteme

10 poeme de Heine,

Imnul copilului,

Alintare,

Acestea zice Domnul, antifon, pentru voce, violoncel și piano.

Muzica poporului nostru e străbătută mereu de o adiere fină de tristețe. Românul chiar când petrece trădează o ușoară notă de melancolie. (M. Costin).

E grija zilei de mâine, pericolul unor noi hoarde barbare ce se vor năpusti asupra lui a unei noi furtuni ce o va avea de înfruntat.

Doina noastră străbună exteriorizează îndeosebi aceste simțăminte.

Compozițiile lui Drăgoi, doinele pentru pian și voce au păstrat nealterată această nuanță de tristețe.

Dintre lucrările sale vocale, partea cea mai valoroasă dar și mai puțin cunoscută, o formează *corurile sale.*

Rar compozitor care să știe exploata atât de mult, să cunoască tainele technicei corale și să exprime o gamă atât de vastă de sentimente, cu mijloacele modeste de expresiune, ofer.te de un cor „a capella".

In lucrările sale pentru muzică religioasă găsești când accente puternice, pentru a preamării slava Celui Atotputernic, sau fine

delicate, pentru adânca sa pietate cu care se apropie de Dumnezeu.

Amintim:

1. *Liturgia în mi minor*, pentru cor de bărbaţi,

2. *Prohodul Mântuitorului*, cor mixt,

3. *Lăudaţi*, cântată, pentru cor mixt şi instrumente de alamă,

4. *O mulţime de colinde* pentru cor, mixt şi bărbătesc.

5. *Liturgia poporală*, pentru cor de bărbaţi.

Foarte variate sunt compoziţiile sale pentru cor, cu conţinut profan.

Amintim:

1. *Pohod na Sybir*, versuri de Alecsandri,

2. *Bănăţeana*, prin care s'a înfrăţit cu Bănatul ce i-a oferit imensele sale comori muzicale,

3. *Doina*, versuri de Eminescu, compoziţie ce egalează profunzimea versurilor,

4. *Creaţa* (rapsodie bănăţeană) ce demonstrează o icoană a unei după amiezi de horă dela sat.

5. *30 coruri* după melodiile culese din Belinţ.

Abea un mănunchiu din cele *vre-o 90 compoziţii pentru cor*, dintre cari două au fost publicate în facsimil de revista „*Luceafărul*".

Lucrările pentru muzică instrumentală:

Piano solo

1. Dans românesc,

2. *Cântece poporale*, doine,

3. *Suită de dansuri poporale* (premiul I Enescu 1924).

Drăgoi a explorat şi sufletul naiv şi plin de sinceritate al lumii copiilor, creind:

1. *Miniaturi pentru pian*

2. *21 cântece poporale şi doine pentru copii*,

3. *28 doine* pentru copii,

4. *25 doine* pentru copii, cari trebue să formeze literatura de pian a copiilor noştri.

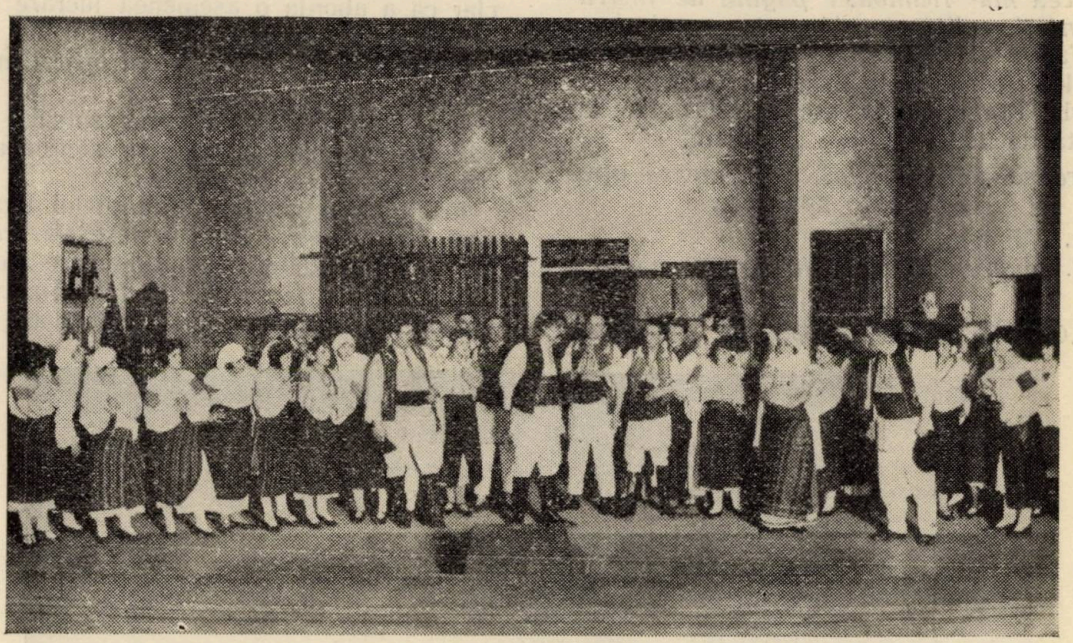

Scena finală Act. III. din opera „Năpasta".

Pentru muzică de cameră are:

Un quartet de coarde în re minor, (premiul II Enescu 1922).

Pentru orchestră a scris:

Suită română

„Memento mori" cu inscripţia „Oraţiune funebră la groapa mea".

Divertisment rustic, care l-a consacrat definitiv în domeniul muzicei simfonice.

Procesiune la Const. Brâncoveanu, şi Divertisment sacru.

Ne oprim asupra lucrării sale pentru orchestră, a Divertismentului rustic.

Autorul dorind a demonstra seninătatea satelor noastre, lucrarea e străbătută de

un sentiment general pastoral şi de un amestec de duioşie şi de religiozitate, două nuanţe de expresie atât de comune lui Drăgoi.

E format din cinci părţi: Colindă, Doină Bocet, Dans şi Cântec de nuntă. In colindă prelucrează în forma unei teme cu variaţiuni Colinda *„O ce veste“*, iar ultima parte e străbătută îndeosebi de poezia autentică a întregei lucrări.

Pentru măestria cu care ştie exploata diferitele registre ale instrumentelor, pentru arta cu care combină diferitele lor timbre creind noi posibilităţi de colorit ale masei orchestrale, Divertismentul rustic poate fi considerat ca cea mai frumoasă pagină de instrumentaţie a literaturei noastre muzicale.

Faptul că e executat aproape în toate sălile de concert ale Europei: Wiena, Warşovia, Praga, Berna, etc. e o dovadă eclatantă de înalta va oare a lucrării.

Coroana activităţii lui o formează **operele sale scenice:**

1. *Năpasta*, şi
2. *Misterul Constantin Brâncoveanu.*

*

„Opera în înţelesul de operă de reprezentare scenică s'a numit cu drept cuvânt, arta paradoxelor, a contradicţiilor, a neîmpăcatelor conflicte.

Pentrucă factorii cari hotărăsc asupra valorii şi concurează la realizarea ei sunt atât de multipli şi disparaţi, încât se poate afirma că nu este alt exerciţiu artistic, fie de creaţie, de producţiune sau interpretări care să depindă de un complex de forţe atât de diverse (G. Breazu).

In operă îşi dau mâna mai multe arte, pentru a reda cât mai complect drama muzicală.

Atât poezia, muzica cât şi coreografia tind spre ajungerea aceluiaş scop.

Dacă se mai adaogă şi complexul variat de decoruri şi costume, de culori, lumină şi întunerec, de atitudini, de gesturi, reiese clar că a aborda o asemenea lucrare este a intra în vastul arsenal al factorilor cari conlucrează pentru realizarea operei muzicale.

In genere însă două sunt sursele prin cari se determină fizionomia estetică a operei: *literatura şi muzica.*

Privită prin lumina activităţii lui Drăgoi demonstrată până acum, reiese clar că opera împătimitului muzicii noastre populare *nu poate izvorî decât din muzică* şi anume din muzica populară românească.

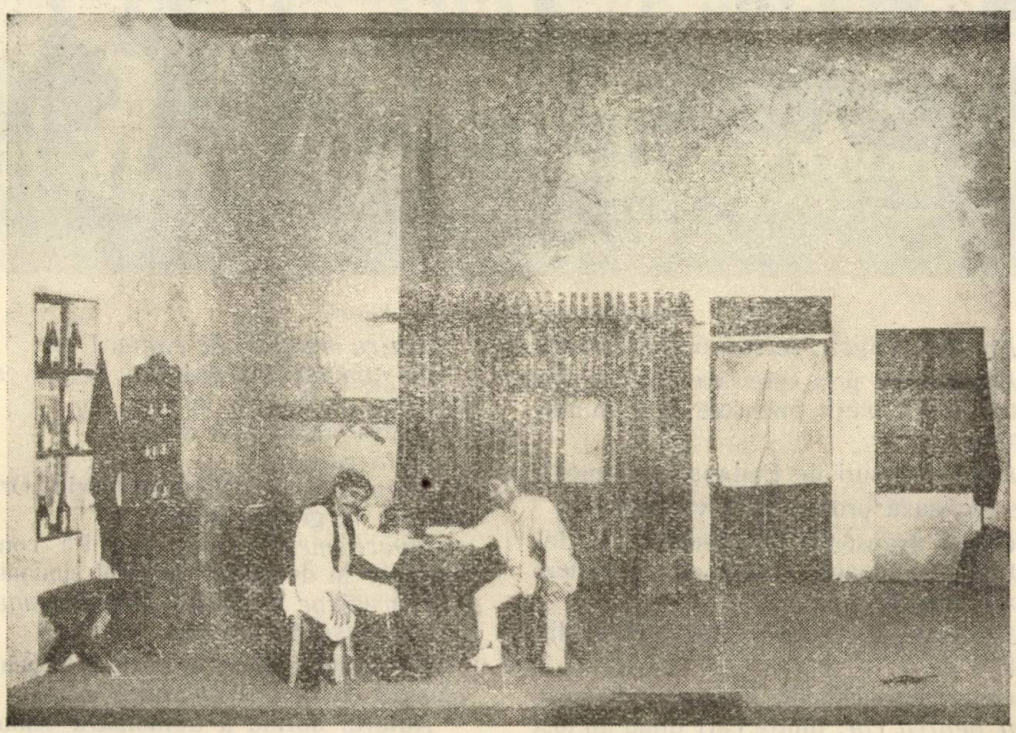

Scena IV-a act. III din „Năpasta“

Primirea dlui Sabin V. Drăgoi în gara Domniţa Elena din Timişoara la 8 Iunie 1928 după premiera „Năpastei"

Deci având adunat acel imens material muzical, Drăgoi e în căutarea unui libret pentru *a creia un ideal de dramă muzi cală românească.*

Ce subiect mai potrivit putea alege decât drama lui Caragiale unde atât desele conflicte dramatice, proprii pentru a fi redate prin muzică, cât şi mediul românesc în care se desfăşoară acţiunea, cu cele trei conştiinţe chinuite ale lui Dragomir, Anca şi Ion, îi putea oferi un vast câmp de exploatare.

Opera sa e clădită din două elemente: Unul e tezaurul nesecat şi neexploatat al sufletului muzical românesc şi al doilea e noul vestmânt artistic desăvârşit în care îmbracă Drăgoi gândirile sale.

Cântece vechi, în noi îmbrăcăminte armonice în culori variate orchestrale formează noul limbaj muzical.

„In contopirea acestor factori Drăgoi rezolvă artisticul dramei muzicale româneşti" (*Iarossy D.*).

Fiind clădită din sedimentele, din adâncul sufletului românesc, rar operă care să fi strălucit aşa repede.

Zămislită în albastrul ceriului, în murmurul izvoarelor, în şopotul pădurilor noastre, *Năpasta* lui *Drăgoi* e copilul bălan cu bucle de aur, e făt-frumos al nostru, ce ni l'au cântat strămoşii şi pe care l'am visat de mult.

Iată de ce monumentala lucrare a lui Drăgoi e o biruinţă a spiritului românesc, ce ne-a întârziat atâta timp.

*

A doua operă a sa e Misterul ortodox Constantin Brâncoveanu.

Cunoaştem mai dinainte, sentimentul de adâncă religiozitate de care e stăpânit.

Nu se putea ca din această latură a sufletului său să nu izvorească expresii de înaltă valoare artistică.

Cunoscător al muzicii religioase ortodoxe pe care curăţind-o de influenţe străine şi trecând-o prin filiera spiritului său, îşi clădeşte misterul Constantin Brâncoveanu.

„Acest măreţ acatist poate fi considerat ca un mic Parsifal al muzicii noastre".

*

Am prezentat fugar vasta sa operă. Aproape că nu există domeniu în care să nu fi creiat.

Şi câte va mai avea de făcut!

Are terminate două acte din *Kir-Janu-*

lea, dorind a deschide noi drumuri operei comice românești.

Pentru viitor are în proiect opera istorică *Horia*, pentru a imortaliza pe marele erou al Ardealului.

Pentru muzică instrumentală dorește să scrie un concert pentru pian și o *simfonie a patimilor*, pentru orchestră simfonică, soli și cor.

Deci un drum lung și anevoios dar o voință dârză pusă în slujba neamului său iubit.

Scopul final al vieții sale e după cum o mărturisește de a egala în toate domeniile produsele școlilor apusene, revenindu-le urmașilor săi de a duce la biruința finală flamura ridicată de el.

Dela melodiile poporane, mult timp singurul limbaj al sentimentelor noastre, la începuturile de folklor, de încercări de compoziții nepretențioase și până la adevărata muncă de creație, ivită abea de curând, muzica noastră a avut de străbătut un drum lung și anevoios, abea la capătul căruia se ivesc zorii unor zile mai luminoase pentru ea.

A trecut mult timp până am găsit limbajul muzical specific, prin care să se exprime cu prisosință tot ceiace formează fondul sufletesc al neamului nostru.

Era sigur că numai un compozitor în a cărui vine curge sânge cu adevărat românesc, înfrățit cu glia noastră străbună ce-și va clădi opera din rezervorul neexploatat al sufletului muzical românesc, va fi în măsură să rezolve problema muzicii noastre.

Azi un soare luminos și dătător de viață își proectează razele sale asupra viitorului muzicii noastre, arătând drumurile noi de urmat.

E opera strălucitoare a marelui nostru Sabin V. Drăgoi care a rezolvat pentru totdeauna problema muzicii românești, trăgând brazdă adâncă și roditoare în ogorul ei.

Zi de zi, clipă de clipă, a muncit mereu și neobosit, clădind pietricică cu pietricică mărețul templu al artei muzicale românești, la al cărui altar va oficia încă mult timp.

Iată de ce pentru adevărurile vestite de el pentru noua evanghelie propovăduită de el, Sabin V. Drăgoi e ctitorul muzicii noastre.

Mi-ai sfărâmat altarul

Pe piscuri de lumină mă înălțase dorul
Și nu credeam vreodată să știu ce e abisul —
Mă'nlănțuise tainic în vraja lui fiorul
Unei iubiri sfioase ce-mi întrupase visul.

De ce n'ai înțeles tu chemările-mi senine,
Priviri de rugăminte, de dor și adorare,
Ce înfloreau duioase în ochi-mi pentru tine,
Cerând cu voluptate clipita de uitare?...

Doream doar veșnicia unui sărut de-o clipă
Și-eternitatea clipei din jarul desmierdării—
Să fi simțit prin tine a dorului risipă,
Cum nasc și mor iluzii în focu'mbrățișării.

Dar mi-ai sfăr'mat altarul divinelor simțiri
Ce sufletu-mi smulsese din lumea de păcate —
Mi-ai dat în schimb tăria străvechilor martiri,
Să-mi duc pe umeri Crucea mereu și mai departe...

LIANA LUCIA JAR

Când vântul...

Când vântul se bate cu geamul
Și frunza își vântură ramul,
In șuier inima mi-o spântec,
Vuind cu vântul un cântec.

Gându-ți poate să auză
Dorul meu cântat în frunză,
— Căci toate serile la geam,
Iți bate'n veci acelaș ram.

Cum creanga într'una se pleacă,
Cu doina ei să te petreacă,
— Lumea toată uitării lege-mă,
Numai tu înțelege-mă!..

ION MUREȘEANU-MUREȘ

Pictorul Octav Băncilă

de GRIGORIE V. COBAN

In zilele care trec mereu cu atâtea nume zgomotoase în domeniul plasticei, pe care le vântură presa — printr'un privilegiu pe deplin meritat numele lui Octav Băncilă faţă de atâtea altele cari şi-au creiat glorii mai mult s'au mai puţin efemere, sigur va rămâne să 'nfrunte veacurile.

Expoziţia pe care o va deschide-o anul acesta 'n Bucureşti, ca şi cele precedente, va trece cu siguranţă graniţele unui eveniment artistic, care va însemna pentru lumea intelectuală un punct interesant de privire îndărăt ca şi unul în viitor.

Dar înainte de a trece la artistul Băncilă să ne oprim puţin asupra omului.

Ion Dafin, autorul cunoscutului volum „Figuri ieşene" ni-l descrie astfel: „Un corp robust, bine închegat, cu faţa împodobită de o barbă stufoasă, încărunţită, cu ochii ageri dar înnecaţi într'o vagă melancolie, privind mereu în depărtările neţărmuite ale neantului, grăbit totdeauna, cu vo ba plină şi cam stropşită, preocupat necontenit de variate subiecte şi scene ce şi le făureşte în minte sau i se sugerează pentru ca mai apoi să le încrusteze pe pânze într'o varietate de culori nimerite, cu-o pălărie cu boruri largi aruncate la o parte pe un cap pe care pletele ondulate se risipesc cu belşug«.

Intr'adevăr, numai gânduri măreţe avenite curcubeu spre zarea viitorului, l au preocupat şi-l preocupă pe acest adevărat maestru, care prin comorile ce le-a dăruit neamului românesc, ridică prestigiul plasticei noastre alături de un Grigorescu, Luchian ori Stoenescu.

Hărnicia fără precedent, care poate fi într'un grad oarecare asemuită fostului său profesor Stahi, ca şi talentul lui de-o luminoasă originalitate, au determinat pe Panaiteanu şi Bardasare (foştii lui profesori) să-l îndemne să-şi continue studiile în străinătate.

Plecat la München, tânărul Băncilă pătrunde zi de zi tainele artei picturale.

Având eminenţi profesori ca Lenbach, Kaulbach şi Fr. Stuck, — Băncilă este iubit şi admirat prin rigurositatea talentului său, care prospera văzând cu ochii datorită maeştrilor mai sus numiţi, care ştiau să perfecţioneze acel „capriciu divin" dăruit de natură. Din acel centru favorabil artei, Băncilă trimitea lucrări de-ale sale şi 'n ţară, care au început să atragă atenţiunea cunoscătorilor. Reîntors în meleagurile naturii româneşti, pe care a iubit-o aşa de mult, Băncilă deschide o expoziţie la Teatrul Naţional din Iaşi. De aici începe popularitatea lui ca mare portretist şi pictor de talent.

Acestei faze aparţin portretele: Gh. Panaiteanu, Giordano, Atena Georgescu, precum şi compoziţiile: „Recrutul", „Melancolie", „O afacere bună", care au impresionat prin tehnica lor superioară ca şi prin puterea de concepere.

Urmărîndu-i mai departe arta, vedem că ea este în strânsă legătură cu ideologia socialistă, căreia s'a închinat c'un entuziasm de nedescris... De aici începe adevărata maturitate artistică, care constă în redarea nuanţelor de suferinţă, înspirate de frământările clasei muncitoare. Preocupându-l nedreptăţile sociale, Băncilă redă numai tipuri vlăguite de muncă, chipuri rustice împresionabile până la înduioşare.

Făcând o paralelă între Grigorescu şi Băncilă, vedem cât de diferită este arta acestor creatori.

Primul, naţional prin manieră, idealizator al naturii româneşti, cel de-al doilea naţional ca şi Luchian prin intrepretare, realizator al celor mai profunde frământări sociale în lumina crâncenei realităţi. Nu cred că există o mai profundă asemănare, dacă ne referim la literatura noastră decât aceea dintre Alecsandri, cântăreţul dela Mireşti şi Grigorescu, precum şi aceea dintre Băncilă şi Coşbuc.

După cum Coşbuc în multe din poeziile sale s'a inspirat din suferinţele celor obijduiţi, mergând până la înalta manifestare a revoltei sufleteşti. „Noi vrem pământ"; tot astfel şi Băncilă răsvrătit împotriva nedreptăţilor sociale, a exprimat prin penelul lui scene în care prioritatea o are revolta sufletului înainte de inspiraţia artistică. Botezat „pictorul obijduiţilor" Băncilă este singurul creator român în arta picturală

care a fost profund îndurerat de starea sărăcăcioasă exterioară a ţăranului român (şi nu cea sufletească din care s'a înspirat Grigorescu) pe care ne-a redat-o în pânzele sale, care nu produc o deosebită împresie prin zdrenţele cu care sunt îmbrăcaţi şi iarna şi vara, „robii pământului", muncitorii.

Partea frumoasă a ţăranului, poezia aceea care a stârnit o admiraţie şi 'n sufletul străinilor ce ne-au vizitat, a fost neglijată de Băncilă. Cadrul liric, de baladă pe care-l găsim la Grigorescu, a fost neglijat de Băncilă. Pictura lui solidă, privită din punct de vedere al sincerităţii nu-i micşorează valoarea artistică, ci numai îi întregeşte activitatea sa rodnică. Tot în legătură cu această ramură sunt demne de luat în consideraţie şi compoziţiile care zugrăvesc mişcările ţărăneşti din 1907, care au fost redate de Liviu Rebreanu în cunoscutul său roman „Răscoala". Ele se caracterizează prin acel adânc dramatism, care este efectul unei sensibilităţi puternice şi a unui adânc ecou pe care l-au trezit în sufletul artistului. Acesta-i Băncilă ante-belic...

Vremea, cu toate prefacerile sociale cât şi maturitatea vârstei, l-au schimbat mult pe artist.

Războiul cu toate scenele lui de groază, a zdruncinat multe din idealurile revoluţionare ale tânărului de altă dată.

De aceea, în faza post-belică Băncilă s'a consacrat propriilor sale inspiraţii artistice, redând viaţa ţăranului nostru, peisage câmpeneşti şi în deosebi flori.

Descătuşându-se cu desăvârşire de unele influenţe şi sugerări care nu puteau aduce foloase reale artei, Băncilă se ridică astăzi la concepţii artistice cari ne dovedesc cu prisosinţă deplinătatea maturităţii sale...

Neatins de spiritul modernist, Băncilă rămâne interpretul delicat şi nobil în acelaş timp, fruntaş între zămislitorii de seamă a artei naţionale. Tablourile lui nu mai sunt cercetările unui artist în devenire, care încă se caută, ci, creaţii în înaltul înţeles al cuvântului, care vorbesc tuturor limbajul nesilit şi armonios al formelor şi culorilor nepieritoare. Pictura lui vine din adâncuri în care lumina vibrează ca o vietate ce se lasă zălogită de un penel dibaci. Băncilă este un pasionat al culorii, care-i domină adesea chiar desenul. Vizualitatea pictorului depăşeşte uneori chiar realitatea. O creşte şi intensifică, redându-ne unde emotive, care ne determină să nu ne îndurăm a lua privirea dela lucrările lui... Plecând dela formula că arta însemnează pulsaţia vieţii, el a luat o atitudine dârză împotriva noilor curente venite din lumea Parisului, ca: dadaism, cubism, futurism, suprarealism, etc.

Octav Băncilă, judecă opera de artă după durabilitatea ei, care este condiţionată de cantitatea de viaţă veritabilă ce o cuprinde.

Tradiţionalist convins, Băncilă prin arta sa ne arată că, eternitatea operelor de artă constă în acea disciplină artistică, care învaţă solidaritatea personalităţii creatoare, descoperindu-i izvoare de inspiraţie autohtonă...

Intr'adevăr, neconcepând tradiţionalismul în cultură ca ceva stereotipic, ci ca o „cristalizare elaborată de veacuri şi milenii, încercată prin flăcările şi torentele istoriei, determinată într'un fel şi nu într'altul de fatalitatea lăuntrică a sângelui şi-a credinţei, a rasei şi-a religiei" după cum îl defineşte marele poet Nichifor Crainic, acest organism în creştere cu rădăcini în sera neamului, cu frunziş în atmosfera timpurilor, va fi menit să înfrunte veacurile... Iată de ce şi opera lui Băncilă va fi menită trăirii. La celelalte calităţi, aceasta pe care am revelat-o, nu este cea mai puţin preţioasă.

Adăugând sinceritatea faţă de sine, din care isvoreşte cea faţă de operă, cât şi dăruirea întegrală artei, în momentul creaţiei, ne putem da seama de uriaşa sa valoare...

Psihologia şi obiectivitatea în actuala fază a picturii lui Bancilă, merg mână'n mână. Sinuozităţile sufletului, care explică viaţa sunt deaproape urmărite. Vorbind despre subiectele tratate, vom pomeni şi despre deosebita dragoste a artistului faţă de ţigance, care abundă în pânzele lui. Varietatea poziţiilor, specificul acestor vagabonde cu flori în braţe sau cu ciubucuri în gură, viguriozitatea la unele, svelteţa la altele, privirea lor patrunzătoare, au preocupat prin pitorescul îmbrăcămintelor cât şi prin a salbelor, pe acest creator care a reuşit să eternizeze fragmente din epopeea acestui popor nomad.

Alături de Nicolae Vermont — Octav

Băncilă, acest suflet complex frământat veşnic de marele gând al creaţiei, poate fi numit nu numai „pictorul obijduiţilor" ci şi al „Ţigancelor". Băncilă este creatorul ţigancelor, ca altădată Velasquez al portretului spaniol, motive aduse până la capod'opere care cu greu vor mai putea fi depăşite. Analizând ultima fază, acea a maturităţii depline, spuneam că viaţa şi mediul ţării, i-a adus în conştiinţă, o dragoste nemărginită pentru natura românească. Momentele ei de viaţă intensă, sunt redate în culori aproape stridente. Şi aici accentuăm: Băncilă nu ştie să facă economie de culoare; ci ştie s'o stoarcă doar, până la maximum de espresivitate. Capitalul lui merit! Secretul, originalitatea şi fecunditatea marelui său talent!... Priviţi un buchet de maci: e o explozie vegetală; priviţi un copac îmbrăcat în aur: e însăşi toamna!... Şi nu odată numai, Băncilă procedează sintetic. O floare prin culoarea ei aprinsă, devine simbolul primăverii!...

Contrar procedeului grigorescean, ca şi veronian, unde în cadrul naturii într'un decor de poveste se situa o siluetă sveltă şi singură de ţăruncuţă, cu linie şi ritm de baladă, Băncilă ne redă o frământare sufletească, o durere profundă, prin chipurile pe care le creiază şi nici decum o complectare numai a cadrului naturii ...

Omul ia parte activă în viaţa naturii, nici decum accesorie. Deşi în ultima fază s'a lepădat de acele teme teziste, totuşi Băncilă rareori zugrăveşte oameni fini, odihniţi, oameni ai liniştii şi poeziei. Figurile lor sunt cuprinse de gânduri de lupte şi mâhniri.

Băncilă nu ştie să zugrăvească chipuri, ci numai suflete. Portretele lui sunt documente romane dacă vreţi. E în fiecare portret a lui ceva de magician. Nu m'aşi mira dacă un om ar începe să vorbească cu ele!

Pornind pe drumurile artei adevărate, nealunecând pe panta modernismului morbid, pe care-l dispreţueşte, Octav Băncilă rămâne cel mai mare colorist în arta plastică românească. Paleta lui stă deasupra oricărei impurităţi. Luminozitatea aceasta care e totdeauna exuberantă şi augustă, fragedă şi compactă, vine din lungă practică a tehnicei impresioniste, după cum zice un critic de artă, e o rezultantă a subtilităţii ei.

Dotat cu talent dela natură, muncitor uneori până la exces, Octav Băncilă a ştiut din îndrumările ce i-s'au dat că drumul spre marile creaţii duce prin adevăr şi sinceritate. Artişti tineri, ai ţării mele, urmaţi-l.

AVE... „ZERO"!..

de Leontin Iliescu

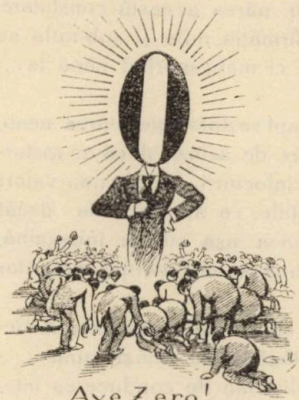

Vreau să preamăresc cultul incompetenţei.

E vorba de un simbol.

Nula negativă, asemănătoare pământului doar prin aceea că e turtită la poli şi umflată la ecuator, e sgomotoasă ca bolobocul gol când merge deadura pe uliţi; e fără fund ca miticul butoi al Danaidelor, înfumurată ca şi măgarul când a dat lovitura de graţie regelui său, impertinenţă ca unii agramaţi academici de după războiu.

Nula e negativă sau pozitivă, după cum stă în faţă sau în urma unităţii.

Nula e zero şi zero e nulă, după cum Floridor e Celestin şi Celestin e Floridor.

Singură unitatea are valoare.

Când nula este aşezată în urma unităţii, îi sporeşte acesteia valoarea la înfinit, după numărul semnelor ce i reprezintă fiinţa. Unitatea nu poate nimic fără nule decât când e încadrată sau înfăşurată de alte cifre de variate valori.

Nula însuteşte, măreşte mereu valoarea unităţii, cu condiţia însă ca să-i rămână totdeauna în urmă, adică să se lase cârmuită de unitate. Unitatea cifră 1, e creaţiunea primordială, e generatoarea celorlalte cifre din înfinitul numerelor.

Când nula are pretenţie ridicoală şi absurdă de a conduce ea unitatea, de a se aşeza adică imperativ în faţa unităţii, atunci nula ia o atitudine negativă, un rol de tăgadă fără noimă a valorii bine definite.

Când se aşează sau când împrejurările o aşează în faţa unităţii, nula negativă scade prestigiul acesteia, îi scoboară valoarea de o sută, de o mie, de un miliard de ori în raport cu numărul semnelor ce-i mărturisesc existenţa. Cu cât mai multe nule, stau în faţa unităţii, cu atât valoarea acesteia scade

până la . . . Infinit. Ne putem uşor închipui cât de negativă — algebriceşte vorbind — poate fi nula, atunci când ea ar mai avea şi un *minus* înaintea ei, în loc de *plus*. Acest *minus* însemnează mai puţin decât o nulă. Ce poate, cine poate fi egal cu mai puţin decât o nulă?

Problema se desleagă uşor, dacă ne gândim puţin la împrejurările şi la oamenii de astăzi. Împrejurările şi oamenii vremurilor noastre au răsturnat considerabil însemnătatea nulei negative, dându-i aureola de *supra-unitate*. Da, de sigur, oricât de falsă şi de absurdă s'ar părea această constatare, oricât de paradoxală afirmaţia, nula şi sub-nula au devenit valori pozitive, ce merg sporind până la . . înfinit.

Intr'adevăr, cărui fapt se datoreşte starea neno, rosită a societăţii noastre de astăzi, dacă nu răsturnării valorilor reale şi înlocuirii lor cu non-valori cu nule şi sub-nule fatale, ce nu fac alta decât să-şi îndeplinească misiunea aşa cum le îndeamnă, poate, mediul cosmic, totdeauna puternic înrâuritor al mediului social?

Mediul cosmic, a cărui influenţă asupra mediului social n'o mai tăgădueşte astăzi nimeni, a făcut ca nula să fie plictisită de conducerea inteligentă şi abilă a unităţii, şi, odată plictisită, să se folosească de numărul cel mare al semnelor ei, ca să răstoarne vechea stare de lucruri şi să ia „răspunderea" conducerii asupra ei.

Şi astfel echilibrul s'a rupt.

Numai aşa se explică dece lucrurile merg atât de rău — pe toate meleagurile — în zilele noastre

Avem însă impresia că suntem prea legaţi de soarta noastră egoistă dacă privim lucrurile sub un aspect atât de pesimist . . .

Generaţiile de după anul 1880, prea obicinuite cu viaţa fără sguduiri dinaintea războiului, se simt astăzi anahronice, fără orientare, fără spirit de auto-călăuzire, în faţa nevoilor vremii, epocă de prefaceri adânci, ce ne lasă să întrezărim parcă nelămuritele linii ale viitorului.

Viitorul societăţii omeneşti are poate neapărată nevoie de prezentul răscolitor de nervi şi de patimi. El are nevoe de *nulele şi sub-nulele cârmuitoare astăzi*, şi această pretenţiune firească necesară, istorică, este, desigur, mijlocul prin care se va putea ajunge nu numai la înţelegerea, dar chiar la înfăptuirea treptată a structurii sociale de mâine.

Nu pretutindeni şi nu în toate ramurile de activitate socială a izbutit nula să-şi impună tirania. Unitatea — recte inteligenţa, valoarea etică şi estetică a indivizilor de rasă superioară — răspândeşte încă forţe nebănuite din existenţa ei timidă, dar roditoare de faple bune şi isprăvi mari.

Unitatea se sacrifică nulei ca să slujească fără voia ei, dar prin acţiuni de jertfă nemăsurată, pornite dintr'o poruncă ce stă mai presus de oameni, jocului capricios al timpului, spiritului nou al acestui timp, semănător de iluzii şi desnădejdi.

Fatalitatea nulei este deci energia implacabilă a destinului, care se sluşeşte de materialul omenesc în vederea perfecţiunilor viitoare, după cum un sculptor de geniu s'ar servi de materialul său de marmoră sau de granit ca să cioplească spre eternitate creaţiunea genioasei sale inspiraţiuni, scăpărarea geniului creator.

Ce-i pasă timpului, ce-i pasă destinului că generaţii de oameni scrâşnesc de durere ca damnaţii din Infernul lui Dante?

Ce-i pesă nemărginirii că învelişul materia vremelnic al agregaţiior săi atomici îşi leapădă masca pieritoare de astăzi, ca să îmbrace noui forme de viaţă în Univers, după cum actorul întrupează variate personagii pe scenă?

Din fluidităţile negative de astăzi va izvodi cu siguranţă flacăra de lumină şi dreptate socială, de adevăr şi umanitate a generaţiilor viitoare, cari — şi aceasta trebuie să ne bucure pe noi, cei cari stăm prea încarceraţi în egoismul contemporanilor — vor trăi zile mai bune, într'o societate mai dreaptă, în concertul unei lumi mai iubitoare de pace, mai înclinată spre aventuri generoase decât aceia de azi.

Dacă nu s'ar întâmpla aceea ce se petrece astăzi pe lume, viaţa popoarelor s'ar scurge monotonă şi obsedantă în monotonia ei. Sbuciumul e galvanizant.

Nu-mi revine în minte numele gânditorului care a spus cândva că necazurile vieţii sale le ia drept atenţiuni dumnezeeşti.

Observaţia are mult adevăr. N'a cunoscut oare spre sfârşitul anilor săi, rostul adevărat al vieţii, genialul Oscar Wilde, care în temniţă, a priceput, prin contrast, adevăratul înţeles al vieţii, el, care trăise o viaţă de luxurie si de plăceri nebuneşti? Nu mărturiseşte el, în „De profundis" lumina cel i-a lămurit sufletul şi mintea în închisoare?

* * *

Iată pentru ce a face elogiul nulei negative esle un act de superioară înţelegere a actualităţii, un act de cuviinţă faţă de agenţii înconştienţi şi ca atare nevinovaţi ai marilor prefaceri de azi.

Aceste fiinţe omeneşti — nule fără valoare sau unităţi încărcate de valori — sunt deopotrivă de necesare progresului universal.

Rubicondă, turtită la poli şi umflată la ecuator ca pământul, îngâmfată şi obraznică, nesăţioasă în goana după norocul ei material, fără fund ca miticul butoi al Danaidelor, goală ca bolobocul ce

merge deadura pe uliţi, nula e totuşi simpatică şi vrednică de laudă, pentrucă, dacă n'ar fi ea, cum s'ar mai putea pricepe frumosul inteligenţa, adevărul, prin contrast?

S'ar mai putea formula o convingere: epoca de prefacere violentă va trece graţie tot aceleeaşi influenţe a mediului cosmic asupra mediului social. Nula negativă va trebui, în chip fatal, să se încarce cu energie pozitivă, şi, în cazul acesta să renunţe la rangul ei social de astăzi, să se reaşeze cu aceeaşi modestie în urma unităţii, lăsându-se cârmuită, ca şi odinioară, de ea, spre cea mai mare glorie şi fericire a neamului omenesc. Ea nu va putea fi privită cu compătimire pentru rolul ei, căci a fost instalată, în drepturi ce nu i aparţineau, prin voia nebiruită a destinului, care leagă planetele şi vietăţile între ele cu firele nevăzute de muritori.

Marele Arhitect al Universului a dat nulei o înaltă misiune socială după războiu.

Ea şi-o îndeplineşte cu sfinţenie şi iată de ce, departe de a ne supăra pe ea, noi trebue dimpotrivă, să i aducem laude de recunoscători.

Descoperiţi-vă deci, oameni buni: Trece nula suverană, atotputernică pe lume, în zilele de după războiu!...

Ave, Zero! Murituri te salutant!...

Apus...

Se 'nserează
Vântul, în fluturare uşoară,
împresoară
valea, cu sunet de clopot ce vibrează,
trezind dintr'o colibă de stuh
un sul de fum, ce se sue 'ncet
liniştit discret
în văzduh,
ca o rugăciune, către Sfântul Duh.
Şi eu veghez, caut să m'afund,
caut să pătrund,
al vieţii cântec nesfârşit.
Rămân uimit,
şi-mi pare, că pe ochi păenjenii mi-au tors
pânză deasă,
de mătasă.
Imi pare, că lumea s'a întors,
că zările se'nchid,
şi eu plutesc în vid.
Imi pare, că aurul luminii moare
şi tot ce-a fost viaţă şi farmec şi splendoare
s'a dus,
în spre apus...

M. AVRAMESCU

Nostalgii exotice

Foame nouă

de ILIE IENEA

Am avut, demult, o nostalgie: India. Nimeni nu mi-a trezit-o. M'am pomenit cu ea fără veste, fără ca să ştiu de unde vine şi dece îşi afişează prezenţa în gândurile mele. Pentru anonimatul ei am tratat-o pasiv la început. Stărilor cu expeditori necunoscuţi nu trebue să le răspunzi, socoteam pe atunci. In plus ignoram cu virgină candoare că eu şi ascendenţii mei suntem stâlpi de telefon cari se pierd spre un oficiu postal pitulat în neguri ancestrale. Acolo poate un răstrămoş-magistru şi-a impregnat în pelicula sensibilităţii extaze transformate în chemări către urmaşi.

India...

Am tolerat-o ani de zile. Spre sfârşitul liceului i-am dat hrană imaginaţia mea. Orele de geografie mi-au fost plăcute numai când profesorul şi-a preumblat bâtul didactic pe ugerul peninsulei Dekan din care părea de o clipă smuls şi împins prin furia ciclonului în direcţia răsărit, stropul de pământ Ceylon. Atunci nota locală mi se destrăma subit. Colegii deveneau de ceaţă. Pereţii clasei erau daţi la o parte pentru a face loc altor suprafeţe şi nuanţe. Mereu peisajul îşi doza specificul. Apăreau un colţ din Gange, elefanţi, feţe bronzate. Sus totdeauna cer matinal stratificat, ca onixul, în zone de culori calmante.

Cu vremea, apelul trimis de ţara cunoscută din iconi doar, nu a mai fost mulţumit de surogatul fanteziei. Nostalgia s'a refulat şi într'o noapte, pe portativul sim-

ţirii sclave, notele unei complex au prins a-mi şuera oniric melancolii de cântec hindus....

Se făcea că eram ataşat de presă la Calcuta. Când mi se terminau orele de muncă mă duceam să privesc marea golfului Bengal. Mai cu seamă înspre seară. Aici făceam statistici, pe minut pentru frecvenţa şi pe înălţime pentru recordul valurilor. Apoi salutam toate svâcniturile apei, mă acomodam cadenţei lor şi vibram întocmai, cucerit de bătăile accelerate sau încetinite, cu frenezia fiorului pe care ţi-l dau concertele savurate. Uneori veniau în radă pacheboturi uriaşe. Noaptea densă mă surprindea urmărindu-le costumul marinarilor şi cercetând prin geamuri cabinele cu mutre misterioase.

Ocupaţiunea deşi îmi era deşartă, nu mă puteam lipsi de cocaina acelui forfot marin. In cele din urmă cugetam că n'avea dece să-mi fie ruşine de ea, pentrucă în India foarte mulţi au pasiuni mai bizare: contemplă soarele până orbesc, stau întreaga viaţă pe un vârf de stâncă, nu se simt bine decât cu mâinile înfăşurate de epiderma umedă a şerpilor. Intre molimele cari îmi cuprindeau cu originală varietate semenii, boala mea, avea structură occidentală. Mi-aduc chiar aminte că în India suferiam de nostalgia Europii. Numai faptul că trăiam într'o mulţime nesfârşită de ţicniţi îi dădea şi pelerinajului meu acompaniat de lumini crepusculare, un timbru oriental.

Coama undelor nestaşnice mă vedea cotidian pe mal. La început singur. Nu peste mult dela inaugurarea acestor vizite am observat cam la aceeaş oră pe ţărm o siluetă feminină. Părea că şi ea numără valurile, că vine dusă de acelaş spleen, că inspectează simultan cu mine călătorii mărilor. Prima ochiadă i-am aruncat-o lateral. Retina mi-a înregistrat linii de figură suplă. A doua oară, i-am remarcat profilul aproape elin. Avea aparenţa că nu mă ia în seamă. Mâne-zi a întârziat un sfert de oră. Lipsa ei mi-a impus să constat nelinişti în mine. Când am văzut-o pe litoral ele s'au evaporat.

M'am apropiat de ea.

— Te cunosc din Londra, La operă... Se reprezenta „Olandezul zburător". Am avut locuri vecine. Am discutat despre Benedetto Croce, Luigi Pirandello. Imi aduc bine aminte. In discuţie ţi-am pus întrebarea: ce-ar fi dacă cineva ar face muzica lui Enric al IV-a? Sunetele descoperă şi exprimă stări psihice ziceam eu. Un compozitor ar contura mai bine dezacordul dintre firul amintirii şi ceealaltă realitate de care e guvernat spre dauna continuităţii în manifestări eroul pirandellian, subconştientul.

Am privit-o provocator în pupile două clipe. Irişii îi erau o demonstraţie calmă de inele sinelii, mărginite, de o parte şi de alta, de unghiuri-migdale albe. Spectacolul se înteţia prin minusculele beţişoare ale genelor rari şi visătoare. De-asupra lor, început de cozorocuri mici: sprâcenele, subjugau.

Mi-a răspuns cu voce plusată:

— Da. N'am uitat. Erai la stânga mea. Ascultai adâncit.

Minţea! Nu ne-am văzut nici odată.

Brusc am întrebat-o:

— Domnişoară.... te rog să-mi spui.... pentrucă am uitat.... Imi spui?

— Numele?

— Numele!

— Suprema ofensă e să uiţi numele fetei de care te leagă discuţii.

M'am întristat.

— Nu domnişoară. Vin peste noi eclipse de memorie. Ca la Enric al IV-a. Sub stăpânirea lor ţi-e imposibil să-ţi aduci aminte de un lucru. Legătura dintre tine şi el se taie. Conştiinţa se frânge în două. La noi bine înţeles fenomenul se produce în mic şi paralizează părticele. Pirandello presupune că eclipsa poate lua în arendă latifundii sufleteşti...

Suprafaţa oceanului era liniştită. Partnera mea credeam că nici nu mă aude, fiindcă privirile i s'au oprit la volutele fumului eşit din coşul unui vapor gata de plecare.

M'am întristat mai rău.

— Navamalika, mi-a şoptit ea tardiv.

— .... tu ştii ce caut în India? — Mijlocul de a-mi utiliza toate plăsmuirile, am zis fără sens şi abrupt.

Navamalika se miră.

— Pe voi nu vă atrage de altfel problema. Idealul vostru e un pacifism etern. Vă place seninătatea contemplativă doar. In general. Puţinele excepţii creatoare confirmă tot aceste afirmaţii.

Literatura voastră nu aprinde în mintea oamenilor lumânarea interesului pentru ei şi forţa lor realizatoare în domeniul frumo-

sului. Urganele interioare n'aţi încercat nici odată să le dramatizaţi după măsura dimensiunilor noastre. Această deficienţă v'a făcut în unele privinţi retrograzi. Poţi trata la voi, despre plastică de exemplu, cu bagajul intelectual pe care îl posedă europeanul? Vă lipseşte nomenclatura, technica, exerciţul. Situaţia? Ne sunteţi tributari.

Navamalika, nu e suficient să înregistrezi cele trecute prin filiera simţurilor. Trebue să le dai şi expresie. Elementele de îndeplinire stau în capacitatea ta inventivă. Dacă o ai eşti monarh peste un univers imaterial.

După concepţia noastră nu există preocupări infime. Toate fenomenele sunt egal de importante. Insul numai ar putea să le aprecieze defectuos.

Odată descoperit adevărul noi am început să înţelegem că în mâinile noastre rezidă culoarea vieţii. Fardul depe obrajii clipelor sunt în pudriera benevolei aprecieri. La caz că doreşti drumurile gândurilor se pot boi cu aur. Cine te impiedecă?

Dar în locul pasivităţii voastre obiective, noi am promovat artificialul. Activismul ne-a silit să o facem. Postura noastră de zugravi. Avantajele lui au devenit incomensurabile. Susţinem o literatură care ame ninţă să scoată în câteva secole, din orcine un romancier şi atare ambianţă pune în totdeauna în discuţia intimă debitul formelor cari te agită....

Apa, marea pentru gândurile mele e bu rete absorbant, Navamalika. Mă copleşeşte şi nu mai cuget, nu mai vopsesc nimic .. Imi ajută să revin la iniţialul pur....

M'a prins atentă de mână. Repentin decorul din jur s'a prăvălit. Oceanul s'a scufundat. Pământul şi a schimbat faţa. Aveam însă impresia că între discursul meu şi momentele următoare au trecut luni şi Navamalika mă ţinea încă de mână. Intre timp am colindat cu ea prin Calcuta privind magazinele, discutând prin larma pietonilor şi a vehiculelor, palpitând într'una. Cunoştinţa ni se sudase prin văpăile unui amok verbal. Mi s'a descoperit turburată de aceleaşi frământări. Voia să-i dea şi ea existenţii culoarea ţinutei active. Mi-a spus chiar:

— Nu mă poate nimeni opri ca în plină căldură toridă, la geamul meu să văd căderi de fulgi. E destul dacă închipuirea mea îi vrea....

Când mi se urăşte în monotonie mă văd alergând peste covorul ierburilor pe cari le simt mai parfumate decât aevea, udată de ploaia caldă. Sau conduc discuţii într'un areopag de savanţi imaginari. Nu mă las învinsă de singurătate. Acalmiei exterioare eu îi opun o fantezie dirijată în care intră, ca figuranţi inşi, perspective, fapte închipuite.

— Navamalika, Navamalika, m'am slobozit exaltat, tu gândeşti ca mine.

Condiţia esenţială pentru artist este să-şi stăpânească materialul brut. Clipa în care ai ajuns stăpân peste fenomenele naturii şi eşti în stare să le aduci în câmpul tău de viaţă când tu voeşti, semnifică veritabila ta naştere. Capitolul următor e drept că e îndepărtare de beţia iluziilor considerate unanim „realităţi psihologice", însă el îţi dă măsura evenimentelor în nuda lor importanţă...

Vreau să predic Navamalika orcui această emancipare obţinută prin simple exerciţii mintale. Atunci oamenii îşi vor confecţiona traiul altfel.

Navamalika şi eu păşiam pe trotuar. Nu pot preciza unde.

Gândurile mă invadau cu alintări de foc placid. Se propagau din atom în atom prin creeri. Apoi simţiam cum îmi cuprind mânile, pieptul, fiinţa întreagă. Mai la urmă nu-i exclus ca ideea să împrumute atomilor dela caz la caz vibraţii noi şi „stările" noastre să dureze cât domnia lor.

Pe nesimţite am părăsit Calcuta. Dimineaţa. Acoperişurile rămân estompate profiluri de dantelă. Tot mai mici. Fixe. In somn teluric. Zorii concentraţi încă. Peisajul static. Ţeapăn pot zice.

Indărăt uruit de maşină. Intr'o clipă se opreşte alături de noi. Prin geam observ că n'are şofer. Mânătură!! Dar imediat mă gândesc la razele cari conduc avioanele dela distanţă.

Minune consecutivă: se deschide o uşă. Navamalika nu ezită. Mă trage de mână şi ne instalăm în fotolii.

Lanurile de grâu şi maci au început bilateral să plece lent, în pas, în fugă vertiginoasă. Navamalika se balansa uşor privind înaintea maşinii. Fără ca să mi-i observe, ochii mei au cuprins-o. Depe umerii rotunzi îi pleca rochia de voile georgette albastru, lăsându-i braţele goale. Mâinele i se împreunau deasupra ge-

nunchiului drept suprapus peste piciorul stâng, într'o selectă poză de graţie. Astfel era mai degrabă figură pentru pânză, decât tovarăşă de călătorie.

— Navamalika, spune-mi, vom sta veşnic în maşină?

Nu mi-a răspuns. Mi-a trecut atunci prin minte că poate nu-i decât o figură de ceară şi scena cu noi se petrece în panoptic. Am încremenit. Mi-am pipăit mâna. Existam. Cum poate fi Navamalika nereală?

— Navamalika!...

Toată bucuria acestei prietenii s'a sfărîmat în mii de bucăţi. Bibeloul cu infinită valoare afectivă e ţăndări.

— Navamalika...

Am apucat-o de amândouă mâinile. S'a uitat aiurită la mine. Cu indiferenţă imobilă. In prima zi de cunoştinţă era la fel.

— Unde mergem Navamalika, am cutezat din nou.

— La Angusia, în Nepal. Există acolo un templu budhist părăsit. Nimeni nu-i trece pragul. Legenda spune că în el s'a retras în secolul III înainte de Cristos fiul bolnav de melancolie fără leac, al unui împărat chinez. Trecătorii auziau adeseori gemete înlăuntru.

In scurtă vreme faima templului s'a lăţit prin împrejurimi şi de frică nici până azi credincioşii nu s'au hotărît să-l reabiliteze. Istoria odraslei e bizară la superlativ. Se zice că era primul copil. Nici o lipsă nu l-a făcut să sufere. Alături de cea mai aleasă educaţie putea să-şi îndeplinească toate capriciile. In fapt nu uza de ele. Ajuns la adolescenţă i s'a permis contactul cu femeile pe cari el le dorea. Nimic însă nu l-a satisfăcut. Unica lui mulţumire până la vrâsta de 20 de ani erau convorbirile pe cari le avea clandestin cu poetul Sang-Cio-Leu. Poveştile cu floarea de lotus, dragostea de lună şi de cerul înstelat, aprindeau în privirile prinţului lumina dorului după frumos. In ele găsea alt ritm. Mai firesc raportat la tendinţele omului. Dar şi de ea a fost lipsit. Aflând împărătul de aceste legături a dispus ca Sang-Cio-Leu să fie decapitat. Impăratul era în contra culturii şi considera pe poeţi secături cari îndrugă vorbe şi rătăcesc minţile dela treburile adevărate. Prinţul peste un an a părăsit palatul şi dus a fost.

Pentru mine templul din Angusia e simbolul setei după artă. Abia întoarsă dela universitatea din Paris el mi-a devenit atracţie magnetică. Am lăsat la o parte svonurile şi am intrat. Nimic deosebit. Obiectele sunt în ordine. Aerul e puţin condensat de prezenţa tăcerii milenare. La început numai. Incolo liniştea în care îţi auzi parcă şi gândurile vorbind, devine strâns legată de tine. Mi-e singurul loc greu de abandonat...

M'am trezit urcând pe o cărare. Hainele mi se agăţau de crengi şi îmi făceau imposibilă străduinţa de a mă ţinea după Navamalika. Vârf. In jos. Peste isvor cu susur metalic. Pantă. Mersul ne taie dealul în diagonală. Pe muchie. Coborîm. Nu vorbim deloc. In vale perspectiva se deschide fără ca să te aştepţi. O alee rectiliniară ne conduce în faţa unei pagode.

Navamalika nu şovăe. Eu rămân afară ca să trec în revistă împrejurimile. O creangă de sicomor se clătina ca un evantai. Drept înaintea uşii. Celelalte crengi pauzează. Ce climă ciudată...

Am pornit să intru. In uşă m'au străpuns doi ochi de rubin aşezaţi în obscuritate la vreo 15 paşi. Mă atrag hipnotic spre ei. Uşa se inchide automat zdupăind. Tresar. Iar plec. In sfârşit recunosc pe deţinătorul lor. E Budha. Stă uzual, cu picioarele cruciş. Pleoapele i se deschid şi globurile roşii se măresc imperativ, îngrozitor...

— Navamalika!!

Răsare surâzându-mi.

— Mie... nu mi-e teamă de Budha. Degeaba încearcă să mă intimideze. Altcum îl cunosc din cărţile consacrate lui. Milos şi înţelept e Budha.

Dacă ar putea să ne vorbească îmi închipui că n'ar fi strein de preocupările noastre. El era prea uman. Şi azi în toate materiile ai obţine dela el informaţiuni complete. Ne-ar spune şi de ce a murit fiul împăratului chinez. I-aş lua imediat un interview. Da, Navamalika. Inceputul ar fi astfel:

— Cari credeţi domnule Budha, c'au fost cauzele pribegiei prinţului mort în templul D voastră?

Şi el, cu dezinvoltură, s'ar executa baritonal şi rar:

— O foame nouă a cunoscut acest prinţ...: foamea de artă...

Aşa-i Navamalika? Aprobi?

Unde-i Navamalika?!!

Mă uit la Budha. Budha râde amuzat şi îşi lasă picioarele în jos.

Tu nu poţi înţelege...

Tu, nici odată nu-i ghici, copilă,
De ce'şi închină capul trandafirii
Când cântă 'nopţi târzii priveghetoarea
Troparul de 'ngropare al iubirii.

Când cheamă în a lui singurătate
Regina-i legendară, pitpalacul,
Şi sue luna 'noaptea instelată
Tu, nu poţi şti de ce roşeşte macul.

Şi nu vei înţelege niciodată
De ce, alunecând din zări albastre
Brăzdează bolta căzătoare stele
Perzându-se pe căile sihastre...

Un visător ce te-a văzut odată
Se mistue purtându-te 'n privire
Că n-a voit destinul să te facă
Să-i înţelegi chemarea de iubire!

Trifoi - cu - patru - foi...

Deschid iar cartea şi 'ntre mate foi
La locul însemnat de mâna ei,
Între un crin şi flori de dedeţei,
Stai vestejit, trifoi-cu-patru-foi!

Ca să ne-aduci noroc, noi, amândoi
Te-am tot căutat, trifoi... Şi flori de tei,
Când te-a culeş, am pus în părul ei —
Şi-am râs ca doi copii, noi între noi.

Mânuţa ce te-a strâns din crâng, s'a dus!
Şi cum mă uit la tine, Ea, de sus,
Simt cum ne cată... şi întreabă: cum,

Norocul care tu, trifoi, ne-ai dat —
Şi visul de iubire ce-am visat —
De ce, acum, le-ai prefăcut în scrum?

IOAN JIVI-BĂNĂŢANU

Panait Istrate

Se cuvenea un mai îndelungat popas pentru amintirea aceluia care a fost Panait Istrate. Şi dacă n'am putut-o face în numărul trecut al revistei, revenirea da faţă va întregi cetitorului întregul nostru gând despre cel mai caracteristic scriitor român al timpurilor noastre.

Nu vom vorbi de om, oricari ar fi fost meritele sau scăderile lui. Nu vom comenta nici oscilaţiile lui de ordin politic, în acest domeniu un suflet ca acela al scriitorului Panait Istrate, formând cel mult variaţiuni de tonuri, în alegerea unei melodii ce nu se va mai putea scrie niciodată.

Pe noi ne interesează numai scriitorul şi se săvârşeşte cea mai mare greşeală, când numele lui se aduce în discuţia altor activităţii, decât cele curat literare. Scriitorul a fost de-o valoare excepţională, nu atât prin talentul povestirei, cât prin verbul pe care l-a adaptat, cel dintâi, în literatura noastră.

Dela „Chira Chiralina" şi până la „Spovedaniile unui învins", asistăm la cea mai fastuoasă risipă de suflet, care s'ar putea numi sinuciderea unui crez, în cel mai fantastic decor de ispite! Şi dacă personalitatea acestui minunat scriitor se apropie când şi când de acel Adrian sau Mihail; Panait Istrate va rămâne un infinit de mare anonim al „omeniei", al „bunei rânduieli", a tot ce pentru timpurile noastre se încadrează în utopie.

Răsadul acestui fruct românesc, copt între graniţele celei mai mari ţări surori, va forma pentru viitorime specificul unuia singur care se va confunda cu gândul unei întregi generaţii. Opera lui Panait Istrate va rămâne într'o proporţie nebănuită încă, şi străfulgerarea omului de capriciul neînţelesei naturi va accentua tot mai mult regretul simţit de contemporani.

Panait Istrate, duce cu el ceiace n'a avut nici unul dintre scriitorii noştri: sinceritatea emotivităţii care şi-a aflat expresia în scris complectată cu franchiţa caracteristică omului de geniu. Autorul lui „Moş Anghel", va marca nu peste multă vreme, o epocă, şi aceia va fi a noastră, în care viitorii adepţi ai „omeniei" propagate de el, vor vedea mai mult monştri decât oameni.

Panait Istrate a fost cel mai bun dintre noi şi trecerea lui în eternitate era o necesitate: prea se sufoca în singurătatea de care se simţea cuprins.

Al. Negură

Giuseppe Verdi, gloria Italiei

de LUKY DOR

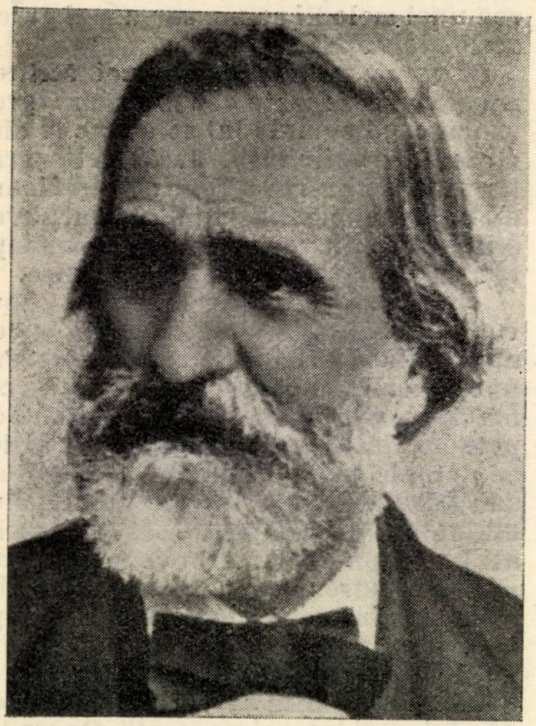

Giuseppe Verdi

In 1813, în casa unor ţărani modeşti din Brisetto, s'a născut Giuseppe Verdi, unul din cei mai glorioşi reprezentanţi ai muzicii italiene.

In 1814, Italia înscrie o epocă turbure, în istoria ei. Armatele austriace şi ruseşti invadează ţara, masacrând fără milă populaţia, omorând de-arândul femei şi copii. O femee, purtând la sân un copilaş abia de un an, se putuse furişa în clopotniţa unei biserici, salvând astfel viaţa ei şi a pruncului. Copilaşul, căruia orânduelile unui destin darnic voiseră să-i scape viaţa, era Giuseppe Verdi, fiul unei ţesătoare şi al soţului ei, Carlo Verdi, hangiu. Astfel, norocul unei ţărănci din mahalaua Romcole, a fost norocul Italiei întregi, căreia i-s'a dat posibilitatea de a înscrie mai târziu, în cartea geniilor, pe care le-a ţâşnit pământul ei, numele unuia din cei mai glorioşi fii ai săi, numele neuitatului compozitor melodist, Giuseppe Verdi. Norocul mai este al nostru, al tuturor celor cari admirăm şi iubim creaţiile măreţe ale acestui geniu al muzicii italiene.

Copil de oameni săraci, micul Giuseppe a fost crescut cu multe jertfe şi mari greutăţi. Sârguitor şi inteligent, Giuseppe începe să se remarce încă din fragedа vârstă de 12 ani, când compune primele marşuri şi capricii şi când s'a văzut ocupând locul maestrului organist al bisericii din Romcole. E interesant de ştiut, şi totodată pare foarte curios faptul că acest om, născut pentru celebritate, şi care avea suflet de muzicant neîntrecut, care uimise prin progresele şi însuşirile rare ale unei precocităţi evidente, acest artist subtil, a fost totuşi respins dela Conservator, de directorul instituţiei, Francesco Basili, pe motiv că n'avea ... talent. Nevoit să înveţe în particular, Verdi începu să studieze cu temeinică aviditate, sub direcţia maestrului Lavigna dela Scala. Progresele rapide şi înfloritoare ale acestui mare talent, îl făcură curând să apară în faţa publicului, la Milano, nu însă în calitate de compozitor, ci aşa cum a debutat majoritatea compozitorilor, ca dirijor. Puterea chemării sale începe să se cristalizeze, cu prima lui operă, „Oberto", „conte di San Bonifacio", care, chiar dacă are reminiscenţe din muzica lui Bellini, nu-i lipsită de calităţi, de interes şi personalitate. Un giorno di regno, după libretul lui Felice Romani, este opera care-i urmează lui „Oberto", şi care înscrie un fiasco dureros. Opera nu s'a cântat decât o singură dată, iar insuccesul ei, impresionă profund pe compozitor. Mai târziu Verdi scrie opera „Nabuco" care se impune chiar dela premieră, prin ritmul său viu, prin instrumentaţie viguroasă, printr'o impresionantă redare a sentimentelor, în magistrale faze muzicale. „Nabuco", cunoscuta dramă biblică, l-a răsplătit prin

succesul deplin şi binemeritat pe care l-a obţinut, pentru munca neobosită şi intensitatea cu care Verdi studia, gândea şi creea.

Specificul muzicii verdiene revine şi se conturează, pe alocuri mai slab şi superficial, în noua sa lucrare, prezentată la Scala în 1843, "I. Lombardi care, cu mai puţine calităţi decât „Nabuco", a avut totuşi parte de o primire caldă. „Ernani" e opera lirică de un dramatism muzical impresionant şi perfect adecvat acţiunii. Subiectul operei Ernani este luat după romanul lui Victor Hugo. In această lucrare se conturează ideea leit-motivului, adică evocarea unui moment al dramei, prin repetarea sugestivă a melodiei ce-l însoţea. Succelul robust al acestei opere n'a fost numai local. La Paris a fost primită cu aceiaşi simpatie neprecupeţită, ca şi pe pământul Italiei. Din nevoi personale de ordin material, Verdi e nevoit să înscrie, în glorioasa lui carieră, o epoca scurtă de realizări aşa numite ieftine, uşoare. Astfel, în acea vreme de creaţii rapide, sunt scrise vreo zece opere fără prea multă însemnătate şi cari au avut o viaţă efemeră. Printre ele s'au remarcat puţin, operele „I due foscari", „Atilla" şi „Giovanna d'Arco". Aceasta din urmă a avut norocul de a fi interpretată de marea Adelina Patti, soprană minunată, neegalată până astăzi.

După aceste opere mărunte, scrise în serie, Verdi dă la lumină „Machbeth", după piesa marelui gânditor din Stratford pe Avon. După cum se ştie, subiectul acestei drame este întunecat, greoi, lipsit de vibrarea caldă a iubirii, lucru care constituia o primă rezervă pentru contimporani. Muzica, grefată de text, nu putea fi decât o muzică rece, sobră, grea, care displace publicului obişnuit cu melodia delicată a specificului verdian. Şi la Paris, ca şi în Italia, „Machbeth" îşi desfăşură partitura, fără să stârnească nici admiraţie, nici entuziasm. „I. Lombardi" sau, după cum i se schimbase numele, „Gerusalem", fiind revăzută şi modificată de Verdi, nu mai plăcu, iar, împreună cu opera „Corsaro", după un poem al lui Byron, a înregistrat un succes complet. „La bataglia di Legnano", scrisă cu avântul şi ardoarea unor idei de patriotism înflăcărat, ce-l animau în acea vreme pe maestru şi reprezentată într'un timp cum nu se putea mai potrivit, când întreaga populaţie vibra sub înlănţuirea unui curent de naţionalism tenace, fu primită cu un entuziasm de nedescris, constituind un adevărat triumf. De aci înainte Verdi începe să scrie pe filele lui de glorie, numele ultimelor lucrări ce se vor bucura de interesul şi admiraţia vie a lumii întregi şi care vor grava pentru vecie numele lui Giuseppe Verdi pe soclul nemuririi. Prima operă din această perioadă e „Luiza Miller" după drama lui Schiller, „Intrigă şi amor", apoi „Stifelio", a cărei premieră a fost la Trieste în 1851.

Acestora le urmează opera „Rigoletto", lucrare de o concepţie măreaţă, cu un colorit şi caracter nou, operă în care abundă melodia şi ariile pentru toate vocile. Subiectul, de un dramatism sguduitor, aprinse fantezia creatoare a acestui înzestrat muzicant. Rigoletto constitue pentru cunoscători un adevărat şi aprofundat studiu psihologic, care a putut fi înţeles şi redat, datorită scânteerilor de geniu ale unui creer puţin comun. Libretul acestei capo d'opere, care s'a bucurat de un succes statornic şi care trăeşte cu aceeaşi putere din seara premierei până azi, timp de 83 ani, a fost estras din lucrarea lui Victor Hugo, „Le Roi s'amuse". Spontaneitatea unei melodii superbe şi sincere, se desprinde firesc în fraze de o plastică muzicalitate, care tălmăcesc cu arta rafinată şi desăvârşită, momentele importante ce se împletesc continuu în această operă de concepţie densă şi personalitate imperativă. „La donna e mobile", „Questa o quella", „Caro nome", „Tutte le feste al tempio", Pari siamo şi minunatul şi sugestivul quartet „Bella figlia del'amore", ca să nu numesc decât pe cele ce mi trec rapid prin minte, sunt melodiile frumoase şi pure, ce înfloresc pe toate buzele şi pretutindeni. La Paris, „Rigoletto" s'a impus tot atât de categoric şi definitiv, smulgând entuziasmul neprecupeţit al tuturora, în frunte cu poetul Victor Hugo.

După „Rigoletto", Verdi scrie opera „Trovatore", lucrare plină de calităţi indiscutabile, în care melodia abundă verosimilă şi caldă, superbă exteriorizare a pasiunilor umane redate cu măestrie genială, în fraze de-o inspiraţie înaripată. Frumoasa armonie dintre orchestră şi voci, arta cu care se combină, se împletesc şi se completează una pe cealalta, oferă un ansamblu cu adevărat magistral. „Trovatore" e una dintre cele mai populare şi mai cântate opere ale maestrului.

Urmează „Traviata", după drama „Dama

cu camelii" a lui Alex. Dumas-fiul. Traviata e o lucrare cu ţinută plină de delicateţă şi duioşie şi de un lirism învăluitor. Această operă cu o factură de-o rară eleganţă şi armonie, a înregistrat totuşi un nemeritat fiasco. Trebuie să i se întâmple şi lui Verdi aceea ce au păţit mai toţi marii compozitori. Oare Rossini nu înregistrase un lamentabil eşec cu „Bărbierul din Sevilla" ? „Dar DonJuan al lui Mozart nu cădea la Viena, în acelaş timp în care, în Italia, „Norma" lui Bellini avusese aceeaşi rece primire? Dar „Carmen" inspirata operă a lui Bizet ? şi altele multe cari au avut aceeaş soartă la premieră. „Că Traviata" înseamnă calitate indiscutabilă, ne-a confirmat-o cu prisosinţă timpul foarte îndelungat de când această operă se cântă pretutindeni cu un succes mereu viu. „Vespri Siciliani" ca şi „Simone Boccanegra" se reprezintă fără să entuziasmeze. „Ballo în maschera" însemnează din nou succes triumfal, fiindcă Balul mascat este o nouă perlă înşirată pe firul strălucitor al marilor sale creaţiuni.

„Falstaff", net superioară aceleiaşi opere a lui William Balfe şi a francezului Adolf Adam, arată puterea de concentrare şi creare, a compozitorului încă viguroasă, cu toată vârsta sa înaintată. Melodia picură într'o frumoasă linie de spontaneitate sinceră şi de puritate cu adevărat verdiană. „Don Carlos", cu o admirabilă orchestraţie, cu fraze muzicale de cea mai inspirată cristalizare, şi cu technică impecabilă, e făcută să placă şi să trăiască. „Aida", al cărei subiect a fost ales din legendele culese în preajma piramidelor, a fost scrisă după cererea Kedivului din Egipt, pentru inaugurarea teatrului din Cairo. Marea reformă pe care Wagner o făcea în acea vreme în Germania, influenţă pe Verdi care-l ascultase şi-l admirase timp de doi ani, la Bayreuth. In „Aida", cu o factură nouă, se remarcă înrâurirea lui Wagner, lucru pe care Verdi îl desmiţea însă cu vigoare. Aida este într'adevăr o capod'-operă care îşi păstrează neştirbită primirea triumfală dela premieră. „Othello", cu mult superioară operei Othello a lui Rossini, este extrasă după lucrarea nemuritului Will. Premiera strălucită a acestei opere a îndreptăţit pe deplin interesul şi nerăbdarea cu care era aşteptată. Rezultatul unei technice desăvârşite şi inspiraţia genială a marelui compozitor italian, nu putea însemna decât strălucire şi strălucitor era cel din urmă diamant pe care-l şlefuise o mână de maestru.

„Falstaff" şi „Othello" conturează aceleaşi virtuţi cunoscute, cari împletesc toată opera marelui gânditor din Romcole.

Obosit, bolnav şi bătrân, acest geniu născut în obscuritatea comunei Brisetto şi care avea să poarte, dealungul anilor, faima şi gloria ţării sale — cuib de artişti neîntrecuţi — îşi trăia la Milano declinul inevitabil, prin legile implacabile ale destinului, ce nu se pleacă nici în faţa marilor aleşi. In 1901, blânzii lui ochi, cari ştiuseră să privească viaţa în faţă, cu tot curajul unui suflet mare şi cu voinţa neclintită a biruitorilor, se închiseră pentru totdeauna în această existenţă efemeră, ca să-i redeschidă într'o lume mai subtilă, mai bună, poate. Nu numai Italia şi-a plâns una dintre cele mai strălucite glorii, ce lua drumul eternităţii, ci lumea întreagă picura lacrimi de durere, pentru cel care trecuse prin lume lăsând, pentru noi, roadele frumoase ale unei vieţi fertile. Cristalizarea geniului său în pagini nepieritoare, ce păşesc cu triumf în veşnicie, este sublima moştenire pe care Verdi ne-a lăsat-o nouă, tuturor.

Grandioasa sa personalitate domină şi impune azi ca şi atunci, cu aceeaşi impresionantă putere. O pagină din Verdi înseamnă o subtilă emoţie spirituală, înseamnă înviorarea liniştitoare a unui cristalin isvor, mireasma învăluitoare a unor parfumate corole, după cum imperativul contur al operei sale înseamnă nemurire. Suflet mare, de-o rară bunătate şi eleganţă, către sfârşitul vieţii, Verdi s'a gândit la muzicanţii bătrâni şi obosiţi pentru cari fondă la Milano, în 1897, un azil, o casă de odihnă. Acesta a fost Verdi pe care-l iubim cu însufleţirea şi sinceritatea ce se nasc numai sub impulsul artei adevărate.

Sculptorul bănățean Alexandru Liuba
(1875--1906)

de AUREL COSMA JUNIOR

Sculptorul bănățean Alexandru Liuba a fost uitat. Nimeni nu-și mai aduce aminte de viața lui sbuciumată, nimeni nu se mai gândește la opera lui minunată. A fost uitat, fiindcă prea puțini l-au cunoscut, iar lucrările sale, împrăștiate și păstrate prin case particulare, n'au putut fi văzute și admirate de toată lumea. Până azi abia s'a scris ceva despre viața și activitatea acestui artist. Familia lui Alexandru Liuba mi-a pus la dispoziție toate actele și scrisorile sale, din cari am putut scoate o mulțime de date biografice foarte interesante și inedite. Bazat pe aceste izvoare, precum și pe informațiunile culese dela prietenii artistului, am căutat să reconstruesc viața și opera marelui sculptor bănățean.

*

Cercetând trecutul Românilor bănățeni din punct de vedere artistic, găsim nenumărate dovezi și un material foarte bogat pentru întocmirea unei istorii a artelor românești în Banat.

Această istorie ar putea să înceapă însă numai din timpurile posterioare invaziunei turcești, fiindcă orice urmă de artă românească ce existase înaintea dominațiunii otomane, fusese distrusă de Turci.

Sculptorul Alexandru Liuba.

Din scurta reprivire oferită de spațiul celor două secole apuse, putem constata cu bucurie că Românii bănățeni s'au manifestat pe toate terenurile artistice și neau lăsat pretutindeni adevărate monumente de artă.

In pictură, Românii bănățeni au avut deja pe la începutul secolului al XVIII-lea școli pentru pregătirea maeștrilor chemați să zugrăvească bisericile românești cari începură să se ridice din nou în locul celor distruse de Turci. Astfel de școli existau pe lângă vechile mânăstiri și chiar la particulari. O vestită școală de pictură religioasă era cea a lui *Vasilie Diaconovici Loga*, bunicul învățatului pedagog de mai târziu. Această școală funcționa în comuna *Srediștea* de lângă Vârșeț deja dela 1736 încoace și a dat pictori renumiți, ca pe *Raicu* din Vârșeț, pe *Petruți* din Timișoara și pe *George**), fiul lui Vasilie Diaconovici Loga. Ei au fondat la rândul lor alte școli. Mai târziu îl întâlnim în cursul istoriei artelor frumoase bănățene pe pictorul *Dimitrie Turcu* și pe artistul *Nicolae Popescu*. Renumele ace tuia din urmă a ajuns până în Italia, iar operile sale, dintre cari o parte se păstrează în Muzeul din Timișoara, sunt de mare valoare.

In arhitectură arta românească din Banat s'a manifestat prin construirea de biserici și de mânăstiri. Multe din ele s'au conservat în starea lor originală și astfel înfățișează și azi mărturia vie a stării culturale de atunci. Biserica dela Lipova, Mânăstirea săracă, apoi bisericile de lemn de pe valea Begheiului, sunt monumente istorice de o valoarea nebănuită.

Arta decorativă era cunoscută din cele mai îndepărtate vremuri. Această artă n'a putut fi nimicită cu desăvârșire nici de năvălirile turcești și nici de vitregia timpurilor. Ea și-a găsit un refugiu sigur în

*) Acest George a fost tatăl scriitorului Constantin Diaconovici Loga.

coliba modestului şi oropsitului nostru ţăran, unde au putut fi păstrate multe urme interesante de diferite motive şi modeluri de artă decorativă aplicate pe mobile, pe obiecte casnice, pe covoare şi mai ales pe portul naţional.

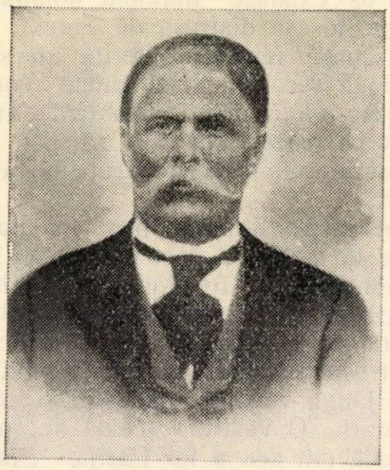

Sofronie Liuba.
(Tatăl Sculptorului).

Muzica s'a născut deodată cu românul bănăţean. Ea este cea mai veche artă. Cântecul şi fluierul i-au fost mângâierea iobagului nostru în lungul timpurilor de grele persecuţiuni. Bănăţeanul este cântăreţ din naştere. Fiecare cunoaşte câte o doină sau câte o melodie învăţată dela părinţi. Nu este veselie fără cântece, iar acolo unde sunt adunaţi câţiva bănăţeni, îi vezi deja că formează un cor improvizat. Doar din Banat îşi trag originea corurile de plugari, aici sunt cele mai vestite coruri şi fanfare ţărăneşti. In Banat a fost leagănul muzicei noastre naţionale şi din această provincie s'au ridicat compozitori iluştri, ca Tiberiu Brediceanu, Ioan Vidu şi Sabin V. Drăgoi.

Numai în sculptură, trebuie să o recunoaştem, Românii bănăţeni n'au prea lăsat multe urme de manifestaţii artistice. In afară de diversele obiecte casnice ori mobile cioplite în lemn sau în afară de câteva decoruri lucrate tot în lemn pentru împodobirea lucrurilor sfinte sau a interioarelor de biserici, Bănăţenii noştri n'au creat opere mai însemnate.

A avut însă Banatul un mare sculptor român, a cărui opere n'au fost apreciate numai de fraţii săi Bănăţeni, ci gloria artei sale a trecut Carpaţii, ba chiar şi hotarele ţării. A fost sculptorul *Alexandru Liuba,* care deşi a murit de tânăr, totuşi a lăsat posterităţii o serie de opere sculpturale, de busturi şi de monumente atât de splendide, incât ele i-au eternizat nu numai numele, dar i-au păstrat şi cea mai fidelă expresie a puternicului său talent creator.

Originea familiei Liuba

Sculptorul Alexandru Liuba a fost descendentul unei vechi familii româneşti din Banat.

După tradiţie, această familie s'ar trage dintr'un nobil cu numele *Dalea*, care fusese pe vremuri proprietar de mine în comuna Maidan*).

Sofronie Liuba, tatăl sculptorului, mi-a comunicat că datele privitoare la originea familiei Liuba s'ar fi păstrat în globul crucii dela biserica din Maidan, după cum îi povesteau bunicii săi. Tot dela aceşti bătrâni a aflat şi o altă tradiţie despre originea familiei sale.

In timpul războaielor cu Turcii au căzut prizonieri doi fraţi români din Maidan, dintre cari unul cu numele Drăgan. Acesta a fost timp de 20 de ani în captivitatea turcească, unde, pentru a-şi salva vieaţa, a fost nevoit să treacă la religia mohamedană. Se crede că acest Drăgan ar fi fost originar din familia lui Dalea.

După ce Eugen de Savoya îi izgonise pe Turci din Banat, pacea s'a restabilit, iar Drăgan s'a întors acasă la Maidan. Aici însă tatăl său n'a mai vrut să-l reprimească, fiindcă auzise de trecerea fiului său la mohamedanism ; ori după concepţia sa întrarea unui mohamedan într'o casă creştină ar fi adus spurcăciune. Totuşi l-a lăsat să doarmă în grajd şi a doua zi i-a pus la dispoziţie un cal cu care să meargă la Panciova, unde era un preot ortodox, ca să-l boteze şi să-l treacă din nou la legea creştinească. Acolo a fost botezat cu numele de „*Liuba*", care era un nume de botez foarte comun la Sârbi. De aici se

*) Sabia nobilitară a acestui Dalea se află în Muzeul Naţional din Bucureşti, sub denumirea de „*Frânghie nobilitară a familiei Liuba din Maidan*". Numirea aceasta o primise din cauza că pe sabie era gravat cuvântul „*Fringia*". Ea datează din timpul Chineziatelor şi a fost păstrată din generaţii în generaţii de membrii familiei Liuba. Tatăl sculptorului, dascălul Sofronie Liuba, a trimis această sabie marelui om politic Vichentie Babeş, ca să o depună la Muzeul din Bucureşti.

trage originea numelui de *Liuba*, care deveni mai târziu nume de familie.

Familia aceasta s'a răspândit şi a crescut aşa de repede, încât în scurtă vreme jumătate din populaţia comunei Maidan era din familia Liuba.

Una dintre cele mai vechi şcoli româneşti din Banat era şcoala din Maidan, înfiinţată în anul 1765, la care au funcţionat de atunci şi până la dascălul Sofronie Liuba, adică până în 1905, aproape numai învăţători din familia Liuba. Sofronie Liuba era al 12-lea învăţător al Maidanului din familia sa.

Cea mai mare parte a datelor privitoare la trecutul familiei Liuba au fost lăsate prin tradiţie de bătrânul plugar cărturar *Miuţa Liuba Marcu*, care murise la 1872 în etate de 114 ani. Nepotul acestuia, *Dănilă Liuba Marcu*, a fost tatăl lui Sofronie Liuba şi bunicul sculptorului.

Daniel Liuba a funcţionat ca învăţător în comuna Maidan dela 1847 până la 1882, fiind însă ajutat începând dela 1868 de fiul său Sofronie Liuba.

Daniel Liuba era un aprig luptător naţionalist, din care cauză a suferit multe persecuţii din partea Ungurilor. Era în acelaşi timp şi un mare susţinător al separaţiunii noastre ierarhice de biserica sârbească. In anul 1861, când s'a pornit sub conducerea marilor bănăţeni *Vichentie Babeş, Alexandru Mocsonyi şi Atanasie Mo-rienescu* lupta pentru despărţirea de Sârbi şi pentru redobândirea episcopiei din Caransebeş, promisă de împăratul Francisc Iosif, Daniel Liuba a avut curajul să umble pe sate cu o petiţie adresată Curţii din Viena, în care erau arătate revendicările Românilor bănăţeni, şi să adune semnăturile ţăranilor noştri fruntaşi şi ale cărturarilor români din regiunea Oraviţei, ca apoi să se ducă personal la oficiul poştal din Oraviţa şi să expedieze această petiţie recomandată la Curtea imperială din Viena. Consecinţele acestor fapte n'au întârziat să se producă. Jandarmii l-au arestat pe Daniel Liuba *„ca revoluţionar şi ca agitator la rebeliune"*, ducându-l în temniţa din Oraviţa, unde a stat închis 11 zile şi de unde n'a putut ieşi decât la ordin mai înalt, dat în urma intervenţiei lui Vichentie Babeş şi a lui Alexandru Mocsonyi.

Tatăl sculptorului

Tatăl sculptorului, *Sofronie Liuba Marcu*, ultimul învăţător al Maidanului din familia Liuba, s'a născut la 3 Decembrie 1850 în comuna Maidan. El a fost fiul dascălului Daniel Liuba Marcu şi al Carolinei Liuba născută Popovici.

In şcoala tatălui său, Sofronie Liuba a urmat şase clase primare, apoi a trecut la şcoala germană din Oraviţa, unde a făcut clasele a V-a şi a VI-a elementară. De aici s'a dus la Arad si a frecventat clasa IV-a la şcoala capitală superioară, unde limba de propunere era cea maghiară. S'a înscris după aceea la Pedagogia confesională din Arad. In anul 1868 a terminat cursurile preparandiale şi a fost numit de Consistoriul din Caransebeş ca învăţător în oraşul Biserica-Albă. Prezentându-se să-şi ia postul în primire, a văzut că la această şcoala sunt şi elevi sârbi, fapt ce l-a determinat să plece de-acolo. In acelaşi timp l-a numit şi Societatea Căilor Ferate ca învăţător la şcoala din *Ocna de fier*, care era susţinută de ea. Sofronie Liuba a renunţat însă şi la acest post, lăsându-l pe seama fostului său coleg Miter, iar el s'a dus în satul său natal, la *Maidan*, unde a fost ales cu unanimitate ca ajutor de învăţător pe lângă tatăl său, iar în anul 1882 a fost numit definitiv în locul devenit vacant prin pensionarea tatălui său. A funcţionat ca dascăl până în 1905, când i-s'a cerut pensionarea pe motiv că *„nu ştia ungureşte"*, deşi trecuse în 1886 examenul de limba maghiară la Pedagogia de Stat din Arad, unde între 59 învăţători români, sârbi, germani, etc. el obţinuse cea mai bună notă. Cauza adevărată a pensionării sale era însă ţinuta sa românească*).

Sofronie Liuba era unul dintre cei mai distinşi dascăli din Banat. Trăia numai pentru şcoala sa şi pentru cultivarea poporului nostru. A introdus în învăţământul primar cele mai moderne metode, iar prelegerile sale erau adevărate şezători culturale, la cari veneau elevii cu plăcere. A înzestrat şcoala cu rechizite şi cărţi necesare, fiind ajutat cu bani de inimosul român *Alexandru Filipovici*, notarul de atunci al comunei Maidan. Tot acest notar a dat

*) Era o metodă sub dominaţiunea maghiară, ca autorităţile şcolare să sugereze învăţătorilor români ideia înaintării unei cereri de pensionare.

banii necesari pentru procurarea manualelor pe seama elevilor săraci.

In momentul când şi-a luat în primire postul de învăţător, Sofronie Liuba a găsit în şcoală numai 27 de elevi şi fete, iar după câţiva ani numărul lor s'a înmulţit la o sută, apoi la peste 150, încât mulţi erau siliţi să stea pe jos, fiindcă în bănci nu mai aveau loc. In 1895 s'a mărit edificiul şcoalei cu încă o clasă înfiinţându-se un nou post de învăţător, deoarece numărul elevilor era prea mare pentru o singură clasă.

Din şcoala dascălului Sofronie Liuba au ieşit mulţi cărturari şi oameni ajunşi în posturi înalte, cari au dus departe faima Maidanului. Foştii săi elevi în frunte cu regretatul inspector general de poliţie Dr. Valeriu Liuba şi cu dl Dr. Gh. Miclea consilier la Curtea de Apel din Timişoara, apoi cu învăţătorul Pavel Miclea din Maidan şi Ioan Ştefan din Anina, i-au organizat în 1926 jubileul de 75 de ani. La aceste serbări au luat parte peste o sută de foşti elevi veniţi din diferitele părţi ale ţării, cari i-au donat un portret de al său şi au pus bazele unei fundaţiuni ce îi poartă numele. Această fundaţiune este administrată de Reuniunea de Cântări şi Muzică din Maidan, iar portretul lui Sofronie Liuba a fost aşezat în şcoala d n Maidan.

Sofronie Liuba îşi iubia foarte mult elevii săi. După terminarea şcoalei, totdeauna îi îndruma pe calea vieţii. Preocuparea aceasta i-o desprind şi din următoarele rânduri pe cari mi le-a scris înainte de moartea sa:

„Pe cei eminenţi şi din părinţi cu stare, i-am îndemnat să studieze mai departe, iar pe cei săraci la meserii. Fiind ajutat de preoţi şi mai ales de notar, am ajuns să fac din satul meu, batjocorit până atunci de „Cioc Maidan", cel mai înaintat între satele din jur, căci aveam tot felul de învăţaţi şi maeştri. Le-am adeverit, că „omul învăţat poate trăi şi din piatră seacă", deoarece astăzi cioplitorii de piatră din Maidan sunt căutaţi, iar din pietrăria noastră de granit, arendată de Creditul Technic Transilvănean, trăiesc ²/₃ din locuitorii comunei, unde câştigă zilnic dela 100 Lei până şi peste 300 Lei. Avem cioplitori, cari în lucruri lustruite, ca cruci şi monumente, se pot întrece cu Italienii, cari i-au învăţat".

Sofronie Liuba i-a crescut pe elevii săi în spirit naţional românesc şi prelegerile le făcea numai în limba românească. Din această cauză i-a venit şi pensionarea sa înainte de vreme. In anul 1904 un inspector şcolar maghiar vizitând şcoala din Maidan, l-a invitat pe Sofronie Liuba să-i examineze pe elevi în ungureşte, iar Liuba s'a împotrivit şi i-a replicat:

„Şcoala mea este confesională, susţinută de comuna bisericească. Ea îmi cere să-i învăţ pe copii în limba lor strămoşească pentru ca să înţeleagă tot ce învaţă. Am datoria să-i învăţ românește, iar nu să-i maghiarizez".

Rezultatul acestei inspecţii a fost, că în anul următor Consistoriul din Caransebeş i-a comunicat lui Sofronie Liuba ca să-şi ceară pensionarea, deşi nu ajunse încă la limita de vârstă impusă de lege. Imediat după examenul din 21 Maiu 1905 şi-a înaintat cererea de pensionare.

Sofronie Liuba s'a dedicat în orele sale libere cetitului şi scrisului. A fost unul dintre cei mai buni folklorişti ai Banatului. A publicat nenumărate articole şi o serie de lucrări. A colaborat regulat la revista *„Familia"* din Oradea, la *„Foaia Diecezană"* din Caransebeş şi la ziarul *„Poporul Român* din Budapesta.

Lucrările sale mai importante sunt:

1. *„Topografia satului Maidan"* urmată de un studiu despre Celţi şi numele de localităţi făcut de Dr. Atanasie Marienescu. Cartea aceasta este foarte sistematic şi complect lucrată. Nu s'a tipărit din ea decât 500 de exemplare şi astăzi abia se mai găseşte prin biblioteci.

2. *„Despre fraţii sau fârtaţii de cruce"*, apărut în „Foaia Diecezană" din Caransebeş în anii 1890—1891.

3. *„Medicina Poporală"*, adică descântece şi leacuri băbeşti, publicate în revista „Familia" din Oradea în anii 1901—1902.

4. A colaborat la *„Etymologicum magnum Romaniae"* a lui Bogdan-Petriceicu Haşdău.

5. A colaborat la *Istoria contimporană* a lui Nicolae Densuşeanu.

6. A colaborat la *„Enciclopedia Română"* întocmită de Dr. Cornel Diaconovich.

7. *Balade poporale, poezii şi anecdote poporale* în dialect bănăţean, publicate ani dearândul în revista „Familia" din Oradea.

8. A colaborat la lucrarea lui Dr. Atanasie Marienescu despre *numele de familie la noi şi la traci.*

8. *„Jocurile copilăreşti şi danţurile poporale, cum se fac albelele, etc.* publicate de Gr. G. Tocilescu în Analele Academiei Române.

10. A colaborat la *„Dicţionarul limbei române“*, fiind premiat pentru valoroasa contribuţie ce a dat-o la întocmirea acestui dicţionar, care apare sub îngrijirea dlui Dr. Sextil Puşcariu.

11. *„Date şi tradiţiuni din vremea Sârbilor“* este o lucrare istorică de o valoare foarte mare, fiindcă ea conţine o mulţime de date şi istorisiri necunoscute din trecutul Banatului. Pe 565 de pagini manuscrise Sofronie Liuba a arătat toate frământările neamului românesc din Banat până la 1830 şi avea de gând să o continuie până la 1865, adică până la despărţirea ierarhică a Românilor de Sârbi şi până la reînfiinţarea episcopiei române de Caransebeş. — Lucrarea aceasta n'a fost încă tipărită, iar manuscrisul ei n'a mai putut fi complectat, deoarece Sofronie Liuba şi-a pierdut orice râvnă de muncă din cauza deceptiilor pe cari le-a avut după războiu, dar mai ales din motivul că ducea o viaţă plină de griji materiale, primind după o activitate atât de bogată o neînsemnată pensie de 849 Lei lunar, din care nici nu putea trăi. Manuscrisul acestei lucrări l-a dat împrumut pentru cetire nepotului său, publicistului bănăţean Romulus S. Molin, dela care a fost însă confiscat împreună cu alte acte şi depus la Tribunalul din Oraviţa, unde probabil se află şi astăzi. Sofronie Liuba s'a ocupat în ultimele sale zile cu ideia ca să-şi caute manuscrisul şi să-l trimită Academiei Române, dar moartea l-a repus prea de vreme.

12. *„Nu-i om să nu se teamă de muiere“*, o scriere glumeaţă pentru o comedie de teatru, în manuscris. A fost premiată la un concurs cu 100 de florini. Sofronie Liuba a imprumutat prin 1908 manuscrisul acesta notarului Mihai Munteanu din Ciclova, care dorea să facă teatru după el. De atunci însă autorul nu şi-a mai regăsit manuscrisul.

Unele din lucrările sale, cum este şi *„Topografia satului Maidan“* le-a scris în colaborare cu ginerele său *Aurel Iana*, preot în comuna Maidan.

Sofronie Liuba a adunat din mijlocul poporului nostru nu numai bogăţiile literare şi datinele, dar şi bogăţiile artistice. A colectat o mulţime de obiecte casnice, pe cari le-a trimis muzeului etnografic al »Astrei« din Sibiu. Şi în această muncă de a strânge toate produsele artelor populare, l-a ajutat şi băiatul său, sculptorul Alexandru Liuba. A înzestrat muzeul din Sibiu cu o bogată colecţie de porturi bănăţene, ţesături naţionale, oprege, scule de lemn încrustate, obiecte casnice, vase, unelte de agricultură, etc.

Sofronie Liuba s'a căsătorit cu *Rachila Bura* (născ. la 24 Februarie 1854) din Broşteni. Din această căsătorie s'a născut sculptorul Alexandru Liuba şi încă patru fraţi şi surori, dintre cari trei au murit, iar a patra, Alexandrina, este măritată cu preotul Nicolae Chicomban din Ghilad.

La 28 Martie 1912 i-a murit soţia. Nu mult după aceea, Sofronie Liuba s'a recăsătorit cu Maria Petcu născ. David, văduva învăţătorului Augustin Petcu din comuna Chesinţ († 1904).

Retras de lume, în comuna sa natală, Sofronie Liuba a murit la 3 Octombrie 1929, făcându-i-se o înmormântare pompoasă, la care au luat parte mulţi intelectuali din toate părţile Banatului şi întreaga populaţie din regiunea aceea.

Alexandru Liuba

Marele nostru sculptor bănăţean, *Alex. C. G. Liuba*, este fiul dăscălului şi scriitorului Sofronie Liuba. S'a născut în comuna Maidan la 10 Septembrie 1875, iar la 15 Septembrie a fost botezat de preotul Dionisie Liuba.

Primele studii le-a făcut în şcoala tatălui său, unde, după terminarea claselor elementare, a primit *„testimoniu cu calcul general foarte bun“*, din care se vede că a mai obţinut următoarele note:

Moralitatea: bună.
Diligenţa: destulă.
Atenţiunea: încordată.

A trecut apoi la Oraviţa, unde tatăl său l-a dat să urmeze clasa V-a şi a VI-a la şcoala primară germană, ca să înveţe şi limba nemţească. Aici Alexandru Liuba a fost elevul aceluiaşi învăţător *Iosif Stara*, la care studiase şi tatăl său. După terminarea celor şase clase elementare, Alexandru Liuba s'a înscris la şcoala civilă din Oraviţa, unde a urmat patru clase în anii şcolari 1889/90—1892/93.

La şcoala civilă se făceau şi ore de *„slöjd“*, adică nişte cursuri de lucru de mână pentru desvoltarea aptitudinelor manuale ale elevilor. Deja de pe atunci se arăta la Alexandru Liuba talentul său pen-

tru sculptură. Li se dădea elevilor piatră din Agadici ca să facă diferite lucrări, să o cioplească şi să-i dea forme după modelul arătat de profesor. Alexandru Liuba era întotdeauna cel dintâi între elevi, iar lucrările sale promiteau un viitor artistic tânărului copil de dascăl.

Alexandru Liuba avuse şi conflicte cu directorul şcoalei civile. Acesta era un evreu maghiarizat şi nu putea să-i sufere pe Români. Mereu îi făcea observaţii lui Liuba ori de câteori îl auzia vorbind româneşte şi îşi bătea incontinuu joc de poporul românesc şi de obiceiurile şi credinţa lui. Copilul dascălului din Maidan, crescut în spiritul naţionalismului şi al religiei strămoşeşti, nu putea îndura toate răutăţile directorului său. Şi într'o zi, când directorul ţinea prelegere despre revoluţia din 1848 şi spunea că Avram Iancu, poreclit în bătaie de joc de catre Unguri cu numele de „*Vankó*", a fost un hoţ şi tâlhar, Alexandru Liuba i-a ripostat că „*nu Iancu a fost hoţ, ci Kossuth, căci el s'a răsculat în contra împăratului şi regelui său*". Cu altă ocazie directorul povestea elevilor că Românii pun sare în molitvă, de aceea nu se alterează, şi o spunea aceasta numai ca să râdă de Români. Alexandru Liuba s'a revoltat atunci aşa de mult, încât imediat aduse cazul la cunoştiinţa protopopului Andrei Ghidiu şi-a avocatului Ilie Trăilă din Oraviţa, cari îl traseră la răspundere pe directorul şcoalei civile şi interveniră ca să fie mutat din Oraviţa. Alexandru Liuba a terminat cele patru clase civile, dar a declarat că la şcoala ungurească nu mai vrea să studieze.

In sufletul lui Alexandru Liuba creştea dorul de a se face sculptor. Tatăl său însă voia să facă din el învăţător, căci nu putea să rupă tradiţia familiei sale, care dăduse Maidanului mai multe generaţii de dascăli. L-a dus la Caransebeş şi l-a înscris ca elev la Institutul pedagogic diecezan.

La Caransebeş tânărul Alexandru Liuba a locuit la profesorul Enea Hodoş. Cursurile pedagogice le-a făcut mai mult de dragul tatălui său, fiindcă şi în timpul acesta a continuat să se ocupe de sculptură. Visul lui era să meargă la München şi să urmeze acolo Academia de arte frumoase.

După doi ani de preparandie, în vara anului 1895, Alexandru Liuba s'a întors la

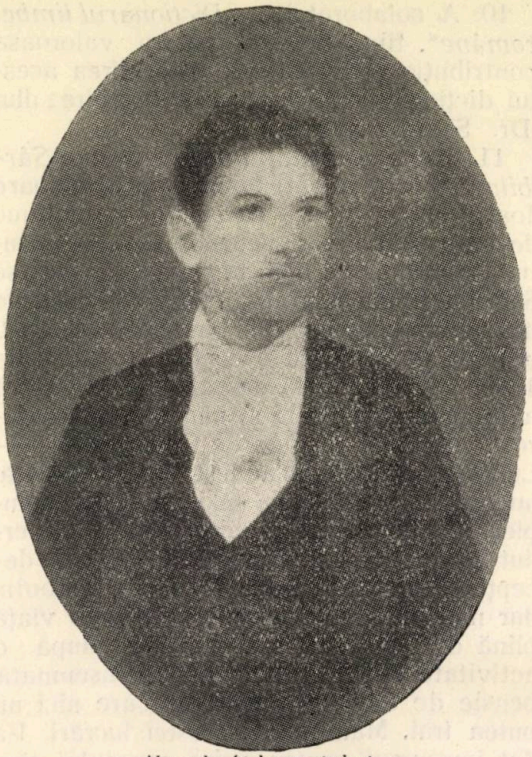

Alexandru Liuba ca student.

Maidan. Norocul lui era, că tocmai atunci venii Vichentie Babeş la Maidan, ca să-şi petreacă vacanţa la prietenul său Sofronie Liuba. Cu această ocazie marele om politic a putut să se convingă de talentul tânărului sculptor şi numai decât a intervenit ca să i se dea bursă pentru München.

Alexandru Liuba a studiat în lunile de vacanţă ca elev particular şi anul al III-lea de pedagogie, obţinând la 30 August 1895 certificatul de absolvire a Institutului pedagogic din Caransebeş. Astfel i-a îndeplinit Alexandru Liuba şi voinţa tatălui său, care în cele din urmă şi la stăruinţa lui Vichentie Babeş a renunţat de a-l mai face învăţător în Maidan, ci şi-a dat consimţământul ca să plece la München.

La şcoala de belle-arte din München

Modesta stare materială a unui dascăl român nu i-a îngăduit lui Sofronie Liuba ca să-şi trimită băiatul la Academia de arte frumoase, unde taxele de înscriere şi de cursuri erau foarte mari, ci numai la Şcoala de arte şi meserii din München. Alexandru Liuba a obţinut prin Vichentie Babeş o bursă de 200 de florini dela marele român bănăţean Dr. Alexandru Mo-

csonyi iar la München a stat tot timpul la o mătusă de a sa*).

După un examen de admitere, Alexandru Liuba a fost la 13 Aprilie 1896 înscris ca elev la „*K. Kunstgewerbe Schule München*" având ca profesori pe *Gurelin* de desemn technic, pe *Pruska* de modelaj, pe *Dr. Krell* de istoria artelor şi pe *Kleiber* de geometrie. La 15 Iulie 1896 obţine deja primul certificat cu menţiunea „*sehr fleissig und strebsam*" (foarte sârguincios şi străduitor).

Alexandru Liuba a urmat secţia de sculptură dela „*K. Kunstgewerbe Schule*" din München timp de trei ani, când o întâmplare norocoasă i-a deschis porţile Academiei de arte frumoase.

Regele Bavariei vizitând într'o zi Şcoala de arte şi meserii din München, l-a găsit pe Alexandru Liuba tocmai la modelarea unui bust, din formele căruia se vedea marele talent al sculptorului. Atenţiunea Regelui, a fost atrasă de frumuseţea artistică a bustului şi l-a întrebat pe profesor de când lucrează elevul la modelarea lui.

— De o oră, Majestate, — răspunse profesorul.

— E posibil? — se miră Suveranul.

— Oh, da, Majestate. Domnul coleg este foarte harnic.

— Prin urmare este coleg!

— Este un învăţător român din Ungaria.

Regele, care cetise multe lucruri despre suferinţele Românilor din Ungaria, mai ales că era chiar pe vremea Memorandului, a voit să audă din gura fiului de dascăl român istorisirea adevărată a acestor suferinţe. Timp de peste două ore i-a povestit Alexandru Liuba tot trecutul neamului românesc, plin de frământări şi de umiliri, dar i-a spus Regelui şi aceea că poporul nostru nu şi-a pierdut conştiinţa naţională şi speranţa într'un viitor mai bun, când în locul îngenunchierii şi oprimării, va trebui să vină izbânda dreptăţii şi a libertăţii româneşti.

Regele, vădit impresionat de cele auzite, şi-a arătat indignarea împotriva Ungurilor, amintind de victoria decisivă ce o avusese strămoşul său Otto I asupra lor, când la 1001 vitejii bavarezi puseseră capăt invaziunilor maghiare.

*) Era soţia lui Gheorghe Liuba, bunica pictorului Corneliu Liuba, actualul director al Şcoalei de arte şi meserii din Timişoara.

— „Aşa dară, Ungurii au rămas tot ceiace au fost, *bărbari*", — conchidea Regele Bavariei.

Il întrebă apoi pe Alexandru Liuba, de ce nu s'a înscris la Academia de belle-arte. Liuba răspunse:

— Pentrucă tatăl meu este învăţător, iar leafa lui nu face atât, cât taxele dela Academie.

— Altă piedică n'a fost?

— Nu, Majestate.

Regele Bavariei l-a luat atunci sub protecţia lui pe Alexandru Liuba şi a dat dispoziţii ca sculptorul român să fie înscris în mod gratuit la Academia de belle-arte din München, acordându-i-se şi scutirea de taxe pe tot timpul celor 6 ani de cursuri, precum şi scutirea cheltuielilor pentru model.

Alexandru Liuba era unul dintre cei mai buni studenţi ai Academiei, iar examenele le a trecut cu cele mai eminente note.

In timpul studiilor a făcut mai multe lucrări, cari au fost cumpărate de Regele Bavariei, de a cărui protecţie s'a bucurat până la sfârşitul studiilor sale. Dar în afară de subvenţiile date de Suveran pentru sculpturile reţinute, Alexandru Liuba a mai câştigat la concursurile din ultimii săi patru ani de studii şi premiul de câte 1000 de mărci anual pus la dispoziţia Academiei de guvernul maghiar pentru cel mai bun student de origine din Ungaria.

In ultimii trei ani, Alexandru Liuba a luat parte şi la concursurile de sculptură ale Academiei. Deşi conform regulamentului nu puteau fi premiate decât lucrările sculptorilor bavarezi, la propunerea Regelui, care era preşedintele Academiei, nici un membru al juriului nu s'a opus ca premiul să fie atribuit în anul 1899 lucrării *S. Barbara**) a sculptorului român Alexandru Liuba.

In anul următor premiul a fost decernat lucrării „*Sisyfus***.) Iar când s'a deschis plicul şi s'a văzut că şi de data aceasta autorul era Liuba, un profesor concurent a protestat, susţinând că nu i se poate da

*) Bustul lucrat în gips al „*S. Barbara*" a fost donat de Sofronie Liuba şcoalei civile din Oraviţa, de unde a dispărut în 1918.

**) Statuia din gips a lui „*Sisyfus*", a rămas după moartea lui Alexandru Liuba la prietenul său Ilarie Chendi, cu care a locuit împreună la Bucureşti, iar acesta a dus-o la Pinacoteca Naţională din capitală.

Un manuscris a lui Alexandru Liuba:

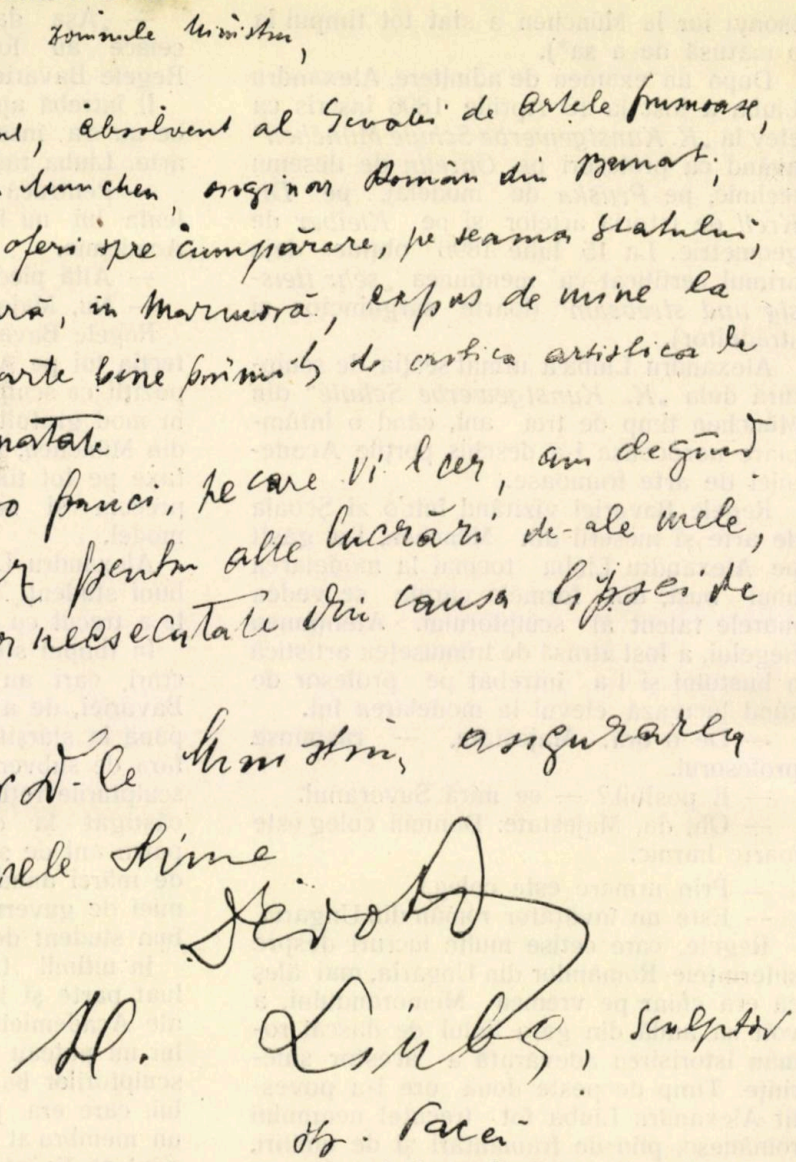

premiul, deoarece nu este bavarez. Regele îi ripostă: „Află, Domnule Profesor că mătuşa lui Liuba este în serviciu la Curtea mea.“ Datorită intervenţiei regale, premiul l-a luat Alexandru Liuba.

Tot astfel şi în anul 1901, premiul Academiei l-a primit Alexandru Liuba pentru bustul unei fete cioplit în marmoră de Carara. *)

Alexandru Liuba a activat şi în „Clubul studenţimii române *Patria* din München“. Dintre prietenii săi cei mai apropiaţi îi putem aminti pe G. Russu şi pictorul Virgil Simonescu din Lugoj.

*) Această lucrare a fost lăsată la Dr. Victor Babeş, care a dat-o Pinacotecei Naţionale din Bucureşti.

Lucrările sculptorului

Alexandru Liuba l-a avut ca profesor la Academie pe renumitul artist sculptor *Rühmann*, dela care a învăţat technica modelajului şi anatomia sculpturală. Dacă talentul lui Liuba a ajuns să se perfecţioze şi să creeze minunate opere de artă, se datoreşte în mare parte deosebitelor îndrumări pedagogice pe cari i le-a dat acest profesor, care a văzut în metoda de lucru a sculptorului român semnele sigure ale unui viitor strălucitor.

Întors acasă, cu alese cunoştinţe şi desăvârşite aptitudini artistice, Alexandru Liuba a început să modeleze seria frumoaselor sale lucrări sculpturale.

Primele opere i-au fost bustul *Generalului Traian Doda din Caransebeş*, apoi busturile lui *Alexandru Mocsonyi* şi *Victor Babeş* în marmoră, iar bustul lui *Antoniu Mocsony* în bronz.

A făcut apoi în bronz doi lei în mărime naturală, cari decorează mauzoleul mitropolitului Andrei Baron de Şaguna din Răşinari. A mai lucrat în gips şi bustul lui Şaguna, care se păstrează la Mitropolia din Sibiu, precum şi bustul lui Vichentie Babeş.

In posesia pictorului Corneliu Liuba din Timişoara, vărul sculptorului, se găseşte bustul de marmoră a unui profesor al lui Alexandru Liuba.

Consiliul comunal din Oraviţa vroind să ridice o fântână publică în oraş, l-a însărcinat pe Liuba să elaboreze un plan de sculptură. Admirabila schiţă de fântână, care n'a mai putut fi realizată din cauza lipsei fondului necesar de 35.000 coroane pentru construcţie, se află în păstrare la părintele Aurel Sana din Maidan, cumnatul sculptorului.

Alexandru Liuba a mai făcut şi alte opere. Dintre lucrările sale cea mai importantă este macheta monumentului dela Călugăreni, cu care a luat parte la un concurs din Bucureşti, pentru care fusese fixat un premiu de 5000 de Lei. Proiectul lui Liuba era cel mai frumos şi cel mai perfect din punct de vedere artistic. Totuşi, juriul a preferat să eternizeze luptele vitejeşti ale lui Mihai Viteazul printr'o cruce ridicată la Călugăreni, fiindcă sculptorul acestei cruci era un protejat. Alexandru Liuba, care nu s'a putut baza pe nici o legătură de protecţie, ci numai pe talentul său, văzându-se respins, s'a descurajat aşa de mult, încât deprimat sufleteşte şi cu plămânii zdruncinaţi de o boală care îl chinuia din copilărie, a căzut bolnav la pat, de unde n'a mai fost ridicat decât pentru a fi dus în luna Mai 1906 la locul său de veşnică odihnă.

Astăzi memoria sculptorului Alexandru Liuba este păstrată printr'o modestă cruce care îi arată mormântul său din cimitirul Belu dela Bucureşti.

Omul cu sufletul negru

(Fragment din romanul „Diavolul Blond")

de Dorian Grozdan

Malul Bârzavei, plin de verdeaţă crudă, ascuns în frunziş şi mure, cu sălcii plecate chică peste apă, era un refugiu al „domnilor" din sat.

Veniau acolo desdedimineaţă, îşi tăvăliau trupurile goale în sclipirea nisipului, băteau apa pe sub sălcile ca nişte serpentine verzi şi plecau seara târziu, când satul era tulburat doar de lătratul cânilor. Şi treceau aşa veri după veri, pe cari parcă le ducea cu ea apa Bârzavei.

Intr'o zi a poposit un străin în sat. Nimeni nu ştia de unde a venit, ce vrea şi unde se va duce. Părea un om din altă lume, preocupat de cine ştie ce gânduri grele. Ziua îl vedeau sătenii pe malul Bârzavei, rătăcind singur ca şi când ar fi căutat comori ascunse în apa ca oglinda. In răstimpuri privia dealurile negre şi grave ce se conturau în zare, în susul Bârzavei şi atunci întreba pe câte un sătean:

— Acolo ce e?

— Acolo-s gealurile Răşiţei, răspundea omul. Iar mai încolo, e Oraviţa. Apoi sătenii se grăbia să mai dea şi alte explicaţii: uită gealu ăla mare, e cula Vârşeţului.

— Bine. Mulţumesc! răspundea străinul şi-şi întorcea faţa spre cursul Bârzavei, unde privirile se scăldau în lanurile de grâu pârguit şi'n pădurile de cucuruz verde.

Străinul părea că aşteaptă pe cineva.

Şi'ntr'o zi, răsări în apa Bârzavei o fată blondă, care-şi scutura părul ca aurul, peste valurile apei şi râdea copilăreşte printre lanurile de grâu.

Venise. Poate pe ea o aştepta străinul cu ochii negri, cu hainele negre şi cu sufletul negru ca o noapte.

* * *

In seara aceia, Mina plecase dela râu spre sat, cu dascălul Cocora. In val de lună plină trupurile lor scăldate'n spic de grâu, înnotau. Ce argintie era zarea! Ce argintie câmpia! Şi numai cerul albastru. Dela un timp, Mina isbucni:

— Fii cuminte, Cocora! Te prea întinzi!

— Eu?

— Tu. Şi nici nu recunoşti? Dascăle, să ştii că mă supăr...

— Dar, nu mă supăr eu.

— Ştiu, tu n'ai de ce.

— Dar tu?

— Eşti... prea îndrăzneţ.

— Şi ce numeşti tu îndrăzneală?

— Ceiace faci tu.

— Dar n'am făcut nimic. Voiam numai să-ţi muşc un măr, din ştrengărescul tău sân.

— Iarăşi?

— Prea eşti sfântă, Mina!

Păşiau pe poteca îngustă, prin lanul cu mreje de lună, vorbind ca doi copii. Se loviau trup de trup şi iar se despărţiau parcă legănaţi de vânt. In faţă satul adormit după truda zilei nu mai avea nici o lumănare aprinsă. In urmă, moara de pe Bârzavă, strecura apă prin jghiab, ca un cântec de greeri.

Şi ploua luna, lună, lună.

Mina păşi milităreşte înainte. Se'ntoarse apoi în urmă.

— Cocora, sunt aşa de uşoară, că-mi vine să sbor.

— Şi uite ce frumos îţi saltă sânii.

— Cocora!

— Da?

— Eşti obraznic! N'am să mai vin cu tine, niciodată.

— O să te'ntorci cu străinul,..

— Nu, plec mai de vreme, singură.

— Crezi?

— Ai să vezi

— O fată singură pe câmp...

— Am să-ţi arăt. Uite, şi acuma pot să mă duc singură.

Şi fugi pe potecă înainte. Fugi cu paşi repezi, cu părul vâlvoi, râzând ştrengăreşte şi cu sânii săltând ca două mere. Cocora rămase în urmă privind-o lung, ca şi când s'ar fi uitat în urma unei arătări într'o noaptea grea de lună şi de stele. Auzia cum lătrau câniii la o stână şi tălăngile oile pe coasta de sub pădure. Pe urmă, nu mai auzi nici câniii, nici paşii fetei...

Parcă numai noaptea trăia. Numai noaptea era pretutindeni. Noaptea de argint viu, cu stele multe, scăpărări de copite cereşti. Şi'n jur, lanuri de grâu şi sporadice ţărăiri de greeri.

Noaptea...

Şi fata fugise, ca o stea căzătoare.

Işi târî paşii domol pe poteca îngustă. Şi timpul i se păru greu, ca un mănunchi de metale reci. Şi viaţa lui, Cocora o văzu atunci ca o apă de munte, prăpăd de ploi torenţiale.

... Ce-i fusese viaţa până atunci? Fâşăit de vânt, trecut printr'o noapte şcolară. Pe urmă abia au început să răsară întâile licăriri de viaţă adevărată. Şi cu ele, a răsărit în calea lui, Viorica Brumărel, curată, cu sufletul deschis în care i se părea lui că se poate privi, aşa cum îşi poate privi chipul în apa Bârzăvii. Şi'n Viorica Brumărel, văzuse Cocora răsărind viitorul lui.

Păstra Viorica Brumărel în ochii ei negri, melancolia adolescenţei; în părul castaniu, sburdălnicia anilor de şcoală; în trupul crud şi svelt, spasmele unei iubiri ce aştepta să isbucnească.

Pe Viorica o întâlnise el întâi?

Nu, mai iubise o fată, în şcoală.

De Viorica Brumărel voia să se lege pentru vecie. Şi i se părea că nimic şi nimeni nu va putea să le tulbure dragostea lor.

Şi acum, mergând pe poteca albită de lună, Cocora se mira că o întrebare grea i-a încolţit în minte. Nu răsare. Stă ascunsă în cine ştie ce colţ al minţii. O simte însă. Acolo în mintea lui se pituleşte o întrebare ciudată. Şi'n inimă simte o schimbare moale, cu lună şi noapte pârguită.

— Uăăă!...

Ii sări fata'n spate, din lanul de grâu în care se ascunsese, cum sar pisicile cu labele să prindă şoareci.

Cocora speriat şi trezit brusc din gândurile cari l-au furat, tresări. Avu senzaţie gravă.

— Vezi, dascăle, cum te-am speriat!

— Nu prea grozav...

— Nu cumva vrei să zici că nu te-ai speriat?

— Ba, cam aşa...

— Aşa...

Şi iar merseră prin colb de lună, prin pârg de grâu, în noapte cu gânduri scuturate cum scuturi merele coapte pe iarbă crudă.

Fata cu părul de lună'npletit, şi el cu noaptea pe cap.

Şi cădeau gânduri, gânduri.

— La ce te gândeşti, Cocora ?
— La nimic.
— Nu cumva ţi-e somn ?
— Nu...
— Hei, copilule, faci pe supăratul ? Stai să te trag de păr, ca să-ţi treacă de somn.

Se opriră. Mânile lui, cari au cules gânduri triste din pomul vieţii, cuprinseră mijlocul fetei. Şi'n lumină şi lan de grâu, porni joc ofensiv. Dar mânile rămaseră pe şolduri să scuture trupul fetei. Umbre, rămaseră muţi o clipă — un veac.

Din veacuri scutura luna broderii peste câmpul cu miros de fân şi iarbă verde.

— Cocora, uite luna.
— Ne priveşte. Şi parcă scutură sărutări pentru noi.
— Cocora, lasă-mă!

Şi-şi plecă uşor capul, cu ciorchini de lună pe pieptul lui.

Se contopiră o clipă — un veac.

— Haide, Cocora, e târziu.

Plecară.

Intrară în sat. Au început să latre câniі prin curţi şi prin grădini. Strada era albă de lună; casele albe; numai fântâna din colţ fumurie. Umbrele pomilor scuturate pe colb, pătau drumul.

Păşiau tăcuţi. O tăcere înfricoşată.

In dreptul unei case, într'o umbră de salcâm,, o altă umbră se mişcă. Se ridică. O văzură bine: arătare la ceas de noapte târzie Se apropie. In clarul lunei îşi mlădie trupul şi-şi desface părul, poate pentru stele. Şi iar se'ntoarce în umbra salcâmului unde rămase strajă sfărâmărilor de lună.

Trecură pe lângă ea.

Scuturau inimile bătăi. Un câine urla sinistru la lună şi stele, scuturări de semne rele.

— Cocora, cine-i fata asta ?
— Viorica Brumărel.
— Brumărel? Nu e sora lui Toma Brumărel ?
— Da...

Şi atunci, la ceas de noapte târzie a trecut o săgeată prin sufletele lor. De ce tăceau ? De ce-i spusese că fata asta-i Viorica Brumărel ? Pe cine aştepta fata în umbra salcâmului ?

Şi pe locul unde copilărise odată Mina, începu să cânte o bufniţă, sfărâmări de gânduri rele la mormântul copilăriei ei. Iar în urma lor, au văzut dela un timp că vine un om negru, ca bezna nopţilor coclite: era străinul care poposise în sat. Ce voia cu ei ? De ce-i urmărea ? Omul cu sufletul negru a trecut la deal lătrat de doi câni.

Casa părintească apăru acolo în margine de sat aşa cum o lăsase Mina. Dar numai doi bătrâni treiau în ea, scuturându-şi cei din urmă ani. Căci din pragul ros de vremuri a sburat o copilărie, ca o vrabie sglobie.

— Cocora, du-te. Am ajuns acasă. N'aş vrea să te vadă bătrânii. Ştii, mentalitatea lor...

Şi-i scutură pe buze, fuga, o piersecă de buze moi şi dulci. Apoi fugi pe uşă. Din clopotniţa bisericii pasărea de noaptea scutura mereu prevestiri rele: cucumau! cucumau!

Iar valea Bârzavei dormia somn greu, apropiat de moarte.

Două generaţii.
Porturi naţionale din Banat.

Senzaţie

după A. Rimbaud.

In văratice seri de-oiu porni visător
pe 'nspicate cărări, strivind iarba de sol :
îi vor simţi răcoare, alint sub picior,
şi-oiu lăsa vântului a-mi scălda capul gol.

N'oiu gândi la nimic şi-o să uit a vorbi.
Doar iubirea senin va urca inimei ;
ci călător spre zări, depărtări voiu sorbi,
fericit ca alăturea unei femei.

P. BOGDAN.

Din adâncurile vieții . . .

Cu a gândului lumină în adâncuri de pătrunzi
Vezi o lume de imagini nouă ochilor tăi scunzi,
Ca şi în puterea nopţii cum un foc înviorează
In pustietatea mării un rătăcitor năier,
Astfel ale îndoelii umbre tăinuite pier
Când din tainice adâncuri foc viu gându-ţi luminează . . .
In lumina 'nchipuirii culcă ochii tăi rotunzi
De-i voi cu ochiul vieţii, viaţa-ţi însăşi s'o pătrunzi!

Din adâncuri se aprinde 'n inima vieţii, para
Viselor, când se anină pe crenguţe primăvara . . .
Pică lacrimi dulci din ochii cei plăpânzi şi iubitori! . . .
Dar din ţara de visare cu sonor suspin de strune
Caţi lumina vieţii din a adevărului genune
Şi târziu, în toamna vieţii, vezi ai lumii negri nori.
Ca o rază ce pătrunde unda râurilor clară,
Intre vis şi adevăruri, viaţa pururi se strecoară . . .

Stau şi bat la poarta lumii . . . şi din anticul palat
A vieţii zele'mi spune prin surâsu-i fermecat;
De voeşti tu fiu al lumii să 'nţelegi a vieţii taine
Crezi, fii drept şi bea din cupa adevărului divin
Iar pe frunte-ţi ai vieţii lauri am să ţi-i anin!
Şi zicând aşa dispare în lucindele ei haine . . .
Crinul vieţii-alb, ce 'n suflet creşte viu şi luminat
Din adâncuri de durere şi de lacrimi s'a 'nălţat!

Din adâncuri creşte'n suflet noima vieţii mai deplină
Scade umbra îndoelii prin a crezului lumină,
Dar lumina vieţii oare nu se'ntunecă uşor?
Tot aşa ca râul care prin tremurătoare unde
Intr'o nestatornicie mişcătoare te cuprinde,
Când pe apa veciniciei se va scurge al tău dor . . .
De apusuri de durere şi ce vor mai fi să vină,
De răutăţi şi de necazuri este viaţa noastră plină . . .

Ca un soare ce apune între orele târzii
Cumpăna vieţii cade 'n lumea viselor pustii . . .
Vezi tu 'n depărtarea lumii alb înseninata zare,
Simţi tu zâmbetul Venerei, plin de vrajă şi fior?
Om pierdut ca paradisul primului cuvântător! . . .
Prins în mrejele simţirii ori a gândurilor clare!
Din adâncuri se ridică umbra cugetelor vii
Timpul nu se mai întoarce . . . lume de zădărnicii! . . .

Oraviţa. *NICOLAE MANESCU*

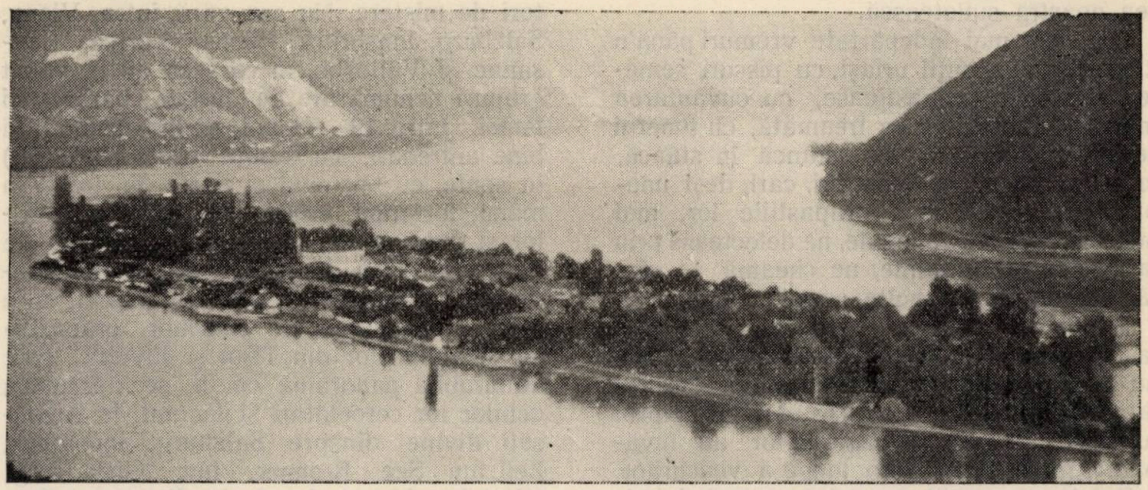

Dunărea la Orşova, Insula Ada-Kaleh.

Turismul bănăţean

de A. E. Peteanu

Din complexul problemelor de-o covârşitoare importanţă ale ţării noastre întregite, face parte integrantă, incontestabil, şi frumoasa problemă a turismului. Această problemă este îmbrăţişată mai nou, pretutindeni foarte călduros, fiind de o mare utilitate naţională şi individuală.

Prin turism avem posibilitatea să contemplăm, să admirăm şi să iubim, din ce în ce mai mult, *natura*: isvorul nesecat al tămăduirii, la care sufletul omenesc, isbit de valurile agitate ale vieţii, a alergat şi aleargă, neîncetat, ca si la o mamă duioasă şi iubitoare, ca să-şi aline durerile, să-şi înnobileze sufletul şi să se descătuşeze de sub robia oricărei griji.

Prin nobila îndeletnicire a turismului ajungem să ne cunoaştem şi să ne iubim ţara cu frumuseţile şi bogăţiile ei neîntrecute, să ne întărim conştiinţa naţională, simţul de coeziune, mândria de Român şi dragostea de glia noastră străbună. Şi tot prin turism ni se dă prilejul să gustăm farmecul vedeniilor frumoase ca în vis, să ne alinăm, sub cerul de azur, în beţia brazilor şi în splendoarea munţilor, toate frământările noastre lăuntrice şi să ne lecuim toate durerile şi neajunsurile zilnice, sădind şi întărind în sufletele noastre cele mai alese sentimente religioase, estetice şi morale.

Orice călătorie, orice excursiune făcută în marele templu al naturii cu dorinţa sinceră de-a vedea, admira şi cunoaşte privelişti răpitoare, cu locuri sfinte, cu defileuri clasice, cu atmosferă limpede şi aer curat şi ozonizat de munte înseamnă o reconfortare sufletească, o adevărată renaştere spirituală.

„In haosul cumplit de dogme — zice *Taine* — printr'atâtea pofte nesăţioase şi desgusturi premature, inima omului modern, chinuit de nevoia şi de neputinţa de-a adora, nu găseşte frumuseţe perfectă şi consolatoare decât numai în natura infinită. ...După o atât de lungă rătăcire omul se întoarce iarăşi la natura pe care o găseşte mereu tânără, mereu zâmbitoare ca în primele zile. In atingere cu ea, omul se turbură, dar în acelaş timp, se înviorează; el întinde braţele spre ea şi bătrânul său suflet, obosit de atâtea sforţări şi încercări, recapătă sănătatea şi curajul, numai prin atingerea cu natura mamă, care l-a zămislit".

Natura are pentru fiecare muritor câte un elixir. In ea găsim, incontestabil, cel

mai bun refugiu pentru reculegerea şi liniştea noastră sufletească.

Din cele mai îndepărtate vremuri până'n ziua de azi, munţii uriaşi, cu piscuri semeţe, cu stânci prăpăstioase, cu cuvântarea măreaţă a brazilor ce freamătă, cu tunetul ce se repercutează din stâncă în stâncă, erau grandioşi, ademenitori, cari, deşi uneori ne îngrozesc prin prăpastiile lor, mai adesea, însă ne mângâie, ne delectează prin farmecele lor multiple, ne cheamă la viaţă, unindu-ne sub bolta azură a cerului.

Freamătul codrilor seculari, priveliştea fascinatoare a mării, cu simfonia de lumină a apelor albastre, nemărginite, susurul tainic al frunzelor şi concertul divin de prin lunci şi crânguri al păsărelelor au învăpăiat, pururea, în seria lungă a veacurilor, sufletele, au vrăjit, încordat strunele inimilor omeneşti, atrăgându-le, c'o forţă irezistibilă, în mrejele dumnezeeştei lor împărăţii.

Exercitând natura, în toate vremurile, o influenţă atât de puternică asupra sufletului omenesc se poate explica uşor de ce omul coroana creaturii a căutat s'o cunoască din ce în ce mai bine şi să afle mai mult din tainele ei.

*

In timpurile mai recente, toate ţările de pe glob, şi îndeosebi cele mai civilizate, desvoltă o propagandă turistică intensă pentru a face cunoscut, cât mai mult, pitorescul şi bogăţiile pământului lor.

In Franţa, Anglia, Germania, Italia, Olanda, Austria, Cehoslovacia şi în deosebi în paradisul turiştilor, în Elveţia cu Alpii ei gigantici, fermecători, cu pasurile, glecerile şi peisajele cele mai splendide pe care i le-a dăruit Providenţa, turismul se practică pe o scară foarte întinsă, în mod raţional şi cu multă dragoste, pricepere şi devotament pentru tot ce are natura mai măreţ, mai sfânt, mai divin într'însa.

Nu este colţ de pământ al acestor ţări civilizate, care să nu fie străbătut, cercetat şi studiat de mii şi mii de îndrăgostiţi ai naturii, îndeosebi pe timpul lunilor de vară.

In cursul călătoriilor mele de studii făcute, în vara anului 1930, prin Austria (Tirol), Elveţia şi Franţa, am rămas viu impresionat de imensa mulţime a turiştilor atraşi, c'o forţă iresistibilă, de vraja piscurilor semeţe şi pleşuve ale munţilor tăinuitori de mistere. Nu era gară între Viena, Salzburg, Innsbruck, Buchs, Zürich, Lausanne şi Vallorbe, în care să nu fi văzut grupuri nenumărate de turişti, bărbaţi şi femei între 12—50 ani, deplin echipaţi şi bine antrenaţi, cu raniţa („Ruchsach"-ul) în spate, cu bastonul şi harta de turist în mână, forfotind printre mulţimea călătorilor şi îndreptându-se, cu un entuziasm de nedescris şi cu gândul pierdut în dulci reverii, spre creerul munţilor gigantici, spre priveliştile măreţe ale stâncilor, prăpastiilor şi gheţarilor din Tirol şi Elveţia, spre admirabila panoramă ce li se deschidea ochilor lor cercetători şi lacomi de frumuseţi divine dinspre Salzburg, Innsbruck, Zell am See, Brenner, Inn, Ober-Gurgl (Ötztoler Alpen), Landeck, Bregenz, Arlberg, Kufstein, (Tirol); spre Zürich, Lucerne, Interlacken, Jungfrau, Berne, Montreux, Chateu-d'Oex, Vevey, St. Beatenberg, Lausanne, Genève, St. Bernard, Brig, Saint-Moritz, Davos, Locarno, Pontresina, Champery (Elveţia) etc.

Toţi şi toate, convinşi de marea importanţă, nobleţea şi frumuseţea turismului alpin, făceau maximul efort pentru a contempla şi cunoaşte, cât mai temeinic, podoabele şi bogăţiile ţării lor, considerând-o aceasta ca şi o mare datorie, ca şi un imperativ naţional.

*

Un adevărat paradis, plin de pitoresc, de frumuseţi naturale şi bogăţii fără pereche este, dealtfel, şi ţara noastră, întregită între hotarele ei firesti.

Frumuseţile neîntrecute cu care Providenţa a răsfăţat-o, priveliştile falnicilor C a r p a ţ i, „cununaţi cu stelele bolţii albastre", cu piscuri alpine de stânci pleşuve, martori ai trecutului şi ai suferinţelor noastre îndurate în cursul veacurilor de grea cumpănă, au atras şi atrag, din ce în ce tot mai mulţi cercetători ai naturii, tot mai mulţi turişti, chiar şi din străinătate, îndrăgostiţi de pitorescul fără seamăn al pământului nostru românesc.

Bucegii, Retezatul, Ceahlăul, defileul Oltului, piscurile Negoiului şi ale Surului, Valea Trotuşului, Caşinului, Prahovei, a Lotrului ş. a. oferă ochilor tot atât de admirabile, superbe şi captivante peisaje şi privelişti ca şi cele din Tirol şi Elveţia.

Deasemenea şi munţii împăduriţi pleşuvi

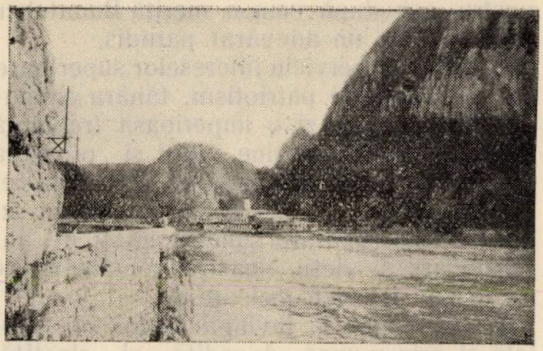

Dunărea la Cazane.

ai Banatului nostru, cari fac parte din marea insulă cristalină a Carpaţilor Meridionali, sunt înzestraţi de Providenţă cu comori de frumuseţi neperitoare şi cu mine reuri foarte preţioase şi bogate. Astfel găsim în ei hulită şi cărbuni bruni: în Anina Secul, Doman, Moldova, Cozla, Drencova; lignit: Caransebeş, Armeniş, Slatina, Mehadia, Bozovici; fier: Moraviţa, Dognecea, Armeniş, Liubcova de jos, Ruschita; marmoră: Ruschita; aramă: Oraviţa, Ciclova, Sasca, Moldova nouă, Liubcova de de jos.

Atât frumuseţile naturale ale munţilor noştri bănăţeni: Semenicul, Muntele Mic, Ţarcu, Caleanul, Munţii Negri, Munţii Rusca, bogăţiile rare ale subsolului nostru, precum şi văile încântătoare de un adevărat paradis ale: Dunării, Cernei, Bistrei, Bârzavei, Caraşului ş. a.... sunt tot atâtea comori nepreţuite ale provinciei noastre, care ademenesc pe zi ce trece, tot mai mulţi vizitatori, tot mai mulţi turişti de pretutindenea.

Smulşi din atmosfera plictisitoare şi sufocătoare a vieţii noastre de toate zilele, câţi dintre noi nu şi-au căutat refugiul în desişul pădurilor de brazi şi stejar ale Aninei, Aurora Banatului, Marila, Văliug, Semenic, Reşiţa, Bozovici pe valea Cernei-prin Munţii Mehadiei şi ai Băilor Herculane, sau pe valea Dunării bătrâne admirând „Gherdapurile", „Ada Kaleh"-ul, priveliştile răpitoare şi neasemuite ale „Cazanelor" precum şi drumul marelui impărat Traian, scobit în stâncă dealungul bătrânului fluviu ?!

Pe câţi dintre noi nu i-a purtat curiozitatea prin locurile necunoscute ale Peşterei Comarnicului la o distanţă de 19 km. de Reşiţa, pe Geamănă, Rusca-Montană, pe valea Cernei până la cele „şapte izvoare", pe sub poalele muntelui Măgura-Marga, spre vârfurile munţilor Petri, Baicu, Ţarcu, Godeanu, sau dealungul văii Bistrei, atinsă din belşug de harul divin.

Pretutindeni imagini sublime, bogăţie şi risipă de frumuseţi! Pretutindeni atmosferă pură, vis şi armonie.

*

Turismul la noi în Banat, cu toate avânturile frumoase, demne de laudă pe care mai nou, le-a luat aproape pretutindenea, în România noastră întregită, — lasă încă de dorit.

Inceputurile bune s'au făcut, întemeindu-se, cu entuziasm, asociaţii turistice pentru protecţia naturii, dintre care o deosebită atenţie merită secţia bănăţeană a Touring Clubului României, de sub preşedinţia dlui Ing. Protopopescu, profesor la Politehnica din Timişoara. Touring Clubul României, organizat şi condus cu multă pricepere, devotament şi dragoste pentru frumuseţile şi bogăţiile Ţării noastre de recunoscutul naturalist şi geograf alpinist, d-l *Mihai Haret*, are frumoasa dar şi greaua sarcină de a concentra, într'un singur puternic mănunchiu, pe toţi iubitorii de natură din cuprinsul patriei noastre.

Secţia bănăţeană a acestei nobile şi puternice asociaţii, a luat fiinţă la 14 Ianuarie a. c. şi numără azi peste 300 membri, recrutaţi dintre intelectualii cei mai distinşi ai Banatului.

Deşi abia înfiripată, zeloşii şi neobosiţii ei conducători s'au năzuit să desvolte o activitate intensă, începând cu minunata noastră staţiune balneară, Băile Herculane, pe care intenţionează s'o transforme într'o „Sinae Bănăţeană".

Până'n prezent au marcat, ştiinţific, toate potecile din jurul staţiunii, în lungime de 32 km. precum şi *Valea Cernei*, pe o distanţă de 90 km. care marcaj duce peste crestelele munţilor, prin Gugu, Grofeanu, Retezat până'n gara Puţ. In cursul acestei veri, se va marca regiunea Teregova – Caransebeş—Muntele Mic – Şeroni—Ţarcu, precum şi Munţii Poiana Ruscăi (Nadrag—Padeş – Ruschiţa—Rusca). In acest scop „Comisiunea Monumentelor Naturii" din Cluj de sub preşedinţia d-lui Prof. univ. Dr. Alexandru Borza, a şi dat aprobarea cuvenită, rezervând totodată dreptul de marcarea drumurilor în Banat nu-

mai Touring Clubului României, secţia Banat.

Tot secţia Banat a T. C. R. construeşte actualmente, o casă de adăpost pe „Tăul Ursului" şi intenţionează să mai clădească o casă potrivită şi la „Ivor", lângă masivul Ţarcu.

In regiunea admirabilă a Reşiţei—Oraviţei s'a amenajat, cu ajutorul U. D. R. „Peştera Comarnicului şi Peştera „Stârnic".

Înţelegând să rezolve problema turismului nostru, în felul cum se obişnuieşte a se rezolva, în toate ţările civilizate, această problemă de-o covârşitoare inportanţă; prin înlesnirea cunoaşterii frumuseţilor provinciei noastre prin ridicarea clădirilor de adăposturi, organizarea de călăuze, publicaţii de itinerarii şi călăuze prin lăţirea în public a simţului pentru natură, prin publicaţii, conferinţe şi întreţinerea relaţiilor cn societăţile similare din străinătate, secţia bănăţeană a T. C. R. va da, incontestabil, un mare avânt turismului nostru, aşa după cum o merită Banatul cu frumuseţi de un adevărat paradis.

Şi fiind în serviciu intereselor superioare ale adevăratului patriotism, tânăra asociaţie turistică, ca şi o imperioasă trebuinţă a vremii, se va menţine, întări şi prospera prin priceperea, entuziasmul şi energia celor grupaţi în jurul ei şi va deveni un izvor de improspătare sufletească şi de intensificare a vieţii noastre româneşti de pe aceste istorice meleaguri.

Ea va căuta să învingă toate obstacolele şi prin muncă dovedită şi cinstită, să-şi asigure un loc demn printre factorii mari ai neamului, cari luptă cu toată perseverenţa pentru consolidarea ţării şi unificarea sufletcască a întregului popor român în nouile frontiere ale României Mari.

Şi va reuşi, fiindcă acolo, unde este jertfă, este şi izbândă!

Prietine lăutar,

In tine dorm cântecele lumii toate!.....
Adunatu-le-ai din tăceri îndurerate;
din visurile celor crescuţi în belşug;
din sudoarea braţelor, apăsate pe plug;
din împreunarea soarelui, cu zorile;
din ţipătu'n care bobocii'şi desfac florile.

Dorm cântecele'n tine-foi în carte —
singur arcuşu-ţi, ca pe nişte strigăte de departe
le-aduce şi le tremură, pe coardă de vioară,
— şuviţă de vânt ,rătăcită în seară! —

Şi se-aud atunci cântecele, cum vin mereu....
când tumultoase — cădere de gând greu —;
când topite, asemeni unor şoapte,
spuse de luceafăr, lunei, în noapte!

Te-ascult şi aştept, prietine, să cânţi
o melodie în care inimile să ni le frământi
şi'nmlădiind-o arcuşului, asemeni,
cu ea, din zare în zare, să semeni
gânduri limpezi, peste ucigaşele porniri.....
— Iţi aştept, prietine, cântecul adevăratei înfrăţiri!

AL. NEGURĂ

S. Ienea. Câmpie bănăţeană.

Despărţirea

Printre plopii din livadă soarele încet se lasă
Şi s'apropie momentul ca să plec din nou de-acasă
Din amiezi e gata totul, pregătit pe îndelete
Doar vecinele mai leagă câte-un nod pe la pachete

Ascultându-le taifasul şi naivele poveţe
Gându-mi zboară, fără vrere, printre vorbele glumeţe
Şi în mintea mea răsare o icoană 'ndepărtată:
Este ziua când din satu-mi am plecat întâia dată

Par'că văd: sărmana mamă se căznea să-mi întocmească
Dintr'un şorţ uitat în ladă, o podoadă „d'a nemţească"
Iară tata aspru 'n faţă, dar bătut de „gânduri grele"
Făcea cruce peste jocuri şi pe visurile mele.

Eu stăteam mâhnit, sărmanul, şi priveam năuc nainte.
Pricepând doar „că nu-i bine" din mormanul de cuvinte,
Iar când clipa deslipirii dela cuibul cald ajunse
Imi făcui şi testamentul printre lacrămi greu ascunse:

„— Ţie-ţi las ortace biciul, puşca mea s'o ia văruţu
Undiţa-i a ta vecine, iar lui cizu-i las căruţul — "
Şi-am întrat la 'nvăţătură.... Azi îmi vine par'că 'n altul
M'am schimbat, ca în poveste, şi schimbat văd azi şi satul

Şi-mi e inima 'mpărţită între el şi lumia-mi nouă
Deşi, vai, ca rândunica, sunt strein în amândouă

I. CUREA

Editură oficială pentru scriitorii bănăţeni

Dr. DIMITRIE NISTOR
Prefectul jud. Timiş-Torontal

Literatura din Banat traversează o criză, nu de creaţie, ci de editură. Manuscrisele stau cu duiumul în saltarele literaţilor şi numărul lor mereu se sporeşte. Nu se găsesc însă posibiltăţile materiale pentru publicarea lor.

Banatul are o mare pleiadă de scriitori, cari în cea mai mare parte nu sunt cunoscuţi, deoarece din lipsă de fonduri nu-şi pot tipări lucrările lor. Sunt mulţi poeţi tânări, cari ar putea scoate o serie de volume de poezii, sunt prozatori cari au în manuscris romane şi nuvele de o superioară calitate literară, sunt scriitori, cari au terminate lucrări importante din domeniul istoric al Banatului, şi totuşi în afară de unele fragmente publicate în ziarele sau revistele din provincie sau chiar din capitală, n'au reuşit să-şi tipărească scrierile lor, deşi ele prezintă o incontestabilă valoare atât din punct de vedere literar, cât şi cultural.

Fără editură, nici literatura nu poate progresa. A face însă o editură în Banat, înseamnă a pierde bani, fiindcă beneficiul publicării cărţilor în împrejurările actuale nu poate fi decât deficitar. De aceea, lipsa de rentabilitate a comerţului de cărţi a descurajat orice iniţiativă particulară în această direcţie. Scriitorii bănăţeni au început să-şi publice pe cont propriu lucrările lor, fără ca să încaseze din vânzare măcar o parte din banii investiţi.

Criza de editură e deci adânc simţită şi ea trebuie înlăturată. Ori remediul nu poate fi găsit decât într'o editură oficială a Banatului, subvenţionată de autorităţi.

Câte acţiuni culturale frumoase sunt sprijinite de autorităţile noastre? Câte subvenţiuni se acordă din fondurile culturale ale autorităţilor pentru diferitele scopuri de propagandă a scrisului românesc? Şi atunci cred de nimerit şi de necesar ca din aceste subvenţiuni să se sprijinească înainte de toate o editură, care să-şi desvolte activitatea în două domenii: să reediteze cărţile vechi ale scriitorilor bănăţeni de altădată şi să dea posibilitate celor de astăzi să-şi vadă tipărite lucrările lor.

Până la înfiinţarea unei societăţi a scriitorilor din Banat, pe care o doreşte toată lumea să o vadă deja înjghiebată, selecţionarea lucrărilor ar putea-o face un comitet instituit de autorităţile cari ar subvenţiona această editură.

Asupra utilităţii unei edituri oficiale nu-i mai nevoie să insistăm, fiindcă ea este resimţită mai demult. Ridicarea culturală a unei provincii, dar mai ales a Banatului care are inepuisabile resurse de frumoase creaţii, nu poate decât aduce foloase întregei ţări.

Iată de ce fac un apel la spiritul de înţelegere al dlui dr. Dimitrie Nistor, prefectul judeţului Timiş-Torontal, şi a dlui prof. Augustin Coman, primarul municipiului Timişoara, ca să găsească posibilităţile pentru realizarea unei edituri oficiale pe seama scriitorilor bănăţeni.

Dr. AUREL COSMA junior

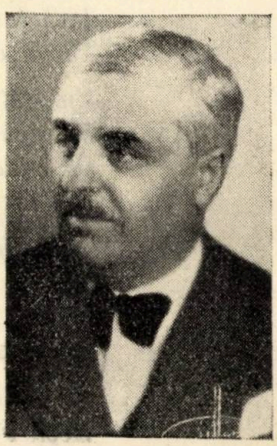

Prof. AUGUSTIN COMAN
Primarul Municipiului Timişoara

Cronici moldovene

de Aurel Bugariu

„E bine şi mai târziu, decât niciodată," — spune o zicală bătrânească.

In ceasul al unsprezecelea conştiinţele epigonilor ieşeni au tresărit şi dându-şi seama de parafina aşternută în grădina frumosului trecut îşi caută adaptarea la actualitatea ce încrustează cu paşi de gigant peste tot numai progres. Prin contrast, şi-au dat seama cât de departe a rămas laşii de oraşul ce trebuia să fie dacă cu acel pas de odinioară, mergea prosperând.

Şi-acum, loviţi de realitatea crudă, — oficialitatea în frunte cu un firesc diriguitor — *Osvald Racoviţă* — pe toate căile luptă dârz să spele ruşinea ruginii aşternută despotic peste tot ce are mai scump capitala celor mai de seamă înfăptuiri ale românismului. Izbânda o 'ntrezărim.

Centrul s'a sesizat de dimisia rectorului Universităţii şi a promis formal fondul de zece milioane necesar pentru noua Universitate ce are o aripă neterminată şi este toată în roş de cărămidă. Spiridoniei i se va ceda iarăş ceeace i se cuvine, pentru ca şi pe viitor să fie acelaş institut deschis însănătoşirii tuturor bolnavilor. Biserica, a câştigat un proces şi cele patrusprezece mii de hectare de pădure în Munţii Neamţului, din venitul cărora ne place să credem că se vor realiza lucruri frumoase, grăitoare.

Străzi noi au croit edilii şi odată ce ajutorul promis va fi acordat, planurile vor lua fiinţă. Mitropolia va lua o nouă perspectivă. Prin dărâmarea Casei Herovanu se va lega Teatrul Naţional de Mitropolie, deschizând ambelor instituţii aspecte noi, demne de un oraş modern. Unii plănuiau acolo ridicarea unui blockhaus, dar s'ar fi întunecat toată vederea bisericii mitropolitane, iar dimensiunile gigantului blockhaus ar fi pus în inferioritate tot ce este în jur. E cunoscută şi vizibilă dovada Palatului Telefoanelor în faţa bietului Teatru Naţional din capitală.

O nouă faţă va lua Bulevardul Ştefan Cel Mare prin ridicarea la rangul de *Pantheon* a voivodalei biserici înălţate de Vasile Lupu în 1636: se plănueşte aducerea şi aşezarea în criptele sălii gotice dela *Trei Ierarhi* a osemintelor lui Cuza Vodă (ce zac la Ruginoasa), Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri (dela Mireşti) Vasile Conta, Ion Creangă, Barbu Delavrancea, D. Anghel, Mihail Eminescu. Aşa va avea ţara noastră un «walhala" sau „pantheon" naţional.

S'a mai cumpărat apoi un teren de zeci de hectare in plin centru, alături de Palat, unde se va ridica un *stadion* pentru toate sporturile.

Edilii nu contenesc să şteargă ruşinea lăsată de confraţii ce erau ghidaţi numai de mărunte interese de partid. Stra-

da Carol e împodobită cu flori, teii par mai mândrii ca iarba din jur, iar clădirile boereşti pierdute'n brădeţul grădinii lor din faţă, au un aspect intim, poetic ca'n proza viguroasă a lui Sadoveanu. Când grădina Copou va fi complectată cu cărări şi când Universitatea va fi isprăvită, se cuvine ca acestei străzi domneşti să li se şteargă ruşinea prin înlăturarea bălăriilor şi ruinei din Palatul Ghiculeştilor pe frontisficiul căruia se află încă stema domnească iar ca paradox democratic, în ghereta — fostă a portarului — orbocăeşte cismarul Petru Contraşu. Edilii vor înlătura nepotrivita frescă a decedenţii. Se cere din punct de vedere moral, căci până atunci oricum Iaşii nu sunt reabilitaţi. Pe toamnă poate şantierul va fi în plină activitate şi vom avea prilejul să facem mai fericite consideraţii. Suntem în zorii izbăvirii.

Iar „luna Iaşilor" în loc de Octomvrie să fie Noemvrie, când teiul din copou îşi rugineşte frunza.

Cronica Lugojului

Desvelirea monumentului „Unirii"

de A. P. CODREANU

Intr'o atmosferă înălţătoare a avut loc, în ziua de 9 Iunie a. crt., în Lugoj, solemnitatea desvelirii monumentului „Unirii", ridicat din contribuţia cetăţenilor bravi şi înţelegători ai comunelor şi oraşelor noastre din judeţul Severin şi în special, a municipiului Lugoj, din iniţiativa şi la stăruinţa lăudabilă şi vrednică de toată recunoştinţa a d-lor *Victor Curuţiu*, Prefectul judeţului Severin şi *Dr. Alexandru Birescu*, Primarul Municipiului Lugoj.

Lugojul marilor visători, răscolitor de energii şi înfăptuitor de idealuri de odinioară înţelegând glasul vremii şi imperativul naţional, s'a simţit dator să aducă măreţului act istoric dela 1 Decembrie 1918 acest suprem omagiu, pe care-l impunea trecutul său românesc, înscris cu litere de aur în istoria Banatului nostru.

La această grandioasă solemnitate a desvelirii monumentului, transformată ca prin farmec, într'o mare manifestaţie antirevizionistă, au luat parte, cu vibrantă dragoste, peste 20 mii oameni, în frunte cu Dl Ministru al Justiţiei, *Valer Pop*, Dl

Monumentul Eroilor din Lugoj.

Preşedinte al Ligii Antirevizioniste şi director al ziarului „Universul", *Stelian Popescu*, Preasfinţiile Lor: *Vasile Lăzărescu*, Episcop ortodox al Caransebeşului, *Dr. Alexandru Nicolescu*, Episcop unit al Lugojului (ales şi confirmat, mai recent, Mitropolit unit român al Transilvaniei şi Banatului), toţi parlamentarii noştri, toate autor tăţile bisericeşti, civile şi militare, tot ce are Banatul nostru mai select, mai de valoare.

Peste 20 mii de oameni, desprinşi din vârtejul frământărilor lor zilnice, au venit de pretutindeni, la Lugoj, în frumosul şi pitorescul lor costum naţionai, cu drapele, coruri şi fanfare şi cu ochii plini de lacrimile fericirii, pentru a asista la acest mare praznic românesc.

De mult nu s'a putut vedea în Lugojul nostru vibrând atâtea mii de inimi, unite în aceeaş nobilă manifestare! De mult nu s'a văzut un entuziasm atât de vijelios şi împresionant!

In faţa împunătorului şi frumosului monument creat, c'un rar talent artistic, de profesorul-sculptor *Radu Moga* din Brad, a avut loc un serviciu divin, oficiat de

Prea Sfinţia Sa Episcopul Caransebeşului *Dr. Vasile Lăzărescu*, înconjurat de un sobor de preoţi.

Răspunsurile au fost date, cu precizie şi frumoasă armonizare de voci, de corul catedral din Caransebeş, sub conducerea dlui Prof. Constantin Vlad.

In clipa desvelirii monumentului, Corul „I. Vidu", dimpreună cu Corul catedral din Caransebeş a întonat şi executat, în mijlocul unui entuziasm ce umezea ochii şi făcea să tresalte toate piepturile sub conducerea măiastră a dlui Prof. F. Barbu neperitoarea cântare a lui „I. Vidu": *„Eroi', au fost eroi"* ...

Nu era suflet care să nu tresalte, să nu vibreze de sfânta emoţie la auzul acordurilor puternice ale acestei electrizante cântări naţionale . . . întreaga asistenţă a izbucnit în puternice şi nesfârşite aplauze...

După solemnitatea desvelirii monumentului a urmat frumoasele cuvântări ocazionale, izvorîte din cel mai cald patriotism, rostite de următorii domni: P. S. Sa Episcop Dr. V. Lăzărescu, P. S. Sa Episcop Dr. Alexandru Nicolescu, Colonel Jianu, Prefect V. Curuţiu, Primar al Municipiului Dr. Al. Bireescu, Profesor V. Simonescu, deputaţii Al. Alexandrini şi Dr. Titus Popovici, Ministru al Justiţiei Valer Pop, Colonel Romulus Boldea, Preşedintele Ligii Antirevizioniste al secţiei judeţului Severin, Stelian Popescu, fost Ministru, directorul ziarului „Universul" şi marele organizator al „Ligii antirevizioniste", şi Gh. Lungulescu, secretarul general al Ligii.

La orele 13 a avut loc în sala restaurantului „Dacia" un frumos şi select banchet, la care au participat aproximativ 250 persoane. La orele 17 s'a înaugurat, cu o deosebită solemnitate, în comuna Jabăr din apropierea Lugojului, frumoasa casă naţională *„I. G. Duca"*, ridicată, în semn de recunoştinţă şi trainică amintire, de dl Prefect V. Curuţiu, pe seama comunei sale natale, pentru a fi pururea, un sfânt sanctuar de cultură românească, radiator de viaţă nouă, ideal national şi de muncă prosperă şi cinstită.

Sunt acestea: constatări foarte îmbucurătoare pentru toţi acei buni Români pe cari îi preocupă sincer problemele mari şi vitale ale neamului nostru.

Faptele măreţe vorbesc dela sine, răspicat şi pe înţelesul tuturor!!

Dr. Alexandru Butoarcă

deputat român în Camera Jugoslaviei

de Gh. Ardelean.

Dr Alexandru Butoarcă.

Vestea despre rezultatul alegerilor din 5 Mai 1935 pentru Skupştina jugoslavă ne-a bucurat şi pe noi. Elementul românesc din Banatul jugoslav şi-a putut afirma existenţa ca minoritate consolidată, unitară şi nedivizată prin faptul că alegătorii regiunei româneşti Alibunar au ales din urnă pe distinsul fiu al acestui ţinut, pe Doctorul Alexandru S. Butoarcă, avocat în Vârşeţ.

Fiul profesorului Dr. Savu Butoarcă, regretat de toată suflarea românească din întreg Sudul Banatului, nu a putut decât să-l urmeze pe părintele său în opera de luminare a poporului din care face parte.

Încă din fragedă-i tinereţe este trimis la Sălişte, la Păr. I. Lupaş, pentru a-şi desăvârşi lecţiile de limba română şi pentru a-şi cunoaşte mai bine neamul.

După războiul mondial, stă mai bine de un an în armata română, şi ia parte activă în campania de pe frontul Tisa. La demobilizare se înscrie ca student la Facultatea de drept din Cluj, unde, dorul de a-şi vedea neamul mai ridicat, îl stimulează să-şi dea tot avântul tineresc pentru înjghebarea „Uniunei Studenţilor Români din Jugoslavia", iar în anul 1923, după congresul studenţesc din Sân-Mihai, este ales preşedinte al acestei organizaţii, demnitate ce o deţine dealtfel neîntrerupt timp de 10 ani.

Grija ce a purtat-o copiilor de şcoală, în cursul unui deceniu, — şi numai atâta să fie făcut — l'ar fi îndreptăţit cu drept cuvânt să ceară recunoştinţa satelor româneşti din Banatul-Jugoslav. Dar cui i-a refuzat concursul său, neprecupeţit, cine a plecat din casă lui fără o vorbă de îmbărbătare, fără un sfat prietenesc sau fără un cuvânt de mângâiere? Nimeni. Prindea el, în toate împrejurările atât acasă în Jugoslavia în calitatea lui de secretar general al Partidului Român, cât şi în România în calitatea lui de deputat eparhial sau mitropolitan a apărat cu dârjenie drepturile poporului său. De aceea nu-i

mirare că la 5 Mai 1935 unanimitatea voturilor românești au fost pentru el cea mai strălucită dovadă a ataşamentului ce trebue să-l aibă poporul pentru conducătorul său.

La Românii din Cehoslovacia

Societatea „Tinerimea Română" şi-a dus, în anul acesta, premiaţii concursurilor sale, — elevi şi eleve din toate părţile ţării, ba chiar şi de peste hotare, — în ţara Oaşului Maramureşului şi la Românii din Cehoslovacia.

O parte din profesorii însoţitori au vizitat toate patru comune româneşti pe care soarta le-a despărţit de moşia strămoşească: Apşa de sus, Apşa de jos, Slatina şi Biserica-Albă.

Am avut astfel ocazia să vedem, la ei acasă, pe aceşti orfani, a sta de vorbă cu ei a le strânge mâna şi a le asculta păsurile.

Timpul a fost, desigur, scurt, pentru a ne cunoaşte deplin, dar suficient pentru a ne da seama de bucuria sinceră şi nemărginită cu care ne-au primit. Am stat puţin între ei, totuş destul pentru a putea observa durerea de copii părăsiţi în ochii tuturora.

Indată ce sosim, maşinele noastre sunt înconjurate de bărbaţi în straie de sărbătoare, bătrâni şi tineri, femei şi copii.

In vorbele domoale aud acelaş accent de mustrare: I-am părăsit în voia soartei, care, aci, la marginea două a ţări, oricât de bune prietene, nu este prea darnică cu ei.

Cu pământurile sărace, cu o parte din ele rămase la noi, viaţa lor devine un lung şir de greutăţi şi neplăceri.

Ni le spun bătrânii, sfioşi şi prevăzători, ni le spun tinerii, curagios şi deschis: „O capră cu lapte avem domnule pentru trei familii. Şi pământul ne e dincolo şi-l putem lucra cu greu iar aici bucatele sunt scumpe. Şi dările sunt grele de tot, pentru căsuţa şi cele două pogoane de pământ ale mele plătesc 1500 coroane (cam 8000 Lei)".

Şoferii, unguri veniţi cu noi din Satu-Mare, ne confirmă şi ei: „Aceştia toţi se satură numai când trec graniţa la noi, de două-trei ori pe săptămână". O licărire de speranţă mi se pare că văd în ochii aprinşi şi tineri. Atâţia domni au pus pe hârtie păsul lor încât nu se poate să nu se întoarcă de-acum şi spre ei grija celor de acasă.

Nici nu bănuesc că bucuriile şi necazurile şi durerile lor, pe care ni le spun atât de încrezători, vor rămâne doar simple note de drum....

In cele patru comune sunt câteva mii de locuitori, aproape toţi Români. Şi ce Români! Toţi voinici şi drepţi ca brazii din codrii vecini, vioi şi cu inima deschisă. Cu portul stămoşesc păstrat cu sfinţenie: Bărbaţi şi femei feciori şi fete în opinci legate cu curele negre, în cămăşi ţesute de ei, sclipitoare ca zăpada. Cu sumane de lână, cu cingători şi brâuri ţesute în culori vii şi surprinzător de variate.

Imbrăcăminte simplă şi curată aşa cum era mai demult şi aci la noi. Băsmăluţe şi şorţuri înflorite, mâneci prinse cu chei şi tivituri alese, cum am văzut, copil, în lada bănicuţei...

In ultima comună zăbovim mai mult. In sunet de fanfară se întinde hora. Bătrâni şi tineri se prind de mână şi bat semnul cu piciorul: Aci e tot bucată din pământul românesc! Şi hora se filmează.

Plecăm. Cei rămaşi ne strâng mâna cu durere: Ne-aţi părăsit şi ne-aţi uitat, dar noi vom căuta să păstrăm portul şi graiul şi datinile bune, tot ce ne-a mai rămas.

Prof. I. Curea

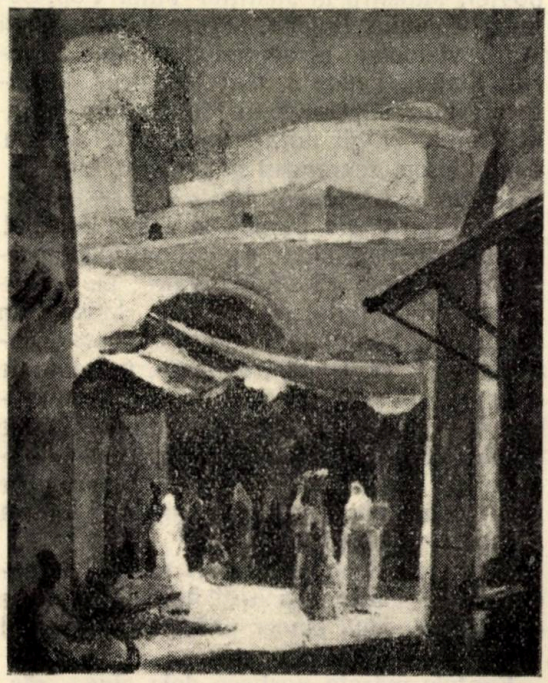

S. Mützner. Ierusalim: Intrarea la „Sukuri".

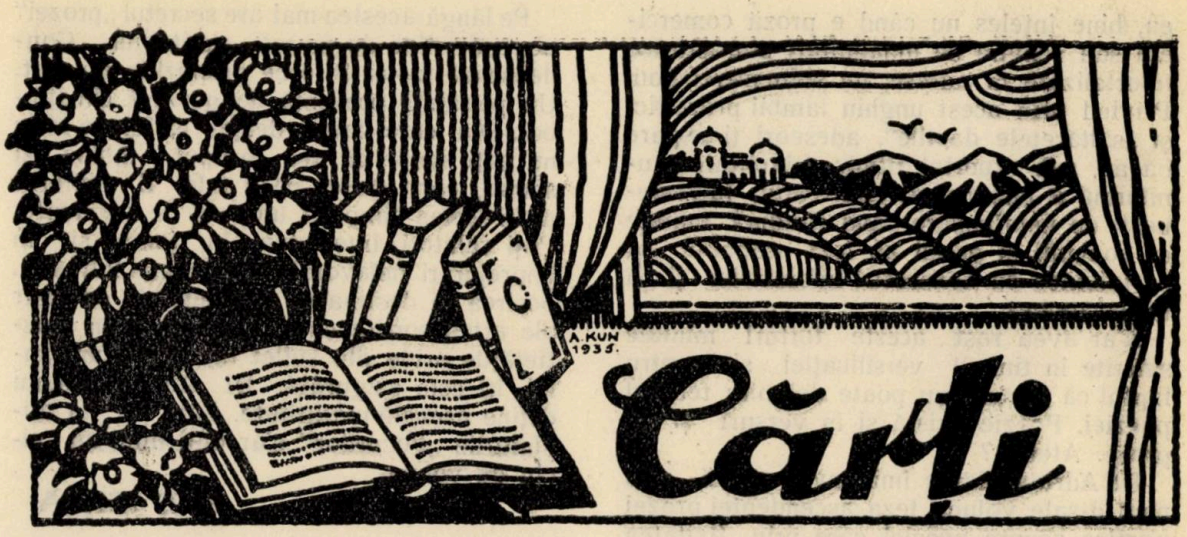

Adrian Maniu: Focurile primăverii și flăcări de toamnă. Editura Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II".

Păcat că s'au descoperit trohei, tipare de sonete, într'un cuvânt haine reglementare în diferite mărimi și de toate genurile, pentru gândul poetic. Căci prin ele, prin dogmatismul lor rigid, nu s'a ajuns decât la un inutil cult al formei stabilizate, care a ucis, a masacrat dintr'o dăunătoare inconștiență, spontaneitatea metaforelor ingenui și revelatoare dacă nu de viziuni capabile să te arunce din sufocanța insipidului în poala aspectelor agreabil inedite, atunci cel puțin de sugestii simple. Și cu acestea am fi avut plusuri remarcabile de spor, față de flora mostrelor versificate așa cum pretinde nu libertatea cugetului, ci canoanele consacratoare ale rimei. In lipsa lor penele ar fi însemnat în cronici că d-l Adrian Maniu a scos încă un volum de poezie; un volum elegant, căruia prejudecățile oficiale însă nu-i vor acorda această etichetă, eufemistă azi, fiindcă veacurile ne-au grevat văzul cu ochelarii unui anumit gust. In limitele lui de comprehensiune e normal să nu se admită identificarea prozei elastice și neatârnate cu făptura încorsetată a poeziei scrise după cod. Deși multe pagini de proză reliefează mai fericit frumosul. Explicația favorului o dă absența normelor de tipic, de îngrădiri adică. Gândul progresează în raport direct proporțional cu facilitatea exprimării. Prezența unei mici piedeci de vocabular e în stare să-ți îngroape, fără putință de reînviere, lumi pe cari străfulgerarea clipei le ține incandescente numai cât durata ei. In aceeaș porțiune de timp urmează a se face și recolta lor. Pentrucă momentul odată scăpat, efemeridele spiritualității noastre vor fi astrucate cu negrul amorf al nimicului pentru care chimia sufletească n'a putut afla până acum un decolorant sigur.

Stavili de asemenea natură pune poezia metrică, în calea realizărilor, cu miile.

Cunosc obiecțiunile pe cari mi le fac milioanele dresate de consumatori ale acestor acadele în stihuri geometrice: „Foarte bine că sunt baricade de trecut. Măestria saltului peste ele formează pun tul lor de atracție!" Dar se uită că forța de locomoțiune a gândului fugar, angajat la astfel de curse, ajunge deșălată la țintă. Pe când rolul său e altul, e de explorator. E mai degrabă de periscop. Atingerile cu rezistența solidă îl decapitează și utilitatea lui devine iluzorie astfel.

Nu refuz să cred că fără scrobeala formelor ei, milenare uneori, poezia ar fi deja acolo unde câțiva „prozatori" doresc să o colonizeze.

Tendința nici nu e paradoxală. Proza pe lângă largheța absolută a motivelor de exprimare, oferă materialului prelucrat un ritm și o cadență muzicală care o apropie de variațiunile simfoniei. Pulsează în

ea, bine înţeles nu când e proză comercială sau schimb de amabilităţi biurocratice imortalizate în adrese, un suflu mereu nou. Privind prin acest unghiu iambii prozodici şi „săltăreţele dactile", adeseori ţi se pare că au, sub raportul ritmic, frivolitatea uniformă a marşurilor. (Derivativ, încremeneşti de nepricepere când ţi-aduci aminte că romanii şi grecii au fost capabili să se intoxice cu hexametri kilometrici şi să nu sucombe).

N'ar avea rost aceste torturi mintale suferite în timpul versificaţiei şi pentru faptul că nimeni nu poate delimita terenul poeziei. Poezie există şi în versuri şi în proză. Atunci?

Dl Adrian Maniu îmi învederează prin noul d-sale volum, teza ascendenţei prozei poetice asupra poeziei care prin fixitatea regulelor suverane a sugrumat, sugrumă şi va sugruma construcţii originale şi preţioase. Aducerea ei în discuţie e drept că se poate izbi de semnalul inoportunităţii. Judecăţile cari n'au la bază o stare de fapt proprie emiterii lor, riscă. Totuş chestiunea ţine jumătate de estetica viitorului şi jumătate se demonstrează edificator sub ochii nostri:

„ Un cer de mătase palidă a răsturnat cupa de onix: a curs argint şi aur în zări nemărginite, unde se dau peste cap delfinii, şi îşi sterge urma de fum un vapor trecând ascuns sub orizont." (Vedere din Balcic) Sau: „De cele mai adeseori, arma care folosea la pedepsirea vrăbiilor şi a mierliţelor, e ţintită spre cămăşuţa strânsă în bete, şi tot ca o păsăruică, în iarba înaltă, pică răpus copilul flămând, în vreme ce pe copac scânteiază cireşe ca boabe de sânge." (Cireşele morţii.) Are limba dlui Adrian Maniu, nu numai în privinţa sintaxei, rafinat întinsă până la limite extreme, ci şi în privinţa conţinutului celor descrise, un corp volubil care îi dă undueri de melodie şi prestanţă infailibilă de cuceritor prin procedee cu desăvârşire spontane peste tot. Pătrunde. Sigur. Străpunge chiar şi pornirile critice, impermeabile multor scriitori. Nu prin dinamismul unei osaturi virile. Strecurându-se cu miligramul, lent, prin urechile porilor şi aducând cu sine, probabil din câmpiile copilăriei, parfumul de sulfină pus în fiecare casă bună după grindă sau în haine şi ca pe aerul de dimineaţă, savurat.

Pe lângă acestea mai are secretul „prozei" povestitorilor de marcă veritabilă. Condensează izolat în orce propoziţie un tot. Un peisaj. O prezenţă de giuvaer. Un simbol. Din care cauză despre astfel de scris nu poţi spune că are început, mijloc şi sfârşit, părţi slabe, părţi rele. E uniform şi în acelaş timp ca un tren de segmente. Poţi călători, intelectual, în toate şi, în împrejurări nefavorabile, şi numai într'unul. Sosirea la destinaţie, la seminţele de aur ale artei, sortite ca să germineze în pustietăţile aride din suflet lanurile frumosului, îţi este asigurată. Dl Adrian Maniu deţine această maturitate. Fără de ea miniaturile „Focurilor" s'ar ofili dintr'un viciu de volum.

ILIE IENEA

Cezar Petrescu: Luceafărul

(roman)

Editura Naţională „Ciornei" S. A.

Ca tradiţionalist şi autohtonist d. Cezar Petrescu şi-a cules subiectele de romane din pură viaţă românească păstrând linia de conduită ce se cerea pentru îmbogăţirea literaturii române.

Fanatismul său în zugrăvirea realităţii româneşti era şi natural să-l îndrepte spre trecut. Pe mulţi i-au ispitit dar puţini au reuşit. Să nu uităm că trecutul nostru a fost prea puţin redat în literatură. Avem un trecut bogat în evenimente. Găsim frământări sociale, lupte şi tragedii, ce au trecut vălătuc peste poporul nostru. Sunt secole de încercare grea pentru români. S'au petrecut pe pământul nostru fapte, de oricând ar putea constitui subiecte reale cer omane. Numai dacă ne-am gândi la epocile mari din istoria noastră, am scoate în evidenţă luanţări şi caracterizări. Epizoade din năvălirea barbarilor, epizoade din epoca revoluţiilor, epizoade din epoca marilor domnii etc. Mihail Sadoveanu n'a făcut altceva prin romanele sale, decât să răscolească trecutul istoric al Moldovei. Recent Liviu Rebreanu în romanul „Răscoala" ne ilustrează un fragment din anul 1907. Natural că şi Eminescu a fost şi este un punct de atracţie pentru scriitori, critici. Dl. Lovinescu în romanul său „Mite" ne-a desvăluit un fragment din viaţa acestui titan al poeziii, Eminescu.

Dl. Cezar Petrescu a mers mai departe.

Cezar Petrescu.

A romanţat viaţa lui Eminescu în întregime. Şi cred că a fost atras pe deoparte de frământările de pe atunci şi de mediul social şi familiar în care a trăit Eminescu. Un bogat material de roman avea la îndemână. Iaşii şi Bucureştii de atunci în mentalitatea şi noile curente sociale ce băteau la uşă. Domnia lui Cuza-Vodă şi începutul de domnie a lui Carol I., cu războiul dela 77-78. Pe de altă parte datele monografice ce le oferă mediul în care a trăit Eminescu. Mamă blândă sortită cancerului. Un tată ridicat din pătura de jos la rangul de căminar, printr'o muncă zi de zi. Ambiţios şi dornic ca feciorii săi, să ajungă boieri cu învăţătură. Sfârşituri tragice pentru toţi fraţii. Doctorul Şerban mort tuberculos, cu un început de demenţă. Jorgu — militar — mort într'un accident. Nicolae bolnav de sifilis, sinucis şi apoi sora Harieta care termină paralizată. O familie pândită de o fatalitate tragică. Un tată sdrobit de durere şi un fiu — Eminescu — care va supravieţui peste veacuri.

Nici nu se putea alegere mai fericită de roman. Şi numai dl Cezar Petrescu putea să redea în rânduri tragedia familiei Eminovici, din care a răsărit un geniu şi mediul plin de frământări sociale, ostil lui Eminescu dar care nu l-a putut opri în ascensiunea şi afirmarea sa de creator.

Primul volum din romanul „Luceafărul" ne ilustrează copilăria lui Eminescu, până când căminarul Eminoviciu, pune doi argaţi de-l duce acasă, din rândul artiştilor grupaţi în „Societatea dramatică a artiştilor superiori din Bucureşti" unde era sufleur.

In cele patru sute şi ceva de pagini, întâlnim veşnic pe acel Eminescu furat de gândurile sale, de viziunile sale, tot spre frumos spre limanul de lumină divină, de linişte cerească, de pace. Eminescu e veşnic fugar. Fuge de acasă, fuge dela şcoală. Calapoadele sociale, ce i le impunea mediul le asvârle cu scârbă, cu neastâmpăr. Eminescu îşi iubea pe mama şi pe tata, pe ai săi. Dar dânşii nu-l înţelegeau. Nu ştiau că şedea ceasuri întregi, privind seninul cerului, licărirea stelelor, legănarea stufului şi cum creşte firicelul de iarbă. Nu ştiau că asculta tăcerea serii din pădure, ciripitul obosit al păsărilor şi fâlfâirea sutelor de vietăţi de pe deasupra iacului, unde îi era drag să se odihnească. Directorul Ştefan Wolf dela K. K. Obergymnasium din Cernăuţi, nu-i putea înţelege neastâmpărul acestui pui de valah. Cu un singur profesor s'a înţeles la gimnaziu. Aron Pumnul. Şi asta până la furat creaţiile sale. A găsit Eminescu o fărâmă de înţelegere la artiştii, unde a servit ca sufleur. Erau mai apropiaţi de lumea visurilor lui. Viaţa lor inundată de lipsuri şi griji şi totuşi veselă, fără multă filosofie, fără principii l-a atras. L a atras arta, l-a atras însăşi ridicarea aceasta a artiştilor spre frumos. Nu ştiu dacă atunci, când Eminescu s'a regăsit pe sine, în lumea ce şi-a creat-o, de acolo din înălţimea culmilor, unde l-a dus geniul său, şi a privit cu îngrijorare la această lume de artiştipitici, care făceau artă, neţinând seamă de multe ori, de neputinţa lor....

Când ai terminat romanul de cetit, rămâi cu gândurile împlântate în trecut. Personagele, ce-au fost cândva vii, au ieşit din morminte. Buni, blânzi. Pătimaşi şi vicleni. Ambiţioşi şi stăruitori. Legaţi de viaţă, cu speranţe şi planuri. Mânând paşii lor spre un ţel pământesc. Numai Eminescu nu doria nimic, nu avea nici un plan. Gonia veşnic după o stea ce-i străluminează

cea numai lui. Iubirea de mamă a Rălucei Eminovici îi îngăduia fuga neînţeleasă, iar firea blândă şi mai târziu frântă de boală a sorei sale Harieta s'a apropiat un pas, cu înţelegerea de sufletul marelui poet.

Noi, oamenii, deabia acum, după atâţia ani. Romancierul Cezar Petrescu care a înţeles semnificaţia acestei vieţi sbuciumate a geniului şi in tulmudul de literatură proastă, a aruncat acest bloc de granit, *„Luceafărul"* va rămâne ca o piatră de hotar şi de orientare în literatura română, exemplu de luat de toţi acei, cari sgândără nervii mulţimii cu un erotism obraznic şi distrugător. Dar va veni a doua piatră de hotar. Al doilea volum. Adevărata viaţă a lui Eminescu ca scriitor şi ca om în luptă cu viaţa. Il aşteptăm cu aceiaşi nerăbdare.

Mircea Damian : Bucureştii.

Fundaţia „Regele Carol II"

Simţi o sufletească reconfortare când ceteşti această carte. Ceva bun, duios ţi se strecoară în suflet, pentru acest Bucureşti, pe care îl cunoaştem cu toţi şi pe unde de multe or, ne-am pierdut zilele aşteptând acea trăsnită ora, 11, când „domnul portar" are ordinul să ne deschidă uşa la minister. Nici n'ai apucat bine să termini o pagină şi ai uitat de tine. Te fură imaginile, vioşia stilului. E limpede ca un izvor de munte şi se strecoară în toată cartea ca un pârâiaş, Ii poţi privi spălarea pietrilor şi svârcolirea râmelor. Am impresia că d. Mircea Damian a scris această carte, zâmbind. După fiecare rând îi vezi chipul vesel, glumeţ, ca să-ţi poată spune totul, aşa în glumă. să nu te întristeze şi să te îndemni singur, să nu iei vfaţa în serios, să nu te alarmezi de aceste lipsuri — tocmai în capitală — lipsuri atât de trecătoare şi atât de neînsemnate pentru acest Bucureşti, crescut sub ochii atâtor generaţii.

In cartea sa, Mircea Damian a reuşit să ne dea tot ce-i mai caracteristic. Puhoiul de lume de zi şi noapte din gara de nord, cu provincialii cari cobor din trenuri încărcaţi de bagajuri şi speriaţi de atâtea lucruri cele fură ochii — c'apoi să-i întâlneşti „gură cască" pe la vitrine trăşi şi împinşi de băieţii de prăvălie. Calea Griviţei cu lumea ei de fete, ce-ţi întind cursă după miezul nopţii şi se tocmesc în stradă. Pomparea „jurnaliştilor" din tipografii, cu strigătul si alergarea lor nebună pe străzi. Mahalaua cu „ţaţele moderne" cari vorbesc peste garduri şi se plimb în dumineci şi sărbători la şosea. Lumea acea bună, ce-şi leagănă bogăţia trupului pe calea Victoriei şi colţul de Cafenea „Capşa" unde artiştii, scriitorii îşi strâng mâinile, îşi şoptesc la ureche şi-şi sorb cafelele, liniştiţi. Cişmigiul cu oglindirea lacurilor, cu servitorimea voioasă de câteva ore libere şi cu băncile veterane, care au servit de atâtea ori de paturi, mai tuturor ce au început o viaţă de afirmare în Bucureşti. Ministerele, deputaţii, oltenii şi atâtea, atâtea lucruri frumoase ne aduce în această lucrare. Mircea Damian despre fiecare are ceva de spus. Pare un grădinar dibaciu care te poartă printr'o grădină minunată şi te opreşte pe la fiecare floare să-ţi spună câte ceva. Ţi-o spune limpede, fără incursiuni savante, aşa cum ştie românul să poves teasca. Nimic nu-i silit, în stilul său. Fraze scurte, şerpuind uşor, cuvinte smulse din gura tuturora şi gânduri duioase, ca şi inima sa. Stilul său e sfărâmare de stâncă. Coastă de munte cu urcuş uşor. O ironie uşoară ce-ţi descreţeşte fruntea şi un indemn de drag, pentru aceşti Bucureşti. Căci această lucrare e şi o confirmare a autorului. Un fragment din viaţa sbuciumată a acestui scriitor, care s'a ridicat, petrecându-şi multe nopţi prin cişmigiu. colindându-i străzile, lovindu-se cu coatele de mai marii zilelor şi astăzi stăpânindu-l cu scrisul său. Printre rânduri desprindem o dragoste pentru acest Bucureşti, pentru acest tovarăş care i-a cunoscut frământarea şi i-a ghicit gândurile.

Ultimul capitol „Inchidere" e o destăinuire duioasă, năvala unui sentiment că n'a putut să spună totul:

„Aşi vrea să-ţi spun că te iubesc, aşa cum se spune unei femei : Aşi vrea să-ţi spun că îmi eşti drag, aşa cum îmi este drag propriul meu copil; aşi vrea să ştii că-mi este dor de tine, aşa cum îmi este dor de primăvară, aşa cum îmi este dor....

Departe de tine, mă simt ca un îndragostit de iubita lui, ca o mamă departe de copilul ei ....

Te iubesc dela o margină la alta, iubesc Cişmigiul... el mi-a cunoscut cel dintâi durerile şi ambiţiile, aici am răbdat prima foame mare, d'aci am ameninţat

cerul cu pumnii şi te-am ameninţat pe tine, Bucureşti..."

Cartea inundă de asemenea amintiri. Scriitorul Mircea Damian apare printre rânduri, aşa cum este cu faţa osoasă, cu părul mare şi negru şi cu acel zâmbet pe buze ce-ţi fură inima şi-ţi aduce aminte, de toată bunătatea omenească ce-ai întâlnit-o în cale.

Gr. Brădişteanu: „Zidul plângerilor" Roman.

Gr Brădişteanu

Scris cu mult realism, smuls aproape crud din vălmăşagul zilei, ce de multeori ia accente de reportaj. Autorul nu face nici o descriere, nu aprofundează unele acţiuni ale eroilor şi lasă pe cetitor să se frământe, să ia parte la acţiune şi să-şi pună întrebări. Răspunsul e după cetitor. Se condamnă, se comentează, se admite şi se reflectează. Natural, însă, ca să-ţi dai o părere, trebue mai întâi să citeşti romanul până la sfârşit şi apoi să gândeşti, cam ce-a vrut să spună autorul. Desprinzi din rânduri patimă politică, români ce se întovărăşesc cu minoritare, ce caută societatea lor, şi ţărani buni, îngăduitori şi solidari, pentru care dealtfel autorul are o admiraţie accentuată, considerându-i ca izvorul cel mai curat de energie românească.

Ideea călăuzitoare a romanului e de natură medicală şi psihologică. Judecătorul Tamaş, poartă în sine germenul unei boale grozave. Boala lui Parkinson, provenită din şocurile nervoase ale războiului. Un erou care venit în Banat are de luptat cu boala şi politica, cu lumea.

Autorul a fost furat în construcţia romanului prea mult de evenimentele locale şi a uitat să urmărească din umbră, pe eroul Tămaş, printr'o analiză psihologică şi medicală a boalei. Chiar boala în sine să o fi urmărit în progresul ei. Acţiunile, mentalitatea şovăitoare precum şi pierderea treptată a cumpătului din partea eroului Tamaş, ar fi fost justificate. Cetitorul ar fi fost pătruns de duioşie pentru acest erou, o victimă a marelui război, un învins al boalei care nu iartă. Toate greşelile lui atât de supărătoare poate, pentru ospitalitatea semenilor ar fi avut o justificare şi în faţa unei ruini sufleteşti şi fizice, datorită războiului pentru unirea noastră, am fi avut acea atitudine iertătoare, îngăduitoare, ce avem pentru toţi acei ce au înfruntat vijelia gloanţelor.

Intâmplările zilnice, motivele de însăilare actuală romanului, cad pe al doilea plan. Acţiunea se putea foarte bine petrece în Cluj, în Craiova, în Chişinău şi ar fi împrumutat doar din atmosfera locală.

Mai mult, autorul putea creea încă un erou, care să întrupeze un ideal şi în cazul nostru idealul pentru unificarea şi solidarizarea naţională. El ar fi fost un împăciuitor între Tamaş şi vremurile ce l-au învrăjbit. Ar fi netezit drumul lui Tamaş, ar fi creat acea atmosferă de casă frăţească, unde se întind mâinile şi se unesc gândurile. Lipsind acest erou, din acţiunea romanului, autorul a silit pe cetitor să se transforme într'un împăciuitor, să dea dreptate lui Tamaş, să se gândească la frământările timişorene şi apoi din înălţimea gândurilor sale, să vadă că nu sunt lucruri aşa de condamnat, că războiul încă a mai rămas cu răutatea lui în suflete, că lumea aşa a fost decând şi-a deschis ochii, că vremurile vor îngropa toate aceste spasme de rătăciţi şi că rămâne „zid" neînfrânt de vremuri unirea noastră sfântă, pentru care a suferit şi s'a jertfit o generaţie — de aci şi de dincolo.

Scrisul dlui Brădişteanu este simplu şi concis. Are o notă de sinceritate violentă şi se relevă printr'un spirit de observaţie. Personagiile sunt destul de binişor sculptate şi trăesc singure. Au însă nevoie de mai multă explicaţie .Le lipsesc decorul. de care dl Brădişteanu s'a lipsit mai în tot romanul. Am impresia că l-a obsedat mai mult acţiunea, ilustrarea unei realităţi, care s'a dovedit armă cu două tăişuri.

In tehnica romanului a imprumutat ceva din scrierile lui Zweig. Senzaţionalul, dinamicul vieţii şi lucruri ce ies din comun.

Deaceea romanul dlui Brădişteanu se poate ceti cu oarecare interes.

Volbură Poiană Năsturaş: „Din Ştejar, stejar răsare" Roman.

Volbură Poiană Năsturaş

Pe Volbură Poiană Năsturaş îl cunoaştem de mult. Poieziile sale pline de duioşie şi de un accentuat patriotism le recitează elevii la serbări.

Au ceva din limpezimea izvoarelor, din freamătul codrilor şi-ţi aduc în inimă liniştea unei seri de Maiu cu lună plină. Deaceea apariţia unui roman de *Volbură Poiană Năsturaş* naşte curiositate. Ce putea aduce nou acest poiet liniştit, această fire paşnică, care vede viaţa ca un bun. ceresc, ca un bun de care trebue să te bucuri. Şi l-am cetit, romanul, în câteva ore. Am parcurs rândurile cu liniştea ce ţi-o insuflă autorul. Acţiune s'ar putea zice că nici nu este. Nu are întrigi sau alte combinaţiuni de culise. Autorul urmăreşte din umbră pe eroul romanului, pe *Soare Bălună*, în lupta sa cu vremurile, cu piedicile din cale. Il urmăreşte de mic copil, în timpul războiului, la şcoală, la liceu, la universitate.

Soare Bălună cu entuziasmul său tineresc, persistă în atingerea idealului său. Luptă cu mizeriile, cu lipsurile, cu mediul din jur, care pare gata să-l copleşească cu imoralitatea lui şi iese învingător. E tipul băiatului sărac care pleacă la drum singur şi care n'are ca armă de luptă decât voinţa şi puterea sa de muncă. Fiecare din noi, poate să se pună în cazul lui Soare Bălună. Timpul ce a urmat, de după războiu a deschis larg porţile forţelor creatoare, puterilor de muncă venite din mijlocul poporului. Dar cu câte sacrificii. Pe când o anumită clasă de elevi — favorizaţi de soartă — profitau de mirajul unei libertăţi sinonime cu imoralitatea, acei cari se ridică de jos, trebuiau să lupte cu mentalitatea vremurilor, cu piedicile ce le răsăriau în cale şi cu marile lipsuri materiale. Soare Bălună este un învingător, deşi se poate pune cazul şi invers. Şi ne pare bine, că-i un învingător, căci aşa cerea o dreptate socială, pe care mulţi o ignorează.

Cetind romanul dlui Colonel Năsturaş, ai impresia că stai la gura sobei — în vreme de iarnă — şi că bunicul îţi povesteşte. Iţi desvălue amintiri, auzite poate de dânsul.

E o poveste cu nuanţe triste şi duioase, plină de farmec, unde o lume necăjită înfruntă dârz mersul tumultuos al războiului. Cine a văzut şi a trecut prin momentele de aşteptare a invaziei nemţilor în Muntenia şi cine a trăit în timpurile de grea cumpănă din Moldova, cetind romanul, îşi readuce aminte de toată această gamă a suferinţelor omeneşti şi de dârzenia armatei şi populaţiei române în aşteptarea biruinţei finale. Volbură Poiană Năsturaş a evocat aceste momente cu măiestrie de poet. A reuşit să ne dea gândurile sale bune. Un stil cumpănit, plin de imagini, presărat de cuvinte băştinaşete prinde în cleşte şi-ţi fură gândurile. Când ai terminat de cetit, dacă ai trecut prin aceste clipe şi prin aceste locuri, năvala amintirilor te copleşeşte. Şi îţi dai seama prin ce greutăţi am trecut, ca să ajungem unde sutem. Deaceea romanul lui Volbură Poiană Năsturaş trebue pus în mâna tineretului nostru.

De relevat cele două scrisori între editor şi autor, din care se desprinde mentalitatea editorilor de azi, ce-au dirijat literatura pe o pantă periculoasă tineretului. Şi-i felicităm pe amândoi.

GH. ATANASIU

George Moroşanu: INTOARCERI IN BIOGRAFIA MEA

(Editura Manifest. Iaşi, 1935.)

Aşa precum în trecut cărturarii făceau sobor în cenacluri scoţând o revistă cu produsul gândirii lor alese şi astăzi pe alocuri se'nfrăţesc cei îndrăgostiţi de slovă şi în cele mai fericite cazuri ajung să fondeze, cu jerte proprii, o editură a revisteidând astfel prilej colaboratorilor să-şi strângă'n snop spicele de aur ale gândului lor frumos.

Tineretul clocoteşte, spiritul lui erumpe vâlvătae în sclipiri ce numai prin sistemul acesta pot fi captate şi depuse la tezaurul limbii româneşti.

Pretutindeni sunt încercări. Intâi paşi timizi, ca mai apoi să se'nalţe destoinicia vânjoasă. Procesul

de ridicare s'a putut urmări. „*Luceafărul*" de odinioară, ca şi cel de azi, *Sămănătorul*, ca să nu mai amintim de convorbirile cercului junimist ni's vii mărturii. Acuma, în vremurile noastre, în capitală n'avem nimic diriguitor. „Ramurile" craiovene au lâncezit, — Iaşii la fel. In creerul munţilor Bucoveni însă s'au desp ins haiduci ai versului inspirat din troparele stranelor şi din umbrarele străvechilor codri.

„*Iconar*" i-a unit pe toţi i-a modelat şi a dat literelor româneşti condee de elită, cu caracter propriu, şi speţă nouă: *Iulian Vesper*, autorul ultimelor „*Constelaţii*" apărute pe firmament, *Mircea Streinul*. *Ghedeon Coca* şi George Moroşanu. Cel din urmă ajuns în Iaşi, pilda strângerii rândurilor a cultivat-o scoţând revista literară „*Manifest*", iar în zilele astea ne-a fost dat să vedem întemeiată, — tot după exemplul Iconarilor — o „*Editură Manifest*".

Safteaua a făcut-o chiar Moroşanu cu volumul: „*Intoarceri în biografia mea*" — un „*mecum solo*" cu miros de fag şi promisiunea că încă un banc de versuri s.a adăugat la patrimoniul limbii noastre.

Dl. Moroşanu s'a afirmat. Dacă nu-l pot gusta toţi e că volumul are calităţi rare, iar ediţia e cu un tiraj prea mic. Titlul e mare dar mai cuprinzător era „Pentru conu nu voiu mai fi", or „Peste un veac". Atunci se confirmă dacă sugestiile de limbă şi formarea cuvintelor datorite dlui Moroşanu a ajuns la înălţimile la care el a bănuit-o.

Intr'un vers spontan, abrupt, ca o prăvălire de ape din munte — cu expresii nepământene, cântă „ideile ce-l ard".

Preferinţe pentru toamnă, melancolie şi răcoarea bolţilor din temple atice. Poetule 'nfrăţit cu mitul elen şi se refugiază în fiecare poemă să compare împresiile cu umbrele mitologice.

Dar pe lângă versurile pindarice găsim demnă de antologie şi poezia înspirată din Cronicarul Mustea despre *minunea din „mănăstioara dinjos de Cetatea Hotinului când au lăcrimat icoana Maicii Prea Curate pe obraz"*.

Are comparaţii fericite şi colorit de pictor:

...S'aprinde în legendă rugul lunii,
cu fulguiri de aramă 'n urma lui;
în parcul nimănui
se ciugulesc lăstunii...

(*Refugiu*)

Peisagiul tomnatec îl întâlnim iarăş cu imagini noui:

...bolnavă seara se sbate pe rug;
fug corbii în iarnă şi frunzele fug.
Se spulberă fulgii — morminte pe drum;
departe, sub bolţi, oraşe de fum.

(*Durere prezentă*)

Dar imaginile sunt multiplicate cu un colorit atât de variat şi sublim că s'ar cuveni să reproducem mai multe nestemate rare din mozaicul diafan al dlui Moroşanu. „Intoarceri în biografia mea" înscrie pe autor ca cel mai tânăr şi talentat poet al iaşilor. — Alături de poetul morţii George Lesnea, recent premiat de Academia Română — dl Moroşanu poate fi numit „*poetul serilor de toamnă*".

După cum Arţibaşev fiecare capitol din „*Sanin*" şi-l începe cu o seară — tot aşa George Moroşanu în fiecare poem scapă câte un ochi vânăt de cer scăldat în amurg.

Aşteptăm ca şi celelalte volume (Ion Th. Ilea, Iosif Ion Balu) ce se anunţă în editura „*manifest*" să aducă un tot atât de real aport scrisului românesc.

AUREL BUGARIU.

P. NEMOIANU: Comerţul de animale al României

Tip. Bucureşti 1935.

Petru Nemoianu

Dl Nemoianu un distins avocat bănăţean, stabilit de mai mulţi ani în Bucureşti, este una dintre cele mai proeminente figuri ale provinciei noastre. Unul dintre puţinii cu care ne putem, într'adevăr, lăuda. Reprezentant al generaţieitinere, care a, făcut războiul are la activul său o activitate pe cât de zbuciumată, pe atât de rodnică. Ca avocat se afirmă în capitala ţării, plasându-se la loc de frunte printre elita acestei profesiuni. Ca publicist, pe lângă o serie de articole publicate în cele mai variate dar totdeauna alese publicaţiuni, a publicat mai multe lucrări iar cartea de care ne ocupăm, în cele de mai jos, este a 14-a dintre operele sale eşite de sub tipar.

In operele sale Dl P. Nemoianu se inspiră întotdeauna din mediul în care a trăit şi trăieşte. Este realist şi documentat. Scrierile sale, de până acum, se pot grupa în trei categorii şi anume:

I. Vremurile trăite, impresiile şi cunoştinţele acu-

mulate în anii de război şi de prizonerat în Rusia l-au determinat să scrie următoarele opere:

1. *Prima Alba-Iulia, Tip. Timişoara 1922,* în care autorul arată activitatea prizonerilor români, proveniţi din fosta armată Austro-Ungară, în Rusia, cari se înrolează voluntari în armata română ca să lupte pentru întregirea neamului şi cari, prin hotărîrile lor, sunt precursorii Albei-Iulii dela 1. Decembrie 1918.

2- *Reforma agrară în Rusia, Cluj 1925,* un studiu cu caracter economic şi cu un conţinut care rezultă din titlu.

3. *Prizonier la Ruşi — rob la Unguri, Bucureşti 1934.* Un volum cuprinzând douăzeci şi nouă capitole şi în fiecare capitol un crâmpeiu din zbuciumul autorului şi al acelora cari l-au înconjurat. In această operă Dl P. Nemoianu descrie cu mult talent literar peripeţiile intelectualilor români înrolaţi sub drapelul pajurii cu două capete şi trimişi pe frontul galiţian iar mai apoi ajunşi prizonieri la Ruşi. Valoarea literară a acestor istorisiri este mult ridicată prin intercalarea portretelor, foarte reuşit redate, a unor personagii cu cari prizonierii români şi îndeosebi autorul aveau contact. Din această carte aflăm cum situaţia intelectualilor români ajunşi în lagările de prizonieri sibiriene, puse sub comanda ofiţerilor prizonieri unguri, devine extrem de tragică, mai ales când comandanţii află că prizonerii români se pregătesc a-se înrola voluntari şi a lupta pentru unirea tuturor românilor. Prizonerilor români li-se aplică un regim care îi transformă din »Prizonieri la Ruşi« în »Robi la Unguri«. Suferinţelor le pune capăt plecarea din lagăr în legiunea voluntarilor. Acest volum de o reală valoare literară este şi un important document pentru aceia din generaţia tinără, cari au contribuit la întregirea neamului luptând pe front.

II. Activitatea literară-istorică şi politică din perioada postbelică cuprinzând evenimente, situaţii şi frământări din provincia de origină a autorului se rezumă la următoarele broşuri: Ardealul şi Banatul după Unire, Cluj 1925; Probleme Bănăţene, Lugoj 1926; Scriitori Bănăţeni, Lugoj 1927; Amintiri, Lugoj 1929; Prin Jugoslavia, Lugoj 1929; Sârbii şi Banatul, Craiova 1930; Istoricul judeţului Timiş 1933.

Valoarea acestor scrieri, ale Dlui P. Nemoianu, o ilustrează, mai mult ca orice, faptul, că nici una din ele nu mucezeşte prin librării. In deosebi volumul „Amintiri" este de o incontestabilă valoare literară şi va trebui să apară într'o a doua ediţie. Dealtfel toate lucrările de mai sus au umplut un gol în literatura noastră.

III. Activitatea economică de dată mai recentă, privind valorizarea producţiei noastre de animale plasează pe Dl P. Nemoianu între economiştii de frunte ai ţării.

In această ramură Dl P. Nemoianu de 5 ani în care redactează o revistă de specialitate: „Exportul Animalelor", a publicat o broşură cu titlul „Importanţa creşterii şi exportului de animale în Banat" Tip. Timişoara 1933. Iar acum câteva luni a ieşit de sub tipar opera de care ne ocupăm în cele ce urmează.

Dl P. Nemoianu prin opera sa »Comerţul de animale al României« ne-a dat o carte unică în felul ei nu numai în literatura economică a ţării noastre, dar care nu se găseşte în nici o literatură europeană.

Problema valorizării producţiei de animale a ţării noastre este expusă cu competinţă şi erudiţie de cel mai mare specialist ce-l avem în această materie.

Autorul tratează materia într'un volum de 222 pagini, repartizându-o în opt capitole. In primul capitol face un istoric al comerţului de animale în trecut, arătând că românii în toate timpurile au fost crescători de animale şi au produs nu numai pentru trebuinţele proprii, ci şi pentru comerţ şi încă în cantităţi foarte însemnate.

Răstoarnă, cu date ce nu pot fi desmintite, părerea acelor economişti români cari afirmă că România de ieri a fost un stat cu o producţie unică pur cerealistă şi că deci, o altă producţie nu ar mai fi posibilă nici în viitor.

In capitolul al doilea autorul se ocupă de bogăţia animală a României subliniind importanţa ei.

In capitolul al treilea este tratată problema comerţului exterior de animale a României. Se arată rentabilitatea exportului de animale, cantităţile exportate în perioada 1919—1934, precum şi situatia exportului nostru în comparaţie cu alte ţări.

Capitolul al patrulea expune greutăţile cu care a luptat şi luptă exportul de animale românesc, în epoca restricţiunilor de toate categoriile şi în toate ţările.

Capitolul al cincilea descrie străduinţele exportului românesc de a creia noui debuşee pentru animale.

In al şaselea capitol sunt expuse urmările sistemului de restricţiuni, care bineînţeles sunt cât se poate de dezastruoase şi se manifestă printr'o cădere importantă a exportului.

Extrem de interesant este capitolul al VII-lea, care poartă titlul „Promovarea exportului de animale". Constatările şi soluţiile Dlui Nemoianu, expuse în acest capitol, sunt foarte importante şi au impresionat nu numai pe cei ce se ocupă direct de soarta exportului de animale al României, ci au

deşteptat interesul, pentru această problemă, unor cercuri mult mai largi. Dl Nemoianu cere adaptarea politicei comerciale la nevoile şi realităţile României şi totodată propune o serie de măsuri de ordin technic şi financiar menite să asigure o bună valorizare a producţiei şi o promovare a exportului.

In al VIII-lea şi ultimul capitol, autorul se ocupă de problema comerţului interior de animale. O problemă cât se poate de importantă, atât pentru producător cât şi pentru consumator, şi pentru rezolvirea căreia, până în prezent, nu s'a făcut nimic.

Conţinutul acestei cărţi a Dlui P. Nemoianu nu poate fi nici pe departe schiţat în cadrul unei recenzii. Cartea trebue citită. Cei cari au vre-o legătură cu ţăranul român, principalul crescător de animale în aceasta ţară, au datorinţa să citească cartea. Dl P. Nemoianu, un dibaci mânuitor al condeiului, care ştie să expună şi realităţi economice într'o frumoasă formă literară s'a îngrijit să ofere o lectură plăcută şi celor mai pretenţioşi cetitori.

N. OGRIN.

André Malraux: Destine omeneşti (La Condition Humaine)

ed. PANTHEON BRAD

In 1933 premiul Goncourt a căzut ca o plăcintă bine gătită în bucătăriile dela „*La Nouvelle Revue Francaise*", şi în coloanele lui „*l'Humanité*" timp de 3 luni, unui scriitor tînăr aproape necunoscut până atunci deşi mai scrisese două cărţi, *André Malraux*, pentru romanul „*La Condition Humaine*". Distincţia ce i s'a acordat, a dat loc unei admirative primiri cărţii lui în Franţa şi în restul ţărilor europene. O carte apărută la Paris în 24 de ediţii. lansată fastuos de critici remuneraţi, reuşeşte să smulgă la Bucureşti aprecieri superlative umilitoare pentru cartealromânească- Adăugăm aci că nu e greşită observaţia criticului jugoslav Ioanovitch, că succesul cărţii franceze peste graniţă, e, de cele mai multe ori dovada unui snobism literar. Un exemplu între altele e şi André Malraux, care, spre deosebire de alţi concurenţi ai grasului premiu, a venit cu un roman închegat serios dintr'o serie de reportagii asupra revoluţiei civile din 1930 din China. O atenţie deosebită trebuia să i se dea fiindcă în romanul său aducea o lume nouă, prezenta Europei sufletul maleabil al chinezului exploatat de lăcomia europeană, tutelara acestui îngăduitor popor.

Nimic nu este mai incomenstibil în opera unui scriitor ca situarea pe un plan fals a argumentelor aduse în susţinerea unei teze.

Dacă „La Condition Humaine" e socotit o cronografie, sau un roman social, apoi precizarea şi adâncirea fenomenului social — luat ca eveniment politic — cere mai mult decât a făcut André Malraux. Situat pe plan social chiar, epicul ar rezulta din stabilirea adevărului dela cauză la efect. Ori, din acest punct de vedere poate fi combătut. Răsvrătiţii: Tchen, Kyo, Katow şi pînă la sufletul virginal al tînărului Suen, apar ca nişte gaizere în plin clocot, fără a ni se indica motivul revoltei lor. Apar deodată, caşi cum s'ar fi desprins din culmea teşită a unui munte, împinşi spre lumină par'că de o forţă mistică ce-i va orienta ca un far prin bezna revoluţiei. Dar nicăieri nu se vede că André Malraux ar fi urmărit raalizarea unui proces care să fie un pretext de exaltare a socialismului de orice nuanţă. Deci, le-a tras sfoara socialiştilor cări s'au grăbit a-l socoti ca expresie a unei similitudini de credinţe politice.

Unii l-au socotit un căutător de noui drumuri spre cotite lumi psihologice neexplorate. Inceputul l-au făcut, mergînd aproape pînă la epuizare: Henry de Montherlant, Louis Ferdinand Celine şi Mac Chadourne..

Ii rămînea lui Malraux să prindă o cută nouă din sufletul uman: *neliniştea*.

E ceva asemănător între umanitate şi lumea plantelor. Sunt copaci a căror frunze nu cunosc niciodată calmul amiezii. La fel sunt unii oameni: trăesc intens, simt integrarea în viaţă ca o realitate pe care caută să şi-o explice, simt marginile vieţii ca scoarţa peretelui la răsărit, amiază, asfinţit şi veşnicul umbros. Tocmai această senzaţie de mărginit spaţial a vieţii îi neliniştеşte, îi duce la însăşi negaţia vieţii: care-i rostul lor în lume? şi dacă *omul* ca *viaţă* este o *întîmplare*, atunci, care este însuşi rostul vieţii? Iată întrebări ce nu vor obţine niciodată un răspuns cert şi vor ţine pe om nefericit sub arcada unui semn de întrebare cu atît mai sguduitor cu cît conştiinţa lucidă îi indică puterile lui. Aceasta este teza romanului: *neliniştea sufletească sub toate aspectele ei.* Acţiunea romanului e suma tuturor reflexelor acestor stări psihice. Revoluţia chineză e poate, numai un pretext, un tablou viu pentru a reliefa posibililităţile neliniştei. Dacă acţiunea se petrece la Shanghai, Hankeu şi Nankin, nu e o întâmplare, Shanghaiul în timpul revoluţiei forfotea de mulţime din toate rassele pământului, din toate clasele sociale oameni a căror gînduri mai repede îi despărţia decît să-i apropie. Şi totuşi, viaţa îi angajează pe toţi deopotrivă. Evenimentele politice aruncă pe eroi în cloaca fierbinte a răscoalei, Vînzolirea în huruitul străzii, în ţăcănitul mitralierelor şi pocnetul puştilor îi mişcă într'un ritm alert: se'mping

înainte, dau înapoi, dispar, tîrîţi de două mîini nevăzute : frica şi curajul

Incercarea de a schiţa acţiunea acestui roman devine dificilă.

Pentrucă n'a fost scris pentru acţiune, ci pentru psihologia personagiilor. Tchen, eroul principal, e un om de o energie halucinantă. Totdeauna revoluţiile şi-au avut eroii. La Shangai capii revoluţiei erau Tchen şi tovarăşii lui : Kyo Gisors — fiul unui savant prof. universitar — Katow, Lou You Souen, Hemmerlich, Klappique şi May.

Revoluţia era susţinută de U. R. S. S. care urmărea înstăpânirea Internaţionalei comuniste peste China. Pe de altă parte Franţa şi Anglia încurajau forţele guvernamentale servile tradiţionalismului politic conduse de generalul Chang Kai Shek. După crîncene încăerări, armatele revoluţionare sunt înfrînte. O parte din instigaţi au fost împuşcaţi, iar alţii închişi. Tchen, prin energia şi curajul său diabolic exercită un terorism cumplit asupra armatei guvernamentale, urmărind moartea lui Chang Kai Shek. Inainte de săvârşirea actului, se întîlneşte cu pastorul Simthson fostul lui profesor de liceu şi confesor. Pastorul Simthson intenţiona să pună inteligenţa lui Tchen în serviciul lui Dumnezeu. Ii arată deşertăciunea şi zădărnicia frămîntărilor lui. E impresionant dialogul dintre pastor şi Tchen.

— Mă rog în fiecare zi pentru d-ta Tchen. Ce ai găsit în locul credinţei pe care ai părăsit-o ? Tchen şovăi :

— Nu sunt dintre aceia de care se ocupă fericirea.

Simthson încearcă să-l facă a renunţa la trufie, orgoliu, vanitate şi tot sbuciumul lumesc, pentru pacea eternă. El refuză. Pastorul continuă, patetic

— In fiecare noapte, Tchen, mă voi ruga pentruca bunul Dumnezeu să te isbăvească de trufie. Tchen era absent dela asemenea încercări de cununie creştină. Sufletul său a evoluat spre acţiuni dinamice legate de patimile oamenilor cari caută distrugerea altora sau a lor proprii. Peste două ore dela această întîlnire, atentatul se produsese maşina lui Chang Kai Shek fu făcută praf de o bombă aruncată de Tchen. Ironie a frămîntărilor nefericitului Tchen, Chang Kai Shek nu era în maşină. Pe lângă cei trei soldaţi din garda personală a lui Chang Kai Shek aflaţi în maşină, a rămas mort şi Tchen din cauza exploziei care se produsese la doi paşi înaintea lui. După săvârşirea complotului prigonirile contra răsculaţilor atinseseră maximum. Katow, Kyo şi Suen fură închişi. Ei ştiau că vor fi împuşcaţi. Inainte de a fi executaţi se otrăvesc cu cianură, urmându-şi în felul acesta destinul. In linii mari, acesta ar fi subiectul romanului „*La Condition Humaine*".

Pentruca să scrii 500 de pagini (cum e romanul în ediţie franceză) de analiză temeinică şi profundă. trebue să ai spirit de pătrundere şi o largă viziune asupra vieţii ce se desfăşoară rapid şi condensat pe realităţi dure. A putut s'o facă André Malraux într'un roman de largi proporţii, scris într'un stil pe care Andrè Therive l-a numit „nou", greu de imitat.

Traducerea d-lui Gh. Minovici sufere de mari lacune. D-sa, se vede cît de colo că s'a luptat cu vocabularul şi sensul frazelor. Deaci, o mulţime de cuvinte cari se repetă de cîte cinci şase ori pe aceeaşi pagină. Nu vom nesocoti aportul adus de dl. Minovici prin traducerea lui André Malraux, dar nici nu putem trece cu vederea faptul că prin traducerea d-sale, această admirabilă carte n'a rămas decît o . . . carte mediocră, egală cu un roman de Somerset Maugham. Ori, acesta nu mai e un „serviciu" adus lireraturii romîne, ci o. . . „afacere" comercială. Insă, a crede că dl. Minovici a fost condus de interese materiale la traducerea „Condiţiilor Omeneşti", e o presupunere pe care o refuzăm, cunoscându-i dragostea desinteresată pentru cartea frumoasă. Mulţi grăind sau dacă nu citind, savurăm frumuseţea limbii lui Voltaire, dar cred, foarte puţini am fi în stare să-i redăm această frumuseţe particulară tîlmăcind-o în altă limbă. Din aceste motive, vina d-lui Minovici, harnicul editor dela Brad, scade. Dar nu se poate bucura de aceste circumstanţe cînd, neglijînd regulele sintactice şi morfologice, rămîne insensibil. Este nevoe de o „errată" pentru traducerea d-sale din punct de vedere gramatical.

Ştefan Baciu : Poemele poetului tînăr

(ed. Fund. Regale)

Premierea poeziilor tînărului Ştefan Baciu de către Fundaţiile Regale, a fost luată de unii confraţi drept o nechibzuită încurajare. Aceste premii pentru poezie se dau ca o distincţie, fiind un stimulent pe care trebue să-l aprecieze poeţii tineri. Ori, tocmai acest principiu „se zice" că e călcat prin „ungerea" lui Şt. B. cu mirul Fundaţiilor Regale. Confraţii d-sale — poeţi şi critici — nu admit gestul prin care cineva e îndemnat să stăruie într'un mod de a gîndi şi scrie, astfel decît ei.

I s'a adus învinuire poeziei lui Şt. B. că în întregimea ei, frînele gîndului şi succesiunea imaginilor n'au o îndiguire logică şi un suport estetic. Dar să fixăm valoarea versurilor sale în linia vederii şi

înțelegerii noastre. O raită prin cele 37 pagini pline de strofe lungi, adormite în litere vechi, ne duce la constatarea că poezia lui Șt. Baciu nu impresionează deloc, nu-ți oferă decît un pumn de cuvinte aranjate pentru a sugera emoția estetică pe care n'o realizează aproape nicăieri. E — nu știu dacă e potrivită expresia — firea seacă, fără efect. Chiar cînd realizează un unghiu de „frumos", creind un moment de emotivitate, acesta vine în urma unei obositoare cântări — și nu-l mai simți cu intensitatea așteptată.

Deși, își ilustrează poemele cu imagini pregnante, plastice, pentru înfiripărea unor peisagii în cari armonia odihnește seninul sufletului, totuși simți că ele se distramă în deviziuni de culori, în întinderea versurilor cu ritm interior:

„Cînd am scoborît în satul cu mărgele
[de vie și struguri
„M'am repezit să rup floarea de gînd
a lumii.
„Dealurile se scăldau în rod, cîmpiile
în pluguri
„Și stupul serii se oprise pe panta
grădinii.

— — — — — — — — — — — — —

„Seara, cu turmele veneau înapoi
culorile dimineții
„Lumina cernută prin sita orelor se
decolora liniștit.
„Ingerii de vată și polen cîntau tro-
parele tristeții
„Și eu mă fluer, răzimat pe bîtă și
pe infinit.

(Sat de pe Tîrnave: Nadeș)

In unele versuri, accentuarea unui sentiment de tristețe opacă ia forma unui reflex de conștiință:

„Loviri cu fruntea neagră tot în besne
„Și sîngerări din toc, cum din des-
chise răni,
„Viața asta, scrisă greu, cetită lesne
„Și fiece poem purta fluid în pălmi.

(Desemn în negru)

Uneori poezia lui Șt. Baciu par'că e înbâcsită de ceață și fum des ce-i creiază o pojghiță impermeabilă, alteori — asta aproape o cred serios — pare înnăbușită de un căutat ermetism pe care autorul și l-a însușit spre a da o autonomie, o independență curajoasă poeziei sale. Iau un exemplu dintre atîtea:

„Intre corzile lirei dece să mai umble
degetele imobile
„Ca vîntul stîngaci într'un lan de grâu?
„Dece să mai înegrească penița file?
„Și melodia să șerpuiască — alb râu?

„Toate sunetele sunt numai scăpări
și aprinderi
„De lumini palide în candelabrul
palmei
„Ruginesc grădinile gîndului ca niște
cuprinderi
„De țară sub aerul de apă al toamnei.

„Pe frunte părul sună cimpoaie sub gura
„Oboselii suflată ca o albăstreală
pe cer
„Lira înghite sufletul, slova, frîntura
„De muzică, și gura adoarme, lim-
pede aier.

(P o e m)

Dacă din această plachetă de versuri nu se conturează — cu toate eforturile autorului — un individualism poetic în făgașe definitive, am găsit frînturi de un dinamism și o energie matură — semne și însușiri cari pot constitui chezășia unei serioase promisiuni (și să ne gîndim că Șt. Baciu n'are decît 17 ani!..):

„Prin, poetul aprinde lumînarea au-
[rie a peniței
„Și cu trăsura imaginației va ieși
„Din amarul cotidian
„Ca pirg dintr'o veche mică.

— — — — — — — — — — — — —

„Poete, amară e vioara și arcușul
[e o cracă!
„Nu te trudi, sorbi vinul negru ca un tuș.
„Rupe creionul
„Și pleacă!

(Invitație la vis)

Sau:

„Pe lîngă cîntul său trecea *poetul tînăr*:

— — — — — — — — — — — — —

„In gînd, purta o carte tocmai ca un zar
„Și cu destinul lui trecea în grea neștire.

(Relieful poetului)

*

Un adevăr e, că, poezia lui Șt. Baciu rămîne inaccesibilă, izolată, fiindcă e o poezie osificată pe forme și conținuturi streine înțelegerii obișnuite, impenetrabilă prin împletirea și închegarea ei de tăria granitului. Trebue să ai ceve din sufletul lui, să se-

sizezi subtilităţile unei creionări de gînd, unei unduiri de imagini, sau vibraţiile interioare duse pînă la materializare în „melodie de slove", Şt. Baciu n'a scris o poezie elementară, pentru mentalitatea lectorului anonim, ci pentru frumuseţea azurului, pentru dragostea de zenit, pentru dragostea de poezie-elevantă care n'are nimic comun cu spiritul mediocru al cititorului. Ea rămîne o confesiune a poetului şi nimic mai mult. Măsura în care va fi acceptată şi asimilată în viitor poesia lui Ştefan Baciu, nu găsesc cine ar putea-o spune, decît tot viitorul....

Fiindcă d-sa e în cl. VI la un liceu din Braşov (cu atât mai mult), ne permitem să-i cerem mai multă atenţiune la punctuaţie (Vol. Poem Strofa II şi III).

NICOLAE ALBU

Ungaria revizionistă

— este titlul volumului apărut zilele acestea în editura „Excelsior", o admirabilă polemică a *dr. ului Fényes*, vechiu publicist maghiar, cu contele Bethlen, polemică din care reiese dreptatea cauzei susţinută de autor şi absurditatea pretenţiilor contelui Bethlen, ca de altfel întreaga sa politică de ură şi răzbunare asupra statelor mai minimale.

O fericită idee au avut dnii: *Dr. Ilie Dăianu*, fost vice preşedinte al Senatului şi un foarte distins luptător naţionalist şi nu mai puţin distinsul ziarist şi publicist *Leontin Iliescu*, traducând în româneşte interesanta operă a drului Fényes, dându-ne astfel şi nouă posibilitatea de a cunoaşte această importantă lucrare ce interesează tot românismul a cărui dreaptă cauză n'o apără un român, ci un maghiar, dar un maghiar cult, cinstit, drept şi de o imparţialitate ce impune.

Înţelegem prea bine ce trebue să-l coste pe drul Fényes această dreaptă şi cinstită spovedanie publică; de sigur prigoana celor de un neam şi scrâşnirea dinţilor îngâmfaţilor magnaţi, cari dacă înţeleg, poate, defăimare — căci pentru ei a spune drept înseamnă defăimare — din gura adversărului, nu înţeleg în schimb în ruptul capului ca această ponegrire — după ei ponegrire — să le vină din partea unui membru al familiei lor.

In introducere, autorul spune textual:

„In Ungaria, în curs de o mie de ani, au fost mai mult de treizeci de revoluţii ţărăneşti, aşa că pentru fiecare generaţie revine câte una, pe când insurecţiile numite „naţionale" ale nobilimii, nu erau decât contrarevoluţiuni, pentru că „naţiunea" maghiară, adică nobilimea, n'a luptat nici odată decât pentru apărarea privilegiilor sale. Istoria adevărată a Ungariei până la 1867 nu poate fi cunoscută, decât în oglinda istoriei purificate de falsificări şi numai în urma acesteia se poate cunoaşte structura Ungariei de azi şi adevăratul înţeles al problemei agrare."

Navem nimic de adăogat. Credem că autorul este în măsură să ştie ce spune, să cunoască adică situaţia în perfectă cunoştinţă de cauză.

La cap. *Ardealul* (pag. 59) autorul spune că d. conte Ştefan Bethlen îşi întemeiază pretenţiile asupra Ardealului, pe considerentul că ungurii ar fi locuit în Ardeal înaintea românilor şi la această pretenţie ridicolă, autorul răspunde:

„Cine a fost mai întâi în Ardeal, este o chestiune cu totul indiferentă în cercetarea problemei de azi, căci dacă ungurii ar fi fost mai vechi în Ardeal decât românii, chiar când aceasta ar fi bine dovedit, ceia ce nu-i cazul, pe aşa ceva nu se pot întemeia astăzi pretenţiuni de putere şi de drept."

Mă opresc la acest singur considerent, ca să atrag atenţia autorului că chestiunea de a se şti precis dacă noi sau ungurii suntem mai întâi pe meleagurile Ardealului, a fost cu succes dezbătută în polemica dintre marele istoric ungar Hunfalvy şi B. P. Haşdeu al nostru şi din această polemică a ieşit un mare bine pentru noi, acela că însuşi Hunfalvy a recunoscut către sfârşitul polemicii, că în Ardeal ca şi la Dunăre noi românii suntem cei mai vechi, în tot cazul înaintea ungurilor. (Vezi studiul «Bucea şi Căpăţână« al lui B. P. Haşdeu, publicat în „Revista Nouă" din anul 1889).

La pag. 88, revine într'un „supliment" asupra aceleiaşi întrebări: *„Cine au fost mai înainte pe aceste meleaguri: ungurii sau românii şi slovacii ?"* Şi autorul îşi răspunde:

„Chestiunea aceasta o socotesc cu totul secundară şi chiar deplasată. Inâietatea de timp n'o poţi recunoaşte cu temeiul unui titlu".

Noi credem de prisos să se revină asupra acestei chestiuni, de vreme ce noi am trimis pe cei ce doresc să se documenteze în această privinţă, la studiul „Bucea şi Căpăţână" al istoricului şi filo-

logului nostru Hașdeu, unde vor găsi desbătută pe larg și sprijinită pe argument de neînlăturat, întreaga chestiune a întâietății noastre în Ardeal, așa ca să nu se mai ostenească contele Bethlen, să mai deschidă porți deschise gata.

Interesante sunt părerile drului Fényes asupra țării sale, descrise la pag. 99 sub titlul „Doleanțele maghiare":

„Ungaria — zice drul Fényes — *a fost cea mai păcătoasă dintre toți cei învinși în război și soarta care a ajuns-o, a fost o consecință istorică aproape inevitabilă, impusă de legi firești.*"

Dacă o spune autorul, ce să mai zicem noi? aprobăm cu amândouă mâinile.

Interesantă iarăși este problema maghiară dela pag. 121:

„Nu există o problemă maghiară, ci cel mult o problemă a latifundiilor maghiare; va să zică numai stăpânirea magnaților poate avea și are de fapt o problemă."

De când propovăduim noi acest sfânt adevăr!... L'am declarat la diferite adunări antirevizioniste. Bine că s'a găsit în sfârșit un maghiar clar văzător care să confirme modul nostru de a vedea, care este cel adevărat.

Vorbind de chestiunea latifundiilor, autorul spune la pag. 156, că *„unica soluție ar fi unirea economică cu Mica Înțelegere*".

„Ungaria ar ajunge — afirmă el — *la o situație nebănuită, cum n'a mai avut de pe vremea lui Matei Corvinul.*"

Subscriem cu toată convingerea alături de drul Fényes la părerea aceasta și o considerăm și noi ca unica soluție.

Incheiem aceste câteva reflecții, cu constatarea sinceră că traducerea este la înălțimea largii și umanitarei concepții a autorului: nu se putea o alegere mai nemerită pentru tălmăcirea studiului acestuia, decât această minunată dualitate, veneratul dr. Dăianu și Leontin Iliescu. Cel d'intâi cunoscând la perfecție amândouă limbile și a originalului și a traducerii, iar celălalt fiind un consacrat mânuitor al condeiului și un cunoscător emerit al graiului nostru românesc.

Și apoi și unul și altul sunt două minți luminate, capabile să dea traducerii toată amploarea ce se desprinde din original.

Victor Bilciurescu

„Sângele" — roman de D. Petrașincu, Edit. „Adevărul".

D. Dan Petrașincu are marele merit de-a fi scris cartea generației sale, atunci când ne referim la omul catalogat dincolo de acela zis „de duzină". E vorba de eroul romanului - Martin Stroici - *reliefat* la maximum posibil nu atât prin developarea lui, de autor, cât de ansamblul ce'l înconjoară; oameni fără orizonturi, ființe ce se consumă sub influența zodiei personale.

Și dacă eroul principal reușește să le antreneze în acțiunea lui — în aparență voluntară — faptul se datorește meșteșugului dlui Dan Petrașincu. Acest Martin Stroici este personajul azi la modă; fiecare intelectual, sau numai pretins intelectual, tinzând a deveni centru de acțiune, chiar în cercul cel mai restrâns posibil. — Acesta este și motivul care ne-a determinat a spune că „Sângele" este cartea generației de azi. Un plasament onorabil nefiind posibil în cadrul societății — fixate așa în urma unui complex de împrejurări, asupra cărora se fac zilnic sute de comentări; — vedem eșind afară din rânduri o parte de mulțumiți, pentru a'și lua aere de îndrumători, sau chiar numai de moralizatori ai vieții sociale.

Dar acest Martin Stroici, croit după structura eroilor lui Dostoevschi, are marele defect de-a fi bolnav tocmai în ceiace are mai esențial omul: sângele!

De aici interpretarea acțiunilor în sens mult amplificat, fiecare senzație de dincolo de el multiplicându-se și crescând în proporții de basm. Și tot acesta e și motivul că eroul nu reușește să rezolve nimic, singularizându-se tot mai accentuat până la capătul firesc: nebunia.

D. Dan Petrașincu a reușit să se impună prin această primă carte, în paginile căreia se pot identifica toți cei încadrați în acțiuni cu scopuri dincolo de puterea lor de realizare. Dela dsa putem aștepta lucrări de mare valoare literară, prin „Sângele", reliefându-se drept un excelent psihoanalist, căruia în lipsește documentarea științifică numai; fapt care nu pare imposibil pentru talentul dovedit în pătrunderea vastei probleme, pusă în a sa primă carte.

AL. NEGURĂ

Aurel Cosma junior:

„Republica Muntelui Athos".

(Biblioteca „Luceafărul" Nr. 1.

Departe, sub faldurile unei vieți solitare, își desfășoară firul schivniciei o lume exclusă din învălmășeala veleităților omenești.

In mireasma de smirnă şi tămâie, din zorii stropiţi cu picuri de rouă până în crepusculul aureolat de fuioarele apusului, mocneşte o viaţă lipsită de plăceri, uitată de ispita femenină care nu şi-a putut împlânta steagul triumfului pe aceste meleaguri călugăreşti.

Pe stâncile pierdute în seninul cerului, stau cătărate ziduri vechi şi măcinate de vreme.

Sub adăpostul lor, îngenunchiază bătrâni evlavioşi, încinşi cu semnificativul şir de mărgele lucrate în abanos, pe cari le răsfiră în lungul aţei, de decenii.

Farmecul particular al acestei vieţi duhovniceşti, îl împărtăşesc impresiile dlui *Aurel Cosma junior*, distinsul scriitor.

Din paginile *„Republicii Muntelui Athos"*, ţâşneşte pulsul acestei vieţi ascetice.

Pierdut în lumea acestor retraşi, a studiat trecutul mânăstirilor, înnecat în noianul secolelor, şi a desprins din rigiditatea icoanelor afumate, pagini de o frumuseţe excepţională. A ştiut să picure suflul arhaic şi binecuvântat al acestei ţări legendare.

Răpit de vigoarea şi subtilitatea stilului sorbi cu sete splendorile semănate în volum. Iţi plimbi spiritul reconfortat, în faţa tablourilor răpitoare.

„Republica Muntelui Athos" a scrijelat urme adânci şi dăinuitoare în literatura română.

AL. IACOBESCU :

„Pulberi înstelate"

Al. Iacobescu

Poezia clasică şi-a îmbogăţit vitrina cu un volum proaspăt ieşit de sub teascurile unei tipografii craiovene.

„Pulberile înstelate" ale talentatului poet şi scriitor îşi spicuesc fondul din zădărniciile şi frământările vieţii, tratate în spiritul poeziei eminesciene.

Pastelele răsfirate, storc frumuseţile naturii, şi plasticizează tablouri rupte din splendoarea firei.

„Norul", distilează un pitoresc natural şi impresionant :

„In crângurile ninse de-a soarelui văpaie,
Un nour alb pe culme se'nalţă drept şi taie
C'un fulger pânza sură a stâncilor. Coboară
Prin iarba 'nrourată, domol, ca o fecioară
Ce-şi prinde'n cute vălul pe umeri şi'n lumină
Işi unduie vestmântul pe creasta verde plină
De licurici ce scaldă sub val de frunză munţii,
Cu pulbere de raze răsfrântă 'n jurul frunţii".

Imaginile şi subtilitatea versului, transpun cititorul în faţa unui peisaj neasemuit reliefând un talent matur şi inepuizabil.

„In zori", e un complex rupt din natură. In versuri admirabile, cristalizează farmecul zorilor :

, Se scutură prin iarbă poleiul lunii pline
Şi fulgi mărunţi, în goană, ca roiuri de albine,
Ţes pânze moi şi calde pe fiecare frunză,
Privighetori sub pulberi de aur să s'ascunză.
De pretutindeni vestea sporeşte'n triluri dese
Că noaptea e pe ducă şi gingaşei mirese
I-au pregătit culcuşul luceferi, în poene,
Şi ei căutând odihnă cu puf de-argint pe gene"

Poezia dlui Al. Iacobescu, şi-a concretisat desăvârşitul în volumul „Pulberi înstelate", deschizând un nou orizont, de-asupra etapei poetice.

I B. Mureşianu

Dorian Grozdan : *Brazde Păgâne.*

Dorian Grozdan

Este o vârstă, — adoslescenţa,-când tinerii de ambele sexe, îmbătaţi de balsamul unui prim început de dragoste sau împinşi de mâna nevăzută a unor visuri pline de fantezie, printre alte inde letniciri, scriu versuri. In majoritatea lor, lipsite de fond sau formă, având viaţa unei flori. Deşi unele publicate în câte-o gazetă sau revistă locală, aceste versuri, nu sunt suficient dospite şi deaceea n'au viaţă lungă şi nici nu pot străbate în grădina literaturii.

Dintre aceşti tineri visători, sunt unii cari mai încearcă a publica poeziile'n volum şi a le da librarilor spre a împodobi

vitrinele. Dar rămân în librării şi, cu timpul, se vând drept maculatură, pentru alte scopuri. Sunt încercări zadarnice şi bani,— ca să nu mai amintesc şi de timp, —cheltuiţi de prisos.

Puţini, dar foarte puţini dintre aceşti tânări, cari încearcă a scrie versuri la această vârstă, ajung a face cunoştinţa zeului poeziei, desigur, după mult timp, grele şi nenumărate încercări, abia când scrisul le este bine cizelat, versurile închegate şi mult mai târziu după trecerea acestei vârste critice. O dovadă, că din tot ce s'a scris, abia au rămas puţine versuri, iar poeţii, se pot număra pe degete.

Nu tot astfel putem vorbi despre tânărul *Dorian Grozdan*, care a scos de sub tipar volumul de poezii intitulat *Brazde Pâgâne*, căci cele vre'o treizeci de poezii, din acest volum, sunt de o netăgăduită valoare literară şi, ridică pe autor, la locul ce i-se cuvine în literatura românească.

Poetul *Dorian Grozdan*, face parte din falanga tinerilor poeţi neastâmpăraţi, iar nemulţumirea lor sufletească, revolta lor, se obsearvă şi în poezie.

Eu sunt din rândul celor blăstămaţi
ce trec prin lume hoinărind;
cântând,
îmi duc povara anilor scăpaţi
în nu ştiu ce adânc.
(Paşi peste veacuri).

Sufletu-i un pisc de munte, bătut de vânturi, ploi, fulgere, şi dornic de liniştea pe care n'o găseşte şi deaceea invocă copilăria şi uliţele satului natal.

Du-mă, să alerg pe uliţele satului tăcut
când soarele pe cumpăna fântânii razele
îşi strânge
du-mă, să copilăresc o clipă încă
şi să plâng în satu'n care toată lumea
plânge...
(Gând trudnic)

Iar când nici copilăria nu o întâlneşte, se caută pretutindeni şi nu se regăseşte, decât vag, în brazda dură a lutului.

O, lasă-mă s'alerg pe umedul ogor
să-mi frâng şi trupul şi sufletul şi cel
din urmă dor,
căci mâine tot cu tine, lut negru, lins
de soare
hoitul meu va trebui să se însoare.
(Pământ)

Poeziile lui Dorian Grozdan, sunt scăpărări de cremene, dure şi aspre, străbătute din când în când, de reflexe senine de soare; se deosebesc de banalul poeziei de duzină, anemică şi goală ca ritm şi muzicalitate şi se situează energic şi solid în zona promiţătoare a poeziei moderne de azi.

Gh. Atanasiu: Adelina (roman).

Gh. Atanasiu.

Profesorul Gh. Atanasiu, prin activitatea sa prodigioasă şi multele-i lucrări cu caracter pedagogic s'a făcut cunoscut nu numai bănăţenilor în mijlocul cărora s'a aşezat de mai mulţi ani, ci numele său, a străbătut întreaga ţară, iar prin recentul roman Adelina, Gh Atanasiu şi-a fixat un loc binemeritat în literatura românească.

„Adelina", prin conţinutul stilul îngrijit şi clar de care autorul a ţinut seamă, fascinează, răpeşte şi transpune pe cetitor, pe alte meleaguri, în alte lumi, făcându-i să simţească toate durerile şi bucuriile eroilor eternizaţi.

Adelina este istoria unei vieţi noui, romanul iubirii divine, — o frântură din divinitatea însăşi, întruchipată într'o concepţie nouă şi reală.

Pentru a înţelege sensul acestui roman, trebue să se treacă peste definiţia ce i se poate atribui oricărei scrieri de acest gen. Da! pentrucă viaţa Adelinei şi a lui Alexandru, este o viaţă nouă. Zic nouă, deoarece trăirea ei, distruge în întregime, o mentalitate absurdă în cel mai înalt grad al cuvântului, — dar existentă.

Un om din această societate, loveşte un suflet care s'a încrezut în el, — lăsându-l uitării şi veşnicei batjocuri ale aceleiaşi societăţi.

Alexandru, ridicat din pătura ţărănimei şi-a petrecut copilăria alături de această fiinţă, fiinţă neiubită de părinţi şi înşelată de acel individ, de care şi-a legat viitorul. El simţia, că această fiinţă părăsită, îi înfiripa în suflet, o iubire, necunoscută până atunci. De câte ori, sufletul lui, nu a fost frământat de prejudecăţi. Cum o să-l ju-

dece lumea, dacă el va lua în căsătorie pe o femeie cu copil? Oricum! El s'a smuls din anormalităţile acestei lumi. S'a ridicat deasupra ei. A înălţat un suflet distrus din păcat, iar astfel s'au spiritualizat două suflete, sufletele lor: al Adelinei şi al lui Alexandru. Intre aceste suflete şi-a găsit iubirea, un copil nevinovat, — de absurditatea vieţii umane.

Adelina e istoria unei vieţi noui şi totuşi reale. Prin ea sufletele nu se distrug, (vedeţi majoritatea romanelor), ci se spiritualizează până la divinizare.

Adelina e o ieşire din cadrul concepţiilor banale. Şi tot odată, o învingere a iubirii ruptă din etern şi spiritualitate.

ION LOTREANU

Dimitrie Fara: A-mă-gire, roman dramatic în cinci acte

Ne găsim în faza unei renaşteri sufleteşti şi ca un corolar al acesteia, în faţa unei viguroase înoiri în viaţa literaturii bănăţene. Nu scade nimic din optimismul diagnosticului meu faptul, că majoritatea acestor scriitori şi-au tipărit singuri, pe propria lor cheltuială cărţile, cu cari se arată în lume. Şi chiar aceia, cari au găsit de bine de rău, un editor, totuşi nu şi-au văzut volumul apărut decât cu prezentarea unor garanţii materiale. Faptul în sine că s'au hotărît să publice chiar cu preţul unor jertfe, arată în mod evident că scriitorii bănăţeni au ceva de spus şi simt nevoia să fie cetiţi.

*

Intre aceste cărţi nouă mi-a căzut în mână şi *„A-mă-girea“* dlui Dimitrie Fara. Insuşi senzul cuvântului te predispune să-i faci o epigramă, sau cel puţin un joc de cuvinte. Cetindu-l nu vei fi oare copleşit de banala desamăgire, mai ales că autorul în sinceritatea lui o declară chiar pe coperta cărţii sale că a scris un *„roman dramatic“* şi încă *„în cinci acte“?*

In faţa acestor avansări nu prea mă îndemnam să consum *„romanul dramatic în cinci acte“*. Până ce într'o zi, mi-am luat curaj. Rezultatul lecturii a fost surprinzător: greşit şi-a botezat autorul opera sa „roman, dramatic“, cuvânt, cu care sperie cetitorii „ab ovo“. Piesa este o dramă în toată regula şi încă din cele mai cu succes.

Căci piesa dlui Fara are însuşirile unei bune piese de teatru: o istorie logică, bine închiegată, cu situaţii impresionante şi un dramatism remarcabil.

Iată conţinutul piesei: Asistentul chimist Nicu Stelorian dela Universitatea din Bucureşti este unul din cei cari fac fală ştiinţelor române. Cu prilejul congresului de chimie este şi dânsul de faţă la ceaiul dat în onoarea congresiştilor în saloanele şefului său, profesorul universitar Nicu Caraiman. Cu acel prilej cunoaşte pe Nina, nepoata profesorului, de care se amorezează la nebunie. Şeful său vede cu ochi buni mariajul nepoatei sale şi promiţându-i o bună zestre, stăruie ca tinerii să plece în provincie, unde Stelorian este numit profesor de liceu. Şi acum vine desamăgirea. In condiţiile modeste de profesor secundar, chimistul Stelorian nu poate face studii ştiinţifice şi-şi vede toate aspiraţiile lui ruinate. Din zestrea promisă n'a primit nimic în schimb Nina, soţia lui, duce un lux insuportabil pentru salariul lui modest. Momentul dramatic are loc când Stelorian îşi surprinde soţia în adulter cu locotenentul Mişu. Nenorocitul îşi trage un glonţ în cap, iar soţia necredincioasă strigă disperată; »Iartă-mă! Eu sunt vinovată. Omorîţi-mă şi pe mine!«

După cum reiese din această expunere, dl Fara şi-a ales foarte bine subiectul şi în mâna unor artişti încercaţi piesa ar face minuni. Deşi acest dramatism este la îndemână şi utilizat de-atâteaori, nu i-se poate nega oarecari note de inovaţie cari dau originalitatea piesei. Dar pe lângă însemnatele calităţi piesa are şi defecte. In primul rând este limbajul atât de neglijent, încât pe scena capitalei bunăoară, o fac cu neputinţă de afişat.

Mai sunt apoi în caracterizarea persoanelor exagerări căutate şi absolut inutile. Astfel ca să ilustreze genialitatea lui Nicu Stelorian trei profesori universitari, dela trei universităţi ale ţării se întrec să-l complimenteze, ba ce e mai mult, îl fac premiat şi membru al Academiei din Paris. In schimb şeful său, coşcogeamite profesor universitar e un nătâng, care «sparge baloanele laboratorului când se desbracă din palton«. Mediul, laboratorul de chimie, este foarte rău ales, căci autorul e cu desăvârşire neştiutor în ceeace priveşte activitatea şi expresiile ştiinţifice ale acestei

discipline. Astfel pune în gura îngrijitoarei (de cari nu sunt prin laboratoare) expresii: „Toarnă la otrăvuri dintr'o sticlă într'alta, le dă foc să vadă dacă ard". Apoi Asistentul: „Imaginez o soluţie, care să vindece cancerul. Azi noapte, pe când nu puteam să dorm, mi-a venit această idee". Leacul cancerului se va afla în clinică tratând bolnavii, şi nicicând visând pe canapelele laboratoriilor de chimie. Sper însă că dl Fara activând într'un mediu unde este mai acasă, va avea un succes foarte frumos.

ADA CRIN: „In Amurg" (versuri).

„In Amurg" este titlul volumului de poezii ale dlui Ţino, profesor la Şcoala Politechnică din Timişoara, care în literatură şi-a adoptat frumosul pseudonim feminin de *Ada Crin*. Cine ia cartea din vitrimă, natural, n'are să ştie acest lucru. Insă pe măsură ce va străbate, şirele de versuri, va observa o cumpănire simetrică, echilibrată, de o critică riguroasă, la care nu ajunge omul decât cu adevărat „în amurg". Nici o exaltare nebună deci, care să dea timbrul lipsit de logică a poeţilor începători. Chiar dacă sunt geniali, poeţii tineri nu se pot debarasa de-o trădătoare inocenţă. In schimb inocenţa poetului ceşi calculează anii apare şi ea cu un sfâşietor regret în cuvintele:

„Zadarnic cat departe şi-mi ostenesc privirea
In trist amurg de toamnă un cântec nu răsună!"

Din aceste şire aflăm deja că poetul nostru se află „nel mezzo del camin di vita". Depe culmea pe care ne poartă prima jumătate a vieţii, ochiul calm îmbrăţişează priveliştea întinsă a celor două plaiuri, cu o umbră de părere de rău pentru trecutele vârtejuri ale tinereţii, ce nu se vor mai întoarce niciodată; cu o uşoară nelinişte faţă de momentul grav al maturităţii şi al... celeilalte vârste.

Nu te întrista poete! Tristeţea e zădarnică! Nu sunt oare toţi poeţii fragezi, începători, în nota tristeţii şi a morţii? Cele mai multe sinucideri sunt în prima tinereţe! Cu toţii le doresc avantagiile maturităţii şi a toamnei. Spune undeva că toamna e anotimpul cel mai plăcut, cel mai îmbelşugat, e adevăratul apogeu al anului...

Poetul nostru Ada Crin, e un eminescian, convins pe care influenţa marelui gânditor îl copleşeşte şi chiar forma versului îl captivează într'un chip de neîndurat.

Şi dacă...

Şi dacă pleoapele se lasă
Oprind privirea mea fierbinte
E că, un gând, mereu m'apasă
Ce-i prea frumos, dar nu-i cuminte...

Şi dacă gura mea stă mută
Trecând fiorul peste ea,
E că, iubirea ta tăcută,
E tot ce'n lumea asta-aş vrea..

Şi dacă genele plecate
Se-ating în tremurarea lor,
E că iubirii înfrânate
Răspunde-al lacrămii isvor...

Şi dacă legile te-apasă
Şi stau ca străji la căpătâi
Tu mai curând, uşor te lasă
Pornirilor celor dintâi...

Si dacă dorul prinde viaţă
Naintea grijilor dintâi
E că, în fapt de dimineaţă
Stă dragostea la căpătâi!

Natural, că despre aceasta poetul Ada Crin îşi dă repede seamă şi în versurile ce urmează dă dovezi din ce în ce mai energice de a scăpa de această influenţă, încât timbrul originalităţii proprii se evidenţiază din ce în ce mai pregnant. Astfel în poezia „Merg alături..." găsim imagini, descrieri de natură atât de plastice, încât ele au puţine asemănări în literatura noastră. De exemplu:

„Frumuseţi nedesluşite
Mă săgeată şi mă fură
Si îmi curge 'n vine par'că
Din beţia lor de vis,
Doruri tainice mă'ncearcă
Mintea de tot s'a aprins...
Că lumina svăpăiată
Joacă'n văl de umbre reci
Tot mai drag, mi te arată
Pe-argintatele poteci...
O! mă apără iubite
De lumina clar-obscură
Cerne 'n cale dulci ispite
Doruri fără de măsură..."

Cea mai lungă este poema *Sulamita*,

unde mediul exotic oferă poetului un belşug de imagini atât de variate, încât pe alocurea se întrece pe sine însuşi. Frumos este şi *Botezul* prin adâncul sens filozofic ce-l pătrunde. Pe noi bănăţenii însă ne captivează şi mai mult poeziile „Ada-Kaleh“ şi „Herculane“, prin cari poetul se simte profund legat şi de pământul acestui colţ de ţară, descriindu-i neîntrecutele frumuseţi şi vraja ce se leagă de aceste locuri. Cele din urmă poezii: „Sfârşit de toamnă“, în vers antic bună oară, ne dovedesc cu prisosinţă că poetul nu s'a încrezut, ca şi ceilalţi versificatori, pe inspiraţia momentului, ci este, am putea spune, un adevărat savant al studiului poeticei. *„Mărgăritarul“* ultima poezie, atât ca fond cât şi ca formă, e ideal de perfecţiune. Intr'adevăr n'am cetit nici în literatura streină ceva mai frumos privitor la dragostea de copil, subiect cu desăvârşire ignorat în poezia modernă

Aurel Contrea

Teodor Scarlat:

CLAVIATURI

Au apărut în ultima vreme o droaie de cărţi, cari par să adeverească exclamaţia unui confrate: „avem o inflaţie de romane“. Din atâtea, nu e uşor să alegi pe cea mai bună. Versurile au rămas numai pentru câţiva cititori. Sunt parcă nişte rarităţi, pe cari le întâlneşti unde şi unde, aşteptând aceiaşi cumpărători, aceiaşi cititori.

Versuri, pentru cine să mai scrii? Pentru cei cari nu citesc? Sau pentru cei cari nu le înţeleg?

Am în mâini „Claviaturile“ lui Teodor Scarlat, cu rânduri atât de admirabile, rânduri pentru suflete triste, cântece pentru peisagii de toamnă, cu promoroacă şi rugină. Sunt frânturi triste, parcă ar fi nişte desene pentru anumiţi oameni în care sunt prinse colţuri din viaţă ca nişte fărâme, cari nu vor putea fi vesele niciodată.

„Cu paşi de paradă
şi-a plimbat ploaia lăncile pe stradă,
ca pe tărâmul celălalt —
şi-apoi a trecut un om înalt“...
(In oraş şi în vis)

Iată deci peisagiul lui Teodor Scarlat. Iată frântura tristă: prin suliţe de ploaie, a trecut un om înalt. Sau alte singurătăţi şi triste conturate pentru anumiţi oameni:

...ai trecut ca un sunet
prin cavalcada acelui amurg
ţi-aduci aminte?
ziua îşi scuipa la orizont tuberculoza.
(Amintiri)

Dar Teodor Scarlat îşi desgoleşte adevărata sa durere în poezia „R ă v a ş“ care deşi trădează anumite linii de conduită, conţine frumuseţi peste cari nu poţi trece. Iată un fragment, care e semnificativ.

uzina, uzina...
la sânul ei de fier şi fum
am cunoscut, mamă, alt drum
menit să mă ducă spre mâine
mic şi îndobitocit,
ca pe un animal robit de pâine —
când din toate părţile,
în jurul meu —
se ridică palate până la Dumnezeu,
palate în care oamenii tirani
numără, în hârtii albastre —
lacrimile suferinţelor noastre
transformate'n glorie (pentru ei) şi'n bani.
...e plină ţara, mamă, de sultani
ca într'un basm ce mi-l spuneai la şapte ani.
mamă, mamă...
fie aceste rânduri, lacrimilor tale năframă!

Teodor Scarlat e un poet al tristeţii, al durerii, al toamnelor bolnăvicioase, fără să imite pe Bacovia. Poesia lui e răsărită ca o floare ce întâmpină întâile raze de soare din cari ar sorbi nemurirea. Totuşi din volumul de faţă nu se poate spune tot ceiace am vrea despre Teodor Scarlat. Il aşteptăm cu altele.

Siomin Doru

Cronica literară:

Marcel Olinescu: „Păreri de rău“

Dl Marcel Olinescu, talentatul gravor în lemn şi scriitor, pe care îl cunoaştem din frumoasele desemnuri şi articole publicate în revista *„Hotarul“* şi în ziarul *„Ştirea“* dela Arad, a scos din atelierele institutului de arte grafice »Concordia« S. A. din Arad un frumos volum de 40 pagini cu 17 gravuri.

C. I. Goga: »Inscripţii pe veac« (versuri)

Dl Constantin I. Goga şi-a adunat într'un volum poeziile ce le-a publicat în gazeta „Gorjanul“ dela Târgu-Jiu. Volumul de versuri *„Inscripţii pe veac“* a fost tipărit

la Institutul grafic „Gorjanul" Soc. Coop. şi a fost închinat *„Regelui tinerimii: Carol II, şi celor căzuţi în luptă pentru triumful naţionalismului românesc."* Dl Constantin I. Goga este unul din cei mai talentaţi scriitori gorjani, iar versurile lui smulse din atâtea imagini şi sentimente au nu numai farmecul muzicalităţii poetice, dar şi acela al frumoaselor armonizări de cuvinte.

Corneliu Zasloţi: „Franc-masoneria"

Dl profesor Corneliu Zasloţi a publicat la Lugoj un foarte interesant studiu despre *„Franc-masonerie"*, despre originea, istoria, organizaţia, scopul, mijloacele, metoda, doctrina şi activitatea ei. Intr'un volum de două sute de pagini, dl Corneliu Zasloţi ne arată toate misterele acestei organizaţii cu caracter internaţional, ca de exemplu ceremoniile şi jurământul masonic, riturile şi organizaţia ocultă a gradelor masonice, etc. Lucrarea tânărului scriitor bănăţean este cel mai complect şi documentat studiu ce s'a scris până azi în româneşte despre francmasonerie.

Anuarul Liceului „Petru Rareş" din Piatra-Neamţ

pe anul 1933—35 nu este un simplu anuar şcolar, ci un volum mare cuprinzând în afară de partea oficială a liceului şi un vast material literar şi istoric, precum şi un omagiu adresat dlui G. Mihailescu, profesor ieşit la pensie. Anuarul acestui an conţine mai multe articole cari sunt valoroase contribuţiuni pentru o monografie a regiunei Piatra-Neamţ.

AL. BAŞTURESCU (AL. BAŞTUREA):

Săgeţi. Epigrame. Epitafe. Madrigale. Editura »Bucovina« Bucureşti.

Volumul prezintă pe un autor care spre deosebire de restul omenirii dezolate, e optimist. Optimist, când, precum însuş spune în prefaţă: „întind arcul şi dau drumul *săgeţilor* să pornească în lume, spre ţintele destinate". Dar să nu vă sperie ascuţişul lor ofensiv în aparenţă, căci acelaş autor anunţă pe cei îngroziţi, în aceeaş prefaţă sperietoare, că „săgeţile" parte „publicate prin revistele: Furnica, etc." sunt „neveninoase dar pline cu ser curativ". Amatorii deci, în urma acestei recomandaţii, n'au decât să bată la uşa institutului de terapie anunţat, şi să-i încerce secretul medicinal.

Ca aperitiv servim două mostre de epigrame. Una „feminină":

ERI ŞI AZI

Inainte, cum să zic...,
Roşia fata din nimic
Fata de-astăzi mă uimeşte:
De nimic nu mai roşeşte.

Alta „masculină":

CULINARĂ

Autorului volumului „Ghiveciu".

Ghiveciul tău aşa gustos,
Cu zarzavaturi ce nu pier,
Ar fi fost şi mai pofticios
Dacă-i puneai ceva... piper.

C. Argintaru: Vieaţa Pietrelor. Editura „Hyperion" Cluj 1935.

O limbă cu articulaţii obişnuite, conjugă sufletul poetului în rime cari încheie doruri, învăluiri de nocturnă, alinări, îndemnuri, amurguri şi tăceri:

Se lasă bruma în picuri de regrete
Pe florile iubirii legate în buchete,
Comoara cugetării, din flacăra de gând,
Tristeţa o coboară în sufletul plăpând.
(Flacăra de gând).

Cronica Revistelor:

Revista „Fruncea din Timişoara

se ţine la acelaşi nivel frumos, la care a reuşit să o ridice un grup de tânări bănăţeni adunaţi în jurul dlui Ing. N. Ivan. In ultimele numere se ocupă cu propagarea pitorescului bănăţean, publicând articole şi fotografii despre splendidele regiuni şi peisagii din Banat. Semnează articole: Gh. Coman, Z. Arzenovici, Valeriu Crâşmariu, Tr. Topliceanu, C. Bumbaru-Basu, George Cosma, Grigore Bugarin, Dr. Emil Pocreanu, N. Tomici, etc.

Revista «Timocul»

organul Soc. culturale „Timoc" a Românilor din Valea Timocului şi Dreapta Dunării, apare lunar

în Bucureşti (Bulev. Carol I. nr. 6). Este o revistă bine scrisă şi apără cu multă hotărîre interesele fraţilor noştri din Iugoslavia. Ar fi de dorit ca autorităţile noastre să înţeleagă rostul acestei publicaţii şi să o sprijinească pentru a-i înlesni apariţia regulată.

Revista „Hotarul" din Arad

Alexandru Popescu-Negură (desemn de M. Olinescu)

este una dintre cele mai exponente tribune ale regionalismului cultural. — Conducătorul ei, literatul Al. Negură, a izbutit să dea frontierei de vest o publicaţie lunară de netăgăduită valoare, care îşi are rostul ei nu numai de a scoate la lumină toate comorile literare şi culturale ale Crişanei, ci totodată de a creea dealungul graniţei o puternică zonă de propagandă românească. Prezenţa dlui Alexandru Popescu Negură la direcţia revistei este o garanţie că „Hotarul" îşi va îndeplini înalta-i misiune naţională. Pe dl Al. Negură îl cunoaştem din anul 1919, când a trecut Carpaţii şi a venit să se stabilească în mijlocul nostru, mai întâi la Sibiu, apoi la Timişoara, iar din 1921 la Arad. A publicat până acum patru volume de versuri: „Sărmanul Pescar" (1926), „Fulgi" (1927), „Parodii originale" (1929) şi epigramele „Răutăţi mici pentru oameni mari" (1931). Dl. Al. Negură mai are în manuscris două romane cari vor fi puse în curând sub tipar: „Frământările dlui Alexandru" (remarcat la premiul Techirghiol-Movilă 1932) şi „Pământul făgăduinţei", precum şi un volum de versuri sociale „Prietenii".

«Transnistria»

sau Tribuna Românilor de peste Nistru şi Bug apare de 6 ori pe an in Cluj (Spitalul de ortopedie). Redactorul acestei reviste, dl I. Zaftur îşi dă toată truda să facă din „Transnistria" o adevărată tribună de apărare a intereselor Românilor de dincolo de hotarele Basarabiei. In numărul de Martie-Aprilie dl V. Ciulină publică un documentat articol despre „Autonomie sau Rusificare", arătând cu cifre şi fapte soarta Românilor transnistrieni. Un alt articol semnat de dnii Moise Zaftur, Carp Istrate şi Ca tană despre „Moldovenii exilaţi" conţine o fotografie şi lista Românilor exilaţi de Soviete în anii 1928-32. Dl I. Zaftur semnează următoarele articole: „Comunismul şi celibatarii", „Răspuns unui Basarabean" şi „Insemnări despre proletizarea ţăranilor şi industrializarea agriculturei în U. R. S. S. şi Republica Moldovenească". Revista „Transnistria" mai publică un inimos apel adresat tuturor Românilor, cerând ajutor bănesc pe seama Românilor refugiaţi din Soviete. Listele de subscripţii sunt deschise la administraţia revistei.

»Munca personală«

sau organul societăţii culturale „Mlădiţa" a elevilor liceului „Sfinţii Petru şi Pavel" din Ploeşti apare lunar sub conducerea dlui prof. Bernard Schnapp şi a unui comitet compus din elevii: Leonida Secreteanu, Aileni V. Ştefan, Şt. Ion D. I. Dumitrache-Godeni şi Florin Ciocârdel, secretar de redacţie fiind: Niculescu P. Radu. Primul număr, apărut în Aprilie 1935 şi se prezintă foarte bine.

»Spiritul vremii«

minunata revistă politico-socială şi economică de sub direcţia dlui Lucian Bildirescu din Băneasa-Teleorman cu numărul ei din Iunie face o nouă dovadă că şi în provincie se pot scoate reviste de aceeaşi valoare technică şi redacţională ca şi în capitală. „Spiritul vremii" rezervă totdeauna mai multe pagini literaturii. Ultimul număr aduce semnăturile dlor: Lucian Bildirescu, C. Titel Petrescu, Lotar Rădăceanu, Eugen Constant, Petre Belu, C. Zlot, Al. Jacobescu, Ion Pas, Const. Selcie, Şt. Ivanovici-Terenţiu, N. M. Pleşoianu, E. Beoca, etc.

»L'Europe orientale«

este minunata revistă a dlui M. Bădescu ce apare lunar la Paris (VI. Boul. Saint-Germain 160). In ultimul său număr din Aprilie găsim articole extrem de interesante, ca de ex.: „Stresa şi Geneva" de George Blondel, „Politica pactelor" de Lucien Le Foyer, „Concepţia istorică a politicii externe româneşti" de Emmandi, „Statele baltice şi Franţa" de P. Klimas, „Europa orientală" de Michel Lhéritier, „T. G. Mazaryk şi România" de F. Noska, „Lupta pentru independenţa cehoslovacă" de Colonelul Bujac, „Dalmaţia" de Contele de Voinovici, „Teatrul românesc după războiu" de Ilarie Voronca, „Teatrul în Grecia" de Venetia Cottas, „Ţăranul în literatura poloneză" de George Goscicki, „Mişcarea literară în Lithuanie" de Luidas Gira, „Noua constituţie poloneză" de Jean Moliuié, „Politica externă a Cehoslovaciei" de Kamil Krofta, „Apropierea italo-jugoslavă" de Raymond, „Minorităţile naţionale în Europa nouă" de Petru Badescu, etc. Revista dlui M. Badescu se prezintă în excelente condiţii technice şi redacţionale şi ne aduce reale servii în străinătate.

»Idei încrucişate«

este revista mots-croisistă ce apare odată pe lună la Silistra cu o mulţime de probleme de cuvinte

încrucişate. In numărul din Iunie semnează Mircea Mărdărescu, Petru Balenty Budu, Nellu Sirkus, Nicu Slav-Sfinx, C. I. Oprea, Ionel A. Iacob, Gh. Carapanaiotis, Sorel Avramescu, Naum Axenfeld, Mircea Grossu, Jack Blitt, etc.

„Gândirea Economică"

excelenta revistă a dlui Ion Proca din Cluj ne-a adus în numărul dublu pe lunile Maiu—Iunie un material interesant, din care amintim; „Reforma Statului Român" de Leon Proca, »Ţara contrastelor« de ing. G. Brânduş. »Politica de credite« de Petru Vornic, »Societăţile anonime contra acţionarilor« de Lascar Gane, etc.

»Scoala Vremii«

revista pedagogică culturală a Asociaţiei învăţătorilor din judeţul Arad a apărut pe luna Maiu cu articole semnate de dnii: T. Mariş, C. Dogaru, P. Şerban. A. Prestesoiu, I. Blăgăilă, C. Bărbat, P, Zoţiu, N, Popovici, etc.

»Parlamentul Românesc«

care apare la Bucureşti sub direcţia dlui N. Russu Ardeleanu, a ieşit la 15 Maiu 1935 într'un splendid şi voluminos număr închinat Poloniei, în care găsim interesante articole semnate de cele mai bune condeie dela noi şi din ţara vecină.

Revista «Familia» din Oradea

se prezintă tot mai bine. Directorul ei, literatul Minai Samarineanu ne aduce în fiecare lună surpriza unor noui şi selecţionate colaborări. Revista apare foarte îngrijit. Conţinutul şi aspectul ei este în afară de orice critică. Colaborarea permanentă a dlui Octav Şuluţiu, care prin cronica literară unde îşi spune cuvântul său autorizat de critic obiectiv asupra cărţilor apărute, fără îndoială ridică cu mult autoritatea revistei. Este meritul mare al dlui Mihai Samarineanu, pe care nimeni nu îl poate contesta, că datorită numai muncii sale perseverente şi grijei deosebite a putut consolida apariţia unei minunate reviste culturale atât de necesare la frontiera dinspre Ungaria. Astăzi „Familia" dela Oradea este un puternic zid de rezistenţă românească la graniţa de vest a ţării şi contribuie în măsură foarte mare la cimentarea unei zone culturale şi naţionale dealungul acestei graniţe.

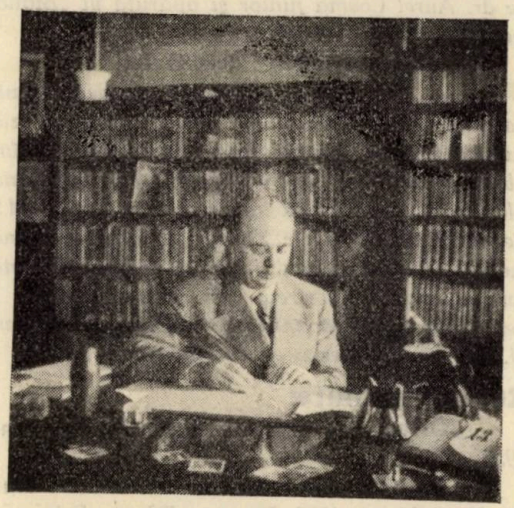

MIHAI SAMARINEANU, în biblioteca sa dela Oradea

»Pagini literare«

este una dintre cele mai bune reviste româneşti. Dacă coperta nu i-ar trăda indigenitatea oraşului Turda, cu drept cuvânt ai putea-o clasa între cele dintâi reviste din capitală. Se prezintă minunat atât ca aspect, cât şi ca material redacţional. Inimosul ei director, poetul Teodor Murăşanu a izbutit să grupeze în jurul revistei elemente de valoare. De aceea „Paginile literare" din Turda sunt bine şi îngrijit scrise. Numărul dela 15 Maiu 1935 ne aduce semnăturile dlor Teodor Murăşanu, Nicolae Mirza, Grigore Popa, V. Beneş, Ionel Neamtzu, Olga Caba, Andrei Ungheri, Alexandru Olteanu, N. Ladmiss-Andreescu, Romulus Demetrescu, etc.

„Korunk«

este una dintre cele mai importante reviste culturale şi literare maghiare din România. Apare odată pe lună la Cluj sub direcţia dlui Gaal Gabor. Ultimul număr din Iunie are un lung articol despre curentele literaturii franceze de astăzi, datorit dlui Paul Nizan, apoi traduceri în versuri ungureşti făcute de dl. Alexandru Korvin după poeţii români Liviu Deleanu şi George Demeter Pan, precum şi un articol scris de dl Iuliu Csehi despre scriitorul Dobrogeanu-Gherea.

»Viaţa Literară«

revistă condusă de Dl I. Valerian, ne aduce regulat bogate informaţiuni literare, conştiincioase critice literare şi alese bucăţi de nuvele sau schiţe. Mai mult „Viaţa Literară" (Bucureşti, Strada Agricultori 78.) a reuşit să se deprindă dintr'o mentalitate greşită, de-a nu publica decât lucrările datorite numelor cunoscute. Ea şi-a întors privirile printre tinerile talente, le-a stimulat, le-a dat avântul şi le deshide calea. Mulţi care astăzi au un nume consacrat în literatură şi-au făcut începutul la această revistă, au fost entuziasmaţi de acest director inimos şi aici îi este meritul. — E uşor a solicita colaborarea marilor condee dar e foarte greu şi foarte riscant să ştii să alegi talentele ce promit şi apoi să le dai avântul.

Pentru Banat ca şi pentru celelalte provincii „Viaţa Literară" a făcut extraordinar de mult. A scos la iveală câteva nume. Atât în Banat cât şi în restul ţării. Activitatea ei, rămâne ca o pagină frumoasă în literatură, ca un îndemn pentru zecile de reviste, cari se închid în carapace şi uită să se mai gândească şi la viitorul literaturii noastre.

Cronica Ziarelor:

„Gorjanul"

Jean Barbulescu

care apare săptămânal la Târgu-Jiu sub direcţia dlui Jean Barbulescu este o gazetă de model pentru presa din provincie. Redactat în spirit obiectiv şi informativ, înregistrând ca o cronică imparţială toate evenimentele culturale şi politice ale regiunei, ziarul „Gorjanul" niciodată n'a făcut deosebire între partide sau clase sociale, ci s'a pus în serviciul cauzei publice româneşti şi a intereselor juste ale poporului de acolo. Dl Jean Barbulescu a ştiut să menţină gazeta sa la un nivel mai înalt de demnitate şi de morală. A fondat apoi şi o tipografie, care a publicat de curând volumul de versuri a poetului gorjan Cost. I. Goga.

„Acţiunea Buzăului"

care apare săptămânal la Buzău sub direcţia dlui George Gh. Paslaru, aduce pe lângă polemici politice şi o bogată pagină literară, cu poezii, recenzii şi cronici.

„Excelsior" economic-financiar-social.

marele hebdomadar al economiei româneşti, apare la Bucureşti în fiecare Sâmbătă având şi un supliment redactat în limba franceză. „Excelsiorul" a adus în cele 16 numere de până acum documentate şi interesante articole semnate de cele mai autorizate condeie româneşti în materie economico-financiară. A reuşit să grupeze în coloanele sale pe toţi exponenţii şi conducătorii vieţii economice şi politice a României. „Excelsiorul" se prezintă excelent atât din punct de vedere redacţional cât şi technic.

„Timişul"

este titlul noului ziar independent care a început să apară la Lugoj dela 1 Iunie sub conducerea dlui I. Popescu-Costeşti, tânărul ziarist şi corespondent al cotidianelor din capitală. „Timişul" este pus in serviciul apărării intereselor locale româneşti.

„Zărandul"

organul independent, cultural, economic şi de informaţii din Valea Crişului-Alb, care apare odată pe săptămână la Brad sub direcţia dlui G. E. Camber, publică într'unul din numerile sale trecute o judicioasă critică scrisă de dl Gh. Minovici despre volumul de versuri „Horia" al poetului Aron Cotruş:

„Socotim mai nimerit să relevăm valoarea plastică a versurilor din poemul „Horia". Căci poetul Cotruş ni se descopere, prin ele, şi ca un mare sculptor în materia aceea neconsistentă, amorfă, ingrată, carc se numeşte graiu, şi pe care dânsul o frământă cu înfrigurare, intruchipând viziuni de extaz. Pentru evocarea eroului— martir. Aron Cotruş depăşeşte arta poeziei şi-şi dăltueşte eroul cu o putere de plasticizare care ţine mai mult de sculptură. Pe măsură ce lucrarea sa înaintează, eroul din Munţii Albacului se încheagă tot mai mult din negura trecutului, — masiv şi tragic, — încetează să mai fie un mit, devine din nou ţăranul răzbunător şi neînfricoşat care trăieşte cu intensitate, şi suferă, şi se jertfeşte pentru ai săi, cu exaltarea unui iluminat. Cu chipul acesta — chipul reconstituit de Aron Cotruş — dânsul va continua de acum să trăiască de-alungul secolelor viitoare în mintea poporului românesc".

Ziarul „Naţiunea" dela Reşiţa

publică într'o serie lungă de foiletoane întreaga carte despre „Republica Muntelui Athos" scrisă de dr. Aurel Cosma junior şi apărută în „Biblioteca Luceafărul" Nr. 1.

Ziarul „Acţiunea" dela Galaţi

a apărut la 8 Iunie în număr festiv de o sută de pagini. Dl. George Mihăilescu, directorul ziarului a ţinut să comemoreze în mod deosebit împlinirea celor cinci ani de apariţie cotidiană, mai ales că ea coincide cu întoarcerea în ţară a M.S. Regelui Carol al II-lea. Ziarul „Acţiunea" în momentul apariţiei primului număr, a fost cel dintâi care a anunţat sosirea Suveranului nostru şi pentru sărbătorirea aniversării acestui eveniment dl. George Mihăilescu a scos minunate pagini.

Reviste primite:

„Orion" *Rădăuţi, Str. Bejan Nr. 39. Iunie 1935.*

„Noi" *Tribuna românismului creator. Anul III. No. 3 Martie 1935. Director: Tiberiu Rebreanu. Redacţia: Cluj, Str. Şincai Nr. 9.*

„**Poporul Românesc**“
foaie pentru folosinţa muncitorilor dela sate şi oraşe. Apare de 2 ori pe lună. Bucureşti, Str. General Budişteanu Nr. 8. Anul IV. Nr. 9. Maiu 1935.

„**Far**“, *buletinul Asociaţiei fotografilor amatori români. Nr. 2. Martie-Aprilie 1935. Bucureşti, Str. Regală Nr. 4.*

„**Korunk**“, *világnézeti és irodalmi havi szemle. Nr. 6. Iunie 1935. Cluj. Str. Gen. Drăgălina Nr. 31.*

„**Horticultura Română**“, *organ al Societăţii de horticultură din România „Filiala Timişoara“. Director: Ing. Demetrovici. Redacţia: Timişoara III. Bulev. Filipescu Nr. 5. Apare lunar.*

„**Caleidoscop**“ **artistic, literar şi social,** *Cluj, Martie 1935. Redactori: Nistor I. Petre şi Ion Olteanu.*

„**Lumină din Lumină**“ *revistă de cultură religioasă, apare lunar la Timişoara III. Str. Putna Nr. 1, sub direcţia dlui Titus V. Popa.*

„**Parlamentul Românesc**“, *revista lumii politice. Director: N. Russu Ardeleanu. Apare săptămânal la Bucureşti circ. III. Str. Visarion 32.*

Ziare primite:

„**Ştirea**“ *Arad, Str. Alecsandri Nr. 8. Apare zilnic sub direcţia dlui Ion B. Martin,*

„**Banatul**“, *organ al „Frontului Românesc“ din Banat. Apare săptămânal la Timişoara I. Str. Eminescu 5. Et. I.*

„**Acţiunea**“ *ziar săptămânal. Director-proprietar: George Gh. Paşlaru. Buzău Str. Tunel. Nr. 9*

„**Vestul**“, *apare zilnic la Timişoara. Organ al partidului naţional-ţărănesc de sub prezidenţia dlui Sever Bocu.*

„**Unirea Română**“, *cotidian independent. Director: Constantin D. Rabinovici. Timişoara I. Str. Lenau Nr. 4.*

„**Naţiunea Română**“ *organ zilnic al partidului naţional-liberal. Apare la Cluj Str. Regina Maria Nr. 6.*

„**Izbânda**“, *ziar independent de informaţie. Apare zilnic la Bucureşti, Bulev. Elisabeta 15.*

„**Naţionalul Nou**“, *apare zilnic la Bucureşti str. Const. Mille 16. Primredactor Ion Rotaru.*

„**Viitorul**“ *organ al partidului naţional-liberal. Apare zilnic la Bucureşti. Str. Edgar Quinet Nr. 2.*

„**Pământ Bănăţean**“, *ziar săptămânal independent. Director: Emil Secoşianu. Bocşa-montană, Str. Bisericii 209. Primul număr a apărut la 16 Martie 1935.*

„**Gazeta Orşovei**“, *organ cultural, economic, social şi politic. Orşova (jud. Severin) Str. Decebal Nr. 228. Director politic: Tr. V. Ţăranu.*

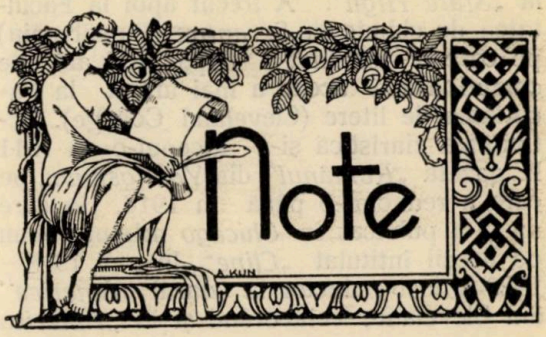

Noul preşedinte al Ăcademiei: Ăl. Lăpedatu

In scaunul de preşedinte al Academiei, ocupat şi de luminoasa figură a mult regretatului I. Bianu, expirând mandatul d-lui Mrazec, a fost înscăunat d. Alexandru Lăpedatu, dându-se prin aceasta Ardealului onoarea meritată, de a avea în fruntea celei mai de seamă instituţii culturale, un fiu al ei.

Un intelectual de elită, d. Lăpedatu, actualul ministru al cultelor, aduce cu el o voită experienţă, atât de necesară îndrumării culturale de la noi, mai ales în prezent. Ne bucură această fericită alegere, legând mari speranţe pentru viitor.

J. Brumaru

Ioan Jivi - Bănăţanu

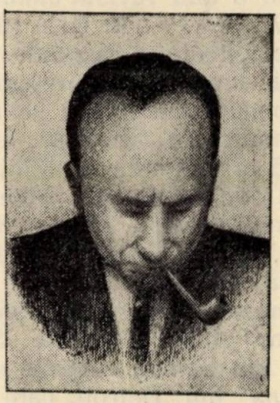

Ioan Jivi-Bănăţanu

colaboratorul revistei noastre este un vechi publicist român din America, reîntors de curând în ţară ca să fondeze şi să organizeze *Serviciul Presei*“ din Bucureşti. Originar din comuna *Chişoda* de lângă Timişoara, unde s'a născut la 23 Septembrie 1891 din părinţi agricultori, el a plecat de mic în America. In Banat n'a făcut decât şcoala primară din comuna sa natală, precum şi o clasă la liceul de stat maghiar din Timişoara. In America a urmat liceul la *Cleveland Ohio* şi a luat bacalaureatul

la „*State High*". A trecut apoi la Facultatea de chimie din *Scranton* (Pansilvania) pe care a terminat-o după trei ani de cursuri. După aceea a mai urmat la Facultatea de litere (Cleveland College). Activitatea ziaristică şi-a început-o în 1911 la gazeta „*Românul*" din *Youngstawn*, pe care a redactat-o până în 1918, în care an şi-a publicat în *Chicago* primul volum de poezii întitulat „*Clipe*". In anii 1918—1920 a fost redactor la ziarul „*America*" din Cleveland, colaborând şi la „*America literară*", care apărea în acelaşi oraş şi era unica revistă de literatură românească de dincolo de Ocean. In timpul acesta a fost şi secretarul executiv al „*Ligii naţionale a Românilor din America*" şi cu scop de propagandă românească a scos următoarele trei cărţi: „*Real Facts about Hungary*", în care a arătat suferinţele pe cari le-au îndurat Românii din Transilvania sub dominaţia maghiară, apoi „*The Transylvania Problem*" în care s'a ocupat de dreptul nostru istoric şi etnic asupra Transilvaniei şi în sfârşit „*The Banat Problem*" în care a pledat pentru întegritatea Banatului. După unire, în 1920, dorul de ţară îl cheamă acasă în Banat, unde ia conducerea ziarului „*Nădejdea*" din Timişoara şi scoate împreună cu Aurel Cosma junior şi Al. Negură revista umoristică „*Urzica*". După doi ani se înapoiază în America şi scoate la Cleveland o altă revistă umoristică: „*Vagabondul*" (1924—25). Dela 1925 până în 1927 este directorul ziarului »America«. In acelaşi timp este şi preşedintele „Asociaţiei Româno-Americană pentru propaganda românească în America", fondată de el în 1925 şi sprijinită de Vintilă Brătianu, ministrul de finanţe de atunci. In anii 1931—32 redactează „Tribuna Română" din Detroit, unde este cea mai mare colonie românească (35.000 Români). In 1932 înfiinţează împreună cu dl G. Zamfir (originar din Braşov) şi cu părintele St. Opreanu (originar din Banat) marele cotidian „*Viaţa Nouă*" din Detroit, care şi astăzi este în proprietatea lor şi apare regulat sub direcţiunea lor comună. In 1934 s'a întors iarăşi în ţară, înfiinţând cu câţiva prieteni „*Serviciul presei*" din Bucureşti şi continuând să scrie la „Viaţa Nouă" din America. Desemnul de sus e făcut de pictorul bănăţean Petre Lazar din Bucureşti.

REFLEXOTERAPIA

O metodă simplă dar minunată pentru vindecarea turburărilor funcţionale

Un distins medic român, d. dr. N. Vătămanu, a expus de curând în vitrinile librăriilor, o carte despre noua şi interesanta metodă a reflexoterapiei — ştiinţă restrâns experimentată, cel puţin în medicina noastră. Multe tratamente noi îşi au obârşia îndepărtată în practica medicinei empirice din vremuri vechi ce-şi pierd în negura veacurilor preciziunea datelor. Câte metode moderne, primite cu entuziasmul unei curiozităţi firesti, datorite noutăţii numai aparente, nu derivă, printr'o evoluţiune lentă, dar continuă, din cele mai vechi şi mai grosolane exerciţii ale medicinei primitive. Aşa, practicile milenare ale medicinei vechi la diferite popoare, ca şi în medicina noastră populară, departe de a purta sigiliul vrăjitoriei, cum se credea pe-atunci, obţinerea vindecării prin influenţarea, excitarea diferitelor puncte nervoase pe trupul pacientului, determinând acţiunea reflexelor. Acupunctura chineză, practică acum 3000 de ani — şi care constă în înţeparea cu ace anumite, diferite puncte sensibile, stabilite pentru fiecare meladie, pe întinderea cutanată, nu era altceva decât reflexoterapia de azi. Reflexoterapia, care era un domeniu bine cunoscut şi exploatat, pentru vracii şi practicienii de altădată, este metodă prin excelenţă rapidă, uşoară şi eficace, cu atât mai interesantă şi salutară, cu cât pacienţii cărora ea le poate folosi, sunt din grupa celor cari au întrebuinţat toate metodele şi tratamentele de care au auzit, fără să obţină vreun rezultat real. Ceeace trebue, pentru a înţelege metoda reflexoterapiei, este să ne amintim ce este marele simpatic şi rolul său în viaţa noastră. Sistemul nervos, numit simpatic sau vegetativ, ne arată cele două cordoane de nervi cari însoţesc — de o parte şi de alta — coloana vertebrală. Din cele două lanţuri ganglionare, pornesc ramificaţiuni infinite şi nevăzute ce împletesc o reţea nervoasă, care se întinde cu firişoarele ei sensibile, până în cele mai îndepărtate şi mai mici colţişoare din trupul nostru. Ramuri comunicate fac legătură între simpatic, nervi, măduvă, vase şi sistemul nervos central. De aceea, această intindere nervoasă, fiind răspândită absolut în tot trupul şi având raporturi indestructibile cu celelalte puncte nervoase, influenţarea oricărui punct al reţelei, are repercursiuni fireşte asupra întregului sistem nervos al corpului.

Dacă vre-o ramificaţie a reţelei suferă, punctul corespunzător în organismul uman îşi strică funcţiunea normală, ne mai având sprijinul şi impulsiunea dată de firişoarele nervoase respective. Simpaticul supraveghiază fenomenele vitale efective.

dirijând viața vegetativă. În mucoasa nazală sunt situate fibre nervoase anumite, asupra cărora reflexoterapia acționează, dând impulsiuni sau excitând pe cornete punctul corespunzător maladiei ce trebue combătută. Această metodă se chiamă reflexoterapie intranazală și are menirea de a restabili astfel echilibrul sdruncinat din cauza vreunei ramificațiuni a simpaticului care suferă din vreo cauză oarecare- De sigur, nu vom insista asupra mecanismului metodei, fiindcă aceasta este partea practică de care trebue să se ocupe numai medicul specialist. Faptul principal este că reflexoterapia, cu metoda ei simplă și practică, dă roade din cele mai frumoase, mai ales când se practică cu căldură de medicii cari o stăpânesc complet. Tratamentele prin reflexoterapie dau rezultate numai în turburările functionale, fără să poată vindeca leziunile organice. Dată fiind, metoda atât de ușoară a acestui modern tratament, cheltuelile restrânse ce le necesită și rezultatele salutare pe care le dă, reflexoterapia trebue să fie privită și primită cu toată atențiunea pe care o cere seriozitatea acestui nou mijloc de vindecare. Reflexoterapia e chemată să vindece boalele nervoase punând punct binevenit întregului cortegiu de suferințe ce chinuiesc până la gesturi fatale, viața celor bolnavi. Apoi, în migrenele obișnuite, în insomnii, în turburări stomacale de ordin funcțional, fără leziuni organice, în cazurile de astmă cât de învechite și de grele, în sciatică, în reumatismul acut, dar mai ales în cel cronic, în ameteli, vomitări, dureri de cap, nevralgii, anxietate. în paralizia infantilă și chiar în urticarie — deci o nouă posibilitate de a tămădui boalele de piele — reflexoterapia are ultimul cuvânt. Ameliorările și vindecările, de multe ori spontane, realizate într'o singură ședință, sunt un impuls energic spre interesul de care această metodă trebue să se bucure, precum și o afirmare viguroasă a însușirilor ei valoroase, menite să aducă binecuvântarea sănătății în sbuciumul atâtor turburări funcționale.

Rolul reflexoterapiei nu este limitat numai la liniștirea sau tămăduirea neajunsurilor funcționale, ci influența ei se răsfrânge asupra moralului prin legăturile știute între simpatic și creer.

Iată deci că reflexoterapia este un mijloc nou de a restabili echilibrul sdruncinat în depresiunile psihice, cu alte cuvinte, ea poate vindeca stările maladive ale moralului. Pentru toate considerentele de mai sus, prevedem reflexoterapiei un loc de cinste în terapeutica modernă, în care începe să se afirme în contururi imperative.

Sugestiv și cu drept cuvânt, d. dr. Vătămanu pune în primele pagini ale cărței sale, că: „O metodă atât de prețioasă, merită să fie studiată de aproape, pentru a i se cunoaște toate resursele și a fi pusă cu un ceas mai de vreme în slujba celor cari ne solicită ajutorul".

Iată de ce popularizarea acestei lucrări de valoare terapeutică, care ne desvăluie o metodă nouă și fericită — poate puțin cunoscută de mulțimea masselor — este o necesitate evidentă, la a cărei implinire contribuim cu bucurie.

LUCIA JAR

Sculptorul bănățean Alex. Liuba

Este titlul unei lucrări scrise de dl *Aurel Cosma junior*, care va apare în curând în „Biblioteca Luceafărul". In numărul prezent al revistei am publicat partea întroductivă a acestei lucrări, precum și un scurt rezumat asupra activității sculptorului, care cu talentul său atât de strălucit ar fi ajuns printre cei dintâi artiști ai României de azi, dacă destinul său nemilos nu i-ar fi rezervat o moarte atât de tragică.

In lucrarea dlui Cosma vor fi povestite cu toate amănuntele diferitele faze ale frământărilor sufletești și grelelor lupte duse de un sculptor nenorocit împotriva mizeriei și răutății omenești, va fi istorisită viața de boem a lui Alexandru Liuba pe care a avut-o la București, unde trăia împreună cu cel mai bun prieten al său, cu scriitorul Ilarie Chendi, și vor fi descrise toate clipele frumoase sau amărâte ale celui mai mare sculptor pe care l-au avut Românii din Transilvania înainte de războiul mondial.

Vieți romanțate din trecutul Banatului

In ultimile două numere din revista »Fruncea« dela Timișoara a apărut un fragment din romanul „Paul Iorgovici" scris de tânărul publicist bănățean N. Tomici. Așteptăm cu multă nerăbdare apariția acestui roman, mai ales că subiectul lui este scos din viața sbuciumată și plină de frământări a marelui luptător naționalist și scriitor bănățean Paul Iorgovici, care luase parte la revoluția franceză și era de față la ghilotinarea regelui Ludovic al XVI-lea.

Liviu Jurchescu

lucrează la un roman, a cărui subiect va fi încadrat în fondul istoric al luptelor duse decenii deadrândul de Românii bănățeni pentru emanciparea lor națională și bisericească.

„Biblioteca Luceafârul"

care apare în editura revistei noastre, a fost primită cu un deosebit interes de marele public cetitor.

„Republica Muntelui Athos"

cartea dlui Aurel Cosma junior despre viaţă şi organizarea mânăstirilor din Sfântul Munte, ilustrată cu o mulţime de fotografii făcute la faţa locului de autor, a avut un mare succes de librărie. Fiecare exemplar costă 30 de Lei şi se poate comanda la administraţia revistei noactre. Această carte formează primul număr din »Biblioteca Luceafărul«.

»Brazde păgâne«

volumul de poezii al scriitorului Dorian Grozdan, apărut în „Biblioteca Luceafărul" sub Nr. 2, a fost o adevărată revelaţie pentru literatura românească din Banat. Versurile dlui Dorian Grozdan n'au numai profunzimea gândirii, dar şi muzicalitatea de cuvinte. Volumul se poate comanda cu 30 de Lei,

Institutul Social Banat-Crişana

înfiinţat cu scopul de a cerceta problemele privitoare la starea socială a regiunei dealungul frontierei de Vest, pentru a putea face cercetări cât mai vaste şi mai aprofundate asupra laturei juridice a problemelor de această natură, a hotărît organizarea unei secţii juridice care va fi pusă sub conducerea dlui Dr. Alexandru Marta, primpreşedintele Curţii de Apel din Timişoara,

Aron Cotruş

a înregistrat un frumos succes cu volumul său de poezii „Horia", cari au fost recitate aproape pretutindeni cu ocazia serbărilor de comemorare organizate la începutul anului pentru pomenirea marilor luptători Horia, Cloşca şi Crişan. Prima ediţie, care a apărut la Varşovia, s'a epuizat în câteva săptămâni. Acum a ieşit de sub tiparul editurei „Pantheon" din Brad a II-a ediţie a poemelor dlui Aron Cotruş, ilustrate de pictorul Mac Constantinescu.

Alma L. Cornea

profesoară de pian la Conservatorul comunal din Timişoara a avut un mare succes cu minunatul album de compoziţii »Din lumea copiilor«, apărut deja în ediţia IV-a la Ion Vasiu din Cluj.

Dr. Gheorghe Ciuhandu

scriitorul şi cunoscutul istoriograf din Arad a pus sub tipar o nouă lucrare: „Episcopii Samuil Vulcan şi Gherasim Raţ" (1830—40) Volumul acesta va avea vreo 600 de pagini mari şi va costa 500 Lei exemplarul.

Sanducu

In editura „Oficiului de Librărie" (Str. Carol 26) a apărut »Sănducu«, roman, în icoane din viaţa copilului, datorit dlui Mihai Dragomirescu, profesor universitar.

După copilul lui Creangă şi cel al lui Slavici, „Sănducu" descrie vârsta în care sufletul neprihănit al copilului caută să deslege tainele firii.

Romanul este de o pătrunzătoare analiză. Preţul lei 40. De vânzare la librării.

Sabin V. Drăgoi

directorul Conservatorului comunal din Timişoara şi marele compozitor bănăţean, a ales şi armonizat 30 de melodii din cele 90 culese în comuna Belinţ cu ocazia anchetei făcută în vara anului 1934 de Institutul Social Banat-Crişana. Colecţia acestor 30 de coruri va apare la începutul lunei lulie în editura Institutului Social.

Un pictor bănăţean: Petre Lazăr.

Pe străzile Bucureştiului, tăcut şi gânditor, se stecoară un tânăr bănăţean, pe care D-zeu l-a înzestrat din belşug cu daruri excepţionale.

Petre Lazăr, un pictor bănăţean, necunoscut încă vulgului, dar mult apreciat de toţi aceia cari au avut fericirea să-i cunoască produsele artistice, şi-a închinat toată fiinţa artelor, reuşind să se impună şi să uimească prin talentul lui.

Născut în apropiere de Caransebeş, şi-a urmat liceul în acel oraş, trecând apoi la Bucureşti, la Belle Arte, unde şi-a terminat cursurile, luând în acelaş timp şi câte-va premii.

Pictorul P. Lazăr, este un artist din naştere. Când era de 14 ani, prietenii micului artist, au strâns tablourile pictate de el şi au aranjat o expoziţie, uimind până şi pe cei mai pretenţioşi iubitori de artă, cu arta lui.

In prezent d. Lazăr, munceşte din greu, pregătind materialul nececesar pentru o expoziţie prin care, incontestabil, acest talentat artist îşi va primi consacrarea.

— Prezentul număr a apărut la 20 lunie 1935.

„LUCEAFĂRUL" se desface în toate librăriile şi chioşcurile mai importante din ţară prin „Oficiul de librărie", Bucureşti sec. I. Str. Carol I. nr. 26 Telefon: 3.55.75.

(Continuare din pagina 2-a a copertei)

CĂRȚI:

Ilie Ienea: „Focurile primăverii și flăcări de toamnă" de Adrian Maniu . . 355
Gh. Atanasiu: „Luceafărul" roman de Cezar Petrescu 356
„ „București" de Mircea Damian 358
„ „Zidul plângerilor" roman de Gr. Brădișteanu 359
„ „Din stejar, stejar răsare" (roman) de Volbură Poiană Năsturaș 360
Aurel Bugariu: „Intoarceri în biografia mea" de George Moroșanu . . . 360
Nicolae Ogrin: „Comerțul de animale al României de Petru Nemoianu . 361
Nicolae Albu: Destine omenești de André Malraux (traducere) 363
„ „Poemele poetului tînăr" versuri de Ștefan Baciu 364
Victor Bilciurescu: Ungaria revizionistă" de dr. Fényes 366
Al. Negură: „Sângele" roman de Dan Petrașincu 367
I. B. Mureșianu: „Republica Muntelui Athos" de Aurel Cosma junior . . 367
„ „Pulberi instelate" versuri de Al. Iacobescu 368
Ioan Lotreanu: „Brazde Păgâne" versuri de Dorian Grozdan 368
„ „Adelina" roman de Gh. Atanasiu 369
Aurel Contrea: „A-mă-gire" roman dramatic de Dimitrie Fara 370
„ „În Amurg" versuri de Ada Crin 371
Siomin Doru: „Claviaturi" versuri de Teodor Scarlat 372

CRONICA LITERARĂ:

Marcel Olinescu: „Păreri de rău" 372
C. I. Goga: „Inscripții pe veac" 373
Corneliu Zasloți: „Francmasoneria" 373
Anuarul Liceului „Petru Rareș" din Piatra-Neamț 373
Al. Basturescu: Săgeți, Epigrame, Epitafe, Madrigale 373
C. Argintaru: „Viața Pietrelor" 373

REVISTE:

Cronica Revistelor:

Revista „Fruncea" din Timișoara 373
Revista „Timocul" 373
Revista „Hotarul" din Arad 374
„Transnistria" 374
„Munca personală" 374
„Spiritul vremii" 374
„L'Europe orientale" 374
„Idei încrucișate" 374
„Gândirea Economică" 375
„Școala vremii" 375
„Parlamentul Românesc" 375
Revista „Familia" din Oradea 375
„Pagini literare" 375
„Korunk" 375
„Viața Literară" 375

Cronica Ziarelor:

„Gorjanul" 376
„Acțiunea Buzăului" 376
„Excelsior" economic financiar-social 376
„Timișul 376
„Zărandul" 376
Ziarul „Națiunea" dela Reșița 376
Ziarul „Acțiunea" dela Galați

Reviste primite.

NOTE: Noul președinte al Academiei: Al. Lapedatu. -- Ioan Jivi Bănățanu 377—380

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul 20 Lei

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIU

Catul Bogdan. Cap de Madonă.

ANUL I. Nr. 9. — SEPTEMBRIE 1935.

N. Grigorescu. Spre păşune.

Preludiu pentru începutul Toamnei

Dedicată dlui Aurel Cosma junior

de Dorian Grozdan

Potop
când se revarsă strop cu strop
găleata lunii peste curcubeul zării,
vreau să culeg cu mâna început
din truda nopţilor, lut
pe care tălpile desculţe mângâie mătasa ierbii
şi pe care n'au păşit nici căprioarele, nici cerbii
pădurilor cu hohote virgine:
rodul, gândurile să-mi aline!...

Fetia ierboasă a pământului
e curată ca un grăunte de cleştar,
noaptea obrazul mi-l culcă în rouă
să mă adoarmă susuitul vântului
când cerul cu lumină şi 'ntuneric plouă

Luceafărul de seară stă aninat în caiere de nouri
torsul e molatec printre miile de sori —
nucul din grădină,
rotunjește peste frunze boabe de lumină.

Cerul are pumnii încărcați de stele
și cu ele
a 'nceput să despletească pletele de lună plină
peste zări țesând covoare de lumină.
Toamna desgolită se strecoară prin grădină...
uite cum a început
din înalt și până 'n lut
să se 'mbrace zarea cu rugină...

A căzut o frunză undeva, pe-aici
o frunză ca un drob de aur —
priculici,
peste sat se lasă fulguiri de laur.

Prietene, în noaptea asta Toamna a chemat o frunză,
o frunză pentru puhoaiele de lună, —
ai auzit cum sună
arama și rugina timpurie 'n nuc?...

Pst, ascultă anii noștri cum se duc...

Biserica şi Cultura Românească

Două zeci şi cinci de ani de arhierie a Sanctităţii Sale Dr. Miron Cristea Patriarhul României

de: ST. VLĂDESCU.

Biserica dominantă, îndrumătoarea spirituală a vieţii religioase de la noi din ţară, care în decursul veacurilor a lucrat cu atâta strădanie şi putere de rezistenţă pentru menţinerea credinţei, înfrângerea tuturor nedreptăţilor milenare şi împlinirea idealului naţional al poporului român, va avea o zi de popas, pentru a sărbători — aşa după cum se cuvine — pe Sanctitatea Sa Dr. Miron Cristea Patriarhul României întregite, care împlineşte 25 de ani de arhierie, închinaţi neamului şi credinţei strămoşeşti.

Dr. MIRON CRISTEA

Evenimentul acesta marchează, în vremurile de acum, o zi însemnată în viaţa poporului român, fiindcă mai bine de un sfert de veac, numele acestui vrednic slujitor al altarului, se contopeşte cu însăşi istoria zbuciumată a existenţei fraţilor noştri de peste munţi.

Personalitatea unui mare cărturar.

Pregătit la şcoala marelui mitropolit Miron Romanul, crescut la Topliţa pe Mureş, la umbra celui mai curat patriotism, după ce şi-a luat bacalaureatul la Năsăud, terminându-şi studiile în anul 18 0 la academia teologică, a fost chemat în acelaş an, ca secretar şi consilier arhidiecesan la Sibiu.

Menit să fie purtătorul de cuvânt al fraţilor săi, înzestrat cu o extraordinară putere de muncă, neclintit în credinţa sa, timp de 15 ani, zi cu zi, el serveşte interesele arhidiecesei, luând parte la toate manifestaţiunile cu caracter naţional şi politic chiar, lucrând astfel necontenit pentru împlinirea marilor comandamente ale bisericii şi naţiunii române.

La 1897 este hirotesit de către Mitropolitul Miron Romanul, citeţ al bisericei Dragoş, iar după 3 ani hirotonisit diacon de Mitropolitul Ioan Meţianu, în anul 1901 arhidiacon şi apoi la 1902 tuns în schima monahală de către arhimandritul Hamza în mânăstirea H doş-Bodrog de lângă Arad, primind numele de Miron, ca după un an de muncă să-l găsim hirotonisit protosinghel

Atitudinea demnă şi intransigentă în susţinerea convingerilor, ca şi preocupările cărturăreşti ale acestui susţinător al unităţii sufleteşti, au fost urmărite cu viu interes de toate straturile sociale.

Lucrările sale de o netăgăduită valoare ştiinţifică, au străbătut ca un ecou de redeşteptare încă de atunci, nu numai în toate colţurile Ardealului şi Banatului ci şi în vechiul regat şi peste hotare.

Incă din cei mai frumoşi ani ai tinereţei, dr. Miron Cristea întâi ca profesor şi conferenţiar, a predicat de pe catedră şi din altar virtuţile poporului din mijlocul căruia a răsărit, şi apoi a scris ani dearân-

dul în presa de peste munţi, afirmându-se ca unul dintre cei mai străluciţi cărturari şi cotat ca neîntrecut orator.

Episcop al Eparhiei Caransebeşului.

După 20 de ani de trudnică muncă închinaţi poporului român, Bănăţenii de pe graniţă îl aleg la 4 Decembrie 1909 în unanimitate episcop al eparhiei Caransebeşului.

Vrednic urmaş al nemuritorilor erarhi Ion Popasu şi a celorlalţi cari au slujit la altarul sfânt al episcopiei Caransebeşului, zar de lumină şi de cultură încă de acum 16 veacuri, episcopul Miron Cristea înveşmântat cu această demnitate, îşi începe opera sa prin a susţine îndependenţa naţională bisericească.

Prins în luptele de afirmare a românismului episcopul Caransebeşului înconjurat de credincioşii bisericii şi de îndemnătorii politicii noastre naţionale din Banat, face să apară mai multe reviste de specialitate, în coloanele cărora susţine cu tărie înălţarea şi independenţa bisericii româneşti, intensificarea învăţământului religios încurajând în acelaş timp din toate puterile manifestările reuniunilor culturale din întregul Banat.

Desfăşurând cu entuziasm, cu pricepere şi bărbăţie, programul său pe terenul cultural religios şi politic, nelăsându-se intimidat de cercurile conducătoare ale maghiarilor cari îl suspectau în activitatea sa atât de folositoare neamului românesc, dr. Miron Cristea, episcopul eparhiei Caransebeşului, vorbind într'o mare adunare, după ce schiţează în linii impresionante rolul preotului şi învăţătorului român în luminarea poporului, spune neted: „In Ardeal, constituţia bisericească este creiată în vederea unor scopuri speciale de a avea şi românii corporaţiuni cari să apere biserica şi cultura românească, faţă de nişte guverne a priori duşmănoase Românilor

Apărător al şcolii româneşti.

Mai departe el face apel la solidaritatea tuturor energiilor creiatoare, pentru că numai astfel vom putea apăra biserica şi şcoala românească.

Când conducătorii din cetatea tuturor uneltirilor de la Pesta, au pornit ofensiva de desnaţionalizare, şi când contele Apponyi, ca ministru al instrucţiunei publice a închis şcolile româneşti din Ardeal şi Banat, episcopul Miron Cristea, a luat hotărât poziţie protestând cu energie împotriva nelegiuirilor ungureşti.

Ţinuta sa de apărător al drepturilor noastre a impresionat cu atât mai mult cu cât a'est mare cărturar şi conducător al bisericii cu deplină autoritate, respectat şi temut, s a pronunţat atunci pentru îndependenţa noastră politică şi religioasă fiindcă ele la un loc reprezentau pe de o arte aspiraţiunile româneşti, iar pe de altă parte se perfecta programul trasat cu atâta inimă românească de către înaintaşii săi.

Dr. Miron Cristea, Mitropolit Primat al României Intregite

Când am pornit războiul revendicărilor noastre naţionale, episcopul Caransebeşului în deplina înţelegere cu conducătorii statului român din vechiul regat, a lucrat cu toată râvna pentru deplina noastră biruinţă, iar la 1918, când s'au arătat zorile României întregite, el a făcut parte din solia care a adus pergamentul unirei şi hotărârile adunării naţionale dela Alba Iulia.

Acea zi istorică este brăzdată în amintirea tuturor, fiindcă ea reprezintă dezrobirea şi unirea tuturor fraţilor din toate provinciile româneşti la aceeaş vatră strămoşească.

Drept omagiu, pentru admirabila sa atitudine de brav şi bun slujitor al bisericii noastre şi al ortodoxismului, guvernul care a prezidat marile evenimente ale întregirei neamului, de sub conducerea îndrumătorului destinelor noastre naţionale, Ion I. C. Brătianu, a înălţat pe episcopul dr. Miron Cristea, ca mitropolit primat al României.

Sub acoperământul ţării noastre mărite, cărturarul ardelean a înţeles să-şi continue opera de înfrăţire a bisericii neamului, care avea 4 organizaţiuni diferite.

Fondator a revistelor „Biserica Ortodoxă Română", şi „Apostolul", noul primat al României insistă cu însufleţire pentru organizarea facultăţii de teologie şi a Sinodului.

La 1922, prezidează Consistoriul superior bisericesc, înfiinţează institutul biblic românesc şi apoi procedează la alcătuirea „Ligei de Organizare Unitară bisericească".

„Biserica noastră nici când nu poate veni în conflict cu cele mai curate interese ale statului şi poporului român".

„Ea fiind credincioasă trecutului ei, va trebui să rămână şi de aci în colo păstrătoarea legăturilor canonice cu celelalte biserici, ca biserică naţională a statului şi a dinastiei române" — spune Sanctitatea Sa.

Manifestările culturale şi religioase au găsit în mitropolitul Miron Cristea cel mai bun păstor şi sprijinitor a lor.

Ridicată la rangul de Patriarhie biserica noastră a învins toate piedicile până la ideal, iar Sanctitatea Sa Dr. Miron Cristea Patriarh al României, poate fi mândru de strălucirea ei.

Nu mă smeresc...

Nu mă smeresc decât în faţa făuritorului de zodii,
Ce ne-a creat în largul lumii
Insufleţind inertul humii
Dar puse'n noi lumina-i sfântă să dee măreţie odii
In care noi suntem vibraţii
De armonii visate 'n spaţii...

Nu pot să-mi lămuresc misterul ce leagă lumile 'ntre ele
Şi vieţii-i dă un înţeles
Pe care oamenii ades
Vor să-l priceapă cu-a lor minte, închisă cu zăvoare grele,
In trista temniţă de lut
Cu care-odată ne-am născut.

Nu pot... şi totuşi simt magia creaţiunilor divine
In firul ierbii şi în flori...
Aceiaşi ne 'nţeleşi fiori
Vibrează 'n toate din natură, precum vibrează şi în mine
Căci robi suntem acelei legi
Pe care-o simţi, dar n'o 'nţelegi.

De-aceia sufletu-mi se 'nalţă — ca o coloană de lumină —
In rugăciunea lui spre cer,
Uimit de-al vieţii sfânt mister,
Şi-Atotputernicului Tată cu jar de lacrimi se închină
Spre desrobirea tuturor
Din iadul ispăşirii lor.

LEONTIN ILIESCU

Toarnă crâşmare

Mai toarnă-mi crâşmare
vin
în pahare,
mai toarnă-mi venin!...
Singur tu mă înţelegi, crâşmare bătrân
când vezi că eu sparg pahare.
Mă înţelegi de ce suspin,
de ce îngân
cântare
de jale şi chin.

Tu ştii de ce m'am înrăit
bătrâne,
crâşmare, păgâne.
Tu singur ştii că-s îndrăgit,
că drumul mi-e netălmăcit.

Mai toarnă-mi crâşmare nebun,
mai toarnă-mi, că vinul ţi-e bun
toarnă, căci vreau să înnec în vin
să scald în venin
nădejdea-mi amară,
vreau să scap de povară,
să dau sufletului îngropare
în cioburi de pahare...
Şi apoi, să pornesc ca un nebun, în râs şi'n joc după noroc.

Să mă duc,
să umblu ca un năuc
să nu ştiu încotro apuc.
Să fie zarea de-ametistă
să fie tristă
şi strânsă
şi plânsă.

MIHAIL AVRAMESCU

N. Grigorescu, Car cu boi.

N. Grigorescu. Păstoriță cu oile.

Bugeagul Basarabiei

de D. IOV

Măreaţa stepă din sudul Basarabiei numită „Bugeag", după cuvântul tătărăsc care'nseamnă „colţ", sau „unghiu , cuprinde aproape în întregime judeţele: Tighina, Cahul, Izmail şi Cetatea albă. Este o prelungire a stepei care se opreşte în bărăganul Ialomiţei.

Numele arată că Bugeagul a fost sub stăpânirea tătarilor, popor de şes ce-şi măcina viaţa în goana cailor mărunţi, sau în căruţe lungăreţe, cu mai multe caturi şi cu moară în vânt la unul din capete. Să termina făina? Opriau, întindeau pânzele morii şi căruţa începea să se clatine într'un huruit de tunet îndepărtat.

Istoria Moldovei îşi desprinde verigele din lanţul nesfârşitelor lupte purtate cu hoarde de barbari în şesul Bugeagului. Turcii, cari ajunseseră sub Soliman pe culmea strălucitoare a izbânzilor, transformaseră Akermanul şi Chilia în „raiale" cari să le servească drept puncte de sprijin în desele lupte. Vadul Tighinei însă rămânea o poartă pe unde necontenit să scurgeau puhoaele din răsărit. Soliman, cu toată împotrivirea lui Petru Rareş, îşi întinse stăpânirea spre nord, cuprinse Tighina schimbându-i numele în B nder şi ridică cetatea care dăinueşte şi azi.

Raialele turceşti se mărgineau spre Prut cu vestiţii codri ai Tigheciului deşiş greu de pătruns, unde s'ascundeau luptătorii moldoveni. Dela aceşti codri izbucni în 1536, o ceartă între turci şi moldoveni. Cei dintâi venind prea des să se aprovizioneze cu lemne, Tighecenii i-au luat la fugă urmărindu-i până la Chilia unde puseră foc. Intâmplarea aceasta făcu pe sultanul Soliman să ceară lui Petru Rareş o fâşie de pământ care să despartă raialele de codrul Tigheciului. Intrat sub stăpânirea turcească, ţinutul începe să fie popas pentru năvălitori. Ginerele hanului de Cram, răsvrătitul Selim şi viitor sultan, îşi fixează la 1510 pentru câtva timp, stăpânirea în Bugeag, iar la 1518 sultanul Alep trece vadul Sărătei şi pustieşte tot ce'ntâlneşte. Bugeagul devine de acum înainte ţinutul care turbură pacea Moldovei. Voevozii scurtelor domnii au căutat să ia măsuri de apărarea hotarelor dinspre Bugeag în iinţând sub Bogdan al II-lea vornicia Ţării de Jos şi noua reşedinţă dela Huşi. Sub stăpânirea „raialelor" Bugeagul începea de la satul Sălcuţa, pe apa Botnei, urma spre apus, tăia Cogâlnicul mai jos de Grădişte şi atingea Ialpugul, spre sud până la raiaua Chiliei.

Boerii moldoveni cari părăsiseră pe Petru Rareş şi se aflau sub noul domn Stefan, poreclit Lăcustă, au înţeles că dobândirea Bugeagului ar pune capăt şuvoaielor tătăreşti şi turceşti; ei puseră astfel de condiţiuni Domnului,: „Dacă nu vei căpăta înapoi acea parte a ţării ce a luat-o turcul şi nu te vei împotrivi aceluia ca s'o uneşti sub obladuirea ta, să fii încredinţat că, înfăţişindu-se un al treilea duşman ori care ar fi, care să râvniască domnia, vom trece la dânsul şi nu te vom mai privi ca Domn".

Băgând de samă boerii că Stefan Lăcustă înstrăinează pământul Moldovei vroind să dea turcului toată coasta Dunărei până la munţi precum şi Nistrul tot şi bănuind că „Domnul îi mai cu priinţă turcului decât creştinilor" ucid pe Lăcustă Vodă şi'n aceiaşi noapte năvălesc în Bugeag, pustiesc şi omor, pradă 100.000 de oi şi 80.000 capete de alte dobitoace, ajung până aproape de Akerman cu pârjolul, apoi, încărcaţi de pradă, trec Nistrul în Polonia. A fost cea dintâi revoltă a Moldovenilor împotriva liftei înrădăcinată în ţarina Moldovei. De acum răscoalele moldovenilor se ţin una. Voevodul Alexandru Cornea, fiul lui Bogdan cel Chior şi nepotul lui Ştefan cel Mare, încearcă şi el să recucerească Bugeagul. Urmărind scopul, năvăli asupra turcilor, bătu 800 de spahii şi răpi multe turme de oi şi cirezi de vite.

Moldovenii au încercat, nu numai prin sabie ci şi prin tratate de bună înţelegere să recapete partea cea mai frumoasă a Moldovei. Urmaşul lui Vasile Lupu la domnie, Gheorghe Ştefan, încearcă să facă o legătură cu marele cneaz al Moscului, Alexe Mihailovici, care se obligă a înnapoia Moldovei Bugeagul, adică teritoriul şi cetăţile pe care turcul le-a desbinat de Moldova .

Invazia tătarilor şi stabilirea lor în Bugeag a creiat vremea celor mai mari nenorociri. Nu mai era acum un Alexandru cel Bun sau Ştefan cel Mare care să snopească în bătăi pe tătari şi să li se taie pofta de a mai năvăli. Dar dacă moldovenii aveau de înfruntat atâtea năvăliri, nici turcii din raiale nu erau lăsaţi în pace. Pe de o parte polonezi, pe de altă sotniile căzăceşti năvăleau când impotriva turcilor, când într'a moldovenilor. Era firesc ca „sangiacul" — adică ispravnicul turcesc de Akerman să ceară ajutorul tătarilor. Astfel tătarii, chemaţi de turci, treptat-treptat, puseră stăpânire pe Bugeag. Oameni de stepă, trăind viaţa pe cai, îndrăgiră şesul fără sfârşit al Bugeagului pe care-l cutreerau, în goane nebune, prădând satele moldoveneşti care se'ncăpăţinau să nu se strămute. Numai frica de codru Tigheciului îi opriau căci din umbra deasă izbucnia valul moldovenesc cu viteji bărboşi şi tineri aprigi în mânuirea săbiilor.

In Ucraina Hanului între Bug şi Nistru, sălăşluia hoarda Edissan. Din această hoardă s'au desfăcut «drambe» tătăreşti stabilindu-se în Bugeag alcătuind sate numite „auluri". Aceste drambe cunoscute sub numele de „tătari bialogrodeni" erau sub ascultarea hanului şi a locţiitorului lui din „Oceacov".

După detronarea lui Petru Rareş sultanul Soliman răpi întreg Bugeagul şi'l predă neamului tătărăsc să-i fie de ajutor împotriva moldovenilor şi a cazacilor.

Dimitrie Cantemir descrie astfel aşezarea tătarilor: „Bugeagul s'a dat spre locuinţă tătarilor nogăieni cari se zic unii din Bugeag, alţii din Bialgorod, pentru că pe la 1568 mai bine de 30.000 familii de nogoeni din ceia ce erau supuşi ţarului rusesc, se desfăcură de ruşi şi se retraseră în Crimeea. Dară fiindcă aceasta peninsulă nu-i încăpea pe toţi, li se dăduse alt loc de aşezare în ţinutul Bugeagului. Mai târziu veniră şi alte familii din Nogaia, formând două triburi deosebite: horda Orak şi horda Orumbeg. Drâmbele urmaşilor lui Orak, Orak-Ogli cuprinseră câmpiile dintre Sarata şi Cogâlnic, iar drambele urmaşilor lui Orumbeg Orumbeg-Ogli se aşezară în regiunea Ialpugului.

La Căuşani — târgul de azi din ţinutul Tighinei — se ridicase un palat din bârne unde trăgea hanul tătăresc când venia din Crimeea. Hanul avea în Bugeag in subordine un *caimacam*, cu rangul de seraskier adică generalisim. Acesta locuia la *Han-Caşlea* la nord de Akerman. Drâmbele şi aulurile erau conduse de mârzaci. Negreşit că de la tătari au rămas familii moldoveneşti cu numele: Mârzac, Caimacan, Tataru, Căzacu.

In lărgimea Bugeagului tătarii duceau viaţa lor de nomazi. N'aveau locuinţe în sate. Numai în oraşe construiau case. Ei îşi schimbau sălaşul după păşune, toată gos-

podăria lor fiind în căruţile lungi trase de vestiţii cai tătăreşti.

Am insistat mai mult asupra tătarilor pentru că ei sunt naşii ţinutului şi pentru că dela ei au rămas vădite reminiscenţe.

Deşi moldovenii i-au bătut de nenumărate ori, iar Voevozii prin diferite plângeri la Sublima Poartă au cerut eliberarea Bugeagului, tătarii nu s'au retras decât din ordinul Rusiei. După tratatul semnat la Iaşi la 1792, Rusia şi Austria trebuiau să evacueze Moldova. Rusia obţinu de la turci vechea *Ucraină a Hanului* adică regiunea dintre Prut şi Nistru numită Edissan şi deveni primejdioasa noastră vecină pe tot lungul Nistrului. Incă dela 1769, după cucerirea Benderului, ruşii porunciră Nogailor să părăsească Bugeagul.

Peste 12.000 de tătari trecură Nistrul, sălăşluindu-se în Crimeea, la 1806 au fost ridicat din Bugeag şi cele din urmă 5000 familii tătărăşti, ruşii temându-se că ele să nu cadă în spatele lor pe când asediau Ismailul. Moscoviţii parcă inadins evacuau Basarabia pentru ca după 1812 s'o colonizeze cu alţi străini pentru a micşora elementul românesc. In străduinţa de a ne desnaţionaliza, ruşii au colonizat Bugeagul, cu: bulgari, găgăuţi, nemţi şi cazaci. După fiecare război cu turcii, ruşii, la înapoiere, aduceau refugiaţi bulgari şi-i împroprietăriau în sudul Basarabiei, între Ialpug şi Lunga.

Găgăuţii sunt turci de religie creştină şi'n Bugeag ocupă sate, cum sunt: Disghinge, Chessău, Baş-Alma, Gaidar, Ciadâr-Lunga, Abaclia, Sadaclia etc.

Coloniştii nemţi au fost aduşi în Bugeag în 1814, din regiunea Varşoviei, dându-li-se fiecăruia câte 65 desetine. Ei ocupară regiunea apelor: Cogâlnic, Ceaga şi Sarata înjghebând satele: Tarutino, Leipzg, Borodino, etc.

In 1816 descălicară în Bugeag colonişti francezi intemeind satele: Paris, Brienne, Ferechampenoise.

In 1817 colonişti germani înfiinţară satul Teplitz, iar în 1824 şi 1828 elveţieni din cantonul Lausanne înfiinţară colonia Saba vestită prin podgoriile sale. Alţi colonişti din Germania intemeiară Sarata, Neu Paris, Sophienthol, Gnadenfeld, Sabolota etc.

In Bugeag cazacii, au venit din Dobrogea, după 1807, alcătuind coloniile Staro-Cazac, Acmangit şi Volontirovca — numită azi Volintiri şi locuită numai de moldoveni.

A călători prin Bugeag e ca şi cum ai străbate un deşert fără hotar. Cât pot cuceri ochii, nu vezi decât şes sub un cer albastru ca marea. Pasări de stepă fâlfăesc deasupra ogoarelor şi nouri de granguri pătează cu humo aurul holdelor. Văzduhul uncropeşte călduri, iar din colbul gros al drumurilor de cară izbucnesc aburi ferbinţi. In nici o parte a ţării nu sunt călduri ca'n Bugeag, dar nici atâţia ani săcetoşi. In 1922 n'a plouat o vară întreagă. S'a uscat totul; doar câte un salcâm îşi chinuia verdeaţa cernită de colb. S'au descoperit casele ca să dea „hrană" la animale. Şi vitele muriau ca de molimă. Frumoşii cai bugegeni, cu pielea întinsă pe oase, nu-i întrebuinţa nimeni. Harnicii gospodari îi lăsau pe vatra arsă a câmpului să moară departe. Pentru călătorul strein, era o jale de nedescris. Populaţia însă era resemnată. Capriciul stepei. Ştia că după ani în şir de secetă, e de ajuns un an ploios ca să dea o recoltă cu care să se hrănească ţara întreagă.

Străbăteam într'un sfârşit de Iunie cu'n prieten, Bugeagul. Părăsim Tighina pentru a ne răcori între păreţi groşi a arhondaricului Mânăstirei Chiţcani. Am fost serviţi cu vin adus în ceainic şi dulceaţă de cireşe amare. Răsfoind o bibliotecă cu mucegai în scoarţe, am dat peste cartea stareţului arhimandrit Andronic cu predoslovia: „Câte ceva sci nţi dintre ceiace am întâmpinat în viaţa mea pre acest pământ şi despre oare şi care neamuri ale mele dupre trup".

Pornim spre şesul larg, prin văpaia zilei, sub beteala soarelui ce se urzeşte ca nişte sarme de aur. In urmă munţi de colb pun stavila între noi şi pieptul stepei. Trecem prin Hagimusa, lăsăm în dreapta Chircăeştii, iar în stânga strălucirea de oglindă a Nistrului. Intâlnim movili dese la care mii de Moldoveni ar fi cărat pământ, sfichiuiţi de tătari... De la Leuntea se iveşte în stânga Nistrul cel Chior. Valul lui Traian ne iese în cale ca o imensă prispă de la Prut spre Nistru, hotărnicind Bugeagul. De acum întrăm în pânza şesului printre lanuri de grâu copt, cu spice grele de aur. Depărtarea pare o vatră de jăratec. Nici sat, nici copac cu umbră. Vedem pe lanuri căruţe coviltirite şi ţărani

veniţi din cine ştie ce sate îndepărtate. Vin la ogor ca bejenarii cu hrană multă, cu butoaie cu apă, cu familia întreagă să gospodărească în stepă multe săptămâni. Te saturi de mers până dai în Uspenca, în faţa satului ţigănesc Cairo. Aci poposim, dar nu e chip să găsim o cană de apă.

„Mai e mult până la Ismail?" — intrebăm pe un bătrân.

— Mai e, mai e, da' cu moftomobilu îţi agiunge până'n sară". Apoi ne sfătueşte şugubăţ: „Să siliţi să nu vă apuce noaptea, să nu vă iasă nişte *priceptori* înainte...

Prin zăduful zilei, străbatem întinderea nemărginită, ceasuri întregi insetaţi, aprinşi de rugul încins în vălvătăi. La Tatar-Bunar, târg frumuşel, ctitorit de supuşii hanilor, ne potolim la cele trei cişmele făcute de tătari la gura de tunel lung... Şi pornim cale nesfârşită pe lângă alt val a lui Traian, goniţi ca de o zmeoaică aruncătoare de foc pe nări. In Fântâna Zânelor, dăm peste brâele roşii bulgăreşti. La crâşma lui Petcov oprim să cerem un sifon.

— Nu-i esti, răspunse bulgarul în româneasca lui stricată.

— Tulumbănăfâs este bre? întreabă tovarăşul meu.

— Esti, bre, — şi bulgarul scoase dintr' un gârlici, de sub tejghea, un sifon.

Când eşim din sat, asfinţitul rumeneşte ogoarele. Pecetea de aur însângerează hrisovul albastru al cerului, săgetând suliţi arămii ca nişte şnururi de mătasă. In zare movile, cu pietre'n vârf ca nişte străji ale bugeagului. Pribegim pe drumuri neştiute, în înserarea ce coboară cenuşie. Miresmele stepei se trezesc parcă şi călătoresc. In Bugeag toate vietăţile is călătoare. Drumeţii, păsările, lanurile, stepa 'ntreagă călătoreşte 'n nesfârşit prin soare şi colb.

Din spre Dunăre vin păsări mari, cu evantalii, în aripi Se mistuesc în noapte ca 'ntr'un alt pustiu. O tăcere de ţintirim se culcă pe întinsuri. Pe bolta de un albastru meridional s'au aprins candelele, câte una de fie care, strămoş răpus în luptele purtate de dragul Bugeagului... Tăcere... să nu tulburăm odihna...

Soroca.

N. Grigorescu. Ţărancă cu viţei.

IN GARĂ

I

Am aşteptat nerăbdător şi dornic
Ca trenul să-mi asculte ruga...
Şi'n pieptu-mi inima ca un ciasornic
Bătea pe când îşi curma fuga
Pufnind ca din lulea un vornic.
Atâta lume aştepta în gară!...
Când ostenit îşi opri goana
Balaurul ce răsufla pe-o nară,
Cu faţa'n sus, fumând Havana
De antracit infect, sub cer de vară.
Doriam ca'n coapsa lui de fier s'aducă,
De pe meleaguri depărtate,
Un îngeraş — un silf mereu pe ducă —
Cu ochiu căprui, cu bucle inelate,
Cu faţa albă — lapte de lăptucă.
Doriam... şi gândul mă fura zănatic
Spre vremi când mai ştiam ce-i gluma,
Când nu eram nici trist, nici singuratic,
Si n'aşteptam prin gări c'acuma,
Domniţa cea cu zâmbet enigmatic...

II

Şi-a descărcat povara trenu'n grabă
Şi s'a pornit din nou la drumu-i greu.
Eu am rămas ca omul fără treabă
Pe care l'a uitat şi Dumnezeu
Şi despre care nimenea nu 'ntreabă.

IOAN JIVI-BĂNĂŢANU

Prima împroprietărire în Banat.

Patru ani dela moartea Drului Aurel Cosma

In aurul şi tămâia începutului de toamnă, aroma amintirii dulci ne mângâie frunţile încreţite şi gândurile pornesc spre trecut, ca nişte stoluri de porumbei: patru ani dela regretata moarte, prea de timpurie a marelui naţionalist şi neuitatului bănăţean Dr. Aurel Cosma, s'au împlinit la 31 Iulie.

S'au scurs anii — anii cari fug nălucă pentru prăvălirea vremurilor, — dar amintirea marelui dispărut a rămas granit, să sfinţească încă locurile îndârjirilor naţionale, să crească spic de aur imboldul generaţiilor cari se ridică şi pentru cari s'au destrămat puterile aceluia pentru amintirea căruia azi „Luceafărul" dedică câteva pagini, visului străbunilor mulţumire, dăruire pentru clocotul entuziasmului de care a fost călăuzit regretatul Cosma.

„Eroii trăiesc în amintirea lor". Neuitatul Dr. Aurel Cosma, care şi-a dăruit din belşug aurul sufletului mare, întregirii neamului şi care a cunoscut mai presus de toate, luminişul marilor idealuri, a fost un erou. Din frământările lui nobile, albinele generaţiilor cari se ridică şi cari vor veni, culeg polenul dragostei de ţară, sufletul ca albul cleştarului, muncă onestă ş isvor de perle creştineşti, gând bun pentru cei cari îşi scutură frunţile în mizerie şi neobosit sprijin vlăstarelor cari vor veni.

Iată de ce, închinând câteva pagini din „Luceafărul" memoriei lui Dr. Aurel Cosma, aducem un prinos cald şi pios prea mic şi prea neîndrăzneţ pentru impunătoarea figură pe care am pierdut-o. E un popas scurt. O oprire din vreme, pentru reîntoarcerea gândurilor cuminţi ca nişte stoluri de porumbei, în trecut. Patru ani!

Peste vremuri, se ridică sfinx amintirea lui, trăind veşnicii pentru cei cari suntem şi cari ne vor urma. In toamna pârguită, am durat o piatră la amintirea lui eternă.

Dorian Grozdan

Amintiri despre Dr. Aurel Cosma

de Dr. Vasile Lăzărescu Episcop al Caransebeşului.

Memoria este un dar deosebit al naturii noastre spirituale. Totul ce ştim se razimă pe această putere minunată a sufletului. Iar sub raport sentimental, petrecerea cu ajutorul ei în trecut, sub forma de amintire, ne îmbie un puternic suport moral în lupta ce avem de purtat zilnic cu atâtea vrăşmăşii ale sufletului. Pilda trecutului, reînviată, pe calea amintirii, mângâie, îndeamnă, întăreşte, te ridică din banalitatea cotidianului la înţelegerea şi aprecierea idealurilor urmărite de înaintaşi şi te înşirue mai conştient în lupta pentru păstrarea şi consolidarea înfăptuirilor lor.

Şi cu cât personalitatea din trecut a fost mai proeminentă cu atât amintirea ei este mai pilduitoare şi mai reconfortantă pentru prezent.

Pe Dr. Aurel Cosma, decedat cu patru ani în urmă, l'am cunoscut din copilăria mea. Ca elev de liceu mai răsărit vedeam într'ânsul — la fel cu toţi elevii români de prin clasele superioare ale şcolilor ungureşti de pe atunci — pe unul din intelectualii români mai tineri, chemat să ducă mai departe luptа dârză, inaugurată aici la Timişoara de atâţia vrednici înaintaşi.

Dr. Aurel Cosma.

Aşa a şi fost până la moartea sa prea timpurie. Viaţa lui a fost o luptă neîntreruptă pentru dreptul românesc. Cu nădejdea isbânzii definitive a cauzei noastre sfinte în suflet, a îndurat cu atâţia din contemporanii săi — toate neajunsurile ce i-a adus situaţia lui de exponent al naţionalismului românesc bănăţean.

Şi bunul Dumnezeu l-a şi răsplătit cu răsplata celor ce *„luptă bună au luptat"*. I-a fost dat să fie între cei ce au luat conducerea Bănatului, după prăbuşirea imperiului străin, şi au pregătit înstăpânirea în această provincie a imperiului român.

In acele zile de nestânjenit avânt şi entuziasm l'a cunoscut şi personal. M'a primit şi pe mine între cei ce se ocupau de organizarea gărzilor naţionale. Atunci mi s'a oferit prilejul să i cunosc mai deaproape sufletul călăuzit de un cald patriotism şi spiritul lui de neîntrecut organizator.

Ajuns în ţara întregită ministru, am avut prilejul să-l cunosc şi ca bun creştin, cu multă râvnă şi înalte şi sincere aprecieri pentru Biserică, precum şi cu multă înţelegere pentru problemele ei. Aceste distinse calităţi de biserican i-au adus desigur, şi înalta distincţie cu care Biserica a ţinut să-l onoreze.

*

Ultima oară am avut prilejul să-l întâlnesc în vara anului 1929 la Reichenhall, unde-şi căuta de sănătate. Timp de două săptămâni ne-am văzut aproape ziln c. Mediul străin ne-a apropiat sufleteşte. Şi aşa mi-a fost dat să cunosc pe un entuziast şi înflăcărat aderent al bănăţenismului, sub toate aspectele lui.

Şi poate, pentrucă avea de a face, în mine, cu o faţă bisericească, în convorbirile noastre revenia mereu problema Bisericii bănăţene.

Nu le putea ierta regretatul Dr. Aurel Cosma nici Arădanilor nici Caransebeşenilor lipsa de solicitudine şi de multe ori directa lor împotrivire ca repetatele con-

cluze ale Congreselor noastre naţionale bisericeşti mitropolitane privitor la înfiinţarea episcopiei de Timişoara, să devie, măcar azi în România întregită şi liberă, fapt împlinit.

Cu ochii plini de admiraţie pentru cei ce în trecut la toate congresele naţionale bisericeşti din Mitropolia noastră au stăruit pentru înfăptuirea acestui mult iubit ideal al Bănăţenilor îmi expunea planul său privitor la organizarea în viitor a Bisericii bănăţene. *„Intâi să avem la Timişoara episcopie, iar mai pe urmă mitropolie"* — îmi spunea fiertat il. „Pentruca să putem *ajunge aici e necesar ca la un moment aportun să refacem unitatea Bănatului şi din punct de vedere al organizaţiei noastre bisericeşti. Bănatul formează o admirabilă şi distinctă unitate atât din punct de vedere etnic, cât şi geografic cultural şi social. De ce n'ar putea el fi una şi ca organizaţie bisericească? De ce cea mai bună parte dintr'ânsul, nordul, să fie deslipit bisericeşte de rest şi să figureze ca nişte „părţi anexate din Banatul timişan" la eparhia Aradului"*? — esclama îndurerat ilustrul bănăţean dispărut.

— „Va trebui să aşteptăm — îmi spunea — o vacanţă a scaunului episcopesc dela Arad, sau alt prilej aportun şi să cerem revenirea acestor părţi la episcopia din care am făcut dela început parte, la episcopia Timişorii. Sau dacă reînfinţarea acesteia s'ar mai trăgăna, teritoriile din nordul Banatului, anexate bisericeşte temporar la Arad să fie aduse sub jurisdicţiunea singurei episcopii bănăţene în fiinţă, care este aceea a Caransebeşului. Odată unitatea bisericească a Bănatul i astfel refăcută s'au eliminat o însemnată parte din obstacolele ce mai stau încă în calea isbândirii visului oricărui bănăţean de a ne avea noi organizaţia noastră bisericească unitară în formă de mitropolie cum a fost odinioară".

Obiectându-i că după canoane în timpul sedisvacanţei nu se pot face modificări teritoriale în eparhii, regretatul Dr. Aurel Cosma mi-a răspuns senin şi cu tăria omului convins de ceeace spune:

— „Da, ai dreptate, P. Cuvioase. Să nu uiţi un lucru: Canoanele respective vorbesc de teritorii cari totdeauna au făcut parte integrantă, nediscutată de nimeni, din eparhia respectivă, nu cum sunt părţile bănăţene anexate temporar la Arad. Iar bănăţenii, dela data anexării acestor părţi — după despărţirea ierarhică de Sârbi, când în Bănat n'a fost nici o episcopie românească, cea dela Caransebeş s'a reînfinţat ceva mai târziu — n'au lăsat să treacă niciun congres naţional bisericesc la care să nu ceară reînfinţarea episcopiei de Timişoara şi revenirea părţilor bănăţene anexate bisericeşte temporar la Arad la ace stă epis opie".

Aşa vedea reg etatul Dr. Aurel Cosma problema Bisericii bănăţene.

Cu ocazia aniversării morţii sale am crezut nemerit să dau aci în amintirea lui aceste câteva c âmpeie din convorbirile avute cu el deoarece aflu că învăţămintele ce se desprind din ele pentru noi bănăţenii de azi, sunt mai imperios actuale ca oricând.

Prinos memoriei lui Dr. Aurel Cosma

de Dr. Cornel Corneanu

Procesul memorandului terminat la 25 Maiu 1894; desfiinţarea partidului naţional român prin adresa ministerului de interne ung. No. 321 din 16 Iunie 1894; persecuţiile deslănţuite cu furie tot mai intensă de opresorii milenari, culminând până şi în oprirea congresului naţional bisericesc, convocat de mitropolitul Miron Romanul pe ziua de 13 Oct. 1894 la Sibiu; serbările mileniului; interzicerea celor două conferinţe naţionale, — cea dela 15 Maiu şi cea dela 24 Oct. 1896; — legea congruei şi urmărirea sălbatică a celor doui pivoţi ai conştiinţei naţionale, a preoţilor şi învăţătorilor, exteriorizată nimerit şi în circulara ministerului de interne No. 752 din 15 Iunie 1894, din care citez următorul text mult grăitor: *„preoţii şi învăţătorii cari se dedau la acţiuni antipatriotice trebuesc denunţaţi imediat, şi dacă acţiunile lor contravin legilor să fie arestaţi şi daţi pe mâna justiţiei"* ... au determinat pe marele D. Alexandru Mocsonyi, ca în scrisoarea sa publică din 12 Iunie 1899 să-şi sfătuiască astfel neamul său

obijduit: „*Astăzi parola luptei noastre naţionale are să fie restitutio în intergum. Unica armă ne este rezistenţa pasivă. Şi unic corecta ţinută a noastră este, a nu părăsi nici cât un fir de păr terenul legal, dar a susţine cu toată tăria sufletească bazele de drept ale organizaţiunii noastre politice, ale partidului naţional român... Iar acest partid naţional va exista până atunci, până când el va trăi în inimile noastre*".

Acest sfat al marelui om politic era poruncă îndeosebi pentru bănăţenii săi, cari l-au urmat fără şovăire timp de patru decenii. Deaceea cei mai de seamă fruntaşi ai Banatului s'au şi întrunit după aceea într'o conferinţă intimă în casa părinţilor mei din Apadia, — martoră a unor importante evenimente încă de pe timpul lui Andrei Şaguna şi a unchiului său Atanasie Grabovschi — unde vigilenţa stăpânirii nu-i simţise adunaţi. Intre cei prezenţi era şi un tânăr bălai, plăcut la înfăţişare şi cumpătat în vorbă. Ţinuta sa impecabilă, ochii săi pătrunzători, în cari se reflecta dârzenia daco-romană şi verbul său cald şi hotărât cuceriau simpatii... Această imagine a *avocatului Dr. Aurel Cosma* s'a dăltuit pentru totdeauna în sufletul meu în aceea zi a Adormirii Maicii Domnului din 1899. Ea mi-a reapărut peste câţiva ani, tot la o consfătuire intimă, în castelul din Storojineţ al celuilalt senior, Iancu Flondor al Bucovinei, unde mi s'a dat fericitul prilej de a vedea pentru întâia oară în viaţă pe Ion I. C. Brătianu şi pe I. G. Duca. De atunci drumurile în viaţa obştească ni s'au înfrăţit. Ne-am întâlnit la conferinţa naţională din 20 Sept. 1905 dela Lugoj; în alegerile generale din 1906, în care am biruit în 15 circumscripţii. în cea parţială din 1909 dela Oraviţa, în care teroarea a învins pe George Pop de Băseşti; la adunarea jubiliară a „Astrei dela Blaj; în zilele înfrigurate de aşteptare a izbândei finale; în marea adunare dela Alba-Iulia; în cele pentru integritatea Banatului din Timişoara, Lugoj şi Caransebeş şi în urmă în cea dela 15 Iulie 1920 din Timişoara, în care „*pe lângă menţinerea intereselor speciale ale Banatului, bănăţenii intră în Partidul Naţional Liberal de sub şefia lui Ion I. C. Brătianu...*"

Şi ne-am revăzut alături şi în marele congres al P. L. N. din 4 Maiu 1930, care a recunoscut Banatului *o viaţă politică proprie* şi în care cuvântul provinciei noastre tot el l-a avut. Iar în 21 Noemvrie al aceluiaşi an, marele patriot Vintilă I. C. Brătianu îi dădea în prezenţa mea şi a lui Dr. Petre Corneanu garanţii privitor la afirmarea acestei vieţi proprii Banatului nostru, fără de care provincia noastră nu se poate consolida şi nici înainta... Dar după o lună s'a stins Vintilă Brătianu şi după alte 7 luni i-a urmat şi Aurel C sma. Astfel visul dela 1860 al lui Andrei Mocsonyi, cel dela 1860 al lui Alexandru Mocsonyi, şi cel dela 1929 al lui Aurel Cosma a rămas încă neîmplinit.

Cei 40 de ani grei ai lui Aurel Cosma, topiţi în slujba neamului, au fost binecuvântaţi de Dzeu. Munca sa desinteresată, desfăşurată cu elan şi cu uriaşe sacrificii, a rodit şi rodeşte încă multă vreme. După moartea lui Alex. Mocsonyi — 1 Aprilie 1909 — el devine conducătorul real al Banatului. Conducător cu răspundere în faţa lui Dzeu şi a neamului. Conştient de această răspundere, viaţa lui Aurel Cosma n'are eclipse ca cea a celor ce se îmbulzesc, după săvârşirea lui, la roadele marelui praznic al unirii, pregătit şi prin lumina vieţii sale, prin entuziasmul inimii sale şi prin martirizarea fiinţei sale, ce a stat permanent în slujba naţiei.

El nu a fost nici trădător de neam, nici trădător de lege. Deaceea neamul oropsit i-a dat cununa nevejtejită a muceniciei de ales luptător al său, iar cel desrobit, şi prin el, l-a ridicat în demnitatea de cel dintâi prefect al Banatului şi în cea de ministru în marele cabinet restaurator al lui Ion I. C. Brătianu.

Biserica sa dreptmăritoare, pe care a iubit-o cu credinţă tare, l-a ales în toate corporaţiile sale reprezentative, pe cari le-a ilustrat cu alesele şi apreciatele sale cunoştinţe teologice. A luptat, împreună cu Emanuil Ungureanu, pentru renaşterea vechei episcopii a Timişorii, a vorbit cald şi convingător în Constituanta, care a votat la 1925 Legea pentru organizarea bisericii ortodoxe române, iar în spre apusul vieţii sale, bogate în realizări româneşti şi creştineşti s'a închinat alături de prietenul său, patriarhul României întregite Dr. E. Miron Cristea, la sf. mormânt din Ierusalim.

Pe teren cultural, după atâtea donaţiuni,

conferinţe, articole şi scrieri şi-a imortalizat numele şi cu dania de un milion de Lei făcută Academiei Române.

Dar Dr. Aurel Cosma a fost şi un neîntrecut animator şi luptător al ideii bănăţene. Toată viaţa sa trudnică a fost închinată Banatului său iubit. Realizările sale în această provincie vor vesti prin secole pe mucenicul cel mai desinteresat al convingerilor sale bănăţene.

Iată omul, a cărui viaţă neprihănită şi ale cărui fapte ilustrează o pagină în istoria Banatului, atât de bogată în oameni prea repede uitaţi de posteritate!

Călimăneşti, la 31 Iulie 1935.

O pioasă amintire

Un Îndrumător al Românilor Bănăţeni: dr. Aurel Cosma

de ST. VLĂDESCU

Preoţii din altare, învăţătorii de pe catedra şcolii româneşti, la flacăra căreia s'au încălzit atâtea generaţii, pregătind prin lumina minţii lor idealul de unitate naţională, precum şi „Reuniunile intelectualilor şi ţăranilor din întregul ţinut al Ardealului, prăznuesc astăzi cu adâncă evlavie memoria acelui mare şi înţelept conducător politic al românilor bănăţeni, regretatul dr. Aurel Cosma, care de patru ani îşi doarme somnul veşniciei în cimitirul oraşului Timişoara, liniştit şi cu sufletul împăcat că şi-a făcut pe deplin datoria către neamul, pe care l-a slujit timp de patru zeci de ani.

Născut la 1867 în fruntaşa comună Beregsău, dintr'o familie de cărturari, mari patrioţi, dr. Aurel Cosma, urmează cursurile elementare la şcoala tatălui său din Topolovăţul Mare, şi după ce şi-a luat bacalaureatul în anul 1888, îşi termină studiile în ştiinţele juridice cu deplin succes iar în 1894, obţinând titlul de doctor în drept, se stabileşte ca avocat, în inima Banatului la Timişoara.

La 1899, începând colaborarea sa la ziarele româneşti de peste munţi, în lumina adevărului istoric scrie o serie de articole de o netăgăduită valoare ştiinţifică şi politică cu adânc răsunet în massele populare, apoi intră în vâltoarea clocotitoare a evenimentelor politice de atunci şi cu tot entusiasmul tinereţelor sale, luptă pentru susţinerea drepturilor şi revindecărilor fraţilor săi din vechea Ungarie.

Paginile istoriei vorbesc de strălucita atitudine a omului care a luat hotărât poziţie împotriva statului maghiar, atunci când el a început opera sa de desnaţionalizare.

Manifestările cu caracter de independenţă politică cereau conducătorilor perseverenţă şi multă răspundere.

Cum nu era de loc comod să te consideri apărătorul românismului într'o ţară unde şovinismul statului dominant nu îngăduia sub uici o formă atitudine de agitaţii, dr. Aurel Cosma a fost în permanenţă supraveghiat de către uneltitorii tuturor intrigilor din cetatea Pestei.

Fiecare gest al românului care îşi apăra cu fanatism naţionalitatea era denunţat, mai ales de când la 1902 a fost ales în unanimitate pereşedintele organizaţiei partidului naţional român din Banat şi ca atare cooptat ca membru în comitetul central şi de conducere.

Nebiruit susţinător al credinţei şi culturii, el chiamă sub drapelul său pe toţi preoţii şi învăţătorii şi fără să ţină seamă de îngrădirile ce i s'au pus deacurm zişul acestui ideal, pronunţă un vehement discurs, în care spune că „naţionalităţile sugrumate de guvernele ungare îşi vor apăra cu orice sacrificiu şcoala şi biserica lor".

Declaraţiunile sale au străbătut cu mare răsunet în toate straturile sociale şi ele au impresionat puternic pe conducătorii statului maghiar.

Evenimentele tulburătoare din anul 1904, când partidul naţional român de peste munţi denunţă pasivitatea şi desemnează pe candidaţii săi pentru alegerile parlamentare, îl găsesc pe dr. Aurel Cosma în plină activitate.

Organizaţiunea sa politică conta ca una din cele mai bine pregătite.

Lupta începută cu atâta curaj pe teren politic de dr. Aurel Cosma, a impus şi adversarului fiindcă manifestul lansat de el, asemănător unui îndemn către toţi păstrătorii credinţelor româneşti, nu era o carte de rugăciune, ci o adevărată poruncă.

De la 1899 şi până la 1904, în toate adunările populare, profesionale şi în diecesa Aradului, ca om politic, ca deputat sinodal sau ca reprezentant al Reuniunilor Culturale, glasul omului conştient de înaltele sale îndatoriri şi de misiunea nespus de grea ce o are de îndeplinit, a fost ascultat cu religiozitate, fiindcă el nu era decât expresiunea întregei sale naţiuni.

Respectat pentru tăria caracterului, curăţenia sufletească, şi pregătirea intelectuală, numele său era pronunţat cu adevărată mândrie de toţi românii bănăţeni.

Nu cu puţină emoţiune stărue în mintea mea amintirea istorică a admirabilului său discurs pronunţat asupra atitudinei ce trebue să aibe toate naţionalităţile de sub stăpânirea Austro-Maghiară.

„Ele sunt datoare să îndeplinească un înalt deziderat de ordin moral şi naţional, acel al existenţei şi fiinţei lor ca neam.

„Ori cât vor fi lovite de nelegiuirea stăpânitorilor fără suflet să nu cedeze, chiar dacă reprezentanţii lor vor fi traşi pe rug...

„Cine cunoaşte istoricul luptelor din trecut, ştie bine câţi martiri au înfundat temniţele umede şi reci de la Vaţ şi Seghedin şi câţi din ei nu au plătit scump şi cu viaţa lor dă jenia unei credinţe pentru care s'au sacrificat atâtea energii folositoare societăţii şi naţiunei lor".

Mai departe şi în altă ordine de idei, dr. Aurel Cosma spunea:

„Trădătorii, profitorii şi toţi ademenitorii agenţiunilor de speculare a sentimentului public, să înţeleagă bine că servind pe vrăjmaşii şi asupritorii naţionalităţilor, vor fi pedepsiţi pentru crima lor necalificată cu excomunicarea din mijlocul societăţii şi cu tot dispreţul cuvenit micimei lor sufleteşti".

Oratorul lovia în plin şi fără cruţare pe toţi renegaţii partidului naţional român din Ardeal şi grupul şvabilor ademeniţi de arginţii Kossuthiştilor.

„Iuda a vândut un mare învăţat şi apostol, iar ei şi-au vândut neamul", a sfârşit discursul său omul care n'a cruţat în viaţa sa pământească pe nici un vrăjmaş al naţiunei sale.

Altă dată, în discursurile sale închinate aceluiaş sfânt şi mare ideal, s'a înălţat până la culmi nebănuite împotriva fraţilor rătăciţi, pe care i-a numit „desrădăcinaţii naţiunei române".

Sufletul lui încălzit la cea mai curată văpaie a naţionalismului a mers până acolo, încât a rupt cele mai puternice prietenii şi s'a coborât în mormânt fără să se împace cu potrivnicii ideii de unitate şi de aceeaş credinţă.

In schimb cercurile conducătoare ale partidului naţional român aveau pentru întreaga regiune a Banatului cel mai dârj exponent, pe cărturarul şi luptătorul neînfricat.

Românii bănăţeni cari au trăit sub sceptrul Habsburgilor şi cari astăzi se bucură de unitatea neamului cuprins în vechile hotare, nu vor uita nici odată atitudinea nezdruncinată a îndrumătorului şi conducătorului politic, care a întreţinut cu entusiasmul şi patriotismul său mişcarea de redeşteptare a fraţilor de peste munţi.

Când la 1904, în urma deciziei comitetului central, partidul naţional fixează candidaturile pentru alegerile parlamentare, dr. Aurel Cosma candidează în circumscripţia Ocna-Sibiului.

Hotărârea preşedintelui organizaţiei bănăţene de a candida pentru locul de deputat, este primită cu un entusiasm indescriptibil.

Peste 200 de cărturari, preoţi, profesori, publicişti şi oameni politici, în fruntea cărora se află însăşi asesorul consistorial dr. Miron Cristea, unul din cei mai buni şi statornici prieteni ai drului Cosma, astăzi Patriarh al României întregite, l-au întovărăşit în propaganda sa electorală, explicând alegătorilor români de ce trebue să pătrundă în parlamentul maghiar conducătorul politic al românilor bănăţeni.

„Drum luminei şi adevărului pentru dreptatea naţiunei române" spunea pretutindeni şi la toate întrunirile candidatul românilor,

iar la adunarea națională de la Ocna-Sibiului unde a fost sărbătorit după potolirea aclamațiunilor, scrie *„Telegraful Român"* în numărul său din 14 Ianuarie anul al 38-lea. organ al mitropoliei ortodoxe din Sibiu, vorbește dl. asesor consistorial dr. Miron Cristea, foarte frumos și pe înțelesul tuturor:

„Noi românii nu vrem să mergem la Dietă (parlamentul-maghiar) pentru ca să ne războim cu ungurii, ci pentru ca să restabilim drepturile sfinte ale poporului român, deschizându-le celor de la putere (guvernanților maghiari) ochii asupra unelțiirilor celor venetici, cari au băgat și bagă zăzanie între noi".

„Insistă apoi (adaogă „Telegraful Român") mai ales asupra unirii tuturor alegătorilor români din Ocna-Sibiului sub steagul candidatului român, schițând în amănunțime personalitatea drului Aurel Cosma și asupra sfinteniei votului care nu poate fi prefăcut în marfă de vânzare, fără urmări grave pentru cel ce-și vinde sufletul pentru un blid de linte".

Lupta electorală a întrunit toate fără de legile.

Ungurii au lovit și pălmuit, au arestat și chinuit pe fruntașii și țăranii români, cari nu s'au lăsat conrupți.

Cu toată presiunea, guvernul maghiar a fost înfrânt, pentru că drului Cosma, i-au lipsit numai 4 voturi pentru a fi ales.

Impresionat de rezistența alegătorilor români, el primește să candideze și la 1906, de astă dată în alegerile generale în 2 circumscripții electorale, la Ocna-Sibiului și la Făget.

Ne este greu să insistăm asupra operei de conrupție și de degradare morală întrebuințată de unguri împotriva aceluiaș candidat român.

Prins în luptele de afirmarea românismului, de peste munți dr. Aurel Cosma străjuește necontenit la granița de apus a țării până în ziua când zorii învierei și dezrobirei neamului românesc din anul 1918 îl găsesc pe frontul politicei, în bătaia furtunoasă a tuturor atacurilor și primejdiilor.

Ziua de grea încercare pentru vechea Ungarie începuse...

Valurile neliniștei răscoleau pretutindeni, massele populare, iar murmurul puternic al mulțimei n'a mai putut fi înnăbușit. Uriașul care altă dată lovia fără cruțare, părea sleit de puteri.

Anul 1918 prevestia prăbușirea Austro-Ungariei.

Multiplele greșeli ale războiului în care se angajase pe de o parte, iar pe de alta încătușarea închizitorială a naționalităților conlocuitoare din vechea Ungarie, au rupt toate zăgazurile și ele au scris prefața revoluției cu tot decorul surprizelor, cari aveau să vie...

Semnalul redeșteptării Banatului românesc a fost dat la sfârșitul lunei Octombrie de însăși dr. Aurel Cosma când revoluția se începuse la Timișoara.

Fără o clipă de răgaz, dr. Aurel Cosma a chemat pe toți cetățenii la o mare adunare și a declarat textual: „Românii vă cer într'un singur glas să treceți de partea lor, fiindcă ziua desrobirei a și sunat.

„Sub acoperământul României Mari, naționalitățile oprimate eri, se vor bucură de toate libertățile astăzi.

„Un singur lucru însă vă cerem, să fiți loiali și credincioși Regelui și națiunei române."

La 5 Noembrie ia ființă consiliul român și gărzile naționale sub președenția drului Aurel Cosma, consiliu menit să soluționeze toate problemele legate de interesele românești, iar după câteva zile, la 1 Decembrie 1918 cu fiorii redeșteptării, cu lacrimile bucuriei, înfruntând cu atitudinea sa cunoscută neînchipuitele primejdii, dr. Aurel Cosma în fruntea a trei mii de români trece linia demarcațională și ia parte la marea adunare națională de la Alba Iulia, unde cere unirea necondiționată a tuturor românilor la aceeaș vatră strămoșească.

Ziua istorică a biruinței neamului nu se poate schița.

In mintea noastră ea trăește ca o icoană vie și nepieritoare.

Știm doar atât, că după împlinirea tuturor formalităților, scânteia entusiasmului electrizase toate sufletele, iar în clipa bine cuvântată de Dumnezeire am văzut cum se îmbrățișează plângând doi oameni, mari conducători, ai poporului român de peste munți: dr. Aurel Cosma și Vasile Goldiș.

Când clopotele tuturor bisericilor vesteau ziua mântuirii, desrobirii și învierii neamului întregit, dr. Aurel Cosma reîntors la Timișoara arată naționalităților desorientate, drumul care trebue să-l străbată

pentru a se putea înc dra definitiv sub ocrotirea statului naţional român.

Exact la patru luni, când armatele sârbeşti au părăsit teritoriul Banatului, dr. Aurel Cosma este învestit cu toate puterile executive fiind numit prefect al judeţului Timiş-Torontal.

Numai datorită personalităţii, popularităţii sale neştirbite, primul prefect român a putut desăvârşi opera sa de organizare administrativă românească.

Manifestul său către întregul popor al Banatului românesc, prin care cerea ascultarea regulamentelor şi legilor ţării, de sub înţeleapta şi vrednica conducere a Marelui Intregitor de neam Regele Ferdinand I Loialul, a avut darul să clarifice întreaga situaţiune.

Primul ziar românesc, vestitor al unităţii noastre naţionale, fondat, şi iniţiat de către acel sortit să fie îndrumătorul politic al românilor bănăţeni, a publicat în coloanele sale toate ordonanţele şi hotărârile organizării gospodăriei administrative româneşti din acest colţ de ţară.

Colecţia lui serveşte şi astăzi ca o scumpă şi sfântă amintire.

De altfel, ea este una dintre cele mai strălucite pagini istorice din trecutul zbuciumat al Banatului românesc.

Urmărind tot ce s'a scris în acest ziar, care a servit ca un îndreptar în timpul şi după revoluţia dela 1918, ne copleşeşte amintirea zilei de 3 August 1919, când primul prefect al acestui ţinut, a primit cu braţele deschise armata română.

Manifestările populaţiei de atunci sunt aşa de frumos redate încât şi astăzi pare că vedem desfăşurându-se înaintea ochilor nostri măreţia acestei clipe.

Peste trei sute de mii de cetăţeni veniţi din toate părţile Banatului, sărbătoreau în piaţa Libertăţii din Timişoara, pe vitejii armatei române.

* * *

Strâns legat de toate actele mari ale politicei româneşti de peste munţi, dr. Aurel Cosma ca prefect, şi apoi ca ministru al lucrărilor publice în guvernul de la 1922, prezidat de neuitatul om de stat regretatul Ion I. C. Brătianu, a soluţionat toate problemele bănăţene.

In domeniul culturii noastre naţionale, încă de la 1919, după un program bine studiat, ca prefect, a ridicat din temelia lor şcoalele româneşti de toate gradele.

Politehnica, şcoala superioară de comerţ, căminurile şi internatele, instituţiunile publice şi sociale precum şi aşezămintele bisericeşti sunt în întregime opera sa.

Facem reflexiunea aceasta, ca să subliniem faptul că fără de stăruinţa acestui bun român, nu s'ar fi ajuns la realizările de astăzi.

Pe frontul politicei, trebue arătat acum că dr. Aurel Cosma, după ce a condamnat atitudinea greşită a partidului naţional de la unire încoace a organizat partidul liberal în Banat, ca apoi să combată cu asprime regionalismul dăunător prestigiului ţării şi unităţii ei.

La 1922, când a fost chemat ca ministru, a continuat cu o extraordinară putere de muncă programul de realizări în aşa măsură în cât, el a de erminat acordarea judeţelor bănăţene: Timiş-Torontal, Caraş şi Severin, sprijinind necondiţionat toate manifestaţiunile culturale şi pe toţi slujitorii altarelor noastre.

Cine răsfoeşte cu atenţiune ziarul „Nădejdea", purtătorul de cuvânt al tuturor doleanţelor şi problemelor bănăţene, precum şi a realizărilor dobândite, va recunoaşte munca, truda şi perseverenţa aceluia care n'a renunţat nici odată să fie în slujba ţării şi a binelui obştesc.

Cei 40 de ani de activitate publică, închinaţi românismului de dr. Cosma, merită toată atenţiunea cercetătorilor.

Cum însă, coloanele unui ziar, sau chiar a unei reviste nu ne îngădue să schiţăm de cât în linii largi personalitatea celuia al cărui nume îl pomenim astăzi, vom căuta cu alt prilej să expunem faptele sale, şi atunci vom evidenţia valoarea colaborării constructive între Cosma, Ion I. C. Brătianu, Vintilă I. C. Brătianu şi Ion G. Duca.

In însemnările mele gazetăreşti am fixat definitiv această preţioasă contribuţie între oamenii ţării, uniţi sufleteşte pentru împlinirea marilor comandamente atât de folositoare neamului românesc.

„Luceafărul" care închină rândurile de faţă memoriei regretatului dr. Aurel Cosma, are datoria să deschidă larg coloanele sale tuturor acelora cari au trăit în preajma şi în strânsă colaborare cu marele dispărut.

Amintirile lor scrise cu suflet vor interesa în cel mai înalt grad nu numai pe cetitorii bănăţeni ci şi pe toţi cetăţenii din

cuprinsul României mărite, pentru care Cosma a scris şi-a luptat cu atâta entuziasm şi inimă românească.

Fie bine cuvântată memoria lui.

CÂNTEC

Luna s'a culcat
Sub un stog de nori.
Noaptea până 'n zori
Străzile-am umblat!

Jos la răsărit
S'a aprins un foc...
Om făr 'de noroc
Cât n'ai suferit!

Bolţilor cereşti
Câinii latră 'n sat.
Cine-a întrebat:
Moarte, unde eşti?

IOAN JIVI-BĂNĂŢANU

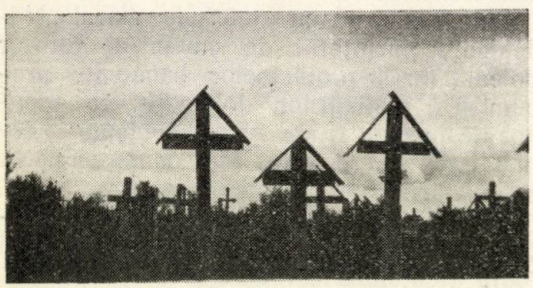

Cimitir sătesc în Banat.

Către moarte

N'ai cum să turburi măreţia firii
Când stavili pui nădejdilor de-o clipă,
Sol trist ce'mbraci cu-a beznelor risipă
Surâsul blond al zorilor minţirii.

Din scrumul tău vieţi nouă se'nfiripă
Şi-i pururi tânăr rodul plăsmuirii
Pe care darul neasemuirii
Ş' atinge cu dumnezeiască-aripă.

Din viaţă prăbuşirea ta purcede
Şi 'n tresărirea ei găseşti izvorul
Pe care'n neguri şi'n nimic îl spulberi.

Căci dacă'n hău amesteci lut, nu crede
C' acestei vieţi îi curmi spre stele sborul
Când vânturi în adânc noiau de pulberi

AL. IACOBESCU.

Lume mică

Dragă,
uite-o lume 'ntreagă
pe-o palmă de loc:

Piersica zdrobită
lângă-o rădăcină
e budget cu exeedent,
că prea îi dau târcoale
gâze mari cu foale
de satin sub frac.
Lângă ele, anacronic,
melcul — filosof
în poloboc
c'o lanternă între coarne
caută . . . puşcărie
Mai încolo
iese la plimbare
paparuda: fată
şcolată
şi ca 'ntotdeauna
greerul amorezat
cântă solo
din ghitară
pentru ea.
Cărarea-i umbrită
de-o zorea
cu malacof,
ce s'a şi scandalizat
când cosaşul (uniformă nouă,
ras,
pudrat
însăbiat)
călărind pe alături îi şopteşte:
„Domnişoară..."
La un metru face zarvă
o furnică: tren de marfă
şi, pe sus, o libelulă:
biplan de bombardament...

Dragă,
pleacă-ţi fruntea
peste-o lume'n care
birul ierbii
e stejar,
iar
lacrima e loc
şi răgăcile sunt cerbii
codrului pitic,
iară noi — nimic.

P. BOGDAN

Porturi naţionale din comuna Sârbova (jud. Timiş-Torontal).

Dela Institutul Social Banat-Crişana.

Anchetele monografice în lumina vremurilor de azi

de Gh. Atanasiu

Axa de orientare în conducerea politică a poporului nostru, acum după războiu a rămas neschimbată. Păstrăm încă şi destul de persistent mentalitatea socială a vremurilor, de dinainte de războiu şi nu ne-am gândit — sau poate ne-am gândit prea puţin — să preschimbăm principiile de călăuză în consolidarea politică a neamului nostru. Chiar dacă unii au încercat-o, nu le-a fost reuşita deplină şi aceasta datorită anchilozării noastre în normele de orientare din trecut. Generaţia de azi, stă la întreteierea a două lumi. Cea de dinainte şi de după războiu.

Cea de dinainte de războiu, în vechiul regat, cu viaţa patriahală a satelor înconjurate şi încadrate de moşiile boereşti, cu bogăţiile în magaziile şi hambarele boereşti, cu horele legănate în maidanul satelor, cu liniştea adâncă a unei vieţi mulţumite şi îmbelşugate şi cu sufletul curat, prins în vâltoarea idealului naţional, propovăduit dela catedra cea mai umilă. Pentru acei din Ardeal şi Banat cu viaţa agitată de asuprirea cotropitorilor, cu scrâşnirea dinţilor, încordarea pumnilor şi împotrivirea pentru apărarea comorilor strămoşeşti, limbă, port, obiceiuri etc. Pe deasupra tuturor acestora plutea speranţa trecerei la patria mumă şi se împletia vis de viaţă liberă sub stindardul românesc.

Şi de o parte şi de alta a munţilor, preocupările erau pur de ordin naţional şi toată stăruinţa conducătorilor a fost să dirijeze masele spre acest ţel.

Dar iată-ne după războiu şi deci cu năzuinţele naţionale îndeplinite. Fraţii s'au bucurat şi au plâns îmbrăţişaţi. Şi aşa ca doi fraţi buni, întâlniţi după atâta vreme, am plecat la drum spre chemarea noastră. N'am avut timp să ne mai gândim la mersul şi drumul nostru. Ne-am spus necazurile dealungul anilor cât am fost despărţiţi. Cu fiecare pas, ne-am cunoscut mai bine, ne-am apropiat mai mult. Dar au trecut ani — iată sunt peste 15 ani — sacul cu destăinuiri a început să se golească, în jurul nostru au nins văliţ bălăriile şi în faţa noastră ni se deschid zeci de drumuri şi ne întrebăm: încotro? De jur împrejur pluteşte duh de ameninţare şi ne întrebăm; de unde vine mai mult?

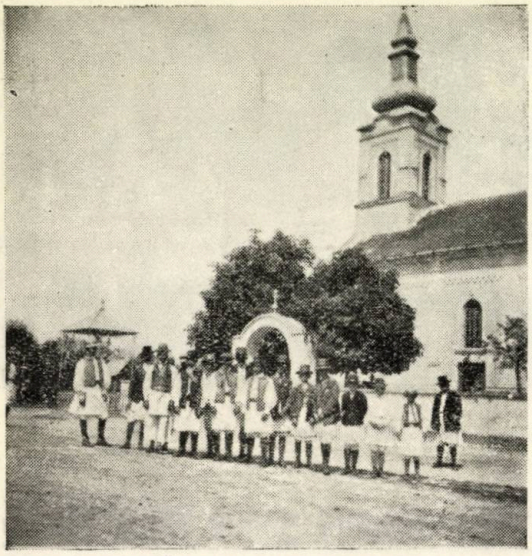

Biserica ort. română din comuna Sârbova.

Cam asta ne-ar fi situaţia acum după războiu, dacă am vorbi la figurat. In bucuria unificării noastre, ne-am uitat de noi şi persistăm încă în mentalitatea vremurilor de ieri. Prea suntem preocupaţi de noi înşine şi prea ne încredem în puterile noastre de vitalitate. Şi dacă prea puţin ne-am gândit la progresul vieţii noastre de stat, apoi reformele sociale realizate, au fost cu totul izolate, de celelalte manifestări sociale de stat. Exemplu, reforma agrară şi votul universal.

I-am dat pământul ţăranului dar nu l-am înzestrat cu inventarul agricol necesar. I-am dat posibilitatea să-şi manifeste dorinţa în viaţa politică dar nu i-am dat pregătirea necesară, ca să ştie cum să se folosească de acest drept. I-am dat, sau bine s'a realizat o viaţă liberă, independentă şi nu-i lărgim orizonturile, ca să înţeleagă această libertate. N'am făcut-o şi poate deaceia izbucniri nervoase de nemulţumire, la care se mai adaugă şi stăruinţa noastră în păstrarea axei de orientare veche, în problemele noastre de stat, ignorând realitatea de azi. Dar nu-i târziu. Suntem încă la începutul afirmării noastre, avem încă timpul să părăsim principiile luate după calapodul de organizare al altor state şi să coborâm în mijlocul poporului nostru.

O nouă viaţă se deapănă în satele noastre în aceleaşi suflete de ieri, nu mai pot trăi cu iluzia, că suntem ursiţi. Ei trebuesc îndemnaţi serios la o muncă de consolidare economică şi socială. Dar pentru aceasta trebue să-i cunoaştem, să stabilim legăturile sufleteşti între noi şi dânşii şi să le deşteptăm interesul, elanul. De aceia cred că prin plecarea echipelor monografice prin sate, se deschide o nouă epocă pentru viaţa poporului nostru. Şi această epocă, n'o putem numi decât, *epoca pentru cunoaşterea realităţilor noastre sociale*. Ce va veni după aceasta, să nu prevedem nimic. Posibil, lucruri la care nici nu ne-am gândit, luminişuri de care ne-am îngrozi noi înşine, de rătăcirea noastră.

Activitatea monografică a Institutului Social Banat-Crişana e deci pe drum bun şi se încadrează de minune în epoca vremurilor de azi, care cere imperios: „*Cunoaşterea realităţii bănăţene*".

Interesant e că o activitate monografică, în satele noastre nu e lucru tocmai uşor. Se cere multă stăruinţă, sistem de pregătire şi lucru curios, mai puţine teorii savante dar mai multă muncă şi mai mult entuziasm. Niciodată să nu vii, în sat, cu idei preconcepute, cu aere de atot ştiutor, căci te încurci şi ajungi la sfârşit, să nu mai realizezi nimic. Creionul şi hârtia. Cadrul strict al problemei de anchetat. Fotografierea exactă a realităţii. Rezultatele însemnate îţi vor spune la sfârştit adevărul.

Ce se studiază întrun sat? Toată viaţa satului, în complexitatea lui. Iată, mai jos, sistemul de anchetare sociologică, politică şi etică a dlui Profesor Dimitrie Gusti. Sunt aşa zise cadre şi manifestări, la care se adaugă prognosticuri pentru viitor cu denumire de «tendinţe de evoluţie socială şi realităţi sociale viitoare".

Să le luăm pe rând.

a) *Cadre.*

1. *Cadru cosmologic* urmăreşte cercetarea mediului fizic înconjurător şi înrâurirea lui asupra oamenilor şi traiului lor. Problemele ce se pun pentru cercetare sunt: Descrierea satului, chimia, structura geologică, fauna şi flora. Apoi vin probleme din geografia umană;

Cum se cultivă pământul, aşezarea satului, căile de comunicaţie, şi alte lucrări omeneşti ca: irigaţii, puţuri, fântâni, iazuri, împăduriri etc.

b) *Cadru biologic*, urmăreşte cercetarea legăturilor între viaţa trupească a oamenilor şi viaţa lor în societate, incadrând următoarele probleme: Numărătoarea populaţiei (împărţirea în categorii, după aceea repartiţia pe sex, vârstă, neam ocupaţie, religie, stare civilă, avere, confesiune). Numărul familiilor, natalitatea, mortalitatea, nupţialitatea, concubinaj, divorţuri, celibatari, (imigrări, emigrări) munca, alimentaţia, odihna, sănătatea.

c) *Cadrul istoric* urmărind a arăta legăturile dintre oamenii din prezent cu deprinderile lor şi oamenii cari au fost. Problem le de cercetat sunt: Originea satului, istoricul manifestărilor şi cadrelor, drept administrativ, obştea.

d) *Cadrul psihologic* urmărind a arăta legăturile cari există între viaţa sufletească a oamenilor, colectivă şi individuală. Problemele ce se cercetează sunt: Toate manifestările cele mari, individualităţile cele mai slabe din familie, în faţa evenimentelor, în împrejurări speciale de pericol, de voie bună, de ajutor etc.

Manifestările oamenilor şi individualităţilor în grămadă, la biserică, la joc, la cârciumă şi la înmormântări precum şi la nunţi etc. Mentalitatea şi justificările pentru ce nu voiesc să aibă mulţi copii.

Anchetele vor fi astfel făcute, ca să pătrundem dincolo de faptele lor, scormonind credinţa lor şi imboldurile sufleteşti care-i mână spre acţiune.

Exteriorizarea vieţii sufleteşti se cercetează în aşa zisele împărţiri de, manifestări, în număr de patru:

a) *Manifestări spirituale* care cuprind următoarele probleme: religioase, morale, credinţe şi practicile magice precum şi arta (literatură, proză şi poezie, limbă, muzică, jocul, artă plastică).

b) *Manifestările economice* în sfera cărora intră problemele: produsele (cereale, legume, piatră, pământ, profesiuni, produse din comerţ); tehnica şi rentabilitatea muncii, (agricole, a meseriilor, a instituţiunilor, a liberilor profesionişti), la care adăugăm: analiza producţiunei, analiza repartiţiei producţiei, analiza circulaţiei şi analiza consumaţiei.

e) *Manifestările politice şi juridice*, ce încadrează exteriorizarea spirituală a înţelegerei vieţii politice şi a posibilităţilor mintale şi de cunoştinţi ce are, pentru a se strecura prin viaţă groaznic sau a-şi apăra drepturile în mod cinstit şi a-şi îndeplini datoriile nesilit şi dintr'o convingere proprie.

In afară de aceste prombleme monografiştii mai au fixat un *plan de activitate culturală* pe teren, care se realizează prin conferinţe, sfaturi directe şi ocazionale. Echipe volante se ocupă cu trecerea pe la fiecare gospodărie, căutând să organizeze gospodăria pe cât mai ideal posibil. Monografiştii activează practic, alături de ţărani.

Programul de activitate culturală cuprinde următoarele probleme:

1. *Cultura minţii* (cămin cultural, bibliotecă, şezători, arta şi literatura, expoziţii, frecventarea bisericii etc.)

2. *Cultura sufletească* (infrumuseţarea uşilor, caselor, grădinilor etc. troiţi, sugrumarea certurilor, judecăţilor, viaţă liniştită etc).

3. *Cultura sănătăţii* (noţiuni în legătura cu igiena personală, a casei şi a medicinei curative).

4. *Cultura muncii* (noţiuni în legătură cu sistematizarea muncii gospodăreşti şi agricole etc). Raţionalizarea creşterii animalelor de muncă.

După terminarea cercetărilor, fiecare monografist le coordonează în cadrul problemei sale şi apoi le face legătura cu celelalte probleme cercetate. Materialul strâns nu va constitui dosar de archivă, ca să fie obiecte de curiozitate pentru generaţiile viitoare. Institutul Social Banat-Crişana, în programul său monografic are prevăzut, scoaterea imediată a soluţiilor de îndreptare. Atât materialul cât şi soluţiile

Porturi naţionale din comuna Sârbova.

vor fi publicate şi de care legiuitorii şi autorităţile în drept, vor trebui să ţină seama. E realitatea adevărată a satelor bănăţene, care nu ne poate lăsa indiferenţi şi de care trebue să ţinem seamă în organizarea noastră de stat. Anchetele monografice trebue să se extindă în toată ţara. Avem un material imens de adunat şi cercetat. Invăţătorii, preoţii, concentrând intelectualii din sat şi studenţii existenţi, ar putea forma echipe care să lucreze, pe teren, după o pregătire, pentru care se cere mai multă bună-voinţă. Un plan dela echipele monografice existente — sau dela Inst. Social Banat-Crişana — alegerea problemelor de către cei înscrişi şi plecarea pe teren. Echipele locale au avantajul că satul este cunoscut mai bine, monografiştii fiind localnici, au mai multă apropiere sufletească cu sătenii, legăturile lor fiind mai strânse între dânşii. Pe dealtă parte, problema materială a acţiunei nu mai poate fi pusă în discuţie, cerându-se dela monografişti doar entuziasmul şi dragostea lor.

Constituindu-se, în timpul vacanţei de vară, intelectualii dela sate, ar aduce o contribuţie valoroasă pentru cunoaşterea realităţii satelor noastre.

Inceputul este făcut şi rămâne ca epoca pentru cunoaşterea realităţii noastre, să fie înţeleasă de toţi şi trebue să fie înţeleasă, căci ne va duce implicit la o a doua epocă, pe care o întrezărim, epoca organizării noastre de stat, pe principiile unei realităţi serios cercetate şi studiate.

Institutul Social Banat-Crişana e pe drumul cel bun şi mâine ne va desvălui o realitate, pe care n'o anticipăm dar căruia îi întrezărim luminişul: binele Banatului.

Sârbova : fruntaşii satului.

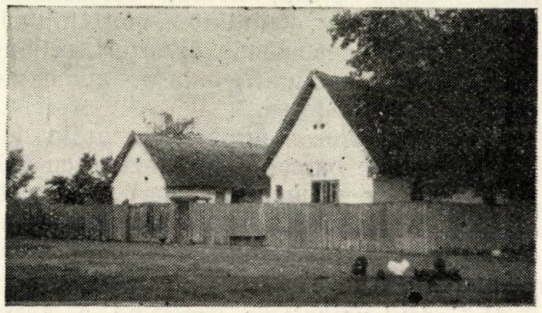

Case ţărăneşti în comuna Belint din Banat.

Carte Poştală

De ce mă 'ntrebi de unde viu
când singur eu nu ştiu
cine
îmi poartă pribegia
şi solia
spre tine.

Viu fără gând
Flămând
de doruri ne'mplinite,
isvorâte
din ne'nţeleasa-mi fire
— Din inchipuire. —

Umblu ca un năuc,
Că nu ştiu încotr'o s' apuc
ca să scap de-o amintire.
De-o statue sclipitoare
c'o floare
la cingătoare
şi c'o frunte visătoare.

Chin

Dacă vreau ca azi amarul
în vin să-l înnec
e, că vreau să-mi ascund dorul,
barem când petrec.

Dacă nopţile şi clipe,
prea în silă trec,
e că fără tine 'n viaţă
totu-i trist şi sec.

MIHAIL AVRAMESCU

La Balcic

I

Pentru Mina

Din trup făcându-ţi arc de foc
Te-arunci în leagănele mării
Să guşti aleanul desmierdării
Când valul cald te ţine'n loc.

Şi-apoi cu ochii duşi în zare
De ciudă sânii tăi să-i strângi
Că braţul mării nu-i mai tare
Să vezi, în două, cum te frângi.

II

Pe ţărmul mării parcă stau
Zvârlit cu sila din neant.
Azi valurile lacrimi au
Cu broderii de diamant.

De câteori izbeşte'n stânci
Imi pare valul, val de ţereă
Ce cade'n fundul gropi'-adânci
Să'ntindă liniştea eternă.

III

Mării.

Rămâi cu buciumele tale.
Cu urletul din nopţi pustii
Mă'ntorc pe pământeana cale —
Acolo doruri plâng târzii.

Din tot neastâmpărul de valuri
Am înţeles că viaţa mea
Flămândă după idealuri
Pe cer nu are nici o stea.

Înălţativalul cât un munte
Izbind catarg lângă catarg —
Pe noi ne-omoară aripi mărunte,
Tu eşti biruitoare 'n larg!

Când soarele şi luna plină
Inauresc adâncul tău
Noi cerem raza de lumină
Ca îngerii căzuţi din hău

Şi cum pluteşte lopatată
O barcă pe argintul viu
Imi pare leagănul de-alt'dată
Acum schimbat într'un sicriu.

VOLBURĂ POIANĂ NĂSTURAŞ.

Amurg

In codrul tomnatic de basme —
bătrân Făt-Frumos greu de răni —
târăsc puturoase miasme
spre zarişti de-aramă : poeni
cu înceţoşate fantasme.

O rană-i pădurea sub aur
de raze 'n apusul trândav :
o muge sălbaticul taur
şi-o darmă răsunetul grav
pe crupă de leneş centaur.

Balaurii subpământene
gâtlejuri de foc îmi deschid;
duc smeii 'n robie Ilene —
aumura mi-e colb de oxid
şi inima-mi bate alene.

Mi-e mâna pe paloş prea scurtă
şi ghioaga îmi zace la şold
cu dinţii înfipţi lângă durdă ...
şi moare sălbatic imbold
în zana prea strânsă pe burtă.

Iar ziua se 'nchide 'ncropită
pe viaţa-mi de straşnic senior
din basmu: azi piatră cioplită
şi fier şi rugină 'n decor
de fontă şi-aramă coclită.

Şi 'n liniştea ce se prelinge
domol peste luciu de metal,
când farmecul serii mă ninge,
mai pot să parcurg, doar mintal,
trecutu 'mi ce 'n săbii se stinge ...

Atunci cărările-i spântec
şi 'n brâu pun mulţimea de flori
strivite, pe vremuri, sub pântec,
şi 'ntreaga-mi făptură, prin pori,
respiră străvechiul meu cântec.

P. BOGDAN

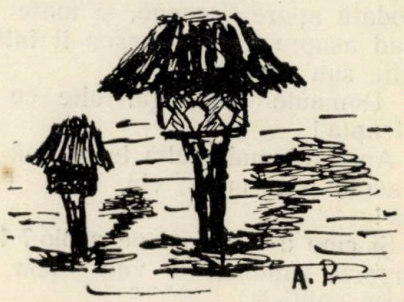

Anecdote culturale

de C. Săteanu

Ghicitoarea lui Hăşdău

Se ştie că magul dela Câmpina, marele . . . . uitat, *Hăşdău*, a fost şi un irezistibil ironist şi satiric care nu pierdea nici un prilej de a râde şi de i zeflemizi. Iar când n'avea prilejul, motivul şi obiectivul, le inventa.

Aşa, pe când redacta „Satyrul" ei a formulat următoarele ghicitoare:

— Ce n'a fost anul trecut, anul curent şi nu va fi nici la anul?

Şi tot el a dat răspunsul:

— Leafa mea!

Gluma datează, de sigur, din timpul când *Hăşdău* remăsăse fără nici o funcţiune.

Eminescu şi Carmen Sylva

Se ştie că Regina-Poetă, cu toate că *Alecsandri* era aprec'at ca poet al Curţii Regale, a avut o mare admiraţie pentru *Eminescu*, — cum relatează însuşi *Maiorescu* la scrisoarea ce i-a trimis-o la Viena, pe când genialul poet era suferind.

Terminând piesa teatrală „Mărioara", *Carmen Sylva* a ţinut să cunoască părerea lui *Eminescu*, trimiţându-i textul.

După lectură, poetul a esclamat sentenţios:

— „Sunt scene bune dar şi altele rele, atât de rele încât li se rupe inima de cele bune...."

Creangă între boeri....

La Iaşi, în epoca glorioasă a societăţii literare „Junimea". O seară la Maiorescu. Scriitorii „Convorbirilor literare" mai toţi în păr: *Eminescu, Bodnarescu, Pogor, I. Negruzzi, Naum, Miron Pompiliu, etc.*

Toată lumea aşteaptă pe *Creangă* care nu lipsia ştiind că vine şi *Eminescu*.... Se face ora 9, 9½, 10. Creangă nu-i.

Deodată apare Creangă, şi toate privirile cad asupra lui. Maiorescu îl întîmpină pontific sau amical.

— Domnule Creangă, uite ce lume te aşteaptă!

— Apoi tot mai multă lume mă aşteptase acolo de unde vin, căci era cu treabă!

— Şi cine a mai fost pe acolo? întrebă *Maiorescu*, bănuind că vine dela vre-o întrunire politică.

Se poate că presupunerea lui *Maiorescu* va fi fost îndreptăţită, căci *Creangă* a dat acest răspuns evaziv:

— «Apăi nu ştiţi vorba ceea? Ci-că o cucoană fiind întrebată pe cine a mai văzut la biserică, a răspuns: Afară de mine şi de fiică-mea, ce să spun? numai prostime!"

Creangă dădu a înţelege că n'a fost între boeri, ci între poporăni!...

*

Istorisind această poantă a genialului ţăran din Humuleşti, *I. Slavici* arată că *Creangă* cetindu-i în manuscris nuvela „Budulea Taichii", a esclamat:

— Apoi de astea, aşa ştiu eu multe! — şi le-a şi scris în minunatele sale „Amintiri din copilărie".

Pumnul lui „Faust."

Celebra operă a lui *Goethe* a fost tradusă pentru prima oară în româneşte, de către doi verificatori junimişti, *V. Pogor* şi *Scheleti* şi publicată în „Convorbiri Literare".

Cum şeful junimiştilor literar,i *Maiorescu* era în fruntea mişcării unioniste, el a fost atacat de către şeful grupului fracţionist, Neculae Ionescu, vestitul orator şi tribun popular dela Iaşi.

Acesta a acuzat pe *Maiorescu* că e influenţat de ....aberaţiunile străinilor şi de aceea e pentru sistemul lui „*Faustrecht*" (dreptul pumnului) fiindcă a tipărit în revista sa pe „*Faust*".

Din ale lui Caragiale

Pe vremea când se afla la Viena. După moştenirea Momuloaei, bogata sa rubedenie, Caragiale se întâlni acolo cu un bun prieten al său, un oarecare Mirescu, dela care ceru un împrumut de 1600 lei.

Acesta, mirat de această cerere, ştiindu-l pe Caragiale un moştenitor vesel, îl întrebă:

— Bine, măi Iancule, cum faci tu că cheltueşti atâta bănărit?

— Ei, dragul meu să nu crezi că asta-i atât de uşor! Trebue şi pentru asta talent!

*

Când l'a văzut pe marele tragedian

Novelli în zguduitoarea sa creaţiune la „Papa Lebovaid“ Caragiale a rămas atât de impresionat, încât spunea amicilor sei :

— Am să-mi fac nişte cărţi de vizită pe cari am să scriu aşa :

I. L. Caragiale
care l-a văzut pe Novelli jucând

Iar altă-dată a scris o minunată cronică teatrală în revista „Pagini Literare“ (1899) despre marea tragediană *Eleonora Duse* încheind'o cu mărturisirea că n'a văzut-o niciodată jucând — dar că.... aşa se fabrică uneori la noi cronicele teatrale.

*

La Iaşi, cu Vlahuţă la un banchet dat in onoarea lor de către grupul scriitorilor „Veiţii Româneşti“.

Caragiale, în vervă ca întotdeauna, în contrast cu Vlahuţă. Toată lumea îl ascultă, iar unii îl antrenează. Meşterul ironiei amare se deschide tot mai mult, vibrant, pasionat, ca la un moment dat să izbucnească:

— „Staţi cu cine seamănă poporul nostru ? Cu javra dela ţară. Stă tolănită în drum plină de praful de pe şosea. Iată trece o căruţă, gata s'o calce. A lene javra se scoală şi se trânteşte alături, mârâ'nd !...“.

Maestrul satirii era într'un moment de scepticism, făcând această comparaţie, cu tâlc de fabulă.

*

Pe când era berar în „Piaţa Teatrului“ (Berăria Teatrului) la Bucureşti şi implicit şi „preşedintele societăţii chelnerilor, Carageale avea obiceiul că-şi aduna prietenii în jurul unei mese şi-i servia din belşug, fără.... „ţal“.

Ceeace a inspirat regretatului Cincinat Pavelescu să închine această epigramă :

Iancu Luca Caragiale
Iţi dă berea cu măsur,
Face şi literatură,
Insă nu face parale....

Seceriş în pustă

Pe masa pustei calde
sub cer vânăt — deschis,
un cal pierdut
aleargă — orbiş
— cu nările în vânt —
prin holdele de riş.
In largu'ncercuit în ghips
se frământă,
cu spor,
pâlcuri mari
de mueriş
iar naintea lor,
în cor
mut,
glasuri de tractor
cântă
marş de seceriş.

Pe-un val
de aur fuge-un pup de nor
de gris
mângâind, uşor,
obraji cari au înscris,
pe ei, truda cu sudori.

Coase de oglinzi
ferbinţi
ca braţe de părinţi
cu dor se'ntind
în larg
şi-obraţe lungi deschid
prin holdele ce ard,
ca un bulevard
clădit din grinzi
uscate de molid.

Pe urmă, 'ntempo viu,
răsar,
ca dunele'n pustiu,
piramizi de grâu,
profilându-şi snopii
când soarele apune,
pe a zării geană.

Târziu,
când noapte-aşi poartă paşii,
moi
şi goi,
peste crestaşii
calzi de grâu,
toţi cosaşii
— slugi şi gazde —
sorb odihna 'ntinşi pe snopi,
caii sătui prin fâneţe
maşinele noi pe brazde
iar în larguri cu tămâie
nopţii, cu fond de lămâie,
Cântă unison de popi
— cerul, visând, toarnă mirui:
stropi de rouă rece.

Pe zări de apă trece
luna nouă albă,
şi'n cuiburi de grâu
aşternute'n loc de pat
în luncă
argint curat
aruncă.

ROMULUS FABIAN.

Tenorul Traian Grosavescu

de Filaret Barbu

Sunt opt ani de când a amuţit cântăreţul. El nu s'a mai dus la Berlin pentru a cuceri glorie, nu şi-a mai dat întâlniri amoroase, cum s'a spus în procesul ucigaşei Nelly Kövesdy, proces care a rămas o pată neagră atât de ruşinoasă pentru justiţia austriacă, nu şi-a mai continuat viaţa în dragoste şi artă, cum s'a scris în ziua fatală, ca reclamă, cu literă de-o şcioapă, în unele cotidiane europene, pentru a produce senzaţionalul ediţiilor speciale, — ci-şi doarme somnul de veci la poalele viilor lugojene, deplâns de toţi cari l-au iubit şi admirat în viaţă.

Pierderea tenorului Grosavescu nu se poate răscumpăra cu nici un preţ.

Pentru a păstra vie memoria marelui dispărut, Primăria municipiului Lugoj, în frunte cu primarul dr. Alexandru Bireescu, a luat frumoasa iniţiativă de a ridica lui Traian Grosavescu un bust în faţa teatrului. Astfel şi teatrul municipal va purta numele cântăreţului bănăţean, a cărui biografie o public aici.

Grosavescu în rolul lui Pinkerton din opera „Madame Butterfley".

Cu prilejul acestei biografii voi spicui câte ceva şi despre Lugoj, locul natal al cântăreţului, oraş cu frumoase tradiţii româneşti şi leagănul atâtor străduinţi bănăţene.

Lugojul muzical

Orientarea strămoşilor lugojeni spre îndeletnicirile frumoase, artistice, a fost pentru prima dată subliniată de nemuritorul Coriolan Brediceanu, în broşura sa apărută la anul 1900, sub titlul de *„Date şi reminiscenţe pentru Istoria reuniunei române de cântări şi muzică din Lugoj"*.

Încă din vremurile cele mai îndepărtate este cunoscută dragostea de folklor la poporul bănăţean. Livezile viilor lugojene răsunau de cântecele bătrâneşti, iar jocurile şi chiuiturile originale din „părţile Lugojului" erau *podoabele* la serbările hramurilor bisericilor ortodoxe. Cântecul, executat din punct de vedere artistic, era aproape necunoscut. Cine ştia pe acele vremuri să citească note? Cine se gândea pe atunci la injghebarea vre-unui cor? Abea la Timişoara, în cercurile şvăbeşti se năzuiau fruntaşii oraşului, să înfiinţeze o reuniune corală. Românii noştri se instruiau singuri, mulţumindu-se cu ceeace culegeau în serile de iarnă dela bătrânii casei.

Intrecerea în ale cântării se făcea pe la mesele de cununie, la căzanul din toiul culesului de prune, la serbarea culesului de vie, la jocurile din *progade* (cimitir), sau curtea biserîcii şi 'n serile de vară, pe străzile Făgetului şi Timişorii, pe sub ferestrele cu dorul... Se cânta de toate şi după cum le nimereau. Erau însă minunate aceste melodii, fiind cântate de nişte voci naturale de-o rară frumuseţe.

O grijă mai mare se punea îndeosebi în executarea cântecelor bisericeşti. Dascălii şi cantorii lugojeni erau renumiţi în executarea unui glas bisericesc, într'o ornamentaţie, sau *podobie* felurită şi specifică lugojană. Linia melodială nestabilă, cu variaţiuni neînţelese şi de o remarcabilă tristeţe era meşteşugul cantorilor de pe atunci, cari nu-şi trădau secretul artei lor. Totuşi, se iveau mulţi discipoli, cari frec-

ventau serviciile divine pentru a-şi întipări melopeele feluritelor glasuri.

Aici ne-am întâlni pentru primadată cu aşa numita partea „artistică", în cântecul strămoşilor noştri. Asemenea se pot considera şi colindele, precum şi cântecele de stea.

Vifleemul, sau *Vertepul*, cum se numea colindatul magilor dela răsărit în seara de Ajun, a fost şi prima manifestare de teatru românesc.

Un rol important avea pe acele vremuri învăţătorul Lipovan, care în seara de ajun se prezenta în casele creştinilor ortodoxi cu un grandios ansamblu de magi, irozi şi colindători cu steaua.

Datorită străduinţelor învăţătoreşti ne-am apropiat cu paşi repezi de înjghebarea societăţilor de teatru şi muzică. In Lugoj se practică şi astăzi, spre fericirea generaţiilor tinere, educaţia şcolarilor din clasele primare în spiritul vremurilor apuse, datorită unor învăţători lugojeni, cari sunt elemente active, aparţinătoare glorioaselor vremuri create de „Corul Lugojului" de de sub originala conducere a dirijorului şi compozitorului bănăţean, Ion Vidu. Dar, până la Vidu şi faima corului său, avem de înregistrat primele începuturi de manifestare ale diletanţilor şi cântăreţilor lui Coriolan Brediceanu.

In timpurile de vitregie, nu se putea vorbi despre Lugoj, fără a aminti de fruntaşul, organizatorul şi luptătorul naţionalist Coriolan Brediceanu, sau fără a povesti ceva despre cetăţuia românismului bănăţean.

Brediceanu era Lugojul, iar Lugojul fără Brediceanu, nu se putea imagina.

„Nu-i român ca bănăţeanu
Bănăţean ca lugojanu
Lugojan ca Brediceanu...".

Dragostea sa faţă de progresul oraşului Lugoj a fost nepărmurită, iar lipsa spiritului său de organizator şi însufleţit român se va simţi deapururi printre noi

Din broşura mai sus amintită spicuim cele mai minunate străduinţi din vremurile fericitului protopop Gheorghe Peşteanu. Deasemenea va rămânea nemuritor şi capelmaistrul Iosif Czegka, care a muncit mult la punerea temeliei „Reuniunei române de cântări şi muzică din Lugoj", existentă încă de prin anul 1840 şi recu-

Grosavescu în rolul lui Cavarodosi din opera „Tosca".

noscută de persoană juridică în anul 1869, cea mai veche reuniune română de muzică din Transilvania.

Operetele şi piesele muzicale executate de membrii acestei reuniuni, sub bagheta maestrului Czegka (de origină cehoslovac) sunt prea numeroase pentru a mă ocupa aici de ele.

Actorul Petculeseu, care şi-a format prima trupă de teatru românesc cu dreptul de a crea stagiuni în Banat şi judeţul Hunedoara, cum şi diletanţii desăvârşiţi, ca Iuliu Panaiot, Iulia Peşteanu, Cornelia Stolojan, Livia Pascu, V. Tomici, Augustin Tuculia ş. a., se fac populari departe de hotarele judeţului Caraş-Severin. Iar grădina „Concordiei" — azi popicăria „Corului Vidu" şi liceul de fete „Iulia Haşdeu" — devine locul de predilecţie al românilor lugojeni. — Care bănăţean n'a auzit de „masa poganilor", prezidată de *Uica Neli* (Coriolan Brediceanu), cu membrii ei activi, cari şi în viaţa publică au avut un rol însemnat? Câte poveşti nu ne şoptesc şi astăzi coroanele pomilor uriaşi din împărăţia acestei grădini, grădina celor mai

Grosavescu în Lohengrin.

frumoase amintiri din vremurile apuse ? !

In grădina Concordiei, în care a încolţit un mănunchi de flori bănăţene, găsim şi urmele primelor creaţiuni muzicale, însemnate şi din punct de vedere naţional, fiind pornite dela două nume româneşti, cari astăzi ilustrează cel mai frumos capitol al folklorului român în paginile istoriei muzicale. Este fiul mai mare al lui Coriolan Brediceanu, Tiberiu, şi maestrul Ion Vidu.

Tiberiu Brediceanu, încă de mic se furişa în şatra construită din frunze de stejar pe seama tarafului de lăutari, cu ocazia hramului bisericii ortodoxe române din Lugoj, la Sfânta Maria-Mare, la aşa zisă „rugă", unde răpit de melodiile jocurilor bănăţene eşite din cobza lăutarului Nica Iancovici, făurea în taină poveşti cu Ilene-Cosânzene, cari mai târziu s'au resfrânt în icoane de popor şi reviste etnografice, în cele mai mândre straie ale portului transilvănean. Din aceiaşi ambianţă socială izvorăsc şi melodiile maestrului Vidu, pe cari „Corul dela Lugoj» le cânta de-atâtea ori în serile cu lună, voie bună şi reconfortare, la mesele intinse ale „Concordiei", şi cari au trecut fără de veste hotarele Banatului, răsunând în formă de imnuri pe Arenele Romane din Bucureşti, tălmăcind zbuciumul unui neam întreg, dornic de libertate (1906).

Printre cântăreţii reuniunei din Lugoj alături de Vasi Jurca, Niţă Cioară, primarul Dimitrie Florescu, Nicolae Fărtoi, tenorul Ienea, Sisi Burencia, Costi Popovici, Virgil Luca, Lae Picioc, Cuza Vasilie, Ion Dragoescu, Virgil Boc, solistul Mogoş, Lăzăronii, Popesconii, fraţii Lupu şi alte figuri tot atât de populare, se afla şi nenea Costi a lui Grosavescu, dela „Vărmegie", sau „Comitat", cum se numea Prefectura pe acele timpuri. Era unul dintre cei mai buni tenor II, chiar şi solist al corului lui Vidu. Se bucura de o simpatie generală în toate straturile sociale din Lugoj. A fost membru activ în afară de „Corul Vidu" şi la corul german, de sub conducerea lui Schwach, cum şi la „Magyar Dalárda" (corul maghiar), care trecea drept cor oficial al Banatului, pus sub protecţia subprefectului Aurel Issekutz, un excelent administrator şi organizator, dar din păcate un armean maghiarizat, care după preluarea imperiului s'a reintors la Budapesta, unde ajunge prefect de poliţie, iar mai târziu subsecretar de stat.

Acest cor, care la 1912, a luat premiul întâi (Királydij), cu ocazia concursului general de coruri din fosta monarchie Austro-Ungară, ţinut la Budapesta, fiind dirijat de dr. Iosif Willer, pe atunci secrectar general al oraşului Lugoj, iar actualmente secr. gen. al partidului maghiar din România şi deputat, un bun muzician, fost elev al Academiei de muzică din Budapesta, — număra 29 membri, dintre cari mai mulţi români. — Intre aceştia era şi Grozavescu, cu fiul său Traian.

Tatăl cântăreţului

Constantin Grosavescu, părintele cântăreţului, s'a născut în Teregova (Banat), la anul 1870. Bunicul său a fost preot, iar mama sa, Milca, era vlăstară din vechea famliie Nenadovici din Moldova-veche (jud. Caraş), ai cărei părinţi erau negustori de vinuri, oameni foarte bogaţi, şi cari în vremea aceea se bucurau de o casă cu

etaj şi zeci de jughere de pământ. Numele Grosavescu este şi azi binecunoscut în Teregova. Aproape toţi Grosăveştii din părţile acelea au fost şi sunt preoţi români.

Constantin Grosavescu, după ce a terminat clasele primare în comuna sa natală, s'a înscris la liceul din Lugoj, unde absolvă şase clase liceale. Trece apoi la Debreţin şi Hódmezővásárhely, pentru a învăţa limba maghiară, a statului, căci părinţii săi doreau să-l vadă funcţionar la Prefectura din Lugoj.

Incă de copil cunoaşte pe fata învăţătorului Nicolae Şerbul, din Dobriţa, judeţul Torontal, pe Ernestina (născută la 1874), cu care se şi căsătoreşte în Lugoj, la anul 1895. Intră apoi ca practicant la prefectura judeţului Caraş-Severin, unde ajunge încurând contabil judeţean. La anul 1918, după unire, sub imperiul român, este numit şef contabil al aceluiaş judeţ.

Ungurii i-au oferit însă să-l numească funcţionar superior la Ministerul de Finanţe, fiind unul dintre cei mai disciplinaţi şi pricepuţi contabili din administraţia Banatului de sub era maghiară. Dragostea sa faţă de glia strămoşească, faţă de prietenii săi şi mai ales faţă de viaţa românească din Lugoj, nu l-au putut determina să primească această funcţie.

Moare la 22 Decembrie 1925, în Lugoj, pe timpul când fiul său, Traian, se află în plină ascenziune artistică.

Tenorul Traian Grosavescu

Traian Grosavescu s'a născut în Lugoj, la 21 Noembrie 1895. După bunic şi-a luat pe lângă numele de Traian şi pe acela de Nicolae.

Traian N. Grosavescu încă de mic avea însuşirile cele mai frumoase, fiind bun şi curăţel. La vârsta de un an a vorbit binişor. La 4 ani a dat primele semne de simţ muzical. Ca toţi copii cari înclină spre muzică, reproducea cu uşurinţă melodiile ce le auzea dela tatăl său. Avea o inimă nobilă. Nu putea să se certe cu nici unul din prietenii săi. Cu şcoala s'a împăcat repede. Numai călugăriţele — institutoare nu-i plăceau din care cauză le-a şi năcăjit mult, împreună cu ceilalţi camarazi de clasă. Era plin de viaţă şi voie bună. De aceea multe sunt şi znoavele făcute cu învăţătoarele din clasele primare, apoi ca licean cu profesorii de liceu, îndeosebi cu Delo Nagy Iànos, profesorul de matematică.

In Lugoj, abia de prin anii 1880—81—82, de când ne-au rămas şi documente, se juca teatru în partea românească, prin grădinile gospodarilor lugojeni, în curtea bisericii ortodoxe, iar mai târziu în sala de repetiţie a „Reuniunei rom. de cântări şi muzică", la vechiul sediu din strada Făgetului No. 23 nou.

Doamna Elena dr. Dobrin, născută Radulescu, a fost o însufleţită continuatoare a frumoaselor tradiţii teatrale din Lugoj. Pe lângă trupa de diletanţi, formată din societatea tinerilor intelectuali şi meseriaşi români, iar vara în colaborare cu studenţii universitari, s'a înfiripat pentru sucrescenţă, un teatru pentru copii, care îşi ţinea repetiţiile în sala „Concordiei". — Era firesc ca micul Grosavescu să fie unul

Grosavescu în rolul prinţului din opera „Rigoletio".

dintre cei mai drăguţi diletanţi ai trupei. Pe timpul acela se reprezenta piesa „Mândra din pădurea vrăjită" şi alte piese, a căror titlu, ne scapă, dar cari se ştie că erau în majoritate piese traduse din limba franceză şi germană.

Acum i se încep anii de zburdalnică copilărie. Părinţii lui Traian s'au mutat în casa proprie, din str. Avram Iancu No. 6, unde aveau şi o grădină mare. Era cel mai potrivit loc pentru şcolarul Traian şi prietenii săi de a se juca în bună voie. Cei mai buni prieteni i-au fost Zeno Iorga-Burencia şi Nagy Pişta (fiul servitorului dela şcoală). Cu Pişta leagă un jurământ de fidelitate. Acela care a scris cu Nagy-Pişta legământul de vecinică pretenie, găsit cu anii în urmă în grădina din str. Avram Iancu, într'o cutie de tinichea, număra pe atunci abea zece primăveri.

Mai târziu îl vedem pe băncile liceului de stat, unde împreună cu colegii săi, inventa toate drăciile pentru a păcăli pe profesori. Cu toate acestea, cântăreţul de mâine se poartă binişor la studii, până prin clasa VII-a, când rămâne corigent la ştiinţele naturale.

Grosavescu cu fetiţa sa Myra (1926).

Incă dela etatea de 12 ani începe lecţiile de pian cu D-ra Mili Nicolici. Deja ca licean îi place să acompanieze pe prietenii săi la câte o melodramă, sau cor improvizat. Mai târziu, în clasele superioare este dirijorul corului licean, dând răspunsuri liturgice, pe cor bărbătesc, din liturgia lui Dima, în biserica ort. rom. Tot un asemenea ansamblu vocal a înfiinţat şi mai târziu, în anii primi ai războiului mondial, pe timpul când maestrul Vidu era internat la Şopron. Acum vocea lui Traian îşi însuşeşte timbrul de tenor, căci până prin cl. V-a era unul dintre cei mai buni altişti. Ca băiat avea un sopran aşa de strident şi de puternic, încât într'o zi, când nu ştia din ce motive, a ţipat cât îl ţinea gura, în camera vecină s'a desprins un tablou de pe părete. Era primul semn de aptitudini vocale...

Adevăratele manifestări însă, sunt debuturile ca licean de clasa VI—VIII, când ia parte activă, alături de tatăl său, la toate corurile lugojene.

Pasiunea de a juca teatru pe scena copiilor din grădina „Concordia", apoi viaţa de corist la corurile din Lugoj l-au determinat să se ocupe cu ideia de-a se face cântăreţ. Despre actori avea o părere nu prea frumoasă, numindu-i... muritori de foame. De aceea, imediat după ce şi-a luat bacalaureatul (1914), se duce la Budapesta şi se înscrie la Academia de muzică, la secţia de canto. Audiază cursurile numai jumătate de an, căci trebuia să se prezinte la încorporare pentru război.

Grosavescu în timpul războiului

15 Martie 1915... Soarele se ridicase deasupra T i m i ş u l u i, aburii de dimineaţă pluteau ca o pânză a morţilor. Pe străzile Lugojului, din toate părţile Banatului, veneau tineri cu cufărul de lemn în mână, îndreptându-se spre cercul de recrutare. Printre junii voluntari, tineri cu termen redus, era şi Traian Grosavescu. El s'a cerut a fi împărţit la regimentul 21 artilerie (Austro-Ungar), de unde întră apoi la şcoala de ofiţeri.

De fiorul războiului nu ş'ia nici unul din bobocii şcoalei. Erau în etatea când toate

exercițiile de călărie sau tragerile, din tranșeele de la Cucuiba (cuibul cu paserea) precum și pregătirea asalturilor de noapte, le priveau ca o plăcută și variată gimnastică. Abia terminaseră liceul.

Aici, pe Grosavescu îl găsim dirijind corul compus din tinerii cu termen redus. Mai era și solst la toate ocaziile, la toate banchetele militare. Toți îl iubeau. Era vecinic vesel. De aceeași dragoste s'a bucurat și pe front, unde a plecat mai vesel ca ori când, în sunetele cântărilor și doinelor bănățene. Era prin anul 1916.

A luat parte la luptele dela Doberdo, Isonso și Piave, pe frontul italian, până la sfârșitul războiului fără a fi rănit.

Intr'o zi se reîntorcea un soldat de pe front, abătându-se și la Lugoj, pentru a aduce vești părinților lui Traian, care dealtfel era avansat la gradul de sublocotenent. Soldatul, între altele istorisea și de isprava ce-o face Domnul Lăitnant (sublocotenent) cu telefonul.... In definitiv, ce era? In orele libere Grosavescu se posta înaintea receptorului și le cânta feciorilor din tranșee cele mai frumoase doine de pe meleagurile Banatului. Pe toată linia se auzea: „Ascultați-l pe Grosavescu, ce minunat mai cântă: să ni-l țină Dumnezeu!".

Dar veselia chiar și în sufletele celor mai nepăsători este sugrumată de grozăvia războiului. Sufletele firave s'au ofilit la arșița mizeriei de pe frontul italian. Bubuitul tunurilor din piscurile Italiei le-a sfărâmat întreaga tinerețe.... Urmează zilnic scrisori laconice la casele părinților îngrijorați. Traian scria zilnic câte un răvaș de pe front.

In felul acesta găsim următoarele șire:

„Scumpa mea mamă! Astăzi am trimis un „Bin gesund Karte", pentru a vă obicinui cu ele. Scrie-mi dacă ai primit aceste șire, căci se poate ca poșta să trimită numai aceste cărți. Alaltăieri v'am trimis 400 coroane. Scrie-mi imediat după ce ai primit banii. Dealtfel mulțumesc lui Dumnezeu, sunt bine și sănătos. Noutăți nu am ce să-ți scriu. Cu sărutări de mâini și mii de sărutări, Bubi."

Intr'o scrisoare, adresată la 10 Ianuarie 1917, către mamă-sa, citim:

„Acum să vorbim despre ultima mea scrisoare. In aceea am fost scris că aș dori să mă activez. Dar, despre acest gând de a rămâne mititar se mai poate vorbi. Eu cred, că mai am timp — și la urma urmei, dacă într'adevăr m'aș activa, aceasta aș face-o numai după terminarea războiului. Vreau să mai aștept, căci dacă ar fi posibil, atunci aș dori să urmez Conservatorul, să-mi cultiv vocea. Pentru asta aș avea mare plăcere. Cred că și tu ești de aceeași părere? Deocamdată rămân cum sunt, un simplu rezervist".

Grosavescu în opera „Cavaleria rusticana".

In altă scrisoare scrie următoarele:

„Scumpa mea mamă! Tocmai am primit cartea ta postală din 2-XI, în care te plângi, că nu primești scrisorile mele. Mă mir cum se poate așa ceva, căci eu îți scriu zilnic. Eri mi-a transmis salutările tale camaradul L., cu care ai călătorit când le-ai dus la tata.

Dealtfel sunt sănătos și sper că pe sărbătorile Crăciunului voi primi un concediu. Mă bucur că Willer și-a amânat concertul, căci eu am învățat multe opere frumoase.

Cum îi merge lui tata? Când pleacă în concediu? Ce mai fac cei doi bicheri? Invață latina? Ce mai face scumpa mea maică, pe care am supărat-o de atâtea ori? Nu-i așa că acum nu mai este supărată pe mine?

Reuşita mască a lui Grosavescu în opera „Bajazzo".

Cei 30 de galbeni, pe care i-am primit dela voi îi am şi acuma la mine. Astăzi v-am expediat cu poşta 200 coroane. Până acum am trimis acasă în total 700 coroane".

Din aceste scrisori vedem dragostea ce a purtat-o faţă de-ai săi, însuşirea frumoasă de a economisi bani chiar şi în timpul războiului, pe front, cum şi interesul arătat pentru muzică[1]).

La finea anului 1917 se îmbolnăveşte de gălbinare şi este transportat la spitalul militar din Triest. Mai târziu ajunge la Kaposvár, apoi la spitalul din oraşul său natal.

Când pe toate văile curgea sânge proaspăt din vinele celor încăeraţi, când cadavre încrucişate la răspântii formau movilă de etern blestem asupra capetelor, cari cu creioane înmuiate în smârcurile civilizaţiei însemnau posterităţii cronici neterminate, — răsună liberatoare goarna de încetare a focului. Mulţi n'au mai auzit-o, căci frământaţi de flacăra morţii, au luat drumurile necuratului în cap şi scrâşnind din dinţi, au dat năvală spre câmpiile pe care nu credeau că le vor mai revedea vre-dată.

Inceputul revoluţiei în rândurile ostaşilor din armata Austro-Ungară a pus pe fugă şi pe Grosavescu, care era din nou trimis pe frontul italian. Sute, ba mii de vagoane erau îndesate de soldaţi cu ochii înholbaţi de chinuri.... Era un tablou pe care pana nu-l poate zugrăvi, căci spontaneitatea lucrurilor neavând cuvinte ar zădărnici, orice încercare.

In urma revoluţiei, Grosăvescu reîntors acasă, se hotăreşte şi pleacă imediat la Budapesta pentru a continua lecţiile de canto, dar mai ales pentru a se convinge dacă într'adevăr cu muzica va putea ajunge la vre-un rezultat. Şi-a ales Budapesta din simplul motiv că avea acolo rudenie pe familia Iovanovici. Deşi timpurile au fost critice pentru locuitorii capitalei Ungariei, totuşi Grosavescu face tot posibilul pentru a se menţine cel puţin un an. La Lugoj se reîntoarce în vara anului 1919, cu un certificat dela Academia de muzică din Budapesta, iscălit de celebrul pianist Dohnány şi compozitorul Kodály, care pe atunci (10 Iunie 1919) era subdirectorul institutului muzical.

Grosavescu la opera română din Cluj

Gândul lui Traian se îndreaptă spre Cluj, unde Tiberiu Brediceanu reuşeşte să înfiinţeze prima operă română, pe plaiurile Ardealului desrobit. Intovărăşit de un alt lugojan, Francisc Balogh, un bun bass profund, ajuns solist al Operei din Cluj, se prezintă bătrânului compozitor ardelean, Gheorghe Dima, în vederea de a se supune la examenul de primire al conservatorului, care a luat fiinţă oată cu Opera română. Deşi înscrierile s'au terminat, totuşi, regretatul Dima, încântat de talentul celor doi lugojeni, acceptă. Grosavescu a cântat aria din „Rigoletto", pe care a învăţat-o după o placă de patefon de-a lui Carusso.

Dela Consiliul Dirigent primeşte o bursă, iar mai târziu, este angajat şi la corul

[1]) Aceste scrisori trebuiau publicate pe timpul faimosului proces din Viena, când Nelly Kövesdy — care l-a ucis — îl acuza de om rău, fără caracter, pătimaş şi risipitor.

Grosavescu în „Bajazzo".

operei. In felul acesta Grosavescu a intrat în cel mai prielnic mediu muzical românesc.

Lecţiile de canto le continuă cu profesorul Ionel Crişan, care a contribuit în cea mai mare măsură la formarea muzicalităţii lui Grosavescu. Nu mai puţin l-a ajutat şi tenorul Pavel, fostul regizor şi director al Operei, cum şi dirijorul Jean Bobescu.

Grosavescu face progrese uimitoare. Ajunge comprimar al Operei. Directorul Popovici-Beureyth, apreciindu-i talentul îi încredinţează rolul principal din „Madame Butterfely". De notat este, că studenţii bănăţeni, în frunte cu mult regretatul Ghiţă Bănuţiu, primul actor bănăţean dela 1918 încoace, îi fac o manifestaţie extraordinară, atragând prin aceasta atenţia întregului public clujan. Prin cafenelele Clujului i-se pronunţă tot mai des numele, iar Grosavescu, zis şi „Ciutca", începe să înscrie în repertorul său de mâine, pe rând, toate operele favorite ale lui Carusso, idolul tuturor tenorilor lirici.

Opera din Cluj şi-a găsit tenorul favorit. Ziarele consacră frumoase recenzii tânărului cântăreţ. Vocea lui Grosăvescu se validează pe zi ce trece. Grosavescu atinge recordul repeziciunii, uşurinţa cu care învaţă o nouă operă italiană. Corepetitor îi este Zeno Vancea, originar din Lugoj, actualmente profesor de armonie la Conservatorul din Târgu-Mureş. Dificultăţi întâmpină uneori la directorii de scenă, pentru lipsă de gesturi şi mimică.

Despre succesele rapide ale tânărului primtenor se aude şi la Bucureşti. La Teatrul Lyric, criza tenorilor este în deobşte cunoscută. Lui Grosavescu i-se fac felurite propuneri. Intr'o bună zi, sărbătoritul cântăreţ al Clujului, solicită un concediu pentru a călători la Bucureşti. Astfel se iveşte primul conflict cu Direcţia Operei.

Totuşi, Grosavescu pleacă şi împreună cu Aca de Barbu se prezintă înaintea publicului bucureştean, pe care deasemenea îl cucereşte prin admirabila-i voce lirică.

Pentru lunile de vară se angajează, cu Aca de Barbu şi Oskar Kàlmàn (de asemenea lugojan), membru al Operei din Budapesta, la Teatrul din Arad, al cărui capelmaistru era apreciatul muzician Csányi Mátyás.

Angajamentul a fost semnat pentru o serie de spectacole în oraşele Arad, Timişoara şi Lugoj.

Imi aduc aminte de prima reprezentaţie dela Lugoj. Teatrul archiplin. Punctul de atracţie era în primul rând Kàlmàn, apreciatul bass din Budapesta, apoi Aca de Barbu, eminenta soprană a Operei din Cluj. Pe Grosavescu lugojenii îl aşteptau cu oarecare curiozitate, deoarece încă nu l-au auzit într'un spectacol de operă. Dar, după actul prim, numele său era pe buzele tuturora. „Ciutca" era într'o dispoziţie excelentă şi încorona finalurile actelor cu vocea-i acută. — S'a reprezentat Tosca.

Reîntorcându-se la Cluj, îndură şicanele Direcţiunei, care intenţiona să-l exploateze.

Intr'o zi, Grosavescu refuză să cânte în aceeaş seară în două opere. Era pe afiş „Bajazzo" şi „Cavaleria Rusticana". Această nesupunere atrase după sine exclu-

derea lui Grosavescu dela toate teatrele de stat din România şi plătirea spectacolului zădărnicit prin refuzul de-a juca.

Grosavescu la Viena

Grosavescu, prea aspru pedepsit, se gândeşte la Viena, la un studiu serios, pregătind totodată şi o răzbunare pentru cei cari l-au scos din propria sa ţară. Imprumutându-se dela industriaşul Vasile Popa cu 20 de mii de lei, iar dela părinţi primind 30 de mii de lei, la 29 Martie 1923 pleacă la Viena.

In cercurile muzicale vieneze, Grosavescu se prezintă foarte timid. Prietenii săi dela „România Junâ , cari îi ştiau păţania, îl încurajează. El le cântă la sediul societăţii academice şi la capela română din Löwelstrasse.

Din Cluj plecase cu rolurile M. Butterfly, Tosca, Lohengrin, Boema, Aida, Carmen, Bajazzo, Cavaleria Rusticana şi Faust, opere deja interpretate, despre cari nici nu pomenea măcar. Era întotdeauna modest.

După vre-o două săptămâni de aşa zisă orientare, timp petrecut permanent la galeria Operei mari şi Konzerthaus, se prezintă maestrului Franz Steiner, Kammersänger, un apreciat cântăreţ de lieduri şi bun pedagog. Atunci pentru întâia dată l-am văzut pe prietenul „Ciutca“ radiind de bucurie. Steiner a rămas încântat de cântăreţul expulsat şi i-a propus să înveţe o parte din ariile italiene în limba germană. Mare ni-a fost mirarea, când peste o lună, la începutul lui Mai, afişele Operei populare (Volksoper) ni-au vestit debutul tenorului *Traian N. Grosavescu* în »Bajazzo«.

Grosavescu rămâne angajatul Operei, cu un salar de 3 milioane coroane pe lună (circa 10 mii de lei).

Operele studiate în limba germană erau deja 5 la număr: Bajazzo, Faust, Aida, Cavaleria Rusticana şi Tosca. Ulterior am aflat că Markovsky, directorul Operei populare, un bun bariton şi apreciat regisor — binecunoscut publicului bucureştean — îl auzise pe Grosavescu în ţară şi aflând despre sosirea sa în Viena, a solicitat pe Steiner să-l lanseze cât mai repede posibil în interesul teatrului său, care ajunse la un început de criză financiară.

La Volksoper Grosavescu cânta în fiecare săptămână de două ori. De multeori juca împreună cu Viorica Ursuleac, azi o renumită cântăreaţă a Operei de stat din Viena. Neuitat rămâne debutul acestor doi cântăreţi români în premiera operetei »Principesa Tanagra».

Grosavescu şi-a format un auditoriu propriu, care s'a înmulţit din zi în zi. La început a cucerit „Währingul“, care, unindu-se cu admiratorii din colonia română şi sârbească, a format „claqul“ permanent al tenorului de mari speranţe. Cu drag îmi aduc aminte de serile acestea pline de bucurie pentru românii din Viena. Grosavescu era chemat la rampă tot mai des, iar critica îl ajuta cu cele mai elogioase recenzii.

Unui tenor îi trebuie încontestabil o vastă cultură teatrală: mimică, mişcare, inteligenţă adecvată rolului şi îndeosebi concepţiilor de regie modernă. Toate acestea Grosavescu vroia să şi-le însuşească cât mai curând. Studia neîntrerupt repertorul în limba germană cu capelmaistrul Dr. Kayser, lua lecţii de dicţiune, se interesa

Grosavescu într'o scenă din „Bajazzo“.

de toate particularităţile maeştrilor consacraţi, dintre cari Batistini îi era cel mai favorit. La Steiner îşi cizelează repertorul, învaţă frazările, intonaţiile şi nuanţările până la cele mai mici detalii.

Rolul din „Rigoletto" îl învaţă cu Steiner şi debutează la Budapesta. Astfel înregistrează primul succes în afară de cadrul Operei populare vieneze.

In toamna anului 1924 cântă ca oaspe, pentru primadată, la faimoasa Operă-mare, de stat din Viena, în „Boema". Primeşte pe seară 7 milioane cor. austriace. Imediat i se măreşte leafa la Volksoper şi semnează un nou contract, pe o durată de doi ani.

Dar, în luna Februarie, Grosavescu nu-şi primeşte leafa, şi-şi anulează contractul cu Direcţiunea Operei populare. Intră la Opera statului ca oaspe cu 9 milioane pe seară. In foiletoanele ziarelor vieneze trece ca o stea a scenei de pe Ring şi este speranţa de mâine a Operei condusă de marele Richard Strauss şi eminentul dirijor Franz Schalk.

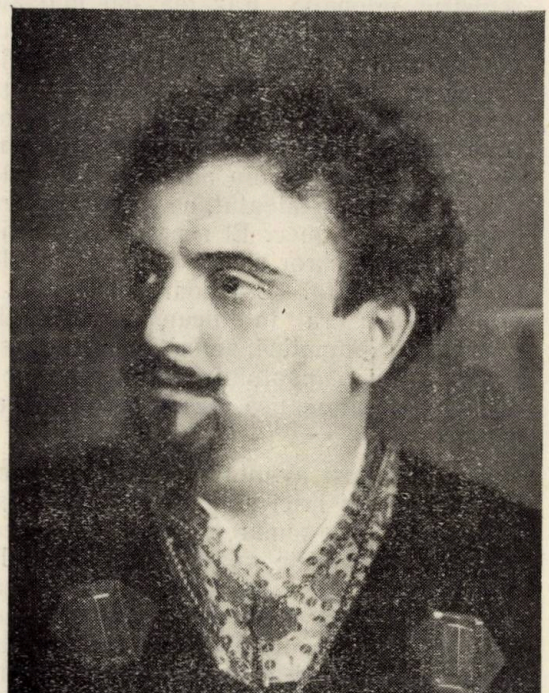

Grosavescu în opera „Balul mascat"

După debutul din „Africana". Grosavescu este definitiv angajat la Opera mare şi trece în şirul membrilor ei marcanţi.

In intervalul acesta de ascenziune rapidă se întâmplă însă nefericirea! Grosavescu se căsătoreşte cu fosta soţie a maiorului Dimitrie Călţun, D-na Nelly Kövesdy.

Despre acest capitol al vieţii lui nu vreau să amintesc în cadrul acestei biografii. Reţin doar atât, că odată căsătorit, Grosavescu începe o viaţă nouă. Se mută în strada Lerchenfeld şi nu comunică cu nimeni, în afară de impresariul său, corepetitorul şi sora sa, Olga, pe atunci studentă în filozofie.

Grosavescu munceşte fără preget zi şi noapte pentru ajungerea idealului său. In sufletul său se sălăşlui dorinţa de-a organiza pentru Banat un Teatru de Vest, sub propria-i conducere. Nu odată mi-a istorisit proiectele ce le avea pentru Bănatul său scump, la care se gândea cu încredere. Venera pe toţi bănăţenii, cari se îndeletniceau cu muzica. Avea o deosebită admiraţie pentru Tiberiu Brediceanu. Era ferm convins că în Banat sunt cei mai buni cântăreţi, cari pe lângă o şcoală permanentă de belcanto, vor întrece chiar procentual massa de cântăreţi italieni.

La repertoriul său adaugă următoarele opere: Rigoletto, Africana, Regina de Saba, Lucia Lammermor, Andre Chenier, Fanciulla d'el Vest, Balul mascat şi Turandot (neisprăvit).

In afară de cadrul Operei, concertează în colaborare cu Orchestra simfonică vieneză, în Requiemul lui Berlioz şi în Stabat Mater, cu reuniunea corală „Männergesangverein", de sub conducerea muzicală a apreciatului dirijor Rudolf Nilius.

Vocea-i-se formează în mod extraordinar, atât ca lirism, cât şi ca claritate şi volum. Indeosebi volumul i-se remarcă satisfăcător. Obţine un complect registru de tenor dramatic. Se gândeşte la „Tristan" şi studiază ariile din „Zauberflötte".

„Vreau să cânt şi ceva din Wagner», — spunea cu multă încredere tenorul răsfăţat al vienezilor. „Ce-mi pasă de „Heldentenorii — germani; vreau să le arăt rezistenţa ce-o am...".

Ca dovadă a progresului accelerat şi al

Grosavescu pe catafalc.

renumelui care trecea graniţele metropolei muzicale, sunt şi primele turnee, pe cari le întreprinde în condiţii foarte avantajoase.

La Budapesta cântă în „Tosca", apoi în »Rigoletto«. La Berlin (Charlottenburger-oper) cântă la case archipline. Debutează şi la Opera de stat din Berlin, în „Carmen", apoi în „Aida", iar succesul formidabil şi aprecierea unanimă a presei germane le are după reprezentaţia „Balului Mascat". In Berlin lumea îl numeşte al II-lea Carusso.

Se duce apoi la Cluj şi Bucureşti. La Cluj, în două rânduri, cântă la Opera maghiară, cu un onorar de 50 de mii de Lei pe seară. Refuză să cânte la Opera română, din motivele pe cari le cunoaştem. In schimb la Bucureşti este sărbătorit ca nimeni altul. Concertează şi la Timişoara şi nu uită nici de oraşul său natal. Pretutindeni succese formidabile.

Cel mai mare succes al tenorului Grosavescu a fost fără îndoială debutul cu vestita Maria Jeritza, în opera „Fanciulla d'el Vest". Temperamentul extravagant al celebrei cântăreţe la electrizat şi pe cântăreţul român. Grosavescu a fost la înălţimea jocului de scenă. Artistul a atins culmi nebănuite în arta dramatică, dând o lecţie tuturor tenorilor lirici. Departe de mascaltoneria predilectă a proeminenţilor tenori italieni, Grosavescu ne-a redat pe un veritabil erou de operă veristă, subjugând prin gesturi şi mimică chiar şi pe cea mai exuberantă cântăreaţă mondială.

Personalitatea artistică a tenorului român, deşi în plină ascenziune, este considerată chiar şi de cei mai competenţi critici muzicali, ca de pildă : Iulius Korngold, Ernst Decsey, Dr. Kralik, Dr. Robert Konta şi alţii, de remarcabilă. Grosavescu a fost fără îndoială, cel mai fericit tenor al epocei sale, cu un viitor strălucit, care prin extensiunea şi lirismul vocal ar fi ajuns la o glorie mondială, de factura marelui Carusso.

Când se avânta în ariile sale favorite (P u c c i n i), nu s'a mai gândit nimeni la arta dificilă a belcanto-ului. Technica respiratiei, registrul, intonaţia, frazarea, dar mai ales puterea dinamică a acutelor erau pentru marele auditor nişte vorbe inutile, lipsite de ori ce sens . . . La Grosavescu nu s'a putut vorbi nici de indeletniciri şi cunoştinţe technice, vocale, ci de o singură artă, spontană, izvorîtă din adâncul sufletului său de cântăreţ talentat, neegalată în predispoziţie şi farmec. El reprezenta o mare de suflete, a căror soartă zăcea în melodiile ce le cânta. Era doar bănăţean . . . Cântecul său era întotdeauna o expresie, o expresie dramatică, umbrită de un lirism rar ca aurul pământului. Orice cântec era o expresie dramatică, orice expresie, un cântec.

Acesta a fost avantajul lui Grosavescu faţă de tenorii lirici şi poate chiar şi posibilitatea de-a se remarca (după cum îi era şi dorinţa) în unele opere wagneriene. Pe Jean Kiepura, care pe atunci îşi făcea apariţia pe scenele de concerte ale Vienei, nu-l putea avea de rival. Opera de stat vieneză, nici nu l-a audiat măcar pe răsfăţatul de azi al filmelor sonore. Viena îşi avea pe Grosavescu, care depăşise deja succesele de primtenor stagiar. Succesele sale erau comentate chiar şi de presa americană, care căuta cu ori ce preţ să-l influinţeze pentru o stagiune la Metropolitan.

Este incontestabil că tenorul Grosavescu

ar fi depăşit faima tuturor artiştilor români de până astăzi în sfera concertelor internaţionale. Posibilităţile technice ale filmului sonor l-ar fi proslăvit în faţa lumii întregi.

Pentru a verifica cele spuse îmi permit a reproduce câteva critici, recenzii şi dări de seamă, pe cari Grosavescu le-a primit în viaţă şi chiar după moarte.

„*Ilustriertes Wiener Extrablatt*" din 14 Septembrie 1923 scrie:

„D-l Grosavescu a avut puţină ocazie să-şi desvolte din plin frumoasa-i voce cultivată şi perfecţionată. Cu toate astea poate fi considerat, chiar după această neînsemnată probă, ca unul din cei mai de seamă cântăreţi ai Vienei

„*Volkszeitung*" scrie în aceeaş lună:

„Grosavescu a cântat pe Radames, excepţional în româneşte, iar noi l-am auzit dealtfel pentru primadată. Angajarea sa este un preţios câştig pentru Opera populară. El cântă cu o voce de tenor de-o claritate sudică, cu sunet puternic, cultivată în manieră italiană".

Tot la începutul carierei vieneze, subliniem următorul pasaj din „*Neues 8 Uhr Blatt*":

„Grosavescu ist der Name der jugendlichen Helden, in dessen prachtvoller Tenorstimme Carusso—Klang aufschimmert. Das ist wieder einmal ein Sänger dem Welterfolg winkt".

In anul 1924, tot ca membru al Operei populare, primeşte următoarele aprecieri în „*Neuigkeits Weltblatt*":

„Mit Herr Grosavescu, der dem Herzog sang. der Piccaver der Volksoper, der er leider nicht allzulange angehören wird, denn er ist bereits an die Staatsoper angajiert, ist der für italienische Oper geborene Sänger. Sein weiches, schmiegsames Organ ist für die Kantilenen Verdies wie geschaffen".

Nu mult după aceasta, Grosavescu este angajatul Operei de stat, când la 10 Martie 1924, în „*Neue Freie Presse*", cetim:

„Seine Stimme in Jugendfrische und echten Tenorglanz aufleichtend, ist jedenfalls eine der schönste die jetzt in Wien zu hören ist. Sein „Victoria-Victoria", war wie eine Fanfare und revolutionierte das Publikum".

Ajuns la Berlin, cel mai temut critic muzical dela „*Berliner Tageblatt*", Dr. Ludwig Weissmann, îl apreciează astfel:

„Rudolf a fost cântat de dl Traian Grosavescu aşa de bine, încât angajamentul acestui ROMÂN e de recomandat şi chiar de dorit. O asttel de frumoasă, expresivă şi technic superioară voce de tenor ar fi un câştig pentru Opera din Berlin".

Tot atunci cetim în „*Der Tag*":

„In a treia operă, „Tosca", dl Traian Grosa-

Grosavescu la 3 ani.

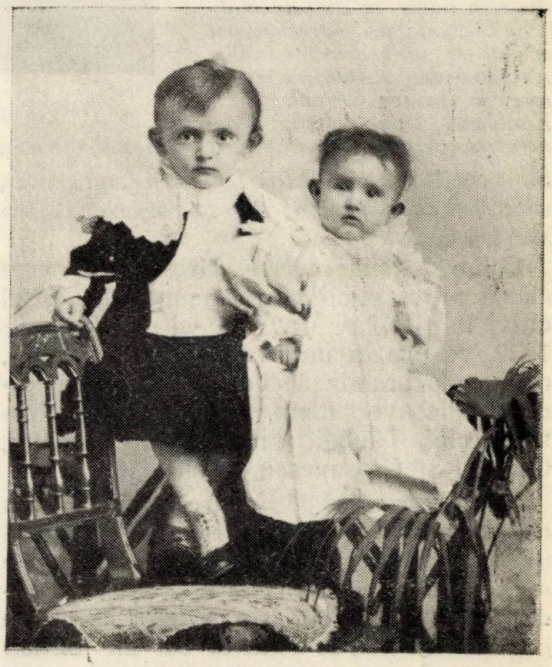

Grosavescu cu sora sa decedată, la etatea de 2 ani.

vescu a jucat pe Cavarodosi şi nu avem cuvinte a descrie felul superior cu care a mişcat într'atât publicul berlinez, încât acesta l-a scos la rampă de 12 ori".

Şi sunt sute de asemenea recenzii, cari au pecetluit faima tenorului român.

Nu pot încheia seria acestora, fără să amintesc foiletonul din *„Neue Freie Presse"*, din 29 Ianuarie 1926, semnat de marele critic vienez şi referent muzical *Iulius Korngold*, care după reprezentaţia operei „Andrè Chenier", când rolul principal a fost jucat în ultimul moment, fără vre-o repetiţie însemnată de Grosavescu, după ce atât marele Piccaver, cât şi Tino Patiera, l-au abzis, — a scris următoarele aprecieri la adresa tânărului tenor român:

„Grosavescu schöner Tenor strömte vielleicht noch nie so schlackenfrei, so warm und wöhlig aus. Förmlich berauscht an den Sangbarkeit der Partie, die sich auch in die dramatische Declamation erstrecken, bot er gleich wirksam ins allen Akzenten der Schwärmerei wie erregter Leiden schaft, süsse Kantilene, Das Publikum geneigt schon das tapferne Einspringen des Sängers zu belohnen. Das zerstörte Duo Lotte Lehman-Piccaver, wird sich als sieghaftes Duo Lotte Lehman-Grosavescu konsolidieren".

Grosavescu la 7 ani, cu surorile sale Olga şi Miliţa

Chiar şi după moarte, Grosavescu este clasat între primii tenori mondiali. Astfel citim în *„Wiener Journal"*-ul din 16 Iunie 1929, cu ocazia unui concert de gramofon, când au fost rulate plăcile celor mai proeminenţi: Piccaver, Fleta, Gigli, Kiepura, Pertile, Volpi, Tauber, iar din cei răposaţi, Carusso şi Grosavescu, următoarele:

„Da lässt man die Stimme Traian Grosavescus auferstehen und ist von neuen tief erschüttert. welch' prachtvolles Klanggut da durch den Revolverschuss einer eifersüchtigen Frau Zerstörrt würde. Wenn je das Wort vom Gold in der Kehle gerechtvertigt war, so dürfte es auf die Stimme Grosavescus angewendet werden. Sie ist noch in Schalplatten wiedergabe edelster Metall, und es bedeutet einen Triumph der Technik, wie die mitfühlende Seele, die in allen Gesangleistungen dieses Künstlers mitklang, auch in die mechanische Reproduktion hinübergerettet wurde. „Welche edler Geist war da zerstört!".

Ca o concluzie a acestora şi pentru a ne da seama de răsunetul succeselor lui Grosavescu în presa noastră românească, voi reproduce articolul apărut în „Adevărul", 4 Aug. 1923, la începutul carierei vieneze, după succesul ce l-a obţinut în Bajazzo, în colaborare cu celălalt mare cântăreţ român, baritonistul Jean Athanasiu. Articolul este cu atât mai valoros, întrucât a fost semnat de poetul Emil Isac, un adânc cunoscător de teatru şi totodată un eminent publicist al Ardealului:

„Am în faţa mea un vraf de jurnale Vieneze. Şi citesc în cronicile lor artistice, cele mai strălucite osanale la adresa cântăreţilor noştri, Atha-

Mama cântăreţului la etatea de 18 ani.

nasiu şi Grozavescu. Presa mondială, obişnuită să primească ori ce manifestare artistică fără încredere şi cu cinism, lapădă surdina. Ave Caesar! Geniul creator al românilor a îngenunchiat pe cinici şi neîncrezători. Opera din Viena a avut seri „napolitane"; publicul a isbucnit în aplauze, cari ameninţau cortina de fier şi maeştrii criticei muzicale, doctorii ştiinţei cântului au aruncat ochelarii şi nu s'au sfiit să aplaude şi ei entuziasmul tineretului din galerie şi ai întregei săli intelectualizate de arhaica artă vieneză. Propaganda artistică iată s'a făcut fără fonduri, fără procese verbale, fără interminabile discuţii şi raporturi. Artiştii noştri adevăraţi au pornit cu bagajul miraculos al talentului lor şi au cucerit. Dela Roma, Milano — iată-l pe Athanasiu în cel mai muzical centru, în Viena, care a auzit de nenumărate ori pe Carusso, Piccaver, Steiner, Iadlow-Ker, Tita Ruffo, Slezak. Şi Athanasiu — regăţean, Tr. Grosavescu — bănăţean, au unificat proba de aur: au fost artiştii români sărbătoriţi împărăteşte în Viena care nu mai are împărat. Nu sunt eroi toţi aceia cari duc talentul român la izbândă, fără nepotism, fără oblăduirea sterilei propagande, cucerind parapetele cele mai înalte cu uşurinţă?

Daţi floarea, myrtul şi cununa de dafin acestor ambasadori ai talentului, cari nu poartă galoane până la brâu şi „totuşi învinş uşor de tot".

Tragedia lui Grosavescu

Şi atunci, când o lume îl credea fericit, când tenorul Grosavescu se apropia de gloria cântăreţilor mondiali, ursitoarele îi taie firul vieţii. Este răpus de mâna criminală a propriei sale soţii. Grosavescu moare la 15 Februarie 1927, în etate de 31 de ani.

Ultima reprezentaţie i-a fost şi ultimul succes, când în preseara zilei fatale cântă în „Rigoletto", alături de renumitul baritonist Baklanoff. Aria din urmă i-a fost scris să-i fie „La donna è mobile", care peste noapte s'a transformat în cântecul lebedei, căci Bajazzo al lui Leoncavallo, care îşi ucide în plină scenă soţia, printr'o intorsătură a sorţii, este ucis de propria lui soţie.

In ultima zi a tenorului, viaţa întoarce arta dramaturgului italian, schimbă subit rolurile şi... trubadurul cade într'un lac de sânge, în plină activitate, lăsând în urmă-i angajamente, obligaţii, repetiţii, turnee şi succese sigure.

Cine poate opri o furtună, cine e în stare a se opune unei erumperi?

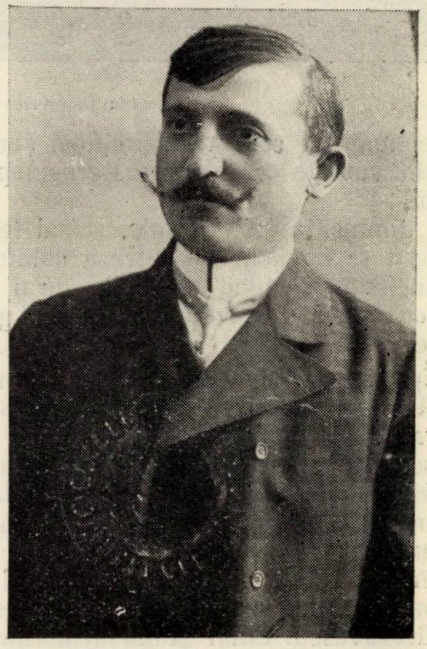

Constantin Grosavescu, tatăl cântăreţului bănăţean.

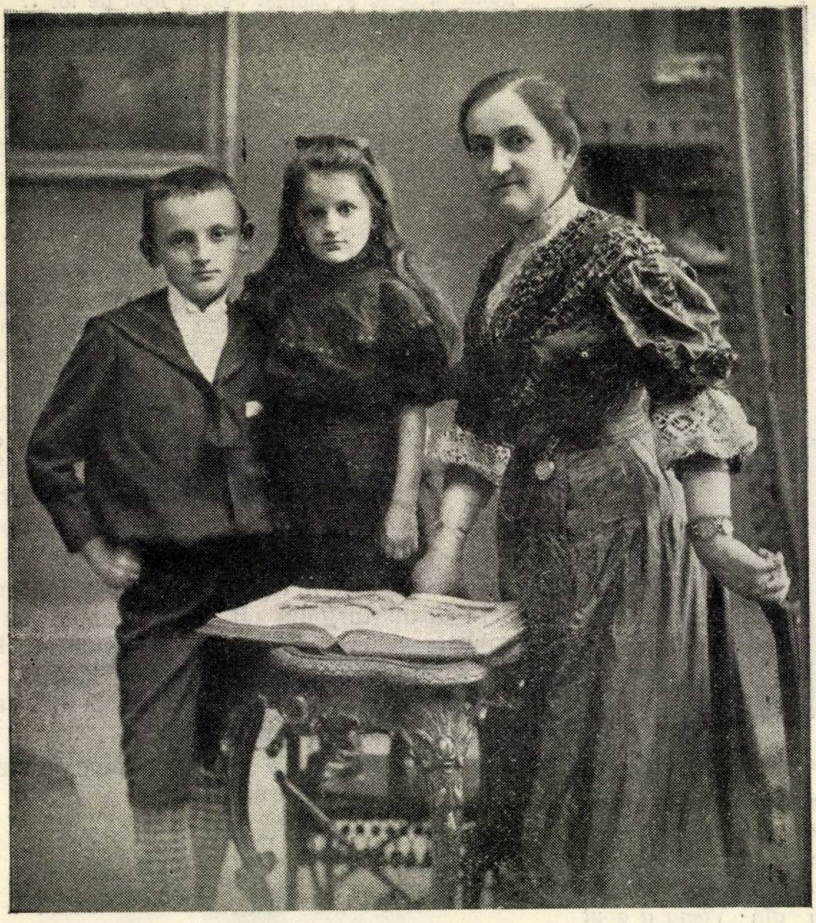

Mama lui Grosavescu cu copiii săi.

Deplângem soarta nefericitului cântăreţ şi prin cuvinte calde îl proscernem posterităţii.

In dimineaţa zilei fatale, când tenorul răsfăţat se împacheta pentru a călători la Berlin, soţia sa fiind refuzată de a călători cu dânsul, s'a răzbunat printr'un glonte de revolver.

Fapt banal, ca ori ce altă întâmplare criminală. Dna Nelly Grosavescu era sigură că va însoţi pe soţul ei la Berlin. Dar Grosavescu opunându-se, vroia să încerce pentru primadată înfrângerea insuportabilei supuneri. Căsnicia pentru el devenise o tortură.

Cine a urmărit cu atenţie procesul dela Viena, şi-a dat seama de situaţia tenorului Grosavescu. Chiar şi din memoriile faimoasei Nelly Kövesdy se putea descifra imbecilitatea acestei femei exaltate, care vroia cu orice preţ să ajungă la bani şi faimă.

Am răspuns la timpul său acestor calomnii ordinare, intitulate „Memoriile unei femei nenorocite", apărute în luna Octombrie 1927 în „Comedia" din Bucureşti. In acelaş sens i-a răspuns şi sora cântăreţului ucis, Olga Grosavescu. Am combătut punct cu punct minciunile grosolane, pe cari ucigaşa le-a scris în temniţă, înainte de a fi „cu toate acestea" achitată.

Nu găsesc nici prietenesc, nici util, de a inzista aici asupra hidoase crime ale acestei femei care şi-a izgonit şi fata mai mare, pe Renée, din prima căsătorie, avută cu maiorul Dimitrie Călţun, pe motivul că nu-i de folos la samsarlâcurile ce le intreprinde astăzi în Viena.

„Glontele de revolver ni-a răpit o glorie, care începuse să se adauge falangei celor cari purtau peste graniţă faima ţării noastre."

Iată pentru ce socotesc nimerit să închei acest capitol cu însăşi propoziţia ultimă din interwievul dat de sora nefericitului cântăreţ, ziarului „Comedia" la 5 Noembrie 1927.

„Sărmanul meu frate e mort; pe mormintul său cresc flori, iar noi, cei rămaşi în urmă, nu ne gândim decât la moştenirea frumoasă pe care ne-a lăsat-o el: amintirea.

* * *

Asasinarea tenorului Grosavescu a avut în toată lumea un răsunet neobişnuit. Imprejurările în cari s'a desfăşurat această tragedie şi faptul că victima era un mare artist, au mărit latura senzaţionalului. Luni

întregi s'au ocupat ziarele de această tristă întâmplare. Toate cotidianele subliniau pierderea ireparabilă a marelui cântăreţ român şi înfierau pe criminală.

A treia zi după sucombarea lui Grosavescu, am ajuns la Viena. Am găsit toate camerile dela locuinţa din Lerchenfeldstrasse sigilate. Locul unde s'a întâmplat crima înfiorătoare era de mult rece, căci victima a fost transportată pentru autopsie la spital. Prima rugăciune i-a cetit-o părintele Ion Mitariu, originar din Lugoj, pe atunci parohul coloniei române din Viena, cu o oră în urma crimei, când interogatorul se ţinea în camera vecină. Părintele mi-a istorisit tot ce a văzut. Tabloul acesta, *de altfel desemnat* şi într'o gazetă vieneză, a fost zguduitor. Criminala a ţintit spre victimă din pragul camerei. Un singur glonte a fost suficient ca să doboare pe cântăreţ într'o clipă.

Seara m'am dus impreună cu păr. Mitariu în sala de repetiţie a corului Operei de stat. Am predat notele compoziţiei „Adu-su-mi-am aminte" de Ciprian Porumbescu, pe care coriştii au intonat-o „prima vista", storcând lacrâmi.

Mâine zi, invitaţi de directorul general al Operei, am luat parte la requiemul de casă, celebrat pe scena Operei, la orele 10 a. m. Erau de faţă întreg personalul operei: cântăreţi, instrumentişti, serviciul technic şi administrativ. Feţele tuturora erau triste... Gândurile le erau aţintite spre crima săvârşită.

Acest requiem a fost cel mai solemn act de pietate, pe care l-am văzut vre-odată. Scena operei era îmbrăcată în postav negru, iar lumini electrice ardeau in colţurile scenei transformată în cameră mortuară. Sunetele sinistre ale orgei au udat genele tuturora. Toţi l-au deplâns pe Grosavescu, căci prin moartea lui n'au pierdut numai pe un tenor de mari speranţe, ci şi pe un coleg eminent.

După cuvântarea cântăreţului Wiedeman, luminile de pe scenă s'au stins, iar orchestra a intonat marşul funebru din „Orpheus".

Pe străzile Vienei mişcare puţină. Fulgi de zăpadă contribuie la înfăţişarea melancolică a oraşului. Pe frontispiciul Operei un steag negru, fâlfăia, bătut de vântul lui Faur...

Spre ultimul drum

La orele 2 d. m. un public imens se înşirue pe trotuarele din Spitalgasse. La orele

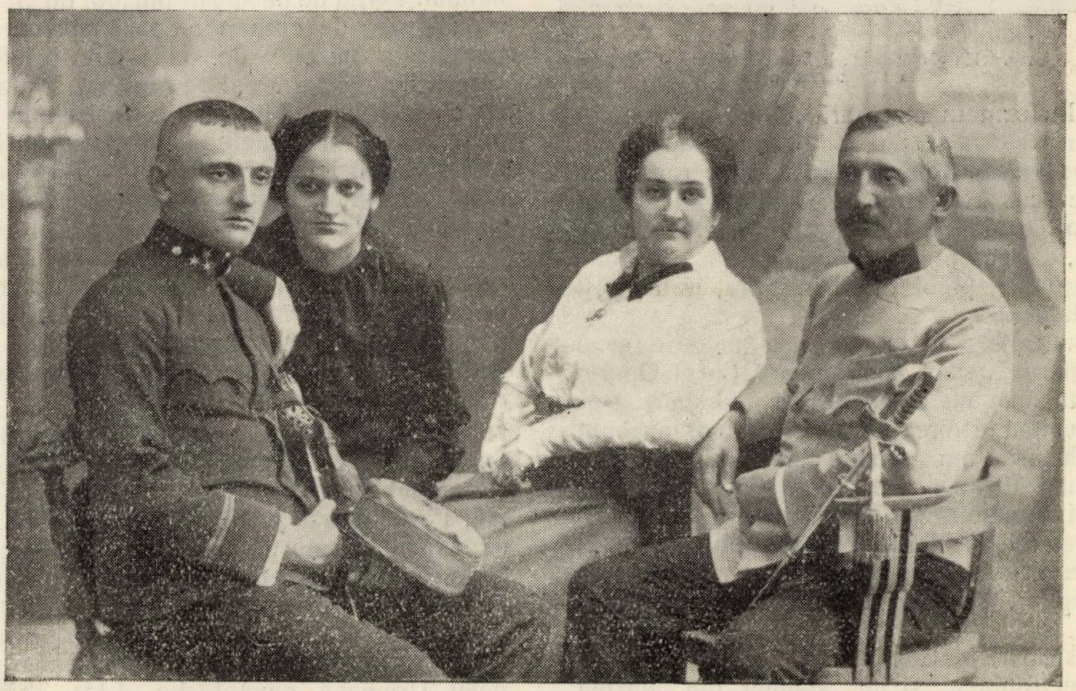

Familia Grosavescu în timpul războiului

Myra, fetiţa cântăreţului, la 5 ani, în primul ei rol, jucat la 12 Mai 1929 în Lugoj.

4, din camera mortuară a lui Allgemeiner Krankenhaus, sicriul cu rămăşiţele lui Traian Grosavescu, înfăşurat în tricolor românesc este scos în curtea spitalului, unde trei preoţi ortodoxi, Ion Mitariu, Bogdan Petrovici, preotul sârb din Viena şi Ioan Imbroane, preot în Timişoara, i-au citit prohodul.

Bocetele unei mame nemângâiate erau acoperite de un acord minor. Corul Operei cântă un cântec funebru de Schubert. După ecteniile preoţilor, acelaş cor execută „Adusu-mi-am aminte..." Impresionant. Urmează panegiricul părintelui Imbroane, apoi cuvântările d-lor ministru Carol Mitilineu, Schneiderhan, directorul general al Operei, cântăreţul Wiedeman, în numele colegilor, Fischler, directorul Operei populare, Dr. Longo din partea „Guttemplerordens", Dr. Marius Sturza, preşedintele coloniei române, şi un student din partea „României June".

Inaintea carului mortuar clubul sportiv „Rapid", al cărui membru de onoare era decedatul, s'a înşiruit în rânduri de câte patru. Cortegiul a parcurs, centrul oraşului pe lângă Burgtheater, Parlament, Opernhaus, până la Südbahnhof.

* * *

La 23 Februarie, orele 2 d. m. s'criul cu ultimile rămăşiţe ale marelui cântăreţ bănăţean, este ridicat de pe catafalcul din foierul teatrului orăşenesc, spre a fi aşezat spre vecinică odihnă în cimitirul ortodox din Lugoj.

La încoronarea unui rege (scria în ziarul local „Răsunetul", publicistul D. Asandi) nu s'a adunat atâta lume din toate colţurile României Mari.

Cortegiul a fost format din: elevii liceului „Coriolan Brediceanu" şi profesorii, corurile „I. Vidu", „Lyra", „Filarmonica" din Caransebeş şi Timişoara, fanfarele din Vrani, Reşiţa (U. D. R), corurile săteşti din împrejurimi, în frunte cu renumitul cor dela Chizătău, corporaţiile şi reuniunile române şi minoritare din Lugoj, reprezentanţii „Asociaţiei corurilor şi fanfarelor rom. din Banat", clerul, cu protopopul dr. Gheorghe Popovici, fost vicepreşedintele Senatului. Perna de decoraţii purtată de 3 ofiţeri; 4 care de coroane. Carul mortuar cu panglicile purtate de cei doi prieteni, Gheorghe Dippon şi Francisc Balogh, membri ai Operei din Cluj. Instristata familie. Consiliul judeţean, cu prefectul Romulus Boldea. Delegaţiile din Timişoara, Arad, Reşiţa, Oraviţa, Bocşa, Caransebeş, Oradea, Cluj etc. Corpul ofiţeresc. Autorităţile civile, apoi d-nii dr. Caius Brediceanu, ministru, dr. Tiberiu Brediceanu compozitor, dr. Avram Imbroane, dr. Nicolae Ioanovici, primpreşedintele trib. dr. Iosif Willer, deputat, Marin Sadoveanu, insp. gen. Min. Cultelor şi Artelor, etc.

Muzica reg. 17 Inf., fanfarele şi corurile au intonat pe tot parcursul drumului marşuri funebre şi piese din Beethoven, Chopin, Porumbescu şi Vidu. După prohod, la care răspunsurile au fost date de corul lui Vidu, sub conducerea bătrânului maestru, păr. Mihuţi Jigorea, printr'o cuvântare mişcătoare arată meritele cântăreţului asasinat şi parafrazează personalitatea criminalei. Urmează cuvântările d-lor, prefect Romulus Boldea, ministru C. Brediceanu,

insp. Ion Marin Sadoveanu, Dr. Avram Imbroane, ziariştii I. Bănciulescu şi Şt. Vlădescu din Timişoara, Dr. I. Willer, reprezentantul minorităţilor, Tiberiu Brediceanu, în numele compozitorilor români, Dr. Teleguţ, în numele corului „Doina" din Timişoara, Lt. Ion Bunea, în numele camarazilor din reg. 42 obuzerie, Fr. Balogh, în numele Operei din Cluj şi Dr. Tiberiu Sevici, în numele Cercului academic bănăţean.

In clipa punerii sicriului în groapă, muzica militară întonează „La donna è mobile", Taraful de muzicanţi (orchestrele unite), sub conducerea lăutarului Giuri Adamovici, cântă la fel câteva arii din „Rigoletto", din opera, în care a cântat Grosavescu cu o zi înainte de moarte. Ca epilog fanfara ţărănească din Vrani a cântat doina favorită a lui Traian Grosavescu.

— — — — — — — — — —

Astfel s'a stins un mare tenor al României şi cel mai nefericit fiu al Banatului.

Să-i păstrăm pe veci amintirea.

Repertorul lui Grosavescu s'a compus din următoarele opere:

G. Puccini: Mme Butterfley
„ Boema
„ Tosca
„ Fanciulla d'el Vest
„ Turandot (necântat)
Ch. Gounod: Faust
P. Mascagni: Cavaleria Rusticana
„ Amicul Fritz
R. Wagner: Lohengrin
R. Leoncavallo: Bajazzo
K. Goldmark: Regina de Saba
E. Humperdink: Königskinder
G. Charpentier: Louise
G. Bizet: Carmen
G. Donizetti: Lucia de L mmermor
J. Offenbach: Tanagra
G. Verdi: Aida
„ Rijoletto
„ Ernani
„ Balul mascat
G. Meyerbeer: Hughenoţii
„ Africana
M. Giordano: André Chénier

In studiu avea: „Zauberflötte de Mozart şi „Tristan" de Wagner.

Dela Grosavescu ne-a rămas următoarele plăci de patefon:

1. Carmen: Blumenarie
2. Rigoletto: a) La donna é mobile
   b) Sie wurde mir entrissen..
3. Boema: a) Wie eiskalt sind die Händchen...
   c) Und es blitzten die Stern,
4. Aida: a) Celesta Aida...
   b) Arie din „Butterfley"
5. a) Tosca: Wie sich die Bilder gleichen,...
   b) Bajazzo: Scherzet immer
6. a) Meistersinger
   b) Tanägra (operetă)
7. a) Zauberflötte: Dies Bildnis ist...
   b) Bajazzo: Jetzt spielen...

In total 7 plăci „Odeon".

Grosavescu în opera „Louise".

E. Manet. Familia Monet în grădină.

Pictura impresionistă

Expoziţia retrospectivă a pictorilor impresionişti la Bruxelles.

de Aurel Cosma junior

In Palatul artelor frumoase din Bruxelles s'a deschis o expoziţie retrospectivă a pictorilor impresionişti. Este prima manifestare colectivă a impresionismului care a revoluţionat atât de profund lumea artistică de acum 65 de ani. De mult se proectase organizarea acestei expoziţii, dar ea întâmpina mereu aceleaşi dificultăţi: majoritatea celor mai importante tablouri ale maieştrilor impresionişti erau în posesiunea particularilor sau colecţionarilor, cari nu se îndurau să se despartă nici pentru puţină vreme de preţioasele lor pânze. Interesul pe care îl prezintă această expoziţie este deci cu atât mai mare, cu cât s'a reuşit să se adune la un loc capo d'operile impresioniste împrumutate spre acest scop din toate părţile lumii, fie dela muzeie, fie dela colecţionari particulari. Sunt expuse peste o sută de tablouri semnate de Cezanne, Degas Gauguin, Manet, Monet, Berthe Mo isot, Pissarro, Renoir, Seurat, Sisley, Toulouse-Lautrec şi Van Gogh.

Expoziţia aceasta vine să confirme că impresionismul francez, criticat şi desconsiderat la început, a izbutit să devină sursa de doctrină artistică de unde s'au alimentat toate manifestările şi toate tendinţele de evoluţie picturală dela 1879 încoace.

Câte atacuri n'au trebuit să înfrunte din partea criticilor cari se erijau în apărători fervenţi ai picturii academice şi clasice şi câte refuzuri n'au trebuit să îndure din partea Saloanelor oficiale aceşti fondatori ai impresionismului, cari îşi găseau refugiu spiritual în convenirile lor săptămânale dela *Cafeneaua Guerbois*, unde făureau în taina serilor de Vineri dogmele fundamentale ale concepţiei şi tehnicei impresioniste. Şi iată că astăzi recunoştiinţa postumă a unei

lumi artistice emancipate se manifestează sub formă de sinceră admiraţie şi dreaptă apreciere înaintea acelor tablouri, cari păreau acum şase decenii nişte creaţii îndrăzneţe menite să dispară.

Mişcarea artistică deslănţuită de impresionişti avea însă cauze mai adânci decât credeau pictorii academicieni de atunci. Ea izvora din nevoile sufleteşti ale poporului francez, a cărui geniu naţional avea

Edouard Manet. Barca sau atelierul lui Claude Monet.

rezerve fecunde pentru crearea unei doctrine proprii şi originale, cu totul opuse clasicismului italian. Din aceeaşi nevoie sufletească s'au născut concomitent şi muzica antiwagneriană, precum şi poezia simbolistă. Dacă impresionistii au produs o reacţie în pictură, aceeaşi reacţie au produs-o şi Mallarmè în literatură şi Debussy în muzică. Era o frământare de idei, o evoluţie de spirit, care a deschis orizonturi noui pentru arta franceză.

Impresionistii au preconizat o nouă tehnică şi o nouă estetică pentru pictură. Ei s'au sustras rigorilor academice, au abandonat atelierul şi s'au dus să ia contact direct cu natura. Au pictat în aer liber şi au făcut tablouri în întregime după natură. Erau interpreţii fideli ai lumii exterioare. Arta lor era empirică. Intuiţia şi inteligenţa vizuală erau determinante pentru metoda lor de lucru, care era de altfel foarte simplă: copiau natura. De aceea impresionistii au adus multă lumină şi multă atmosferă în pictură. Viziunea lor ascuţită a dat o intensitate de colorit vesel tabloului, care se scălda într'o baie de soare. Culori deschise, tonuri pure şi divizate într'o infinită gamă de nuanţe luminoase formează acel adevăr optic care este fundamentul doctrinei impresioniste. Este remarcabilă această ar-

monie vizuală care îmbină fără tranziţii tonurile vii cu contrastele, care combină fără gradaţii de nuanţe culorile închise cu cele clare. Opoziţia între lumină şi umbră este una dintre caracteristicele picturii impresioniste.

Artiştii ortodoxi dela Salon îi acuzau pe impresionişti că neglijează compoziţia şi concepţia spirituală a tabloului, că nu se gândesc şi nu meditează asupra subiectului. Pentru impresionişti era însă mai important să observe natura, să-şi aleagă subiectul, să-l aranjeze şi să-l interpreteze cu un sentiment de sinceritate artistică. Ei aveau oroare de pictura făcută în atelier, de pictura făcută cu ajutorul imaginaţiei sau fanteziei. Pentru ei totul era ochiul, percepţiunea naturii. Ceeace era pentru muzică urechea, acelaşi lucru era pentru pictură ochiul. Artistul impresionist era interpretul sincer al naturii, el înregistra pe pânză ceeace vedea ochiul său.

Cei doi fondatori ai impresionismului erau *Edouard Manet* şi *Claude Monet*. Dacă primul poate fi considerat ca esteticianul şcoalei impresioniste, atunci al doilea fără îndoială că era tehnicianul acesteia. Dacă *Edouard Manet* a respectat la început legile tradiţionale ale compoziţiei, *Claude Monet* era mai reacţionar, mai independent în maniera de a picta. El a fost cel dintâi care a adoptat, poate sub influinţa artiştilor precursori ai impresionismului Barthold Jougkind şi Eugen Boudin, noua tehnică a tonurilor deschise, obţinute prin vibraţii de nuanţe. După tabloul „Apus de soare" a lui Monet, întitulat „*Impression*", s'au inspirat criticii epocei să numească manifestarea artistică a acestei pleiade de *mişcare impresionistă*. Şi denumirea e justă,

Edouard Manet. În grădină.

C. Monet. Podul dela Argenteuil.

fiindcă pictorul îşi ghida penelul după impresiunea pe care i-o dădea subiectul naturii.

Consecinţa faptului că impresioniştii trăiau şi lucrau în mijlocul naturii, era că în cea mai mare parte ei tratau motive de peisagii. Ei nu se preocupau de compoziţia poetică a tabloului, ei nu apelau la spiritul şi la sentimentul psihologic ca şi clasicii, şi nici nu se făceau robii meditaţiei artistice ca şi pictorii academici, ci redădeau pur şi simplu viziunea peisagistă aşa cum o percepeau.

Camil Pissaro, avea o notă discordantă, deşi era şi el din grupul impresioniştilor. El n'a fost însă impresionist decât prin tehnica optică. El era mai disciplinat în concepţii, mai riguros şi mai ordonat în pictură. El nu se mulţumea să înregistreze percepţiunile vizuale, ci le clasifica, le ordona şi le reda frământate şi gândite. El îşi supunea sensibilitatea unui examen al raţiunei, iar arta lui era plină de meditaţii şi de personalitate artistică. Pentru aceste motive mulţi îl credeau mai apropiat clasicicmului, decât impresionismului. Totuşi prin maniera sa de a picta rămâne fidel maieştrilor săi Monet şi Cezanne.

O altă personalitate robustă a şcolii impresioniste era *Pierre-Auguste Renoir*, care, fără să rupă u ctradiţia artistică şi fără ca să se lase antrenat de unele tendinţe noui, totuşi prin influenţa pe care a exercitat-o asupra sa Claude Monet, s'a făcut adeptul doctrinei şi tehnicei impresioniste, căutând să-şi impună însă picturii sale unele norme, cari încurând l-au îndepărtat de grupul dela Cafeneaua Guerbois. La început picta în aer liber ca şi ceilalţi impresionişti, dar n'a întârziat să combată această metodă şi să-şi transporte paleta în atelier. Renoir nu era atât de mult pictorul peisagiilor, cât mai ales al figurilor. Nudurile sale aveau un colorit şi o armonie de nuanţe asemenătoare impresionişti-

Augustin Renoir. Loja de teatru

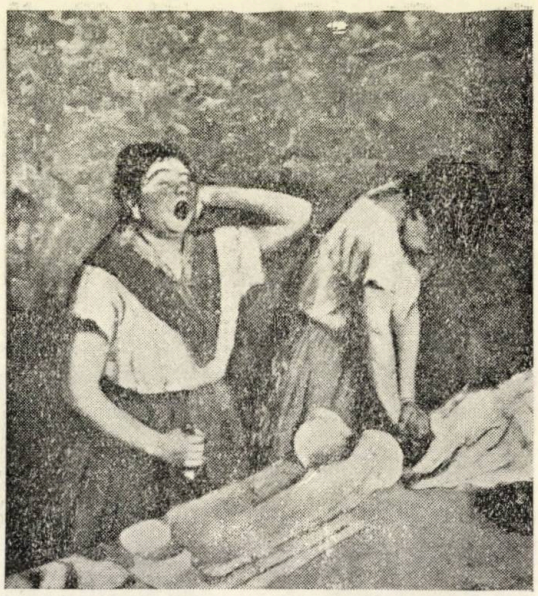

E. Degas. Spălătoresele.

lor, totuşi ele erau turnate în culori după regulele de compoziţie ale clasicilor. Nu-i deci de mirare că Renoir i-a abandonat pe impresionişti şi s'a întors în muzeie ca să-i pătrundă şi să-i studieze pe clasici.

Edgar Degas a rămas ataşat doctrinei impresioniste, pe care a perfecţionat-o. Cu talentul său de bun desemnator a dat viziunii percepute forme mai conturate şi mai bine precizate.

Luminozitatea şi coloritul plin de efecte vesele ale tablourilor din Palatul artelor dela Bruxelles dau expoziţiei impresioniste o atmosferă plăcută şi amicală.

Augustin Renoir. Dejunul în grădină.

C. Pissarro. Drumul dela Louveciennes.

Cronici moldovene

de Aurel Bugariu

Numai elanul unui tineret inimos şi neprihănit ar putea spulbera rugina aşternută peste târgul Iaşilor, fost odinioară capitală falnică a Moldovei.

Interesele mărunte şi ingustimea celor în măsură să-şi dea obolul — pun piedici făţişe celui ce din sincere afecţiuni atavice se zbate să refacă faima târgului.

Toţi urmăresc un profit, nimeni nu-i gh dat de sentimente nobile. Deaceia Iaşul n'are o gazetă după cum ar merita-o.

S'a făcut apel la scriitorii moldoveni pentru a scoate o revistă de prestigiu, dar cel mai cu greutate purtător de condei a replicat că numai bine retribuit, din capul locului îşi poate da concursul. Ceilalţi scriitori l-au secondat in pretenţiuni... şi nefiind fonduri, decât pentru hârtie şi tipar revista n-a mai văzut lumina zilei.

Poate este şi vara de vină că nu putem urmări o continuitate de acţiune. S'au răsfirat şi puţinii entuziaşti, rămânând în faşă frumoasele iniţiative de ridicare a oraşului. Şi ne rămân rezervate toate surprizele pentru luna lui Octomvrie când va fi „Luna Iaşilor".

Se hotărâse ridicarea bisericii Trei Ierarhi la rangul de *„Pantheon Naţional"*, în care scop s'au adus din Odessa, pravoslavnicei Rusii, osemintele lui Dumitraşcu Vodă Cantemir urmărind a se aduce şi instreinatul Voivod Mihăiţă Sturza dela Baden-Baden. Va mai rămâne poate multă vreme încă acolo cel ce a ctitorit invăţământul superior din Moldova tăman cu un veac în urmă. Deocamdată s-a trimis la Baden Baden un călugăr care să slujească in dulce limbă moldovenească în capela ce ocroteşte osemintele de voivod. Pe urmă se va mai vedea.

Deaceia Octomvrie este aşteptat cu infrigurarea curiozităţii.

In cadrul lui Brumar se va desveli in Piaţa Cuza-Vodă monumentul lui G. G. Mârzescu executat de celebrul sculptor francez Dobois, care a decedat nu mult după trecerea la cele eterne a bunului său prieten Mârzescu.

Universitatea nouă vrea şi ea ca până atunci să prezinte măcar faţada terminată, fiindcă va veni şi Regele la sărbătorirea unui veac dela înfiinţarea Academiei Mihăilene.

Mare primenire i se face bietului târg, căci monumentele istorice sunt mare parte în ruină, iar vizitatorii trebuesc plăcut impresionaţi. Ce bine este că se apropie ciasul renovării vechilor lăcaşuri creştineşti. Biserica Sf. Sava durată de Armeni în veacul al XIV-lea n-a mai fost renovată din zilele lui Petru Rareş (1545) iar cutremurul de anul trecut i-a crăpat cupola. Tot in ruină e şi biserica Golia ce datează din 1540 şi a fost numai în mică parte refăcută după straşnicul cutremur din veleatul unamieşaptesutepatruzeci. Mi-

tropolitul Nicodem a dat frumoasă pildă in această privinţă începând pe cheltuiala sa proprie restaurarea bisericei Sf. Gheorghe, vechea mitropolie.

Şi pentru a da o nouă faţă şi perpetuu avânt de prosperare Iaşilor, se plănueşte a se face aci o reşedinţă regească, amenajându-se în acest scop unul din cele, mai mândre castele din calea protipendadei „Carol".

Aşa vom putea nădăjdui că se va desmorţi târgul şi işi va lua o altă înfăţişare mai sănătoasă.

Toate astea îi revin lui Octomvrie spre a le vedea înfăptuite. Şi desigur, cu prilejul „lunei" pe lângă standurile negustoreşti se va deschide şi stagiunea Teatrului Naţional, organizându-se şi un spectacol intru comemorarea lui Matei Millo, căci se implinesc o sută de ani de când acest înaintaş al teatrului românesc a urcat treptele scenii. Cât priveşte restul repertoriului, nădăjduim că va fi mai cu pricepere stabilit, făcând din teatru, o instituţie de moralizare nu numai un motiv de etalarea calităţilor discutabile a unor exaltaţi. Altfel vizitatorii vor risca să întâmpine deziluzii şi cu prilejul lunii Iaşilor se va şterge din sufletele tuturora nimbul legendar, aproape în care se leagănă bătrâna cetate a culturii româneşti.

Bufenii din Banat

Aniversarea bicentenară a descălicării Bufenilor în Banat sărbătorită la 18August 1935 într'un măreţ Congres în comuna Ciclova-Montană

de Ioan Lotreanu

Zi de sărbătoare.

Razele soarelui joacă deasupra miilor de capete descoperite, asemenea unor peşti aurii în apa cristalină a unui izvor. Grijile sunt uitate; s'a trecut peste necazurile zilei şi miile de români s'au adunat în comuna Ciclova-Montană, pentru a participa aci, cu mic cu mare, domni şi ţărani, la adunarea menită a cimenta o mai strânsă legătură sufletească între urmaşii celor, cari înainte cu câteva secole, împinşi de mizerie, de un tratament barbar, au fost nevoiţi a-şi părăsi vetrele, luând toiagul pribegiei, în căutarea unui trai mai uşor, a unei bucăţi de pâine dospită cu mai puţine lacrimi şi sudori.

Figurile uscătive radiază numai bunătate. Privirile ochilor ageri reoglindesc o viaţă sbuciumată iar din gurile celor adunaţi azi la măreaţa întrunire, nu se aud decât cuvinte de bucurie ce isvoresc din nişte suflete mari şi inimi oţelite pe nicovala tocită a unor vremi apuse. Sunt Olteni.

Peste mulţimea adunată azi la Ciclova-Montană, plutesc sufletele celor cari trupeşte au pierit, cu speranţa ivirii unor zări senine pe seama urmaşilor lor, a bufenilor aşezaţi în mijlocul nostru, cărora le-am întins, dela început, o mână frăţească şi le-am împărtăşit zi de zi, multele dureri şi prea puţinele bucurii.

18 August 1935.

*

In vremea aceea, sclavismul a ajuns la apogeu. Fraţii de dincolo, învrăjbiţi de venetici fără scrupule cu pretenţii de conducători, au trăit vremuri cumplite şi'naintea ochilor lor, s'au petrecut lucruri îngrozitoare.

Incercările ţăranului, de a ajunge la o viaţă mai liniştită, au rămas fără efect, căci fariseii au fost mulţi la număr iar pătura de jos, fără putinţa de a-şi schimba soarta. Şi în asemenea împrejurări, trata-

Oravita. Biserica ort. română.

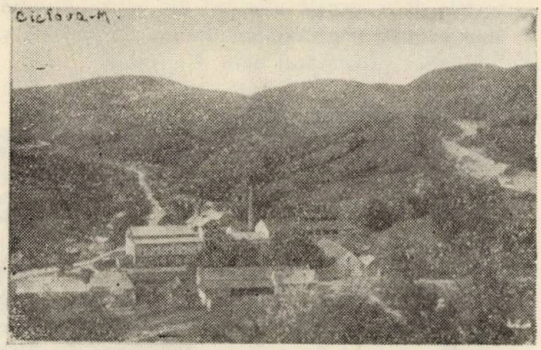

Ciclova-montană.

mentul barbar a fost la ordinea zilei, iar jalea, şi tristeţea au întrat în toate colibele.

In aceste condiţiuni, în cei cari nu au mai putut indura jugul sclavismului, tratamentul barbar al satrapilor de lege şi neam străin, a răsărit idea unei evadări, dorul de a rupe lanţul iobăgiei, dar cum orice încercare ar fi fost înnăbuşită de sânge nevinovat, mii de ţărani şi-au părăsit vetrele şi au trecut Carpaţii, în nădejdea de a găsi un trai mai uşor, o viaţă mai tihnită.

Rolurile trecute dincoace, au fost compuse aproape numai din olteni (Mehedinţi şi Gorj) şi de mirajul unor promisiuni neîmplinite, s'au aşezat, majoritatea lor, în părţile Cărăşene, ocupându-se cu una din cele m i grele munci: minieritul, şi întemeiând mai multe localităţi. Comunele *Reşiţa, Oraviţa, Bocşa, Sasca-Montană, Cărbunari, Stinăpari, Rusova, Ciclova-Montană,* sunt şi azi locuite de aceşti colonişti, întemeietorii localităţilor şi după decenii întregi, abia au ajuns la o stare materială mai bună.

Dincolo, cei rămaşi au îndurat fără de legile fanarioţilor, până la începutul secolului trecut, când Tudor Vladimirescu a rupt lanţul iobăgiei.

*

Viaţa coloniştilor Olteni, nu a fost din cele mai uşoare, căci au fost puşi la cele mai grele munci. Au suportat însă cu resemnare toate greutăţile stăpânilor asupritori. Au avut viziunea so irii zilei mari care să-i libereze. S'au închinat în faţa unei candele aprinse înaintea altarului sfânt clădit de românii, de pretutindieni. Dar mai mult ca la ceilalţi români, bufenii frământaţi de griji, bătuţi de vânturi şi ploi, au dat naştere celor mai de seamă copii ai acestui colţ de ţară.

Oltenii din Banat s'au adunat la Ciclova-Montană într'un congres

O zi de sărbătoare când fraţii şi-au stâns mâna, şi-au spus păsurile şi şi-au pus nădejdea în vremi mai bune.

Expoziţia universală din Bruxelles

La margin a capitalei belgiene, technica şi energia omenească au ridicat într'un decor natural şi artistic o minunată expoziţie cu peste 140 de pavilioane a căror originalitate şi splendoare rivalizează cu bogăţia interiorului lor.

Această expoziţie universală, organizată cu ocazia aniversării centenare a inaugurării primei linii ferate din Belgia, este chemată în acelaşi timp să reamintească eforturile şi munca depusă de poporul belgian dela cucerirea independenţei sale.

Aspectul pitoresc al expoziţiei, ridicat prin frumoasele jocuri de apă şi prin diversitatea construcţiilor înşiruite dealungul unor alele îngrijite şi împodobite cu flori multicolore, oferă vizitatorilor agreabile momente. Iar în atmosfera răcoroasă a serilor de vară, când apele îşi îmbracă haina feerică a jocurilor de lumină şi parcul de atracţiuni îşi deschide porţile pentru divertirea miilor de străini, terasele restaurantelor şi bereriilor se animează.

Expoziţia mondială dela Bruxelles, la care au luat parte aproape toate Statele importante ale lumii, cuprinde tot ce putea fiecare ţară participantă să arate mai frumos şi mai de valoare. Toate ramurile de producţie ale activităţii omeneşti, toată evo-

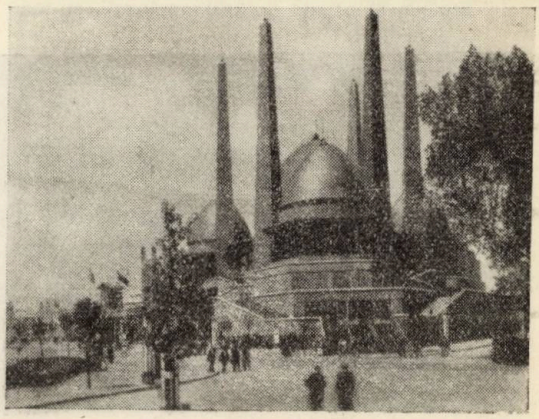

Expoziţia Universală din Bruxelles. Pavilionul vieţii catolice.

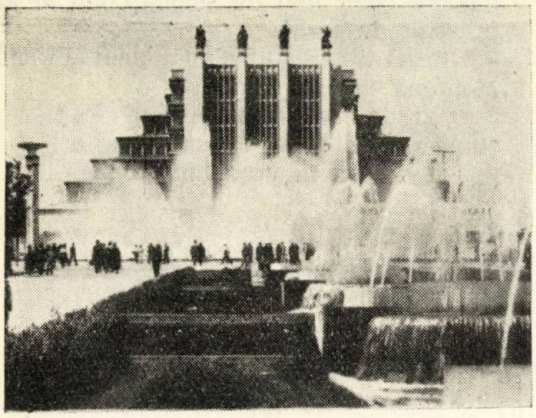

Expoziţia Universală din Bruxelles.
Palatul Mare cu jocurile de apă.

luţia technicei moderne şi tot progresul diferitelor naţiuni sunt demonstrate aici.

Pavilionul României este unul dintre cele mai frumoase şi mai interesante. In saloanele lui bine aranjate sunt expuse produsele economiei naţionale, mostre de cereale, lemne, petrol, minereuri şi tot ce produce ţara noastră pentru export. In secţia propagandei turistice sunt expuse o mulţime de reproduceri şi vederi minunate dincele mai pitoreşti regiuni ale noastre, precum şi sugestive momente prinse din viaţa ţăranilor români. O importantă parte ocupă secţia artistică, unde în afară de vechia artă naţională şi religioasă sunt prezentate străinătăţii tablourile şi lucrările celor mai valoroşi pictori şi sculptori ai noştri din trecut şi din prezent între cari: N. Grigorescu, Andreescu Luchian, Steriade, Petraşcu, Şirato, Pallady, Ressu, Tonitza, Theodorescu-Sion, Bunescu, Ştefan Dumitrescu, etc.

In afară de arta plastică Pavilionul românesc mai conţine o bogată colecţie de ţesături şi covoare naţionale, precum şi o sală a cărţii româneşti, cu toate publicaţiunile Fundaţiilor Regale şi a diverselor reviste. Intre aceste produse ale scrisului românesc sunt expuse şi exemplare din revista noastră şi din Biblioteca Luceafărul dela Timişoara.

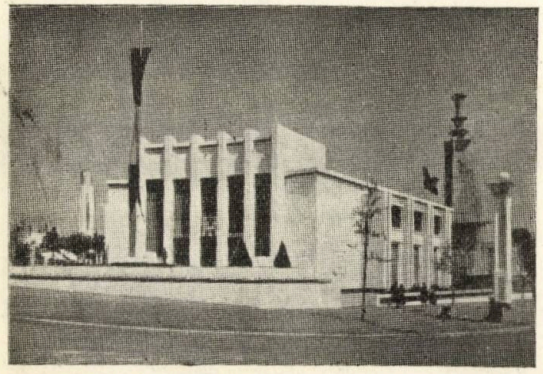

Expoziţa Universală din Bruxelles. Pavilionul Românesc.

Dorian Grozdan: „Brazde Păgâne".

Literatura modernă bănăţeană tinde spre maturizare. Tardivitatea relativă a acestui fenomen literar îşi ascunde geneza în psihologia specifică a bănăţeanului.

Toate manifestările înseilate până acum, sunt isbucniri spontane, sincere, naturale, realizate din necesitatea de a servi fidel artei pentru artă, nu scopurilor venale.

Proza a distilat ansamblul vieţii reale, fără să-şi pintenească evoluţia prin smidişul modernismului excentric.

Poezia gâbeşte spre închegarea desăvârşitului artistic.

Sinteza valorii ei clasice, o cristalizează „Brazdele păgâne".

In versurile talentatului scriitor Dorian Grozdan, pulsează complexul psihic al unui poet frământat de durerea, de sbuciumul umanităţii.

Poezia lui îşi împleteşte esteticul literar pe fonduri ideologice şi mistice, cu un preludiu de concepţii filozofice virile.

Caracterizarea dlui dr Aurel Cosma junior, din prefaţa volumului, înmănunchiază valoarea intrinsecă a poeziei: „Versurile sale sunt brazde profund săpate în ogorul de gândire"...

Mottoul ţintuit în fruntea volumului, subliniază problema rostului vieţii, oscilatoare între pozitivismul şi negativul existenţei:

„Lut
dacă din aluatul tău Dumnezeu m'a bătut
pe nicovala zămislirii Lui,
de ce sunt iarbă rea şi spin păgân,
pe suflet slugă şi stăpân,
mânat spre cer, de dorul cui?".

In „Lut", se răsfrâng concepţii pesimiste. Poetul, respinge viabilitatea lutului, cerându-i reabilitarea.

Nu poate concepe proslăvirea şi nici dăinuirea lui, când mocneşe în spuza vieţii, fără să-şi îndrepte paşii spre binele obştei. El vrea un lut neînfrânt, un lut dur şi nestăvilit în forţa de a îndupleca veleităţile, în voinţa de dominare ideală:

„Trup de iască frânt,
ce versuri să-ţi cânt
când eşti humă viermănoasă,
plouată şi păienjenoasă."

„Trup de lut înfrânt,
întoarcete'n pământ
să-ţi cânte viermii, mut:
lut, lut, lut . . ."

Vrea o lume, croită din lutul lui. Nu o găseşte. Plin de revoltă, se smulge din potmolul semenilor şi se ridică deasupra prejudiţiilor comune, spre crestele idealului.

„Vreau zarea s'o ating cu mâna,
şi cerul să-l lovesc domol,
căci am izbit de mult ţărâna
şi ea a răsunat a gol".

In solitudine, îşi găseşte resemnarea. Poezia „Paşi peste veac" îl readuce iar în vâltoarea frământărilor. Nu-şi poate realiza idealul. Dezolat, risipeşte acelaşi pesimism moderat şi dospit pe răstaniţa Vieţii, cu orizonturi de consolare lentă.

„Eu sunt din rândul celor blestemaţi
ce trec prin lume hoinărind;
cântând,
îmi duc povara anilor, scăpaţi
în nu ştiu ce adânc".

Aceiaşi notă adecvată, persistă şi în pastel. Bogat în imagini şi comparaţii, şi-a trecut strofele în literatura română.

O toamnă genial desprinsă din melancolia totului şi turnată în plasticul versurilor, e „Cad frunzele".

Prima strofă, predomină pastelul literaturii noastre moderne:

„Din bolta de cenuşă şi funingină
se prăvăleşte dimineaţa de lumină,
a plouat în noapte asta cineva cu tină
c'au rămas pereţii caselor muiaţi în văluri
de rugină.

Tehnica versului, e superioară. Ritmul îmbibat cu pulsul muzicalităţii agile, amplifică valoarea fondului într'o îmbinare artistică, ingenioasă.

ION B. MUREŞIANU.

Ing. George Lipovan:

„Sborul fără motor"

Ing. George Lipovan

Aripile mîticilor Icar şi Dedal, şi-au topit ceara în drumul îndrăsneţ spre soare, iar mâna de cenuşă, prăvălită din creasta văzduhurilor peste bulgărul terestru, a fost semănată în ogorul năzuinţei colective.

Rotogolul vremurilor a trecut grăbit In urma lui încolţi ideia şi progresul.

Genialitatea unui da Vinci a răsbit hăul mentalităţii medievale şi s'a ridicat îndrăgostit, spre orizonturile învăpăiate ale accesibilului.

Cristalul gândirii, a spart stavila vremii, obedită în îngustimea crezului.

Ceara pălită şi năzuinţele primilor tehnicieni ai sborului, chinuiţi de gânduri înaripate, s'au încleştat temeinic în realizările de azi.

. . . . . .

Aviaţia noastră păşeşte în cadenţa progresului general.

Aviatorii înfruntă şi frâng prejudiţiile regulei, se sacrifică şi isbutesc în năzuinţele lor . . . Se sfarămă de zidul rezistenţei, dar din resturile lor lăşnesc alţi eroi mai fermi, mai dârzi, cari prin intensitatea colaborării, practice sau teoretice, servesc înfăptuirii.

Din şirul ţărmurit al acestora, relev activitatea dlui inginer aviator George Lipovan, autorul cărţii „Sborul fără motor", primul tratat tehnic în acest domeniu, în româneşte.

E un studiu teoretic şi practic, concis, din care se prelinge un spirit adâncit în problema per-

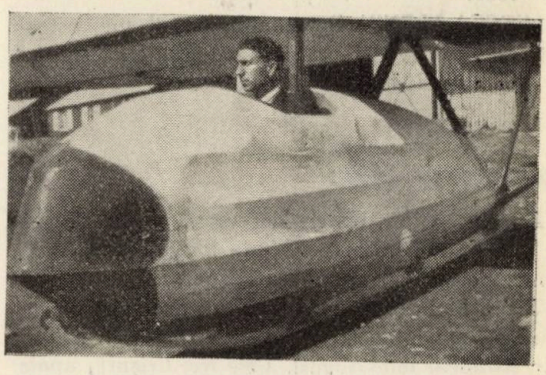

Ing. George Lipovan în avionul fără motor.

fecţionării planorului, o problemă aviatică, scrutată intens aiurea, dar prea puţin accentuată la noi.

D. George Lipovan prin importantele studii, bazate pe realităţi tehnice, netezeşte cărarea, pentru a facilita drumul urmaşilor, pentru a-i apropia cât mai mult de tendinţa de dominare a zărilor.

Cartea d-sale, scrisă într'un stil atrăgător, — o combinare a ştiinţei cu literatura, — e menită să trezească, să dea un impuls tineretului, pentru aviaţia de viitor, pentru sborul mânat fără forţă motrică.

Munca, nu i va fi zadarnică.

Aviaţia şi generaţia de mâine, îi va fi recunoscătoare.

ION B. MUREŞIANU.

Cărţi primite:

HARALAMBIE TH. ŢUGUI: Liane crude. poezii. Editura revistei „Insemnări" Dorohoi 1935.

G. T. NICULESCU-VARONE: Folklor românesc din Ardeal (comuna Nadăşu, plasa Huedin, judeţul Cluj). Bucureşti 1935.

GEORGE D. RÂNCĂ: „Imagini" triste. Dorohoi 1935.

SFERNIC: Feţe şi caractere (physiognomonia) Bucureşti 1935.

GEORGE FOTINO: George Popovici, un istoric uitat al vechiului drept românesc. Academia Română, memoriile secţiunii istorice seria III. tomul XVI. mem. 8. Bucureşti 1935.

Publicaţiile Grupării Intelectuale „Thesis".

AL. DIMA: Privire sintetică asupra operei şi personalităţii lui Al. Odobescu. 1935.

LICU POP: Un filosof al istoriei: Al. Xenopol 1935

GEORGE FONEA: Intoarcere în vreme (poeme). 1935.

MIRCEA ALEXIN: Băjenie (Creionările unui ostaş). 1935. Activitatea grupării intelectuale „Thesis" pe anul 1933-1935.

Reviste primite:

Femeia Satelor, revistă de cultură pentru femeile dela Sate. Directoare: Maria Pârvulescu (Deva), Iunie. *Revista „Şomerul"* (Timişoara) Anul I-nr. 1 şi 2 din Maiu şi Iunie. *Vestul medical*, revistă lunară, ştiinţifică şi informativă, director: Dr. I. Glăvan (Oradea) Iulie-August. *Cele trei Crişuri.*, anale culturale, director-fondator: George Bacaloglu (Oradea) Maiu-Iunie-Iulie şi August. *Azi* revistă lunară de literatură, critică şi artă, redactori: Zaharia Stancu şi Petru Manoliu (Bucureşti) Iunie. *Ideea românească*, redactor: Pavel Costin Deleanu (Bucureşti) Anul I. nr. 2-4 din Iunie-August. *Pagini literare* (Turda) Anul II. nr. 4-5 din Iulie-August. *Transilvania*, buletin de tehnică a culturii (Sibiu) Anul 66 nrii Ianuarie-Iunie. *Foiţa*, redactor: V. Flueraş (Bucureşti) Anul I. nr. 1 şi 2 din Maiu şi Iunie. *Gazeta Cărţilor* (Ploieşti) nrii Aprilie, Maiu, Iunie. *Transnistria*, tribuna Românilor de peste Nistru şi *Era Nouă*, organ al Asociaţiei învăţătorilor din jud. Trei-Scaune (Sf. Gheorghe) nr. Aprilie-Maiu. *Tribuna* politică, parlamentară, economică, socială şi artististică (Bucureşti) nr. Iulie. *Pământul*, redactor: Eugen Cialîc (Călăraşi) August. *Vremea*, director: Vladimir Donescu (Bucureşti), 18 şi 25 August. *Cuvântul liber* (Bucureşti) 10,16 şi 24 August. *Albina*, redactor: D. Ciurezu (Bucureşti), 9, 16 şi 23 August. *Revista Fundaţiilor Regale* (Bucureşti) 1 Septembrie.

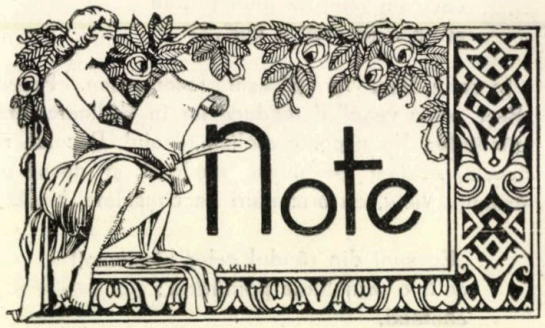

M. Sa Regina Elisabeta la Banloc

M. S. Regina Elisabeta

M. Sa Regina Elisabeta a venit în vara aceasta să-şi petreacă vacanţa la moşia din Banloc, având în ultima săptămână a lunei August şi vizita M. Sale Reginei Maria. Pentru Septembrie se aşteaptă şi vizita M. Sale Regelui Carol al II-lea.

Poporul bănăţean salută cu bucurie şi cu sentimente de profund omagiu aceste vizite regale.

O lacrimă pentru Gheorghe Vâlsan

Alăturea de S. Mehedinți, *Gheorghe Vâlsan*, era reprezentantul cel mai strălucit al Geografiei române și unul dintre cei mai autorizați savanți ai Europei.

Prieten și măestru devotat i-a fost dintru început regretatul *G. M. Murgoci*. Amândoi scriitori plăcuți debutanți cu vigoare la *Sămănătorul*, se credea că literatura i-a prins pentru totdeauna în mrejele ei. Dar printr'o hotărâre tinerească ei au trădat lumea imaginilor de dragul celei vii, reale. Orizontul larg al naturii îi îmbia cu privelişti atrăgătoare şi părăsind masa de scris îi vedem străbătând plaiurile Crainei din Serbia, colindând cele mai româneşti meleaguri din valea Timocului. Au regăsit cu încântare un colț de românism de baştină. Deşi brutalitatea sârbească i-a izgonit fără de vreme, ei totuş avură un bun răgaz de a ne aduce informații de preț privitoare la considerabila parte a românilor de peste hotare, asupra cărora noi nu aveam decât vagi indicațiuni.

Gh. Vâlsan face apoi o serie de studii mărunte, material pentru revistele de specialitate sau note lămuritoare pentru probleme geografice cari aşteptau să fie reluate mai târziu spre a fi adâncite.

Elev la Sorbona al lui *de Martonne* își ia doctoratul cu o teză asupra şesului Dunării.

Studiul său asupra *Câmpiei Române* este un monument de investigare rațională, completă şi clar stilizată, lucrare, în care competința savantului se îmbină într'un mod neîntrecut cu puterea de evocare a literatului de seamă.

Câmpia Română, acest întins bărăgan de monotonie, a fost de toți autorii până la dânsul, considerată ca un subiect banal, uşor de mânuit, despre care e deajuns să scrii că a fost un întins fund de mare, colea prin sarmațian şi apoi să treci, ca din fuga celului, la evocarea hodiernă a măreţelor miragii de fata morgana, descriind incomensurabilele înfățişeri ale stepei fără de hotar.

Gheorghe Vâlsan în întinsa câmpie a văzut altceva decât o imagine poetică. Deşi abil mânuitor de versuri şi dânsul, — arta poetică nu i-a servit decât ca mijloc de aprofundare şi clarviziune ştiințifică, descoperind în câmpia întinsă, nenumărate ascunzişuri, platouri, aparte, forme de relief din trecut şi în devenire, încât prin puterea lui de evocare Câmpia Română se delinează plastic şi vie în variatele ei transformări, mai atrăgătoare, mai aproape de noi, mai înțeleasă şi deci mai prietenoasă chiar decât o egală întindere de conformațiuni muntoase.

Şi cum este opera lui Capitală, Câmpia Română, aşa erau toate prelegerile lui la Universitate.

Cursurile universitare ale lui Vâlsan erau o retrăire plină de sevă şi de vervă poetică, încât meleagurile geografice păreau toate trăind aevea. Nu se putea închipui ceva mai instructiv dar şi reconfortant totodată decât o lecție de Vâlsan.

Incoronarea strădaniilor lui a fost aflarea *hărții originale a lui Dimitrie Cantemir*, pecând răscolea archivele din Apus, urmate de un aprofundat studiu asupra acestui savant domnitor al Moldovei. Gh. Vâlsan a demonstrat că munca vastă şi fără precedent pe care a desfăşurat-o Cantemir cu *Harta Moldovei* întrece mult în importanță scrierea *Descriptio Moldoviae*, care este totuş o operă de însemnătate nepieritoare. „Descrierea Moldovei" n'a putut fi decât un text esplicativ referitor la opera capitală care era Harta Moldovei.

Apoi pas cu pas a demonstrat erudiția de *creator* a hospodarului moldovean, care la timpul său a fost un adevărat precursor al ştiinței geografice, făcând profiluri de munți şi relevând peste tot noțiunea formelor, ceeace în geografia universală numai mai târziu s'a introdus..

Astfel a lucrat Gheorghe Vâlsan, neobosit, relevând chestiuni de-o importanță veşnică şi evidențiind şi în cele mai detailate chestiuni de specialitate o expunere luminoasă şi caldă, repugnându-i peste tot savantlâcul obscur, mascat de formule greoaie.

Deşi într'o viață scurtă, opera lui se prezintă completă. Te şi miri cum de-a lucrat atâta, cu un trup firav, ros o viață întreagă de o boală neîndurată. Nimeni n'a bănuit şi n'a îngăduit să bănuiască, că munceşte răpus de suferință, până când moartea crudă şi-a aruncat asupră-i lințoliul ei neîndurat.

A trăit o viață fără prihană, neavând decât o patimă: ştiința şi poezia. Ființă vrednică de-a ocupa loc între îngerii din raiu...

Dar ochii noştri ni i-a umplut cu lacrimi...

AUREL CONTREA

Ştefan Vlădescu

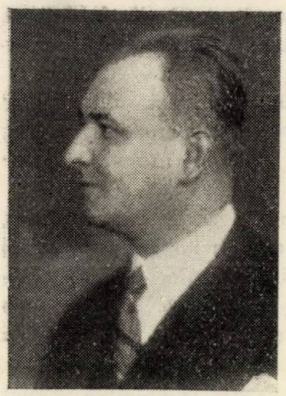

Stefan Vlădescu

redactor al ziarului „Viitorul" din Bucureşti va publica în curând un volum cu *însemnări gazetăreşti*, care va cuprinde în sute de pagini toate amintirile politice, culturale şi ziaristice pe cari şi le-a notat în timpul celor zece ani trăiți la Timişoara imediat după unire. Insemnările dlui Vlădescu prezintă o valoare mare din punct de vedere istoric, fiindcă ele vor conține povestirea tuturor evenimentelor petrecute în Banat în primul deceniu al închiegării unității noastre naționale.

Ioan Slavici

nemuritorul nuvelist dela Şiria, de zece ani își doarme somnul de veci sub umbra uitării şi nepăsării. La 10 August s'au împlinit zece ani dela moartea sa şi nimeni nu s'a gândit săi comemoreze memoria, nimeni nu s'a grăbit să-i pomenească imensele contribuții pe cari le-a adus în

serviciul operei de unitate națională și mai ales în domeniul literaturii românești. Personalitatea lui va rămâne însă pentru generațiile viitoare de scriitori ca o pildă și să sperăm că ea va izbuti să încolțească în talentele tinerilor purtători de condeie dragostea pentru nuvelă, care dela Ioan Slavici încoace puțini reprezentanți a avut în regiunile acestea.

Emil Grădinariu

Emil Grădinariu

șeful serviciului cultural al municipiului Timișoara, a elaborat un mare și documentat program de activitate culturală pentru capitala Banatului, propunând o serie de soluții cari într'un interval de 5 ani de realizări ar putea ridica nivelul vieții culturale dela frontiera de vest a țării. Intre alte probleme dl Emil Grădinariu propune și înființarea unei stațiuni de radio, scriind în raportul său următoarele:

O problemă care trebue rezolvată cât mai curând, pentru înălțarea prestigiului orașului nostru, este, înființarea unui post de radio la Timișoara.

Cum fiecare oraș tinde să profite cât mai mult, prin răspândirea faimei sale în lume, pe temeiul oricăror manifestațiuni intelectuale, de ce Timișoara, oraș cu o tradiție atât de veche pe teren muzical, sportiv, edilitar și economic, nu ar cultiva această tendință?

Dacă micul Beireith, leagănul Wagnerian, a știut să-și răspândească faima în întreaga lume cultă, prin manifestațiunile muzicale ale operei înființate de marele titan al muzicei germane, de ce Timișoara exuberantă în suflet și bogății materiale, nu ar dori să se facă cunoscută lumii, pe undele văzduhului, răspândite de stațiunea de Radio?

Inființarea unui post de Radio în Timișoara, ar constitui cel mai puternic instrument pentru intensificarea vieții intelectuale și artistice, prin utilizarea corurilor, fanfarelor, orchestrei simfonice, a talentelor bănățene, a intelectualilor de seamă din orașul nostru, în cadrul preocupărilor cu problemele culturale, artistice și economice ale Banatului.

Un post de Radio ar da și existență atâtor elemente de valoare, din provincia noastră, fără ca Municipiul să trebuiască a aduce sacrificii materiale insemnate, cunoscut fiind faptul că, Societatea de Radio difuziune nu a cerut Primăriei Municipiului, decât localul, lumina și combustibilul necesar studio ului.

Tenorul Grosavescu

va fi titul nr. 3 din Biblioteca Luceafărul. Broșura va cuprinde în afară de datele biografice și fotografiile publicate în prezentul număr o serie de alte clișeie și manuscrise inedite și de mare valoare. Autorul cărții, dl prof. Filaret Barbu din Lugoj, a adunat dela familia și dela prietenii marelui nostru artist tot ce s'a putut spune despre vieața sbuciumată a lui Traian Grosavescu, despre cariera sa strălucită și despre tragedia morții sale.

Catul Bogdan

profesor la Școala de arte-frumoase din Timișoara pictează acum împreună cu dl Ioachim Miloia, directorul Muzeului bănățean, biserica ort. română din Timișoara-Iosefin. Capul de Madonă de pe coperta revistei este o schiță făcută de dl Bogdan pentru pictura de pe bolta altarului, care însă n'a mai fost realizată, fiindcă artistul modificându-și concepția compoziției sale a crezut mai potrivit să picteze pe această boltă o Fecioară cu Isus în brațe, a cărei privire să nu fie aplecată și distrată în meditații, ci dreaptă, cu raze de vedere cari să cuprindă din orice parte a bisericii ochiurile tuturor credincioșilor.

Fotografiile țărănești din Banat

publicate în legătură cu articolul despre cercetările monografice ale Institului Social sunt făcute de dl Dr Nerva Drăgan.

Pictorii Bănățeni.

pregătesc expoziții pentru la toamnă. Astfel, dl *Petre Lazar* s'a întors din capitală acasă la Caransebeș, unde lucrează la diferite tablouri. Dl prof. *Corneliu Liuba* a fost în vara aceasta în Dobrogea, de unde s'a înapoiat cu mai multe peisagii pe cari le va expune la toamnă în Timișoara și la București.

Dl Filaret Barbu, autorul articolului despre Tenorul Traian Grosavescu publicat în acest număr, și-a reservat toate drepturile de autor asupra textului acestui articol.

Prezentul număr al revistei „Luceafărul" a apărut în ziua de 25 August.

LVCEAFÂRVL

revistă culturală, literară şi artistică
Redacţia şi administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma Nr. 5.

CUPRINSUL:

Dorian Grozdan: Preludiu pentru începutul Toamnei 381
Şt. Vlădescu: Biserica şi cultura românească. Douăzeci şi cinci de ani de arhierie a Sanctităţii Sale Dr. Miron Cristea Patriarhul României 383
Leontin Iliescu: Nu mă smeresc (poezie) 385
D. Jov: Bugeagul Basarabiei 386
Ion Jivi-Bănăţanu: In gară (poezie) 389
Dorian Grozdan: Patru ani dela moartea Drului Aurel Cosma 390
Dr. Vasile Lăzărescu: Amintiri despre Dr. Aurel Cosma 391
Dr. Cornel Corneanu: Prinos memoriei lui Dr. Aurel Cosma 392
Şt. Vlădescu: Un îndrumător al Românilor bănăţeni: Dr. Aurel Cosma . 394
Ion Jivi-Bănăţanu: Cântec (poezie) 398
Al Iacobescu: Către moarte (poezie) 398
P. Bogdan: Lume mică (poezie) 398
Gh. Atanasiu: Anchetele monografice în lumina vremurilor de azi . . . 399
Mihail Avramescu: Carte poştală. Chin. (poezii) 402
Volbură Poiană-Năsturaş: La Balcic (poezie) 403
P. Bogdan: Amurg (poezie) 403
C. Săteanu: Anecdote culturale 404
Romulus Fabian: Seceriş în pustă (poezie) 395
Filaret Barbu: Tenorul Traian Grosavescu 406
Aurel Cosma junior: Pictura impresionistă 424

CRONICI:

Aurel Bugariu: Cronici moldovene 429
Ion Lotreanu: Bufenii din Banat 430
Expoziţia universală din Bruxelles 431
Cărţi, Reviste, Note.

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorităţi, instituţiuni şi intreprinderi 1000 Lei pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 Lei în sus. Pentru străinătate abonamentul costă dublu. Se poate plăti abonamentu şi pe jumătate de an.

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul 20 Lei

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

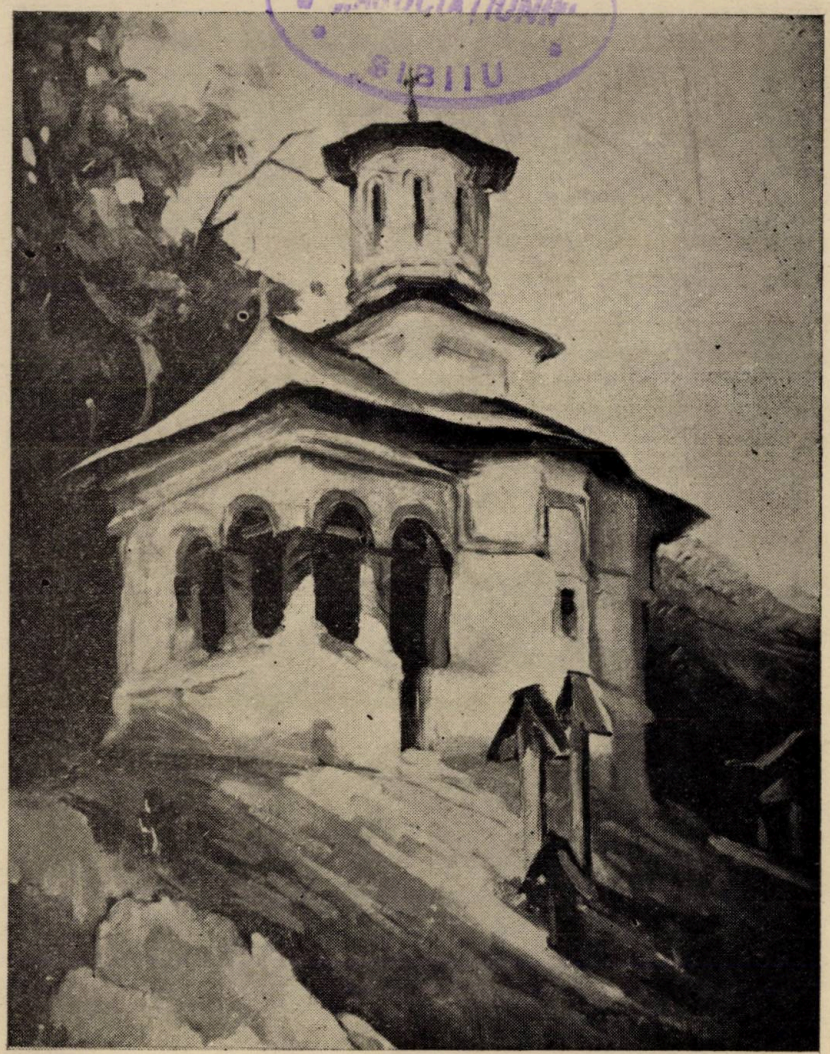

George Teodorescu-Romanați. Schitul „Păpușea" dela Mănăstirea Bistrița-Vâlcea.

ANUL I. Nr. 10. — OCTOMBRIE 1935.

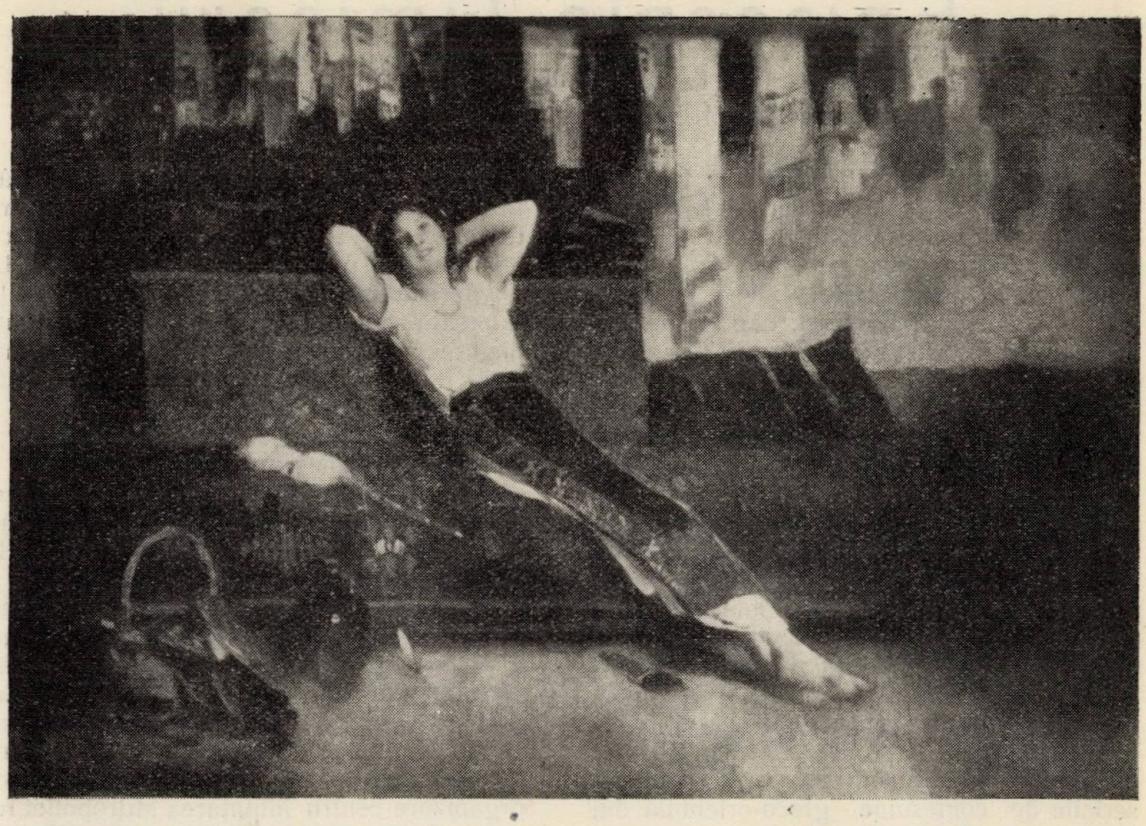

N. Grigorescu. Fata cu Zestre.

Gânduri împotrivite

de ADRIAN MANIU

Nu plânge, ca să nu ucizi florile.
Inchide ochii viorii.
Aşteaptă zorile.
Florile, şi fără tine vor pierii.

Roua ochiilor tăi vestejeşte,
Lacrima cerului, înviază câmpia.
Visul în care viaţa trăieşte
Duce spre moarte tăria.

Iubindu-le — smulgem florile
Impodobind ţărâna ce chiamă.
Toamna a oprit viorile
Zorile cântă aramă.

Episcopia Timişorii

de Dr. Avram Imbroane
Secretarul General al Ministerului Cultelor

In anul 1716, când Timişoara a fost eliberată de turci de către Prinţul Eugen de Savoia, în acest oraş se găsea o Episcopie românească şi un episcop cu numele Ioanichie. In acest timp cetatea Timişoara era locuită numai de turci, cari împreună cu armata turcească au părăsit Banatul. Oraşul pe atunci se compunea din două părţi: Palanca Mare şi Palanca Mică, locuite aproape numai de români, de puţini bulgari, greci şi sârbi cari erau mici comercianţi.

In anul 1690 Patriarhul sârbesc din Ipec, Arsenie Cernoevici, persecutat în Serbia şi el şi credincioşii săi de turci, a primit dela Impăratul Austriei Leopold permisiunea de a se aşeza cu credincioşii săi, 40.000 la număr, în Ungaria de Sud, cu condiţiunea ca sârbii să facă serviciul militar în războaele Impăratului contra turcilor. Cu diploma împărătească dela 10 August 1690 Impăratul Leopold a supus bisericile de confesiune greco-orientală din Banat şi părţile ungurene sub guvernarea bisericească a Patriarhului Cerneovici. Astfel a ajuns biserica ortodoxă română din Banat şi din părţile ungurene sub ierarhia sârbească. Biserica românească din Ardeal a rămas neatinsă de aceste măsuri căci în Ardeal biserica romano-catolică — nu avea putere, ea fiind mult slăbită prin asalturile ce i le dădea calvinismul ungurilor şi luteranismul saşilor.

Românii din Banat şi părţile ungurene au rămas sub ierarhia sârbească până la anul 1864 când a urmat despărţirea ierarhică a bisericii româneşti de biserica sârbească.

Luptele românilor din Ardeal şi din Banat pentru despărţirea ierarhică a Bisericii române din Banat de cea sârbească au început încă în anul 1848. Ardelenii în adunarea dela Blaj ţinută la 15 şi 16 Mai 1848 cer acest lucru Impăratului dela Viena. Românii din Banat în adunarea lor ţinută la Lugoj la 17 Iunie 1848, iar cei din Ungaria în adunarea ţinută la Pesta tot în acel an la 21 Mai cer Curţii din Viena aceeaşi despărţire.

Bănăţenii în adunarea lor dela 17 Iunie ţinută în Lugoj declară că Episcopul sârbesc din Timişoara este destituit şi încredinţează ca Vicar Episcopesc cu conducerea diecezei pe Protopopul român din Lipovăţ Dimitrie Stoichescu, iar cu petiţia adresată de aceeaşi adunare Guvernului unguresc cer restituirea Episcopiei româneşti din Timişoara şi numirea unui român ca Episcop.

Guvernul unguresc a şi confirmat pe Dimitrie Stoichescu, Vicar Episcopesc a diecezei româneşti Timişoara, însă după ce armata austriacă a învins, Episcopul sârbesc a fost reîntegrat în postul său şi Episcopia sârbească a fost restaurată.

Străduinţele bănăţenilor pentru despărţirea ierarhică de sub sârbi au culminat în opera săvârşită de marele Andrei Şaguna şi marele proprietar din Banat Andrei Mocioni, cari au dus luptele la bun sfârşit. Curtea din Viena învită pe Şaguna în anul 1863 ca să prezinte un plan de organizare pentru înfiinţarea Mitropoliei româneşti pe seama românilor din Transilvania, din părţile ungurene şi din Banat. In răspunsul său, care se află în arhiva Consistoriului din Sibiu şi se găseşte reprodus şi în cartea lui Ilarion Puşcariu „Mitropolia românilor ortodoxi din Ungaria şi Transilvania“ propune şi reînfiinţarea Episcopiei româneşti a Timişoarei. Autograful împărătesc dela 24 Decembrie 1864, prin care s'au despărţit cele două biserici şi s'a decretat înfiinţarea Mitropoliei româneşti, a lăsat însă Episcopia din Timişoara sârbilor.

In luna August 1868 a fost convocat congresul bisericii româneşti la Sibiu pentru votarea statutului organic al Mitropoliei româneşti. Acest statut primind întărirea împărătească în luna Mai 1869, congresul naţional bisericesc a fost convocat în acelaş an în luna Octombrie în oraşul Sibiu.

Incepând dela acest congres românii din legea ortodoxă orientală din Timişoara, din districtele Timişului şi ale Torontalului au cerut în repetite rânduri reînfiinţarea Episcopiei ortodoxe româneşti din Timişoara, după cum reese din actele ce se

găsesc în această chestiune la arhiva Consistoriului mitropolitan din Sibiu. In cererile lor bănăţenii arată între altele faptul că prin acţiunea vehementă de maghiarizare a Guvernului unguresc elementul românesc din părţile locului începe a slăbi, iar în districtele Timiş şi Torontal, fiind amândouă departe de Arad şi Caransebeş, serviciul bisericesc e greu de controlat. Ei cer prin urmare reînfiinţarea acestei Episcopii pentru consolidarea şi întărirea românilor în aceste ţinuturi şi mai ales în oraşul Timişoara.

Cea mai importantă manifestaţiune a timişorenilor sub acest raport este cea dintâi adunare publică pe care ei o ţin la Timişoara în anul 1875, în sala numită „Redută" a teatrului din Timişoara, în care ei cer înfiinţarea Episcopiei româneşti din Timişoara sau mutarea Episcopiei din Caransebeş la Timişoara.

In urma multelor solicitări, congresul naţional bisericesc, decretează, în anul 1900 prin concluzul No. 64 înfiinţarea a trei noui Episcopii şi adică: una în Timişoara, alta în Oradea-Mare şi a treia în Cluj şi dă îndrumare Consistoriului mitropolitan din Sibiu să adune toate datele pentru organizarea de fapt a acestor Episcopii. Consistoriul mitropolitan sub No. 250 din 1902 a şi elaborat un plan de organizare şi un proiect de buget pentru toate trei episcopiile. Infiinţarea Episcopiilor însă a fost trăgănată din partea diecezelor Aradului şi Caransebeşului cari prin înfiinţarea nouilor Episcopii erau ameninţate să piardă un număr important de credincioşi. Românii din Timişoara, din Timiş şi Torontal nu au încetat a solicita cu multă stăruinţă înfiinţarea Episcopiei româneşti din Timişoara, astfel încât congresul naţional bisericesc din 1909 prin concluzul său No. 64, decretează din nou înfiinţarea celor trei Episcopii, fixând şi teritoriile nouilor Episcopi precum şi cheia de împărţire a averilor comune.

Motivele cari au făcut ca congresul naţional bisericesc să decreteze înfiinţarea Episcopiilor din Timişoara, Cluj şi Oradea-Mare se arată a fi de ordin naţional. In toate trei oraşele, locuite în preponderanţă de elementele străine, se impune ca elementul românesc să fie întărit şi legea strămoşească a poporului român să fie apărată şi promovată.

Guvernul ţării a găsit intemeiată această motivare când a prezentat Parlamentului român proiectul de lege pentru înfiinţarea faptică a Episcopiilor ortodoxe române din Cluj şi Oradea Mare. Rămâne acum ca opera începută să fie complectată prin înfiinţarea Episcopiei ortodoxe române din Timişoara pentru aceleaşi înalte consideraţiuni naţionale şi de Stat. Romano-catolicii şi ungurii din aceleaşi consideraţiun privitoare la statul lor au mutat Episcopia romano-catolică a Cenadului în anul 1730 în oraşul Timişoara.

Prin convenţia încheiată între România şi Iugo-Slavia şi sârbii vor avea în Timişoara un episcop. Astfel înfiinţarea Episcopiei româneşti în Timişoara nu mai poate fi întârziată nici un ceas.

După încorporarea Banatului la România-Mare timişorenii au intensificat luptele lor pentru înfiinţarea Episcopiei de Timişoara.

Aceste lupte încep în anul 1921. Astfel se înaintează Onor. Minister al Cultelor şi Artelor la 20 August 1921 un important memoriu în această chestiune din partea comunei bisericeşti ortodoxe române din Timişoara-Cetate şi cu aceeaşi dată şi un memoriu al „Casei de Educaţie naţională" din Timişoara către acelaş Minister. Consiliul comunal al oraşului Timişoara adresează şi el un al treilea memoriu la 4 Octombrie 1921 sub No. 27602 din anul 1921 Ministerului Cultelor. Acelaşi consiliu comunal înaintează apoi cu data de 23 Noembrie al aceluiaş an un memoriu sub No. 32200 din 1921 Preşedenţiei Consiliului de Miniştri; în 9 Iulie 1923 acelaş Consiliu adresează o întâmpinare Consistoriului Mitropolitan din Sibiu sub No. 2287 din 1923; în anul 1925 în ziua de 7 Martie acelaş consiliu comunal trimite adresa No. 6607 din 1925 Ministerului Cultelor prin care se arată sacrificiile pe care oraşul Timişoara este dispus să le facă pentru înfiinţarea Episcopiei.

Sacrificiile pe care Consiliul Comunal de Timişoara le arată în adresa Ministerului le hotăreşte în şedinţa sa din 14 Februarie 1925 sub No. 5855, iar Prefectura din Timişoara în acelaş an în ziua de 18 Februarie sub No. 1838.

Aceste sacrificii se cuprind în următoarele:

1. Consiliul comunal al oraşului Timişoara a hotărât să cedeze pentru noua

Episcopie cu drept de proprietate veşnica terenul arătat în hotărârea sa No. 5855 din 1925, aprobată de prefectul judeţului sub No. 1338 din 1925. Acest teren în întindere de 5 jughere şi 910 st. p. are forma unui trapez şi e situat în plin centru al oraşului, având baza mică îndreptată spre Bulevardul Regele Ferdinand I şi baza mare pe cheiul drept al canalului Begheiu, iar laturile dealungul celor două bulevarde principale, care leagă oraşul intern (Cetatea) cu cele mai frumoase şi mai bogate cartiere ale oraşului: Principele Carol şi Principesa Elisabeta.

2. A procura prin cumpărare şi a evacua treptat un mare imobil în centrul oraşului în nemijlocita apropiere a terenului din chestiune aşa ca Episcopul, Consistoriul şi o parte dintre funcţionarii superiori ai acestuia să poată avea imediat chiar in cursul anului 1925 nu numai localuri suficiente pentru biurouri, şi chiar şi locuinţele necesare. Acest imobil ar putea servi foarte bine în mod provizoriu, cel puţin 10 ani, până când episcopia nouă îşi va putea construi pe terenul cedat, edificii noui.

3. A da cel mai larg concurs moral şi material Episcopiei la construirea treptată a edifiicilor necesare şi anume:

a) O biserică catedrală monumentală în partea dinspre Cetate, adică pe baza mică a trapezului la intersecţia celor cinci bulevarde largi ce leagă acest punct de toate cartierele oraşului;

b) Palatul Consistorial cu cel puţin două etaje şi eventual cu localuri de prăvălii la partere in partea terenului dinspre artera Principală a oraşului, ce leagă cetatea peste podul Traian, cu cartierul Principele Carol şi Principesa Elisabeta pe un front lung îndreptat cu faţa spre parcul Scudier;

c) Casa parohială, cu etaj şi cu cel puţin două locuinţe în preajma bisericii catedrale, cu faţada spre bulevardul ce duce din centru spre cartierul Principesa Elisabeta peste podul Şaguna;

d) Palat Episcopesc în formă de vilă, situat la partea extremă a bulevardului din chestiune, chiar în colţul terenului de lângă podul Şaguna cu perspectiva admirabilă spre parcul Politechnicei şi spre parcul Eminescu şi rezervându-se chiar şi palatului Episcopesc un parc de jumătate până la un jugher pe terenul donat Episcopiei. In apropierea palatului Episcopesc se ridică pavilioanele Politechnicei, Palatul Cultural, Muzeul şi Pavilioanele Societăţii Automobil-Clubului Regal Român;

e) Localul seminarului teologic, care mai târziu va trebui să devie academie, având şi un internat. Acest edificiu cu o grădină de cel puţin 1 jugher, s'ar putea plasa foarte bine în partea cea mai liniştită a terenului cu frontul spre canalul Begheului, adică pe baza mare a trapezului!

Primarul oraşului Timişoara termina adresa sa din 21 Martie 1925 către onoratul Minister al Cultelor şi Artelor, prin a-i comunica aceste sacrificii cu pasagiul pe care şi-l insuşeşte desigur toată obştea românească din oraşul Timişoara şi din judeţul Timiş-Torontal:

„Atunci când oraşul e dispus să aducă asemenea sacrificii şi când şi judeţul e gata să-şi dea tributul său, socotim că a sosit timpul să se încoroneze acţiunea aceasta patriotică prin crearea pe cale legislativă a Episcopiei Timişoara"

Carte Poştală

Iţi mai aduci aminte, Tufănică,
De noaptea ceea care-acuma nu e
Când ne cânta, năprasnic, Cărărue,
Şi noi ciocniam ulcică cu ulcică?

Când ochii tăi frumoşi, de rândunică,
Ardeau în ei şi patimi şi dorinţi,
De noaptea când ne-ai scos pe toţi din minţi,
Iţi mai aduci aminte, Tufănică?

Eu simt şi-acuma mâna ta cea mică,
Impinsă de fiorul ce ne 'nşală,
Cum m' atingea aşa, ca din greşală,
Iţi mai aduci aminte, Tufănică?

De noaptea ceea fără de pereche
Iţi mai aduci aminte oare-acum?
— Eu simt vâslind în inimă parfum
Din vorba ce mi-ai spus-o la ureche.

Soroca. *D. IOV*

Scrisoare

Mi-e drag oraşul în care m' am născut,
îmi întâlnesc copilăria la fiecare început de stradă,
în fiecare casă şi 'n ochii fiecărui cunoscut.

De-aci nu-mi dau seama că anii trec
Fiindcă totul e ca şi-altădată
Şi cred că nici când n' am să mai plec.

Ce-mi pasă că oamenii sunt înapoiaţi şi răi
Şi că noroiul de pe străzi îmi îngreuiază pasul.
Mi-e drag oraşul în care m' am născut,
Numai el mă face să simt că am şi eu un trecut
Şi să cred în viitor.
Ştiu câţi oameni se nasc, aflu câţi mor,
Pe cine iubeşte fiecare, pe cine urăşte fiecare,
Ştiu de cine trebue să mă feresc şi de cine să m' apropiu,
Iau parte la tot ce se 'ntâmplă...
Nicăeri aerul nu-i mai îmbâcsit şi mai uşor.

Oraşul în care m' am născut e al meu şi mi-e drag.

Aici nu se aud zgomote în timpul zilei
Şi nu-s lumini în timpul nopţii.
Când mă plimb îmi aduc aminte:
De aici mi-am târguit odată jucării,
De dincolo cărţi de şcoală,
De-acolo primii pantofi cu toc înalt,
De dincolo un cufăr în care mi-am pus tot ce-aveam,
De-acolo un bilet de călătorie...

M' am întors fiindcă n' ar fi trebuit să plec niciodată,
M' am întors fiindcă pretutindeni m' am cunoscut
Dar numai aci mă recunosc,
M'am întors fiindcă mi-e drag oraşul în care m' am născut,
De-aci nu-mi dau seamă că anii trec
Fiindcă totul e ca şi-altădată...

Coca Farago

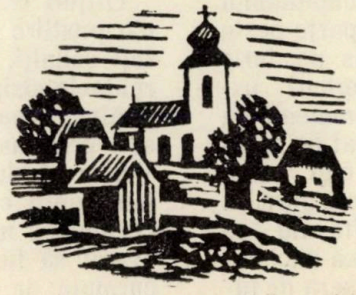

H. Cretulescu. Botez la țară.

Spre Orșova

Fragment din romanul „Cerna".

de Al. Iacobescu

Lupta era pierdută. Goana nu se ostoi decât în faptul zilei, când porunci răzleţe strânseră la o laltă pe o măgură tot ce mai rămăsese din oastea nimicită peste noapte. Trupul ciopârţit al căpitanului Păsărică, cu capul căzut într'o parte peste umărul sfâşiat de obuz, fu adus pe furiş şi aşezat pe-o ridicătură între ierburi uscate. Ochiul stâng rămăsese încremenit ca o piatră lucioasă. Sângele închegat pe spărtura ce coborâse pielea de pe cap până aproape de obraz, se scurgea spre gură în picuri de ploae. Buzele învineţite nu se mai cunoşteau din spuma roşiatică năclăită pe bărbie. Aici braţele nu scăpaseră de furia prăpădului. Două degete fuseseră retezate de la încheeturi; şoldul sângera sub poalele mantalei şi bocancul din dreapta era ciuruit de gloanţe.

Ofiţeri şi soldaţi se strânseră în juru-i c'o pustiire grea în priviri. Işi uitaseră de toţi ceilalţi, rămaşi prin stufişuri, cu măruntaele risipite prin bălţi, pe cari o mână străină avea să-i culce în pământul sortit să-i primească fără să-i întrebe de nume. Venea rândul fiecăruia să plătească darul înfrângerii cu trupul spărcuit de ghiulele. Oastea se micşora din ce în ce; luptele aveau să fie şi mai grele şi în goana necurmată de zile şi săptămâni în şir, nădej-

dea unui ceas de liniște nu mai tresărea în adâncul sufletelor.

— Săracu domnu căpitan! Om bun și cu frica lui Dumnezeu!

Și nimeni nu cuteza să blesteme, nici să rostească un cuvânt blajin. Ochii tăinuiau fulgere de ură în clocotul sângelui ce năvălea spre inimi ca și apele din preajma mortului. Oare să vie și ziua răfuelii. Erau înfrânți, dar nici vrăjmașul nu chiuise de bucurie pe creste. Multe guri de tun amuțiseră prin ascunzișuri; multe mitraliere își încheiaseră țăcănitul în tunetul svârlit de pe văi. Știau că în ciasul acela al dimineții, când ploaia spăla pe cărări sângele scurs în goană, cei de dincolo îngropau laolaltă morții căzuți și dintr'o parte și din altă. Mai era o zi de așteptare și lucrurile aveau să se petreacă altfel poate. Și iarăși, din rândul celor neodihniți, cu chipul înnăsprit de groază, se auzi ca o prohodire îndepărtată.

— Aici el n'a știut ce-o să se întâmple, după cum nu știam nici noi. . . .

Plutonul lui Stroe Păltineanu număra șapte oameni. Scăpaseră ca prin minune cei mai vârstnici. Toată noaptea rătăcise în întunerec buimăcit, cu sufletul încărcat de-un amar desgust. Bătăile inimei îi svăcneau în urech, și picioarele îl duceau amorțite, parcă mii de furnici i-ar fi umblat pe sub piele. Nu mai avea nici nădejde, nu mai simția nicio dorință. Ochii i se adânceau în neguri de nepătruns și, scrâșnind la fiecare nouă răsculire a pământului amestecat cu piatră, aștepta să i se prelingă de-a lungul trupului, pe grumaz ori la tâmple o dâră de sânge cald care să-i dea de veste că toate aveau să sfârșească. Dar gloanțele îi șuerau pe la ureche înnadins, parc'ar fi vrut să-l zăpăcească și mai rău. Dintr'ai lui cădeau unul câte unul. Ii simția între picioare, lungiți pe brânci și arma pe care n'o scăpau din mână, de mai multe ori era să-l prăvălească cu capul în șanț. Atunci îi venea să strige, să lovească, să blesteme. Dar dinții rămâneau încleștați și numai pe nori se lupta resufletul să scape din încăperea pieptului sbuciumat ca o pânză de corabie în bătaia vântului. O tresărire scurtă în fața șuvoiului pornit să răstoarne împrejurările peste viermătul înșirat în cadouri și iarăși încetoșat în amorțirea trupului, sufletul se făcea una cu noaptea, răsăcind neputincios în adâncuri fără capăt.

Acum nu-l mai frământau decât neliniști surde ce-și topeau neastâmpărul în lacurile ce rămâneau încremenite sub pleoape. O văpaie necruțătoare ardea cu pară mistuitoare în dreptul inimii și peste gândurile obosite cădea o pâclă deasă. Alături, locotenentul Pietraru, devenise g lben și tras la chip, mai pământui ca de obicei, cu ochii mici adânciți în fundul capului. Peste o zi două avea să se sfârșească poate și cu unul și cu celalalt Pentru ce? Ca să se îngroașe apa cu sânge, ca să se îngroașe pământul pietros cu trupuri schiloade, risipite în zădar prin șanțuri. Fiincă nimeni nu mai trăgea nădejde să se înfrângă puhoiul oștirilor germane cari acum veniseră în locul Ungurilor să ție piept năvălitorilor.

Timp de zece zile companiile săriră din culme în culme până aproape de munții Sebeșului. Oastea întărită cu noui ajutoare aduse în goană prin Baia de Aramă și Dobrița, risipi o divizie austroungară și întră în Petroșani, plecând din Bănești. Invierșunarea sporea pe măsură ce vrăjmașul se risipea în nerânduială și nicio piedecă nu era în stare să oprească din fugă șuroiul desprins din zăgafări. Dealul Scurtu fu încărcat din fugă și la Coaruele zănoagei aceiași oaste germană, care pricinuise înfrângerea cu câteva zile în urmă, se văzu nevoită să se retragă prin partea din apus a Jiului, trecând cu tunuri și cavalerie, ca o ploae de foc, prin Olorocea. De amândouă părțile, hărțuiala părea însuflețită de aceiași dorință: să se liniștească lucrurile, cel puțin pentru câtăva vreme. Munții erau cuceriți în zori ca să fie pierduți în aceiași zi. Mitralierele cătărate pe culme amuțeau un răstimp, dacă nu se rostogoleau în prăpastie odată cu trupul frânt de obuz al trăgătorului și din nou își sporeau țăcănitul, pe-un umăr de deal, în care fuseseră săpate șanțuri adânci, cu zile și săptămâni în urmă. De abia către sfârșitul lui Brumărel, Petroșanii erau stăpâniți de regimertele aduse de la Cerna. Luptele slăbiseră în vremea din urmă și se părea că vrăjmașul așteaptă clipa hotărâtoare când să poruncească de-adreptul spre inima muntelui, făcânduși culcuș în răstoacele Polatiștei. Nimeni nu știa că peste câteva zile avea să se întâmple aceiace de mult fusese prevăzut, când

sublocotonentul Stroe Păltineanu primi poruncă să ia comanda celor două plutoane rămase de pază aproape de malurile Cernei. Veşti aduse în grabă pomeneau de isprăvile petrecute la Bârza. Vrăjmaşul îşi da seama că frontul fusese slăbit după plecarea celor două regimente cari îi pricinuiseră înfrângerea. Acum se pregătea de luptă, înaintând cu luare-aminte şi înşiruindu-se pe tot lungul drumului, de la Topleţ până în valea Dunării. Şase baterii aşteptau spânzurate pe înălţimi. Un pâlc de cavalerie ducea ştafeta în goana cailor, în timp ce şapte batalioane de infanterie săpau de zor tranşeele în cari aveau să se adăpostească pentru câteva zile.

In drum spre vechia cetăţuie ferită în ascunzătorile munţilor, unde pentru întâia oară dăduse piept cu moartea, Stroe Păltineanu se simţi cuprins de amare desnădejdi. Vedea destul de bine că soldatul se clătina pe picioare mai'nainte de-a întra în luptă, încredinţat că trebuia cu orice preţ să îndure o nouă înfrângere. Odată risipită sub vuiet de tunuri, oastea nu-şi mai găsea astâmpăr, şi numai după zile şi nopţi de trudă, când trupul cădea într'un fel de amorţire chinuitoare, pornea cu învierşunare să urce dincolo de culmi, cu ochii închişi în praful de puşcă, ducând în spate crucea pe care în zori avea să fie răstignit.

Porumbul foşnea din frunză pe şesuri când ajunse la poale de deal. Pasul obişnuit cu goana călca apăsat prin noroaie, bătătorindu le. Oastea înainta liniştită, sunându-şi în mers baionetele de bidoane. Sate pustii răsăreau la cotitura drumului. Hămăit de câini umplea o clipă văzduhul de larmă. Fumul se înălţa drept din coşuri şi din câte-o ogradă un unchiaş îşi ridică domol căciula, privind cu mâna straşină la ochi mulţimea ce mergea cu pas slobod, în neorânduială.

Stroe nu mai avea niciun gând. Privirea căta drept înainte, parc'ar fi vrut să scurteze drumul ce şerpuia pe culmea unui deal înnecată în stăjariş. Din când în când, ca un bâzâit de albină, i se înnoda în minte o frântură de cântec, domoală şi supărătoare. Ce rost aveau cuvintele lipsite de înţeles ce stăruiau să se înşire pe unda cântecului în după-amiaza aceia pustie? Căuta să se gândească la ceva şi în negura minţii flut ra îmbucurătoare icoana ochilor a căror lumină începea să se şteargă din bogăţia din ce în ce mai săracă a amintirilor Poate şi acolo, în lumea pe care n'avea s'o mai vadă curând, era pustiu şi tristeţe. Dragostea lui, înstrăinată de mângâiere, se pleca sub povara îngrijorării ca buruiana răvăşită prin şanţuri pe care stropi de noroi o culcau la pământ înainte de vreme. Ce departe îi părea clipa când purta cu braţul încolăcit pe după mijlocul subţire t upul care era numai al lui şi în care se sbătea cu înfrigurare inima, singura inimă care îl înţelese cu adevărat! Totul parcă nu fusese decât un vis, un vis pe care ar fi fost mai bine să nu-l mai fi trăit. . . . Şi aceeaşi frântură de cântec îşi legăna apa de sunete în tăcănitul baionetelor şi tropotul greoi al paşilor ce răscoleau noroaele. . . Cel puţin dacă i-ar fi fost cu putinţă s'o vadă, să-i citească în ochi os nda acestei îndelungi aşteptări, să soarbă din răsufletul pustiit de suspine unda înviorătoare care să-i înfrângă amărăciunile! . . Dar în furia prăpădului nu-i mai fusese îngăduit să-şi trimită gândul în soarele unei singure nădejdi şi parcă de ani în şir se strecura cu răsuflarea oprită prin negură, aşteptând să-i picure în obraji unda fierbiute de sânge tâşnită din rama camaradului de-alături, Il cuprinse o scârbă de sine, parcă numai el ar fi fost vinovat de toate cele întâmplate. Işi aminti de cuvintele locotenentului Pietraru şi se mustră că nu păstra întreagă în inimă »dragostea de ţară« pe care nici el nu căuta s'o înţeleagă, dar pe care strădnia s'o slujească cu sfinţenie. Dincolo de munţi şi de ape, pe întinderi nemăsurate, se înşirau milioane de oameni cari îşi cereau bucata de pâine smu să din sângele închegat pe rănile altora. Nu suferea numai el, nu lăsase numai el un suflet stingher într'o uliţă dosnică. Fiecare ducea cu sine povoara aceloraşi amărăciuni. Pe fiecare îl urmărea de departe o dragoste înpodobită cu salbă de lacrimi şi în sufletul fiecăruia creştea nădejdea unei apropiate revederi ca un fir de scânteioară dintre tufe de mărăcini. La ce-i foloseau împotrivirile când din tot ce fusese rânduit nimic nu se putea schimba! Şi pe apa cântecului trudnic sufletul se risipi ca umbra peste şesuri în amurg şi-un răstimp nu mai auzi nici tăcănitul baionetelor, nici tropotul surd de paşi pe drumurile noroioase.

După două zile şi-o noapte de umblet Gura-Văii îşi năzări pe-o culme căsuţele tupilate în tufăriş. Mai era o bucată bună de drum până în dosul frontului. Un popas făcut în grabă pe un colnic stărui voioşia drumeţilor ce îmbucau din pâinea tare ca piatra. Bucăţi de brânză se sfărmau în podul palmei şi nu rămânea firimitură care să nu fi fost ştearsă cu limba din praf. Cumpăna fântânii scârţâia de mai bine de un ceas şi în jurul ghizdurilor bidoanele se loveau unul într'altul mai'nainte de a-şi face loc în ciutură. Oamenii se îmbrânceau printre hohote de râs, întinzându-şi capetele spre mucul de ţigară lipit de degetul negru de scrum. Cu mâinele sub cap, în văzduhul ciuruit de nouri plumburii, ascultau întâmplări de demult, parcă înnadins ar fi vrut ca nimeni să nu pomenească de cele petrecute cu câteva zile în urmă. Îşi vorbeau în răstimpuri de moartea căprarului Răgălie Stan căruia, de-abia după o zi şi o noapte îi găsiseră capul înfipt într'un paltin. La început îl cunoscuseră după galoane, dar nu ştia nimeni în ce chip căzuse şi cum rămăsese îngenunchiat pe dâmb, fără cap. Aşezându-şi mitraliera după un trunchi scorburos, un soldat zări scăfârlia cu ochii holbaţi în bătaia luminii. Umerii obrajilor se făcuseră una cu gura ştirbă golită de gingii. Numai limba atârna într'o parte, plecată spre ureche.

Işi aduseră aminte de alţii şi cu cât se străduiau să gonească din minte povara neliniştei, cu atât sporea înduioşarea risipită în cuvinte de milă şi de blagoslovenie.

Noaptea căzu în pripă, grăbită parcă să învălue depărtările spre cari zorea oştirea istovită de umblet şi de frământare. Munţii îşi ridicau tot mai sus coamele pleşuve şi ceaţa desprinsă din crângi plutea pe văi domoală, ca o pânză străvezie. In Topleţ aştepta un regiment gata pregătit de luptă care, în vremea din urmă, făcuse un lung popas la poalele munţilor.

Cu cât se apropiau de Orşova, cu atât se auziau mai desluşit bubuiturile. „Alt prăpăd", se gândi Stroe. Şi citi în ochii oamenilor, parc'ar fi vrut să cunoască gândurile fiecăruia. Erau posomorâţi şi resemnaţi. Aveau să primească şi de astădată, în linişte, cu cugetul împăcat că nu se poate schimba nimic din ce fusese rânduit. Îi îngrozea noaptea aceia neagră, străbătută de rachete ce tăiau cu fulgere uriaşe crestele munţilor. Bubuiturile păreau înnăbuşite, ca şi cum în adâncul pământului s'ar fi deslănţuit furia trăznetelor. Impuşcături rare şuierau din când în când, amestecându-şi vuietul cu vaetele vântului. Pe încetul, strecârundu-se pe marginea Dunării ce-şi mâna apele în beznă, oastea se apropia de cetatea risipită cu casele ei mărunte între două maluri. Primise poruncă să se abată din calea ce duce la Topleţ şi Bârza. Intra de-a dreptul în Orşova, chiar în noaptea aceia, ca să fie gata în zori să se împotrivească dacă vrăjmaşul ar fi avut de gând să înainteze.

Pe străzile încremenite în negură nu se zărea ţipenie de om. Un lanţ de santinele îndoite orbăcăia într'o vale, la încrucişarea drumurilor. Stroe Păltineanu, cu trupul frânt din mijloc, se răzimă de stâlpul unei porţi şi rămase cu ochii adânciţi în gol, în timp ce companiile îşi căntau loc de dormit prin case. O presimţire neagră îi înneca sufletul şi-o adâncă tristeţe îi colora în gând. De-abia acum putea să-şi dea seama cât îi era de nesuferită această încăerare între oamenii cari nu se cunoşteau şi ale căror rosturi pe lume se deosebeau după simţirea şi înţelepciunea fiecăruia. El era un om cu suflet paşnic, îndrăgostit de lumină, pe care în amurgurile reci de toamnă îl turbura căderea unei frunze. Luptase din greu cu viaţa şi nădăjduia s'o înfrângă. Nici-o jertfă nu fusese cruţată, nici-o umilinţă nu se răsleţise de negura ce-i rămăsese adânc înfiptă în inimă. Porniri copilăreşti, pline de neastâmpăr şi de nevinovăţie, îl târau uneori spre nelinişti pe cari le primea cu îngăduinţă, socotindu-le un prilej de reculegere, Ochii pe cari nemulţumirile îi siliseră în atâtea rânduri să cate în pământ, priveau acum drept înnainte, par-că în faţa lor ar fi lumină spre care trebuia să-şi îndrepte paşii în orice chip. Ea rămânea încă departe, ispititoare ca un zâmbet ce-şi scutură bogăţia făgăduielilor prin cele mai tainice cute ale sufletului. Dar paşii lui se frământau în loc şi nu puteau scăpa din cătuşele grele ce păreau bătute în stâlp cu piroane. Nimic nu-i părea mai nevrednic decât această hârţuială ce-l cobora din ce în ce mai mult în desgust. Şi, cu toate astea, n'ar fi fost în stare să gă-

seasca cuvântul care să-i lămurească cea mai mică răzvrătire a gândurilor. Se simţia obosit, cu inima plină de năvala unor lacrimi ce stârniau să-şi picure otrava în toată fiinţa lui chinuită, dar ochii pustiiţi de zâmbete n'aveau să strivească între gene mărgăritarul ce părea să fie singura lui răsplată pentru toată iubirea ce plutea cu aripi de flacără spre sufletul Vandei Hang.

Viziuni de toamnă

— Peisagiu —

de LIANA JAR

Septembrie aduce, pe ultimul spasm al verii, faldurile de bronz ale toamnei. Vara, blonda domniţă cu sânul parfumat de mireasma florilor, cu vestmânt de smarald resfrânt în copacul cu ramuri viguroase, ca şi în plăpândul firicel de iarbă, vara, copilă sglobie, fugărindu-se cu fluturaşi diafani şi îngânând, în cor cu păsărelele, cântări de triluri tremolate, zâna cu priviri albastre de ametist, a surâs gingaş în ultimele corole ce se ofilesc pe tulpini îngălbenite, resemnându-se să moară, şi a plecat suavă, drăgălaşe, fermecătoare cum a venit.

Majestoasă, toamna îşi scutură pletele de rugină, presărând peste natura visătoare arămiul bolnav al agoniilor de toamnă.

Vine toamna cu viile grele sub îmbelşugarea rodului, toamna cu râsul sglobiu, cu glumele săgalnice şi cu neastâmpărul fermecător de nevinovat al culegătorilor. Veselia închisă în sufletele şi'n boabe pline de nectar, va curge nestăvilită în toamna mândră cu cerul pătat de nori mohorîţi. Şi, din nou vor veni amurgurile de purpură, cu desmierdări însângerate, cu sărutări de patimă şi moarte, cu tulpine muribunde, pe flori istovite, cu dureroasă înfăţişare de fecioare ftizice. Va plânge din nou, cu murmur povestitor şi dureros de neînţeles, frunza ce, învinsă, se va desprinde de pe ram, va pluti nehotărâtă câteva secunde, ca să coboare în spirale leneşe pe pământul nepăsător. Şi, ca eri, ca mâine, la fel va geme sub pasul nostru uşor, trupul foilor uscate, suspinând cu foşnet de mătase. regretul efemerei frumuseţi.

Purtaţi-vă paşii într'un amurg arămiu, pe mormântul frunzelor îngălbenite. Ascultaţi-le ultima svârcolire în cel din urmă scrâşnet de revoltă şi resemnare. Foşnetul foilor ce şi-au îngropat sănătatea verdelui îndrăzneţ, sub pete de rugină, e cel mai dureros cânt de veci, cea mai impresionantă rugă la căpătâiul verii ce-a murit. Ramuri tinere, în van se vor răsvrăti în sbucium scurt, cu violenţa vântului ce nu luptă decât cu puteri egale. Braţe desfrunzite vor ridica spre bolta nemărginită pomii îndureraţi. Braţe de implorare sau ameninţări şi blestem? Şi crengile lor fără podoabe vor fi odihna corbilor, în vestminte de doliu, negrilor corbi cu ţipăt sinistru de prohod. Par'că niciodată dorinţele nu sunt mai confuze şi sufletul mai adâncit în neînţelesul acelui necunoscut pe care nu-l aşteptăm, dar care totuşi, neliniştește că nu mai vine, ca în palidele înserări de toamnă. Nostalgii bolnave vor pluti în firea înfiorată de plânsul ploii sau de aspra mângâiere a vântului. Din nou melancolii visătoare se vor naşte şi vor muri cu ultimul strigăt de rămas bun al cocorilor ce, în triunghiuri de pete nedefinite, vor despica aerul înfruntând natura şi învingând enormele depărtări.

Înfiorat tresare sufletul la gândul luminos al plecării departe, departe, acolo, cu cocorii, undeva, într'o ţară însorită, cu safir pe care cer, cu diamante de rouă lucitoare pe potire inmaculate de catifea, cu splendoarea nopţilor vrăjite de sărutările blonde ale palidei stăpâne a bolţii înstelate..

Dar, eternitatea zădărniciei flutură văl cernit peste dorinţele pe care nu le vom trăi. Amurgurile învăpăiate cu suliţe de jar, răscolesc fără pietate prin sanctuarul sufletului făcându-ne să retrăim, în reverii învăluitoare fiorul albelor fantome ale aminitirilor.

Şi zefirul, plutind uşor, abia de va mai îndrăzni să alinte din sbor sfios căpşoarele plecate cu tristeţe ale florilor de care e mereu îndrăgostit. Nici el nu le va turbura agonia. Dar ultimul lui sărut, nu va însemna sărutul veşniciei. Va reveni luminoasa primăvară, când el va adormi iar legănat în culcuş de petale suave şi parfumate. E numai un rămas bun, cu tandre şoapte de promiţătoare revenire. Dar eşti frumoasă, toamnă, cu exuberanţa valurilor tale de sânge, de rugină şi de bronz, cu majestatea ta rece, dar subjugantă şi inspiratoare, cu înfăţişarea ta de renunţare demnă, cu picurile de cristal ale ploii în val uşor. Poezia farmecului tău e poezia subtilă a frumosului, e neastâmpărul liniştei aparente a dorului nepotolit, arzător. In tine au înmărmurit de'ntotdeauna frământările noastre de dor, şi în noi purtăm, în faptul înserărilor melancolice, suspinul visărilor tale netălmăcite.

Ni-e dragă, toamnă, îmbelşugarea liniştitei tale măreţii. Te-am aşteptat, fecioară bronzată, ca să împrăştii iar cu mâini darnice, pulbere de aur peste firea resemnată.

Bine-ai venit, toamnă, bine-ai venit!..

Cum l-au apreciat maeștrii străini pe Traian Grosavescu

de Filaret Barbu.

In posesia D-nei Ernestina Grosavescu, mama renumitului cântăreț se află albumul cu dedicațiile, autogramele, suvenirile și

O dedicație a marelui Mattia Battistini.

fotografiile celor mai proeminenți și celebrii reprezentanți ai muzicii, teatrului și scrisului universal

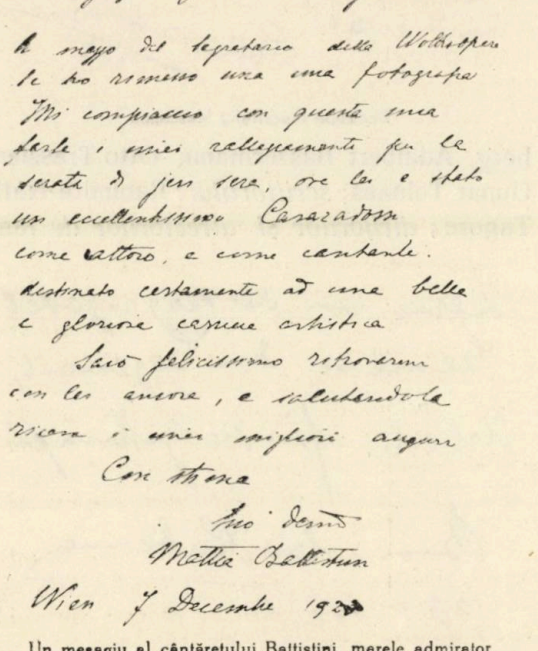

Un mesagiu al cântărețului Battistini, marele admirator al tenorului Grosaveacu.

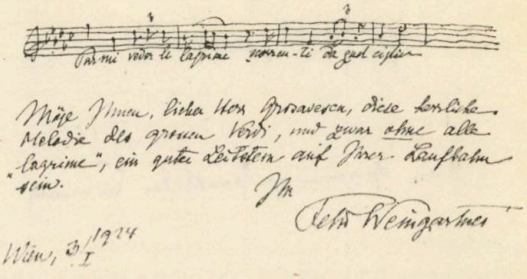

Felix Weingartner înseamnă apreciatului tenor o arie de Verdi.

Aici întâlnim aprecierile și dedicațiile *compozitorilor*: Richard Strauss, Wilhelm Kienzel, Felix Weingartner, Erich W. Korngold, Pietro Mascagni, Eugen D' Al-

Fotografia și semnătura cântăreței exotice, Teiko Kiwa.

bert, Eugen Hubay, Otto Bittner, Hans Pfitzner, Camillo Horni; *virtuozilor:* Pablo Casals, Emil v. Sauer, Dr. Paul Weingartner, Moritz Rosenthal, Fritz Kreisler, Bronislav Huberman, Vasa Prihoda, Jean Kubelik; *cântăreților*: Mattia Battistini, Franz

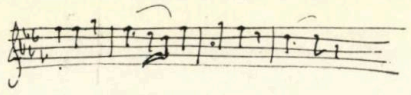

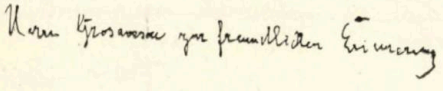

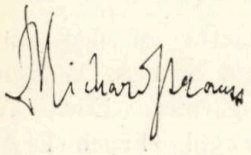

Wien 21.6.25.

Un autogiam al celebrului compozitor vienez, Richard Strauss.

Steiner, Leo Slezak, Erik Schmedes, Alfred Piccaver, A. Bonci, Carlo Galeffi, Domenico Borghese, negerul Roland Hayes,

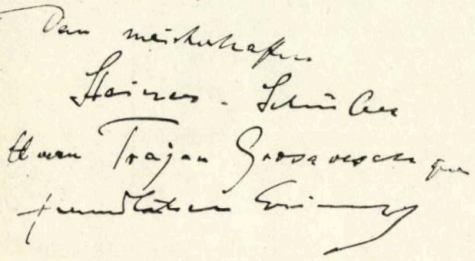

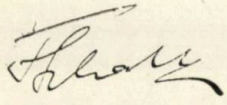

O dedicație a directorului Franz Schalk.

Michael Bohnen, Sigismund Zaleski. G. Baklanoff, Emil Schippert, maestra Rosa Papier, Marie Ieritza, Selma Kurz, Lotte Lehmann, Maria Németh, Vera Schwarz,

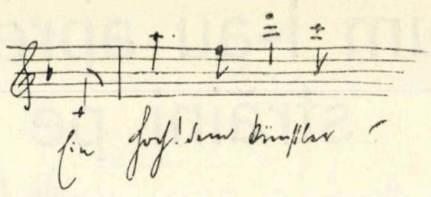

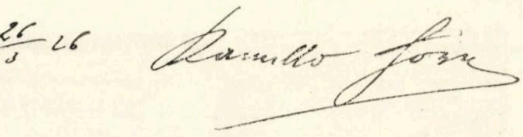

Compozitorul Camillo Horn dedică lui Grosavescu un „mulți ani", însemnându-i extinderea registrului său vocal.

Helene Wildbrunn, Maria Ivogün, Teiko Kiwa; *artiștilor și oamenilor de teatru*: Alexander Moissi, Max Reinhardt, Hansi Niese, Leopoldine Konstantin, Max Pallen-

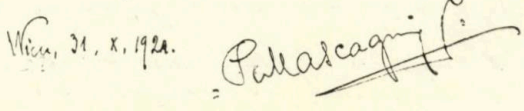

Dedicația maestrului Mascagni.

berg, Adalbert Bassermann, Otto Tressler, Gunar Tolnaes; *scriitorului:* Rabindra-Nath Tagore; *dirijorilor și directorilor de tea-*

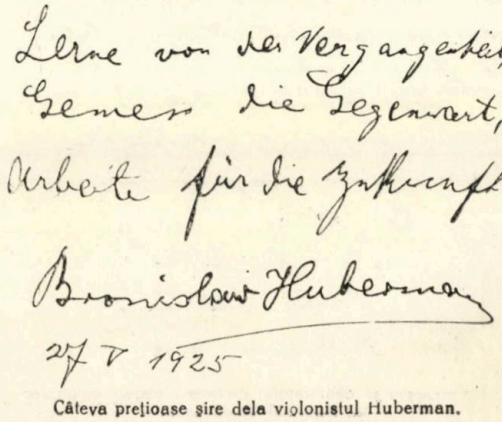

Câteva prețioase șire dela violonistul Huberman.

tru: Bruno Walter, Wilhelm Furtwängler, Leo Blech, Franz Schalk, Clemens Krauss, Dirk Foch, Rudolf Nilius, Paul v Klenau ş. a.

Grosavescu în decursul scurtei, dar strălucitei sale cariere, a cucerit şi pe cei mai autentici muzicieni, artişti şi cântăreţi cu renume mondial. Se bucura de stima tuturor cântăreţilor. Chiar şi celebritătile belcanto-u'ui, ca Mattia Battistini, Alfred Piccaver, Selma Kurz, Marie Ieritza, ş. a. îi erau sinceri admiratori. Grosavescu nu era încrezut. Prieten cu toţi, nu cunoaştea nici învidia, nici ura. — Aşa se explică şi prietenia de care s'a bucurat chiar şi la cei mai renumiţi maeştrii compozitori. Richard Strauss, care îi era şi director, îi

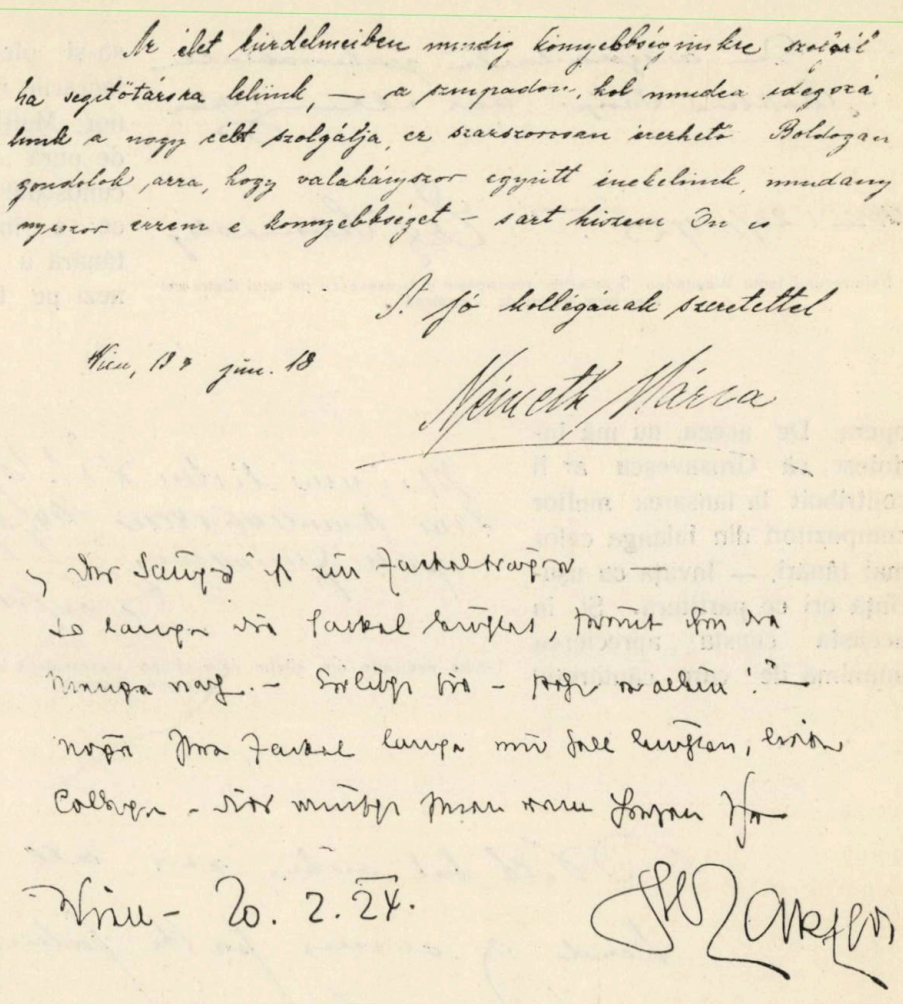

Două frumoase dedicaţii din partea cântăreţei Németh Mária şi a renumitului tenor Leo Slezak, eminenţii colegi ai lui Grosavescu.

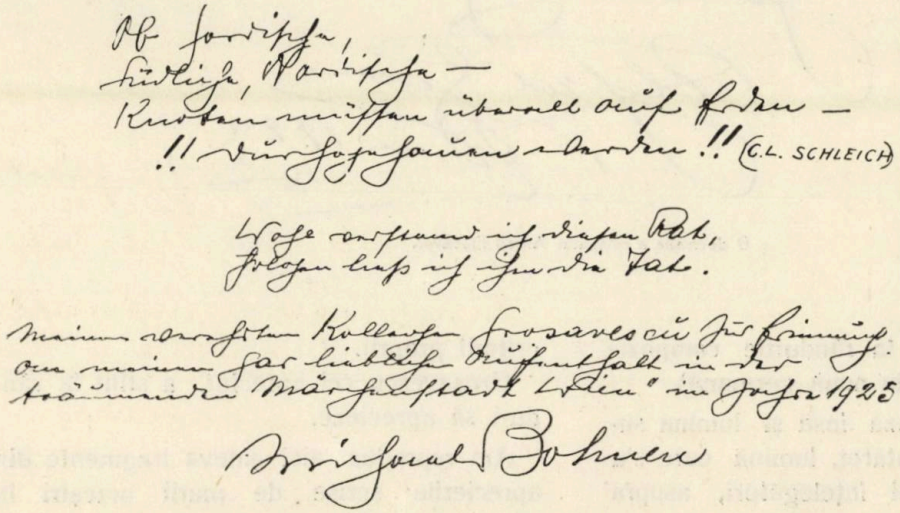

Însemnări rimate şi o dedicaţie de-a bassului Mihael Bohnen.

păstra o deosebită dragoste. Nu mai puţin şi compozitorul italian Pietro Mascagni, care într'o nouă montare, a reluat pe „*Amicul Fritz*“, după ce a primit colaborarea lui Grosavescu în rolul titular. Maestrul italian a şi dirijat în câteva rânduri, opera sa, încântat fiind de partea ce-a cântat-o tenorul român.

Nenumăraţi compozitori s'au grăbit

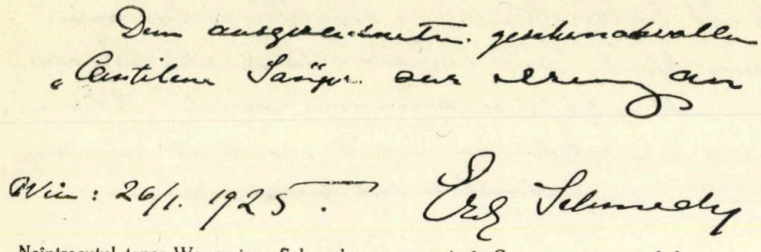

Neîntrecutul tenor Wagnerian, Schmedes, recunoaşte în Grosavescu pe unul dintre cei mai buni tenori de „cantilenă".

să-şi ofere spre executare lucrările muzicale noului tenor. Mulţi îi scriau şi părţi de pură „cantilenă". Ne este cunoscută concurenţa enormă ce o întâmpină generaţia tânără a compozitorilor vienezi pe terenul muzicii de operă. De aceea, nu mă îndoiesc, că Grosavescu ar fi contribuit la lansarea multor compozitori din falanga celor mai tânări. — Învăţa cu uşurinţă ori ce partitură. Şi în aceasta consta aprecierea unanimă de care cântăreţul

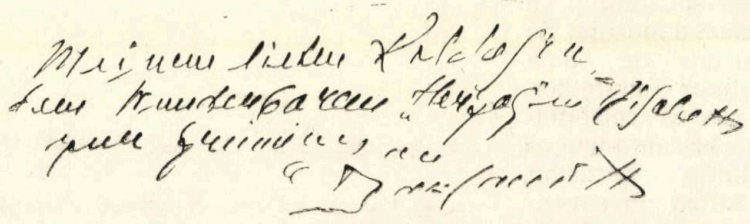

Ultima dedicaţie din album, dela ultima reprezentaţie jucată cu baritonul Baklanoff în opera „Rigoletto".

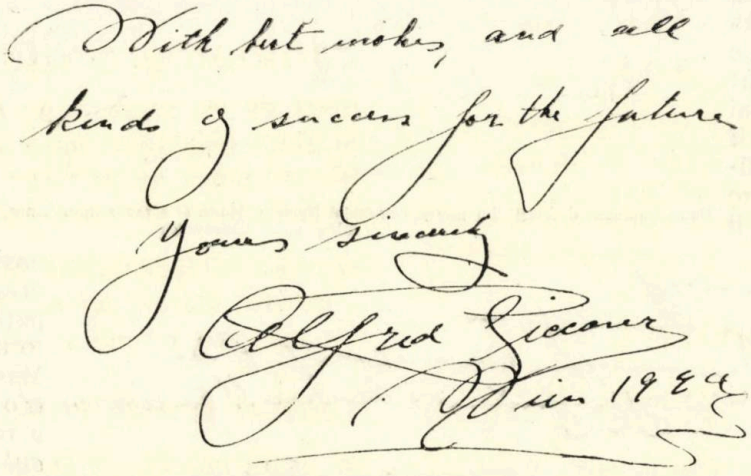

O dedicaţie a colegului Alfred Piccaver.

s'a bucurat chiar şi în rândurile compozitorilor atonali (şcoala nouă germană).

Albumul reflectează însă şi lumina sufletului marelui cântăreţ, lumină care s'a resfrânt din ochii lui înţelegători, asupra anumitor personalităţi, selecţionate după criterii proprii.

Grosavescu cel apreciat, a ştiut la rându-i să aprecieze.

Am reprodus aici câteva fragmente din aprecierile scrise de marii maeştri în *albumul* lui Traian Grosavescu.

Columbe albe...

I.

Columbe albe, port în suflet eu
Şi bat din aripi, bat de fericire,
Columbe albe — freamătă iubire
Din aripile sufletului meu

Şi nu e vis, nu este nălucire
Că sfântă'n gând mi-apari, te simt mereu...
Te chem şi-mi vii senină ca un zeu,
Să smulgi un suflet trist din rătăcire.

Ca praful depe aripe de fluturi,
Aşa-i iubirea mea în nopţi cu lună,
Când aerul vibrează de săruturi,

Iar braţe albe dulce se'mpreună
Şi mă cuprind ca generoase scuturi,
Ca să alunge jalea mea nebună. . .

II.

Ce mândră eşti în rochia ta fină,
Şi albă ca o spumă de dantele! . .
Se duc departe duhurile rele
De câte ori în alb îmi vii senină.

Mă simt atunci urcat la cer de ele:
De aripi nevăzute ce se'mbină
Intr'o reţea de vis şi de lumină
Ca să mă poarte în lumile din stele.

Tu singură îmi dai fiori de vise,
Şi flori de pace sufletului meu
Ca să mă 'nalţi pe culmi fără abise. . .

De-aceea sfântă 'n gând te simt mereu
Pe căile ce nu-mi mai sunt închise
De când te scoase 'n cale-mi Dumnezeu! . .

LEONTIN ILIESCU,

Sonet

Rovino printre noi cei slabi, Isuse:
crin de lumină'n vasta înserare
cu mânile de rană şi de soare
în semn de binecuvântare — aduse.

Rovino — s'or dărma pe trotuare
mulţimi de idoli plini de tot ce fuse,
şi vremurile te-or urma, supuse,
sub lung şi pal şirag de felinare.

O, vino printre noi, nu spre osândă —
destul ne pleacă gravele uzine,
ce svârl metalic cântec de izbândă —
ci, lângă haina — ţi grea de zări senine
şi pace, cheme — ne privirea blândă:
„Veniţi cei osteniţi, veniţi la mine"

Miniatură

Alaltăeri la 6,
un pictor măsliniu,
în lipsă de rachiu,
m'a adăpat cu ceai,
în mediu fin de pai,
de flori şi de mătase.

Iar huzurelii noastre
— dincolo de geamlâc —
fragil calabalâc
de verde mult şi crud,
de pomi cu creştet ud
în înălţimi albastre.

Dincoace — pe hârtie —
sub colţuroşi obraji,
acelaşi peisaj
minuscul, incolor,
întocmai ceştilor
cu buza aurie:

P. BOGDAN.

Intoarcere din drum

Mâna de lut plecată pe tâmple
ce gând blăstămat mi-a stârnit,
de-am rămas cu privirile tâmpe
spre trecutul din care-am pornit?

Aş vrea în faţă să-mi cr.sc o cărare
şi gândul hoinar să nu-l mai ascult,
dar mâna de lut mă strânge de tâmple
mai tare
şi paşii-mi pornesc înapoi spre trecut...

Ce vrajă de iele, ce gânduri mă poartă
pe drumuri călcate, pe drumuri bătute?
... pe tâmple mâna de lut e moartă
şi gândul hoinar se sbate'n colţuri
tăcute.

Ce mână de lut se pleacă de acum
pe tâmplele reci, pe tâmplele moi,
să-mi ţese cuminte alt drum
în zarea din faţă, ori iarăşi 'napoi...?

Dorian Grozdan

Vincenzo Bellini

de LUKY DOR

La 23 Septembrie se împlinesc o sută de ani dela moartea lui Bellini. Melomanii de pretutindeni vor comemora centenarul morţii sale, reîmprospătând în memorie viaţa şi opera acestui delicat şi admirat compozitor italian.

Muzica, „limba universală a omenirii", cum spunea Liszt, a avut, în suavul compozitor din Catania, un interpret minunat, a cărui curată armonie sufletească s'a resfrânt darnic în opera sa, luminându-e cu frumuseţea unei spiritualităţi subtile, proprie geniilor. Ingenuitatea unei melodii, de-o caldă puritate şi sinceritate spontană, traduce în mod impresionant bogăţia psihică a artistului.

Vincenzo Bellini, cea mai reprezentativă figură a muzicii italiene din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, s'a născut în Catania, la 3 Noembrie 1801. Trăind într'o atmosferă proprie chemării sale, bunicul său fiind un muzicant şi compozitor distins, iar tatăl său maestru de muzică, micul Vincenzo studiază „minunatul limbaj al sentimentului" cu seriozitatea şi căldura fericiţilor aleşi. Mai târziu urmă la conservatorul San Sebastiano din Napoli, având ca maeştri, la început pe Giovanni şi Nicola Zingarelli, apoi pe Giacomo Tritto. In timp ce-şi desăvârşia cunoştiinţele în tainele notelor care-l ispiteau, scânteia marelui compozitor de mai târziu începu să se afirme, sfios la început, în primele sale compoziţii, care fură bucăţi de musică instrumentală şi religioasă. Dar nu acestea aveau să fie lucrările care să-i conducă paşii pe drumul gloriei ce-l aştepta zâmbindu-i ispititor. Terminând conservatorul, Bellini se consacră operei, începând să imortalizeze pe portative gândurile lui de armonioasă şi neobosită inspiraţie. Cele dintâi compoziţii muzicale, nu s'au bucurat de succes prea mare. Dealtfel, aceasta a fost soarta tuturor lucrărilor de început ale marilor compozitori de mai târziu. Prima lucrare, în care pluteşte nesiguranţa şi stângăcia adorabilă a debutului, e opera „*Adelson e Salvini*", compusă după un libret de Tottolla, şi care s'a reprezentat în 1825 la teatrul mic al Conservatorului. După cum vedem, Bellini n'a însemnat o precocitate uimitoare. cum e, de exemplu, Mozart, care la 15 ani dădu concerte mult aplaudate, iar la 13 ani scrisese prima operă „*Finta Semplice*", compusă după dorinţa împăratului Iosif al II-lea.

Bellini a scris cea dintâi operă la vârsta de 24 ani, când se presupune oarecare maturitate în gândiri şi simţăminte. Nici cea de-a doua operă a sa n'a însemnat succes fiindcă „*Bianca e Fernando*" n'a stârnit un entusiasm demn de numele acestui talentat compozitor. „*Bianca e Fernando*", al cărui libret e iscălit de Giraldoni, s'a reprezentat în acelaş an cu „*Adelson e Salvini*"; apoi fu revăzută şi completată după noua concepţie a autorului şi se cânta la Genova în 1828. Aceste mici şi neînsemnate succese pentru contemporani, nu erau de natură să mulţumească ardoarea creatoare a lui Bellini. Stimulat de ambiţia sa nesatisfăcută încă de beţia triumfului, sentimentalul compozitor italian dădu la iveală, în 1856, primul său mare succes, opera „*Il Pirata*" care se jucă la Scala. „*Il Pirata*" a fost o consacrare definitivă şi bine meritată, care venia să încoroneze cu frunze de lauri geniul unei minţi atât de frumos împodobite de destin.

Că succesul „*Piratului*" n'a fost o preţuire de spontaneitate trecătoare, ne-o arată faptul că, afară de cele trei mai mari compoziţii ale lui Bellini, — „*Somnambula*", „*Norma*" şi *Puritanii* — care înseamnă toată amploarea creatoare a vieţii sale muzicale. „*Piratul*" trăieşte şi azi, bucurându-se de primire caldă în sălile unde răsună înspirata sa partitură. Bucuria succeselor avea să-şi fluture din nou mângâirea- înviorătoare. Opera „*La straniera*", după libretul lui Romani, şi-a răsplătit maestrul făcându-l să-şi retrăiască triumful dela premiera „*Piratului*", „*Străina*" s'a cântat la Scala, la 14 Februarie 1829. Catania, recunoscătoare, a bătut o medalie în onoarea acestui iubit fiu al ei, devenit

celebru „*Străinei*" îi urmează opera „*Zaira*" după un libret de Roman, scrisă pentru deschiderea teatrului din Parma, în 1829. „*Zaira*" a avut o primire mai puţin caldă decât „*Piratul*" şi „*Străina*". In 1830, teatrul Fenice din Veneţia cânta partitura unei noi opere a lui Bellini, de data asta inspirat de nemuritorul autor al lui Hamlet, marele Will. „*I Capuleti e Montechi*" titlul sub care s'a reprezentat duioasa poveste de iubire a celor doi nefericiţi copii, Romeo şi Julietta, e opera pe care n'o putem număra printre marile succese ale lui Bellini. Fără îndoială că numele lui Bellini străluceşte în timpul artei prin cele trei superbe creaţii ale sale: „*Somnambula*", „*Norma*" şi „*Puritanii*", ele însemnând apogeul carierei sale de compozitor. „*Somnambula*", după libretul lui Romani, a văzut lumina rampei la Milano, la teatrul Carcano în 1831. Succesul pe care opera l-a cules la premieră a fost imens. Publicul entuz asmat a ştiut să răsplătească cu dărnicie munca subtilului compozitor italian. Pasiunile, de cea mai firească umanitate ale personagiilor care se agitau, simţind şi trăind prin veridicul frazelor muzicale, de o impresionantă exteriorizare a simţămintelor ce se sbuciumă în complexitatea sufletului omenesc, erau desigur, realizări fericite, demne de admiraţie bine meritată şi nereţinută. „*Somnambula*" învederează comori de inspirată inventivitate muzicală, marcând prin contururi delicate, dar definitive, armonia specificului bellinian. Marele triumf al „*Somnambulei*" a stimulat ambiţia şi interesul — de ordin material — al direcţiunii Scalei, care-şi amintea cu plăcere de frumoasele reţete realizate cu „*Piratul*" şi „*Străina*". Trebuia să monteze o nouă operă a tânărului maestru pe care-l desmierda gloria. Romani, libretistul obişnuit al lui Bellini, a avut însărcinarea de-a extrage un libret plin de acţiune, pentru noua operă. Literatu a franceză, ca'ntotdeauna, i-a fost isvorul şi de data aceasta. După o piesă a lui Alexandre Soumet s'a plămădit libretul „*Normei*", opera care a însemnat la premieră un neaşteptat şi dureros fiasco. Cu această dramă în care pasiuni arzătoare se împletesc cu cea mai clară realitate, Bellini putea spune că a creat capod'opera sa, în care se reliefează toată vigoarea puterii sale de realizare. Tălmăci cu măestrie sbuciumul luptelor de ură, gelozie, iubire şi răsbunare ce se frământau în sufletele personagiilor. Gândirea lui, devenită mai profundă prin vârstă şi încercările vieţii, îi dădu posibilitatea să adâncească trăsăturile caracteristice ale eroilor săi, pe cari noul stil al înţelegerii sale intens evoluate, îi redau cu toată gama firescului uman. Desigur, „*Norma*", operă luminată de calităţile sale incontestabile, trebue privită ca cea mai bună a lui Bellini. Corurile, ariile — dintre care voi numi frumoasa cavatină Casta-Diva, duetele impresionant concepute — şi e destul să amintesc pe acela dintre Norma şi Sever, finalul magistral şi accentele dramatice, pline de pasiune, din blestemul preotesei, totul e pus la punct cu o pricepere genială. Apoi orchestraţia „*Normei*" e de o coloraţiune cu totul nouă, de o factură imperativă şi care se afirmă cu fermitate. Premiera „*Normei*", în seara de 26 Decembrie 1831, a însemnat totuşi un lamentabil eşec. Bellini fu copleşit de durere, dar convins de calităţile şi frumuseţile ce existau vii în această operă, păstra, pentru viitorul „*Normei*", un optimism justificat de timp, atunci când spunea prietenilor: — „*Măcar de-aş putea scrie totdeauna astfel de muzică, Viitorul „Normei"? Voi aştepta! Sunt sigur că va plăcea*". Şi maestrul nu se înşelase. „*Norma*" cu fiecare reprezentaţie câştiga admiraţia şi interesul de care normal era să se fi bucurat încă dela premieră. Italienii, surprinşi poate de noutatea concepţiei în care se crease „*Norma*", s'au reţinut instinctiv, mai mult sub influenţa unei defavorabile sugestii colective, de a-şi arăta preţuirea intimă ce sigur că trăia în individualitatea fiecărui spectator. Triumfnl calităţii nu a întârziat să isbucnească. „*Norma*" a însemnat victorie glorioasă, când primele momente confuze, de uimire în faţa inditului, s'au risipit. Insuşi rivalul său, Gaettanno Donizzetti, a scris pagini de critică elogioasă, în care preamăreşte darurile minunate ale rivalului său. La teatrul Fenice din Veneţia s'a cântat în 1833 premiera unei noi lucrări muzicale: „*Beatrice di Tenda*", după un libret a lui Romani, şi care a obţinut un viu succes. Veşnic îndrăgostit, frumosul Bellini a adorat femeea, lumina şi poezia vieţii, care i-a fost întotdeauna isvor limpede de inspiraţie. Nobleţea şi puterea sentimentelor lui pen-

tru femee — stimulent fecund al gândirii umane — i-a încălzit şi fermecat sufletul, care s'a răsfrânt în melodiile gingaşe ce-i înfloresc opera. El a ştiut s'o stimeze, s'o preţuiască şi s'o iubească, ridicând-o din zădărnicia şi micimea vieţii lutului, pe piedestalul neîntinat al muzelor legendare. In delicateţea sufletului feminin el a căutat sursa inspiraţiei creatoare. In femee el a venerat frumosul, care prin ea s'a răsfrânt cu îmbelşugare asupra întregii sale opere. Influenţa hotărâtoare a femeii asupra realizărilor de orice natură, dealungul veacurilor, e un adevăr constatat, care ilustrează amplu şi definitiv puterea ei stăpânitoare. Bellini a ştiut prea bine aceasta, când prin femee a creeat.

In 1835 i se cântă opera „*I Puritani*", după libretul lui Carlo Pepoli, care s'a reprezentat cu triumfal succes la teatrul „Italienilor" din Paris. „*Puritanii*" au fost cea din urmă verigă a lanţului de strălucite realizări muzicale, cari ne-au rămas ca preţioasă moştenire spirituală. Comorile ce ne farmecă în opera lui Bellini, le regăsim neştirbite, în ultima sa lucrare. „*Puritanii*" e opera scrisă pentru tenori cu voci excepţionale. Ariile ei de tenor au fost create anume pentru marele Rubini, a cărui voce frumoasă era de-o legeritate puţin întâlnită. Voi aminti numai două: superba arie: „*A te, o cara, amor t'alora*" — vibraţii de adorare şi implorare caldă; — apoi, sugestiva arie a finalului „*Elle e tremante, ella e spirante*" — dureros strigăt de disperare care impresionează adânc, arii pe care azi doar Lauri Volpi le-ar mai putea cânta cu succes, el dispunând de o voce foarte inaltă, cum cere partitura. Nu pot să nu menţionez şi „*Cinta di fiori*" — aria de bas atât de frumos gândită. Muzica lui Bellini e sinceră, sentimentală, patetică, traducând cu artă desăvârşită stări lăuntrice complexe: lacrimi şi durere, veselie şi fericire, iubire, ură şi gelosie, tot ce se frământă necontenit în existenţa efemeră a lumii, au fost tălmăcite prin filtrul gândirii superioare a acestui geniu al Italiei. Melodia lui Bellini e armonie fluidică, din care se desprinde farmecul suav al unei stări de emotivitate învăluitoare.

In acelaş an în care „*I Puritani*" văzuseră lumina scenei, talentatul şi frumosul maestru din Catania, lua drumul veşniciei nepătrunse a morţii. Ajuns pe piscurile gloriei şi fascinat de ardoarea unei vieţ neobosite, pe care o trăise cu intensitate încălzit şi înviorat mereu de flacăra iubirii ce-i parfumase întrega viaţă, Bellini a închis resemnat ochii, când biruitoarea stăpână a nefiinţei l-a atins uşor cu mângâerea-i rece. La Puteaux, la 23 Septembrie 1835, Italia şi lumea întreagă pierdea splendoarea imaculată a unui suflet luminos şi a unei concepţii de o măreţie, vigoare şi profunzime puţin obişnuite. Scurta, dar glorioasa lui trecere prin viaţă a lăsat în urmă-i roadele de aur ale muncii şi talentului său productiv.

Trupul său a fost înmormântat departe de patrie, în cimitirul Père Lachaise din Paris.

Deab a în Septembrie 1876 corpul său a fost deshumat şi transportat în Catania.

Patria recunoscătoare i-a preamărit amintirea, imortalizând-o în monumente măreţe şi strângându-i opera în muzeul Bellini din Catania

In momentele de pioasă reculegere, când comemorăm o sută de ani dela moartea lui Bellini, în sufletele noastre, înălţate de puritatea gândirii sale muzicale, tremură lumina recunoştinţii şi admiraţiei noastre, prinos de seninătate spirituală în amintirea lui cum seninătate e toată opera sa.

Ii slăvim memoria, slăvind prin el, în acelaş timp, arta şi frumosul înălţător, minunat ilustrate de personalitatea acestei mari figuri din Panthenoul muzicii universale.

Balcic

Peste leagănele mării
Paseri albe ning omăt.
Din lumina depărtării
Vine-o barcă îndărăt.

A ţâşnit de pe colină
Fulger de argint în sus,
Doar un vis de mandolină
Legănat pe val s'a dus.

Stă o fată pe o piatră
Cu mărgean de scoici la gât...
O ţigancă de la şatră
Ii descântă de urât.

Şi eu ard în jarul setei
De viaţă, pe când marea
Toarnă peste sânul fetei
Nemurirea, înoptarea.

Volbură Poiană-Năsturaş

Fra Angelico. Luarea de pe cruce.

Pictura italiană

Impresii şi însemnări dela expoziţia artei italiene din Paris

de AUREL COSMA junior.

Nu de mult s'a închis la Paris expoziţia retrospectivă a artei italiene, care a fost cea mai importantă şi cea mai complexă manifestaţie a picturii italiene dela Cimabue până la Tiepolo. Tablouri adunate din diferite muzeie şi biserici, selecţionate şi clasificate în ordinea şcoalelor succesive, au oferit luni dearândul publicului venit din toate părţile lumii o bogată privire asupra celor mai alese opere ale marilor pictori italieni.

Insemnătatea acestor expoziţii retrospective, cari au început să fie organizate pretutindeni, este mare nu numai din punctul de vedere al afirmării artistice, dar mai ales din punct de vedere practic, fiindcă dă posibilitate amatorului să vadă grupate sistematic la un loc diverse lucrări pe cari nu le-ar putea vedea decât în mod izolat şi umblând prin toate muzeiele şi galeriile unde ele sunt conservate.

In istoria artelor frumoase pictura o găsim la o dată mult mai recentă decât sculptura, având la început un rol primitiv şi simplu ca un mijloc decorativ şi fiind numai un accesoriu al acestor două arte mai vechi. Cu timpul însă arta culorilor îşi câştigă o independenţă, îndeosebi la greci, rezumându-se deocamdată însă la pictura murală. *Apelles* şi *Protogenes* au fost cei dintâiu, cari au croit un nou drum în pictură şi i-au dat un avânt mai simţitor sub Alexandru cel Mare. De atunci pictura ia proporţii mari. Creştinismul înregistrează o epocă nouă. Se formează un curent puternic, ce dă naştere la o pleiadă de pictori cari încep să aibe o predilecţie pentru compoziţia scenelor biblice.

Incontestabil, pictura antică, deşi a găsit o mare desvoltare pe timpul răspândirii creştinismului, totuşi n'a putut ajunge la acel progres, pe care i l-a dat civilizaţia bizantină. Splendoarea Bizanţului s'a manifestat şi în pictură. Culorile devin mai armonioase, desenul mai exact, iar fondul

Cimabue. Madona între îngeri.

era întotdeauna auriu, ceeace a şi rămas caracteristica picturii bizantine. Influinţa pe care a exercitat-o această pictură a durat până în secolul al XIII-lea, când se poate remarca la câţiva pictorii o abandonare a formelor, pe cari le-a impus tradiţia bizantină. Şi dela această dată putem spune că pictura devine o artă.

Primitivii italieni

Pictura italiană îşi are sursele sale de technică şi de concepţie în mozaicurile bizantine şi în frescele timpurilor vechi. Primii pictori italieni, deşi au căutat să se emancipeze de sub aceste influinţe totuşi în arta lor se mai resimt caracteristicele şi maniera bizantină.

Un pictor florentin *Giovanni Cimabue* (1240—1301) a fost cel dintâi care a putut da o expresie mai animată tablourilor sale, păstrând însă multe urme din pictura bizantină. Meritul lui este, că a început să dea un sentiment personal compoziţiilor religioase. Tabloul *„Madona între îngeri"*, pictat pe lemn pe seama bisericii San Francesco din Pisa şi conservat astăzi în Muzeul Louvre din Paris, ne dă o icoană caracteristică a personalităţii lui Cimabue. Deşi tabloul pare primitiv din cauza coloritului palid şi a lipsei de perspectivă, totuşi are o manieră nouă. Fondul auriu şi desenul ne reaminteşte pictura bizantină, expresiunea figurilor e însă mai clară.

Finetea ce îi lipsea lui Cimabue, o vedem la un alt pictor florentin, Angiolotto din Bondone zis *Giotto* (1266—1336), cel mai viguros talent al vremii de atunci, care s'a distins şi în arhitectură şi sculptură. Ca pictor a ştiut să dea o expresiune pe cât de puternică, pe atât de duioasă figurilor. In *„Apoteoza Sfântului Francisc"* dela Louvre se vedea că fondul auriu este înlocuit cu un peisaj, deşi primitiv, totuşi cu o perspectivă destul de pronunţată, iar liniile sunt mai sigure şi mai debarasate de bizantinism. Pentru Giotto lucrul principal era expresia feţei; datorită acestei atenţii a reuşit să-i dea Sfântului Francisc o înfăţişare mai viabilă şi mai animată. Pathetismul şi forţa dramatică erau caracteristicele figurilor lui Giotto, care în concepţia sa de profundă religiozitate şi-a căutat subiectele din vieaţa Sfinţilor şi a Maicii Domnului, restabilind astfel într'o formă nouă şi clară pictura creştină

Boticelli. Fecioara, Isus şi Sf. Ioan.

Leonardo da Vinci. Capul Sfintei Ana.

Urmaşii lui Giotto nu s'au mulţumit numai cu atât. Ei au început să dea o importanţă mai mare studiului perspectivei bazat pe legile geometrice, precum şi o deosebită atenţie anatomiei corpului. Culorile pe cari le întrebuinţau erau mai delicate, iar desemnul mai simetric. Tot la aceştia putem găsi obârşia tendinţei naturaliste. Interpretarea naturii îşi capătă o întâietate în arta de a picta, iar tot ce are nenatural, rămâne neglijat.

Precursorii renaşterii.

Aceşti pictori, în fruntea cărora se aflau *Fra Angelico* şi *Boticlelli*, formau o epocă de evoluţie spre clasicism, anunţând prin perfecţiunea artei lor *renaşterea picturii*.

E greu de a fixa prin studiul operilor fazele de progres ale picturii până în timpul renaşterii, fiindcă cele mai mari şi mai importante lucrări erau frescele şi panourile, cari nu s'au putut prea bine conserva. Totuşi din examinarea tablourilor păstrate până astăzi se poate spune, că pictorii grupaţi în cele dintâi şcoale, îndeosebi contimporane lui Botticelli, prin munca lor fecundă şi prin studiul serios al desemnului şi al culorilor, au pregătit calea clasicismului, care pe timpul lui Leonardo da Vinci şi-a ajuns apogeul. Aceşti precursori ai renaşterii mai au şi un alt merit, că au transformat cu totul pictura antică şi cea bizantină, aducând la baza compoziţiei *naturalismul*, iar ca condiţie fundamentală a desenului: *anatomia*, *proporţia* şi *perspectiva* conform legilor geometrice. Deci au reuşit să stabilească o legătură între pictură şi ştiinţă.

Dacă privim tablourile lui *Fra Angelico* (1387—1455), supranumit şi pictorul îngerilor, vedem acel progres mare pe care l-a înregistrat pictura în secolul al XIV-lea. In arta sa culorile îţi lasă o impresie mai dulce, iar studiul perspectivei e aproape perfect. Intrat în tagma călugărească, Fra Angelico (Guido di Pietro) era adânc pătruns de sentimentul religios, care se resimte în toate compoziţiile sale. Subiectele picturii sale erau mai cu seamă scene din vieaţa Sfintei Maria, dintre cari „*Bunavestirea*“ şi «*Incoronarea Fecioarei*» dau dovadă de o technică mai perfecţionată, dè mai multă perspectivă şi relief. Unul dintre capod'operile lui Fra Angelico este şi «*Aşezarea în mormânt*», pictată pentru „Santa Maria della Croce al Templo“ şi conservată astăzi în muzeul San Marco din Venezia. Atât expresiile feţelor, cât şi coloritul tabloului îţi dau impresia justă a scenei dureroase pe care o reprezintă.

O altă personalitate representativă a pleiadei de precursori este *Alessandro Botticelli* (1447—1510), care în tablourile sale dovedeşte acea fineţă de penel, cu care a putut să dea atât graţiozitate, cât şi expresie blândă figurilor. Indeosebi în tabloul „*Fecioara*“ se vede o expresie melancolică, ce denotă un studiu psihologic foarte superior. Dacă facem comparaţie între Madona lui Cimabue şi cea a lui Botticelli, numai atunci putem înţelege şi vedea acele progrese mari pe cari le-a făcut technica picturală în timp de aproape două secole. Cât fond psihologic are tabloul Maicii Domnului cu Isus în braţe? Sfânta Maria îl priveşte cu profundă tristeţă, par-

că gândul ei ar fi transportat de forţa tainică a prevederii suferinţelor pe cari urma să le îndure copilul ei nevinovat.

Clasicii.

Secolul al XV-lea aduce renaşterea artei italiene. Pretutindeni, în toate centrele culturale şi intelectuale din peninsula italică, s'au ivit talente noui, cari prin fecundìtatea şi strălucirea puterii lor de creaţie, au ridicat pictura italiană la un nivel de înaltă concepţie şi tehnică artistică. *Leonardo da Vinci, Raphael* şi *Michel Angelo* erau cele trei genii cari au inaugurat o nouă epocă în istoria artelor, iar operile lor au rămas pentru posteritate ca o dovadă de splendoare a spiritului atât de subtil şi de generos, care a promovat şi a dominat toate curentele renaşterei.

Leonardo da Vinci (1452—1519), prin multitudinea cunoştiinţelor şi însuşirilor sale, a fost teoreticeanul renaşterii italiene, căutând şi preconizând pentru pictură metode noui, cari au fost rezultatul unor lungi şi minuţioase cercetări technice. *„Umbra şi lumina sunt primele părţi din cele opt în cari se divizează pictura»*, — era concluzia la care a ajuns şi de aceea Leonardo da Vinci a reuşit să dea figurilor sale prin efectele coloritului clar-obscur minunate expresii şi reliefuri sculpturale. Prin această procedură a putut să exteriorizeze în compoziţiile sale starea sufletească şi să aprofundeze domeniul spiritual al picturii. Faimo sa *„Monna Lisa del Gioconda"*, considerat ca unul dintre cele mai de valoare tablouri ale lumii, este cel mai caracteristic pentru a arăta perfecţiunea nouilor metode de artă întroduse de Leonardo da Vinci. Tot astfel şi *„Capul Sfintei Ana"*. Luminozitatea expresiilor şi mai ales zâmbetele, cari animează tot substratul sufletesc al acestor portrete, sunt de o factură tipică. Leonardo da Vinci era academician în maniera de a picta; el îşi supunea penelul unor reguli pe cari şi le-a formulat după lungi experienţe şi studii. Pentru a cunoaşte mai bine natura şi pentru a da artei sale note caracteristice de o subtilă valoare naturală, a învăţat botanică, geologie, dar mai ales anatomie. Miile sale de desemne, schiţe cu flori, animale, capete de studii, figuri şi detalii de musculatură, sunt dovada serioaselor sale cercetări în domeniul picturii.

Bronzina. Sfânta Familie.

Luini. Fecioara cu trandafiri.

Clasicismul acesta a fost îmbrăţişat de *Bernardino Luini* (1470—1532), care este cel mai mare pictor Lombard după Leonardo da Vinci. Câtă profunzime de gândire, câtă melancolie şi înduioşare reflec-

teză privirea Sfintei Maria în tabloul *„Fecioara în fața trandafirilor"*. *Luini* a reușit să redea în toate subiectele sale justa înfățișare exterioară a sentimentelor interne.

Dacă *Leonardo da Vinci* poate fi considerat ca doctrinarul renașterii italiene, *Raphael* a fost pictorul, iar *Michel Angelo* sculptorul acestei mișcări artistice. Deși moartea prematură l-a răpit pe *Raphael* nu-i plăcea să picteze și numai sculptura o considera ca o artă adevărată. Totuși tablourile sale de o expresiune sculpturală, dar mai ales figurile cu toate detaliile musculaturii și liniile fizionomice, dovedesc că Michel Angelo, techniceanul desăvârșit al anatomiei corpului omenesc, a știut să-și transpună talentul său în domeniul picturii.

Urmașii celor trei maeștri ai „risorgimentului" au căutat să armonizeze metodele lor de lucru. Au perfecționat pictura contopind în același sistem principiul lui Michel Angelo de a se da atenție deosebită formelor cu maniera fină a lui Raphael, care dădea importanță primordială coloritului. *Angelo Allori* (1502—1572) numit *Bronzino*, era unul dintre cei mai exponenți artiști ai tendinței de a creia o metodă perfectă și unitară, bazată pe complexitatea fuzionată a tuturor manierelor technice preconizate și aplicate de maeștrii renașterii.

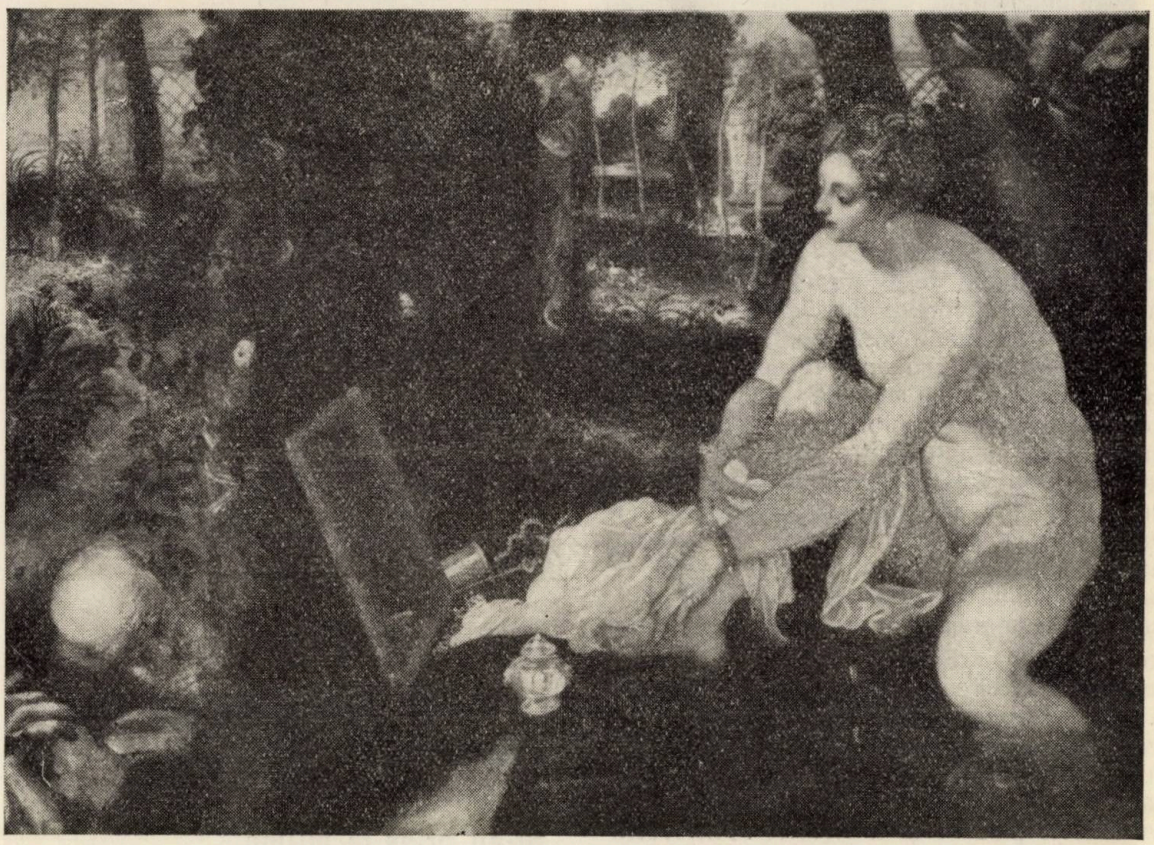

Tintoretto. Suzana și bătrânii.

(1483—1520) la tânăra vârstă de 37 de ani, tocmai când numele său de artist al Vaticanului își făurea aureola de splendoare și de glorie, totuși grație fecundității geniului său creator ne-a lăsat multe opere și toate de o superioară valoare artistică. Mediul intelectual și religios din jurul scaunului papal, contactul cu cei mai de seamă scriitori și oameni de știință, l-au făcut pe Raphael să pătrundă și să înțeleagă mai bine problemele din cari își alimenta ideile și concepțiile compozițiilor sale. Despre *Michel Angelo* (1475—1564) se spunea că

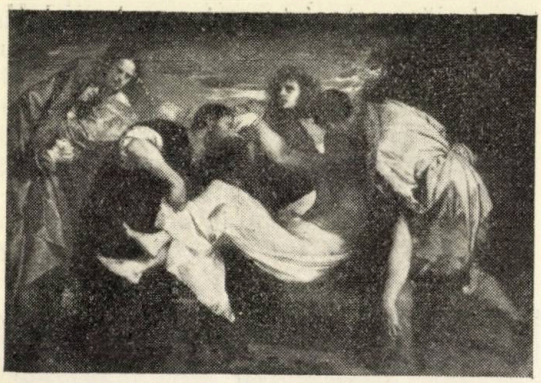

Titian. Punerea în mormânt.

In timp ce această metodă nouă a găsit teren de desvoltare în restul Haliei, mai ales la Florenţa, în nord-estul peninsulei, la Venezia se formează o nouă direcţie artistică, iniţiată de Giorgine (1477—1510) şi dusă la desăvârşire de *Tizion*, *Veronese* şi *Tivoretto*. Era o altă tendinţă, premergătoare picturii moderne, care a introdus în tehnica palatului metode optice pentru compunerea unui colorit, ce sădea cele mai variate nuanţe dintre umbră şi lumină. In concepţia artiştilor venezieni formele şi desemnul erau subordonate coloritului, iar varietatea tonurilor şi efectelor de lumină aveau precădere în pictură. Compoziţia se baza mai mult pe concursul fanteziei, decât pe elementele pe cari le punea natura la dispoziţia artistului. Astfel se explică marea deosebire între pictura lui Tizian şi a contimporanului său Michel Angelo. *Tizian* era pictorul prin excelenţă al coloritului fastuos şi al efacturilor de tonuri, iar *Michel Angelo* era severul interpret al volumelor plastice şi al formelor. *Tintoretto* (1518—1594) s'a apropiat de arta lui Michel Angelo, dela care a împrumutat technica desemnului, păstrând însă multitudinea de tonuri şi fastul coloritului. In „*Suzanna în baie*“, care se păstrează la „Kunsthistorisches Museum“ din Viena, corpul de femeie este pictat de manieră michelangeliană, iar restul tabloului după metoda coloristică a şcoalei veneziene.

Nu mă pot extinde aici asupra tuturor copod'operilor cari au fost expuse la expoziţia artei italiene din Paris; am vrut să notez numai câteva consideraţiuni în legătură cu evoluţia picturii italiene din timpul renaşterii, accentuând încăodată importanţa pe care o au expoziţiile retrospective nu numai pentru cunoaşterea mai complexă a artei, dar mai ales pentru o instructivă îndrumare a artiştilor, cari se lasă răpiţi de diversele curente cari îi apucă în vârtejul lor.

Joc

Focu-i Doamne, foc,
colo'n sat la joc:
Strângu-şi braţele feciorii,
zea de fier în lanţul horii —
şi tot strigă, — ţucu-ţi nană
ochii şi-o sprânceană!

Râd viori şi plâng, —
fetele, îşi frâng
trupul ca tăiat în stană;
brune, ghijă de castană
băie, mândre-bălăioare,
flori de floarea-soare!

Albiniţe'n roiu,
două la „de doi“, —
se'nvârt volbură'n ţărână
cu voinicii pe sub mână —
şi pe sâni îşi leagănă
salba de-aur, galbănă.

Zâne ca'n poveşti, —
Zmeu, să le răpeşti, —
una-i crudă, mugure,
alta-i must în strugure —
şi-amândouă'n iia nouă's
ca scăldate'n rouă.

Şi-au prins la mijloc,
smoc de busuioc,
să miroase-a Bobotează,
ficiorandrii când uriază:
hei, gie-somogie
dragă mi-eşti tu mie!

Şi'n ceapsa de fir,
fir de calomfir,
roş, că's fete răsfăţate
de toţi junii'n joc jucate —
hop cică — lobogică
arde firu'n chică!

C. MIU-LERCA

N. Nicoleanu

— Un poet uitat, transilvănean şi junimist —

de C. Săteanu

Născut în 9 Martie 1833, în Centrul-Săcelilor. Venea în „Junimea" în 1864. când şedinţele societăţii începuseră a fi regulate. Insă puţin timp după aceia plecă la Bucureşti. Poet liric. Poeziile sale au fost publicate într'o cărticică fără arătarea numelui autorului, ci numai cu iniţialele N. N.

Câţiva ani mai târziu o boală mintală îl făcu să între în spital, unde muri

I. Negruzi „Dicţionarul Junimii"

In numărul de 21 Julie a. c. *„Adevărul Literar şi artistic"* a publicat o impresionantă notiţă despre acest »poet uitat«, evocându-l cu prilejul centenarului naşterii sale a cărei dată nu este 16 Iunie 1865, ci cea arătată mai sus în acest motto introductiv al lui Iacob Negruzzi.

Ceeace înseamnă, trecut fiind de către „secretarul perpetuu" că şi *N. Nicoleanu* a făcut parte din centrul *„Junimii"* ieşene, deşi numai un interval scurt, fiindcă poetul a trăit puţină vreme la Iaşi, unde a funcţionat ca director al Liceului Internat — apreciat însă de *„Junimea"* ca un poet de talent şi considerat ca un precursor al lui *Eminescu.*

Gh. Panu, care a zugrăvit portretele vechilor junimişti, clasificând pe scriitorii acestui cenaclu celebru, din diferite regiuni, arată că *N. Nicoleanu* era singurul literat care a reprezentat Muntenia în „Junimea", în primul an dela înfiinţarea ei.

Numai munteni nu erau; ba era un singur muntean, regretatul poet N. Nicoleanu, un talent deosebit, mort în floarea vârstei. Sărmanul poet avea o vervă neîntrecută pe teme semi-satirice, semi-pesimiste.

In »*Junimea*« Nicoleanu a venit la 1864, odată cu poetul *N. Skeleti* şi cu *N. Burghele,* fiind al unsprezecelea membru între junimiştii din prima serie, după cum arată *N. Gane,* în «Albumul« său. Il găsim într'adevăr între cei dintâi junimişti cari au contribuit la subvenţionarea tipografiei junimiste din Iaşi, înscris cu doi galbeni pe lună pentru tipărirea *„Convorbirilor Literare"* — cum e consemnat în procesul-verbal al şedinţei ţinută la 19 Octombrie 186[illegible], redactat de *A. Xenopol;* iar în şedinţa din 26 Octombrie 1865, „Junimea" acceptă propunerea sa *„de a se imprima deîndată textul autorilor latini celiţi în gimnaziu, cu o mică notiţă biografică pentru fiecare"* dovadă că această societate literară se interesa şi de educaţia didactică în şcoli şi în acelaş timp dovadă de cunoştinţele şi cultura lui N. Nicoleanu.

* * *

Biografia nefericifului poet este pe cât de interesantă, pe atâta de dureroasă.

Deşi născut la Cernatul-Săcelilor, lângă Braşov, N. Nicoleanu a fost considerat multă vreme ca fiind un fiu al Craiovei, unde a trăit câtva timp, educat în şcoală de către profesorul său *V. Calaianu;* acolo, la Craiova, el a avut între profesori şi pe *Ion Maiorescu.*

A studiat şi la Paris, unde a primit influenţa romantismului fracez şi în special, al lui Musset, Hugo, şi Lamartine, fiind întreţinut acolo de un prieten protector. In această privinţă *Iacob Negruzzi* reţine următoarele note în volumel său *„Amintiri din Junimea"*

Figura lui Nicoleanu era interesantă. Fiul natural nu se ştie a cui, Nicoleanu era născut în Transilvania şi crescut la Craiova. In anul 1859 dăduse în acest oraş un mare banchet spre a serba îndoita alegere a lui Vodă Cuza, unul din meseni ceti niste versuri bine simţite asupra Unirii ţărilor şi toată lumea mişcată, se întrebă de cine sunt compuse?

Aflându-se că autorul este un tânăr fără părinţi şi sărac, unul din entuziaşti propuse ca el să fie trimis la Paris pentru complectarea studiilor, pe socoteala celor prezenţi. Propunerea se adoptă cu aclamaţii; o colectă făcută chiar atuncea strânse destui bani pentru a întreţine pe Nicoleanu un an întreg la Paris; totodată se iscăli un act prin care aceleaşi persoane se oblig u să mai contribuiască pe atât în anii următori. Dar entusiasmul se răci în curând. Când trecu anul Nicoleanu se adresa fără a căpăta măcar vre-un răspuns dela protectorii săi şi astfel el rămase lipsit de orice mijloce de existenţă, perdut în vasta capitală a Franţei.

După-ce trăi câtva timp în mare mizerie, compatrioţii săi, camarazi de şcoală, adunară la sfâr-

şit dela ei banii necesari pentru întoarcerea lui Nicoleanu în ţară, fără ca el să-şi fi putut termina studiile începute. Revenit în patrie el ocupă succesiv mai multe funcţiuni. Pe vremea când frecventa întrunirile noastre literare, el era director al liceului din Iaşi. altminteri raporturile sale cu societatea noastră au fost de scurtă durată. Neconvenindu-i postul ce ocupa în Iaşi, Nicoleanu stărui să fie mutat la Bucureşti, la arhiva Statului. Acolo îl găsi boala de care muri peste câţiva ani.

Cu Nicoleanu eu nu m'am putut împrieteni mai deaproape. Faţa sa lungăreaţă, totdeauna serioasă, şi ochii săi coari, căutătura lui stranie, nu'mi putea înspira simpatie. Chiar şi în privinţa meritelor sale literare, eu mă deosebiam de părerea altora şi în special de-a lui *Carp, care îl aprecia foarte mult.* Recunoscând firea sa poetică, pe care un amor nenorocito pusese în mişcare, cam des am desaprobat totdeauna la poezie licenţa cea mare în forma de care adesea se făcea vinovat şi Nicoleanu. Timid şi având groază de orice critică, chiar de cea mai blândă, Nicoleanu n'a îndrăznit să publice poeziile sale sub numele său scris întreg. ci numai sub iniţialele N. N.

In 1861 este colaboratorul lui *C. A. Rosetti*, la ziarul „Românul". Mai târziu e funcţionar la Roman, de unde trece la Arhivele Statului din Iaşi sub direcţiunea lui Hăşdău al căruia colaborator a fost la ziarul „Satyrul", în care a publicat versuri satirice revoluţionare, el fiind un contimporan adolescent al anului istoric: revoluţi nar 1848.

* * *

Fost-a el într'adevăr un precursor al lui *Eminescu* ?

Răspunsul ni-l dă opera sa de poetică: versul său melancolic şi trist, uneori satiric, dar plin de amărăciune. De aceia, însuşi Emineseu îl consideră precursorul său. Intr'adevăr genialul poet în scrisoarea adresată din Viena lui *Iacob Negruzzi* (17 Iunie 1860) îi scrie între altele:

„Poate că epigonii să fie rău scris. deea fundamentală e comparaţiunea dintre lucrarea increzută şi naivă a predecesorilor noştrii şi lucrarea noastră trezită dar rece. Prin operele liricilor români tineri se manifestă acel aer bolnav, de-i dulce, pe care Germanii o numesc Weldschmerz. Aşa Nicoleanu, aşa Scheletti, aşa Matilda Cugler, — e oarecum conştiinţa adevărului trist şi sceptic, învins de către colorile şi formele frumoase, e ruptura între lumea bulgărului şi lumea idieii. Prodecesorii noştri credeau în ceiace scriau, cum Shakespeare credea în fantomele sale."

Aşadar Eminescu, prin aceste comparaţii, recunoaşte în N. Nicoleanu pe predecesorul său. Aceasta este şi convingerea lui *Gh. Panu*, care în „Amintirile" sale, revine din nou şi scrie despre uitatul poet:

Nicoleanu era o natură mult mai profundă şi sub entuziasmul lui aparent se trăda un mare desgust de viaţă. Natură poietică în toată puterea cuvântului, Nicoleanu s'a apropiat imediat de „Junimea". Ne iubea în felul lui brusc şi foarte puţin comunicativ. dar ne iubea, asta se vedea în tot felul de a vorbi cu noi. In volumul său de poezii, astăzi uitat, se găsesc lucruri admirabile.

Din această caracterizare a lui Panu, care subliniază iubirea »bruscă» a poetului putem aprecia temperamentul său febril asemănător uneori cu cel al lui Eminescu. De aceia a fost primit cu atâta căldură de către »Junimea« în prima fază de desvoltare a societăţii, epocă în care nu se afirmase încă nimeni ca un adept al şcoalei romantice franceze, Nicoleanu fiind cel dintâi reprezentant al acestei şcoli în acest cerc select, în care predomina romantismul german şi pesimismul schopenharian.

Primul volum de poezii al lui Nicoleanu a apărut cu iniţialele sale N. N. şi cu o prefaţă semnată de *I. Negruzzi*. La 1906, *Bogdan Duică*, a tipărit volumul din nou, cu care prilej d, prof. *N. Iorga* a făcut următoarele aprecieri sub titlul *„Un poet din vremile nehotărâte"*...

Intipărirea ce a purtat-o el totdeauna a fost însă aceia a literaturii franceze d n anii 1850: o primise cetind mult în ţară şi trăind între timp în mediul Parisului, de unde s'a întors aşa cum era să rămâie toată viaţa. A tradus ceva din Musset; în cutare bucată se vede limpede imitaţia vestitului sonet al lui Arvers; e şi ceva din Lamartine, în unele bucăţi ale lui mai senine ca acelea pe care le închinase lui Câmpineanu sau fraţior Goleşti. Dar, Musset îl stăpâneşte mai mult şi anuime: prin partea de vehemenţă în aruncarea cuvntelor abstracte de vijelioasă luptă cu entităţile metafizice.

Şi în încheere:

„Când Nicoleanu îşi pierdu minţile, o întreagă viaţă părea că i se deschide încă înainte şi cine ştie ce roade de poezie ar fi putut el culege într'o maturitate de care nu i-a fost dat să aibă parte."

Nu e şi în aceste rânduri, în acest final tragic al poetului, un motiv de a-l compara cu Eminescu şi de a-l considera şi sub raportul biografic, un precursor al său ?

* * *

Despre viaţa şi opera aceluia care şi-a tipărit frumoasele inspiraţiuni poetice, fără a le semna, au mai scris în afară de I. Negruzzi şi Bogdan-Duică ; *Stefan Vasilescu* şi *Traian Demetrescu*, precum şi domnii: *N. Iorga, Gh, Adamescu, Ovid Densuşanu, Dragomirescu* şi *P. Haneş*.

Parte din scrierile sale şi mai ales inspiraţiile satirice, se găsesc în colecţia zi-

arului »*Românul*«, în revistele „*Satyrul*“ şi „*Ghimpele*“ şi alte'e în revista: „*Ateneul Român*.

Ar fi cu deosebire interesant a se reedita satirile sale pe care le-a publicat în revista lui Haşdău sub pseudonimile *San Huang Ki şi Tschao-Wan-Ki*.

Posibilităţi şi gânduri pentru romanul bănăţean

de Gh. Atanasiu

Suntem în epoca de plină ascensiune a romanului. Frământările sociale scot la iveală un imens material, atât de scump romancierilor. Răsare în cale, cu multiplele sale caracterizări, dând prilej scriitorilor să eternizeze fapte şi epoci în culorile cele mai apropiate de realitate.

Rămân de mărturie generaţiilor viitoare, care să dea Dumezeu să se bucure de mai multă linişte, de mai multă poezie. Lucrul ştiut. Epocile de mari frământă i au adus la iveală romanul. Sutele de acţiuni, miile de fapte tragice şi lupta aceasta dramati ca, pentru o bucată de pâine a scos în evidenţă tot atât de multe caractere omeneşti, ce nu scapă ochiului de scriitor. Durerile omeneşti sunt mai în evidenţă, cruzimea înlocuieşte de multe ori sentimentul de milă şi sfâşierea de câine e mai frecventată decât îmbrăţişările frăţeşti. Cum ne putem oare închipui succesul formidabil al romanului rusesc. Gândiţi-vă la deportările în Siberia, la tirania împăraţilor, la absolutismul acel feroce şi la murmurul de răsvrătire a mujicului rus. Omul paşnic din Europa se delecta doar cetindu-le. O delectare de infiorare la gura sobei, într'o libertate absolută, unde nu te ameninţă nici Siberia şi nici cnutul cazacului. E natural deci ca în epocile de linişte să prepondereze poezia. Omul cântă, se înveseleşte şi nu e atât de preocupat de ziua de mâine. Din liniştea binefăcătoare se desprind nuanţări de poezie, de adâncă meditare, care dă posibilităţi de eliberare din frământarea tiranică a zilei. Aproape că poezia, în ultima ei analiză nici nu mai are nevoie de material pământesc. Ea se naşte ca o necesitate sufletească ca o tendinţă de a menţine veşnic sufletul omenesc la înălţimea morală, pe care trebue s'o aibă.

Pe când romanul plămădeşte materialul uman cu svârcolirile pământeşti, îl ridică la rangul de artă şi svârle în mijlocul mulţimei săgeata axă a unei lumi morale şi aşa cum trebue să fie. Zugrăvind realitatea nu uită niciodată să desprindă din mulţime eroi — caractere care să ne fie de exemplu în conduita noastră şi eroisecături ca e să-i urâm şi să-i infierăm cu toată convingerea noastră. Mai mult, romanele puternice ilustrează epoce şi exercită atâta influenţă asupra maselor că de multe ori se creează adevărate mituri de caractere. Ar fi deci o lipsă ce s'ar simţi poate mai târziu — dacă nu s'ar ivi măcar cel puţin încercări pentru romanul bănăţean.

Nici nu putem să ne închipuim noi, cât material formidabil avem în Banat, pentru cerearea romanului loca'. Material care n'a fost exploatat, caruia nu i s'a dat nici o atenţie şi care aşteaptă omul să-l ridice la rangul de artă. In colţul acesta de ţară s'au întâmplat mii de tragedii, s'au încleştat feroce sentimente omeneşti şi au săgetat minţi ca să apere o ideie. S'au învrăjbit popoare şi au murmurat mulţimea îngrozită de o robie, ce făcea impresia că nu se mai sfârşeşte. A lucit un soare, a luminat vag în inimile lor şi au întins mâinile, ca o chemare desnădăjduită să le dea lumină, căldură. Sârbi, nemţi maghiari, având ca populaţie dominantă românii, au conlocu t împreună, sub dominaţiuni diferite, cu aspiraţiuni deosebite şi cu interese naţionale ce scăpărau scântei dureroase. Populaţia românească a trebuit să rabde capriciile unei soarte vitrege, nădăjduind mereu. Inchipuiţi-vă un erou, înfruntând toate aceste piedici şi scăldându-se astăzi în razele soarelui întrezărit numai în visurile sale. Nici nu-i nevoe să-l creeze autorul. Banatul are atâţia eroi care vor rămâne legendari în istoria sa. Socotind deci numai trecutul Banatului, ne oferă un material extraordinar, care poate fi întrebuinţat în crearea romanului bănăţean. El nu lipseşte nici în prezent. Epoca de după războiu iarăşi ne oferă posibilităţi creeatoare. Acomodarea bănăţeanului la vremurile noi, la libertatea ce i-o oferă a-

lipirea cu patria mamă şi contribuţia lui la opera de consolidare a neamului, din care se mândreşte că face parte. Mai mult, acţiunile desfăşurate pe pământul bănăţean, ne pot furniza tipuri de caratere care ne pot fi de călăuză paşilor noştri de azi, atât de şovelnici. Pământul bănăţean odihneşte atâţia eroi, cari nu s'au încovoiat în faţa vieţii. Ei au avut fruntea sus şi au avut un singur ideal pe care l'au urmărit cu încăpăţânare diabolică. Acţiunea lor a fost dreaptă, cinstită şi leală. Cuvântul spus răspicat în faţă, stăruinţă cinstită de a se ridica şi menţine prin muncă proprie şi o conduită dreaptă, unde cuvântul era respectat şi peste care nu se trecea aşa uşor. Dovadă avem românii ce-au luptat în armatele Austro-Ungare şi care numai conduita lor de oameni i-a determinat să-şi păstreze legământul. Atunci când datoria şi-au făcut-o şi deci au fost deslegaţi de cuvântul dat, iar patria mamă i-a chemat în jocul horei de unire au lasat armele pe faţă aşa cum se înţeleg doi oameni. Ei n'au lovit pe la spate. Şi această atitudine românească atât din trecut cât şi din război le-a impus duşmanilor noştri. Cu toate că vor să mascheze acest respect, noi îl vedem în privirile lor, îl întrezărim din conduită.

Câte, deci, nu se poate scrie despre toate aceste. Câte istorioare n'ar putea eterniza eroi care-i avem în inimile noastre. Ce splendide motive de roman creeator am putea culege numai din aminitirile acelora ce-au trăit acele vremuri. Şi câtă frământare sufletească am putea scoate în evidenţă destul de reală când românul la un moment dat trebuia să lupte cu diplomaţia maghiară, cu năvala ideilor si a unei părţi de realizări din partea comunismului şi cu acea stare de apatie, ce o ai întotdeauna după un calvar de suferinţe, ce-ţi cimentează dorinţa să te odihneşti, indiferent cum şi unde.

Dar câte subiecte, nu se pot culege din realitatea de azi. Am stat în doi ani dearândul câte două săptămâni în două sate bănăţene (Belinţ şi Sârbova) şi am observat acolo o viaţă, peste care s'a trecut cu uşurinţă şi prea puţini o cunosc în adevărata ei lumină.

Sătenii trăiesc încă cu amintirea trecutului, destul de criticat, cu groază de-a nu reînvia şi cu dorinţa vie de acomodare la vremurile noi. Şi nu atât la vremuri cât la criza materială ce bântue şi care-i naşte întrebarea: *De ce ducem lipsă de atâtea chiar în ţara noastră?*

Nu de multe ori mi-a fost dată ocazia să-i aud: *Erau vremuri mai bune, dar nu-i bai, sunt cel puţin stăpân în ţara mea*".

Simplicitatea ţăranului e la mare încercare. Trebue să înţeagă că libertatea de stăpân e condiţionată şi de sacrificii iar vremurile de azi nu mai pot fi comparate cu acelea de dinainte de război. Pe de altă parte, munca noastră fiind astăzi mai mult constructivă, trebue să fie îndeplinită nu numai conştiincios, dar cu puteri înzecite Noi trebue să lăsăm urmaşilor noştri o Românie consolidată. Şi afară de aceste probleme sociale care pot forma axa de orientare în romanul bănăţean, se pot face împletituri de ordin se timental şi psihologic. Ţăranul bănătean ştie să iubească i să preţuiască „mândra" ca nimeni altul. O mândrie justificată îi este în port şi în vorbă şi o atitudine dârză păstrează în faţa vieţii. Intr'un decor d· minunăţie cerească îi este „păurescul" traiu. Iată dar atâtea şi atâtea probleme, care pentru un ochiu cercetător nu-i poate scăpa. Izvoare nesecate pentru romanul bănăţean. Il aşteptăm şi credem în realizarea lui, ca alături de pictură, cântece, coruri, poezie, port, să întregească arta bănăţeană.

Toamnă

Frunzele sboară purtate prin aer
De vântul cel rece şi plin de fiori,
Toarce bunica la vatră din caer
Şi spune-o poveste la micii feciori.

Glasul bunicei se'ngână cu focul
Şi vântul de-afară, ascultă şi el,
Plânge bunica, jelind în tot locul
Fecioru-i mai mare căzut fub drapel.

Dimitrie Stănculescu

Am fost la Maglavit...

Pluteşte undeva un mister, o taină cerească, risipită în desrămările aurului de toamnă coaptă. Maglavitul. L-am văzut. L-am simţit. Am auzit glasul blând şi rugător al ciobanului Petrache Lupu plutind peste marea de capete din câmpul Maglavitului: pocăiţi-vă!

Şi am privit cu înfrigurare miile şi zecile de mii de pelerini cari vin şi se duc, cari caută ceva ce nu găsesc şi-şi sdrobesc sufletul alergând după divinitate.

E atâta desrămare de suflete, atâta sbucium şi chin în truda celor cari îl caută pe Dumnezeu, că nu poţi să te'ndoieşti de minunile de cari vuieşte lumea. Şi totul e aşa de simplu şi fără prihană şi fără pic de prefăcătorie.

Ridicat pe estrada de pe care le glăsuieşte noroadelor, ciobanul Petrache Lupu e un sfinx răsărit pe malul Dunării, să ridice aroma tămâiei aprinse pe jăratecul credinţii, slăvilor şi să aducă în scuturările păienjenişului de toamnă blândă o îndreptare, o mângăiere, o întoarcere spre alte zări.

L-am auzit. Simplu. Ca cel mai simplu om cu palmele rupte pe coarnele plugului şi picioarele sdrobite'n brazdele pământului. Şi'n simplitatea lui el e un sfânt. Mulţimile i se închină şi-l proslăvesc şi'ngenunche 'n faţa lui şi se mulţumesc să-i atingă straiele de pe el şi să-i sărute tălpile picioarelor obosite.

Şi el le împarte blândeţe şi-i îndeamnă la salturi spre Dumnezeu. Şi mulţimile plâng acolo, plâng şi nu ştiu nici ei de ce plâng. Dar în plânsul lor e un sâmbure de adevăr, e un grăunte de credinţă.

Eu, am simţit că sunt un străin pe câmpul Maglavitului. Nici n'am ştiut să plâng, nici n'am ştiut să mă rog, nici de straiele simple ale ciobanului nu m'am atins, nici nu m'am stropit cu apa care picură din creanga unui tei. Şi am văzut doar minunile cu ochii: un olog vindecat şi un mut prinzând grai.

Şi ca mine poate vor fi fost şi alţi străini...

Când am plecat, m'am oprit la Dunăre şi am privit înapoi, Şi nu m'am petrificat. Şi am văzut câmpul Maglavitului mare şi plin de lume, cu cruci ridicate în fumuri de tămâie şi ceară, cu un Christos răstignit pe o movilă şi alături Petrache Lupu predicând. Din azur, toamna a început să-şi scuture aripile.

Pe drum m'a bătut un gând şi am trăit din nou cuvintele filosofului din Nazaret: „De aţi avea credinţă cât un grăunte de muştar şi aţi spune muntelui: mută-te, muntele s'ar muta".

Dorian Grozdan

Preocupări artistice în Bănat

— Salonul Artelor Bănăţene —

de Ştefan Gomboşiu

Lăsăm să ne scape neînfăţişate condiţiunile cari pun în mers de continuu progres paşii societăţii. Condiţiunile cari determină preocupările cultural-superioare şi îndemnul spre o intensă viaţă sufletească. E ştiut însă, că evoluţia culturală datorea-

ză cronologia etapelor ei: influenţei exercitată mereu de purtătorii de gânduri nobile. Creatorii de opere mari, (ori care ar fi domeniul activităţii lor) ei sunt aceia cari dirijează spre progres, paşii veşnic dibuitori ai mulţimilor Manifestările lor regrupează spiritele, alimentând continu râvna spre o înobilare sufletească. Iar dacă această înobilare sufletească îşi găseşte cel mai puternic stimulent, în creaţiunea artistică; este faptul că produsul manifestărilor de artă trecând pe un plan pur spiritual, dau fericitul prilej de tărie metafizică. O trăire profund simţită, desprinsă cu totul de realitatea fizică abrutizantă şi deci p oprie acelei clare cristalizări de suflet.

Partea de contribuţie pe care opera de artă a avut-o, în amplificarea curentului civilizator, e mare. Trecutul cel mai îndepărtat şi rând pe rând toate epocile, ne dau cu prisosinţă dovadă că, la culturalizarea societăţilor umane, arta a dat contribuţia cea mai valoroasă. Popoare, neamuri întregi au creat tradiţii şi din artă au făcut cel mai puternic piedestal al superiorităţii lor culturale.

La noi unde vitregia vremurilor, n'a permis manifestări cari să se permanentizeze prin tradiţie, căutările de început au fost necesare pretutindeni. Şi totuşi activitatea de culturalizare prin produsul operei de artă, a devenit din zi în zi mai selectă mai accentuată. Nu numai prin radiaţiunile pornite dela — centru — ci prin însăşi activitatea şi preocupările din provincie.

Bănatul îşi îndeplineşte acest rol cu multă râvnă şi mişcarea culturală de aci, a ajuns la realizări valoroase. Mişcarea literară e în plină ascensiune. Scriitorii Bănăţeni cuceresc locuri însemnate în literatura noastră. Revistele apar cu o deosebită grijă redactate şi pe lângă opera lor publicistă, au înjghebat edituri. Revista *„Luceafărul"* de sub conducerea Dlui Aurel Cosma junior, a dat vitrinei primele volume tipărite în condiţiuni technice si estetice ireproşabile.

Pe terenul artelor plastice activitatea nu e mai puţin prodigioasă. Valorile locale bine cunoscute şi în cercurile artistice din capitală, sunt în plină activitate. Intenţia de a se regrupa într'o expoziţie colectivă, care să reînvie — *salonul artelor bănăţene* — e demnă de apreciat. Vom putea astfel întâlni la un loc, nu numai pe acei ce actualmente se găsesc în capitala Bănatului, ci şi pe artiştii bănăţeni din alte părţi.

Pe lângă o caracterizare sumară, trecem în revistă pe plasticii bănăţeni, ve cari îi vom vedea în curând punând în evidenţă prin operele lor, manifestările de artă din acest colţ de ţară.

Aurel Ciupe ajuns în plină posesie a forţelor sale creatoare, pe va da în curând ultimele sale lucrări. Logica severă cu care artistul îşi echilibra realizările, temperamentul său vioi prin care atenua raţiona lismul (uneori prea evidenţiat) al lucrărilor, ne îndreptăţesc a aştepta lucuări de largă concepţie şi o depăşire a propriilor sale opere.

Ioan Isac cu căldu a reconfortantă ce-i caracterizează lucrările, a ajuns să ridice peisajul său la o veritabilă valoare artistică. Totdeauna cuprinse în vraja lor de lumină, tablourile sale sunt pline de optimism şi simplitate.

Cornel Liuba pictorul ale cărui lucrări de o subtilă factură impresionistă, s'au impus dela primele sale manifestări. Culoritul său de o transperanţă luminoasă, dă peisajului o atmosferă de calm şi linişte, o atmosferă de prospeţime ce captivează pe spectator.

Catul Bogdan artistul de o rară sensibilitate şi profundă înţelegere. a ridicat arta sa la o purificare absolută. Arta lui e natura simplă, văzută prin prisma unui vigu os temperament. Un temperament li ber, degajat de tot ce e absurd-tradiţional, actualizând creaţiunile sale p in forma nouă în care se exprimă. Natura transpusă în operele sale, ne este înfăţişată senină, clar-simplificată, ca un suflet nepătat ce emoţionează prin simplitate.

Ioachim Miloia despre ale cărui calităţi de artist s'a spus prea puţin, ne a dovedit prin realizările actuale, valoarea sa de pictor. Fresca din cupola bisericii din Iosefin precum şi podoaba bisericii din Fabric, vorbesc mai elocvent şi mai favorabil decât cuvintele oricărui critic de artă.

Alexandru Popp filosof incorigibil, îşi trăeşte şi astăzi singuratic şi de prea puţini înţeles — lumea lui de gânduri şi frământări Un portretist de superioară valoare. Portretele şi lucrările sale ridicate la un nivel de — frumos profund — îţi dau prilejul să meditezi, să cugeţi şi să admiri.

Iuliu Podlipny expresiv în desenele sale pline de tragic. Un văl de mistică bizară învăluie opera şi fiinţa artistului.

Fraţii Ferch toţi trei artişti cu valoarea calităţii. Cei mai de seamă reprezentanţi ai Şvabilor din Bănat, Adepţi conştienţi şi convinşi ai artei moderne, anunţă pentru toamnă o bogată expoziţie.

Romul Ladea cu temperamentul său energic, cioplit din acelaş granit masiv, în care îşi frământă concepţiile Sculptura sa păstrează, ca o consecinţă logică, sinceritatea şi exprimarea primit vă-simplistă a ţăranului nostru. Nimeni n'a smuls până acum, din isvorul nesecat de posibilităţi ale neamului, specificul atât de expresiv. R. Ladea l'a fixat, cioplit în forme dure şi energice, deschizând un drum şi o epocă.

Rotschingk sculptorul senin şi calculat, îşi păstrează atitudinea sa de spirit calm.

Ferdinand Gallas în lucrările sale de serioasă concepţie plastică, a trăit un avânt de viitor mai productiv. Dar sculptorul se pare că ajuns la un punct ne ămurit de oprire.

Iată aci mănunchiul celor mai de seamă artişti din Bănat. Gândul acelei expoziţii colective, îl vrem complectat, întregit la o *expoziţie reprezentativă* — a artelor din Bănat.

Pe lângă operele selecţionate ce se vor grupa în această expoziţie, să se formeze şi o retrospectivă cu operele pictorilor bănăţeni dispăruţi. *Zaicu, Popescu, Constantin Daniel Nedelcu* ne-au lăsat lucrări de superioară valoare, lucrări cari constitue argumentul cel mai puternic, că manifestările de artă din Bănat merită nu numai atenţie ci şi sprijinul de care au neapărată nevoie.

Forţele artistice ce le avem trebuie puse în evidenţă, altfel se pierd în marea mulţime a mediocrităţilor şi în loc să ajungem la o valoare culturală de egalizare cu a ţărilor vecine, vom rămâne veşnic la un sub-nivel, Nu ajunge să fim creatori de opere mari, produsul muncii lor trebuie făcut cunoscut mulţimii, trebuie infiltrat în conştiinţa publică. Un artist mare nu e numai al unui neam, e al lumii întregi, dar conştiinţa, priceperea şi valoarea culturală a unui popor e numai a lui.

Preocupările artistice din Bănat cu tendinţa lor de propagandă educativă, şi-au marcat începutul într'un timp când se simţea mai mare nevoie de ele. Nu e deci lucru de mirat, când cei ce se ocupă intens de aceste probleme, mai cer şi sprijinul oficialităţilor, a căror obligaţie morală e de a le da mână de ajutor.

E o datorie a noastră a Bănăţenilor pe care trebuie să ne-o îndeplinim şi nu ne va strica cu nimic dacă vom pune în valoare şi bogăţiile spirituale ce le avem.

Problemele culturale ale Timişorii

de Emil Grădinariu

Dl Emil Grădinariu, şeful serviciului cultural al Municipiului Timişoara a fost însărcinat de conducerea Primăriei să elaboreze un program de realizări culturale, cari ar urma să fie duse la îndeplinire într'un interval de cinci ani. Iată câteva din aceste preocupări municipale:

Biblioteca comunală.

Aceasta instituţie, cu aproape 70.000 volume, se găseşte plasată în actualul edificiu impropriu şi insalubru, organizată după cel mai primitiv sistem, adoptat acum 25 ani.

Este de absolută şi ardentă necesitate, a se găsi o soluţiune pentru obţinerea unui local, cu cel puţin 10 săli spaţioase, pentru aşezarea volumelor de bibliotecă, după secţii.

La aceste săli s'ar mai adăuga, cel puţin două săli mari de lectură, camerele necesare pentru birouri, precum şi localurile necesare atelierului de legătorie, care trebue amplificat după necesitate.

In aceasta ordine de idei socotim că, în termen de 5 ani, în mod succesiv, Primăria Municipiului, fără mari eforturi de ordin financiar, ar putea să-şi vadă biblioteca sa organizată la nivelul bibliotecilor moderne şi corespunzătoare aspiraţiunilor secolului al XX-lea.

Lucrările ni le imaginăm în felul următor:

a) Obţinerea localurilor.

b) Procurarea mobilierului necesar organizării.

c) Impărţirea cărţilor pe secţii,

d) Triarea cărţilor rămase dela fostul regim maghiar, urmând ca acelea fără valoare literară sau ştiinţifică, să fie scoase din inventar. Aceeaş triare să se facă şi asupra cărţilor achiziţionate dela 1919 încoace — de multe ori din complezanţă, — urmărind obiectivul de a avea o bibliotecă la nivelul, pe care îl reclamă prestigiul Municipiului nostru.

e) Introducerea celui mai practic şi modern sistem de aranjare al cărţilor, spre a facilita modul de împrumutare a acestor cărţi.

f) Legarea cărţilor, în mod succesiv, spre a le asigura durabilitatea, în care scop preconizăm desvoltarea an de an, a unei legătorii proprii.

g) Elaborarea unui nou regulament al Bibliotecei, în conformitate cu noua situaţie, ce se va creia, prin reorganizarea ei.

Muzeul Banatului.

O instituţie care încă se găseşte cu obiectele înghesuite într'un local impropriu şi insalubru, prea mic pentru a se putea instala secţiunile astfel ca să corespundă scopului.

Acest Muzeu are neapărată neovoie de mai multe săli spaţioase, cu locuinţe corespunzătoare pentru custode (director) şi servitor, spre a putea fi vizitat cât mai mare parte a zilei.

Teatrul.

Incercarea cu „Teatrul Banatului" ne-a convins definitiv că, un teatru stabil, pe lângă cheltuelile extra ordinare ce ar necesita pentru susţinerea lui, chiar dacă ar reprezenta toate genurile artei teatrale, încă multă vreme nu ar fi în stare, să găsească în Timişoara, publicul necesar unei stagiuni întregi. Categoriile sociale din Timişoara, în parte covârşitoare, îşi satisfac necesităţile sufleteşti prin frecventarea Cinematografelor, iar acea infimă parte. cu aspiraţii la un nivel artistic mai ridicat este pe deplin satisfăcută, cu câteva spectacole lunare de teatru, (Operă, operetă, dramă, comedie şi concerte simfonice,) cu atât mai mult că această parte a populaţiei. constituită din intelectuali, cu slabele surse de câştig, în aceste vremuri de criză economică, nici din motive de ordin financiar, nu pot frecventa în deajus teatrul.

Această constatare a noastră, nu trebue însă să ne îndritue la ideea de a renunţa la teatru şi a lăsa curs liber tendinţei manifestate de grosul populaţiei, de a satisface necesităţile spirituale, exclusiv prin spectacole de cinematograf, de o calitate inferioară şi în cele mai multe cazuri, lipsite de elementele unei b ne educaţ i şi fără puterea de a cultiva.

De aceea ideia teatrului trebue susţinută cu mijloacele, pe care le avem şi în forma cea mai adaptabilă acestor mijloace, ca să se atingă scopul.

In situaţia actuală, când însuşi Ministerul Artelor desfiinţează un teatru cu o vechime de 80 ani şi alte 2 teatre cu vechime de câte 10—15 ani, amputare dureroasă, dar impusă de împrejurările grele, nu putem găsi o altă soluţiune, pentru continuarea propagandei culturale prin teatru, decât a se căuta un acord cu Opera Română şi Teatrul Naţional din Cluj, în baza căruia să se dea la Timişoara lunar câteva spectacole de operă şi câteva de dramă şi comedie, în schimbul unei subvenţii, din partea Municipiului.

Prin acest acord, credem că, Timişoara a rezolvat în mod demn, raţional şi eficace problema teatrului, până vom ajunge acele vremuri, când un teatru stabil, şi-ar găsi justificarea în aspiraţiile colectivităţii cetăţeneşti.

In ceeace priveşte situaţia teatrelor minoritare, trebue să se evite, la 16 ani dela întemeierea României Mari, ca ori care din aceste teatre, prin stagiuni prea îndelungate, să dea impresia că nu ne găsim într'o ţară românească.

Episcopia din Timişoara.

Necesitatea înfiinţării unei Episcopii, respective Mitropolii ort. rom. la Timişoara, în interesul prestigiului bisericii dominante, într'un oraş, în care avem o episcopie rom. cat., una ort. sârbă şi un vicariat gr. cat. român, cred că nu mai e nevoie, să fie susţinută de noi, după ce s'a spus cuvântul în această chestiune de personalităţi şi foruri de toată competinţa.

In ceeace priveşte însă soluţionarea acestei probleme, fiind mai multe curente în opinia publică, între cari şi unul care susţine mutarea episcopiei dela Caransebeş la Timişoara, părerea noastră este că, nu s'ar face o operă mare, dacă prin mutarea altei episcopii în metropola Banatului s'ar desfiinţa o altă episcopie, aducând prejudicii în progresul şi viaţa spirituală a altor oraşe şi îndeosebi Caransebeşului, care, prin mutarea episcopi i, ar suferi o lovitură fatală.

Dacă dăm întreaga importanţă rolului de ordin spiritual şi etic ce-l are un episcop, în eharhia sa, atunci trebue să ajungem la convingerea că, acea misiune divină se poate îndeplini cu atât mai eficient, cu cât eparhia are un teritoriu mai redus, ca ierarhul să poată avea un contact sufletesc, cât mai apropiat şi des, cu fiii săi sufleteşti.

De aceea susţinem că un episcop, respectiv mitropolit, al Timişorii, ar avea destul de grea sarcină cu păstorirea celor 200 şi ceva de comune mari din Timiş-Torontal, locuite de câteva sute de mii de credincioşi.

Iar, dacă Bucovina mai redusă ca teritoriu şi cu populaţie mai puţină, decât judeţul Timiş-Torontal, îşi are mitropolia sa, dece nu s'ar putea ca Banatul şi judeţul Arad, încă să-şi aibă o mitropolie a lor, fiind aceste judeţe în apropierea frontierii ungureşti şi sârbeşti, unde biserica îşi are şi rolul ei de ordin naţional, cum l-a avut şi în trecut.

Preconizăm prin urmare înfiinţarea la Timişoara a unei episcopii ortodoxe române indep ndente, care să fie apoi ridicată la rangul de mitropolie, înglobând eparhiile Timişoarei, Aradului şi Caransebeşului.

Conservatorul comunal.

Utilitatea şcoalei noastre de muzică, înfiinţată acum trei decenii nu poate fi trasă la îndoială de nimeni. Educaţia muzicală a cetăţenilor noştri, nu se poate promova, fără această şcoală, care dă prilej copiilor din acest oraş, să-şi însuşească, aproape gratuit, cunoştinţe muzicale, in toate domeniile, punându-se astfel temeliile unei vieţi muzicale, — artistice, la un nivel cât se poate de înalt; acest nivel ar culmina atunci, când Timişoara ar putea organiza din contribuţia artistică a cetăţenilor săi, nebazâ du-se pe elemente strict profesioniste, concerte simfonice cu repertoriu clasic, în faţa unor săli arhipline.

Acest ideal de ordin muzical, nu s'ar putea realiza nici odată, fără o şcoală de muzică serioasă.

Conservatorul nostru are neapărată nevoie de 2 lu ruri, fără cari avântul lui este împiedecat; un local mai propriu, cu sală pentru concerte şi dreptul de publicitate.

In ceeace priveşte dreptul de publicitate, trebue să remarc că o şcoală, fie ea cât de serioasă, şi nivel cât mai ridicat, nu se poate impune şi nu este în stare, să capteze pe elevi, cu întregul lor devotament muzicii, dacă după 11 ani de studii serioase la anumite instrumente, nu vor primi şi o diplomă, care să le asigure pâinea în cazul că unii din elevi, ar simţi vocaţiunea să devină muzicanţi profesionişti.

Pentru satisfacerea acestui desiderat, Primăria Municipiului nostru, de 9 ani încoace, a făcut toate sforţările, prin memorii documentate, dar fără rezultat.

Ministerul competinte nu a dat cuvenita atenţiune metropolei provinciei noastre, care binemerită dela ţara întreagă, atributul de leagăn al muziceî.

Tipografia comunală.

Credem de o mare necesitate ca Primăria să-şi aibă tipografia sa, instalată modern, exploatată raţional, dar loial, în interesul propriu al Municipiu ui şi pentru facilitarea problemei de editare a lucrărilor scriitoriloı autohtoni.

In acest scop, se necesită un capital de vre-o 2.000.000 lei şi o conducere cinstită, pricepută şi destoinică, spre a i se găsi rostul şi rentabilitatea.

Vieaţa românească la Sofia

Datorită activităţii neobosite a dlui *Vasile Stoica*, Ministrul României la Sofia, se resimte în toată Bulgaria pulsarea unei vieţi culturale româneşti, care a reuşit să men-

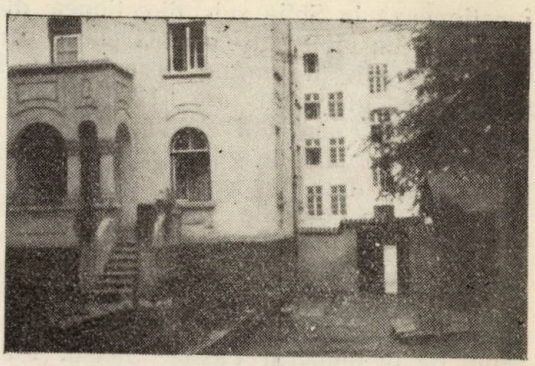

Casa românească din Sofia cu locuinţele directorilor de şcoală.

ţină în sufletul neamului nostru din dreapta Dunării o vie conştiinţă naţională. Ajunge să stai câteva zile în mijlocul Românilor din Bulgaria, ca să-ţi dai seama că Legaţia noastră din Sofia îşi înţelege adevărata sa misiune. Din iniţiativa şi cu ajutorul dlui ministru Vasile Stoica s'au înfiinţat la Sofia mai multe instituţiuni şcolare şi culturale, cari sunt utile şi importante pepiniere pentru limba şi cauza românească. In afară de grădina de copii şi şcoala primară mai

Gimnaziul românesc din Sofia.

funcţionează la Sofia sub direcţiunea dlui *Caraman* un gimnaziu cu cinci clase, care urmează să fie în curând transformat în liceu. Acest gimnaziu are 120 de elevi, dintre cari 40 sunt din Vidin, ajutaţi cu 10 burse acordate de guvernul român şi cu 30 de burse date din fondul constituit şi alimentat din donaţiile membrilor legaţiei şi ai coloniei, precum şi din veniturile rezultate din serbări. Noul edificiu al gimnaziului şi al internatului s'a construit în anul 1933, la stăruinţa şi după planul conceput de dl ministru Vasile Stoica. Până la această dată gimnaziul era plasat într'o casă veche şi insalubră unde plătea o chirie anuală de 400 000 de Lei, prevăzută în bugetul Ministerului nostru de instrucţie. Noua construcţie s'a făcut alături de biserica românească, iar cheltuielile de edificare au fost acoperite din vânzarea cu preţ scump a unui teren liber de lângă biserică, restul amortizându-se în câţiva ani din suma bugetară pentru chiria gimnaziului. Tot din banii rezultaţi cu vânzarea terenului s'a construit şi o casă, unde stau preotul şi directorii şcoalelor. Mobilierul gimnaziului şi al internatului a fost cumpărat din veniturile realizate la diferitele expoziţii de tesături româneşti organizate de doamna Stoica. Astăzi colonia română din Sofia are un frumos gimnaziu cu o mare sală festivă, unde se ţin conferinţe, concerte şi serbări cu caracter naţional-cultural. Corul bisericii, condus de preotul compozitor *Ion Popescu Runcul* este cel mai bun cor din Sofia. Este compus din 12 cântăreţi dela opera bulgară, retribuiţi d n contribuţiile benevole ale preo ului şi ale membrilor legaţiei. Nu trebuie să uităm apoi activitatea harnicului nostru ataşat de presă *Vangheli Hrisicu*, care fiind român de origine macedoneană, cunoaşte bine starea lucrurilor şi mentalitatea oamenilor de acolo şi astfel în deplină cunoştiinţă de cauză aduce reale servicii de propagandă ţării noaste.

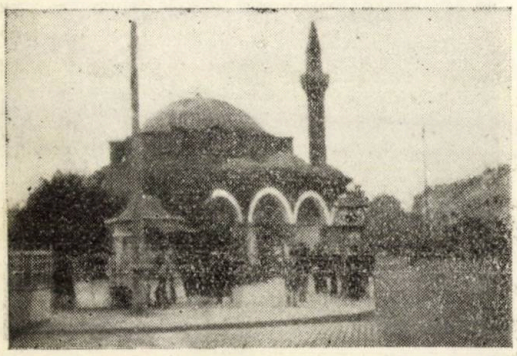

Sofia. Vechea moscheie.

100 de ani dela naşterea pictorului bănăţean Nicolae Popescu

La 6 Octombrie se vor împlini o sută de ani de când s'a născut pictorul bănaţean Nicolae Popescu, unul dintre cele mai reprezentative figuri ale artei plastice româneşti.

Nicolae Popescu

Nicolae Popescu s'a născut la Zorleanţul-Mare (jud Caraş) la 6 Oct. din părinţi săraci. Tatăl său era zugrav de icoane, meserie care nu prea îi aducea suficient pentru a putea trăi. Clasele prima le a făcut în satul său natal, fiind totdeauna unul dintre cei mai buni elevi. De,a pe atunci s'a manifestat la el talentul artistic. De pe atunci a început să picteze icoane, probabil văzând şi învăţând dela tatăl său. Preotul satului, Lazar Ţiapu, văzând talentul micului Nicolae, l-a luat sub îngrijirea sa şi mai târziu, după moartea bătrânului Popescu (1849), l-a trimis la Bocşa la pictorul Mihai Velcean, unde a stat vre-o 2 ani. De aici l-a trimis la pictorul Mihai Popovici din Oraviţa.

La etatea de 21 de ani Nicolae Popescu a ajuns la Budapesta, de unde nu peste mult a trecut la Viena. Aici a putut să stea doi ani datorită numai stipendiului primit dela fundaţia familiei Mocioni. Dela

Viena s'a dus la Roma (1859) unde a stat vreo 10 ani. In Italia s'a deschis înaintea lui Popescu poarta artelor frumoase şi acolo a început să creieze într'adevăr opere preţioase. Se spune chiar, că Popescu şi-ar fi vândut un tablou Papei dela Roma cu frumoasa sumă de 30 mii de lire. Tot la Roma s'a căsătorit cu o italiancă numită : Paulina Farinesi.

In 1870 se întoarce în Banat împreună cu nevastă-sa şi se stabileşte în comuna sa natală. Pictează bisericile noastre bănăţene dintre cari şi cea din Seleuş. Admiratori a avut foarte mulţi. Românii însă, cari erau pe timpul acela cu stare modestă, nu prea puteau să-l ajute, iar străinii nu vroiau să-i facă comenzi pentru-că era român. Se mută mai târziu la Vârşeţ, dar nici aici nu prea găseşte comenzi s ficiente. Pleacă apoi în România ca să-şi încerce norocul, însă după doi ani se întoarce desnădăjduit la Vârşeţ. Mângâierea nu şi-o mai găseşte decât în alcool, care îi zdruncină sănătatea în aşa măsură încât se spune că a devenit tuberculos. Moare în Lugoj la 1877.

Asupra lui Popes u se mai găsesc documente preţioase şi în arhiva episcopiei din Caransebeş. Anume el a vrut să înfiinţeze pe lângă episcopia Caransebeşului o Academie de pictură religioasă care să fie pusă sub conducerea lui şi unde să se formeze şi să înveţe pictorii de biserici. In acest scop Popescu a înaintat un memoriu episcopului Ioan Popasu. Această Academie însă nu s'a putut fonda.

Dl Ioachim Miloia, directorul Muzeului Bănăţean a publicat un studiu critico-b ografic despre pictorul Nicolae Popescu şi despre arta sa, reproducând şi câteva fotografii după tablourile sale. Nicolae Popescu a fost foarte apreciat de unguri, avându-l de profesor şi pe contele Sigismund Ormos, cu care a stat în corespondenţă. Această corespondenţă se păstrează la muzeul din Timişoara împreună cu mai multe tablouri şi desenuri făcute de Popescu.

Acum, cu ocazia aniversării centenare a naşterii lui Nicolae Popescu, ar fi de dorit ca din iniţiativa autorităţilor sau a societăţilor culturale să se organizeze serbări şi să se pună o tablă comemorativă pe casa din Lugoj în care a murit.

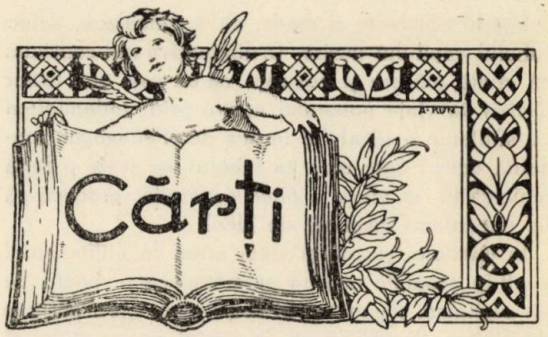

Dănilă Iliţescu:
„Şcoala Banatului"
— Actualităţi şi perspective —

Dănilă Iliţescu revizor şcolar.

In cartea dlui revizor şcolar Iliţescu se găsesc o mulţime de idei noui, se biciuesc anumite defecte şi se preconizează anumite ameliorări.

In introducere ne spune că un revizor şcolar, are un rol cu mult mai însemnat decât s'ar crede. El nu are rolul numai de a înregistra ordinele şi rapoartele, a face anchetele şi a dresa cuvenitele procese verbale, care se reduc la simpla formă de cancelarie, ci fiind un organism viu, aşezat pe criterii pur pedagogice, are nobila menire să contribuie la ridicarea nivelului cultural al învăţătorului în legătură cu funcţiunile şi necesităţile vremii".

Această ideie exprimată atât de lapidar aci, astăzi este mai actuală ca oricând şi şcoala bănăţeană ca şi întreaga şcoală românească ar fi foarte fericită dacă inovaţia preconizată de Dl revizor D. Iliţescu s'ar realiza cu un ceas mai de vreme pentru ca şcoala să intre odată şi pentru totdeauna în făgaşul ei normal, iar organele de control să devină mai curând decât s'ar crede adevăraţii îndrumători şi sfătuitori ai dăscălimii, veghind continu la bunul mers al învăţământului. Deoarece în felul acesta înţeleasă şcoala nu am mai avea trista decepţie de a constata că astăzi ea se depărtează — continu dela adevărata ei menire şi neglijează viaţa pentru a se complace şi pierde în spe-

culaţiuni abstracte şi rigide, că nu încălzesc deloc sufletul copilului nostru. Ci dimpotrivă am constatat că multă plăcere şi bucurie că ea este un factor decisiv în viaţa poporului nostru prin îndeplinirea cu sfinţenie a idealului impus de Pedagogia modernă activă care cere ca idealul să devie o forţă realizabilă în viaţa şi orice activitate practică să fie necontenit inspirată de ideal.

In capitolul şcoala şi viaţa arată că utilitarismul venit în şcoalele noastre prematur ca o boală la un organism nepregătit şi a creat un cler pătruns de ateism. dascăli lipsiţi de simţul apostolatului şi o studenţime funcţionarizată şi bugetivoră.

Aceiaşi atitudine critică o ia faţă de reprezentanţii idialismului pedagogic spunând că este lipsită de baze reale. Deoarece »şcoala trebuie să fie idealistă, iar idealul ei trebuie să fie activ şi creator şi nu lipsit de baze reale". Căci „şcoala idealistă întregral — activă cere respectarea sufletului copilului a neutralităţii sale etnice şi-o adoptare a ei la viaţa mediului în care se oglindeşte copilul, pentru care vrea să-l crească mai apt, mai priceput şi mai capabil.

„Ţinând seama de o şcoală reală şi adevărată, de o şcoală" în care să se oglindească spiritul mediului local se cere o şcoală rurală şi o şcoală urbană tocmai întru adoptarea şcoalei la viaţa adevărată activă şi creatoare". Din cauza aceasta pe viitor aceste două categorii de şcoli spune d-sa nu mai trebuiesc confundate, căci sufletul rural este cu totul altul decât cel urban. Iar mentalitatea copilului de ţară diferă mult de cea a copilului de oraş. Primul este mai altrurist, iar ultimul mai egoist.

La rolul şcoalei în restabilirea echilibrului social de după război ni se spune cu aceiaşi competinţă că rolul şcoalei este de a pregăti pe copil pentru viaţă — de aşa fel încât el să devină mai apt şi mai priceput în lupta vieţii de mai târziu tinzând la păstrarea adevăratului echilibrul social. Căci este ştiut că astăzi „valorile materiale, predomină în această societate românească şi predomină numai prin însăşi noua înfăţişare a acestei societăţi româneşti, pentrucă această societate devenind nouă a adus cu sine şi criza şi această criză este în toate domeniile, în domeniul moral,în cel religios, în domeniul naţional, politic şi economic etc". Lucru care astăzi nu mai poate dăinui, iar morala va trebui ca să se restabilească pentru a întrona în locul crizei de astăzi cinstea dreptatea, armonia dintre oameni şi mulţumirea sufletească. Dar acest rol însemnat numai şcoalei primare îi revine prin formarea de caractere tari şi construite luminate.

Trecând d-l revizor D. Iliţescu la caracterizarea individualităţii şcoalei bănăţene, ne spune că şcoala noastră bănăţeană diferă de şcoala celorlalte regiuni, prin însăşi caracterele sale specifice impuse de mediul social şi cosmic. Iar originea este a se căuta în vechile noastre şcoale parohiale şi mânăstireşti din sec. al VI-lea şi XIII.

„Şcoala aceasta confesională românească a fost leagănul păstrării limbei, a credinţei, a cultivării sentimentelor curat româneşti şi leagănul faimoaselor coruri şi fanfare bănăţene ca i sunt şi astăzi fala acestui ţinut. Căci este ştiut că pe sub ascuns atunci, când şi ochii şi urechile guvernanţilor erau înteresate, învăţătorul, sufletul şcoalei confesionale, cu riscul unei vieţi tainice. întona, fie în şcoală, fie în catacombe „Deşteaptă-te Române". Astfel, această şcoală cu un trecut aşa de frumos, cu o activitate aşa de măreaţă în împrejurări cu totul deosebite ale şcolilor din vechiul regat, a făcut ca cel puţin 98% din populaţia de azi, fără deosebire de sex şi vârstă, să aibă ştiinţă de carte".

„Durere numai că în loc să prospereze şcoala bănăţeană după război — a început să decadă, prin faptul că şcoala confesională a fost abandonată şi în locul ei a venit şcoala statului. Iar în locul dascălului confesional, pregătit în spiritul mediului în care avea să lucreze, în locul dascălului legat de biserică, au venit dascăli nepregătiţi improvizaţi de umplutură pentru a statifica şcoala". Din cauza aceasta „şcoala bănăţeană nu va putea contribui nici odată la promovarea culturii atâta timp cât va fi desprinsă de biserică, lăcaşul naşterii sufletului nostru al credinţei şi al luminei".

In capitolul „Psihologia copilului bănăţean" ni se tratează la fel cu aceiaşi scrupulozitate şi conştiinţă deosebirea dintre copilul dela sat şi oraş precum şi cel din celelalte regiuni ale ţării noastre conchizându-se pentru un învăţământ regional, iniţiativ bazat pe cunoaşterea adevărată a sufletului copilului.

Cât priveşte problema localurilor de învăţământ ni se spune că stau prost. Intâi în majoritatea cazurilor, ele sunt ale bisericii; Al doilea sunt împroprii şi mici faţă cu numărul prea mare al elevilor de şcoală. Remedierea acestor neajunsuri dl. revizor D. Iliţescu o vede numai atunci, când Statul nu o va lăsa în părăginire, ci se va îngriji să avem localuri bune, material suficient şi învăţători bine educaţi şi bine plătiţi. Atunci. când statul va ridica pe învăţător la rangul de elită socială, de care se face atâta paradă.

La fel se găseşte expusă şi educaţia estetică, naţională, intelectuelă, morală, religioasă ca şi organizarea cursurilor complimentare.

Convinşi fiind de marea sa valoare am lăsat ca să curgă în forma lor originală ideile d-lui revizor şcolar Dănilă Iliţescu pentru ca cetitorul să se poată convinge personal de valoarea intrisecă a lucrării şi la caz de nevoie şi o consultare în original

căci în ea se găsesc cuprinse o mulţime de idei noui în învăţământ precum şi anumite remedieri şi inovaţii cari ar putea aduce îmbunătăţiri considerabile pe terenul educaţiei.

Cartea d-lui revizor D. Iliţiescu este de nepreţuit pentru învăţătorul şi învăţământul bănăţean.

Persida Anţilă.

Ion Lotreanu: „Monografia Banatului"

Ion Lotreanu

Banatul, n'a fost studiat sub toate raporturile manifestărilor sale.

Monografia dlui Lotreanu cutropeşte acest gol, simţit de toţi, dar necomplectat de nimeni.

Şi e atât de bogat acest colţ de ţară, e atâta bogăţie materială şi belşug sufletesc, încât rămâi nelămurit de faptul că nu s'a găsit până acum nici un cărturar, care să-i răsfoiască paginile istoriei. să-i scruteze zestrea, spirituală şi frumuseţea.

De fapt, o asemenea operă, presupune o muncă înteţită atrage după sine, sumedenii de calităţi, aptitudini şi o cunoaştere desăvârşită a realităţii.

Chiar dacă toate cerinţele, necesare elaborării, ar fi grupate într'un singur eu intelectual, e greu să-l poţi determina la o asemenea muncă, deoarece ea cere, pe lângă abnegaţie şi un enorm sacrificiu material.

Suntem oportunişti şi nu ne aventurăm în domeniul idealismului. Totuşi d. Lotreanu, un element destoinic, un om de valoare, nu a întârziat în rândurile prezentului materialist şi venal, a înfăptuit-o.

Primul volum din „Monografia Banatului», cu un material serios, vast şi documentat, împărţit logic în 500 pagini, a intregit deschizătura tăiată de ignoranţa intelectualilor, în zidul social cultural.

In prefaţă, destăinue fugitiv greutăţile întâmpinate pricinuite de neînţelegerea celor chemaţi să-l sprijinească. Forţat de aceste împrejurări, vitrege, a fost silit să concentreze tot materialul, adunat cu sârg şi sacrificii, într'un singur tom, neîndestulitor pentru sumedenia de fapte şi evenimente.

Retras. departe de egoismul şi concepţiile absurde a celor mulţi, a învins.

„Monografia Banatului", e cea mai demnă de remarcat, în acest domeniu. Studiază satele bănăţene, în ordine alfabetică din toate punctele de vedere. Scoate în relief trecutul, descrie meşteşugit viaţa dela ţară şi analizează obiceiurile, superstiţiile, jocurile şi toate manifestările ţăranului, în mediul lui.

Aştept cu un deosebit interes volumul II.

Ion B. Mureşianu

30 coruri bărbăteşti şi mixte de Sabin V. Drăgoi

Este recentă încă apariţia colecţiei de *„90 Melodii româneşti din Belinţ"*, ca rezultat al cercetărilor monografice intreprinse de către *„Institutul Social"* în toamna trecută în acea comună, întitulată *„Monografia muzicală a comunei Belinţ"*, publicată de valorosul nostru compozitor şi folklorist, **Sabin V. Drăgoi**

Dacă ar fi servit numai la desgroparea comorilor nesecate ale tezaurului muzical românesc şi publicaţia D-lui Drăgoi ar fi fost mai mult decât merituoasă.

Iată însă că din buchetul de „90 melodii" adunate, Dsa a trecut prin filtrul gustului artistic rafinat al Dsale vreo câteva şi cu cunoscuta-i artă de a trata muzica poporană, a armonizat 30 melodii creind totatâtea coruri mixte şi bărbăteşti.

Nu este loc pentru o analiză critică a acestor coruri.

Dealtfel virtuositatea marelui nostru compozitor în domeniul coral unde e definitiv consacrat ne scuteşte de a insista prea mult asupra valorii acestor lucrări.

Corurile noastre săteşti cărora le-a fost închinată lucrarea, după vorba bătrânului cronicar „dela lume adunate şi la lume date", prin lucrarea Dlui Drăgoi şi-au rezolvit problema repertorului lor coral pentru mult timp.

Iată de ce orice recomandaţie e inutilă, cele **„30 coruri"** (publicaţia „Institutului Social) ne putând lipsi din biblioteca nici unui cor bănăţean.

L. Surlaşiu

Cărţi primite:

Eugen I. Păunel: „Călătoria din 1769 a stegarului Iohan Friedel dealungul malului bănăţean al Dunării". Craiova 1935.

Romulus Ioan Fodor: „Deşteptarea valahă". studiu de psichanaliză politică asupra conştiinţei valahe şi a Naţiunii. Bucureşti 1935.

Reviste primite:

Vremea (Bucureşti) nrii din 8 şi 15 Sept. 1935.

Cuvântul liber (Bucureşti) nrii din 7 şi 14 Sept. 1935.

Albina (Bucureşti) nrii din 6 şi 13 Sept. 1935.

Revista „Şomerul" (Timişoara) Anul I. no. 3-4 din Iulie-August 1935.

Fântâna Darurilor, revistă de cultură creştină (Bucureşti) Iunie 1935.

Ortodoxia, foaie de zidire sufletească (Bucureşti) nr. din 8 Sept.

Rânduri, revistă literară (Fânaţă-Bihor) Iulie-August 1935.

Manifest (Manifest Iaşi), Anul II. nr. 7 din 25 August 1935.

Poporul Românesc (Gara Chitila-Ilfov) Anul IV, No. 13 din 1 Sept.

Curierul Băilor (Bucureşti) Anul VIII. Aug. 1935.

Transilvania (Sibiu) Anul 66, nr. 4 Iulie-August 1935.

Fruncea (Timişoara), Anul II. Nr. 30 din 14. Sept.

Familia (Oradea) Anul II. Nr. 4 Iulie-August 1935.

Pagini literare (Turda) Anul II. Nr. 6-7 din 15. Sept. 1935.

Suflet nou (Comloşul-Mare) Anul II. Nr. 9 din 15 Sept. 1935.

Şcoala vremii (Arad), Anul VI. nr. 7 din Septembrie 1935.

Viaţa Basarabiei (Chişinău) Anul V. nr. 9 din Septembrie 1935.

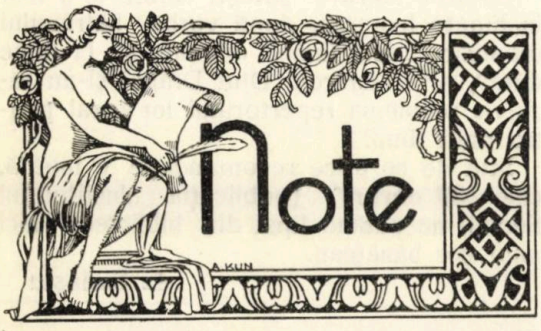

Adrian Maniu

marele nostru poet de origine bănăţeană şi membru corespondent al Academiei Române, va scoate în curând în editura *Cultura Naţională* un nou volum de poezii, intitulat *„Cântece de dragoste şi moarte"*. Poezia publicată în acest număr face parte din volumul care se află sub tipar.

Gabriele D'Annunzio

Gabriele D'Annunzio

eroul poet al poporului italian, retras să-şi trăiască bătrâneţea în liniştea minunatelor regiuni dela Vittoriale, a dat publicităţii carnetu său intim, cuprinzând o serie de însemnări autobiografice pe cari le-a încheiat în ziua de 13 August 1922, când a vrut să se sinucidă. *Dl Mircea Eliade* publică în revista *„Vremea"* un interesant art col în legătură cu apariţia acestei cărţi:

Se ştie că în 13 August 1922, Gabriele D'Annunzio a încercat să se sinucidă. Evenimentul a produs, în acel timp, o universală consternare. Cel mai glorios bărbat al veacului — cel mai nepotolit, cel mai însetat şi mai eroic poet — era „ispitit de moarte". Ilustrul Gabriele vorbise de atâtea ori despre voluptatea morţii, iar în anii Războiului o sfidase cu atâta curaj, încât obsesia aceasta trecuse aproape în legendă. Nimeni nu se mai temea de moartea Poetului. Retras la Vittoriale, pe Montenevoso, bucurându-se de gloria pe care numai Mussolini i-o putea depăşi — prodigiosul Gabriele avea toată Italia la picioarele sale. Legenda scriitorului fusese cu mult întrecută de legendele omului de arme. Zborul deasupra Vienei, campania Triestului, proclamaţiile sale către Italia — făcuseră din D'Annunzio cel mai divinizat bărbat al secolului. Ar fi trebuit, cel puţin de data aceasta, ca neastâmpăratul şi veşnic înfometatul Gabriele să fie fericit. D'Annunzio mărturiseşte totuşi undeva că primii ani după războiu au fost cei mai „tragici şi teribili" ani ai săi. De aceia, a şi încercat în August 1922 să se sinucidă.

Inainte de a se sinucide, Poetul şi-a mai scris odată auto-biografia. Fireşte, o scurtă şi foarte eroică auto-biografie, în care nu povesteşte decât întâlnirile sale cu moartea. Acest fragment, care a fost sfârşit chiar în ziua fatală de 13 August 1922,

se tipăreşte astăzi pentru prima dată în fruntea unui magnific volum, editat de Angelo Cocles, volum care cuprinde deasemenea vreo 400 pagini inedite cu caracter intim. Cocles a editat volumul la Mondadori. Titlul este el însuşi un mic cap de operă: *„Cento e cento e cento e cento pagine del Libro Segreto di Gabriele D'Annunzio tentato di marire"*.

C. Săteanu

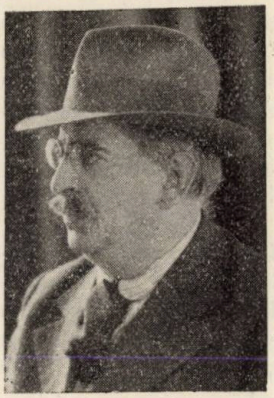

C. Săteanu

cunoscutul publicist moldovean, care şi-a publicat în paginile mai multor reviste literare interesantele sale amintiri despre marii cărturari şi oameni de cultură ai laşilor de altădată, ar sub tipar o voluminoasă lucrare despre *„Junimea"*, cuprinzând o serie de date şi întâmplări necunoscute despre activitatea scriitorilor junimişti.

În Biblioteca Luceafărul

a apărut sub nr. 3 studiul biografic al dlui *Filaret Barbu* despre *„Tenorul Traian Grosavescu"*, cu o mulţime de clişeie şi date inedite despre nemuritorul cântăreţ bănăţean.

Nr. 4 al acestei biblioteci se găseşte sub tipar şi este studiul biografic al dlui *Aurel Cosma junior* despre *„Sculptorul bănăţean Alexandru Liuba"*.

Dorian Grozdan

pregăteşte un nou volum de versuri, cari vor apare într'o ed.t. ră din capitală.

Ioan Isac

talentatul pictor bănăţean va face în toamna aceasta o expoziţie la Bucureşti.

Gh. Atanasiu

autorul romanului „Adelina" are în lucru romanul *„Insemnările unui monografist"*. Acţiunea se petrece în Sârbova, cu ocazia anchetei monografice de către Institutul Social Banat-Crişana şi are ca axă principală marea iubire pentru sat. Figuri de monografişti şi întâmplări zilnice, cu frumuseţea satului şi vrednicia Sârbovenilor vor forma cadrul acestui roman monografic.

„Insemnările unui monografist" va fi editat în editura Fundaţiilor Regale.

Asemenea într'o editură bucureşteană va apare romanul *„Desmoşteniţii"* cu subiect din viaţa surdomuţilor, din care am publicat un fragment în revista „Luceafărul".

Joc

poezia semnată de d. C. Miu-Lerca, în corpul revistei, a servit ca motiv de inspiraţie, compozitorului prof. Filaret Barbu, pentru o piesă corală. Dealtfe. colaborarea celor două elemente distinse ale tinerei generaţii de creatori bănăţeni, este cunoscută. Citâm opera „Armonii bănăţene". Alte compoziţii muzicale sunt în curs.

Sabin Drăgoi

neîntrecutul compozitor bănăţean, care a înregistrat nenumărate şi strălucite succese cu opera *«Năpasta»*, va deschide stagiunea din toamnă a operei din Bucureşti cu noua sa operă *„Constantin Brâncoveanu"*. Superioritatea compoziţiei muzicale şi misticismul concepţiei care stă la baza acesteiopere, îi va asigura d ui *Sabin Drăgoi* succese pe cari nu l-ea cunoscut încă scena noastră lirică.

Al. Iacobescu

mult apreciatul literat dela Crai va va publica în toamna acesta în editura librăriei Pavel Suru din Bucureşti romanul său *„Cerna"*, cu subiect eroic din timpul războiului mondial, din care un fragment: *„Spre Orşova"* apare în prezentul număr.

Anişoara Odeanu

talentata scriitoare bănăţeană lucrează la noul ei roman întitulat: *„Singurătate"*.

Festivităţile dela Caransebeş

Implinindu-se 16 veacuri dela infiripărea şi 70 de ani dela restaurarea eparhiei Caransebeşului, *„Frăţia Ortodoxă Română"* şi obştea eparhială va prăznui acest important eveniment prin desvelirea monumentului episcopului *Ioan Popasu*, ce se va ridica în Piaţa Unirii din Caransebeş. Serbările vor avea loc la 6 Octomvrie 1935, în ziua întronizării vlădicii restaurator, şi pe lângă desvelirea monumentului ele vor mai încadra şi congresul general al F. O. R.-ului, cel al *„Asociaţiei clerului din mitropolia Ardealului şi Banatului"* şi cel al *„Asociaţiei învăţătorilor din Banat"*. Cu acest prilej se va înaugura şi monumentalul internat al liceului din Caransebeş.

D. Iov

poetul dela Soroca va scoate în curând un volum de poezii: „*Cărţi poştale*", dintre cari multe au apărut în numerile anterioare ale revistei noastre. O editură din Bucureşti va mai tipări şi romanul dlui D. Iov, întitulat „*Vulpea din baltă*". Un fragment din acest roman a fost publicat în Nr. 1 al revistei.

D. Iov.

D. Iov, stabilit la frontiera de nord a ţării şi îndrăgostit de viaţa şi peisagiul basarabean lasă în toate operile sale literare să transpire dragostea ce o poartă pentru patria sa adoptivă.

Colaborarea culturală între maghiari şi români

Dl M. G. Samarineanu, directorul revistei „Familia" dela Oradea a pledat într'un articol pentru apropierea româno maghiară pe teren cultural, militând pentru „colaborarea intelectuală, preambul al apropierei sufleteşti a celor două popoare". In acest scop s'a şi constituit la Oradea un comitet de scriitori români şi maghiari, cari vor pregăti terenul pentru această colaborare. Se va organiza la Oradea în luna Octombrie prima şezătoare literară comună, la care vor participa vreo 20 de scriitori unguri dela Budapesta şi totatăţia scriitori români dela noi. Ungurii vor ceti operile scriitorilor noştri traduse în limba maghiară, iar scriitorii români vor ceti traducerea românească a operilor literare ungureşti. După această manifestaţie literară, scriitorii vor face o excursie în România, pornind pe Dunăre dela Orşova la Galaţi, pentru a face cunoscută ţara noastră scriitorilor unguri. Ca această acţiune de apropiere româno-maghiară să fie mai eficace, dl prof. Tiberiu Moşoiu, deputat şi primarul municipiului Oradea, a creiat un premiu municipial de 25,000 Lei pentru cea mai bună lucrare în limba maghiară, care va trata istoria literaturei române. Ideia colaborării româno-maghiare preconizată de dl M. G. Samarineanu a găsit ecou favorabil atât în presa şi cercurile literare din Budapesta, cât şi în cele din Bucureşti.

Şcoală românească în Timişoara sub Turci

Dl Iuliu Vulpe. directorul Şcoalei primare urbane mixte de Stat No. 1 din Timişoara-Cetate, publică în anuarul din 1934—35 următoarele constatări istorice:

Dupăce Eugen de Savoya a bătut pe Turci la Zenta în anul 1697, turcii părăsesc Timişoara, retrăgându-se înspre răsărit şi miază-zi. Eugen de Savoya întră g'orios în cetatea Timişorii în anul 1716. Cu toate învingerile lui Eugen de Savoya asupra turcilor la Viena, Budapesta şi la Zenta, turcii n'au fost înfrânţi. Luptele decisive aveau să urmeze de aci înainte. In acest scop, Eugen de Savoya îşi fixează cetatea Timişorii, ca centru de concentrare a puterilor sale armate. Aduce toată puterea armatei sale din Austria şi aiurea în Timişoara. Cu venirea armatei austriace în Timişoara, la câţiva ani se deschide şi o şcoală primară germană în Cetate.

In istoria oraşului Timişoara, cu privire la deschiderea acestei şcoale germane, se spune atât, «că s'a deschis şcoală primară germană (volksschule), căci, dupăce Turcii părăsiră Timişoara, nu mai rămăsese aici, decât o şcoală cu copii valahi, cuţo-valahi şi iliri».

Direcţiunea acestei scoale germane mai târziu face amintire în o cerere a sa, către primarul oraşului, rugându-l, că odată cu ridicarea lefii învăţătorului german dela 50 florini austrieci, să dee şi învăţătorului valah anual 75 florini, cum şi aceaşi cantitate de lemne.

Pictorul G. T. Romanaţi

pe care îl cunoaşte publicul bănăţean din expoziţiile ţinute la Timişoara şi Arad va avea între 3 şi 25 Noembrie 1935 o expoziţie la Bucureşti în sala Librăriei Cărţii Române.ti.

Coperta

prezentului număr reprezinta Schitul „*Păpuşea*" dela Mânăstirea Bistriţa-Vâlcea pictat de G. T. Romanaţi, tablou care se găseşte în posesiunea M. Sale Regelui Carol al II.-lea.

Prezentul număr a apărut în ziua de 25 Septembrie 1935.

Revista „Luceafărul" se desface în toată ţara prin Oficiul de librărie din Bucureşti I. Str. Carol No. 26, telefon 3.53.75.

LVCEAFĂRVL

revistă culturală, literară şi artistică
Redacţia şi administraţia: Timişoara II. Str. Aurel Cosma Nr. 5.

CUPRINSUL:

Adrian Maniu: Gânduri împotrivite (poezie) 437
Dr. Avram Imbroane: Episcopia Timişorii 438
D. Jov: Carte poştală (poezie) 440
Coca Farago: Scrisoare (poezie) 441
Al. Iacobescu: Spre Orşova (fragment din romanul „Cerna") 442
Liana Jar: Viziuni de toamnă 446
Filaret Barbu: Cum l-au apreciat maeştrii străini pe Traian Grosavescu . 447
Leontin Iliescu: Columbe albe (poezie) 451
P. Bogdan: Sonet. Miniatură. (poezii) 451
Dorian Grozdan: Intoarcere din drum (poezie) 451
Luky Dor: Vicenzo Bellini 452
Volbură Poiană Năsturaş: Balcic (poezie) 454
Aurel Cosma junior: Pictura italiană. Impresii şi însemnări dela expoziţia artei italiene din Paris 455
C. Miu-Lerca: Joc (poezie) 460
C. Săteanu: N. Nicoleanu. Un poet uitat, transilvănean şi junimist . . . 461
Gh. Atanasiu: Posibilităţi şi gânduri pentru romanul bănăţean 463
Dimitrie Stănculescu: Toamna (poezie) 464

CRONICI:

Dorian Grozdan: Am fost la Maglavit 465
Ştefan Gomboşiu: Preocupări artistice în Banat. Salonul Artelor Bănăţene . 465
Emil Grădinariu: Problemele culturale ale Timişorii 467
Viaţa Românească la Sofia 469
100 de ani dela naşterea pictorului bănăţean Nicolae Popescu 470

Cărţi, Reviste, Note.

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorităţi, instituţiuni şi intreprinderi 1000 Lei pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 Lei în sus. Pentru străinătate abonamentul costă dublu. Se poate plăti abonamentu şi pe jumătate de an.

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.

Exemplarul 20 Lei

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ

DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

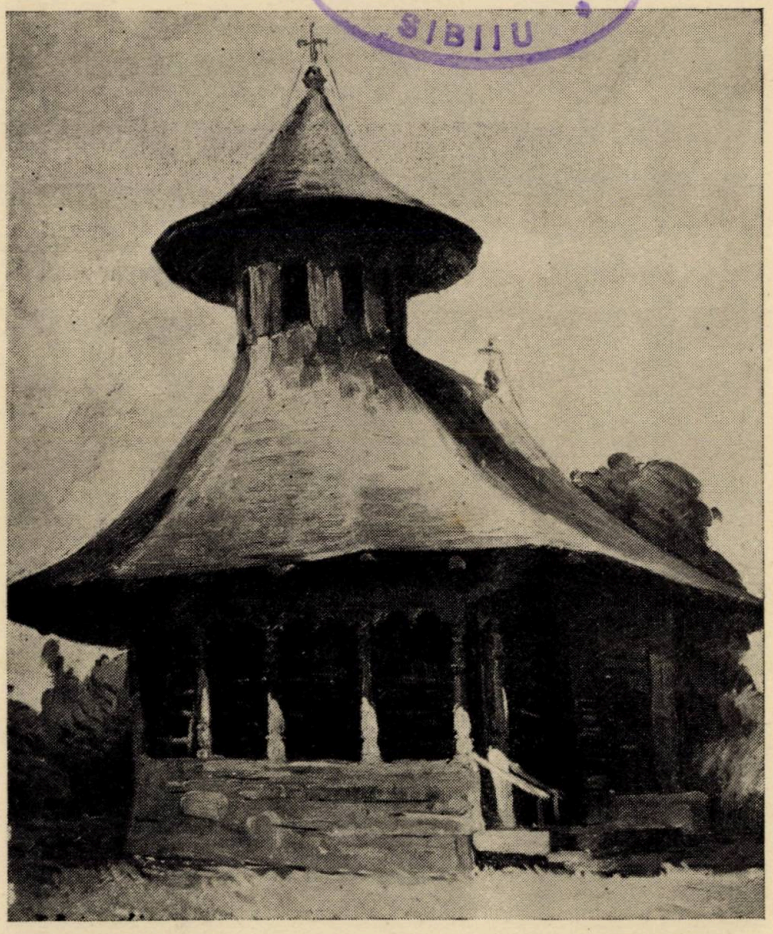

George Teodorescu-Romanaţi. Biserica de lemn din Mănăstioara-Panciu (Mărăşeşti).

ANUL I. Nr. 11. — NOEMBRIE 1935.

Artur Verona. La sfat.

Banatul de altădată

de Teodor V. Păcățian.

Tradiția așa le-a spus, și după tradiție așa au stabilit cronicarii vechi, că Banatul de astăzi a fost oarecândva acoperit întreg cu ape mari. Forma un lac mare, cu apă clară și dulce, și s'a numit, când *„marea albă“*, când *„marea dulce“*. Marea cu timpul a dispărut și în locul ei a rămas pământul uscat și roditor, care e Banatul de azi.

Vechii cronicari au căutat să stabilească și aceea că marea cum s'a născut și cum a dispărut, și spun așa, că prin mișcări, prin zguduiri, prin cutremure de pământ, s'au întâmplat, pe locul unde era marea, scufundări de teren și din adâncurile pământului au ieșit apoi apele multe, cari au inundat teritoriul Banatului prefăcându'l în mare, pe care pluteau corăbii. Mai târziu apoi, alte zguduiri, alte cutremure de pământ, au provocat ridicări de teren în urma cărui fapt apele s'au retras iarăși în adâncurile pământului.

Alți cronicari mai noi, și totuși vechi și ei, nu au aflat de bună ipoteza aceasta și au stabilit ei alta, după părerea lor mai aproape de adevăr. Ei zic așa, că nu a fost nici o mare în Banat, nici *albă*, nici *dulce*, ci teritoriul Banatului a fost numai inundat, în curs de mii, poate chiar zeci de mii de ani dearândul, în urma faptului, că odată, în vechime, Porțile de fier de lângă Orșova au fost închise și apele Dunării nu aveau scurgere prin acele porți spre a-și continua drumul și a se vărsa în Marea-Neagră, și astfel au trebuit să se reverse asupra Banatului, prefăcându'l într'un lac mare. Apele din Banat erau deci apele Dunării și ale celorlalte râuri, care se scurgeau și atunci ca și astăzi în Dunăre, și au dispărut în momentul, în care Dunărea și-a putut face drum de trecere prin Porțile de fier, spre Marea-Neagră.

Cumcă lucrurile cam așa trebue să se fi întâmplat se poate constata și din faptul, că vechii scriitori dau Dunării două numiri: până la Porțile de fier e Dunăre (*Danubius*), iar de aci încolo, până la vărsarea în Marea-Neagră e Istru (*Ister*). Apele Istrului vor fi fost probabil mai mici decât ale Dunării, lucru la aparență de necrezut,

dupăce Istrul era numai o continuare a Dunării, şi totuşi uşor de explicat. Porţile de fier dela Orşova erau închise. Nu pentrucă dintru început aşa ar fi fost ele croite, ci pentrucă oarecândva, în vechimea foarte îndepărtată stâncile mari, printre, cari trecea Dunărea, s'au prăbuşit şi rostogolit în Dunăre, formând un zăgaz puternic, care nu mai permitea scurgerea apei în spre Marea-Neagră, iar apa Dunării şi a celorlalte râuri a rămas în Banat.

Cu timpul însă apa şi-a făcut singură loc de ieşire printre stânci, mâncând, măcinând, găurind piatra, — cine ştie în câte zeci de mii de ani, şi apele Dunării au putut apoi să curgă mai departe, prin deschizăturile făcute în stânci de însăşi apele Dunării. La început deschizăturile acestea vor fi fost mici şi de aceea apele Istrului probabil că erau mai mici decât ale Dunării, din care motiv i's'a şi dat o altă numire, findcă nu apa întreagă a Dunării trecea în Istru, ci numai atâta din ea, câtă putea trece prin deschizături; cu timpul însă deschizăturile acestea vor fi devenit tot mai mari şi va mai fi pus şi omul mâna, ca să fie delăturate din Dunăre piedicile cari îi opreau scurgerea regulată, — şi aşa s'a ajuns la cursul normal al Dunării până la Marea-Neagră, şi totodată şi la descărcarea Banatului, la curăţirea lui de ape, lucru care va fi mers foarte încet, pentrucă băltoace, mlaştini, au mai rămas foarte multe prin Banat până prin secolul al optsprezecelea, când apoi prin o canalizare înţeleaptă au putut fi desăcate toate şi prefăcute în pământ cultivabil de cea mai bună calitate.

Dar oricare ar fi adevărul, cel susţinut de cronicarii vechi, că Banatul a fost cândva o mare, numită marea albă, sau marea dulce, ori apoi cel afirmat de cronicarii mai noi, tot vechi însă şi ei pentru noi, cei de astăzi, că Banatul a fost expus în vechime unei inundări de o lungă durată, în urma faptului, că la Porţile de fier cari erau închise, Dunărea nu avea scurgere liberă spre Marea-Neagră, şi apele ei se revărsau asupra Banatuiui: faptul e acela, că în Banat *au fost* în vechime ape mari. Dovada acestei afirmări o formează împrejurarea, că în multe comune din Banat s'au găsit şi deschis la adâncimi mai mari sau mai mici, cariere de nisip şi pietriş, semnul deci, că pe acolo *au fost* ape, cari au stat multă vreme pe loc. Din o astfel de carieră de pietriş şi nisip dela poalele unei vii roditoare de pe deal au fost scoase în anul 1882 în com[illegible] *dani* din Judeţul Timiş-Torontal oase[illegible]i animal uriaş, cum nu au existat [illegible]t numai în epoca preistorică. Oameni de stiinţă, membri ai reuniunii archeologice sud ungare, care exista atunci în Timişoara, au mers la faţa locului şi au constatat că oasele sunt de, — *mamut*. A fost la faţa locului şi un specialist din Budapesta şi părerea lui încă a fost aceea că oasele sunt în adevăr de — *mamut*. Oasele au fost depuse în muzeul archeologic de atunci din Timişoara.

Pela *Vârşeţ* apoi, aparţinător acum Iugoslaviei, încă a fost scoase, tot din o carieră de pietriş, dela o adâncime de 3-4 metri, oase de bou uriaş, şi cerb uriaş, tot animale din timpurile preistorice. Iar în comuna *Padina* s'au făcut în anul 1832 constatările următoare: comuna ducea mare lipsă de apă căci e aşezată pe un deal şi fiind ea comună grănicerească, autorităţile militare au ordonat, să se facă pe seama comunei o fântână arteziană. Cu executarea lucrărilor au fost însărcinaţi soldaţi dela geniu, sub comanda unui ofiţer, care despre rezultatul săpăturilor făcute a raportat superiorilor săi, că — „*la adâncimea de douăzeci stânjeni (40 metri) am scos din pământ oase de cm, la patruzeci stânjeni scoici de mare; la 70 stânjeni lemne crepate de mâni omeneşti, iar dela 70 de stânjeni în jos pietriş şi nisip*".

Va să zică, pretutindenea în Banat s'au găsit la anumite adâncimi oase de animale din vremile străvechi, pietriş şi nisip, iar împrejurarea aceasta ne arată şi ne convinge, că în Banat au fost cândva ape mari şi că Banatul numai după scurgerea acestor ape a pu ut oferi loc de aşezare pe seama diferitelor popoare, cari au şi început să'l ocupe şi să'l stăpânească unul după altul.

II.

Primii locuitori ai Banatului ar fi fost, după toţi cronicarii vechi: *Agatirşii*, cari au început să cultive pământul, ocupându-se mai ales cu viticultura, deoarece pe şes pământul nu era destul de bine închiegat, spre a putea fi muncit, pecând dealurile pe cari se plantau viile, ofereau teren sigur

pentru viticultură. Despre aceşti Agatirşi aşa ne spune Herodot, părintele istoriei, că pe la anul 513 înainte de Hristos îşi aveau aşezarea lor statornică lângă rîul Maris (Mureş), deci în Banatul de astăzi, care sub ei se va fi numit, probabil, *Agatirsia*. Pela anii cincisute înainte de Hristos, nu mai erau deci ape în Banat.

Locul Agatirşilor l'au luat apoi nu peste mult Tracii, cărora le-au urmat Geţii şi Dacii, popoare tot din seminţia Tracilor, cari vorbeau cam aceeaş limbă şi dintre cari Geţii au trecut Carpaţii şi s'au aşezat dincolo, în Muntenia şi Moldova, iar Dacii, au rămas dincoace de Carpaţi, în Banat şi „Ardeal". Agatirşii au dispărut apoi de tot cu timpul, contopindu-se în poporul dac, care le era superior în toate privinţele.

Sub Daci pământul Banatului a fost bine cultivat. Agricultura nu a fost prea bine desvoltată nici la ei, viticultura au adus'o însă la o stare înfloritoare, fiindcă le plăcea vinul, deşi legea lor îi oprea să'l bea. Era apoi bine desvoltată la Daci şi agricultura, fiind că mâncarea lor de predilecţie era mierea. Dar era desvoltat şi comerciul la Daci, împreună cu industria.

Apucase Banatul pe mâini bune sub Daci, cari erau înaintaţi binişor în cultură, dar destinul aşa a voit şi aşa a făcut, ca împăratul *Traian* să vină cu oştirile sale romane în Banat şi cucerindu'l să'l ia din mânile bune ale Dacilor şi să'l pună în mânile şi mai bune ale Romanilor. Sub Romani şi-a trăit apoi Banatul epoca de aur. Dela cucerirea Daciei de către Traian şi dela popularea Banatului cu colonişti aduşi din toate provinciile marelui imperiu roman se începe istoria şi adevărata viaţă de Stat a Banatului, care spre a se deosebi de celelalte părţi ale Daciei, de împăratul *Traian*, a fost numit *Dacia ripensis* (Dacia râpoasă), în urma faptului, că trei râuri îi spală marginile, din trei părţi e încunjurat de râurile: Mureşul, Tisa şi Dunărea.

S'a muncit sub Romani din capul locului foarte mult în Banat, pentrucă împăratul Traian nu a adus aci numai ostaşi viteji, cari să'l apere de atacuri duşmănoase, şi braţe muncitoare, cari să'i cultive pământul, ci a adus în Banat şi mintea romană, energia romană, cultura înaintată romană. A adus în Banat legile bune romane, şi a adus funcţionari aleşi, cari să le pună în aplicare. A adus meşteşugari de tot felul dela cei mai de rând, până la cei mai iscusiţi adevăraţi artişti. Mintea romană a croit planurile, nişte planuri mari, pe cari braţele muncitoare romane le-au realizat, executând lucrările necesare. S'au croit şi construit căi de comunicaţie solide în toate direcţiunile. Urmele lor se văd şi astăzi în Banat, în ruinele aşa numitelor *„şanţuri romane"*. Ca din pământ s'au ridicat apoi în Banat, uuul după altul, oraşele cele multe şi cetăţile cele tari. Agricultura, industria şi comerţul, au luat avânturi uimitoare, aşa că în scurtă vreme, Banatul, împreună cu celelalte părţi ale Daciei, cucerite de împăratul cu drept cuvânt au putut să se numească *Dacia Felix* (Dacia Fericită).

In urma situaţiei speciale geografice pe care o are şi astăzi, sub Romani Banatul a format o provincie separată, cu totul deosebită de celelalte părţi ale Daciei şi a fost pus sub cârmuirea unui guvernator propriu, care s'a numit — *prefect*. Cercul de activitate al acestui prefect se extindea dela malul râului Tisa, pâna la Turnu-Severin de astăzi. Dovada acestei afirmări o formează faptul, că în Banat a fost desgropat, cu ocasiunea unor săpături şi aşezat apoi în muzeul curţii împărăteşti dela Viena, un monument de piatră, cu inscripţie latină pe el, care în traducere românească suna astfel:

— *„Lui Marcu Papirius, fiiul lui Marcu Cornelianus, prefectul cohortei prime panonice în Dacia, prefectul malurilor Tisei şi Dunărei, curatorul măreţului pod din Mocsia, patronului lor, au pus acest monument poporul şi plebea din Ulpia Traiana Sarmiz"*.

Istoria mai cunoaşte apoi şi alte nume de prefecţi, puşi peste Banat, peste Dacia râpoasă, numai peste ea, dintre cari unii au ajuns chiar şi împăraţi, ca: *Claudiu II* (268-270), *Aurelian* (270-275) şi *Galeriu* (306-311). — toţi trei născuţi în Banat, din părinţi săraci.

Sub Romani deci Banatul a avut un fel de autonomie teritorială şi era administrat separat, nu împreună cu celelalte părţi ale Daciei. Independenţa, autonomia aceasta teritorială şi-a păstrat'o Banatul şi după ieşirea din Banat a împăratului Aurelian, cu trupele sale şi cu o parte din colonişti, pentru a se aşeza de cealaltă parte a Dunării. Ba cu timpul a

primit o formă şi mai precisă de independenţă, prin faptul, că cei ce'l guvernau, au început să se numească *duci*. Căpetenia Banatului era deci un *duce*. In epopeea mare germană, numită „*Niebelungenlied*", chiar se spune într'un loc, unde e vorba de nunta lui *Attila*, domnitorul Hunilor, care luase în căsătorie o princesă din neamul goţilor (strămoşii germanilor de astăzi), că la nuntă a venit în fugă mare şi *ducele Râmunul din ţara Vlahilor, cu şapte sute de oameni*. (Der herzoge Râmune uzer Vlachenland, mit sibenhundert mannen kam er für, si gerannt).

Acest duce, cu numele Românul, din ţara Vlahilor, care pe la mijlocul secolului al cincelea după Hristos a participat la nunta lui Attila, regele Hunilor (mort în anul 453), n'a fost altul decât ducele de atunci al Banatului, domnitorul poporului valah de aci, care pe atunci era deja format prin amestecarea Romanilor cu Dacii şi-şi avea limba sa şi independenţa sa, ca ţară valahă. Se ştie de altfel şi istoria a bine stabilit, că la venirea Hunilor în Europa toate popoarele fugeau din calea lor, de frică şi de groază, *numai valahii au rămas locului*. „Solis Valachis remanentibus", — scrie cronicarul Thuroczy. Se vor fi bătut ei, Valahii, cu oamenii lui Attila, îi vor fi învins, sau au fost învinşi şi apoi legat pace şi prietenie cu ei, — nu se ştie. Ei au rămas însă *la ei acasă*, în Banat, şi ducele lor, Râmunul, şi-a ţinut de datorinţă, să participe ca bun vecin, cu o suită compusă din şaptesute de călăreţi, la nunta vecinului său, care era de toţi temutul Attila, numit şi biciul lui Dumnezeu. Pentrucă se mai ştie şi aceea, că oamenii lui Attila au ocupat, la venirea lor în Europa teritoriul dintre Tisa şi Dunăre, adecă Panonia cea vechie, iar din Banat numai o mică parte, lângă râul Tisa. E destul de evident deci, că după ce restul Banatului nu era al lui Attila, iar ducele Râmunul îi era vecin pentru că la nunta sa ca pe un vecin l'a învitat, ţara pe care o stăpânea ducele Râmunul nu era alta decât Banatul şi locuitorii Banatului erau Valahii, adecă Românii.

După moartea lui Attila, puternica împărăţie a Hunilor s'a prăbuşit, din nedestoinicia urmaşilor, a fiilor săi, cari au moştenit dela tatăl lor numele, şi averea, alta nimic. Hunii au fost bătuţi, ucişi şi numai o mică parte din ei a putut fugi îndărăt de unde erau veniţi, cam cincisprezecemii, cum scrie istoricul Thuroczy, iar treimii de Huni au rămas pe loc în Panonia, — tot după acelaş istoric, sub conducerea unuia dintre ei, care se numea Secul, sau Sicul, dela care şi-au luat şi ei numirea de *Seculi*, sau *Siculi*. (Erau strămoşii secuilor noştri de astăzi). La răsboiul al doilea, pe care l'a avut ducele Arpàd al Ungurilor cu Menumorut ducele Bihariei, au participat, după istoricul Anonimus şi aceşti secui, şi anume, toţi, luptând în rândurile prime, amintind Anonimus şi aceea, că mai nainte fuseseră Huni. (*Omnes siculi, qui prima erant Attilae Regis populi.*)

După Huni au năvălit alte popoare barbare în Banat, anume: Gepizii, Longobarzii, Slavii, Avarii, Bulgarii şi în urmă Ungurii sau Maghiarii, dar toate au venit şi s'au dus, ori au fost alungate până la Unguri, cari şi-au făcut aci aşezare statornică. Când au venit Ungurii în Banat, ca să-l cucerească, au găsit aci un *duce* ca domn al Banatului, care se numea *Glad*, şi se întitula «*Duce al Valahilor şi al Bulgarilor*", fiindcă ţara lui se estindea dela râul Tisa până la Vidin, avea deci şi Bulgari sub stăpânirea sa. L'au învins Ungurii pe Glad, dar l'au lăsat şi pe mai departe în domnie, ca *duce al Banatului*. In curând însă ducatul a fost şters şi s'a creat *căpitanatul Banatului*. Căpitan peste Banat a fost numit unul *Kund*, cu drept ereditar, ca după moarte, să-i urmeze în domnie fiul cel mai mare şi apoi fiul cel mai mic. Sub Stefan cel Sfânt, cârmuitor al Banatului era apoi unul *Octum* (Achtum), iar după alungarea acestuia din domnie unul *Cinad*, sau Cenad. Cu începere din secolul al treisprezecelea până la căderea Banatului în mânile Turcilor, a stat în fruntea acestei provincii câte un *ban*, sau câte un *comes* (comite) şi se numea, când *Ban de Severin*, când *Comite de Timiş*, care ca dignitar al ţării ocupa locul al doilea în Stat, urmând imediat după principele Ardealului. Era şi el deci un fel de principe în Banat, după cercul larg de competenţă pe care-l avea dela domnitorul ţării, dela regele Ungariei.

III.

La anul 1552 Banatul e ocupat aproape în întregime de Turci şi sultanul din Constantinopol îl ia în stăpânire şi'l ţine ocupat şi

subjugat până la anul 1716, deci 164 de ani. Turcii au stăpânit Banatul în cursul acestor 164 de ani, aşa cum ei ştiau, — turceşte? Nici viaţa, nici averea oamenilor nu era sigură sub ei şi nobilimea română din Banat, care era pe atunci foarte numeroasă, a început în curând să se resfire în toate părţile, fiindcă după legile turceşti de atunci, proprietate particulară nu era şi tot pământul din teritoriul cucerit şi ocupat în numele sultanului, forma proprietatea acestuia, şi el da pământul în folosinţă numai cui el voea, şi sub condiţiunile pe cari el le stabilea. Cei mai mulţi nobili din Banat şi-au părăsit deci moşiile şi au plecat încotro au putut: unii spre Ardeal, alţii spre Muntenia, iar cei rămaşi la vetrele lor, s'au rustificat de tot cu trecerea timpului, dar au urmaşi cari trăesc şi astăzi prin Banat, cu câte o diplomă nobilitară în fundul lăzii, sau la grinda casei, dacă cumva ar mai fi păstrată. Banatul a rămas însă şi sub Turci provincie separat administrată pentrucă îşi avea în Timişoara pe *beglerbeiul* său propriu, ca guvernator provincial, ca locţiitor al sultanului.

In anul 1712 (Turcii erau încă în Banat) se face încoronarea împăratului Carol VI ca rege al Ungariei şi Ungurii trecură în diploma de încoronare pasajul, că regele se obligă cu jurământ, să recucerească dela Turci teritoriile vremelnic ocupate de ei şi să le dea Ungariei toate, deci şi Banatul întreg. Regele a prestat jurământul că aşa va face, dar n'a făcut aşa. Banatul a fost recucerit dela Turci în anul 1716, dar n'a fost dat Ungariei, fiindcă s'a împotrivit comandamentul suprem militar din Viena, care a întrodus imediat după recucerire administraţie severă militară pe întreg teritoriul Banatului, cu conducere dela Viena.

La anul 1740 Maria Terezia, fiica lui Carol VI, urcă tronul decedatului ei tată şi Ungurii votează în anul următor (1741) o lege, în sensul că Banatul se încorporează imediat şi necondiţionat la Ungaria. Tânăra împărăteasă şi regină sancţionează legea, dar nu o execută. Banatul a rămas sub administraţie militară, fiindcă aşa cereau interesele armatei imperiale. Abia la anul 1779, cu câteva luni înainte de moarte, împărăteasa Maria Terezia semnează decretul împărătesc, prin care Banatul se anexează la Ungaria, pentru a fi „guvernat în viitor după legile Ungariei, şi numeşte şi doi comisari împărăteşti, cari să execute anexarea, ceeace s'a şi întâmplat, în primăvara anului 1780.

De aci încolo Banatul a stat sub domnie ungurească. A fost împărţit în trei judeţe: Caraş, Timiş şi Torontal, fiecare cu câte un prefect în frunte, dar autonomie teritorială nu a mai avut. Judeţele însă şi comunele îşi aveau autonomia lor. După 69 de ani, la anul 1849, împăratul Francisc Iosif I redă Banatului autonomia avută în vechime, şi creind şi pe seama Sârbilor un teritoriu naţional: *Voevodina Sârbească*, formează din Banat şi din această Voevodină o nouă ţară de Coroană, numită astfel: *„Banatul Timişan şi Voevodina Sârbescă"*.

Nu a fost de lungă durată vieaţa acestei ţări nouă de Coroană, pentrucă în Senatul imperial dela Viena, întrunit în sesiune extraordinară la anul 1860, Ungurii au cerut cu insistenţă să li se dea lor Banatul, pentrucă al lor a fost el totdeauna şi împăratul Francisc Iosif I era înclinat să le împlinească dorinţa, — adecă să strice la 1860 aceea, ce el însuşi făcuse la anul 1849.

Din Senatul acesta imperial făcea parte şi fruntaşul bănăţean *Andrei Mocioni*, care auzind şi văzând ce se pregăteşte: o surprindere neplăcută pentru Românii din Banat, a anunţat în şedinţa din 24 Septemvrie 1860 a Senatului, că va ceti un protest în contra anexării Banatului Timişan şi a Voevodinei Sârbeşti la Ungaria, dar preşedintele Senatului, *Arhiducele Rainer*, nu i-a dat voe să cetească protestul. fiindcă regulamentul de afaceri al Senatului (spunea el) nu admite prezentarea *în scris* a unor astfel de proteste.

Ştia bine *Mocioni* lucrul acesta, dar el voea ca *prin Senat* să ajungă protestul său în mânile aceluia, căruia îi era adresat, ale împăratului. Şi fiindcă aşa nu s'a putut l'a presentat pe altă cale, deadreptul împăratului

In memorandul său *Mocioni* arată cu date istorice, că „Banatul şi-a avut totdeauna în trecut autonomia sa, până la anul 1780, când din ordinul împărătesei *Maria Terezia* a fost anexat la Ungaria, fără întrebarea popoarelor din Banat, ba în contra intereselor vitale ale acestora, numai ca un act de garanţie faţă de Maghiari, făcându-se însă prin aceasta o mare greşală, care nu-

mai la anul 1849 a fost reparată, când Banatul şi-a primit din nou independenţa, autonomia, şi unit cu Voevodina Sârbească formează acum o nouă ţară de Coroană, *autonomă*. A încorpora acum din nou Banatul la Ungaria, înseamnă a repeţi eroarea şi a pedepsi pe aceia, cari au apărat tronul în zilele grele, remunerând totodată pe aceia, cari au atacat tronul. Românii şi Sârbii nu pot dori şi nu pot accepta unirea lor cu Maghiarii, pentrucă Românii şi Sârbii vreau aceea ce vrea şi împăratul, adecă: egală îndreptăţire pentru toţi, respectarea şi întrebuinţarea limbei poporului în administraţie şi la justiţie, pe când maghiarii nu doresc altceva decât ca peste tot, până unde se extind miezuinile Ungariei, să răsune numai limba ungurească, administraţia şi justiţia să se facă numai în limba lor. Dar se împacă oare o astfel de dorinţă cu egalitatea de drepturi, proclamată de către prea înaltul tron, în manifestul adresat de împăratul tututor popoarelor sale? Prin încorporarea dorită de Maghiari, atât Românii, cât şi Sârbii ar ajunge să fie subordonaţi naţiunei maghiare, ceeace nu poate fi în intenţiunile împăratului, care e rugat, să nu permită acest lucru, să nu încuviinţeze anexarea Banatului Timişan şi a Voevodinei Sârbeşti la Ungaria, ci să decreteze susţinerea autonomiei acestei ţări de Coroană, cu poporaţiune credincioasă, română şi sârbă, patriei şi împăratului. „(Memorandul întreg al lui Andrei Mocioni poate fi cetit în „*Cartea de Aur*“ de T. V. Păcăţian volumul II pag. 94-99).

Cetind împăratul Francisc Iosif I. memorandul senatorului *Andrei Mocioni* (dacă'l va fi cetit) s'a putut convinge despre justeţa cererilor formulate de Mocioni. Dar hotărîrea împăratului în chestia anexării Banatului şi a Voevodinei la Ungaria era luată, în favoarea Maghiarilor. Totuşi, pentru salvarea aparenţelor, şi pentru mascarea bunăvoinţei, pe care împăratul nu o mai avea, nici faţă de Români, nici faţă de Sârbi, — numeşte în ziua de 20 Octomvrie 1860 un comisar împărătesc, în persoana generalului de divizie *Alexandru Mensdorff Pouilly* şi-l trimite la Românii din Banatul Timişan şi la Sârbii din Voevodina Sârbească, ca să asculte la faţa locului personalităţile mai eminente ale acestor două popoare, cum ar dori ele să fie resolvată chestia aceasta în mod mulţumitor pentru toţi, iar despre resultatul misiunii sale să facă raport amănunţit împăratului.

IV.

Inainte de a sosi comisarul împărătesc Mensdorff Pouilly la Timişoara, capitala Banatului, senatorul *Andrei Mocioni* a convocat o conferinţă mare naţională pe zilele de 18 şi 19 Noemvrie 1860 la Timişoara. Conferinţa s'a ţinut în casele lui Mocioni din Timişoara-Cetate şi la ea au participat aproape toţi intelectualii români pe cari îi avea Banatul în zilele acelea şi a fost presidată de episcopul român unit din Lugoj, *Alexandru Dobra*, care în vorbirea de deschidere a mulţumit împăratului pentru îngrijirea părintească, acordată Românilor, prin trimiterea la ei a comisarului special împărătesc în persoana contelui Alexandru Mensdorff Pouilly, spre a le asculta şi aduna durerile şi doririle, iar adunarea a aclamat sgomotos pe împăratul.

S'a întrat apoi în ordinea de zi. Mai mulţi fruntaşi români şi-au spus părerea asupra situaţiei politice în general şi în special asupra intenţiunii mai înalte, de a fi Banatul anexat din nou la Ungaria. Toţi au combătut anexarea proiectată, ca vătămătoare pentru interesele naţionale ale Românilor bănăţeni cu excepţia unor funcţionari publici cari din oportunitate erau pentru anexare, dar cereau ca anexarea să se facă numai condiţionat, pe lângă asigurarea şi garantarea vieţii şi a desvoltării naţionale pe seama poporului român din Banat. Şedinţa apoi s'a încheiat, fără a se aduce vreo hotărîre.

In şedinţa a doua din 19 Noemvrie 1860 s'a continuat discuţia. Au mai vorbit câţiva la obiect, iar la urmă a luat cuvântul *Andrei Mocioni* şi a comunicat conferinţei ce a făcut el la Viena, ca senator imperial al Banatului, cum a presentat el împăratului memorandul său (al cărui cuprins era cunoscut celor din adunare, pentrucă fusese publicat în ziarele româneşti din zilele acelea) şi cum vede el, Mocioni, situaţia, care nici decum nu e trandafirie pentru Români.

„Posiţia noastră, a Românilor, — a spus Mocioni, — este astăzi foarte serioasă. De aceea, să nu ne facem iluziuni, că vom fi numai decât fericiţi, pentrucă în misiunea noastră spre acest scop naţional nu

suntem în stare să vă conducem pe drumuri presionate cu roze, ci din contra, să-şi însemne tot natul că drumurile vor fi ghimpoase şi că vom avea multe şi grele suferinţe, multe necazuri. Drept aceea, celce vrea, ca să fie numai decât fericit, să nu-mi urmeze mie, ci desfacă-se de către mine şi de către scopul avut de mine în vedere. Din partemi vă descopăr şi vă mărturisesc din nou, că voiu rămânea totdeauna ca o stâncă de piatră, în mijlocul mării, pe lângă scopul mie propus, şi voiu nizui mereu spre scopul acesta, măcar să devin prin aceasta nenorocos, măcar cât de mari să fie suferinţele mele şi măcar să ajung ca pentru fericirea mult iubitei mele naţiuni să mânânc pâine uscată, ba chiar şi pâine de scoarţă de lemn".

Cuvintele acestea ale lui Andrei Mocioni au făcut adâncă impresie asupra ascultătorilor şi prin graiul episcopului român unit din Lugoj, *Alexandru Dobra*, adunarea a asigurat pe Mocioni de toată stima şi încrederea pe care i-o păstrează toţi Românii bănăţeni, mulţumindu-i pentru tot ce a făcut, şi pentru ce va mai face, spre binele şi fericirea poporului român din Banat, care nu'şi poate închipui soartea sa depusă în mâni mai bune şi mai destoinice, decum sunt ale de toţi veneratului şi iubitului Andrei Mocioni.

Terminată fiind consfătuirea şi lămurită fiind situaţia, adunarea îşi formulează pretensiunile şi dorinţele în punctele următoare:

1. Adunarea cere autonomie, punerea în posiţie de netârnare faţă de Unguri, atât cu privire la Banatul Timişan cât şi cu privire la Voevodina Sârbească.

2. Banatul Timişan să formeze teritoriu naţional românesc, întrucât e cu putinţă, cu subordonarea tuturor Românilor din Banat, (s'a făcut alusiune la regimentul românesc de graniţă, cu centrul în Caransebeş, care era administrat milităreşte), — iar teritoriul acesta naţional românesc, pentru a i se pregna mai bine caracterul naţional, să primească numirea de *„Căpitanatul Român"*.

3. Să se garanteze viaţa naţională pe seama poporului român din Căpitanat, prin crearea, şi conducerea de instituţiuni naţionale, corespunzătoare poporului, şi întemeiate pe viaţa poporului.

4. Şeful politic al Căpitanatului Român să poarte titlul de *„Căpitan Român"* şi să fie român de naştere.

5. Limba română să fie limbă oficială în administraţiunea politică şi judiciară pe întregul teritoriu al *Căpitanatului Român"*.

6. Adunarea mai cere garantarea alegerii libere pe seama poporului, atât pentru *„Căpitanul Român"*, care va fi ales de popor şi apoi confirmat din partea domnitorului, cât şi pentru toţi funcţionarii din Căpitanat, cari vor fi aleşi din câte trei candidaţi, propuşi din partea Căpitanului Român".

Toate aceste puncte de resoluţiune s'au votat cu mare însufleţire şi unanimitate, iar adunarea a fost închisă între aclamări sgomotoase la adresa fruntaşului între fruntaşi, *Andrei Mocioni* şi a preşedintelui conferinţei, episcopul român unit din Lugoj, *Alexandru Dobra*, făcându-se mai întâi promisiune solemnă din partea tuturor celor presenţi că la consultările pe cari le vor avea cu comisarul împărătesc nici unul dintre cei cari vor fi ascultaţi să nu ceară alta, decât aceea ce se cuprinde în resoluţiunea votată de adunare, iar pentru anexarea Banatului la Ungaria să nu-şi dea consimţământul nimeni sub nici o condiţiune fie ea oricât de ademenitoare.

Aşa s'a şi întâmplat. Când a sosit la Timişoara comisarul împărătesc, contele *Mansdorff Pouilly*, Andrei Mocioni i-a prezentat procesul verbal al conferinţei ţinute, rugându-l să prezinte împăratului resoluţiunea votată în adunare, ca dorinţă hotărâtă şi nestrămutată a întregului popor românesc din Banat, reprezentat în adunare prin intelectualii săi. Tot astfel şi-au exprimat dorinţele şi ceilalţi fruntaşi români din Banat în faţa comisarului împărătesc cu ocaziunea ascultării lor.

Comisarul a ascultat apoi şi pe fruntaşii Sârbilor, cari din oportunitate s'au declarat pentru anexarea Voevodinei lor la Ungaria însă cu condiţia, ca vechile lor privilegii să fie menţinute şi respectate şi pe teritoriul Voevodinei unite cu Ungaria.

La Viena nu s'a ţinut seamă de dorinţa unanimă a Românilor şi de cererea lor, ca Banatul întreg cu confiniul militar românesc impreună, să fie prefăcut într'un *Căpitanat Român*, ci cu resoluţiunea împărătească din 27 Decemvrie 1860 s'a decretat: *„Reîncorporarea Banatului Timişan şi a Voevodinei Sârbeşti la Ungaria, pe baza*

dreptului public al Ungariei". Sârbilor din Voevodină li s'a garantat (firește pe hârtie) respectarea vechilor lor privilegii, iar Românilor li s'au dat următoarele drepturi:

— „*Pentru a resfira îngrijirea Românilor despre naționalitatea și limba lor, fac de datorința cancelarului meu unguresc de curte, ca prin părțile locuite de Români în masse să pună în oficii numai funcționari dexteri de naționalitate română*".

Atâta tot, nimic mai mult. Puțin, foarte puțin în schimbul *Căpitănatului Român*, cerut de fruntașii Români bănățenii. Dar n ci de puținul acesta Bănățenii nu s'au putut bucura fiindcă nu pretutindenea în Banat au fost puși în oficiile publice funcționari români, sub pretextul, că *nu sunt*, iar dacă erau, nu erau destul de *dexteri*. Iar pe cei cari au ajuns să fie puși în posturi, i-au dat afară din slujbe maghiarii după împăcarea lor dela 1867 cu împăratul, sau în cazul cel mai bun au fost permutați departe din Banat, pe pustele Ungariei, ca să nu mai poată vedea port românesc și să nu mai poată auzi vorbă românească.

Așa s'a făcut deci, acum a douaoară, din partea Habsburgilor, încorporarea Banatului la Ungaria, luându-se autonomia. Dar pe când la prima încorporare, făcută sub glorioasa domnie a împărătesei *Maria Terezia*, încorporarea a durat 69 ani,— dela 1780 până la 1849, — la aceasta doua încorporare, de sub mai puțin glorioasa domnie a împăratului și regelui *Francisc Iosif I.* — Banatul a rămas încorporat la Ungaria numai 59 de ani, — dela 1860 până la 1919, — când apoi s'a încorporat singur, fără decrete împărătești, de bună voe și din toată inima, *în cadrele României Mari*, unde îi era locul și unde încorporat are să rămână acum în vecii vecilor.

Cluj, în luna Septemvrie 1935.

Teodor V. Păcățian

Ploae basarabeană

Din cânepa norilor toamna toarce
Fire lungi și cenușii de ploae,
Pe cari le poartă vântul 'ncolo 'ncoace
In zarea închisă ca 'ntr'o odae.

Ploaia pe drum a scris brazde de glod
Și-a făcut dintr'o oglindă ciob;
Sub gluga de ceață ziua-i rob
Și plânge ca un norod.

Un om și-o gloabă, uzi, răzbat abia . . .
Pe două inimi toamn'arcușul frânge.
Pădurea despuiată pe stânci, plânge...
Și parcă plânge toată Basarabia!...

Soroca. **D. Iov.**

N. Grigorescu. Ciobănaș.

Constantin Nottara

de Leontin Iliescu

Vechiul meu prieten şi distins maestru al scrisului, Victor Bilciurescu, care a avut norocul să trăiască în atmosfera luminoasă a marilor cărturari şi artişti îndrumători ai neamului nostru şi care i-a cunoscut în intimitatea lor, urmărindu-le de aproape avântul spre Excelsior, evocă, în chiar numărul de faţă al »Luceafărului«, personalitatea vie şi puternică a lui Constantin Nottara, decanul teatrului românesc, pe care Providenţa l-a chemat la cele eterne.

Cititorii au prilejul fericit de a afla momente inedite din viaţa marelui actor, clipe pe care Victor Bilciurescu le-a trăit la „Revista Nouă" a lui B. P. Haşdeu, în pleiada de apostoli, cari au strălucit în vremuri de creatoare isbucnire a sufletului românesc.

Eu, care l-am cunoscut pe când eram copil, pe maestrul Constantin Nottara, căruia, în anii adolescenţei mele i-am închinat versuri de sinceră admirare, cu greu mă pot obişnui să cred în moartea adevărată a acestui spirit superior. Stingerea din viaţă a oamenilor mari, oricât de înaintată ar fi vârsta lor pământească, ne pare foarte adesea un fenomen ciudat, pentrucă faptele şi viaţa acestor oameni lasă în sufletele noastre rădăcini atât de adânci, încât anevoie putem înţelege că şi ei sunt lut muritor ca toată lumea.

Şi totuşi, legea firii trebuie să se împliniască, dându-le şi lor un popas de vrednică odihnă, după ce ani dearândul lumina lor a strălucit cu intensitatea stelelor de mărimea întâi.

Generaţia de după război nu l-a putut simţi şi înţelege pe Constantin Nottara, pentrucă spiritus rector al actualităţii s'a depărtat parcă de ritmul sufletesc al visătorilor de ieri.

Creaţiunile lui Constantin Nottara se înscriu în cele dintâi pagini ale istoriei teatrului românesc, în epoca de artă a ctitorilor acestui aşezământ — Grigore Manolescu, Millo, Frosa Sarandy, Petre Liciu, Aristiţa Romanescu şi ceilalţi — pentrucă, dacă actorilor de astăzi le este uşor să cucerească lauri şi aplauze, ca interpreţi, mai mult sau mai puţin siguri şi reali, ai sufletului omenesc, nu trebue să se uite însă că terenul a fost netezit de precursorii lor, cari au avut să înfrunte mentalităţi reacţionare şi greutăţi aproape de neînvins pe vremea lor.

Dacă numai aceasta ar fi deosebirea între cei de ieri şi cei de azi, şi încă îndrumătorii ar avea dreptul să fie încadraţi în lumina eroilor, aşa cum i-a înţeles Carlyle pe eroi.

Dar, — pentru că, în aceste rânduri, este vorba de strălucita carieră a lui Constantin Nottara — evocând arta şi viaţa acestui mare interpret al teatrului schillerian şi Shakespeare-ian, înţelegem să-l aşezăm în aureola pe care singur şi-a făurit-o prin măiestria lui.

Cine l-a auzit în Ruy Blas de Victor Hugo, înţelege de minune că artiştii mari sunt esenţiali ca Prometeu.

Maestrul Victor Bilciurescu ni-l va înfăţişa pe Nottara ca un perfect cunoscător al omului şi al vremii sale. Eu mă mulţumesc să presar din sufletul meu flori de admirare şi recunoştinţă pe mormântul de curând deschis al aceluia care, după ce, timp de peste o jumătate de veac, a ţinut aprinsă făclia Melpomenei pe scena celui dintâi teatru românesc, a plecat din viaţă neuitând să-şi spună dorinţa din urmă, de a nu fi petrecut cu alai prea mare la locul de veci şi prin aceasta ne-a făcut să pricepem şi mai adânc simplicitatea luminoasă a marilor esteţi.

Iată doliul teatrului românesc...

Lacrimi şi flori pe mormântul neui-

tatului Constantin Nottara! Dumnezeu să-l odihnească în lumea celor mai aleşi pe minunatul Horaţiu din Fântâna Blanduziei lui Alexandri!...

Requiescat in pace!...

Nottara

Evocare

de Victor Bilciurescu

Cu lacrimi în suflet aştern aci aceste câteva amintiri despre marele nostru Nottara, despre „*Costache*" al câtorva dintre noi, de acum aproape o jumătate de veac, când şi el şi eu ne începeam tinereţea; amintiri cu atât mai duioase, cu cât le retrăieşti azi după trecere de atâta vreme, amintiri scumpe ce reprezintă o prietenie strânsă, mai cu seamă în decursul a patru ani: 1887—1890.

In cercul nostru de atunci, din care lipsea doar câteodată Delavrancea, dar erau nelipsiţi: el Costache, Macedonski, Cohionis secretarul „*Revistei Noui*", cneazul Cantacuzino un reputat „*viveur*" şi eu, am trăit clipe neuitate de-a lungul a patru ani încheiaţi, majoritatea lor în locuinţa lui Costache Nottara situată la intrarea în Cişmigiu ce vine îndată după clădirea unde azi e instalată Banca Centrală Cooperativă de pe Str. Brezoianu. Pe vremea aceia, Costache care era proaspăt divorţat de Amelia Velner, avea dintre noi gospodăria cea mai încăpătoare, ca unul ce avusese interiorul unei foste căsnicii.

Aci, în casa lui, am petrecut frumoase nopţi, în interesante discuţiuni despre artă, în cari meşterii Delavrancea şi Costache Nottara se înţelegeau de minune. In casa lui am cunoscut pe De Max ce venise în vacanţă dela Paris, după primul an de lecţii cu Delaunay şi l'am auzit zicând „*la nuit d'Octobre*" a lui Musset el „*poetul*" şi Nottara „*muza*" şi mărturisesc azi, cum am împărtăşit atunci lui Cohionis, că de şi Nottara nu fusese trimis încă la Paris, el spunea versul cu mai multă artă cu mai mult simţ decât De Max. Intre alte amănunte de memorie, mi-aduc aminte că pentru prima oară am văzut noi atunci la De Max importaţia pariziană: ceasul-brăţară la mână, modă curentă azi la bărbaţi.

Pe Nottara nu l'a scăpat de figuraţie Ascanio-Olănescu — cum greşit s'a zis — ci Dumitru Stăncescu nepotul directorului teatrului de atunci (Stăncioacă Tercinitul). Dumitru Stăncescu, înzestratul povestitor ce în literatura română se situează imediat după Petre Ispirescu, l'a observat în scenă şi l'a scos din figuraţie, din anonimat. Fără Dumitru Stăncescu, Nottara ar fi rămas multă vreme un ilustru necunoscut în lumea scenei. El a deschis ochii lui unchiu-său, atragându-i atenţia asupra capului acela de adevărat artist, asupra elegantei lui ţinute în scenă, asupra întregului lui chip de înfăţişare în public. Este drept, că după ce Stăncescu l'a scos la iveală şi a jucat cu mare succes câteva roluri, Ascanio l'a recomandat viitorului director (nu pot preciza dacă Ion Ghica sau Adolf Cantacuzino) care i-a încredinţat rolul dificil al lui *Don Salust* din *Ruy-Blas* al lui Hugo, rol ce incontestabil l'a consacrat şi îndrăsnesc să afirm că până la sfârşitul zilelor lui, acesta — afară de *Frantz Moore* din *Hoţii* lui Schiller — a fost rolul lui Nottara de rezistenţă. Cine l'a văzut atunci în Don Salust şi l'a mai auzit şi mai târziu, fără îndoială îmi va da dreptate. Don Salust şi Frantz Moore sunt cele două creaţii de căpetenie ale maestrului Nottara, faţă de cari nici un altul n'are egal. Fireşte, Frantz Moore ţine recordul. In el a putut Nottara să-şi evidenţieze, afară de talent şi şcoală, tot acel minunat meşteşug scenic de un neîntrecut rafinament. Reamintiţi-vă doar scena finală când cuprins de remuşcări, cere slujitorului lui să 'ngenunche şi să se 'nchine. E un monolog de aproape 20 de minute din care el iasă extenuat dar triumfător. Nici un actor român nu i-ar fi putut da o interpretare mai magistrală.

Când după aceasta, Ion Ghica i-a trimis pe câte-şi patru stâlpii teatrului românesc la Paris — Aristizza Romanascu, Iulian, Gr. Manolescu şi Nottara, el Nottara s'a înapoiat da acolo cu cel mai temeinic bagaj de cunoştinţe de specialitate, a lăsat să se vadă mai mult decât toţi solida pregătire ce ştiuse să-şi aproprie şi cine l'a văzut în scenă înainte de plecare şi l'a văzut îndată după înapoiere, a putut constata ce uriaş pas izbutise să facă în arta lui Nottara al nostru, al neamului acestuia.

Alecsandri a avut apoi în el un preţios interpret al lui *Despot-Vodă* şi mai târziu

al lui *Horaţiu* din *Fântâna Blanduziei* şi al lui *Ovidiu* din piesa cu acelaş nume.

Par'că-mi răsună azi în ureche tunetul de mânie cu care înfruntă neîncrederea lui *Scaur* în dorul lui de poet:

Aaa... tu pretinzi în faţă-mi că a cânta nu pot
Când te-a cioplit natura nu te-a sfârşit de tot
Aduceţi-mi verve nă şi mirtul Joniei,
Să mă 'ncunun pe frunte la glasul armoniei,
Şi voi amici, pe perne voios vă rezemaţi,
Vă 'ncununaţi cu roze şi beţi şi m'ascultaţi!

Şi fixând pe Getta:

Ebe, tu a lui Joe iubită fică, zină
Ce torni nectarul vesel în cupe împărăteşti,
Priveşte 'n a mea cupă de-mi îndulceşte vinul
In ochii mei priveşte de'mi îndulceşte chinul!

Acest artist de rasă, de un rafinament de gust dovedit, domol, blajin, delicat, prevenitor, devenea în scenă, dacă rolul îi plăcea, un inspirat, sau o furtună ce se răzvrătea nepotolit. El a simţit născută odată cu el flacăra sfântă a artei; era un suflet mărinimos, cuprinzător de larg; era destul să'l priveşti ca să înţelegi numai decât că ai de a face cu un artist înnăscut, pictor, poet, comedian, şi cred că între gloriile teatrului românesc, între Millo, Pascaly, Aristizza, Iulian, Gr. Manolescu, Ştefan Velescu, Mateescu, Ar. Demetriad, Liciu, întâietatea o deţine până acum Nottara. De altfel nici unul n'a fost mai din belşug dăruit de ursitoare: cap interesant care a atras elogiile lui Novelli şi ale Sarhei Bernardt, privire pe care o modela după vrere, făcând-o când să fulgere când să atragă, corp croit par'că înadins pentru scenă, proporţionat până la eleganţă, ţinută şi gest aristocratice, o mobilitate a muşchilor feţei aproape neîntâlnită la cei mai reputaţi artişti.

Şi la ce minunată contribuţie punea el toate aceste daruri naturale, unite cu un talent recunoscut şi cu o înclinare pentru studii ce nu l'a părăsit până ce a închis ochii, în slujba şi numai în slujba teatrului românesc,!

Mi-aduc aminte când a tradus *Demi-Monde*, ne cerea o traducere justă a titlului în româneşte. S'a emis o mulţime de păreri, ba un nerod traducea *Demi Monde* cu *O felie din lumea mare*. Tot bunul lui simţ a învins.

— Ştiţi ce? îl las *Demi Monde*, de vreme ce nu-i găsesc echivalent în limba noastră.

Şi aşa a rămas pe afiş.

Ce diferinţă între *Hamlet* al lui şi al lui Gr. Manolescu!

Aminitiţi-vă doar zguduitoarea scenă a comparaţiei portretelor celor doi regi pe care fiul o pretinde mamei, reginei — soţie a amândorora, cum o prezenta unul şi cum celălalt. Şi Manolescu studiase un an întreg pe Hamlet la căpătâiul soţiei lui Anicuţa, când aceasta a zăcut la hotel Dacia unde se aruncase pe fereastră, pe când Nottara n'a avut vreme să'l studieze, întru cât lui i-s'a pretins să'l joace imediat ce a murit Manolescu.

De aceea moartea lui Nottara, lui Costache al meu de pe vremi, m'a durut şi l'am plâns ca şi cum aş fi pierdut pe unul din cei mai aprope ai mei.

Când cu conflictul dintre el şi Davila, a fost nevoit să părăsească scena Naţionalului, pe care o slujise neîntrerupt şi o sfinţise cu darul lui, urmat de Aristid Demetriad, de Liciu şi de C. Mărculescu.

Eram în vremea aceia în Cameră şi a doua zi după ce s'a consumat nelegiuirea, am interpelat pe dl ministru al instrucţiei Mihai Vlădescu, cerând rechemarea în templul artei a acestor vrednici slujitori ai altarului lui, în frunte cu Nottara. De şi din majoritate, n'am stat o clipă la îndoială să atac violent pe ministrul instrucţiei care n'a putut să facă să înţeleagă pe directorul său, că la temelia gloriei teatrului naţional stă, înaintea directorului, Nottara şi cei trei tovarăşi cari îl urmaseră, spre cinstea lor.

Cu acest prilej, am recitit Monitorul Oficial cu desbaterile parlamentare din 1906 şi telegramele de mulţumiri dela Iaşi din partea fiecăruia în parte.

In cele patru *„profile din teatru"* ale lui D. D. Racoviţă (Sfinx) cronicarul teatral între toţi cronicarii de până azi, profilul lui Nottara scris acum 47 de ani (15 Aug. 1888) i s'ar potrivi şi azi, deşi ascensiunea de consacrare a venit după această dată.

Să'l auzim şi pe Sfinx.

Citez doar pasagii răzleţe:

„Mult mai tânăr decât ceilalţi actori de frunte, ai Teatrului Naţional, Nottara ţine

un loc predomnitor chiar printre dânşii."

„*C'o elasticitate de talent surprinzătoare, cu o grijă conştiincioasă încordată, Nottara a realizat o varietate de creaţiuni cu care se poate mândri. In comedii ca Sullivan, Neruşinaţii (les Effrontés), Lumea în care ţi-e urât, Finul — cu toată nepotriveala unora pentru scena noastră; în piese originale ca Fântâna Blanduziei, Ovidiu, Pygmalion: — în roluri ca Ludovic XI din Gringoire, sau Frantz Moore din Hoţii, chiar şi în Otelo, Nottara a izbutit să provoace admiraţiunea tuturor cunoscătorilor, pentru o urcare atât de repede şi atât de înaltă, într'un timp relativ scurt. Un actor care izbuteşte să se prezinte sub înfiorata mască a lui Frantz Moore, cu vigoarea ce Nottara a dovedit în stagiunea din urmă, e fără îndoială un ales al artei dramatice.*"

„*Cum s'ar fi putut impune personagiul colţurat al lui August din Ovid, fără talentul viguros şi fără autoritatea lui Nottara, care domină două acte şi peste întreaga piesă aprinde o lumină puternică?... Şi în câte alte piese Nottara n'a scăpat pe autor şi direcţiunea teatrului din încurcături! In Finul, de exemplu o traducţiune din Dumas unde totul lâncezia în aşa grad, încât chiar actorii buni par'că erau ţintuiţi locului, Nottara apare cu unul din acele capete admirabile ce ştie să-şi întocmească şi într'un monolog plin de mişcare şi de vervă dramatică, goneşte atenţia spectatorilor, îi ţine în puterea jocului şi vorbirii sale, ridicând piesa şi scăpând situaţia în acea seară!*"

„*Nottara e natura înzestrată cu îmbelşugare, completată apoi fără întrerupere cu o permanentă şi migălită despicare şi întrebuinţare a darurilor ei. Dicţiune, gest, mişcare a figurii întregul joc al scenei, dela cel mai potolit până la cel mai încordat moment dramatic, totul e lămurit analizat, deplin hotărât odată pentru totdeauna. Şi aci e de însemnat încă superioritatea lui necontestată între toţi, pe care i-o dă masca sa proprie pentru cea mai capricioasă şi cea mai fin nuanţată mobilitate; tăcerea vorbitoare a lui Nottara e neîntrecută şi nimeni ca dânsul nu izbuteşte să trăiască în scenă, chiar atunci când stând de o parte, altora le stă pe umeri greul vorbirii şi al încordării unei situaţii.*"

Vă rog reţineţi, toată această slăvire acum aproape jumătate de veac, acum 47 de ani! Ce slavă i-ar fi închinat Mitică Racoviţă dacă ar fi trăit să-i vadă creaţiunile de mai apoi!

Cu mult înainte-i, a murit un văr al lui, tot Costache, Constantin Nottara magistrat la Ploeşti, autorul romanelor *De vânzare*, *Suflete obosite*, şi al unui volum de nuvele în care îmi dedicase una, *Dantelele*. M'am bucurat şi de prietenia acestuia.

Ei bine, acelaş tip de boier coborîtor din patriarhul Crisant Nottara, duce de Veneţia, aceiaşi mândrie aceleaşi gesturi şi apucături aristocratice ca şi ale maestrului său văr, le avea şi el. Cu toate acestea, titlul acestor amintiri eu intenţionat l'am pus simplu »Nottara«, şi nu „Const. Nottara", fiind că pentru mine n'a existat decât un singur Nottara, *marele*.

Acum s'a dus şi el răpus de boală, de astădată nu închipuită, aşa cum s'a socotit el întotdeauna, chiar în tinereţe, căci aşa l'am pomenit cu fel de fel de hapuri şi de prafuri prin buzunare, cu cari îşi preceda sau îşi încheia mesele.

Şi s'a dus frumos, impresionant, aşa cum frumos şi impresionant a trecut prin viaţă. S'a dus nimbat de o splendidă aureolă de glorie, fără sprijinul nimănui, căci nu trebue uitat că el de şi talent înăscut, n'a intrat în carieră maestru cum trebuia, ci a fost silit să treacă — din nepriceperea oamenilor de teatru de atunci — prin ucenicie, să treacă brin *Vifor* ca să ajungă la *Apus de soare*, la Don Salust, la Frantz Moore, la Manasse, la Horaţiu, la Ovidiu, la tot ce a creat, ca să rămână cât va dăinui teatru românesc.

L'a pierdut scena, l'au pierdut prietenii şi admiratorii, dar l'a pierdut mai ales ţara, l'a pierdut neamul, şi totuşi trăieşte în conştiinţa acestui neam şi va trăi, fiind că el îşi dă seama că pentru neamul acesta, pentru educaţia lui naţională au ridicat Alexandri, Delavrancea, Ranetti, Roman, Bengescu şi alţii pe Nottara şi Nottara pe ei, fiind că şi ei sunt mari dramaturgi, dar şi el este marele interpret.

Creatori şi ei şi el.

Şi precum au rămas ei în literatura neamului, aşa rămâne el în teatrul acestui neam.

DIALOG

— *Fată cu ochi umezi, de ce tresari?*
— *Liniştea m'a cuprins întreagă în braţele-i prea tari*
Şi mi-e teamă . . .
— *Ce-ascunzi în inimă de m'ocoleşti aşa?*
— *Nu ştiu : lumina stinsă din privirea ta,*
Jalea din mine sau povestea vieţii mele fără pată?
Ascund în inimă un strop de lacrimă curată
Şi mi-e teamă . . ,
— *Fată cu suflet alb, de ce nu vii aicea, lângă mine?*
— *Nu sunt departe, sunt veşnic lângă tine*
Şi mi-e teamă . . .
— *Fată cu trup tânăr, de ce te uiţi în zare mereu?*
— *ACOLO te văd pe tine, CEL DIN GÂNDUL MEU,*
Pe tine te privesc mereu.
— *Din tot ce-ţi spun, nu înţelegi nimic?*
— *Nu-mi spui, ci mă întrebi şi nu ştiu ce să-ţi zic*
Că înţeleg, şi nu ştiu, e dorul meu de vină,
Sau noaptea ce se lasă ori toamna din grădină,
Dar simt în mine-un cântec pe care nu ţi-l spun
Fiindcă-i prea trist şi, poate, nu eşti destul de bun.
— *Ţi-e dragă viaţa, fată cu inima'ndoită?*
— *Nu ştiu, am întâlnit-o pe o cale pustiită*
Şi, de m'a luat de mână, am mers fără să vreau,
Din tot ce-mi dă eu nu ştiu ce trebuie să iau
Şi-atunci mă'ntreb ce caut de merg pe lângă ea . . .
— *Şi ce-ţi răspunzi?*
— *Nimica, mi-e inima prea grea.*
— *De ce ţi-e teamă, fată cu mâinile de nea?*
— *Mă tem de flori, de oameni, de ce privesc şi-ascult*
Şi de ce tac, mi-e teamă de ce iubesc prea mult . . .

COCA FARAGO.

„ŢARĂ ÎN VIS"

Când în năvod adunând zori de mătase şi cânt,
aripi de violine proaspăt azurate s'au deschis,
am vâslit în amurg spre fiorduri de gând scurs pe vânt
— prinţ fără nume în melodii înscris —

Răsunau acolo glasuri de cleştar pur,
clinchete străvezii prelinse'n licur stelar
şi fragil descriau mângâieri în velur
apele nostalgiei cu braţe şi trup clar.

Lugere crude, la răscruci ridicând mîni,
amintiri în toamnă cu florile brumate,
mi-au surâs liniştit, şopot blând de fântîni
şi s'au aplecat înapoi la pământ întristate....

Hei prietene! Să fi fost cu mine, ai fi văzut
ţara mea de dincolo, ţara unde nu mai eşti lut.
Armăsarii cântecului i-ai fi repezit în nesfârşit
cum din piept hangerul glasului aurit.

Te-ai fi îmbătat şi tu cu rouă de stele
scuturată pe evantaie de cer sau de lalele
şi învelindu-te în chivăra luminii ai fi adormit
cu frica de nemărginire în gând, rugă şi mit.

Apoi, amândoi, săpători de comori ce nu sânt,
reîntorşi întristaţi din neant pe pământ,
am fi scris despre vis un poem, jar nestâns —
ţara mea de sidef, şi-am fi plâns în delir amândoi,
şi-am fi plâns.....

Haralambie Th. Ţugui.

N. Grigorescu. Pe creasta dealului.

Trubadurii străini și lăutarii noștri

de Maximilian Costin

Către secolul al XIII-lea gândirea europeană eliberată de sub influința antichității latine, ia un avânt necunoscut până atunci în evoluția ei. In toate direcțiile, spiritul omenesc se manifestă prin creații noui și puternice, din care, în secolii ce urmează se va făuri geniul modern al omenirei. In această epocă își are originea în Italia, „*Divina Comedie*" de *Dante*, Sonetele lui *Petrarca*, satirile lui *Boccacio*. In Franța „*Istoria Cruciadelor*" de *Joinville*, fabulele lui *Renard*, „*Cronicile*" lui *Froissart*, „*La chanson de Roland*", poeziile lui *Francois Vilon*. In Germania cântecul lui *Hildebrant* și *Niebelungii*. In Anglia poveștile lui *Cantorbery* de *Chaucer*. In Spania „*Cid*"-ul prin care își face început literatura spaniolă și acele cântece de amor și de vitejie numite „*Romanceros*".

Muzica începând să-și fixeze mijloace de expresie abile și forme definitive, se răspândește tot mai mult din biserică în popor, capătă caractere profane din ce mai accentuate devenind un factor social indispensabil culturei.

Invățătura muzicală se predă prin școlile susținute de mănăstiri. Universitățile își înscriu în programe și muzica. Menestrelii poartă din oraș în oraș și din castel în castel, versurile și muzica trubadurilor, atunci când aceștia nu și le răspândesc ei înșiși. Iar în timpul posturilor, când biserica împiedică jocurile și cântările profane, menestrelii se stabilesc prin orașe și țin cursuri de muzică. Nobilii feudali își trimit personalul artistic la aceste școli provizorii numite „*Scholae Minorium*" ori „*Menestrandie*", ca să-și înnoiască repertoriul cu cele din urmă piese și melodii religioase ori profane.

*

Această primă epocă de renaștere a artelor în întunecimea evului mediu, este predominată de figurile populare ale trubadurilor, premergătorii marei arte a teatrului și operei din epoca noastră.

Trubadurii, cunoscuți sub numele de *troubadours* și *trouvers* în Franța, *trovatore* în *Italia*, *Minnesänger* în Germania, erau poeți-muziciani cari creiau singuri atât textul cât și muzica operelor lor, melodii simple ori mici, piese recitând fapte și aventuri amoroase, eroice ori comice, însoțite de cântece și acompaniate de vreun instrument muzical.

*

Caracterul profan al acestei arte obligă biserica să ia apărarea muzicei religioase. Incă din secolul al VI-lea se cunoaşte un edict iscălit de *Cesar d'Arles* care proscrie *„cântecele de amor infame şi diabolice"* răspândite de menestreli, de jongleuri şi de Pristrioni, aceşti întreprinzători oameni cari invadaseră şi bisericile.

Căci pe acea vreme, bisericile erau locul de întâlnire al locuitorilor unui oraş, punctul de legătură între ei şi călătorii veniţi din depărtări, azilul de refugiu al oamenilor fără căpătâi, sala de consfătuire a corporaţiilor şi uneori chiar localul de vânzare şi schimb a tot felul de mărfuri. Astăzi oraşele au primării, burse, bănci, cafenele, teatre, cluburi. Pe acea vreme biserica ţinea locul tuturor acestor instituţii sociale, patronând în căminul ei, toate interesele colectivităţii oraşelor, cu mijloace de comunicaţii restrânse, şi doritoare de a ţine legături cu lumea din afară lor.

Trubadurii, ori reprezentanţii lor, erau oamenii care făceau legătura între populaţiile oraşelor şi între seigneurii feudali închişi între zidurile cetăţilor lor inabordabile. Ei colportau veştile din loc în loc, aşteptaţi cu nerăbdare, interes şi bucurie. Aceea ce nu puteau spune pe faţă, pentru a nu cădea sub rigorile legilor si persecuţiile inchiziţiei, ei o prezentau sub formă de cântece, jocuri şi recitări simbolice. Apreciaţi, iubiţi şi încurajaţi, era fatal ca trubadurii să se selecţioneze mereu până a se constitui în castă aparte ca *„Minnesängerii"* şi »*Meistersängerii*« din Germania, ori în corporaţii ca aceea constituită la Paris în 1321 prin ordin Regal, patronată de sfinţii părinţi ai bisericei, şi a căror şef purta numele de *„Rex ministrorum"*, adică rege al menestrelilor.

Leagănul trubadurilor a fost în ţinutul Provence din sudul Franţei. Cel mai vechi trubadur era *Guillaume IX de Poitou* (1087—1127.) Intre ei se aflau figuri ilustre ca *Regele Richard inimă de leu* ori *Contele Thibaut de Navarre*. Cel mai celebru trubadur era *Adam de la Halle*, a cărui piesă *„Jeu de Robin et de Marion"*, lipsită de orice influinţă liturgică este considerată ca făcând începutul unui nou gen, *opera comică*, gen ce va străbate veacurile până în zilele noastre.

Lupta contra artei profane e dusă mereu cu îndârjire de biserică. Călugării literaţi ori muziciani, fură însărcinaţi să compună texte noui cu caracter religos pe melodiile licenţioase ce se răspândeau cu prea mare uşurinţă. Cele dintâi piese de teatru aveau subiecte biblice şi se numeau *mistere*. Astfel: *„Fecioarele înţelepte şi cele nebune"*, *„Daniel"*, *„Adam"*, *„Cele trei Marii"*, *„Evreul furat"*, cu subiect jumătate religios jumătate comic, e un gen de trecere spre teatrul profan.

Cântecele trubadurilor erau acompaniate la unison de vre-un instrument muzical ca *viola* sau *viela*, ori *luth*-ul, şi se împărţeau după importanţa textului în diverse categorii: cântece de iubire, politice, narative, istorice, pastorale. După fiecare strofă, menestrelul mai făcea o riturnelă pe vielă, pregătind strofa următoare. Existau desigur şi bucăţi pentru muzica instrumentală. *Motet*-ul, *rondo*-ul, *conductus*-ul, aveau mai multe părţi fără cuvinte. Şi cântăreţii şi menestrelii se întreceau în înfloriturі, armonia având puţină importanţă. In afară de vielă şi luth, mai era răspândită viola cu roată şi manivelă, numită *„organistrum"* ori *chifonie*, *harpa*, *psalterionul*, *mandara*, apoi *trompeta*, *buciumul*, *orga*, *tambura*, *tympanonul*, *carillonul* s. a. Din această epocă se trage marea artă a muzicei moderne. In secolii următori, muzica şi-a cucerit pas cu pas mijloacele de creaţie prin desvoltarea contra-punctului, a armoniei, şi acele de expresie prin perfecţionarea instrumentelor muzicale şi gruparea lor în ansambluri simfonice. Dela o generaţie la alta, în decurs de opt secole creatorii muzicei, dela simplii teoreticeni, dela neînsemnaţii trubaduri şi menestreli, până la geniile cele mai mari, cu toţii au condus muzica la culmile din epoca noastră. In fiecare ţară muzicanţii căutară să îmbogăţească patrimoniul muzical cu tot ce au putut să găsească nou şi caracteristic ca forme, coloratură şi expresie, în muzica rasei lor. Această adaptare la marea artă a muzicei, noi Românii o îndeplinim de câteva decenii, încă nici o jumătate de secol. In timp ce cultura europeană îşi urma evoluţia ei uriaşă, neamul nostru cu posibilităţile lui de creaţie, vegeta încă prin văgăunile munţilor sub teroarea năvălirilor barbare. Cântecul a mocnit pe ascuns şi poate mai mocneşte încă în sufletul poporului. Clasele stăpânitoare, corupte sub stăpânirea turcească,

nu s'au putut interesa de cultură nici de artă, nici de cântec. Astăzi apatia orientală stăpâneşte încă sufletul neamului. In burghezia aşa zisă intelectuală, efortul individual pentru învăţarea şi aprofundarea artei muzicale, este înlocuit fără decepţie cu plăcerea oferită de aparatul mecanic pe vremuri *ariston* ori *pianolă*, astăzi *patefon- Radio-* ori *film sonor*. Şi totuşi neamul nostru aspiră cu tărie la înălţarea lui alături de cultura occidentului. Câteva mărgăritare din muzica poporului nostru culese de un străin înţelegător au scos la iveală o comoară de posibilităţi. Câţiva din tinerii noştri au plecat pe drumul abea deschis. Dar câtă cale mai este încă de străbătut, câte eforturi de susţinut, şi câte greutăţi neaşteptate de învins încă, pentru acei porniţi cu entuziasm dar aproape singuri, pe drumul înălţării neamului ?

*

Trubadurii noştri au fost lăutari ţigani, cari, printre *mehterhanelele* turceşti ce cântau boerilor delectându-i cu *manele, nuvete* şi *jestrefuri*, au cultivat totuşi cântecele bătrâneşti numite de Dimitrie Cantemir »cântece prosteşti". Aceste cântece istoriseau isprăvile marilor voevozi şi ale eroilor populari, dând naştere baladelor cunoscute ca, Ştefan Vodă, Toma Alimoş, Codreanul, Grue, Badiul, Giurgeasa. Scriitorii cei mai vestiţi au fost acei ai boerului Golescu prin 1790. Iar în timpuri mai îndepărtate cronicile amintesc de *Mircea Purcel Surlaru* prin 1495, de *Stoica lăutarul* pe timpul lui Bogdan Vodă de *Andrei trâmbiţaşu, Iancu cimpoiaşul, Pavăl Doboşarul* şi *Solomon ţâmbălerul*, toţi trăind la Eşi prin 1662. Marele nostru muzician George Enescu, cu generozitatea şi înţelegerea omului de geniu, şi-a dat tributul său de recunoştiinţă acestor obscuri rapsozi ai neamului nostru prin următoarele cuvinte:

„Lor, ţiganilor, să le mulţumim că neau păstrat muzica, această comoară ce abea acum o preţuim ; numai dânşii neau desgropat-o, au trecut-o şi dat-o în păstrare din tată în fiu, cu acea grijă sfântă ce o au pentru ce li e mai scump pe lume : cântecul!"

Iar celui mai mare trubadur al nostru, lui *Barbu Lăutaru* de la Iaşi, i-a fost dat să fie admirat şi consacrat de Franz Liszt la 1847 în capitala Moldovei, când, cu ocazia unui concert al celebrului pianist, i-a fost prezentat vestitul nostru lăutar în casa boerului Alecu Balş. Legenda spune că după ce Barbu ar fi executat pe vioară nişte improvizaţii făcute de Liszt pe pian, Liszt l'ar fi sărutat şi i-ar fi întins un pahar cu şampanie zicându-i:

— *„Bea Barbule lăutar, stăpânul meu, bea, căci Dzeu te-a făcut artist şi tu eşti mai mare decât mine!"*

Arta şi în special arta muzicală, nefiind cunoscută decât sub manifestările ei simpliste, nu putea să aibă consideraţie în ochii boerimei noastre.

Prin 1790 un conte de Langeron, ne vizitează ţara şi spune printre altele:

„Meşteşugul lăutăriei şi al comediei sunt infame în Moldova şi nimic nu poate reda mirarea locuitorilor ţării, când văzură pe ofiţerii ruşi, dând concerte şi jucând ei înşişi o comedie".

Şi tot astfel ne spune Teodor Burada:

„Muzica şi teatrul erau considerate ca o îndeletnicire a străinilor; era ceva înjositor pentru boeri a-şi vedea pe fii lor luând arcuşul în mână, căci îşi închipuiau că aceasta este o meserie dată numai ţiganilor, ceva neauzit şi degradator cu totul a se sui cineva pe scena teatrului".

Această stare de lucruri o găsim şase secole după ce *Regele Richard inimă de leu*, se remarca printre trubaduri, în 1150, după ce Frederic cel mare prin 1750 se distingea ca flautist, după ce atâţia, regi, prinţi şi nobili ai occidentului, se străduiau nu numai să încurajeze şi să susţină artele, dar să se distingă ei înşişi cu darurile lor.

*

Urmând evoluţiei, muzica prin compozitorii ei geniali, exponenţi ai marilor epoce traversate de spiritul omenesc, a fost religioasă, clasică romantică, impresionistă liniară, ori cu tendinţe de exotism naţionalist în zilele noastre.

Uzând şi epuizând mijloacele de expresie, în limbajul ei devenit universal, era firesc ca muzicianii să caute realizări noi în folklorul abea scos la iveală, al ţărilor cu evoluţia culturei întârziată. Norvegienii au reuşit prin *Grieg* să îmbogăţească cu noui forme, ritmuri şi colorituri, muzica universală. Tot astfel ruşii prin *Mussorgsky*, premergător al lui *Debussy*, iar în zilele noastre, prin *Strawinsky* şi întreaga pleia-

dă de compozitori ai secolului prezent.

Noi Românii suntem în perioada de încercare a forţelor, abea scoase la iveală prin folklorul din ultimele două decenii, şi munca tinerilor compozitori abea descinşi din şcolile străine Viitorul ne surâde plin de speranţe, prezentul cere să-i învingem scepticismul şi greutăţile, iar tineretul, merge înainte plin de entuziasm şi de avânt.

*

Pornită dela darurile şi cântările simple ale trubadurilor din secolul al XIII-lea muzica s'a înălţat acolo unde se află astăzi. De pe înălţimi se coboară iar, pentru a se regenera la isvorul de unde plecase cu şapte secoli în urmă. S'a despărţit de popor, s'a înnobilat şi intelectualizat urmând spiritului omenesc. Dacă pentru intelectualul modern muzica a ajuns sub unele aspecte un simplu joc de impresii ritmice şi colorate, pentru sufletul primitiv al poporului ea a rămas tot mijloc de bucurie şi consolare.

Din frământările şi luptele vieţei, din bucurii şi dureri, liedul, romanţa, doina, dansul, izbucnesc sub aspecte expresive, simetrice, ritmice, limpezi ca cristalul, desăvârşite ca formă. Geneza lor? Miracolul însăşi al creaţiei. Analiza? Constatări fără posibilităţi de explicaţie a aceluiaş act de creaţie. Şi aceste pietre preţioase luate ca motive, compozitorul modern, meşteşugar mai mult ori mai puţin abil în a tăia, şlefui, înşira şi combina, le lucrează şi prelucrează în speranţa creaţiei unei opere mari de artă, originală, ne mai auzită încă.

Şcolile naţionaliste nu au dat rezultatele rapide aşteptate de creatorii lor. Evoluţia artei este lentă faţă de vieaţa şi eforturile noastre, şi rapidă numai faţă de eternitate. S'ar părea uneori că muzica şi-a ajuns culmile încheindu-şi ciclul evoluţiei sale. S'ar putea crede adesea că efortul spiritului omenesc, îndreptat azi spre alte orizonturi, acele ale ştiinţei, nu-şi mai cere, nu mai are nevoe de realizări noui în muzică.

Asemeni sculpturei încheiată cu vechii Greci, ori a picturei cu epoca renaşterei, s'ar părea că şi arta muzicei, cu secolul trecut, a dat tot ce putea să dea, încheindu-şi evoluţia creatoare. Exprimată definitiv prin operile marilor genii abea cunoscute unui număr restrâns de oameni, rostul, singurul mare rost al muzicianilor de aci înainte, ar fi poate de a răspândi cât mai mult aceste opere. Mijloacele moderne de reproducere: gramafonul, Radio, filmul sonor, par a fi venit la vreme în serviciul acestei răspândiri. Meştesugarii muziciani atraşi tot mai puţin spre folosul material problematic adus de cariera muzicală, vor dispare lăsând loc numai acelor posedând vocaţia adevărată a sublimei arte. Mijloacele mecanice, întâi disprețuite, de acum vor avea rolul să impună spre binele artei, o selecţionare tot mai perfectă a muzicianilor şi a operelor muzicale, perfecţionare impusă de numeroşii ascultători tot mai educaţi şi mai pricepuţi în a aprecia şi alege astăzi între superior şi mediocru.

ELISABETA

(După o legendă maghiară)

S'a furişat din camera regală
Să ducă 'n poală hrană la săraci.
Dar când văzu pe-augustul tată'n sală
Se 'nvăpăie ca flacăra de maci —
Căci o 'ntreabă mirat regescul tată:
„Ce duci în poala ta, frumoasă fată?"
Răspunse fata: „flori! De ce te miri?"
Atunci privind mirat la fată 'n poală,
Cutremurat în mantie regală
Văzu în loc de pâne trandafiri!

Volbură Poiană Năsturaş.

Frumoasă-i viaţa chiar când plângi . . .

Frumoasă-i viaţa chiar când plângi,
Că'n lacrimi sunt mărgăritare
Şi 'n roua lacrimii răsfrângi
Tot ce-ai în suflet bun şi mare.

Când suferi, gânduri mari sporesc
In minte-ţi, vise creatoare,
Iar lacrimile se topesc
Ca roua 'n razele de soare.

Tu să te simţi prea fericit
Că zodia ţi-a fost să suferi:
Prin jalea ta tu te-ai sfinţit
Cu albii ispăşirii nuferi . . .

Deaceea viaţa — sfânt mister —
Ţi-apare minunată zână:
Cu cât te-apropie de cer,
Cu-atât te smulge din ţărână...

LEONTIN ILIESCU.

Mi-e inima pustie...

Mi-e inima atâta de pustie
Ca 'ntinsurile deşartei Sahare
In care razele, săgeţi solare,
Au şters de tot orice nuanţă vie.

Zadarnic cauţi în zarea sinilie
Pe a nisipului imensă mare —
Nu-i călător, nici urmă de cărare;
Un vast mormânt mi-e inima pustie!

De întri şi asculţi e 'n veci tăcere.
S'a stins isvorul patimilor crude?
Dar... par'că totuşi cineva se cere?

Deşertul vast sub orizont ascunde
Din când în când umile dromadere —
Pustiul meu doar câte-un gând pătrunde.

Cântec

Adu vin crâşmare 'n grabă...
Adu vin ce te codeşti?
Şi de cineva întreabă
De ce 'n crâşmă ziua albă
Mă găseşte să-i şopteşti —

Că voinicul dela masă,
Un pribeag făr'de noroc.
N'are ţară, n'are casă
Şi tot bea că lui nu-i pasă
Lumea dac'ar lua foc.

Dar să nu te pună dracu,
Cârciumare, om sucit,
Că îţi fac pe dată vacu
De vei spune că săracu
De beţiv a îndrăgit

Doi ochi negrii ca şi mura...
Şi să vite-acum tot bea —
Ochii ce-au minţit şi gura,
El în vin 'şi 'neacă ura
Că nu-i mai poate uita.

Şi oftând voinicul cheamă,
Implorând şi iad şi zei,
Să sfârşiască-această dramă,
Moartea ca o blândă mamă,
Să îl ia la sânul ei.

IOAN JIVI-BĂNĂŢANU.

Miez de noapte

Şi dacă-a fost trântit capac de-aramă,
pe linişte-mi, de unsprezece ori, —
în curte-au început, debunăseamă,
să joace flăcările pe comori.

Ţărâna răni cu duhuri îşi descoase
şi 'ntoarce bani pe buză de ulcior;
lunaticii scâncesc pe muchi de case,
alunecând în gol spre ţânta lor.

Dulăii — sgărzi şi colţi — la iasme latră,
rotind în cerc umane tânguiri;
foşnesc în storuri stafii, iar pe vatră
un diavol mic îmi sună în tingiri:

Eu robul fricii 'ndur poveri de gânduri,
dar în metalici codri de stejar
haiducii — spete late — rânduri, rânduri,
purced spre mieii rumeni copţi pe jar.

P. BOGDAN.

N. Grigorescu. Ţărăncuţă.

Primele urme de literatura românească în Banat

de Aurel Cosma junior

După bătălia dela Mohács (1526) Turcii puseseră stăpânire pe tot teritoriul Banatului, în afară de părţile lui orientale, unde se refugiaseră Românii prin munţi şi prin păduri. Regiunea Lugojului şi a Caransebeşului, mai ferită de invaziuni, deveni mai târziu terenul prielnic al propagandei protestante şi calvine. Calvinismul a făcut cuceriri îndeosebi printre nobilii români, cari prin situaţia lor privilegiată faţă de popor şi prin legăturile ce le aveau cu Ungurii, nu se simţeau prea ataşaţi de credinţa strămoşească.

Primele rădăcini ale calvinismului au fost întinse în Banat pe la sfârşitul secolului al XVI-lea, iar primele centre erau celе din Lugoj şi din Caransebeş, cari erau atât de bine organizate şi erau atât de puternice, încât exercitau o influinţă de propagandă până în regiunile învecinate ale Hunedoarei şi Haţegului.

Pentru literatura română răspândirea calvinismului are o importanţă mare, fiindcă cele dintâi manifestări literare româneşti s'au produs tocmai datorită propagandei calvine. Şi cum centrul calvinismului se găsea în partea de răsărit a Banatului, tot acolo se forma şi leagănul literaturei române. Putem chiar afirma, că cea dintâi scânteie de literatură românească a fost aruncată din Banat şi de către români bănăţeni.

Se ştie doar, că în localurile de rugăciune ridicate de calvini în Lugoj şi în Caransebeş se cântau pe la mijlocul veacului al XVII-lea versuri româneşti, cari nu erau altceva decât psalmii traduşi în româneşte de către cei dintâi calvini români din Banat. In istoria literaturei noastre a rămas ca un document de mare valoare colecţia de versuri româneşti adunate de tatăl lui Mihail Halici, care făcea pe vremea aceea multe traduceri româneşti. Fără îndoială că aceste traduceri sunt cele dintâi produse ale literaturei noastre.

Un alt mijloc de creaţie literară românească, destul de interesant, dar primitiv, era şi metoda de învăţământ aplicată de dascălii de atunci. Ei dădeau elevilor subiecte pe cari să le versifice. La început versificările acestea se făceau în hexametri latini, iar mai târziu elevii erau îngăduiţi să facă versificările şi în limba lor maternă. Astfel se făceau o mulţime de versificări româneşti de către elevii români, a căror majoritate era recrutată dintre copii familiilor calvine din Banat. Se spunea, că scriitorul bănăţean de mai târziu, Mihail Halici, era un foarte talentat şi bun versificator pe vremea când umbla la şcoală.

Din punct de vedere al istoriei Românilor bănăţeni, ac astă epocă calvinistă are o însemnătate foarte mare, deoarece în timpul ei au trăit o serie de scriitori români bănăţeni de religie calvină, cari au adus contribuţii preţioase literaturei noastre. Intre aceştia cei mai cunoscuţi erau Ştefan Herce predicatorul din Caransebeş şi Moise Peştişel predicatorul din Lugoj, apoi Ştefan Fogaraşi preot calvin român din Lugoj, precum şi Mihail Halici tatăl şi Mihail Halici fiul. Prin aceşti scriitori calvini a luat şi Banatul parte la cele dintâi manifestări ale literaturei române.

Ştefan Herce şi **Moise Peştişel** sunt autorii faimoasei biblii dela Orăştie, cunoscută subt numirea de „Pălia" şi tipărită la Orăştie în anul 1582. Această biblie a fost tradusă sub „superintendenţa" mitropolitului calvin Mihail Tordaşi, numit de către principele calvin pentru întreg teritoriul Ardealului pe seama Românilor trecuţi la calvinism. Intre colaboratorii la traducerea acestei biblii se mai găseşte şi numele dascălului Efrem Zăcan din Sebeş, precum şi a protopopului Achirie din Hunedoara.

Ştefan Herce şi Moise Peştişel au întocmit vechia scriptură, luând de bază biblia ungurească tipărită la 1551 în tipografia lui Gaşpar Heltai din Cluj şi comparând textul ei cu traducerea latină a sfintei scripturi făcute de către Sf. Ieronim (Vulgata).

Ştefan Fogaraşi era în bune legături cu Akoş Barcsay, banul Lugojului şi al

Caransebeşului, numit în această funcţiune de către principele Rakoczi pentru deosebitele merite câştigate în legătură cu misiunile sale diplomatice din ţările româneşti. Akoş Barcsay l-a încurajat foarte mult pe Ştefan Fogaraşi ca să facă traduceri româneşti după cărţile religioase calvine. Astfel, în anul 1648 Fogaraşi traduce din limba maghiară şi latină un catichism calvinesc, pe care îl dedică lui Barcsay. Tot cu ajutorul lui Barcsay a vrut Ştefan Fogaraşi să-şi tipărească şi traducerea românească a psalmilor lui David.

Dintre scriitorii români bănăţeni din timpul calvinismului cei mai însemnaţi sunt *Mihail Halici tatăl şi fiul.*

Mihail Halici tatăl era descendentul unei nobile famili româneşti din Caransebeş, care trecând la calvinism şi înrudindu-se prin căsătorii cu diferite familii ungureşti, îşi pierduse legătura cu poporul românesc. Pe lângă toată această maghiarizare, membrii familiei Halici continuau să vorbească şi să cultive limba românească. Mihail Halici tatăl, care era „jurat" în senatul din Caransebeş, a fost doar colecţionarul versurilor româneşti traduse după psalmii ce se cântau în casele de rugăciune ale calvinilor români din Lugoj şi Caransebeş.

Despre **Mihail Halici fiul** ne-au rămas mai multe date biografice şi chiar şi produse literare. El s'a născut la Caransebeş în ziua de 9 Octombrie 1643. Primele studii le-a făcut în oraşul său natal, iar cele secundare la gimnasiul reformat din Sibiu, apoi la gimnasiul academic reformat din Aiud. După aceea a plecat în străinătate, cerând în anul 1665 înscrierea sa la Universitatea din Nürnberg. Intorcându-se acasă, a îndeplinit funcţiunea de rector al şcoalei reformate din Orăştie. Mihail Halici fiul s'a ocupat şi cu ideea plecării sale la o Universitate străină, dar nu se ştie dacă şi-a putut realiza acest plan. Tot astfel nu se cunoaşte nici data morţii sale. Domnul profesor universitar Sextil Puşcariu susţine însă că Mihail Halici fiul desigur a fost deja mort în anul 1712 (vezi Istoria literaturii române. Epoca veche.).

Mihail Halici fiul şi-a început activitatea sa literară deja pe băncile gimnasiului, când se îndeletnicea cu diverse versificări în limba românească. Din timpul acesta însă nu ne-a rămas decât urma unui vers latinesc întitulat „Carmen" şi dedicat prietenului său Valentin Frank von Frankenstein, care a ajuns mai târziu comitele suprem al Saşilor. Domnul N. Drăgan crede însă că şi *„Kenték Ruméneszk de dragoszte skrisz"* se datoreşte lui Mihail Halici fiul şi că această poezie ar fi tradus o tânărul bănăţean pe la anul 1660 în mod liber după un *„Cantio de amore"*. Domnul Sextil Puşcariu spune, că *„această poezie a fost păstrată împreună cu alte cinci versuri poporale în copia din 1672 a lui Nicolae Petrovary de Petrova"*.

La 1 Iunie 1674 scrie Mihail Halici fiul o odă în hexametre şi pentamentre dedicată prietenului său *Francisc Pariz Papai*, cu ocazia promovării acestuia de doctor al Universităţii din Basel. Fiind această odă un foarte preţios document de istorie a limbii româneşti, o reproduc în întregime cu ortografia sa originală:

Carmen Primo & Uni-Genitum
Linguae Romano-Rumanae,
Honoribus
Fortuna & Auspiciis
Impenetrabilis Dacici-Argonautae,
Praenobilis Domini
Francisci Paricii, Papensis & C.
Vteris oculistimique in Illustri Enyedino,
Haliciastri: natum

Kent szenetate, scriind la voj, Rumanus Apollo,
La totz, katz szvente'n Emperecie sedetz!
De unde cunostince asteptem, si stince: fericse
De Amstelodam, pren chertz szte'n omenie typar.
Legse derapte au dat frumosze csetate Geneva:
Ecz vine Franciscus, cinete Leyda, Paris!
Prindecz mane szorory, cu czeszt nou oszpe: nainte
Fratz, fratatz, Nymphele, jasze curund.
Domny buny, mary Doktori, Daszkely,
si bunele Domnae,
cu patse ej fitz, cu paenye si szare, rugem.

Nagy Enyedini Transylv. 1. Junii, A. 1674.
Condidit ex improviso, Amiculus Pariciaster
Michael Halicius, Nob.
Romanus civis, de Cáránsebes,

Oda aceasta, transcrisă cu ortogafie modernă, ar avea următorul înţeles:

Când sănătate, scriind la voi, Rumanus Apollo,
La toţi, câţi în sfânta împărăţie şedeţi!
De unde aşteptăm cunoştinţă şi ştiinţă: ferice
De avem să te lăudăm, prin cărţi şi în omenie tipar.
Lege dreaptă a dat frumoasa cetate Geneva;
Aici vine Franciscus, ţinete Leyda, Paris!
Prindeţi mâna surori, cu acest nou oaspe; înainte

Fraţi, fărtaţi, nimfele se iese alergând.
Domni buni, mari doctori, dascăli, şi bunele Doamne,
Cu pace eşiţi, cu pâne şi sare, Vă rugăm.

„Cea mai însemnată lucrare a lui Mihail Halici fiul este „*Vocabularul românesc-latinesc*". Se pare că după exemplul acestui Dr. Francisc Pariz Papai, care compusese un lexicon latin-maghiar, şi-ar fi întocmit Mihal Halici fiul vocabalarul său. Acest „*Vocabular românesc-latinesc*" are pentru istoria limbii noastre, dar mai ales pentru cunoaşterea dialectului bănăţean din vremea aceea o importanţă covârşitoare. Vocabularul este scris cu litere latine şi cu aceeaşi ortografie bizară compusă din amestecul caracterelor maghiare şi săseşti, pe care o întâlnim aproape în toate scrierile Românilor calvini. Cuvintele româneşti din acest vocabular sunt în majoritatea lor cuvinte adunate din dialectul bănăţean, dar multe din ele nu reprezintă adevăratul grai pe care îl vorbea poporul r o m â n din B a n a t, fiindcă Halici având contact cu familiile nobile ungureşti în mod fatal îşi amestecă limba maternă cu maghiarisme. Domnul prof. Sextil Puşcariu spune cu drept cuvânt, că „însemnătatea acestei lucrări nu stă însă numai în bogăţia materialului lexical cu colorit regional — peste 5000 de cuvinte, — ci mai ales în faptul că pentru întâia oară se pune alături, într'o lucrare lexicografică, limba română cu cea latină, din care s'a născut".

Tot după acest vocabular a lui Halici s'a compus pe la finea secolului al XVII-lea şi dicţionarul folosit de generalul Marsigli, vestitul geograf italian, care venise să viziteze Banatul şi să facă studii despre poporul român din aceste regiuni. Dicţionarul acesta însă purta şi cuvinte maghiare pe lângă cele române şi latine.

Activitatea literară a acestor scriitori români din Banat, cari deşi s'au înstrăinat de clasa de jos a poporului nostru prin forţa împrejurărilor impuse de situaţia lor nobilă şi prin noua lor credinţă calvină, totuşi au fost singurii cultivatori literari ai limbei române din timpurile acelea. Lucrările lor nu înseamnă numai începutul istoriei literaturei noastre bănăţene, dar formează şi primile manifestări literare mai importante ale neamului românesc în general.

Drum prin toamnă

Undeva, sună aurul de toamnă coaptă
aromind a mărgărit,
strugurul luminii pârguit
pe feştila zării se topeşte ca o şoaptă.
Vreascurile sufletului meu,
Dumnezeu
le-a stropit într'o noapte cu rugină;—
am aprins de mult lumânările de stearină
să primesc botezul desfrunzirii
când aurul se reîntoarce'n tină . . .

Suie'n zare tinereţea ca o stea,
stropi de pomoroacă au căzut pe fruntea mea,
cine nu-şi apleacă mădularele spre lut
când ceasul desfrunzirii a bătut?
suie'n zare tinereţea ca o stea,
hii, că ne-ajunge toamna grea!

Drumul s'a pătat cu frunze călbezite:
e dărnicia scuturărilor de pe urmă;
mustul strugurelui de lumină
e ca un îngheţ de stele şi de tină...

Suie'n zare tinereţea ca o stea
hai, să nu ne-ajungă toamna grea!

DORIAN GROZDAN.

TOAMNĂ

Din zarea sură,
cu roşeaţă de purpură
stâlpii de telegraf, ce-au încremenit subit
cu ceştile de porţelan la gură,
privesc cum de-pe câmpii
gri
şi străzi pustii,
vântul ce-a plâns
a strâns
mii
de frunze'ngălbenite,
ce ostenite
au întins pe la fereşti
hore drăceşti . . .
— Stâlpii le cântă din sârme şi ceşti.

M. AVRAMESCU.

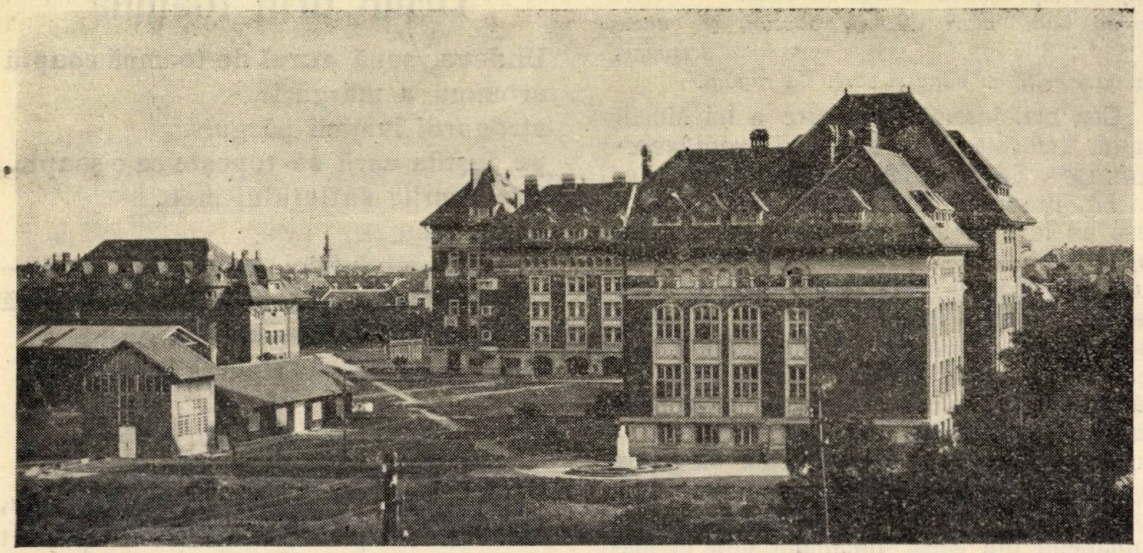

Vederea noilor pavilioane ale Şcolii Politehnice din Timişoara. În dreapta pavilionul mecanic, în fund Căminul Studenţilor. La dreapta câteva construcţiiadăpostind instalatii de laboratoare, în fund Cantina Studenţilor.

Şcoala Politehnică din Timişoara

(cu prilejul aniversării a 15 ani)

de Prof. Ing. C. Teodorescu
Rectorul Şcoalei

Acum 15 ani, în Octomvrie 1920, apărea în ziare publicaţia de deschidere a Şcoalei Politehnice din Timişoara, publicaţie făcută de primăria oraşului, puţin după aceea a urmat concursul de admitere, şi şcoala şi-a deschis porţile. Odată cu înfiinţarea şcolii oraşul Timişoara a fost promovat la rangul de Cetate universitară.

O universitate aduce un aer nou, şi măreşte orizontul preocupărilor. Un oraş are preocupări locale, care nu se pot întinde prea departe, mai cu seamă pentru un oraş de provincie. Chiar un centru industrial, care este cunoscut prin produsele sale, cu greu poate concentra atenţia cercurilor largi. Pe când preocupările înalte şi variate în acelaş timp, care se cultivă la universitate aduc cu sine lărgirea orizontului. Serii de tineri se perindă pe băncile şcoalei, petrec câţiva ani în acest oraş, şi pe urmă împânzesc ţara, ducând cu ei amintirea zilelor frumoase, împodobite cu primăvara tinereţii şi entuziasmul caracteristic vârstei. Toţi aceşti tineri sunt şi tot atâţi propagandişti, care nu au pe buze de cât refrenul: *„Ce frumos şi bine era la Timişoara."*

Oraşul Timişoara şi-a dorit de mult o universitate şi nu a vrut să aibă, potrivit caracterului său industrial, de cât şcoală politehnică. Încă din 1906 se începuseră stăruinţi, oraşul a obţinut examinarea cauzei, comisiuni s'au întrunit şi au fixat detaliile, oraşul a adus contribuţia sa, dar totuşi nu s'a putut realiza şcoala. Natural în acest timp se clădeau impozantele pavilioane ale politehnicei din Budapesta. După război, Consiliul Dirigent a reluat această idee dar vedea şcoala politehnică legată ca o facultate la Universitatea din Cluj.

Programul oraşului urmărea însă ideea politechnicei şi ea s'a realizat prin stăruinţele a trei români: regretaţii *E. Ungureanu* şi *Dr. Aurel Cosma*, apoi dl *Ing. Stan Vidrighin*, care ca primar a adus un sprijin material

însemnat, dând terenul şi contribuţia pentru clădiri. Norocul a făcut ca primul rector şi întemeetorul şcolii politechnice să fie un bănăţean din judeţul Severinului, regretatul *Traian Lalescu*, un profesor de renume mondial, un om de inimă, care a imprimat şcolii noastre o directivă sănătoasă, care se menţine şi a devenit o nobilă tradiţie.

Locul şcoalei politehnice în sufletul cetăţenilor timişoreni trebue să fie pe primul plan. Aşa se petrec lucrurile şi în alte părţi. Heidelberg-ul, un mic orăşel, este cunoscut prin universitate, Göttingen de asemenea şi viaţa acolo este aproape concentrată în jurul universităţii. Oxfordul nu este aproape de cât colegii şi parcuri. Parisul, capitala unei mari ţări, se mândreşte însă cu titlul de cetatea luminii, pentru că de la vechea sa universitate au radiat învăţăturile şi cu ele faima acestui oraş. Tot aşa şi Timişoara trebue să fie conştientă de importanţa acestei instituţii, şi să cunoască rezultatele acestei situaţii.

Şcoala politechnică din Timişoara îşi deschide cursurile în această toamnă, împlinind cincisprezece ani de existenţă. Este puţin când alte universităţi din străinătate serbează centenare repetate, dar este mult pentru noi, cari eri priveam în jurul nostru o cultură străină, nepotrivită cu sufletul naţional, şi strângeam cu grijă un ideal în cele mai adânci cute ale sufletului.

Ce a făcut şcoala politechnică din Timişoara pentru a se încadra în ritmul general? Ce a adus ea oraşului ce o adăposteşte? Care sunt realizările ce ea le prezintă?

Primul şi cel mai important lucru. Şcoala Politehnică înfiinţată aci a putut să se desvolte, să crească şi să dea roade. Când cunoaştem greutăţile materiale ale zilelor prin care trecem, când vedem prăbuşindu-se instituţii vechi sau pe altele lâncezind în neactivitate, ne dăm seama ce înseamnă aceasta. Şcoala noastră începând în 1920 cu 60 studenţi are astăzi inmatriculaţi 530 de studenţi. In acest răstimp a scos 480 ingineri-diplomaţi, răspândiţi pe toată întinderea ţării, lucrând în mine şi ateliere, cei mai mulţi în diferite intreprinderi şi mai puţini în serviciile Statului. Aceste elemente şi-au cucerit locurile lor prin capacitatea dovedită şi primele serii, care au acum zece ani de activitate, numără câţiva directori de întreprinderi.

Seriozitatea studiilor studenţilor, stăruinţa zilnică depusă pentru perfecţionare, severitatea în îndeplinirea indatoririlor sunt uneltele care au realizat aceste succese. Diplomaţii noştri sunt căutaţi şi apreciaţi, şi Sunt întreprinderi cari revin angajând noi elemente tot din rândurile noastre.

In acest timp relativ scurt s'a putut închega o mişcare culturală. In 1920 era greu de a găsi o carte, de a asculta o conferinţă în Timişoara. Şcoala Politehnică deschide ciclul conferinţelor publice în 1921, şi de atunci regulat fără întrerupere, în fiecare Marţi la ora 18, amfiteatrul Traian Lalescu din pavilionul nou al şcolii, primeşte câte un conferenţiar. De atunci noi iniţiative au pornit, unele s'au şi stîns, altele durează, dar conferinţele şcoalei continuă cu regularitate matematică.

Toate stăruinţele au fost depuse pentru ca şcoala să-şi asigure un cadru demn de importanţa ei, şi datorită terenului pus la dispoziţie de municipiu şcoala a avut asigurată desvoltarea. Este meritul netăgăduit al fostului rector al şcoalei d. prof. *V. Vâlcovici*, care a realizat începând din anul 1923 pavilioanele ce acum formează centrul universitar al Timişoarei.

Prin prezenţa în localitate a unui corp profesoral distins şi a unui mare număr de studenţi, manifestaţiile culturale au putut fi promovate. S'au putut face astfel conferinţe în oraşele învecinate, s'au organizat serbări studenţeşti la sate, s'au făcut încercări de coordonare culturală, care au avut succes prin înfiinţarea în 1931 a Institutului Social Banat-Crişana, la a cărui constituire şcoala politehnică a contribuit.

Se cunosc greutăţile mari ce erau în Timişoara unde lipsa de locuinţe se simţea foarte mult. De la începutul şcolii nu s'au putut găsi locuinţe pentru studenţi, scumpetea era mare aşa în cât s'a organizat un cămin pentru studenţi. In primul an Primăria a acordat masa studenţilor la Eforia şcoalelor, care era sub patronajul lui *Em. Ungureanu*. Studenţii aveau un dormitor în localul şcolii. Al doilea an s'a înfiinţat un cămin în clădirea închisorii militare, unde s'au amenajat câteva săli. De abia în 1924 s'a început construcţia căminului necesar pentru organizarea vieţii studenţeşti.

Pe lângă acestea trebuia însă asigurată materia primă, adică pregătirea serioasă a candidaţilor ce doresc să urmeze şcoala. In această prevedere Lalescu a înfiinţat Revista Matematică din Timişoara, care apare regulat împlinind aceeaşi vârstă ca şi şcoala. Aproape în toate liceele din ţară se găsesc elevi care primesc această revistă, care lucrează, primesc sfaturi şi indicaţiuni în tratarea problemelor, şi în acest mod se prepară serios pentru cariera ce doresc să o urmeze.

Revista Matematică din Timişoara, care lunar duce numele acestui oraş în toate colţurile ţării, este cea mai veche revistă bănăţeană, şi se susţine prin mijloace proprii, fără a realiza beneficii.

străine de specialitate, sunt cunoscuţi în societăţile ştiinţifice şi participă la manifestaţiuni internaţionale, marcând locul şcoalei în activitatea generală.

Este greu de a face pe cineva, care nu participă la viaţa de toate zilele a unei instituţii, să simtă sufletul acesteia, să vadă cauza care face să pulseze viaţa şi să asigure propăşirea ei. Câteva exemple vor putea da o vedere parţială.

Şcoala noastră de la început a înţeles că nu poate rămâne numai pentru fiii celor cu dare de mână şi a dat posibilitate meritului să se poată manifesta. Taxele şcolare au fost foarte reduse. In prezent taxa pe un an este de 1000 lei, şi nu poate acoperi nici pe departe cheltuelile efective

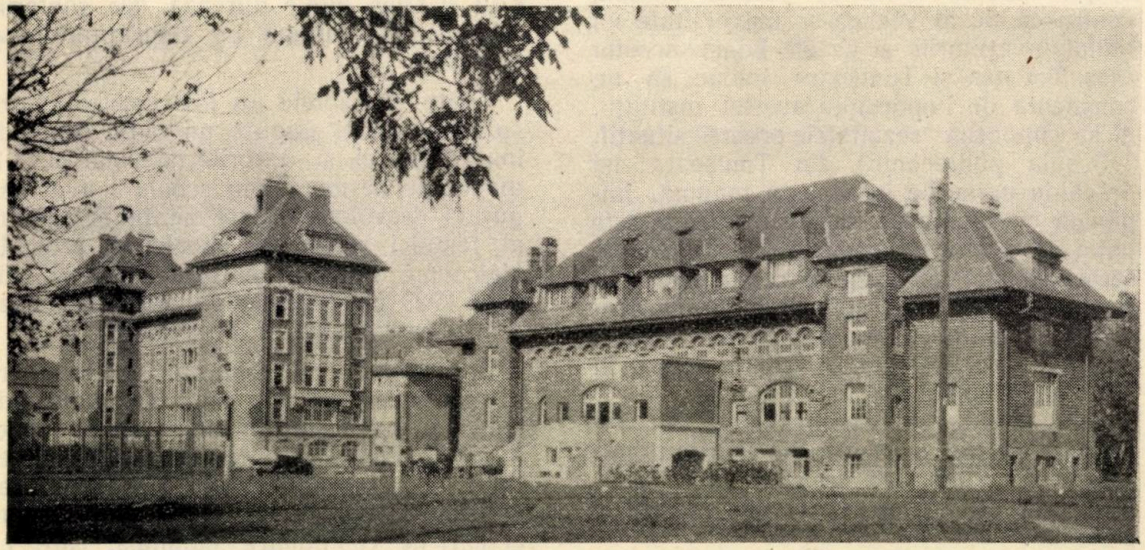

Căminul Studenţilor în stânga, cu terenul de sport în faţă. In dreapta clădirea cantinei. Intre ele se vede pavilionul mecanic.

Şcoala avea însă şi obligaţii mai mari, faţă de ştiinţă şi faţă de progresul ei, în activitatea ei de specialitate, mai puţin accesibilă marelui public. Şi pentru a răspunde acestei meniri, ia fiinţă în 1923, Societatea Ştiinţifică a Şcoalei Politechnice din Timişoara. Se ţin şedinţe cu comunicări şi se publică un buletin în care apar lucrări originale ale profesorilor şcoalei precum şi ale altor colaboratori din ţară şi din străinătate. Acest buletin este trimis, în schimbul publicaţiilor ce primim şi noi, la toate universităţile străine, constituind o legătură ştiinţifică. Profesorii noştri colaborează la revistele

făcute cu lucrările de laborator. Şcoala însă a avut un larg sprijin în toate cercurile şi a înţeles să reverse acest sprijin asupra studenţilor. Reducerea mijloacelor ne pune acuma în situaţia îngrijorătoare de a reduce acest sprijin, dar sperăm mereu că nu vom ajunge la măsuri radicale.

Totuşi mai sunt încă tineri, ai căror părinţi cu dare de mână cheltuesc în străinătate, când pot găsi în ţară o şcoală mult mai bună. Experienţa pe care o poate face un tânăr în străinătate este mult mai mare când se duce cu studiile complete, urmărind numai problemele ce il interesează, cu ochiul deja format,

La şcoala noastră se acordă anual premii studenţilor meritoşi. Fondul pentru aceste premii a fost înfiinţat de Traian Lalescu, şi este alimentat prin contribuţia lunară a profesorilor. Şcoala a păstrat această frumoasă tradiţie, care nu ştiu dacă mai există în altă parte. Când opinia publică a fost atâta timp agitată pe chestia taxelor universitare, este bine să se ştie că situaţia este cu totul alta.

Pe terenul rezervat şcolii politehnice pe lângă pavilioanele şcolii, se găsesc şi trei pavilioane pentru locuinţa profesorilor în vecinătatea căminului studenţilor. Avem astfel realizată o viaţă universitară completă, profesori şi studenţi locuind împreună. Numai în Anglia se mai vede acelaş lucru.

Astfel se explică şi legătura sufletească strânsă care uneşte pe studenţi cu şcoala şi care se manifestează şi după ce au părăsit-o. Inginerii diplomaţi de la şcoala politehnică din Timişoara sunt uniţi într'o asociaţie şi se întrunesc la trei ani într'un congres, care este totdeauna foarte cercetat.

Aceste aspecte ale sufletului animator al şcoalei politehnice dau explicaţia reuşitei.

Pentru oraşul Timişoara, centru comercial şi industrial, nu este fără importanţă a da şi câte-va cifre. Prin prezenţa studenţilor viaţa oraşului este animată. Numai căminul varsă pe piaţa Timişorii aproape patru milioane de lei anual, la care trebue să mai adăugăm sumele cheltuite de studenţi la gazde. Bugetul anual al şcolii de 12 milioane, se varsă aproape în întregime în Timişoara. In cei cincisprezece ani, de când s'au făcut construcţiunile, câştigul material al oraşului depe urma şcolii a fost însemnat.

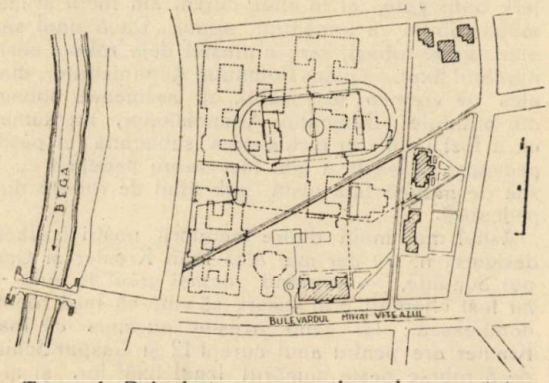

Terenul Politehniceii cu paviloanele proectate. Clădirile haşurate există, cele punctate în proect.

Şcoala îşi are un plan de desvoltare asigurat prin terenul de care dispune. O serie de pavilioane vor constitui o podoabă a oraşului şi un centru de lumină care va radia în toată ţara.

Activitatea de până acum, diplomaţii destoinici cari au reprezentat şcoala, au creat o atmosferă favorabilă şi un bun renume şcolii politehnice din Timişoara. Toate stăruinţele noastre sunt pentru a ţine nivelul ridicat, la care alte şcoli din străinătate au ajuns după zeci de ani. Dorim ca desvoltarea materială a şcoalei să găsească şi sprijinul tuturor care apreciază o activitate culturală depusă în interesul general.

Crepuscul îngenunchiat

In caldul alcovului, pe perne 'nhorbotate
în albul de zăpadă,
dorm umbrele uitării,
dorm cutele crispate
şi 'nfrânta agonie,
ce-şi poartă desolarea spre-aceeaşi veşnicie;
dorm gânduri învrăjbite
de valul disperării,
dorm undele din restul
visărilor trudite,
dorm svârcoliri şi spasmul vampirului-femee,
pe toate doarme gestul
reginei Antinee.

In sufletul celor ce vin spre tragedia
nutrită de mirajul exoticei chemări,
se 'nalţă cutezanţa popoarelor flămânde,
ajunse în extrem.
Cuprinşi de nebunia
stupidei resemnări
şi'a marelui blestem,
ei mor, lângă minunea cu braţe marmoree
şi gânduri surâzânde; —
regina Antinee.

In sumbrul sarcofag de umbre şi mister.
sclipeşte 'ngrămădirea de-armuri încremenite
în aur purpuriu.
Şi fiecare poartă, în ea, un val târziu
de vreri ingenunchiate,
de 'nfierări postume,
durerile cernite
din lutul emefer
şi sete de trufii.
Regina plânge — adesea mulele costume
— cu lacrimi de femee —
în orele târzii; —
regina Antinee.

MIRCEA V. SAVU.

Viața iobagilor români bănățeni

Sub Domnii de pământ

de Gh. Cotoșman

Istoria noastră națională încă n'a ajuns până azi să ne desvăleasca în toată amplitudinea și complexitatea ei viața socială, culturală bisericească și națională a Românilor din toate unghiurile țării.

In special ea prea puțin cunoaște viața românească din Banat, nu numai cea din secolele primare și din evul mediu ci și cea din ultimele 2 secole.

Că aici a pulsat puternic o străvechie viață românească autohtonă plămădită din aluatul etnic geto-daco-roman, nu se mai îndoiesc decât dușmanii noștri milenari, abia acum readuși la realitate prin puterea cea invincibilă a dreptății imanente.

Aceștia au întrebuințat toate mijloacele să țină poporul român departe de luminile culturii și ale civilizației, ca astfel prins în păenjenișul întunerecului să-i poată exploata toată truda și toată vlaga. Documentele contemporane cari ne-ar fi putut desvăli întreaga gamă a suferințelor acestui popor sub stăpânirea oligarhică tirană a stăpânitorilor de până ieri, lipsesc aproape cu desăvârșire. Impilatorii au avut grijă să nu rezerve posterității cunoașterea actelor lor samavolnice, antiumane și necreștine. Nici istoriografia maghiară, din motive lesne de înțeles, n'a înregistrat asemenea rușinoase acte.

Ici colo câte un document vechiu ne mai oferă posibilitatea de a dezlega nodul gordian al vieții românești, pierdute în negura veacurilor.

In pasiunea noastră de a aduce câtuși de mărunte și neînsemnate contribuții la cunoașterea trecutului românesc din această parte a Banatului și a țării, răscolind arhivele parohiale și cele ale Primăriilor comunale am găsit acte de o deosebită importanță pentru trecutul vieții românești din Banat.

De astădată vom stărui asupra unui document aflat în arhiva Primăriei comunale Pesac. Documentul, scris în limba germană, datând din 1812, este o jalbă, în original, a iobagilor din Pesac, adresată subprefectului din Becicherecul-Mare, în care aceștia arată toate mizerille și suferințele ce au să le îndure din partea Domnului de pământ, contele Bajzáth, implorând mila și ocrotirea subprefectulni Iosif v. Márffy.

Documentul nu ilustrează un caz izolat, ci el este sinteza și expresia fidelă a vieții Românilor bănățeni sub stăpânirea samavolnică a domnilor de pământ. Pentru importanța lui istorică, las să urmeze pe românește întreg cuprinsul lui:

„Binenăscutului, Inaltstimatului, Primului Domn s. Prefect, Preagrațios Domn, Domn.

Noi prea umiliții, la urmă semnați, atât Valachii cât și locuitorii germani din comuna Pesac, fiind cu totul subjugați și aproape nimiciți de către Domnia de pământ, cu umilință Vă înaintăm plângerile noastre dureroase, și Vă punem la inimă spre a fi luate în binevoitoare considerare următoarele puncte și anume:

1. In ședința onoratului Scaun domnesc, ținută înainte cu 2 ani, am fost asigurați că în viitor nu vom fi siliți să prestăm, așa cum s'a întâmplat până acum, robote fără număr, ci vom avea să facem un număr fix de robote, și nici mai multe și nici mai puține Prea grațioasei noastre Domnii de pământ. E regretabil însă, că

2. Nu numai în anul trecut ci și în anul curent a trebuit să prestăm, contrar dispozițiunilor Legii urbariale, o sumedenie de robote și anume:

In anul trecut mai mulți țărani cu o sesie de pământ (sesioniști întregi), în loc de 35 și jum. robote au trebuit să presteze 50—60 până la 70 robote. Mai mulți țărani cu jumătate sesie (16 jug. n. tr.), în loc de 21 au prestat 40—50 până la 60 robote, iar săracii zileri, precum dovedește carnetul de decontare, au fost forțați să facă în loc de 8 robote, 25 până la 30 robote, — iar aceste robote forțate și peste măsură de multe, cu finea anului 1811, contra voinței noastre s'au plătit cu 12 creițari, bani gata, iar în anul curent am făcut și mai multe robote cu următorul adaus: Dacă unul sau altul dintre iobagi, care a prestat deja robote peste numărul fixat, s'a plâns Domnului Administrator, mai ales pe vremea secerișului, un asemenea iobag, din ordinului Domnului Administrator, nu numai că a fost închis în închisoarea subterană, ci peste pedeapsa aceasta a mai fost aspru pedepsit cu 3 zile de muncă fără plată, sub titlul de robotă din pedeapsă.

Astfel mai mulți dintre locuitorii nostri (valach desiguri! n. tr.) dar mai ales Ioan Kreuter și Gaspar Schulde, — treerând tocmai grâul în arie — au fost chemați prin husari, să vină să facă robota domnească; iar când aceștia au spus că Ioan Kreuter are pentru anul curent 12 și Gaspar Schulde 8 robote peste numărul legal fixat lor, și momentan nu pot lăsa grâul resfirat pe arie, pradă vremii schimbăcioase, au fost citați înaintea Dlui Administrator și interogați de ce n'au vrut să se

ducă să facă robotă. Drept răspuns iobagii susamintiţi cu umilinţă au cerut iertare. Domnul Administrator neluând în considerare rugămintea lor i-a învitat la scaunul de pedeapsă (deresch). Amândoi locuitori cerând încodată să fie cruţaţi de astfel de pedepse grele, n'au fost ascultaţi, ci la porunca Domnului Administrator stând au fost bătuţi de husari şi apoi fiind traşi pe scaunul de supliciu, li s'au aplicat nenumărate lovituri cu bastoanele. Despre care Domnul Baldt, chirurgul judeţan, al jud. Torontal, căruia i-s'a arătat Kreuter, poate să dea certificat doveditor. In timpul acestor pedepsiri grele Dl Administrator s'a plimbat când prin cameră când prin grădină. Noi suntem siliţi,

3. Ce nu s'a mai pomenit în nici-o comună — să plătim anual, atât pentru şcoala românească cât şi pentru cea germană, 1 flor. şi 20 cr. în bani gata, iar în natură 8 robote după fiecare edificiu şcolar,

4, Ni se socoteşte din partea preagraţioasei Domnii pentru 10 cvintale de var dela Agriş (Igriş n. tr.) până la Pesac, cu trei cai. drum dus şi întors 7 staţii, numai 5 robote de mână,

5. S'a hotărît într'o şedinţă a Scaunului domnesc din Pesac, că Domnul de pământ va socoti ducerea unei măsuri de grâu la Becse un robot, desconsiderând însă această hotărîre ne socoteşte după 6 măsuri în loc de 6 numai 5 robote de mână. iar dela Cioca numai 4.

6. Pentru 4 robote de mână trebue şă arăm 3 zile întregi cu 4 cai.

7. Pentru căratul unui stânjin de lemne dela Cenad la Pesac ni se socoteşte 3 robote de mână. Dacă însă acolo nu primim lemne, pentru drumul făcut nu ni se socoteşte nici-o robotă, par'că noi am fi de vină că nu se află lemne acolo.

8. Pentru aducerea a 10 acoave de vin dela Vârşeţ la Pesac — unde pe vreme rea trebue să facem 7 zile — ni se socoteşte numai 8 robote de mână. Şi aşa ni se socoteşte şi drumul.

9. Până la Arad şi Timişoara, cu 4 cai, numai 3 robote de mână.

10. Pentru căratul fânului şi cerearelor — 2 oameni cu trăsură şi cai, muncă grea la pustă, adică până seara la lucru, apoi cu trăsura încărcată până acasă şi numai a doua zi descărcarea — ni se socoteşte numai 1 şi jum. robotă de mână.

11. Pentru cărăuşit (vorspan) la Cetad, Lovrin, Periamoş şi Sân-Petru S. nu ni se socoteşte nici-o robotă, şi trebue să facem astfel de drumuri grele, mai ales în timpul secerişului, sub titlul de „ordinanţ", fără bani.

12. Noi plătim plângând în bani gata preagraţioasei noastre Domnii dijmă, care şi aşa este socotită în impozitele urbariale, asemenea plătim şi înaltei Camere, şi totuşi trebue să dăm această dijmă şi în natură şi anume: din an în an în cantitate tot mai mare, aşa de pildă în anul trecut, un ţăran cu o sesiune întreagă, pentru untură a plătit 20 fl. în bani gata, iar în natură 6 găini deplin desvoltate şi 12 ouă. Viţeii cari ni se cuveneau au fost vânduţi de către Primăria comunală. In acest an va trebui să dăm 12 pui în vara aceasta, ouă untură şi viţei la iarnă.

13. Pentru suprafaţa întregitoare a fiecărui loc de casă plătim un sfert de măsură de orz, iar pentru grădinele de varză, cari în parte sunt sădite cu viţă de vie, plătim 4 fl. în bani gata, după cari imobile sub stăpânirea Inaltei Camere n'am plătit nici un creiţar.

14. Conform contractului-pauschal încheiat cu Preagraţioasa Domnie un ţăran cu o sesiune trebue să dea anual, în natură: 12 măsuri grâu curat, 7 măsuri ovăs, 7 măsuri orz şi 2 măsuri cucuruz. Dar fiindcă măsurile Domnului erau mai mari ca ale iobagilor, fiecare iobag a dat astfel, în loc de 12 măsuri 15 măsuri grâu curat, şi în loc de 7 măsuri de ovăs şi de orz a dat 9 măsuri, şi aşa Preaslăvită Domnie până la finea anului 1810 ne-a pricinuit pagube considerabile. Cu începutul anului 1811 măsura susnumită s'a micşorat cu ceva, dar totuşi ni se pare că este prea mare. Apoi, la plătirea cerealelor noi suntem siliţi să umplem cu vârf măsura de grâu curat, aşa cum este obiceiul a se măsura ovăsul, şi astfel încă suferim o pagubă foarte mare. Contrar dispoziţiilor contractului-pauşal, încheiat cu Preagraţioasa Domnie, suntem siliţi să dăm şi pentru porumbul semănat în pământurile înţelenite, separat 2 măsuri porumb pro jugher, prin care fapt ne simţim şi mai mult păgubiţi, deoarece după contractul-pauşal trebue să dăm fără consideraré atât în anii buni cât şi în cei răi. Aşa s'a întâmplat

15. că actualul nostru Domn Administrator înainte cu câţiva ani a luat dijmă îndoită dela Nicolae Avram, Pătruţi Tintoi, Nicolae Marian şi dela Ioan Ernst. Şi când toate acestea iobagii le-au dovedit Dlui Administrator cu martori, martorii au fost respinşi, iar iobagii băgaţi la închisoare, şi Nicolae Marian pedepsit cu 25 bâte, şi astfel fiecare a trebuit să dea dijma pentru a doua oară,

16. Incă înaintea zilei de Sângeorz (Georjie-tag) se numără mieii, iar dijma se ia toamna târziu (şi după miei şi după oi n. tr.) şi astfel această dijmă de miei este contrară uzului urbarial (pentru că se ia dijmă de două ori după acelaş animal n. tr,). Aceste măsuri — atât cu privire la pământ cât şi la miei — sunt luate totdeauna în paguba noastră.

17. Dacă unul sau altul dintre iobagi moare fără să lase moştenitori după el atunci o astfel de sesiune la nici un caz nu se lasă văduvei sau fraţilor, nici chiar dacă sesiunea provine din moştenire părintească. In astfel de cazuri sesiunile sunt vândute de Domnia de pământ iobagiior germani cu preţuri considerabile, în avantajul Preagraţioasei noastre Domnii de pământ, iar plângerile sărmanei văduve şi ale fraţilor decedatului nu sunt luate în considerare. In fine

18. unii iobagi sunt pedepsiţi pentru mici abateri cu câte 25 bâte, când li se trag pantalonii jos şi pedepsiţi fără milă. Aşa şi Ştefan alui Babi, un moşneag de 70 ani, cunoscut de toţi locuitorii comunei ca om cum se cade, tot aşa şi fiul lui, pentru motivul că au încercat să pună capăt unei mici certe iscată între Marcu Mureşan şi Gheorghe Brancu, a fost pedepsit cu 2 zile închisoare subterană şi cu 25 bâte fără nici o cercetare judiciară. lar feciorul acestuia după ce i-s'a tras pantalonii a primit aceeaşi pedeapsă. Cu mult mai grav a maltrat Dl Administrator, pe Andrei Jurma şi mai ales pe juratul Iacob Götz. Dl Administrator a lovit pe jurat cu bâta peste cap, cu pumnul în faţă, la dreapta şi la stânga, apoi apucându-l de păr l-a trântit la pământ, călcându-l cu picioarele; după aceea l-a dus în palatul domnesc şi aici i-a aplicat 25 bâte; şi toate acestea a trebuit să le îndure

juratul nostru numai pentru faptul că într'o Duminică, cu permisiunea clerului a început să transporte dela cuptorul domnesc, cărămizi pentru zidirea bisericii, vrând prin aceasta să ne cruţe pe noi săracii germani, în zilele de lucru, de astfel de sarcini, cari la asemenea clădiri sunt foarte multe.

După această gravă pedeapsă — despre care Dl Chirurg Baldt, căruia numitul jurat s'a arătat, cerând ajutor şi mijloace de vindecare, poate să dea certificat doveditor — juratul a fost destituit din serviciu, iar în plus ca pedeapsă suplimentară i-a poruncit să transporte 3.000 cărămizi pentru zidirea Bisericii.

Cu umilinţă rugăm pe Ilustritatea Voastră să binevoiască a lua în binevoitoarea considerare cererea noastră, în toate punctele enumerate, şi a ne reduce nouă iobagilor, dijma precum şi robotele, cari ne-au cauzat de atâţia ani foarte mari pagube. Pentru pedepsele mari îndurate deasemenea aşteptăm dreptatea Ilustrăţii Voastre, ca unul ce sunteţi singurul nostru ocrotitor.

In aşteptarea rezolvirii favorabile a cererii noastre prea umilite, rămânem cu simţite consideraţii şi cu cel mai profund respect.

Dat în Pesac la 30 August 1812.

ai Ilustrităţii Voastre, preaplecaţi supuşi: toţi locuitorii români şi germani ai comunei Pesac. L. S. (Sigilum Communitatis Peszakiensis).

Pe contrapagină, Prefectura judeţului a pus în ungureşte următoarea rezoluţie:

»... 1812 luna lui Mihai, prima şi în zilele următoare, în Becicherecul-Mare, în şedinţa ordinară s'a înregistrat în procesul verbal sub No. 4, referitor la plângerile urbariale. Domnului Constantin Duca, primpretorul plasei (Sânnicolaul-Mare n. tr.i se ordonă că, cercetând plângerea petenţilor, dacă este posibil pe cale pacinică a-i împăciui, iar iobagilor păgubiţi să le dea satisfacţie, referând din reşedinţă în reşedinţă (dela Sânnicolaul Mare la Becicherecul-Mare). Grefier v. notar. Ludovic Marczibany Buchdi m. p.«

Orice comentar este de prisos. Documentul în sine desvălue în toată goliciunea ei întreaga realitate socială, întreaga viaţă a iobagilor români bănăţeni de acum una suta şi ceva de ani. Sub un astfel de regim impilator, care încătuşa în obezi libertăţile, aspiraţiile şi simţămintele românului: care secătuia vlaga şi puterea lui de muncă şi-i animaliza viaţa, nu era posibilă, sub nici un raport, ridicarea, întărirea şi înălţarea iobagului român bănăţean.

A trebuit să vină, cu scântei de foc, anul marilor prefaceri sociale şi politice, anul 1848 — când întregul edificiu hibrid medieval al iobăgiei dezonorante s'a prăbuşit — pentruca iobagii impilaţi şi apăsaţi cu o nemai pomenită cruzime de către conţii şi grofii maghiari, să obţină dreptul natural primar de a putea duce o viaţă demnă de numele de om.

Deacum încolo energia comprimată în sufletele lor obidite sute de ani, izbucneşte năvalnic şi se revarsă ca apa Nilului, aducând renaştere şi resurescenţă atât în viaţa sufletească cât şi în cea economică. Truda şi sudoarea lor, care sub formă de dijmă şi robote se vărsa în hambarele conţilor, de acum încolo urmează calea naturală, aducând mulţumire şi îndestulare în propriile lor case.

Anul 1918 a prăvălit o imensă piatră funerară peste trecutul care a brăzdat cu râuri de lacrimi obrajii româneşti. Grofii s'au spulberat, şi doar umbrele lor, sub formă de stafii îngrozitoare, mai vizitează castelele cari se năruesc sub ochii urmaşilor, iobagilor cu truda şi osteneala cărora s'au ridicat. Sic transit gloria mundi!

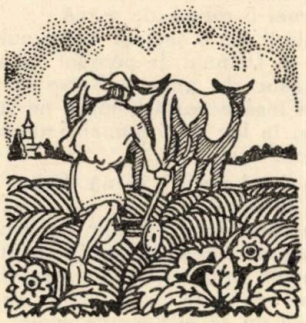

Plugarul

Trudit,
Bătut de ploi şi vânt,
Eu jalea şi durerea-mi cânt
Muncind din zori şi până'n noapte
Glia,
Eu spintec coaja de pământ
Cu plugul chinurilor mele,
Plug ruginit, dar sfânt
Cu el îmi ar
Moşia.
In urma lui belşugul
Imi răsplăteşte străduinţa,
Muncind din greu pământul
Eu uit
Sudorile de sânge,
Poate....
Un neam întreg mă plânge,
Eu nu mă tem
Şi nu mă plâng
Cu mine-i Dumnezeu,
Plugar cinstit am fost şi sunt
Pân' viaţa mi s'o stinge.

N. Galetaru

Poezia neo-elenă

de Anton Mistakide

Literatura elenă, dinainte de Homer şi până astăzi e un lanţ neîntrerupt de capitole mari cu o lungă şi variată evoluţie. Clasicismul e urmat de epoca alexandrină, de cea romană, apoi, de bizantinism. Dela căderea Constantinopolului istoria ei îşi urmează cursul ca acele râuri din sudul Spaniei, care merg o bucată de vreme, apoi deodată se pierd sub pământul ars de Soare, ca în urmă, după o distanţă oarecare, să apară din nou la suprafaţă. Această nouă apariţie are loc pela sfârşitul veaculu al 18 lea şi continuă, ca o precuvântare de volum, până la pragul revoluţiei greceşti din 1821. De aci, ea se reîncorporează în hotarele noului stat şi înscrie un nou capitol în viaţa ei milenară.

* * *

In momentul când isbucneşte acea supremă străduinţă naţională literatura greacă nouă întrase în primăvara ei. Spiritul elen nu cunoscuse niciun fel de asupritor. In tot timpul celor patru decenii de jug, muza populară n'a încetat o clipă să-şi înstruneze lira. Dar literatura cultă avu o înflorire admirabilă nu pe continent ci în insulele arhipelagului ionic, pe atunci sub hegemonia italiană. Cultura acestei ţări a avut repercursiuni binefăcătoare asupra renaşterii celei greceşti; şi Grecia a avut norocul ca în momentul revoluţiei să aibe şi cântăreţul idealurilor ei, după cum Spartiaţii odinioară avuseseră pe Tyrteu. *Dionysios Solomó* (1798—1857) e poetul naţional al Elenilor*).

El a cântat libertatea, idealul lor suprem, patriotismul, religia, natura. Toate elemente universale, însă cântate cu suflet elen. Artist profund, suflet larg, delicat, el este cel dintâi poet autentic elen, din pleiada celor eşiţi din şcoala ioniană, care a conceput arta în înţelesul ei cel mai curat şi clasic. Maestru al versului, are stilul simplu, acea simplicitate sublimă a gândului care evită tot ce e confuz şi caută seninătăţi în lumina dulce şi strălucitoare a soarelui; scurt, lapidar şi cu o armonie virtuoasă între fond şi formă. El constitue a doua coloană de marmoră a poeziei neo-elene în ordinea cronologică şi ierarhică. Prima este acea a poeziei populare, de unde isvoreşte şi arta lui înaltă. Adânca înţelegere a artei, nu putea decât să-i arate drumul adevărat al poeziei şi ţinându-se departe de spiritul scolastic, el şi-a aplecat urechea la glasul poporului, ca un mare profet şi dascăl al culturii neo-elene.

Dacă poezia elenă ar fi urmat gestul lui D. Solomós, astăzi ar fi avut o performanţă superioară şi specifică, ce ar fi impus-o dincolo de hotarele ei politice. Dar greşeala a pornit din rândurile celor dintâi intelectuali ai Greciei moderne. O greşeală fundamentală, care a adus literaturii elene o imensă pagubă. Chestiunea era ce limbă trebue să adopte oficial noul stat: limba vorbită a poporului, o evoluţie firească a celei vechi trecută prin alambicul bizantin, sau cea veche clasică. Naivii aceia, în scolasticismul şi entusiasmul lor, trecuseră peste orice lege lingvistică şi au crezut că noua Grecie nu poate reînvia cu adevărat, decât dacă va vorbi ca pe timpul lui Xenofon sau Pericle! Ideea fusese susţinută şi de intelectualii Fanarioţi, cari, la fel de necunoscători ai sufletului poporului, veniseră atunci în Grecia, după neatârnarea ei. Poezia aşa dar era silită să urmeze acest drum fals şi distrugător. neţinând seama de şcoala regeneratoare a lui D. Solomós. Şi urmarea a fost de a se depărta în chip automat şi inconştient de spiritul poporului, din inima căruia trebuia isvorâtă.

Iată cauza pentru care, în mod implicit, poezia elenă căzu dela început în vârtejul influenţelor din afară. Desorientată, ea se lasă orbeşte în braţele romantismului francez, german, italian şi încă nu într'ale unui romantism sănătos, al lui Lamartine de ex., ci adeseori al unor poeţi mediocri cu producţii slabe, — resturi din prânzul copios al maeştrilor. Şcoala ioniană nu avusese în vremea aceea răsunetul necesar, iar poeţii, slabi şi lipsiţi de personalitate şi cultură serioasă, nu aveau puterea cuvenită de asimilaţie. Imitau; şi ca orice imitaţie, producţiile lor erau mult inferioare modelului şi lipsi-

*) Autorul unei lungi poezii, „Imnul Libertăţii", al cărui început de 4 strofe a fost consacrat ca imnul naţional al Neo-Elenilor.

te de valoare. Dar o cauză în plus pentru care romantismul acaparase întreaga producţie spirituală a Greciei dintre 1850—1880 şi chiar până la 1900, a fost şi aceea că Elenul e din fire oarecum romantic. Romantismul lui însă nu e impetuos şi excesiv, ci temperat şi se vede mai ales în dragostea lui pentru natură şi în respectarea femeii şi sentimentelor de iubire şi prietenie. E contemplativ, fără să cadă însă în exces. Aceasta e singura explicaţie după care poeţii romantici, şi în special un *Ahileus Parashos* au avut un răsunet strălucitor în lumea din epoca aceea.

Fără îndoială, că această perioadă a poeziei elene e şi patriotică. Nu numai fiindcă ea e prima etapă a oricărei poezii, dar fiindcă a fost şi într'un fericit sincronism cu evenimentele istorice. Noroc că romantismul n'a putut marca o piedică în cultivarea ei. Ridicată la înălţimi albastre de D. Solomós, ea a fost cultivată apoi şi de poeţii continentali, cari în genere însă, n'au putut-o ridica la aceleaşi înălţimi, din cauza limbii false şi arhaice pe care o adoptaseră.

* * *

Lucrurile însă nu puteau dăinui aşa. Rezultatele greşelii pedantismului s'au văzut în curând şi reacţiunea nu întârzie să apară. Inceputul e pornit de o serie de tânări poeţi, prin 1880, în frunte cu *Costis Palamás**), secondat de Georgios Drosinis şi alţii. Şcoala ioniană ese atunci la iveală, iar D. Solomós, singurul îndrumător autentic al Greciei de azi, devine baza şi ţinta studiului lor. Loviturile se îndreaptă direct asupra romantismului bolnăvicios şi fals. Resping cu îndârjire tonul plângăreţ şi prea pesimist al poeţilor, durerea cultivată până la exasperare, strigătele, lacrimile. In locul lor gruparea tonează bucuria, setea de viaţă, optimismul. Soarele binefăcător al eliberării străluceşte triumfător, peisagiul e privit cu sufletul senin, sentimentele cele mai curate şi sincere isvoresc. Iar ceeace a făcut ca noua poezie să însemne un nou punct de plecare, a fost faptul că şi-a îndreptat privirile spre popor, spre sufletul massei. Dela Costis Palamás poezia elenă revine matca indigenatului şi autenticităţii, trasată de D. Solomós. E adevărat că tehnica ei încă nu s'a debarasat complet de cea streină. Ea calcă oarecum pe urmele lui Leconte de L'Isle, lui Sully Prudhomme şi Francois Coppé, dând astfel naştere unui parnasianism elen. Dar influenţa nu era dăunătoare. Cu excepţia lui C. Palamàs, nimeni totuşi din grupul revoluţionarului nu s'a putut impune definitiv. Drosinis, singurul, a reuşit oarecum, prin simplitatea, sinceritatea şi perfecta adaptare la mediul social, să-şi menţie lira la înălţime.

Dar reforma nu s'a oprit aici. In acelaş timp cu mişcarea pentru crearea poeziei autohtone, aceiaşi poeţi, văzând că poezia elenă nu are nici un viitor, dacă nu va fi cultivată în limba vorbită a poporului, au pornit lupta pentru reîntronarea ei în literatură. Limba lui D. Solomós, naturală, plastică, bogată, limba poporului, e exemplul cel mai strălucit. In 1888 are loc declanşarea oficială a revoluţiei prin apariţia unei cărţi a lui *Ioannis Psiharis*, un linguist reputat şi şeful mişcării. Deodată adepţii răsar din toate părţile. C. Palamás, Drosinis sunt printre cei dintâi: iar *Alexandros Pallis* (1851—1933), un luptător din cei mai culţi, a dat cea mai frumoasă traducere a „Iliadei" în versuri populare. Curentul câştigă teren repede. Poezia, acum, în alianţă cu limba ei firească, se apropie mai mult de sufletul poporului. Drosinis furnizează cele mai, frumoase romanţe pe care le-a cântat Grecia întreagă timp de decenii*). Poporul începe să se recunoască în versurile noi, arta capătă adevăratul ei înţeles. Tendinţele nu sunt materiale. Ele sunt implicite şi pornesc din ideea centrală de a crea cultura în genere din sufletul autentic al poporului. Lupta lingvistică n'a fost de fapt decât o etapă a realizării acestui ideal,

*) Poetul C. Palamás (1854) e cel care a ridicat, după D. Solomòs, poezia elenă pe culmile cele mai înalte ale muzelor şi în acelaş timp care a contribuit cel mai mult la salvarea ei din băltoaga romantismului. La început luptător şi dirijor, el a dăruit poeziei elene opere de o valoare considerabilă mai ales din punctul de vedere al autohtonului. Inspiraţia lui isvoreşte deadreptul din sufletul poporului. Dotat cu o sensibilitate bogată, a ştiut să cultive arta ca un adevărat savant al poeziei, dând dovadă de un imens tezaur artistic, ideologic şi tehnic. Limba lui e autentică, plină de vervă şi putere de expresie, viziunile lui, stilul, tehnica, toate sunt curat greceşti, dacă admitem că a ştiut să asimileze perfect influenţa streină pe care o suferise ca şi Drosinis.

*) In poeziile lui din ultimii ani devine filosofic, dar peste tot, atât de simplu, încât ideile la el, cele mai adânci, par nişte mătănii de chihlibar cu care se joacă în mână cu bucuria unui copil. Este cel dintâi poet realist al Greciei moderne.

pe care savanţii neştiutori din 1830 nu l'au putut concepe. Ultima etapă care va aduce şi victoria finală, e transfuziunea integrală a muzei populare în arta poetică neo-elenă, specificarea culturii în genere, care va alunga dela sine orice influenţă de prisos, impunându-se ca o creaţie de sine stătătoare în literatura universală. Dar aceasta va mai întârzia încă destul de mult, după cum se pare...

* * *

Dela 1900 înainte se poate vorbi de o autentică poezie elenă care să realizeze procesul final de autohtonizare. Rând pe rând încep să apară poeţi tineri cari aduc cu ei noile concepţii ale artei poetice şi cari se apropie cu dragoste şi interes de popor. Premergătorul lor a fost *Costas Cristallis* (1868—1894) un poet idilic cu elementul specific grecesc adânc înrădăcinat în versurile lui. Atât fondul, cât şi forma şi limba sunt pur greceşti, isvorâte din poezia populară, şi deşi a scris puţin, e cotat totuşi ca unul din puţinii poeţi autentici. Urmaşii lui, fac cunoştinţă cu simbolismul francez şi aduc elemente noi în poetica lor, dar nu sunt luptători, — cel puţin în perioada aceasta. Dintre ei, poate singurul care a rămas mai puţin influenţat, e *Lambros* Povfyras (1879—1933), poet delicat, înamorat de natură şi de ritmul interior al versului. *Miltiadis Malakasis* (1870) se distinge prin interiorizarea şi sensibilitatea delicată şi melancolică. Versificarea lui are graţie şi armonie. *Zaharias Papantoniu* (1877) e stăpânit de un misticism religios şi calm, şi harnic şi pasionat cultivator al formei, a dat capo d'opere nu numai în versuri, dar şi în genul dificil al poemelor în proză, marcând un punct neîntrecut pân'acum în literatura neo-elenă. Dar cel care a scris poeziile cele mai originale şi apropiate de perfecţiune atât ca fond, dar mai ales ca formă, e *Ioannis Gryparis* (1871) unul dintre puţinii cultivatori adevăraţi ai versului, deşi influenţat de parnasienii şi simboliştii francezi. Poezia lui e isvorâtă din misticismul bizantin un element eminamente grecesc, şi urcă pâna la puritatea, uneori, a simbolului cu viziuni de zboruri în sfere eterice.

Orizonturile concepţiilor artistice se lărgesc mereu. Dar ele n'au isbutit să scoată din arenă influenţele dăunătoare. Dimpotrivă, cu tot progresul ideii poeziei autohtone, lupta a rămas neterminată. Revoluţia lingvistică a fost aşa de aprigă şi lungă (mai dăinueşte şi azi în unele sectoare), încât, la un moment dat combatanţii s'au pomenit absorbiţi de vălmăşagul bătăliei, uitând de cealaltă etapă care mai trebuia cucerită. Ideile filosofice străine îşi fac loc nestingherite .C. Palamâs, deşi mereu bogat şi nou, n'a putut fi decât un simplu centru în jurul căruia s'au strâns adepţii limbii şi poeziei populare. Iar o altă cauză, foarte serioasă, pentru care poezia elenă se opri din drum, a fost lipsa unei critici adevărate. Ea nu mai imită, desigur, şi nici nu mai e lipsită de un caracter al ei propriu, esenţial. Dar purificarea absolută încă nu se poate înfăptui. Elementele străine au încă un cuvânt hotărâtor. Şi iată prima cotitură spre apus : va apare sub forma unei reacţiuni în contra localismului din cercul lui Palamâs. Regionalismul lui semăna ca o apă stătătoare, care nu-şi găsise un punct de scurgere. Şi câţiva poeţi tineri *), la sfârşitul războiului mondial, întroduc în poezia elenă cele dintâi nelinişti sufleteşti cu rezonanţă universală, lărgesc orizonturile gândirii şi înfăptuesc „europenizarea" poeziei. De aci, vom avea două curente bine distincte: pe cel conservator, care cântă exclusiv viaţa grecească, cu toate caracteristicile ei, fără vre-un accent general, care să treacă dincolo de hotarele culorii locale, şi pe cel revoluţionar, cu tendinţe, de universalizare. „Dacă Grecia va da ceva, spun poeţii inovatori, acest ceva nu e tema, subiectul, ci accentul. Subiectul nu importă ; ne interesează felul în care el este expus".

Foloasele acestei primeniri spirituale au fost binefăcătoare, dar şi aici s'a observat lipsa de asimilare a influenţelor. De fapt, nici nu era posibil...

Acesta a fost începutul. Avântul e cucerit din nou, şi un mare pas înainte face poezia după război. Universalizarea, „europenizarea" ei nu vine numai pe calea psihologiei, ci şi pe calea concepţilor sociale şi filosofice, care imediat după măcel, au găsit un puternic răsunet în talentele tinere. In operele lor se vede adânc înrădăcinat curentul noilor nelinişti, aspiraţiunile şi tendinţele, care deşi venite de peste hotare, au putut fi totuşi aclimatizate într'o măsură considerabilă. In special ideile sociale au

*) Cl. Parashos, Karyotakis, Costas Ouvanis.

găsit mulţi adepţi înfocaţi, cari au mers îndrăzneţ până la hotarele comunismului şi chiar dincolo de ele, transformându-şi muza în instrument al unei concepţii străine, nu numai de poezie în general, dar şi de spiritul grecesc.

Repet; aceste mişcări de reînoire au adus foloase, în sensul că au îmbogăţit poezia, adăugându-i spiritul definitiv de contimporaneitate şi posibilităţi de realizare mai mari. In fond însă i-au împiedecat evoluţia spre ţinta ei firească, spre sursa ei proprie, dela care a înstrăinat-o. Spiritul lui Theocrit n'a strălucit decât în două momente: în momentul Solomos şi în momentul Krystalis. Şi în afară de străduinţele lui C. Palamàs şi Alex Pallis, nimeni altul nu a reuşit să se apropie mai mult de spiritul specific elen.

Tinerii, bazaţi pe principiul că arta e universală, ei cad totuşi în greşala de a nu-şi infiltra materialul prin propriul lor eu grecesc, care să se vadă că, deşi importat, e simţit totuşi grecește. Ceeace, recunoaştem, e dificil atunci când geniul lipseşte. Şi astfel, în ultimii ani realitatea a ajuns mai departe: în locul sentimentelor moderate, poeţii tronează ura implacabilă pentru tot ce e prezent şi speranţa nesecată pentru un viitor mai bun. Arta nouă e luată depe piedestalul ei „artă pentru artă" şi adusă în mijlocul vieţii reale. Dar fără folos; findcă ţinta poeziei noi, cu viitorul ei turbure, nu mai e definită. E o continuă dibuire cu un crez nesigur şi depărtat, care nu poate aduce artei în sine nici un folos.

Cu toate acestea, poezia greacă merge pe calea progresului. Unii poeţi *(Varnalis)*, deşi adepţi ai ideilor sociale şi luptători, au isbutit totuşi să dea opere valoroase. *Karyotakis* a fost o nădejde excepţională, dar moartea l'a răpus prea de timpuriu. Unul din talentele cotate azi e *Marcos Tzirimokos*. Lirism filosofic, spirit de observaţie, sentiment profund, adeseori pesimist. E un cizelator dibaci al versului şi dispune de o bogată imaginaţie. *Sikelianós* (1884), un autentic cântăreţ al sufletului şi naturii greceşti, adânc admirator al ritmului şi al muzicalităţii. Unii mai vechi continuă brazda cea veche, dar fără putere de luptă. Sikellanós e unul din elevii lor cu o promovare nouă şi plină de sevă. Poezia lui poate fi luată ca model de cei tineri şi cultivată mai departe.

O singură excepţie putem nota cu toată satisfacţia. Aceea a lui *Constantinos Cavafis* (1863-1933). Dar, într'adevăr, e o excepţie, aşa de mare, opera lui e aşa de anacronică, originală şi atât de bizară, încât nu a putut crea nici măcar o simplă atmosferă de cont nuitate. Inarmat cu o personalitate covârşitoare, e uneori prea subiectiv, întotdeauna adânc filosofic, încât, în epoca luptelor şi neliniştii, poezia lui nu putea constitui, decât ceva aparte, fundamental deosebit de restul producţiei elene.

* * *

Una din piedicile serioase de care se loveşte poezia elenă, e că mulţi poeţi au folia personalităţii. Le e teamă să-şi exprime ideile cu absolută sinceritate. Şi cauza este sau cultura insuficientă sau obişnuinţa influenţelor. Amândouă duc în mod egal la denaturarea poeticului.

O a doua piedică, tot aşa de serioasă, e faptul că în perioada poetică de azi nu există o ţintă, bine închegată, un ideal palpabil. Cei mai mulţi poeţi caută fiecare în parte ritmul artei lor în atmosfera generală a epocii. Există însă vederi comune, cum ar fi d. ex. problema: încotro merge omenirea, societatea, civilizaţia noastră. Singura şcoală nouă, spune un tânăr şi valoros prozator, e marxismul. Din nenorocire.

Dar trebuie să şi apărăm poezia neo-elenă. In primul rând să notăm un fapt de consideraţie: anume că războaiele continue ale poporului grecesc, din 1912, şi până în 1922, au fost o mare piedică pentru propăşirea literelor. Mulţi literaţi au servit în armată timp de 5 şi 6 ani fără întrerupere. Incât generaţia care azi e în jurul vârstei de 30-40 ani e lipsită de o bază de cultură clasică, pentru care fapt teoriile marxismului au avut un răsunet uşor de explicat. Apoi, dacă privim poezia neo-elenă, nu din punctul de vedere al autohtonizării ei specifice, aşa cum am înclinat eu mai mult, ci din cel pur artistic, vom descoperi în ea mulţi poeţi de o valoare incontestabilă, pe care ar invidia-o multe pene străine. Limba populară e acum, după exemplul lui Palamàs, aşa de bine mănuită încât frumuseţile iasă neîntrerupt la iveală şi versul câştigă uimitor de mult. Dela cei tânări se aşteaptă mâine o nouă poezie elenă, mai interioară în specificul ei etic şi mai autentică.

Scriitorul bănățean Teodor V. Păcățian

— Bătrânul publicist va împlini 83 de ani —

de Aurel Cosma junior.

Intr'o modestă locuință din Strada Baba Novac nr. 18/a s'a retras la Cluj să-și trăiască bătrânețele autorul „CĂRȚII DE AUR". Uitat de lume, neglijat de cei cari îi datorează multă recunoștiință și poate neînțeles de generația timpurilor de astăzi scriitorul Teodor V. Păcățian își caută o consolare reconfortantă, atât de necesară la vârsta de 83 de ani, în amintirile trecutului. In atmosfera intimă a lucrărilor sale, cari formează o bogată și variată bibliotecă, publicistul bănățean privește cu mulțumire spre fecunda sa activitate, iar în mijlocul nenumăratelor documente, însemnări și manuscrise adunate și notate dealungul atâtor lupte naționale și po'itice, Teodor V. Păcățian își evocă în taina sufletului său năcazurile și bucuriile acelor vremi apuse în cari el a jucat un rol însemnat, în cari munca lui constituia o piatră de suport pentru destinele neamului românesc. In slujba idealului național și-a pus toată forța sa de lucru, pentru izbânda acestui ideal a luptat și a suferit, iar astăzi când vitejia românească a cucerit biruința acestui ideal, Teodor V. Păcățian este condamnat de soartă să lupte împotriva mizeriei și a lipsurilor băneşti.

Teodor V. Păcățian

Voiu da aici câteva date din viața și activitatea sa.

Teodor V. Păcățian s'a născut la 28 Noembrie 1852 în comuna Ususău de lângă Lipova în casa bunicului său *Mitru Dehelean*. Părinții săi erau *Vasilie Păcățian* și *Elena Dehelean*, amândoi țărani harnici.

Tatăl scriitorului.

Vasile Păcățian era un tânăr deștept și inteligent, cetea bine, scria frumos și era un bun cântăreț de strană. La stăruința protopopului din Lipova, Mitru Dehelean, care era om cu stare, își trimite ginerele la 1 Octombrie 1852 să se înscrie ca elev la Preparandia greco-ortodoxă română din Arad și să se pregătească pentru cariera de învățător rural.

După doi ani de zile Vasilie Păcățian termină cursurile pedagogice și trece examenele din toate studiile cu nota „foarte bine". In anul 1855 e numit învățător în comuna *Sălișie* de lângă Petriș (județul Arad). După doi ani a trebuit să-și părăsească postul pentru a face loc unui localnic. Doi ani a stat fără ocupație, la socrul său în Ususău. A fost numit după aceea ca învățător în comuna *Ohaba-Sârbească* din comitatul Caraș de odinioară, decretul de numire primindu-l direct dela *Constantin Ioanoviciu*, inspectorul suprem școlar de atunci. In această comună a funcționat ca învățător dela 1859 până la 1874, când a trecut în comuna învecinată *Spata*, tot din comitatul Caraș, unde a decedat la finea anului 1876. Soția sa, văduva *Elena Păcățian*, a murit în anul 1899 la București,

unde a stat la fiul ei *Demetriu Păcățian*, care avea, acolo o droguerie mare.

Soții Vasile și Elena Păcățian aveau, în afară de primnăscutul Teodor, încă trei copii: pe *Nicolae*, născut în Ususău și mort în Săliște la vârsta de doi ani, apoi pe *Demetriu* născut în Săliște în anul 1857 și mort în București în 1900. In sfârșit pe *Ioachim* născut și mort în Ohaba Sârbească la etatea de trei ani. Demetriu fusese căsătorit, rămânând din acest mariaj doi copii, *Corneliu* și *Demetriu Păcățian*, cari mai trăesc și azi în București.

Viața lui Teodor V. Păcățian.

Școala primară Teodor V. Păcățian a făcut-o la tatăl său în comuna Ohaba-Sârbească. Dela tatăl său a învățat și cântările bisericești (glasurile), precum și rânduiala slujbelor, încât de mic se pricepea să conducă strana. Studiile secundare le-a făcut la gimnaziul inferior din Lugoj și la liceul călugărilor minoriți din Arad. Universitatea n'a mai urmat-o, dar pe cale autodidactică, cetind mult și studiind, și-a însușit cunoștințe vaste din domeniul dreptului, al filosofiei, al teologiei, și mai ales din al istoriei.

A intrat de tânăr în administrație, acceptând postul care îi s'a oferit de notar comunal în Jadani. După șapte ani a părăsit această funcțiune și s'a mutat la Timișoara, pentru a se dedica numai scrisului și ziaristicei. A fost de trei ori căsătorit, dar toate soțiile i-au murit; cea din urmă, Silvia Popp (1930), a avut și o fetiță *Dorica*, decedată în anul 1913 la etatea de aproape zece ani.

Activitatea ziaristică.

Teodor V. Păcățian (la anul 1892)

Teodor V. Păcățian a început să facă ziaristică la gazeta «*Luminătorul*» din Timișoara, scriind articole, corespondențe, rapoarte, semnate cu pseudonimul *Brutus*.

In anul 1885 a fondat la Timișoara o foaie pentru popor „*Timișiana*", al cărei titlu l-a schimbat în anul următor în „*Gazeta Poporului*". A redactat-o până în 1888, când a predat-o lui Nicolae Coșariu și Gheorghe Ardelean, sub conducerea cărora a mai apărut doi ani.

Teodor V. Păcățian (la anul 1900)

Inființându-se în 1894 la Timișoara marele cotidian „*Dreptatea*", pus sub conducerea lui Cornel Diaconovich și a lui Valeriu Branișce, Teodor V. Păcățian devine colaboratorul regulat al acestui ziar-ruia a întrat ca în redacția că, redactor intern în anul 1896. A publicat în «Dreptatea» articole de fond, diverse probleme politice și naționale, iar la locul foiletonului o serie de „Corespondențe din Prostoveni" semnate astfel: „Lucă Drugă, naționalist român și corist la bas", cari erau cetite cu multă plăcere

La ziarul „Dreptatea" n'a stat ca redactor intern decât scurtă vreme, deoarece a trecut în România, unde, prin intervenția lui Aurel C. Popovici a primit postul de secretar-contabil la „*Liga Culturală*" din București. In timpul acesta Teodor V. Păcățian colabora la ziarele din capitală, mai ales la «*Mesagerul Român*», și trimitea corespondențe la „*Tribuna*" din Sibiu, între cari și seria de articole despre starea deplorabilă a Românilor din granița militară a generalului Doda, pe cari le semna „*Delacerna*".

In toamna anului 1896, învitat de Dr. Ioan Rațiu și la insistențele lui Aurel C. Popovici, a întrat în redacția «*Tribunii*» din Sibiu ca redactor intern, apoi ca șefredactor, iar la începutul anului 1911 a trecut la „*Telegraful Român*", organul bisericii ort. române din Ardeal, întemeiat de Șaguna, al cărui director era timp de 17 ani, adică până la 17 Decembrie 1917. Sub «*Consiliul Dirigent*», cât a stat acesta în Sibiu, a redactat „*Gazeta Oficială*", iar la începutul anului 1920 a scris câteva luni și la „*Foaia Poporului*" din Sibiu.

Activitatea literară.

Pe teren literar Teodor V. Păcăţian a desvoltat o activitate bogată, publicând o mulţime de cărţi, lucrări şi studii.

Elena Păcăţian născ. Deheleon mama lui T. V. Păcăţian. (1834—1899)

In literatură a debutat cu încercări poetice şi cu nuvele, cari au apărut în revista *„Familia"* dela Pesta şi Oradea în anii 1872-1874, precum şi în revista *„Amicul Familiei"* dela Gherla, *„Aurora Română"* dela Cernăuţi şi *„Foaia literară"* dela Braşov. In anul 1882 şi-a adunat toate poeziile publicate şi cu unele inedite le-a tipărit la Timişoara într'un volum întitulat *„Flori de toamnă"*.

Teodor V. Păcăţian a scris aşa de mult în cursul lungii sale activităţi publiciste, încât ar fi imposibil să le înşir aici toate lucrările sale. Voiu da numai lista celor mai importante:

„Lupta pentru drept", după Ihering, Bucureşti 1898. Regimul maghiar îi oprise întrarea în Ardeal pentru prefaţa ei agitatoare, dar prea târziu, fiindcă toate exemplarele tipărite erau de mult trecute în Ardeal şi împărţite între fruntaşii români.

„Scopul în drept", după Ihering, Sibiu 1898.

„Principiile politicei", după Holtzendorf, Sibiu 1899.

„Libertatea", după Iohn Stuart Mill, Sibiu 1899.

„Judecătoriile cu juraţi", după legile ungare, Sibiu 1899.

„Sâmbăta morţilor", dramă localizată, Sibiu 1900.

„Buna chiverniseală"; carte pentru popor, Sibiu 1900.

„Istoria politicei", după Polack, Sibiu 1900.

„Armele preotului în Secolul XX" traducerea lucrării episcopului Bonomelli, publicată în „Telegraful Român" 1906.

„Nepotul răsfăţat", comedie localizată, Sibiu 1907.

„Calea spre Dumnezeu", după Petrow, Sibiu 1909.

„Legea despre islazurile comune", Sibiu 1913.

„Legea nouă electorală", Sibiu 1914.

„Evanghelia ca bază a vieţii", după Petrow, Sibiu 1915.

Cele mai importante lucrări sunt însă din domeniul istoriografiei:

„Istoriografi vechi, istoriografi noui". Studiu critic în chestia vechei mitropolii ortodoxe române din Ardeal, Sibiu 1904. Lucrarea aceasta a fost scrisă în temniţa din Seghedin şi era un răspuns dat acelora, cari afirmau în cărţile lor atunci apărute (N. Iorga, şi canonicul din Blaj Augustin Bunea), că biserica ortodoxă română din Ardeal n'a avut mitropolie înainte de Mihai Viteazul. Combătând toate argumentele lor, Teodor V. Păcăţian a demonstrat în cartea sa că mitropolia a existat cu multe secoie înainte de Mihai Viteazul.

„Inceputurile literaturii economice, la alţii şi la noi", studiu mai lung, publicat în «Revista Economică» din Sibiu 1921.

„Jertfele Românilor din Ardeal, Banat, Crişana, Sătmar şi Maramureş, aduse în războiul mondial din anii 1914—1918". Lucrare statistică foarte migăloasă, făcută din însărcinarea secţiilor ştiinţifice literare ale „Asociaţiunii" din Sibiu. Biblioteca „Astra" 1923.

«Contribuţiuni la istoria Românilor ardeleni în secolul XVIII. Cluj 1925.

In revista «*Transilvania*», organul *„Astrei"*, a publicat următoarele studii istorice:

„Cum a fost prins Horia şi Cloşca", (1921).

„Avram Iancu, apărătorul Munţilor Apuseni", (1924).

„Colibaşii din pasul Branului", (1925).

„Documente istorice din 1848-49", (1926).

„Pronunciamentul dela Blaj", (1928).

„Activitatea

Demetriu Păcăţian, fratele lui T. V. Păcăţian (1857—1900).

Românilor în senatul imperial austriac din anul 1860", (1928).

«*Un memorand imediat al lui Şaguna*», (1928).

„*Constituţiile ocroate ale Austriei*». (1928)

«*Două alegeri de mitropolit în Sibiu*«, (1929). E vorba aici de alegerile lui Procopiu Ivacicovici şi Miron Romanul.

Teodor V. Păcăţian a mai publicat nenumărate studii istorice şi articole politice în multe reviste, ziare şi calendare, atât în Bucureşti, cât şi în Transilvania. În manuscris, netipărite, are următoarele lucrări:

„*Repertoriul ziarului „Telegraful Român" pe anii 1853 - 1917.*

„*Românii din Ardeal în anii de renaştere naţională 1853—1917*". Lucrare premiată de secţiile ştiinţifice-literare ale „Astrei" în 1923.

„*Biografia Mitropolitului Ioan Meţianu*", compusă în anii 1910—1914 din însărcinarea şi sub controlul regretatului mitropolit.

„*Un mecenat român: Dr. Iosif Gall*". Biografia acestui bun fiu al neamului şi al bisericii a fost scrisă în 1916.

„*Trei mitropoliţi ai bisericii ortodoxe române din Ardeal*", Andrei baron de Şaguna, Miron Romanul şi Ioan Meţianu. Scrisă în 1916.

„*Reînfiinţarea şi organizarea mitropoliei gr. ort. române din Ardeal*". Scrisă în 1916.

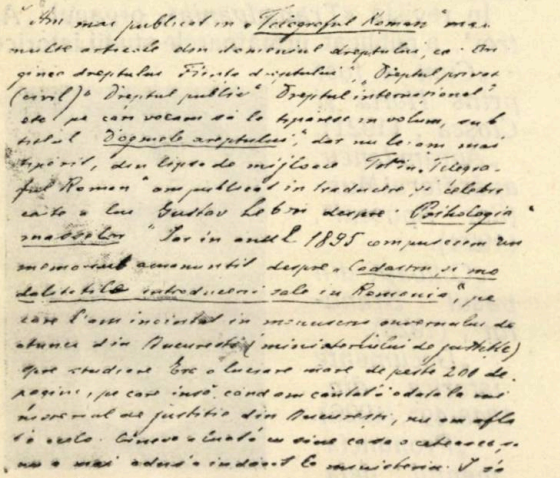

Fragment din manuscrisul autobiografiei lui Teodor V. Păcăţian.

„Cartea de Aur"

Cea mai însemnată lucrare a lui Teodor V. Păcăţian este „*Cartea de Aur*" sau cele 8 volume mari de istorie documentată a luptelor politice-naţionale, purtate în cursul vremurilor de Românii de dincoace de Carpaţi pentru revendicarea drepturilor naţionale. Presa română din Ardeal a primit la timpul său cu mari elogii „*Cartea de Aur*", numindu-o „*istoria neamului*" şi „*operă monumentală*". Regele Carol I. l-a distins pe autorul acestei cărţi cu medalia „*Benemerenti clasa I.*", pe care i-a trimis-o „*motu proprio*", iar Academia Română i-a acordat un premiu. Teodor V. Păcăţian a mai fost distins însă pentru „*Cartea de Aur*" şi de justiţia ungurească, cu şase luni temniţă, fiindcă procurorul l-a acuzat că cu această carte ar fi agitat împotriva naţiunii dominante maghiare şi ar fi căutat să pregătească terenul pentru „*Unirea Ardealului cu România*".

Iată ce ne povesteşte Teodor Păcăţian despre „*Cartea de Aur*":

Teodor V. Păcăţian autorul „Cărţii de Aur"

Materialul pentru „*Cartea de Aur*" am început să-l adun în anul 1899. Ultimul volum al lucrării mele, — al optălea, — s'a tipărit în anul 1915. Am lucrat deci la „*Cartea de Aur*" şaisprezece ani încheiaţi. Spesele cu tipărirea acestei publicaţiuni (opt volume mari, de câte 800—900 pagini) s'au urcat la 24.000 coroane aur, iar din desfacerea opului: am încasat cam 18.000 coroane. Deficitul avut e deci de 6.000 coroane.

Indemnul, ca să compun lucrarea aceasta, mi l-a dat *Dr. Ioan Raţiu*, fostul preşedinte al partidului naţional român din Ardeal, care mi s'a plâns odată (în primăvara anului 1899) în redacţia „*Tribunei*" din Sibiu, al cărei şef-redactor eram atunci, că noi, Românii de dincoace de munţi, nu avem încă aceea de ce avem arzătoare necesitate: o istorie exactă a luptelor politice, purtate dela anul 1848, până la procesul Memorandului.

— „Lumea de astăzi, — spunea Dr. Raţiu, — ştie ceva despre întâmplările din anii 1848—49; Memorandul nostru şi soartea pe care a avut-o,— dar nu ştie nimica, sau foarte puţin, din aceea ce

s'a întâmplat între anii 1848/49 şi 1894, deşi Românii din Ardeal n'au stat niciodată cu mânile în sân, ci mereu au purtat lupta pentru câştigarea drepturilor ce li se cuvin".

Am meditat mult asupra celor auzite dela Dr. Ioan Raţiu, şi după-ce m'am convins, că în Sibiu este dată posibilitatea compunerii unei astfel de lucrări, fiindcă în biblioteca „*Asociaţiunii*" şi în biblioteca „*Bruckenthal*", se găsesc opuri istorice, destule, cum şi ziare vechi româneşti, germane şi maghiare, am comunicat într'o dimineaţă preşedintelui Dr. Ioan Raţiu intenţiunea şi hotărîrea luată de a compune eu lucrarea despre care-mi vorbise nu de mult. A rămas plăcut atins de comunicarea mea Dr. I. Raţiu şi mi-a răspuns:

— „Drept să-ţi spun, cu la Dta şi numai la Dta m'am gândit atunci, când ţi-am vorbit de necesitatea unei astfel de istorii, pe care sunt convins, că numai Dta, cu priceperea Dtale şi cu zelul de muncă pe care-l ai ne-o poţi da cu siguranţă, — nimeni altul".

Mi-a pus apoi în vedere Dr. Raţiu întregul sprijin moral din partea comitetului de conducere a partidului naţional român din Ardeal, precum şi sprijinul material, întru atâta, că lucrarea o va tipări tipografia „*Tribunii*", în condiţiuni foarte favorabile pentru mine.

In anul 1901, după doi ani de muncă încordată, aveam adunat materialul întreg pentru vol. I şi II din „*Cartea de Aur*". L-am aranjat şi l-am dat la tipar. Volumul I a apărut în primăvara, iar vol. II în toamna anului 1902. Hârtia eu am dat-o, — o procurasem dela Viena, — pe compactorul eu l-am plăti', iar pentru tipărire Dr. Raţiu aşa a dispus, să nu mi se ceară, decât numai spesele efective: plata culegătorilor şi a personalului dela maşină, nimic alta, deci nici un câştig pentru tipografie.

Volumul I al „*Cărţii de Aur*" a fost împrocesuat, fiindcă conţinea material agi'atoric şi atâtător, — după părerea procurorului. Şi fiindcă primejdia era mare şi temerea de revoluţie, provocată de „*Cartea de Aur*", şi mai mare, toate exemplarele cărţii au fost confiscate, atât dela mine, cât şi dela abonaţii, cari primiseră cartea prin poştă, şi a căror listă încă a fost confiscată cu ocaziunea perchiziţiei domiciliare, pe care o făcuse procurorul cu judele de instrucţie în locuinţa mea.

Procesul s'a terminat cu condamnarea mea la opt luni temniţă de stat, 500 coroane amendă şi plătirea speselor de proces, urcate la 1750 coroane aur. Curia regească (Curtea de Casaţie) a redus pedeapsa la şase luni, a şters amenda, dar mi-a lăsat spesele de proces, cari au fost încasate dela mine până la ultimul ban.

Procurorul a fost împuternicit apoi prin sentinţă să nimicească din carte toate paginile, pe cari se aflau tipărite părţi incriminate şi astfel cartea mi-a fost restituită, — mie şi abonaţilor, — în stare de groaznică mutilare. După eşirea mea din temniţa de stat din Seghedin, unde mi-am făcut pedeapsa din 10 Septemvrie 1903 până în 9 Martie 1904, am tipărit deci din nou vol. I al „*Cărţii de Aur*" şi l-am trimis tuturor abonaţilor gratis, ca să nu fie de pagubă, cei mai mulţi însă mi l-au plătit şi a doua oară, ca să nu fiu eu de pagubă.

In ediţia nouă a volumului n'am trecut, fireşte, părţile incriminate din carte, ci le-am înlocuit cu puncte negre. In schimb însă am tipărit separat *actul de acuzare* al procurorului, unde se aflau trecute toate părţile incriminate şi am trimis apoi, alăturat la volum, abonaţilor şi actul de acuzare, ca fiecare abonat să aibă cartea iarăşi întreagă, pentrucă ce lipsea în carte, se găsea în actul de acuzare. Dr. Ioan Raţiu murise la finea anului 1902, ziarul „*Tribuna*" încurând şi-a sistat apariţia, iar tipografia ei trecuse în mâni streine. N'am mai putut deci tipări cartea mea în condiţiunile favorabile, pe cari mi le acordase Dr. Ioan Raţiu, ci în ediţia sa cea nouă, vol. I al „*Cărţii de Aur*", a fost tipărit de Iosif Marschall, în anul 1904, în Sibiu, cu preţuri mult mai urcate.

In temniţa de stat din Seghedin, unde dusesem cu mine lăzi mari, pline de cărţi şi ziare vechi, am compus apoi şi aranjat, gata pentru tipar, volumul III al „*Cărţii de Aur*".

Pe când în vol. I al „*Cărţii de Aur*" sunt trecute evenimentele politice-naţionale de înainte de anul 1848, cu începere din vremile cele mai vechi, apoi evenimentele mari din anii de renaştere naţională 1848/49 şi cele din cei zece ani de absolutism austriac, iar în vol. II evenimentele din anii 1860—1863: în vol. III e descrisă epoca din anii 1763—1895, cu expunerea pe larg a celor întâmplate în dieta ardeleană din Sibiu (anii 1863/64). Tipărit a fost şi acest volum, al treilea, la Iosif Marschall, în Sibiu, în anul 1905.

In anul următor, 1906, am scos din tipar vol. IV al „*Cărţii de Aur*", pentru care o parte din material o pregătisem tot în temniţa din Seghedin. In volumul acesta e descrisă epoca anilor 1865—1868 şi a fost tipărit la Henric Meltzer, în Sibiu.

Volumul V al „*Cărţii de Aur*", cuprinzând cele întâmplate în anii 1869—1872, l-am tipărit în anul 1909, la „*Tipografia Arhidiecezană*", în Sibiu. In anul următor, 1910, s'a tipărit tot acolo volumul VI al „*Cărţii de Aur*", în care e descrisă epoca anilor 1872—1881, cu toate mişcările politice-naţionale de atunci. Volumul VII apoi al „*Cărţii de Aur*" a apărut în anul 1913, cuprinzând epoca anilor 1881—1896, iar ultimul volum, al optălea, cu evenimentele din anii 1896—1910, s'a tipărit în anul 1915 „*Tipografia Arhidiecezană*", ca cel premergător.

In şasesprezece ani am dat deci gata, compusă şi tipărită în opt volume mari, cu totalul de patru sute zece coale tipărite (6560 pagini), întreaga lucrare la care mă angajasem în anul 1899 în faţa lui Dr. Ioan Raţiu. Tot la doi ani, un volum! Am avut mare noroc, că în biblioteca „*Bruckenthal*" din Sibiu mi-au stat la dispoziţie toate ziarele dietei ungare, din cari am scos vorbirile deputaţilor români, rostite în dieta Ungariei; iar dacă lipsea câte un volum din colecţia vreunui ciclu parlamentar, mă adresam răposatului deputat şi profesor universitar *Ioan Ciocanu*, care cu multă bunăvoinţă scotea din bibloteca dietei şi-mi trimitea aceea de ce aveam trebuinţă.

„*Academiei Române*" din Bucureşti „*Cartea de Aur*" a fost prezentată spre premiere în anul 1902, şi anume volumul prim, în ediţie originală, fiindcă prin o norocoasă întâmplare câteva exemplare au rămas neconfiscate de organele justiţiei. Se aflau adecă la compactor, spre legare, şi procurorul n'avea cunoştinţă despre aceasta.

Cartea a fost dată spre censurare profesorului

universitar din Iaşi, academicianului *A. D. Xenopol*, care a prezentat sesiunii din anul 1903 a *„Academiei Române"* un raport elogios asupra ei, făcând propunerea să i se acorde premiul Năsturel-Herescu. In comisiunea restrânsă propunerea a fost primită cu 5 voturi contra 3, dar în şedinţa plenară propunerea nu a întrunit majoritatea reglementară de două treimi şi cartea n'a fost premiată. (Eram un necunoscut).

In raportul său, învăţatul profesor şi academician spunea între altele, următoarele: *„Lucrarea d-lui Păcăţian este în primul loc o culegere de documente. Valoarea acestei culegeri este însă netăgăduită, deoarece ea pune la îndemâna fiecăruia cele mai de seamă acte, cărora a dat naştere înverşunata luptă pentru drepturi şi dreptate, purtată de naţiunea română contra unei apăsări seculare şi care a devenit mai ascuţită, cu cât timpurile au înaintat, spre dauna tot mai mare a ambelor popoare, Românii şi Maghiarii.*

Cartea dlui Păcăţian, reamintind toate amănuntele acestor lupte, este menită a încorda şi mai mult împotrivirea Românilor contra tendinţelor cutropitoare ale poporului conducător. Dar această încordare e necesară, căci Românii nu pot renunţa la naţionalitatea lor, fără a se sinucide. Cartea d-lui Păcăţian are deci o valoare mult mai mare decât simpla culegere de documente. Ea este un steag de luptă pentru fraţii noştri ameninţaţi" . . .

La fel văzuse rostul publicaţiunii mele, scopul avut de mine în vedere cu tipărirea *„Cărţii de Aur"* şi procurorul maghiar, care în rechisitorul rostit în faţa curţii cu juraţi din Cluj, în ziua de 24 Noemvrie 1902, spunea următoarele: *„Conced că opul acuzatului e de cuprins istoric, cum afirmă apărarea şi că conţine mai ales documente, a căror autenticitate eu însă nu o pot confirma. Dar felul cum acuzatul a aranjat aceste documente, sublinierile suspecte făcute în ele, aprecierile şi comentariile făcute asupra unora dintre ele: arată clar, că acuzatul are o tendinţă, urmăreşte un anumit scop cu publicaţiunea sa, şi scopul acesta nu poate fi altul, decât pregătirea terenului pentru unirea Ardealului cu România"* . . .

In anul 1904 am prezentat din nou *„Academiei Române"* spre premiere *„Cartea de Aur"* vol. I şi II în ediţie nouă. In sesiunea din 1905 i s'a acordat o parte din premiul Adamachi, 1300 Lei, la propunerea academicianului Grigoriu G. Tocilescu, profesor universitar.

In anul 1930 „Cartea de Aur" a fost din nou premiată, de data aceasta întreagă (opt volume) cu marele premiu Dr. Aurel Cosma de una sută de mii Lei.

Acestea sunt cuvintele moşneagului dela Cluj, care a muncit o viaţă întreagă pentru neamul său, ca la bătrâneţe, în loc de recunoştiinţă generală, să culeagă fructul amar al ingratitudinei colective.

Teodor V. Păcăţian a fost decorat cu *„Coroana României"* în grad de comandor, şi cu *„Ordinul Regele Ferdinand"* în grad de ofiţer, dar în afară de aceste onoruri cari i s'au făcut acum patru ani, nu a mai avut parte de nici o altă atenţiune sau bucurie, deşi ar merita mai mult dela poporul pe care l-a servit cu atâta iubire şi credinţă.

Din lirica italiană modernă.

POESII

de GIUSEPPE LIPPARINI

Razna

Urmând în scrâşnet cablul de oţele,
Corabia s'afundă'n neguri grele
Şi'n ape. Zarea'n creştet mi se pleacă,
De-mi pare că-mi e fruntea prinsă'n stele.
Cu ochii mari deschişi, culcat pe spate,
Ascult cum luptă unda'n loc să treacă
Spre pântecul corăbiei; şi-mi pare
Că joacă'n ape stele'ngemănate.
De-o fi alt ţărm departe, nu-mi dau samă.
De nu ştiu când, colind din zare'n zare
Şi-aud cum glasuri tainice mă chiamă
Spre lumi străine'nchipuirii mele,
Să urc, strângând în pumni mănunchi de stele.

Smochinii

Podgoriile revărsate pe colnice
Şi-ascund podoaba'n crânguri de smochini.
Prospeţime blând mişcată de zefirii
Ce-şi pun la'ntreceri braţele voinice
Să domolească şoapta undei, când în
pulberi de lumini
Largul verde al câmpiilor tresare,
Sburătoarele trezind adâncurile firii
Cu triluri singuratece şi rare.
Rodul copt atârnă'n crângi. Muşc cu mare.
Neastâmpăr din răcoare şi parfum,
In care'nchisă-i parcă viaţa clipelor de-acum

La puţuri

Mă oglindesc în puţuri: chipul meu
Se clatină, jucând domol în unde
Şi, descompus, se turbură mereu
Şi se reface. Zarea ce-şi ascunde
Albastrul prăfuit în gol, de-asemeni
Se clatină: în adâncimi sunt gemeni
Slăbitul chip cu cerul. Mă cufund,
Mă reîntorc, sunt apă curgătoare
Si parcă mă destram în amorţire;
Sorb lacom unda proaspătă din fund.
Curg, larg şuvoi, in undă de răcoare,
Si'n alge prins ca 'ntr'o reţea subţire,
Simt braţele pe ghizduri cum îmi scapă,
Când sfarm zadarnic piatră'n dinţi de apă.

Traduceri din limba italiană de
AL. IACOBESCU.

Gib. I. Mihăescu

de GH. ATANASIU.

Ne-a sosit vestea ca un trăsnet. Nu ne venea a crede. Ni l-a luat din mijlocul nostru. Un adevărat furt. Noi îl bănuiam undeva retras, lucrând însufleţit la noile sale romane şi el suferea în tăcere ca să nu alarmeze, ca să nu dea nimănui de gândit. Noi îi aşteptam cărţile în vitrina librăriei şi moartea năprasnică, ni-l ţintueşte în sicriu, ni-l ia din mijlocul nostru, ca să nu ne mai trimeată răvaşe, ca să nu ne mai povestească, să nu mai desvăluie din tainele sufletului omenesc. O! Dar astă-i prea îngrozitor. O crimă a morţii. Da, o crimă! Putea găsi atâtea putregaiuri ca să-şi potolească foamea ei pentru lutul omenesc. Trebuia, avea datoria să ni-l lase, să sufere, alături cu noi şi să ne lumineze calea cu scânteia talentului său. El nu ne-a dat atât cât îi erau puterile. Avea ani înaintea sa. Operele sale luate în ordinea cronologică sunt scări de marmoră spre înălţimi nebănuite sunt creaţiuni ce-ţi mână inima şi mintea spre luciri de aştrii. El nu s'a grăbit. Insăşi gloria sa a câştigat-o pas cu pas. Muncind şi stăruind diabolic în posibilităţile sale de afirmare pentru firea sa de creator.

După „Vedenia" şi „La Gradiflora", două volume de nuvele, Gib. Mihăescu trece deadreptul la romane. A atacat acest gen literar cu fermitate şi curaj. Reuşita i-a fost pe deplin. Ca un chirurg iscusit a disecat sufletul omenesc, fără să piardă din vedere marele probleme sociale, ce alcătuesc ţesătură de paianjen în frământarea zilei de azi. Chiar din puternicile sale nuvele „Troiţa" şi „Vedenia" s'a întrevăzut romancierul de mai târziu. Şi în adevăr porneşte la drum cu romanul „Braţul Andromedei" cu acţiune din mediul provincial. Era un început, pentru care natural unii critici au păstrat rezerva unei neîncrederi ca să o înlăture definitiv la apariţia romanului „Rusoica" al cărui succes nu este necesar să-l relevez, de vreme ce a fost premiat de Societatea Scriitorilor Români cu Marele Premiu „Regele Caral II."

Două tipuri distincte ne-a fost dat să desprindem din acest roman. Locotenentul Ragaiac dozat cu o perversitate rece şi fără milă care ştie să se strecoare abil în sufletul victimilor sale şi Marusea, rusoaica care învinsă, rămâne fără apărare, tocmai din cauza firei locotenentului, de a domina şi umili pe cei din jur. Se mai adaugă Niculina şi soţul ei contra banditului Serghie Bălan, tipuri smulse din comunul zilei, ce luptă pentru o existenţă tragică şi nu-i interesează mijloacele.

Urmează apoi „Femeea de Ciocolată", zilele şi nopţile unui student întârziat şi apoi ultimul său roman «Dona Albă», care pare fi o piatră de hotar, în ascesiunea sa literară. O savantă analiză a sufletului omenesc. Aţi văzut poate Dv. porţi înalte negre, cu umbrişuri mari de unde se ascunde castelul vre'unui conte decăzut. Acolo închis, într'o cămăruţă, luminată de opaiţ, îşi macină restul vieţii, în ritualul obiceiurilor din vremurile de strălucire, ultima rămăşiţă din generaţia stinsă. Dar acolo se ascunde o taină. O floare, Dona Albă. Cum să ajungă eroul nostru până la această misterioasă femeie, pe care n'o zăreşte decât la anumite ore, în goana maşinei, Şi deabia mai târziu, după încercări şi sforţări ce trec de „bunul simţ" câştigă inima acestei femei şi înţelege că în sângele ei, este mândria veacu-

rilor, disprețul stăpânilor pentru vulgul menit să îngenunche și să execute. Adevărata aristocrație afirmată în mersul lent al veacurilor, bună, blândă, dar care știe să conducă, să stăpânească și cu totul opusă falșei aristocrații împrumutată peste noapte, de toți acei, ce și-au închipuit că odată cocoțați pe grămada de aur, pot să conducă, pot disprețui pe cei din jur . . .

Intreaga operă a lui Gib. Mihăescu emană ceva umanitar. Ceva dincolo de comun, sforțându-te să te gândești la viața aceasta complexă și nu așa de ușor de înțeles. Conștiinciozitatea aceasta poate l-a determinat să păşească rar pe ogorul literaturii și să prindă cu multă răbdare părți din multiplele aspecte ale vieții. Pe de altă parte Gib. Mihăescu își are meritul că nu s'a oprit la comunul, la banalul zilei. Năzuința i-a fost să treacă barierele convenționale, să ne dea ceva nou și totuși înțeles de noi.

Răscolind sufletul omenesc, l-a urmărit în lupta ce-o duce cu viața și i-a dat acel romantism, căutând să-l călăuzească dacă nu să-l desprindă din tărîtura lui de vierme. Și a reușit. Plămada din care și-a făurit eroii a fost învinsă. A luat forma închipuirei sale, către care tindem cu toții. Rusoaica și Dona Albă rămâne în literatura noastră tipuri de femei de o puternică personalitate și de un caracter pe care numai închipuirea sa a putut s'o sculpteze.

Și tocmai când puterile sale de creație erau mai încordate, moartea pune capăt, curmându-i suferința fizică la vârsta de 41 ani.

Ca note biografice avem de amintit. S'a născut în comuna Drăgășani (Vâlcea) în 1895. A făcut liceul la Craiova și apoi facultatea de drept în București. Ca elev-ofițer a luat parte la război, după care a profesat avocatura în Chișinău și Drăgășani. La 1929 ocupă un post la direcția presei din Ministerul de Externe, colaborând la Cuvântul și Curentul. In afară de operile amintite a mai scris „Pavilionul cu umbre" piesă jucată cu mare succes pe scena teatrului Național din București.

Moare în ziua de 17 Oct. din cauza unei boale de rinichi, cari ne mai funcționând dă în uremie.

Gib. Mihăescu avea în lucru două romane: „Vămile Văzduhului" și „Upercut".

Se va găsi oare cineva, ca să publice fragmente, ca să-i întrezărim măcar gândurile și năzuințile, ce-l mâna spre steaua sa și avea de gând să ni le trimeată nouă, ca un îndreptar măreț, în paienjenismul ce ne sbatem? Cred că da. Ar fi unul dintre cele mai pioase omagii ce s'ar putea aduce scriitorului, Gib. Mihăescu.

S'au redeschis școlile

de Liana Jar

Sunt patru-cinci săptămâni de când școlile din țară și-au deschis porțile, chemând lumea tineretului școlar să-și plămădească o viață superioară, prin lumina cărții. Cu toate că fiecare început de an școlar are o netăgăduită asemănare cu începuturile anilor precedenți, totuși, în sufletele copiilor se frământă stări de emoție intensă, de îngrijorare și neastâmpăr, ca în fața necunoscutului, a noutății, ineditului. Clasele curate băncile lucitoare, sub a căror vopsea proaspătă au dispărut desemnele, liniile și iscăliturile hieroglifice ; atmosfera în care plutește parcă, din prima zi, temeri anticipate pentru întregul an școlar, nevinovatele spovedanii făcute cu șoptiri discrete și prudente, — între prietenii de sinceritate relativă, bucuria revederilor, umbrită de vagul nedefinit al regretelor ce chiamă în amintire plăceri din trecuta vacanță ; grija cu care se așteaptă noi profesori și noile programe, îndreptățita curiozitate și nerăbdare cu care se răsfoiesc grăbit manualele abia ieșite de sub tipar, — ca pentru a întrezări, din foile lor, greutatea anului în curs, — iată atâtea firești reocupări ce umplu cele dintâi zile de cursuri, după odihna, libertatea și distracțiile vacanței. E deajuns însă ca prima săptămână să treacă și vălul emoțiilor să se destrame, ca viața școlară să-și reia mersul normal, și să nu-i mai prezinte școlarului decât grija zilnică a notei care să-i dea satisfacția promovării.

Nu vom analiza greșita automatizare a predării, sau dacă aplicarea programelor se face după normele unei pedagogii și psihologii bine înțelese, deși folositor aplicate, nici nevoia unei juste prețuiri a valorilor, în stare evolutivă, din sufletele tinerelor vlăstare, — grjia ce ar trebui să ocupe primul loc în atenția profesorilor, nici repulsiunile nejustificate ale unora dintre profesori, cari ucid în modul acesta personalități fericit împodobite și în curs de desvoltare, după cum nu vom spune nimic nici de favorizările reale de care se bucură unii școlari, pentru motive personale ale profesorilor, — motive cu totul în afară preocupărilor didactice, nici de sancționări excesive, și de foarte multe

ori, nelalocul lor, sau de indulgenţe complete şi dăunătoare, dictate de vinovate interese personale. Dacă sistemele de conducere şi dacă aplicarea dreaptă a perceptelor pedagogice sunt în stadiul desvoltării necesare, acestea sunt preocupări susceptibile unui studiu amplu şi amănunţit, pe care nu-l vom face acum fiindcă rândurile noastre sunt izvorâte din îngrijorări de altă natură. Ziarele ne aduc mereu la cunoştinţă fapte de cea mai tristă realitate. Elevi şi eleve cari îşi curmă tinerele vieţi din motive mereu repetate, dar care sub o binevenită şi atentă supraveghiere, s'ar putea înlătura. Mai sunt loviturile de apaşi date de elevi, constituiţi în bande, realităţi dureroase, ce pe bună dreptate, ne înspăimântă şi ne îngrijorează. Poate că e o greşală când se ocupă şi se fac responsabile de întâmplările tragice din lumea şcolarilor numai corpul profesoral şi direcţiunea şcolii, printre elevii căreia revolverul şi otrava şi-au spus ultimul cuvânt. Dacă ne-am gândi însă la posibilităţile, foarte reduse de supraveghere ale şcolii şi la timpul scurt pe care-l au directorii şi profesorii de-a veghia asupra elevilor, am vedea că severitatea criticelor nu-i tocmai întemeiată. Deabia câteva ore pe zi şcolarii sunt în contact cu profesorii lor şi, în acest timp — care trece cu ascultarea şi predarea lecţiunilor, — nu se întâmplă nimic rău. Principalii vinovaţi au fost şi rămân, părinţii. Luăm un singur fapt din cele multe, care se repetă. Cazul unei eleve dela o şcoală secundară din Chişinău — care a preferat moartea inevitabilului de a se vedea mamă — se sprijină pe afirmaţiunile noastre.

Cum a dispus eleva de timpul necesar unei idile, probabil, îndelungate şi vinovate, care a lăsat rod în trupul tânăr, şi cum de n'au observat părinţii schimbările fatale ce se operau în atitudinile, în purtările, preocupările şi în firea obişnuită de până atunci, a fetei ? Se înţelege dela sine că între părinţi şi profesori trebuie să fie o colaborare atentă şi permanentă, dar cea mai mare parte a grijei trebue să stea pe umerii părinţilor. Afară de faptul că, partea cea mai mare din timp, copilul o petrece în familie, dar cu părinţii lui, copilul e mai puţin reţinut în exteriorizări de simţăminte, mai puţin ascuns şi aproape deloc intimidat. Deaceea părintelui îi este mult mai uşor să pătrundă înlăuntrul intim al copilului, pentru a înţelege tot ce se frământă în sufletul său. Dintr'o afecţiune rău înţeleasă, părinţii acordă copilului o libertate absolută, fără să-i bănuiască îndeletnicirile, tovărăşiile şi lipsurile frecvente de acasă şi dela şcoală. Ei găsesc că e părintesc şi normal să le satisfacă toate capriciile, să nu le pună nicio îngrădire, şi să le acorde cu dărnicie ore de distracţii şi plimbări, de multe ori vinovate, — timp care se obţine fără nici-o greutate de la părinţi încrezători şi îngăduitori, cari se mulţumesc cu scuza banală a cinematografului — ce numai scuză nu se poate numi — sau a vizitelor pe la colegi. Câţi părinţi s'au gândit oare să se convingă personal dacă aceste motive arată adevărul, sau sunt invocate tocmai cu gândul de a ascunde realitatea, de a o masca în scopuri mai puţin nevinovate şi care nu se pot încadra în viaţa şi vârsta unui şcolar ? Când numărul absenţelor la şcoală ajunge la o cifră nepermis de mare, direcţiunea avizează pe părinţii, cari deabia atunci iau cunoştinţă, cu mirare şi indignare, de purtarea copilului lor. Sancţiunile vin târziu şi uşoare, atât de superficiale, încât, cum e de aşteptat, încurajează şi dau prilej de recidive cu recolte putrede, din ce în ce mai îmbelşugate. Anumite purtări nepermise, obrăsnicii reprobabile, şi inclinaţiuni echivoce, sunt, privite ca precocităţi fericite, de părinţi cari subordonează iubirei, toate celelalte datorii ale lor.

Asprimile unor îngrădiri severe, înăbuşă şi înfrâng nefastele reacţiuni ale nevrozelor ce pândesc tineretul de ambe sexe, după cum libertatea necugetat acordată şi trăită într'un mediu îndoielnic, determină expansiuni vătămătoare ce ucid trupuri şi suflete.

Se sting vieţi tinere şi din alte motive : la finele anului, corigenţe şi repetenţe, iar în cursul lui, notele rele. De multe ori notele proaste, pe care le are un elev, nu arată de loc reavoinţă sau lene. Sunt copii a căror singură grijă şi preocupare e numai învăţatul, nota bună de care va depinde promovarea lui la sfârşitul anului, şcolar. Şi totuşi, în ciuda nopţilor dormite trecute cu ochii şi mintea numai între foile cărţilor elevul sau eleva regresează,

formându-şi o situaţie şcolară dintre cele mai triste. Părinţii, îndureraţi şi supăraţi, îi descurajează mai mult, certându-i cu cele mai nedrepte expresii. Rezultatul? O nouă sinucidere în coloanele ziarelor. Au căutat vreodată profesorii, în colaborare cu părinţii şi cu medicul, să afle adevărata cauză a acestei triste situaţiuni? Nu numai lenea sau reauavoinţă dau note mici în catalog. In multe cazuri, o suferinţă fizică, ascunsă sau neînţeleasă de copil, absoarbe toată atenţiunea lui, făcându-i să aibă o singură preocupare care-l stăpâneşte: teama de boala pe care o simte. Gânduri de suferinţă, mereu repetate, ajung să opereze schimbări definitive şi totale nu numai în viaţa psihică a copilului, ci şi în cea fizică, fiindcă „spiritul realizează în materie ceeace-l preocupă în idei", — cum foarte adevărat spune Prentice Mulford.

Iată deci că tămăduirea trupului, prin tratamentul moral, se arată ca o metodă terapeutică modernă şi salutară. Examinările medicale, mai dese şi mai atente, făcute cu părintească blândeţe, care să nu intimideze copilul, ci dimpotrivă, să-i dea curajul destăinuirii, se impun ca necesitate absolută, imediată şi indispensabilă. Colaborările directe între medici, profesori şi părinţi, ar asigura o viaţă şcolară psihică şi fizică, frumoasă, sănătoasă şi productivă, care ar înlătura jalea şi nenorocirea cazurilor frecvente de depresiuni morale. ce înarmează mâna pentru a distruge o viaţă în evoluţie. Părintele care, sufleteşte, este cel mai apropiat copilului, trebue să găsească adevărata cale spre sufletul lui, în aşa fel, încât copilul să se înveţe a privi în el pe duhovnicul său, căruia să-i împărtăşiască cea mai mică nelinişte — de orice natură — ce i-ar umbri seninătatea spirituală.

Aceasta ar însemna cei mai mari paşi pe drumul profilaxiei sinuciderilor şcolare.

O parte de vină o mai avem noi toţi, cari de multe ori vedem şcolari de ambe sexe, în tovărăşii suspecte, în locuri nepermise, sau cu atitudini îndrăzneţe, şi totuşi, nu ne ostenim să le luăm numărul şi şcoala ca să facem reclamaţiuni îndreptăţite. Viaţa extraşcolară se bucură de o nepăsare totală din partea celor cari ar trebui să vegheze tocmai în această direcţie. Tot idulgenţa părinţilor, — cari cred că, răsfăţându-şi odraslele, le arată adevărata iubire, — le dă şcolarilor posibilitatea de-a frecventa locuri interzise, la adăpostul îmbrăcăminţii particulare. Haine cu croiala ultimului jurnal, cravate moderne, rochii elegante, ondulaţii şi farduri, fac de nerecunoscut elevii din timpul cursurilor. Astfel deghizaţi, şcolarii îşi înşală profesorii, — înşelându-se pe ei în primul rând, — şi se duc să-şi ucidă sensibilitatea spirituală, trăind minciuna celor mai false senzaţii, ce le otrăvesc sufletul şi le conduc paşii pe drumul pierzării. Şi asta, părinţi, voi numiţi iubire ?

Deplina autoritate şi supraveghere a direcţiunii şi corpului profesoral îşi au chemarea în viaţa elevilor din internatele şcoalelor, elevi cari stau departe de părinţii lor şi sunt lăsaţi numai în grija şcolii. Şi aci trebue pricepere profundă ca să poţi pătrunde intimul copilului, să-l deviezi dela obsesiuni şi seducţiuni nesănătoase, şi să-l înveţi să simtă adevărul vieţii, dispreţuind aparenţele înşelătoare. Viaţa colectivă, viaţa din dormitorul internatului are repercusiuni determinante asupra caracterului copiilor, la acea vârstă, puterea lor de receptivitate şi păstrare a impresiunilor, fiind neînchipuit de mare.

Iată atâtea căi ce duc la curăţenia unei vieţi şcolare bine înţelese şi bine trăite.

Să ne pătrundem de nenorocitele cazuri, ce se ivesc destul de des şi care sunt roadele pustiului sufletesc ce bântuie azi în lumea tineretului.

Dacă toţi şi-ar face datoria în măsura pe care o reclamă importanţa acestei vaste chestiuni, durerea gesturilor necugetate ar fi înlăturată, iar prestigiul şcoalei şi al vieţii de familie, ar fi scutite de tristele, dar dreptele comentarii ale ziarelor.

Să cultivăm deci atent, în ogorul culturii şi al educaţiei naţionale, florile ce vor pregăti ţării un viitor strălucit, căci acele flori sunt oamenii întregi, cari asigură progresul social.

Cronici Moldovene

de Aurel Bugariu

Mult aşteptatul Octombrie îngălbenit şi ftizic, îşi cântăreşte ultimele zile. Cu filele de calendar se scutură şi frunzele... Toţi întreabă ce vrăjitori iscusiţi i-au ţinut se-

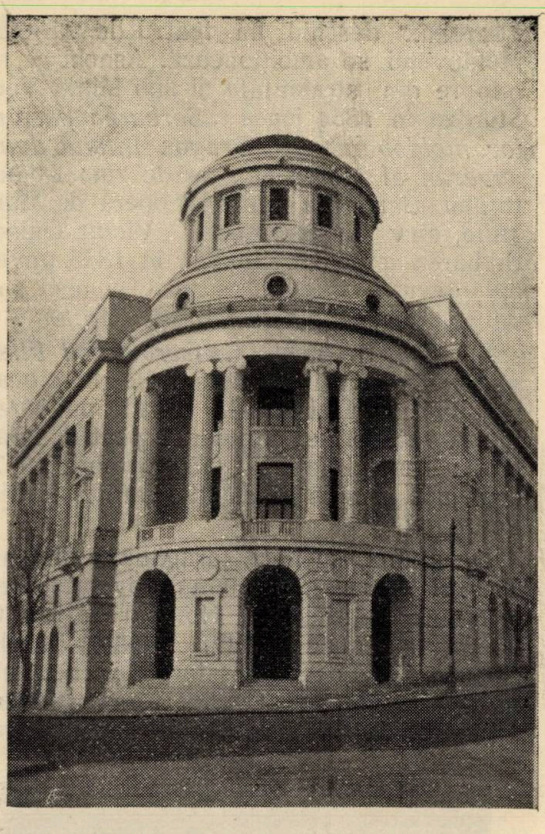

Fundaţia „Regele Ferdinand I". Iaşi.

ninătatea olimpică cântată de poeţi! Ca niciodată Octombrie ne-a dat imaginea toamnei clasice ce s'a întins paşnică cu zări pustii, cărări acoperite de covoare de-aramă, cu asfinţituri încinse în vălvătaie roşie.

Lunca Siretului şi-a depănat toate decorurile ei măestre. Poeţii şi pictorii au folosit prilejul ca să eternizeze splendoriile.

Când s'a propus, spre ridicarea zădarnicului de pe obrazul bătrânei cetăţi moldovene, o „lună" a Iaşilor, — nimeni nu s'a gândit că vremea va fi atât de frumoasă. Optimismul vrednicilor iniţiatori nu s'a desminţit însă, ci a fost favorizat. Toamna a fost lungă, dând astfel Iaşilor coloritul său specific, romantic. Cu rugina în creştetul teilor şi brazilor, cu impurpurarea castanilor, cu cerul senin şi cu viile doldora şi vesele de pe dealuri. Aşa cum era pe vremea când îl cutreerau Creangă şi Eminescu...

Luna Iaşilor, prin înlesnirea feroviară acordată, şi — dat fiind trecutul cultural şi istoric al oraşului — a atras vizitatori din toată ţara. Intreaga suflare românească s'a grăbit să profite de înlesniri, şi să admire cetatea fostă reşedinţă voivodală şi mărturia atâtor înfăptuiri măreţe.

Pe lângă standurile destul de instructive ridicate ocazional, „*luna*" a ţinut să nu desmintă tradiţia culturală a bătrânei Moldove şi în acest cadru, s'au organizat multe alte manifestări. Vechile instituţii, dacă nu au putut, din sărăcie, să se alăture şi să-şi sărbătorească veacul dela înfiinţare, — a organizat, după puteri, cât au putut.

Universitatea, necăjită şi neisprăvită, a fost singura care n'a contribuit cu nimic la ridicarea fastului „lunei". Lipsa de fonduri este veşnicul pretext al pasivităţii acestei instituţii.

Academia de Pictură, mai ospitalieră decât toate celelalte, şi-a deschis larg bogatele-i saloane ale Pinacotecii şi în plus au organizat în parterul clădirei mai multe expoziţii cu lucrările ei.

Şcoalele secundare, toate, au înjghebat expoziţii cu lucrări de rară calitate artistică.

Mânăstirile, au expus arta produsă de mănuşiţele maicilor dela Agapia, Văratec şi Agafton.

Arhivele Statului, în locul din curtea Mânăstirei Golia, au deschis o expoziţie prea interesantă de stambe, sigilii, documente şi monede vechi.

Bisericile, toate cu trecutul pierdut în veacuri, complectează aspectul de muzeu al Iaşilor. (Trei-Erarchi Mitropolia, Cetăţuia, Galata, Banu, Talpalari, Bărboi, Sf. Sava, Sf. Neculai Domnesc, Spiridonia şi altele în total 50).

Teatrul, e singura instituţie din Capitala Moldovei, pe care nu s'a aşternut naftalină şi molii, ci dimpotrivă a propăşit treptat, sistematic, depăşind prin activitatea sa chiar pe cel din Capitală. Progresului crescând i-au servit cele mai proeminente figuri moldovene: d. Mihail Sadoveanu (1910-1919), ca director, căruia i-a urmat timp de 5 ani poetul N. Codreanu, apoi romancierul Ionel Teodoreanu, iar în prezent un eminent gazetar şi gospodar d. Emil Serghie. Aceştia sunt pilaştrii care au susţinut prestigiul aşezământului ce-şi are cel mai de seamă aport în promovarea culturii şi a frumosului umanizator. Aceşti diriguitori au înţeles că funcţiunea de director nu însemnează numai biurocratism. Fără a primi mare lucru dela Centru, fă-

clia dela Teatru nu s'a stins, ba dimpotrivă flacăra ei luminează din ce în ce mai puternic.

Stagiunea aceasta s'a deschis în cadrul „lunii cu *13 cantonete*" de Vasile Alecsandri. Mulţi s'au întrebat de ce anume se pun în scenă, la început de stagiune, învechitele madrigale pe cari Eminescu, într'o cronică a vremii, le ponegrea destul de maliţios. Răspunsul este că Alecsandri, alături de Gh. Asachi, stă la temelia nu numai a dramartugiei româneşti, ci în special la aceia a Teatrului moldovenesc.

Direcţia Teatrului ieşan a ţinut să demonstreze totodată marelui public şi gradul de evoluţie a tehnicei scenice dela 1835, — când a avut loc premiera „Chiriţelor" — şi până azi. Şi făcând acest lucru, concomitent a omagiat pe inimosul *Bard dela Mircești*, dela a cărui moarte s'au împlinit în August 40 de ani.

De fapt până la Alecsandri, numai Asachi a desţelenit puţin tărâmul teatrului, jucând întâia dată în româneşte în anul 1916, în casa Hatmanului Costache Ghika, piesa pastorală „*Mirtil şi Chloe*" de Kessner. Dar şi atunci — deşi piesa era inofensivă şi prea cuviincios jucată de către tânări din cea mai aleasă protipendadă a vremei: Prinţul Ghika, Elena Ghica sora sa şi Costache Sturza — consulul rus a dat poruncă „*să nu se mai învoiască astfel de arătări, cari strică moravurile feciorilor de boeri*"!

Inainte de Asachi cronica glăsueşte că meseria de actor era luată în *deridere*, totuşi, cronica, mai pomeneşte că la nunta Domniţei Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu, s'ar fi jucat „pe manieră turcă" nişte bucăţi de teatru.

Abia în 1808 se înregistrează transitarea saltimbancilor de toate naţiile prin ţinuturile Moldovei: italieni, ruşi, nemţi, franţuzi, etc.

In 1814 se joacă în greceşte nişte piese de Voltaire şi Alfieri.

După Asachi? Un mic gol, ca urmare a ucazului dat de consulul rus, deşi la premiera lui „Mirtil" au asitat însuşi Mitropolitul Veniamin Costache, împreună cu Postelnicul Al. Beldiman... Ne putem da seama de samavolnicia Ru;ilor şi de neînsemnata prezenţă a demnitarilor noştrii sub ocupaţia rusească.

In 1832, în casele boerului Tâlpan, fraţii Foureaux deschid un teatru de varieteu. Moldovenii se ambiţionează. Asachi se reîntoare din străinătate şi sub Mihai Vodă Sturdza, în 1834 joacă „*Serbarea păstorilor moldoveni*", şi „*Dragoş, întâiul domn suveran al Moldovei*", iar de ziua Domnitorului „*Serbarea militară*" operă de Matei Millo, elev al pensionului Victor Quinet. Serbarea a plăcut, fiindcă în 1835 guvernul prevede înfiinţarea unei comisii spre „*a povăţui rânduiala reprezentaţiilor*".

In 1836, ia fiinţă *Conservatorul Filarmonic Dramatic* sub auspiciile directe ale lui Alecsandri şi Asachi. Un an mai târziu Conservatorul se intitulează pentru întâia oară: Teatrul Naţional, (15 Noembrie 1837), deşi juca în sala şi cu decorurile fraţilor Foureaux.

De atunci, cu mici tărăgănări, fiinţează Teatrul Naţional. Problema subvenţiilor era şi atunci capricioasă. Norocul a fost tot boerul cu inimă caldă, Mihăiţă Sturdza care în 1847 deschide stagiunea teatrului în casele sale dela Copou. Epoca alecsandrină culminează. Vodevilurile şl canţone-

Intrarea Bisericei „Trei Erarchi". Iaşi.

tele îşi au răsunetul peste tot, datorită marilor talente: Matei Millo, Luchian, şi Bălănescu, cari erau actori de mare marcă.

Mai survin ele, hărţuieli inerente timpului şi mentalităţii din veacul trecut, dar teatrul ieşan de atuncia trage brazde adânci în ogorul culturei româneşti.

A rămas în paginile istoriei premiera **„Provincialul lui Vadră"** de Alecu Russo. Ca urmare, din cauza îndrăzneţului cuplet *„Din Focşani la Dorohoi, ţara-i plină de ciocoi"* autorul a fost exilat la Soveja, iar actorul Luchian la Mânăstirea Caşin.

Alte elemente de mare valoare au fost Aristiţa Romanescu şi Grigore Manolescu, cari au excelat în roluri de profund tragism.

In 1878, arde teatrul dela Copou, şi se servi şi publicul din Basarabia şi Bucovina.

Marele merit al promovării acestei instituţii, o au in bună parte, directorii de scenă: Aurel Maican, iar actualmente G. M. Zamfirescu şi Const. Sava.

Vizitatorii cari s'au abătut la *„Luna Iaşilor"* au putut să aprecieze competinţa repertorului compus din felurite piese româneşti şi străine ca: *„Doamna Ministru Popovici"* din literatura dramatică jugoslavă, *„Domino"* de Marcel Achard, *„Quad ratura Cercului"* de Cataeff, *„Scrisoarea"* de Somerseth, Mangham, etc. etc.

Toate acestea, ca şi piesele *„Scene de stradă"*, *„Domnişoara Nastasia"*, *„Tatăl"*, *„Hoţii"*, cari s'au jucat în stagiunea trecută, pe lângă efectul evidenţiat prin jo-

Bujdeuca lui Ioan Creangă. Iaşi.

instalează o perioadă de pribegie până 'n 1896, Decembrie unu, când se inaugurează palatul actualului Teatru Naţional. De atunci şi până în prezent, talente ca: Aglaia Pruteanu, State Dragomir, I. Profir, C. B. Penel, R. Bulfinschi, Morţun, Pella, Sandu Teleajen, Aurel Ghiţescu, Const. Ramadan, Miluţă Gheorghiu, Tudor Călin şi alţii, au amuzat şi instruit toate straturile societăţii moldovene. Ba ceva mai mult, de când s'au, desfiinţat teatrele din Chişinău şi Cernăuţi, Naţionalului Ieşan îi revine sarcina de a cul excelent al actorilor, au rămas întipărite în sufletul tuturora, prin decorurile de rară valoare, artistică şi documentară, datorite pictorului scenograf Th. Kiriacoff.

Cine a fost la Iaşi şi n'a văzut nici o piesă teatrală, nu poate spune că a cunoscut valoarea intrinsecă culturală a oraşului. Ca dovadă avem exemplul congresiştilor dela al 10-lea congres urbanistic, cari chiar în prima seara, au asistat *„in corpore"* la o premieră.

Cine va veni la Iaşi, de acum inainte,

(căci „Luna" se va prelungi până la 15 Noembrie) va avea ocazia să audieze concertele simfonice dirijate de neîntrecutul maiestru Antonin Ciolan, care in programul său şi-a inscris şi bucăţi de ale bănăţeanului Sabin Drăgoi.

Cultura trebuie să înfrăţească. Reprezentanţii provinciilor ca şi guvernamentalii, trebue să înţeleagă acest lucru, aşa cum au înţeles-o fruntaşii Iaşilor în interviewurile pe care le-au dat revistelor şi gazetelor din toată ţara.

Politica centralistă este dăunătoare ţării, fiindcă oraşele rămân prizărite şi neorganizate. Uniunea oraşelor în congresul anual ţinut la Iaşi, a subliniat acest lucru, iar noi de aci, din această modestă cronică, în care înfrăţim Banatul cu Moldova, întărim acest deziderat, el fiind un primat incontestabil.

Hotarele ne sunt aproape şi echivoce şi Bănăţenilor şi Moldovenilor. Propaganda optantă şi comunistă se revarsă cu nemiluita prin undele herţiene, iar Capitala României cu toate eforturile ei, nu poate face faţă necesităţilor din acest punct de vedere. Şi Moldova şi Banatul îşi cer postul lor de Radio-difuziune, ca dintr'o parte să se răspândească cultura sănătoasă, iar dintr'alta cântecul sprinţar şi duios, cari să astupe oftaturile vecinilor ce ne jinduesc plaiurile, iar fraţilor din robie să le slujească de apă vie întăritoare intr'un viitor ce poate îi va izbăvi şi pe ei.

Acestea sunt gândurile pe cari le desprindem din organizarea unei „luni" a Iaşilor.

Astea au fost şi sentimentele intelectualilor moldoveni stabiliţi în Bucureşti, cari şi-au strâns rândurile acolo, formând un cerc al „Amicilor Iaşului" (dl Trancu-Iaşi, C. N. Ifrim, Dr. Tănăsescu, etc.).

Unirea face puterea. Dihonia şi discordia să piară. Oraşele trebuesc întărite pe principii sănătoase. Toate provinciile trebue să înţeleagă asta şi să jurue cu toţii după formula pe care a dat-o Mitropolitul Nicodem al Moldovei, când s'a referit la Iaşi: „ ... *Fii bine cuvântat Ierusalime; uscată să fie dreapta mea şi să mi se lipească limba de cerul gurii in culmea bucuriei mele, când te voiu uita ...*"

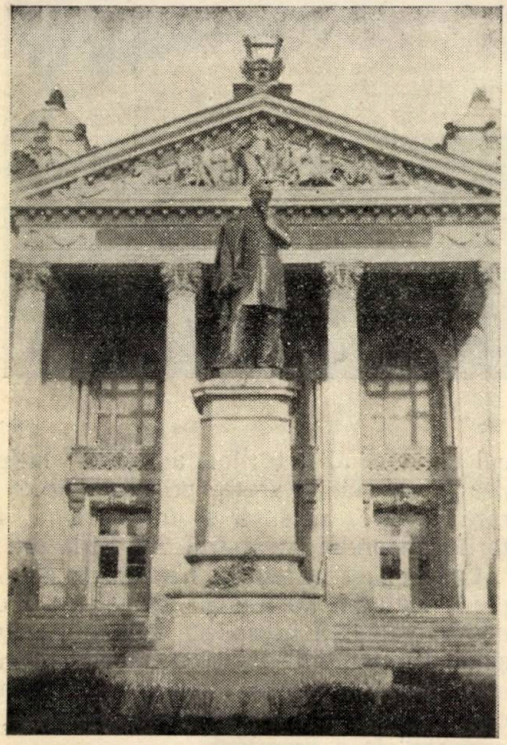

Teatrul Naţional. Iaşi.

Expoziţia pictorilor moldoveni

de Grigore V. Coban

In localul Academiei de arte frumoase — cu ocazia *„Lunei Iaşilor"* — s'a deschis Expoziţia colectivă, de pictură, sculptură şi decorativă. Alături de personalităţi a căror consacrare a ieşit din sfera discuţiunilor îndoelnice, ca: N. N. Tonitză, I. L. Cosmovici, Hette, Mateescu, expun şi reprezentanţii tinerei generaţii: C. Agafiţei, M. Cămăruţ, N. Popa C. Alupi, M. Dumbrava, Al. Popovici, etc. — expoziţia căpătând un aspect cu totul hibrid, prin varietatea lucrărilor cât şi prin calitatea lor. Evident, că şi de data aceasta, nu s'au putut înlătura unele inepţii şi aberaţii, traduse prin tot felul de elucubraţii picturale cari, profanează arta şi intoxică simţul artistic. Inainte însă de examinarea şi notarea lor, dl rector Atanasiu, merită toate laudele pentru iniţiativa luată, de-a înlătura — prin oferirea Saloanelor Academiei, pictorilor moldoveni, consacraţi şi începători — stânjenirea desvoltării firesti, a emulaţiei şi realizării talentelor noastre. Cu aceste constatări, păşim pragul expoziţiei pentru o examinare mai atentă.

N. N. Tonitză, expune o singură bucată: Balcic. Pictură impalpabilă. Culoarea, aşternută c'un sentiment aproape muzical. Armonii şi tonuri noui — tandre de roz, pe verde pal sau gălbiu, combinate

între ele îndrăzneț. Infinita gamă de acorduri, rezultată din culorile de bază: roș, galben și albastru, este așternută pe pânză, prelucrând motivul oferit de natură, despuindu-l de elementele obiective și redând complexități noui de spațiu, în care aflăm, datorită imaginelor derivate, mai mult lumea interioară decât cea exterioară a artistului...

I. L. Cosmovici, profesor al Academiei din Iași, expune peisagii în acuarelă și guașe, nelămurite țesuturi de lumini și tonuri, cari nu știi de unde vin, dar cari se impun ca-o irezistibilă realitate ce-ți trezește dorința de-a opri o clipă lumea zugrăvită din fluiditatea ei. Portocaliuri, violeturi și roșuri, împrumutate din curcubeu (și combinate, dibaci) redau cerul, zările și munții din jurul mânăstirii Durău.

Costică Agafiței, dovedește și de data aceasta că orice manifestare plastică înseamnă ascensiunea spre culmile înalte ale artei. Acuarelele și uleiurile prezentate, caută o viață cromatică de tonuri fundamentale, simfonizate într'o horă de acorduri ce exaltă pretutindeni imaginea naturii. Florile lui — catifelate și modelate cu gingășia unei mângâieri ca și portretele și naturele moarte — sunt dovada varietății subiectelor abordate.

M. Cămăruț, aduce în peisagiile sale, aceiași tehnică reușită din înțelegerea acuarelei, prin intermediul căreia redă transparența și fluiditatea.

Inzestrat cu o puternică plasticitate coloristică, Cămăruț, concepe peisagiile în ansamblu, dozate în efecte și acorduri meșteșugite... Naturele moarte, excelează prin acordurile de griuri, adăugându-i surse pe cari le-a ținut ascunse cu multă sgârcenie.

C. Alupi, părăsind pentru o bucată de vreme portretul, studiază peisagiul de munte, atât de stâncos în realizarea plastică.

N. Popa, desenatorul neîntrecut, ne oferă ocazia de-a admira o minunată „Bucătărie dela Durău" și un „Ciobănaș" în care desvălue un caracter și o senzibilitate în atitudinele cele mai caracteristice.

Baba expune un remarcabil portret al rectorului Atanasiu, pe care totuși l-am fi dorit mai plastic realizat.

Mărioara Dumbrava, cu unele calități în alegerea și închegarea modelului.

Urdea, transparență în buchetul de flori, prea monochron.

Wechsler Arnold, credincios școlar al exhibițiilor moderniste.

Al. Popovici, expune acelaș portret prezentat Salonului din anul trecut.

D. Crudu, destul de crud în manifestările plastice.

Prof. Mateescu expune bustul lui I. G. Duca și Mihail Sadoveanu.

Mironescu, acuarelist plin de prospețime.

V. Mihailescu, fermentează și destilează prin propria sa personalitate ferită de impuritățile fatale oricărui început.

Lucrărilor fostului *prof. Bardasare* li-se consacră o sala întreagă. Indrăznețele concepțiuni, de dimensiuni mari, redate în nota epocii în care s'au format, pot servi încă și astăzi ca modele de corectitudine și pasiune a detaliului.

Demne de reținut sunt statuetele lui *Hette*, țărăncuțe redate cu o delicatețe nemaipomenită, ca și academicele studii ale sculptorului *G. Popescu*, laureat cu o bursă în străinătate...

Decorativa, predată de *Remus Troteanu*, ca întotdeauna, oferă motive românești, executate de-o pleiadă de tineri pasionați.

Restul expozanților; acceptabili, midiocrii, și mai ales inexistenți.

* * *

Au mai deschis expoziții de pictură: *A. Panciu*, la Cartea Românească, cu lucrări ce merită o deosebită considerație prin faptul că sunt ale unui auto-didact, plin de talent; *Mica Șerbu* — pasionată acuarelistă de-o înaltă tensiune coloristică; *Aura Scutaru*, credincioasă capetelor de expresii și *P. Hârtopeanu*, un pasionat al tonurilor melancolice: de gris, verde, etc...

Premiera Operei „Constantin Brâncoveanu" de Sabin V. Drăgoi

de Aurel Contrea

Incă un triumf definitiv și inegalat al muzicei bănățene! Dela Tiberiu Brediceanu, ori mai ales dela Vidu încoace, compoziția bănățeană a avut destule prilejuri să exalte de sinceră uimire și mândrie, dar acum are satisfacția să se încânte de cel mai răsunător succes.

Măestre Drăgoi!

Fii binecuvântat de lacrimile noastre de înduioșare! N'avem alte cuvinte să-Ți exprimăm mulțumirea noastră!

Prin misterul religios, ce a văzut lumina rampei în seara de Vineri, 25 Octomvrie, Te-am simțit în inima noastră, palpitând de emoție, carne din carnea noastră, strop de sânge din inima noastră înfierbântată.

Ești un suflet în plină vigoare, care ai mușcat din moarte; ai înfruntat-o și ți-ai înfrățit sufletul cu nemurirea.

Știm cât a trebuit să lupți cu indiferența biurocratică a ierarhiei muzicale, dar ai învins cumplit, căci pentru Tine nu-i altă realitate decât ceeace se petrece în inima Ta!

Lucrarea din premieră s'a executat pe libretul dlui *Sandu Tudor*, care cu desăvârșit talent literar a folosit drept text de îndrumare acaftistul Sfântului Dumitru Basarabov. Prin această operă se glorifică viața de martir a lui Constantin Brâncoveanu, boeri vechiu și domn creștin, a cărui tragedie a emoționat atât de cumplit sufletul poporului nostru.

Inscenarea pictorului *V. Feodoroff*, sub iscusita direcție de scenă a dlui *Sahighian*, a fost întru totul potrivită mediului, desfășurându-se într'un pios decor bisericesc.

Uvertura este un divertisment sacru, preambulul unei liturgii dramatizate. Muzica, deși pur religioasă, cu coruri de colinde, este peste tot inspirată din motive populare. De partea soliștilor sunt șase condace, apoi două coruri mari și șase feri-

ciri în cor: »*Bucură-te!*« Drept ectenie, fir conducător al piesei, — domină invocalul unui ieromonah în rolul căruia se condensează principala evocare dramatică a acţiunii. Rolul acesta l'a deţinut cu artă desăvârşită basul *George Folescu*, iar rolul primei călugăriţe îl avea dna *Maria Snejina*, deasemeni o mândrie a Operei bucureştene. Dealtcum şi ceilalţi protagonişti: dna *Alexandra Groza*, (calugăriţa a doua) precum şi dnii *R. Shilton*, *Ştefanovici şi* C. *Teodorian* s'au achitat admirabil, iar corul s'a întrecut pe sine. Dirijorul, dl *Ionel Perlea*, a fost deasemeni peste elogii...

*

Muzica lui Drăgoi are o însuşire rară: se adresează deopotrivă intelectualului rafinat cât şi neiniţiatului plugar, şi cine a auzit-o odată, n'o mai uită.

Liturgia aceasta dramatizată este o creaţiune în gen nou, personal al lui Sabin Drăgoi. Pentru dânsa n'a avut model şi premergător. Stăm mişcaţi înaintea ei şi ne întrebăm: cum a putut atinge dintr'odată culmi atât de înalte? Avem în faţă un rod neprevăzut al inspiraţiei sau o etapă a unei desvoltări continui? Cum a ajuns la această structură cromatică de un efect incendiant, la această norocoasă potrivire de acorduri cu nuanţe de necrezut?

Puternic sau voalat, opera aceasta se armonizează cu cele mai delicate vibraţii de gândire. Nimic din ceace s'a produs până acuma nu-i seamănă. In tot cursul ei Drăgoi, creator visător şi neliniştit, nu se potoleşte niciodată, nu se odihneşte, nu-şi crează popasuri... Şi are un dar neîntrecut de a adulmeca frumuseţea: în sufletul lui e puritatea lui Virgiliu. Câte-o melodie e atât de graţioasă, ca mersul legănat al fetelor noastre doinitoare.

Dacă figura lui Brâncoveanu este numai evocată (nu şi prezentă, în carne şi în oase), în schimb, — prin graiul călugăriţelor, — fecioarele noastre din popor cântându-şi neîntrecutele lor colinde, parecă sunt aci aevea, într'o trăire deplină, în toată gingăşia lor plastică, cu toate atributele dalbe ale rusticismului lor.

Ce bogăţie melodică, risipitoare la Drăgoi! Modulaţiile şi recitativele alternează, se împletesc şi se desfac pe întrecute. O arie captivantă, ce ţi-s'a urcat în suflet, este pe loc întretăiată, străbătută, asaltată de altele, ce mlădioase, o saltă într'o unduire neaşteptată, ca valurile curgătoare dintr'un râu de munte...

Şi e neîntrecută exprimarea melancolică a tragediei. Ca dramaturgii antici, Drăgoi nu urgiseşte viaţa, dar nici de moarte nu i-e teamă şi nu îl îngrozeşte. Expierea vieţii lui Brâncoveanu, care la timpul său a îngrozit Europa întreagă, pentru Drăgoi e prilej de divinizare mistică, drum spre dumnezeiască exaltare.

Nu ştiu dacă dela Beethoven încoace a mai avut vre-un artist o asemenea retrăire şi cu atâta profunzime. Dar pe când Beethoven şi Händel în oratoriile lor mistice au prea mult eroism, — teatral întrucâtva, — la Drăgoi misterul e o expiere divină, un martiriu de-o puritate îngerească, — cum a fost şi suferinţa fără seamăn a lui Brâncoveanu, martir al neamului românesc...

... Cred deci şi mărturisesc, că această operă a lui Drăgoi va trăi şi va însufleţi cât va trăi neamul românesc.

Fotografiile cu portretele maestrului Sabin Drăgoi şi cu scenele din operile „Năpasta" şi „Constantin Brâncoveanu" au fost publicate în numerile precedente ale revistei „Luceafărul".

Ion Th. Ilea: (poezii).

„Gloata"

Poezia socialistă şi-a rezervat un loc infinit de mic în istoria literaturei române.

Exceptând câteva poezii, — şi aceştea de o valoare ideologică şi artistică problematică — celelalte sunt înce cări nereuşite.

E explicabil. Socialismul şi-a ridicat flamura, târziu. De aci, şi stagnarea logică a manifestărilor socialiste în artă.

Tradiţia a fost sfărâmată de „Gloata" dlui Ion Th. Ilea.

Volumul. e o versificăre artistă a ideologiei socialiste. In el, se grupează concepţia şi puterea creatoare a poetului.

„Trei drumuri" caracterizează epocile istoriei umane. In partea ultimă, se ridică vehement îm-

potriva tuturor situațiilor sociale, prevăzând ziua de mâine:

Clopotnițele încalecă viteza orei.
Fiecare sat e o țară,
Fiecare țară trece în basm,
Soarele privește prin ochelarii mulțimii,
Cimpoiul vieții își sună 'nainte melodia.

O altă grupare de idei, mult mai revoluționară, mai plastică și concisă în dorință de înfăptuire, e „Pasul meu peste veac":

Prastie țintește înălțimi turtite de gând,
un om e nimica, mulțimea să vină la rând
și din turnul ochiului ne'nchis,
răsară cuvântul de mit,
poruncă precum cerul a prezis.

Toată poezia își ia motivele de inspirație din mediul social și revoluționar.

I s'a reproșat că are o poezie cu un vocabular limitat și că utilizează cuvinte abstracte.

E prea puțin adevărat.

Cuvintele și expresiile sunt într'o perfectă armonie, cu un fond și cu imagini pe cari le-a realizat ca un artist desăvârșit.

ION B. MUREȘIANU

Grigore Bugarin: Simfonia rustică (Sonete). Editura „Fruncea" Timișoara. Cu gravuri pe linoleum de Virgil Mihulin.

Grigorie Bugarin

Iată o carte pe care o așteptam de mult. Cu multe luni mai înainte revista „*Fruncea*" o anunța cu încredere și entuziasm iar cele câteva poezii publicate ne-au încredințat de fondul rar și de înalta morală a poeziilor, precum și de idealul ce luminează înțelesul acestor strofe.

Dacă în poeziile celorlalți confrați bănățeni, am găsit caracterizări deosebite, accente dinamice cu totul diferite și izolate — având natural același farmec — în poeziile dlui Grigore Bugarin întâlnim după fiecare rând dragostea nemărginită pentru satul bănățean. Acel sat duios, unde ai copilărit, unde ți-ai lăsat prietenii — astăzi gospodari destoinici — a cărui chemare îți vrăjește firea și te aduce ca fermecat din locurile luminate feeric, la luminița de opaiți scumpă și neștearsă din mintea ta de muritor. Când am cetit aceste strofe m'am gândit la frumusețea satului, pe care mai toți am părăsit-o și pentru care păstrăm în suflet duioșia de mamă. Însăși volumul „*Simfonia Rustică*" în partea I-a: „Desrobire" are de cicluri: 1. Sbucium, 2. Intoarcere, 3. Satul. Năvala normală a sentimentului, care se înfiripează și sub a cărui vrajă, îți mâni pașii spre satul părăsit. Te sbuciumi, te frământi pentru un codru de pâine, te avânți în lume cu setea morbidă pentru a învinge și atunci când te-ai cocoțat pe piramida redutei câștigate și privești în urmă, zărești turla de biserică a satului. Un sentiment nebun, te îndeamnă să pleci, să mai trăești o clipă în liniștea și duioșia casei tale părintești. Și pocăit te întorci. Umilit de răsvrătirea ta însăși, de înălțimea de unde te cobori, dar fericit că mai ai putința să săruți pământul, brazdă neagră a ogorului strămoșesc. Și cobori în sat, cu inima luminată de ceva bun. Toate te primesc cu drag. Toate parcă te-au iertat. Câmpia înverzită cu cirezile de vite. Ogoarele mânoase, au legănarea aurie a grâului. Ulița satului cu sburdălnicia copiilor. Râsul de fecioară întâlnit în cale. Cumpăna fântânei scârțâind în cale.

Moșnegii înălbiți, vorbindu-ți pe îndelete și casa ta unde ai copilărit cu bunătatea mamei și hărnicia tatei.

Toate aceste svârcoliri de sentimente, toată această dragoste și vraja chemării satului părăsit, dl. Grigore Bugarin a reușit să ne-o dea în versuri de cristal, meșteșugite și sculptate. O limbă ușoară, cuvinte alese îi sunt mijloacele. Imagini puternice ca niște jocuri de lumini, din care se desprind un pesimism cuminte, îngăduitor cu viața dar nu îngenunchiat. Răsvrătire potolita cu reflexii filosofice asupra vieții, care îți arată că'n lume totul e zadarnic și nimic nu-ți poate lumina viața decât mulțumirea sufletească, de așa cum ești. Și cu cât, ceteșți aceste poezii simți pașii tot mai dârji ai călătorului spre sat, fericirea cum îi sburdă în sine și picurarea lacrimilor de bucuria revederii.

Omul acela trist, sbuciumat prin lume s'a liniștit ca marea după furtună. Satul l-a îmbrățișat cu adierea lui caldă de fecioară părăsită.

Iată câteva fragmente:

Curent străin m'a aruncat în lume
și mi-a cerut obol, viața mea.

Sunt sus, pe culmea nizuinței mele.
Imi văd în suflet până'n depărtare.

Viața mea, din zâmbetu-ți feeric
Eu am desprins buchete de plăceri.

Mi-așa de scump ogorul-arat în lung
Din satu'n care m'ai născut, tu mamă.

Mă mai întorc în satul meu cel mic
Cu apus de soare sângerând în vale.

Sau:

Țăran legat puternic de-a lui glie
Mi s'au sfârșit cântările din sat.

Mi-i satul așezat în sinclinar
Și are un pârâu și două mori.

Am putea să aducem o mulțime de exemple. Dar am îndemnul s'o citiți mai ales că editura revistei „Fruncea" ne-o prezintă în condițiuni tehnice admirabile, despre care avem cele mai sincere felicitări. Admirație. Cu adevărat a reușit să ne dea o carte bună atât din punct de vedere al conținutului cât și al tehnicei. Înțelegându-și rostul aici la granița de vest, revista „Fruncea" implântează un steag de biruință pe ogorul literaturii bă-

nățene și dă un exemplu biciuitor editurilor mari, cari în goana după câștig, uită să dea în mâna cititorilor o carte bună. Admirându-i succesul îi urăm același, pentru al doilea volum, ce credem că nu va întârzia.

Aceiași admirație pentru gravurile pe linoleum ale dlui Mihulin, care a reușit să redea atât de plastic imaginile poetice ale autorului.

Privindu-le ai viziunea clară, a satului de unde ai plecat și-ți trimiți doar gândul spre frumusețea de verdeață, ca să-ți alini dorul . . .

„Simfonia Rustică" sunt sonete pe care nu le-am așteptat în zădar.

Gh. ATANASIU.

Pr. Gheorghe Cotoșman : „Din trecutul Bănatului" (Monografii istorice).

Pr. Gheorghe Cotoșman

Iată a patra carte din marea operă pe care o întreprinde cu atâta sârguință la această grantță a țării preotul Gh. Cotoșman din Jimbolia, a patra carte din desgropările și luminișul întoarcerii în trecutul acestor g l i i strămoșești: Giridava - Morisena - Cenad.

Activitatea rodnică și pricepută a acestui preot e bine cunoscută și se încadrează într'un ansamblu de fericite realizări, cari vor rămâne inscripții de plumb pentru generații și desgropări ale unui trecut pe care prea puțini îl cunosc.

Gheorghe Cotoșman a început această vastă lucrare documentară, printr'un interesant și modest studiu de istorie națională bisericească și a continuat cu această monografie redând date și dovezi cari pun într'o lumină nouă, trecuta viață românească din jurul Comloșului Mare și a Cenadului.

E în aceste preocupări o muncă de om sârguincios și pulsează în aceste pagini de adevărată istorie o viață cu adevărat românească, dovezi cari sfarmă afirmațiile cronicarilor străini cari ne-au arătat cu totul în altă lumină. Iată ce scrie prof. universitar Dr. Nicolae M. Popescu, în prefața cărții a patra:

„Neamul românesc a dus viață frământată în aceste părți Statul maghiar a căutat să-l maghiarizeze prin biserică, prin școală și prin administrație. Stăpânirea turcească l-a împilat atâta vreme. Din aceste frământări neamul românesc a ieșit biruitor, păstrându-și ortodoxia și naționalitatea. Și lupta aceasta de desnaționalizare dintr'o parte și de menținere din alta se simte și în cercetările istorice: ungurii și sârbii căutând să dovedească vechimea lor mai adâncă în aceste părți, iar românii străduindu-se să arate „că-s aici acasă". Lupta aceasta — pentru dovedirea vechimii românismului — se simte în cartea părintelui Cotoșman. Autorul a lucrat conștiincios și sistematic".

Sunt acestea adnotări prea insuficiente pentru a reda marea valoare a operii întreprinsă de preotul Cotoșman. In cele patru cărți ale lui retrăiesc vremuri uitate, se ridică ca un granit viața românească la acest colț de țară, să înfrunte intemperiile străine.

Aștept cu nerăbdare continuarea acestei vaste lucrări, cu același zel și pricepere, de care a dat dovadă părintele Cotoșman.

DORIAN GROZDAN

Haralambie Th. Țugui „Liane Crude"

Aș vrea acum, să destram un imn pentru gândurile răsfirate ale lui Haralambie Th. Țugui și aș vrea ca el:

„Cum stelele'n crâng, lumina și-o anină
„în vârf de arini, așa am vrut cu zor
„să-mi împletesc visările fuior
„și să le'nbăt cu arome de sulfină".

Iată o carte cu poezii, în care se destramă sufletul tânăr și mistic al poetului din Dorohoi, o carte scrisă admirabil, o carte cu „liane crude" care ne picură o speranță de viito. Haralambie Țugui e un poet al viitoru ui: deocamdată fără drum și fără un punct în zare spre care să se cațere. E răsfirat în patru zări și-și destramă sufletul sincer și nevinovat.

„Crengi încărcate cu pojar de lună
„s'apleacă leneș spre pământul ud
„când sângerate stelele s'adună
„și-și fac culcuș în ierburi cu mirosul crud".
(Pădure).

E o tinerețe care se înalță peste farmecul naturii din care prinde în plasa gândului imagini de o plasticitate și o frumusețe rară. Poezia aceasta pădure e fermecătoare și în alte strofe de ex:

„Tăcerile pândesc de sub pietroaie
„sorbind mireasma ploilor avid,
„și frânt în troeniri de aur se îndoaie
„al sălciilor prosternat poclid".

„Aici te-ai aduna la sfat cu-alunii
„isvoarele să-ți cânte tremurat
„și împletind cu vis beteala lunii
„în basm te-ai dărui purificat".

Dar Haralambie Țugui are și alte imagini de pastel, mai pronunțate și în cari tronează același gând cuminte:

„Arini înciucurați cu aur de fulg moale
„ce cu'n sărut oglinda apelor o sparg,
„să-și soarbă parcă umbra din undele domoale
„când flori de irișI cerul își presară în larg".....
(Noapte de stih)

De aici, din noap'ea aceasta, Haralambie Țugui trece la tristețile de cari e frământat apoi aproape în întreg volumul, tristeți ușoare, ca păienjenișul toamnelor coapte.

„Azi poticnit la margine de gânduri port
„durerea, tămâind mormânt de viş
„şi dibuind prin beznă tăcerea m'a închis
„cu zid de nepăsare crenelând idealul mort".
(Deşteptare)

S'au o notă mai pronunţată de nostalgie târzie, care stărue ca un cui înfipt în gând:

„Şi plâng aceleaşi sălcii în colţul solitar
„unde am durat odată altare pentru vis
„şi-aceleaşi gânduri parcă, încearcă în zadar
„să-şi dăruiască'n mine cărări în spre abis".
(Strofe târzii)

Poetul îşi revine. Şi-şi revine la dumnezeeştile strofe cu creionări de pastel, într'o poezie dedicată fratelui său:

„Soarele a 'ncremenit în crengi pe zare
„— un ban de aur prins în meji de sânge
„pe când în mers bolnav din depărtare
„doar un caval tristeţea-şi mai răsfrânge"

In aceste oscilări îşi încheie, admirabil Haralambie Ţugui volumul de versuri «Liane Crude» cu strofa:

„Versule din urmă încărcat şi plin
„de comori de aur, cer şi chilimbar
„prins în ritm de rugă şi de cânt divin
„strâns între peţunii prăfuite clar,
„du cu tine'n lume, molcome litanii
„zăvoreşte'n apa liniştilor grele
„— gândurile mele — împletind cu anii
„au şi până acuma viaţă, vis şi stele...."

Haralambie Th. Ţugui e un poet de talent, pe care Dorohoiul ni-l ridică pentru ziua de mâine. „Liane Crude" promit viitorului un talent de mare valoare. Drumul însă, ar trebui limpezit. Şi se va limpezi dela sine, căci Ţugui are încă rezerve pentru această limpezire.

Il aşteptăm cu alt volum.

SIOMIN DORU

Cronica Revistelor din Banat:

Suflet nou

este revista satului bănăţean şi apare de două ori pe lună în comuna Comloşul-Mare, purtând pe frontispiciul ei: director Dr. Andrei Bălan, şi redactor pentru Moldova: Aurel Bugariu. Este o revistă bine scrisă si frumos tipărită. Din coloanele ei radiază idei, frământări şi preocupări, cari au înfrăţit in jurul redacţiei un grup de tânări intelectuali, pătrunşi de însufleţire şi dornici de a-şi da toată contribuţia lor pentru cultivarea şi ridicarea poporului român. Ultimul număr din 15 Octombrie, a fost închinat Iaşilor.

Fruncea, revistă bănăţeană

apare la Timişoara în fiecare Vineri cu o regularitate matematică. Semnează articole directorul ei Ing. Nicolae Ivan, apoi colaboratorii: Dr. Ioan Ţenchea, Dr. Gheorghe Damşescu, Valeriu Crâşmariu, Z. Arsenovici, Ion Suciu, Grigore Bugarin, Mihail Lungianu, Nicolae Tomiciu, Nicolae Pârvu, Ştefan Gomboşiu. „Fruncea", care se apropie de aniversarea primului an de existenţă, a contribuit foarte mult la ridicarea prestigiului publicisticei bănăţene. Autorităţile şi marele nostru public ar trebui să o aprecieze la justa ei valoare, acordându-i pe lângă binevoitoarea admiraţia şi un concurs real.

Foia Diecezană din Caransebeş

a închinat la 6 Obtombrie un număr special pentru Episcopul Ioan Popasu cu ocazia festivităţilor cari au avut loc la Caransebeş pentru jubileul de 50 ani dela restaurarea episcopiei de acolo.

Ţărănismul Bănăţean

este titlul unei noui reviste ce apare bilunar la Timişoara începând dela 1 Octombrie 1935. Revista condusă de dl avocat Dr. Gh. Ciorman militează pentru doctrina ţărănistă, examinându-o din punct de vedere politic, economic şi social.

Reviste primite:

Vremea, Bucureşti, 6, 20, 17 Octombrie 1935.
Revista Fundaţiilor Regale, Bucureşti, Oct. 1935.
Cuvântul liber, Bucureşti. 12, 26 Octombrie 1935.
Şcoala vremii, Arad, 8 Octombrie 1935.
Azi, Bucureşti, Septembrie 1935.
Societatea de mâine, Bucureşti, Iunie-Sept. 1935.
Albina, Bucureşti, 4, 11, 18, 25 Octombrie 1935.
Gând românesc, Cluj, Septembrie 1935.
Pagini literare, Turda, 15 Octombrie 1935.
Şomerul, Timişoara, Septembrie 1935.
Rânduri, Fânaţă-Bihor, Sept.—Oct. 1935.
Munca literară, Bucureşti, Septembrie 1935.
Gazeta Cărţilor, Ploeşti, Sept. 1935.
Manifest, Iaşi, 25 Octombrie 1935.
Pământul, Călăraşi, 25 Oct. 1935.
Observatorul, Bucureşti, Sept.—Oct. 1935.
Idei încrucişate, Silistra, Noembrie 1935.
Korunk, Cluj, Octombrie, 1935.
Vestul medical, Oradea Oct. 1935.
Gândul vremii, Iaşi, 15 Sept., 15 Oct. 1935.
Revista ştiinţelor psihice, Bolgrad, (Ismail) 1, Oct. 1935.
Fruncea, revistă bănăţeană, 12. 10, 26 Oct. 1935,
Suflet nou, Comloşul-Mare, 16 Oct. 1935.
Suflet românesc, Bucureşti, August—Sept. 1935.
Ţărănismul bănăţean, Timişoara, 1 şi 15 Oct, 1935.
Ortodoxia, Bucureşti, 13, 20 Oct. 1935.
Educaţia Naţională, Timişoara, Anul I. nr. 3, Noembrie 1935.
Vasiova, Oraviţa—Timişoara, Aug—Sept, 1935.

Cărţi primite:

Pr. GHEORGHE COTOŞMAN (Jimbolia): Restaurarea Episcopiei Timişorii. Testamentul lui Şaguna. Visul Bănăţenilor. Timşoara 1935.
CHECIANA: Fiul Rătăcit (teatru din viaţa minerilor), Deva 1935.
CONSTANTIN GEORGIADE: Maglavitul în lumina psihologiei ştiinţifice. Bucureşti 1935.
MARIA MAIOR PÂRVULESCU: Fecior de gazdă, piesă în 3 acte. Deva 1935.

Numărul viitor al revistei „Luceafărul" va apare în ziua de 15 Decembrie şi va fi un număr special de Crăciun, cu un bogat şi variat material literar şi artistic, la care vor colabora cei mai de seamă scriitori şi artişti. El se va vânde cu preţul obişnuit de 20 Lei exemplarul.

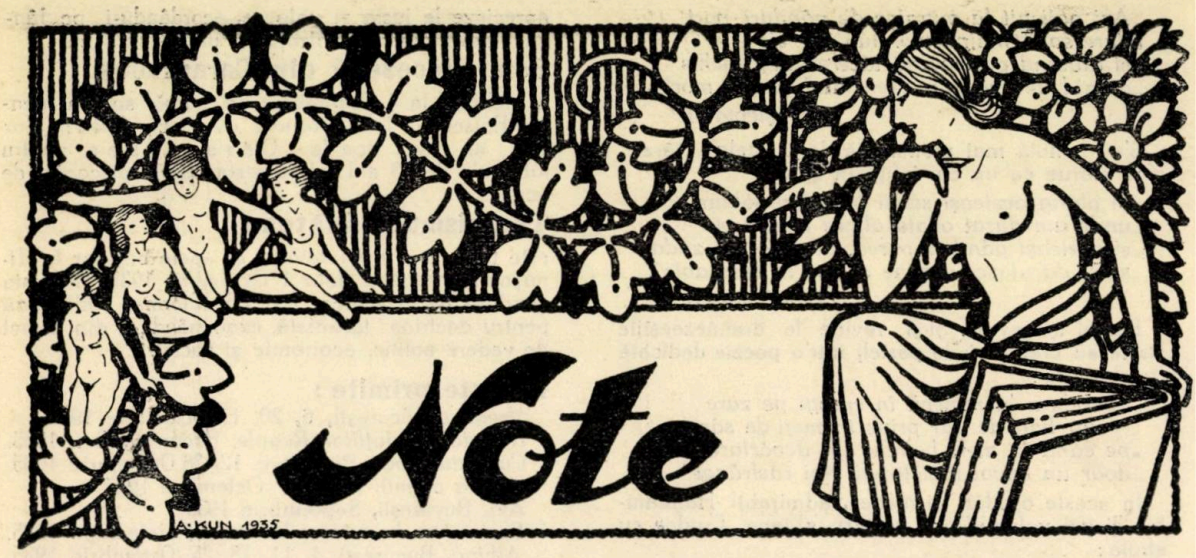

Scriitorul şi Arhiereul Ioan Boroş a împlinit 85 de ani

In atmosfera liniştită a oraşu ui, care în trecutul românismului a fost cuibul atâtor frământări naţionale, şi-a prăznuit arhierul Ioan Boroş, fără alai şi fără zgomotul unui fast, ci numai în intimitatea prietenilor săi, aniversarea celor 85 de ani dela naşterea sa. Această sărbătoare a bătrânului scriitor dela Lugoj trebue scoasă din limitele restrânse ale unui eveniment local, ca să i se dea toată amploarea pe care o merită. Se cuvine ca bogata activitate desfăşurată de neobositul publicist bănăţean să fie cunoscută pretutindeni şi apreciată la justa-ei valoare. Pentru noi munca literar şi de istoriografie a vrednicului arhiereu Ioan Boroş este un izvor fecund de culegeri de date şi informaţii preţioase pentru trecutul românesc al Banatului. Pentru ridicarea acestei provincii a lucrat mai bine de şase decenii şi pentru promovarea literaturii bănăţene, şi-a închinat o bună parte a vieţii sale, de aceea Banatul se mândreşte cu el, ca cu unul dintre cei mai aleşi fii adoptivi ai lui.

Arhiereul Ioan Boroş s'a născut la 20 Octombrie 1850 în oraşul Careii-Mare (jud. Sălaj) din părinţii Ioan Boroş şi Maria Verga, români greco-catolici. Tatăl său a fost de origine din familia nobilă a preotului *Mihai Boroş de Gilvács*. Diploma de nobil fusese dată de Impăratul Le pold cu data de 9 Noembrie 1687 şi publicată în congreg a ia generală a judeţului Satumare ţinută la 9 Noembrie 1688, diplomă în care strămoşul arhiereului era numit „*Michael Boros de Gilvacs alias Pap*".

Primele studii le-a făcut în şcoala primară greco-catolică română din oraşul său natal, iar clasele a 3-a şi 4-a la şcoala romano-catolică, numită *normală*. In toamna anului 1860 s'a înscris la gimnaziul romano-catolic al calugărilor piarişti din Careii-Mare, iar în toamna din 1864 a trecut în clasa 5-a a liceului român greco-catolic din Beiuş. In timpul celor patru ani de studii secundare a stat în pensiune la familia vestitului profesor Ioan Silviu Selejan, unde şi-a însuşit limba română, căci în oraşul Careii-Mare numai în puţine familii se vorbea româneşte, iar în şcoala normală şi în gimnaziu nu se propunea de loc. Bacalaureatul l-a trecut în ziua de 26 Septembrie 1869 cu succes strălucit.

După terminarea liceului, la dor nţa părinţilor săi cari erau creştini zeloşi, a cerut să fie primit la Facu tatea teologică din Oradea. Aici însă i-a fost refuzată înscrierea, deoarece Episcopia gr, cat, din Oradea primise ordin dela guvernul maghiar să nu admită la teologie pe studenţii dela Beiuş, cari cu ocazia unei petreceri de vară au făcut demonstraţie românească rupând treieolorul unguresc, ceeace a fost şi cauza amânării examenelor de bacalaureat din Iunie la Septe i brie.

Văzându-se refuzat la Oradea, *Ioan Boroş* recurge la episcopia gr, cat. română din Lugoj, care îl trimite la Facultatea teologică centrală dela Universitatea din Viena în seminarul „*Sancta Barbara*" unde studiază timp de patru ani. Se întoarce apoi la Lugoj şi la 14 Noembrie 1873 este numit *cancelist* la oficiul diecezan.

Episcopul Lugojului *Ioan Oltean* fiind numit la Episcopia dela Oradea, în locul lui vine la 25 Noembrie 1874 ca episcop *Dr. Victor Mihalyi*, care îl numeşte pe *Ioan Boroş* la data de 8 Noembrie 1875 *vicenotar consistorial*, iar în ziua de 6 Aprilie 1877 îl hirotoneşte de *diacon* şi la 27 Maiu 1877 de *preot celibatar*. La 13 Noembrie 1879 este numit *asesor consistorial*. Funcţionează în cancelaria diecezană până în Septembrie 1880, când se duce ca administrator cu titlu provizoriu al parohiei vacante *Zabrani*, de lângă Lipova, devenind după un an de zile parohul definitiv al acestei comune. In Zăbrani a păstorit până în 1896, când, după trecerea episcopului diecezan Dr. Victor Mihalyi la scaunul mitropolitan de Alba-Iulia şi Făgăraş, a venit ca episcop de Lugoj Dr. Demetriu Radu, care l-a chemat pe Ioan Boroş în funcţia de secretar episcopesc şi director al cancelariei diecezane, numindu-l de protopop onorar. La 17 Noembrie 1897 a fost numit *canonic prepedat*, iar

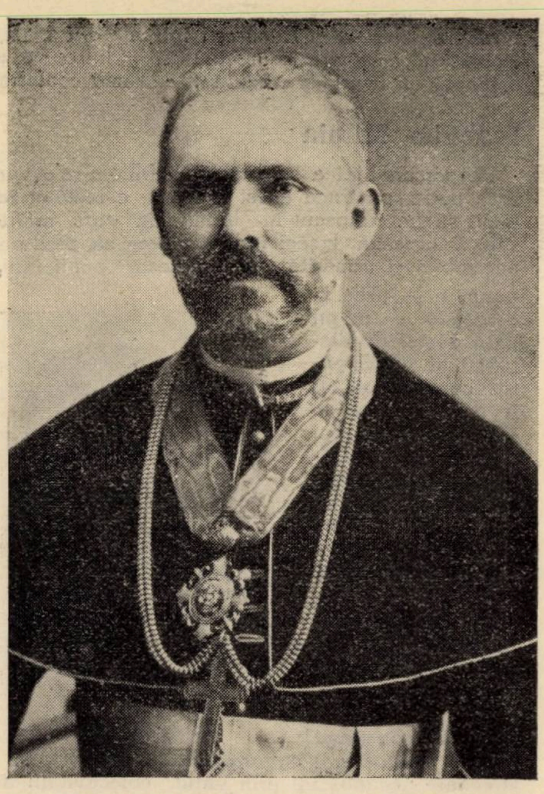

Arhiereul Ioan Boroș.

în anul următor ca *inspector școlar diecezan* în locul rămas vacant prin abzicerea canonicului prelat Andrei Liviu. Cu data de 13 Septembrie a fost promovat de *canonic cancelar*, iar la 21 Decembrie 1901 de *canonic custode*. Tot Ioan Boroș a fost numit președinte al Comitetului pentru organizarea festivităților jubilare de 50 de ani ale diecezei gr. cat. române din Lugoj, cari s'au ținut la 14 Iunie 1903 și cu ocazia cărora a publicat „*Șematismul jubilar al diecezei gr. cat. unite române din Lugoj*", o lucrare istorică de mare valoare, care a reclamat multe și migăloase cercetări.

Sfântul Scaun apostolic al Romei l-a numit pe Ioan Boroș cu data de 3 Iulie 1903 de *prelat pontifical*, iar în anul 1910 episcopul diecezan Dr. Vasile Hoszu îl numește *vicar general episcopesc*. La 3 August 1911 e numit *prepozit capitular*, iar la 16 Maiu 1912 a fost ales de *vicar capitular* pentru administrarea diecezei pe timpul vacanței scaunului episcopesc din Lugoj, car a fost îndeplinit abia la 8 Februarie 1913 prin instalarea noului episcop Dr. Valeriu Tr. Frențiu. La fel și în anul 1921, fiind episcopul Frențiu transferat la Oradea, pe timpul sedisvacanței dieceza a fost condusă tot de *vicarul perticular* Ioan Boroș.

In anul 1922, noul episcop al Lugojului, Dr. Alexandru Nicolescu, îl numește pe Ioan Boroș de *vicar general episcopesc*. In același an, cu data de 15 Noembrie *Nunciatura apostolică din București* notifică numirea prelatului Ioan Boroș de *Episcop titular Tesbiens*, primind în baza *bullei* de numire, dată de sf. Scaun al Romei, dreptul de a ti consacrat episcop și a săvârși funcțiunile sacre episcopești.

Activitatea literară a publicistului Ioan Boroș este atât de bogată în cărți publicate, lucrări istorice și culturale apărute in mai multe reviste, studii de specialitate teologică, apoi nenumărate articole naționale, încât ar fi foarte greu de a constitui acum o listă completă despre ele. Sunt îndeosebi importante din punct de vedere istoric diversele cercetări, date și informațiuni adunate și sintetizate în lucrări bine alcătuite cu privire la viața românească din trecutul Banatului.

Arhiereul Ioan Boroș poate privi cu mulțumire spre roadele frumoase ale activității sale, care va servi de îndreptar pentru generațiile viitoare

A. C. j.

Episcopia Timișorii

Un vechi ideal al Românilor bănățeni este ca Timișoara să aibă o episcopie. Toată lumea s'a convins că nu mai poate rămânea capitala Banatului fără reședință episcopească, mai ales că aci funcționează un episcop romano-catolic și doi vicari unul gr. catolic și altul sârbesc, ce urmează să fie instalat conform convențiunei bisericești româno jugoslave. Și dacă înfăptuirea acestui ideal întârzie, se datorește în mare parte discuției care s'a țesut în jurul mijloacelor și felului de realizare. Unii cer ca să se facă o nouă episcopie a Timișorii cu arondarea teritoriilor eparhiilor existente și pe lângă menținerea episcopiei de Caransebeș și a celei de Arad. Alții dimpotrivă susțin că nefiind astăzi mijloace financiare pentru crearea unei noui episcopii, să se facă o singură eparhie pentru întreg Banatul realizabilă prin lărgirea diecezei Caransebeșului și mutarea reședinței ei la Timișoara.

Dr. Avram Imbroane

Intelectualii bănățeni s'au întrunit la 22 Septembrie 1935 într'o mare adunare la Timișoara, unde au hotărît înființarea unei noui episcopii pentru capitala Banatului. Exponenții acestei idei, domnii Dr. Avram Imbroane și Dr. Cornel Corneanu, s'au declarat împotriva mutării episcopiei dela Caransebeș la Timișoara și pentru inactivarea vechei episcopii a Timișorii, mai ales că singura dificultate a găsirii mijloacelor financiare a fost înlăturată prin dărnicia Municipiului Timișoara și a județului Timiș-Torontal, cari s'au arătat gata a contribui din bugetele lor cu sumele necesare pentru susținerea acestei episcopii.

La Congresul național-bisericesc, ținut în Bucu-

reşti la mijlocúl lunei Octombrie, luându-se în dezbatere problema aceasta, I. P. S. Sa Dr. Nicolae Bălan, mitropolitul Transilvaniei, a declarat că este de părere ca noua episcopie a Timişorii să se întemeieze fără desfiinţarea episcopiei de Caransebeş iar Congresul a decis ca să se facă demersuri pe lângă înaltul guvern pentru înscrierea în lege a înfiinţării nouei episcopii de Timişoara, urmând ca în cazul neaflării mijloacelor bugetare să se caute un alt expedient care să facă posibilă fiinţarea unui arhiereu român în capitala Banatului.

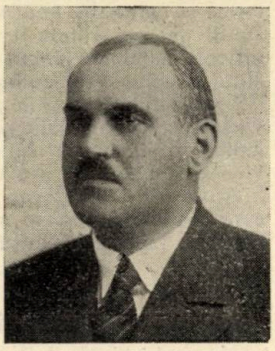

Dr. Cornel Corneanu

Bănăţenii aşteaptă ca viitoarea sesiune parlamentară să le aducă legea mult aşteptată a episcopiei de Timişoara.

MELETIE DAMASCHIN

Sate bănăţene

Fundaţia Culturală Regală „*Principele Carol*" de sub conducerea d-lui *Prof. Dimitrie Gusti*, organizează un ciclu de conferinţe asupra problemelor satului românesc. Conferinţele se vor face la postul nostru de Radio din Bucureşti, în cursul lunei Noemvrie. Ele vor fi ţinute de cei mai buni cunoscători ai acestei probleme, cari, —din însărcinarea Fundaţiei şi cu ajutorul echipelor de studenţi şi technicieni monografişti, — au cercetat satele până în rărunchi.

Studiul satului bănăţean, s'a început în cursul anului trecut de către echipa trimisă la *Fibiş* sub *Dr. Sabin Manuilă*, Directorul Institutului Central de Statistică a Statului. Tot în vara anului trecut a început studiul similar al *Institutului Social Banat-Crişana* cu ancheta dela *Belinţ* şi care s'a continuat acum la *Sârbova*.

In anul acesta Fundaţia Regală a trimis în Banat mai multe echipe şi anume: una din nou la *Fibiş* şi una la *Rudăria-Caraş*. Fundaţia a afiliat şi echipa intelectualilor dela Ciacova, care a activat în comuna Macedonia. Şi putem adăuga aci şi echipa din *Sâmbăteni-Arad*, pe motiv că problemele din regiunea Arad, sunt pe deantregul compatibile cu cele din Banat.

Dl. Dr. Manuilă, care a condus şi supraveghiat trei din aceste echipe, va face o expunere sintetică asupra problemelor satului bănăţean, aşa după cum ele au fost caracterizate de cercetările monografice ale Fundaţilor Regale.

Nimic nu este mai actual pentru noi decât problema existenţei sau dispariţiei mândriei populaţii bănăţene.

Dl. Dr. Sabin Manuilă este în primul loc un biolog, un demograf, şi ştim că ceiace l'a făcut să se încadreze în programul de acţiune al Fundaţiilor Regale, a fost mai cu seamă ideia de a cerceta la faţa locului cauzele depopulării Banatului.

Ce au stabilit echipele D-sale şi care este situaţia Banatului din acest vital punct de vedere, vom afla-o din conferinţa D-sale pe care o va ţine la postul de radio din Bucureşti într'una din zilele lui Noembrie care va fi anunţată ulterior. Intreg Banatul aşteaptă cu legitimă curiozitate această conferinţă.

Ioachim Miloia

De personalitatea lui Ioachim Miloia s'a vorbit prea puţin, pentruca acest artist şi cercetător neobosit să fie cunoscut în lumina în care meritele sale îl situează. Insăşi îndeletnicirea sa, prea puţin accesibilă şi urmărită de interesul publicului, îl pune ca — artist şi cercetător — pe un plan destul de distanţat de preocupările celor mulţi. E în firea omului şi mai ales a omului de azi, să-şi dirijeze înteresul spre preocupări practic-utilitariste, lăsând pe un plan secundar manifestările spirituale.

Ioachim Miloia

Dubla luptă şi munca îndoită pe care trebuie să o efectueze artiştii, literaţii şi toţi aceia cari s'au consacrat muncii creatoare şi culturalizatoare; îi face să se strecoare necunoscuţi prin valul colectivităţii desinteresate. Ei trebuie să-şi potenţeze eforturile, nu numai pentru crearea de opere mari şi instructive, dar şi pentru lupta cu infinita ignoranţă omenească. Ei trebuie să creeze mediu prielnic de înţelegere pentru manifestările a tuale şi pentru posibilităţile de desvoltare viitoare.

Ioachim Miloia privit sub acest unghiu de apreciere, aproape că şi-a canalizat energia şi activitatea sa, mai mult pentru crearea acestui mediu de înţelegere. Indeosebi căutând dovezile cele mai temeinice şi valoroase, ale trecutului nostru artistic-cultural. Dovezi cari să constitue baza de pornire spre o nouă operă de progres.

Stimulentul cel mai puternic care animă, entuziasmează spiritele înţelegătoare şi dornice de muncă, este tocmai opera realizată de înaintaşii noştri. I. Miloia a cercetat şi a descoperit scoţând de sub praful trecutului pe aceşti înaintaşi, punându-i în lumina şi valoarea în care trebuie să-i cuprindă istoria culturală a Bănatului.

Il găsim cutreerând neobosit satele, oriunde trecutul îndepărtat a lăsat vr'eo biserică veche, o ruină istorică, o movilă care ascundea urmele strămoşeşti. A scormonit pământul şi din săpăturile făcute a putut reconstitui fragmente de istorie bănăţeană. A desghiocat pereţii locaşurilor de închinare şi de sub zidurile puse de ignoranţa unora, a scos comorile de artă ale altor vremuri.

Dacă activitatea lui I. Miloia se fixează la cercetările sale arheologice şi istorice, ori la renovarea bisericilor (de o mai mare importanţă artistică) din Bănat; în ceia ce priveşte munca creatoare a dovedit aceiaşi energie şi deosebite calităţi de artist.

Cu destoinicia sa şi cunoştinţele ce le posedă în domeniul artelor şi al istoriei; pictorul I. Miloia

era de aşteptat să ne pună în faţă creaţiuni cari să-i precizeze locul în plastica noastră.

Fresca bisericii din Timişoara (Iosefin) pune în evidenţă talentul său, situându-l în rândul pictorilor de largi concepţii. Pe cupola acestei biserici pictorul I. Miloia a zugrăvit „*pantocratorul*" care dacă îşi păstrează factura de formă a canoanelor bizantine, se eliberează din acel ascetism monoton pe care bizantinismul îl imprimă uniform figurilor. Puterea divină dominatoare emană discret din expresia feţei, legându-se cu gestul de binecuvântare şi redând perfect ideia de judecător şi protector. Un brâu de figuri subordonate, ca expresie, figurii principale susţine cupola. Legate armonic prin o decoraţie artistic concepută, panourile figurale îmbracă sărbătoresc spaţiul pictat. Tonalitatea cromatică, fără stridenţe, calmă şi bine susţinută, ne redă o atmosferă de piozitate cu o uşoară nuanţă de misticism. Trebuie să amintim de asemeni biserica din Timişoara-Fabrică, care până acum lipsită de podoabă decorativă îşi ascundea pictura (executată de pictorul Zaicu) între zidurile mohorâte şi vag încrustate cu o decoraţie banală barocă.

Încredinţată pictorului I. Miloia această biserică e astăzi un giuvaer preţios. Nu numai că picturile existente au fost puse în valoare, prin decorarea în întregime a pereţilor. Dar atmosfera ce domină astăzi în această biserică, te cuprinde, te reţine, oferindu-ţi momente de înălţare sufletească. Pe lângă partea pur decorativă artistul a mai completat pictura acestei biserici cu câteva lucrări personale.

Pe lângă activitatea în domeniu artistic şi istoric I. Miloia deţine catedra de Istoria-artelor la Şcoala de Arte Frumoase din Timişoara, conduce Muzeul Bănăţean, a cărui colecţie de tablouri şi obiecte a îmbogăţit-o din an în an. Sub îngrijirea sa a apărut revista „*Analele-Banatului*", publicaţie menită să-şi găsească ecou pretutindeni. Cu material bine selecţionat şi cu expresivă seriozitate prezentat, „Analele Bănatului" era cea mai preţioasă publicaţie bănăţană. Astăzi e de regretat că posibilitatea de apariţie a acestei reviste a fost zădărnicită.

*

Revista „Luceafărul" dela început şi-a pus ca prim scop: adâncirea problemelor culturale ce preocupă această provincie şi evidenţierea valorilor autohtone. Stabilind în acelaş timp legătura (necesară dealtfel) între specificul local şi caracterul general al mişcării culturale româneşti. Dovadă sunt colaborările, caracterul şi problemele ce se pun în coloanele acestei reviste. Cu această scurtă relatare n'am făcut decât să prezentăm în coloanele revistei «Luceafărul» pe pictorul bănăţean Ioachim Miloia. Activitatea desfăşurată de dânsul cere o lămurire mai amănunţită, pe care nu vom întârzia să o dăm.

ŞTEFAN GOMBOŞIU.

Baritonul Ursulescu

Lugojul cântecului românesc, s'a fixat în istoria artei definitiv, prin talentele cari i-au dus faima în lume. Nu-l văd, însă, prosperând. Rămâne cu faima trecutului şi se mulţumeşte cu atât. Vina o poartă o lipsă de iniţiativă şi într'o oareşcare măsură

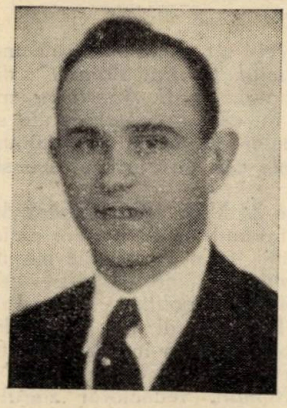

Constantin Ursulescu

chiar de bunăvoinţă (să mi se ierte barbarismul). Ştiu precis acest lucru. Trăesc printre chemaţii de azi ai Lugojului şi nu fără de jenă spun că am auzit vorbe cari nu fac cinste, la adresa artiştilor născuţi în Lugoj şi trăiţi o viaţă întreagă aici. Mai anul trecut am fost la o piesă (nu-i mai ştiu titlul) dată de teatrul naţional din Cluj, când artistul *Iosif Vancia*, lugojan născut şi crescut, a trebuit să joace rolul principal în faţa lojelor goale cari îi râneau în gingiile lor roşii. Ba, să nu mă facă nimeni mincinos, a fost public: cei cu bilete de favoare, oficialii, ori cum s'ar numi, şi câţiva prieteni în scaune.

Ultimul concert al baritonului *Ursulescu* a fost mai norocos. Probabil prin faptul că succesul obţinut de cântăreţ la concursul internaţional din Viena, unde i-s'a decernut diploma cu distincţie, în anul 1933, a încălzit *dorul de a auzi* a lugojenilor.

Baritonul Constantin Ursulescu, a studiat la Conservatorul din Cluj înte anii 1928—1931, ca elev al profesorului Crişan.

Opera din Cluj i-a încredinţat roluri principale şi l-a lansat, redându-i locul cuvenit în rândurile cântăreţilor de vază ai ţării.

Concertele sale la Caransebeş, Oraviţa, Lugoj, Timişoara, Arad, şi alte centre din Ardeal, au fost încununate cu succese bine meritate.

Cântăreţul Ursulescu, posedă un timbru de eroică expresie şi claritat a unui cântăreţi de rasă. Aceeaş calitate se păstrează pe întreg câmpul largului său registru, ceeace ne determină să susţinem că posedă o voce a cărei valorificare va contribui cu mult la ridicarea artei vocale româneşti pe înalt piedestal.

Arare-ori mi s'a dat să aud mânuirea trilului de doină cu o mai competentă expresivitate ca la concertele baritonului Ursulescu, pe cari le-am urmărit cu mult interes. Am auzit atunci svârcoliri de suflet, susur de părâu în munţi, legănări de linişte într'un piano bine studiat. Atunci când vom avea un clasicism muzical naţional. — (şi-l vom avea în ciuda hopului în modernism, ca să stăm la răstăul apusului). — atunci când doina va sta la baza studiului, cu toată expresivitatea ei şi cu toată desvoltarea ce încep să i-o dea unii compozitori din generaţia nouă, conştienţi de valoarea artei autochtone şi îndrăgostiţi de grădina creaţiilor marilor înaintaşi, — factura cânteculuí dlui Ur ulescu, imprimată pe plăci, va găsi deplină înţelegere.

Un lucru trebue stabilit de pe acum: Baritonul Constantin Ursulescu şi-a ocupat locul cuvenit în totalitatea cântăreţilor noştri.

GRIGORE BUGARIN

Şcoala românească din Banatul jugoslav

L'am văzut şi l-am cetit cu multă atenţiune memoriul pe care »*Comitetul Central Român*" din Jugoslavia l-a înaintat dlui *Dr. C. Angelescu*, ministrul instrucţiunii, şi în care ocupându-se de situaţia precară a şcoalelor româneşti din Banatul jugoslav arată şi cauzele cari au provocat această stare de lucruri.

Se ştie că în ziua de 23 Maiu 1935. Românii din Banatul jugoslav s'au întrunit la o adunare naţională, unde s'au constituit într'o organizaţie numită „*Comitetul Central Românesc*", divizat în trei secţiuni: *culturală, economică şi politică* Preşedinte al acestui Comitet a fost ales dl Dr, *Alexandru Butoarcă*, unicul deputat român în Parlamentul dela Belgrad, iar secretar general tânărul preot şi publicist, dl *Nicolae Roman*, redactorul ziarului „*Nădejdea*" din Vârşeţ.

Imediat după constituirea lui, încă în ziua de 23 Maiu „*Comitetul Central Român*" a discutat problema şcoalei româneşti din Banatul jugoslav şi a însărcinat secţia sa culturală cu studierea detaliilor acestei chestiuni, dându-i mandat să înainteze în această privinţă un memoriu ministerului de instrucţie publică a României.

De această problemă şcolară s'a mai ocupat „*Comitetul Central Român*" şi în şedinţa sa din 27 August 1935, iar „*Secţia Culturală*" ascultând în ziua de 19 Septembrie 1935 referatul dlui deputat Dr. Alexandru S. Butoarcă cu privire la rezultatul demersurilor pe cari le-a făcut pe lângă dl ministru Dr. C. Angelescu, când era la Timişoara cu ocazia Congresului învăţătorilor, a şi redactat textul acestui memoriu care cuprinde aproape zece pagini de dureroase constatări şi plângeri.

Am rămas profund impresionat de cele aflate din tânguirile semnatarilor.

Tragedia dascălilor aduşi din România este îngrozitoare. „*Zvârliţi la posturile lor, fără asigurarea existenţei cel puţin până la încasarea primului salar, într'o ţară străină, au fost nevoiţi literalmente să fie cerşitori, scăzând astfel nu numai autoritatea dascălului care este aici a înfăptui o operă mare, ci şi prestigiul Statului Român, în sarcina căruia, desigur pe nedrept se aruncă vina. Dacă ţăranii noştri conştienţi şi buni, nu ar fi ospătat cu schimbul pe aceşti dascăli, ei ar fi fost muritori de foame*". Astfel glăsuieşte memoriul care ne răscoleşte profunde amărăciuni în sufletul nostru întristat de atâtea suspine jalnice cari ne vin de peste hotare. Cum e posibil ca să-i trimitem dincolo pe aceşti apostoli ai culturii române, cari sunt învăţătorii noştri din Banatul jugoslav, fără să le asigurăm în acelaşi timp mijloacele lor de existenţă?

Şi ca să vedeţi in ce stare se găseşte şcoala românească peste frontieră, vă mai citez câteva rânduri foarte edificatoare:

»*Se ştie că Convenţiunea are la bază reciprocitatea. Excelenţei Voastre Vă este cunoscut, că in comunele sârbeşti din România, tot la 50 de elevi există un învăţător sârb. La noi sunt o mulţime de sate, unde la sută de elevi există un învăţător român, astfel în Petrovasila la circa 500 elevi români avem un învăţător român, la Alibunar la circa 250 elevi români avem un învăţător român,* — *şi aceste cazuri sunt nenumărate*«.

Faţă de aceste reclamaţiuni juste România are datoria să trimită în Banatul jugoslav forţe didactice suficiente pentru toate şcoalele noastre, mai ales că convenţia româno-jugoslavă îngădue acest lucru. Iată ce mai spune memoriul:

„*Un fapt este evident, că nu se execută convenţia şcolară. Faţă de numărul legal de învăţători care ar trebui să activeze la şcoalele noastre, noi dispunem de un număr atât de mic, încât putem afirma, că noi nici nu avem o educaţiune românească. In satele româneşti cu sute de elevi, abia dacă se găseşte un dascăl român, în alte sate nu avem nici măcar învăţător sârb, cum e cazul comunei curat româneşti Sălciţa, care de doui ani de zile nu mai ştie ce este şcoala. Comune ca Omoliţa, Doloave, Jabuca, Olec, Oraşeţ, Dobriţa şi oraşe ca Vârşeţ şi Biserica-Albă, deşi au numărul legal de elevi, n'au încă secţiune românească pe lângă şcoala primară, aşa cum prevede Convenţiunea, deşi unele comune dintre aceştea ar trebui să aibă şcoală românească propriu zisă. Şi din toate acestea rezultă o realitate care la noi o putem constata la fiecare pas: creşterea vertiginoasă a analfabetismului, care la rândul lui va grăbi desnaţionalizarea elementului românesc odinioară cel mai conştient*".

N'am reprodus aici, decât puţine crâmpeie din memoriul „*Comitetului Central Român*", cari prezintă un interes general şi cari sunt ecourile lamentabile ale unei stări dureroase. Dacă simţeam în mine o adâncă îngrijorare la cetirea lor, trebue să mărturisesc că îngrijorarea mea a luat proporţii mai mari când am ajuns să răsfoiesc şi filele memoriului din cari ţâşneau nişte polemici regretabile, cari erau produse de acel spirit de neînţelegere ce s'a încuibărit între fraţii românii din Banatul jugoslav.

Dacă suferă cauza românească peste hotare, aceasfa se datoreşte în primul rând lipsei de armonie între Românii de acolo. Nu vreau să caut motivele divergenţelor ivite între „*Comitetul Central Român*" prezidat de dl deputat Dr. Alex. Butoarcă şi între ceilalţi Români cari i-au făcut opoziţie cu ocazia alegerii sale de parlamentar, şi cu atât mai puţin oportun ar fi ca să cercetăm tainele conflictelor născute pe chestia şcolară între „Comitetul Central Român" şi între dl Dr. Petre Ionescu, trîmisul guvernului român pentru îndeplinirea Convenţiei româno-jugoslave ceeace vrem însă şi o pretindem cu toată tăria drepturilor pe cari ni le dă comunitatea noastră de suflet şi de sânge, este ca *fraţii noştri din Banatul jugoslav să se unească în gânduri şi simţiri, să-şi inalţe cu toţii sentimentele naţionale la idealul supremelor îndatoriri pe cari le au faţă de neam şi faţă de memoria străbunilor cari s'au jertfit pentru acest ideal, şi mai presus de toate să lucreze cu însufleţire la cimentarea demnităţii româneşti şi la progresul poporului nostru prin consolidarea unei strânse colaborări între toate păturile lui conducătoare.*

Dr. AUREL COSMA junior, deputat

Prezentul număr a apărut în ziua de 1 Noembrie 1935.

Revista „Luceafărul" se desface în toată ţara prin Oficiul de librărie din Bucureşti I. Str. Carol No. 26, telefon 3.53.75.

LVCEAFĂRVL

revistă culturală, literară și artistică

Redacția și administrația: Timișoara II. Str. Aurel Cosma Nr. 5.

CUPRINSUL:

Teodor V. Păcățian: Banatul de altădată 477
D. Iov: Ploae basarabeană (poezie) 484
Leontin Iliescu: Constantin Nottara 485
Victor Bilciurescu: Nottara (evocare) 486
Coca Farago: Dialog (poezie) 489
Haralambie Th. Țugui: Țară în vis (poezie) 489
Maximilian Costin: Trubadurii străini și lăutarii noștri 490
Volbură Poiană Năsturaș: Elisabeta (poezie) 493
Leontin Iliescu: Frumoasă-i viața chiar când plângi (poezie) 493
Ioan Jivi-Bănățanu: Mi-e inima pustie... Cântec (poezii) 494
P. Bogdan: Miez de noapte (poezie) 494
Aurel Cosma junior: Primele urme de literatură românească în Banat . 495
Dorian Grozdan: Drum prin toamnă (poezie) 497
M. Avramescu: Toamnă (poezie) 497
Prof. Ing. C. Teodorescu: Școala Politehnică din Timișoara 498
Mircea V. Savu: Crepuscul îngenunchiat (poezie) 501
Gh. Cotoșman: Viața iobagilor români bănățeni sub Domnii de pământ 502
N. Galetaru: Plugarul (poezie) 504
Anton Mistakide: Poezia neo-elenă 505
Aurel Cosma junior: Scriitorul bănățean Teodor V. Păcățian. (Bătrânul publicist va împlini 83 de ani) 509
Al. Iacobescu: Poesii de Giuseppe Lipparini (traduceri din lirica italiană modernă) 514

CRONICI:

Gh. Atanasiu: Gib. I. Mihăescu 515
Liana Jar: S'au redeschis școlile 516
Aurel Bugariu: Cronici Moldovene 518
Grigore V. Coban: Expoziția pictorilor moldoveni 522
Aurel Contrea: Premiera Operei «Constantin Bâncoveanu» de Sabin V. Drăgoi 523

Cărți:

Ioan B. Mureșianu: „Gloata" de Ion Th. Ilea (poezii) 524
Gh. Atanasiu: Simfonia rustică de Grigore Bugarin (Sonete) 525
Dorian Grozdan: „Din trecutul Banatului" de Pr. Gheorghe Cotoșman (Monografii istorice) 526
Siomin Doru: „Liane Crude" de Haralambie Th. Țugui (poezii) 526
Reviste: Cronica revistelor din Banat. Reviste primite. Cărți primite 527

Note:

A. C. j.: Scriitorul și Arhiereul Ioan Boroș a împlinit 85 de ani 528
Meletie Damaschin: Episcopia Timișorii 529
Ștefan Gomboșiu: Ioachim Miloia 530
Grigorie Bugarin: Baritonul Ursulescu 531
Dr. Aurel Cosma junior: Școala românească din Banatul jugoslav . . . 532

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorități, instituțiuni și intreprinderi 1000 Lei pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 Lei în sus. Pentru străinătate abonamentul costă dublu. Se poate plăti abonamentul și pe jumătate de an.

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul 20 Lei

Dm 2,6-12- 1935-

LVCEAFĂRVL

LIV R17
BIBLIOTECA CENTRALĂ
Dr. 12- 1-12
7 ex

Catul Bogdan. Nașterea Domnului

NUMĂR DE CRĂCIUN 1935

LVCEAFĂRVL

REVISTĂ CULTURALĂ, LITERARĂ ŞI ARTISTICĂ
DIRECTOR: AUREL COSMA JUNIOR
TIMIŞOARA II. STR. AUREL COSMA 5.

ANUL I. Nr. 12. DECEMBRIE 1935

CUPRINSUL:

Aurel Cosma junior: Pribeag în noaptea de Ajun 533
Sever Bocu: Episcopiile Banatului 539
Grigorie Bugarin: Seara mare (poezie) 541
Gheorghe Cotoşman: Ştiinţa în faţa Evangheliei. Gânduri de Crăciun 542
Mia Cerna: Fulgi de Crăciun (poezie) 544
Teodor V. Păcăţean: Crăciunul anului 1864 în Banat 545
Ion Montani: Regionalismul lui Papini 547
M. Ar. Dan: Epigrame 547
Dorian Grozdan: Regele Străjerilor 548
N. Batzaria: Fapte frumoase din războiul nostru 549
Radu D. Rosetti: Poet (poezie) 550
C. Săteanu: Anecdote culturale 551
Leontin Iliescu: Cântecul Lebedei (poezie) 552
Al. Iacobescu: Poetul Mihail Săulescu 553
P. Bogdan: Toamnă dela noi (poezie) 556
Dr. A. E. Peteanu: Datini şi obiceiuri de Crăciun în Banat 557
I. Chiţimia: Apropieri culturale polono-române 561
Volbură Poiană Năsturaş: Toamnă (poezie) 563
D. Florea-Rarişte: Noapte de Crăciun (poezie) 563
Ion Th. Ilea: Fratele omului (poezie) 563
Sabin V. Drăgoi: Sus în vârful ceriului (note muzicale) 564
Gh. Atanasiu: Regionalismul literar creator 566
I. E. Skiwski: Literatura polonă contimporană 568
N. Galetaru: Pe vârf de munte (pasteluri) 569
Melentie Şora: Moment penibil. Schiţă din viaţa preoţilor 570
Filaret Barbu: Colindele în muzica românească 573
C. Miu-Lerca şi Filaret Barbu: Domnului Doamne. Colindă. (vers şi muzică) 574
Dorian Grozdan: Drum către Betleem (poezie) 575

(Continuare în pagina treia a copertei)

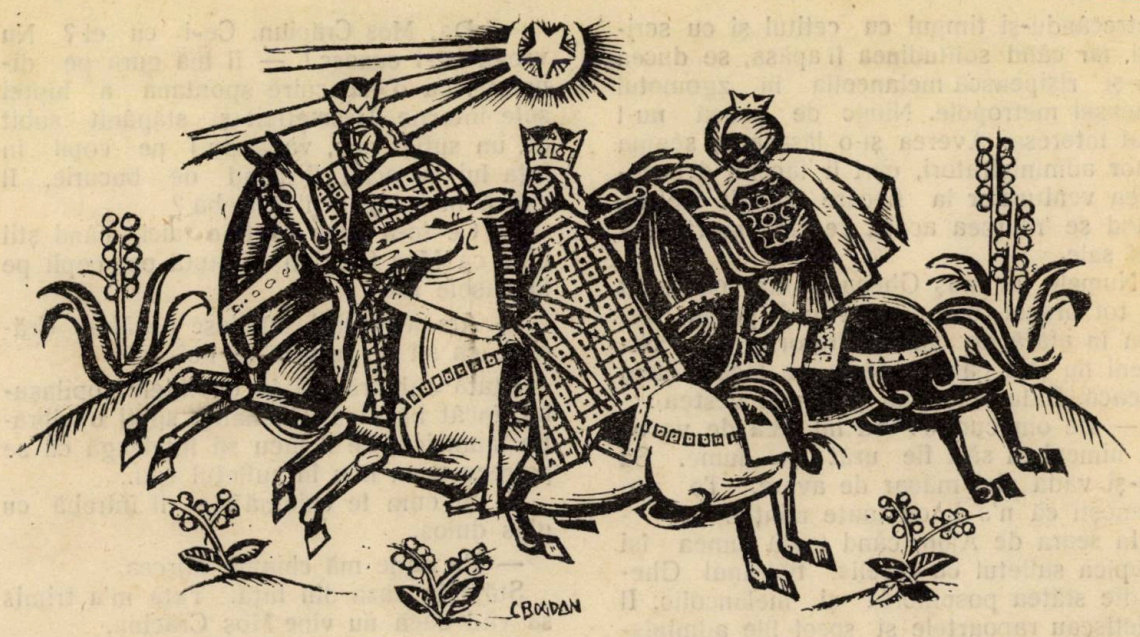

Pribeag în noaptea de Ajun

de Aurel Cosma junior.

Era în seara de Ajun. Felinarele îşi scăldau lumina galbenă în oglinda de zăpadă ce se întindea dealungul trotoarelor, iar fulgii, cari cădeau în ritm uşor, zadarnic încercau să acopere jocul monoton al vibraţiunilor de raze. Cerul era închis. Stelele dispăruseră de pe firmament parc'ar fi fost înghiţite de bolta neagră a infinitului. Nouri mari se sbuciumau sus şi se lăsau greoi asupra oraşului, obosiţi de lupta crâncenă din văzduh. Noaptea începea să-şi ţese aşternutul ei de nebuloase taine. Lumea se pregătea pentru praznicul mare, pentru primirea lui Moş Crăciun. Pe străzi nu mai umblau decât nişte întârziaţi, iar liniştea şi tăcerea învăluia tot mai impresionant atmosfera nocturnă a oraşului.

Nu peste mult şi ultimii oameni dispărură. Toţi erau adunaţi în jurul căminului familiar ca să aprindă luminele de pe pomul de Crăciun. Numai bătrânul Ghenadie rătăcia fără nici un rost dealungul străzilor, măsurându-şi paşii ce lăsau urme adânci în covorul alb al pământului. Era un om de vreo şaizeci de ani, cu faţa îngândurată şi cu o privire obosită. Din blana gulerului său ridicat peste urechi nu se vedea decât o barbă căptuşită cu învelişul fin al fulgilor, cari sclipeau argintiu în reflexul de lumină.

Crăciunul pentru bătrânul Ghenadie nu însemna nici o bucurie. Ca de obiceiu, se întoarse în ţară cu câteva zile înainte de sărbători. El era un om foarte bogat. Se trăgea dintr'o vechie familie nobilă, care îi lăsase o imensă avere, mai multe case şi câteva moşii. Cele mai mari venituri le încasa însă dela o societate petroliferă din valea Prahovei, unde poseda aproape totalitatea acţiunilor. De douăzeci de ani de când îi murise soţia, pe care o iubea foarte mult, se retrase într'o vilă lângă Paris, ca să-şi trăiască vieaţa departe de locurile cari puteau să-i întristeze ori să-i dea grijile administrării averii sale. Durerea pierderii soţiei l-a făcut să caute un alt loc şi un alt mediu de vieaţă, unde sufletul său desnădăjduit să-şi găsească alinare. In vila sa de lângă Paris îşi făcu un adăpost împotriva tuturor gândurilor şi amintirilor,

petrecându-şi timpul cu cetitul şi cu scrisul, iar când solitudinea îl apăsa, se ducea să-şi risipească melancolia în zgomotul imensei metropole. Nimic de acasă nu-l mai interesa. Averea şi-o lăsase în seama unor administratori, cari îi făceau desocotirea veniturilor la fiecare sfârşit de an, când se 'ntorcea acasă de ziua morţii soţiei sale.

Numele lui moş Ghenadie era cunoscut în tot oraşul, dar nimeni nu-l putea vedea în afară de administratorii săi. Nimeni nu ştia când soseşte, ce face şi când pleacă. Palavrele i-au şi purtat vestea :

— Ce om curios ! Să nu stea de vorbă cu nimeni şi să-i fie urât de lume. Să nu-şi vadă nici măcar de avere. Te pomeneşti că n'o fi cu toate minţile.

In seara de Ajun, când toată lumea îşi umplea sufletul cu veselie, bătrânul Ghenadie stătea posomorât şi melancolic. Il plictiseau rapoartele şi socotelile administratorilor, pe cari nu le credea sincere, dar prefera să fie înşelat, decât să se ocupe el de toate treburile averii sale. Nu mai putu suporta atmosfera tristă a locuinţii şi ieşi ca un pribeag pe străzile oraşului. Cum mergea cu fruntea întunecată şi cu privirea plecată în jos, nici nu-şi dădu seama că rătăcea spre periferie. Prea era cuprins de mulţimea amintirilor, cari îl întristau. Abia când ajunse sub lumina unui felinar dintr'un colţ de stradă, se desmetici şi esclamă cu un suspin profund :

— Câtă deşertăciune în viaţa aceasta !

In clipa aceea îl apucă de mânecă un copilaş, întrebându-l nevinovat :

— Domnule, Vă rog, nu l-aţi văzut pe Moş Crăciun ?

Bătrânul Ghenadie îşi scoase capul din blană şi se uită lung la acest copilaş, care îndrăzni să-i taie firul gândurilor sale. Cum rătăcea orbit de reminiscenţe, nu mai vedea pe nimeni. Izbit de cuvintele timide şi nevinovate ale copilaşului, care îl privea cu atâta candoare şi înduioşare, se opri pe loc şi stătu nedumerit, cum de s'a găsit cineva care să-i vorbească. El nu mai era obişnuit să stea de vorbă cu oamenii şi să le răspundă, pentrucă nu-i mai luă în seamă. Fu incapabil să scoată un singur cuvânt. Simţi că clocoteşte ceva în sufletul său, că i se ridică vălul de pe ochi, că totul se prăbuşeşte subt el.

— Da, Moş Crăciun. Ce-i cu el ? Nu vreau să-l cunosc ! — îl luă gura pe dinainte, ca o izbucnire spontană a luptei sale interne. Desmeticit şi stăpânit subit de un suflet nou, văzându-l pe copil în faţa lui cu ochii licărind de bucurie, îl ridică în braţe şi îl întrebă ?

— Ce te-a adus pe tine aici, când ştii bine că Moş Crăciun îi caută pe copii pe la casele lor.

— Am ieşit să-l pândesc pe Moş Crăciun, ca să nu se uite de noi.

Atâta căldură era în cuvintele copilaşului, încât bătrânul Ghenadie simţi o vibraţie lăuntrică, ce îl făcu să înţeleagă că se petrece ceva nou în sufletul său.

— Şi cum te chiamă ? — îl întrebă cu glas duios.

— Pe mine mă chiamă Mircea.

Stăm în casa din faţă. Tata m'a trimis să văd dacă nu vine Moş Crăciun.

Privirea senină şi drăgălaşă a lui Mircea aprinse în inima bătrânului Ghenadie scânteia iubirii omeneşti. Copiiaşul pricepu că trebuie să fie ceva extraordinar în sufletul acestui bătrân, care îşi pierdu tristeţea decând îi vorbi. Sub imboldul unui sentiment de ataşament copilăresc, Mircea îl întrebă pe bătrân cu un gest de insistenţă şi nerăbdare :

— Dar pe Dta cum te chiamă şi de ce n'ai stat acasă ca să-l aştepţi pe Moş Crăciun ?

— Pe mine ? Să stau acasă ! ? Nu dragă Mircea. Eu n'am casă, n'am pe nimeni. La mine nu vine Moş Crăciun ; l-am uitat de mult şi nici el nu mă mai cunoaşte. Eu nu mai pot să fiu vesel. Iar dacă vrei, poţi să-mi zici nene Radule.

— Nu se poate, nene Radule. Dta trebuie să te bucuri de venirea lui Moş Crăciun. Dacă n'ai pe nimeni, vino la noi. Mama a făcut nişte prăjituri bune, dar să vezi ce fripturi şi ce cozonaci...

— Tu judeci cu minte de copil. Cum să merg în casă străină ?

— Nu-i străină, nene Radule. E doar la noi. Şi tata se va bucura mult de tot. Nu-i aşa că vii ?

Deodată se auzi din dosul porţii :

— Mircea, Mircea poţi să întri, să vezi ce ţi-a adus Moş Crăciun.

Erau strigătele tatălui, care în timpul cât îl trimisese pe Mircea să vadă dacă vine

Moş Crăciun, aprinse luminele din pom şi aşează jucăriile la picioarele lui.

— Vino tată, că nenea Radu e aici. Apoi întorcându-se spre bătrân, îl rugă insistent:

— Nu-i aşa că întri cu mine, nene Radule ?

— Bine. Voiu face de astădată seara Ajunului cu tine împreună, căci vreau să văd ce ţi-a adus Moş Crăciun.

— Ce bine îmi pare, nene Radule. Ce bine îmi pare, zău aşa.

Scârţâitul unei porţi vestea familiei Răduleanu venirea unor musafiri neaşteptaţi. In uşa deschisă se ivi silueta unui om înalt, care părea să aibă vre-o treizeci şi opt de ani. Mircea se grăbi ca să-l anunţe:

— Tăticule, l-am adus pe nenea Radu să fie şi el între noi, că n'are casă şi n'are pe nimeni.

Bătrânul Ghenadie nu ştia cum să înceapă şi ce să zică. Purtat de voia întâmplărilor într'o casă străină, se simţea stingherit de primul contact ce-l luă după atâţia ani cu societatea omenească. Vroind să şi ascundă identitatea, se adresă gazdei:

— Scuzaţi-mă, că am îndrăznit la invitarea băiatului Dvoastră să Vă deranjez, îmi daţi voie să mă prezint: Radu Georgescu.

— Mă bucur. Sunt Dan Răduleanu, tatăl lui Mircea. Sunteţi invitatul nostru domnule Georgescu.

— Vă mulţumesc. Mă simt atât de jenat, — se scuză şovăitor bătrânul Ghenadie.

— N'aveţi pentru ce. Poftiţi în casă. E seara de Ajun, când toţi creştinii se bucură.

Intrară. In casă feeria pomului de Crăciun dădea un aer de sărbătoare şi umplea atmosfera cu luciri pale. La lumina flăcărilor ofilite, cari se înnecau în ceara lumânărilor ascunse printre crengile de brad, abia se desluşeau contururile interiorului. Bătrânul Ghenadie se opri cu vădită emoţie în faţa pomului aprins şi încărcat cu dărniciile lui Moş Crăciun. Stătea contemplativ şi căuta să răscolească din profunzimea trecutului său de mult uitat duioasele amintiri ale copilăriei, când generozitatea sentimentelor părinteşti îl răsfăţa cu toate darurile lui Moş Crăciun. Era mult de atunci şi totuşi indelebilele sale ascunzişuri sufleteşti se deschiseră deodată şi lăsară pulsaţie liberă tuturor amintirilor, cari îl făceau să retrăiască clipe mai fericite şi mai vesele.

Mircea se strecură impacient pe lângă tatăl său şi se apropie timid de pomul care îi oferea răsplata pentru care s'a trudit un an întreg ca să se poarte bine. Ingenunchiă sfios şi rosti cu glas tremurător rugăciunea pe care o învăţase dela mama-sa.

O impresionantă tăcere învălui toată odaia, iar vocea sa angelică vibră în ondulaţii de înnăbuşită sonoritate. Din penumbra colţurilor se desprindeau indeterminabile şi misterioase revelaţii cari împleteau în nebulozitatea camerii figuri imaginare de Moş Crăciun. Bătrânul Ghenadie abia acum pătrunse taina bucuriei de Ajun, care îi mişcă fibrele sensibilităţii sale slăbite.

După ce îşi termină Mircea rugăciunea, tatăl său aprinse lumina şi îl pofti pe mosafir să-şi scoată paltonul. Interiorul frumos şi îngrijit trăda bunăstarea familiei şi spiritul de ordine al stăpânei. Pereţii împodobiţi cu tablouri artistice şi tot aranjamentul camerii înfăţişau semnele unui cămin de intelectuali. Bătrânul Ghenadie se desbrăcă de palton şi îşi roti privirea în jurul odăii fixându-o asupra unui tablou ce părea să-i reţină atenţia.

— Ce frumos interior şi câte tablouri. Parcă pânza de-acolo este de un pictor francez.

— Exact. Pe vremea când îmi făceam studiile la Paris eram prieten bun cu acest pictor, care astăzi a ajuns unul dintre cei mai mari artişti ai Franţei.

— Da, e foarte apreciat. Şi eu am câteva tablouri pictate de el.

Nici nu observară când se deschise uşa şi intră doamna Răduleanu.

— Mămico, a venit nenea Radu la noi, anunţă voios Mircea.

— Care Radu, — se întrebă mirată doamna Răduleanu, venită din bucătărie cu faţa înrumenită şi cu şorţul prins de rochie.

— Da, domnul Radu Georgescu, invitatul nostru la masă, — răspunse sentenţios stăpânul casei, care începu să aibă tot mai mult interes pentru bătrânul necunoscut.

— Să mă iertaţi doamnă. Câteodată se ivesc în vieaţă întâmplări şi momente, cari

pot fi decisive pentru viitorul unui om. Destinul mi-a rezervat şi mie o astfel de întâmplare, când la nevinovata insistenţă a băiatului dvoastră am venit să-i împărtăşesc bucuria lui. Sunt bogat, poate prea bogat pentru singura mea persoană, dar sufletul îmi este foarte sărac în bucurii. N'am nici o rudă, nici un prietin şi dacă nu nemeream la dvoastră, Ajunul de Crăciun ar fi fost pentru mine o seară tristă.

— Sunteţi prea pesimist, domnule Georgescu, — interveni duios domna Răduleanu.

— O să vă simţiţi bine la noi, — îl încurajă tatăl lui Mircea, — dar vă rugăm să treceţi cu vederea asupra unor lipsuri, cari ne-au fost impuse de actuala mea situaţie.

— Aşa-i domnule Georgescu, soţul meu a rămas fără slujbă, iar eu trebuie să mă ocup singură de toată rânduiala casei. Mă şi grăbesc la bucătărie. Tu serveşte între timp aperitivul.

— Bine dragă, du-te iute, — îi răspunse Dan Răduleanu, apoi întorcându-se spre mosafirul său, continuă:

— Adevărat că am rămas fără funcţie şi trăiesc acum mai modest decât ultimul meu angajat pe care îl avusesem la uzină, dar nu mi-am pierdut nădejdea. Voiu găsi unde să muncesc, sunt doar inginer cu diplomă dela Paris. Să nu mai vorbim însă de asta. E seara de Ajun şi aşi vrea ca Mircea să nu bănuiască nimic din necazurile mele.

Mircea nu se mai îndepărtă de pomul de Crăciun. Nu-l mai interesau decât jucăriile. Scotoci printre ele să afle ceva şi pentru nenea Radu. Nu-l lăsă inima ca să fie singurul beneficiar al darurilor primite. Găsi o sabie şi o puşcă.

— Uite, nene Radule sabia e a mea, iar puşca ţi-a adus-o dtale Moş Crăciun.

— Ce să fac eu cu puşca? — întrebă mirat bătrânul Ghenadie.

— Mergem cu ea la vânătoarea de urşi, aşa cum a mers moş Toma din cartea mea de poveşti, — replică grav Mircea cu un aer de seriozitate infantilă.

Poate că planurile copilăreşti cugetate de Mircea duceau la aranjarea unei vânători de urşi umpluţi cu vată dacă doamna Răduleanu n'ar fi întrat voioasă cu tava încărcată. In câteva clipe toţi se aşezară la masă şi începură să guste savuros din diferitele feluri cari trădau respectul familiei pentru tradiţionalele mâncări de Crăciun. Mircea se îngriji ca farfuria lui nenea Radu să fie mereu plină. Voia bună făcea drum unei comuniuni sufleteşti între aceşti oameni, cari cu o oră mai nainte nici nu se cunoşteau. Sentimentele de afinitate cari se plămădiau în internul lor îi apropia tot mai mult, poate sub forţa imperceptibilă a unor frământări lăuntrice, pe cari se trudeau să le risipească în veselia serii de Ajun.

Cafeaua fu servită în salonul de alături. Mircea rămase în sufragerie ca să se joace, iar doamna Răduleanu se retrase.

Bătrânul Ghenadie aprinse o ţigară de foi şi adâncindu-se în moliciunea fotoliului contemplă gânditor ritmul circular şi lent al rotogolurilor de fum cari se formau în chip de nori compacţi deasupra capului său, în timp ce stăpânul casei umplu două pahărele de coqnac.

— Aţi fost cu toţii prea gentili, — întrerupse apoi tăcerea. Aşi dori să vă fiu şi eu de folos la rândul meu. N'aşi putea să vă ajut cu ceva, domnule Răduleanu?

— Vă mulţumesc. Un singur om ar putea să mă scoată din necazuri, dar la acela nu pot ajunge.

— Cine-i? Poate să-l cunosc.

— Imposibil. Omul acela n'are nici un prieten şi nici o cunoştiinţă. E bătrânul Ghenadie, proprietarul uzinelor petrolifere unde funcţionam ca inginer, un om despre care lumea a început să povestească atâtea lucruri bizare.

— Bizare! — tresaltă bătrânul Ghenadie surprins de această coincidenţă ciudată, trudindu-se să-şi potolească emoţia ce-l cuprinse.

— Lumea-i răutăcioasă. Poate nu sunt toate adevărate, dar imaginaţia omului mai născoceşte, mai exagerează până ce denaturează lucrurile.

— Dvoastră nu-l cunoaşteţi pe acest bătrân ciudat? — îl iscodi Ghenadie.

— Nu-l cunosc şi nici nu l-am văzut vreodată. Nimeni nu-l cunoaşte în afară de administratorul şi de omul său de serviciu. Intr'adevăr e un om curios. Nu mai vrea să ştie de lume şi rău face, fiindcă din cauza aceasta va avea multe necazuri de îndurat.

— Necazuri? — izbucni îngrijorat bătrânul Ghenadie.

— Poate chiar şi mai mult. Are un păcătos de administrator care în complicitate cu directorul meu a] vrut să-i dea bătrânului

o lovitură la bursă, ca să pună ei mâna pe toate întreprinderile petrolifere. Intâmplarea a făcut să le descopăr secretul şi atunci mi-au propus să întru cu ei în tovărăşie. I am refuzat şi de aici răzbunarea. Am fost dat afară din serviciu.

— Ingrozitor, — suspină Ghenadie.

— O ticăloşie nemaipomenită. Incercai să-l caut pe bătrânul Ghenadie la câteva zile dupăce am auzit că sosise. Vroiam să-l pun în curent cu tot ce se petrecuse. Dar nu puteam să-l găsesc, fiindcă nu-i ştiam adresa. Ea este ţinută în cel mai mare secret.

Bătrânul Ghenadie nu mai putu rosti nici un cuvânt. Revolta sa îi înnăbuşi graiul. In dosul straturilor îngroşate de fum îşi rumegă nervos ţigara şi îşi colindă în memorie tot şirul intereselor sale materiale pe cari le-a neglijat şi le-a privit cu atâta indiferenţă. Un proces de conştiinţă îl frământa. In sufletul său încărcat de viaţă. Se hotărî să rupă cu felul său de a trăi şi să reîntre cu toată puterea de muncă, ce o acumulase dealungul anilor de retragere, în făgaşul îndatoririlor pe cari le avea atât faţă de propria sa persoană, cât şi faţă de societatea omenească. Pe faţa lui întunecată începură să se desemneze trăsături de seninătate şi de linişte. Luminozitatea expresiei sale exterioriza o stare de mulţumire creată de perspectivele cari se conturau tot mai desluşit la orizontul speranţelor sale. Nu mai era bătrânul Ghenadie de eri, ci un om nou, cu sufletul refăcut şi cu mintea lămurită. Era convins că schimbarea fiinţei sale se datora clipelor de caldă sinceritate şi de simpatie petrecute în casa lui Dan Răduleanu, de aceea se simţi dator ca să-l ajute.

— Domnule Răduleanu, întrerupse tăcerea nenea Radu căutând să nu-şi trădeze identitatea, — eu îl cunosc pe bătrânul Ghenadie, ba aşi putea să mă laud că îmi este chiar prieten şi vine foarte des pe la mine. Tocmai mâine seară va lua masa la mine. Te rog, fă-mi plăcerea vino şi dumneata cu doamna şi cu Mircea, să fim cu toţii la masă alături de bătrânul Ghenadie. Cu această ocazie vei putea să-i vorbeşti cât doreşti.

Dan Răduleanu stătu o clipă amuţit de surpriza plăcută ce i-o făcu mosafirul său Radu Georgescu. Din adâncul ochilor săi radiau sclipiri de bucurie. Il năpădeau spontan fel şi fel de idei din cari nu putu reţine nici una. Emoţia îi fu prea mare.

— Nu-i aşa, că veniţi? — insistă nenea Radu.

— Desigur, venim.

— Atunci la revedere pe mâine seară la ora opt. Iată aici adresa mea, — şi scrise pe o bucată de hârtie numele străzii şi numărul casei.

— Vă mulţumesc. Aţi fost prea amabil cu noi.

Mircea care se străduia zadarnic să-şi repare puşca ce o stricase deja, veni în salon cu lacrimi în ochi, bâlbâind:

— Nene Radule, mi-am rupt puşca şi are să se supere Moş Crăciun.

— Nu plânge. Las'că vorbesc eu cu Moş Crăciun să-ţi aducă alta, — îl încurajă binevoitor.

— Abia la anu, — îngână îndoelnic cu un aer de pesimism copilăresc.

— Mâine seară veniţi la mine şi Moş Crăciun îţi va trimite o altă puşcă, mai mare şi mai frumoasă.

— Vai ce bucuros sunt, nene Radule.

Bătrânul Ghenadie îşi luă rămas bun dela familia Răduleanu şi plecă spre casă. In negura străzii silueta lui înaltă şi capul ascuns în blană îţi făceau impresia că pribeagul nopţii era acelaş om îngândurat şi posomorât, dacă prima lampă nu i-ar fi desvăluit faţa împurpurată de căldura sentimentelor de fericire ce îi clocoteau în suflet.

A doua zi omul de serviciu al bătrânului Ghenadie, stupefiat de ciudatele ordine primite dela stăpânul său, trebuia să pregătească o masă copioasă pentru mosafiri.

Toate erau aranjate când sosi familia Răduleanu. De multă vreme nu s'a mai întâmplat în casa bătrânului Ghenadie, ca întreg apartamentul să fie deschis şi luminat. Mosafirii săi au rămas impresionaţi de admirabilele interioare, cari arătau nu numai bogăţie, dar şi gust artistic. Mircea se simţi răsfăţat în mijlocul atâtor jucării, pe cari omul de serviciu abia răzbise să le care din depozitul lui Moş Crăciun.

Stăpânul casei se retrase în bibliotecă. După câteva minute, servitorul îi spuse lui Dan Răduleanu, că a sosit dl Ghenadie, care îl roagă să treacă în biroul de alături.

Tatăl lui Mircea străbătut de fiorul unei timidităţi subite se îndreptă spre uşa întredeschisă a bibliotecii.

Rămăsese înmărmurit când se găsi în faţa biroului acoperit cu dosare în dosul căruia stătea nenea Radu.

— Să nu crezi cumva că-i o farsă, domnule Răduleanu, — începu bătrânul cu glas domol şi convingător. Eu sunt Ghenadie şi trebuie să-ţi fiu recunoscător că mi-ai deschis ochii. Destinele noastre au vrut ca să ne întâlnim şi să ne ajutăm unul pe altul. Am studiat de aseară până acum toate actele privitoare la situaţia societăţii petrolifere, iar după masă şi în zilele următoare vom vedea ce avem de făcut. Deocamdată m'am hotărît să te iau pe lângă mine ca secretar cu dreptul de a verifica toată administraţia averii mele. Iar acum să mergem să-i comunicăm şi soţiei dumitale aceste lucruri.

Trecură în salonul de lângă sufragerie, unde atenţiunea doamnei Răduleanu era mereu îndreptată spre Mircea, care în neastâmpărul bucuriei ameninţa mereu cu depăşirea limitelor unei bune conduite.

— Doamnă, puteţi să-l felicitaţi pe soţul dvoastră. De azi încolo va fi colaboratorul intim al domnului Ghenadie, — îi spuse cu zâmbetul pe buze bătrânul care de mult n'a mai zâmbit.

— Ce fericire pe noi, — exclamă doamna Răduleanu într'un extaz. Unde-i domnul Ghenadie, ca să-i mulţumesc.

— In faţa ta, dragă, — îi răspunse vesel Dan Răduleanu.

— Da, doamnă, — începu să se explice bătrânul. Vă cer iertare că aseară m'am introdus în casa dvoastră sub un nume străin, dar felul meu de vieaţă mi-a impus acest lucru. Sunt foarte îndatorat că mi-aţi arătat posibilitatea unei alte vieţi. De aceea nu mai am de ce să mă ascund. Eu sunt Ghenadie, despre care lumea poate şi-a făcut o părere greşită.

O lungă gamă de vibraţii i-au atins sensibilitatea doamnei Răduleanu şi pe obrajii ei îmbujoraţi se reflectau în expresii variate diversitatea sentimentelor cari îi mişcau sufletul. Gratitudinea ei profund simţită nu-şi găsi încă cale de afirmare. Era prea surprinsă şi prea emoţionată, să poată rosti vreun cuvânt de mulţumire. Situaţia fu salvată de intervenţia servitorului, care pronunţă cu glas răspicat:

— Masa e servită.

Din seara aceea se legă între bătrânul Ghenadie şi familia Răduleanu o afinitate care cimentă drumul unei intime colaborări.

Bătrânul Ghenadie nu mai avu grija averii sale, căci îl făcu pe Dan Răduleanu administrator general, concediind pe aceia cari încercaseră să-l înşele. Veniturile i se înmulţeau vertiginos, fiindcă sub noua conducere întreprinderile petrolifere mergeau mai bine.

Pribeagul nopţii de Ajun pricepu că omul este debitorul societăţii în care trăieşte şi are îndatoriri faţă de ea, pe cari nu le poate achita decât purtându-i interes şi muncind pentru ea. Ciudatul moş Ghenadie de ieri dispăru — şi în locul lui veni un bătrân generos, care nu mai scăpă nici un prilej pentru a-şi manifesta interesul faţă de societatea omenească. Ajunse preşedinte la o seamă de organizaţii de binefacere, numele lui figura pe toate listele de subscripţii, săracii găseau întotdeauna sprijin din partea lui, iar el era fericit că lumea îl stima ca pe un mare protector. Bucuria cea mai mare o avea când putea fi folositor cuiva sau putea să ajute pe cineva.

Bătrânul Ghenadie deveni omul cel mai popular şi cel mai iubit al oraşului.

N. Grigorescu. Ţărancă torcând.

Episcopiile Banatului

de Sever Bocu

I.

Fie fericit în mausoleul său din Foeni seniorul Andrei Mocioni. Nu poţi vorbi de Episcopiile bănăţene, fără ca minunata-i personalitate să nu-ţi răsară în minte, strălucitoare, încununată de raze. Căci dacă cei doi luceferi ai renaşterii, Iorgovici şi Ţichindeal, regăsesc drumul tradiţiilor, ei nu sunt încă liberatorii. Ei sunt martirii, inevitabilii, necesarii, martiri, ieşiţi din prima ciocnire cu forţele vrăjmaşe, superioare. Restauratorul trebuia să vie mai târziu sau să nu mai vie niciodată. N'a trecut decât o jumătate de veac şi Restauratorul a venit. Nu însă ca aşteptat, ca dintr'un arc încordat al puterii de reacţiune. O, nu, nu putea să vie astfel, din acea letargie mortală în care zăcea poporul român. El veni dintr'un alt ansamblu de porunci, mai vaste şi mai complexe, din porunci de rasă. El nu răsări din umilinţa apăsării, din o neidentificare a originei, ci din contră, din o conştiinţă superioară, de rasă, care i se va descoperi lui însăşi, şi-i va determina misiunea, ce-l va aşeza peste oamenii şi lucrurile vremii lui. Mai întraseră astfel, călare pe acest prestigiu, Huniazii, în *Rerum Hungaricum*... prestigiu care-i va duce, pe cei doi latini, până pe tronul din Buda, căruia îi vor da o deosebită strălucire. Ca şi ei se integrează Mocioneştii, aceşti noui latini, *în Rerum Banatienienssis*...

Ce era românismul în Banat, înainte de ivirea Mocioneştilor? — O neglijabilă, inutilă, cantitate etnică, asupra căreia diferiţi stăpâni, toţi mai inferiori ca ea, care era de rasă nobilă, nu puteau cădea de acord cum să o înghită mai cu folos, în interesul civilizaţiei. Puterea politică vroia să o înghită prin catolicism, imigranţii sârbi, corelegionari, prin ortodoxism. Intre neînţelegerea dintre aceşti asupritori, între rivalităţile. dintre ei, se situează messianismul lui Andrei Mocioni.

La un moment dat puterea politică reuşeşte în acţiunea sa catolicizantă. Ruperea de Răsărit scontează însă alte rezultate, cu totul altele, celor aşteptate. Impăraţii din Viena nu bănuiau că Roma însemna pentru noi nu moarte ci viaţă!...

Acţiunea catolică produce reacţiunea ortodoxă. Sub pretext că ne apără, Slavii ne dau un ajutor danaic ... Bănatul se reconverteşte la credinţa părăsită, dar nu mai mult sub jurisdicţia Balgradului sau a Ungro-Vlahiei, ci a — Carlovitului. Scump a plătit poporul român ajutorul acestui oaspe nepoftit al veacului XIX-lea în Banat, al corelegionarului sârb. La conferinţa păcii din Paris în 1919 cele două Episcopii ortodoxe, a Timişorei şi a Vârşeţului, înfăţişate ca sârbe, au tras suficient în balanţă la frângerea Dunării ca hotar şi aşezarea unei suveranităţi străine pe pământul românesc.

II.

Frământările religioase în Banat durează două secole. Sunt ele într'adevăr frământări religioase, isvorâte din profunde necesităţi, metafizice, din preferinţi, spirituale, teologice, dogmatice? Este Unitismul Reforma noastră, Athanasie, un Luther, un Calvin, un Huss? Departe de aceasta. Schisma dela sfârşitul veacului al XVII-lea este un act pur politic. Svârcolirea instinctului de conservare de a rupe lanţurile apăsării. Adaptarea sufletului românesc la vitregele împrejurări spre a se mântui. Ne-am făcut nu numai catolici, ci şi calvini, când a trebuit. Din calvinizare au răsărit primele cărţi româneşti.

Reformatorii la noi nu sunt clerici, ci laici. Paul Jorgovici, Eutimiu Murgu, Andrei Mocioni. Ţichindeal e cleric, dar subt acţiunea stratimirovicilor, ortodoxismul său se clatină. El îşi caută puncte de sprijin în Samuil Vulcanii, Uniţilor.

Nemulţumirile contra Sârbilor vor creşte în aşa măsură încât mişcările proseletiste să primească o nouă recrudescenţă. Astfel ia fiinţă în Lugoj prima parohie greco-catolică. Paroh este numit Constantin Bercan, care a avansat în protopop, devine apostolul unei noui recatolicizări şi înfiinţării de mai târziu Episcopatului, Unit, din Lugoj.

Este interesant apostolatul lui Bercan, ca

metamorfoză a sufletului bănățean. La 1846 doi țărani români, ortodoxi, din Bocșa, cer, pe cale administrativă trecerea la Unitism. Episcopul catolic Lonovics suflă în focul lor, și până într'un an, numărul proseliților crescu la 900, al ortodoxilor nemai rămânând decât la 472. Astfel autoritățile civile adjudecară biserica ortodoxă, Uniților, majorității.

Vârșețul se alarmă. Vlădica sârb, Popovici, veni la Bocșa însoțit de numeroși preoți, români și sârbi, ca să oprească propagarea incendiului. El trase la casa unui comersant sârb. Vlădica trebui să deschidă larg fondurile religionare, sârbe, ca să obțină un rezultat, incomplect. Se născu o rezmeriță în care biserica fu reacaparată de ortodoxi, parohul unit Ion Bercan, (fratele protopopului din Lugoj) isgonit din comună, unde reîntorcându-se instală biserica Unită într'o casă particulară. Insă mișcarea nu mai putu fi oprită și ea lua cu siguranță proporții și mai mari dacă nu venea Revoluția. Incă în anul ce a urmat a trecut la Unitism Chernecea și alte comune.

In Revoluție, Eutimie Murgu, sparge unitatea revoluției românești, numai pentru a putea destitui din scaunele episcopale ale Timișoarei și Vârșețului pe uzurpatorii sârbi. El desemnă pentru scaunul Timișoarei pe protopopul Lipovii, Petrovici, iar pentru scaunul Vârșețului pe protopopul Oraviței, Ignatiu Vuia. Fost-a executată această hotărâre a Adunării de pe Câmpia Libertății a Lugojului dela 27 Iunie 1848 și ce s'a ales din cei doi Episcopi ai lui Murgu ?

Cea pivitoare la Vuia a avut un început de executare. Ungurii reocupând Vârșețul la 30 Iunie 1849 primpretorul din Vârșeț Nyeky, l-a instalat pe protopopul Oraviței în scaunul din Vârșeț. Dar Vuia n'a stat mult. Revenind Vârșețul din nou în mâna răsculaților, sârbi, a plecat și Vuia. S'a refugiat în Oltenia de unde nu s'a mai reîntors.

Desnodământul protopopului Lipovei a fost și mai tragic. El n'a putut fi nici măcar instalat. După înfrângerea Revoluției, prin Austrieci și Ruși, Viena îl încarceră la Olmütz, pe 10 ani, unde și muri.

Sârbii rămân din nou triumfători în Banat, mai îngâmfați ca oricând, în meterezele lor episcopale, din Timișoara și Vârșeț și în cele cinci mănăstiri, foarte bogate, — prin nenorocitul final al Revoluției care pe Murgu trebuia să-l ducă la Kufstein, iar pe popor să-l aservească cu totul și definitiv — Carloviților.

Dar sufletul ce-a mai rămas în Români, se insurgă din nou. Ion Bercan din Bocșa avu un bun seceriș de suflete în anii imediați de după Revoluție. Atunci se convertiră la Unitism, în Vărădia 3000, Comorîște 800, Clopodia 167, Căltunași 1000, Coșteiul Mic 800 și Coșteiul Mare 800. Acestor vicisitudini avem de a mulțumi Episcopia greco-catolică a Lugojului care luă ființă la 1856. Cu orice intenție ar fi fost creiată, Episcopia greco-catolică din Lugoj ne-a servit de refugiu în acele grele vremi și ea a desfășurat și desfășură o acțiune binefăcătoare în mijlocul românismului din Banat. Nu e aci locul de a arăta rațiunea superioară a Bisericii Unite în Destinele Neamului Românesc. E sigur însă că în Banat, disciplina romană, ne-a dat un țăran mai conștient, mai înarmat, în luptele politice.

Banatul, după 1848, devenea cu siguranță repede cucerit întreg Unirei dacă împrejurările nu luau o întorsătură subită subt direcționarea unui om pe care Destinul îl scoase la momentul oportun în mijlocul dezorientării, descurajării și abaterii generale, Andrei Mocioni!

Despărțirea ierarhică de Sârbi și Restaurarea Mitropoliei, sunt opera lui, în cea mai mare parte. Cel puțin pentru Banat, el poate lua numirea de Restauratorul.

De unde venea el? Cât de puțin trebuiau să știe, pe vremea aceea, gloatele necăjite, inculte unicii conducători cari erau, preoții, terorizați de Sârbi, de existența subnotarului dela Prefectura Comitatului Torontal, care trăia de ei o viață aparte, cea a clasei lui, dar în care toate înrudirile, tot amestecul de sânge străin, — luase în casătorie pe fiica lui Csernovics, ultimul comite suprem, maghiar, în Timișoara înainte de 1848, mare Ungur și absolut antagonist al lui Mocioni, — n'au putut înnăbuși latinitatea, care, la momentul dat a fost mai tare ca toate prejudecățile clasei, familiei sau a însăși ființei lui. Andrei Mocioni se pătrunsese cu totul de misiunea lui românească, minunată, căreia îi va jertfi tot, toate ambițiile, vanitățile, clasei lui, ale lui, ce nu le puteau satisface sărăcăcioasele condițiuni ale aparținerei la valahime, și, până la urmă, avutul lui. Ce om mare n'au făcut Ungurii din Szechenyi lor, care

şi-a jerfit venitul pe un an pentru Academia Maghiară, dar Andrei Mocioni a fost incomparabil mai mare ca sinonimul său maghiar, cu care se aseamănă.

Cât de mare şi neplăcută fu surpriza Sârbilor la apariţia neaşteptată a unui conducător român de o aşa valoare, când aflară că Impăratul numea în Septembrie 1849 de *comisar suprem* în capul părţilor banatice, locuite de români, în Voevodina deci, pe un Român — Andrei Mocioni!

De aci încolo megalomania sârbă trebui să cedeze, treptat, metodic, faţă de Andrei Mocioni, până la emanciparea de sub Carloviţ, care se pronunţă la 1864 în Congresul însăşi din Carloviţ, unde se prezentă Andrei Mocioni cu delegaţia românească din cele trei episcopate, ale Aradului, Caransebeşului şi Vârşeţului, condusă de dânsul.

Ar trece evident peste limitele acestui articol, schiţarea fie cât de sumară, a comportării lui Andrei Mocioni în acele Congrese, din cari se reîntorcea ca biruitor, cu clenodiile vieţii naţionale, salvate. Dar şi în lumina de azi, sau, mai ales în lumina de azi, putem exclama: Fără Andrei Mocioni n'ar mai fi existat un Banat ca provincie românească. Catolicismul nu ne-ar fi reorganizat într'un timp aşa de scurt şi fără concurenţa ortodoxă, necesară şi ea, iar Sârbii făceau din noi, prin biserică, nişte timoceni.

III.

Se poate să fi uitat Românii toate acestea? Noi suntem azi liberi, în Stat Român, nu paria, ce eram în vremea lui Andrei Mocioni. Se poate ca noi în Statul Român, să ne reducem vrerile şi aspiraţiile sub vrerile şi aspiraţiile lui Andrei Mocioni şi a vremii lui? Andrei Mocioni era stăpân în Becicherecul-mare. Unde e azi Becicherecul-mare?.... De ce a putut înfăptui atâtea Andrei Mocioni cu inexistentele mijloace ale vremii lui, cu un popor român, cu fruntea în pulbere, care „nici nu număra, nici nu cugeta", cum spune atât de îndurerat Vicenţiu Babeş, Era Rege? Era! Rege prin definiţie. Fiindcă putea tot. Când a trebuit clasă conducătoare, a creat-o. Când a trebuit cotidian românesc, în Monarhie, l-a înfiinţat. A făcut despărţirea ierarhică, Restauraţia Mitropoliei, toate problemele vremii lui le-a rezolvat. Avea vre'un buget? Il avea, pe al său, pe care l-a prefăcut în buget public. Din acest buget se făceau şi toate reprezentaţiile, la Viena, la Impărat, în Congrese, la Neoplanta, la Carloviţ, pretutindeni, de unde se reîntoarcea ca un invingător. Este ceva la care Andrei Mocioni să fi renunţat? Pentru el, la tot, pentru Neamul său, la nimic. Să ne măsurăm cu măsura lui şi să recunoaştem ce mici am ajuns cu toţii în România Mare. Noi chiar când creiăm, trebue să dărâmăm. Vrem să distrugem cel mai vechi monument al existenţei noastre aici, care este episcopia Caransebeşului. Dar problema noastră de azi nu este de a dărâma ceeace este ci de a adăuga la ceeace este. Nu este de a muta o episcopie, ci de a crea o Mitropolie. p Mitropolie care cu trei episcopii sufragane, a Aradului, Caransebeşului şi a Vârşeţului, să prepare Viitorul pentru marile lui reparaţiuni istorice. Pe aceleaşi căi prin care am pierdut Banatul, trebue să-l recâştigăm. Cel ce nu înţelege aceasta nu înţelege problema de stat pentru România Mare a episcopiilor bănăţene.

— Dar n'ar fi mai bine, pentru ceeace vrei d-ta, un Corp de Armată în loc de Mitropolie? — îmi observa un prieten.

— Nu! — i-am răspuns. — In faza actuală Corpul de Armată cel mai bun va fi Mitropolia.

Seara mare

Noaptea svârle un prărunc
de nea; nămeţii au crescut;
colindele vestesc un prunc
nou născut.
— Domnului-Doamne.

In lumănări de-opaiţ şi ciob de seu
la căpătâiul micului lui Dumnezeu
veghează satul...
. . . s'a trezit
în faşa'ntâiului surâs . . .
Cântaţi!
— Hai Lerui - Doamne, hai . .

Credinţele'ncălzesc firavul trup,
Zătoanele de mântuire se destup,
un val de bunătate s'a lăsat
peste văzduh şi peste sat
şi îngeri mici, cu-aripi de nea
au început a colinda:
— Doamne, dăi Domnului, Doamne...
Nădejde nouă'n suflet nou.
Ohabiţa 1935.

Grigore Bugariu.

Știința în fața Evangheliei

— Gânduri de Crăciun —

de Gheorghe Cotoșman

Precum plantele caută lumina și razele soarelui, tot astfel sufletul omenesc a căutat și caută Adevărul. Și iarăși, pecum cerbul se dorește de izvoarele apelor așa și sufletul omenesc se dorește de izvorul vieții și al nemuririi. Omul de totdeauna a căutat să se pună în legătură cu Dumnezeeirea. Această tendință de înnălțare spre, divinitate, acest dor de unire cu divinitatea este un fenomen ca și un element propriu sufletului omenesc. „Religia este baza existenței omenești" — zice savantul german Schlegel (1772-1829). Haina în care este învesmântată această tendință a sufletului omenesc,felul de manifestare religioasă a diferitelor popoare sau grupări de oameni de pe suprafața globului variază, ea stând în strictă dependință de gradul de desvoltare intelectuală și morală a grupării umane respective.

Barroccio. Nașterea lui Isus.

Cum, însă, ochiul minții omenești era orbit de întunecimea morală pricinuită de păcatul original, omul n'a putut vedea în toată puritatea sa sublimitatea luminii dumnezeești, și nici n'a avut putința intuiției propiei sale decadențe. De aici pluritatea religiilor mulțimea zeilor și a altarelor de jertfe sângeroase ; de aici bizareria tradițiilor și practicilor religioase ale diferitelor popoare. „Oricum, însă, religia chiar de ar fi falsă — zice celebrul predicator dominican Lacordaire — este un element necesar existenței unui popor". „Perpetuitatea zeilor în istorie ar ajunge pentru a proba că ei corespund unor trebuințe de neînlăturat ale spiritului. Dacă omenirea și-a schimbat uneori divinitățile niciodată însă nu s'a lipsit de ele. Mai înainte de a ridica palate regilor, oamenii au clădit locașuri zeilor. Trebuința de religiune înfățișează acelaș caracter de fixitate ca și celelalte aspirațiuni fundamentale ale naturei noastre", (Gustave la Bon).

Religiile primitive lipsite de puterea revelației divine n'au putut îndestuli setea de adevăr și fericirea sufletului omenesc. Dumnezeu trebuia căutat nu în Pantheonul idolilor și nici în fumul jertfelor, ci în sufletul omului și în sferele înalte ale cerului unde tronează din veac și până 'n veac. Numai că ochiul minții întunecate nu putea face această introspecțiune și nici nu-L putea privi la o înălțime așa de amețitoare. Și, atunci, — „la plinirea vremii" — Majestatea divină se descoperă oamenilor sub înfățișarea unui umil Prunc, culcat în ieslea dobitoacelor din peștera Betleemului. Corurile divine vestesc o m e n i r i i începerea unei ere noui, de pace și iubire, vestesc reluarea legăturilor firești dintre făptură și Făcător, vestesc aurora Soarelui dreptății, care va umbri mult imea zeităților umane și va lumina mintea oamenilor ca să vadă calea care duce la fericirea și viața vecinică.

Evanghelia lui Isus dărâmă idolii, strică altarele zeilor, desființează jertfele sângeroase și umbrește religiile primitive, punând bazele unei noui religii care a revoluționat omenirea și a schimbat fața lumei întregi.

Comparați religia creștină cu Judaismul,

Brahmanismul, Hinduismul, Budismul şi cu celelalte religii primitive din India, China, Japonia, Australia etc.. şi veţi vedea numaidecât superioritatea celei dintâiu. Puneţi alături Evanghelia lui Isus de Talmudul jidovesc, de coranul mohomedan, de Rig-Veda Perşilor şi de alte cărţi ale religiilor primitive şi veţi vedea superioritatea, sublimitatea şi dumnezeeirea celei dintâi, precum şi inferioritatea şi insuficienţa celorlalte.

Sfânta Scriptură şi 'n deosebi Evanghelia lui Iisus în locul răzbunării şi excluzivismului judaic predicate de Talmud, predică iubirea şi iertarea, pacea şi bunăînţelegerea între oameni: — în locul politeismului, al castelor, al diferenţei dintre oameni, şi'n locul Nirvanei ori a unei fericiri materiale viitoare, — predică existenţa unui singur Tată al întregului neam omenesc, predică frăţietatea între oameni, dreptatea şi viaţa vecinică spirituală.

Şi ca doctrină şi ca morală Sfânta Scriptură transcede toate Scripturile religilor primitive şi pe a celei iudaice. Invăţăturile, ideologia ca şi morala evanghelică sunt de origine divină, valabile pentru toţi oamenii şi pentru toate timpurile, sunt: perfecte, inmutabile, universale şi eterne.

Acelaş raport îl aflăm între Sfânta Scriptură şi între toate produsele minţii omeneşti, privind ştiinţa, arta şi filozofia. Ştiinţa omenească ca produs al minţii omeneşti mărginite, se caracterizează prin relativismul şi imperfecţiunea sa, prin subiectivismul şi inconsecvenţa sa. Ştiinţa se situează pe linia evoluţiei ascendente, nizuindu-se a turna în forme concrete definitive adevăruri accesibile minţii. Totuşi ştiinţa ca şi motorul său, au un hotar până unde pot să-şi întindă sfera cercetărilor.

Şi filozofia ca sinteză a rezultatelor mărginite are aceleaşi trăsături de relativism, imperfecţiune şi insuficienţă. Are un hotar. Dincolo de acest hotar al experimentării senzuale nici ştiinţa şi nici filozofia nu ne mai pot conduce. In lumea nemărginirii, a infinitului, a perfecţiunii absolute, a Dumnezeirii ne conduce numai credinţa izvorîtă din paginile Sfintei Scripturi. Insuşi Voltaire confirmă cele de mai sus când zice: „Ceeace se poate ca absolut singur este, cu Dumnezeu e infinit, iar mintea omenească este foarte mărginită".

Oridecâteori această minte a căutat Adevărul în lumea aceasta nu l-a aflat, şi oridecâteori a încercat să pătrundă în imperiul nemărginirii, infinitului, a rătăcit. Toate tratatele cari se pretind ştiinţifice, fie ele de Geografie, Drept, Cosmografie, fie de Istorie sau Filozofie, fie de artă muzicală sau plastică, numai în măsura în care erau străbătute de conştiinţa mărginirii minţii omeneşti au putut da rezultate mulţumitoare. „Adevărul nu este sub soare. El este dincolo, este în Dumnezeu, fără care omul nu cunoaşte nimic: nici pământul, nici Cerul, nici prezentul nici viitorul, nici chiar inima sa. Şi cu cât el învaţă fără Dumnezeu şi în afară de El, cu atât îşi măreşte odată cu cercul cercetărilor, şi pe acela al îndoielilor şi al nemulţumirilor" — scrie Lacordaire.

Inţelepţii lumii, fie ei chiar necredincioşi (un anumit timp) au recunoscut totdeauna nimicnicia operilor omeneşti faţă de măreţia infinită a Dumnezeerii aşa cum ea se desprinde de pe paginile sfintei Scripturi. „O ştiinţă care nu urcă deadreptul la Dumnezeu, cum efectul urcă la cauza sa, nu este ştiinţă" spune astronomul francez Leverrier, iar colegul său german Nordmann îl complectează zicând că „ştiinţa Cerului ne face să pipăim pe Dumnezeu". Şi oare care este ştiinţa, cartea care ne urcă la Dumnezeu şi ne dă posibilitatea să-L pipăim mai mult decât sf. Scriptură ? ?

Este adevărat că Istoria ne pune în faţă icoana trecutului, arta ne înnobilează instinctele filozofia ne agereşte mintea, dar nici una din ştiinţele omeneşti nu dau mulţumirea sufletească, nu stimulează spiritul în zborul său într'aripat spre zările veciniciei şi spre culmile ameţitoare ale vieţii spirituale.

Toate ştiinţele şi artele străbătute, însă de perceptele evanghelice primesc o valoare infinit mai mare decât atunci când ele se sprijină numai pe luminile minţii, nesocotind razele înţelepciunii divine ce răsar strălucitor din cutele sfintei Scripturi. „Dacă Evanghelia — zice filozoful Kant — n'ar fi lăsat să izvorască de pe paginile sale perceptele morale, cari să alcătuiască temelia neclătită a vieţii omenirei întregi, apoi filozofia nu le-ar fi elaborat nici până azi în curăţenia lor divină".

„Muzica, zice filozoful Conta, în special cea bisericească, răscoleşte totdeauna sentimentele şi, ca după o furtună, sufletul

liniştindu-se devine mai bun, mai îngăduitor, mai nobil". Mândrul şi îngânfatul filozof Renan, după multe oscilaţii şi îndoieli recunoaşte că „morala evanghelică rămâne totuşi cea mai înaltă creaţiune, ce-a izvorît cândva dintr'un creer omenesc". Un altul tot atât de încrezător în strălucirea minţii sale, pedagogul Rousseau, zice: „Până acuma am crezut, că omul poate deveni virtuos fără religie; dar experienţa m'a convins, că aceasta părere era o rătăcire".

Ştiinţa despărţită de religie, sau chiar îndujmănită cu sf. Scriptură, este stearpă, dezastruoasă, imorală, semeaţă şi egoistă. „Dezvoltarea intelectuală despărţită de dezvoltarea morală şi religioasă, devine mândrie, nesupunere egoism şi deci primejdie pentru societate" — accentuiază istoricul francez Guizot.

Ne închinăm adânc în faţa izbânzilor strălucite recoltate de ştiinţa pozitivă şi de technica modernă, dar nu putem lăsa neaccentuat adevărul că toate acestea se datoresc spiritului izvorât din Evanghelia lui Iisus, care a deschis lumii porţile desăvârşirii, spre deosebire de celelalte produse ale minţii omeneşti, cari au aruncat o bună parte din neamul omenesc în întuneric, în vrajbă, în sclăvie în inmoralitate, semănând pretutindeni moartea spirituală şi trupească.

Spre a cunoaşte contribuţia Evangheliei la ridicarea vieţii spirituale, morale şi sociale a lumii, şi prin analogie superioritatea ei faţă de celelalte cărţi omeneşti, n'avem decât să-i răsfoim paginile de două ori milenare, înmirezmate de mireazma Duhului, şi ne vom convinge că fiecare literă a ei este un izvor nesecat de inspiraţie, de lumină, adevăr şi viaţă.

Dacă până acum — luaţi de volbura grijilor si preocupărilor lumeşti şi furaţi de nimicnicia vieţii — n'am găsit cele câteva clipe să ne gândim şi la „partea cea mai bună", la suflet, care nu piere niciodată, sperăm că dangătul clopotelor şi atmosfera curată a acestor zile de sărbătoare ne va aduce aminte că suntem aceluia care — din Cer pogorându-se — s'a născut în peşterea din Betleem pentruca prin învăţăturile Evangheliei Sale să ne ridice sus, la înălţimile astrale, unde înşiruindu-ne în ceata îngerilor să cântăm cântarea de mântuire: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni buna voire".

Numai ce-l ce-şi pleacă genunchii în faţa Pruncului din Peşteră va înţelege ce minunată virtute este smerenia şi se va învrednici să guste din fericirea ce o îmbie atmosfera înaltă a Cerului coborît în paginile Evangheliei.

Fulgi de Crăciun

— Mamă, uite fluturi albi
La fereastră cum se zbat;
Dute-afară, prinde-mi unul,
Să mă joc cu el în pat!

— Nu se poate, puişor,
Fluturaşu-i fulguşor:
Se topeşte imediat
Cât ce'n palmă l'ai luat...

— Mamă, n'auzi zurgălăi
De căluţi, ce sănii trag?
Să mă joc cu'n clopoţel
Mult mi-ar fi, măicuţă, drag!

— Nu se poate, pui micuţ,
Căci zglobiu e cel căluţ:
Sboară cu-al său clopoţel,
Nu mă pot ţinea de el...

— Mamă, colo văd o stea,
Şi'nlăuntru-o luminiţă;
Nu te urci tu pân'la ea,
Să-mi aduci o scânteiuţă?

— Nu se poate, scumpul meu,
Steaua-i sus, la Dumnezeu;
Şi nu-i scară-atât de'naltă
Să mă pot urca vre-odată!...

— Tu eşti mamă rea, măicuţă,
Nu-mi faci nici o bucurie..
Las, că'l rog pe Moş Crăciun,
Numai astă sear' să vie!...

Şi când Moşul s'a ivit
Pe copil de braţ l'a luat,
Ridicându-l înspre cer,
Blând aşa i-a cuvântat:

— Eu nu ţi-am adus ce vrei,
Haide singur să le iei:
Clopot, stele, fluturaşi,
Dela micii îngeraşi...

Lugoj, 1935.

Mia Cerna.

Crăciunul anului 1864 în Banat

de: Teodor V. Păcățian.

Ziua de 12/24 Decemvrie era pentru marele mitropolit *Andreiu baron de Şaguna* cea mai frumoasă şi mai fericită zi din întreaga sa viaţă, de altcum destul de scurtă, pentrucă avea numai 64 de ani când a murit. Mărturisirea aceasta a făcut-o Şaguna însuşi, în scrisoarea adresată în 12/24 Decembrie 1870 protopopului său din Zărneşti, *Ioan Meţianu* (mai târziu episcop al Aradului, şi apoi Mitropolit în Sibiu, vrednic urmaş al lui Şaguna), scrisoare care se începe astfel:

— «*Ştii ce zi este ziua de astăzi? Mi se pare, că mulţi, că prea mulţi nuse mai gândesc la însemnătatea, pe care ziua de astăzi o are pentru noi, Românii ortodoxi din Ardeal şi Ungaria. Eu însă, până mă ţine Dumnezeu, port în pieptul meu însemnătatea zilei de 12/24 Decemvrie, şi îndrept rugăciuni către milostivirea lui Dumnezeu, care ne a scos din robia unei hierarhii străine.**)»

Da, frumoasă şi fericită a fost pentru Şaguna ziua de 12/24 Decemvrie, fiindcă în aceasta zi a anului 1864 a semnat împăratul Francisc Iosif I. decretul împărătesc, prin care biserica ortodoxă română din Ardeal, Ungaria şi Banat se desface din legăturile avute cu biserica ortodoxă sârbească, îşi primeşte deplina ei independenţă şi mitropolie propie în Sibiu.

Dar nu numai pentru Şaguna, ci pentru toată suflarea românească, de legea ortodoxă, a fost ziua aceea, şi mai ales cele următoare, zile de nespusă bucurie, veselie, însufleţire şi entusiasm. Iată cum descrie *Nicolae Popea* (mort ca episcop al Caransebeşului), starea sufletească de atunci a Românilor ortodoxi în cartea sa despre „*Vechea Mitropolie ortodoxă română a Transilvaniei*“, unde, la pagina 296 se poate ceti, că faima despre reînfiinţarea mitropoliei ortodoxe române s'a răspândit ca fulgerul în toate părţile, străbătând până şi în cele mai depărtate unghiuri şi în cele mai neînsemnate colibe locuite de români. Pretutindenea: „*bucuria era mare şi generală. Adrese peste adrese, deputaţiuni peste deputaţiuni, din apropiere şi din depărtare, au sosit la noul mitropolit, spre gratulare pentru restaurarea mitropoliei. Rugăciuni de mulţumire s'au ridicat lui Dumuezeu şi festivităţi de tot felul au fost aranjate, ca: conducte, banchete, jocuri, cuvântări, imnuri, petreceri pe întrecute, manifestări deci pretutindenea din partea fiilor spirituali ai reînviatei mitopolii.* **Sărbători de Crăciun vesele, cum au fost acelea din acel an (*1864*), nu vor mai fi mai avut bieţii Români, cine ştie de câte veacuri?**»

Natural, că din această bucurie generală şi veselie, din acest entusiasm ridicat la culmi înalte, şi-au luat şi Români ortodoxi din Banat partea cuvenită, poate în măsuri chiar mai potenţată, fiindcă ei mai aveau şi un motiv special de a se bucura şi însufleţi. Asesorul dela tribunalul din Lugoj, dr. *Atanasiu Marian Marienescu* născut în Lipova, compusese o colindă colindă nouă pentru Crăciunul apropiat, care publicată fiind în toate ziarele noastre de atunci, a ajuns repede la cunoştinţă generală. Textul ei era cunoscut în toate satele din Banat, şi în sărbătorile Crăciunului, colinda aceasta, numită „*Colinda Mitropoliei*“, a fost cântată în toate bisericele ortodoxe române din Banat, după sfânta liturgie, la împărţirea anafurei. Ba a fost cântată şi în ajunul Crăciunului, de către şcolari, cari umblau pela casele oamenilor cu Steaua, cu Vicleemul sau cu Irozii.

Starea sufletească a bănăţenilor din zilele acelea, o pot cunoaşte mai bine cei de astăzi din articolul trimis din Lugoj la Sibiu şi publicat în numărul 192 din anul 1864 al ziarului „*Telegraful Român*“, organul de publicitate al lui Şaguna. Articolul era următorul:

Mitropolia română. Voce din Banat.

Jos cu doliul secular, fraţilor! Soarele, a cărui căldură binefăcătoare nu am simţit-o de atâta timp, luceşte din nou în toată a sa regească pompă pe ceriul nostru senin!

Mitropolia Românilor drept credincioşi este res-

*) Scrisoarea originală e în posesiunea mea.

tituită, din voea a totputernicului Dumnezeu şi din graţia, din simţul pe dreptate al Monarhului. Astăzi vedem realisată una din dorinţele noastre cele mai drepte, înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor. Nu avem deci cauză a jeli mai departe, căci prin restituirea sceunului mitropolitan ni se garantează propăşirea poporului nostru şi a conducătorilor săi în cultura modernă, prin urmare şi participarea la drepturile civile şi politice, — dorite de sute de ani.

Inbrăcaţi deci toţi veştmintele de sărbătoare, dela cel mai mare până la cel mai mic. Bătrâni, bărbaţi, tineri, copii, toţi să se grăbească a aduce jertfă din inimă curată pe altarul lui Dumnezeu şi se mulţumească, întâi Atotputernicului, care nu a lăsat nemângăiat pe poporul său credincios, şi apoi Monarhului nostru şi celor ce au ostenit ziua şi noaptea pentru redobândirea mitropoliei române, pentru a face să putem ajunge această zi mare şi frumoasă, pe care a făcut-o Domnul spre bucuria noastră.

Dar în cuvinte nu ne putem exprima bucuria. Suntem slabi pentru a o putea descrie. O simţim însă, căci coardele inimei noastre vibrează şi acuma de sunetele dulci şi fermecătoare ce ni le aduce pe buze restituirea mitropoliei noastre române !

Voi, cari sunteţi liberi, nu puteţi cuprinde, nu puteţi pricepe bucuria sclavului, când după timp îndelungat zăreşte pentru prima dată lumina soarelui, în aerul curat al libertăţii. Voi cari în privinţa religiunii, a conştinţei şi a drepturilor voastre, nici când nu aţi simţit mâna crudă a streinului, — nu sunteţi capabili a judeca, cât de mare este bucuria noastră la restituirea mitropoliei noastre române. Să nu vă miraţi deci, dacă noi astăzi, în preseara libertăţii noastre religioase, şi în zorile culturii noastre naţionale venim să înălţăm glasuri de bucurie şi imnuri de mulţumire.

Mitropolia română a reînviat, şi cu ea şi — românimea ! Să cuvine deci, ca Românul dreptcredincios, se salte as'ăzi de bucurie. Din munţi şi de pe câmpii se resune de pe buzele lui imnuri de laudă şi de veselie, căci ochii lui văd astăzi aevea mântuirea sufletului său de toată scârba şi de tot năcazul.

Preoţi cu crucea în frunte ! Rugaţi-vă astfel la sfintele altare:

— *„Mare şi atotputernic eşti tu Doamne cel din ceriuri! Tu ai ascultat rugăciunile cele ferbinţi şi curate ale credincioşilor tei, şi nu i'ai lăsat se zacă şi nu mai departe în temniţa seculară a neştiinţei, a apăsării şi a nedreptăţii ci le-ai trimis din ceriu dar de mângăiere pentru sufletele lor. Fie binecuvântat deci numele Tău în veci, şi binecuvintează şi pe bunul nostru monarh, pecum şi pe marele Arhiereu al nostru, pe păstorul înţelept al turmei credincioase, pe Andreiu Baron de Şaguna, căruia fi graţios Doamne a-i da viaţă lungă nestoriană şi sănătate durabilă, ca pe poporul acesta credincios, pe poporul român să'l poată conduce, după sfânta Ta voinţă, mulţi fericiţi ani, amin“.*

Articolul acesta a apărut în „Telegraful Român“ nesemnat, deci anonim. Din faptul, că deodată cu articolul, s'a trimis redacţiunei ziarului şi colinda nouă a lui Marienescu şi a fost publicată în acelaş număr de ziar, cu deduc însă, şi cred că nu greşesc când afirm, că şi articolul era scris de autorul colindei, adică de Dr. Atanasiu M. Marienescu. Colinda, avea următorul text:

Impăratul nost cel bun
Lui Franţ Iosif Domnului!
Pe-aste zile de Crăciun
Bucurie ne-a făcut
Astfel cum n'am mai avut,
Căci ne-a dat mitropolie
Să'l pomenim pe vecie,
Mitropolie românească
Ca Români să 'nflorească
Toţi Românii bănăţeni
Şi cu fraţii ardeleni,
Şi cu fraţii ungureni!

Precum steaua 'n răsărit
Pe Cristos Domn l'a vestit:
Veste mare s'a lăţit,
Şaguna-i mitropolit!
Iar biserica română
De-acum nu mai e orfană,
Are tată pe 'nălţatul
Pe Franţ Iosif împăratul,
Cu iubire şi dreptate
Şi cu daruri minunate.
Şi are mire pe Andreiu
Cel mai credincios al ei!

Românaşi! De acum săltaţi
Şi pe Dumnezeu rugaţi:
Impăratul să trăiască,
Cu toată casa 'mpărătească.

Despre colinda aceasta a lui Marienescu aşa scrie Nicolae Popea în cartea sa amintită mai sus, că a fost improvisată imediat după sosirea ştirei telegrafice despre restaurarea mitropoliei, şi că au cântat-o copiii de şcolă în oraşul Lugoj şi în multe sate din Banat, în sara de ajun şi în serbătorile Crăciunului, în biserici, făcând *„cea mai bună impresiune în popor“*.

M. H. Georgescu. Troiţe.

Regionalismul lui Papini

— Fragment —

de Ion Montani

Regionalismul ori regionalismele nu pot fi gândite decât în funcţie organică, flori pe aceiaşi tulpină, expresii ale aceleiaşi substanţe. Fără cultivarea şi afirmarea în potenţial a particularităţilor regionale, idea generală şi-ar pierde sursele fireşti de alimentaţie spirituală. Elementele de virulenţă ale ideii naţionale sunt extrase substanţial din sufletul intim al tuturor regiunilor din care este format pământul românesc.

In faza de închiegare a tuturor naţiunilor mari se găsesc regionalismele. Răsfoiţi istoria Italiei şi Germaniei, de exemplu, la sfârşitul veacului XIX-lea.

Dar ar fi să ne pierdem într'un labirint dacă ne-am lăsa furaţi de prea multe exemple. Regionalismele persistă şi în fazele de evoluţie mai înaintată a neamurilor (Evoluţia, după cum ştim este diferenţiare şi integrare continuă).

Să ne mărginim, deci, la un singur exemplu.

In literatura universală nu există un caz atât de eclatant ca al lui Giovanni Papini. Publicul nostru cititor îl cunoaşte din principalele lui opere, traduse şi în româneşte: Un uomo finito şi Storia di Cristo. Torturat o viaţă întreagă de misterul existenţii şi fenomenului cosmic Papini ajunsese, cu ateismul şi cu universalismul său descătuşat de orice contingenţe cu solul naţional, la idea de a intreprinde o propagandă monstră pentru a convinge pe toţi oamenii de pe pământ, că numai sinucizându-se cu toţii, până la ultimul, va putea omenirea protesta în mod demn împotriva lipsei oricărui rost, oricărei finalităţi a vieţii noastre pământeşti. Sub un cer gol de zei voia un pământ gol de oameni.

Acest scriitor florentin atât de chinuit de-o cerebralitate exuberantă (enciclopedist şi polihistor la 20 ani) după ce a încercat toate sistemele filozofice, vechi şi noi, toate practicile religioase vechi şi noi, toate „liberările" în timp şi spaţiu „până la exultaţia" erasiunii îndivinitate", epuisat şi frânt a sfârşit prin a se întoarce în acel mic colţişor de lume, la Toscana, unde şi-a găsit un rost adevărat, botez nou în tradiţ a gloriosului regionalism florentin.

Reintegrat la origine şi-a dat în sfârşit seama „că nu-i deajuns că scrii aceiaşi limbă şi să fii guvernat de acelaş codice pentru a zice că ai aceiaş patrie". Pentru asta trebuie ceva mai mult şi anume: să fii contopit cu sursa originii tale însăşi. Fiu risipitor, după ce a mâncat la toate ospeţele intelectuale ale Europei, s'a întors acasă redevenind „copil şi primitiv, sălbatic şi câmpean".

Din această „redevenire" a ieşit şi Storia di Cristo, precum şi toată activitatea din urmă a lui Papini, singura care va rămâne, pentrucă e în ritmul şi firea Toscanei, nobila provincie, care a dat omenirii pe Dante, Michelangelo, Leonardo, Galileu şi Machiavel.

Exemplul lui Papini am dori să fie imitat de fiii tuturor provinciilor româneşti. Găsindu-şi o legătură tainică şi predestinată cu solul natal vor putea să puie în valoare sufletul particular al fiecărei regiuni ori provincii sporind cu acorduri originale simfonia credinţii româneşti.

Numai în acest înţeles regionalismul este şi poate să fie o noţiune sfântă.

Epigrame

Unui conferenţiar

care a vorbit la Casinoul Militar, despre „Nemurirea sufletului".

Azi, când vorbiai la Casino,
— Mă ierţi, însă aşa mi-e firea —
Tare-mi venia să-ţi dau cu huo!
Ne-ai omorât... cu „nemurirea".

Aceluiaşi conferenţiar

care a afirmat în conferinţa sa că: „desvoltarea unei părţi din creier sau din organism, denotă desvoltarea unei facultăţi a individului".

Mie-mi pare cam în dungă
A matale teorie —
Oare toţi cu »mâna lungă«
Au talent la .. Casierie ?

Lui Al. Lascarov Moldovanu

care a scos, de curând de sub tipar un nou volum de Schiţe şi Nuvele intitulat: „Omul care tace"

Te'ntreb, confrate, fără ură:
Oare când are să fie
Să apară în broşură
„Omul care nu mai scrie"...

Poetului X

cu ocaziunea apariţiei celui de al doilea volum de poezii.

Despre volumul scos ast-vară,
Cu siguranţă-o să se spună
Că versurile's proaste iară...
In schimb, hârtia e mai bună!

Unei orfane de război

care mi-a trimis câteva versuri, cu rugămintea să-mi dau părerea, dacă să le publice, sau nu.

Deşi cu damele's levent,
— Rămâne vorba între noi —
Ei fi orfană de război,
Dar şi... orfană de talent!

Unui epigramist de ocazie

Proverbul vechi e un tezaur
Şi eu ţi-l spun, chiar de-ar fi dramă,
Tu străluceşti în epigramă,
Dar... nu tot ce străluce-i aur!

M. Ar. Dan.

Regele Străjerilor

In svăpăierea tinerească a vremii, a răsărit gând regal, curat şi clar, săltat spre înălţimi astrale şi aducător de fiori noui, pentru sufletul vlăstarelor pe cari le ridicăm făclii naţiei şi stâlpii zilelor de mâine ai ţării: străjerii.

Pornită dintr'un îndemn regal, străjeria a trasat un drum de început viguros, de îndrumare nouă pentru tinerimea noastră, un drum spre culmi nebănuite, drept urcuş către realizări strălucitoare. E atâta svăpăiere tinereas că, atâta vlagă şi putere de viaţă, atâta îmbărbătare şi curaj în acel minunat „sănătate" că generaţiile cari se ridică în crezul acesta sublim, vor fi adevăraţii stâlpi de mâine ai ţării. Indemnul regal, a fost o scuturare de aur pentru inimile tinere şi pline de avânt tineresc în vremuri de grele încercări ca acelea prin cari trecem. M. S. Regele Carol II, Regele Străjerilor, a semănat gândul cel bun şi curat ca un grăunte de cleştar, în ogorul tineretului care acum se ridică în băncile şcoalei şi gândul a prins rădăcini fericite. Ce generaţie mai cinstită, mai viguroasă, mai plină de viaţă şi de ideal vrem, decât aceea crescută cu Dumnezeu în suflet şi strânsă zid masiv în jurul regelui ei? Ce generaţie mai plină de avânt şi mai sănătoasă, cu gânduri mai luminoase şi nobile vrem decât aceea care se trezeşte cu acel plin de viaţă salut: sănătate!

M. S. Regele Carol al II-lea.

Peste cugetele noastre îngrijorate şi peste frământările prea fără viaţă ale zilelor noastre, inima de aur a Regelui Străjerilor a scuturat cel mai nobil îndemn la viaţă, sănătate şi dragoste frăţească. A fost ca o picătură de apă fermecată, care te trezeşte şi te readuce dela moarte la viaţă.

„Tineretul nostru creştea fără nici un ideal. Atâtea manifestaţiuni morbide se arătau, cari pentru aceia cu dragoste de Neam şi cu simţul răspunderii viitorului, puneau o problemă vitală: »ce va deveni această ţară, atât de frumoasă, atât de bogată, dacă generaţia de mâine trăieşte în această lipsă de avânt, această lipsă de ideal pentru lucruri frumoase şi utile?« Cu Străjeria venim să împlinim acest gol. Deviza străjerului este: Credinţă şi muncă pentru Ţară şi Rege. In aceste cuvinte se rezumă programul nostru de educaţie«, a spus M. S. Regele, Regele Străjerilor.

Pentru mâine clinchetul acesta „sănătate" sună vremuri de pură ascensiune sufletească, sună zile mai bune: ridicarea nouei generaţii. In fruntea ei, stă M. S. Regele Carol al II-lea, Regele Străjerilor.

Glasul unui străjer, e glasul unui tânăr, cu credinţa'n Dumnezeu, e glasul unui tânăr care-şi iubeşte Regele şi Ţara şi ştie oricând să se sacrifice. Este aceasta noua creştere a generaţiei care se ridică, la un indemn regal.

Dar Regele Străjerilor, e Regele nostru al tuturora. Să sune din piepturi pentru marea ascensiune a nouei generaţii:

Sănătate! Majestate!

Dorian Grozdan

C. Liuba. Coasta Balcicului.

Fapte frumoase din războiul nostru

de N. Batzaria

Era în toamna anului 1916, câteva luni după întrarea României în războiul cel mare, războiul ce ne-a adus întregirea Ţării şi a neamului.

In *Dobrogea* se dedeau zi şi noapte lupte crâncene. Ai noştri erau mai puţini la număr, pe când duşmanii veniseră mulţi ca frunza şi ca iarba. Erau mai mulţi, aveau tunuri mai multe, aveau aeroplane mai multe şi alte arme ucigătoare. Iar în capul oştilor duşmane, compuse din Germani, Austriaci, Unguri, Turci şi Bulgari, stătea cel mai priceput comandant al lor *mareşalul Makensen*.

Cu toate acestea, vitejia fără seamăn a soldaţilor noştri oprise furia năvalnică a duşmanilor şi frânsese partea lor. Ba chiar după o înaintare prin surprindere, duşmanul fusese respins cu zeci de kilometri înapoi.

Când începe povestirea faptelor de faţă, o parte din armata duşmană, care năvălise în Dobrogea, fusese ţinută pe loc în jurul localităţii *Topraisar*. De mai multe zile, se dedeau lupte doar dela distanţă. Adică, duşmanii trăgeau cu tunurile lor multe şi grele, dar nici ai noştri nu se lăsau mai prejos, ci căutau să răspundă cu vârf şi îndesat.

In bătaia tunurilor se găsea o şosea pe o lungime de câţiva chilometri. A te avânta pe această şosea, însemna să mergi la moarte aproape sigură. Pe şosea şi de jur împrejurul ei cădeau mereu obuze de tunuri şi de ale noastre şi de ale duşmanilor.

Dar iată că într'una din zile, se zăresc venind pe şoseaua aceasta, ba chiar mergând încet şi fără să aibă aerul că se tem sau că vor să se ferească de obuzele ce cădeau, un moşneag şi o femeie, bătrână şi ea, îmbrăcaţi amândoi în portul ţăranilor din Moldova.

Sprijinindu-se şi unul şi celălalt pe câte un băţ gros de drum, mergeau agale pe şosea, căutând să se aproprie de poziţiile armatei române. Au fost luaţi de sentinele şi duşi la ofiţerul, care comanda postul cel mai apropiat.

Ofiţerul — un maior de artilerie — îi întrebă: „Ce-i cu voi oameni buni, şi de unde veniţi ?"

Moşneagul îşi şterse cu mâneca dela cămaşă sudoarea ce-i curgea pe frunte şi pe obraji, apoi vorbi zicând: „Venim eu şi muierea mea de acasă, din judeţul Neamţ. Am avut doi copii, o fată, care ni s'a prăpădit de boală acum o lună şi jumătate, şi un fecior, care este căprar în regimentul de artilerie, despre care am a-

flat că este pe aici, prin Dobrogea. Şi când am văzut că am rămas singuri şi cu sufletul amărât, i-am zis babei: „Hai să mergem să murim şi noi lângă feciorul nostru".

— Şi cum aţi venit din judeţul Neamţ până aici? îi întreabă maiorul mirat.

— Păi, am venit pe jos, răspunse moşneagul. Am tot umblat, am întrebat de drumul spre Dobrogea, noaptea ne-am adăpostit prin casele oamenilor, care au avut bunătatea să ne primească, şi aşa, cu ajutorul lui Dumnezeu, am putut ajunge până aici.

— Şi cum îl cheamă pe feciorul vostru? îi mai întreabă maiorul, din ce în ce mai mirat şi mai înduioşat de hotărârea şi de curajul celor doi bătrâni.

— Păi, feciorul nostru este *Gheorghe Parte Bună*. La războiu s'a dus ca soldat, dar ne-a scris acum câtăva vreme că a fost făcut căprar, fiindcă ar fi stricat cu tunul lui două tunuri duşmane".

Maiorul cunoştea bine pe Gheorghe Parte Bună. Il cunoştea, deoarece era în batalionul comandat de dânsul.

„Feciorul vostru este un viteaz, le zise el. Este un viteaz cu care ne mândrim. De aceea, daţi-mi voe să vă strâng mâna şi să vă socot ca pe prietenii şi oaspeţii mei".

Ochii celor doi bătrâni se umplură de lacrimi, auzind că maiorul vorbeşte aşa de frumos despre iubitul şi unicul lor. Cu aceste lacrimi mulţumiră ei mai bine de cum ar fi putut mulţumi prin cuvinţe.

După puţin, moşneagul zise maiorului: „Nu s'ar putea domnule maior să-l vedem o leacă pe feciorul nostru?"

— Veniţi să vă duc eu însumi la el, le răspunse maiorul ridicându-se în picioare.

Incovoiaţi de vrâstă şi de oboseala drumului atât de lung ce făcuseră, cei doi bătrâni merseră după maior, trecând prin tranşee adânci şi întortochiate. Când să se apropie de o baterie de tunuri, maiorul strigă: „Sergent Gheorghe Parte-Bună!

— Sergent?! zise moşneagul mirat. Dar el ne-a scris că fusese făcut căprar.

— A fost avansat acum trei zile la gradul de sergent, răspunse maiorul zâmbind.

La chemarea maiorului, veni numai decât un sergent înalt, bine făcut, dar cu o privire bună ca de copil: era Gheorghe Parte-Bună, care rămase uimit şi cu gura căscată, când văzu înainte pe tatăl său şi pe mamă-sa — lucru la care nu se aştepta nici de cum.

„Am venit să murim lângă tine", îi zise tatăl său, pe când mamă-sa îl îmbrăţişa şi plângea, fără să poată spune un singur cuvânt.

— — — — — — — — — — — — —

Dorinţa celor doi bătrâni s'a îndeplinit numai că, din nenorocire, nu s'a îndeplinit aşa cum ar fi vrut ei.

Trei zile după sosirea lor, bateriile duşmane deschiseră pe neaşteptate un foc viu şi violent asupra poziţiilor noastre. Bine înţeles, nici ai noştri nu întârziară cu răspunsul. Mai ales bateria la care servea sergentul Gheorghe Parte-Bună, făcea adevărate minuni. Tatăl său şi mama sa se găseau atunci tocmai lângă dânsul. El le spuse şi îi rugă să se îndepărteze să se pună la adăpost. Dar bătrânii 'auzeau de urechia ceea. „Vrem să murim lângă tine"! Acesta era răspunsul. Şi n'au vrut să se clintească din loc şi să facă măcar un pas îndărăt.

Şi iată că două obuze duşmane veniră să facă explozie drept în mijlocul lor. Din Gheorghe Parte-Bună şi din părinţii săi nu rămaseră decât trupuri sfâşiate. Au fost puşi tustrei în acelaş mormânt şi înmormântaţi cu onorurile ce se cuvin unor eroi.

Poet

Smuls din umbra lui, stă pomul
Incărcat cu jucării;
In salonul unde'n preajmă
Râde droaia de copii.

Fie-care doru-şi spune
Bradului împodobit;
Unu-ar vrea să aibă mingea,
Altul mărul aurit.

„Eu aş vrea aeroplanul"
Zice-un pici mai svăpăiat.
„Eu vreau trenul! Eu paiaţa"
Şi se ceartă, şi se bat.

„Mie daţi-mi numai pomul!"
Zice cel din urmă 'ncet. —
Şi în el, eu simt că bate
Inima unui poet.

Radu D. Rosetti.

Anecdote culturale

de C. Săteanu.

Din ale lui Creangă.

Grigore Tocilescu fiind inspector general şcolar, a inspectat într'un rând şi şcoala primară „Braşovanu" dela Iaşi — actuala şcoală primară „Gh. Asachi".

Intrând în clasa doua, Tocilescu dădu peste *Ioan Creangă*, care tocmai îşi instruia învăţăceii, spre mai marea satisfacţie a inspectorului său. La plecare Creangă i se adresă cu următoarea rugăminte:

— Domnule inspector general, am să vă fac o mare rugăminte!

— Anume?

— Vă rog să binevoiţi a mă trece înapoi la clasa întâia unde am funcţionat şi mai înainte.

Intrigat de această călduroasă insistenţă a marelui povestitor, Tocilescu întrebă nedumerit:

— Pentru ce?

— Pentru că atunci când eram institutorul clasei întâia, ştiam că trebuia să predau copiilor materia de clasa întâia, dar de când am fost trecut la clasa doua, trebuie să fac cu iei materia şi de întâia şi de a doua!

Absolut autentică.

Cum scria Creangă?

Ca slovă nu prea caligrafic şi nu prea citeţ. Dovadă scrisoarea sa autografă care prefaţează minunatele sale povestiri adresate către „iubitul cetitor".

Dar ca măsură? Mult sau puţin?

De fapt Creangă în scrisul său literar a fost un mic producător, adică scria puţin — puţin dar minunat —, cum n'a mai scris nimeni ca dânsul; dar în ce priveşte proporţia, a spus-o el singur în scrisoarea către *Maiorescu* datată la 10 Noembrie 1876, în care vorbeşte de şăgalnicul său *„Moş Nichifor"*.

„Eu atâta ştiu numai, că am scris *lung*, pentru că n'am avut timp să scriu *scurt!*"

Din spiritul junimist.

Zeflemist din fire, P. P. Carp a cultivat zeflemeaua chiar la adresa sa. A rămas proverbială replica sa când la 1911 fusese însărcinat de Regele Carol I cu formarea guvernului.

— Păcătoasă ţară! — a exclamat Carp conversând cu un membru marcant al partidului liberal.

— Dece, Coane Petrache? — l'a întrebat acesta.

— Să vezi că am să izbutesc în alegeri!

*

Acestei şcoli zeflemiste a aparţinut şi fostul deputat junimist *Costică Bobeica* dela Botoşani, foarte apreciat pe vremuri ca om de duh şi de chef.

Intr'o zi Carp l-a întrebat pe Bobeica, în ironie:

— Măi Costică, cum faci tu că fără să ai avere duci o viaţă pe picior aşa de mare?

Iar Bobeica răspunse prompt:

— Intocmai cum faci şi dta, Coane Petrache, că fără să ai partid, totuşi guvernezi!...

*

Pe vremea când conducea Junimea la Iaşi, Titu Maiorescu întră într'o librărie şi cumpără o carte. Librarul — unul din vechii întemeietori ai editurii populare „Colecţia Saraga" — vrând să i-o învelească, Maiorescu îl opri zicându-i:

— Dă-mi-o aşa! Mie nu mi-i ruşine cu scripca din care cânt!

Maiorescu era într'adevăr un cântăreţ: Cânta la pian uneori şi în şedinţele săptămânale ale „Junimei".

V. Pogor şi Caragiale.

Aceste clasice exemplare de lux ale spiritului românesc s'au cunoscut la „Junimea", la şedinţele care mai continuau în salonul literar al lui *Pogor*, după strămutarea lui *Maiorescu* la Bucureşti.

Intr'o seară un tânăr poet debutant aduse la „Junimea" o poezie în care era vorba despre un leu care făcuse fel de fel de isprăvi. Neastâmpăratul şi poznaşul Pogor după ce a ascultat lectura, zise poetului:

— Ascultă amice, e frumoasă poezia asta a ta, dar leul tău nu este leu ci

câine... zău câine ! Apoi aşa crezi dta că face un leu ?! Hehei ! Un leu adevărat... ia vino tu (adresându-se lui *Iacob Negruzzi)* Jacques, că tu ştii să faci ca animalele şi arată-i poetului cum face leul.

Caragiale care luase parte la şedinţă luă locul lui Negruzzi, zicând :

— Staţi, să vă arăt eu cum face leul !

Şi maestrul satirei române începu un concert de răgete fioroase concurând cu Negruzzi cu care se luă la întrecere.

Anecdota devine cu atât mai delicioasă dacă ne imaginăm scena reală în care eroii principali erau *Pogor, Caragiale şi Iacob Negruzzi,* spre a putea aprecia ilaritatea.

Pieile lui Delavrancea.

In apogeul gloriei sale retorice, *Delavrancea,* ca membru de frunte al partidului liberal, atacase în cameră pe conservatori, comparându-i cu Pieile-Roşii.

Alexandru Lahovary — care era şi el un reputat orator — i-a răspuns lui Delavrancea cu următoarea replică... epigramatică :

— Dl Delavrancea ne vorbeşte despre Pieile-Roşii, dar nu ştie că sunt şi piei care... nu roşesc niciodată.

Ceiace denotă cât de aspru erau, pe vremuri, judecaţi oamenii politici care treceau din partid în partid.

Cei doi Orăscu.

Sub guvernul lui *Lascar Catargiu* directorul poliţiei Capitalei a fost un oare care Scarlat Orăscu, vărul poetului cu acelaş nume *Scarlat Orăscu.*

Dar pe când acesta din urmă avea pasiunea cărţilor de cetit, cel dintâi era stăpânit de patima... cărţilor de joc.

Poetul Scarlat Orăscu tipărindu-şi versurile în volum, a trimis un exemplar lui *Lascar Catargiu* cu o distinsă dedicaţie omagială.

După câtva timp Scarlat Orăscu dela poliţia Capitalei se prezintă ministrului său de Interne, Lascar Cartagiu, cu lucrări de serviciu.

Conul Lascar cum îl văzu îi zise :

— Habar n'aveam că te ţii şi de cărţi ! — făcând aluzie la volumul de versuri pe care i l-a trimes *poetul* Scarlat Orăscu.

Directorul poliţiei roşind şi rămânând perplex la această neaşteptată apreciere, indrugă cum putu şi el în acea clipă de emoţie căutând o scuză :

— De, Coane Lascare, când şi când un mic pokeraş, ca să ne mai treacă de urât... dar numai în zile când nu am serviciu !...

Cântecul Lebedei

S'a dus de-acum orice avânt
Şi nu mai cânt !..
Uitat de lume,
Mă 'nchid în temniţa de lut
Ca un pierdut
Şi fără nume...

Adio visuri de iubiri
Şi rătăciri
Prin lumi astrale !.,
Adio viaţă de 'nălţări
Şi răsfăţări
Spirituale..

Ca şi moşneagul rege Lear,
Ca un martir
Printre ruine,
Voi plânge sfintele-mi visări
Sub picurări
De mandoline.

Şi 'nvraja viselor de ieri
Cu primăveri
Scăldate 'n soare,
Voi sta cu ochii către Cer
Un pic să-i cer
De îndurare...

Şi, poate, când voi fi pământ,
Sublimul cânt
De fericire
L-or auzi cei ce-mi sunt fraţi
Indureraţi
De amăgire...

Şi-şi vor aduce-aminte ei
De anii mei
Căliţi în jale,
De-al vieţii mele nenoroc.
Şi plâns de foc
Ca din cavale.

Şi-atunci, când ei moşnegi vor fi
Şi-or povesti
De vremi senine,
O lacrimă va fi de dor
In ochii lor
Şi pentru mine.

Leontin Iliescu

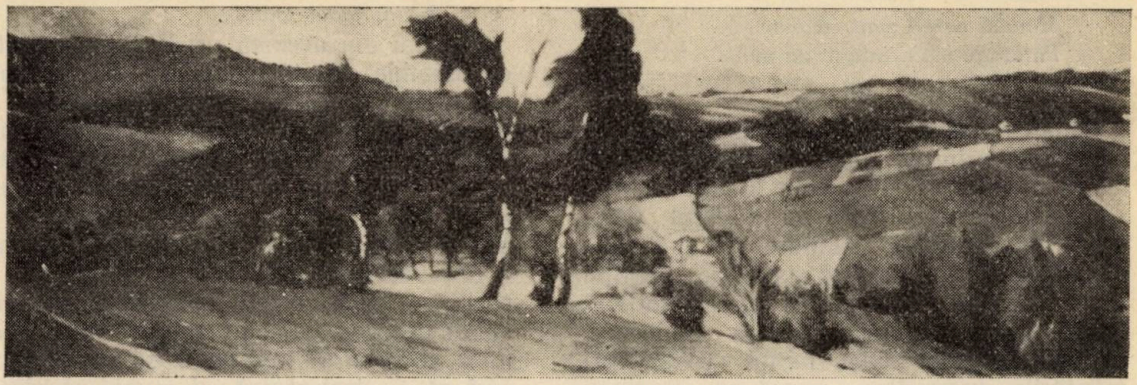

A. Littecky. Priveliște matinală asupra Porții (Porta Orientalis).

Poetul Mihail Săulescu

de Al. Iacobescu

In frământările culturale din preajma simbolismului cernut prin sita unor imitații mai mult sau mai puțin izbutite, poezia lui Mihail Săulescu s'a ivit la început sfioasă, ca o floare ce-și tremură petalele în maldăr de frunză putredă, sub soarele turbure încă al unei primăveri îndoelnice. Era mai mult o șoaptă de vânt rătăcită în adâncime de crâng, ce-și caută culcuș prin hățișuri: o dorință nelămurită ce nu-și așteaptă împărtășania, dar nici nu izbutește să-și domolească neastâmpărul. Tresărind în cascadă de vers sprinten, care nu aducea nimic nou, dar nici nu se apropia prin nimic de literatura sămănătoristă, — chiar acolo unde poetul se simte chemat să desvăluie cu mijloace învechite taine ce răsar ascunse în văluri de stafie ca jocul razelor în pulberea apei morților, — cânta cu glasul înecat de suspinele tinereții nimicnicia asupra căreia sufletul neștiutor lăsa să se așternă o undă de îngrijorare. Toate în ochii poetului păreau vrednice de luare-aminte, dar nimic nu era în stare să-l deslușească în ce chip se făcuse legătura dintre ființa lui și neastâmpărul lumii înconjurătoare. O frunză desprinsă din copac, un gâlgâit de ape la poale de colnic, o șoaptă furișată printre frunze, un sbor de flutur rătăcit în lumină, totul pentru el se ivește ca un prilej de neliniști, și-aceiași întrebare îi stă pe buze, ascunsă în umbra unui zâmbet de resemnare:

Zadarnic voi gândi ce sînt
Atâtea câte-s pe pământ...

își răspunde în cele din urmă poetul. Dar asta nu-l îndeamnă întru nimic să se înstrăineze de amărăciunea ce-l poartă pe aceleași cărări ale înfrângerii, nici să socotească în desnădejdea celui căzut că, dincolo de năzuința omului spre făclia sortită să-l înfrățească cu dumnezeirea

Minute trec, și'n urma lor
Trec lin, fără de știre, toate...

Poetul își dă seama că o mână nevăzută îi va închide pleoapele într'o zi, smulgându-i sufletul din pajiștea visului, cum ar smulge o floare de care nimeni nu se întreabă câtă mireasmă a risipit în lumină de stele când s'au înșirat pe salba clipelor trilurile de privighetoare. Ci, căutând să se descătușeze din strânsoarea negurilor ce-i zăvoresc parcă înnadins porțile înțelegerii, fără pic de resemnare de astădată, se vede rătăcind în necunoscut, către aceiași țintă, dându-și seama însă că, deși rămân necercetate zările spre cari sufletul îi năzuiește, simte cum îi apasă pe umeri povara clipelor, și tocmai din această trudă își plăsmuiește o mângâiere.

Şi mângăierea ar putea să fie

Minutul care-l simt că vine
Purtându-mă'n adânc pe mine.

II.

Mihail Săulescu se simte veşnic singur : o coloană printre ruini. Civilizaţia care înalţă pustiind, îi desvăluie în faţa ochilor aceiaşi luptă necurmată cu sufletul omenesc, de neînţeles, chinuit de îndoială, înfrânt la fiecare pas şi risipit în bogăţia visului ca lumina peste undele turburi. După cum în tinereţe Mihail Eminescu, trecând cu limpezimea minţii peste frământările veacurilor, zugrăvea pustiirea aceleaşi civilizaţii, ca să ajungă la încredinţarea că

Şi popor şi regi şi preoţi îngropaţi sunt sub ruine:
Pe Sion templul se sparge, nici un arc nu se mai ţine.
Azi grămezi mari sunt de piatră din cetatea cea de ieri,
Codrii cad din vârf de munte şi Libanul pustieşte.
Jidovimea risipită printre secoli rătăceşte..,
In pustiu se'nalţă'n soare desfrunziţii palmieri

tot astfel se întreabă poetul spre ce desăvârşire năzuieşte sufletul omului, luptând de veacuri să se desprindă din negura îndoielii şi a înfrângerilor lui? Teama de neant, care-a ţintuit în faţa necunoscutului mintea lui Spinoza, a lui Pascal, a lui Kant şi Leibniz, îi pare singurul adevăr vrednic de ţinut în seama, şi'n frământările aceleaşi nelinişti, trecând peste veacuri cu încredinţarea că totul se va prăbuşi mai adânc pe măsură ce sufletul îşi va întinde aripele mai sus spre lumină, fără să caute să deslege taina ce-i stă înfiptă ca o săgeată în golul minţii, se întreabă :

Dar va ajunge oare dorinţa lui măreaţă ?
Şi cât în calea-i lungă va mai avea de mers,
Visând şi plin de doruri în trecătoarea-i viaţă
Pe lângă ce-i arată eternul univers ?

Şi'n faţa unei bucurii care nu se va împlini niciodată, nesocotind o vagă tresărire ce-ar putea să însemne o izbândă, sufletul, în preajma atâtor înfrângeri, nu poate găsi decât un singur răspuns, străin cu totul de sbuciumul minţii, un fel de amăgire care mai poate domoli pentru câtăva vreme povara neliniştei :

De veacuri nesfârşite străbate omenirea
Acelaş magic gând...

Tocmai din această pricină, singurătatea ce învăluie sufletul poetului, se schimbă într'o rugă ce-şi împleteşte tresăririle în pragul nimicniciei. Când veacurile sunt pline de atâta risipă de înţelepciune, când peste mintea care-a gândit s'a aşternut atâta pulbere, când mâna care-a cioplit cu atâta măiestrie cea mai frumoasă icoană a desăvârşirii omeneşti, se prăfuieşte în raclă, — ce înseamnă amărăciunea unui suflet care s'a pomenit singur între veşnicii, şi-al cărui rost nu e să întrebe şi nici să se deslușiască, ci numai să adoage înfrângerea lui la marea prăbuşire a sufletelor în negura necunoscutului ? Şi-atunci, unde poate fi mângăierea dacă nu în resemnare ?

Dar sufletul se apropie de durerile altora, dornic să risipească neliniştea, şi din întreaga lui dărnicie nu se desprinde decât o singură dojană care poate fi socotită şi un îndemn :

Cei singuri cu adevărat
Nu sunt acei ce plâng câte-au pierdut;
Dar cei pe cari un gând îndepărtat
Ii poartă prin necunoscut
Spre toţi acei ce plâng câte-au pierdut...

Şi această teamă de neînţelegere a lucrurilor vine să sporească nedumerirea în faţa căreia şi mai necruţătoare se desvăluie tăria unei stăpâniri care nu lasă deschisă nici o poartă spre necunoscut :

Nu pentru gândul lor neînţeles.
Dar pentruce, mergând o viaţă'ntreagă,
Ei totuşi, n'au putut să înţeleagă...

III.

Mihail Săulescu nu e un romantic. Cu atât mai mult nu poate fi un poet de şcoală nouă. Cu sufletul plin de simţire, ca orice fiinţă străină de măruntele preocupări omeneşti, şi-a aşternut mireasma gândurilor în trecere spre veşnicie chinuit de marea taină pe care nu va fi deslegat-o nici în ceasul din urmă. L-au vrăjit singurătăţile limpezi turburate de glasul privighetorilor, a tresărit la auzul unei note risipite în puterea nopţii de la o fereastră deschisă; s'a simţit mâhnit, punându-şi aceiaşi întrebare posomorâtă, în clipa când pe cheiurile Dâmboviţei va fi ascultat un ropot de caterincă, pe cine ştie ce maidan încărcat de gunoaie, din-

tr'o capitală pe care a zugrăvit-o în versuri silite şi lipite de însufleţire, — şi numai în treacăt, din tot neastâmpărul unei tinereţi care vede lumea încărcată în podoabă de lumină şi frumuseţe, i se va fi smuls din inimă suspinul care turnat în tiparele versului, devine mărgăritar. Intr'adevăr, Mihail Săulescu nu e un romantic, fiindcă poeziile lui nu se adapă din izvoarele unui vis ţesut din vrăjile închipuirii. Dar nu poate fi nici un poet de şcoală nouă, de vreme ce asprimea îngândurării nu-l apropie întru nimic de versificaţia uşoară a unor poeţi ce nu dau cuvântului măreţia ce i se cuvine. Poate fi clasic prin concepţie, deşi în versuri ca „PANTEISM MODERN" desfăşoară truda zilelor de mâine, cu neostoita înfrângere a omului pornit să cucerească lumea

Cu veşnicul ei freamăt de nesfârşită mare...

Totuşi, prin limpezimea versului, la care se adoagă o cugetare chinuită în urma unor cercetări adânci în ramura filosofică, — un neajuns poate, sortit să întunece pe unele locuri tot ce se putea lămuri pe nesimţite în sufletul poetului, — Mihail Săulescu rămâne un apostol al luminii ce-şi risipeşte bogăţia peste ruina veacurilor şi unul dintre nefericiţii cântăreţi ai nimicniciei. Văpae din neastâmpărul ce-l călăuzeşte pe Childe Harold printr'o lume moartă, ca să i se desvăluie în cele din urmă pe culmi scăldate în soare coloanele de marmură rămase drept mărturie din jertfele îngropate odată cu fiinţa omului.

IV.

Către sfârşitul unei tinereţi pentru care totul era îndoială şi amărăciune, dincolo de neliniştea izvorâtă din taina gândurilor, într'o vreme când sub zările posomorâte se aprindeau focuri potolite pe cari ochiul nedeprins cu pustiirea n'avea cum să le bănuiască, în sufletul poetului încolţi gândul negru al tragediei care avea să se deslănţuie de la un capăt la celalalt al lumii. O presimţire ce-i mistuia flacăra avânturilor, îmgreunând aripele sortite să fluture în pulberi de lumină. Intreaga nelinişte a unor zile de adâncire a visului se cuibărea într'un colţ al minţii; poetul urmărea cu închipuirea cărări pustiite de roatele tunurilor şi case prăbuşite peste trupuri spârcuite. Un glas coborât din necunoscut, ca o tânguire prevestitoare, îi căuta în golul minţii jelania unor zile de doliu cărora poetul avea să le simtă înfrângerea, pe drumuri de bejenie, în mijlocul unor oameni porniţi ca şi el să cucerească o brazdă de pământ căzută de veacuri sub stăpânire străină. Printre ai săi rămânea aceiaşi fire domoală, înfrăţită cu visul. La adăpost de mari neajunsuri, cu toate că mersul lumii începea să se desvăluie sub o altă înfăţişare, le vorbea ostaşilor cu părintească înţelepciune, ca şi cum niciodată nu i-ar fi fost dat să ia parte la grozăviile cari aveau să i sape mormântul înainte de vreme:

Veţi făuri acuma un colţ din lumea'ntreagă
Pe care-al vostru sânge din temelii îl leagă,
In noile hotare pe care-o să le taie
Aprinsa voastră spadă de-avânt şi de văpaie.

O mână nevăzută îl călăuzeşte pe om către vrerile sorţii. El trăieşte aievea într'o singură clipă tot ce se va desfăşura cu trudă de-a lungul anilor; şi poate că ceasul din urmă i se năzare mai limpede în neastâmpărul gândurilor cu cât se simte mai îmboldit să treacă dincolo de hotarele pustiirii. Pentru Mihail Săulescu războiul nu era altceva decât aceiaşi piatră ce trebuia aşezată cu grijă la temelia civilizaţiei. Omul care privise cu luare-aminte cetăţi prăbuşite pe colnice pline de mişcare şi de vuiet altădată, credea că singură această nesocotinţă ar fi în stare să scuture scrumul din templele arse de furia prăpădului. Şi glasul lui se trezea neobosit, ca un îndemn către aceiaşi mulţime care, cu doi ani mai'nainte de moartea lui, sângera la margini de ape, înfrântă şi nimicită:

Departe, peste munţii înţeleniţi de iarnă,
Din răsărit şi până acolo, în apus,
Sunt trupurile voastre ursite să s'aştearnă
Ca temelii zidirii de ridicat mai sus...

Fără să fi fost un Theodor Körner, îngrijorat mai mult de lucirea spadei decât de frumuseţea versului, fără să fi simţit desgust faţă de posomorâta şi oarba supunere a ostaşilor ca Alfred de Vigny, fără să-şi fi căutat de bunăvoie sfârşitul sub ziduri de cetate ca pururi îndrăgostitul de himere, cântăreţul iubirii şi al morţii, Byron, — Mihail Săulescu vedea războiul ca om, aşa cum avea să-l cunoască deaproape peste câtă-va vreme

Cu neînchipuita iubire — abia visată,
Spre care totuşi mergem, şi-o vom ajunge-odată.

N'ar fi avut tăria să zugrăvească cel puţin una din grozăviile acestei nebunii sublime, dacă nu şi-ar fi dat seama că în mijlocul prăpădului care avea să-l înghită nu putea rămâne o unealtă de prisos, — cu atât mai mult cu cât poetul nu înţelegea că poţi adânci frământarea luptelor cercetând localităţile pe o hartă, ori urmărind desfăşurarea trupelor din comunicate oficiale. Dacă o astfel de literatură avea să răsară în romane de-o lungime neobişnuită, pline de presupuneri ce n'au niciun fel de legătură cu marea şi neînchipuit de măreaţă tragedie a războiului, — ea n'avea să rămâie decât o palidă icoană a unui adevăr zugrăvit de Mihail Săulescu cu slove de sânge. Războiul pentru el era viaţă. O viaţă din care omul nu se smulge înfrânt, ci pregătit pentru marea biruinţa a sufletului:

Iar voi, în groapa voastră „comună", de departe,
Voi veţi simţi, de sigur, că peste-a voastră moarte
Şi peste tot ce ochii v'au plâns către sfârşit
E gândul c'aţi murit
Demult pentru o ţară
Ai cărei fii, odată, vor şti şi ei să moară,
Ne'nfricoşaţi de moarte, tăcuţi pân'la sfârşit —
Aşa cum voi acuma — şi nu doar pentru ea,
Dar pentru Lumea nouă, pe care alţii-abea
In urma tuturora, târziu, o vor vedea...

In luptele de la Predeal, poetul şi-a trăit aevea măreţia visului ce-i potopise fiinţa în anii de sbucium ai aşteptărilor. A căzut cu fruntea grea pe-un maldăr de pământ stropit cu picurii de sânge din cari aveau să răsară mai fragede florile în bucuria unei primăveri pe care el n'avea s'o mai întâlnească. Işi va fi rătăcit privirea turbure peste depărtările înecate în ceţurile toamnei şi va fi închis în suflet aceiaşi nelinişte pentru toată truda ce-l poartă pe om în pasul înfrângerii ca să nu-i desvăluie, cel puţin în clipa din urmă, icoana altei vieţi de care, odată cu ţărâna între buze, nu se mai leagă nimic. Şi'n ceasul când ochii au încremenit sticloşi în bura de ploaie, adâncurile secătuite de viaţă se vor fi topit în undă de păreri de rău că sufletului nu i-a mai fost îngăduit să creadă

In visul către care neîncetat a mers...

Toamnă dela noi.

Nămiezei cerul se destramă
pe-o toamnă moale de răşini,
de cord domol, de bronz, de cramă
în sânge, pluşuri şi rugini;

iar zarea întreagă-şi pleacă crinii
cu lenevii astrânse în rod,
îngenunchind spre drum băgrinii
ţărţam de-aramă îmi slobod.

Mai jos, în vii sub gol de scuturi
ţâşnesc comori de chihlibar,
ce-apleacă aurii ţinuturi
pe gură de flăcău şugar.

Aroma unei linişti stranii
cuprinde 'n fir de funigel
o ţară dragă: scrum de cranii
din vremile lui Glad şi Gel.

Si parc'aud cum gem uriaşii
răniţi, pe celălalt tărâm,
în zori de zi, când fesul Paşii
se 'nalţă cu oştiri din Crâm.

Când vrea 'ntre lăncii să m 'ascunză
puterea zilei — cu-orice măr
zâmbesc, cu fiecare frunză
mă clatin, cad într'adevăr.

Iar când se urcă, peste geana
întunecatelor păduri,
însângerări străpunse 'n rana
apusului de crunţi panduri.

In scâncetele unui bucium,
ce'n văi se varsă'n văi se strâng,
şi'n sfărâmat final de zbucium,
cu fiecare sunet plâng.

P. Bogdan.

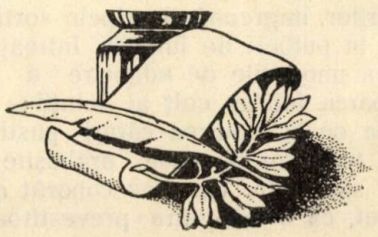

Datini și obiceiuri de Crăciun în Banat

de Dr. A. E. Peteanu

Suntem în preajma celor mai frumoase sărbători creştine de iarnă, a sărbătorilor păcii şi ale dragostei, pline de misticism, de poezie şi de bucurii, pentru toată lumea creştină.

Peste câteva zile, vom aniversa cu toţii, cu sufletele înălţate şi curăţite de orice sgură, naşterea *Aceluia* care, propovăduind pacea şi dragostea între oameni, a răscumpărat, cu preţul sublimelor sale jertfe, păcatele şi fărădelegile lor.

Crăciunul este, prin excelenţă, una dintre cele mai poetice sărbători ale noastre, sărbătoarea cu atmosferă de sfântă reculegere şi de sănătoase bucurii familiare, cu vechi şi frumoase datini şi obiceiuri cu profunde semnificaţii, care ni s'au transmis, în cursul secolelor, din generaţie în generaţie, ca şi nişte scumpe comori sufleteşti şi neperitoare dovezi despre trăinicia neamului nostru românesc pe aceste istorice meleaguri.

Pretutindeni, în toate casele familiilor creştine, bogate şi sărace deopotrivă, sfintele sărbători ale Naşterii Domnului sunt zile de odihnă, în care se îngroapă durerile, suferinţele şi luptele vrăjmaşe şi se fac sforţări pentru purificarea sufletelor de povara cugetelor şi faptelor care, îndeosebi, în vremurile noastre de azi, de înspăimântător marasm moral, ne turbură conştiinţa, ne sleiesc forţele şi ne distrug orice avânt spre ideal.

Pe toate meleagurile Patriei noastre întregite, bunii noştri Români ieşiţi, pentru câteva zile, din măcinişul frământărilor lor zilnice, se străduiesc să revină, după posibilitate, la armonia vieţii creştine de altădată, să guste, cu nesaţ, farmecul etern al obiceiurilor şi al tradiţiilor noastre strămoşeşti, pline de mister şi de sfântă poezie.

*

Poporul nostru românesc din Banat, înzestrat cu o frumoasă şi bogată tradiţie, prăznuieşte ziua Naşterii Domnului, prin manifestări religioase pline de demnitate şi strălucire, având multe datini şi obiceiuri păstrate, cu sfinţenie, din cele mai îndepărtate vremuri ale fiinţării sale pe aceste frumoase meleaguri până în ziua de azi.

Din ansamblul neperitoarelor sale datini, credinţe şi obiceiuri de Crăciun, amintim aici cele mai specifice. Astfel frumosul obiceiu al „piţărelor" (colindeţilor), practicat, îndeosebi, pe la sate, în dimineaţa Ajunului, de cete de copii, zgribuliţi de frig, dar plini de emoţie, cari pătrund, prin ceaţa dimineţii, în curţile creştinilor, şi strigă cu glasurile lor arginţii:

„Bună ziua lui Ajun
Că-i mai bună a lui Crăciun,
Că-i cu miei, cu purcei,
Cu păstorii după ei.
Dă-ne poame, că ni-e foame,
Dă-ne nuci, că-s mai dulci.
Dă-ne alune, că-s mai bune,
Dă-ne colăcei, că ni-s piţărei.
Deschideţi uşa, că ne doare guşa,
Că de-asară ni-s tot p'afară,
Lăsaţi-ne'n casă, că ni-s câte şasă".

Versurile drăgălaşe şi tărăgănate ale piţăreilor, care anunţă, atât de frumos, sosirea sărbătorilor, împrăştie, pretutindeni, seninătate, veselie şi mulţumire sufletească. Micii piţărei sunt aşteptaţi de toţi bunii creştini cu mare bucurie şi primesc, pentru urările lor, mere, gutui, nuci, alune, colaci, cârnaţi şi alte bunătăţi.

Acest vechiu şi frumos obiceiu, în multe locuri, e pe cale de dispariţie.

Se menţine, însă, cu toată persistenţa, împotriva tuturor inovaţiilor şi a vitregiei vremurilor, *obiceiul colindelor*, care, atât prin importanţa poetică a cântecelor, cât şi prin cea muzicală, constitue unul dintre cele mai frumoase obiceiuri ale poporului nostru bănăţean.

Acest obiceiu profund impresionant, practicat, cu atâta sfinţenie, pe toate meleagurile locuite de Români, la noi, în Banat, este, par'că de-o vrajă neobişnuită, fără seamăn.

Sufletul poporului român bănăţean ce se tânguie în doine de frumuseţi incomparabile, cu adevărat divine, a ştiut să dea'

în seria lungă a secolelor trăite pe aceste istorice plaiuri, şi colindelor, o nuanţă, un farmec deosebit.

In toate satele noastre bănăţene, sărbătoarea Naşterii Domnului se anunţă, ca şi un rar eveniment, cu mult entusiasm şi voie bună, de cei mai buni şi isteţi cântăreţi ai satelor, prin colinde de frumuseţi poetice şi muzicale neîntrecute.

Şi e firesc să fie aşa, deoarece Banatul este, prin excelenţă, *ţara cântecului*, unde *„cântă tot natu"*. Astfel se explică de ce, în cele mai multe sate, unde există coruri bine organizate, pe lângă pâlcurile obişnuiţilor colindători, mai ai ocazia să auzi colindând, în seara de Ajun, — îndeosebi pe la casele fruntaşilor satelor, — şi coruri puternice, compuse din 20—40 de cântăreţi, cari, înfruntând toate vicisitudinile, toate obstacolele iernii: gerul, crivăţul sau troieni de zăpadă, împrăştie, prin cântecele lor divine, în liniştea serii de Ajun, atâta viaţă senină, atâtea iluzii şi nădejdi într'o nouă viaţă de dragoste şi iertare...

In oraşele noastre: Timişoara, Lugoj, Caransebeş, Oraviţa, Reşiţa, Bocşa, cu vestitele lor coruri c'o existenţă de multe decenii, ai prilejul să asişti la concerte superbe, compuse numai din colinde de Crăciun.

Imi ţin de o plăcută datorie să scot, şi aici, în evidenţă, deosebita măestrie, cu care renumitul şi bine apreciatul nostru cor *„I. Vidu"* din Lugoj, cu un trecut şi prezent atât de glorios, — corul care a uimit, şi'n seara zilei de 23 Noembrie crt. întreaga intelectualitate românească din metropola Banatului cu minunatele sale prestaţii artistice — obişnueşte să cânte în seara de Ajun şi în ziua de Crăciun, sub distinsa conducere a tânărului şi talentatului compozitor, profesor *Filaret Barbu*, fermecătoarele colinde ale lui *Ioan Vidu*.

Nu cred ca să existe suflare românească care, auzind colindând acest cor, să nu tresalte, să nu vibreze de sfântă emoţie. Ai impresia, par'că o forţă misterioasă te smulge din sbuciumul clocotitor al vieţii pline de miazme şi te înalţă sus... sus de tot, spre cer, spre lumină, spre un dincolo pur şi etern, unde nu este nici durere, nici scârbă, nici suspinare, ci viaţă fără de sfârşit...

Considerând rara frumuseţă a acestor colinde, atât din punct de vedere poetic, cât şi muzical, ţin se reproduc, aici, câteva din cele mai caracteristice, care se cântă, aproape pretutindeni în Banat.

1.

Sculaţi, sculaţi boeri mori
Florile dalbe!
Că vă vin colindători
Florile dalbe!
Noaptea pe la cântători
Florile dalbe!
Şi nu vă vin nici cu un rău
Florile dalbe!
Ci vă aduc pe Dumnezeu
Florile dalbe!
Să vă mântue de rău
Florile dalbe!
Un Dumnezeu nou născut
Florile dalbe!
In scutece învălit
Florile dalbe!
Sculaţi voi Romăni plugari
Florile dalbe!
Că pe cer s'a arătat
Florile dalbe!
Un luceafăr luminat
Florile dalbe!
Inima să întărească
Florile dalbe!
Oamenii să-i înfrăţească
Florile dalbe!
Cântă'n luncă păsărele
Florile dalbe!
La ferestre rândunele
Florile dalbe!
Noi vă zicem să trăiţi
Florile dalbe!
Intru mulţi ani fericiţi
Florile dalbe!
Şi ca pomii să rodiţi
Florile dalbe!
Şi ca ei să 'mbătrâniţi
Florile dalbe!

2.

Astă-i seara, seara mare,
Doamne dai Domnului Doamne.
Seara mare-a lui Ajun,
Dimineaţa lui Crăciun.
. . . . . .
De trei miluri de pământ,
Unde se naşte fiul sfânt,
Nu te poţi apropia
De fumul tămâielor,
De para făcliilor,
De mirosul florilor,
De cântecul ingerilor.

3.

Ce seară-i de astă seară?
Doamne dai Domnului Doamne.
Că-i seara născutului.
S'a născut un domn tinăr,
Din iesle de boi năştea,
Pe'mparoşi făclii d'ardea,
Domnul limba şi dobândea,

Rupse — un domn bun şi-mi grăia:
„Dară voi conlindători,
Voi d'umblaţi d'a colinda,
Pomeniţi naşterea mea;
Căci eu vă voiu dărui,
D'un dar mare şi frumos".
Mai vârtos Isus Christes
Să vă fie de folos.

4.

Umblă maica după fiu,
Sora soarelui, raza soarelui!
Tot plângând şi întrebând:
— „N'aţi văzut pe fiul sfânt?
— „Noi de l-am fi şi văzut,
A-l cunoaşte n'am putut".
— Dacă cumva l-aţi văzut,
A-l cunoaşte aţi putut,
Căci pe faţa fiului
Scrisă-i raza soarelui,
Şi în frunte lună plină,
Lună plină cu lumină.
Dară p'a lui umerei,
Strălucesc luceferei".
— „Maică, dacă e aşa,
Noi îţi dăm o ştire rea,
Că-i la curtea lui Pilat,
Răstignit pe lemn de brad".
Maica plânge şi să frânge,
Inima-i 'noată în sânge.
Fii tu, Maică, bucuroasă
De colinda ast'a noastră.

5.

Plecă Lina la fântână,
Daliană fată d'albă!
La fântână prin grădină,
Cu cârcegile în mână,
Cu cârcege zărăind,
Cu cizmuţe tropotind;
Cu cătrânţa lănţuind,
Mâneci largi vântu-şi trăgând.
La fântână-mi d'ajungea,
Şi pe piatra fântânei,
Est' trei juni, trei băluşei.
Lucru mare ce-mi lucra:
D'unul trei pene-mi scria,
D'unul murgu-'şi potcovea,
D'unul suliţă 'mpistrea,
Şi din graiu aşa grăia:
— „Dă-mi, Ileană, mărul tău,
Mărul tău din sânul tău!"
Ileana din graiu grăia:
„Ce-ai, june, cu mărul meu,
Vestejite-ai tu ca el,
Tu ca el în sânul meu!"
Cel-ce murgu-şi potcovea,
El din graiu aşa-'mi grăia:
— „Dă-mi Ilean', inelul tău!"
Ileana din graiu grăia:
— „Ce-ai, june, cu inelul meu?
Petrecete-ai tu prin el,
Ca acest mic degeţel!"
Cel-ce pene mi-şi scria,
El din graiu aşă-'mi grăia:
— „Dă-mi, Ileană, partea ta"
— „Ce-ai, june cu partea mea?
Cununa-te-ai-tu cu ea,
Tu cu ea, cu doamnă-sa?"
Şi fii, fiico, sănătoasă,
Şi naşterea lui Cristos,
Să vă fie de folos!

Toate aceste colinde fermecătoare vestesc bucuria zilei sfinte şi fac să răsune casele primitoare ale creştinilor cari, cu lacrimile fericirii în ochi, mulţumesc Atotputernicului pentrucă i-a învrednicit să ajungă *această seară mare.*

*

Pe lângă colindători, Naşterea Domnului, o mai vestesc în Banat, ca şi aiurea, şi glasurile de clopoţei arginţii ale copilaşilor cari umblă prin troenele de zăpadă şi vârtejul viscolului, din casă în casă, cu *steaua* (o stea frumoasă cu colţuri, împodobită cu hârtii colorate) şi cântă cu multă emoţie:

O, ce veste minunată
In Vitleem ni s'arată
C'a născut prunc
Din duhul Sfânt, Fecioara curată.
Mergând Iosif cu Maria
In Vitleem să se scrie,
Intr'un sălaş, lângă oraş
A născut pe Cristos.
Pe fiul cel din vecie,
Ce l-a trimis Tatăl mie,
Ea să-l nască, el să-l crească,
Să ne mântuiască.
Păstorii văzând o zare
Din cer o lumină mare,
Ei fluerau, Ingerii cântau
Cu toţii se bucurau.

Steaua reprezintă naşterea lui Isus în iesle şi pe cei trei magi dela răsărit, dinpreună cu păstorii fermecaţi de apariţia cerească. In glasurile piţigăiate ale copiilor zgribuliţi de ger răsună izbânda şi nădejdea vieţii, triumful celor veşnice asupra celor mărunte, trecătoare.

«*Noului Născut*» vin, apoi, să se închine şi cei trei crai (magi) dela Răsărit, pe cari Irod îi ispiteşte, dorind să afle unde s'a născut Isus. Aceste înscenări sunt cunoscute sub numirea de „*Vicleim*" sau «*Irozi*», prin care ni se reprezintă naşterea Mântuitorului, sosirea magilor în lungi mantale orientale şi primirea pe care le-o face lor Irod.

In noaptea şi ziua Crăciunului, în unele sate, este obiceiul de-a umbla cu „*Cerbuţul*" şi cu «*Ţurca*» (Turca, Capra sau Breaza). „Cerbuţul" are forma unui cap de cerb. împodobit cu două coarne, iar „Ţurca" a unui cap de pasere, c'un cioc

lat şi lung de lemn. Atât capul, cât şi ciocul sunt ascunse sub o pânzătură. Flăcăii, cari joacă „Cerbuţul" sau „Ţurca", sunt ascunşi sub pânză şi fac mult haz, înveselind pe stăpânii caselor şi, îndeosebi, pe copiii lor.

*

Din diferitele datini şi credinţe de Crăciun ale Românilor bănăţeni, amintim cele mai cunoscute şi mai generalizate. Astfel: datina de-a aşterne pe jos, sau pe masă, în ziua de Crăciun, paie sau fân, cu scopul de-a evoca, celor din casă, peşterea din Vitleem, locul Naşterii Domnului.

Este în interesul tineretului adult: fete şi feciori, cari doresc să fie frumoşi, să pândească ocazia, în noaptea zilei sfinte, când bate pentru prima dată clopotul la biserică, să alerge, imediat, la vre-un izvor, pârău, sau fântână şi să se spele cei dintâi, cu apă proaspătă, neatinsă de nimeni.

Este, apoi, foarte interesantă şi lăţită datina „menirii" (destinării) colăceilor, cârnaţilor şi a altor mâncări pe seama morţilor casei. Anume, în ziua de Crăciun, înainte de masă, o anumită femeie, care încă n'a mâncat nimic (numită „femeie menitoare"). aşează pe o masă diferite mâncări, de preferinţă colăcei, cârnaţi ş. a., pe care le tămâiază de trei ori, cu multă evlavie, ocolind masa şi rostind „Tatăl nostru". Meneşte apoi, rând pe rând, fiecare colăcel sau cârnaţ, morţilor, zicând şi arătând cu mâna: „ăsta să fie a mamei Brânduşa, ăsta al tatei Şofronie ăstalalt al mătuşei Iconia ş. a.". Terminând cu „*menirea*", aşează toate *mâncările menite* într'un coş şi le împarte, cu multă satisfacţie ca şi pomană, morţilor casei, dând, îndeosebi, săracilor, apoi rudelor şi vecinilor.

Se mai obişnueşte să se servească la masă, pretutindenea, în ziua de Crăciun, ca şi întâia mâncare, varză, sarmale umplute cu carne de porc, tăiat în ziua lui *Ignat* (ziua de 20 Decembrie a Mucenicului Ignat, serbată cu repaus, nelucrare). Această mâncare nu lipseşte în nici o familie românească. După masă, în ziua întâia de Crăciun, femeile dela ţară, caută să-şi arate, de obiceiu, consătenilor, iscusinţa şi hărnicia în ţesut şi în lucrul de mână, cărându-se, prin sat, cu trăsura sau sania, împodobită cu cele mai frumoase covoare (ponevi) ieşite din mâinile lor.

A doua zi de Crăciun este rezervată pentru naşi. Finii îmbrăcaţi în haine frumoase de sărbătoare, duc cadou naşilor lor, de preferinţă: colaci făcuţi din făină albă şi cârnaţi, sau costiţe de porc. Naşii îi aşteaptă cu multă dragoste şi voie bună şi-i ospătează, mulţumindu-le pentru cadourile aduse.

Ziua a treia de Crăciun este destinată Sfântului Ştefan, patronului familiilor şi se serbează cu mare fast.

* * *

Toate aceste duioase şi fermecătoare datini. obiceiuri şi credinţe alcătuesc, incontestabil, una din cele mai frumoase comori sufleteşti ale poporului nostru bănăţean: adevăratul său capital de bunuri sufleteşti, păstrat cu atâta sfinţenie, în cursul veacurilor de grea cumpănă a existenţei sale.

Păstrarea şi transmiterea lor, din generaţie în generaţie, — şi 'n unele locuri reînvierea lor — este o sfântă datorie a noastră a tuturora, a celorce simţim vibrând în noi grija pentru menţinerea nealterată a fiinţei şi a specificului poporului nostru românesc.

Numai şi numai prin ele trăiesc în noi şi vor trăi, pururea, în toate sufletele generaţiilor viitoare ale Neamului, sufletele cinstite ale generaţiilor apuse, care s'au născuit, la rândul şi timpul lor, să ni le păstreze şi transmită cât mai frumoase şi curate, cu tot farmecul, misticismul şi originalitatea lor.

Cuvine-se, deci, să le păstrăm şi cultivăm şi noi cu toată dragostea şi sfinţenia!

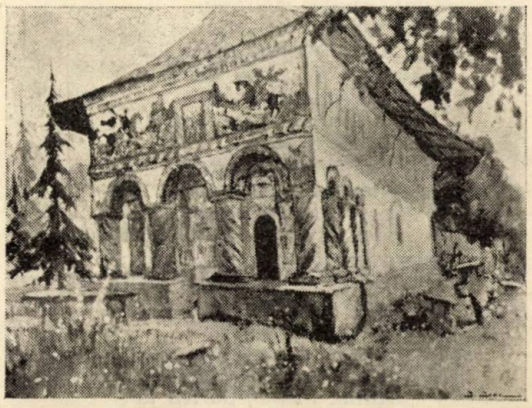

Ioan Isac. Biserica veche din Călimăneşti.

Apropieri culturale polono-române

de I. Chiţimia

In ultima vreme literatura românească a început să-şi facă tot mai mult loc printre cititorii poloni. Astfel, se poate înregistra un anumit număr de traduceri din literatura română modernă şi contemporană, în limba polonă, cât şi studii de prezentare a literaturii române.

Orice relaţii de orice ordin nu valorează cât cele culturale. Acestea sunt cele mai durabile şi cele care nu se desmint niciodată. In literatură, în genere, se cheltueşte şi se sbate un suflet. Sufletul autorului şi sufletul popoarelor. Fiecare creator e exponentul pământului, care-i suportă paşii şi al vieţii pe care acel pământ o creşte. In felul acesta, literatura şi cultura sunt mijloace eficace de cunoaştere şi de înţelegere reciprocă între popoare. Şi dacă sufletul românesc va fi desprins mai bine din literatura română de cititorii poloni şi dacă, pe de altă parte, Românii vor încerca să-şi apropie inima care pulsează în literatura polonă, atunci mâna întinsă peste graniţă va fi sinceră şi pretenească. E o lege firească: oamenii nu pot să fie prieteni până nu se cunosc bine şi nu s'au destăinuit sufleteşte unul altuia. Aceeaşi lege are valoare şi pentru popoare. Altfel de prietenie cunosc banchetele.

De aceea, faptul că literatura română îşi face drum pe pământul polon e de ţinut în seamă.

O margine a trecutului nostru cultural stă strâns legată de desvoltarea culturii la poporul vecin. Legăturile acestea îşi au o culme în veacul al XVII, când unii dintre vechii boeri moldoveni şi-au făcut pregătirea intelectuală în şcolile din Polonia. Cronicari ca Gr. Ureche, M. Costin, N. Costin, au studiat în Polonia şi au găsit în scrierile polone izvoare de informaţie pentru operile lor. In sec XIX, în perioada de redeşteptare naţională, mesianismul lui Mickiewicz îşi are răsunet în România. Fiind vorba de atâtea puncte de contact între literatura română şi cea polonă, şi interesând în special pe Români în România chiar şi masa de cărturari în formaţie e ţinută să cunoască aceste lucruri şi indirect, prin urmare, pot să-şi facă o idee despre literatura polonă atât în trecut, cât şi mai pe urmă. (Evident, nu se limitează totul numai la cele două exemple date mai sus, legăturile culturale fiind mult mai întinse) Nu tot aşa s'a întâmplat în Polonia. Dacă aci, există un număr considerabil de desăvârşiţi cunoscători ai culturii şi istoriei Românilor în legătură cu Polonia, marea mulţime de intelectuali n'a simţit nevoia să se informeze cât de cât asupra literaturii şi culturii româneşti. (Din punct de vedere istoric lucrurile stau altfel).

Pentru faptul acesta, noile străduinţe, care tind de câţiva ani să facă în Polonia, cunoscută literatura română, sunt bine venite. Vom menţiona în câteva rânpuri care sunt rezultatele acestei munci, propriu zis ce s'a realizat până acum.

Semnalăm în primul rând lucrarea dlui *Emil Biedu̯cki*, o *„Schiţă a istoriei lit. româneşti“*[1]) dela începuturile ei şi până în zilele noastre, despre care vom face o dare de seamă mai amplă în altă parte. E prima istorie completă a literaturii române în limba polonă. O lucrare bine cumpănită, care n'a neglijat nici una din laturile literaturii române. Tratează desvoltarea limbii apoi a literaturii în legătură cu evenimentele istorice, despre folclor, literatura veche, literatura populară scrisă, literatura modernă şi contimporană. De altfel, din bibliografia utilizată şi indicată la urmă, se poate vedea că nu i-au scăpat autorului cel puţin cele mai însemnate studii scrise în România. Expunerea clară se termină cu o mică antologie a poesiei româneşti în traducere polonă. Trebue să spunem, că autorul n'a făcut decât să reia şi să amplifice un studiu mai restrâns asupra literaturii române, pe care l-a publicat mai înainte în însemnata colecţie *Literatura universală*. condusă de dr. Lam. Domnia sa a mai publicat deasemenea *Legături culturale polono-române*[2]).

[1]) Emil Biedizycki, Zarys Dziejon literatury rumunskiej (— Schiţă a istoriei lit. rom.), Lwow, 1935, 171 p.

[1]) E. Biedizycki, Zwiaczki kulturalne poloko-rumunskie, Lwow, 1933.

Alături de d. Emil Biedizycki, sunt şi alte studii publicate ceva mai demult şi despre care ţinem să amintim în treacăt. Astfel, d. St. Wedkiewicz actualmente profesor la univ. din Varşovia, care a scris în 1921 în limba română cunoscuta lucrare: *Câteva cuvinte privitoare la unele probleme din domeniul istoriei legăturilor sufleteşti între Români şi Polonia* a publicat în acelaşi an o „*Schiţă a istoriei influenţei polone în cultura Românilor*[1]), iar în 1927 *Din istoria polonisticii în România*[2]). D. St. Lukasik a publicat *România şi Polonia în sec. XIX*[3]).

O serie de traduceri începute mai demult se continuă cu fiecare an prin altele nouă.

S'au tradus până acum din Liviu Rebreanu *Pădurea spânzuraţilor*[1]) şi Ion[2]); Cezar Petrescu, *Întunecare*[3]) o antologie a poesiei româneşti[4]); Pagini alese din poesia lui M. Eminescu[5]); *Povestiri* de Ion Creangă[6]); Nuvele şi schiţe româneşti (antologie)[7]) şi există încă nepublicată traducerea dramei *Meşterul Manole*[8]) de Lucian Blaga, reprezentată chiar, pe scena teatrului din Lwow cu succes.

Natural, aceste traduceri nu pot decât să folosească la răspândirea şi cunoaşterea literaturii române.

In ce priveşte valoarea traducerii poesiilor, problema aceasta este foarte delicată, întrucât dacă pentru cel care are sensul viguros, proaspăt al limbii, transpunerea conţine sevă nouă, nu tot aşa se poate întâmpla să fie pentru cel care are sensul poetic al limbii, câştigat de-a-lungul unei vremi îndelungate. De aceea, ne abţinem de la orice afirmaţii. Recensiile însă au fost elogioase, fără să cunoască totuşi originalele. „Mioriţa" (din antologia de la sfârşitul istoriei lit... dlui E. Biedizyki), în traducerea dlui Wladimir Lewik, ni se pare dintre cele reuşite. Ritmul şi alegreţea, fără a sacrifica textul, nu credem c'ar putea fi redate mai bine de o altă traducere în polonă. *Glossa* lui Eminescu în traducerea aceluiaşi e la fel reuşită. Dintre traducerile poetului E. Zedadtowicz, amintim „Rugăciunea unui Dac", remarcată în special de recensii. D. E. Biedizicki în colaborare cu poetul polon Taden Hollender a tradus un însemnat număr de poesii.

Despre toate traducerile s'au făcut recensii în diferite reviste, atrăgându-se atenţia asupra însemnătăţii lor atât ca apropieri culturale polono-române, cât şi ca valoare intrînsecă a operilor traduse şi a traducerilor. Amintim recensiile dlui Iosif Birhenmajer din „*Rocznik literacki (Anuarul literar) 1933*" şi *Ruck literacki 1935* (Mişcarea literară).

Studii şi traduceri vor fi probabil continuate şi completate.

Şi dacă uneori în studii se vorbeşte de o influenţă a lui Adam Mickiewicz la V. Alexandri şi Ion Heliade Rădulescu şi nu se pomeneşte nimic de influenţa aceluiaşi la Gh. Asachi şi N. Bălcescu, acestea sunt mici lipsuri, care se pot completa cu vremea, prin informaţii nouă.

Un preţios serviciu culturii româneşti a adus articolul dluî prof. Ştefan Glixelli de la univ. din Bucureşti, pe care l-a publicat, în limba polonă, în *Kurier Iwowski*, (8 şi 9 Aprilie 1935). Acest lung articol priveşte activitatea instituţiilor noastre de cultură superioară şi în special a catedrelor în legătură cu limba şi literatura română, cu alte limbi romanice, sau studiile de slavă. E un răspuns la unele afirmaţii complect eronate, dintr'un studiu în limba polonă,), în care printre altele se scrie că Universitatea dela Cluj nu mai înseamnă ceeace a însemnat pe vremea ungurilor. D. prof, Glixelli a documentat cu date şi nume, că informaţiile lansate de unii oameni, puţin cunoscători al lucrurilor, sunt complet neîntemeiate.

La răspândirea literaturii româneşti în

[1]) *Zarys dziejów wpływu polskiego na kultura umysłowa Bumunów* în Sprawozd Pol. Akad. Um.. 1921. Nr. 2.

[2]) *Zdzinjón polonistiki w Rumunyi*, în Prace filologiczne, t. XII (1927).

[3]) Rumunya a Polske w. XIX-tym wieku, Kraków, 1929.

[1]) Trad. de St. Lukasik, Cracovia, 1931.

[2]) Trad. de St. Lukasik, Cracovia, 1932.

[3]) Trad. de St. Lukasik, Cracovia, 1933.

[4]) Em. Zegadtowicz. Tematy rumunskie, Poznan, 1931.

[5]) Trad. de E. Zegadtowicz, Varşovia, 1933.

[6]) Trad. de Konstancja Mayzlówna, Varşovia, 1933.

[7]) Konstancja Mayzlówna, Nowele i szkice rumanskie, Varşovia, 1934.

[8]) Trad. de Dusza Czara şi Eug. Stec; (în manuscris).

Polonia, nu trebue uitată munca tăcută a ataşatului de presă român de la Varşovia, poetul Aron Cotruş.

Varşovia, Decembrie 1935.

[1]) Wt. Studnicki, System polityczny Europy a Polska, Varşovia, 1935.

Toamnă

Işi rupe toamna rochia prin crângi.
Mai sus de culme, rătăcit pe creste
Trece focul doinei de tălăngi.
Mi-i pasul greu, mi-i trupul greu de drum,
Cărarea noastră 'i searbădă poveste
E visul mort, viaţa toată 'i fum.

Aruncă luna aur în ferești....
Pe cine să săruţi şi să iubeşti
In nopţile de toamnă mohorâte?
Sub luna ruptă inima se strânge
Aici sunt toate fetele urâte!

Plâng ochii mei şi luna albă plânge.

Zăresc vecina lampa când a stâns,
Dar ştiu c'o arde dorul până mâni —
Măcar odată 'n braţe s'o fi strâns!

Işi lasă toamna rochia pe şes.
Cad stele din ceruri în fântâni...
Pe drum de moarte toamna a purces.

Volbură Poiană Năsturaş

Noapte de Crăciun

Perdele noi... La geam colindătorii
Cu flori de măr şi glas de rândunică...
Aşa va fi de albă şi de mică
Povestea cu speranţe iluzorii!...

Şi va pluti parfum de leventică,
Amalgamat cu — arome de podgorii,
Şi-atât de fericiţi ne-or prinde zorii,
Bătînd la geamul azuriu, cu frică!

Va fi frumos şi cald împodobită
Odaia sufletelor noastre'nvinse, —
Şi-om rămînea cu inima vrăjită,

Privind la străzile pustii şi ninse,
Din amintirea, palid, împletită
Cu clinchetul copilăriei stinse...

D. Florea-Rarişte

Fratele omului

naşului meu Dion Mardan

Miresmele pe brazdă au strâns raze
de stele,
departe,
în biserici lumânările vorbesc între ele,
biblică e clipa cu armonia ei
şi toate n'au crezare,
nu-s flori pe câmp, nu-s flori pe tei.

Tristeţea, domneşte 'n suflete de ceară,
un ceas încheie fire de lacrimi
pe margine de seară.

Nici dorul n'are loc în suflet,
nu-i foc
în vatra bordeiului din lunca răzimată
pe muche de zare
şi noaptea n'are
peste mijloc calea laptelui,
iar un om e frate
cu omul nimănui.

Ion Th. Ilea

C. Liuba. Flori.

Sus în vârful ceriului

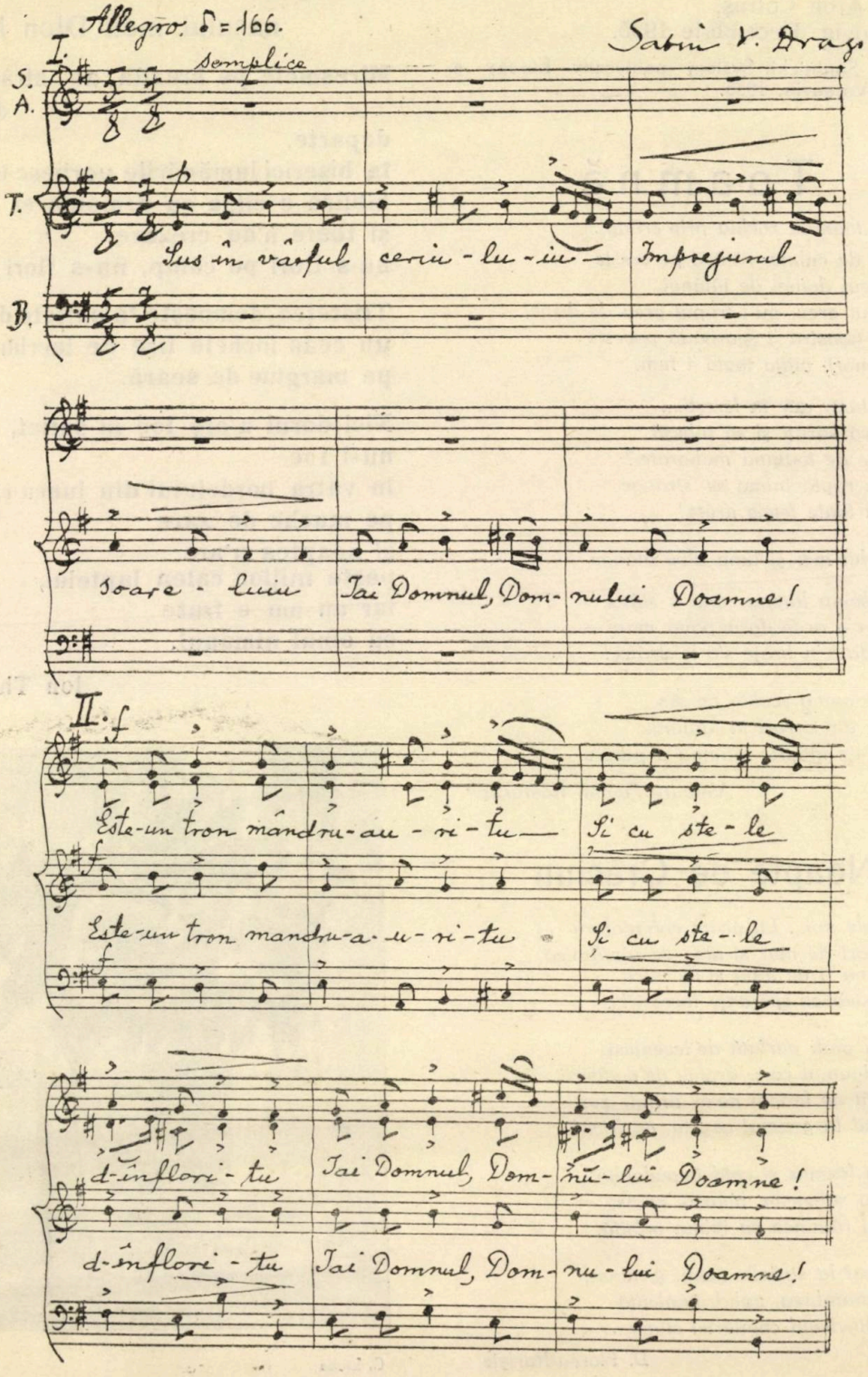

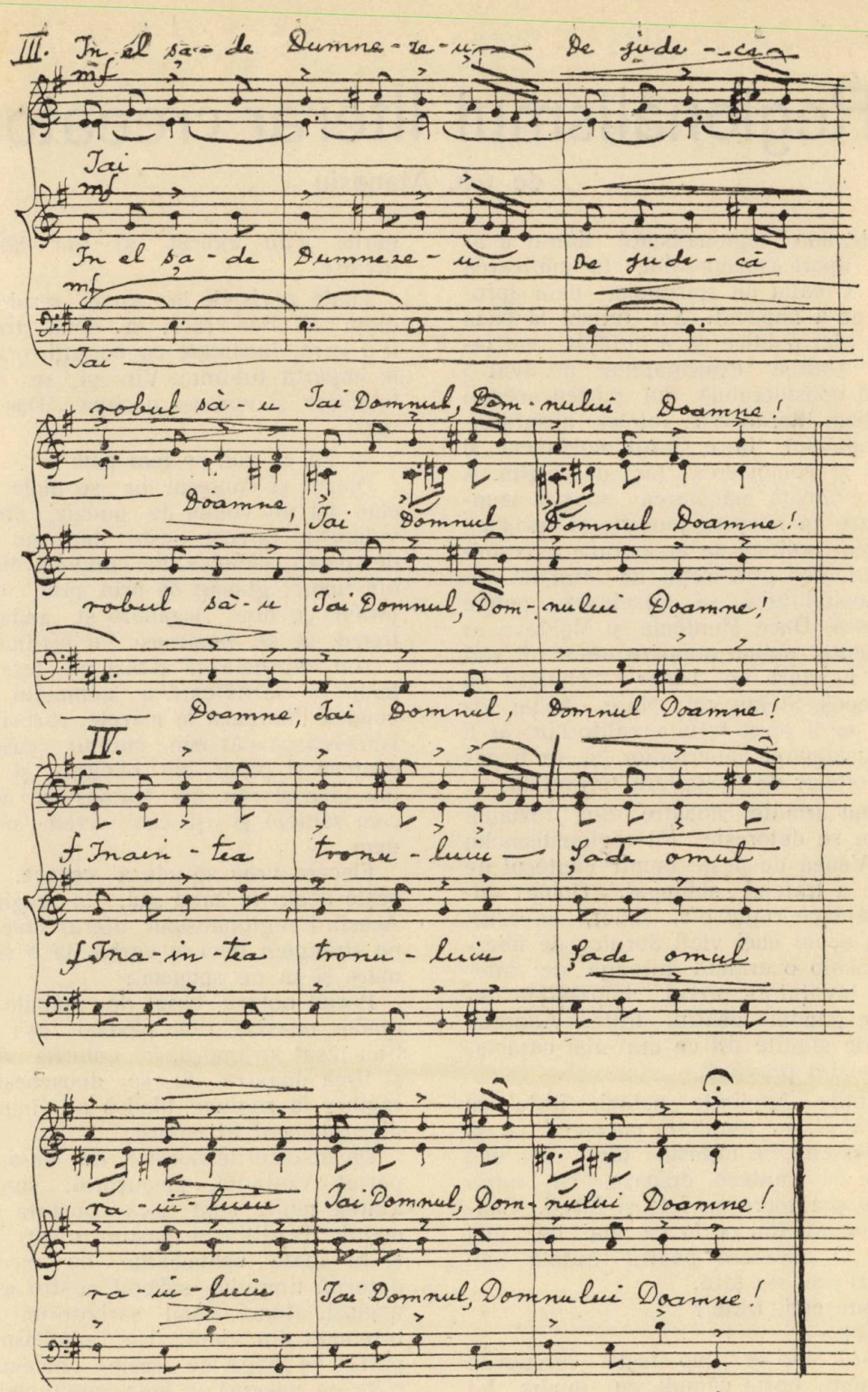

Ritmul subînteles ♩ ♩ ♪ | ♪ - ♪ ♩ ♩ | poate fi sus-
ținut și ca acompaniament prin bătăi de tobe. —

Regionalismul literar creeator

de Gh. Atanasiu

Intotdeauna, regionalismul literar a adus un aport considerabil, în unificarea noastră. Creaţia lui spirituală, ne-a apropiat şi ne-a împăcat. S'a furişat la baza marelor idei politice şi a grăbit realizarea lor. Unirea Principatelor a avut o influenţă considerabilă din partea acestui regionalism literar. S'a înţeles absurditatea războaielor între fraţii moldoveni şi munteni şi conducerea lor despărţită. A ieşit în evidenţă măcinarea noastră lăuntrică, care ne micşora puterile şi sprijinea inconştient politica de acaparare a vecinilor noştri, cari prin forţa lor armată, aveau posibilitatea să dăruiască, putere domnească. Dacă Muntenia şi Moldova ar fi fost unite, puţine popoare ne-ar fi stat în cale. Pandurii lui Tudor, căciularii lui Vlad Ţepeş, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul... ar fi oprit furia năvălitorilor, ar fi oprit înscăunarea fanarioţilor şi, ar fi pus capăt poftelor de acaparare teritorială.

Avântul armatei noastre din războiul cel mare se datoreşte tot regionalismului literar. Venea de peste munţi cântecul de chemare a fratelui subjugat. Doine duioase, cântece rupte din suflet, povestiri triste şi ecoul unei vieţi dornice de libertate. Dincolo o armată întreagă de intelectuali. învăţători, preoţi... împrăştiau dela altare gândul pentru frate. Aduceau în cuvinte simţite tot ce era mai caracteristic fiecărei provincii.

Năzuinţile împlinite astăzi, frate cu frate întâlnit, ne ascultăm povestea, ca să ne cunoaştem. Pe întinsul ţării, se aud murmure de cântece duioase, ca într'o seară de şezătoare cu fete şi flăcăi. Cântul e tremurat din ce în ce mai lin, mai mlădios. O chemare pentru fratele său din celalt colţ de ţară.

— Unde eşti, frate ?

— Aci !

Şi cântul lor se împleteşte curcubeau peste munţi, peste câmpii, cu dunga lui de foc şi de lumină. Sunt multe de spus. Sunt multe de arătat. Ne cunoaştem mai mult din spusele altora, din spusele duşmanilor noştri şi a patimilor noastre. Steagurile s'au ridicat şi vor fâlfăi neînvinse.

Toate revistele îşi spun respicat credinţa lor. Fac cruce, ca două trenuri într'o gară, încărcate cu bogăţii, grăbite să le împartă tuturora. Vin şi se duc. Se întâlnesc şi vorbesc o clipă. Duc şi aduc veşti.

— Pe la voi, ce mai este ?

Glasul şi cântecul lor se aude tot mai clar. Ici un volum de poezie, dincolo un volum de nuvele, peste deal un început de roman, cântece din cimpoiu, din fluier, din tulnic, glasuri de prin sate, viaţă de ţărani, cu hore legănate şi amintiri din trecut, ce se pomenesc cu lacrimi.

Am impresia că astăzi se ţese marea haină de sărbătoare a neamului. Zeci de condeie lucrează la marele război, ca să isprăvească cât mai curând, cusutura de cântece şi plâns, din bucurie şi veselie, din bine şi rău, din frumos şi urît... aşa cum suntem şi aşa cum vrem să rămânem.

Fiecare vrea să aducă ceeace, ce găseşte acolo în satul său, în regiunea sa. Acesta-i regionalismul literar creeator. Să ne strângem deci la vorbă, la o şezătoare mare şi să ne spunem :

Portul nostru, cusut de mâinile gospodinilor noastre, l-am păstrat aşa cum ni l-au lăsat strămoşii, în colorile vesele ca şi firea noastră. El se deosebeşte dela regiune la regiune, fiindcă au împrumutat decorul local al naturii.

De obiceiurlle noastre, nu ne-am îndepărtat. Colindul, pluguşorul, sorcova şi atâtea multe sunt încă bucuria copiilor noştri. Tradiţia se păstrează cu sfinţenie şi cu toate schimbările de mentalitate, datorită timpului, sufletul nostru a rămas acelaşi, atunci când sărbătorim un act însemnat din viaţă. Un misticism îndepărtat ne leagă de aceste obiceiuri, dăltuite de veacuri în firea românului.

Limba noastră e dulce, mlădioasă. Are ceva din cântul păsărilor, din adierea vântului de primăvară şi din liniştea tremurândă a unei nopţi de Maiu. Când o

auzi, îţi aduce înseninarea şi pace căci e veche şi făurită din scrâşnirea dinţilor. S'a născut odată cu noi.

Viaţa noastră e lină ca o apă adâncă. Işi caută de drum. Respectă pe-a altora dar ţine să fie respectată.

Când i se tulbură adâncul, atunci e vijelioasă şi revarsă peste maluri.

Dela noi oricine poate cere un ajutor. Il dăm cu bucurie. Ştim să ne jertfim pentru prieteni, după cum ştim să pedepsim pe mişel şi trădător.

Munca noastră e veselă din zori şi până'n seară. In lanul grâului, în bătaia soarelui, la coarnele plugului, la păscut de vite, la cărat de holde, la clacă, în fundul pământului, pretutindeni. Fetele ne sunt înseninate, pline de lumină, cu strălucirea soarelui, în broboanele de sudoare.

Firea noastră e făcută să nu se vaite. Ştim să suferim în tăcere. Durerea noastră e surdă şi lacrimile sunt ascunse în năframă. Ştim să ne veselim şi să ne petrecem, răscolindu-ne sufletul, îmbucurându-ne şi înfrăţându-ne. Un pahar cu vin, ciocnit cu un român este un legământ de frate, iar o ţigare aprinsă dela un călător este o vorbă bună, pentru omul necăjit.

Nu urâm, pentrucă noi nu ştim să urâm. Noi dispreţuim. Şi când dispreţuiţii au ridicat privirile la noi, i-am iertat. N'am izgonit şi n'am umilit pe nimeni. Am cerut lupta dreaptă.

Am iubit pacea şi ne-am făcut crez din dânsa, deaceea n'am atacat niciodată. Ne-am apărat însă. N'am răvnit la ţara şi bogăţiile altora. Le-am cerut însă să nu se gândească, c'ar putea să ne ia ceva din pământul nostru. Ştim să răbdăm. Ştim să aşteptăm. Ştim să ne iubim ţara. Un semn, o ameninţare, un strigăt şi toţi suntem o apă şi un pământ, gata să înfruntăm vijălia oricui. Deviza e încrustată de veacuri în inimile noastre. Ori uniţi, ori nici unul.

Satele noastre sunt aşa cum sunt, dar străjuite de un cer senin, înconjurate de holde bogate şi locuite de oameni cu oţelirea în suflet, cari ştiu să rabde trosnirea oaselor, cu cea mai năstrușnică roată de chinuri, ce s'ar putea inventa.

Aşa suntem şi aşa să ne fie poveştile noastre. Aşa să ne fie scrisul nostru. El trebue să scormonească viaţa românească, s'o ridice în ochii lumii, cu meşterşugul artei.

Avem şi noi sentimente vulcanice ce sunt umane şi eterne. Avem şi noi dureri, ce pot aduce lacrimi. Avem şi noi humorul nostru, care poate fi folosit în artă.

Avem material atât de vast, că fiecare scriitor, poate aduce cu prisosinţă contribuţia sa. In fiecare colţişor, în fiecare sat, este ceva caracteristic, din vlaţa noastră.

Nu e nevoe să cauţi material aiurea, să alergi pe coaste de argint, când îl avem aici lângă noi, şi-l cunoaştem atât de bine. Arta adevărată, eare nu cunoaşte mâine, îl transformă şi-i dă acea putere de-a trăi peste veacuri. Operele eterne, nu sunt decât meditări adânci, indiferent de unde au fost culese. N'avem decât să ne apropiem mai mult de noi înşine. Să ridicăm cetăţi spirituale, care să culeagă aspecte din viaţa românească. Cetăţi spirituale, care nu numai să împrăştie lumină, dar să pună la frământare minţile, să înviореze bibliotecele.

Un început impresionant şi tot mai accentuat deja îl avem. Timişoara, Oradea, Cluj, Trg.-Mureş, Turda, Braşov, Sibiu, Blaj şi încă altele în înfiripare. Grupuri de entuziasmaţi au început să lucreze la despicarea vremurilor. Să aprindă lumini, să adune, să dăltuiască aluat românesc şi să formeze acea atmosferă spirituală, necesară oricărei ţări. Centralismul cultural trebue să renunţe la ambiţia de a domina. Trebue să vină în ajutorul acestui început, să-l sprijinească şi să ridice la lumină, valorile locale, pentru a le prezenta întregii ţări. El îşi poate foarte bine recruta forţele dar nici de cum a le înnăbuşi.

Regionalismul literar creator este o necesitate naţională. Prin dânsul, putem valorifica forţele locale şi putem aduce o contribuţie considerabilă de mare la cunoaşterea poporului românesc şi peste graniţe. Creaţia artistică depinzând numai şi numai de individ, noi nu trebue să ocolim cetăţile spirituale, ce se afirm în ţară şi datoria tuturora e ca să le sprijinească şi să le încurajeze.

Rezultatul va fi: întărirea cetăţilor spirituale, selecţionarea valorilor creatoare şi lucrări de artă, la care nici nu ne-am aşteptat.

Literatura Polonă Contimporană

de I. E. Skiwski

Opinia, că literatura polonă are un caracter adânc naţional şi politic, a ajuns să fie generală şi acceptată ca ceva sigur. N'am de gând să neg exactitatea acestei opinii: prea multe fapte pledează în favoarea ei, iar consideraţiile, că literatura polonă ar fi avut altă înfăţişare, dacă s'ar fi desvoltat în împrejurări politice mai favorabile decât cele ce i-au fost hărăzite, aparţin unui domeniu de tulbure probabilism, care poate fi uşor înlăturat.

Literatura polonă nu numai că a fost, dar şi este până în ziua de azi naţională şi, s'ar putea spune, politică.

Scriitorul, care a trăit şi a desfăşurat activitatea la răspântia a două epoci, celebrul Ştefan Zeromski, a simţit profund nevoia descătuşerii literaturii din lanţurile politice-sociale şi a lărgirii orizonturilor ei, conform concepţiilor artistice şi a noilor postulate impuse de progresul omenirii. Aceste dorinţe au fost depăşite de realizări. Literatura polonă post-belică, în îndrăznelile ei, în goana-i după subiect din cele mai primejdioase, în elanu-i iscoditor, a urmat toate experimentările analoage ale Occidentului. Numai că la noi acest curent nou a avut un caracter cu totul aparte. Lozincele estetice şi literare au fost aplicate mai mult sub formă de proteste în contra încătuşerii de odinioară, când literatura noastră era silită să slujească interesele vitale ale neamului şi nu izvoarele inspiraţiei pure. Năpârlirea bruscă şi proclamarea neatârnării literaturii de politică devine o nouă politică. Noul curent literar din Polonia, extrem de agresiv şi purtând sus steagul protestărilor, ind că cu prisosinţă, că nouii creatori erau mai cu seamă preocupaţi de formarea unei noui realităţi polone, care să schimbe la faţă psihicul nostru şi să însemne mai mult decât o simplă apărare a unei lozinci estetice sau a alteia.

Intr'un scurt articol de sinteză nu-i cu putinţă să cuprindem istoria unei literaturi. Trebuie deci să ne mărginim a fixa culmile peisajului, ce-l avem înaintea ochilor.

In atmosfera de conflict, caracterizată succint în cele de mai sus, apar înaintea noastră câteva grupuri de scriitori şi câteva personalităţi cari dau, cu autoritate sinteza curentelor, ce frământă noua literatură polonă.

Incă de pe timpul ocupaţiei germane în ajunul redobândirii îndependenţii, s'a înjghebat un cabaret poetic „*Pikador*“, care dăduse întâlnire unor tineri poeţi de talent, cunoscuţi azi ca făcând parte din grupul »*Skamander*«. Printre poeţii acestui cerc trebue să amintim pe *Tuwin*, *Sionimski*, *Lechon*, *Wierzynski*, *Iwaskiewicz*. Aceştia au luat în mâinile lor şi duc până azi flamura literaturii polone de stânga. Intr'adevăr s'au mai format şi alte grupuri literare, dar ca însuşiri şi ca factor social-artistic grupul „*Skamander*“ ocupă între toate locul de frunte. De altfel gruparea aceasta nu este omogenă. Ca cei mai distinşi poeţi reprezentanţi de seamă ai stângei literare îi socotim pe *Tuwin* şi pe *Slonimski*, Talentul eruptiv al lui *Tuwin*, al acestui revoluţionar al poeziei, liric strălucit, creator de poeme, cari vor face parte din tezaurul literaturii ca ceva reprezentativ al epocii, temperamentul său exploziv, dragostea lui ciudată pentru provincie, toate aceste vorbesc şi pentru ceilalţi poeţi, cari scriu sub steagul stângei literare.

Al doilea poet din acelaş grup, *Anton Slominski*, desfăşoară în poeziile sale o excepţională vigoare de polemist o întrupare de agitator literar cu ascuţişul condeiului ca un vârf de ac, el dezarmează cu sinceritate, doboară cu sarcasmul satirei lui înveninate. El e şi un renumit foiletonist şi comediograf talentat. Nu pot fi puşi pe acelaş plan cu ei; *Iwaszkiewicz*, înclinat mai mult spre jocuri stilistice, *Kazimir Wierzynski* renumit ca poet al sportului şi *Lechon*, plin de o vervă pur polonă, ca poet nu prea fecund, care a dat totuşi poeziei reală valoare, ca de pildă „*Karmazynowy poemat*“.

Dar în aripa din dreaptă? Aici e nevoie de anumite distincţiuni. In directă opoziţie ideologică cu grupul Skamander se situează două mari individualităţi poe-

tice *Emil Zegadlowicz* şi doamna *Kazimira Illakowieczowna.*

Zegadlowicz, întemeietorul grupului *„Czartak"* e propagator de paradoxe antiurbane, e glorificator al satului şi al vieţii câmpeneşti care exaltă pe ţăranul-om, crescut pe brazdă şi nedespărţit de dânsa, până la culme de ideal al umanităţii. Dar nu aceste axiome formează caracteristica individualităţii poetului, ci spiritualitatea şi forma creaţiunilor sale. Considerată din acest punct de vedere activitatea creatoare a lui Zegadlowicz contrastează încă şi mai adânc cu aceea a poesiilor din grupul precedent. In locul revoluţionării apelul către sinceritatea omului, către bunătatea lui înnăscută, către iubirea, datorită lui Dumnezeu şi Universului. Zegadlowicz, este autorul unor memorii lirice — unice în felul lor — închegate în forma narativă şi întitulate *„Viaţa lui Nicolae Argintarul"*. (Cartea aceasta se bucură de o popularitate enormă în Cehoslovacia, unde va apare în traducere integrală. Volumui I a fost publicat nu demult). Această creaţiune împleteşte o imensă bogăţie de observaţie cu o neobişnuită tensiune de sentimente. In ce priveşte operele lui Zegadjovitz, de caracter aşa zis regional, în care prinde frumuseţea bezchizilor şi viaţa de ţară, — ele întrec în expresia lor orice concepţie a regionalismului literar, topindu-se într'un fel de misticism al ţărăniei opus ori cărei idei de urbe. Geniul poetic a lui Zegadlowicz se înfăţişează în toată marea lui amploare în creaţiunile-şi: *„Colindătorii bezchizelor"* şi în ultimu-i volum colectiv *„Pe malurile Zodiacului"* — adevărate capod-opere şi fără exagerare, unice în întreaga istorie a poeziei. Nu se îngăduie să trecem sub tăcere operile dramatice ale lui Zegadlowicz, care este autorul mai multor piese de înaltă valoare.

Cu totul de altă natură, fără să se poată compara cu operile lui Zegadlowicz, sunt creaţiunile dnei Kazimira Illakowieczowna.

Această poetă fără îndoială, stă în fruntea tuturor scriitoarelor din Polonia, nu numai din epoca republicană, ci şi din cea regală. Pe când ideia de Dumnezeu, la Zegadlowitz, radiază o strălucire întrucâtva păgână, poeta Illakowieczowna ne înfăţişează pe Dumnezeul Bisericii, pe Dumnezeul Catolic. Profundele cunoştinţe istorice, o predilecţie mai mult pentru cavalerismul nobil de cât pentru realităţile sociale-moderne, ne dau o caracteristică o personalităţii acestei poete. Unele din poemele ei ca şi de exemplu *„Din adâncul inimei"* s nt adevărate eapod'opere. Dar poezia Dnei Illakowieczowna, nu se mărgineşte doar la religie şi la istorie. Găsim poeme lirice brodate pe un fond de adâncă tristeţă lăuntrică, căruia îi urmează conştiinţa unui misticism, ce apasă greu asupra păcatelor omeneşti.

Literatura modernă a Poloniei nu are numai o aripă de stânga şi una de dreapta. Intre aceste două extreme există un centru, amplu şi interesant. Dar despre nuvela polonă, cu alt prilej.

Scris pentru revista *„Luceafărul"* în limba polonă şi apoi tradus în româneşte.

Pasteluri

Pe vârf de munte...

Sus, undeva departe..... pe vârf de munte, stau singur în noaptea asta, privind îngândurat la tainica sclipire a miilor de stele, cari tremură în depărtări.

Luna, confidenta atâtor inimi sbuciumate, încearcă să-şi reverse argintul asupra întregei naturi.

Izvoare blânde ascunse printre stânci uriaşe, prin glasul lor de ape încearcă să spună codrului bătrân o poveste fără de sfârşit.

Pe aripi uşoare de vânt, străbate până la mine un cântec de fluer venit de departe.... de dincolo de munţi. Pe semne un cioban îşi adoarme în vraja doinei turma lui de oi, — sau poate prin glas de doină îşi alină dorul.

Parfumul florilor de munţi mă îmbată întocmai ca un narcotic, care prin puterea-i misterioasă alină pentru un moment suferinţele unui bolnav.

— — — — — — — — — — — — — — — —

O pasere de noapte zboară de asupra mea bătând greoi din aripi.

O privighetoare trezită din somn, îşi manifestă supărarea prin câteva note dulci, ce par a fi mai mult finalul unei melodii din repertoriul ei bogat.

Un licurici rătăcit, lăsând în umbra lui o dâră slabă de lumină, dispare în urma unui tufiş.

Copleşit de atâta frumuseţe, mă simt zdrobit de povara gândului, că odată nu voi mai fi, că ochii mei cari azi savurează din plin minunile lui Dumnezeu, vor eşi din orbite în încăperea celor patru scânduri, că sunt sortit şi eu să cad într'o zi pradă legilor naturii, prefăcându-mă una cu pământul.

Privind strălucirea ceriului, caut să-mi pun singur o întrebare: ce-o fi oare, dincolo de stele ?...

N. GALETARU.

Moment penibil

— Schiță din viața preoților —

de Melentie Șora

Grele sunt gândurile, când nu le dai de capăt. Părintele Serafim stă sub povara lor. Ori cum încerca să le potrivească nu-i ieșiau la socoteală

Gazeta îi căzuse de mult din mână. O și uitase. Ea zăcea sub banca de sub nucul din curte, care ținea vara loc de chiosc, — și pe care se frământa el acum cu năcazurile.

Dinspre piscul încoronat cu omăt proaspăt, la poalele căruia se înșiruia satul, în care păstoria el, un val de vânt pișcător, cu ghimpi de brumar, îi atinse, ca o mângâiere de mână aspră, muncită, fața încadrată, într'o barbă stufoasă, ninsă de vreme.

Sub presiunea vântului, gazeta se scormoni, se rostogoli, — ca o minusculă parașută, când atinge pământul, — la vr'o doi pași înaintea lui, într'un foșnet de șușorci.

Trăsări, când o privi, ca suprins de ceva. O ridică. Ceti din nou informația cu „condițiile de înscriere".

Incepu d'a capo socoteala: Douzeci și trei măji metrice grâu, trei căruțe de cucuruz, două căpițe de fân, paie, pleavă... partea lui de recoltă din sesie.,.

Din grâu vânduse prisosul. Porumbul, fânul, paiele îi trebuiau pentru vacă și cei doi râmători, nădejdea, bucuria de Crăciun a copilașilor lui... hrana de peste an. Dar câte mai trebuiau la casă: haine, impozite, lemne, dări comunale etc. La vr'o carte mai scumpă sau reviste de specialitate era o problemă grea să se gândească.

Toate pozițiile micilor lui venite se perindau din nou în mintea lui, cum trec umbrele norilor călători peste țarini, în zilele capricioase ale primăverilor cu vânt și soare, topindu-se toate... toate, ca'ntr'un gol, în acelea „condiții", cari i-se păreau acum o neagră și uriașă prăpastie deschisă.

Numără în gând pe toate gazdele bune din sat, dela cari a cerut, — și cari fie că n'au avut, fie că n'au vrut, — l-au refuzat.

La bănci? Invălui într'un gând duios, chiar sentimental amintirea vremurilor, când ori ce om cinstit avea în bănci un sprijin.

Se gândea adânc, caşi când ar mai scotoci ceva prin vr'un ungher dosit al minții și deodată, — sub presiunea unei spontane iradiațiuni interne schiță un gest, ca o subliniere a unui lucru, pe care l-a aflat. Da, era leafa.

In clipa următoare însă trecu o umbră peste fața lui, — ca un reflex. Ii răsări în minte vecinul, — un copilandru, acum a prod la Tribunalul din oraș, — care se lăuda, cu drept cuvânt, când venea Dumineca acasă, „că are plată mai mare decât popa lor din sat". Leafa? Și-o văzu ciuntită rău de tot, poprită, pentru atâtea restanțe. Pieri și această iluzie!

Cute adânci se întretăiau peste fruntea lui. Din adâncimi de suflet, ca o obsesie, se ridica un glas:

— Ce faci? Terminul e aci!

Își văzu copilul mai mic, pe Nelu elev în clasa a V-a, în postura în care stăruia mereu să i-se cumpere cărți pentru școală, — iar pe Gheorghe, copilul mai mare, i-se păru că-l vede așteptând la poarta Universității, și nu putea întra, că n'avea cu ce. Văzu, ca'ntr'un film caleidoscopic, atâția tineri luându-i înainte. Numai el aștepta.

— Al doilea an pierdut, în lipsă de taxe! — se năcăjia. O amară durere îl cuprinse.

Fata cea mai mare, Sofia, apăru în prag și-i zise:

— Tată, iar ai să răcești! De ce stai acolo'n umbra aceea, și așa ușor îmbrăcat? — Fata luă o floare din curte, o apropie lângă părete, sub streșina largă a casei, ca să o ferească de bruma nopții, și întră iară.

Durerea părintelui se mări.

Trecu palma peste fruntea, îngândurată,

caşi cum ar fi vrut să alunge de sub ea frământarea grea.

Câte întrebări se îngrămădiau tumultuos în mintea lui şi toate cădeau fără răspuns. Simţi cum îi bate inima de tare!

Aruncă gazeta pe bancă, caşi cum ar fi voit să scape de toate gândurile acestea şi se îndreaptă cu paşi repezi spre poartă, cu bucuria instinctivă a unui rob, care ar încerca o evadare.

Pe când să iasă din curte, iată doi credincioşi descoperiţi.

— Deie Dumnezeu bine părinte! Iacă a murit! De când l-ai cuminecat i-a fost ceva mai uşor. Acuma i uşor de tot, zise unul din ei. Era vorba de tatăl lor.

— Dumnezeu să-l ierte! c'a fost bătrân, a trăit destul, a fost om de omenie, a fost un om, răspunse părintele cu neobicinuită volubilitate, dar totuşi mângâietor.

Vederea neaşteptaţilor amfitrioni, îi făcu bine şi trezi un dram de nădejde, ce i-se ivi în suflet, ca o sfiicioasă licărire.

Cutele adânci de pe frunte se mai netezire.

— A fost bătrân părinte. Să-i faci o înmormântare mare, cu stâlpi şi iertăciune frumoasă, ca la baba lui Vlad. Diecii şi praporii toţi. Vine şi corul şi poate chiar şi fanfara, c'a fost om bătrân şi a fost membru în comitet la biserică, ba a fost chiar şi primar, când erà mai tânăr. Fă-i părinte cum ştii mai frumos, c'atâta-i a lui.

Cererea credincioşilor îi inspiră o nădejde. Sunt în stare bună, ăştia vor plăti! îşi zise, mângăindu-se în taină, caşi cum ar fi răspuns la cererea lui Nelu:

— In sfârşit! Ce bun e Dumnezeu!

Două zile i-s'a şi urît crâsnicului şi cântăreţului de atâta tărbăceală, cu cărătul atâtor lucruri pentru slujba stâlpilor: odăjdii, cărţi, cruce, evanghelie, molitvelnic, analoghion. Numai Serafim era neobosit.

— Asta nu s'a mai pomenit la noi în sat, mormăia în barbă crâsnicul, dar alerga, cu toată sprinteneala, ce i-o puteau da cei şaptezeci de ani, şi stimulat de glasul îndulcit al preotesei, şi mai ales de Nelu, care îl servia gentil, cu jar în cădelniţă şi în pipă.

După înmormântare, în drum spre casa mortului pentru deslegare, femeile comentau ca pe un eveniment fastul slujbei în auzul tuturor.

Aprecierile, dădeau curaj părintelui. Era şi el satisfăcut, mai ales cu iertăciunile. Toţi plânseră şi plânsul era în sat criteriul unui succes la o predică funebră.

Părintele Serafim înainta, în frunte ca un steag biruitor, plin de nădejde. Uitase de reumatismul, care-i chinuia un picior.

Număra în gând stâlpii, evangheliile cetite, stările, iertăciunea, le raportă la stolarul oficial.

Toată osteneala lui adunată la un loc făcea treisuteşaptezeci şi cinci lei. La un moment i-se păru totuşi cam prea mult pentru satul lui unde, — prin tradiţie, — stolarul era aproape nul. Vru să scadă taxa, dar un alt gând se ridică, oarecum ca un protest, scoţând înainte pe Nelu cu ochii rugători, alături de Gheorghe, aşteptând.

— Nu pot, nu pot renunţa la stolă, — îşi făcu el curaj, caşi cum ar fi discutat în contradictoriu. Voiu cere!

Se simţi între două mari îndatoriri; între aceea, ce o avea faţă de copiii lui şi cea faţă de credincioşi. Ii era dragă preoţia, dar de momentul acela avea o oroare. Ce ideală ar fi misiunea preoţească, dacă slujitorul altarului ar fi scutit de astfel de clipe, se gândiel. Dacă i'ar fi asigurat traiul!

Curajul îi mai slăbi. Un fior rece îl străbătu de frica ce o simţea crescândă în toată fiinţa lui, că va trebui să răspundă la întrebarea: „dar dtale cât să-ţi plătesc, părinte?"

Simţi că iar va fi jertfa sfiiciunii... slăbiciunii sale, dar iar se înviorà, când numără în gând holdele, celor ce-l moşteneau pe decedat, şi erau multe.

La acest fapt mai adaogă, dela sine, posibilitatea unei generosităţi, pe care i-o împrumuta felul cum jalnicii fii, comandaserà hotărîţi şi apodictic, — fără nici un vaet anticipat, — felul pompos al înmormântării. Avu senzaţia vie a câtorva sute de lei în buzunar.

Pasul i se sprinteni.

Nici nu-şi dădu seama, că lăsase în urmă pe credincioşi. Trăi în suflet toată bucuria lui Nelu, pe care-l văzu fericit, frunzărind cărţile de şcoală.

— Ce grăbeşti aşa părinte? Că nu ne putem ţinea de Dumneta, — protestă

crâsnicul, care se înecă într'o tusă convulsivă, — aplecat, ca de o povară sub desagii, cari se bălăbăniau goi, peste umerii lui, ca două aripi frânte.

— Dar nici nu's gata încă cu pomana, — continuă gâfâind o vecină contrariată, — şi ea de graba lui taica-popa.

Serafim îşi domoli pasul, dar totuşi fu cel dintâiu la casa mortului.

In vreme ce unii ridicară mesele şi scaunele aranjându-le, el aşeză la loc icoana Sfântului Nicolae, care fusese întoarsă cu faţa la părete.

— Lasă părinte, că facem noi, — interveni nora mortului, mirată de graba asta.

Se spălară pe mâni toţi, imitând pe Serafim.

După sfinţirea casei şi binecuvântarea pomenii părintele se aşează, ca de obiceiu în fruntea mesei. Beutură şi mâncare ca la pomană.

Pe la sfârşitul pomenii, ficiorul cel mai mare al mortului se apropie:

— Apoi astăzi nu-i mai d'a muri, părinte! Ne-au omorît duchenarii ăştia. Grâu-i lesne. Ce-am căpătat pe un car de grâu?

Peste Serafim trecu un uşor fior rece. Aşa se încheiau în satul lui aproape toate înmormântările. Dar totuşi încearcă să-şi stimuleze curajul.

Lupta începuse.

Un ton desperat, plin de văicăreli înşirară dela luminări: cârpele pentru dieci, scânduri, cuie, vin, carne, doctor, testament... până la cinstea groparilor...

— Şi lor a trebuit să le dau... am rămas rău, rău de tot părinte, că la toţi a trebuit să plătesc.

— Apoi cum vrei fără bani? Ce poţi azi fără bani? — replică un vecin, după ce mai închină odată pentru sufletul mortului.

— Iaca domnul părinte te-a mai ierta, el mai poate aştepta, — interveni, ca din întâmplare al treilea.

Crâsnicul vru şi el să zică ceva, dar vorba lui se pierdu într'o tusă care-l chinuia.

Hotărîrea preotului de a nu ceda era foarte slabă acum. Peste gândurile lui se abăteau umbre jucăuşe.

— Greu părinte, greu de tot, dar Dumitale cât să-ţi plătesc? Că vezi cum stau.

O linişte mormântală se făcu!

Cu privirile aţintite spre Serafim pândiau toţi, cuvântul care nu se rostea.

— Apoi se vede că n'are părintele lipsă de bani, — rupe unul tăcerea.

Curajul lui Serafim dispăru deabinelea.

— Voi ştiţi stolarul, — răspunse părintele într'un târziu întârâtat, de glumele ce se şopteau.

— Da eu vreau să ştiu cât? — stărui cel cu mortul.

— Apoi cât să plăteşti? — se opri. — Plăteşti cât vrei şi cât crezi că se cuvine pentru o înmormântare ca asta, — grăi Serafim oarecum satisfăcut de curajul lui, — că am lipsă, mare lipsă, — încheiă el cu umilinţă şi durere.

— Azi nu pot nici un ban, dar las' că eu nu rămân dator.

Pomana se încheiă ca de obicei cu mulţumiri.

Părintele păşia spre casă îngândurat, ca sub o uriaşă povară. Ii era oarecum şi ruşine. Toată munca din lumea asta, „toate cele" se plătesc, numai munca lui?...

— Cui i-a venit oare în minte îndrăzniala, ca venitele din parohie să fie socotite şi detrase din minuscula leafă, reflecta caşi pentru sine. Va trebui să mă lipsesc de lapte, hotărî el. N'am ce face.

Doi vecini îl ajunseră.

— Ce bine-i să fii popă, zise Vasile: sesie, plată, stole bir...

— Ei apoi de ce-a învăţat domnul părinte, răspunse celalalt, mai mult ca să fie auzit.

Preotul păşi a gale în urma lor.

Crâsnicul venia după el tăcut, mângăindu-şi colacul, pe care-l simţea moale şi călduţ într'o aripă a desagilor.

Nelu, care-i pândise de mult, văzându-i încă de departe, presimţi ceva rău, ceeace comunică şi maicii preotese, care rămase profund intrigată la acest gând.

Ajunseră.

— Bine omule, tu nu vezi în ce hal suntem. Toată lumea îşi ia plata pentru lucrul său. Nu vezi tu pe colegii tăi? Iar n'ai cerut, iar n'ai adus nimic. In veci nu vei avea nimic, — îl întimpină preoteasa dintr'o răsuflare.

— Nu pot... nu pot. E cel mai îngrozitor moment din viaţa mea, — încearcă Serafim... dar preoteasa întrase.

— Taci, nu mai plânge, las' că-i bun Dumnezeu, ne va ajuta, — mângâia maica preotească pe Nelu, care aşteptase cu atâta bucurie, şi acum sub presiunea unei noi decepţii, plângea în sacadate sughiţuri.

Toate gândurile de acum trei zile se frământau din nou în mintea lui Serafim.

Trecu în grădină şi privi cu duioşie la Joiana, care rumega liniştită.

Pe fruntea lui se iviră cutele adânci sub un strat de sudori. Trăia din nou momentul penibil.

Colindele în muzica românească

de Filaret Barbu

Din productul muzical folcloristic, genul colindelor este cel mai original şi reclamă cea mai mare atenţie atât din partea folcloristului, cât şi din partea creatorului de muzică autohtonă.

Ţara românească este cea mai bogată în acest gen de muzică populară. Poporul nostru, care îşi iubeşte obiceiurile şi ţine cu sfinţenie la datinile sale, a dat cea mai mare atenţie acestui gen. Astfel, în folclorul muzical, poporul românesc stă pe acelaş plan cu Ruşii, conservând cântecul popular din negura vremurilor şi păstrându-i nealterată melodia strămoşească.

Despre originea colindelor noastre nu s'a ocupat nimeni în mod ştiinţific. Folcloriştii s'au mulţumit cu strângerea, notarea şi armonizarea acestui preţios product, fără a-l analiza din mai multe puncte de vedere.

Am spus nu odată, că paralel cu folcloristul muzical, se cere şi dela poetul, cât şi dela filologul român să-şi dea contribuţia reală pentru ajungerea scopului final.

La analizare importă nu numai melodia, dar mai ales textul colindei. Numai în felul acesta se va putea verifica importanţa acestui gen de muzică autohtonă şi numai în urma acestei analize ştiinţifice va putea aduce şi compozitorul muzical contribuţii nouă şi de mare preţ originalităţii muzicii noastre româneşti.

Astăzi nu ne mai importă originea cuvântului, care vine dela latinescul, sau grecescul *Kalendae*. Nu ne mulţumim numai cu străduinţele d-lui G. Onciul (Cernăuţi), care în broşura sa de analiză a „Colindei", trage câteva favorabile concluzii. „Colinda este un obicei legat de prima zi a anului". Tot din studiul d-sale subliniem şi explicarea despărţirii cuvântului în *col — inda*. *Inda* vine dela *eo* (*eundem* = a merge, a umbla).

De asemenea dela Kalendae, în sensul celor amintite, se pot face deducţii şi în privinţa unor refrenuri. Astfel refrenul „florile dalbe" — este clarificat şi ne place a-l crede, în urma acestor deducţii, de original.

Mai mult, ştim şi analiza muzicală a colindelor noastre. Cunoaştem originea unor tonalităţi, care se aseamănă şi chiar sunt din gamele vechi: autentice şi plagale. Unele ne amintesc de gama pentatonică, ca o contribuţie la exotismele ivite în belşugul sonor al melodiilor româneşti.

D-l Sabin Drăgoi, în culegerile sale (303 Colinde) ne arată, prin felul îngrijit, chiar fonetic, cu care le-a cules, de ce varietate melodică şi ritmică dispune cea mai simplă şi arhaică colindă românească.

Astăzi colindele din Banat nu mai poartă haina ritmului lor, ca pe vremea maeştrilor Ion Vidu şi Timotei Popovici. Pe vremea aceea, înainte de război, se credea de necuviincios a *nu* păstra uniformitatea ritmului într'o melodie, colindă valahă. Mărturie ne stă chiar şi colinda „Umblă Maica după fiul....", de Vidu, care deşi scrisă în pătrimi, se executa în măsura neegală a optimelor, bătută şi de toba colindătorului lugojan în 2 şi 3 bătăi ($^2/_8 + ^3/_8$).

Astăzi ritmul colindelor noastre este un studiu care se recomandă a fi învăţat şi în şcoli.

Muzicienii noştri, pe baza studiului de ritm şi de armonie (înfăptuit după o luptă şi migăloasă experimentare în turneele lor folclorice), ne-au dat şi unele lucrări de

mare valoare muzicală. Astfel d-l Tiberiu Brediceanu este primul compozitor român, care în zbuciumata noastră viaţă muzicală ne scrie piesa „Seara mare", reprezentată la operele din Cluj şi Bucureşti.

In aplauzele publicului se deslușea multă dragoste, dar şi multă încredere pentru străduinţa autorului bănăţean, deoarece materialul inepuizabil şi specific al colindelor noastre a slujit ca o contribuţie, ca un aport la deslegarea stilului nostru muzical.

D-l Sabin Drăgoi, în „Năpasta", iar mai nou în oratorul „Constantin Brâncoveanu", prin cantilenele expresive, prin temele proeminente ale colindelor noastre, nu numai că lămureşte spiritul *naţional* în muzică, ci prin ele dă o expansiune vieţii muzicale româneşti.

Colindele noastre cer a fi analizate din toate punctele de vedere, pentru a putea purta pecetea ştiinţifică a preţiosului lor product muzical.

Cunoaşterea acestui complex de elemente va da şi cetitorilor de reviste, cel puţin în preajma sărbătorilor de Crăciun, interesante subiecte, descătuşate de mistica care ne-a erijat sentimentele la rangul unui mod de cunoaştere *inferior* al bogăţiilor noastre de muzică autohtonă.

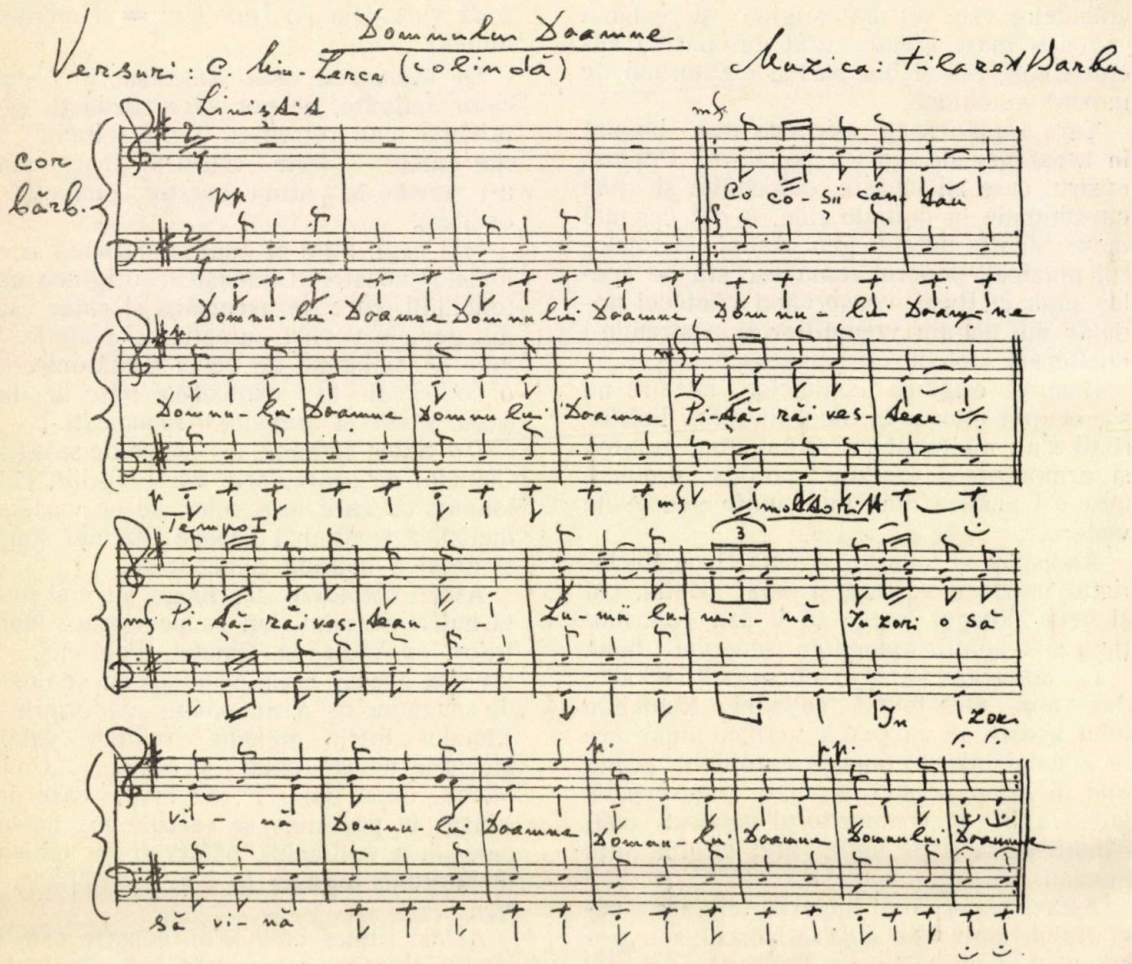

2. Plinind Prorocia
Fiul lui Maria
Magii 'n răsărit
Dar i-au dăruit,

3. Piatra nestemată
'mpărăţia toată
Noi-'i dăm tămâie
C'a venit să fie.

4. Cu spin înspinatu
Slugii la tot natu
Sculaţi mânecaţi
Fraţi de'l aşteptaţi.

Drum către Betleem

N'am pumnii încărcaţi cu aur greu
şi nici crengi din brazii munţilor virgini,
n'am smirna şi tămâia magilor porniţi spre Dumnezeu
şi nici balsamul florilor de crini ;
n'am daruri, n'am nimic
ca să'ntâmpin Pruncul mic —
şi'n gură port la fiecare pas blestem
că n'am nimic să duc spre Betleem.

Tălpile-mi au sărutat prea multe drumuri,
ciutura întrebărilor am vărsat-o fiecărui trecător
şi'n fiecare staul m'am oprit
cu sufletul flămând şi obosit
şi cu fiecare zare a trebuit să mă însor.

Frânghia de care spânzură vremea
o simt pe drum că e slăbită —
mi-e inima o patimă prea îndârjită,
şi zarea albă'n ochii mei
se joacă'n tril de funigei.

Simt în suflet viermii cum mă rod,
sau a înviat acum Irod?...
Auzi, râul sângelui în vine
cu reflexe clare de rubine
cum se urcă'n mine?

Cocoşii au sunat îngheţul stelelor —
unde-i steaua luminoasă?
drumul s'a pătat cu dansul ielelor,
şi staulul, nu-l mai găsesc în zarea asta'ntunecoasă.

Auzi viermii cum mă rod:
port în mine un Irod.

N'am pumnii încărcaţi cu aur greu
şi nici crengi din brazii munţilor virgini,
Doamne, eu n'am nimic
să'ntâmpin Pruncul Tău cel mic;
mi-e gura spurcăciune şi blestem
şi de-aia lutul mi-a rămas în drum,
în drumul care duce'n Betleem...

Dorian Grozdan

Pictorul M. H. Georgescu în atelierul său.

Trei ani dela moartea pictorului M. H. Georgescu

de Aurel Cosma junior

Pe mormântul tău îţi depun în semn de pios omagiu o splendidă cunună împletită din minunatele flori ale amintirilor mele.

La 14 Decembrie s'au împlinit trei ani dela moartea pictorului Marin H. Georgescu. Prietenia care m'-a legat de el a fost o sursă de multe amintiri duioase şi frumoase. Mă gândeam adesea că ele ar putea servi pentru luminarea unor părţi din viaţa şi gândurile sale. Am stat alături de el ani dearândul, am colindat cu el multe regiuni, el pentru a picta, iar eu pentru plăcerea de a-l vedea cum lucrează. In timpul celor trei ani cât stăteam la Paris, el mă ţinea în curent cu tot ce se petrecea mai important în lumea artistică din Bucureşti. Din scrisorile ce mi le-a trimis în Franţa, acum vreo zece ani, se desluseau toate preocupările, toate frământările şi ideile sale artistice.

Cum l-am cunoscut.

L-am cunoscut în anul 1921, într'o frumoasă zi de început de toamnă, când vara îşi dădea duhul în slăbite raze de căldură. L-am cunoscut în casa părinţilor săi din Fundatura Năsturel. O căsuţă modestă cu grădiniţă plină de crizanteme. Petalele multicolore ale florilor îmbrăcau curtea cu atâta pitoresc, că de câte ori venea Marin Georgescu să-şi vadă părinţii, se înapoia cu un buchet de crizanteme cari îl făceau vişător. De aceea faimoasele sale crizanteme au atâta poezie în coloritul lor cald şi impresionant.

Marin Georgescu nu mai stătea în căminul părintesc, dar venea foarte des în locurile copilăriei şi adolescenţei sale. Işi făcuse obiceiu să-şi petreacă Duminecele în mijlocul familiei, care îl aştepta cu multă dragoste.

Bunul său părinte, Haralambie Georgescu, împlinise deja 65 de ani, dar bătrâneţea nu-l împiedeca să-şi vadă de slujba ce o avea la Prefectura Poliţiei Iar în orele libere îmi povestea cu vădită plăcere despre unchiul său, Mitropolitul Ghenadie Petrescu, şi despre tatăl său, care averea ce şi-o agonisise prin comerţ, o cheltuise în bună parte pentru scopuri de binefacere şi pentru pelerinajul dela Sfântul Munte Athos, de unde se întorsese ca hagiu.

Nobilul suflet al mamei sale era în vremea aceea îndurerat de pierderea Marioarei Georgescu, care murise cu câteva luni înainte, în floarea vârstei de 26 ani. Nemângăiata doamnă Alexandrina Georgescu nu-şi mai găsea alinare decât în contemplarea îndelungată a tablourilor cari purtau semnătura fiicei sale. Decedata soră a pictorului Marin Georgescu avea mult talent pentru artă, mai ales pânzele ei cu sugestive „naturi moarte" puteau fi considerate ca opere de valoare. Ea absolvase Facultatea de ştiinţe naturale şi fusese asistentă la Institutul de Morfologie. Ii plăcea să picteze mai ales dintr'un imbold intern şi poate influinţată de fratele ei.

Vizitele lui Marin o făceau pe doamna Alexandrina Georgescu să-şi risipească puţin din întristare. Succesele fiului ei, care începuse deja să pătrundă în rândurile celor mai de seamă pictori ai Capitalei, îi umplea sufletul de speranţe.

M. H. Georgescu îşi avea atelierul într'o mansardă din Pasagiul Imobiliar. Atelierul îi servea mai mult pentru lucrările de compoziţie şi portrete, fiindcă dragostea sa faţă de natură îl scotea din ambianţa metropolei şi îl hoinărea, cu paleta şi cutia de culori în mână, departe, cât mai departe, prin locurile pitoreşti ale mânăstirilor, prin regiuni minunate şi câteodată pe întinsele câmpii şi moşii ale prietenilor săi, cu viaţa veselă dela ţară, cu joc şi lăutari, cu harnici muncitori cari mergeau la seceriş.

Vara anului 1921 o petrecuse la nişte prieteni din Oltenia, pe moşia dlui Marian. Tocmai atunci l-am cunoscut, când se întoarse din această vacanţă. Stăteam în pensiune la părinţii săi şi mă bucuram şi eu alături de ei de venirea pictorului.

Date biografice

Marin H. Georgescu s'a născut în Bucureşti la 30 Septembrie 1892. A terminat liceul „Mihai Viteazul" şi s'a înscris apoi în 1912 la Academia de arte frumoase din capitală. După un an a plecat la Paris, unde a urmat la „Ecole Nationale des

M. H. Georgescu în 1925

Beaux Arts" cursurile şi lucrările de pictură, sculptură şi architectură. A fost unul dintre cei mai buni elevi şi se distingea mai cu seamă prin perfectele copii ce le făcea după peisagiile lui Corot. Lucrările sale expuse la „Salon" erau foarte apreciate.

M. H. Georgescu student.

In technica sa se observa influenţa peisagiştilor dela Barbison şi mai ales a impresioniştilor. După terminarea Şcoalei de belle-arte a mai stat la Paris şi a lucrat în muzee şi diverse ateliere, apoi a plecat in Belgia, Elveţia şi Italia, ca să-i studieze pe artiştii clasici.

Războiul mondial îl găsi în străinătate. Când ştirile întrării României în acţiune începură să se confirme, M. H. Georgescu se grăbi să se întoarcă acasă ca să-şi facă datoria de bun patriot şi să între subt drapel. Sentimentele sale naţionale erau atât de puternice, încât era gata să facă orice sacrificiu pentru apărarea ţării româneşti. Sosi prea târziu. Războiul se declarase, iar el fu arestat de unguri la Braşov ca ostatic şi internat într'un lagăr de lângă Budapesta, unde era ţinut până după încheierea armistiţiului.

Intors în ţară, începu să lucreze pentru cea dintâi expoziţie personală pe care o făcu în 1920. Intre timp expuse în câteva rânduri la salonul „Tinerimei artistice", unde Regele Ferdinand le reţinu toate pânzele sale. Dl G. Lungulescu scrise următoarele aprecieri cu privire la primele succese ale pictorului M. H. Georgescu:

„Este caracteristic faptul, că în trei expoziţii consecutive ale „Tinerimii artistice" Regele Ferdinand, care era un fin apreciator de artă, reţinea în primul rând din pânzele lui Marin Georgescu lucrări în cari se încorpora atât de minunat atmosfera şi viaţa românească în contactul intim cu pământul nostru.

Pictura lui Marin Georgescu, pe care defunctul Suveran, atât de mare iubitor al artei şi naturii, o aşeza lângă creaţiile artiştilor apuseni, va trăi nu numai prin armonia constantă a coloritului, prin vibraţia luminei cu totul muzicală, prin delicateţea infinită pe care o punea în fuziunea tonurilor şi în sensibilizarea luminei şi a pastei expresive, dar mai ales prin seninătatea ei deosebită.

*Apusurile de soare ale lui Marin Georgescu caracterizate printr'o cromatică liniştitoare, prin unitate şi euritmie, fără a esclude vigoarea plastică şi fermitatea culorii, au efectul unor adevărate simfonii.**)

Iar cu privire la expoziţia din 1920, tot dl G. Lungulescu scrise:

*„A fost mai mult decât o revelaţie, a fost o adevărată uimire. In avalanşa de pictură proastă, caracteristică epocei postbelice, Marin Georgescu se dovedea un desăvârşit interpret al peisagiului românesc. El reînvia tradiţia marei arte întreruptă odată cu Grigorescu şi Luchian".***)

Numele pictorului M. H. Georgescu deveni iute cunoscut de toată lumea artistică. Succesele sale îl ridicară la rangul de cel mai ales reprezentant al generaţiei sale. El nu se mulţumi însă cu primele străluciri ce i le adusese personalităţii sale artistice admiraţia unanimă a tuturor cari îi văzuseră lucrările dela „Tinerime" şi cele dela prima sa expoziţie. Căuta să-şi facă drum sigur spre glorie. Calea carierei sale era însă plină de dificultăţi, pe cari numai tenacitatea şi vigoarea talentului său le-au putut înlătura. Desigur, că mulţi i-au aruncat chiar şi piedici în calea acestei ascensiuni. Dar puterea de creaţie a lui Marin Georgescu le-a învins pe toate. Avea de luptat nu numai cu intriga contimporanilor, dar mai ales împotriva diverselor curente moderniste, pe cari le combătea şi le denunţa ca nişte tendinţe bolnăvicioase de a profana şi a

M. H. Georgescu făcându-şi stagiul militar

*) „Universul" din 17 Decembrie 1933.
**) „Universul" din 18 Decembrie 1932.

Pictorul M. H. Georgescu în mijlocul familiei
(Soţia, mama şi fratele său Ionel)

discredita arta. Pictura sa luă drumul impresionismului românesc trasat de Grigorescu. Toată technica artei sale era stăpânită de disciplina şi normele academice. Variaţia efectelor de lumină şi coloritul atât de cald al tablourilor sale arăta îndeajuns cât îşi identifica sufletul cu frumuseţile naturii, cât de bogată în viziuni era forţa sa de percepţiune optică. Impresionismul său curat şi sincer l-a înălţat deasupra celor din generaţia sa.

M. H. Georgescu în Banat.

Prietenia care se legă între mine şi Marin Georgescu îl făcu să se apropie de Banat. Ii povesteam atâtea lucruri frumoase despre provincia noastră şi îi arătam câte colţuri pitoreşti sunt ascunse prin satele şi regiunile bănăţene, încât pictorulGeorgescu se hotărî să vină cu mine la Timişoara şi să lucreze în Banat pentru a doua expoziţie a sa.

Vara anului 1922 o petrecu în Banat. A stat câteva săptămâni la Timişoara, de unde făceam excursii prin satele învecinate şi la Buziaş. I-a plăcut foarte mult poporul bănăţean în sufletul căruia descoperi spre marea lui bucurie două sentimente deopotrivă de profunde : dragostea pentru artă şi pentru framos A găsit că Timişoara ar fi o bună pepinieră pentru artele plastice şi ne sugeră chiar ideia înfiinţării unei Şcoale de belle-arte pentru Banat, oferindu-se în mod gratuit să o organizeze şi să o conducă.

In timpul acela erau cunoscuţi la Timişoara că pictori trei profesori: Corneliu Liuba, Ioan Isac şi şi Iosif Velceanu. Le-am vorbit despre sosirea pictorului M. H. Georgescu şi despre planurile sale. Toţi trei erau însufleţiţi de aceste idei.

M. H. Georgescu :
Portretul soţiei sale (desemn in cărbune).

I-am prezentat pictorului bucureştean, care se simţi mulţumit că află oameni cari să-l înţeleagă. In fiecare seară ne întâlneam pe terasa cafenelei „Palace", unde masa noastră începu să aibă noui participanţi la discuţia ce o purtam asupra problemelor artistice ale Banatului. Veneau mai ales colegii mei de redacţie dela ziarul »Nădejdea«, dintre cari „americanul" Ioan Jivi-Bănăţanu era nelipsit dela aceste conveniri. Din desbaterile dela „Palace" s'a ajuns la două hotărîri. Prima, că pictorul Marin Georgescu face, însoţit de dnii Ioan Isac şi Corneliu Liuba, un turneu prin regiunile pitoreşti din sudul Banatului, în Caraş şi dealungul Dunării, iar a doua că se va pune la Timişoara bazele unei „Asociaţii bănăţene de arte frumoase". Dacă prima a dat rezultate frumoase, întorcându-se Marin Georgescu şi ceilalţi doi pictori bănăţeni cu o mulţime de lucrări, a doua s'a oprit însă la actul de constituire al acestei Asociaţii, care se înfiinţă numai pe hârtie în adunarea generală din 4 Martie 1922.

M. H. Georgescu director al Academiei
libere de arte frumoase

Contactul pictorilor bă-

năţeni cu M. H. Georgescu a fost salutar, fiindcă din el s'a desprins o nouă orientare pentru arta bănăţeană. Această dată marchează începutul în Banat al unui impresionism românesc astfel cum îl înţelegea şi profesa Marin Georgescu Influinţa sa asupra pictorilor bănăţeni era considerabilă. Şi acela care a stat mai aproape de el şi l-a priceput mai bine, este pictorul Ioan Isac. Cele câteva săptămâni de colaborare şi de intimitate l-a făcut pe profesorul Ioan Isac să i pătrundă technica coloritului său. De aceea se găsesc uneori atâtea puncte comune între tablourile lor cari tratează aceleaşi subiecte. Din turneiele făcute în societatea lui Marin Georgescu, pictorul Ioan Isac nu s'a întors numai cu sugestive şi fumoase pânze, dar mai ales cu o nouă concepţie despre artă, care îl determină să creeze în pictura bănăţeană o nouă direcţie de disciplină artistică. Astfel ajunse pictorul Ioan Isac să fie iniţiatorul şcoalei de „pleine air" în Banat.

Dna Alex. Georgescu în mijlocul lui Ionel şi Marin.

M. H. Georgescu Călimară sculptată

După o şedere de vreo două săptămâni în Timişoara, în care timp a făcut mai multe lucrări de perspectivă pe la periferiile oraşului şi câteva biserici cu aspect mai pitoresc, M. H. Georgescu plecă la Ciclova-Montană, în comuna natală a dlui Ioan Isac, unde făcu faimoasele case ţărăneşti, cari erau punctele de atracţie ale expoziţiei sale din anul următor. Colindă apoi împreună cu pictorul Isac mai multe sate cărăşene, trecând şi prin Oraviţa şi stabilindu-se pe urmă lu Orşova, de unde trecea zilnic la Ada-Kaleh ca să picteze arcadele zidurilor cetăţii turceşti. La Ada-Kaleh venise şi pictorul Corneliu Liuba.

Din Banat Marin Georgescu s'a înapoiat în capitală cu peste o sută de peisagii, cari au fost expuse la „Maison D'Art" în Aprilie 1923.

Expoziţia dela „Maison D'Art".

Cea mai frumoasă propagandă ce s'a putut face Banatului pitoresc în Bucureşti, a fost expoziţia pictorului M. H. Georgescu dela „Maison D'Art". Succesul acestei expoziţii era atât de mare, încât din cele 142 lucrări expuse în ziua vernisajului au fost reţinute peste o sută de bucăţi. Toate peisagiile bănăţene au fost vândute. Nespusă bucurie sim-

Părinţii pictorului Georgescu.

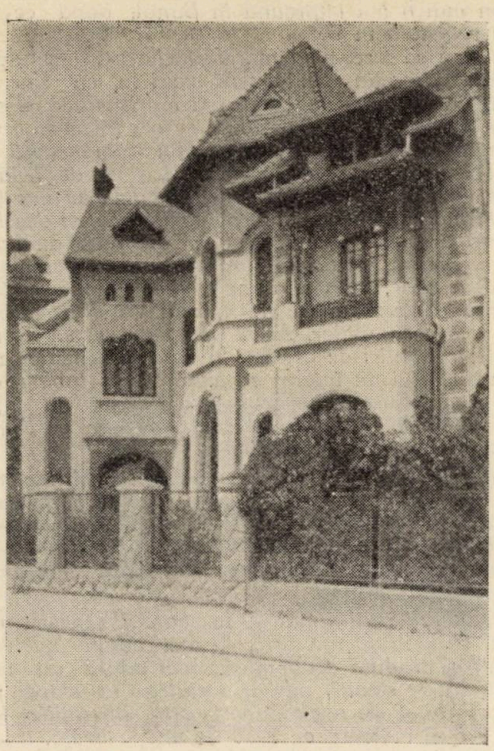

Academia lui M. H. Georgescu din Str. Zebrului 6.

ţeam în sufletul meu, când vedeam atâta admiraţie din partea bucureştenilor pentru pitorescul satelor bănăţene. Succesul expoziţiei era pe deplin justificat, ceeace o spune în cuvinte calde şi simţite dl G. Lungulescu în acelaşi articol din ziarul „Universul“ :

Marin Georgescu, într'o epocă de sterilă inspiraţie şi creaţiune artistică, aducea ţării sale în dar, lucrări cari puteau figura în marile galerii străine şi vigoarea unui talent cu uimitoare resurse de creaţie.

Ca şi marii şi nemuritorii lui înaintaşi, Marin Georgescu ne descoperea frumuseţile nebănuite ale ţării întregite. Fie în reflexele apelor uimitor de transparente dela Borcea, în mormintele turceşti sau arcadele de piatră dela Ada-Kaleh şi Sighişoara, în impresiunile culese pe plaiurile Banatului, el oferea pe lângă o technică remarcabilă a meşteşugului de a picta, o paletă generos variată, şi o îndrăsneală rară de procedeu, puse în slujba unui talent viguros, egal şi fără scăderi.

Observator fin şi maestru al nuanţei, el făcea din respectul tonului un cult, realizând armonii de nuanţe surprinzătoare fără a recurge la revoluţionări. Peisagiul, în care Marin Georgescu a culminat de fapt, posedă originalitate, dar mai ales adevăr. El da picturii sufletul ei. Florile-i suave păreau rupte din natură cu mireasmă cu tot ; frăgezimea coloritului îţi da senzaţia parfumului lor. Neasemuită va rămâne poezia liniştită a toamnelor lui, ca şi a zilelor triste ; peisagiul ploios, dealurile fumurii, marinele şi profunzimele de orizont, acele orizonturi largi, lăsate de siluetele copacilor sumbri, de alei de mesteacăni prin al căror frunziş curgea lumina cu transparente moliciuni şi jocuri de nuanţe de cea mai fină tranziţie.

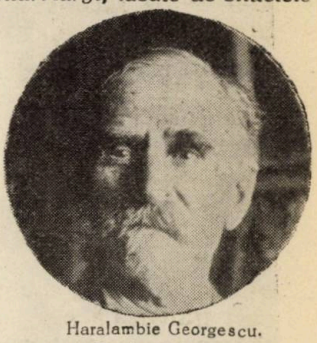

Haralambie Georgescu. Tatăl artistului.

S'a spus de drept că Marin Georgescu a făcut o pictură mare prin sufletul ei. Acestei picturi el i-a redat tot adâncul înţelesurilor, cu toată vigoarea, cu o dărnicie de talent din cele mai rare, cu îndrăsneala celei mai sigure biruinţe.

Pentrucă la el arta era o nevoie. Făcea pictură, după cum aşa de bine a remarcat un alt pictor de mare talent, ca să ajute o revărsare de suflet şi să reînvieze o bună tradiţie plastică.

După expoziţia lui dela „Maison D'Art“, Marin Georgescu mai făcu cu mine câteva excursii prin ţară şi începu să-l frământe din nou neastâmpărul pregătirii unei alte expoziţii. Eu mă hotărîsem să plec în Franţa şi plănuiam cu el o serie de călă-

M. H. Georgescu. Contre-jour.

M. H. Georgescu. Culesul merilor.

torii. Primi însă mai multe comenzi de portrete, cari îl mai reţineau în capitală, şi astfel plecai în toamna anului 1924 fără el.

Corespondenţa mea cu M. H. Georgescu.

Distanţa dintre Paris şi Bucureşti n'a rupt însă firul legăturii noastre de prietenie. Eram în permanentă corespondenţă cu Marin. Eu l-am ţinut în curent cu toate manifestările artistice din capitala Franţei, iar el îmi comunica noutăţi culturale dela noi. Eu l-am îndemnat să treacă prin Banat ca să mai facă nişte peisagii bănăţene pentru viitoarea sa expoziţie, fiindcă subiectele acestea plăcuseră foarte mult la „Maison D'Art". El îmi răspundea la 24 Iunie 1925 următoarele:

M. H. Georgescu: Portretul doamnei Lucia Cosma.

Neapărat vreau să mă duc în Banat şi-ţi voiu rezerva şi ţie pe lângă fotografii după lucrări şi o mică lucrare din prea frumosul tău Banat. Imi pare şi mie rău că nu vei fi şi tu cu mine, dar vom mai fi noi împreună în Banat, după ce te vei reinstala în el.

Acum să trecem la manifestările artistice dela Paris, Expoziţia românească, spui tu, că s'ar fi putut prezenta şi mai bine. Ai foarte multă dreptate, dar tu încă nu ştii cum se organizează ceva românesc. Atât ştiu că expoziţia românească a fost organizată de amatorii picturii, şi nu de oficialitate, căci altfel n'aşi putea înţelege cum s'au anunţat de formă artiştii numai cu o lună înainte de deschiderea acestei expoziţii. Proba: un mare amator, care îmi este prieten şi care are lucruri frumoase şi dela mine, mi-a destăinuit multe „indiscreţii" cari le păstrez pentru mai târziu. Vor fi arme bune contra canaliilor. Acest domn a vrut să expue nişte trandafiri de ai mei. In mod sistematic am refuzat, căci nu înţeleg să expun un tablou cu flori, când aveam ce expune la Paris şi nu înţeleg să fiu la discreţia oricui. Dar bun e Dumnezeu, va veni şi rândul meu.

In orice caz, din punct de vedere românesc mă bucur foarte mult, că expoziţia noastră are succes. Expoziţiile româneşti oricând şi ori unde vor fi făcute, vor obţine succese atâta timp, cât vor rămâne cinstite, atâta timp cât impresionismul sănătos va domina.

Francezii sunt sănătoşi la cap. Francezii au trăit cu arta şi prin artă. Ei nici odată nu vor murdări tradiţia academică, nici odată nu vor pângări pe clasici, pentru a ridica în slavă pe neputincioşii de astăzi, cari prin aberaţiile lor vor să se întoarcă cu 3000 de ani în urmă. Dacă Egiptenii au făcut arta pe care o cunoaştem, este că nu cunoşteau perspectivă, formă, planuri, etc. şi pentru asta rămân capo d'opere pentru acum 3000 de ani. Insă dela ei încoace până la noi au mai fost şi ceilalţi: Asirienii, Fenicienii, Grecii cu perfecţia proporţiilor şi a formei, Romanii, Ita-

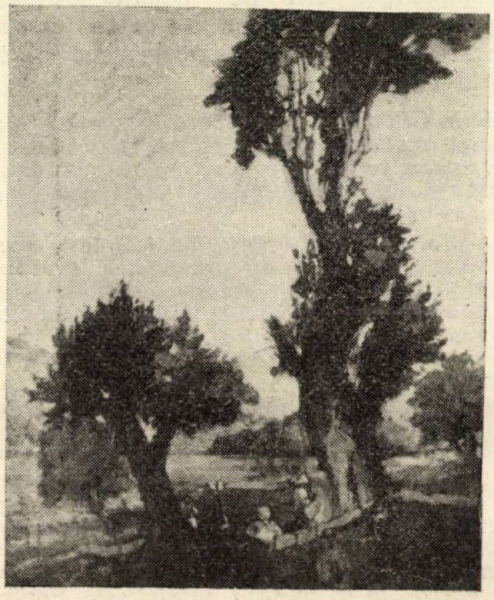

M. H. Georgescu. Pe valea Oltului.

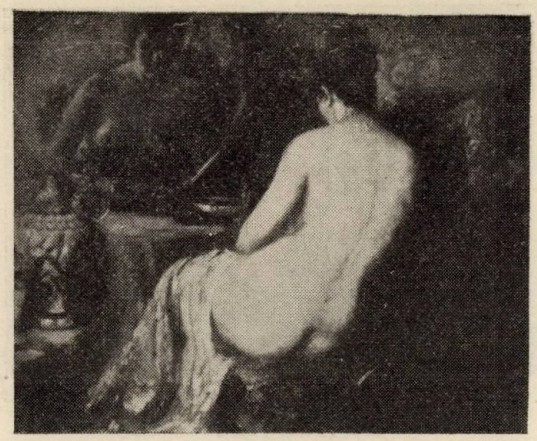

M. H. Georgescu. Nud.

lienii renaşterii, Spaniolii, Olandezii, Flamanzii, mai târziu Francezii, Englezii cu faimoasele lor portrete, Germanii, — atâţia şi atâţia, cari de veacuri s'au străduit să împingă frumosul până la ideal, şi nenorociţii noştri de „contimporani în viaţă" vor să distrugă aceste străduinţe? Vor să creeze o nouă renaştere cu întoarcere la primitivism? Asta dragul meu nu se va întâmpla nici odată, chiar dacă pământul îşi va schimba polii... Aşa că şi tu păstrează-ţi crezul în impresionismul sănătos, bazat pe studiile puternice ale clasicismului renaşterii. Asta este şi crezul meu şi pentru asta mă mulţumesc şi sunt fericit că-mi păstrez calea apucată. Aşa că nu am cu ce Te combate în vederile şi aprecierile Tale sănătoase asupra artelor plastice. Numai atât îţi recomand: iniţează-te cât mai profund posibil în misterele artelor plastice, ca să devii un puternic şi ascultat critic de artă".

Eu muncesc de dimineaţă până seară, în vederea expoziţiei mele, pentru care am luat de pe acum sala la „Cartea Românească" (avem sală modernă pentru expoziţii) pentru 23 Martie—23 Aprilie 1926 şi pentru care plătesc 52.000 Lei chirie.

Am lucruri frumoase pregătite. Voiu mai pregăti la Sibiu şi prin Banat iar o serie importantă, pe urmă în toamnă voiu lucra la portrete şi compoziţie".

Din această scrisoare se vede concepţia artistică a lui Marin Georgescu, se vede cât era el de ataşat de şcoala impresionistă. La 12 Ianuarie 1926 îmi scria:

„..Eu sunt extrem de ocupat, căci expoziţia se apropie şi încă nu sunt cu totul gata. Muncesc mult pentrucă am convingerea, că munca cinstită, frumoasă, întotdeauna este răsplătită.

„Sunt prea nervos, dragă Aurică, nu mai am răbdare, nici să scriu. Aşi vrea să spun mai multe, dar nici în minte nu-mi vin toate lucrurile ce ţi le-aşi dori a spune şi pe urmă şi timpul mi s'a împărţit de aşa natură, par'că aşi fi întrat în anul distrugerii pământului, aşa de preocupat sunt. De altfel, fie vorba între noi, puţin mi-ar păsa, dacă pământul s'ar distruge".

Fxpoziţia din 1926.

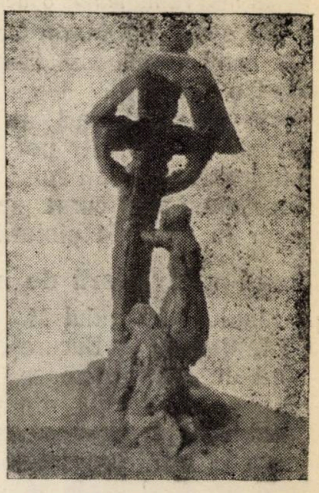

M. H. Georgescu: Troiţă (sculptură)

Se apropia 25 Martie 1926, data deschiderii expoziţiei sale pe care o ţinu în sala „Ileana" dela „Cartea Românească". Era expoziţia a treia cu 140 de lucrări, cu multe peisagii din Italia şi din Ardeal, mai ales dela Sighişoara. M. H. Georgescu avu un succes neobişnuit cu această expoziţie. Iată cum mi-l istorisea în scrisoarea sa din 18 Aprilie 1926:

„De data asta am întârziat şi eu cu răspunsul la scrisoarea Ta, dar îmi vei da dreptate când ai ştii cât de muncit am fost şi cât de obosit sunt încă şi astăzi. Mai am cinci zile şi închid expoziţia. Am deschis-o cum nu a deschis nimeni expoziţie la noi şi o închid tot aşa. Adică: Dimineaţa la deschidere mi-a venit Regina cu Prinţul Nicolae, au reţinut iar trei lucrări de ale mele şi pe urmă până astăzi această expoziţie a avut atâta succes moral şi material, încât toată lumea îmi spune că nu s'a cunoscut precedent în istoria picturii româneşti. Sunt mulţumit şi îmi pare rău de un singur lucru: toţi cei cari au avut deschise expoziţii în acest timp, au fost distruşi şi demoralizaţi. Unii dintre ei n'au vândut măcar o lucrare iar eu care am avut cea mai mare expoziţie perso-

M. H. Georgescu. Trandafiri.

nală cu 140 de lucrări, am vândut până astăzi (şi mai sunt 5 zile) 95% din lucrări, făcând reţeta de frumoasa sumă 1.500.000 Lei şi după cât pare numi va mai rămâne nici o lucrare".

Succesul lui Marin Georgescu era succesul artei româneşti, fiindcă expoziţia sa a avut o influinţă bună asupra pictorilor noştri moderni, cari au putut să-şi dea seama că nu mai pot merge pe calea exagerărilor şi au putut vedea că numai impresionismul curat se încadrează mai sigur în evoluţia picturii româneşti.

Academia liberă de arte frumoase.

Idealul pictorului M. H. Georgescu era să înfiinţeze la Bucureşti o Academie liberă de arte frumoase. Toţi banii câştigaţi cu expoziţia din primăvara anului 1926 vroi să-i investească într'o casă. Se mută în mod provizoriu în str. G. D. Palade nr. 6 şi acolo se ocupă de lucrările de construcţie ale imobilului său din str. Zebrului 6, în care intenţiona să instaleze Academia sa. „Toată architectura casei o fac eu, — îmi scria la 8 August 1926, — adică toate detaliile, toate secţiunile, căci fiind planurile mele, nu mă poate seconda nimeni". Iar la 22 Decemvrie 1926, după ce se mută în casa neterminată, îmi scria:

„...Eu, iubite Aurică, sunt zăpăcit de tot cu casa asta a mea. Am început-o prea târziu, va trebui terminată toamai la primăvară, fel şi fel de neplăceri, cari m'au obosit peste măsură. Acum de aproape 4 săptămâni stau în casă, căci am contractat o congestie pulmonară, care mă cam pusese pe gânduri. Slavă Domnului acum merge mai bine".

Marin Georgescu era şi arhitect diplomat, iar edificiul Academiei construit de

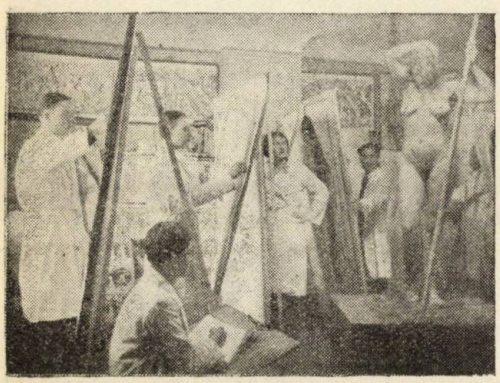

Un curs la Academia lui M. H. Georgescu.

M. H. Georgescu şi bunul său prieten pictorul Vermont.

el este o bună dovadă a talentului său şi în această privinţă. Casa a terminat-o abia în toamna anului 1926, iar în ziua de 18 Decembrie şi-o inaugură cu o expoziţie de vreo optzeci de lucrări, cari toate fură reţinute de prietenii săi veniţi să-l felicite.

Pentru a pune baze solide Academiei, avea nevoie de un suport financiar, pe care trebuia mai întâi să şi-l asigure. Banii câştigaţi din expoziţiile anterioare îi consumă cu cheltuielile construirii casei. Deaceea se hotărî să facă o nouă expoziţie, pe care o şi ţinu în luna Aprilie 1929 în toate saloanele »Regele Mihai I« din Calea Victoriei No. 7. Rezultatul moral şi material al acestei expoziţii i-a dat posibilitatea fondării Academiei. Cursurile le-a deschis în 1930. Dela început s'a bucurat de o frumoasă reputaţie, numărul elevilor crescând tot mai mult şi atingând numărul de o sută.

M. H. Georgescu a muncit aproape trei ani de zile la această Academie, consumându-şi sănătatea, energia şi toată averea sa. In ziua de 14 Decembrie 1932 moartea sa prematură a pus capăt nu numai unei puteri de creaţie, ci şi Academiei libere de arte frumoase care îi purta numele.

M. H. Georgescu sculptor.

Puţini au ştiut poate că pictorul M. H. Georgescu era în acelaşi timp şi unul dintre cei mai talentaţi sculptori ai noştri. Capul lui Ibsen modelat în lut avea atâta expresivitate şi viaţă, încât nu puteam înţelege niciodată de ce Marin se gândea uneori să-l distrugă, deoarece motivul că-i

stătea în cale în atelier nu era un argument acceptabil. Diversele sale baso-reliefuri şi modelajul unor figurine, turnate apoi în bronz aveau succese tot aşa de mari ca şi tablourile sale. Acolo unde se manifestă însă cu toată vigoarea talentul său de sculptor era cursul de sculptură pe care îl făcea la Academia liberă. Păcat că nu au rămas mai multe lucrări sculpturale de pe urma sa.

M. H. Georgescu Basorelief

Interesul lui M. H. Georgescu pentru Banat.

Ori cât de ocupat să fi fost Marin Georgescu, n'a uitat că ne-a făcut o promisiune pentru Banat, n'a uitat că ne-a făgăduit să ne dea tot concursul pentru intensificarea mişcării artistice din Timişoara. Gândul acesta se desprinde şi din următoarele rânduri pe cari mi le-a trimis la Timişoara:

„Prepară pe acolo terenuri pentru acţiuni frumoase şi pe tărâmul artelor plastice. Ţi-am promis întotdeauna, că sunt gata în orice moment pentru a da şi eu ce pot, ca să văd ideile frumoase înfăptuite. Soclurile de prin parcuri au porvenit să aibă câte un bust de al celor ce neau ilustrat neamul nostru? Sau ne facem de ocară la infinit? Gândeşte-te Aurică dragă să facem tot noi ceva pe acolo! Când vei veni la Bucureşti, vom vorbi multe, căci slavă Domnului, pentru intenţii frumoase avem subiecte de discuţie berechet!"

M. H. Georgescu:
Precupeaţa (sculptură în bronz).

Marin Georgescu n'a mai putut veni în Banat să-şi înfăptuiască planurile sale atât de frumoase. Bucureştiul şi Academia sa de arte frumoase îl ţinu pe loc. Grijile îl apăsau tot mai mult, iar o boală nebănuită, care nu se desvălui decât în ultimul timp, îl măcina încet şi sigur toată puterea sa de muncă. Abia când momentul inevitabil al tragediei se anunţă fără cruţare, putură medicii descoperi ceeace pregăti în taina durerilor un cancer atât de virulent.

Clipa fatală răpi din mijlocul nostru pe acela în care arta plastică românească a pus multe speranţe.

Voi încheia acest omagiu adus amintirii prietenului meu Marin cu simţitele cuvinte pe cari iea scris cu ocazia morţii sale colegul Ioan Totu în ziarul „Viitorul":

M. H. Georgescu în ultimul an.

„A muncit din greu, s'a sbătut 15 ani în şir în străinătate, la Paris — apoi în Italia, Elveţia, Germania etc. — spre a-şi face un nume.

N'a fost uşor. Ca orice copil sărac, a cunoscut privaţiuni teribile.

Dar a isbutit.

Mai întâiu în Occident şi de aci cu laurii culeşi la faimosul salon din Paris, — revenind în ţară, talentul său excepţional l'a impus imediat printre fruntaşii mânuitori ai penelului.

Expoziţiile sale au constituit întotdeauna nepreţuite evenimente artistice.

Tablourile sale au o astfel de vigoare în liniatură, de nuanţe minunate de culori, de expresii originale de tratare, încât pot figura, la înalt loc de cinste, alături de cele mai valoroase lucrări româneşti sau străine.

Peisagii sau flori, portrete sau locuri, —

toate pânzele sale — oferă o îmbinare rară de frăgezime şi de profunzime, în care o tehnicitate impecabilă se armonizează cu o sensibilitate sufletească neasemuită.

Nu s'a mulţumit însă să se folosească de liniştea pe care câştigurile mari materiale ce i le-a adus goana amatorilor de artă aleasă după tablourile sale, i le asigurau.

Şi ar fi avut nevoie, în urma atâtor ani de sărăcie şi de sbucium de zile de calm, cari să-i întărească organismul trupesc sdruncinat.

Energia lui sălbatecă l'a sfătuit rău: a luat tot ce câştigase şi a întemeiat o Academie liberă de arte frumoase.

Trei ani, zi de zi, ceas, cu ceas, fără nici un folos material, — dimpotrivă, cheltuind aproape ce bruma agonisise — a condus această academie, a îndrumat pe drumul bun şi drept un grup de tineri, însuflându-le înţelegerea adevăratei arte nemuritoare.

Expoziţiile elevilor săi au împresionat toate cercurile oficiale şi artistice.

Excesul de muncă, însă, l-a doborât.

De câteva luni a suferit chinuri fără nume, cari n'au încetat decât eri când a trecut într'o lume de repaus veşnic".

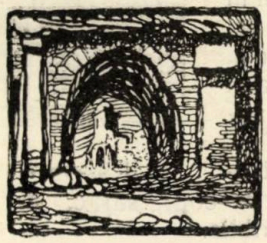

Penetrare

In sufletu-mi te-ai înfiltrat
Ca apa'n straturi de calcar.
Te simt în vâni cum îmi svâcneşti
Ca seva 'n fragedul vlăstar.

Te port pe mâni şi în priviri;
Aşa cum poartă lacul luna
Şi nu mai pot ca să te uit,
Căci te-am iubit întotdeauna.

I. Goanţă

AJUN

Ajun, ce scarmănă lână de zăpadă
peste colindătorii strânşi grămadă
cu feţe bălae,
îmbrăcaţi în sărăcăcioase strae
cu opinci umplute cu pae!
Ajun, ce laşi să poarte vestea sfântă
copilaşii, — ce cântă
prin ger
s'audă îngerii din cer. —
Ajun, ce dai cunună,
săracilor cu inimă bună,
s'o ducă prinos
lui Hristos,
ai făcut să plângă un bunic
ce şi-o amintit, decând era mic!
Ajun, ce'mparţi prin sate, prin vale
în cale
prin case sărace,
pe lângă jale
şi-amor,
„Pace"
şi „Har",
omoară puţine, din multele patimi
şi şterge-ne ochii de lacrimi!
Adu lumii-aminte
de vremile bune
de mai înainte
cu mai multe şoapte sfinte!
Şi fă ca pe întinsuri să răsune,
glas de rugăciune!
Ajun, pe un val de vânt,
s'aude un cânt:
„Lerui Doamne, flori de măr,
„Grăim vouă adevăr
„C'astăzi s'a născut
„Cel făr de' nceput
„Inchinaţi-vă acum
„Şi aşterneţi-I în drum
„Flori de măr şi flori de crin
„Florile dalbe, Amin!"

M. Avramescu

O vară petrecută cu pictorul M. H. Georgescu în Banat

Amintiri.

de pictorul Ioan Isac

Pe talentatul şi mult regretatul pictor M. H. Georgescu l-am cunoscut în primăvara anului 1922, când venise la Timişoara cu gândul să lucreze pentru viitoarea sa expoziţie o serie de motive şi de peisagii bănăţene.

Dela început ne-am ataşat şi am început să pictăm împreună. Prima etapă am făcut-o în oraşul Timişoara, unde am lucrat următoarele peisagii: „Vechea biserică gr. cat. de lemn din Timişoara-Fabric" care a fost după aceia imediat demolată, ea era situată la începutul străzii Dacilor, unde se află acum un loc viran; „Domul" rom. cat. din Timişoara-Cetate privit din şanturi într'un amurg de un colorit impresionant; „Catedrala gr. ort din Timişoara Fabrică" şi „Biserica gr. ort. din cartierul Elisabetin"; apoi „O vedere generală a periferiei Timişorii" cu minunate perspective asupra Abatorului şi a caselor din împrejurimea lui redate într'un cadru de splendide efecte de lumină cari conturau suprafaţa norilor; şi încă multe alte subiecte cari înfăţişau diferitele colţuri ale oraşului Timişoara sub un aspect de admirabil pitoresc.

Ultima fotografie a pictorului M. H. Georgescu

După câteva zile i-am propus maestrului M. H. Georgescu să mergem în comuna mea natală, în Ciclova-Montană, care este atât de pitorească şi care, împreună cu toată regiunea, prezintă o mulţime de subiecte pentru peisagii. Ne-am înţeles şi am anunţat familia mea de sosirea noastră. La Ciclova-Montană pictorul M. H. Georgescu era tot timpul mosafirul meu. Cu el am colindat toate împrejurimile. De atunci s'a stabilit între noi o strânsă legătură sufletească.

Timpul nu era tocmai favorabil din cauza ploilor şi vânturilor, totuşi în decurs de vre-o 3 săptămâni M. H. Georgescu a putut picta în liber vre-o 40-45 de pânze. Fiecare lucram în parte ori apropiere unul de altul, însă numai afară în natură. Câteodată plecam dimineaţa şi ne întorceam seara cu câte 3—4 tablouri. Lucram când cu şevaletul, când pe scăunel şi cu caseta pe genunchi, — după împrejurări.

Deşi Ciclova-Montană, fiind aşezată într'o vale adâncă, înconjurată din trei părţi de dealuri mari, mai bine zis de munţi acoperiţi cu păduri, ori munţi stâncoşi, unde ochiul nu prea are libertate de a vedea în depărtări, totuşi aici a avut ocaziunea M. H. Georgescu să picteze cele mai frumoase perspective.

Orizontul se deschidea ca prin farmec când urcam pe vârful vre-unui deal. Cu cât urcam mai sus prin fâneţe cu flori

mirositoare, regretatul Marin Georgescu se impresiona şi admira tot mai mult acest colţişor al Caraşului. Ca perspectivele a-

M. H. Georgescu. Peisagiu din Sighişoara.

cestea să fie şi mai fermecătoare, maestrul Ceorgescu căuta câte un „arbore grigorescean" pe care îl picta în planul întâiu şi în raport cu acesta dădea depărtarea în pete largi şi albastre de „bleu de cobalt" sau alte culori. Câtă dragoste avea Marin Georgescu pentru aceşti stejari, se vede şi din nenumăratele subiecte pe cari le-a ales şi le-a brodat în jurul lor. Arborii aceştia, numiţi „grigorescieni" fiindcă se găsesc în multe din peisagiile pictorului N. Grigorescu, sunt nişte stejari tunşi toamna, înainte de a le cădea frunza, lăsându-se numai în vârful lor o mică coroană. Primăvara dau din nou lăstarii, iar coroana stejarului devine tot mai interesantă ca formă. Pictorul Georgescu, inspirat de aceşti arbori cu forma lor interesantă, îi picta în toate perspectivele sale.

Ca să nu piardă impresia primă, pictorul M. H. Georgescu se apuca imediat de lucru, desemnând deadreptul în penel, fără cărbune şi foarte sumar liniile principale ale peisagiului, apoi începea să picteze în culori obiectul din planul întâiu, care era atât de bine prins şi redat în corcondanţă cu celelalte planuri, încât toată adâncimea peisagiului prezenta o armonie deplină.

Dintre aceste perspective pictate cu atâta măestrie, amintesc ca exemplu: „Valea Ciclovei" pictată de sus, dintr'o grădină unde erau mai mulţi „arbori grigoriesceni", punând în planul întâiu vre-o 3 arbori de diferite mărimi, apoi în planul al doilea casele cu strada principală şi cu un părâu ce se întindeau dealungul

M. H. Georgescu. Moara veche din Ciclova-Montană.

M. H. Georgescu. Clopotnița Mănăstirii Bistrița

văii, în planul al 3-lea silueta mânăstirei rom. cat. ce se înalță în mijlocul satului pe o stâncă separată, apoi linii străvezii și imprecise, cari se perdeau în depărtare, deasupra munților, într'o atmosferă vibrantă de atâtea nuanțări ale griurilor din „Laque geranium", combinate cu „Bleu de Cobalt" și ici colea și cu câte o pată de „Vert de Véronèse", etc.

Regretatul pictor Georgescu nu era numai stăpân pe desemn, dar era și un adevărat maestru al coloritului. Altmintrelea și ochiul său era foarte ager, imediat prindea mișcarea, distingea motivul în natură, ba observa chiar și cele mai ascunse detalii. El mai avea darul de a idealiza natura unde se simțea câte un gol sau unde era de lipsă o astfel de idealizare. Această idealizare o făcea întotdeauna la fața locului; ea era foarte simplă; dar cu atât mai artistică, căci prin o trăsătură de penel, ori o pată latâ bine chibzuită ce umplea golul, încadra tabloul de minune în ansamblul său, dându-i viață, depărtare, tonalitate, aer etc.

Aceasta este arta „pleinair"-ului, pe care mulți pictori nu o pot înțelege și nu o pot face în atelierele lor cu aerul închis și îmbâcsit.

Pictorul M. H. Georgescu studia și iubea foarte mult natura. Când lucra în liber, nu denatura nimic, ci reda aceea ce vedea, nu filozofa, ci copia natura după cum o percepea prin puterea sa vizuală.

Atâta frumusețe are Ciclova-Montană, încât Marin Georgescu se simți mereu atras de noui și noui descoperiri pitorești. Ii plăceau mai ales casele sărăcăcioase, simple primitive și uneori poetice, când erau scăldate în razele luminoase ale soarelui. Se entusiasma așa de mult de ele, încât ori cât ar fi fost timpul de înaintat, chiar flămând și nemâncat, se așeza să le picteze. De multe ori, întunecându-se târziu acasă, observa câte o căsuță pe coasta dealului și în loc să mergem la masă, că trecuse de mult amiazul, ne îndreptam spre locul acela, de unde ne întorceam cu un tablou în plus.

Technica pictorului M. H. Georgescu era cu totul deosebită când picta motive de efecte de lumină, cum erau casele din Ciclova-Montană, atât de abundent scăldate în luminozitatea variatelor nu-

M. H. Georgescu pictând în aer liber

M. H. Georgescu. Mioara (soţia artistului)

anţe cari se desprindeau din reflexiile razelor solare. Ca întotdeauna, el era cu desăvârşire stăpân pe desemn, făcând înainte de toate o mică schiţă cu penelul muiat într'o culoare de „Outemer fonce", fixând apoi cu multă atenţie umbrele aruncate pe suprafaţa acestor case, trecea la partea luminată a pereţilor. Culoarea albă era baza technicei sale de nuanţări.

In casetă avea întotdeauna un tub de „Blanc d'argent" (Silberweiss) şi altul de „Kremserweiss". Când razele soarelui erau aspre, întrebuinţa albul de „Kremserweiss", iar în caz contrar celălalt alb (Silberweiss), aşa că puteai bine distinge din tablourile lui în ce soare erau pictate şi cam în ce fază a zilei. Coloritul cald era o pasiune pentru dânsul, chiar şi paleta sa era plină de „Ocre jaune", „Ocre d'or", „Jaune de Cadmium clair", „Orange", etc. etc. Iar când vroia să accentueze şi mai bine pata de lumină, în loc de penel folosea şi cuţitul de paletă.

Dacă pe marginea stufoasă a râului vedea câte un motiv, întra chiar prin apă şi nu se lăsa până ce nu-l picta. Astfel a pictat şi faimosul tablou: „Moara din Ciclova-Motană, care a fost cumpărat de Regele Ferdinand I.

Pictorul Georgescu făcea şi minunate figuri, fie câte-o babă cu furca în brâu torcând înaintea casei, fie câte-un bătrân bărbos, sau diverse capete de expresii, etc. Figurile le picta în plin soare şi nu în casă, fiindcă în aerul liber figurile păreau mai interesante din punct de vedere al technicei coloristice, iar tabloul mai cald şi mai luminat decât în atelier.

Marin H. Georgescu era şi un perfect maestru al contrastelor. Atât în Ciclova-Montană, cât şi în Ciclova Română aveam multe subiecte de felul acesta. După cum ştia să redea partea caldă prin tonuri atât de variate, tot aşa de bine reda şi partea rece a tabloului, începând dela cel mai plăcut albastru până la cel mai posomorât mov, etc.

Despre M. H. Georgescu putem spune cu drept cuvânt, că a fost unul dintre cei mai desăvârşiţi artişti ai impresionismului modern şi nu ultramodern!

Terminând în felul acesta vreo 45 de pânze, am trecut în comuna Maidan de lângă Oraviţa. Aici ni-s'a ataşat şi picto-

Pictorul M. H. Georgescu în atelier.

M. H. Georgescu. La toaletă.

rul bănăţean C. Liuba, care este originar din această comună. După ce am făcut şi în Maidan vreo trei pânze, am plecat cu trenul spre Anina. De aici la Timişoara, apoi la Caransebeş, unde M. H. Georgescu a mai pictat câteva pânze interesante. De-la Caransebeş am plecat cu trenul spre Orşova, unde ne-am stabilit pentru câteva zile cu gândul să lucrăm în insula Ada-Kaleh. Treceam Dunărea în fiecare dimineaţă cu un barcagiu turc din Ada-Kaleh, iar seara ne întorceam la Orşova.

In Ada-Kaleh pictorul Georgescu se simţea în largul său, căci ajunsese nu numai la motive splendide orientale, ci şi la „Cafeluţe turceşti" şi la ţigări bune. Când pictam, pe lângă noi era un turc nedespărţit, care observase că pictorul Georgescu era un fumător pasionat. Turcul îi oferea mereu ţigarete fabricate în insulă. După ce făcu vreo 15 tablouri cu arcadele şi catacombele zidurilor cetăţii turceşti, în ultima zi turcul ne-a petrecut până la barcă. La despărţire se prezintă, spunând că e învăţătorul şcoalei primare din insulă şi că a făcut studiile la Constantinopol.

A doua zi ne-am despărţit de pictorul M. H. Georgescu în termenii cei mai prieteneşti, el mergând spre Bucureşti, iar eu cu amicul Liuba înapoi la Timişoara.

Plastica germană din Bănat

de Ştefan Gomboşiu

Lupta de adaptare pe care popoarele trebuie să o dea spre a birui dificultăţile ridicate în calea lor, de natură sau de om determină selecţionarea naturală a inteligenţelor. Spiritul se ascute din generaţie în generaţie, pentru invingerea cât mai uşoară a acelor obstacole. La popoarele prea apăsate de adversităţile istorice, încătuşarea spiritului se resimte mereu. Dar nu e cazul să presupunem că Şvabii din Bănat au dus o atât de însemnată luptă adversităţilor istorice şi că au întâlnit obstacole cari să se pună deacurmezişul desvoltării lor. Lupta dacă a trebuit să o ducă, a fost aceia pentru agonisirea şi mărirea proprietăţii individuale. Faptul i-a dus la o veritabilă biruinţă economică şi astăzi ca şi mai înainte situaţia materială le poate uşura drumul spre alte cuceriri.

Un spirit accentuat de solidaritate, o ţinută de corectitudine calculată şi hărnicia ce o pune în muncă. Iată cele trei trăsături principale cari, caracterizează firea şvabului din Bănat. E firesc ca sub scutul acestor calităţi, individul să-şi contureze zi de zi caracterul, să-şi stabilească atitudinea şi tendinţele sale în mediul în care se mişcă şi să-şi precizeze aspiraţiunile sale spirituale. Că aceste aspiraţiuni spirituale n'au ajuns la o superioritate remarcabilă, cauza poate fi continua luptă pe terenul economic. Fără izbucniri prea îndrăsneţe, evoluţia culturală a şvabilor bănăţeni, a ţinut pasul normal, păstrând linia de conduită a spiritului german.

Se pare că din manifestările menite să indice calităţile sufleteşti ale acestei fracţiuni de popor artele, au reprezentanţii cei mai de seamă. Pe terenul artelor plastice, şvabii din Bănat numără câţiva artişti de reală valoare. Nota caracteristică, nota specifică se păstrează evidentă şi sufletul ce pulsează din limbajul plastic al acestor artişti, este teperamentul tipic al rasei.

Izolat priviţi, vom distinge desigur acele influenţe, de cari nu se pot elibera decât geniile dotate cu o invincibilă forţă creatoare. Influenţele de şcoală de curente, nu ştirbesc însă valoarea operelor acestor ar-

tişti şi nota personală rămâne păstrându-şi expresivitatea.

Cred că se poate afirma fără nici o rezervă, că pictura şvăbească în Bănat e reprezentată astăzi prin trei talente veritabile, fraţii Ferch. E de remarcat diferenţa de concepţie, de technică şi interpretare, între lucrările acestor artişti.

Franz Ferch păstrează atitudinea cea mai raliată naţiei sale. Lucrările acestui artist se prezintă sub aspectul unei sinceriţăţi mai hotărâte. Temperamentul şi talentul său viguros, format într'o şcoală cu pretenţii şi tradiţie, ni-l înfăţişează ca pe un artist cu convingerile bine definite. Franz Ferch s'a născut la anul 1900 în comuna Rudolfsgnad (Jugoslavia). Face serioase studii la Dresda, München, Stutgart şi Roma. Participă la expoziţia Internaţională de desen din Roma, expune deasemeni la Glaspalast din München, iar la Timişoara a avut cinci expoziţii. La Salonul Artelor Bănăţene din Timişoara a fost premiat cu lucrarea — O rugăminte — care se găseşte în colecţia muzeului Bănăţean.

Andreas Ferch născut la 1904 în Rudolfsgnad (Banatul jugoslav) studiază în Lipsca la Academia de grafică. Expoziţii a avut la Timişoara. Andreas Ferch e un spirit mai sbuciumat, lucru ce se evidenţiază din însăşi factura lucrărilor sale. Cu toată libertatea ce artistul o are în tratarea subiectelor plastice, talentul său îl găsim în plină formaţie. Lucrările sale trădează căutarea unui drum mai hotărât.

Rudolf Ferch este cel mai în vârstă dintre fraţi, a cărui preocupări se îndreaptă într'o direcţie mai distanţată de a celorlalţi. Lucrările sale de grafică, expresive şi cu o pronunţată notă socială, înscriu pe artist în rândul interpretatorilor artei de alb şi negru. Rudolf Ferch s'a născut la 1898 în Sânpetrumare, studiile şi le-a făcut la Dresda. Expoziţii a avut la Timişoara.

Emil Lenhardt născut la Lugoj, este singurul dintre artiştii germani căruia i-am putea atribui o abatere. Conţinutul lucrărilor sale se înscrie pe un fond de intensitate sufletească şi o subtilitate mai smulsă din severitatea dogmatică a caracterului german. Forma plastică prin care pictorul E. Lenhardt îşi exprimă imaginile, scapă de asemeni de rigiditate păstrându-şi o promiţătoare libertate. Interpretarea coloristică adecvată totdeauna subiectului, complectează armonic legătura dintre fondul şi forma lucrărilor sale.

Intre sculptorii şvabi din Bănat nu putem încadra decât pe unul singur.

Sebastian Rotschingk născut în Gertiamoş la 1899, îşi face studiile la München şi expune de mai multe ori la Timişoara. Calculat în realizările sale sculptorul Rotschingk ne pune în faţă o operă care dacă îşi are interpretarea formală stabilită, ca subiecte prezintă o bogată variaţie. Deplin stăpân pe mijloacele plastice, artistul şi-a definit stilul de formă rămânând la o execuţie naturalistic concepută. Conţinutul lucrărilor sale câştigă în valoare de ideie. Prin varietatea subiectelor tratate, concepţia şi ideile artistului sunt exteriorizate şi puse în evidenţă. O expresivă lucrare a artistului întitulată — *cap de cioban* — se găseşte în colecţia Muzeului Bănăţean.

Un alt artist de care nu s'a vorbit nimic şi nicăeri este pictorul *Jäger*. L'am întâlnit numai la Muzeul Bănăţean cu un panou mare, reprezentând — Colonizarea Şvabilor în Bănat — notăm că această lucrare e dela începutul carierei sale şi dacă se prezintă sub aspectul oarecărei stângăcii este explicabil. Astăzi nu putem spune mai multe despre acest pictor, decât că trăeşte retras şi necunoscut la Jimbolia. Lucrările sale actuale au marcat o evoluţie însemnată, e de regretat că artistul nu le prezintă publicului într'o expoziţie.

In această sumară caracterizare n'am făcut decât să înfăţişăm mănunchiul celor mai de seamă artişti, ca o confirmare a manifestărilor culturale ale şvabilor din Bănat. E în adevăr de remarcat, cum această insulă izolată de germani, şi-a păstrat o indenpedenţă spirituală, căutând cu o râvnă deosebită să ajungă la un nivel de cultură cât mai ridicat. Sub stăpânirea ungurească, aproape tot atât de izolaţi de massa naţiunii lor, dar având aceiaşi libertate, aceleaşi posibilităţi, ei s'au împăcat cu soarta lor de minoritari, căutând mereu să câştige superioritatea economică şi culturală. Nu ştiu dacă astăzi nu trebuie privită cu mai multă atenţie, cu mai multă grijă propăşirea lor lentă dar sigură. Nu pentru a fi stânjenit progresul lor, dar pentru a şti în ce măsură trebuie intensificată şi oficial sprijinită munca noastră, spre a ne putea numi — în această ţară — din toate punctele de vedere „naţiune dominatoare".

M. H. Georgescu. Slujbă pentru cei dintâi căzuți. (Compoziție mare, în posesia Ministerului Apărării Naționale).

Sfântul Nepomuc

de Dridi Goroniță

In alcovul domnesc numai lumina candelei resfira raze de speranțe, prin colțurile umbrite. Blând Crucifixul își trimitea zâmbetul chinuit, spre genuncherul umezit de lacrimi. Din corsajul coraliu, gâtul frânt al domniței apleca greutatea durerii, pe scaunul de rugăciune. Inele negre de bucle, potolite'n agrafe de coral, mângâiau tâmplele fierbinți, ascunzându-le svâcnirea. Numai colțunii de atlas auriu încremeniseră de sfiala dorinților. Degete de zăpadă smicurau boabele rozariului, învârtind catena credinții, întru potolirea durerilor.

Deodată goarna străfulgeră liniștea camerii. Mai înfricoșate, boabele mătăniilor se încinseră sub încleștarea pumnilor. „Dominus Deus" buzele închegară strigătul desnădejdei.

Pe coridoare întortochiate, lătratul câinilor răspândia vuetul vânătorii. Râsete sgomotoase însoțiau fudulia pintenilor. Pocnetul biciului asmuța nerăbdarea câinilor.

Ușa se smulse din închizători și năvala se năpusti în cucernicia liniștii. In absida din față se ivi atunci proteguitor, figura monahului :

„Respectă pacea Sfintei cuminecături !..."

„Ha, ha, ha, a ipocriziei care ascunde minciuna !..." urlă din cadrul ușii, regele Wenzel al Cehilor.

El stătea cărcănat în cismele lui uriașe și biciul din mână se congestiona de spasmul furiei.

Domnița îngenunchiată căuta speriată scăparea, când în zâmbetul Crucifixului, când în privirea liniștitoare a preotului.

Wenzel își potoli mânia, trântind biciul în spinarea ogarilor. Chelălăitul se resfrânse dureros, de pereții întunecați, până dispăru sub ocrotirea aprodului însoțitor.

„La judecată !..." porunci Wenzel, preotului cucernic.

Domnița deschise mari privirile-i înlăcrimate, dar binecuvântarea îi opri exclamarea.

»Tu știi să-mi spui, pentru cine și-a înfipt coralii în bucle ?«

Mânile brutale ale regelui înfășcară umerii călugărului, doborându-l peste pragul alcovului domnesc. O icnire dureroasă înălțară genunchii și pletele albe își isbiră fluturarea de piedeca lemnului.

Nepomuc, în sala de judecată, păstră tăcerea datoriei. Mișcarea buzelor cereau iertarea pângăritorului.

Wenzel, în hohote drăcești asvârli geamurile în țăndări, prăvălind corpul monarhului în undele ce spălau poalele castelului.

De-atunci, Sfântul Nepomuc veghează valurile Moldei, dè pe podul din Praga, arătând lumii cum știu să moară cei cari pun mai presus datoria, decât viața.

Viaţa românească în Statele Unite din America

de: LIANA JAR.

Sărbătorirea celor 30 ani de apariţie a ziarului „America", ne-a amintit un fapt, care, cu toată importanţa şi cu toată atenţiunea de care firesc ar trebui să se bucure, nu găseşte totuşi prea des şi prea mult loc în complexul gândurilor noastre. E vorba de cele 500.000 de inimi româneşti cari bat departe de patria mamă, peste imensitatea oceanului în America dolarilor. Marea majoritate a emigranţilor o formează fraţii noştri din Transilvania, cari au căutat, printr'o muncă neîntreruptă, să-şi creeze o stare înfloritoare, dorinţă care azi e o realitate dintre cele mai îmbucurătoare. Emigrarea românilor transilvăneni, în Statele Unite, a dat roade nebănuit de îmbelşugate şi de frumoase, de departe, în patria natală. Sumele câştigate în dolari şi trimise în ţară, au ajutat şi realizat refacerea economică şi culturală a Transilvaniei, lucru evident care azi nu se mai poate tăgădui. Bisericile şi şcolile din Transilvania s'au ridicat mult, ajutate de cei plecaţi peste ocean, cari le-au înzestrat şi renovat. De asemenea satele au căpătat aspecte noui prin sumele ce veneau în ţară dela fraţii dornici de a-şi cimenta o viaţă rodnică aiurea, sau în ţara de sânge. Virtuţile geniului latin au fost învederate cu fermitate de cei răsleţiţi de vrerile sorţii, pe meleaguri străine. Lupta primilor emigranţi, de a-şi clădi o viaţă solidă şi prosperă pe tărâmuri atât de îndepărtate şi diferenţiate prin concepţii şi tradiţii, desigur, n'a fost de loc uşoară. Ca stimulent întăritor şi elan creator le-a servit netăgăduita cohesiune spirituală, bun care a avut şi alte urmări fericite, acelea că, în sbuciumul continuu şi în valurile curentelor noui, românii noştri nu şi-au pierdut naţionalitatea. Iată de ce, evoluţia vieţii româneşti, în îndepărtata „lume nouă" trebue să ne preocupe, fiindcă minoritatea românească din America înseamnă o colaborare directă cu matca, pentru acelaş ideal: înălţarea şi cunoaşterea patriei comune, România. Conştiinţa de solidaritate a românilor a dat impulsul şi realizarea grupurilor de unificare sufletească, pentru a se putea, — sub forţa unirii, afirma şi respecta bunurile unei naţiuni vrednice.

Colectivitatea bine organizată, după sugestiile celor cu vederi largi, a fost sprijin de propăşire în massa unei populaţiuni vaste şi eterogene. Aceasta înseamnă o primă şi cea mai necesară adaptare. Ca să te poţi susţine şi mai ales să poţi prospera pe un pământ străin, aclimatizarea se impune dela sine ca proces firesc şi de imediată nevoie. Prin sârguinţă neobosită, talent şi energie constructivă şi printr'o fermă rezistenţă fizică, românii s'au putut manifesta, poate, deocamdată,

fragmentar şi incomplect, dar totuşi cu frumoase perspective de viitor, atrăgând asupra lor priviri de interes admirativ. Dar, cu fiecare nouă generaţie care se maturizează pe pământul năzuinţilor, se conturează mai lămurit o grijă firească: viitorul, nu va aduce în mersu-i neobosit, schimbări inevitabile în mentalitatea, viaţa morală şi aspiraţiunile emigranţilor noştri? Tot colectivitatea e chemată să prevină această neplăcere de cândva. Iată sorgintea din care s'a născut crearea *„Uniunii şi Ligii societăţilor române din America"*. Infiinţarea *„Uniunii şi Ligii"*, sub îndemnul sălişteanului *Ilie Martin*, are scopul de a ridica simţirile româneşti, aşa ca, printr'o colaborare directă, coloniile fraţilor din U.S.A. să-şi strângă rândurile pentru susţinerea unui avânt de naţionalism constructiv şi pentru ocrotirea intereselor comune. Grupaţi în jurul acestei puternice organizaţii, emigranţii noştri şi-au alcătuit o contopire a conştiinţilor, un nivel moral ridicat, o atmosferă colectivă de regenerare şi fermitate sufletească, patrimonii fericite pentru înflorirea aceloraşi idei de idealism şi naţionalism. Ne bucură mult şi sincer grija pe care „Uniunea şi Liga" o poartă tinerei generaţii. Formarea, în trupul „Uniunii şi Ligii", a unei secţiuni exclusivă a tineretului, o privim ca pe o realizare dintre cele mai binevenite. *„Secţia Uniunii june Române"* se va ocupa de nevoile tineretului român, va îndruma şi va veghia asupra acestui tineret, orientându-l cu pricepere şi căldură spre o viaţă frumoasă şi superior trăită. Prin aceste măsuri salutare se va putea pregăti un viitor luminos, grupărilor româneşti din ţara dolarilor,

Se mai simţea o nevoie a cărei înfăptuire să ajute la cunoaşterea greutăţilor celor înstrăinaţi: lumina presei, astfel ca ea să fie mijlocul de înfrăţire a sufletelor şi ideilor.

Printre celelalte ziare cari se tipăresc în Statele-Unite ziarul „America", organul „Uniunii şi Ligii", şi-a câştigat un loc de frunte, desfăşurând cu folos o activitate serioasă, intensă şi aleasă. Noi îl desprindem dintre celelalte foi tipărite în graiul frumos al ţării noastre, şi ne e mai apropiat sufleteşte, mai cunoscut şi mai simpatic. Îi mulţumim că, prin adânca înţelegere a conducătorilor săi, strânge zi de zi legături trainice spirituale şi intelectuale cu fraţii din România, prevenind astfel posibilitatea desnaţionalizării, a desbinării de trunchiul comun. Sarcina delicată de reprezentant al ziarului *„America"* in ţara noastră, a fost lăsată cu mult succes pe umerii dlui *Paul Donici*, intelectual distins, priceput şi harnic, care, aprofundându şi în mod superlativ. misiunea, pune în slujba intereselor superioare, o activitate rodnică şi neobosită, de mult folos ziarului şi scopurilor sale.

Biserica românească din America şi-a servit rostul şi chemarea ei. Sentimentul religios şi naţional au fost susţinute cu demnitate sub influenţa stimulatoare a credinţei. Un eveniment binevenit a fost, desigur, faptul că bisericii române din U.S.A. i s'a dat un Episcop în persoana arhiereului Policarp Moruşca, al cărui suflet şi minte luminată, desăvârşeşte opera de apostolat superior printre inimile româneşti asupra cărora veghiază. Altă acţiune de importanţă covârşitoare, care ne arată că sentimentul solidarităţii de neam e trainic consolidat în fraţii noştri transatlantici, e propaganda antirevizionistă din U.S.A., mişcare datorită ziarului »America« care, prin apeluri sugestive, a pornit strigătul de alarmă pentru izbânda unui adevăr sfânt, In luna Octombrie au fost la *Washington* şi *Filadelfia* împunătoare adunări însufleţite, care au răspuns ziarului şi totodată grijii lăuntrice a fiecări bun român, pentru apărarea aceleaşi mari idei. La aceste manifestaţiuni entuziaste au participat reprezentanţi ai ţărilor interesate, cari au făcut front comun cu ai noştri, pentru a stăvili insistentele, curente maghiare de revizionism nejustificat. Toate aceste acţiuni lăudabile ne arată că românii din Statele Unite şi-au înţeles adânc datoriile şi că o astfel de minoritate, inteligent călăuzită, nu poate aduce patriei de sânge decât foloase reale, pentru afirmarea drepturilor şi însuşirilor noastre. Iată de ce frumoasa viaţă românească, ce se desfăşoară pe pământul Noului Continent, merită cu prisosinţă toată atenţiunea şi dragostea noastră frăţească. Gândurile cari ne vin de peste ocean şi ideile noastre, ce pornesc pentru ei către *„pământul făgăduinţii"*, trebue să realizeze *„legături intelectuale şi spirituale între noi, care să se înoade definitiv şi indestructibil,*

păşind cu însufleţire pe calea propăşirii, indiferent de meleagurile pe cari vor creşte roadele muncii şi priceperii noastre", cum spuneam în articolul meu din numărul jubilar al ziarului „America". Cunoscând frumoasa activitate a acestui ziar, ne-am bucurat sincer la sărbătorirea celor trei decenii de muncă productivă.

Noi îi dorim o viaţă lungă şi trăită cu folos, ca şi până acum, continuând să fie monitorul vieţii româneşti din U.S.A. Îi asigurăm pe cei de peste ocean, de toată atenţiunea şi dragostea noastră şi îi rugăm ca, şi de aici înainte, avântul lor vital şi iubirea de patrie, să fie zid neclintit pentru apărarea intereselor noastre naţionale.

Cronica plastică a Iaşilor

Expoziţia pictorului Costică Agafiţei

de Grigore V. Coban

C. Agafiţei Cap de expresie

C. Agafiţei este un artist din lumea acelora cu tâmplele înfierbântate de gândul creaţiei, din lumea de vise şi dorinţi feerice... Un răsfăţat pătruns de misiunea pe care o are arta de-a exprima vibraţii sufleteşti, emoţii ce zălogesc penelul. Evident, el are şi detractori; pe primul plan situându-se rivalii lui, iar pe al doilea, acea întreagă massă a imcompetinţii, admiratoare fanatică a tuturor cromolitografiilor proaste, pe cari le consideră superioare lucrărilor originale, cè nu pot fi înţelese din cauza elementelor subtile de ordin technic. Pentruca să spulber răceala cârpacilor ordinari, este destul să pomenesc de admiraţia unui U. U. Tonitza, D. Gusti, şi A. C. Cuza, cari l-au răsplătit pe Agafiţei numai cu laude. Eruditul Neculae Iorga, recunoscând în manifestările acestui pictor absolvent al Academiei de arte frumoase din Iaşi, toate semnele unui talent ce n'aşteaptă decât cunoaşterea mijloacelor de realizare, a hotărât să i-se acorde o bursă pentru continuarea studiilor în străinătate. Imprejurările vieţii fiind vitrege, toată oblăduirea marelui nostru istoric nu i-a folosit la nimic. Rămas în Iaşi — leagănul gândurilor mari — şi-a continuat activitatea, muncind din greu pentru cucerirea tainelor naturii şi pentu înjghebarea posibilităţilor de existenţă. Nu pot trece cu vederea în această privire retrospectivă, o frumoasă zi de primăvară cu ciripit de ciocârlie, când Octav Băncilă, îndrăgostitul de obejduiţi şi ţigănci, îl prezenta publicului ieşn, în următorii termeni: „ Pictorul Agafiţei, tânăr plin de iluzii, cu figura dură şi căutătoare, are un pronunţat caracter pictural întrebuinţând culoarea cu hotărâre şi energie pentru a exprima chiar când idealizează, natura aşa cum este. Lucrările sale de pană acum dovedesc un progres succesiv care îl va consacra definitiv dacă va urma pe calea începută, fără a aluneca pe panta modernismului morbid".

C. Agafiţei alături de M. Cămăruţ, au fost singurii privilegiaţi în toată viaţa de apostolat a lui Octav Băncilă. De sub obrocul unor dureri înăbuşite — pe cari le cunosc toţi artiştii români — rândurile fostului profesor, au aprins flacăra idealului care mijea în Agafiţei, înaripându-l pentru a-şi lua sborul spre cerul perfecţiunii. Expoziţia colectivă dela Belle-Arte din anul 1932 îi aduce laurii unui premiu de încurajare acordat de Ministerul instrucţiunii, cultelor şi artelor, pentru talentul său, originalitate şi technică viguroasă.

Puţin mai târziu, deschide o expoziţie de pictură cu lucrări de o academică corectitudine, în cari se putea întrezări un suflet flămând de acorduri cromatice şi compoziţii. Din acea vreme datează un splendid cap de expresie, care se odihneşte pe pereţii dlui inspector Bantaş: un chip gingaş, îmbrobodit îngrijit, c'un şirag de mărgele frumos armonizate cu tinereţa fetei. Urmează expoziţiile din 1933 şi 1934 şi bucăţi de pânză expuse în vitrină la Socec, cari, îl prezintă pe Agafiţei mai consistent, cu paleta purificată de acorduri dibuite. Ce-

ceace au demonstrat toate expozițiile lui Costică Agafiței, a fost multilateralitatea talentului său ca și inventivitatea creatoare. Abordând nudul, portretul, peisajul, florile, naturile moarte și compoziția, în fiecare manifestare a pictorului am găsit ceva nou: acorduri perfecționate, subiecte tratate, mai amplu, tehnică evoluată. In această putere creatoare, neepuizabilă, eu văd marele său merit. Agafiței are oroare de repetiție. Toate formulele rezultate din inventivitatea lui, exploatate cu metodă, ar fi susținut fiecare în parte, un succes de-o viață. Lucrul acesta așa de obișnuit la atâția artiști — tipizarea — este străină de Agafiței.

Artist închinat desăvârșitei libertăți, în ogorul plasticei ieșene care a dat țării glorii de incontestabilă durabilitate, el își continuă drumul pe linia academică, muncind pasionat, doborând teme esențiale artei sale. Pentru cronicarul obiectiv, demne sunt de luat în seamă, portretele ce-au obținut un deosebit succes: Agatha Bârsescu, Iulia, Regele Ferdinand I și Bunica, în cari Agafiței eliminând mijloacele vulgare de asemănare, tinde spre expresiunea sentimentului total. „Regele Ferdinand I.", blând, cu ochii plini de duioșie, iar Agatha Bârsescu deși poartă'n părul înălbit toamna vieții, este energică, hotărâtă, par'că ar fi pe scenă, undeva departe, la Viena, Berlin sau Hamburg, unde a strălucit toată gloria ei de mare tragediană. C. Agafiței nu ignorează un mare adevăr: în pictură n'are valoare absolută asemănarea fotografică, ci caracterul personajului.

Agatha Bârsescu pozând pictorului C. Agafiței după o primă ședință de o oră.

Când privești un portret să recunoști un conte sau un burghez, un țăran sau un proletar. (Eustațiu Stoenescu din acest punct de vedere este un gigant). Acest mare adevăr dacă ar deveni călăuza tuturor portretiștilor noștri, ne-am putea mândri citind din zâmbet, din privirea ochilor, pasiuni și patimi devorante — necazuri și dureri — într'un cuvânt starea psihologică a personajului zugrăvit. Dela o vreme încoace, pictorii noștri evită portretul, în special portretul document, cultural. Balcicul a monopolizat toate forțele plastice, cu mult risc, dar așa este. Ar fi prematur să ne pronunțăm asupra perspectivelor la viitor, cât și-a subiectelor pe cari le va prefera Agafiței; el ne poate face oricând surprize. Acum 4—5 ani, la Baia Mare, prin lunile Iulie-August, trimis ca bursier la cursurile de vară, însoțit încă de un coleg zugrav, a coborât pe albia Zazavului în „Câmpul Gâștelor" unde a fost cucerit de salciile plângătoare ca și de ogoare de grâu, de drumurile șerpuite cu căpiți de fân, de cerul transparent ce-ți fermeca privirea. Agafiței a eternizat în acvarelă acele minunate orizonturi, încrustările zarișților, care se perindau în fuga îndepărtării... Era în ele, multă căldură, transparență și fluiditate. Prietenii lui, critica însuși, s'a grăbit să-l decreteze ca cel mai mare acuarelist al Iașului. Nimeni nu l-a putut ghici pe Aghafiței de astăzi, portretist, ce știe să te captiveze prin uleiurile sale. Prea deveniseră populare pădurile sau drumurile pe al căror verde sau ocre se profilau figuri înalte și hieratice, cât și florile — adevărate imnuri bucolice. Expoziția din toamna aceasta (1935), marchează în evoluția picturii lui Agafiței, o nouă fază; se începe a se găsi pe sine. Lucrările lui de acuma ilustrează această afirmație; ele par a fi a unui artist ieșit din faza încercărilor, a dibuirilor. Culoarea așternută cu mai multă siguranță; subiectele mai puțin banale, descătușate de influențe exterioare, cu notă specifică, proprie — isvorâtă din aceleași permanente preocupări a perfecțiunii. Agafiței ne-a arătat posibilitățile de realizare, studiind treptat, părțile unui tot, cari atunci când vor fi utilizate în creațiuni de dimensiuni mult mai mari, în compoziții de pildă, ne vor desvălui puterea lui de-a le subordona unei concepții unitare. Un adevărat artist,

studiază acordurile cromatice, gama ce-o utilizează, care trebuie să fie cât mai clară şi, dacă se poate, rezultă din combinaţia a cât mai puţine culori. Arta, însemnează creaţie — nu meserie; deaceea originalitatea — putinţa de-a prezenta frumosul sub o formă nouă, fără a cădea'n curentele străine de meleagurile noastre, este de cea mai mare importanţă. Natura românească sub variile ei aspecte, stă tuturor la îndemână; ea oferă momente nerealizate încă. Cei ce imită motivul după alte lucrări, cad în păcatul (spune Miguel Unamuno) de-a nu reuşi să le copieze şi nici de-a fi ei înşuşi. In ce măsură se conformează Agafiţei acestor rigori ale artei — este greu de precizat.

Expoziţia de caricatură C. Ioanid la Iaşi.

Caricaturistul ieşean, Costel Ioanid, a deschis o frumoasă expoziţie demonstrativă de caricatură — sculptură. Reţinem bustul artiştilor Tudor Călin şi Const. Ramadan — de o considerabilă valoare plastică. După P. Brudea, d. Costel Ioanid, este cel mai desăvârşit reprezentant al artei de-a construi din trăsături ce trădează anumite defecte sau atitudini oameni ce vorbesc un limbagiu specific.

Cronica expoziţiilor din Timişoara

de: Ştefan Gomboşiu

Spre deosebire de anii trecuţi, expoziţiile de artă plastică s'au succedat în toamna aceasta cu o regularitate neobişnuită. Afluenţa publicului la aceste expoziţii dovedeşte un interes mai pronunţat pentru frumos şi în genere pentru manifestările culturale. Materialul expus de artişti se prezintă selecţionat cu mai multă grijă, lucrările slabe menite să supraîncarce expoziţiile încep să dispară şi tendinţa spre un aranjament de mai mult gust se întrezăreşte. Faptul e cât se poate de îmbucurător, pentrucă vizitatorul nu trebuie să vadă tablourile înşiruite pe panourile expoziţiei după preţ. El trebuie să găsească într'o expoziţie, expresivitatea şi sinteza estetică a spiritului creator al artistului şi nu trebuie să afle nici rutină de

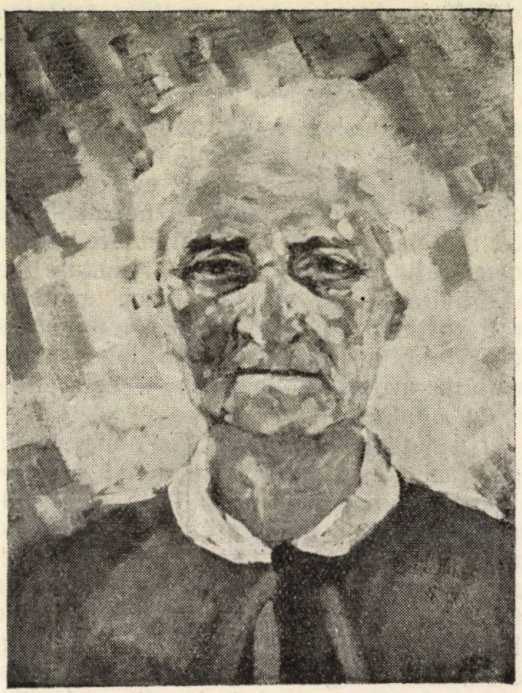

C. Liuba — Portret: Mama pictorului.

pictor, nici dibăcie de vânzător. Conştiinţa artistului nu poate fi discutată şi nu trebue să fie pusă la îndoială (Vorbim de artişti veritabili şi nu de cei cu calităţi îndoelnice). Fondul intelectual şi moral pe care trebuie să să se clădească întreaga activitate a unui artist, face ca produsul muncii sale să fie nu numai motiv de delectare sufletească, dar în acelaş timp să câştige în importanţă prin rolul educativ.

Dacă în critica expoziţiilor de până acum, s'a trecut cu o oarecare indulgenţă peste defectele unor expozanţi, s'a făcut fie pentru încurajarea mişcării plastice locale, fie pentru a stimula un avânt, o îndreptare spre progres. Aceasta e o atitudine care nu poate fi permanentizată, pentrucă din o asemenea atitudine, nu câştigă nici criticul, nici artistul, nici publicul şi mai ales nu câştigă mişcarea plastică, care trebuie să evolueze spre forma cea mai pură şi spre o valoare perfectă.

Sezonul expoziţiilor de plastică din acest an, îl deschide pictorul *Emil Lenhardt* (sala Lloyd). Dacă am remarcat calităţile acestui artist în criticele ante-

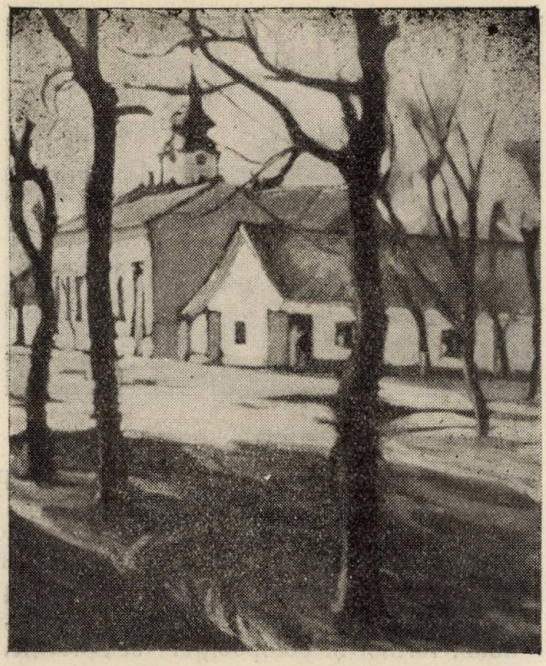

A. Litteczki. Primăvara (Timişoara—Mehala)

rioare, n'am ascuns nici partea discutabilă din lucrările pictorului Lenhardt. Şi dacă rămânem şi acum la afirmaţiunea că lucrările sale îşi păstrează conţinutul şi valoarea artistică, valoarea care se situează în afară de mijloacele de realizare, existând în însăşi expresivitatea operei sale. Trebuie să spunem însă că în expoziţia din acest an, l-am găsit mai sărac în lucrări — terminate. Afară de câteva pânze, cari au fost prezentate şi anul trecut, lucrările noui, unele păstrează caracterul de schiţă, iar altele aşteaptă o rezolvare definitivă.

Expoziţia *Litteczki—Krauss* (deschisă în sala Ferdinand) aduce şi în acest an aceiaşi abundenţă de material. Intr'un colţ al expoziţiei pictorul Litteczki pune sub ochiul vizitatorului, toată literatura critică, publicată de câteva ziare şi reviste în legătură cu expoziţiile sale. Pictura dlui Litteczki rămâne pe lângă aceleaşi calităţi decorative, rezultate din aranjarea petelor de culoare. Problema anunţării cromatice nu-l preocupă în aşa de mare măsură. Valoarea lucrărilor sale e mai ales aceia de etnografie-documentară şi alegerea subiectelor din mediul rural. Lucrul acesta a determinat de altfel succesul ce l-a obţinut odinioară la Bucureşti. Am dori însă să putem semnala o evoluţie mai accentuată în lucrările acestui pictor, pentru a căror judecare nu putem lua ca unitate de măsură numărul expoziţiilor şi al criticelor favorabile, ci însăşi valoarea acestor lucrări. Elena L. Krauss se prezintă cu aceleaşi calităţi ca şi în anul trecut şi aproape cu aceleaşi subiecte.

Expoziţia Minişan s'a prezentat sub aspectul unei modestii, care a urmărit de altfel pretutindeni şi în toate expoziţiile pe acest artist. Am avut ocazia să-l văd la Arad, Cluj şi aici la Timişoara şi să mă conving de râvna şi dragostea pe care acest pictor o are faţă de muncă. Pictura sa — flori şi peisaj — rămâne strâns legată de natură şi poate prea apăsată de o notă nostalgică. Nici o căutare de efecte, nici un accent mai pronunţat de culoare; calmul se păstrează constant în cromatica lui Minişan. Lucrările sale sunt pline de sinceritate şi isvorâte din dragostea ce artistul o are faţă de natură.

Expoziţia celor 3 Ferch (Căminul tineretului catolic) aduce cea mai accentuată notă modernă în raport cu expoziţiile din acest sezon şi în acelaş timp un ansamblu destul de disparat. Concepţiile atât de distanţate ale celor trei fraţi, ştirbesc mult unitatea expoziţiei. Am vorbit în altă parte de aceşti artişti, considerându-i ca

A. Litteczki. Prieteni (din ţara Oraşului)

cei mai demni reprezentanţi în pictura şvabilor din Bănat, menţinem această afirmaţie. Dar nu putem trece pragul acestei expoziţii fără a aduce obiecţiunile necesare. Nu putem stabili un progres în aquarelele lui Andreas Ferch şi nici o evoluţie în problemele sociale din grafica lui Rudolf Ferch. In schimb pe Franz Ferch îl găsim cu un pas favorabil făcut înainte. Călătoria sa la Roma l-a smuls din severitatea şcoalei germane, care în expoziţiille anterioare era prea evidentă. In această expoziţie ne aduce lucrări de o noutate şi valoare remarcabilă. Culoritul său, fie că îşi câştigă aspectul exotic şi viu al ţărilor sudice, sau a atmosferei veneziene, fie că împrumută din gravitatea demnă a cetăţii eterne. Un S. Pietro în Vincoli, S. Francesco Romana au acea masivitate monumentală caracteristică locului şi vremurilor. Remarcăm lucrările : Bărci în Venezia, Canale Grande, Via Apie, S. Piedro în Vincoli, S. Francesco Romana, Compoziţie.

In întreaga această perioadă unica expoziţie de sculptură a fost a cunoscutului artist *Sebastian Rotschingk*. (Căminul tineretului catolic). Nici un fast nici o pompă şi nici un afiş. Ascunsă cu discreţie, cu modestie, într'o mică şi neîncăpătoare sală, această expoziţie ne aduce însă cea mai reală valoare artistică. Dacă n'am cere unui sculptor ori pictor, decât să fie în clar cu ceia ce este pictura, sculptura şi în genere arta, şi dacă poate satisface

C. Liuba. Piaţa din Sibiu.

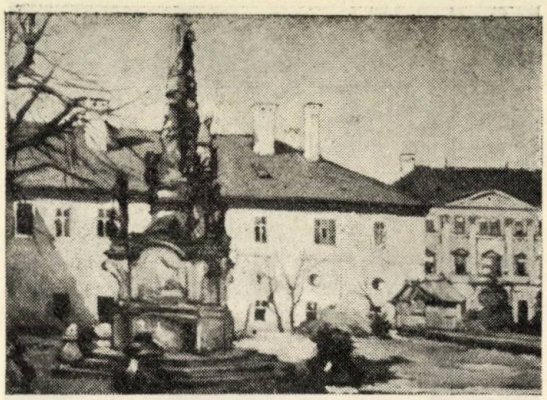

A. Litteczki. Timişoara—Cetate: Statuia Sf. Nepomuc.

această cerinţă (fără să mai producă opere de larg ecou) a contribuit îndeajuns la manifestările artistice. Lui Sebastian Rotschingk nu i se pot cere acestea, pentrucă le găsim cuprinse şi sintetizate în operele sale. Cunoaşterea pe deplin a desenului, formei şi compoziţiei sculpturale, îl pun în rândul celor mai orientaţi artişti plastici.

In curând se va deschide în sala Ferdinand expoziţia pictorului Cornel Liuba. Activitatea sa pe terenul artelor plastice înregistrează un număr însemnat de ani. Deşi face parte dintr'o generaţie mai veche de artişti, spiritul şi caracterul artei sale îşi păstrează vigoarea pe care evoluţia unui talent veritabil o cere în permanenţă. Artistul nu ne va prezenta în această expoziţie pânze de — efect — ci lucrări în cari problema picturală e rezolvată artistic. Subtilizarea cromatică la care a ajuns pictorul C. Liuba a marcat o evoluţie însemnată şi dă întregii sale opere o notă absolut individuală. Balcicul, Coasta de argint a ţării găseşte o reoglindire artistică în pânzele sale. Smulsă din banalizarea la care au adus-o atâţia şi atâţia pictori, această regiune minunată a ţării, de sub penelul pictorului C. Liuba ne apare cu farmec nou. Expoziţia dlui Liuba va fi una din cele mai reuşite din acest sezon, valoarea lucrărilor sale ne dă toată garanţia.

Incheind această trecere în revistă a mişcării plastice timişorene, trebuie să spunem că ar fi necesar din partea artiştilor, o îndreptare din încătuşarea — eului — şi a — meseriei — „Orice mărturisire

a persoanei noastre mărginite, strâmtează totalitatea artei, atacă şi anulează caracterul ei universal, Când însă arta se ridică peste particularismul confesiunilor personale, fragmentul de realitate pe care ni-l prezintă, vedem cum se transfigurează şi se ridică până la linia pură a valorilor universale". Iată un adevăr care ar trebui să fie urmat de toţi aceia cari se consacră artelor.

Expoziţia pictorului Ioan Isac

In prima jumătate a lunei Decembrie pictorul bănăţean Ioan Isac a făcut o expoziţie în sala fostei cafenele „Ferdinand" din Timişoara. Cele 90 de tablouri expuse nu erau numai lucrări noui, ci o selecţiune a celor mai bune pânze pe cari şi le-a rezervat artistul în mare parte pentru propria sa colecţie. Expoziţia aceasta a avut darul să redeştepte în publicul bănăţean toată admiraţia pe care şi-o manifestase faţă de pictorul Ioan Isac cu ocazia celorlalte două expoziţii ţinute la Timişoara în toamna anilor 1928 şi 1930.

Pictorul Ioan Isac

Efectul optic pe care îl dau variatele sale piesagii ţărăneşti din Banat dovedesc desăvârşitul simţ vizual al artistului. Atâta căldură şi bucurie sufletească îţi inspiră coloritul vesel şi luminat al acestor peisagii şi atâtea senzaţii îţi procură contrastele efectelor de umbră cari se aştern într'o perfectă armonie cu toată luminozitatea subiectului tratat.

Pictorul Ioan Isac este un îndrăgostit al naturii. Tablourile sale nu sunt lucrări de atelier, ci peisagii făcute în aerul liber. Este unul dintre cei mai buni reprezentanţi ai impresionismu-

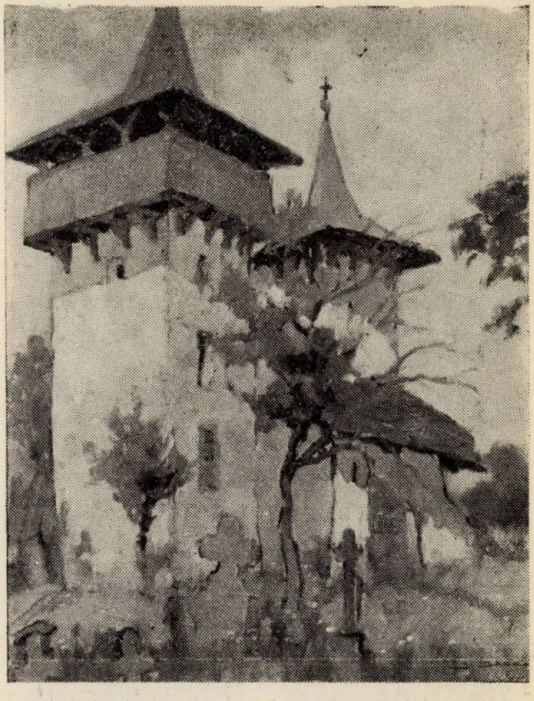

Ioan Isac. Monumentul istoric din Gura-Sada.

lui de „*pleine air*", care se lăsa purtat cu paleta şi cutia în mână, din loc în loc, căutându-şi subiectul şi pictându-l imediat după găsire.

Intre tablourile expuse erau o serie de case pitoreşti din satele bănăţene, mai ales din Ciclova-Montană, comuna natală a

Ioan Isac. Vedere din Balcic.

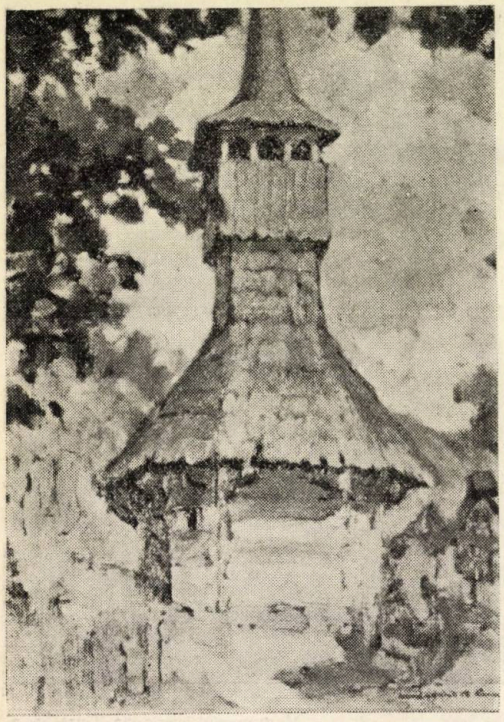

Ioan Isac. Biserica de lemn din Branişca (Hunedoara).

pictorului şi din celelalte părţi învecinate din Caraş. Aceste case, scăldate într'o abundentă baie de soare, cu pereţii văzuţi printr'o nesfârşită gamă vizuală de diverse nuanţe şi efecte coloristice, sunt subiectele de predilecţie ale pictorului şi sunt în aceleaşi timp şi caracteristicele technicei sale.

Vederile din Sarajevo şi din Constantinopol aduceau un farmec exotic, iar cele din Italia umpleau expoziţia cu o atmosferă senină cum numai cerul siniliu al peninsulei Adriatice îl putea avea.

Balcicul nostru, exploatat de atâtea peneluri, a găsit în talentul pictorului Ioan Isac un interpret cu totul deosebit Tonurile cromatice strecurate prin prizma optică a artistului dau coloritului specific coastei de argint o muzicalitate şi o impresionantă armonie.

Expoziţia de acum l-a aşezat definitiv pe pictorul Ioan Isac printre cei mai de seamă artişti ai Banatului.

c. j.

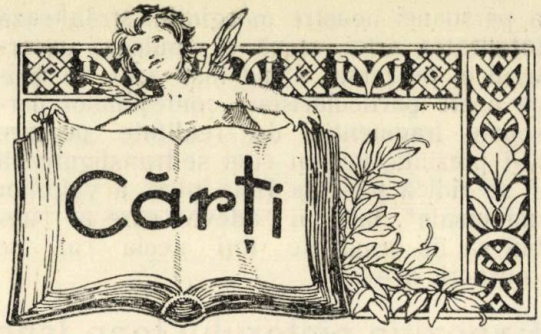

Virgiliu Monda:

„Hora Paiaţelor"
roman Ed. „Vremea"

Se scrisese mult, în unele reviste despre „Testamentul dşoarei Brebu" şi despre „Urechea lui Dionis", cu care dl Virgiliu Monda, a reuşit să se afirme ca un talent viguros şi un scriitor adevărat, dela care se pot aştepta chiar surprize.

„Hora Paiaţelor" acest roman al vremurilor noastre, aduce cu sine ceva din atmosfera de putregai în care să bălăcesc oamenii zilei, ridicaţi la demnităţi înalte, prin cine ştie ce miracol.

Povestea e cunoscută. S'a petrecut aici, acolo, aiurea. E trăită. Eroii mai trăesc şi vor mai dăinui să trăiască pentru împuţirea veacului nostru.

Iată tipul politicianului zilei, realizat atât de minunat în libidinoasa mutră a lui Roda. Iată-l pe Octav fiul acestuia, feciorul de bani gata care cheltuia, că are de unde. Şi'n jurul lor circulă viermii pământului, carî ling tălpile şi se ştiu gudura ca nişte câini, pentru ca mâine să-ţi sară'n spinare. Sunt mulţi.

Acest Roda îşi aduce ca administrator al averii sale pe un fost coleg de şcoală Vâja, om paşnic, silitor, care nu ştia decât să munciască. Averea lui Roda, prin Vâja se măria zi de zi. Acest Vâja săvârşeşte păcatul de a se căsători, iar Roda îi ia până şi nevasta.

Copilul lui Roda, Octav, amorezat de o artistă de cabaret, merge până acolo încât pentru această femee fură o importantă sumă de bani dela Vâja, dar e prins asupra faptului, după cum e prins şi Roda că trăieşte cu nevasta lui Vâja, care vrea să se răzbune.

Şi răzbunarea vine tocmai într'o seară când Roda aranjase o mare serbare în casa lui, după ce fusese asigurat că la viitoarea remaniere de guvern va ajunge „deţinătorul unui portofoliu".

Dar Vâja striga nebuneşte, la serbarea lui Roda, ca să-l audă toţi invitaţii;

— „Casă model, domnilor, continua Vâja, făcând mereu cu braţele mişcări zvăpăiate. Un tată desfrânat care fură femeile slujbaşilor, un fiu care îi pradă de bani!... Casă model! Haha! Hahaha!"

Intre toată pleiada aceasta de oameni, iată un suflet curat, care ştie să se ridice către aştri: Clotilda, fata pe care o înşela atât de brutal şi de ruşinos, fiul de bani gata. Finalul? Un glonte de revolver în capul acestui fiu destrăbălat.

D. Virgiliu Monda, a reuşit să ne dea un roman bun, al zilelor pe cari le trăim. E o poveste dureroasă a vremii noastre, o realitate crudă, dar grozav de adevărată.

D. Virgiliu Monda ne-a anunţat „Casa cu uşile deschise" şi »Sângele nupţial« pe cari le aşteptăm cu bucurie.

Sanda Movilă:

„Desfiguraţii"

roman Ed. „Vremea"

Iată sborul unui talent, către zările nemărginirii, iată sborul unui talent care se desprinde din omenescul zilei, luându-şi drum alb către stele. E în romanul »Desfiguraţii" lui Sanda Movilă, o ascensiune şi o luptă cu viaţă, aşa cum numai sufletele mari o pot duce.

Ada Udrescu, a avut în viaţa ei o dragoste nenorocită: pe Ştefan. Dar războiul i l-a răpit. Şi a început atunci viaţa, s'o arunce pe această Adă într'o parte şi în alta. A cunoscut lumea cu deziluziile ei, şi cu mizeriile ei. A ajuns în braţele cari pângăresc trupul şi a văzut cu ochii prăbuşirea prietenei Millya.

Dar peste toate necazurile şi frământările vieţii, sufletul Adei Udrescu se ridică în sfere înalte. Concertul pe care-l dă în Bucureşti şi în urma căruia ziarele s'au grăbit s'o critice, îi aduce o mică descurajare. Talentul ei însă cerea sborul către înălţimi.

Armoniile divine plutiau în sufletul ei şi-o îndemnau mereu: pleacă, Ada. Şi Ada a plecat! A lăsat în urmă tot ce e pământesc şi prea banal. L-a părăsit pe amantul Colea, chiar înainte de a se căsători cu el, a lăsat totul şi a plecat în lume, flămândă de armonii noui.

„Nici cu Colea, prăbuşită în căsătoria meschină cu el, cu grija vestmintelor ruinate, a bucătăriei, a viitorilor copii. Program monoton, cu deşteptare la aceleaşi ceasuri, cu masă luată'n doi, toată viaţa cu Colea, toată viaţa numai cu Colea, cu monotonia unor zile estompate în cenuşiu, cu care sufletul atât de bogat se va pierde".

„Să rămână lipsită de singurul sens care-i îndreptăţia existenţa, ca şi cum i-ar fi scos cineva ochii, i-ar fi mutilat faţa. O desfigurată, ar fi rămas o desfigurată pentru totdeauna. Singură! Să rămână singură cu Bach, Beethoven şi Schumann. Singură cu melodia ei unică, topită în marile melodii, niciodată de două ori în acelaş oraş, niciodată prea mult, să nu se piardă în vreo nostalgie a inimei, care nu şi-ar mai avea rostul".

Iată de ce a plecat Ada. Talentul şi-a cerut dreptul lui. Artistul a învins. Sborul e alb, alb, şi urcat ca un grăunte de cleştar.

Siomin Doru

G. T. Niculescu-Varone.

„Folklor românesc din Ardeal"

Civilizaţia alterează nota specifică a folklorului, în sensul modernismului.

E just, totdeauna va exista o mentalitate a oamenilor simpli. Natura a răvăşit forţele spirituale, fără raţiune. Faptul acesta, nu ne îndreptăţeşte însă să stăm indiferenţi în faţa manifestaţilor populare.

In dezorientarea socială de astăzi, opera colectivă a populaţiei dela sate — o operă care întrece, atât prin intensivitatea calitativă cât şi prin valoarea reală poetică, toate producţiile similare — dispare cu bătrânii cari au păstrat-o ca pe un patrimoniu sacru. Cu ea, se destramă o înlănţuire de tradiţii şi concepţii.

Colecţia de folklor ardelean a dlui Niculescu-Varone, precedată de un studiu şi cu o distribuire sistematică a poeziilor adunate, subliniază rolul şi importanţa, nu numai a ramurei poetice, ci a complexului de manifestări ţărăneşti.

Folklorul e „une science syntetique, qui s'ccoupe specialement des paysans et de la vie rurale". In el se răsfrânge „viaţa sufletească specific naţională a lumii de la sate" şi „valoarea artistică sau ştiinţifică a manifestărilor etno-psihologice, din realitatea socială a populaţiei dela ţară".

Autorul sfârşeşte studiul, cu concluziile : Avem imperioasa datorie de a păstra, de a cunoaşte şi de a preţui folklorul românesc, ca pe un tezaur naţional, pentrucă în el se răsfrânge, în el se oglindeşte sufletul neamului nostru.

„Şi după cum întâiu, trebue să păstrăm cu îndârjire graniţele etnice ale României întregite, tot astfel avem o a doua mare datorie de a păstra şi cultiva sufletul naţiei noastre, care ne asigură continuitatea şi durata istorică în lume, peste veacuri şi milenii".

Ion B. Mureşanu.

Cărţi primite:

Editura Vremea din Bucureşti:

Octav Şuluţiu: Ambigen, roman.
Sanda Movilă: Desfiguraţii, roman.
Virgiliu Monda: Hora paiaţelor.

Editura „Plaiuri Săcelene"

Nicolae G. Moisiu: „Spini în miniatură". Epigrame. Volum închinat memoriei maestrului Cincinat Pavelescu cu ocazia împlinirii unui an dela moarte. Colecţia Stihuri. Săcelene (jud. Braşov) 1935.

Editura „Frăţia Ortodoxă Română":

Dr. Cornel Corneanu: Biserica Banatului. Tipografia Diecezană Caransebeş 1935.

Editura „fruncea" din Timişoara:

Dr. Simion Cioran şi Dr. Ion Ţenchea: Femeia la răscruce. Limitele naturale ale feminismului.

Biblioteca „Pământ şi Suflet Oltenesc":

Aurel Tita: Undeva în amintire . . . (versuri). Craiova 1935.

Alte edituri:

Pr. Gheorghe Cotoşman: Din trecutul Banatului. Comuna şi bisericele din Nerău (monografie istorică). Cartea V. Timişoara 1935.

Pr. Toma P. Chiricuţă: Religia omului de ştiinţă (răspuns dat liber-cugetătorilor), cu o prefaţă de Dr. N. C. Paulescu. Ediţia II-a. Bucureşti 1935. Tip. „Fântână Darurilor", Calea 13 Septembrie 74.

Pr. T. Chiricuţă şi Pr. Gh. Butnariu: Evanghelia tâlmăcită pentru timpul prezent, Bucureşti 1935.

Prof. Al. Epure: Calistrat Hogoş. Contribuţia la cunoaşterea vieţii şi operei sale. Roman 1935.

Al. V. Dobrescu: Sunetele vorbite şi expresiunea lor. Bucureşti „Cartea Românească" 1935.

Ion B. Mureşianu: Un veac şi jumătate dela tragicul sfârşit al martirilor Horia, Cloşca şi Crişan. Note istorice. Tipografia Românească Timişoara 1935.

D. Mărculescu: Sclavii liberi. Dramă în trei acte, Arad 1935.

Gheorghe I. Demian: Probleme economice internaţionale. (1920—1934). Biblioteca ziarului „Drapelul Nr. 1. Timişoara 1935.

Paraf—Javal: Organizarea fericirei. Dezlegarea ştiinţifică a chestiei sociale. In româneşte de *P. Muşoiu.* Biblioteca Revistei Ideei. Bucureşti IV. Str. Popa Soare 69.

Reviste primite:

Revista Fundaţiilor Regale, (Bucureşti) Noembrie şi Decembrie 1935.

Adevărul literar şi artistic, (Bucureşti), 3, 10, 17, 24 Noembrie; 1 şi 8 Decembrie 1935.

Cuvântul liber, (Bucureşti), 2, 9, 16, 23 şi 30 Noembrie; 7 Decembrie.

Vremea (Bucureşti), 3, 10, 24 Noembrie; 1 şi 8 Decembrie 1935.

Albina (Bucureşti), 1, 8, 15, 22 şi 29 Noembrie; 6 Decembrie.

Transilvania (Sibiu), Anul 66, Sept.—Oct. 1935.

Pământul (Călăraşi) Anul IV. Nr. 14 din 10 Nov. şi Nr. 115—116 din 1 Dec. 1935.

Suflet nou (Comloşul-Mare), Anul III. Nr. 11 din 15 Nov. 1935.

Parlamentul românesc (Bucureşti), 10 şi 18 Nov. 2 Dec. 1935.

Viaţa Basarabiei (Chişinău), Octombrie 1935.

Fântâna darurilor (Bucureşti), Oct.—Nov. 1935.

Fruncea (Timişoara) 2, 9. 16, 23 Nov, 1 şi 8 Dec.

Cele trei Crişuri (Oradea) Sept.—Oct. 1935.

Vestul medical (Oradea) Nov.—Dec. 1935.

Foiţa (Bucureşti) Oct.—Nov. 1935.

Ortodoxia (Bucureşti), 2, 10, 17 şi 24 Nov., 1 şi 8 Dec. 1935.

Buletinul Oficiului Naţional de Turism (Bucureşti), Anul J. Nr, 1 din Oct. 1935.

Biserica şi Şcoala (Arad), 10 şi 17 Nov. 1935.

Freamătul Şcoalei (Cluj). Anul I, Nr. 1. Nov. şi Nr. 2 pe Dec. 1935.

Revista Cercului Juridic Bănăţean (Timisoara) Oct. 1935,

Buciumul (Bucureşti) Nr. 1 din Oct. 1935.

Hotarul (Arad), Anul II. Nr. 12 pe Sept—Oct. 1935.

Ţărănismul bănăţean (Timişoara), 1 şi 15 Nov., 1 Dec. 1935,

Revista Institutului Social Banat-Crişana (Timişoara), Anul III. Nr. 13.

Cuget moldovenesc (Bălţi), Sept.—Oct. 1935.

Suflet românesc (Bucureşti), Oct. 1935.

Poporul românecc (Bucureşti), 1 Nov. 1935.

Foaia Diecezană (Caransebeş), 10, 17, 24 Nov. şi 1 Dec. 1935.

Gazeta Femeii (Bucureşti), 15 Nov. şi 1 Dec. 1935.

Gând românesc (Cluj), Anul III, Nr. 20 din Oct. 1935.

Pagini literare (Turda), Anul II. Nr, 10 din Nov, 1935.

Munca literară (Bucureşti) Nov. Nr. 24—25.

Gândul vremii (Iaşi), 15 Nov. 1935 (Anul III. Nr. 9)

Insemnări (Dorohoi), Anul IV. Nr. 19 din 15 Nov. 1935.

Femeia Satelor (Deva), Sept. şi Oct. 1935.

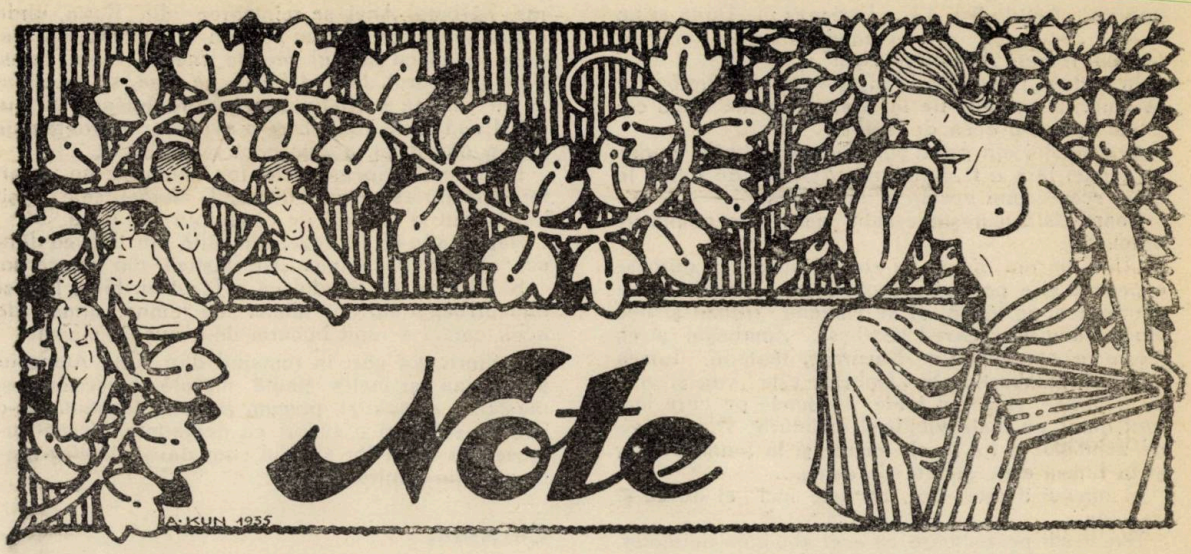

Mircea Damian

Mircea Damian

Cine nu cunoaşte pe Mircea Damian ? E şi el într'un fel om ca toţi oamenii. Un om care a trăit viaţa tuturor vagabonzilor. Viaţa celor flămânzi şi fără adăpost.

Face parte din categoria scriitorilor pătrunşi de un umanism neexagerat. Defectele societăţii de azi îi sunt isvor nesecat în pamflet. Nu-i pârtinitor — sfidează fără să fie sfidat. Oropsiţii au într'ânsul un exponent fidel. E sincer.

Foamea, prietena celor lipsiţi, aşa cum numai Knut Hamsun a redat-o în scris, la Mircea Damian capătă accente de desnădejde şi de ironie crudă.

Dacă sunetul clopoţeilor dela sănii inzorzonate în timp de iarnă duce bucurii, cine se gândeşte că prin bordee sau case din mahala plozii mor de foame şi de frig. Mircea Damian e prietenul flămânzilor şi a celor cari n'au cuvânt de apărare.

Fire de boem, fără perspective de un trai liniştit şi mereu pe drumuri. De altfel meseria de scriitor e cea mai păcătoasă. Nimeni nu se interesează în această ţară valahă că scriitorul trebue să mănânce măcar odată pe zi.

Iată un fapt autentic: un tânăr scriitor a mers în audienţă la un ministru. A fost primit. Excelenţa sa l-a întrebat dacă are telefon, cartierul în care stă, casa e cu etaj şi dacă are geamuri.

Crudă ironie....

E lucru cert cei cari nu înţeleg tristeţea obrazelor crispate de suferinţă nu cunosc adevărul.

Să mă ierte Mircea Damian, dar îl voiu lăsa pe dânsul să glăsuiască:

„Multe zile trebuia să mai rabd de foame; multe nopţi înzăpezite şi friguroase trebuia să-mi suflu în degete ca să le pot încleşta pe condei; multe străzi trebuia să bat cu pingelele rupte şi în talie pe viscol. Câte umiliri, câte înfrângeri, câte lacrimi de ciudă şi de neputinţă. De câte ori m'am îngenunchiat la picioarele Bucureştilor, ca la picioarele unei femei; de câte ori n'am ameninţat oraşul cu pumnii şi cu părăsirea definitivă, — aşa cum ameninţi o femeie pe care nu poţi s'o părăseşti, cu care nu poţi trăi şi pe care nu poţi s'o omori".

Prima dată când am întâlnit pe Mircea Damian, purta alt nume şi era necunoscut, redacta o revistă literară în Transilvania. Privirea sa rece şi plictisită cuprindea un univers. Inalt, cu un păr vâlvoiu, cu faţă osoasă, pe care se profila o gură cu dinţi mari, iar când surâdea, părea că rânjeşte. De multe ori mi-era frica de el. Dar încetul, cu încetul am început să-l preţuiesc.

A plecat.

Păstrez în minte — frază dintr'o scrisoare, care mi-a trimis'o din Băcău, în anul 1927: „îţi scrie un om necăjit, care totuş prin condeiul său scrie vesel şi caută să distreze cititorii de literatură".

Avea dreptate.

Călător anonim prin trenuri, fără bilet. Ghinionist în toate părţile. A reuşit în cele din urmă să se stabilească în Bucureşti, oraşul visat, oraşul dorit.

Cotidienele griji îl silesc să muncească serios. E lansat de revista „Universul literar".

Face gazetărie. Spiritul său demn, scrisul caustic, îi aduc un început de glorie şi nenorociri.

Cartea „Eu sau frate-meu" a cucerit publicul cititor.

In acel timp ajunge în puşcărie. Intre patru pereţi de celulă, descrie viaţa celor legaţi în lanţuri, izolaţi de societate. Odată eliberat, dă luminei ti-

parului „Celula No. 13". Urmează: „Două şi un căţel", „Bucureşti" şi în curând va scoate mult aşteptatul roman „Deacurmezişul".

In cartea „Bucureşti", reuşeşte să ne plimbe fără ghid, fie pe jos, fie în tramvai şi ne arată capitala aşa cum e ea de surotă.

Svâcnetul vieţii privit sub toate raporturile e prins în condei fără a fi denaturat. Asistăm de odată la două scene: una veselă şi alta tristă.

Toamnele bucureştene sunt adevărate pagini de antologie:

„Uite, un om merge pe stradă, singur. Ii miroase a pepene şi a porumb copt. Merge tăcând şi se gândeşte şi pe lângă el se leagănă frunze şi trec femei frumoase, care-i zâmbesc. Zâmbeşte şi el, tuturor şi nimănui. La Bucureşti, toamna, lumea nu râde, zâmbeşte. Şi zâmbetul este vag şi vine de departe, vine din toate toamnele pe care le-a trăit omul, cu toate vieţile şi amintirile. Din ele vine zâmbetul şi tot la ele merge, şi la toamna asta, şi la lumea asta, şi femeile astea.,.

Şi omului îi este dor, nu ştie nici el de ce şi de cine".

Bucureştii pe sectoare cu acel sbucium neînţeles, cu acea babilonică trăire bachică, apare ca un oraş necunoscut ca un oraş original.

Dans apocaliptic de lumini, printre fumul de ţigară, femei fardate, deputaţi cu mandat de ocazie, comercianţi ahtiaţi de arginţi, tineri îndrăgostiţi, din toate clasele sociale, rătăciţi pe străzi, prin cinematografe, prin grădinile publice, uferă cititorului tablouri în culori vii.

Iată cine e Mircea Damian, iată de ce a invins iată dece zodia i-a prescris un drum în viaţă cu multe peripeţii.

Condamnatul de eri, iese la lumină azi ca erou,

Departe.... mai departe îl aştept la o răscruce presărată cu florile trecutului, să-i strâng din nou mâna şi să-l privesc lung în ochii reci, răstigniţi pe zări.

ION TH. ILEA

Desmoşteniţii,

este titlul noului roman al dlui Gh. Atanasiu, apărut zilele acestea în editura librăriei „Cartea Românească" Timişoara.

Acţiunea romanului e luată din viaţa surdo-muţilor. Ion Pribeagu surdo-mut, după ce rămâne orfan de tată şi mamă, în urma persecuţiilor suferite din partea noilor ocrotitori, pleacă ca să ajute pe moş Andrei, la tăiatul lemnelor, prin sate. După moartea lui moş Andrei, rămas singur, în timpul războiului, în colindarea lui, nimereşte într'un sat, unde Ana Stoleru îi întinde mână ocrotitoare. Relaţiile sunt dela stăpână la slugă Ion îi arată credinţă de câine. Pavel, copilul Anei se îmbolnăveşte de meningită şi rămâne surdo-mut. O prietenie firească se leagă între aceşti doi infirmi. Rătăcit într'o zi, Pavel este internat de autorităţi la un institut de surdo-muţi. Devotamentul şi dragostea ce-o pune Ion în căutarea şi găsirea lui Pavel, îl apropie sufleteşte de Ana.

Bucuria regăsirii şi pe deallă parte vestea că bărbatul Anei ar fi mort în războiu, aduc conveţuirea lor şi hotărîrea să lege acest legământ în faţa lui Dumnezeu,

Dar Ion nu se poate bucura de acest popas. Toma, bărbatul Anei se reîntoarce din Rusia, unde a fost prizonier. Ca un suprem sacrificiu, Ion dispare luând cu dânsul vechile unelte: capra, ferestrăul şi toporul, lăsând liberă pe Ana, să se bucure de venirea bărbatului şi înmormântând, în sufletul său toată iubirea ce-o avusese, pentru femeia ce i-a dăruit tot, numai pentru copilul ei.

In drumul pribegiei sale, Ion întâlneşte un cerşitor care nu este decât ucigaşul mamei sale, ieşit îmbătrânit şi torturat de conştiinţă din ocnă.

Neputându-se înţelege, din milă Ion îl ia cu dânsul, să împartă pâinea ce-o câştigă din munca sa.

Şi împăcat cu gândul că a făcut un bine, Ion îşi reia pribegia sa, de tăietor de lemne, urmat de acel, care i-a răpit bucuria de-a avea o mamă.

Cetitorii vor găsi în romanul dlui Gh. Atanasiu psihologia şi înalta ţinută morală a acestor desmoşteniţi ai soartei, precum şi tragedia mută ce-o port în suflet şi o suport cu demnitate. Scene duioase din viaţa lor şi felul cum dânşii înţeleg lupta aceasta pentru pâine.

Cara-su,

roman de Dl. I. Valerian apare în editura „Cultura Naţională" şi va fi o relevaţie pentru cititorii de literatură frumoasă. Subiectul romanului e luat din viaţa tăinuită a unui trib de tătari dobrogeni.

D. I. Valerian care este conducătorul revistei „Viaţa Literară" este cunoscut şi prin volumele anterioare „Stampe şi Caravanele Tăcerii" ne va face de astă dată o plăcută surpriză.

Intr'un viitor număr ne vom ocupa de acest roman, căruia de pe acum îi prevedem un frumos succes de librărie.

Pictorul Alexandru Popp.

Să te strecori prin lume cu modestie, să munceşti o viaţă întreagă cu o râvnă neobosită şi numai prin meritele proprii să cucereşti cele mai înalte situaţii pe terenul îndeletnicirii tale, e o învingere, o biruinţă pe care nimeni nu va îndrăzni să o desmintă. Valoarea acestei învingeri e cu atât mai mare, cu cât drumul unei vieţi străbate prin cele mai dificile frământări sociale.

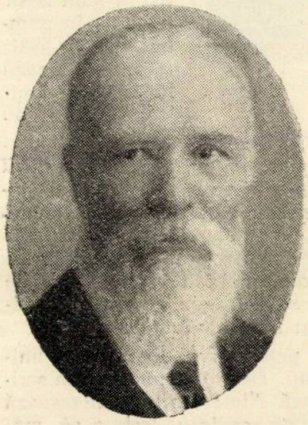

Al Popp

Când mijloacele de luptă sunt cele mai triviale cele mai brutale, să răsbeşti numai prin lupta calităţilor spirituale, sufletul trebuie să-ţi fie clădit pe o puternică bază morală şi pregătit pentru cele mai mari sacrificii şi privaţiuni. Mintea trebue să cuprindă cu cea mai largă înţelegere, firea şi manifestările omului. Judecata trebuie să-ţi fie clară şi obiectivă şi cât mai aproape de adevăr. Numai astfel nu vei simţi umilinţa şi vei avea tăria să duci lupta

până la capăt, peste toate obstacolele ce-ți ies în cale.

Rareori întâlnim spirite mari, cari să-și ducă lupta până la o asemenea biruință, să supoarte cu atâtă tărie toate loviturile vieții și să muncească mereu într'un domeniu de activitate, la care prea puțini își pot ridica înțelegerea. Exemplu de energie spirituală, de biruință, de răbdare și pătrunderea vieții, îl găsim în pictorul Alexandru Popp. Artist sub toată accepțiunea cuvântului. Portretul său se va păstra multă vreme viu în sufletele prietenilor, admiratorilor și al generațiilor de elevi ce i-au trecut pragul atelierului. Dotat cu un spirit și o minte de gânditor, a știut să-și creeze filosofia propriei sale vieți; ba mai mult să aibă o concepție filosofică personală, despre lume și viață. Baza de — adevăr — a convingerilor sale ne-o justifică rezultatele la cari a ajuns în cei 67 ani de viață.

Alexandru Popp s'a născut la 1838 în comuna Dieci din județul Arad. După ce-și termină studiile secundare la Arad, îl găsim în 1888 înscris ca student la Academia de Arte Frumoase din Budapesta, unde își face studiile ca bursier. In 1892 trece în clasa de pictură specială a profesorului Lotz, de unde pleacă după doi ani la Paris cu bursă dela Stat și studiază la Academia Julien. Reîntorcându-se dela Paris în 1895 intră în — școala de măestrii — a profesorului Lotz, iar peste un an obține diploma de profesor.

In anul 1897, la vârsta de 30 ani, a fost chemat profesor suplinitor la Academia de artă aplicată din Budapesta, unde în 1900 a fost numit profesor titular. In timpul funcționării sale ca profesor la această instituție, a primit însemnate ajutoare pentru călătoriile de studii ce le-a făcut în Italia și Germania.

Activitatea din acest timp a maestrului Alexandru Popp, nu se rezumă numai la portret și peisaj, ca artist deja recunoscut, lucrează împreună cu Lotz, la pictura pe care acesta a executat-o în Parlament, Palatul Justiției, Basilică, Catedrala Matei (din Budapesta). Mai târziu Al. Popp picteazâ tavanul teatrului din Praga și Catedrala din Eger.

Atunci când entusiasmul desrobirii și împlinirii visului de secole cuprinsese toate sufletele toate, inimile în care svâcnea sânge românesc, Al. Popp n'a stat nemișcat. Părăsind o situație strălucită, — care ca român numai prin merite mari și-o putuse câștiga — în 1920 vine în țară. Nu putem spune că a găsit la venirea sa în Ardeal, o mișcare artistică în plin avânt și nici împrejurări îndeajuns de pregătite pentru asemenea manifestări. Pe de o parte nervul de entusiasm nu obosise încă până la epuizare, pe de altă parte frământările politice începeau să-și însăileze mișcarea pe ruinele lăsate de acest entusiasm. Prilejul de agitație oferit de politică: venea ca ceva necesar și stabilea continuitatea anilor de exaltare culminați în 1918—19. In asemenea împrejurări era natural ca manifestările culturale să aibă și ele pe alocurea un pas grăbit, deci superficial. Iar pe unele terenuri de activitate spirituală, să nu se observe nici o mișcare . . . Plastica în această vreme dacă exista, se coborîse la cel mai scăzut nivel și ajunsese într'o condamnabilă stare de comercializare. Invățământul artistic și al desenului, în școlile secundare era cât se poate de neglijat; majoritatea profesorilor erau pregătiți la însuficiente cursuri de vară, iar în multe locuri desenul era predat de către profesori de altă specialitate. Această lipsă odată constatată, s'a pus problema formării de elemente bine pregătite pentru predarea desenului în învățământul secundar. S'a pornit atunci la Cluj acțiunea pentru înființarea unei școale superioare de învățământ artistic. Cu organizsrea acestei instituții a fost însărcinat profesorul Alexandru Popp. Dar abia în 1925 se poate ajunge la o realizare, când dl Al. Lapedatu ministru al artelor, pune bazele Școalei de Arte Frumoase din Cluj. Al. Popp ia conducerea instituției nou înființate în calitate de director. Ajutat de profesori entusiaști și muncitori, a putut ridica școala de Arte Frumoase la un nivel de superioritate. In jurul acestei școli s'a concentrat pe urmă toată mișcarea plastică din Ardeal. Era nucleul cel mai de seamă, care a contribuit la regenerarea artei în aceste regiuni. Lupta era grea și eforturile trebuiau dublate, îndeosebi că înțelegerea și sprijinul din afară abia exista. Ba împrejurările au făcut că și această brumă de înțelegere și sprijin să dispară. Iată dar că era nevoie de un capital moral neobișnuit, de sacrificii, deaceea rezistența sufletească, care răsbește și trece peste orice obstacol. Trebuie să mărturisim că tocmai acest — spirit de rezistență — Alexandru Popp a știut să-l mențină. Artist și gânditor prea puțin formalist, dânsul a susținut unitatea sufletească și-a creat împreună cu profesorii acestei școli, o înălțătoare atmosferă artistică. Atmosferă care a reținut pe toți aceia cari au intrat odată pe poarta școlii de belle-arte. Alexandru Popp a avut până în acest an conducerea Școalei de Arte Frumocse, la Cluj și după strămutarea ei la Timișoara.

Pe lângă activitatea desfășurată ca profesor și director, Al. Popp a activat și pe teren artistic, muncind în continuu și realizând opere de seamă. Organizează expoziții personale și participă la cele colective, prezentându-ne peste tot portretele și peisajul său plin de căldură. In ceia ce privește pictura bisericească, Al. Popp a decorat biserica din Hălmagi și un iconostas la Vișteа. La Cluj execută pentru biserica catolică, o madonă de dimensiuni mari.

Cum am putea să caracterizăm și unde s'ar putea încadra pictura lui Al. Popp, spre a avea un punct de plecare în judecarea lucrărilor sale. Fără îndoială școala și timpul în care talentul său s'a format, a determinat atitudinea artistului. Cu toate acestea nu putem spune că Al. Popp a fost stăpânit de un anumit curent, care să i se imprime în așa măsură operelor sale, încât să înnăbușe personalitatea artistului. Din școală n'a păstrat, decât îndrumările cari i-au indicat mijloacele și acea parte de adevăr pe care natura o pune în toate lucrurile. N'a falsificat acest adevăr și fidelitatea cu care îl exprimă în lucrările sale, ne îndreptățește a-l trece în rândul naturaliștilor. Nota personală se remarcă mai mult în alegerea subiectului și în modul de compoziție al tablourilor. Prin culoare Al. Popp dă peisajului atmosfera îmbietoare prietenoasă pe care trebuie să o aibă un colț ales de natură, pe când portretul își păstrează aspectul de demnitate.

Am amintit mai sus că acum 15 ani plastica românească din Ardeal și Banat și în genere manifestările de artă, se situau pe un plan destul de discutabil. A trebuit să se creeze în primul rând

atmosfera prielnică pentru aceste manifestări şi rând pe rând să se selecţioneze valorile, pentru a putea fixa odată punctul de pornire. Cuvântul de ordine l-au dat desigur profesorii Şcoalei de Arte Frumoase. Ei au indicat drumul ce trebuie urmat; pentrucă mişcarea plastică de aici să poată fi aşezată la locul de cinste pe scara valorilor spirituale. Iată că acest fapt ne ilustrează mai mult meritele lor şi pe bună dreptate putem să-i elogiem.

Evident că rolul măestrului Alexandru Popp ca director al Şcoalei de Arte Frumoase, ca profesor în învăţământul artistic şi ca valoros artist, a fost unul din cele mai însemnate. Contribuţia la îndrumarea artelor plastice, după războiu, este de o deosebită valoare. Astăzi după o activitate artistică şi didactică de 38 de ani, pe care a desfăşurat-o Al. Popp, suntem datori a-i aduce măcar pe această cale elogiile noastre. Dar după cum dânsul n'a râvnit niciodată lauda, tot aşa de greu ne este a-i releva îndeajuns meritele mari pe care acest artist neobosit le are.

Stefan Gombosiu

Ioan Montani

Ioan Montani

vechiul nostru publicist, care şi-a consumat toată tinereţea în redacţiile ziarelor româneşti ce apăreau în Transilvania înainte de războiu, a fost Dumineca la 15 Decembrie sărbătorit de „Sindicatul Presei Române din Ardeal şi Banat" alături de ceilalţi veterani.

In ultima vreme, pana distinsului publicist Ion Montani, a obosit pe filele vremii şi scrisul lui, l-am întrezărit tot mai rar, în publicaţiile noastre. O boală, i-a măcinat puterile.

Azi, Ion Montani, după ce ani de zile s'a frământat pentru izbânda ideii româneşti la această graniţă, trăieşte liniştit şi aproape uitat în această metropolă bănăţeană unde pana lui a înălţat făclii pentru multe generaţii.

Sărbătorirea dela Cluj a adus o coroană de recunoştinţă pe fruntea celui care şi-a jertfit anii tinereţii pentru ridicarea presei româneşti de aici.

D. G.

Ion Th. Ilea

cunoscutul poet ardelean, a cărui poeme socialiste publicate în „*Gloata*" au reuşit să-l consacre definitiv literelor, lucrează la un nou volum de versuri care va cuprinde un material poetic ales, altul decât acela din plachetа întitulată inspirat *Inventar rural*, şi robustele poeme din *Gloata*. Cei ce cunosc opera literară a poetului Ion Th. Ilea aşteaptă cu legitimă curiozitate apariţia noului volum. Afară de volumul de poeme anunţat, Ion Th. Ilea, mai lucrează şi la un roman, cu acţiune din viaţa minerilor.

„Altarul Cărţii"

Cenaclul literar al scriitorilor din Banat şi-a reînceput activitatea în anul acesta printr'o şedinţă la care au participat din Bucureşti dna Claudia Milian şi d. Ion Minulescu.

Au luat parte la şedinţă: dna Dridri Goroniţă, dnii M. Ar. Dan, Gh. Atanasiu, Gr. Popiţi, Topliceanu, Gr. Brădişteanu, Ivanov, Şora, Ivan. Dorian Grozdan etc.

Poetul Nicolae Rusu

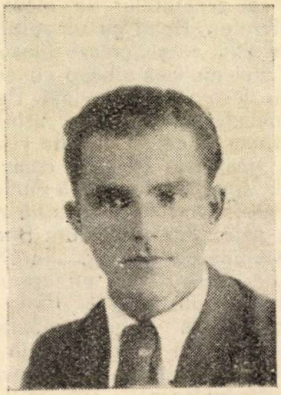

Nicolae Rusu

unul dintre tinerile talente ale Ardealului va scoate în curând un volum de versuri întitulat „Carte pentru debut.

Poemele dlui Nicolae Rusu, apărute fragmentar în diverse publicaţii, arată profunda sensibilitate a poetului, care desigur îşi va face drum printre t â n ă r a generaţie de scriitori transilvăneni.

Expoziţia pictorului C. Liuba

se va deschide la 22 Decembrie în sala fostei cafenele Ferdinand din Timişoara, unde artistul bănăţean va expune timp de două săptămâni vreo 50 de tablouri din Balcic şi Ardeal.

In Biblioteca Luceafărul

va apare în curând lucrarea dlui dr. Aurel Cosma junior despre „*Sculptorul bănăţean Alexandru Liuba*".

Până acum au apărut următoarele broşuri:

1. Aurel Cosma junior: Republica Muntelui Athos.
2. Dorian Grozdan: Brazde Păgâne. (poezii).
3. Filaret Barbu: Tenorul Traian Grosavescu.

Expoziţia Kimon Loghi la Bucureşti

La 15 Decembrie a avut loc în sala Fundaţiei Dalles vernisajul expoziţiei pictorului Kimon Loghi cu o mulţime de peisagii de pe coasta de argint şi riviera franceză. Expoziţia va rămâne deschisă o lună.

Pictura copertei

reprezintă „*Naşterea Domnului*" făcută în două culori de artistul Catul Bogdan, profesor la Şcoala de arte frumoase din Timişoara. Tot domnia sa a desemnat şi clişeul de pe prima pagină care îi înfăţişează pe cei „Trei Crai" dela răsărit alergând spre Betleem.

Prezentul număr a apărut în ziua de 20 Decembrie.

Revista „Luceafărul" se desface în toată ţara prin Oficiul de librărie din Bucureşti I. Str. Carol No. 26, telefon 3.53.75.

Aurel Cosma junior: Trei ani dela moartea pictorului M. H. Georgescu 576
I. Goanţă Penetrare (poezie) 586
M. Avramescu: Ajun (poezie) 586
Ioan Isac: O vară petrecută cu pictorul M. H. Georgescu 587
Ştefan Gomboşiu: Plastica germană din Banat 591
Dridri Goroniţă: Sfântul Nepomuc 593

CRONICI:

Liana Jar: Viaţa românească în Statele Unite din America 594
Grigore V. Coban: Cronica plastică a Iaşilor. Expoziţia pictorului Costică Agafiţei 596
Ştefan Gomboşiu: Cronica expoziţiilor din Timişoara 598
c. j. Expoziţia pictorului Ioan Isac 601

Cărţi:

Siomin Doru: „Hora Paiaţelor" (roman) de Virgiliu Monda şi „Desfiguraţii" (roman) de Sanda Movilă 602
Ion B. Mureşanu: „Folklor românesc din Ardeal" de G. T. Niculescu-Varone 603

Cărţi şi reviste primite 604

Note:

Ion Th. Ilea: Mircea Damian 605
Ştefan Gomboşiu: Pictorul Alexandru Popp 606
D. G.: Ioan Montani 608
Note mărunte

Abonamentul 240 Lei pe an. Pentru autorităţi, instituţiuni şi întreprinderi 1000 Lei pe an. Abonamentul de sprijin dela 500 Lei în sus. Pentru străinătate abonamentul costă dublu. Se poate plăti abonamentul şi pe jumătate de an.

Reproducerea permisă numai cu indicarea sursei.

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE
„ATHENEU" TIMIŞOARA

Exemplarul 20 Lei